Anutro Mande Keta

The New Testament in the Rawa dialect of the Rawa language of Papua New Guinea

Nupela Testamen long tokples Rawa long Niugini

Wycliffe

Anutro Mande Keta

The New Testament in the Rawa dialect of the Rawa language of Papua New Guinea
[rwoR]

Translation by Wycliffe Bible Translators

© 1992 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Print publication, 1992 by Bible League International

Web version
© 2014, Wycliffe Bible Translators, Inc.
http://www.Wycliffe.org

http://ngscriptures.org

http://www.ScriptureEarth.org

Creative Commons license (Attribution-Noncommercial-No Derivative Works)
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0

Your are free to share — to copy, distribute and transmit the text under the following conditions:

- **Attribution.** You must attribute the work to *Wycliffe Bible Translators* (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).
- **Noncommercial.** You may not use this work for commercial purposes.
- **No Derivative Works.** You may not alter, transform, or build upon this work.
- **In addition,** you have permission to port the text to different file formats, as long as you don't change any of the text or punctuation of the Bible.

Notice — For any reuse or distribution, you must make clear to others the license terms of this work.

Tok Orait

Dispela Buk Baibel i kam wantaim tok orait na lo bilong Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works license. Em i tok olsem **yu ken givim kopi long narepela manmeri.** Yu ken wokim kopi na givim long husat i laikim. Tasol, yu mas tok klia dispela samting i kam long http://tokplesbaibel.org. Yu no ken kisim mani na salim dispela. **Yu mas givim nating.** Na tu, **yu no ken senisim Tok.**

Ol piksa i kam wantim ol Baibel na narapela buk i stap long dispela sait i gat tok orait long usim wantaim dispela samting tasol. Sapos yu laik narapela tok orait, yu mas askim husat i papa bilong copyright long dispela ol piksa.

Sapos yu laik stretim samting i no orait long dispela tok orait, stretim tok, salim Buk Baibel, o tainim Tok bilong God long nupela tok ples, yu ken **askim mipela.**

Olgeta tok orait na lo long tok ples English i stap long
http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0.

Sapos yu gat askim long dispela, **plis askim mipela.**

Buk Ngano On Ngandiro Oorootenggo

Matiyuro Mande
Matiyu . . . . . Mat 5

Mak Mande
Mak . . . . . Mak 109

Lukro Mande
Luk . . . . . Luk 171

Yonro Mande
Yon . . . . . Yon 273

Aposel Oniro Koye
Aposel . . . . . Ap 346

Rom Mande
Rom . . . . . Rom 442

1 Korind
1 Korind . . . . . 1 Kor 489

Korindro So Uyi Kootu
2 Korind . . . . . 2 Kor 531

Galesiya Mande
Galesiya . . . . . Gal 561

Epesasro Nakaya
Epesas . . . . . Ep 579

Pilipayi Mande
Pilipayi . . . . . Pil 595

Kolosi
Kolosi . . . . . Kol 609

1 Tesalonayika
1 Tesalonayika . . . . . 1 Te 621

2 Tesalonayika
2 Tesalonayika . . . . . 2 Te 632

1 Timooti
1 Timooti . . . . . 1 Ti 639

2 Timooti
2 Timooti . . . . . 2 Ti 653

Polndo Tayitasro So Uyi Nga Nakangoyingo
Tayitas . . . . . Tay 662

Palimonro Buk
Palimon . . . . . Plm 670

Hiburu Mande
Hiburu . . . . . Hib 674

Yemusro Buk
Yemus . . . . . Yem 713

1 Pita
1 Pita . . . . . 1 Pi 726

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pitando, So Uyi Erayaga Ngu Nakangoyingo
2 Pita . . . . . .2 Pi 740
Yonro Nakaya Koretero Nakangoyingo
1 Yon . . . . . .1 Yo. 750
Yondo Nakaya Erayayiga Nga Nakangoyingo
2 Yon . . . . . .2 Yo. 762
Yondo So Uyi Kabusayiga Nga Nakangoyingo
3 Yon . . . . . .3 Yo. 765
Yudndo So Uyi Nakangoyingo
Yud . . . . . .Yud 768
Oo Tunooteweroyi Mande Rewelesen
Rewelesen . . . . . .Rew 773

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Matiyuro Mande

Matiyuro Mande Tabango

Matiyu ngu, Yisas enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro eraya, nguromu gura, enengo oowooyi gura ngu Liwayi. Ngu ene, Gabumanro ko oni tero, ene oni simoo barenonggo digi beye yororuwo. Kootuyisina, Yisasdo ene rogo tetoni ngu, asa, enengo kirikiri oni gura tunooteyingo.

Matiyundo nga bukga nga ngu, Yuda oni oone, enengo soweni nenengo, nguro nakangoyingo. Yuda oniro ingonduduye ngu ngandiro: Naru ootuwoo bodaga oni gura Anutdo rogo tetoni, ngundo ngu, enengo oo bidodo sobosobo oni gura (King) tunootewa. Enengo Hiburu mandeno ngunonggo, enengo oowooyi ewonggoku, ngu Mesayiya, ko Girik mandenonggo ngu Krayis. Yuda oniro tabango oni ngu ene Yisas ombuweroyi, nguro damoni ene watayi kini, nguro ene oni simoo bare nguya soriyokoyingo. Matiyundo Yisasro mandeni ngu, wesiyoro yunoro, ene ngu hamoo oorengo Krayis, ene ngu Yuda oniro sobosobo (King). Yisas ngu ene sobosobo ngundiro tunootewa. Enendo nguro yootunoro ngundiro eyingo. Gura nguya, enendo ngu mandega Anutro bukno mandega kurimi ero gosiyoyingo, ngu mandega ngu eyingo. Nguno ngu, ngandiro ete, ngu oningga, ngu onendo Anutro sunggiga ngu kembawasangomo ooroote. Ngu mandega ngu, hamoo oorengo tunooteyingo, ngu Yisas merako ngano tunooteyingo. Oo gura nguya Matiyundo nakangoyingo ngu, enendo Yisasro mandeni oni simoo bareno wesiyoro eyingo. Ndadiro nguro, noore komo Anut enengo oni soweningga, nguya noore nowoondonani guranangge yewato. Nguro ngu, Matiyundo mande adingayi oowooyingga nakangoro ete. Ndawu ooregare, ngundo Anut enengombo oni simoo barero endega sobowooteku, nguno uwanggo. Asa, ngu naruno nguno nangge, Anut enengombo enengo oni simoo bare ngu gome soboyerowa.

Yisas Krayisro Osi Sembeni Nguro Oowooye
(Luk 3:23-38)

1 **1** Nga oni nga ngu, Yisas Krayisro osi sembeni. Yisas ngu ene Dewitro
sowe. Ko Dewit ngu ene Ebarahamro sowe.
2 Ebaraham ngu ene Ayisak eweyi,
Ayisak ngu ene Yekob eweyi.
Yekob ngu ene Yuda, ko konebeyi nguro awaye.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

3 Yuda ngu ene Peres, Sira eraga awayari. Namoyari ngu Tema.
Peres ngu ene Hesaron eweyi.
Hesaron ngu ene Ram eweyi.
4 Ko Ram ngu ene Aminadap eweyi.
Aminadap ngu ene Nason eweyi.
Nason ngu ene Salomon eweyi.
5 Ko Salomon ngu ene Bowas eweyi.
Nemi ngu Rehap.
Bowas ngu ene Obet eweyi. Nemi ngu Rut.
Obet ngu ene Yesi eweyi.
6 Yesi ngu ene Yuda oniro sobosobo koreteyingo oowooyi Dewit, nguro eweyi. *(Mayika 5:2)*
Dewit ngu ene Solomon eweyi. Nemi ngu kuri Yurayiya bareyi oruwo.
7 Solomon ngu ene Riyabowam eweyi.
Riyabowam ngu ene Abayisa eweyi.
Abayisa ngu ene Asa eweyi.
8 Asa ngu ene Yehosapat eweyi.
Yehosapat ngu ene Yoram eweyi.
Yoram ngu ene Asayiya eweyi.
9 Asayiya ngu ene Yootam eweyi.
Yootam ngu ene Ehas eweyi.
Ehas ngu ene Hesekayiya eweyi.
10 Hesekayiya ngu ene Manasa eweyi.
Manasa ngu ene Emos eweyi.
Emos ngu ene Yosayiya eweyi.
11 Yosayiya ngu ene Yekoniya, ko konebeyi nguro awaye oodoni, ngu naruno mundi oni Babilonnonggo Iserel oni yoyoro yoyokootoyi, Babilon merako oororo oriyingo.
12 Ngu naruno, ene Babilon merako oodoyi, Yekoniya ngu ene Siyalitiyel eweyi.
Siyalitiyel ngu ene Serababel eweyi.
13 Serababel ngu ene Abayiyud eweyi.
Abayiyud ngu ene Ilayiyakim eweyi.
Ilayiyakim ngu ene Eso eweyi.
14 Eso ngu ene Sedok eweyi.
Sedok ngu ene Ekim eweyi.
Ekim ngu ene Ilayiyud eweyi.
15 Ilayiyud ngu ene Eliyesa eweyi.
Eliyesa ngu ene Matan eweyi.
Matan ngu ene Yekob eweyi.
16 Yekob ngu ene Yosep eweyi. Yosep ngu ene Mariya kameyi oode, Mariyando Yisas bisiyoyingo. Yisas ene Krayis Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni ngu.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

17 Nguro ngu, Ebarahamro sowe bidodo omburo, wenga Dewitno
nguro osi sembesembeni kande eraya kegidemboro namoraya yokoyingo.
Dewitro sowe bidodo omburo, wenga ene osisambaye kande eraya
kegidemboro namoraya oororo, Babilon mundi onindo ngu, Iserel
oni yoyoro, Babilonno yoyokoyingo. Yoyokootoyi, Babilon merako
oruwonggoku oodoyi, wenga omburo, nguro sembesembeni nguya bidodo
kande eraya kegidemboro namoraya oororo, Yisas Krayis tunooteyingo.

Mariyando Yisas Krayis Bisiyoyingo
(Luk 2:1-7)

18 Yisas Krayis bisiyootoni tunooteyingo, nguro mande ngu ngandiro.
Nemi ngu Mariya, ene kuri Yosepdo Yon, ero rogo teyingo. Ene gobooro ma
oriyingo naruno, Yuka Kundingiyi, ngundo Mariya yeni, ene kawuyidodo
teyingo. 19 Kameyi Yosep, ngu oni nenengo oorengo, nguro ene Mariya oni
doongeyemo oyimo inowero ma ingoyingo. Ngundiro nguro, ene torigemangge
yokoweroyimboro ingoyingo. 20 Yosep nguro ingondandangerootoni, ngu
naruno nguno, gabono ngu Oo Simburi Simbunanimboro sambono Engel oni,
eneno tunootero eyingo. Yosep, Dewitro osiyi, ge barege Mariya ngu yowero
ma sosorewero. Ndadiro nguro, nga simoongongga kawuyimo inowokungga,
ngu Yuka Kundingiyimbo inowo. 21 Ngu simoongga kawuyimo oorooteku,
ngu bisiyootoningga ngu, gedo ngu oowooyi Yisas eya e. Ndawugaro nguro,
ngundo enengo simoo barero weti mbumbuwa andangeyunoro ko yoyowa, ero
eyingo.

22-23 Yo, Yuka Kundingiyimbo ngu simooyengga ngu yeni tunootewoku,
ene Oo Simburi Simbunani, ngundo Anutro ingondudu eyingo oni
manggowoomo, kuri ngandiro eyingo.

> Ingoyi, bare gura ene simooya ma wereyingomu, ngu ene
> kawuyidodo tero simoongga bisiyowa. Ngu oowooyi Imanuwel
> ewanggo. Ero eyingo. *(Ayisaya 7:14)*

Yo, nga mandega nga Anutro ingondudu eyingo oni, enendo kuri
eyingomu, ngu ataga enggeni tunootete. Imanuwelngga nguro muri ngu
ngandiro: Anut nooreya yowuruwooteto.

24 Yosep werewoku, ngunonggo ene ootoogero, Anutro sambono Engel
onindo ewoku, ngundiro teyingo. Ene bareyi Mariya yoro, enengo yano uyingo.

25 Ene Yosep Mariya nguya ma wereyingo. Kini, ene ngundiro kingo
oode oode oororo, Mariya simoo bisiyoyingo. Simoonggaku bisiyootoni
ngu, oowooyi Yisas eyingo.

Sa Ooretekusinanggo Ingoyingo Oni Sowe Gidarega, Ngundo Yisas Kenowero Mayeyingo

2 1 Ngu naruno nguno ngu, Herod ene Yuda oniro tabango koreteyingo
oruwokuno, Mariyando Yisas Betelehem endemo, Yudiya merasina

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguno bisiyoyingo. Mariya kuri Yisas bisiyootoni ngu, ingondudu oni
gidega ogisa ooretekusinanggo ngu, Yerusalem endemo mayero, sumoo
eyingo. **2** Yuda oniro sobosobo koreteyingo urungga nemimbo keta
simooye bodaga bisiyootoni tunootewoku, ngu ndano? Noore komo
enengo tootungga ogisa ooretekusinanggo kenoro, ngu keyoro, nguro
noore yade yade omburo, nguro yambo mande teyinowero mayetetoku
nga! Ero eyingo. **3** Mande ngundiro etoyi, mera sobosobo koreteyingo
Herod ngu mandegaku ingoro, ene soriyokoyingo. Ngundiro nangge,
Yerusalemno oni simoo bare bidodo, ene nguya ngu mandega ingoro
soriyokoyingo. **4** Ngundiro nguro, Herodndo Anutno wooro yeyingo
oni nguro sobosobo oniku, ko Iserel oni mamana mande etuyeroyingo
oni ngudodo yowuruyeroro, sumoo yunoro eyingo. Krayis ngu ndawu
endegano tunootewa, ero sumoo yunoro eyingo. **5** Sumoo yunootoni,
ene mande gumi ngundiro eyingo. Betelehem endemo Yudiyasina nguno
tunootewa, ero eyingo. Anutro ingondudu eyingo onindo ngandiro ero
nakangoyingo.

> **6** Ye Betelehem oni simoo bare Yuda oniro merako oorootenggoku,
> yengo ende ngundo ende bidodo dagayeroro, ngu oowooyidodo
> urungga. Ndadiro nguro, yeno nguno ngu sobosobo oni urungga
> tunootewaku, ngundo ngu, noro oni Iserelno nguro sobosobo
> urungga oruwa. Yo, ngu sobosobo oningga, ngundo Yudaro
> sobosobo oni bidodo ko tewonggoku, ngu dagayerowa. Ngu
> oningga ngundo mande gome nenengo ngu ero yunororuwa,
> eyingo. *(Mayika 5:2)*

7 Herodndo ngu mande ingoro, nguro ene torigemangge ingondudu oni
ogisa ooretekusinanggo mayeyingoku, ngu negoyerootoni ombuyingo.
Ombutoyi, sumoo sumoo yunoro eyingo. Ndawu narunggano ngu
tootungga ngu koretero kenootoyi tunootewo? Ero sumoo yunoyingo.
8 Ene mande gumi ingoro eyingo. Ye sodedomangge Betelehemno ooroya,
ko yanggango teya, ngu simooyengga ngu ereweya kenoyi. Ye ooroya
kenoya ngu, arisa, ombuya, nono mande gumi etoyi ingowano. No ingoro
ngu, asa, no nguya oororo, eneno esosooteyinowano, ero eyingo.

9-10 Arisa, Herodro mande ewoku ingomukoro ngu, ene endesina
oorero, sa ooretekusina, ngunonggo tootungga kenoro keyowonggoku,
ngu ko kenoro, nguro ene oni oni urungga teyingo. Ngundiro tetoyi,
tootungga ngundo ene ingondududodo oni ngu koretero oorero, simoo
buniyo, Yisas oorooteku yanggaku ngu etuyeroro, ngu sanganimo
oriyingo. **11** Tootunggaku nguno oodoni, oniku ya newendemo uro, ene
simooyenggakuya, nemi Mariya nguya, yeyoyingo. Yeyoro, ene boodooye
oondoogero, bagootero, Yisasno yambo mande tero, esosooteyinoyingo.
Teyinoro, enengo Pawus andangero, oo gome gome uriyi urungga ngu
yoro, duwoo kingo inoyingo. Ene digi beye gol, ko, de eraya nguro sidumi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu wooro yetoyi, ndindingo gome teweroyi, ngu yoro, kingo duwoo
Yisas inoyingo. Ngundiro tero, ene Yisas bingaminidodo teyinoyingo.
12 Ngu suwoono, Anutdo ingondudu onikuno gabono yootunoro eyingo.
Ye Herodno ko ma oorowuwero. Ndawugaro nguro, Herodndo Yisas ureyi
kumooweroyimboro, ero eyingo. Nguro ene ingoro, oororo, Herodno ko
ma oorowuyingo. Kini, ene oororo, oore gurawoore ko enengo endemo
sayingo.

Yosepdo Bareyi Ko Nangoyari Yoyoro, Igip Merako Sodedomangge Oorowuyingo

13 Ingondudu oniku kuri satoyi ngu, suwoono Yosep gabono kenootoni,
Oo Simburi Simbunani, nguro sambono Engel onindo eneno yootunoro
eyingo. Ge komo sodedomangge ootoogeya, barege ko nangongge
yoyoya, Igip merako toongeya oorowu. Ge Igip merako nguno oodoga,
nenengombo ko etoowega, ko ombuyi. Ndadiro nguro, Gabuman oni
tabango urungga Herod, ngundo simooye yeyoro, yureyi kumoowero,
mande ngundiro eyingo. 14 Engeldo ngundiro etoni, Yosep ngu ingoro,
asa, ene suwoono nangge ootoogero, nangoni ko bareyi Mariya nguya
yoyoro, yade yade Igip merako oorowuyingo. 15 Yosep ngu merako
oodoni, nguno oni tabango urungga Herod ngu kumootoni, nguro
ene Igip mera yokoro toongeyingo. Ngundiro tetoni ngu, asa, Anutro
mandeno, ingondudu eyingo oni manggowoomo eyingo ngu engge
tunooteyingo. Ene ngandiro eyingo.

Nenengo nangone Igipno oorooteku, ngu meno etoowe ombuwa, ero
eyingo.[a]

Gabuman Oni Tabango Urungga Herod Ngundo Etoni, Simooye Ureyi Kumooyingo

16 Ngu naruno, Gabuman oni tabango urungga Herod ene ingowoku,
ingondudu onindo ogisa ooretekusina, ngundo ganangoro sayingo.
Arisa, ene newende sanggiri urungga oorengo teyingo. Ngundiro tero,
enengo me oni sureyerootoni oororo, Betelehemno, ko, ende Betelehem
namokono nguya simooye owita dagoma eraya ma yokoyingomu, ko,
simooye dagomaye eraya nguya, ngu yureyi kumoomukoyingo. Ndadiro
nguro, ingondudu oni, ngundo tootu dagoma eraya kuri koretero
tunooteyingo ngu etoyi, ingowoku, nguro ene ngundiro teyingo. 17-18 Ngu
ooku kuri Anutro ingondudu eyingo oni, Yeremayiya, ngundo eyingo
ngu, ataga engge tunootete. Ngu ngandiro eyingo.

Ene manggoye gura Rama ende Yudasinanonggo ingowonggo. Ene
sendo moguru biyobiyomi tero, nowoondoyi tewonggoku, ngu

---

[a] **2:15** (Hoseya 11:1)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ingowonggo. Resel (Iserel oni simoo bare) enengo simoongokuro
sendoro biyomi ingoyingo. Oni simoo baredo newende yeyi,
imakeweroyi nguya kini. Ndadiro nguro, simoongo gura ma
yokoyingo, ngu bidodo utomukoyingo, ero eyingo. (Yeremayiya
31:15)

Yosep Bareyi Ko Nangoni Yoyoro, Iserel Ko Ombuyingo

19-20 Yosep bareyi ko nangoyari Igip merako oodoyi, ngu naruno nguno,
Gabuman oni tabango urungga Herod ngu kumooyingo. Kumootoni ngu,
Oo Simburi Simbunani, enengo sambono Engel onindo Yosepno omburo,
gabono yootunoro eyingo. Ge ootoogeya, Mariya eranasa yoyoya,
Iserel, ko oorowu. Oningga nangongge ureyi kumooweroyinggaku, ngu
kuri kumooyingo, ero eyingo. 21 Arisa, Yosep mande ngu ingoro, ene
ootoogero, Mariya eranasa yoyoro, Iserel merako ko oorowuyingo.
22 Ene Akeleyasndo eweyi Herodro kongga ngu yoro, Yudiya mera
nguro tabango urungga oruwoku, ngu Yosep ingoote. Ngundiro nguro,
Yosep nguro sosoretoni, nguro gabo gurano Anutdo Yosepno yootunoro
eyingo. Ngundiro nguro, ene Galili gumisina oorowuyingo. 23 Ene oororo,
ende oowooyi Nasaret nguno bibiteyingo. Nguno ngu, kuri Anutro
ingondudu eyingo oni nguro mandeye ewoku, ngu ataga engge ngundiro
tunootete. Ene Nasaret oni ewanggo. 2,

Sonoyeroyingo Oningga Yon, Ngundo Anutro Mande Wesiyoro Eyingo
(Mak 1:2-8; Luk 3:1-18; Yon 1:19-28)

3 1 Ngu naruno, sonoyeroyingo Yon oningga ngu tunooteyingo.
Ene Yudiyano, oni kini kingo merako nguno, Anutro mande oni
simoo bareno wesiyoro eyingo. 2 Ngundo ngandiro eyingo. Ye komo
nowoondoye yowoorengoyi, Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
naru enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu namoko ombuwero tete.
Ero eyingo. 3 Yon oningga kuri Anutro ingondudu eyingo oni, Ayisaya,
ngundo mandega ewoku, ngu ataga engge tunootete. Ene ngandiro
eyingo.

Oni kini merako, ngunonggo oni gurado menongga ngandiro eyingo.
Oo Simburi Simbunani, nguro oo bidodo yoonenengoya, nguro
oore yomosiyootoyiga, ene ombuwa, ero eyingo.[b] *(Asayiya 40:3)*

4 Yon ngu, ene bo gura oowooyi Kamel, ngu uyimbo nengguro teyingomu
ngu angoyi onindo nengguro ngundiro tero, ko, utombo wanggango
gosiyororuwo. Enengo oowari ngu katu, diguno siso ngu neroruwo.
5-6 Ngu naruno, Yerusalem oni, Yudiya oni bidodo, ko, Yodan sono

---

[b] **3:3** (Ngu oorega ngu oni simoo barero nowoondoye yoonenengootoyi, ene Yisasro Mande Keta Mesarango ngu nowoondoyemo ingootenggoku ngu.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tanggeyimo ende, ngunonggo oni ngu bidodo Yonno mayero, enengo mbumbuwa wesiyootoyi, nguro ene Yodan sono newendemo utoyi, ngundo sono kundingiyimbo sonoyeroyingo.

7 Yondo Mosesro mamana mande sobowooyingo oni oowooye Parisi, ko kumoononggo ma ootoogewa ero ingoyingo oni oowooye Sadusi, ngu yeyootoni, sono gimuwero ombuyingo. Yondo ene kuri ingowoku, Parisi ko Sadusi oni nowoondoye ngu ma yowoorengoyingo, nguro ngu, ene sanggiri tero eyingo. Ye sire biyomi simoongo! Ye onendo etoni, Anutro sanggirini yeno ombutoni, ye mete sawanggo? Ye ereremo kini! 8 Ye nowoondoye yowoorengoro hamoo tetoyi ngu, asa, yengo endeyoyingo nguro engge nguya yowoorengoro, gome tunootewa. 9 Ye nowoondoyemonggo ngandiro ma ingowero. Ebaraham ngu noorengo osinani nguro Anutdo gome soboyerowaku ngu, ero ma ingowero! No yeno eteno. Hamoo oorengo, Anutdo mete nga digi nga tetoni, Ebaraham simoongo tunootero, Anutro oowooyi ero okoowanggo! 10 Yo, Ebarahamro sowe ngu de ngundiro. Soporo kuri de damonimo ooroote. De gidega gome ma enggeteku, ngu onindo doongooro ngu, asa, ene de nombono oorongootoyi dewa. Oni nguya ngundiro nangge, nowoondoyemo hamoo ma tero gome ma enggewanggoku ngu, asa, ngundiro yodoongooro, Setanro de nombo ma kumooweroyi nguno oorongooyerootoni yoodewa.

11 Ye kuri nowoondoye yowoorengootoyi, nguro nondo sono kundingiyimbo, ngu sonoyerooteno. Ene oni gura no kootunesina ombuwaku, ene ngu oningga nguro yanggangoni urungga oorengo. No yanggangone bodaga nangge, nguro ngu, no enengo ko oni nangge. Enendo ngu Anutro Yuka Kundingiyi, de kookingo ngundo ye sonoyerowa. Yo, Anutdo yengo weti mbumbuwaye dero, ngu nowoondoye yeni, sarayi oorengo yewa. 12 Yo, oni simoo bare bidodo Kopi tanggori ngundiro. Oni Kopi tanggori dangero, besooro, ene tanggori metemimu ngu yomosiyoro yoro, enengo yano yewanggo. Ene Kopi biyomimu yoro, ene de nombo ma kumooweroyi, nguno oorongootoni oruwa. Ero eyingo.

Yondo Yisas Yoro, Sono Kundingiyi Newendemo Sonowooyingo
(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22)

13 Ngu naruno, Yisas Galili mera yokoro, ene Yodan sonono uro, Yondo sono kundingiyimbo sononeroni, ero ombuyingo. 14 Ngundiro etoni, ene Yondo Yisasro mande gosiyowero ingoro, enendo sumoo eyingo. Ndawugaro nguro, ge nondo sono kundingiyimbo sono nero, ero ingoro ombute? Gedo mete Yuka Kundingiyimbo no sono gimununo, eyingo. 15 Ene Yisasdo mande gumi ero eyingo. Nguno yokoya, nondo etenoku ngundiya te. Noore komo muri mesarango oorengo, Anutdo muri ngundiro nguro ingooteku, noore ngu keyowaro, ero eyingo. Ngundiro etoni, Yondo, yo, mete, ero, ene sonowooyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

16 Yisas sono gimuro yokoro, sagigo ooretoni ngu, sodedomangge sambo
ende yamuko goosootoni, nguwoore Anutro Yuka Kundingiyi Yisasno
ombuyingo. Yuka ngu, nu mumukondiri ngundiro tero ombuyingo.
17 Ombutoni ngu, asa, Anutro manggowo sambononggo ngandiro
eyingo. Ngu nenengo nangone. No enengo gome mesarango ingooteno.
Nowoondone nguro gome mesarango oorengo ingooteno. Ero eyingo.

Setando Yisas Towoongoyingo
(Mak 1:12-13; Luk 4:1-13)

4 1 Ngu naruno, Yuka Kundingiyimbo Yisas yoro, oni kini kingo
merako toongetoni, Setando nguno towoongoyingo. 2 Yisas ngu,
ene sa onibi eraya, ko suwoo onibi eraya nguno oowari neweroyi oo ma
yoyingo. Ene kingo oode oode omburo, ngu naruno, ene oodoro urungga
kumooyingo. 3 Ngundiro oodoro kumooro oodoni, ene towoongoweroyi
oninggaku Setan, ngu tunootero, enendo Yisasya eyingo. Ge Anut
Nangoni tetoningga ngu, ge etooga, digi nga yowoorengoya, oo
manongoyingo tunootetoningga ne, ero eyingo. 4 Ngundiro etoni, ene
Yisasdo mande gumi ngandiro eyingo. Anutro nakayano ngandiro ete.

> Oowari nero, nguno nangge, oni sugi sugi keta ngu
> yunoweroyi nguya, ereremo kini. Kini, mande bidodo Anut
> manggowoomonggo tunooteteku, ngundo nangge, oni sugi sugi
> keta oruweroyi ngu yunowa, ero eyingo. *(Lo / Dutoronomi 8:3)*

5 Ene ngundiro etoni, Setando yoro, ende kundingiyimo Yerusalem
oororo, ngu yoro, Yudaro yowuru ya urungga oowooyi Tembel ngu
sanganimo ooreyingo. 6-7 Oorero, enendo eyingo. Ge Anut Nangoni
tetoningga ngu, arisa, ge pareya amuno sore. Ndawugaro nguro, Anutro
mandeno ngundiro ete. Anutdo enengo sambono Engel nguno etoni,
geno omburo, ngundo kandeye sanganiwoore goyoro utoyi, ge digibo
ma gosanggawewa, eyingo. Arisa, Yisasdo enengo mande ngu ingoro,
enebana gumi eyingo. Anutro oo nakayano ngandiro nguya ete. Gedo Oo
Bidodoboro Simburi Simbuge, ngu ma towoongowero. Ngu gengo Anut
Urungga! Ero eyingo.

8 Ngundiro etoni, asa, Setando Yisas ko mera puringga awuno
oorengomu, nguno yoro ooreyingo. Setando nguno mera bidodoboro
duridarini, ko, oo gome gome nguya etungoyingo. 9 Ene ngundiro oo
gome gome etungoro ngu, asa, ngundo Yisasya eyingo. Ge nono boodoo
oondoogero, bagootero, yambo mande tewaku ngu, arisa, nondo mete
nga oo nga, ge gunowano, ero eyingo. 10 Ene mande ngundiro etoni,
asa, Yisasdo mande yanggango gumi eneno eyingo. Setan, ge toonge!
Anutro nakayano ngandiro ete. Ge Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguno
nangge, yambo mande teyato! Ngu gengo Anut, ko, ge enengo ko nangge
dowooya ootoo! Ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

11 Ngundiro nguro, Setan ene yokootoni, ngu naruno nguno, sambono
Engel onikundo omburo, Yisas hoorooweyingo.

Yisas Galili Merako Ko Damoni Yero Teyingo
(Mak 1:14-15; Luk 4:14-15)

12 Ngu naruno nguno, Yisas ngu ene Yon ngu dowooro, ya biyomimo
yewonggoku, ngu ingoro, nguro ene Galili merako oorowuyingo.
13 Ene oororo, enengo ende damoni Nasaret yokoro, yade oororo, ene
Kapeniyam endemo tunootero, nguno ko teyingo. Kapeniyam ngu sono
koongeyingo ngu namoko, Sebulan, ko, Naptalayi mera erayaga nguro
soweyemboro merako nguno oriyingo. 14 Yo, ene ngundiro oorowutoni,
nguro kuri Anutro ingondudu eyingo oni Ayisayando mandega eyingo,
ngu engge tunootete. Enendo kuri ngandiro eyingo.
15-16 Sebulan ko Naptalayi oni simoo bare nguro musiyo oorootenggoku,
ngu oore wendeyi tanggeyisina utenggoku, ngu Yodan sono
anduroko, Galili mera gumisina, nguno oni sowe gura gura
urungga nguno oorootenggo. Ngu merangga ngu bidodomo, muri
biyomi gura gura tero oorootenggoku, ngundo soru himi urungga
kenootenggo! Ngu oni simoo bare ngu, ene nowoondoyemo
hamoo kini oonooteweroyi musiyomo oorowuwero tero
oorootenggoku, nguno kuri soru himi eneno tunootewoku ngu!
Ero eyingo.[c] *(Asayiya 9:1-2)*
17 Ngu narunggano nguno, Yisas ene damoni yero, mande wesiyoro
eyingo. Ye nowoondoye yowoorengoyi! Ndawugaro nguro, Anut Oo
Bidodo Simburi Simbunani, ngundo naru enengo oni simoo bare
soboyerooteku, ngu kuri namoko ombute, eyingo.

Oni Namoraya Yisasdo Negoyerootoni, Ene Keyoyingo
(Mak 1:16-20; Luk 5:1-11)

18 Ngu naruno nguno, Yisas ene Galili sono koongeyingo dabemiwoore
omburo, erabasa eraya ngu Sayimon oowooyi gura Pita, ko nguro koneyo
Enduru ngu yeyoyingo. Erabasa enengo isoro si sono koongeyingomo
oorongooro, iso yoro, ngu uriyoweroyimboro. 19 Ene erayaga nguya
eyingo. Yari no keneroya endeyori. Yari oni simoo bare yoyoro, Anutro
mandeno yoyoweroyi ngu etuyerowano eyingo. 20 Ene ngundiro etoni,
asa, sodedomangge erayagaku isoro si yokoro, ene Yisas keyoro sayingo.
21 Ene ngundiro tero, ene songgura bodaga oororo ngu, ene erabasa
eraya nguya yeyoyingo. Ngu Yemus, Sebediro nangoni, ko nguro koneyo
Yon. Erayaga ngu awayari Sebediya wanggo sanganimo ootooro, ene
isoro si yomosiyoro, oodori yeyoyingo. Yeyoro, asa, Yisasdo erayagaku

---

[c] **4:15-16** (Soru himi urungga, ngu Yisas).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

negoyeroyingo. 22 Ngundiro negoyerootoni, arisa, sodedomangge erayagaku
awayari ko wanggo nguya yokoro, ene omburo, Yisas keyoyingo.

Yisasdo Oni Sayi Gura Gura Yomosiyeroyingo
(Luk 6:17-19)

23 Yisas Galili mera bidodomo endeyoro, ene Yuda oniro yowuru ya
newendemo uro, oni simoo bareno Anutro mande murini, ngundo enengo
oni simoo bare soboyerooteku, nguro mandeni gome wesiyoro yunoote.
Ene mande ngundiro wesiyoro, ngunonggo oni simoo bare sayi gura
gura moondeye yomburiyeroyingomu nguya yomosiyeroyingo. 24 Enengo
mandeni Siriya mera bidodomo, ero endeyoyingo. Ngundiro nguro, oni
sayi damoni gura gura yoro; ogingo urungga ingoro oorootenggoku,
ngu yoyoro mayero; oni mbooro biyomidodomu; oni gaboye kumooro
kekandeye mboorombooro urooteku; ko, oni wimbuye bingo yeyingomu
nguya, ngu bidodo yomosiyeroyingo.
25 Oni simoo bare oowooyingga oorengo Galilinonggo, ko
Dikapolissinanggo, ende kande eraya nguro musiyo urungga,
Yerusalemnonggo, Yudiyanonggo, ko, Yodan anduroko nguya ene Yisas
keyoyingo.

Yisasdo Purimo Enengo Kirikiri Oni Mande Yunoro Etuyeroyingo
(Luk 6:20-23)

5 1 Yisas oni simoo bare oowooyingga oorengo yeyoro ngu, ene mera
puri sanganimo oorero, bibitetoni, enengo kirikiri oniku, eneno
ooreyingo. 2 Nguno Yisasdo mande etuyeroro, yunoro, ngandiro eyingo.
3 Oni ene ingowanggo. Ene Anut doongeyimo ereremo kini, ero
ingootenggoku ngu, asa, ene oni oni tewanggo. Ndadiro nguro, Anutdo
ene kumana yunowa. Yo, ngundiro oni, ngundo ngu Anutdo endega
enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno uro oruwanggo.
4 Oni sendoro, nowoondoyemo kowuri urungga ingootenggoku ngu,
Anutdo hoorooweyeroro, kowuriye andangero, nowoondoye yeni
imakewoku, nguro ene oni oni tewanggo.
5 Oni murini mesarango imakeyingomo oorootenggoku ngu, Anutdo
kumana yunoro, mera oo yunowero ero gosiyowoku, ngu yunowaku,
nguro ene oni oni tewanggo.
6 Oni oowariro ko sonoro, ingoro, hahangetenggoku ngundiro,
oni nowoondoyemonggo Anutro murini nenengo ngu keyowero
hahangetenggo. Ene ngundiro tero, oodoyi, asa, Anut enengombo
nowoondoye yeni, metemi oorengo tero, nguro ene oni oni tewanggo.
7 Oni ene simoo bare gidarega nowoondoye yunootenggoku muringga,
nguro ene oni oni tewanggo. Ndadiro nguro, Anutdo enengo nguya
nowoondoyi teyunowa.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

8 Oni Anut doongeyimo nowoondoye mesarango oorengo
oorootenggoku ngu, ene oni oni tewanggo. Ndadiro nguro, ene Anut
kenowanggo. 9 Oni ebe toongootoyi, ene nowoondoye imakeyingomo
oruweroyi oningga ngu, ene mete oni oni tewanggo. Ndadiro nguro,
Anutdo ngu oni nguya nenengo simoone, ero ewa.
10 Anut doongeyimo, oni nenengo oodoyi, nguro oni gidaregado
kingo kowuri gura gura yunootoyi, nguro ene nowoondoye kowuri ma
ingowanggo. Kini, ene oni oni tewanggo. Ndadiro nguro, Anutdo ene
yoyoro, endega enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno oruwanggo.
11-12 Ngundiro nangge, ye no kenerootoyi, nguro merako oni, ngando
kootuyesina mande biyomi ero yomooro, kowuri gura gura yunoro, kingo
mande godange etoyi ngu, nguro ye nowoondoye kowuri ma ingowero.
Kini, ye komo oni oni teya, nowoondoye imakeyingomo ootooya, Anut
oowooyi bingami eya okooya, oni oni teyi. Ndadiro nguro, ye sambo
endemo oo urungga ngu yowanggo. Ngundiro nangge, merako onindo
Anutro ingondudu eyingo oni nguya koretero yomburibariyeroyingo, ero
eyingo.

Oni Anutno Nowoondoyemo Hamoo Teyingo Ngu, Sayi Nembo, Ko, Soru Ngundiro

(Mak 9:50; Luk 14:34-35)

13 Yisasdo mande gura eyingo. Ye Anutno nowoondoyemo hamoo
teyingongga, ngu merako ngano sayi nembo (Sol) ngundiro. Sayi nembo
ningguriga ngu yoyokootoni ngu, asa, noorendo ngu ningguriga Sayi
nembo nguno, ngu ko yeweroyi nguya ereremo kini. Yo, hamoo, sayi
nembo ngu koni gura kini. Ngundiro nguro, onindo oorongooro, keyembo
wongooweroyi.
14 Ngundiro nangge, ye Anutno nowoondoyemo hamoo teyingo ngu,
mera ngaro soru himi ngundiro. Ende gura purimo sorudodo oruwaku
ngu, kombiteyingo ma oruwa. 15 Kini, onindo soru karo, kumbe gura
newendemo ma oongoowanggo. Kini, soru ngu yaba sanganimo tunoo
yetoyi, oni ya newendemo oorootenggoku, ngu bidodo soru himi
kenowanggo. 16 Ngundiro nangge, oni nowoondoye Anutno hamoo
teyingongga ngu, enengo sorungga ngu oni bidodomo tunoo oodoni,
yengo muriye nenengo kenoro ngu, Anut sambo endemo oorooteku, ngu
oowooyi bingami okoowanggo. Ero eyingo.

Anutro Mamana Mandeno Eyingo

17 Yisasdo mande gura eyingo. Ye ngandiro ma ingowero, no ngano
omburo, Anutro mamana mande ingondudu eyingo onindo kuri
nakangoyingo ngu andangewa, ero ma ingowero. Kini, nondo mamana
mande ngu andangewero ma ombuyingo. Nondo mamana mande ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

bidodo engge yewe tunootemukoweroyi, nguro ingooteno. 18 No yeno
hamoo eteno. Sambo mera kinitetoni, ene noro mamana mande ma
kinitewa. Anutro mamana mande nguno noorengo mande gumi bodaga,
ko, nakaya bobodi guranangge nangge ngu ma yokowa. Oo bidodo
mamana mande ngu newendemo oorooteku, ngu enggeni tunootewa.
19 Oni gura Anutro mamana mande gumi gura ma keyoro, ngunonggo
ene oni gura ngundiro etuyeroro ngu, arisa, ngu oningga sambo endemo
ooreteku naruno, ene Anut doongeyimo, ngu oowooyi kini oruwa. Ene
oni Anutro mamana mande ngu keyoro, oni simoo bare oo ngundiro
etuyerootoningga ngu, arisa, Anutdo sambo endega enengo oni simoo
bare soboyerooteku, nguno ngu, oningga ngu oowooyidodo tewa. 20 No
yeno hamoo eteno. Anut doongeyimo, yengo muri nenengongga, ngundo
komo Mosesro mamana mande sobowooyingo oni Parisi, ko, mamana
mande etuyeroyingo oni nguya, enengo muri nenengo ma dagatenggoku
ngu, arisa, ye Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, enengo oni simoo
bare soboyerooteku endega, ngu newendemo ma uwanggo. Ero eyingo.

Yisasro Mande Keta, Ngundo Kurimi Muri Ngu Dagate
(Luk 12:57-59)

21 Arisa, Yisas mande gura eyingo. Mosesro mamana mande kurimi
ngu, ye gome ingootenggo. Ngu ngandiro eyingo.

> Ye oni ma ureyi kumoowero. Ene ge oni ureyi kumoowaku ngu, asa,
> ge mande wirikoyingo onino oorero, nguno gumi urungga yowa,
> ero eyingo. *(Kisim Bek / Eksodas 20:13)*

22 Ene nondo mande gura nguya yeno eteno. Oni gura dobooyi guraya
newende biyomi ingooteku, nguro ene mande wirikoyingo onino
ooretoni, nguro gumi inowa. Ngundiro nangge, oni gura ene oni
doongeyemo, oni dobooyi kootuyisina mande ero, oyimo inowaku ngu,
asa, ene nguya mande wirikoyingo oni tabango urungga nguno ooretoni,
nguro gumi urungga inowa. Ene oni gura dobooyiboya sanggiri oorengo
tero ewa, ge mboorombo goyoyingo, ingondudu gura metemi kini! Ene
ngundiro ewaku ngu, asa, ngu oningga ngu Anutdo soweyootoni, Setanro
ende de nombo sugi sugi derorooteku, nguno oororo, sugi oruwa.

23-24 Ge Anutno yambo mande tewero ingoro, nguro ge eneno kingo
oo duwoo yewero uya ngu, doboogebo geya biyomi ingooteku ingoro
ngu, asa, koretero ge eneno ooroya, biyomingga ngu andangeya,
yomosiyoyagogo, kootuyisina ge ko uya, Anutno oo duwoo ye.

25 Dobooge gura geya newendemo kowuri ingoro, goyoro, mande
wirikoweroyi musiyomo oorowuwero oorekono oorowutoningga ngu,
sodedomangge ngu mande kowuringga ngu yoonenengori. Ge ngu mande
kowuri koretero ma yomosiyowaku ngu, arisa, ngu oningga, ngundo
goyoro, oo wirikoyingo onino oorowutoyi, ngundo goyoro, kumbadogoni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni kandeyemo goyetoyi, ngundo ya biyomimo goyewanggo. 26 No yeno
hamoo eteno. Ge ya biyomimo oode, ngunonggo gengo weti ngu bidodo
ma andangero ngu, asa, ge ya biyomi ngu ma yokowa. Ero eyingo.

Erambarisa Muri Toongoowereyi, Nguro Mande

27 Asa, ene mande gura eyingo. Mosesro mamana mande kurimi
nakangoyingongga ngu, ye kuri ingootenggo. Ene ngundiro eyingo. Ye
oni guraro bareyi yakakayi yodowooro, ma yomburiyowero. Ero eyingo.
28 Ene no mande gura yunooteno. Simoo gurado newendemonggo barega
kenomayingoro, nguro ingooteku, ngu ngandiro, ene barega nguya kuri
werewori.
29 Ngundiro nguro, doongengge metemisina, ngundo goyeni, weti
mbumbuwa tetoningga ngu, andangeya yoko. Ngundiro nangge,
moondege gumi, ngundo goyeni weti mbumbuwa tetoningga ngu,
andangeya yoko. Ngundiro tewaku ngu, asa, moondege bidodo yoro,
Setanro ende de nombo ma kumooweroyi, nguno ma uwa. Ngundiro
nguro, ge oo biyomi teteku, ngu sodedomangge yomosiyoro ngu, ngu
gome metemi oruwa. 30 Mande adingayi gura ngundiro. Kandege
metemisina, ngundo goyeni, weti mbumbuwa tetoningga ngu, toongooya
oorongo. Ngundiro tewaku ngu, asa, moondege bidodo yoro, Setanro
ende de nombo ma kumooweroyi nguno ma uwa. Ngundiro nguro, ge oo
biyomi teteku, ngu sodedomangge yomosiyoro ngu, ngu gome metemi.
Ero eyingo.[d]

Oni Bareyi Andangeweroyi, Nguro Mande
(Matiyu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18)

31 Yisasdo mande gura eyingo. Mosesro mamana mandeno kuri
ngandiro nakangoyingo. Oni gura bareyi yokowero ngu, ene komo so
uyino mande ngundiya nakangoya, bareyi inoni, ero nakangoyingo.
32 Ene nondo mande gura moore. Oni erambarisa ngu bareyibo oni
guraya ma wereyingo ngu yokoro owewaku ngu, ene bareyi yeni,
mbumbuwa tewa. Ngu baregaku kuri kameyi yowoku, ngundo simoo
gura kootu yootoni ngu, arisa, Anut doongeyimo, simoo kootungga,
ngundo mbumbuwa tewa. Ero eyingo.

Ye Mande Godange Ero, Ngunonggo Anut Oowooyi Kingo Ma Ewero

33 Asa, Yisasdo mande gura eyingo. Kuri oo nakaya teyingo
ngu, ye gome ingootenggo. Ye Anut doongeyimo mande gagiwi,

---

[d] **5:30** (Mande adingayi awuno nguro damoni ngandiro. Ye nowoondoyemo ingondudu biyomingga oorooteku ngu, sodedomangge oo ngundiro ngu andangeya yokoyi. Ye ngundiro tewanggoku ngu, weti mbumbuwa engge ma tunootewa).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ero gosiyoyingongga, ngu ma toongoowero, ngu hamoo teyi, ero
nakangoyingo. 34 Ene no nguro mande soweyoro eweroyi moore. Ye
merako onino mande gosiyowero tetoyingga ngu, no ngu mandega Anut
oowooyimo gosiyowero ero, ma ewero. Ye sambo oowooyimo mande ma
gosiyowero. Ndawugaro nguro, sambo ngu Anutro yaba bibiteweroyi.
35 Ye mera oowooyimo nguya mande ma gosiyowero, ndadiro nguro, ngu
Anutdo keyi yeweroyi musiyo. Ye Yerusalem ende oowooyimo nguya
mande ma gosiyowero, ndadiro nguro, ngu Anutro ende urungga. 36 Ye
tabaye oowooyimo nguya mande ma gosiyoro ewero. Ndadiro nguro, ye
tabaye uye sarayi ngu yeyi, iriyo yeweroyi nguya kini. Ngundiro nangge,
tabaye uye iriyo ngu yeyi, sarayi yeweroyi nguya kini. 37 Ye mande gura
ero, yo, etenggoku ngu, hamoo ewanggo. Ye, kini, etenggoku ngu nguya,
hamoo ewanggo. Ye mande, yo, kini, etenggoku, nguno mande soweyoro
ewanggoku ngu, Setando yeni tunootete. Ero eyingo.

Ye Ogingo Yeno Yunootoyi, Nguro Gumi Ma Teyunowero
(Luk 6:29-30)

38 Asa, Yisasdo mande gura eyingo. Ye Mosesro mamana mandeno,
ye kuri ingootenggo. Ene ngundiro eyingo. Oni gurado doongeye
yomburiyootoyiga ngu, yebana ngundiya ene doongeyi gumi teyino. Oni
gurado metoyi udoyiga ngu, yebana ngundiya ene metoyi gumi teyino.
Ero eyingo. 39 Ene no yeno eteno. Onindo yeno oo biyomi teyunootoyi
ngu, yebana ko gumi ma teyunowero. Oni gurado gagiye metemisina
udoyi ngu, ye yowoorengootoyiga, ko biyomisina nguya yureyi.
40 Ngundiro nangge, oni gurado goyoro, mande wirikoweroyi musiyomo
oororo, yengo nengguro yootoyiga ngu, asa, mete ye dogigiro nengguro
nguya yunoyi. 41 Oni gurado yeya oore bodaga oorowuwero ooroya ngu,
yendo ngu songgura oore piru nguya oorowuyi. 42 Oni gurado oo guraro
sumoo yunootoyiga ngu, arisa, inoyi. Ngundiro nangge, oni gurado yeno
weti tero, yowero oo etoningga ngu, mete ye inoyi. Ero eyingo.

Ye Mundi Oni Ngu Nowoondoye Yunoyi
(Luk 6:27-28, 32-36)

43 Asa, Yisasdo mande gura eyingo. Ye Mosesro mamana mandeno kuri
ingootenggo. Ene ngundiro eyingo. Ye dobookuriye konebaye nguro gome
ingoya, yengo mundi oni nguya sanggiri teyi. Ero eyingo. 44 Ene nondo
mande gura soweyoro yunowero. Yengo mundi oni ngu nowoondoye
yunoya, enendo muri biyomi yeno tero, kootu yunootenggoku ngu,
yendo nguro Anutno kira teyunootoyi, enendo muri biyomi tetenggoku,
ngu hoorooweyerootoni, ngu yokowanggo. 45 Yo, yendo yengo mundi
onino muri metemi tero, nguno simoo bare etuyeroro ngu, hamoo
oorengo, ye Awaye sambo endemo oorooteku, nguro simoongo. Yo,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutdo oni biyomi, ko, oni metemi nguya ogisa yeni eneno tunootewa.
Ngundiro nangge, sono nguya oni muriye biyomi, ko, oni muriye
nenengomo nguya Anutdo sono yeni, eneno ombuwa. 46 Onindo yengo
gome ingootoyi, ko yendo nguya enengo gome ingootenggoku, nguro
kowuri kini. Weti mbumbuwa tetenggoku oni, ko, Takis yoweroyi oni
nguya ngundiro teyingo. Ene yendo yengo mundi oni nowoondoyi
teyunowanggoku ngu, asa, Anutdo nguro oni oni tewa. 47 Ye konebaye
nguya kambayerootenggoku ngu, ko, oni sowe gidarega, ngundo nguya
ngundiro tetenggo. Yengo muringga ngundo enengo muriye ngu ma
dagawa. Kini, muriye gurananggе. 48 Hamoo, Awaye sambo endemo
oorooteku, ngundo oni nenengo, ko, oni biyomimo nguno muri gome
nenengo ngu nangge teyunoote. Ngundiro nangge, ye nguya ngundiya
teyi.

Angoyi Oni Hoorooweyeroweroyi, Nguro Muri

6 1 Ye ingonda teyi! Ye angoyi oni nguno oo gomengga teyunowero
ngu, oni doongeyemo ma yunowero. Ndadiro nguro, onindo ngu
yendo oo tewonggoku, ngu tunoo kenoro, nguro ye oowooye bingami ero
okoowanggo. Ene ngundiro tetoyi ngu, asa, kootuyisina, Awaye sambo
endemo oorooteku, ngundo nguro uri gura ma yunowa.

2 Ye angoyi oni oo gomengga yunowero ngu, asa, ye nguro oni
doongeyemo manggaru yanggango ma tewero. Ndadiro nguro, oni Anutro
nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ngundo yambo yano ko oorekono
nguya oo ngundiro tero, enengo oowooye bingami okooweroyimboro.
No hamoo oorengo, yeno eteno. Ngu oni ngu, enengo uri kuri yoyingo.
3 Ngundiro nangge, ye angoyi oni hoorooweyerowero ngu, arisa, kandeye
biyomisinangga ngundo kandeye meteminggado oo tewaku ngu ma
ingowa. 4 Ngundiro nguro, oo gome yunowero muringga ngu kombiteyingo
tewonggokungga ngu, kootuyisina, Awayembo uri gumi tunoo yunowa.

Yemboongeweroyi Nguro Muri
(Luk 11:2-4)

5 Ye kira tewero ngu, oni mibuye tegedodo, ngundo kira tetenggoku,
ngundiro ma tewero. Ene newende bidodo enengo oowooye okoowero,
oni doongeyemo yambo yano, oorekono nguya, kira tewero gome
ingootenggo. No yeno hamoo eteno. Ngundiro oni ngu kuri uri
yowonggo. Ye ngundiro ma tewero. 6 Ye kira tewero ngu, yengo ya
gumi nguno ooroya, ya goodooya, yesu nangge Awayemo kira teyi.
Ye ngundiro tetoyi ngu, asa, Awayembo ngu oo kombiteyingongga
tetenggoku, ngu kenoro, gumi yunowa.

7 Ye kira tewero ngu, kingo mande mande ma eroruwero, kabengo
onindo tetenggoku, ngundiro ma tewero. Kabengo oni, ngundo Anutdo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ingoni ero, ene mande mande ngundiro oowooyingga tetenggo. **8** Ye
ngundiro oni nguro muri ma keyowero. Ndadiro nguro, nowoondoyemo
oo guraro kowuri ingoro, nguno ma kira teyingomo ngu, Anutdo ngu oo
ngu bidodo kuri kenoro ingomukoote. **9** Nondo ngu kira eweroyi muri
gome ngu etuyerowero, ye mete ngandiya kira teyi.

Noorengo Awanani, ge sambo endemo oorooteku, gengo oowoongge
ngu kundingiyi oorengo. **10** Oo Bidodo Simburi Simbunani,
gengombo narungga gengo oni simoo bare soboyerooteku,
ngu mete ombuni. Sambono onindo ge oo ingooteku, ngu
nenengo kenggeroro oorootenggoku, ngundiro nangge, noore
hoorooweyerootooga, ngano ngundiro keyoro oruwato. **11** Ge
noorengo oowari atagamboro rogoyimo yuno. **12** Noorendo oni
gidaregaro kowuri andangero, kabetetooyega ngu, gedo nguya
ngundiya noorengo mbumbuwa andangeya kabeteyunowa.
13 Gedo Setan ma yokootoyi, omburo, ngundo noore towooyeroro,
ngunonggo yoyoro, weti mbumbuwano yoyewero. Oo
Bidodo Simburi Simbunani, gengombo naru oni simoo bare
soboyerooteku ngu, yanggangongge, bingamingge nguya,
gengomu nangge sugi sugi oruwa. Ngu hamoo, ero eyingo.
14 Ye gome ingoyi! Ye oni gidaregado kowuri yeno tetoyi, ngu
andangero kabetetoyi ngu, asa, Anutdo nguya yengo kowuri andangero
kabeteyunowa. **15** Ngundiro nangge, ye oni gidaregado kowuri yeno
tetoyi, ma andangero kabetetoyi ngu, asa, ngu Anutdo nguya yengo
kowuri ngu ma andangero kabeteyunowa. Ero eyingo.

Oowari Roogo Teweroyi Nguro Muri

16 Asa, Yisasdo mande gura eyingo. Oo neweroyi narunggano nguno,
ene oowari roogo tero, ene Anutno kira tewanggo. Ye oowari roogo
tewero ngu, omukumundooge ma guwi yewero, oni mibuye tegedodo
ngundo tetenggoku, ye ngundiro ma tewero. Ngundiro oni ngu, oni
simoo bare doongeyemo ngundiro tetenggoku ngu etuyeroro, ene oowari
roogo tetenggo. Arisa, ngundiro oni, ene kuri uri yowo. **17** Ye oowari
roogo tewero ngu, mete ye omukumundooye sonowooya, uye siwitoya
yoonenengoya oriyi. **18** Ngundiro tetoyiga ngu, oni gurado ye oowari
roogo tetenggoku, ngu ma ingowanggo. Ene Sambono Awayembo,
enesu nangge oo ngundiro ngu ingowa. Awayembo ye oo kombiteyingo
tetenggoku, ngu kenoro, oowooye bingami okoowa. Ero eyingo.

Noorengo Oo Sitowi Sambo Endemo Orini
(Luk 12:33-34)

19 Ye nowoondoye bidodo oo sitowi gome gomemu, ngu merako ngano
yowuruwooweroyimboro ma ingowero. Nga merako ngano sako, siwi,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

googoose, yakaka oni, ngundo oo bidodo yomburiyootenggo. 20 Anut doongeyimo, ye enengo mande onino wesiyoro ero, oni yomosiyeroro, oniro kowuri koorowooro, oo ngundiro ko tetenggoku ngu, sambono digi beye ngundiro yowuruwooya, nguno yeyi. Sambo endemo ngu sako, siwi, googoose, ngundo ma yomburiyootoyi, yakaka onindo nguya ya toongooro, oo yoweroyi nguya kini. 21 Yengo oo sitowi gome gomemu oorooteku, nguno yengo ingonduduye nowoondoye nguya nguno ooroote. Ero eyingo.

Doongeye Ngu Goweyeboro Soru Ngundiro, Nguro Mandeni
(Luk 11:34-36)

22-23 Asa, Yisasdo mande gura eyingo. Doongeye ngu goweyeboro soru himi, suwoono endeyoweroyi ngundiro. Ngundiro nangge, nowoondoyebo muri metemi Anutnonggo ombuteku ngu tero, hahangetenggoku ngu, ngu suwoonomboro soru himi gome oorengo ngundiro. Nguro ngu, yengo ingondudu nangge keyowero ingootoyi ngu, yengo soru himi ngu yanggango ma ootooro, namoko kumootoni, nguro ye ooreri oorengomo oruwanggo. Ero eyingo.

Oni Gurananggebo Sobosobo Oni Erayagomo Ko Teweroyi Mete Kini
(Luk 16:13)

24 Asa, Yisasdo mande gura eyingo. Oni gurananggebo sobosobo oni erayagomo ko teweroyi nguya ereremo kini. Ene sobosobo gura nguro gome ingoro, sobosobo guraro gome ma ingowa. Ene sobosobo gura gome keyoro, gura kootu inowa. Ene ngundiro nangge, ye Anut keyoro, ko, digi beye yowero hahangeweroyi muri erayaga ngu teweroyi, bine? Kini, Anut keyoro, ko, digi beye yowero hahangeweroyi muri erayaga ngu keyoweroyi, ngu ereremo kini, ero eyingo.

Nowoondoyemo Ingondudu Oowooyingga Tero, Nguro Ma Hahangeroruwero
(Luk 12:22-31)

25 Arisa, no yeno hamoo eteno. Ye yengo yanggangoye, oo neweroyi, sono neweroyi, ko, towikumba teweroyimboro nguro nowoondoye kowuri yero, ingondudu oowooyingga ma ingororuwero. Anut doongeyimo, yengo keta oruweroyiga, ngu nowoondoye hamoo teyingongga, nguro oo bidodo dagamukoote. Yo, yengo keta oruweroyiga, ngundo oo neweroyi, sono neweroyi, ko, towikumba yoweroyi, ngu bidodo dagate. 26 Ye nu ngu kenoro ingootenggo. Ene numbo ngu oowari ngu miro, yoro, yano oowari ma watayero yetenggo. Ene Awaye sambono oorooteku, ngundo soboyeroro, oo yunoote. Ngundiro nangge, Anutdo noorengo gome urungga ingoote. Yo, hamoo, ene noorengo gome ingooteku muringga,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundo nuro ingooteku muringga, ngu dagate. 27 Anutdo noorengo keta
oruweroyi naru rogo teyunoyingo. Noore keta oruweroyi narungga
Anutdo rogo tewoku, ngu noore mete ma dagawato.
28 Irosara gome diguno ooreteku ngu, ene kingo oorero, nungo yewero
ko biyomi ma tewa. Kini, ene Anut enengombo nungo inootoni, nungo
yero, gome tete. Ngundiro nangge, Anutdo ye nguya hoorooweyerootoni,
ye towikumba yowanggoku, nguro ye nowoondoye kowuri urungga ma
yewero. 29 Kuri mera ngaro oni sobosobo koreteyingo urungga oowooyi
Solomon, enengo irosara gome gomemu tero, enengo duridarini urungga
oorengo tero oruwo. Ene Anutdo irosara merakono yewoku, ngu ooga
ngu Solomonro irosarani, ngu bidodo dagate. 30 Yo, Anutdo irosara
merakono nungo gome gome tetoni, ataga gome oode, yangeni ngu
buwoo yero, makooro sorewa. Arisa, ene ye nguya hoorooweyeroro,
noorengo towikumba ngu rogono yunowa. Ye simoo bare nowoondoye
hamoo teyingongga, ngu bodaga nangge. Ndadiro nguro, Anutdo mete
ye nguya gome soboyerowa. 31 Ngundiro nguro, ye nowoondoye kowuri
yero, ingondudu oowooyingga ma yowero eyingo. Noore oo ndawuga
newato? Noore ndawu sononga newato? Noorengo towikumba oo
ndawuga tewato? Ero eyingo. Ye ngundiro ingondudu urungga ma
tewero. 32 Kabengo oni ngundo oo ngundiro yoweroyimboro ingoro
hahangetenggo. Ene yengo Awaye sambono oorooteku, ngundo ene
kuri gome ingowo. Ye komo sono, oowari, towikumba nguya yengo
rogono nenengo ngundiro yowanggo. Anutdo ngundiro ingoote. 33 Ene
ye koretero oorengo, Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
murini enengo simoo bare soboyerooteku, nguno uro, enengo murini
nenengo ene yendo teyi, ero ingooteku, ngundiro keyootoyi ngu,
arisa, Anutdo mete oo gidarega ye rogono ngundiro hoorooweyerowa.
34 Ngundiro nguro, ye nowoondoye kowuri yero, ingondudu oowooyingga
yangenimboro, nguro ma ingowero. Yangeni narungga ngu, enesu nangge
kowuri koorowoowa. Naru gurado kowuringga ngu, ene ngu narungga
nguromu nangge. Ene ngundiro ero eyingo.

Ye Oni Guraro Murini, Ma Wirikowero
(Luk 6:37-38, 41-42)

7 1 Yisasdo mande gura eyingo. Ye oni goweyemo enengo muri
ngu ma wirikowero. Ye ngundiro tetoyi ngu, asa, Anutdo ye
nguya wirikoyerowa. 2 Ngundiro nangge, ye dobookuriyeboro muriye
wirikootoyi ngu, Anutdo muri ngundiro yeno nguya tewa. Yengo
mamana mandero rogoga dobookuriyemo tetenggoku, ngu Anutdo
yeno nguya ngundiro nangge gumi yunowa, ero eyingo. 3 Yo, no mande
adingayi gura yeno ngandiro eteno. Ge ndawugaro dobooge doongeyimo
oo kakawu bodaga oo kenootoni oorooteku, ngu ge doongengge nenengo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

de bingo urungga oorooteku, nguno ge ma kenoro ingoote? 4 Ndawugaro
ge doboogemo ngandiro ete? Doboone, nondo doongenggemo oo kakawu
bodaga oorooteku, ngu yewe toongewa. Ge ngundiro eteku, ene naru
bidodomo, de sosi urungga doongenggemo nguno ooroote. 5 Ge mibuge
tegedodo oni! Ge koreteya de sosi urungga doongenggemo oorooteku,
ngu andangeya yoko. Ge ngundiya teya ngu, asa, ge mete doboogemo
ngu gome kenoro, oo kakawu bodaga ngu andangewa.
6 Nga mande adingayi gura. Ye oo kundingiyi, ngu se, bo ma yunowero.
Ye oo ngundiro gome gome bo yunowonggoku ngu, asa, sodedomangge
ene bodo yomburiyoro, wongooni utoni, ngundo yowoorengoro yokiwa.
Ngundiro nangge, oni gura Anutro Mande Keta Mesarango ngu naru
bidodo ngu ma yootoningga ngu, asa, ye ene yokoyi. Ngundiro eyingo.

Oni Anutno Yanggango Yemboongeweroyi, Nguro Murini
(Luk 11:9-13)

7 Yisasdo ngandiro eyingo. Ye nono ooro sumoo ewanggoku ngu, no
yunowano. Ye suwooyi sano oo erewewero ngu, ye kenowanggo. Ye
yamuko tanggeyisina dikaro, yokakasangootoyi ngu, asa, Anutdo yamuko
goosooyunowa. 8 Ye Anutno yemboongero, ooro sumoo ewanggoku
ngu, Anutdo oo yunowa. Ngundiro nangge, oni simoo bare oo yowero
ngu erewero, ene kenowanggo. Ye yamuko tanggeyisina dikaro,
yokakasangootoyi ngu, asa, Anutdo yamuko ngu goosooyunowa.
9 Ngundiro nangge, oni gura nangonimbo oomanongoyingomboro etoni
ngu, eweyimbo digiga inowa bine? Kini. 10 Ngundi oni gura nangonimbo
isoro etoni ngu, eweyimbo sire biyomi yoro, inowa, bine? Hamoo oorengo
kini. 11 Arisa, merako ngano awa awaye songo songo, ngundo oo kingo
duwoo gome ngu nangosumooye yunootenggoku, nguno ngu, ye hamoo
ingowanggo. Awaye sambono oorooteku, ngundo nangosumooyemo
sumoo ero etoyi ngu, hamoo oorengo, ngu oo gomegomemu yunowero
ingowa, ero ingoyingo.
12 Arisa, muri gome oorengo yendo oni simoo baredo yeno teyi, ero
ingootenggoku, asa, ye ngu muringga ngundiya nangge eneno teyi. Yo,
ye ngu muri nenengo keyootenggoku ngu, asa, ngundo Mosesro mamana
mandega Anutro ingondudu eyingo oni oo ngundiro etuyerowonggoku,
ngu rogono tero, engge tunooteyingo.

Keta Oruweroyi Oorega Ngu Oore Bodaga Ngundiro
(Luk 13:24)

13 Arisa, ye Anutro mamana mande ngu keyoro ngu, ye Anutro oni
bidodo oore bodaga tembaniwooremu nguno oorero, Anutro sambo
endemo oorewanggo. Ene Setanro oore ngu urungga mera nenengo gome
nangge. Yo, oni simoo bare oowooyingga oorengo, ngu oore urungga ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

keyoro, oororo oonootewanggo. 14 Ene Sambo Endemo oore, ngundo oore
tembaniwoorega ngu bodaga nangge. Yo, keta sugi sugi oruweroyi oore
tembaniwoorega ngu bodagamu, nguro ye ko biyomi terogogo, erewero
nguno oorewanggo. Oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingongga,
ngundo nangge kenoro, Anutno oorewanggo.

Ye Setanro Ingondudu Eyingo Oni Godange, Nguro Ingonda Teyi!
(Luk 6:43-44; Luk 13:25-27)

15 Ye Setanro ingondudu eyingo oni godange nguro ingonda teyi! Ngu
oni ngundo ye kewooroyemo, ememangge ememangge oororo dikaro,
torige mande yeno ewanggo. Ene imakeyingo muri tero, torige yeno
omburo oorowutoyi, bo gura oowooyi Sipsip enengo muri ngundiro
teyingo. Ene kawuye newendemo nguno ngu, ngu se koki biyomi
ngundiro. Ngundo ngu omburo, sodedomangge yokiwanggo. 16 Ye
koretero enengo muriyengga ngu wirikoro kenootoyi, ngu ene nenengo
bine, ngundi biyomi bine ewanggo. Nga oni nga enengo ootootooye,
ngu gome tetoyi, kenoro ngu, asa, ye nguno ingoro, enengo muriye ngu
nenengo, ero ingowanggo. Yo, Muli dega, ngundo ngu yowoorengoro,
koonda ma tewa. Ngundiro nangge, dimoo uto, kakari sanggiri,
ngundo yowoorengoro, mbako ma tewa. Hamoo oorengo kini. 17 Yo, de
bidodo gome yanggango tero ngu, ene tanggori gome nenengo nangge
enggewanggo. Ngundiro nangge, de biyomi, ngundo ene engge gome
metemi ma enggewa. 18 De metemi, ngundo engge biyomi ma enggewa.
Ngundiro nangge, de biyomingga, ngundo ene engge gome metemi ma
enggewa. 19 De bidodo gome ma enggetoyi, asa, ene de ngu doongooro,
deko yokawanggo. 20 Ngundiro nangge, ye ngundiro oni ngu enengo muri
biyomi tetenggoku, ngu kenoro, ye nenengo tunoo ingootenggo. Ene
godange eyingo oni nangge, ero ingoyingo. Ngu oni nguno, ene Anutro
murini ma keyoyingo, hamoo oorengo kini, ero ingowanggo.

21 Nguro ngu, oni guminggado ngu noorengo Anut Oo Bidodo
Simbunani etenggoku, ngu gumi nenengo kini. Kini, oni ngu enengo
bingamiye okooro, ene Anut oowooyi nguro ma ingoro tetenggoku ngu,
ene Anutro sambo endemo enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno
ma uwanggo. Ene oni gura Awane sambo endemo oorooteku, ngu gome
keyoro ngu, asa, Awane kenowa. 22-23 Arisa, oode kootuyisina, Anutdo
naru wenganggakuno wirikoyeroweroyi naruno, oni oowooyingga
oorengo mayero ewanggo. Oo Simburi Simbunani Urungga, noore gengo
oowoonggemo, noorendo gengo mandege keta mesarango ngu wesiyoro,
merambooro biyomi andangero, muri songo oorengo gura onindo
ma teweroyimu nguya teyingo. Ero ewanggoku, ene ngu narunggano
nguno, nondo mande ngandiro gumi ewano. Yendo ngu yengo oowooye
bingamiye nangge okooro, noro nowoondoye hamoo ma teyingo, nguro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu, no yeno mande yanggango eteno. Nondo ngu ye watayi kini. Ye weti mbumbuwa oni biyomi! Ye sodedo sayi! No ngundiro ewano, ero eyingo.

Ya Yeweroyi Muri Eraya, Nguro Mande Adingayi
(Luk 6:47-49)

24 Arisa, Yisasdo mande adingayi gura eyingo. Oni gura noro mandene
gome keyoro, ingoro ngu, ene ingondudu metemi yoote. Ngundiro
oningga ngu, ngu ngandiro. Ene ingondudu metemi yoro, nguro ene
ya yanggango ngundiro mera yanggangonggakuno de nonggini gagiwi
yoro, yeteku ngu. 25 Ngundiro tero, sono urungga omburo, sono tuwi
urungga ootoogero, doogo urungga ombutoni ngu, enengo yangga ngu
yanggango ootooro, ma tookero sorewa. Ndawugaro nguro, ene mera
yanggangonggano de nonggini gagiwi nguno yeyingo. 26-27 Ngundiro
nangge, oni gura noro mandene ingoro ma keyoro, ene oni ingonduduni
kini ngundiro. Ene ya yeweroyi ngu ingondudu kini. Nguro ene ya
nonggini ngu mere setoni, mera newendemo amuno ma uyingo. Kini, ene
ya ngu mera sanganimo nangge yeyingo. Ngundiro nguro, sono doogo
urungga omburo, sono mewuyi urungga tetoni, ngu enengo yangga
ngu yanggango kini, nguro sodedomangge tookero sorewa. Yo, hamoo
oorengo, ngu tookero, sorero yomburiyomukowa. Ero eyingo.
28-29 Yisasro mande ngu kinitetoni, oni simoo bare oowooyingga
oorengo enengo mandeni etuyerowoku, ngu ingoro, ene soriyokoro
hamoo ingowonggo. Ndadiro nguro, Yisasdo mandeningga ngu wesiyoro
eteku, ngu mamana mande etuyeroyingo onindo etenggoku, ngundiro
ma wesiyoro eyingo. Kini, Yisasdo mande oni simoo bare yunowoku, ngu
yanggango oorengo eyingo.

Yisasdo Oni Mambugoridodoga, Ngu Yomosiyoyingo
(Mak 1:40-45; Luk 5:12-14)

8 1 Yisasdo puringga ngu yokoro, ene ameno ombutoni, oni simoo bare
oowooyingga oorengo ene keyoro oorowuyingo. 2 Ngu narunggano
nguno, oni gura mambugoridodoga, ngundo Yisas tanggeyimo omburo,
bagootero eyingo. Noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, no ingooteno.
Ge mete noro ingoya, noyega, mete tewe, ero eyingo. 3 Ngundiro etoni, asa,
Yisas ngu oni mambugoridodogaku ngu kenoro, nowoondoyi tero, kandeyi
eneno yero, eyingo. No ngundiro tewero gome ingooteno. Ge mete te.
Ene ngundiro etoni, arisa, sodedomangge ngu oni mambugoridodogaku,
enengo sayininggaku mete teyingo. 4 Asa, Yisasdo mande gura eyingo.
Ge no manggone gome ingo! Ge oororo ngu, oni gurano gengo sayi
yomosiyooteku, nguro ma ewero. Kini, ge sodedo ooroya, gengo gowege
moondege Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi ngu etuyero. Ene ge
geyoro ingoro, gowege moondege sayi mete tero, ero ingoro ngu, kuri

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mosesndo ewoku, ngundiya teyi. Ngundiya tetooga, oni simoo baredo geyoro, ataga gengo sayingge ngu mete tete. Ero ingowanggo.

Me Oni Tabangongga, Ngu Newende Hamoo Oorengo Teyingo
(Luk 7:1-10)

5 Yisas Kapeniyam endegano nguno utoni ngu, ngu naruno nguno,
me oniro tabango ururu gura nguro me oni ngu onibi kandegura (100),
ngundiromu ngu soboyerooteku ngu, ngundo Yisasno omburo, ngandiro
sumoo eyingo. 6 Noro Oo Bidodo Simburi Simbune, noro kirikiri oni
gura sayi urungga tero, yano ooroote. Ngu ene kekandeyi ngu kuri
kumooyingo, ngu ene ogingo urungga yoro ooroote. Ero eyingo. 7 Yisasdo
enengo mande ngu ingoro, enebana gumi eyingo. Nondo oororo, ene
yewe, mete tewa. Ero eyingo. 8 Ene ngundiro etoni, asa, me oni tabango
urungga Yisasno mande gumi eyingo. Oo Bidodo Simburi, no oni metemi
kini. Ngundiro nguro, ge noro yano ma ombuwa. Ge mande kingo nangge
etooga ngu, noro kirikiri oningga ngu, ene mete tewa. 9 Nondo noso
nangge noro oni sobosobo urungga moore. Ene oo etoni ngu, nondo
oo ngundiro teteno. Ngundiro nangge, noro me oni nowoondonemo
oorootenggo. Arisa, nondo guraya, oorowu, ewanoku ngu, ene
oorowuwa. Nondo guraya, ombu, ero ewanoku ngu, asa, ngu ombuwa.
Nondo nenengo kirikiri oni guraya ko ngundiya te, ewanoku ngu, ene oo
ngundiro tewa, ero eyingo. 10 Yisasdo enengo mandega ngu ingoro ngu,
soriyokoro, yowoorengoro, oni eneya namoko nguno etuyeroro eyingo.
No yeno hamoo oorengo eteno. No ngu Iserel oni gura newende hamoo
teyingongga, ngundiro no ma kenowono, ero eyingo.

11 No yeno hamoo eteno. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
endega enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno oni simoo bare
oowooyingga ngu sowe gura gura Yudaro oni kini, me oni tabango
urungga ngundiro. Yo, ngundo sambo endemo nguya omburo, oo
simbo urungga naruno, Ebaraham, Ayisak, Yekob, ngudodo bibitero, oo
nero oruwanggo. 12 Ene Anutdo endega enengo Iserel oni simoo bare
soboyerooteku, nguro yomosiyoyingo. Yomosiyootoni, ene enengo Iserel
oni simoo bare oowooyingga nowoondoyemo hamoo ma tero, nguro ene
sambo endemo ma oorowuwanggo. Anutdo ngu oni ngu oweyerootoni,
Setanro ende biyomi de nombo ma kumooweroyi nguno oorongoowa.
Oorongootoni, nguno ene ureri urunggano sendo moguru urungga tero,
metokarikari tero oruwanggo, ero eyingo.

13 Ngundiro ero ngu, asa, Yisasdo yowoorengoro, me oni tabango
urunggakuya ero, gengo yano u! Gengo nowoondoge hamoo teyingongga,
nondo gengo ko oni yomosiyoowe ero ingowokunggaku, ngu ataga engge
tunootete. Ero etoni, naru ngundiro nangge, Yisasdo etoni ngu, enengo
ko oninggaku sodedomangge mete teyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisasdo Pita Konggeyi Yomosiyoyingo
(Mak 1:29-31; Luk 4:38-39)

14 Arisa, Yisasdo omburo, Pitaro yano uro, konggeyi kenoyingo. Ene sayi
goweyi kookingo urungga yetoni, yabano wetororiyingo. 15 Ngundiro nguro,
Yisasdo Pita konggeyi kandeyi dowootoni ngu, nguno nangge, sayininggaku
kinitetoni, nguro ene ootoogero, Yisasro oo karo yomosiyoyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Sayidodomu Yomosiyeroyingo
(Mak 1:32-34; Luk 4:40-41)

16 Arisa, suwootetoni, oni simoo bare oowooyingga mbooro biyomimbo
yoyoyingomu, ngu yoyoro, Yisasno mayeyingo. Mayetoyi, asa, Yisasdo
mbooro biyomiku oni nowoondoyemo oorootenggoku, nguno ero
oweyerootoni, besero sayingo. Ngundiro tero, sayi oniku nguya
yomosiyerootoni, ko mete teyingo. 17 Kuri Anutro ingondudu eyingo oni
oowooyi Ayisaya, ngundo Yisasro mande ngandiro nakangoro eyingo.

> Enendo enesu nangge sayinani bidodo andangero yokoro, ene
> noorengo sayi gura gura kuri koorowooro oorowuyingo. Ero
> eyingo. *(Ayisaya 53:4)*

Oni Gurado Yisas Keyoweroyi Oorega Ngu Tango Kini
(Luk 9:57-62)

18 Ngu naruno nguno, oni simoo bare oowooyingga oorengo mayero,
Yisas pawangootoyi, nguro enendo kirikiri onino eyingo. Noore sono
koongeyingo anduroko oorewato, ero eyingo. 19 Ngu naruno, Anutro
mamana mandero etuyeroyingo oni, ngundo Yisasno omburo eyingo.
Oo etuyeroyingo oni, ge ende bidodo oorowuwaku ngu, no nguya geya
oorowuwero ingooteno, ero eyingo. 20 Ngundiro etoni, asa, Yisasdo mande
gumi eyingo. Diguno se koki oorootenggoku ngu, ene kengeweroyi musiyo
moore. Ngundiro nangge, nu nguya takiyedodo moore. Ene no, Anutro
Nangoni Oni Kirarongo, ngu wereweroyi musiyo hamoo oorengo kini,
ero eyingo. 21 Ngu naruno nguno, oni newende hamoo teyingo gurado
Yisas keyoro eyingo. Oo Simburi Urungga, mete bine, no koretero oororo,
Awane sobowootoowe, kumootoni merengoorogogo ko ombuwano. Ero
eyingo. 22 Ene ngundiro sumoo etoni, asa, Yisasdo gumi eyingo. Oni noro
nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ngundo mete oni bingo merengooyi.
Ene komo ge no keneroya ombu. Ero eyingo.

Yisasdo Etoni, Doogo Urungga Imakeyingo
(Mak 4:36-41; Luk 8:22-25)

23 Ngu naruno nguno, Yisas enengo kirikiri oni nguya wanggo
newendemo uyingo. 24 Arisa, ngu naruno nangge, doogo urungga oorengo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tunootero, wendeyi tookero, wanggo yowooraringootoni, wanggo wendoni uwero teyingo. Ngundiro tetoni, ene Yisas wanggo newendemo wetororiyingo. 25 Ngundiro tetoni, enengo kirikiri oni sosoreyingo urungga oorengo tero, Yisas yokutuwooro eyingo. Oo Simburi Urungga, ge komo noore hoorooweyero! Noore ataga oonootewero tetetoku nga, ero eyingo. 26 Ene ngundiro etoyi, asa, Yisasdo eneno mande gumi eyingo. Ye ndawugaro sosoretenggo? Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu bodaga nangge! Eyingo. Ngundiro ero, ene ootoogero, doogo sono nguya yeyoro etoni, sodedomangge imakeyingo. Yo, ene ngundiro etoni, doogo imaketoni, wendeyi nguya nenengo yeyingo. 27 Ngundiro tetoni, enengo kirikiri oni ngu kenoro, ingondudu urungga oorengo tero, sosorero, enengo nangge mande ero sumoo eyingo. Nga oningga nga ndadiro oningga, nguro wendeyi, doogo yeyoro etoni, ngundo manggowo ingoro, nguro ene sodedomangge imakeyingo? Ero eyingo.

Yisasdo Oni Erayagomo Mbooro Biyomi Andangeyingo
(Mak 5:1-17; Luk 8:26-37)

28 Ngu naruno, ene sono anduroko oni simoo bare mera nguno oorootenggoku, ngu oowooyi Gadarin nguno ombutoyi ngu, oni eraya mbooro biyomidodo ngu nguya yowuruwooyingo. Ene oni merengooweroyi musiyo yokoro, Yisasno ombuyingo. Mbooro biyomimbo yoyoyingo oni erayaga ngu, se koki ngundiro. Ngundiro nguro, oni simoo bare ngu oni erayagado musiyo oore ma endeyootenggo. 29 Ngu naruno nguno, mbooro biyomikundo Yisas kenoro, meno yanggango ero eyingo. Ge Anutro Nangoni, ge nooreno ngano ndawuga tewero ombute? Ge noore ogingo urungga yunowero ombute, bine? Ataga narungga, noore Setanro ko oni yoyoro, Setando musiyo biyomimo yoyeweroyi naru kini, ero eyingo. 30 Ngu naruno, bo oowooyingga oorengo sono koongeyingo namoko oo nero oruwonggo. 31 Bo oo netoyi, mbooro biyomi oni erayagaku nowoondoyarimo oruwonggoku, ngundo bo kenoro, nguro ene Yisasno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo eyingo. Noore oweyerootoyi, oorero, mete noore bo andu nowoondoyemo uwato, bine? Ero eyingo.

32 Ene ngundiro sumoo etoyi, asa, Yisasdo ngu ingoro, mande gumi eyingo. Yo, mete ngundiya teyi! Ene ngundiro etoni, arisa, mbooro biyomiku oni erayagaku yoyokoro, boku nowoondoyemo utoyi ngu, arisa, sodedomangge boku yondoyidoro oororo, mera tembanimo sorero, sono koongeyingomo uro, nguno kumoomukoyingo.[e]

33 Ngundiro tetoni, bo sobosobo oniku ngu kenoro, sodedomangge ene yondoyidoro, endemo ko oororo, bo bidodo kumoowonggoku nguro ero,

---

[e] **8:32** (Mosesro mamana mandeno ngu, Iserel oni bo sobowooro, ko, utoro neweroyi nguya, roogo oorengo teyingo. Arisa, Yisasdo boku yoyokootoni kumoomukoyingo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ko, oni erayaga mbooro biyomimbo yoyoyingo ngu mete teworiku, nguro nguya ero endeyoyingo. 34 Ngundiro etoyi, ngu endemo simoo bareku bidodo sanggiri tero, Yisasno mayeyingo. Ene Yisas kenoro ngu, nguno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo inoro, nga merangga nga yokoya, gurasina toonge, ero eyingo.[f]

Yisasdo Oni Kekandeyi Kuri Kumooyingongga Ngu Yomosiyoyingo
(Mak 2:1-12; Luk 5:17-26)

9 1 Ngu naruno nguno, Yisasdo wanggo newendemo uro, sono koongeyingo anduroko oororo, enengo ende damonimo ko mayeyingo. 2 Mayetoni, oni kekandeyi kuri kumooyingongga yabano yero, oni gidaregado sumooro, Yisasno mayeyingo. Arisa, Yisasdo ngu oni nguro nowoondoye kenoro ingoworomu ngu, ene enengo nowoondoyemo hamoo teyingo kenoro, nguro ene ngu sayi oninggakuya eyingo. Nangone, nowoondoge imakeyingomo ootoo. Nondo gengo mbumbuwage andangero yokoro kabeteteno, ero eyingo.

3 Ngundiro etoni, Mosesro mamana mandeno etuyeroyingo onindo ngu ingoro, enengo nangge mande ero, ingoro eyingo. Nga oningga ngando, Anut kootuyisina ero yomooyinoro mande biyomi ete. Ero eyingo.

4 Asa, Yisasdo enengo nowoondoye bidodo kenoro ingoro, ngandiro sumoo eyingo. Ye ndawugaro yengo nowoondoyemo ngundiro biyomi ingootenggo? 5 Oore eraya ngu sayi oningga nguya eweroyi ooroote. Ndawu oorega ngu dagate? Nondo eneya ewano, gengo mbumbuwa andangero yokoro kabetewano; ngundi, ge ootoogeya oorowu, ero ewano, bine? Ndawu oorega ngu gome? Ero sumoo eyingo. 6 No nenengo etuyeroro ewero. No Anutro Nangoni Oni Kirarongo ootooro, yanggangonedodo no mete merako ngano oni bidodoboro mbumbuwa andangero yokoro, kabetewano, ero eyingo. Arisa, ene ngu oni kekandeyi kuri kumooyingongga nguya eyingo. Ge ootoogeya, gengo yaba yoya, gengo yano u. Ero eyingo. 7 Ngundiro etoni, ene ootoogero, enengo yano uyingo. 8 Oni simoo bare namoko oruwonggoku, Anutdo yanggango oni yunowoku, ngu kenoro ngu, ene sori urungga yokoro, Anut oowooyi bingami ero okooyingo.

Yisasdo Matiyu Negongoyingo
(Mak 2:13-17; Luk 5:27-32)

9 Ngu naruno nguno, Yisasdo nguno oororo, Gabuman digi beye yoweroyi oni oowooyi Matiyu ngu kenoro eyingo. Ge ombuya, no kenero, eyingo. Ngundiro etoni ngu, asa, Matiyu ootoogero, Yisas keyoro oorowuyingo.

---

[f] **8:34** (Ene ngundiro ewonggoku, ndawugaro nguro, Yisasdo enengo bo sobowooro, digi yoweroyi koyi, ngu yomburiyoyingo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

10 Yisasdo kirikiri oni nguya, Matiyuro yano oororo, oo netoyi ngu,
digi yoweroyi oni gura, ko, mbumbuwadodo oni nguya omburo, ngudodo
oo neyingo.[g] 11 Mosesro mamana mande sobowooyingo oni, oowooye
Parisi, ngundo Yisasro kirikiri oniku yeyoro eyingo. Ndawugaro yengo oo
Simburi ngu digi beye yoweroyi oni, ko, mbumbuwadodo oni nguya oo
netenggo? Ero sumoo eyingo.
12 Yisasdo ngu mandega ngu ingoro, mande gumi eyingo. Oni
sayi kini ngu, sayi mambu yomosiyoweroyi Doguta onino nguno
ma oorowuwanggo. Kini, oni sayidodo, ngundo nangge Dogutano
oorowuwanggo, ero eyingo. 13 Kuri Anutro ingondudu eyingo onindo
nakayanggano nguno Anutro eyingo.

> Nondo ngu nowoondoye ebe ino ino teweroyi muringga, nguro gome
> ingooteno. Ngu muringga, ngundo nono wooro yeweroyi, ngu
> dagate. Ero eyingo. *(Hoseya 6:6)*

Ene mande soweyoro gura eyingo. Ye Anutro ingondudu eyingo oni
nguro mande ngu gome ingoyi, nguro damoni ndadiro? Ngundiro
nangge, no oni nenengomboro nangge ma ombuyingo. Kini, no oni
mbumbuwadodomu negoyerowero nguya ombuwono. Ero eyingo.

Oowari Roogo Teweroyi, Nguro Muri
(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

14 Ngu naruno nguno, sonoyeroyingo Yon oningga nguro kirikiri onindo
Yisasno omburo, sumoo eyingo. Ndawugaro nguro, noro, ko Parisi oni
nguya oowari roogo tero, gengo kirikiri oni ngundiro ma tetenggo? Ero
sumoo eyingo.
15 Yisasdo mande ngu ingoro, nguro gumi eyingo. Bare yoweroyi
naruno, dobookurine, yayane, awa namone mayetoyi ngu, nguno oni
oni teweroyi naruno, oowari ma roogo teweroyi. No merako ngano ma
oruwanoku narunggano ngu, asa, nenengo kirikiri oni oowari roogo
tewanggo, ero eyingo.
16 Yisasdo mande adingayi eraya yunoro, ngu etuyeroro, muri
keta ko muri kurimi ngu ma yowuruwoowero. Ngu ngandiro: Oni
kumba sosowo ketangga yoro, ngundo nengguro kurimingga nguro
witu ma ukingoro webisiyowanggo. Ene ngundiro tetoyi ngu, ngu
kumba sosowoongga, witu ukingowonggoku, ngundo nengguro ko
omboongewa. Ketanggakundo kuriminggaku omboongetoni, nguno witu
urungga tunootewa. 17 Ngu ngandiro: oni gurado bo simoongo ketamu

---

[g] **9:10** (Yuda merako nguno Gabuman digi beye yoweroyi oni, nguro muri biyomi ngu ngandiro. Ngu oningga, ngundo Gabumando uri ewaku, enendo digi beye dagaro, awuroko ero, digi gumi enengo yoro, gumi gidarega ngu andangero, Gabuman nguno inoote. Yuda oni ngu enengo muri watayi, nguro ene yakaka oni, ero etenggo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yoro, si kurimimo ma siriyoote. Ndadiro nguro, ngundiro tewaku, bo simoongonggakundo si kuriminggaku omboongero, merako sorero, si, bo nguya yomburiyowa. Ngundiro nangge, oni bo simoongo, si ketamo siriyootoyi, ngu bo, si nguya mete oruwa. Ero eyingo.

Yisasdo Tabango Oningga Namboni Yokutuwooro, Bare Sayidodoga Nguya Yomosiyoyingo

(Mak 5:22-43; Luk 8:40-56)

18 Yisasdo mande soweyoro, ero etoni ngu, yowuru yaro tabango
oni gura omburo, boodoo oondoogero eyingo. Anangu, no nambone
kumoote. Mete, ge ombuya, kandege eneno yeya, yokutuwootooga, ene
ko ootoogero, keta orini, Ero eyingo. 19 Ene ngundiro etoni, asa, Yisasdo,
enengo kirikiri onidodo ootoogero, ene keyoro oorowuwonggo.
20 Ngu naruno, bare gura komboro sayi yoro, mooma naru kande
eraya kegidemboro eraya oruwoku, ngundo Yisas kootuyisina oororo,
nengguroni tanggeyisina dowoowo. 21 Enengo newendemonggo ngu
ngandiro ingoro ewo. No nengguroni tanggeyisina nangge dowoowanoku
ngu, asa, nenengo sayine mete kinitewa, ingoro eyingo. 22 Ngundiro
tetoni ngu, Yisasdo yowoorengoro, kenoro eyingo. Nambone, mete, ge
nowoondoge imakeyingo ootoo. Ge noro nowoondoge hamoo teyingo
nguro ngundiro nangge, sayingge kinitete, ero eyingo. Ngundiro etoni,
ngu naruno nangge, enengo sayinggaku kiniteyingo.
23 Arisa, Yisasdo tabango oninggakundo yano ombutoni, nguno oni
simoo bare oowooyingga oorengo nguno ootooro, sendo moguru tero,
nggusi uwooro oruwonggo. 24 Yisasdo oo ngundiro kenoro eyingo.
Anangu, ye sayi! Nga bare buniyongga nga ngu ma kumooyingo,
ene wetoroote nangge. Eyingo. Ene ngu mandega ngu ingoro, nguro
ene yomoo inoyingo. 25 Ene ngundiro tetoyi, Yisasdo oni simoo bare
oweyerootoni ngu, endesina ooretoyi, ya newendemo uro, bare
buniyonggaku kandeyi dowootoni, ko keta tero ootoogeyingo. 26 Ngu
ooga tunootewoku, nguro mandeni sodedomangge ende bidodomo ngu
mera guminggano oorooteku, ngu ingowonggo.

Yisasdo Oni Eraya Doongeyari Kiringomu, Ko, Oni Manggowo Gosiyoyingongga Nguya Yomosiyoyingo

27 Ngu naruno nguno, Yisasdo ngu endega yokoro oorowutoni ngu, oni
eraya doongeyari kiringomu ene keyoro, meno yanggango eyingo. Ge
Yuda oniro tabango urungga Dewit nguro osiyi! Ge noorengo nowoondoyi
teyuno! Ero eyingo. 28 Yisasdo ngu ingoro, ene nowoondoyari kenowero
yano utoni, ngu oni doongeyari kiringo erayagaku nguya uyingo.
Yano utoyi ngu, asa, Yisasdo erayagaku yeyoro, towooyeroro, sumoo
eyingo. Yari nowoondoyarimo ngu nondo yomosiyeroni ingooteri, bine?

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ene ngundiro etoni, doongeyari kiringo erayagakundo mande gumi
eworiyo. Oo Simburi Urungga, ge mete noore yomosiyoro, ero eyingo.
29 Ene mande ngundiro etori ngu, asa, Yisasdo kandeyi doongeyarimo
yero eyingo. Arisa, yari nowoondoyari nono hamoo tetori nguro, ataga
ngundiro nangge, engge tunootewa. Ero eyingo. 30 Ene ngundiro etoni,
sodedomangge doongeyari mete teyingo. Ngundiro tetoni, asa, Yisasdo
eneya mande yanggango eyingo. Yari ingonda teri! Yari oni gurano nga
ooga ngaro ma ewero! Ero eyingo. 31 Ene ngu oni erayagaku endesina
oorero, ngu ooga Yisasdo tewoku, nguro mandeyi sodedomangge ende
bidodomo ngu mera guminggano oorooteku, ngu wesiyoro eyingo.[h]
32 Ngu naruno nangge, Yisasdo ngu endega yokoro, oorowutoni ngu, oni
gidegado oni gura mbooro biyomimbo manggowo gosiyoyingomu, ngu
yoro, Yisasno ombuyingo. 33 Arisa, Yisasdo ngu mbooro biyominggaku
owetoni, ngu oninggaku mande eyingo. Oni simoo bare ngu kenoro,
soriyokoro eyingo. Noore kuri ngundiro ooga Iserel merako tunootetoni,
ngu ma kenoyingo. Ero eyingo. 34 Ngundiro nguro, Parisi onindo Yisasro
ko kenoro, nowoondoyemonggo boguwooro mande ngandiro eyingo. Ene
mbooro biyomi Setanro yanggangomonggo ngu andangete. Ero eyingo.

Noore Anutno Kira Etooye, Ko Oni Oowooyingga Soweyerootoni, Enengo Kono Ombuwanggo

35 Ngu naruno nangge, Yisasdo ende bidodomo endeyoro, Yudaro
yowuru yano uro, simoo bare etuyeroro, Anutro Mande Keta Mesarango
wesiyoro yunoro, oni simoo bare yowoosooro, Anutro mande muriningga,
ngundo enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno utoyi, ene
nowoondoye hamoo teweroyimboro. Ngundiro tero, ene oni sayidodomu,
ko, sayi gura gura nguya yomosiyeroyingo. 36 Yisasdo oni simoo bare
yeyootoni, ene kowuri gura gura ingoro, nguro ingondudu urungga tero,
ene biyomi nangge oruwonggo. Yisas newendemonggo yeyoro, nguro
nowoondoyi urungga teyunoyingo. Ndawugaro nguro, oni simoo bare
ngu Sipsip ingonduduye kini ngundiro, ko, sobowooweroyi ko oni gome
nguya kini. 37 Ngundiro nguro, enengo kirikiri onikuya mande gura
ngandiro eyingo. Oowari oowooyingga kono kuri mandoni yewoku, ene
nguro ko oni oowooyingga kini. 38 Ngundiro nguro, ye komo Anutno
kira etoyi, ko oni oowooyingga soweyerootoni, Anutro kono omburo, oni
simoo bare yowuruyerowanggo. Eyingo.[i]

---

[h] **9:31** (Yisasdo mande ngundiro eyingo ngu, ndawugaro nguro, ene naru rogono sayi oni yomosiyeroro ngu, enengo ko nenengo Anutro Mande Keta Mesarango wesiyoro eweroyi, ngu ma tewa.) [i] **9:38** (Nga mandega nga ngu, Yisasdo hamoo oowari kono nguro ma ete. Kini, oowari mandoni yewoku, ngu oni simoo bare ene nowoondoyemo hamoo teweroyi namoko tetenggoku ngundiro.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni Kirarongo Kande Eraya Kegidemboro Eraya Negoyeroyingo
(Mak 3:13-19; Luk 6:12-16)

10 1 Ngu naruno nguno, Yisasdo enengo kirikiri oni kande eraya
kegidemboro erayagaku negoyerootoni, ombutoyi, yanggango
yunootoni, ene mbooro biyomi owero, oni sayidodo ngu mete
yomosiyeroro, moondeyemo kowuri ngu andangetenggo.
2-4 Yisasro kirikiri oni ngu ngandiro: Sayimon oowooyi gura Pita,
ko, enengo koneyo Enduru; Yemus ko Yon ngu Sebedi simoongo; Pilip;
Batolomeyu; Tomas Matiyu, ngu digi beye yoweroyi oningga; Yemus ene
Alipiyasro nangoni; ko Tadiyas; Sayimon, nguro muri ngandiro: enengo
mera, ngu mera gura onindo, sobowooweroyi ingonduduni kini oorengo.
Ko Yudas Iskariyoot ngu oningga, ngundo damodamoni tero, Yisas mundi
oni kandeyemo yeyingo.

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni Kirarongo Kande Eraya Kegidemboro Eraya Ko Yunoyingo
(Mak 6:7-13; Luk 9:1-5)

5 Yisasdo enengo kirikiri oni kirarongo mamana mande ngundiro
yunoyingo. Ye oni sowe gura gura Yudaro oni kini nguno ma uwero.
Ye ende gidega Sameriya mera nguno oorootenggoku, nguno nguya ma
uwero. 6 Kini, ye Iserel oni simoo bare nangge nguno oorowuyi. Ene
Sipsip, ngundo enengo oore yokootenggoku ngundiro. 7 Ye ooroya ngu,
mande ngandiya wesiyoya eyi. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani,
ngundo naru enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu kuri namoko
ombute. 8 Ye ko gura ngandiya teyi. Ye sayi oni yomosiyeroya, oni
kumooyingomu yokutuyeroya, ko moondeye gorimambudodomu oni
yomosiyerootoyiga mete tetoyiga, ko mbooro biyomi nguya oweyeroyi.
Nondo ye Anutro mamana mande yunoro, ko nondo ko biyomi tero,
yengo nowoondoye hamoo teyingongga, ngu yanggango kingo yunowono.
Arisa, ngundiro nangge, ataga, yengo naru, yeba nangge saya, oni simoo
bareno ngundiya kingo yunoyi.
9 Mete, ye digi beye ma yoro, siriyowero. 10 Ye kasi, ko towi eraya,
keye goweyi eraya, ko usudogo gura, ngu ma yowero. Kini, oni endemo
oorootenggoku, ngundo mete oo bidodo yunoro hoorooweyerowanggo.
11 Ngundiro nangge, ye ende ururumo ko bobodimo, nguno ye oni
gome ereweya, yeyoya, oni metemi nenengongga kenoya, ngundo
yano nangge oodega, ooroya, naru saweroyigakuno yokoya sayi.
12 Ye ya gurano uya ngu, oni ngu yano oorootenggoku, ngu kumana
yunoyi. 13 Oni simoo bare ngu yano oorootenggoku, ngundo ye gome
soboyerootoyiga ngu, ngu Anutro kumanangga enedodo mete oruwa.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Asa, ngundiro nangge, enendo gome ma soboyerootoyiga ngu, ngu
Anutro kumanangga eneno ma oruwa. 14 Ngundiro nangge, oni gurado
yoyoro, enengo yano ma utoni ngu, ko endemo oni simoo baredo
Anutro mande kootu inootoyiga ngu, asa, ye ende yokoya, ooroya ngu,
keyemo gugukakawu yonggurumooya, ye sayi.[j] 15 Nondo yeno hamoo
eteno. Kootuyisina, oni simoo bare wirikoyeroweroyi naru urunggano,
ngu Anutdo ngu endemo oni simoo bare ngu kowuri urungga oorengo
yunowa. Ngu endemo kowuringga yunoyingo, ngundo oni simoo bare
Sodom ko Gomora ende erayagano kowuringga, ngu dagate. Ero eyingo.[k]

Kootuyisina, Kristen Onino Towootowoo Gura Gura Tunootewa
(Mak 13:9-13; Luk 21:12-17)

16 Yisasdo mande gura eyingo. Ye gome ingonda teyi! Nondo ye
Kristen oni, Sipsip ngundiro ngu soweyerootoowe, se koki kewooroyemo
oorowuwanggo. Ye sirero muri keyoyi. Ene ingondudu urungga tero,
oo gome kenoro ingoro, oo tewero ingooteku, ngu tete. Ye nu mumu
kondiriro muri nguya keyoya, ngunonggo muri biyomi teweroyimboro,
ngu ma ingowero. 17 Ye oniro ingonda gome teyi! Enendo yoyoro, ya
biyomimo oorero, wirikoyeroyi musiyomo oorero, enengo yowuru
yano gisasaruyerowanggo. 18 Ye nono oni nowoondoye hamoo tetoyi,
nguro enendo ye yodowooro, Gabuman oni, ko, merako oni koreteyingo
tabango urungga, ngu doongeyemo ombuwanggo. Ngundiro nguro,
ngu naruno, ye Anutro Mande Keta Mesarango ngu onino, ko oni sowe
gura gura Yuda oni kini, nguno nguya wesiyoya yunoyi. 19 Ye nono
nowoondoyemo hamoo tetenggoku, nguro kowuringga ngu tunootetoni
ngu, ye nowoondoyemo sosorero, ngandiro ma ingowero, ero eyingo. No
oni ururumo ndadiro mandega ewano; ngundi, enendo etoyi ngu, nondo
gumi ndadiro ewano, ero ma ingororuwero. Ngu narunggano nguno,
ye ma sosorewero. Ndadiro nguro, yengo Anut, ngundo ingondudu ye
yunootoni, mande ngundiro wesiyoro ewanggo. 20 Yengombo ngu oo ngu
ma wesiyoro ewanggo. Kini, Anutro Yuka Kundingiyi, ngundo nangge
ingonduduyemo etoni ewanggo.

21 Kowuri naruno, oni gurado koneyo dowooro, oo wirikoweroyi musiyomo
ooretoni, ureyi kumoowa. Ngundiro nangge, eweyimbo nguya nangonimo
ngundiro tetoni, simoongombo ewenemi nguya ngundiro tewa. 22 Yo,
hamoo, ngu naruno, ye noro nowoondoyemo hamoo tetenggoku, nguro oni

---

[j] **10:14** (Ngundiro tetoyi ngu, Anutdo endemo oni kumana biyobiyomi urungga ene yunowa.) [k] **10:15** (Kuri Ebarahamro naruno, ngu ende erayagano, simoo bare bidodo nowoondoye ingondudu biyomi urungga, ko mbumbuwa urungga oruwonggo. Ngundiro nguro, Anutdo enengo mbumbuwa urungga oorengo ngu kenoro, nguro ene sambononggo de soweyootoni, omburo, ngundo ngu ende erayagaku, oni simoo bare nguya oo bidodo demukoro kiniteyingo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ngundo yeya nowoondoye biyomi urungga ingowanggo. Ene ngundiro tetoyi ngu, oni gura newende hamoo yanggango tero oode, naru wengamo oruwaku ngu, asa, Anutdo ene yootoni, ngu oningga ngu Anutya sugi sugi oruwari. 23 Oni simoo bare ende gurado yomburiyerowero tetoyiga ngu, ye ende gurano sodedo sayi. Ngu endemo oni ngundo nguya muri biyomi yeno tetoyi ngu, asa, ye ende gurano sobiyoya sayi. No yeno hamoo oorengo eteno. Ye Iserel ende bidodomo ko ngundiro ngu ma temukoyingomo, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo ko omburo yoyowano.

24 Simooye Skulno oorowuyingo ngu, ngu komo enengo etuyeroyingo oningga ngu nowoondoyemo oriyi. Ene ngundiro nangge, kirikiri oni nguya komo enengo sobosobo oni ururu nowoondoyemo oriyi. 25 Mete Skul oni nguya, etuyeroyingo oni ngu kirarongo oorengo tunootewanggo. Ngundiro nangge, kirikiri oni nguya enengo oni ururu kirarongo oorengo mete tunootewanggo. Ngu hamoo, nondo yengo nowoondoye hamoo teyingo nguro Awaye oorooteno. Ene noro mundi oni gidaregado no kootunesina oowoone biyomi Setan, ngundi, Beyelesebab ero ngu, asa, ngundiro nangge, ye noro kirarongo tero oorootenggoku, ye nguya ngundiro kootuyesina oowooye biyomi guradiro guradiro ewanggo.

Oni Komo Ene Anutro Nangge Sosoreyi
(Luk 12:2-7)

26 Ngundiro nguro, ye mundi oni merako ngano oorootenggoku, ngu ma sosorewero. Ndadiro nguro, mande bidodo nowoondoyemo ngu ingoro, kombiteyingo oorooteku ngu, kootuyisina oode, tunoo oorengo tunootemukowa. Ngu oo ngu wiriyoyingo ngu, kootuyisina, onindo kenowanggo. 27 Nondo mande ureriko etuyeroro, yunootenoku nga ngu, yendo mera himi ogisano wesiyoya yunoyi. Ngundiro nangge, ye mande torige sodeyebo ingootenggoku ngu, ye mande eweroyi musiyomo, ngunonggo mande wesiyoya eyi. 28 Ene ye oni goweye moondeye ureyi kumootenggoku, nguro ma sosorewero, ndadiro nguro, ene gaboye nguya mete ma ureyi kumoowa. Kini, ye komo Anutro nangge sosoreyi. Ngundo ngu, ene mete moondeye gaboye nguya erayadodo Setanro ende biyomi, de nombo ma kumooweroyi, nguno ye oorongooyerowa.

29 Oni ngu nu bobodi digi tanggori guranangge, ngundo nangge uriyootenggo. Ene Awaye sambono oorooteku, ngundo ma ingootoni ngu, asa, ngundiro nu bobodi ngu merako ma sorewa. 30-31 Yo, Anutdo nu nguro gome ingoro, sobowooro, ene ye soboyeroro ingooteku, ngundo nu bobodi soboyerooteku muringga, ngu dagate. Yo, Anutdo tabaye uye ngu kuri kandangero, ingowoku ngu, ye ngu watayi kini. Ngundiro nguro, ye ma sosorewero. Ero eyingo.

Yisas Oowooyi Wesiyoro Eweroyimboro Ma Sosorewato
(Luk 12:8-9)

32 Nguro oni gurado no oowoone oni simoo bare doongeyemo wesiyoro, ewaku ngu, nondo nguya ngu oningga oowooyi Awane sambono

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorooteku, ngu doongeyimo nguya wesiyoro ewano. 33 Ene oni gurado
oni simoo bare doongeyemo no kootu nunootoni ngu, asa, nondo nguya
ngu oningga Awane sambono oorooteku, ngu doongeyimo nguya kootu
inowano.
34 Ye ngandiro ma ingondudu tewero, no merako ngano ebe yeni,
kumoowero ombute, ero, ma ingowero. Kini, no ebe yewe kumoowero ma
ombuyingo. No duge ngu Anutro mandeni ngundiro ngu yoro ombuteno.
35 Yo, noro dugega ngando ngu oni simoo bare bidodo kewooro
wesoowooyerootoni, wata eraya tunootero, gura oni simoo bare
nono nowoondoyemo hamoo tero oodoyi, oni simoo bare wata
gura nowoondoyemo hamoo ma teyingo oruwanggo. No nguro
ombuwono. Simoo gurado eweyimboya mundi tero, songo songo
oruwari. Bare gurado nemimboya mundi tero, songo songo
oodori, ngundiro nangge, bare gurado neboyiboya mundi tero
oruwari. 36 Ngundiro nangge, oni simoonggoro ya gurananggemo
oorootenggoku, nguya mundi tero, songo songo oruwanggo.
(Mayika 7:6)
37 Oni gura eweyi nemimboro nangge ingooteku muringga, ngundo
noro ingooteku muringga, ngu dagatoni ngu, ngu oningga ngu
noro doboone kini. Ngundiro nangge, oni gura nangoninggaro ko
namboninggaro gome ingooteku muringga, ngundo noro ingooteku
muringga, ngu dagatoni ngu, asa, ngu oningga nguya noro doboone
kini. 38 Ene oni gura enengo newendemo hamoo teyingo nguro ene ma
kumoowero tero, ngunonggo ene no kenerowaku ngu, asa, ngu oningga
noro doboone kini. 39 Oni gura merako ngano enengombo enengo keta
oruweroyiga ngu yowaku ngu, oniyooge, kootuyisina, ene oonootewa.
Ngundiro nangge, oni gura noro ingoro, meyero, noro konemo enengo
keta sugi sugi oruweroyi yokowaku ngu, asa, ngu oningga, ngundo noya
keta sugi sugi oruweroyi ngu sambo endemo yowa.

Oni Uri Metemi Yoote
(Mak 9:41)

40 Oni gurado ye yomosiyerowaku ngu, ene ngundiro nangge, no nguya
yomosineroote. Ngundiro nangge, oni gurado no yomosinerooteku ngu,
asa, ene Anut, no sowenerootoni ombuwonokungga, nguya yomosiyoote.
41 Oni gura Anutro ingondudu eyingo oningga ombutoni, kenoro, no
Anutro ingondudu eyingo oni hooroowewero ingoro, ene yoro, enengo
yano uro gome sobowooteku ngu, asa, Anutdo nguro uri urungga inowa.
Ngundiro nangge, oni gura oni nenengo metemingga ombutoni, kenoro,
ingoro, ene yoro, enengo yano uro sobowoowaku ngu, asa, ngu oningga
nguya Anutdo uri urungga inowa. Ndadiro nguro, onindo oni Anutro
ko tetenggoku, ngu hoorooweyerootenggoku ngu, Anutro ko gobooro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tetenggo. 42 Oni gurado ngu oni simoo bare noro nowoondoyemo hamoo
teyingo ngu oowooyidodo kini, ngu kenoro, ingoro, nguro ene sono gingo
tobano wendoro, inowaku ngu, asa, no yeno hamoo eteno. Ngu oningga
ngu uriyi gome yowa. Ero eyingo.

Yondo Enengo Kirikiri Oni Gidega Soweyerootoni, Yisasno Oorowuyingo

(Luk 7:18-35)

11 1 Yisasdo enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro
erayagaku, ko teweroyi nguro mande yunoyingo. Ene mande
kinitetoni ngu, asa, ene ngu endegaku yokoro, ende oowooyingga ngu
Galili mera oorooteku nguno oororo, Anutro mande wesiyoro etuyeroro,
oni simoo bareno yunoyingo.

2 Ngu naruno nguno, Sonoyeroyingo Yonngga ya biyomimo oode,
ngunonggo Yisasdo ko tewoku ingoro, nguro enengo kirikiri oni
soweyerootoni, Yisasno oororo, sumoo ewero. 3 Ene Yisasno mande
ngundiro sumoo eyingo. Ge nooreno nenengo tunoo oorengo e. Ge Yuda
onindo oni urungga sobowootetoku, bine; ngundi, noorendo oni gura
sobowoowato, bine? Ero eyingo.

4 Ene oo ngundiro sumoo etoyi, asa, Yisasdo mande gumi eyingo. Ye
ooroya, Yonno oo kenoro ingootenggoku, nga eyi. 5 Ye ooroya, Yonno
ngandiya eyi. Oni doongeyi kiringomu ngu ataga doongetetoyi; oni
keye biyomimu ataga gome endeyootoyi; gorimambudodo oni enengo
goweyi ataga metemi tetoyi; oni sodeye tuwoomu ngu mande ingootoyi;
oni kuri kumooyingomu ataga ootoogetoyi; angoyi oni Anutro Mande
Keta Mesarango ataga ingootenggo. 6 Oni gura newende noro hamoo
tero, ingonduduni eraya kini oruwaku ngu, arisa, ngu oningga newende
imakeyingo ootooro, oni oni tewa. Ero eyingo.

7-9 Arisa, Yonro kirikiri oniku ngu ingoro, ene sayingo. Ngundiro tetoyi,
Yisasdo oni simoo bare kewooroyemo, Yonro mande eyingo. Ye kuri oni
kini kingo merako oorowuwonggoku, nguno ndawu ooga kenowonggo? Ye,
bine, doogobo kumuku nungo umamingootoni, kenowero oorowuwonggo,
bine? Kini, ye nguno ndawu ooga kenowero oorowuwonggo? Ye bine, oni
gurado nengguro gomengga tetoni, ngu kenowero oorowuwonggo, bine?
Kini, oni nengguro gome gomemu tetenggoku ngu, ene mera oni sobosobo
koreteyingo urungga, ngundo yano nangge oorootenggo. Asa, ye nono
eyi. Ye nguno ndawugaro oorowuwonggo? Anutro ingondudu eyingo
oningga kenowero oorowuwonggo, bine? Yo, no yeno hamoo eteno. Yon,
ngu Anutro ingondudu eyingo oni, ngundo Anutro ingondudu eyingo oni
gidega ngu dagayeroote. 10 Yo, Yon ngu Anutro ingondudu eyingo oni,
ngundo Anutro ingondudu eyingo oni gidega ngu dagayeroote. Ndadiro
nguro, Anutro mandeno, Anutdo Yonya ngandiro eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nondo ko oni gura soweyootoowe, ngundo ge koretero uro, noro
mandene wesiyoro ewa. Ngundo gengo oorege yoonenengowa. Ero
eyingo. *(Malakayi 3:1)*

11 Nondo yeno hamoo eteno. Sonoyeroyingo Yon nguro oowooyi,
ngundo merako oni tunooteyingo nga bidodo dagayeroote. Ene Anut
doongeyemo, noro nowoondoye hamoo tetenggoku, ngu kewooroyemo
oni bingamini kiningga, ngudodo Sonoyeroyingo Yonro oowooyi dagate.
12 Yo, kuri Sonoyeroyingo Yondo no tunooteweroyi, nguro mande
wesiyoro eyingo. Ngu naruno, ko ataga nga naruno nguya, Anutro
mundi oni enengo yanggangoye, ngundo Anutro mande murini,
ngundo enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu oweyeroro,
andangewero ko yanggango tetenggo. Ene ngundiro tetenggoku, ene
oni oowooyingga oorengo Anutno nowoondoyemo hamoo tetenggo.
13 Anutro ingondudu eyingo oniku, mamana mandeno nguya, ko
sonoyeroyingo oni Yon nguya, ngu bidodo nga narunggano ngano,
Anutdo noore ko yoyoweroyi oni Krayis soweyootoni ombuweroyi,
nguro mande eyingo. 14 Ene ye mete nowoondoyemo hamoo teya
ngu, asa, ye ingoyi. Yon ene Ilayisa oningga ngundo ombute. 15-16 Oni
gura sodeyidodo tetoningga ngu, asa, ene komo gome ingoni! Oni
simoo bare ngano oorootenggoku, ngu simooyembo ende kewooroko
iriritetenggoku ngundiro. Simooye wata gurado simooye gidegaro
meno yanggango eyingo.
17 Noore nggusi uwooro, yambo udooye, nguro ye ma kunoyingo.
Ngundiro nangge, noore nggusi uwooro, nowoondoyi teweroyi
yambo udooye, nguro ye ma sendoyingo. Ero eyingo.
18 Ngundiro nangge, simooyembo koondoonge tewero ma oni oni
teyingo, nguro ye nguya, Sonoyeroyingo Yon oningga, nguro ko noro
nguya, ye noorengo ma oni oni tetenggo. Yo, Sonoyeroyingo Yon
ngundo omburo, ene oowari ko Wayin sonoyi nguya oowooyingga
ma netoni, nguro oni simoo baredo enengo muri ngundiro kenoro
eyingo. Nga oningga nga ngu, mbooro biyomi eneno ooroote. Ero
eyingo. 19 Ene Anutro Nangoni Oni Kirarongo nondo omburo, oowari
nero, Wayin sono bodaga netoowe, enendo neyoro etenggo. Nga
oningga nga oowari urungga oorengo, rogoyimo neweroyi, ngu dagaro
nete. Ngundiro nangge, ene Wayin sonoyi nguya urungga rogoyimo
neweroyi, ngu dagaro nete. Ene Gabuman digi beye yoweroyi oni ko
mbumbuwadodo oni nguya nguro dobooye. Ero eyingo. Ene Anutro
ingondudu gomengga, onindo ngu kenoro, ngandiro ingootenggo.
Anutro simoo bare, ngundo muri gome nenengo ngu keyootenggoku,
ngundo simoo bare gidarega etuyerootoyi, kenoro etenggo. Hamoo
oorengo, Anutro ingoyingoni gomengga nga ngu, nenengo oorengo. Ero
etenggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ende Gidegaro Simoo Bare Nowoondoye Ma Yowoorengoro Teyingo, Nguro Nowoondoyi
(Luk 10:13-15)

20 Yisasdo ende gidegawoore muri songo oorengo gura onindo ma
teweroyimu, ngu oni simoo bare doongeyemo teyingo. Ngundiro tetoni,
ene oni simoo baredo oo ngu kenoro, nowoondoye ma yowoorengoyingo.
Nguro Yisasdo ngu naruno nguno damoni yero, ngu endemo simoo
bare ngu yeyoro mamanayeroyingo. 21 Ye Korasin, ko, Betisayida ende
erayaga nguno simoo bare oorootenggoku, yengo nondo nowoondoyi
teyunooteno! Nondo Tayiya ko Sayidon ende erayaga, nguno simoo
bareno muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu nondo
yengo endemo tewonoku, ngundiro eneno tetoowe ngu, asa, ngu ende
erayagano oni simoo bare, ngundo ngundiro oo kenoro, nowoondoye
kowuri ingoro, nguro ene sodedomangge nowoondoye yowoorengoro,
noro hamoo ingowanggo. 22 Asa, no yeno hamoo eteno. Kootuyisina,
oni simoo bare wirikoyeroweroyi naru urungga nguno, yendo kowuri
yowanggoku, ngundo Tayiya ko Sayidon oniro kowuriye tunootewaku
ngu dagaro yowanggo. 23 Arisa, ataga, no ye Kapeniyam endemo oni
yeya eteno. Yengombo ingootenggoku, yengo ende ngundo ende bidodo
merako oorootenggoku nga dagayeroote, bine? Ngundiro nguya kini.
Anutdo ye yoyoro, Setanro ende biyomi de nombo ma kumooweroyi,
nguno oorongooyerowa. Oni gurado Sodom endemo, muri songo oorengo
gura onindo ma teweroyi, nondo ye kewooroyemo tewonoku ngu, arisa,
ataga Sodom endega ngundiro oruwa.[l] 24 Ene no yeno hamoo eteno.
Kootuyisina, oni simoo bare wirikoyeroweroyi naru urungga nguno,
yengo kowuriye yowanggoku, ngundo Sodom oniro kowuriye tunootero,
ngu dagawa. Ero eyingo.

Ye Nono Ombuya, Kengeya Oriyi
(Luk 10:21-22)

25 Ngu naruno, Yisasdo Eweyimo yemboongero eyingo. Awa, ge sambo
meraro Simburi Urungga. No oowoongge ero bingamingge okooteno.
Ndadiro nguro, gengo mande gome ngu oni ingonduduyedodo nguno
oongooro, oni ingoyingoye bodaga, simooyemboro ingoyingoye ngundiro
oni ngu etuyerowo. 26 Yo, awa, gengombo ingoro tewoku, nguro ge

---

[l] **11:23** (Kuri, Ebarahamro naruno, ngu endegano, simoo bare bidodo nowoondoye ingondudu biyomi urungga, ko, mbumbuwa urunggano oruwonggo. Ngundiro nguro, Anutdo ngu mbumbuwa urungga oorengo ngu kenoro, sambononggo de kookingo urungga ngu soweyootoni, omburo, ngundo ngu endega, ko, oni simoo bare nguya oo bidodo demukoro kiniteyingo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni oni tete. Eyingo. 27 Yisasdo mande gura eyingo. No Awanembo oo
bidodo nunowo. Awando nangge enengo Nangoni ingoote. Ngundiro
nangge, Nangonimbo nangge eweyi ingoote. Yo, Anutro Nangoni, ngundo
eweyi ingoro, ene Anutro Mande Keta Mesarango ngu oni simoo bareno
wesiyoro yunowo. Oni gidarega nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu,
Nangoni kuri rogoyerowoku, ngu oni ngundo Awa nguya ingootenggo.
28 Ye noro kenemo oni simoo bare, ye kowuri urungga koorowooro,
kiyayi yetenggoku ngu, asa, ye nono ombutoyi, nondo ye kengeyingo
yunowano. 29 Ye ngu kongga yunowonoku, ngu kowuri kini. Ndadiro
nguro, no ye hoorooweyerootoowe, noro murine imakeyingo, ko, nondo
nenengo oowoone bingami ngu ma okooteno. Ngundiro nguro, ye
nono ombutoyi ngu, nondo yengo gaboye hamoo kengeyingongga, ngu
yunowano. 30 Yo, noro kongga nondo ye yunowonoku ngu, ngu kowuri
kini, imakeyingo nangge. Ngu ooga ngu koorowooyi, ero yunootenoku,
ngu kowuri kini. Ero eyingo.

Yudaro Kundingiyi Naru Sabat, Nguno Ko Roogo Teweroyi, Nguro Mande

(Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

12 1 Yudaro naru kundingiyi Sabat gurano, Yisas enengo kirikiri
onindo nggire ko gura oore kewoorokuri oorowuyingo. Ngundiro
oororo, enengo kirikiri onikundo nggire engge wimbuyimonggo
andangero, goweyi besooro, engge tanggorimu keta neyingo. 2 Ene
ngundiro netoyi, Mosesro mamana mande sobowooyingo oni oowooye
Parisi, ngundo yeyoro eyingo. Yisas, keno! Gengo kirikiri onindo Sabatno
ko tetenggoku, ngu mamana mandeno ewoku, ngu toongootenggoku ngu!
Ero eyingo. 3 Ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Ye kuri Iserel
mera oni sobosobo koreteyingo urungga Dewit, enengo me oni, ngundo
oodooro kumooro teyingomu, ngu ye nguro mande kandangero, kuri
ingowonggo. 4 Dewit ko enengo me oni Yudaro towimbo ya kundingiyi
ngu newendemo uro, oomanongoyingo kundingiyi ngu yoro neyingo.
Ngu oomanongoyingo kundingiyingga, enendo neweroyi kini. Kini, ngu
Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, ngundo nangge neweroyi. 5 Ye
Mosesro mamana mandeno kuri kandangero ingowonggo. Anutro wooro
yeyingo oni kundingiyi, ngu Sabatno ngu mete Yudaro towimbo yambo
yano ngu ko teweroyi, nguro roogo kini. Yo, ene Sabatno Anutro simoo
bare hoorooweyeroweroyi, nguro kowurini kini. 6 Arisa, no yeno hamoo
eteno. Nga oningga nga oorooteku, ngu oowooyi ngundo Yudaro yowuru
ya nguro yanggangoni ngu bidodo dagayeroote.[m] 7 Kuri, Anutro mandeno
ngandiro eyingo.

---

[m] **12:6** (Yisasdo enengomboro eyingo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutdo no wooro kundingiyi nguro ma oni oni tero, ene nowoondoyi
teweroyi nguro gome ingoote. Ero eyingo. *(Hoseya 6:6)*
Ye nga mandega ngaro damoni gome ingoro ngu, asa, ye oni mbumbuwa
ma tetenggoku ngu, ma kowuri yunowanggo. **8** Yo, hamoo, no Anutro
Nangoni Oni Kirarongo nondo Sabat nguro Simburi urungga. Ero eyingo.

Yisasdo Oni Kandeyi Bingo Yeyingongga, Sabatno Yomosiyoyingo
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)

9-10 Yisas ngu musiyonggaku yokoro, ene Yudaro yowuru yano uro,
ene oni gura kandeyi bingo yeyingomu, oodoni kenoyingo. Ngu naruno,
Mosesro mamana mande sobowooyingo oni oowooye Parisi, ngundo
Yisas goweyi sanggawero kingo mande eweroyi ngu erewero, nguro
sumoo eyingo. Mosesro mamana mandeno sayi oni mete Sabatno
yomosiyeroweroyi, ngundi kini bine? Eyingo. **11-12** Ene ngundiro sumoo
etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Sabatno yengo Sipsip ngu mereno
soretoni ngu, ye ngundiro kenoro yokootoyi, mereno oruwa, ngundi
yowanggo, bine? Ngundiro nangge, Anut doongeyimo, onindo Sipsip ngu
dagate. Anut doongeyimo, ngu mete oni nowoondoye yunoro, Sabatno oni
hoorooweyerowanggo. Ero eyingo. **13** Ngundiro ero, ene yowoorengoro,
oni kandeyi biyominggakuya eyingo. Kandege yoonenengo. Etoni, ene
ingoro, ngundiro tetoni ngu, kandeyi biyominggaku kandeyi metemi
gidarega ngundiro tunooteyingo. **14** Arisa, Parisi onindo ngundiro kenoro,
ene sanggiri tero, ngu musiyonggaku yokoro, saro, yowuruwooro, Yisas
ureyi kumooweroyimboro mande oowooyingga eyingo.

Anutdo Yisas Enengo Ko Oni Oorengo, Ero Sunggi Yeyingo

15-16 Yisas ene Parisi onindo ureyi kumooweroyimboro mande
ewonggoku ngu ingoro, nguro ene ngu endega ngu yokoro toongeyingo.
Ene oni simoo bare oowooyingga, ene keyoro, oorowutoyi, Yisasdo oni
sayidodomu, ngu bidodo yomosiyeroro, enendo simoo bareya mande
yanggango eyingo. Ye ingonda teyi! Nondo ooga tetenoku nga, onino ma
yootunoro ewero. Ero eyingo. **17** Ngundiro nguro, ngu tetoni ngu, kuri
Anutro ingondudu eyingo oni, Ayisaya, ngundo mandega eyingomu,
ataga engge tunootete. Ene Yisasro ngandiro nakangoro eyingo.
18-21 Nga oningga, noro ko oni oorengo, nondo kuri sunggi yewono. Nondo
nguro gome ingoro, nowoondone ene inooteno. Nondo nenengo
Yuka Kundingiyi ngu oninggano ngu newendemo yetoowe, ene
noro muri nenengo oni simoo bare mera bidodomo wesiyoro ewa.
Ene rongge sambi manggaru ma tetoni, oorekononggo manggowo
ngguyi ma ingowanggo. Ene oni nowoondoye yanggango kini
ngundi kowuri ingootenggoku, ngu nowoondoyi teyunoyi. Ataga,
ene ngundiro ko teteku ngu, kootuyisina, wirikoweroyi naru

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

wengamo, nguno nowoondoyi teweroyi muri nenengo ngu simoo
bare doongeyemo tunootero, muri songo dagayerowa. Ngundiro
nguro, oni simoo bare mera bidodomo nowoondoyemo hamoo tero,
ene nangge sobowoowanggo. Ero eyingo. *(Ayisaya 42:1-4)*

Oni Simoo Baredo Yisas Ngu Beyelesebab Setan Nguya Ko Tete, Ero Eyingo

(Mak 3:20-30; Luk 11:14-23; 12:10)

22 Arisa, ngu naruno, oni gura mbooro biyomimbo doongeyi
manggowo gosiyoyingomu, ngu yoro, Yisasno mayeyingo. Yisasdo ngu
oninggaku yomosiyootoni ngu, ene mande gome ero, ko doongetero,
mera kenoyingo. 23 Ene ngundiro tetoni, oni simoo bare ngu kenoro,
sori urungga yokoro, eyingo. Nga oningga nga, ene mera oni sobosobo
koreteyingo urungga Dewit, nguro soweni nangge bine, ngundi, ene
Anutdo noore ko yoyoweroyi oningga rogo tewoku, ngu bine? Ero eyingo.
24 Parisi onindo simoo barero mande ngu ingoro, ene Yuka Kundingiyi
nguya, kootuyisina mande eyingo. Ngu Yisasga ene mbooro biyomi
oweteku, ngu mbooro biyomi nguro tabango urungga, Beyelesebab Setan,
ngundo yanggango inootoni, ko tete. Ero eyingo.
25 Ene ngundiro etoyi, arisa, Yisasdo enengo ingonduduye ingoro
eyingo. Mera sobosobo koretero oni gura, ngundo enengo oni simoo
bare soboyerooteku nguya, enengo nangge ebe utoro, nguno ma
siyero ngu, asa, ene mete yanggango ma dikaro oruwanggo. Ngundiro
nangge, ende gurananggemo oni nowoondoye gobooro ma siyero ngu,
asa, ngu endega ngu ngundiro sugi yanggango ma oruwa. Ngundiro
nangge, ya gurananggemo oni wesoowooro, eraya tunootero, enengo
nangge, ngu ebe utoro, ngu yano oni ngu yanggango ma ootooro, ya
toongooro, songo songo sawanggo. 26 Ene ngundiro nangge, Setando
enengo nangge mbooro biyomimboya ebe utoro ngu, wesoowooro, eraya
tero, yanggango ma dikaro oruwa. Ene sodedo kinitewa. 27 Asa, nondo
mbooro biyomi Beyelesebab Setan ngu oowooyimonggo, owewanoku ngu,
arisa, yengo oni ngundo mbooro biyomi owewero ngu, ndawu oningga
oowooyimo ko tewanggo? Ngundiro nguro, yengo onindo nangge yengo
mande etenggoku ngu, ngu wirikowanggo. 28 Ngundiro nangge, Anutro
Yukambo hooroowenerootoni, mbooro biyomi owewanoku ngu, arisa,
ye ingootenggo. Anutro naru enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu
ataga yeno ombute, ero ingootenggo.
29 Ngundiro nangge, no mande adingayi gura yeno eteno. Oni gura ene
mete oni yanggango guraro yano kingo uro, oo sitowini andangero yowa,
bine? Kini, ene koretero komo ngu oni yanggangongga ngu utombo gome
gosiyoro yokoro, ngunonggo ene mete yanimo uro, oo sitowini bidodo
andangero yowa.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

30 Oni gura no doboone kini oruwaku ngu, ngu oningga ngu noro
mundi oni. Ngundiro nangge, oni gura no ma hoorooweneroro, Sipsip
yoyoro, nowoondoye hamoo teyingo pawa newendemo ma yoyetoyi ngu,
asa, ene Sipsip yomburiyerowero ingoro oruwa.
31 Ngundiro nguro, no yeno hamoo eteno. Yengo mbumbuwa bidodo,
ko Anut kootuyisina ero, yomooyinoro mande biyomi etoyi, nguro
ye nowoondoyi tero, yowoorengootoyi ngu, asa, Anutdo kowuriye
andangeyunoro kabetewa. Ene oni gurado Anutro Yuka Kundingiyi
nguya kootuyisina mande biyomi ewaku, ngu nangge, Anutdo nguro
mbumbuwa ma andangero kabetewa. 32 Yo, oni gurado no Anutro
Nangoni Oni Kirarongo kootuyisina mande biyomi ero, Anutno sumoo
yemboongero, ewaku ngu, Anutdo nguro mbumbuwa andangero
kabetewa. Ene oni gurado Anutro Yuka Kundingiyi kootuyisina mande
biyomi ewaku ngu, ngu nangge Anutdo nguro mbumbuwa ma andangero
kabetewa. Ngu mbumbuwaga ngu sugi sugi oruwa, ero eyingo.

Oni Enengo Ingondudu Nowoondoyemo Oorooteku, Ngundo Yeni, Engge Ngundiro Tunootewa

(Luk 6:43-45)

33 Yisasdo Parisi oniya eyingo. De metemingga ngu gome enggewa.
Ngundiro nangge, de biyomingga ngu engge biyomi tunootewa. Koretero,
oni de tanggori kenoro, ingoro, ene de metemi ngundi biyomi, bine, ngu
ingowa. 34 Ye sire biyomi simoongo! Ye nowoondoye biyomi oorengo
oorooteku ngu! Ngundiro nangge, ye mete manggoyemonggo mande
metemi wesiyoro, ma ewanggo. Yo, hamoo oorengo, ye nowoondoyemo
ingondudu biyomi oorooteku, ngundiro nangge, manggoyemonggo
mande biyomi nguya tunootewa. 35 Ngundiro nangge, oni metemingga
ngu, ene ingondudu gome nowoondoyemo oorooteku ngu, ngu ene muri
metemi ngu yeni tunootete. Ngundiro nangge, oni biyomingga ngu,
ene nowoondoyemo ingondudu biyomi oorooteku ngu, ngundo muri
biyomimu yeyi tunootete.
36 Asa, no yeno eteno. Anutdo wirikoyeroweroyi naruno, oni kingo
mande mande bidodo buribari ewonggoku ngu, nguro damoni Anut
doongeyimo ngu, wesiyoro ewanggo. 37 Yo, hamoo, Anutdo yengo
mande bidodo merako etenggoku ngu, nguro ene ingoro, enengombo
wirikoyeroro, ye oni metemi, ngundi, oni biyomi bine, ewa. Ero eyingo.

Oni Gidaregado Muri Songo Oorengo Gura Onindo Ma Teweroyimu, Ngu Gura Kenowero Meno Eyingo

(Mak 8:11-12; Luk 11:29-32)

38 Ngu narunggano nguno, Mosesro mamana mande sobowooyingo
oni, oowooye Parisi, ko, etuyeroyingo onindo Yisas towoongoro eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Oo etuyeroyingo oni, mete ge oo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu gura tetooga, noore kenowero ingooteto. Ero eyingo.

39 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Ye merako oni oorootenggoku nga, ye ingonduduye biyomi ingoro, sebobarese muringga ngu tero, ngunonggo Anutno nowoondoye hamoo ma tero, muri songo gura onindo ma teweroyimu, ngu kenowero, nono erorootenggo. Ataga, nondo yeno sunggi gura ma tetoowe kenowanggo. Kini, nondo ngu Anutro ingondudu eyingo oni kurimi Yona, nguro sunggiga ngu nangge ewano. 40 Yo, kuri Yona iso urungga oorengo ngu kawuyi newendemo sa suwoo kabusa, nguno oriyingo. Ngundiro nangge, no Anutro Nangoni Oni Kirarongongga nguya sa suwoo kabusa, mere newendemo ngu oruwano. 41 Yo, Yonando Anutro mande Niniwa endemo oni ngu yunootoni, nguro ene nowoondoye hamoo yowoorengoyingo. Ene ye kewooroyemo oni gura (Yisas) oorooteku, ngundo Yonaro yanggangoni ngu dagate. Ene ye nguro mande ma ingoro, nowoondoye yowoorengoro, hamoo ma tetenggo. Arisa, nguro ngu, naru wengamo, oni wirikoyeroweroyi naruno, Niniwa onindo ye nga oni oorootenggoku ngano dikaro, mande yanggango ero, goweye sanggaweyerowanggo. 42 Kuri, Anutdo Yuda merako oni sobosobo koreteyingo urungga, Solomon, ngu ingondudu urungga oorengo inoyingo. Nguro ngu, merako bare sobosobo koreteyingo urungga, ngundo Solomonro ingondudu urungga ngu ingowero, nguro ngu enengo mera oriroko biyomimu ngu yokoro, yade yade mayero, enendo ingondudu urunggaku ingoyingo. Ene ye kewooroyemo, oni gura (Yisas) oorooteku, ngundo Solomonro ingonduduni, ngu dagate. Ene ye ngu kenoro, nowoondoye hamoo ma yowoorengootenggo. Arisa, ngu bare sobosoboga nguya naru wengangga nguno omburo, dikaro, yengo mande muri biyomi tewonggoku, ngu bidodo yengo goweye sanggawero mande yanggango oorengo ewa. Ero eyingo.

Mbooro Biyomi Ko Ombuyingo
(Luk 11:24-26)

43 Yisasdo Parisi onino mande gura ko eyingo. Mbooro biyomingga, ngundo oni newende yokoro ngu, ene mera arimo kengewero musiyo erewero oorowuyingo. Ene ngundiro tero, ene ma kenoyingo. 44 Mbooro biyomi kengewero musiyo ma kenoro ngu, nguro ene enengo ya kuri oruwoku, nguno ko oorowuwero eyingo. Arisa, ene yano ko omburo, nguno oni kini, ya sarayi kenoro, oo bidodo nenengo oodoni, ngu kenoyingo. 45 Arisa, ene oo ngundiro kenoro oororo, mbooro biyomi kandegura gidemboro eraya yoyoro, omburo, yano uro, eneya oriyingo. Enengo dobookuriyi, nguro muri biyomi oorengo, ngundo koreteroga muri biyomi tewoku, ngu dagate. Kuri ngu oningga biyomi oruwoku, ataga, ene biyomi oorengo urungga ooroote. Ngundiro nangge, oni muri biyomi merako ngano tero oorootenggoku, ngundiro tewanggo. Ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisasro Nemi Koneyo Ngu Oone?
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

46 Ngu naruno nguno, Yisas oni simoo bare kewooroyemo bibitero, mande
wesiyoro, yunorootoni ngu, nemi koneyo eneya mande ewero omburo, endesina
dikayingo. 47 Dikatoyi, asa, oni gurado Yisasno eyingo. Ingo, nangge konege
geya mande ewero omburo, endesina dikatenggo. Ero eyingo. 48 Ene ngundiro
etoni, asa, Yisasdo mande gumi eyingo. No namone konene ngu oone? Ero
eyingo. 49 Yisasdo enengo kirikiri onikuno kandesisi tero eyingo. Ngu hamoo
oorengo, oni endesina dikatenggoku, ngu noro namone konedoboone. Ene nga
oni ngano nowoondoyemo hamoo tero oorootenggoku, nga nguya noro namone
konedoboone. 50 Ngundiro nangge, oni simoo bare, ngundo Awane sambo
endemo oorooteku, nguro ingondudu keyowanggoku ngu, ngu oni ngu noro
konene, kuwookuwoone ko nanamone. Ero eyingo.

Onindo Oo Yuwooyi Gura Kono Kuriyoyingo, Nguro Mande Adingayi
(Mak 4:1-9; Luk 8:4-8)

13 1 Ngundiro naruno, Yisas ya yokoro, oororo, Galili sono koongeyingo
dabemimo nguno bibiteyingo. 2 Ene ngundiro tetoni, oni simoo bare
oowooyingga oorengo mayero, Yisas tanggeyimo yowuruwootoyi, nguro Yisas
ene wanggo sanganimo oorero, bibitetoni, oniku ngu sono dabemimo keredi
sanganimo oriyingo. 3 Asa, ngu naruno, ene mande adingayi yunoro, nguno oo
oowooyingga etuyeroro eyingo. Oni gura kono Rayis yuwooyi kuriyoyingo.
4 Ene kuriyootoni, Rayis yuwooyi gidega ooreko soretoni, nguno numbo
mayero nemukoyingo. 5 Oo yuwooyi gidega mera digi gumi digidodo
musiyosina soreyingo. Mera nguno urungga kini. Nguro oo yuwooyingga ngu
sodedomangge ooreyingo. 6 Ene huri uro, mera newendemo uweroyi kini. Mera
bodaga nangge nguro ngundiro teyingo. Ene sa oorero, kenootoni ariyeyingo.
Nguro digi kookingombo dedoni, bidodo ariyero kumooyingo. 7 Oo yuwooyi
gidarega utoo so sanggiridodomu, kakari dimoo uto oo kewoorokono soreyingo.
Kakari dimoo uto sanggiridodomu oorero, ngundo doobengoro wiriyoyingo.
Ngundiro tetoni, nguro ma enggeyingo. 8 Ene oo yuwooyi gidarega mera gome
oorengomo soreyingo. Ngu oo yuwooyinggaku gome oorero, urungga yero,
gome enggeyingo. Gidarega engge onibi kandegura (100), gidarega engge
onibi kabusa (60), gidarega engge onibiga kande eraya (30) enggeyingo. 9 Oni
sodeyidodo ngu mande ingoya, ene komo gome ingoyi! Ero eyingo.

Yisasro Muri Ngu Mande Adingayi Nangge Eyingo
(Mak 4:10-12; Luk 8:9-10)

10 Kootuyisina, Yisasro kirikiri oniku eneno omburo, sumoo eyingo.
Ge ndawugaro nguro, mande adingayi nangge oni simoo bareno ete?
Ero eyingo. 11 Ene ngundiro sumoo etoyi, asa, ene mande gumi eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo mande muringga, ngundo
enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu kombiteyingo oorooteku,
ngu ye tunoo etuyerowa. Ene oni gidaregano ngu, no mande nga eneno
yootunoro ma ewano. 12 Ngundiro nangge, oni gura Anutro Mande
Keta Mesarango ingoro, ngu dowootoni, Anutdo oo gura soweyoro,
ingonduduni oowooyingga inowa. Ngundiro nangge, oni gura Anutro
Mande Keta Mesarango ngu ma dowooro, ene koretero yowoku ngu
nangge dowoororuwaku ngu, asa, Anutdo ngu nguya andangero
yowa. 13 Nondo mande adingayi eneno etenoku, nguro muri ngandiro.
Ene doongetero, oo kenowanggoku ngu, ene nguro muri gome ma
ingowanggo. Ngundiro nangge, ene mande ingoro ngu, ene nguro
ingondudu tero, nowoondoyemo yoro ma siriyoyingo. 14-15 Ngundiro oni
simoo bare, nguro muriye kurimi Anutro ingondudu eyingo oni, Ayisaya,
ngundo mandega eyingomu, engge tunooteyingo. Ene ngandiro eyingo.

Ye mande ingootenggoku ngu, ene nguro damoni ma ingootenggo.
Ye doongetero kenowanggoku ngu, ene oo nguro ma ingowanggo.
Oni simoo bare kuri nowoondoye ukingoyingo. Ene sodeye
ukingoro, nguro ko doongeye kumoondi teyingo. Muri ngundiro
ma tetoyi ngu, arisa, doongeyembo oo kenoro, ingoro, sodeyebo
mande gome ingoro, yoro, nowoondoyemo gome siriyoro, ngu
ingondudu tewanggo. Ene nowoondoye yowoorengootoyi ngu, asa,
nondo mete omburo, ene yomosiyerowano. Ene mande nenengo
oorengo ngu ingowero ngu yokootenggoku, nguro enengo muriye
biyomi ngu ma yomosiyowanggo. Ero eyingo. *(Ayisaya 6:9-10)*

16 Yisasdo mande gura eyingo. Ngu gome oorengo, ye ngu oni ngundiro
kini. Ye doongeyembo oo kenoro, nowoondoye gome ingoro, ko sodeyebo
ingoro gome ingowanggo. 17 Asa, no yeno mande yanggango eteno. Kuri,
Anutro ingondudu eyingo oni, ko, oni gidarega nowoondoyemo hamoo
teyingomu, ngundo nowoondoye bidodo yengo ataga kenootenggoku,
ngu kenowero ingowanggo. Ene yendo Mande Keta Mesarango ataga
ingootenggoku, ene nguya ingowero hahangewonggoku, nguro ngu, ene
ereremo kini. Ero eyingo.

Mande Adingayi Oo Yuwooyi Nguro Muri Damoni
(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

18 Ye komo ingoyi! Onindo oo yuwooyi kono kuriyowoku mande adingayi,
nguro damoni ngu ngandiro. 19 Oni gidarega Anutro mande muringga, ngundo
enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu ingoro, ingondudunimo nangge
ingoro, nguro gome ma ingootenggoku ngu, arisa, sodedomangge Setando
omburo, Anutro mandega ingowonggoku, ngu andangero yowa. Ngungga ngu,
oo yuwooyi ooreko soreteku ngundiro. 20-21 Oni simoo bare gidarega ngu Rayis
yuwooyi mera digidodomo soreteku ngundiro. Ene mande ingoro, sodedo yoro,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguro ene oni oni teyingo. Oni oni tero, ene kootuyisina nguro ingondudu tero, ngu ene newendemo hamoo tewoku ngu yokowa. Ene huri moore kini ngundiro tewa. Enengo newende hamoo teyingo ngu, ootuwoo bodaga. Ene Anutro mundi oni, ngundo oni simoo bare Anutro mande ingowonggoku, ngu kowuri urungga yunootenggo. Ngundiro tetoyi ngu, sodedomangge, oni simoo bare gidarega enengo nowoondoyemo hamoo ngu yokoro, Anut kootu inowanggo. 22 Oni simoo bare gidarega ngundiro oo yuwooyi utoo sanggiridodo kewoorokono soreyingo. Ene mande ngu ingootenggoku, nguromu ene kowuri guradiro nga merangga ngaromu eneno tunootetoni, ko, digi beye urungga yoweroyimboro nguro ingondudu bidodo, ngundo Anutro mande doobengoote. Ngundiro oni simoo bare ene gome ma enggewanggo. 23 Oo yuwooyi mera gomemo soreteku ngu, ene oni simoo bare gidarega ngu, ene Anutro mande ingoro, yoro, gome dowooro, gome enggewanggo. Yo, oni Anutro Mande Keta Mesarango ngu ingoro, nowoondoyemo gome siriyoyingo. Oo gidarega engge oowooyingga oorengo (100), gidarega engge rogomo nangge (60), ko gidarega engge bodaga nangge (30). Ero eyingo.

So Biyomi Kono Ooreteku, Nguro Mande Adingayi

24 Yisasdo mande adingayi gura yunoro eyingo. Anutro mande muringga, ngundo enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu oni kono oo yuwooyi gome kuriyooteku ngundiro. 25 Oni simoo bare suwoono wetomukootoyi, ko simburiga nguro mundi oninggakundo mayero, kono so biyomi oo yuwooyi kewooroko oorongooro toongeyingo. 26 Kootuyisina, Rayis yuwooyi ko so biyominggaku nguya yowuruwooro ooreyingo. 27 Arisa, ko oniku ko simburimo oororo eyingo. Oni urungga, noorendo ingootetoku, ngu gengo kono oo yuwooyi gomemu ngu kuriyowo. Ndadiro nguro, so biyomingga nga nguya oorete? Ero eyingo.

28 Ene ngundiro sumoo etoyi, enendo ko onikuya mande gumi eyingo. Ngu mundi oninggado tewo. Ngundiro etoni, ko onikundo eneya gumi eyingo. Ge ingootooga, noorendo oororo, so biyomi ngu mete gumoowato, bine? Ero sumoo eyingo. 29-30 Ene ngundiro sumoo etoyi, enendo mande gumi eyingo. Kini, yendo so biyomi gumooro nguno ngu, Rayis nguya gumoowanggo. Ngundiro nguro, erayadodo yokootoyiga nguno oriri. Kootuyisina engge mandoni yeyingo narunogogo, ngu koyi teweroyi onino ewano. Yendo koretero so biyomimu gumooro kaweroyimboro witumooyi. Ene yendo Rayis yoro, noro oowariro yano yowuruwooro, wata yewanggo. Ero eyingo.

De Gura Oowooyi Masitet Ko Oomanongoyingo Koongeyeweroyi Yis Nguro Mande Adingayi Eraya

(Mak 4:30-32; Luk 13:18-21)

31 Asa, Yisasdo mande adingayi gura yunoro eyingo. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo mande muringga enengo oni simoo bare

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

soboyerooteku, ngu de gura oowooyi Masitet yuwooyi ngundiro. Onindo
ngu Masitet yuwooyi yoro, enengo kono miyingo. 32 Masitet yuwooyingga
ngu bobodi oorengo puka yuwooyi ngundiro. Oo ngu mitoyi ngu,
enengombo oorero, de urungga biyomi yero, oowari gidarega kono ngu
bidodo dagayeroro, enengo kambini urungga yero, yongeyi tetoni, numbo
ngu sanganimo bibitetenggo. Ero eyingo.
33 Asa, Yisasdo mande adingayi gura ene yunoro eyingo. Noore
Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo mande muringga
enengo oni simoo bare oo soboyerooteku, ngu ene oomanongoyingo
koongeweroyi, Yis ngundiro. Baredo ngu Yis yoro, oomanongoyingododo
yowuruwoorootoni, Yisga, ngundo yeni oororo, oomanongoyingo ngu
bidodo koongewa. Ero eyingo.[n]

Yisasdo Oni Simoo Bareno Mande Adingayi Nangge Wesiyoro Yunoyingo
(Mak 4:33-34)

34 Yisasdo oni simoo bareno mande adingayi nangge yunoro, ene
mande gura tunoo eneno ma wesiyoro yunoyingo. 35 Ngundiro nangge,
kuri Anutro ingondudu eyingo oni gurado mandega eyingonggaku, ataga
engge tunootete. Ene Yisasya ngundiro eyingo.

> Nondo manggone goosooro, mande adingayi ewano. No mande kuri
> kombiteyingo oruwoku, Anutdo amana nga sambo mera yeyingo
> naruno yade yade oororo, wenga omburo, ataga nguro tunoo
> wesiyoro eteno. Ero eyingo. *(Sam 78:2)*

Mande Adingayi So Biyomi Kono Ooreteku, Nguro Damoni Eyingo

36 Arisa, Yisasdo enengo kirikiri onidodo oni simoo bare yokoro,
yano uro, eneno oororo eyingo. So biyomi kono ooreteku, nguro mande
adingayi gedo ewoku, nguro damoni nooreno etooga, ingowato. Ero
eyingo.
37 Yisasdo mande ngundiro ingoro, ene mande gumi eneno eyingo.
Oni gura kono oo yuwooyi metemi kuriyowoku ngu, ngu no Anutro
Nangoni Oni Kirarongo, ngu no ngundiro. 38 Enengo ko ngu, ngu mera
bidodo ngundiro. Oo yuwooyi kono metemimu ngu oni simoo bare
Anutro pawa newendemo oorootenggoku, ngu ngundiro. So biyomingga
ngu, ngu oni simoo bare gidarega Setanromu. 39 Oni so biyomi kono
kuriyowoku, ngu Setan. Engge yoweroyi narungga ngu, ngu naru wenga
wirikoyeroweroyiga ngu ngundiro. Engge yoweroyi oningga ngu, ngu

---

[n] **13:33** (Nga mandega ngaro damoni ngandiro. Anutro Mande Keta Mesarango Yisasdo enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro eraya ngu yunootoni ngu, ngu mandega yade yade oororo, mera bidodomo tunootewa.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutro sambono oni. 40 Onindo so biyomi gumooro, yowuruwooro, de
nombono kaweroyi ngu, ngu naru wengamo, nga merako ngundiro
tunootewa. 41 No, Anutro Nangoni Oni Kirarongo, Anutro sambono
oni ngu soweyerootoowe, omburo, ngundo oni simoo baredo oni
gidega yowoosooro, mbumbuwa tetenggoku oni ngu oweyeroro, ko,
oni muri biyomi tetenggoku nguya oweyerowa. Oweyerootoyi, Anut
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo endega enengo oni simoo
bare soboyerooteku, ngu newendemo ma uwanggo. 42 Ngundiro oni
ngu, ene Setanro ende biyomi de nombo ma kumooweroyi nguno
oorongooyerootoni, ene sendo urungga biyomi tero, metokarikari tero,
ngundiro sugi sugi oruwanggo. 43 Ngundiro naruno, oni biyomi Setanro
endemo oruwonggoku, oni nowoondoyemo hamoo teyingo ngu Anut
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo endega enengo oni simoo bare
soboyerooteku, nguno sugi sugi oruwanggo. Ngu ende gomenggano
nguno, Kristen oni simoo baredo muri nenengo oorengongga, ngundo
himi ogisa ngundiro oruwa. Oni sodeyidodo tetoningga ngu, ene nga
mandega nga gome ingoni. Ero eyingo.

Onindo Kes Newendemo Digi Beye Ngu Ereweyingo, Nguro Mande Adingayi

44 Anutdo endega nguno enengo simoo bare soboyerooteku, ngu digi
beye oowooyingga oorengo ngundiro. Ngu digi beye ngu Kesdodo mere
newendemo oongooyingo. Naru gurano, oni gurado ngu kenoro, enebana
ko yoro, mere gumisina doobengoro oongooyingo. Ngundiro tero, ene
oni oni tero, sodedomangge oororo, enengo sitowi bidodo oni yunootoni,
uriyootoyi, nguro urini yoro, oororo, ene mera simburimo mera ngu
uriyoyingo.

Beye Goyayi Gome Nguro Mande Adingayi

45 Oni simoo bare Anutro mande muriningga, ngundo enengo oni
simoo bare soboyerooteku, ngu ya dogoni Stuwa oni beye goyayi
gura erewero yoweroyi ngundiro. 46 Oni gurado ngu beye goyayiga
kenowoku ngu, ngu gome oorengo tetoni ngu, enengo oo yoro, oororo,
oni gidaregano soweyoro, ngunonggo digi beye yoro oororo, ngu beye
goyayiga uriyoyingo.

Iso Yoweroyi Si Nguro Mande Adingayi

47 Mande adingayi gura oni simoo bare Anutro mande muringga,
ngundo enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu ngandiro. Isoro
si sono koongeyingomo oorongootoyi, iso gura gura enengo siko uro
oorootenggo. 48 Isoro si isombo angetoni, arisa, yoro, omburo, sagigo
keredi sanganimo yeyingo. Oniku bibitero, iso metemi nangge wiyakoro,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

koondomo yeyingo. Ngundiro nangge, iso biyomiku ngu oorongooyi
uyingo. 49-50 Ngundiro nangge, wirikoyeroweroyi naru wengamo nguno,
ngundiro tunootewa. Anutro sambono onindo omburo, oni biyomimu,
oni nowoondoyemo hamoo teyingo kewooroyemo oorootenggoku,
ngu andangeyeroro, Setanro ende biyomi de nombo ma kumooweroyi,
nguno oorongooyerowanggo. Ngundiro oorongooyerootoni, ngu de ma
kumooweroyinggano nguno sugi sugi ootooro ngu, sendo urungga tero,
metookarikari tero oruwanggo. Ero eyingo.
51 Yisasdo enengo mande gura sumoo eyingo. Ye mande nga bidodo
ingootenggo bine? Etoni, enebana gumi eyingo. Yo, ero eyingo.
52 Ngundiro etoyi, enendo gumi eyingo. Arisa, ngundiro nguro, Mosesro
mamana mande etuyeroyingo oni, ngundo Anut Oo Bidodo Simburi
Simbunanimboro mande muringga, ngundo enengo oni simoo bare
soboyerooteku ngu, nguro mande gome ingoro, ene ya urungga nguro
Simburi ngundiro oorootenggo. Ngu oningga ngundo ene yano uro, oo
kurimimu ko ketamu nguya yoro, yowuruwooro, dowooro, koyi tewa. Ero
eyingo.[o]

Nasaret Endemo Onindo Yisas Kootu Inoyingo
(Mak 6:1-6; Luk 4:16-30)

53 Yisasdo mande adingayi yunomukoro ngu, arisa, ene ngu endegaku
yokoro toongeyingo. 54 Ene yade yade oororo, enengo ende damoni
oowooyi Nasaret nguno oororo, oni simoo bare Yudaro yowuru yano,
Anutro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro yunoyingo. Yunootoni, oni
simoo bare enengo mande ingoro, soriyokoro, sumoo eyingo. Nga oningga
nga ingonduduni, ko, oo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu,
ngu yanggangongga ngu ndanonggo yoro tete? 55-56 Nga oningga nga
ya yeweroyi oningga, nguro nangoni nangge. Noore kuri ingowooto.
Enengo nemi, Mariya, ko, enengo konedoboongo, Yemus, Yosep, Yudas,
ko, Sayimon. Enengo kuwookuwooyi nguya, ngano nooreya oorooteto.
Ngu ingondudu ningga, ko oo tewoku ngu, ndanonggo yowo? Ero eyingo.
57 Ngundiro ero nowoondoyemo sanggiri teyingo. Ene Yisasdo gumi eyingo.
Mera bidodomo, Anutro ingondudu eyingo oni yeyoro ngu, ngu oni ngu
Anutro oni urungga. Ene enengo yano, ko, enengo ende damonimo nguya
oowooye bingamiye kini. Ero eyingo. 58 Ndadiro nguro, ene nowoondoye
hamoo ma teyingo, nguro Yisasdo ngu endegano nguno, oo muri songo
oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu oowooyingga ma teyingo.

---

[o] **13:52** (Mande adingayi nguno oo kurimimu ngu Mosesro mamana mande ngundiro. Oo ketamu ngu Anutro Mande Keta Mesarango ngundiro. Mosesro mamana mande etuyeroyingo oni, ngu ene Yisasro nowoondoye hamoo tero, ngundo ene mete Mosesro mamana mande, ko, Yisasro Mandeni Keta Mesarango nguya gome oorengo ingowa.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yon Sonoyeroyingo Oningga Ngu Kumooyingo
(Mak 6:14-29; Luk 3:19-20; 9:7-9)

14 1 Ngu naruno, Herod ngu Rom Gabuman oni, ngundo Galili oniro
tabango oode, nguno ene Yisasro mande binga ngu ingoyingo.
2 Ngundiro nguro, Herodndo sori urungga yokoro, enengo kirikiri onino
mande yanggango eyingo. Eyi! Ngu oningga ngu, ngu sonoyeroyingo Yondo,
kumoononggo ko ootoogeteku ngu! Nguro ene muri songo oorengo gura onindo
ma teweroyimu, nguro damoni yanggangonidodo tunootete! Ero eyingo.
3-4 Herodro sosoreyingo, ngu muri ngandiro. Kurimi, Herodndo koneyo Pilip
bareyi, oowooyi Herodiyas, ngu yakakayi yoyingo. Nguro Yondo barega ngu
erambarisa, nguro mbumbuwayari yootunoro mamanayeroyingo. Ngundiro
etoni, Herodro me onindo Yon dowooro, ya biyomimo yeyingo. 5 Ngundiro tero,
Herodndo Yon ureyi kumooweroyimu, ene endemo oni simoo bare yeyoro,
sosorero, nguro ene yokoyingo. Ndawugaro nguro, ene ingootenggo. Yon ngu
Anutro ingondudu eyingo oni, ero ingoote.
6 Herod ene oo simbo urungga kayingo, ndadiro nguro, enengo naru
nemimbo bisiyoyingo naru ingondudu teweroyimboro oo kayingo. Ngu naruno
nguno, Herodiyasro namboni, ngundo ya newendemo omburo ngu, yambo
utoro kunoyingo. Herodiyas nambonimbo yambo kunootoni, nguro Herod
gome ingoyingo. 7 Ngundiro tetoni, nguro Herodndo ngu bare buniyonggaku
ngu kenoro, oni oni tero, ene mande sorumimonggo hamoo oorengo eyingo.
Ge komo nono oo gura nuno ewaku ngu, asa, no hamoo gunowano. Ero
eyingo. 8 Ene ngundiro etoni, bare buniyonggaku enengo mande ingoro,
nemimo oorero, nguro ingondudu yoro, uro, ene mande gumi Herodno eyingo.
Anangu, ge Yon tabango toongooya, koondo samayi gurano yeya, ombuya
nuno. Ero eyingo. 9-10 Herodndo bare buniyonggakuro mande ingoro, newende
ngu kowuri urungga ingoyingo. Ene kuri mande yanggango hamoo oorengo
sorumimonggo tewo. Yo, oni eneya oo newonggoku, ngu doongeyemo ewokuro,
nguro ene bare buniyongga nguro mandeni ma yokowa. Ngundiro nguro, ene
me oni soweyerootoni, oororo, ya biyomimonggo Yon tabango toongooyingo.
11 Toongooro, koondo samayi gurano Yon tabango yero, yoro, omburo, bare
buniyonggaku inootoyi, enendo yoro, nemi inoyingo. Herodiyas Yon tabango
kenoro ngu, ene ingonduduno ero ingoro, noro mundi oninggaku kuri kumoote,
ero ingoyingo. 12 Arisa, Yonro kirikiri oni mande ngundiro ingoro ngu, asa,
ene omburo, Yon bingo yoro, saro merengooyingo. Ngundiro tero ngu, oororo
Yisasno eyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga (5,000) Oowari Yunoyingo
(Mak 6:31-44; Luk 9:10-17; Yon 6:1-13)

13 Yisas ngu mandegaku ingoro, ene ngu endegaku yokoro, ene wanggo
yoro, oni kini merako enesu nangge toongeyingo. Ene oni simoo bare

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oowooyingga oorengo ngu ingoro, enengo ende yokoro, enebana keyoro oorowuyingo. 14 Ene Yisas ko oororo, sono dabemimo mayero, wanggo gosiyoro ngu, oni simoo bare oowooyingga oorengo oodoyi yeyoyingo. Nguro ene nowoondoyi teyunoro, enengo sayi nguya yomosiyeroyingo.
15 Suwootetoni, enengo kirikiri oniku eneno omburo eyingo. Nga merasina ngano oni kini, ngundiro nguro, naru kiniteteku nga. Mete ge oni simoo bare nga soweyerootooga sayi. Nguro ene mete ende namoko namoko ngano saro, ngunonggo enengo oowari uriyowanggo. Ero eyingo. 16 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo enengo mandeye ngu gumi eyingo. Ndawugaro nguro, ene komo sawanggo? Yendo oowari yunoyi! Ero eyingo. 17 Ngundiro etoni, kirikiri oni enebana mande gumi eyingo. Noore ngano oowari oowooyingga kini. Ngano oomanongoyingo kandegura, iso eraya nangge moore, ero eyingo. 18 Etoyi, enendo mandeye gumi eyingo. Ngu yoya, ombuya nunoyi, ero eyingo.
19 Ene oni simoo bareno ero, ye ombuya so sanganimo bibiteyi. Ero, Yisas ene ngu oomanongoyingo kandeguragaku, iso erayagaku nguya yoro, ene sambono doongetero, Anutno yemboongero esosooteyingo. Enendo oomanongoyingoku oososowooro, kirikiri oni kirarongo yunootoni, ngundo oni simoo bare yunoyingo. 20 Yunootoyi, oni bidodo oo netoyi, kawuye ndinditeyingo. Ngundiro tetoyi, oowari gumi oodoni, enengo kirikiri oni ngu yowuruwooro, si kande eraya kegidemboro eraya (12) siriyoyingo. 21 Oni simoo oomanongoyingo neyingo ngu, ngu oowooyingga oorengo ngu 5,000. Ene bare ko simooye ngu ma kandayeroyingo.

Yisas Galili Sono Koongeyingo Sanganiwoore Endeyoyingo
(Mak 6:45-52; Yon 6:16-21)

22 Kootuyisina, Yisasdo enengo kirikiri onikuya ero, ye sodedo wanggo sanganimo ooreya, ye koreteya Galili sono koongeyingo anduroko urooreyi. Ero nondo oni simoo bare soweyerootoowe sawanggo. Ero eyingo. 23 Ene oni simoo bare soweyerootoni, satoyi ngu, asa, Yisas enesu nangge mera purimo nguno, ene Anutno yemboongeweroyimboro ooreyingo. Ene suwootetoni, enesu nangge mera puringgakuno oriyingo. 24 Suwoono, Yisasdo purimo yemboongetoni ngu, wanggo sono koongeyingo oriroko oodoni, doogo urungga oorero, ngundo wanggo wenggerenggeremoyingo. Ngundiro tetoni, ene sono sanganiwoore wanggo woosooro oorowuweroyi, ko yanggango biyomi teroruwonggo. 25 Sengewero mera wendooketoni, arisa, Yisas ene Galili sono koongeyingo sanganiwoore kewoongoro, eneno oorowuyingo.
26 Ngundiro oorowutoni, enengo kirikiri onikundo Yisas kenootoyi, sono sanganiwoore oorowuyingo. Ene Yisas kenoro ngu, oombooro gurado ero ingoro, nguro ene kimanggaru urungga tero eyingo. Eyi! Oombooroga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nga! Ero eyingo. 27Ngundiro manggaru tetoyi ngu, sodedomangge,
Yisasdo eneya mande mande, ero eyingo. Ye nowoondoye yanggango
yeyi! Nondo nangge ombuteno. Ye ma sosorewero! Ero eyingo.
28Etoni, Pitando gumi eyingo. Oo Simburi Urungga, gedo nangge tetoni
ngu, arisa, mete no nguya sono sanganiwoore geno oorowuwano. Ero eyingo.
29Ngundiro etoni, ene gumi eyingo. Yo, mete ombu. Yisas etoni, asa, Pita wanggo
yokoro, sono koongeyingo sanganiwoore Yisasno oorowuyingo. 30Oororo, ene
doogo urungga kenoro, sosorero, damoni yero, sono newendemo uweroyi tero,
manggaru urungga teyingo. Oo Simburi Urungga, ge hooroowenero! Ero eyingo.
31Etoni, sodedomangge, Yisasdo kandeyi Pitano yero, dowooro,
woosooro eyingo. Ge nowoondoge hamoo teyingo ngu bodaga nangge.
Ge ndawugaro ingondudu eraya yoote? Ero eyingo. 32Ngundiro ero,
enengo erayadodo wanggo sanganimo ooretori ngu, sodedomangge,
doogo kiniteyingo. 33Doogo kinitetoni ngu, asa, enengo kirikiri onindo
ngundiro kenoro, soriyokoro, boodoo oondoogero, bagootero eyingo.
Hamoo oorengo! Ge Anutro Nangoni Kirarongo! Ero eyingo.

Yisasdo Genesaret Merako Sayi Oni Oowooyingga Yomosiyeroyingo
(Mak 6:53-56)

34Ngu naruno nguno, ene Galili sono koongeyingonggaku usowooro, mera
oowooyi Genesaret, ngu gidesina mayero, wanggo gosiyoyingo. 35-36Ene wanggo
yokootoyi, sodedomangge, oni simoo bare Yisas kenoro, ene ingoro, ende
gurasina gurasina yondowidoro, saro, ene sayi oni yoyoro, Yisas oruwoku, nguno
mayero, Yisasno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo eyingo. Sayi onindo gengo
nengguro sosowoomo kandedibiye yetoyi ngu, ge mete enengo sayiye bidodo yeyi
kinitewa, bine? Ngundiro etoyi, sayi onikundo Yisasro nengguroni sosowoomo
kandedibiye yetoyi ngu, asa, enengo sayi bidodo kiniteyingo.

Anutro Mamana Mande, Ngundo Yuda Oniro Osisambayeboro Mamana Mande Ngu Dagate
(Mak 7:1-13)

15 1Ngu naruno, Mosesro mamana mande sobowooyingo oni, oowooye
Parisi, ko, mamana mandero etuyeroyingo oni gidarega nguya, ngundo
Yerusalemnonggo omburo, Yisasya yowuruwooro, sumoo eyingo. 2Ndawugaro,
gengo kirikiri oni kandeye ma sonowooro, oo dowooro netenggo? Ene noorengo
osisambaro muri ngu ma keyoro yomburiyootenggo. Ero eyingo.[p] 3-4Ene
ngundiro sumoo etoyi, Yisas enebana eneya sumoo gura gumi eyingo.

---

[p] **15:2** (Kuri, Anutdo kandeye sonowooweroyi nguro mamana mande yunoyingo. Ngundiromu, Parisiro osisambayebo, enengo mamana mande gidega yero, Anutro mamana mande sanganimo yero yowuruwooro, eraya eraya keyootenggo. Ene ngundiro tero ngu, oni simoo bare kowuri urungga yunootenggo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ye osisambayeboro mamana mande nguro muri keyoro, ko
ndawugaro Anutro mamana mande hamoo ngu, ye ma
keyootenggo? Ye kuri Anutro mamana mandeno Anutdo ewoku,
ngu ingootenggo. Ero eyingo. *(Kisim Bek / Eksodas 20:12)*

Ene ngundiro eyingo.

Oni ene komo eweyi nemimboro mandeyari gome keyoni. Oni
gura ewenemi kootu yunoro, mande biyomi ewaku ngu,
asa, ngu oningga ngu, ene komo kumoowa. Ero eyingo.
(Kisim Bek / Eksodas 21:17)

5-6 Anutdo ngundiro ewoku, ene ye ngu ma keyoro, yengo muriye nangge keyootenggo. Oni gura digi beye ene mete ewenemi hoorooweyeroweroyi mooremu, ene ngu ma hoorooweyerowero ingowa. Ngundiro ingoro, ene ewenemimo eyingo. Gowugowurongo! No digi kuri hoorooweyerowero ewonoku, ngu yoro, no kuri Anut inoyingo. Eneno inoro, nguro no mete yari ma hoorooweyerowano. Ero eyingo. Ngundiro ero ngu, ene Anutro mamana mande kootu inoro, enengo ingondudu nangge keyootenggo. **7** Ye mebuye tegedodo oni! Anutro ingondudu eyingo oni, Ayisaya, ngundo, ye ngundiro oni nguno mande nenengo eyingo.

8 Nga oni simoo bare nga manggoyebo nangge oowoone bingami
etenggo. Ene nowoondoye ngu no ma nunootenggo. **9** Ene kingo
nono yambo mande tetenggo. Ngundiro nguro, oni enengo
mamana mande nangge etuyeroro, noro mamana mande
hamoomu ma etuyerootenggo. Ero eyingo. *(Ayisaya 29:13)*

Ndawu Ooga Ngundo Oni Yoyeni, Sugabododo Tetenggo?
(Mak 7:14-23)

10 Arisa, Yisasdo oni simoo bare negoyerootoni, eneno ombutoyi eyingo. Ye ingoya, gome ingondudu teyi! **11** Oo gura oni goweyi sanganimo oorooteku, ngundo newendesina uro, ngundo oni yeni, ma biyomi yewa. Kini, muri biyomi oni newendemo oorooteku, ngundo endesina ooreteku, ngundo oni yeni, biyomi yewa. Ero eyingo.

12 Ngu naruno nguno, Yisasro kirikiri onindo Yisasno omburo eyingo. Ge Parisi onindo gengo mandege ngu ingoro, geya nowoondoye biyomi yetenggoku, ge ngu ingoote, bine? Ero eyingo. **13-14** Ene ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Ngundiro oni, nguro gome ma ingowero. Yo, hamoo, ene oni doongeyi kiringo ngundiro. Oni doongeyi kiringo gurado, ko, oni doongeyi kiringo gura oore etungoro ngu, asa, enengo erayadodo mereno sorewari. Hamoo oorengo, no yeno eteno. Awane sambo endemo oorooteku, ngundo enengo kono oo miyingo. Oo kono kingo ooreteku, ngu huridodo gumoowa. Ero eyingo.

15 Ngundiro etoni, Pita mande gumi eyingo. Ngu mande adingayingga nguro damoni ndadiro? Ngu nooreno wesiyoya etooga ingowato. Ero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

eyingo. 16 Ngundiro etoni, Yisasdo eneno mande sumoo eyingo. Ye nguya
ingonduduye kini, bine? 17 Oo bidodo oni endesina oorooteku, ngundo oni
kawuye newendemo uro, ngunonggo oorero toongete. Ye ngundiro kuri
ingootenggo. 18 Ene muri biyomi oni newendemo oorooteku, ngunonggo
endesina ooreteku, ngundo oni yeni, sugabododo tete. 19 Muri biyomi
oni newendemo oorooteku, ngunonggo ootoogero, endesina oorete.
Ene ngandiro ingondudu biyomi; oni ureyi kumooweroyi; erambarisa
toongooweroyi; oni bare gidarega yakakayi yodowooro yomburiyeroro,
yakaka teweroyi; mande godange, ko oniya mande kootuyisina yomoo
inoro etenggoku, ngu muri biyomi bidodo nowoondoye newendemonggo
oorero, endesina oorete. 20 Ngundiro muri, ngundo oni yeni, sugabododo
tetenggo. Ene oo neweroyi naruno, utakaro, kandeyi ma sonowooro ngu,
ngundo oni yeni, sugabododo ma tewa. Ero eyingo.

Barega Sowe Gura Yuda Oni Kini, Ngundo Yisasno Newende Hamoo Teyingo

(Mak 7:24-30)

21 Ngu naruno nguno, Yisas ootoogero, ngu endega ngu yokoro, Tayiya
ko Sayidon ende erayagano nguno oorowuyingo. 22 Nguno oororo,
sodedomangge, bare Kenan merakonggo ngu merasina oorooteku, ngu Yisas
kenoro, ngguyinggayi tero, sumoo sumoo eyingo. Oo Simburi Urungga, ge
Dewit osiyi! Ge noro nowoondoyi te! Mbooro biyomimbo noro nambone
yomburiyoyingo. Nguro ge mete hooroowenero! Ero eyingo. 23 Ngundiro
etoni, Yisasdo nenetero, mande gumi eneno ma eyingo. Ngundiro tetoni,
enengo kirikiri onikundo eneno omburo eyingo. Nga barega oweyeroro,
meno ero ero ombuteku nga, mete gedo etooga oorowuni! Ero eyingo.

24 Ene mande gumi eyingo. Anutdo no sowenerootoni, Iserelro Sipsip,
enengo oore yokoyingo, ngu hoorooweyerowero ombuwono, ero eyingo.
25 Ene ngundiro etoni, ene barega ngu enengo mande ingoro omburo,
Yisas keyi damonimo boodoo oondoogero eyingo. Oo Simburi Simbunani,
ge no hooroowenero! Ero eyingo. 26 Ngundiro etoni, nguro ngu, Yisasdo
mande gumi ngandiro eyingo. Noore simooyemboro oowari ngu yoro, se
ma yunowato. Ngu nenengo kini. Ero eyingo.[q] 27 Barega enengo mandeni
ngu ingoro, gumi eyingo. Oo Simburi, gedo hamoo ete. Ene sebo ngu oo
neweroyi yaba newendemo simooyemboro oo sosorango, ngu netenggo,
ero eyingo. 28 Yisas enengo mandeni ngu ingoro, enebana mande gumi
eyingo. Bare, gengo nowoondoge hamoo teyingo, ngu urungga. Nguro
ngu, oo sumoo ewoku ngu, ataga engge tunootete, ero eyingo. Ngundiro
etoni, ngu naruno nangge, namboni mete teyingo.

---

[q] **15:26** (Yisasdo Yuda oniro ingondudu ngu ngandiro ingoyingo. Yuda oni enengo ngu oni
oorengo. Ngundiro nangge, oni sowe gura Yuda oni kini, ene se nangge, ero ingootenggo).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisasdo Oni Sayidodomu Oowooyingga Yomosiyeroyingo

29 Ngu naruno, Yisas ene ngu endegaku yokoro, Galili sono koongeyingo
tanggeyiwoore oorowuyingo. Oororo, ene puri sanganimo oorero,
nguno bibiteyingo. 30 Oni simoo bare oowooyingga nguno mayero
yowuruwooyingo. Ene oni keye biyomimu; doongeye kiringomu; keyi biyomi
yeyingomu; manggoye gosiyoyingomu; ko, sayi oni gidarega nguya yoyoro,
Yisas keyi namoko yoyetoyi, enendo yomosiyeroyingo. 31 Ngundiro nguro,
oni simoo bare ingondudu urungga teyingo. Ndawugaro nguro, ene oni
manggoye gosiyoyingoku mande etoyi, oni keyi biyomingga ngu mete tero,
mera wongooro endeyootoyi, doongeyi kiringoku doongeteyingo. Ngundiro
nguro, ene Iserelro Anut ngu oowooyi bingami okooyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Oorengo (4,000) Oni Oowari Yunoyingo

(Mak 8:1-10)

32 Yisasdo enengo kirikiri oniku negoyerootoni, eneno ombutoyi eyingo.
No nga oni simoo bare ngaro nowoondoyi teyunooteno. Naru kabusa noya
oruwootoku, ene oowariye moore nguya kini. Ene oodoro kumootoyi,
soweyerootoowe, enengo yano sawero saro ngu, asa, ene oorekono doongeye
toongootoni, mera wongosogurumooro yurewa, ero eyingo. 33 Enengo kirikiri
onikundo enengo mande ingoro, mande gumi eyingo. Nga mera gumisina
ngano oni kini, nguro noore oowari ndanonggo yoro, oni simoo bare rogono
yunootooye newanggo? Ero eyingo. 34 Sumoo ngundiro etoyi, Yisasdo sumoo
gura yunoyingo. Ye oomanongoyingo ndadiro? Etoni, onikundo mande gumi
eyingo. Kandegura gidemboro eraya (7), ko, iso bobodi gidega. Ero eyingo.
35 Arisa, Yisasdo simoo bareya eyingo. Merakono bibiteyi. Ero eyingo.
36 Arisa, Yisas ngu oomanongoyingo, iso nguya yoro, Anutno yemboongero
yokoro ngu, oososowooro, enengo kirikiri oni yunoyingo. Yunootoni,
ngundo bayetero, simoo bare yunoyingo. 37 Yunootoyi, oo nero mete tetoyi,
oo sosorango oodoni, ngu yowuruwooro, si kandegura gidemboro eraya (7)
siriyootoyi angeyingo. 38 Simoo oo newonggoku, ngu oowooyingga oorengo,
ngu 4,000. Ene bare ko simooye nguya ma kandayeroyingo. 39 Ngundiro tero
ngu, Yisasdo oni simoo bare soweyerootoni, enengo endemo endemo sayingo.
Satoyi, ngu naruno, Yisas enengo kirikiri onidodo wanggo sanganimo oorero,
Magadan merasina nguno sayingo.

Oni Gidarega Muri Songo Oorengo Anutnonggo Kenoweroyimboro, Nguro Sumoo Eyingo

(Mak 8:11-13; Luk 12:54-56)

16 1 Mosesro mamana mande sobowooyingo oni, oowooye Parisi,
ko kumooro ko ma ootoogewa ero ingoyingo oni, oowooye

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Sadusi, ngundo Yisas towoongoro eyingo. Ge sambononggo oo muri
songo oorengo gura onindo ma teweroyimu tetooga, oni simoo baredo
kenowanggo.[r] 2-3 Ngundiro nguro, Yisas mande gumi eyingo. Ye sambono
doongetero, enengo sunggi kenoro, gome ingootenggo. Suwootetoni,
sambo dagoyi yero, kumu yetoni, kenoro ngu, asa, ye ingootenggo.
Yangeni naru gome ogisa tewa. Ngundi, suwoononggo ye puri sanganimo
doongetero, goboore kenoro, nggururu nguya ingoro ngu, asa, ye
ingootenggo. Sono ombuwa, ingoro ewanggo. Yo, ye sambo meraro
sunggi gome ingoro, wirikoro ingootenggoku, ene ye ataga muri keta
yeno tunooteteku, ye gome ma wirikoro ingootenggo. 4 Ye simoo bare
biyomi nowoondoye hamoo kini! Ye sebobarese muri biyomi tetenggoku
oni! Ye oo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu, ngu
kenowero ngu meno etenggo. Ene no oo muri songo oorengo gura yeno
ma tewano. Kini, ye Yonaro oo muri songo oorengo gura onindo ma
teweroyimu, ngu kuri ingowonggo. Yisas ngundiro ero, ene yoyokoro
toongeyingo.

Parisi Oni Ko Sadusi Oniro Yis Nguro Mande Adingayi
(Mak 8:14-21)

5 Naru gurano, kirikiri oniku sono koongeyingo usowooro, sagigo
oorowuyingomu, ene oomanongoyingo kabetero, ma yoro oorowuyingo.
6 Yisasdo mande yunoro eyingo. Ye ingonda teyi! Parisi oni, ko, Sadusi
oni nguro oomanongoyingo yeni, koongeweroyi Yis, nguro gome
doongeteyi! Ero eyingo. 7 Ene ngundiro etoni, nguro kirikiri onikundo
enengo nangge ero, ingoro eyingo. Noore oomanongoyingo ma yoyingo,
nguro ngu, ene ngundiro ete. Ero eyingo. 8 Ene Yisas ngu enengo mande
ingoro, nguro enendo eyingo. Ye nowoondoye hamoo teyingo, ngu
bodaga nangge. Ndadiro nguro, yengo nangge mande ngundiro etenggo?
Noore oomanongoyingo kini. Ero eyingo. 9 Ye kuri ingowonggoku, ko
ataga ye kabetetenggo. Nondo kuri oni oowooyingga oorengo (5,000
oni) oomanongoyingo kandegura yoro, yemboongero, oososowooro,
bayetero yunoyingo. Yunootoyi, nero, mete tetoyi, gumi oodoni, ye oo
sosorango gumi si ndadiro siriyootoyi angeyingo? 10 Ngundiro nangge,
ye nga mandega nga nguya utakatenggo. Kuri nondo oni oowooyingga
oorengo (4,000 oni) oomanongoyingo kandegura gidemboro eraya (7)
yoro, yemboongero, oososowooro, bayetero yunoyingo. Yunootoyi,
nero, mete tetoyi, gumi oodoni, ye oo sosorango gumi si ndadiro
angeyingo? 11 Ndawugaro nguro, ye gome ma ingootenggoku, nondo
oomanongoyingomboro ma eteno. Kini, ye Parisi oni Sadusi oni nguro

---

[r] **16:1** (Parisi oni, ko, Sadusi oni, ngundo Yisasro muri bidodo enengo mandeni bidodo kenomayingoro, ene ureyi kumooweroyi nguro damoni ereweyingo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oomanongoyingo yeni koongeweroyi, Yis, nguro ingondare teyi! No nguro eteno. 12 Ene ngundiro etoni, arisa, ngu naruno, ene ingootenggo. Yisas oomanongoyingo yeni koongeweroyi, oo oowooyi Yis, nguro ingondare teyi, ero ma eyingo. Kini, ene Parisi, ko, Sadusi oniro mamana mande biyomi etuyeroyingo, nguro ingondare teyi, nguro ete, ero eyingo.

Pitando Yisas Krayis Nguro Muri Yootunoro Eyingo
(Mak 8:27-30; Luk 9:18-21)

13 Yisas enengo kirikiri oniku ootoogero, ende gura oowooyi Sisariya Pilipayi ngu namoko sayingo. Ngu naruno, saro, oorekono ene kirikiri oni sumoo yunoro eyingo. Oni simoo baredo no ngu Anutro Nangoni Oni Kirarongo, noya ndawu oningga etenggo? Ero eyingo. 14 Ngundiro sumoo etoni, enebana mande gumi eyingo. Oni gidaregado geya ngandiro etenggo. Ge sonoyeroyingo oni Yon; ngundi, Ilayiya; ngundi, Yeremayiya; ngundi Anutro ingondudu eyingo oni gidarega, ero, geya ngundiro etenggo. Ero eyingo. 15 Ngundiro etoyi ngu, asa, Yisas enebana sumoo yunoyingo. Ene yendo ngu noya ndawu oningga etenggo? Ero eyingo.

16 Etoni, Sayimon Pitando mande gumi eyingo. Ge Krayis, Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni. Anutdo ataga sugi sugi keta oorooteku, ge nguro nangoni. Ero eyingo.

17 Ngundiro etoni ngu, Yisasdo mande gumi eyingo. Sayimon, Yonaro nangoni, ngu gome oorengo, Anut enengombo ngu ingonduduga gunoote. Merako oni gurado, ngu mandega ma etunggeroyingo. Kini, Awane sambo endemonggo oorooteku, ngundo nga ooga etunggerowo. 18 Pita, no geya eteno. Pita, gengo nowoondoge hamoo teyingo ngu digi yanggango ndoni ngundiro tete. Nguro ngu, Anutdo ge yanggango gunootoni, nguno ge mete oni simoo bare oowooyingga yowuruyeroro, nowoondoyemo hamoo teyingo yanggango yunoro, enengo soboyeroyingo awaye oruwa. Nguro ngu, Setanro yanggangoni, noro oni ngu Anutro pawa newendemo oorootenggoku ngu, ngundo ma oweyerowa. Ene ereremo kini. 19 Ene nondo ge rogogerowonoku ngu, noro mande murine nguno gedo nenengo oni simoo bare ngu gome etuyeroro soboyerowa. Yo, nondo enengo sambo endega nguro yamuko ngu goosooro, hoorooweyeroweroyi nguro ero, Ki gunooteno. Yo, nondo sambo endemo oorootenoku, ngunonggo ge yanggangone gunootoowe, ge oo gura merako ngano gosiyowaku ngu, nondo sambono nguya gosiyowano. Ngundiro nangge, ge oo gura merako ngano yokowaku ngu, nondo sambono nguya yokowano. Ero eyingo.[s] 20 Mande ngundiro ero ngu, asa, Yisasdo enengo kirikiri oniya mande yanggango yunoro eyingo. Ye oni gurano noya Krayis ero, ma ewero, eyingo.

---

[s] **16:19** (Ki nguro muri ngu ngandiro. Anutdo Pita ngu Kristen oni simoo bare nguro tabango rogo tewo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisas Enengombo Kumooro Ko Ootoogeweroyi, Nguro Eyingo
(Mak 8:31–9:1; Luk 9:22-27)

21 Ngu naruno Yisas damoni yero, enengo kirikiri oniku mande
nenengo oo tunooteweroyi ngu ero yunowo. No kootuyisina,
Yerusalem endemo oorowutoowe ngu, Yuda oniro tabango oniku,
Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi sobosobo oniku, ko, mamana
mande etuyeroyingo oni, ngundo nodowooro, ogingo nunoro, nureyi
kumoowano. Kumooro ngu, naru kabusagomo, no mere yokoro, ko
ootoogero, keta oruwano.
22 Pitando Yisas yoro, sosina oororo, damoni yero, mamanangoro
eyingo. Oo Simburi Urungga, ge ngundiro ma ewero! Ngu ooga geno
ma tunootewa! Ero eyingo. 23 Pita mande ngundiro etoni, Yisas ingoro,
yowoorengoro, kenoro, mamanangoro eyingo. Pita, gengo ingonduduge
ewoku, ngu Setannonggo mayeteku ngu! Ngu Anutro ingondudunonggo
kini. Yo, ge oniro ingondudu nangge keyoro, noro ko Anutdo no rogo
tewoku, ngu gedo ma hoorooweneroote. Ero eyingo.
24 Ngundiro ero ngu, Yisasdo enengo kirikiri oni negoyerootoni,
mayero, yowuruwootoyi, mande yunoro eyingo. Oni gura no kenerowero
ngu, ene komo noro nowoondoyemo hamoo tetoni ngu, nguno ene mete
enengo ingonduduni bidodo yokoro, kowuri ene inootenggoku ngu, de
omukondi ngundiro koorowooya, no keneroya endeyoni. 25 Oni gura
enengo ingondudu yanggangoni gome dowooro, goweyi sugi oruweroyi
ingooteku ngu, asa, ngu oningga ngu, enengo goweyi gaboyi, Anut
doongeyimo, ngu hamoo oorengo oonootewa. Ngundiro nangge, oni
gura enengo ingonduduni goweyi gaboyi bidodo no nunoro ngu, asa,
enengo goweyi gaboyi, kootuyisina, sambo endemo sugi sugi keta
oruwa. 26 Oni gura mera ngaro oo bidodo yomukoro, oode kumoowaku
ngu, ngu ndawu oogado ene mete hooroowewa? Ngu oningga ngu, ene
ndawu oogado enengo goweyi yanggangoni keta oruweroyi, ngu uriyoro
yowa? Ene erereremo kini. 27 Arisa, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo
oode, no Awanemboro duridarinidodo enengo sambono Engel oni
nguya ombuwato. Ngu naruno, oni merako muri tewonggoku, nguro
gumi teyunowano. 28 No hamoo oorengo yeno eteno. Oni gidarega nga
oorootenggoku nga, ene ma kumooyingomo, ngu koretero, ene no Anutro
Nangoni Oni Kirarongo, nondo naru noro oni simoo bare soboyerooteku,
ngudodo ombutoni ngu kenowanggo. Ero eyingo.

Yisas Moondeyi Guradiro Tunooteyingo
(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

17 1 Kootuyisina, naru kandegura gidemboro guranangge yokoro,
Yisasdo Pita, Yemus, ko, koneyo Yon ngu oni kabusangga ngu yoyoro,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mera puri piru ndandayingo awuno oorengonggano ooreyingo. Nguno enesu
nangge oriyingo. 2 Ngu naruno nguno, Yisas moondeyi ngu oni kabusagaku
doongeyemo yowoorengoyingo. Yowoorengoro, Yisas enesu guradiro
tunooteyingo. Yo, enengo omukumundoongo soru ngundiro tunootetoni,
ko, towikumbani nguya soru ngundiro wadori sarayi oorengo tunooteyingo.
3 Ilayiya, Mosesya, sambono kuri oode, ngunonggo omburo, Yisas tanggeyimo
tunooteyingo. Tunootero, Yisasya mande etoyi, kirikiri oni kabusagakundo
yeyoyingo. 4 Pitando ngundiro kenoro, ene soriyokoro, Yisasno ngandiro eyingo.
Oo Simburi Urungga, noore ngano oruweroyi ngu gome. Gedo ngundiro
ingootoyi ngu, asa, nondo mete ya tookoododo kabusa yewano. Gura gengo,
gura Mosesro, gura Ilayiyaro yewano. Pita ero eyingo.

5 Ene mande eroodoni, goboore gura soru ngundiro tunootero, ngundo
doobeyeroyingo. Anutdo ngu goboore kewoorokononggo mande eyingo. Ngu
nenengo nangone mesarango. No nowoondone nguro gome oorengo ingooteno.
Ye nguro mandeni gome ingoyi! Anutdo mande ngundiro eyingo.

6 Arisa, kirikiri oni oo ngundiro ingoro ngu, ene soriyokoro, sosoreyingo
urungga tero, nguro ene omukumundooyesinanggo merako sorewonggo.
7 Ene ngundiro tetoyi ngu, asa, Yisas tanggeyemo omburo, ikakoyeroro
enendo eyingo. Ye ootoogeyi! Ye ma sosorewero! Ero eyingo. 8 Asa, ene mande
ngundiro ingoro, doongetero, Yisas enesu nangge eneno oodoni kenowonggo.

9 Ngu naruno nguno, Yisasdo enengo kirikiri onikuya mera puringgaku
yokoro, yade yade ooreko utoyi, Yisasdo mande yanggango yunoro
eyingo. Ye awuno oo kenowonggoku, ngu ataga nga narunggano ngano,
oni gurano ma ewero. Kini, kootuyisina, no Anutro Nangoni Oni
Kirarongo mere yokoro, ko ootoogetoowegago, arisa, ngu narunggano
nguno, ye mete yootunoya eyi. Yisasdo eyingo. 10 Ene ngundiro etoni,
Yisasro kirikiri onikundo Yisas sumoo inowonggo. Anut mamana mande
etuyeroyingo oni, ngundo ngandiro ewonggo. Anutro ingondudu eyingo
oni, Ilayiya, ngundo koretero ko ombutonigogo, ge kootu ko ootoogewa,
ero eyingo. Ndatero nguro, ngundiro etenggo? Ero eyingo.

11-12 Ene ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo mande gumi ero eyingo. Ngu hamoo,
Ilayiya omburogogo oo bidodo yomosiyowa. Nguro, nondo yeno hamoo eteno.
Ilayiya kuri ombuwoku, ngu oni watayi kini. Kini, oni enengo muri gura gura
ene nangge teyinowonggo. Ngundiro nangge, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo,
nguya ngundiro ogingo nunowanggo. Ene noro ko nenengo nguya, ene watayi
kini. Yisasdo ngundiro ero eyingo. 13 Yisas oo ngundiro etoni ngu, enengo
kirikiri onindo ingoro, Sonoyeroyingo oni, Yonya eteku ngu ero ingowonggo.

Yisasdo Simoo Oore Gura Mbooro Biyomidodomu Yomosiyoyingo
(Mak 9:14-29; Luk 9:37-42)

14-15 Ene puri yokoro, ombutoyi, ngu naruno, oni simoo bare
oowooyingga oorengo oodoyi, oni gura omburo, Yisasno boodoo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oondoogero, bagootero eyingo. Oo Simburi Urungga, ge no nangonengga nguro nowoondoyi te. Ene komo doongeyi ngganggangero, sagaga tero, mboorombooro tero, gaboyi kumoororoote. Yo, naru bidodo ene nombono, ko, sono nguya sorероroote. 16 Nguro ngu, nondo ene yoro, gengo kirikiri onino ngu oweyi, etoowe, ene ngu mbooroga ngu andangeweroyi nguya, ereremo kini. Ero eyingo.

17 Yisasdo enengo mande ingoro, nguro ene yuka oorongooro, mande gumi eyingo. Ye nowoondoye hamoo teyingo ngu yanggango kini, ko, ye nowoondoye nenengo nguya kini! No yeya naru puringga oodoowe, naru ndadiro oodegogo, no yengo nowoondoyi tewano? Arisa, ye simooyengga ngu yoya, nono ngano ombuyi! Ero eyingo. 18 Asa, Yisasdo ngu mbooro biyominggaku kenoro, mamanangoro, etoni ngu, simoo oorenggaku ngu yokoro toongetoni, ngu naruno nangge, ngu simoo ooregaku mete teyingo.

19 Ene ngundiro tetoni, arisa, kirikiri onikundo nangge omburo, Yisas yoro, sosina oororo, sumoo inoro ewonggo. Ndadiro nguro, noore ngu mbooro biyomingga ngu andangeweroyi, ngu ereremo kini? Ero eyingo.

20 Ene ngundiro sumoo etoyi, asa, enebana mande gumi eyingo. Ye ngu ooga ngu mete ma yomosiyoweroyi, ndawugaro nguro, yengo nowoondoye hamoo teyingo, ngu bodaga nangge. Nondo yeno hamoo eteno. Masitet yuwooyi ngu puka yuwooyi ngundiro. Yengo nowoondoye hamoo teyingo ngu Masitet yuwooyi ngundiro tetoningga ngu, asa, ye mete nga puringga nga etoyiga, nga musiyongga yokoya, musiyo gura etoyiga, ene nguno oororo oruwa. Ngundiro nangge, noro yanggangonemo ngu ko tero ngu, ye mete oo bidodo temukowanggo. 21 Arisa, ye ngundiro mbooro biyomi oweyeroweroyi muringga ngu, ye amana komo yanggango yemboongeya, oowari roogo tero, asa, noro yanggangonemo ye mete mbooro biyomi ngu andangewanggo. Ero eyingo.

Yisasdo Enengo Naru Kumooro Ko Ootoogeweroyi, Nguro Tambu Erayayigaku Eyingo

(Mak 9:30-32; Luk 9:43-45)

22 Ngu naruno nguno, ene Galili merako oororo, Yisasdo enengo kirikiri oniku mande yanggango yunoro eyingo. Naru bodagano, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo, onindo nodowooro, oni songo kandeyemo noyewanggo. 23 Ene no nureyi kumootoyi ngu, no sa kabusagomo mere yokoro, ko keta ootoogewano. Ene ngundiro etoni ngu, enengo kirikiri oni ngu ingoro, nowoondoye kowuri urungga oorengo ingoyingo.

Yisasdo Digi Beye Yowuru (Tembel) Ya Inoyingo

24 Yisasdo enengo kirikiri onidodo Kapeniyam endemo tunooteyingo. Ngu naruno, Yuda yowuru yano digi beye yoweroyi oni, Pitano omburo,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

sumoo inoro eyingo. Yengo etuyeroyingo oni nguya digi beye yeroote, bine? Sumoo eyingo.

25 Ene ngundiro sumoo etoni, Pitando mande gumi eyingo. Yo, ero ngu, yano uyingo. Utoni, asa, koretero Yisasdo eneno sumoo eyingo. Sayimon, ge ndadiro ingoote? Digi beye yoweroyi naruno, merako oni sobosobo koreteyingo ururu mera bidodomo, nguro muri ndadiro? Ene mera simbukuriye oni, ngunonggo digi beye yootenggo, bine; ngundi, oni sowe gidareganonggo digi beye yootenggo, bine? Sumoo eyingo.

26 Pita enengo mande ingoro, gumi eyingo. Oni sowe gidareganonggo nangge eyingo. Ngundiro etoni, Yisasdo mande gumi eyingo. Asa, ngundiro eteku, nguro mera simbukuriye digi beye yoweroyi koyi ma tewanggo. 27 Ene noore ngundiro ma tetooye ngu, ene nooreya sanggiri tewanggo. Ngundiro nguro, ge sono koongeyingomo uya, isoro si oorongo. Oorongooya, iso amana gura yoya, manggowo goosooya ngu, digi beye manggowoomo oorooteku, ngu kenoro, yowaku ngu! Ngu digi beyega yowoku ngu, noorengo geyamboro ene yuno. Ero eyingo.

Onendo Ngu Oni Urungga?

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

18 1 Ngu naruno, kirikiri oni Yisasno omburo, sumoo ewonggo. Anutro endega enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno oni onendo ngu tabango urungga? Ero eyingo.

2-3 Yisas ngundiro ingoro, ene simooyengga negongootoni, omburo, kewooroyemo dikayingo. Dikatoni, Yisasdo eyingo. No yeno hamoo eteno. Ye nowoondoye yowoorengoya, hamoo teya, simooyemboro muri ngundiro teyi. Ye ngundiro ma tero ngu, asa, ye mete Anutro endega enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno ma uwanggo.[t] 4 Ngundiro nangge, oni gura ye kewooroyemo nguno enengo oowooyi bingami ero ma okootoni, simooye bodagado teteku, ngundiro tewaku ngu, asa, hamoo oorengo, ngu oningga ngu, Anutro endega enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno ene oni gidarega oowooye ngu dagayeroro, urungga tewa. 5 Oni ene no oowoonemboro ingondudu tero, ene oni simooye bodaga ngandiro yoro, hooroowewaku ngu, asa, ene no nguya ngundiro hooroowenerooote. Ero eyingo.

---

[t] **18:2-3** (Simooye bobodi ngu, ene oowari, oo ngundiro nguro ma ingondudu tetenggo. Ndawugaro nguro, ene kuri ingootenggo. Ewenemiyimbo oo ngundiro nguro sobowootoni, nguro ene nowoondoye kowuri yero, ingondudu oowooyingga ma yootenggo, ero ingoyingo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Muri Biyomi, Ngundo Oni Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Ngu Yomburiyoote
(Mak 9:42-48; Luk 17:1-2)

6 Yisasdo mande gura eyingo. Oni gurado simooye nga noro
nowoondoyemo hamoo ingoro oorootenggoku, nga gura yoro, noro
nowoondoye hamoo ingootenggoku, ngu yomburiyoro ngu, enengombo
muri biyomi tewoku, nguro gumi ogingo urungga oorengo yowa. Yo,
ngu oningga ngu enengombo biyomi ngundiro tewoku, ngu ngandiro:
oni ngu digi urungga ngu yoro, ngundo bungeyimo gosiyoro yoro, sono
koongeyingo urungga ngu kewooroko oorongooyingo. Oorongootoyi,
oni sono newendemo uro kumooyingo, ngu ngandiro. Yo, ene oni buniyo
newende hamoo teyingo ngu yomburiyowoku, nguro gumi urungga
oorengo yowa.
7 Mera bidodomo, oo oowooyingga oni nowoondoye hamoo teyingo ngu
woosootoyi yokootenggo. Naru oowooyingga, oo ngundiro biyomi ngu
tunooteroruwa. Ene oni oni yooge, onindo oni gidarega yowoosootoyi,
mbumbuwa tetenggoku, nguro ngu oningga ngu, ngu uriyi biyomi
urungga yowa. Yo, no ngundiro oni biyomi nguro nowoondoyi teteno!
8 Nguro ngu, ye keyembo ngundi kandeyebo yoyeni, weti mbumbuwa
gura teya ngu, asa, ye mete ngu toongooya, andangeya, oorongooyiga
uni. Ngundiro nangge, kandeye guranangge, ngundi, keye guranangge
oodoni ngu, ngundo mete keta oruweroyi gome ngu yowa. Kinitetoni
ngu, ye kandeye eraya eraya, ngundi, keye eraya eraya oodoni ngu,
ngundo yoyoro, ende biyomi de nombo ma kumooweroyi (Hel) nguno
oorongooyerowanggo. 9 Ngundiro nangge, doongeyembo yoyeni, weti
mbumbuwa gura tetoyiga ngu, ye mete ngu doongeyengga ngu yokoya,
oorongooyiga uni. Ye doongeye guranangge, ngu ye mete Anutya keta
sugi sugi oruweroyi, ngu yowanggo. Kinitetoni ngu, ye doongeye eraya
eraya oodoni ngu, ngundo ye yoyoro, ende biyomi de nombo sugi sugi
ma kumooweroyi, nguno oorongooyerootoyi uwanggo. Yisasdo mande
ngundiro eyingo.

Bo Gura Oowooyi Sipsip, Ngundo Enengo Oore Yokoyingo Nguro Mande Adingayi
(Luk 15:3-7)

10 Yisas mande gura eyingo. Ye ingondare teyi! Ye simooye bobodi nono
nowoondoyemo gome ingootenggoku, ngu ma kootu yunowero. Kini, no
yeno hamoo eteno. Sambono Anutro oni, ngundo simooye bobodi gome
soboyeroro, Awane sambo endemo oorootenggoku, ngu tanggeyimo ootooro,
Anutro omukumundoongo kenororootenggo. 11 Ndadiro nguro, no Anutro
Nangoni Oni Kirarongo, ngano omburo, oni enengo oore yokoyingo, ngu ko

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yoyowa. 12 Ye ndadiro ingonduduga ingootenggo? Oni gurado Sipsip onibi
kandegura (100) mooremu, Sipsip gura dobookuringo yoyokoro, enengo oore
nenengo yokoyingo. Ngundiro yokowaku ngu, asa, ngu oninggaku Sipsip wata
urunggaku purimo oorootenggoku, ngu yoyokoro, ene toongewokunggaku
erewero toongewa. 13 Yo, no yeno hamoo eteno. Ngu Sipsip sobosobo oningga,
ngundo enengo Sipsip toongeyingongga ngu kenoro ngu, asa, ene oni oni
urungga tewa. Yo, enengo oni oni tewaku, ngundo Sipsip oowooyingga purimo
oruwonggoku, nguro oni oni teyingo, ngu dagate. 14 Sipsip sobosobo oningga,
ngundo enengo Sipsip gura yokootoni, toongewero ma ingooteku, ngundiro
nangge, Awangge sambo endemo oorooteku, ngundo nguya, enengo simooye
ngu gura yokowero ma ingoote. Ero eyingo.

Dobookuriyebo Muri Biyomi Tetoyi, Yomosiyeroweroyi Nguro Muri

15 Yisas mande gura eyingo. Dobooge gurado geya muri biyomi tetoningga
ngu, arisa, mete yarisu nangge bibiteya, enengo muri biyomi, ngu yeyiga
tunooteni. Ngundiro tetoni, ene gengo mande ingootoni ngu, arisa, ge dobooge
ko yowa. 16 Ene oni muri biyomi tewoku oningga ngu mande ma ingootoningga
ngu, arisa, mete ge oni gura, ngundi, oni eraya yoyoya, geya ooroya, ngu
oni muri biyomi tewoku ngu yomosiyoyi. Ngu oni gura ngundi oni eraya, ge
nguya, ngundo yaringo mande ngu ingoro wirikowanggo. 17 Ene oni muri
biyomi tewokungga, ngu mande ma ingootoningga ngu, asa, mete Kristen oni
yowuruno onino oorowutoyi yowuruwooro, mande tero yomosiyowanggo.
Nguno oni muri biyomi tewokungga ngu, ene enengo mande ma ingoro
keyootoni ngu, arisa, ngu oningga ngu, ye nowoondoye hamoo teyingo
gidaresina ene ma yowuruwooro oruwanggo. Ngu mbumbuwa oningga ngu,
Anut hamoo kootu inooteku oni ngundiro, ngundi Takis digi beye yoweroyi
oni ngu ngundiro.[u] 18 No yeno hamoo eteno. Ye oo bidodo merako ngano
gosiyowanggoku ngu, Anut sambo endemo oorooteku, ngundo nguya gosiyowa.
Ngundiro nangge, ye oo bidodo merako ngano yokowanggoku ngu, Anutdo
nguya sambo endemo nguya yokowa. 19-20 Yo, no yeno ko eteno. Oni eraya
merako ngano oo yowero nowoondoyari guranangge yero, yemboongewariku
ngu, arisa, Awane sambo endemo oorooteku, ngundo yunowa. Ngundiro
nangge, oni eraya ngundi kabusa musiyo gurano no oowoonemo
yowuruwoowanggoku ngu, arisa, no ene kewooroyemo oruwano. Ero eyingo.

Ko Onindo Weti Ma Andangeteku, Nguro Mande Adingayi

21 Ngu naruno, Pita Yisasno tunootero eyingo. Oo Simburi Urungga,
naru ndadiro, doboonembo nono muri biyomi tetoni, nondo enengo muri

---

[u] **18:17** (Yuda oniro digi beye yoweroyi muriyengga ngu biyomi. Ene Gabumanro digi beye rogoga ngu dagaro yoro, Gabumanro rogono inoro, gumi dagaro, digi beye yootenggoku ngu, oni enengo yoyingo).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

biyomi ngu andangewano? Tambu kandegura gidemboro eraya, bine? Ene ngundiro sumoo eyingo.

22 Sumoo etoni, Yisasdo eneno mande gumi ngandiro eyingo. No geno tambu kandegura gidemboro eraya nanggega, nguro ma eyingo. Kini, naru bidodomo, ye komo oni gidaregado yeno weti mbumbuwa tetenggoku, ngu andangeyunoyi.

23 Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo enengo endega oni simoo bare soboyerooteku, ngu ngandiro. Ngu merako sobosobo oni koreteyingo enengo ko oniya wetiye ngu andangero yomosiyowa.
24 Oni urungga, ngundo damoni yero, enengo wetiye andangewero, etoni, ngu ko oni gura yoro, eneno ombuyingo. Ko oningga enengo wetini ngu digi beye kande eraya Miliyon (10,000,000 Kina) ngundiro weti yowo. Ngundiro nguro, oni urunggado ko oningga nguya etoni, weti ko wendangero inowa. 25 Ene enengo weti urungga oorengo, oni urungga nguno, ene mete ma andangewa. Ene ereremo kini. Nguro ngu, ngu oni sobosobo urungga, ngundo enengo bareyi simoongo enedodo soweyerootoni, ya biyomimo oodegogo, enengo weti ngu mete bidodo andangewa. 26 Oni urunggado ngundiro etoni ngu, asa, ko oni wetidodoga enengo mande ingoro, nguro ene sosorero, oni urungga ngu keyi damonimo boodoo oondoogero, bagootero, ngguyinggayi tero, sumoo sumoo tero eyingo. Oo oni urungga, ge noro nowoondoyi teya, sobonerootooga, nondo ngu weti bidodo yokowano! Ero eyingo.
27 Ngundiro etoni ngu, Oo Simburi urungga nguro nowoondoyi tero, oninggaku yokoro, enengo weti nguya yokoyinoyingo.

28 Yo, enengo oni urunggado enengo weti bidodo andangetoni, ene ngu ko oninggaku enderoko oorero, enengo ko goboorogaku kenoyingomu ngu, eneno weti digi beye kande eraya (10 Kina) ngu moore. Ngundo ngu, ko oninggakundo sanggiri tero, sodedomangge dobooyi bungeyi yanggango dowooro, manggaru tero eyingo. Ge weti bidodo ataga wendangeya nuno! Ero eyingo.

29 Ngundiro etoni ngu, oninggaku boodoo oondoogero, ngguyinggayi tero, sumoo sumoo eyingo. Ge noro ingoya, sobonerootooga, naru bodagano, gengo weti bidodo ngu andangegunowano. Ero eyingo.
30 Ngundiro etoni, ene ngu oningga nguro mandeni ma ingoyingo. Nguro ngu, oni urungga ngundo etoni, kumba ootuwoo onindo ene dowooro, ya biyomimo yetoyi, nguno ootooro, ngunonggo oo ngu wendangeni, ero yeyingo.

31 Arisa, ko oni goboorokundo enengo muri biyomi kenoro, nowoondoye kowuri hamoo ingoro, nguro ene enengo sobosobogakuno oororo, mande mande bidodo oningga ngundo tewoku, ngu emukowonggo. 32-33 Sobosobogakundo mande ngu ingoro, ene nguro sanggiri urungga tero, ko oninggaku nengongootoni, ombutoni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

eyingo. Ge ko oni biyomi oorengo! Koretero oorengo, ge nono sendoro, ngguyinggayi tetoyi, nguro nondo kingo gengo weti urungga oorengo ngu andangegunowono. Nondo gengo nowoondoyi tenggunootoowe, ndawugaro gedo gengo ko gobooroga, nguro ma nowoondoyi teyinowo? Ero eyingo. 34 Sobosobo oninggaku sanggiri urungga tero, ko oninggaku dowooro, kumbadogoni oni kandeyemo yetoni, ngundo dowooro, ya biyomimo yeyingo. Yetoyi, nguno ootooro, ngunonggo weti bidodo andangeni ero yeyingo. Ero eyingo. 35 Yisasdo mande yanggango gura eneno eyingo. Arisa, ye nga mande adingayingga ko oningga ogingo yoro, kowuri yowoku, nga ye gome ingoyi. Ngundiro nangge, ye nowoondoyemonggo dobookuriyeboro kowuriye yeno tewonggoku, nguro ye ma andangero, kabetewanggoku ngu, asa, Awane sambo endemo oorooteku, ngundo nguya, yengo weti mbumbuwa ngu ma andangero kabetewa. Ero eyingo.

Yisasdo Erambarisa Toongooweroyi Muri, Nguro Etuyeroyingo
(Mak 10:1-12; Luk 16:18)

19 1 Ngu naruno, Yisas mande kinitetoni ngu, ene Galili mera yokoro, ene Yudiya mera Yodan sono anduroko nguno urooreyingo. 2 Urooretoyi, oni simoo bare oowooyingga oorengo nguya, ene keyoro oorowutoyi, ngu mera gumisina nguno, Yisasdo sayi oni yomosiyerootoni, ene mete temukowonggo.

3 Ngu naruno nguno, Parisi onindo ene towoongowero omburo, sumoo ewonggo. Noorengo mamana mandeno, ngu mete oni enengo ingonduduno bareyi andangewa, bine? Ero eyingo. 4 Ngundiro sumoo etoyi, asa, Yisasdo enengo mande ingoro, gumi eyingo. Ye kuri nga mandega nga kandangero ingootenggo. Anutro mandeno ngandiro eyingo. Kuri amana oorengo, Anutdo oo bidodo tewokuno nguno, ene simoo ko bare nguya teyingo. 5 Ngundiro nguro, simoo ewenemi yokoro, naru bidodo bareyiboya ebe dowoodowoo tero, goweyari guranangge oruwari. Anutro mandeno ngundiro eyingo. 6 Yisasdo mande gura soweyoro eyingo. Ngundiro nguro, erambarisa ngu, ene goweyari eraya kini. Ene goweyari guranangge. Nguro Anutdo oo gosiyoro, yokowoku ngu, onindo ma toongoowero. Ero eyingo.

7 Parisi onikundo mande ingoro, gumi sumoo eyingo. Ndawugaro nguro, Mosesro mamana mandeno simoondo bareyi yokowero ngu, ene komo so uyi nakangoro, bareyi inoro, owetoni toongewa? Ero eyingo.

8 Ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Mosesndo yengo nowoondoye yanggango oorengo erambarisa toongooweroyi muri ngu kenoro, nguro ngu muri damoninggano, ngunonggo yoyookootoni, erambarisa muri ngu toongootenggo. Ene Anutdo amana simoo bare yoyeyingomo, ngu naruno, ene erambarisa toongooweroyi muringga ngu,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ene ma yeyingo. 9 No yeno hamoo eteno. Ene oni gurado enengo bareyi
sebobarese muringga ma teyingomu ngu yokoro, ene bare gura yowaku
ngu, ngu oningga ngu, ene erambarisa muringga ngu yomburiyoote. Ero
eyingo.
10 Enengo kirikiri onindo enengo mande wirikoro ingoro, gumi eyingo.
Ngu erambarisa muri ngu oo urungga oorengo. Ene sosoreyingo bodaga
tero, ingoro, nguro ene mande gura eyingo. Arisa, noore bare ma yowato.
Ngu muri mete, bine? Ero eyingo.
11 Ngundiro sumoo etoyi, asa, Yisasdo mande gumi eyingo. Erambarisa
teweroyi muringga nondo etuyerootenoku ngu, ngu oni bidodoboro
kini. Kini, ngu erambarisa teweroyi muringga ngu, Anutdo oni rogo
teyingomu, nguromu nangge. 12 Ndawugaro nguro, oni gura gura mete
bare ma yowanggo. Bare ene simoo bisiyoro ngu, ene kenoro ingoro,
oode, bare ma yowero ingowa. Oni gidarega ene bare ma yoweroyi,
ndawugaro nguro, oni gurado ene moondeye yootoongooyingo
nguro. Oni gidarega enesu nangge erambarisa teweroyi ngu gosiyoro,
ndawugaro, ene Anutro ko tero, oni simoo bare yowoosooro, Anutro
mandeni muriningga enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu
yoyeweroyimboro. Oni gura ene mete nga mandega ingowero ngu, ene
komo gome ingoni. Ero eyingo.

Yisasdo Simooye Kumana Yunoyingo
(Mak 10:13-16; Luk 18:15-17)

13 Ngu naruno, oni simoo baredo simooye bobodi gidarega
yoyoro, Yisasdo kandeyi tabayemo yeya, yemboongeni, ero, yoyoro
mayeyingo. Mayetoyi, ene nguro kirikiri onindo ngu oni simoo bareku
manggaruyeroro, oweyeroyingo. 14 Ngundiro tetoyi ngu, asa, Yisasdo
eyingo. Ye simooye bobodi yoyokootoyiga, nono ombuyi. Ye ngu ma
oweyerowero. Kini, ye Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu komo simooye ngundiromu,
ngundo yowanggo. Ero eyingo. 15 Ene ngundiro ero, kandeyi simooye
tabayemo yero, kumana yunoro, ene yoyokoro toongeyingo.

Simoo Oore Gura Ene Sitowinidodoboro Mande
(Mak 10:17-31; Luk 18:18-30)

16 Ngu naruno nguno, oni gurado Yisasno omburo, sumoo eyingo. Oo
etuyeroyingo oni, no ndadiro muri gomengga terogogo, no suwooyi sano
keta oruweroyi ngu yowano? Ero eyingo.
17 Ene ngundiro etoni, asa, Yisasdo mande gumi eyingo. Ndawugaro
nguro, ge nono oo gome nguro sumoo ete? Anut enengombo nangge oni
gome. Ge keta sugi sugi oruweroyi ngu yowero ngu, asa, ge komo Anutro
mamana mande ngu bidodo keyo. Ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

18-19 Yisasdo etoni, ngu simoo oorenggakundo sumoo eyingo.
Ndadiro mamana mandega? Ene ngundiro etoni, Yisasdo mande
gumi eyingo. Mamana mande ngu ngandiro: ge komo oni ma ureyi
kumoowero; ge komo bare gidarega yakakayi yodowooro, oweyeroro,
ma yomburiyerowero; ge komo yakaka ma tewero; ge oni gurano
mande godange ma ewero; ge komo awanangge tanggeyemo gome
ootooya, manggoye keyoya, gome oodoya; ge oni gidarega tanggegemo
oorootenggoku, ngu hoorooweyeroya, gome soboyeroya, gengo gowege
sobowooteku ngundiro. Ero eyingo.
20 Simoo oorenggakundo enengo mande ngu ingoro, gumi eyingo. No
kuri bodagano, ko, ataga nguya, no ngu mamana mande ngu bidodo
keyoro, omburo oorooteno. Arisa, no ataga ndadiro oo gome gura
tewano? Ero eyingo.
21 Yisasdo enengo mande ngu ingoro, gumi eyingo. Ge oni nenengo
oorengo tunootewero ngu, asa, ge komo oo guranangge ngu te. Ge komo
ooroya, gengo oo bidodo soweyoya, ngunonggo digi beye yoya ngu,
angoyi oni ngu bayeteya yuno. Ge ngundiro tewaku ngu, asa, gengo digi
beye oo gome gome sambo endemo ooroote. Ge ngundiya teya, ombuya,
no keneroya endeyo. Ero eyingo.
22 Simoo oorenggaku ngu mandeningga ngu ingoro, omukumundoongo
bisiwero newende nguya kowuri urungga ingoyingo. Ndawugaro nguro,
ene oo sitowini urungga ngu yokoro, oni songo yunoweroyi nguya kini.
Ngundiro tero, ene ootoogero toongeyingo.
23 Ngundiro tetoni ngu, Yisasdo enengo kirikiri onino yowoorengoro,
eyingo. No yeno hamoo eteno. Oni ene sitowidodo ngu, ene Anut Oo
Bidodo Simburi Simbunani, ngundo endega enengo oni simoo bare
soboyerooteku, ngu newendesina uweroyi ngu, ngu kowuri oorengo. 24 No
mande gura ko eteno. Bo urungga nga, ngu nggusi newendekuri uweroyi
ngu kowuri. Ene beye sitowidodo oni ngu Anut Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ngundo endega enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno
uweroyi nguya, ngundiro kowuri urungga oorengo. Ero eyingo.
25 Yisas enengo kirikiri onikundo ngu ingoro, ene sori urungga tero,
enengo nangge mande ero, ingoro, sumoo eyingo. Ngundiro ngu, onendo
ngu mete ene suwooyi sano keta oruweroyi ngu yowa? Ero eyingo.
26 Enengo kirikiri onindo ngundiro sumoo etoyi, asa, Yisasdo ene
gome gome yeyoro eyingo. Anutdo oni ma hoorooweyerootoni ngu, asa,
oni enesu nangge oo yanggango ngu hamoo ma tewa. Ene Anutdo oni
ootooro, nguro, ngunonggo ene oo yanggangomu ngu bidodo hamoo
oorengo temukowa. Ero eyingo.
27 Ngundiro etoni, Pitando mande gura Yisasno ero eyingo. Ingoyi,
noore oo bidodo yokoro, ge kenggeroro endeyorooteto. Nguro ngu, noore
ndawu ooga yowato? Ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

28 Ene ngundiro sumoo etoni, asa, Yisasdo mande gumi eyingo.
No hamoo oorengo, yeno eteno. Kootuyisina, oo bidodo keta
tunooteweroyimo ngu naruno, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo
yaba bingaminidodo sambo endemo nguno, no Anutro yanggangoni
duridarinimo bibitewano. Arisa, ngu naruno, ye nguya yaba bingamidodo
kande eraya kegidemboro erayaga (12) nguno bibitewanggo. Bibitero,
ngunonggo Iserel oni wata kande eraya kegidemboro eraya (12) ngu
wirikoyerowanggo. 29 Yo, oni bidodo ene noro ingoro, Anutro mande
metemi ngano ingoro wesiyoro, ene enengo ya, konebeyi, kuwooyi,
ewenemi, simoongo, enengo oowari koyi yokoro ngu, oo bidodo ye kuri
yokowonggoku ngu, nondo ngu dagaro, urungga oorengo ko yunowano.
Yo, ngu oo ngu urungga oorengo onibi kandegura (100) ngu yowanggo.
Ngandiro nguya, ene keta sugi sugi oruweroyi, ngu yowanggo. 30 Ene
oni gurado merako ngano ngu oowooyi bingamidodo tero ngu, sambo
endemo ene oowooyi kini. Ngundiro nangge, oni gura merako ngano
ngu oowooyi kini oorooteku ngu, ene sambo endemo, ngu oowooyidodo
urungga tewa. Ero eyingo.

Wayin Ko Nguro Ko Oni

20 1 Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro mandeni
muriningga ngundo enengo oni simoo bare soboyerooteku,
ngu oni gurado enengo mera urungga ngu ngundiro. Ene suwoononggo
oorengo ko oni yoyoro, Wayin kono ko teyi, ero oorowuyingo. 2 Ene
ngundiro tero, Wayin ko nguro simburi enengo ko oni mande yunoro,
no digi beye Kina guranangge ataga ko tetenggoku, nguro nangge
yunowano. Enengo ko oni mande ingoro, nguro ngu nangge keyoro,
enengo Wayin kono oorowuwonggo. 3 Asa, suwoononggo naru kandegura
gidemboro namoraya (9) nguno, ende oo uri yoweroyi musiyomo oororo,
oni kingo dikarootoyi yeyoyingo. 4 Yeyoro, ene mande eneno ngandiro
eyingo. Ye nguya noro Wayin kono uro, ko tetoyi, ngundiro rogono, no
digi beye yunowano. Ero eyingo. 5 Ngundiro etoni, ingoro, kono satoyi,
asa, samboro naruno (12), ko naru suwootetoni (3), nguno, ene oni
gidarega yeyoro, ene nguya ngundiro teyingo.

6 Ene suwootetoni, namoko ko yokoweroyi naruno, (5 Klok) ko
simburigaku ko oororo, oni gidega yeyoro, sumoo eyingo. Ye ndawugaro
ogisano, ngano kingo oorootenggo? Ero eyingo. 7 Ngundiro etoni, enendo
mande gumi eyingo. Noore ko yunoweroyi oni kini. Ero eyingo. Arisa, ko
simburigakundo ingoro, mande gumi eyingo. Asa, ye nguya, noro Wayin
kono uya, ko teyi. Ero eyingo.

8 Wayin ko sobosobogakundo ngundiro ero, asa, suwootetoni ko
kiniteteku naruno ngu, enengo kono oororo, ko sobosobogakuno eyingo.
Ye ooroya, ko oni negoyerootooga ombutoyiga ngu, ngu beye yuno.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ge ko oni suwootetoni ko tewonggoku, ngu digi beye yunoya, wenga
suwoononggo ko tewonggoku oni, ngu digi beye yuno. Ero eyingo.
9 Ene ngundiro etoni, asa, ko oni suwootetoni namoko ko yokoweroyi
ene ko ootoogewonggoku naruno, (5 Klok), eneno ombutoyi, ko oni
sobosobogakundo sa guranangge ko tewonggoku, nguro digi beye
Kina guranangge nangge yunoyingo. 10 Arisa, ko oni suwoononggo ko
tewonggoku, ngundo ko oni suwootetoni ko tewonggoku, nguro Kina
guranangge kenoro, ngandiro ingoyingo. Noorengo digi beyega ngundo
enengomu ngu dagawa, ero ingoyingo. Ene ngundiro nguya kini. Kini,
ko oni sobosobo ko oni bidodo ko tewonggoku, ngundo digi beye Kina
guranangge nangge yunoyingo. 11-12 Ngundiro nguro, suwoononggo ko
tewonggoku oninggakundo Kina guranangge ene bidodo yoro, kenoro,
nguro ene ko simburigakuya sanggiri tero, eneya ronggeyoro eyingo.
Ndawugaro nguro, nga oni nga kootu oororo, naru bodaga nangge ko
tewonggoku, nguro uri noorengo bidodo guranangge yunoote? Noore
ogisa urunggano ko urungga tero, nosiri yudoni, naru bidodo ko tewooto.
Ero eyingo.
13 Ngundiro etoyi, ko simburigakundo mande gumi eyingo. Oo
dobookurine, no yeno hamoo ewono. No suwoononggo mande yunoro
ewono, sa gurananggemboro ko tetenggoku, nguro uri Kina guranangge
yowanggo, ewono. Nguno ngu, ye ngu mandega ngu ingoro, mete, ero
ewonggo. 14 Arisa, ye uri yoya sayi. Oni suwootetoni ko tetenggoku,
nguro uri ko yengo uri guranangge. No ngundiro tewero gome ingoro
teteno. 15 Ngu nenengo digi beyebo oni suwootetoni ko tetenggoku, ngu
nowoondoyi yunoro, ngundiro yunooteno. Ye, bine, nondo ngundiro oni
ngu nowoondone yunootoowe, nguro sanggiri tetenggo? Ero eyingo.
16 Yisasdo mande gura eyingo. Yo, ko oni bidodo uriyi guranangge
yowonggoku, ngundiro nangge, simoo bare ururu ko buniyo bobodi
nguya, nowoondoyemo hamoo teyingongga ngu guranangge. Nguro ngu,
ene bidodo Anutro sambo endemo nguno uwanggo. Ero eyingo.

Yisasdo Enengo Kumooro Ko Ootoogeweroyimboro Tambu Kabusayiga, Nguro Eyingo

(Mak 10:32-34; Luk 18:31-33)

17 Ngu naruno nguno, Yisasdo enengo kirikiri oni nangge oorekanare
Yerusalemno yade yade oorowutoyi, Yisasdo enengo kirikiri oni kande eraya
kegidemboro erayagakuno, enengo mande yunoro eyingo. 18-19 Ingoyi! Ataga
noore Yerusalemno ooretooye ngu, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo, ngu
Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo oniku, ko, mamana
mande etuyeroyingo oni nguya, ngu mundi oni kandeyemo noyewanggo. Ngu
oni ngundo mande guranangge nureyi kumooweroyimboro ero gosiyoro ngu,
ene Gabuman oni kandeyemo noyewanggo. Ngundo ngu, kootunesina mande

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yomoonunoro, gisaruneroro nutoro, de omukondino nureyi kumoowano. Naru kabusa yokoro, ko keta ootoogero oruwano, ero eyingo.

Yemus, Yon Erabasa Ene Oni Ururu Oruweroyimboro Eyingo
(Mak 10:35-45)

20 Ngu naruno nguno, Sebedi simoongo erayagaku Yemus, Yon,
namoyarimbo yoyoro, Yisas tanggeyimo omburo, boodoo oondoogetoni,
namoyarimbo sumoo eyingo. 21 Ene Yisasdo koretero namoyari sumoo inoro
eyingo. Ge ndawu oo garo ingoote? Etoni, namoyarimbo mande gumi eyingo.
Kootuyisina, sambo endemo, ge nguno yaba gengo duridarinidodo yabagemo
bibitetoyi ngu, mete ge nenengo simoone erayaga, ngundo kandege koondosina,
gurado kandege biyomisina ngundiro bibitewari. Ngu mete, bine? Ero eyingo.
22 Ene ngundiro sumoo etoni, asa, Yisasdo mande gumi eyingo. Ye ngu
ooga nono sumoo etenggoku ngu, ye muri ma ingootenggo. Yari, bine,
mete nondo kowuri ogingo koorowoowanoku, ngu yari nguya bine, mete
koorowoowari? Ngundiro sumoo etoni, erayagakundo enengo mande
ingoro, gumi eyingo. Yo, noore mete, ero eyingo.
23 Etori ngu, asa, Yisasdo eneya eyingo. Hamoo oorengo, ngu sono
tobaga (kowuri koorowooteno) no netenokungga, ngu yari nguya newari.
Ene onendo kandene koondosina, kandene biyomisina bibiteweroyi ngu,
nondo mete ma ewano. Kini, Awane enengombo nangge, ene kuri oni
yunoweroyimboro yomosiyoyingo, ero eyingo.
24 Kirikiri oni kande erayagaku ngu mande ngu ingoro, ene Yemus Yon
erabasa nguya sanggiri biyomi tewonggo. 25 Ene Yisasdo enengo kowuri
ingoro, negoyerootoni, eneno ombutoyi, ero eyingo. Oni sowe gidarega
Yuda oni kini nguro sobosobo oni ururu, ngundo oni simoo baredo ene oni
urungga, ero ingootoyi, nguno ngu, ene yanggango oorengo soboyerootenggo.
26-28 Ene ngu muringga tabango onindo keyootenggokungga, ngu ye
simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo nguya ngundiro ma keyowero.
Kini, ene ye kewooroyemo urungga oowooyidodo oruwero tewanggoku
ngu, asa, ene yengo kirikiri oni tewanggo. Ngundiro nangge, oni gura ye
kewooroyemo tabango urungga oruwero tewaku ngu, ene yengo kingo kirikiri
oni oruwa. Ngundiro nangge, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo nguya
onindo ko teya, hooroweneroyi ero, ma ombuyingo. Kini, no onino ko tero,
hoorooweyeroweroyimboro ombuyingo. Nenengo keta oruweroyi, ngu nondo
oni simoo bare bidodo weti mbumbuwanonggo, ko uriyeroweroyimboro
ombuyingo. Ero eyingo.

Yisasdo Oni Eraya Doongeyari Kiringomu Ngu Yomosiyeroyingo
(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

29 Asa, ngu naruno nguno, Yisasdo enengo kirikiri onindo Yeriko
ende ngu yokoro, yade yade oorowutoyi, oni simoo bare ene keyeroro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorowuyingo. 30 Oorowutoyi, oni doongeyari kiringo erayagaku, oore
dabemimo bibitero oodori, Yisas oorekana oorowutoni, ingoro, meno
yanggango eyingo. Oo Simburi Urungga, ge Dewitro sembeni, ge
noorengo nowoondoyi teyuno! Ero eyingo. 31 Nguno oni simoo baredo
sanggiri tero, yeyoro eyingo. Yari manggoyari gosiyori! Ero eyingo.
Ene erayagaku meno yanggango urungga oorengo eyingo. Oo Simburi
Urungga, ge Dewitro sembeni, ge noorengo nowoondoyi teyuno!
Ero eyingo. 32 Ene ngundiro meno yanggango etori, asa, Yisasdo oni
erayagakuro meno ingoro, negoyerootoni, ombutori ngu, sumoo yunoro
eyingo. Nondo ndawu ooga teyunowano? Ero eyingo.

33 Erayagakundo enengo mande ngu ingoro, nguro ene gumi eyingo.
Oo Simburi Urungga, noore doongetewero ingootero, ero eyingo.

34 Yisasdo enengo mandeyari ingoro, nguro ene nowoondoyi teyunoro,
kandeyi doongeyarimo yewo. Ngundiro tetoni ngu, sodedomangge, ene
doongetero, Yisas kenoro, keyoro sayingo.

Yisas Bingamidodo Yerusalem Ende Uyingo
(Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Yon 12:12-19)

21 1 Yisas enengo kirikiri onikudodo Yerusalem namoko oororo,
Betipas ngu ende bodaga Olib puri ngu tanggeyimo, ene
nguno tunooteyingo. Ngu naruno nguno, Yisasdo enengo kirikiri oni
eraya ende bodagano soweyerowero eyingo. 2 Yari endega namokono
kenooteriku anduno oorowuri. Yari oororo, Hos gura oowooyi Donggi
gura nangonidodo de bungomo gosiyootoyi oorooteriku, ngu kenoya,
wesiyoya, kimbonanonggo dowooya, yoya, nono omburi. 3 Ende oni
ngundo yari sumoo yunootoningga ngu, arisa, yari ngandiya eri.
Oo Simburi Urungga, ngundo nga Donggiga nga ko inowero etoni,
ngundiya eya eri. Ngundiro etoni ingoro ngu, asa, yari sodedomangge
soweyerootoni, ko ombuwari, ero eyingo.

4 Yisasdo mande gura nguya eyingo. Kuri, Anutro ingondudu eyingo
oni gurado mandega eyingo, ngu ataga engge tunootete. Kuri ene
ngandiro nakangoro eyingo.

> 5 Ye Yudaro oni simoo bare Sayiyon Yerusalem endemo
> oorootenggoku, nguno ye ngandiya eyi. Nga kenoyi, gengo
> sobosobo oni koreteyingongga nga ataga ombute. Enendo Donggi
> nangoni sanganimo bibitero ombutoni, Donggi nangoni ngu
> newende imakeyingo nangge oorooteku, nguro ene ememangge
> yoro ombute. Ero eyingo. *(Sekarayiya 9:9)*

6 Arisa, kirikiri oni erayagaku oororo, Yisasdo ewoku, ngundiro
teworiyo. 7 Ene Donggi nangoni nguya kimbonadodo yoyoro, Yisasno
omburo, enengo dogigiro nengguro ngu andangero, Donggi nangoni
sanganimo yomiyingo. Ene ngundiro yomitori, arisa, Yisas oorero,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu sanganimo bibiteyingo. 8 Enengo kirikiri oni ngundiro tetoyi, oni simoo bare oowooyingga oorengo nguya, enengo dogigiro nengguro oorekanare yomiro yomiro oorowuyingo. Gidaregado de uyi urungga nguya toongooro, oorekanare yomiyingo. Ngundiro tero, Yisas oowooyi bingaminidodo okooro, mera ngano sobosobo koreteyingo ngundiro teyingo. 9 Ene ngundiro tetoyi, simoo bare koretetoyi, gidarega kootu tero, oororo, ene moguruwooro eyingo.

Hosana, gengo oowoongge awuno oorengo! Ge Dewitro sembeni!
Anutdo ene mete kumana nga oningga nga inoyingo. Ene Oo
Simburi Urungga, oowooyimo ombuteku ngu! Hosana, gengo
oowoongge awuno oorengo! Ero meno eyingo.

10 Asa, Yisas yade yade Yerusalem utoni ngu, endemo simoo bare oowooyingga ngu kenoro soriyokoro, sumoo eyingo. Nga oningga nga ndawu oningga? Ero eyingo.

11 Simoo bare eneya oorowuwonggoku, ngundo enengo mande ingoro, gumi eyingo. Nga oningga nga ngu Yisas, Nasaret oni, Galili merakononggo omburo, ene Anutro ingondudu eyingo oni gura. Ero eyingo.

Oni Tembel Yano Oo Uriyootoyi Yisasdo Oweyeroyingo
(Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Yon 2:13-22)

12 Asa, Yisas oororo, Yuda yowuru ya oowooyi Tembel newendemo uro, damoni yero, oni Tembel yano digi beye oo koyi tewootoyi oweyeroyingo. Ngu konggaku yowuru yano ngundiro tero, oni digi beye guraromu guraromu yowoorengoro, bayetetoyi, nguro Yisas sanggiri teyingo. Sanggiri tero, ene, yabagakudodo wenggeremootoni, ukero uyingo. Oni nu mumukondiri ngu uriyoro, koyi nguya tetoyi, nguro yabani wenggeremootoni, ukero, utoni oweyeroyingo.[v] 13 Awanemboro mande nakayano, ngandiro ete.

Noro yane ngu oni simoo bare bidodobo yemboongeyingo ya, ero
ewanggo. *(Ayisaya 56:7)*

Ngundiro nangge, ene yendo ngu yeyi, yakaka oniro kombiteyingo musiyo tete. Ero eyingo.

14 Ngu naruno nguno, Tembel yano, oni doongeye kiringo ko kekandeye biyomi ngu nguya Yisasno mayetoyi, ene bidodo yomosiyeroyingo. 15-16 Ngundiro nguro, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi sobosobo oniku, ko, mamana mande etuyeroyingo oni, Yisasro oo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu tewoku, ngu kenoro, simooye

---

[v] **21:12** (Ndadiro nguro, oni ende gidaregaro digi beye yoro, mayero, Yerusalem ende urungga nguro digi beye yowoorengoro, yoro, ngundo oo nusako uriyoro, Anutno wooro yero yemboongewero.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

bobodi Tembel newendemonggo ngandiro meno etoyi ingowonggo.
Hosana, gengo oowoongge awuno oorengo! Yisas ge Dewitro sembeni!
Ero etoyi, ngu ingoro, nguro ene nowoondoye biyomi urungga ingoyingo.
Nguro ene Yisasno eyingo. Ge bine, ngu mandega simooyembo
etenggoku, ngu ingoote? Ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo.
Yo, no ingooteno. Anutro mande ye kuri kandangero ingootenggo. Ene
Anutno ngandiro eyingo.

> Ge simooye bobodi ko simooye nonono nguya manggoye tango
> yetoni, nguro ene gengo oowoongge bingamingge etenggo. Ero
> eyingo. *(Sam 8:2)*

17 Ngundiro ero yokoro ngu, asa, ene endesina oorero, ende yokoro,
Betani endemo oororo, suwoono nguno oriyingo.

Yisasdo De Gura Oowooyi Pik Ngu Ma Enggetoni, Nguro Yomburiyootoni Kumooyingo

(Mak 11:12-14, 20-24)

18 Sengetoni, Yisas enengo kirikiri onikudodo endemo ko oorowuwero
yade oororo, oorekono Yisasdo oodoro kumooyingo. 19 Oodoro kumooro,
nguro ene de gura oowooyi Pik, ngundo kukunga ningguri ngundiro
ngu oriroko kenoyingo. Uyi oowooyingga tutu ureyingo. Ene namokono
oororo, enggeboro doongetewero damonimo oororo, engge gura ma
kenoyingo. Kini, uyi nangge oriyingo. Ngundiro kenoro, nguro ene Pik
degakuya eyingo. Kootuyisina, ge ko ma enggewa. Ero eyingo. Ngundiro
etoni, sodedomangge Pik degaku ariyero kumooyingo.
20 Ngundiro tetoni ngu, asa, enengo kirikiri onikundo kenoro,
soriyokoro eyingo. Ndadiro nguro, Pik dega sodedomangge ariyero
kumoote? Ero eyingo.
21 Yisasdo enengo mande ingoro, gumi eyingo. No yeno hamoo eteno.
Ye nowoondoye hamoo tero, nowoondoye eraya kini ngu, asa, ye nguya,
nondo Pik degano tetenoku, ye nguya mete ngandiro tewanggo. Yo, ye
nowoondoyemo hamoo ngu yanggango oorootenggoku ngu, asa, ngu
nguya, ye mete nga puringga ngaya ewanggo. Ge ootoogeya, ukeya,
wendeyimo u. Ewanggoku ngu, asa, ene ngundiro tewa. 22 Ngundiro
nangge, ye nowoondoye hamoo tero, nguno ye oo guraro ero kira
ewanggoku ngu, arisa, Anutdo ngu ooga ngu yunootoni yowanggo, ero
eyingo.

Oni Yisasno Sumoo Ero Inoyingo, Onendo Ene Yanggango Inowo?

(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

23 Ngu naruno nguno, Yisas ene Yuda oniro yowuru ya urungga
oowooyi Tembel, ngu newendemo uro, oni simoo bare oo
etuyeroweroyimboro. Ngundiro tetoni, Anutno wooro yeyingo oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kundingiyi sobosobo oniku, ko, Yudaro oni simoo bare tabango oniku nguya omburo, eneno sumoo eyingo. Onendo ngu mande muri yanggangongga ngu, ge gunowo? Onendo ge rogogerootoni, nga kongga nga tete? Ero eyingo.

24 Yisasdo enengo mande ingoro, gumi eyingo. No nguya, ye oo guraro sumoo yunowero. Ye ngu gumi etoyi ngu, asa, nondo kongga tetenoku, nguro yanggangoni nguya ewano. 25-26 Ndawu oninggado Sonoyeroyingo Yon sureyootoni ombuyingo? Anutdo sono kundingiyimbo oni sonoyeroni ero, nguro Yon sureyootoni ombuwo; ngundi, oni simoo baredo bine sureyootoyi sonoyerowo? Arisa, ye noro mandega gumi eyi. Ero eyingo. Etoni, arisa, enengo nangge ero, ingoro, eyingo. Noore ngandiro ewato. Anutdo Sonoyeroyingo Yon sureyoyingo, ewatoku ngu, asa, enebana sumoo yunowa. Ye ndatero nguro nowoondoyemo hamoo ma ingootenggo? Ngundiro nangge, noorendo onindo Yon sureyoyingo ewatoku ngu, arisa, oni simoo baredo nooreya sanggiri urungga tewanggo, nguro noore sosoreteto. Ndadiro nguro, oni simoo bare ene kuri ingootenggo. Yon ngu Anutro ingondudu eyingo oni oorengo, ero ingoyingo. Ero eyingo. 27 Ngundiro nguro, ene Yisasno mande gumi ngandiro eyingo. Noore watayi kini. Ero eyingo. Ene ngundiro etoyi, asa, Yisas enebana eyingo. No nguya yengo sumoo nono ewonggoku ngu, no yanggangonengga ndanonggo yoro, nga kongga tetenoku, ngu nguya yeno ma ewano. Ero eyingo.

Simooye Eraya Awayari Guranangge Nguro Mande Adingayi

28 Yisasdo mande adingayi gura eyingo. Ye ndadiro ingootenggo? Oni gura simoongo eraya nguno oororo, nangoni koreterogakuno eyingo. Ataga mete ge ooroya, noro Wayin kono uya, ko te. Ero eyingo. 29 Ngundiro etoni, nangoni koreterogakundo gumi eyingo. Kini, no ma! Eyingo. Ngundiro ero oode, ene kootuyisina ingonduduni yowoorengoro, kono toongero ko teyingo. 30 Asa, awayaringgaku uro, nangoni kootunggakuno nguya ngundiro etoni, ene gumi eyingo. Yo, ero oode, ene kono ma uyingo. 31 Arisa, ndawu simoongongga, ngundo eweyi manggowo ngu keyowo? Eyingo. Ngundiro etoni, ene mande gumi eyingo. Nangoni koreterogakundo, etoyi, Yisasdo enengo mande ingoro eyingo. Yo, no yeno hamoo oorengo eteno. Gabuman digi beye yoweroyi oni, ko, ooreko ooreko bare nguya, ene koretero ye dagayeroro, Anut enengombo oni simoo bare soboyerooteku endega, nguno uro oruwanggo. 32 Ndadiro nguro, Yon koretero omburo, ngundo oore nenengo ngu keyoyi, ero etuyerootoni, ene ye nowoondoye ma yowoorengootenggo. Ene Gabuman digi beye yoweroyi Takis oni, ko, ooreko ooreko bare nguya, ene Anutro Mande Keta Mesarango ngu ingoro, nguro ene nowoondoye yowoorengoro, hamoo teyingo. Ene ye

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu yeyoro, nguro nowoondoye ma yowoorengoro, nowoondoyemo hamoo ma tetenggo. Ero eyingo.

Ko Oni Biyobiyomi Ngundo Wayin Ko Sobowootenggoku, Nguro Mande Adingayi
(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

33 Yisasdo mande adingayi gura eyingo. Asa, ye mande gura ingoyi.
Oni gura Wayin kongga tero, oonggoyi pawangoro, Wayin nguno miwo.
Ene Wayin engge yoro, wongooro, winggooweroyi musiyo nguya teyingo.
Ene ko ngu sobowooweroyimboro ya pirungga sambono yero, ngunonggo
ene mete Wayin kono oo bidodo gome kenoro, sobowooro oruwo. Oni ko
simburiga, ngundo oni gidaregado ngu kongga ngu sobowooya, Wayin
nguro engge gumi ko uriyi, enengo yoyi, ero rogoyeroro yokoro, asa, ene
mera gura oriroko nguno toongeyingo. 34 Arisa, Wayin enengo enggeyingo
naru, ngu tunooteyingo. Tunootetoni, asa, ene ko simburibo enengo kirikiri
oni sureyerootoni, Wayin koyi sobosobo tetenggoku onikuno oorowuyingo.
Ndadiro nguro, ko simburiga, ngundo ko nguro oo engge gura yenunoyi,
ero, nguro ene oni ngu sureyerootoni oorowuyingo. 35 Oorowutoyi
ngu, asa, Wayin kono ko onikundo, oni ko simburigakuro kirikiri oniku
yodowooro, guranangge ngu ene gome gome utoro, ko oni gura ene
ureyi kumootoni, ko oni gura ene digi oowooyingga yoro, moondeyimo
oorongooyingo. 36 Ene ngundiro tetoyi, ko simburigakundo enengo kirikiri
oni oowooyingga soweyerootoni oorowutoyi, ngu muringga koretero
tewonggoku, ngundiro nangge teyingo. 37 Ngundiro tetoyi, ko simburibo
enengo nangoni guranangge kootu ngu soweyootoni oorowuyingo. Ene
ngandiro ingoro, nenengo nangone soweyootoowe, oorowutonigogo, nguro
manggowo mandeni keyowanggo. Ero ingoro soweyoyingo. 38 Ene oni kono
ko tetenggokundo, enengo nangge kewooroyemo mande ero, ingoro eyingo.
Nga oningga ngando ngu eweyimboro oo bidodo yomukoro, enendo simburi
tewa. Arisa, noore ene nguya ureyiga kumooni. Noore ngundiro tero ngu,
asa, nga kongga nga ngu, noorengombo sobowooro, koyi tewato. Ero eyingo.
39 Ngundiro ero, ene oni urungga nangoninggaku ngu dowooro, ureyi
kumooyingo. Kumootoni, bingo okooro, kanggaroko oorongooyi uyingo.
40 Ene ngundiro tetoyi, asa, oni ko simburigaku omburo, ko sobosobo oni
biyomi nguno ene ndadiro muringga tewa? Sumoo ngundiro eyingo.

41 Ene mandeni ingoro, gumi eyingo. Ene omburo ngu, ko oni biyomi
ngu yutoro, yureni kumoomukowanggo. Ngundiro tero, ene kongga ngu
ko oni sobosobo gome gidarega yunowa. Wayin enggeteku naruno, asa,
ko sobosobo keta, ngundo Wayin bayetero, gidesinanggo enengombo
yoro, gidesina Wayin simburi inootoyi yowa. Ero eyingo.

42 Asa, ngu naruno nguno, Yisasdo mande gura yunoro eyingo. Anutro
mande nakangoyingo ngu, ye kuri kandangero, ngandiro ingootenggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nga ya ungoomboro ndonggoromi nonggini gomengga nga ngu,
ya yeweroyi onindo yokootenggo. Ene ataga, ngu nonggini
ndonggoromi ngu, ene ya kowuri ngu bidodo koorowooweroyi
nonggini koreteyingo. Oo Simburi Urungga, enengombo ngu ooga
ngu yeni tunooteyingo. Noore ngu kenootooye, ngu mesarango
tete. Ero eyingo. *(Sam 118:22-23)*[w]

43 Arisa, no yeno hamoo eteno. Ye nowoondoye ma yowoorengoro,
nowoondoye hamoo ma teyingo, nguro no Anutro mandeni muriningga,
ngundo enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu yenonggo andangero,
oni sowe gidarega Yuda oni kini ngu yunowano. Eneno nguno ngu, oo
gome enggewa. 44 Oni gura Krayis Yisas kootu inoro, ngu ene ngandiro.
Oni ya ungoomboro nongginingga ngu sanganimonggo sorero ngu, ene
biyomi yewa. Ko biyomi ngundiro tetoni, nguro ngu Krayis uri gumi
biyomi teyinowa. Ene nonggini koreteyingo ngu Krayis, ngundo ngu
oningga ngu sanganimo sorero, utoro, yomburiyootoni, ene sosorango
yero kinitewa. Ero eyingo.

45 Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi sobosobo oniku, ko, Parisi
onindo Yisasro mande adingayi oowooyingga ingoro, nguro ene
ingootenggo. Yisasdo ngu enengomboro mande nooreno sanggawero
ewo, ero ingoyingo. 46 Ngundiro nguro, ene sanggiri tero, ureyi
kumooweroyimboro oore ereweyingo. Yo, ene dowooro, ureyi
kumooweroyimboro tewero, ene oni simoo barero sosorero, nguro ene
yokoyingo. Ndadiro nguro, ene ingootenggo. Oni simoo bare ngu, Yisas
ene Anutro ingondudu eyingo oni, ero ingootenggo.

Bare Yoweroyi Naruno Simbo Kayingo, Nguro Mande Adingayi
(Luk 14:16-24)

22 1 Yisasdo eneno mande adingayi gidarega eyingo. 2 Anut Oo
Bidodo Simburi Simbunani, ngundo endega enengo oni simoo
bare soboyerooteku ngu, ngu merako oni sobosobo koreteyingo urungga,
nguro muri ngandiro. Merako oni urungga, ngundo nangonimbo bare
yowero tetoni, nguro simbo urungga kayingo. 3 Koretero, ene (Yuda)
oni ngu simbo urungga nguno mayeyi, ero, naru rogo teyingo. Arisa,
oo neweroyi naruno, enengo kirikiri oni soweyerootoni, oororo, ngu
oni rogo teyingoku negoyerootoyiga, ombuyi, ero negoyerootoyi, ene
yokoyingo. 4 Ngu oniku yokootoyi ngu, asa, enengo kirikiri oni gidarega
soweyeroro eyingo. Ye oni rogo teyingoku, nguno ngandiya eyi. Oni
urunggado kuri oo simbo urungga karo yewo. Bulmakawu ko, oo nusako
moondeyi ndindi teyingo gomemu nguya kuri yutoro, karo, oo bidodo
yomosiyoro, yetoni ooroote. Nga narungga nga, nangone bare yoweroyi,

---

[w] **21:42** (Ya ungoomboro nonggini, ngu Yisas.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguro ngu, ye nguya ombutoyi, ngu naruno, yowuruwooro, oni oni tero, oo newato, ero eyingo.

5 Arisa, kirikiri onikundo oororo etoyi, ene oniku enengo mandeni ma ingowero, nguro yokoro sayingo. Oni gidarega enengo oowari kono satoyi, oni gidarega enengo digi beye yoweroyi kono nguno sayingo. 6 Ngundiro satoyi, ene oni gidarega oni urungga enengo ko oni yodowooro, gisaruyeroro yureyi kumooyingo. 7 Ngundiro tetoyi ngu, merako oni sobosobo koreteyingo urungga ngundo ingoro, nguro ene sanggiri tero, enengo me oni soweyerootoni, oororo, ngundo enengo ko oni yurewonggoku oniku yutomukoro, enengo ende yande nguya kamukoyingo. 8 Ene ngundiro ya kamukootoyi ngu, asa, oni urungga enengo kirikiri onikuya eyingo. Bare yoweroyi oo simbo urunggaku ngu oorooteku nga, ene oni negoyerowonoku, nguro muriye nenengo kini, nguro no ene yoyokootoni, ngano ma ombuwanggo. 9 Arisa, ye ooroya, ooresanga bidodomo oniro doongeteya, negoyerootoyiga, nga bare yoweroyi simbogano ngano ombuyi. Ero eyingo.[x] 10 Nguro ngu, enengo kirikiri oniku ngundiro ingoro, ene oore songo songo oororo, oni simoo bare bidodo yeyoro, yowuruyeroro, oni biyomi ko oni metemimu nguya ombuyi ero sumoo yunoro, sureyerootoyi ombuyingo. Ngundiro tetoyi ngu, bare yoweroyi musiyonggaku oni simoo bare oowooyingga angeyingo.

11 Ngu bare yoweroyi naruno, enengo muriye ngu ngandiro. Oni simbo simburiga, ngundo oni kuri rogo tewoku, nguno nengguro keta bayetero yunoyingo. Ngu naruno, merako oni sobosobo koreteyingo urunggado yaroko uro, oni simoo bare oo simbo urunggano mayewonggoku yeyoyingomu ngu, oni gura ngu nengguro yunowoku, ngu ma teyingo.[y] 12 Oni urunggakundo ngu oninggakuya eyingo. Doboone, ge ndawugaro bare yoweroyi nengguroga ngu ma teyingo? Ene sumoo etoni, nguro oninggaku sosorero, mande gumi ma eyingo. 13 Ngundiro tetoni ngu, oni oo simburigaku enengo kirikiri oniya ngandiro eyingo. Nga oningga nengguro inowonoku, ene ma teyingo, nguro kekandeyi gosiyoya, yoya, endesina oorongootoyiga uya, ureriko orini. Ngu ureri musiyonggano nguno, ngu oni bidodo sendo urungga tero, metokarikari tero oruwanggo. Ero eyingo. 14 Yisasdo mande gumi gura soweyoro eyingo. Yo, Anutdo oni bidodo negoyeroro, ngundiromu, ene guranangge nangge rogoyerootoni, newendesina urorootenggo. Ero eyingo.

Oni Rom Mera Oniro Sobosobo Urungga Sisa Ngu Digi Beye Inoweroyi, Nguro Yisas Sumoo Inoyingo

(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)

15 Ngu naruno nguno, Mosesro mamana mande sobowooyingo oni oowooye Parisi, ngundo enengombo mande gosiyoro, ingondudu eyingo.

---

[x] **22:9** (Ngu oni gidaregado oni sowe gura gura Yuda oni kini.) [y] **22:11** (Oni nowoondoyemo hamoo teyingo ngu nengguro keta gome teyingo ngundiro.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ene mande gosiyoro, Yisas sumoo mande ero inootooye, ene mete
mande gumi metemimu ma ewa. Nguro ene oore erewero, Yisas goweyi
sanggawero mande ewanggo. 16 Ngundiro nguro, Parisiro kirikiri oni,
ko, Herodro ko oni soweyerootoyi, Yisasno oororo, sumoo eyingo. Oo
etuyeroyingo oni, noore ingooteto. Ge mande hamoomu nangge ete.
Ge oni guraro nangge gome ma ingondudu tete. Kini, ge oni simoo
bare bidodo yowuruyeroro, Anutro mande muri metemi nangge, ero
etuyeroote. 17 Ngundiro nguro, ge nooreno e. Ge ndadiro ingoote? Noore
Yuda oni nga, digi beye Takis Sisano inowato, bine, ngundi kini bine? Ero
eyingo.[z]

18-19 Ngundiro sumoo etoyi ngu, Yisasdo enengo mande godange
ngu ingoro, enebana mande gumi eyingo. Ye mebuye tegedodo oni!
Ndawugaro ye no towoonerootenggo? Ye digi beye gura Sisa inoweroyi
ngu yoya, ombutoyiga, nondo kenoowe. Ngundiro etoni, ingoro, ene beye
gura yoro, omburo, Yisas inoyingo. 20 Inootoyi, Yisasdo kenoro, enebana
sumoo yunoyingo. Nga digi beye bungomo gabogaboyi, ko, oowooyi
nakangoyingo nga oneromu? Ero eyingo.

21 Ene ngundiro sumoo etoni, enebana mande gumi eyingo. Ngu
Sisaromu. Ngundiro etoyi, Yisas enebana mande gumi eyingo. Sisaro oo
ngu, ye komo Sisa inoyi. Anutro oo ngu, ye komo Anut inoyi. Ero eyingo.

22 Oniku ngu enengo mandega ngu ingoro, nguro ene soriyokoyingo.
Ngundiro nguro, ene Yisas yokoro sayingo.

Oni Kumooro Ko Ootoogeweroyi, Nguro Yisas Sumoo Inoyingo
(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

23 Arisa, ngu naruno nangge, Yuda oni gidarega oowooye Sadusi,
ngundo Yisasno, mayeyingo. Ngu Sadusi oni, ngundo ngu, ene ngandiro
ingoro etenggo. Oni kumootenggoku ngu, ene ko ma ootoogewanggo,
ero ingootenggo. Ngu oni ngu Yisasno omburo, towoongowero sumoo
inoro eyingo. 24 Oo etuyeroyingo oni, Mosesndo mande gura ngandiro
nakangoro yunoyingo. Oni gura simoongo kiningga kumoowaku ngu,
arisa, kameyimboro konebeyi gura ootooro ngu, ngundo ngu bare
wabuga ngu yowa. Nguno nangoningga tunootewaku ngu, ngu beyi
hoorooweyingo oruwa, ero eyingo. 25 Arisa, oni simoonggoro guranangge
ngu, ene kandegura gidemboro eraya, noore kewooronanimo oruwonggo.
Koreteroga, ngundo barega yowo. Asa, ngu simoongo kini oode,
kootuyisina kumoowo. Kameyi kumootoni ngu, asa, koneyombo ngu
bareyi wabugaku ngu yowo. 26 Yo, koneyo enebana ngu baregaku yoro,
ene nguya simoongo kini oode, kumooyingo. Nguro koneyo kabusayigaku
enebana ngu baregaku nangge yoro oode, ene nguya simoongo kini

---

[z] **22:17** (Rom mera nguro sobosobo oni koreteyingo urungga oni ngu oowooyi Sisa).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oode kumooyingo. Ngundiro nangge, ngu simoonggoro kandegura
gidemboro erayagaku bare guranangge yoro, kumoorodoyi kiniteyingo.
27 Kootuyisina, baregaku nguya kumoowo. 28 Arisa, kootuyisina, oni
kumooyingoku, ko ootoogewanggoku naruno nguno, ngu barega ngu
oone bareyi nenengo? Ge ingoote. Ngu kandegura gidemboro erayagaku,
ngu bidodo bareye guranangge. Ero eyingo.
29 Yisasdo enengo mande ngu ingoro, gumi eyingo. Ye Anutro
mandeno, ko, enengo yanggangoni nguya, ngu ma ingootenggo. Nguro
ngu, ye mande buribari etenggo. 30 Oni kumooyingo ngu ko ootoogeyingo
naruno nguno, simoo bare kameyi bareyi teweroyi kini. Kini, ene Anutro
sambono Engel oni oorootenggoku, ngundiro oruwanggo.
31 Ene nga mandega oni kumooyingo ko ootoogeweroyi ngu, ye
Mosesro buk kuri kandangero ingoro, ene ye nguro muri nenengo ma
ingootenggo. Ngu mandegano nguno, Anutdo Mosesro eyingo.
32 No Ebarahamro Anut, Ayisakro Anut, Yekobro Anut. Eyingo.
(Kisim Bek / Eksodas 3:6)
Yisasdo mande gura soweyoro eyingo. Mosesro mande, ngundo
etuyerooteku ngu, ngu ngandiro. Oni simoo bare keta oorootenggoku, ko
oni kumooyingomu, nguro gaboye keta oorootenggoku, nguro Anut. Ero
eyingo. 33 Ngundiro etoni, oni simoo bare enengo mande etuyerowoku,
ngu ingoro soriyokoyingo.

Anutro Mamana Mande, Ngundo Mamana Mande Gidarega Dagayeroote

(Mak 12:28-31; Luk 10:25-28)

34 Ngu naruno, Parisi onindo mande ingootoyi, Yisasdo Sadusi oniro
sumoo mande bidodo ewonggoku, ngu andangemukootoni, nguro Parisi
oni ene nguya Yisas towoongoweroyimboro oororo yowuruwooyingo.
35 Parisi oni gura, mamana mande gome watayi, ngundo Yisasno omburo,
towoongoweroyi mande ngu ingoro, sumoo eyingo. 36 Oo etuyeroyingo
oni, ndawu mamana mandega, ngundo mamana mande gidarega ngu
dagayeroote? Ero eyingo.
37 Yisasdo mande ngundiro ingoro, gumi eyingo. Oo Simburi Urungga,
ngu gengo Anut hamoo oorengo. Gengo nowoondoge bidodo, ingonduduge
bidodo, ngu yanggangongge oo ngu bidodo komo Anut inoya, gome
keyo. 38 Nga mamana mandega ngando mamana mande gidarega
bidodo dagayeroote. 39 Ngu mamana mande erayayiga nguya ngandiro.
Gengomboro gome ingooteku, ngundiro nangge, ge tanggegemo oni
gidarega oorootenggoku, ngu bidodoboro nguya nowoondoyi teyuno, ero
eyingo. 40 Nga mamana mande erayaga geno etenoku nga, ngu Anutro
mamana mande bidodo nguro damoni oorengo, ko, Anutro ingondudu
eyingo oniku, enengo mande bidodo nguro damoni nguya, ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Krayis Ngu Oone Nangoni?
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

41 Asa, ngu naruno nguno, Parisi oni yowuruwooro oodoyi, Yisasdo
sumoo yunoyingo. 42 Ye ndadiro ingootenggo? Krayis, Anutdo noore
yoyoweroyi sunggi yeyingo oni, ngu oone nangoni? Etoni, Parisi onindo
mande gumi ewonggo. Krayis, ngu Dewitro sembeni, ero eyingo.
43-44 Etoyi, enendo mande gumi eyingo. Arisa, Anutro mandeno nguno,
ndawugaro Yuka Kundingiyimbo Dewit newende yokutuwootoni,
Krayisro ero eyingo, Oo Simburi Urungga, ero eyingo?

> Anut Oo Simburi Urungga, ngundo noro Simbune Oo Bidodo
> Simburi, nguno ngandiro eyingo. Ge kandene koondosina musiyo
> bingamidodo nguno bibite. Kootuyisina ngu, nondo gengo mundi
> oni yoyewe, gengo kengge damonimo yoyewano. Ero eyingo.
> *(Sam 110:1)*

45 Arisa, ene ngu Dewit enengo osiyi nangge ngu, arisa, ndawugaro
Dewitdo eneya Oo Simburi Urungga, ewa? Yisasdo eyingo.
46 Yisasdo sumoo mande yanggangongga ewoku, nguro mande gumi
eweroyi, oni gura ene ereremo kini. Ene ngu mandega ngu ingoro, ngu
naruno, damoni yero, sosorero, nguro ene mande guraro ko ma sumoo
inoyingo.

Mamana Mande Etuyeroyingo Oni, Ko, Parisi Oniro Muriye Biyomi, Nguro Ingonda Teyi!
(Mak 12:38-39; Luk 11:43-46; 20:45-46)

23 1 Ngu naruno, Yisasdo enengo kirikiri oni, ko, oni simoo bare
oowooyingga ngu mande wesiyoro eyingo. 2 Mamana mande
etuyeroyingo oni, ko, Parisi oni, ngundo Mosesro mamana mande ngu
sobowooro, ngunonggo ye etuyerootenggo. 3 Mamana mande bidodo
etuyerootenggoku, ye komo ngu bidodo keyoyi. Ene nondo ye roogo
teyunooteno. Ye komo enengo muriye tetenggoku, ngu ma keyowero.
Ndadiro nguro, ene mande metemi wesiyoro ero, ene enengombo ngu
ma keyootenggo. 4 Yo, Parisi oni, ngundo mamana mande gura gura oni
simoo bareno yetoyi, nguro ene ngu keyowero ko biyomi terootenggo.
Ngundiro tero, ene oni simoo bare ma hoorooweyeroro, mamana
mande keyootenggo. 5 Ene oo bidodo tetenggoku ngu, onindo yeyoya,
bingamiye okooyi, ero tetenggo. Ene kembawasayesina oo urungga yero,
nguno Anutro mamana mandeni gidarega nakangoro gosiyoyingo. Ene
towikumba piru piru oni bingamiyedodoboromu nguya yemuro, dogigiro
nengguro darinidodo tero kutuwootenggo. 6 Yo, ene Yuda oniro yowuru
yano, oni simoo bare doongeyemo tunoo bibiteweroyimboro, nguro
gome oorengo ingootenggo. Ene oo simbo kayingo naruno nguya, yaba

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

koreteyingo nguno bibiteweroyimboro, ngu gome ingootenggo. 7Oowari uriyoweroyi musiyomo nguno, onindo ene yeyoro, kambayeroyi etoyi, nguro nguya gome ingootenggo. Ngundiro nangge, oni simoo baredo oo etuyeroyingo oni ero, oowooye bingami okooyi, ero teyingo.

8Ene yendo oni gidaregado oowooye bingamiye okooro, ngunonggo oo etuyeroyingo oni, eyi, ero ma ingowero. Ndadiro nguro, ye bidodo Anut doongeyimo ngu siyero oruwanggo. Yengo oo etuyeroyingo oni guranangge, ngu Anutdo nangge. 9Ngundiro nangge, ye nga merako ngano, oni guraya, Awanani, ero ma ewero. Ndawugaro nguro, ye Awaye guranangge ngu, Anutdo nangge sambo endemo ooroote. 10Ngundiro nangge, onindo yeya, tabango oni ero, ma ewero. Kini, yengo tabango oni ngu guranangge Krayis nangge. 11Ene ye kewooroyemo oni urungga tunootewero ingowaku ngu, asa, ene komo yengo ko oni orini. 12Ngundiro nangge, oni gura enengo oowooyi bingami okoowero ngu, Anutdo ngu oningga nguro oowooyi yeni bodaga ameno uwa. Ngundiro nangge, oni gura, enengo oowooyi ingootoni, ameno bodaga tewaku, Anutdo ngu oningga nguro oowooyi yeni, urungga tewa.

Yisasdo Simoo Bareya, Ye Mamana Mande Etuyeroyingo Oni, Ko Parisi Oni, Nguro Ingonda Teyi! Ero Eyingo

(Mak 12:40; Luk 11:39-42, 44, 52; Luk 20:47)

13Ye mamana mande etuyeroyingo oni, ko, Parisi oni, ye mebuye tegedodo oni! Ye ingonda teyi! Ye nowoondoye ma yowoorengoro, Anutno nguno ma oorowuwero ingootenggo. Yo, ye nowoondoye hamoo ma teyingo, nguro ye oni simoo bare gidarega nguya, ye yoyokootoyi, ene Anutro mandeni muriningga, ngundo enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno ma utenggo. Yo, yendo enengo Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo muringga, nguro oore gosiyorootenggo. 14Ye mamana mande etuyeroyingo oni, ko, Parisi oni! Ye mebuye tegedodo oni! Ye ingonda teyi! Ye bare wabu ngu ganayeroro, torige torige ye enengo oo sitowi, ko, enengo ya nguya ngu kingo yororootenggo. Ngundiro tero ngu, oni doongeyemo, ye Anutno kingo kira piru piru tetoyi, Anutdo mete ngu bare wabu ngu hoorooweyerowa. No yeno mande yanggango eteno! Kootuyisina ngu, yengo muri biyomi tetenggoku, ngu Anutdo nguro gumi kowuri urungga oorengo yunowa.

15Ye mamana mande etuyeroyingo oni, ko, Parisi oni, ye mebuye tegedodo oni! Ye ingonda teyi! Ye wendeyino, ko, mera oriroko biyomi yade yade oororo, oni gura yootoyi, ngundo yengo nowoondoye hamoo teyingongga ngu keyowa. Ene ye ngu ko oningga ngu yoro, yengo muriye biyomi etuyerootoyi, enengo muri biyomi, ngundo yengo muri biyomingga ngu bidodo dagayerowa. Yendo ene nguya yoro, Setanro ende biyomi nguno uwanggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

16-17 Ye doongeye kiringo oni, ye oni gidarega oore etuyerowero
ngu, ye ingonda teyi! Ye oni simoo bare ngandiro muri biyomi ngu,
godange mande, ero etuyerootenggo. Oni gura mande awuno oorengo
sorumimonggo ero, Anutro yowuru ya kundingiyi Tembel, ngu
oowooyimonggo mande ewaku ngu, arisa, mande ero gosiyowoku, ngu
ene mete yokowa. Nguro ngu, onindo ene yoro, mande wirikoyingo
onino oorowuweroyi nguya kini. Ngundiro nangge, oni gurado
mande ero, digi beye gol gome gome Tembelno oorooteku, ero mande
gosiyoro, ene mande awuno oorengo sorumimonggo etoni ngu, arisa,
ngu mandega ngu, ene komo keyoni. Ene mande rogo gosiyowoku, ngu
ma keyoro tetoni ngu, asa, onindo ene mete yoro, mande wirikoyingo
onino oorowuwanggo. Mande godange ngundiro ero etuyerootenggoku,
ngu biyomi oorengo! Ye doongeye kiringo oorengo! Ndawu ooga, ngu
koreteyingo? Beye gol gome gome Tembelno oorooteku, ngundo bine,
ngundi, Anutro Tembel, ngundo beye gome gome ngu yeni, kundingiyi
tete, bine? Tembel kundingiyi ngundo gol beye yeni, kundingiyi nguya
tunootete. 18-19 Yendo mande biyomi gura nguya oni simoo bareno
etuyerootenggoku, ngu ngandiro. Oni gura mande gosiyoro ngundiro
ero, Anutno wooro yeweroyi digi yawasano ngu hamoo awuno oorengo
sorumimonggo etoni ngu, arisa, ene mande gosiyowoku, ngu mete
yokowa. Nguro ngu, onindo ene yoro, mande wirikoyingo onino
oorowuweroyi nguya kini. Ngundiro nangge, oni gura mande gosiyoro,
ngundiro ero, oo Anut inowoku, ngu wooro yeweroyi sanganimo
oorooteku, ngu mande hamoo awuno oorengo sorumimonggo etoni
ngu, asa, mande ewoku, ngu ene komo keyoni. Ene mande rogo
gosiyowoku ngu ma keyoro tetoni ngu, asa, onindo ene mete yoro, mande
wirikoyingo onino oorowuwanggo. Ye doongeye kiringo oorengo! Ndawu
ooga, ngundo dagate? Oo Anut inowoku ngu, bine; ngundi, Anutno
wooro yeweroyi digi yawasa, ngundo oo Anut inowoku, nguno yeni,
kundingiyi tete, bine? Gol beye yemboongeyingo musiyomo yetenggoku,
ngu musiyongga ngundo yeni, gol beye kundingiyi nguya tunootete.
20 Ngu muri ngu, nenengo kini. Oni gura mande gosiyoro, Anutno wooro
yeweroyi digi yawasa, nguro mande awuno oorengo sorumimonggo
mande etoni ngu, arisa, ene mande gosiyoro, Anutno wooro yeweroyi,
ko oo nguno Anut inowoku, ngu sanganimo nguno oorooteku, nguya
gosiyoyingo. 21 Ngundiro nangge, oni gura Tembel nguro mande
gosiyoro, awuno oorengo sorumimonggo etoni ngu, arisa, ene mande
gosiyoro, Tembelno ko Anut kundingiyi nguya Tembelno oorooteku, ngu
gosiyoyingo. 22 Mande gura ngandiro. Oni gura sambo ende nguro mande
gosiyoro, awuno oorengo sorumimonggo etoni ngu, arisa, ene mande
gosiyoro, Anutro yaba bingaminidodo, ko, Anut nguya yaba sanganimo
bibiteteku nguya, mande ero gosiyoyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

23 Ye mamana mande etuyeroyingo oni, ko, Parisi oni, ye manggoye
tegedodo! Ye ingonda teyi! Ye yanggango yero, oo bidodo yengo kono
suwe oo soodida nguya yootenggoku, nguromu kande erayaga ngu
yoro, guranangge andangero, Anut inootenggo. Ngu hamoo oorengo,
ngu muri gome tetenggoku, ngu metemi. Ene Anutro mamana mande
oo urungga oorengo ngu, ye ma keyootenggo. Yo, ye muri nenengomo
oni wirikoweroyi; nowoondoye ebe ino ino teweroyi nguro muri; ko,
nowoondoye hamoo teyingo nguro muri, ngu ye ma keyootenggo. Ye
komo ngu oo ngu teya, ko, Anut oo inoweroyi nguya keyoyi. Ngundiro
muringga ngu, gome oorengo.
24-25 Ye mamana mande etuyeroyingo oni, ko, Parisi oni! Ye manggoye
tegedodo! Ye ingonda teyi! Ye oni doongeye kiringo, ngundo oni gidarega
oore etuyerowero tetenggoku ngundiro. Yengo koondo samayi, toba
sanganisina ngu sonowooro, newendemo ngu yakaka muri, yengo
ingondudu keyootenggoku, ngundo angero ooroote. Koretero, yengo
toba newendemo ngu yomosiyootoyi, sarayi oodoni ngu, arisa, sangani
nguya sarayi oruwa. Ye oni gura enengo sonono mimoo bodaga ngu
sanganimo ooreteku, ngundiro. Oningga ngu sodedomangge mimoongga
yoro, yokoro, ene bo urungga biyomi sono nero nemukooteku ngundiro.
26 Ye Parisi oni, ye doongeye kiringo! Ye komo koretero toba newende
sonowootoyiga sarayi yetoninggago, asa, kootu sanganisina nguya sarayi
oruwa.
27 Ye mamana mande etuyeroyingo oni, ko, Parisi oni manggoye
tegedodo! Ye ingonda teyi! Ye oni merengooweroyi musiyo sanganimo
kumu sarayimbo dowootenggoku ngundiro. Sanganimo ngu, gome
oorengo kenomayingoweroyi, ene mere newendemo ngu, oni wimbuye
oowooyingga, ko oo bidodomo biyomi buwoo ngundo nangge angete.
28 Ye ngundiro nangge oorootenggo. Oni goweye sangani kenoro ngu, oni
nenengo, ero ingootenggo. Ene nowoondoyemo ngu, ye ebe ganagana
teweroyi muri, ngundo nowoondoyemo angero oodoni, nguro mamana
mande nenengo ngu yokootenggo. Ero eyingo.

Yisasdo Oo Etuyeroyingo Oni Ngu Kootuyisina Kowuri Urungga Yoweroyi, Nguro Eyingo

(Luk 11:47-51)

29 Ye mamana mande etuyeroyingo oni, ko, Parisi oni manggoye tegedodo!
Ye ingonda teyi! Ye Anutro ingondudu eyingo oni, ko, oni nenengo kuri
kumooyingo, ngu mereyeroyingo nguro mereye ngu gome yomosiyoro,
irosara mitoyi, gome tetoni ngu, ngundiro oni nguro oowooye bingamiye
okootenggo. 30 Mereyemo ye irosarangga tetenggoku, ngu oni simoo
bare tero, etuyerowero ngundiro etenggo. Noore osisambado narungga
oruwonggoku, nguno ootooro ngu, arisa, noore Anutro ingondudu eyingo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni yurewonggoku, ngundiro noore ma yureyingo, ero etuyerootenggo.
31 Ye simoo bare doongeyemo muri ngundiro tetenggoku, ngundo tunoo
oorengo etuyeroote. Ngu hamoo oorengo, ye ngu oni kuri Anutro ingondudu
eyingo oni yureyi kumooyingo, ye nguro osisambaye oorengo yootunoro
etuyerootenggo. 32 Asa, yengo osisambayebo oo damoni tewonggoku, ngu
yendo enengo musiyemo dikaya, oo ngu bidodo temukoyi! 33 Ye sire! Ye
sire biyomi simoongo! Ye osisambayeboya, Setanro ende de nombo ma
kumooweroyi, nguno oorowuwanggo. Ye saweroyi oore gura kini!
34 Arisa, no yeno etoowega, ye ingoyi! No Anutro ingondudu eyingo
oni, ingondudu gome oni, ko, Anutro mande etuyeroyingo oni gome, no
soweyerootoowe, yeno oorowuwanggo. Ene yendo gidarega yureyi kumootoyi;
gidarega de omukondino yosanggawetoyi kumootoyi; gidaregado ye yowuru
ya bidodo ngu newendemo gisasaruyerowanggo; gidarega yendo ende
guranonggo oweyerootoyi, ene ende gurano satoyi, keyeroro sawanggo.
35-36 Ye ngu muringga ngu tetenggoku ngu, arisa, oni nenengomu bidodo
merako ngano mundi onindo yureyi kumooyingo, nguro kowuri kootuyisina,
ye yowanggo. Ye ngundiro oni nguro kowuriye koorowootoyi, kuri oorengo,
Adamro nangoni Ebel, beyibo ureni kumooyingomu ngundiro nangge omburo,
yade yade oororo, yowuru ya Tembel newendemo Anutro wooro yeweroyi
tanggeyemo, ngu naruno, oni gurado Sekarayiya, Berekayiya nangoni, ngu
ureyi kumooyingo. Nguro no yeno hamoo eteno. Ye nga oni oorootenggoku
nga, ye bidodo uri biyomi, ngu oo tewonggoku nguro yowanggo.

Yisasdo Yerusalem Endega Nguro Gome Ingoro Sendoyingo
(Luk 13:34-35)

37 Oo Yerusalem, Yerusalem simoo bare! Suwooyi sano, no nowoondoye
hamoo teyingo, nguro oore nenengo etuyeroro, kandenembo yodowooro
soboyerowero ingooteno. No yodowooro, hoorooweyerootoowe, kootoori
nemimbo simoongo wireyo newendemo wiriyoro, boogoyerooteku, ngundiro
tewero ingooteno. Ene ye nguro ma ingoro, no noyokowonggo. Ngundiro tero,
ye Anutdo enengo ingondudu eyingo oni soweyerootoni yeno oorowutoyi,
yendo ene yureyi kumooro, digi yoro, noro ko onino oorongooro, ene nguya
yurewonggo. 38 Ngundiro nguro, ye ingoyi! Anutdo ye yoyokootoni, nguro ye
kingo oruwanggo. 39 Yo, no yeno hamoo eteno. Ye ko no ma neyoro oode oode
oororo, yengo manggoyebo mete ko ewanggo. Anut, gedo oningga ngu gengo
oowoonggemo ombuteku, ngu kumana ino, ero ewanggo. *(Sam 118:26)*

Yisasdo Yuda Oniro Yowuru Ya Oowooyi Tembel Yomburiyoweroyi, Nguro Eyingo
(Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

24 1 Yisasdo Yuda oniro yowuru ya oowooyi Tembel ngu yokoro
oorowutoni, ngu naruno nguno, enengo kirikiri oniku eneno

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

omburo, ene Yisas Tembel ngu ya digibo yeyingo, ngu etungoyingo.
2 Ngundiro etungootoyi, Yisasdo mande gumi eneya eyingo. Ye
ngu oo ngu bidodo kenomukootenggo? No hamoo oorengo, yeno
eteno. Ngundiromu, kootuyisina, Tembel ngu bidodo toongooro
yomburiyowangggo. Yo, digi gura yokootoyi, gura sanganimo ma oruwa.
Nga digi nga bidodo usosowooro, oorongooyi merako umukowa. Ero
eyingo.

Yisasdo Kowuri Oowooyingga Oorengo Kootuyisina Ombuweroyi, Nguro Eyingo

(Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

3 Yisas mera puri ngu oowooyi Olib, nguno oorero, bibitetoni, enengo
kirikiri onikundo nangge, Yisas tanggeyimo omburo, sumoo inoro
eyingo. Ge nooreno e. Ndawu narunggano, ngu ooga ngu tunootewa? Ge
ko ombuweroyi naruno, ko naru wengamo oo tunooteweroyi, ngu ndawu
sunggiga? Ene ngundiro eyingo.

4 Yisasdo enengo mande ngu ingoro, enebana gumi eyingo. Ye komo
ingonda teyi! Ye oni yoyokootoyi, ngundo ye ma ganayerowero. 5 Oni
oowooyingga oorengo no oowoonemonggo tunootero, ngu ganayeroro,
ngandiro ewanggo. No nangge, Krayis. Anutdo oni simoo bare yoyowero
ero, no soweneroote, ero ewanggo. Ene ngundiro ero, nguno ene oni
simoo bare oowooyingga oorengo ganayerowanggo. 6 Kootuyisina, ye
me ebe ngguyi ingoro, me ebe nguro mande binga nguya ingowanggo.
Ngundiro ingoro, ye nguro ma sosorewero. Ndawugaro nguro, oo ngu
hamoo tunootewaku, ene ngu naru wenga kini. 7 Ngu naruno nguno, oni
sowe gurado ootoogero, oni sowe guraya ebe urewari. Mera guraro oo
bidodo sobosobo oni, nguro me oni, ngundo ootoogero, mera guraro oo
bidodo sobosobo oni, nguro me oniya ebe urewanggo. Ngundiro nangge,
mera bidodomo, simoo bare oodoro kumooyingo urungga tunootetoni,
mera guminggano, ngu imimi urungga yowa. 8 Yo, baredo simoo
bisiyowero ogingo urungga koretero ingooteku, ngu ye ingootenggo.
Ene simoo bisiyoweroyi ngu namoko. Ngundiro nangge, ye ngu oo ngu
tunootetoni kenoro ngu, asa, ye ingowanggo. Naru wenga ngu namoko
tete, ero ingowanggo.

9 Yo, ngu naruno, mundi onindo ye yodowooro, ogingo urungga kowuri
nguya yunoro, yureyi kumoowanggo. Mera bidodomo, oni simoo baredo
ngundiro muri biyomi yeno tetoyi ngu, ndawugaro nguro, no oowoone
yeno oodoni, ye nowoondoye nono hamoo tetenggokuro. 10 Kootuyisina,
kowuri urungga tunooteweroyi naruno, oni oowooyingga Anutno
nowoondoye hamoo teyingo, ngu kowuringga ngu koorowooweroyi ma
ingowero. Ngundiro nguro, enengo nowoondoye hamoo teyingo, ngu
yokoro, ene ko ma keyowanggo. Ngundiro tero ngu, ene dobookuriye

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutro pawa newendemo oorootenggoku, ngu yodowooro, mundi oni kandeyemo yero, ene nguya ngu oni Anutno nowoondoyemo hamoo teyingo nguya boguwooro, sanggiri tewanggo. 11 Ngu naruno, Setanro ingondudu eyingo oni godange oowooyingga, ngundo tunootero, oni simoo bare oowooyingga oorengo ganayerowanggo. 12 Ngu naruno, mera bidodomo, muri biyomi urungga oorengo ngu tunootetoni, nguno ngu, oni simoo bare enengo ingondudu nangge keyowanggo. Ngundiro nguro, enengo nowoondoye ebe ino ino teweroyi muringga, ngu yokowanggo. 13 Ene oni simoo bare Anutno nowoondoye hamoo teyingo, ngu yanggango oode oode oororo, naru wengamo nguya oodoyi ngu, asa, Anutdo ngu ko yoyowa. 14 Kuri ngandiro kowuringga ma tunooteyingomo, arisa, koretero, Anutdo enengo ko oni soweyerootoni, mera bidodomo saro, oni simoo bare sowe gura gura nguno Anutro mandeni muriningga, ngundo enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu wesiyoro yunowanggo. Ngundiro sunggiga ngu temukootoyi ngu, asa, hamoo oorengo, naru wenga nguno tunootewa. Ero eyingo.

Oo Biyomi Oorengo Ngu Tunootewa
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)

15 Yisas mande gura soweyoro eyingo. Ngu oo biyomi oorengo, Setan ngundo Anutro kundingiyi oorengo musiyomo dikatoni, ye ngu kenoro ingoro ngu, asa, ye ingowanggo. Kuri Anutro ingondudu eyingo oni Daniyel, ngundo mande ngundiro eyingo, ngu ataga engge tunootete, ero eyingo. Oni gura nga mande nakayangga nga kandangeya, ene komo gome ingoni. 16 Ngu naruno nguno, oni simoo bare Yudiyano oorootenggoku ngu, ene komo mete sodedo saro, purimo oorewanggo. 17 Oni endesina oorootenggoku ngu, ene ko ya newendesina uro, enengo oo sitowi yoweroyimboro ma uwanggo. 18 Ngundiro nangge, oni kono oorooteku ngu, ene ko oororo, ya newendesina uro, enengo dogigiro nengguro yoweroyimboro ma uwanggo. 19 Yo, ngu naruno, bare kawuyedodo, ko, bare simooye nono yunootenggoku, nguro oni oni yooge! Ndadiro nguro, ene sodedo kendutero, mera purimo ooreweroyi, ngu erereremo kini. 20 Nguro ye komo yemboongeyi. Doogo dogigi, ko, sono midugu naruno, ngundi, kundingiyi naruno nguno oo ngundiro ngu ma tunootewero. Ndadiro nguro, ngu naru biyomimo tunootetoni ngu, oni purimo ooreweroyi, ngu erereremo kini. 21 Ngu naruno nguno, kowuri urungga oorengo tunootewa. Kurimi oorengo, Anutdo oo bidodo yeyingo naruno, ngunonggo omburo, ataga nga naruno ngano nguya, kowuri ngundiro kuri ma tunooteyingo. Kootuyisina nguya, kowuri ngundiromu nguya kini. 22 Ene Oo Simburi Urungga, ngu kowuri narungga ngu woosootoni, ma ootutetoni ngu, arisa, oni simoo bare bidodo Anutdo kuri rogoyeroyingo, ngu keta oruweroyi erereremo kini. Nguro ngu, ene ngu narungga ngu woosootoni ootutewa.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

23 Ngu naruno nguno, oni gurado yeya ewaku ngu, kenoyi, Krayis
nga oorooteku nga; ngundi, kenoyi, ene andusina oorooteku andu! Ene
ngundiro etoni ngu, ye nguro nowoondoyemonggo hamoo ma tewero.
24 Nguro ngu, Setanro ko oni gidaregado tunootero, ganayeroro ero, no
Krayis, Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni, ero ewanggo. Ngundi,
Setanro ingondudu eyingo oni godange, ngundo ero ewanggo. No Anutro
ingondudu eyingo oni, ero ewanggo. Ene sunggi guradiro guradiro songo
songo tewanggoku, ngundo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu,
ngundiro tero, simoo bare Anutdo kuri enengo rogoyerowoku ngu, ene
mete tetoni ngu, ene ngu ganaganayeroro yoyoweroyimboro tewanggo.
25 Ingoyi, no oo bidodo kootuyisina tunooteweroyi, no ataga yeno etoowe, ye
ingootenggoku, nguro ye komo ingonda teyi! Ero eyingo.
26 Ngundiro nangge, oni gurado yeya ero, kenoyi, ene andesina oni kini
kingo merako oorooteku ande, etoyi ngu, ye nguno ma oorowuwero. Ngundiro
nangge, ene ko ewanggo. Kenoyi, ene nga yangga nga newendemo kombitero
oorooteku nga! Etoyi ngu, ye enengo mande ingootoyi nowoondoyemo hamoo
ma tewero. 27 Yo, yowari soruyi ogisa ooretekusinanggo dero oororo, sa
utekusinanggo dero toongete. Yowari soruyi kenooteku, ngundiro nangge, no
Anutro Nangoni Oni Kirarongo ngu tunoo oorengo neyootoyi, ko ombuwano.
28 Ngu naruno, mera gumisina punggi bawooro, oororo, omburo
tetoni, ye bidodo nguno kenoro tunoo ingowanggo. Oo buwoo gura ngu
merasina nguno ooroote. Ngundiro nangge, no ko ombutoowe ngu, ye
bidodo tunoo oorengo ingowanggo.

Kootuyisina, Anutro Nangoni Oni Kirarongo, Ene Ko Ombuwa
(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

29 Yisasdo mande gura eyingo. Ngu kowuri urungga ngu kinitetoni ngu,
arisa, sa kombo nguya doobeyerootoni, himi ma yewari. Tootu bidodo
ngu yokutuwooro sisorewanggo. 30 Ngu narunggano nguno, no Anutro
Nangoni Oni Kirarongo, noro sunggi sambono tunootetoni, merako oni
simoo baredo kenoro sendowanggo. Ndadiro nguro, no Anutro Nangoni
Oni Kirarongo goobooreno duridarinedodo, yanggangone oorengododo
ombutoowe neyowanggo. 31 Anutro unggu gura oowooyi Biyugel ngu
yanggango uwootoni, ngu naruno, Anutdo enengo sambono Engel oniku
ngu soweyerootoni, omburo, mera bidodomo, ende gura gura bidodomo
oororo, oni simoo bare Anutno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu
bidodo yoyoro, omburo, eneno watayewanggo. Ero eyingo.

Kopi Dega, Ngundo Ngu Narungga Ngu Rogowoote
(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

32-33 Yisasdo mande adingayi gura ero eyingo. Ye Kopi dega ngu
kenoya, ko, de gidarega nguya yeyoyi. Ye kenootoyi, nungo yero,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

bubudingo yetoni, ye ngu kenoro ingootenggo. Ataga Kopi enggeweroyi naruwo tunootewero tete, ero ingootenggo. Ngundiro nangge, kootuyisina, ye ngu ooga ngu kenootoyi, tunootewaku ngu, arisa, ye nguno ingowanggoku ngu, ngu ooga ngu, Yisas ko ombuweroyi naruwo namoko tetoni, nguro sunggi ngundiro tunootewa, ero eyingo. 34 No hamoo oorengo, yeno eteno. Ataga nga naruno, ye Yuda sowengga ngaro simoo bare nga ma kumoomukoyingomo, nga oo nga bidodo tunootewa. 35 Sambo mera nguya ngu oororo kinitewa. Ene ngundiromu, noro mandene nga ngu ma kinitewa. Ero eyingo.

Oni Naru Wenga Naruwo Tunootewaku, Ngu Ma Ingootenggo
(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30, 34-36)

36 Yisas mande gura eyingo. Oni ngu noro naru ko ombuweroyiga, ngu sangga nguya, ene ngu ma ingootenggo. Anutro Engel oni sambono oorootenggoku ngu, ene nguya ma ingootenggo. No nguya, ene ma ingooteno. Awane Anutdo nangge ngu ingoote. 37 Ngundiro muri onindo kuri Nowa oodoni, nguno tewonggoku, ngundiro nangge, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo ombutoowe, nguya muri ngundiro tewanggo. 38 Yo, kuri Nowaro naruno, koretero Anutdo sono tuwi urungga oorengo soweyootoni, omburo, mera bidodo ma doobengoyingomo, ngu naruno, oni simoo bare oo nero, sono nero, kamebare teroodoyi, Nowa nguno wanggo newendemo uyingo. 39 Ene ngundiro tero, Anutdo oo yeni tunooteweroyi, ngu ene ma ingoyingo. Nguro Anutdo sono tuwi urungga oorengo soweyootoni, omburo, mera bidodo doobengootoni, oni simoo bare yutomukoyingo. Ngundiro nangge, naru wenga oorengomo, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo ombutoowe, ngundiro muri nguya tunootewa. 40 Ngu naruno nguno, oni eraya kono oruwariku ngu, Anutdo omburo, oni gura yoro, gura kono yokowa. 41 Ngundiro nangge, bare eraya oomanongoyingo tetori ngu, Anutdo omburo, gura yoro, gura yokowa. 42 Arisa, no yeno hamoo oorengo eteno. Ye ingonda teyi! Ndawugaro nguro, Oo Simburi Urungga ngu ombuweroyi narungga, ngu ye ma ingootenggo. 43 Ene ye komo ingoyi! Ya simburi (Kristen) ene ndawu narunggano yakaka oni omburo, ya usowooweroyi ngu ingoro ngu, arisa, ene meyero oodoni, yakaka oni omburo ngu, ene ya usowooweroyi, ngu erereremo kini. 44 Ngundiro nangge, ye nguya komo meyeya, doongeteya oriyi! Ndadiro nguro, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo ombuweroyi naru ngu, ye nguro ma ingondudu tetoyi, nguno no ko ombuwano. Ero eyingo.

Ko Oni Metemi, Ko Oni Biyomi, Nguro Mande Adingayi
(Luk 12:42-46)

45 Ya simburibo ene mera gurasina toongewero ngu, ene ko oni gomengga ingondudu gome ngu rogo tetoni, ngundo ya nguro ko oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

sobosobo gome ootooro, oo neweroyi naruno, oo nenengo yunootoni, oo
nero gome oruwanggo. 46 Ngundiro nangge, kootuyisina, ya simburigaku
ko omburo, ko oninggakuya oo ewoku, ngundiro tetoni, kenoro ngu,
arisa, enengo ko oni sobosobogaku, ene mete oni oni tewa. 47 Arisa, no
yeno hamoo eteno. Ngu ya simburiga, ngundo ko sobosobo oninggaku
yero, nguro oo nggiringgara bidodo, ngu ko oningga ngu kandeyimo
yetoni, gome sobowoowa. 48-49 Ngundiro nangge, ngu ko sobosoboga
nguro muri biyomi oruwaku ngu, enengombo ngundiro ingoro eyingo.
Noro sobosobo oni urunggaku naru oowooyingga ngu ma ombuyingo.
Ene ngundiro ingoro, nguro ene damoni yero, enengo ko gobooro oni
yutoro, ene oni gidarega ngu oowari nero, sono biya gome gome nero,
kakabetero oriyingo. 50 Kootuyisina, naru gurano, ngu ko sobosobo oni
biyomingga, ngu enengo sobosobo oni urunggaku ombuweroyi naru
ngu ma ingoro oodoni, arisa, enengo sobosobogaku omburo, ko oningga
nguro ko biyomi tewoku, ngu kenowa. 51 Ko biyomi ngundiro kenoro
ngu, asa, ngu ko sobosobo oni biyominggaku ogingo urungga inoro,
soweyootoni, oororo, oni mibuye tegedodo oni oorootenggoku musiyo
biyominggano, nguno ene nguya oruwanggo. Ngu ende biyominggano
nguno, sendo urungga tero, metokarikari tero oruwanggo. Ero eyingo.[a]

Bare Oore Kande Eraya, Nguro Mande Adingayi

25 1 Ngu naruno, Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
naru enengo oni simoo bare ngu soboyerooteku, ngundo nga
bare oore simoondoya ma wereyingo kande erayaga, nguro muri ngu
ngandiro. Simoo gura bare yoweroyi naruno ngu, ngu bare ko enengo
bare dobookuringo mayero, ngu barega ngundo yano kameyinggaku
ombuweroyi, ngu sobowooro oruwanggo. Arisa, ngu simoongga ngu
bareyi yoweroyimboro ombutoni ngu, enengo bareyi nguro dobookuringo
ngu kameyi ombutoni ngguyi ingoro, nguro ene soru karo dowooro,
endesina oorero, doongetero, kameyi kenoweroyimboro oorewanggo.
2 Asa, bareyi dobookuringo kande eraya nguromu kandegura ngu
ingondudu kini, ko, bare kandegura ngu ene ingonduduyedodo. 3 Bare
ingonduduye kiningga enengo soru ngu yowonggoku, ene Karasin ngu
ene ma yoyingo. 4 Ene bare ingonduduyedodo ngu, enengo soru, ko,
Karasin nguya nggusingoro, ngu yoro ombuyingo. 5 Ene bare yowoku
oninggaku, sodedo ma ombutoni, nguro bareku kubooyerootoni
wereyingo.

6 Suwoo kewooroko oni meno moguru tero, eyingo. Bare yowoku
oninggaku ombuteku ngu! Nguro ye ooroya, ooreko kenoya, yoya
ombuyi! Eyingo. 7 Arisa, bareku ngu ingoro ootoogero, enengo

---

[a] **24:51** (Ya simburi ngu Yisas.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

soru yomosiyoro yoonenengoyingo. 8 Asa, ngu naruno nguno, bare
ingonduduye kinikundo bare ingonduduyedodokuya eyingo. Yendo
Karasin gura noore yunootoyiga nggusingowato. Noorendo sorungga
kumoowero teteku nga. Ero eyingo. 9 Ene nguro mande ingoro,
enebana gumi eyingo. Kini, noore Karasin ye nguya ko noore nguya
rogoyimo kini. Noorengo rogoyimo nangge. Ngundiroga ngu, mete ye
ooroya, Karasin gura uriyoyi. Ero eyingo. 10 Arisa, ngu bareku Karasin
uriyowero oorowutoyi ngu, ngu naruno nguno, bare yoweroyi oninggaku
ngu ombuyingo. Bare kandegura ngu enengo soru kuri yomosiyoro,
yoonenengoro oodoyi, bare yoweroyi oninggaku ngu omburo, bare
yoro, ngu bare oore kandegura nguya hoorooweyeroweroyi, ngu
bidodo yoyoro, ya oo simbo kayingo yanggakuno utoyi, ene yamuko
goodooyingo.
11 Kootuyisina, bare kandeguragaku Karasin uriyowonggoku ngu
omburo, yamuko utoro eyingo. Urungga, urungga, ombuya, noorengo
yamuko goosooyuno! Ero eyingo. 12 Ene nguro mandeye ingoro, enebana
gumi eyingo. No yeno hamoo eteno. No ye watayi kini. Ero eyingo.
13 Asa, Yisasdo mande gura soweyoro eyingo. Ye komo ingonda teya
sobowooyi! Ye oni gurado ombuweroyi narungga ngu, ko sangga nguya,
ye ma ingootenggo. Eyingo.[b]

Ko Oni Kabusagobo Digi Beye Oowooyingga Sobowooyingo, Nguro Mande Adingayi

(Luk 19:11-27)

14 Yisasdo mande adingayi gura eyingo. Anut Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ngundo endega enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu
ngandiro. Oni gura mera orirokono oorowuwero ngu, arisa, ngu enengo
ko oni negoyerootoni, ombutoyi, enengo oo sitowi ko oni ngu kandeyemo
yetoni sobowooweroyimboro. 15 Sobosobo oninggakundo enengo ko oniku
wirikoyeroro, muriye yanggangoye kenoro, ingoro, nguro ene ngundiro
digi beye andangero yunoyingo. Enengo kirikiri oni nguro muriye
metemi oorengo kenoro, nguro ene ngu oninggaku ya simburigakundo
digi beye oowooyingga oorengo K5,000 Kina sobowooni, ero inoyingo.
Enengo kirikiri oni nguro muriye metemi kenoro, ngu oninggaku
sobosobo oninggakundo digi beye oowooyingga K2,000 Kina sobowooni,
ero inoyingo. Ngundiro nangge, ko oni guraro ene digi beye K1,000 Kina
sobowooni, ero inoyingo. Ngundiro tero ngu, ene yoyokoro, orirokono
toongeyingo. 16 Toongetoni ngu, arisa, enengo ko oni digi beye K5,000

---

[b] **25:13** (Oningga bare yoweroyi, ngu Yisas. Kootuyisina, ene omburo, oni Anutno nowoondoyemo hamoo teyingo ngu bidodo yoyoro, sambo endemo oorewanggo. Ngu bare yoweroyi ngundiro.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Kina yowoku, ngundo ko yanggango tero, ngunonggo digi gumi K5,000
Kina gura ngundiro soweyoro yoyingo. 17Ngundiro nangge, oni gurado
digi beye K2,000 Kina yowoku, ene nguya ngundiro koyi tero, digi
K2,000 Kina gura yoyingo. 18Ngundiro nangge, ko oni digi beye K1,000
Kina yowokunggaku, ene digi yoro, oororo, mere sero, nguno sobosobo
oningga nguro digi beyeku, nguno oongooyingo.
19Kootuyisina, naru kinitetekuno, sobosobo oningga ko mayero,
enengo ko oni kabusagaku yeyoro, digi beye yunoyingo, nguro mande
ingowero. 20Arisa, ko oni digi beye K5,000 Kina yowoku, ene ko tero,
ngunonggo digi K5,000 Kina ko yoro, enengo oo sobosobo onikuno
oororo eyingo. Oo urungga, ge kuri digi K5,000 Kina nunowoku, nguno
nenengombo ko yanggango tero, digi K5,000 Kina gura soweyoro
yowonoku, nga keno. Ero eyingo. 21Enengo oo sobosobo oninggakundo
enengo mandeni ingoro, enebana gumi eyingo. Ge ko oni gome oorengo!
Gedo ko gome hamoo tewo! Gedo nga digi beye bodaga sobowoowokuro,
nguro no digi beye oowooyingga gunootoowega sobowo. Arisa, yano
ombutooga, noya oni oni tewaro. Ero eyingo. 22Ko oningga digi beye
K2,000 Kina yowoku, ngundo digi beye K2,000 Kina gura soweyoro,
yoro, omburo, oo simburinggaku etungoro eyingo. Oo simburi urungga,
gedo digi beye K2,000 Kina nunowoku, ngundo ko yanggango tero, digi
beye K2,000 Kina gura ko yowonoku, nga keno. Ero eyingo. 23Etoni,
enengo oo sobosobo oninggakundo eneya mande gumi eyingo. Ge ko
oni gome! Gedo gome oorengo tero, ko gome tewo! Gedo nga digi beye
bodaga gome sobowoowokuro, arisa, nguro no digi beye oowooyingga
gunootoowega sobowo. Nguro ngu, yano ombutooga, noya oni oni
tewaro. Ero eyingo.
24Arisa, ko oni gura digi beye 1,000 Kina yowoku, nguya omburo,
oo sobosobo oni urunggano eyingo. Oo simburi urungga, no kuri
ingootenoku, ge digi beye woosooro, yoweroyi oni yanggango. Ge onindo
kononggo oowari, gedo ma miyingo, ngu yoote. 25Ngundiro nguro, no
gengo sosorero, nguro digi beye nunowoku, no sodedo oororo, mere
sero, nguno oongoowono. Ngu digi beye nunowoku ngu, nga oorooteku
nga. Ero eyingo. 26-27Asa, oo sobosobo oni urunggakundo sanggiri
tero, mande gumi eyingo. Ge ko oni biyomi oorengo! Ge surekinikini
oni! Ge kuri ingooteku ngu, no onindo kononggo nondo oowari ma
miyingo, ngu yootenoku, asa, ndawugaro nguro, ge digi beye sobowo,
ero gunowonoku, ngu digi beye yeweroyi musiyomo, nguno ma yewo?
Noore digi beye ngundiro oorooteku ngu, no ko ombutenokuno, arisa,
ngunonggo digi beye gura nguya yoro, yowuruwooro yowano. 28Arisa,
oni urunggakundo enengo ko oniya eyingo. Ye ngu oningga, digi beye
K1,000 Kina inowonoku, ngu sobiyoya, noro ko oni gome digi beye
K10,000 Kinadodoga, ngu inoyi. 29Ndawugaro nguro, oni gurado oo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oowooyingga ngu gome sobowoowaku ngu, arisa, no oo oowooyingga
gura soweyoro inowano. Ngundiro nangge, oni gurado oo bodaga ngu
biyomi sobowoowaku ngu, asa, ngu oo bodaga ngu dowooteku, ngu
andangero yokowano. 30 Yo, ngundiro ko oni biyomingga ngu owetoowe,
enderoko mera ureriko ootooro, ngunonggo sendo urungga tero,
metokarikari tero oruwanggo. Ero eyingo.

Anutro Nangoni Oni Kirarongo, Ngundo Oni Wirikoyerowa

31 Yisasdo mande ero yokoro ngu, asa, yowoorengoro, enengo kirikiri
onino ngandiro eyingo. Kootuyisina, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo
nenengo duridarinedodo ko ombuwano. Nenengo sambono Anutro
Engel oni ngudodo omburo, ngu naruno duridarinedodo nenengo yaba
bingaminedodo nguno bibitewano. 32 Ngu naruno nguno, oni simoo bare
nono mayero yowuruwootoyi, nondo wirikoyeroro, wata eraya yoyewano.
Yo, sobosobo onindo Sipsip andangero, pawa gurano yero, bo Meme
andangero, pawa gurano yetenggoku, ngundiro tewano. 33 No Sipsip ngu
andangeyerootoowe, ngu kandene metemisina oorowutoyi, ngundiro
nangge, bo Meme ngu andangeyerootoowe, ngu kandene biyomisina
oorowuwanggo. 34 Ngundiro nguro, oo bidodoboro sobosobo koreteyingo
oningga, ngu enengo kandeyi metemisina oorootenggoku nguya ewa.
Ye Awanembo kumana yunowa! Kuri mera nga keta tunootetoni,
Awa ngundo endega enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu kuri
yomosiyoyunowoku, ngu endegano nguno uwanggo. 35 Ndawugaro nguro,
kuri no oodoro kumootoowe, nguno yendo oowari yoro nunowonggo.
No sonoro ingootoowe, nguno yendo sono yoro nunowonggo. Ngundiro
nangge, no ende gura onimu, ene yendo noyoro, yengo yano uwonggo.
36 Ngundiro nangge, no towi kinimu, nguno yendo towi nunowonggo. No
sayi yootoowe, nguno yendo yomosinerowonggo. Ngundiro nangge, no ya
biyomimo oodoowe, ye nguno oororo neyowonggo. Ero eyingo.

37 Ngu oni kandeyi metemisina oorootenggoku, ngundo sumoo
inoro, ngandiro mande gumi ewanggo. Oo Simburi Urungga, ndawu
narunggano, ge oodoro kumootoyi, oowari gunowooto? Ko ndawu
narunggano, ge sonoro ingootoyi, nguno noorendo sono gunowooto?
38 Ndawu narunggano, ge ende gura onimu geyoro goyoro, noorengo
yano uwooto? Ko ndawu narunggano, ge towikumba kinimu, nguno
noorendo towikumba gunowooto? 39 Ndawu narunggano, ge sayidodo
tero, ngundi, ge ya biyomimo oodoyi geyowooto? Ene ngundiro ero,
sumoo ewanggo.

40 Yisasdo enengo mandeye ngu ingoro, enebana gumi ewa. No
hamoo oorengo, yeno ewano. Ye merako ngano noro konedoboonengga
oowooyi kinimu, ngu yomosiyowonggoku ngu, asa, ye no nguya
yomosinerowonggo. Ero eyingo. 41 Ngundiro nangge, no oni kandene

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

biyomisina nguya ewano. Ye oonooteweroyi oni! Ye noyokoya, de nombo
ma kumooweroyi, nguno oorowuyi! Ngu de nombo ma kumooweroyingga
ngu, ngu yengo Awaye Setando nguno enengo Engel oni biyomidodo
oriyi, ero yewo. 42 Ndadiro nguro, no kuri oodoro kumootoowe ngu,
nguno yendo oowari no ma nunoyingo. Ngundiro nangge, no sonoro
ingootoowe ngu, nguno ye sono yoro, no ma nunoyingo. 43 No ende
guraro onimu oruwonoku ngu, ye noyoro, yengo yano ma uyingo.
Ngundiro nangge, no towikumba kinimu, nguno yendo towikumba ma
nunoyingo. No sayi kumooro, ko, ya biyomimo nguya oruwonoku, nguno
ye omburo, ma neyoro hooroweneroyingo, ero ewano.
44 Yisasdo ngundiro etoni ngu, enebana mande gumi ewanggo.
Oo Simburi Urungga, ndawu narunggano noore geyootooye, oodoro
kumooro, sonoro ingoro, ngundi, ge ende gura oni, ngundi, ge
towikumba kini, ngundi, ge sayi kumooro, ko, ge ya biyomimo nguya
oodoyi, nguno noore ge ma yomosinggeroyingo? Ngundiro sumoo
ewanggo.
45 Ngundiro sumoo etoyi ngu, asa, Yisas enebana mande gumi ewa. No
hamoo oorengo, yeno eteno. Ye merako ngano oni gura oowooyi kinimu,
ma yomosiyoyingo ngu, ye no nguya ma yomosinerowonggo. Ero eyingo.
46 Ngundiro nguro, ngu oni ngu uri biyomi yoro, Setanro ende de nombo
ma kumooweroyingga, nguno oorongooyerootoowe, sugi sugi ogingo
yoro oruwanggo. Ngundiro nangge, oni nenengo kandene metemisina
oorootenggoku, ene ngu musiyo metemimo nguno, Anutya sugi sugi keta
oruwanggo. Ero eyingo.

Tabango Onindo Yisas Ureyi Kumooweroyimboro Mande Gosiyoro Eyingo

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Yon 11:45-53)

26 1 Yisas mande bidodo etuyeromukoro, yokoro ngu, ngu naruno,
enengo kirikiri oniya eyingo. 2 Ye kuri ingootenggo. Naru
erayaga nguya yokoro, Anutro sunggi kenoro, dagayeroyingo naruwo,
oowooyi Pasowa, ngu tunootewa. Ngu naruno, no Anutro Nangoni
Oni Kirarongo, onindo no mundi oni kandeyemo yootunoneroro, de
omukondino nureyi kumoowano. Ero eyingo.
3 Ngu naru nguno, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi sobosobo
oniku, ko, Iserel oniro tabango oni bidodo, Kayiyapasro ya gome oorengo,
nguno yowuruwooyingo. Kayiyapas ngu Anutro wooro yeyingo oni
kundingiyi sobosobo oni koreteyingo. 4 Yo, tabango onindo yowuruwooro,
ene oore erewero mande gosiyoro, Yisas yoro, ya biyomimo yewero tero,
ureyi kumooweroyimboro teyingo. 5 Ene ngandiro ingondudu tero eyingo.
Noore naru kundingiyimo, ngu ooga ngu ma tewato. Ndadiro nguro, oni
simoo baredo me ebe ngu yeyi tunootewa, ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Baregado Yisas Tabangomo Kumu Bo Urumi Ndindingo Gomengga Wendoyingo
(Mak 14:3-9; Yon 12:1-8)

6 Ngu naruno nguno, Yisas Betani endemo oororo, kuri oni
gorimambudodoga oowooyi Sayimon, ene nguro yano oorowuyingo.
7 Ngu naruno nguno, bare gura omburo, ngu nggusiyi gome oorengongga
digibo teyingo, ngu kumu bo urumi gura ndindingo gomemu oruwoku,
ngu urini urungga yokoro uriyoyingo. Ngu oo ndindingo gomengga
ngu yootoni, Yisas ene oo neweroyi yabano bibitetoni ngu, ene ngu bo
urumi nggusiga ngu Yisas tabangomo wendoyingo. Ngu barega ngundo
muringga teyingo ngu, ene Yisasro gome oorengo ingoro, ngundiro
tero etuyeroyingo. 8 Enengo kirikiri oni oruwonggoku, ngu kenoro,
nowoondoye biyomi yero eyingo. Ndawugaro, nga bo urumi gomengga
nga kingo yomburiyoote? 9 Nga ngu oni yunootoyi, ngundo uriyootoyi
ngu, nguro urini urungga yoro, ngundo mete angoyi oni yunoweroyi. Ero
eyingo.
10 Yisasdo enengo nowoondoye kuri kenoro, ingoro eyingo. Ndawugaro,
ye nga barega nga kowuri inootenggo? Ene muri gome ngu nono tete.
11 Angoyi oni ngu yeya suwooyi sano oruwanggo. Narudodomo, ye mete
ene hoorooweyerowanggo. Ene no ngu, yeya suwooyi sano ma oruwato.
12 Barega ngundo ingoro, tenunooteku nga, ene bo urumi no gowenemo
yeteku ngu, ene no mereno noyeweroyi, nguro no yomosineroote.
13 No hamoo oorengo yeno eteno. Mera bidodomo, Anutro Mande Keta
Mesarango ngu wesiyoro, ewanggoku ngu, nga bare ngando teteku nga
nguya mandeni ero, nguro nguya ingondudu tero ingowanggo. Ero eyingo.

Yudasdo Yisas Tabango Oni Yunoweroyi Nguro Mande Gosiyoyingo
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)

14 Ngu narunggano nguno, Yisasro kirikiri oni kande eraya
kegidemboro eraya, nguromu gura, Yudas Iskariyoot, ngundo ene Anutro
wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo onikuno oorowuyingo.
15 Yudasdo eneno sumoo eyingo. Yendo ndawu ooga ngu nunootoyi,
Yisas yoro, omburo, kandeyemo yunowano? Ero eyingo. Enengo mande
ngundiro ingoro, arisa, ene digi beye doobe kabusa (30 Kina) kandeyimo
yeyingo. 16 Ngu naruno, Yudasdo damoni yero, oore erewero, ndawu
narunggano Yisas yootunoro, mundi oni kandeyemo yeweroyimboro.

Yisasdo Oowari Kundingiyi Kirikiri Oniya Neyingo
(Mak 14:12-21; Luk 22:7-14, 21-23; Yon 13:21-30)

17 Kowooyingomboro naru koreteyingo, oomanongoyingo Yis kini
neweroyi naruwo tunootetoni, kirikiri oni Yisasno omburo, sumoo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

eyingo. Gedo ngu noore ndano saya, naru kundingiyi nguro oowari yomosiyoro, neweroyimboro ingoote? Ero eyingo. 18 Yisasdo enengo mandeye ngu ingoro, enebana gumi ero eyingo. Ye ende gurano uya ngu, oni gura Anutdo rogo tewoku, nguno ooroya, ngandiya eyi. Oo etuyeroyingo oningga, ngundo ete. Noro naru namoko tetoni, nguro no nenengo kirikiri oniya gedo yano oowari kundingiyi newato ero ete, ngundiya eyi. 19 Ene ngundiro etoni, arisa, kirikiri oniku uro, Yisasdo ewoku ngundiro tero, ene oowari kundingiyi ngu yomosiyoyingo.

20 Suwootetoni, enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayagakudodo, oo neweroyi yabano bibiteyingo. 21 Oo nerootoyi, Yisasdo eyingo. No hamoo oorengo, yeno eteno. Oni gura ye kewooroyemo nganonggo, windogayi no yootunonerorо, mundi oni kandeyemo noyewa, ero eyingo. 22 Kirikiri oniku enengo mandeni ngu ingoro, nguro ene nowoondoye kowuri urungga ingoro, guranangge nangge oororo, Yisas sumoo inoro eyingo. Ge noya ete, bine? Ero eyingo. 23 Ngundiro etoyi, asa, Yisasdo mande gumi eyingo. Nga oningga noya kandenari koondomo gobooro yeterokungga, ngando mundi onino yootunonerowa. 24 Yo, oo bidodo kuri Anutdo enengo mande nakangoyingo ngu, no Anutro Nangoni Oni Kirarongo, nono engge ngundiro tunootewa. Ngundiromu oningga no Anutro Nangoni Oni Kirarongo, mundi onindo oni yootunonerooteku ngu, ngu oni yooge! Yo, no ngu oningga ngu oni yooge, ene nemimbo ma bisiyoyingo ngu, kowuri ngundiro ngu eneno ma tunootewa. Ero eyingo. 25 Ngu naruno, Yudasdo mundi oni kandeyemo yewero mande gosiyowoku, ngundo Yisasno eyingo. Oo etuyeroyingo oni, ge noya ete, bine? Etoni, Yisasdo mande gumi eyingo. Gengombo eteku ngu nangge. Ero eyingo.

Yisasdo Oowari Kundingiyi Damoni Yero, Kirikiri Oni Yunoyingo
(Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1 Korind 11:23-25)

26 Ene oo nero oodoyi, Yisasdo oomanongoyingo gura yoro, Anutno yemboongero, oosowooro bayetero, yunoro eyingo. Nga yoya neyi. Nga nenengo songgiwine. Ero eyingo. 27-28 Ngundiro ero ngu, ene Wayin sonoyi tobaga ngu yoro, Anutno yemboongero, yunoro eyingo. Ye bidodo nga Wayinngga nga neyi. Ngangga nga, ngu nenengo sidudarone. Nga sidudaronengga, ngando Anutdo sunggi mande keta ewoku, ngu gosiyoote. Ngu no oni simoo bare oowooyingga ngu, enengo weti mbumbuwaye andangewero ingoro, nenengo sidudarone enengo wendowano. 29 Nguro ngu, no yeno hamoo oorengo eteno. No nga Wayinngga nga ko ma newano. Kootuyisina, Anutdo endega nguno enengo oni simoo bare soboyerooteku, ngu sambo endegano nguno, no Wayin sonoyi keta yeya, ko newato. Ero eyingo.

30 Ngundiro tero ngu, asa, ene Anutro bingami okooro, yambo gura utoro yokoro, kootuyisina ootoogero, puringga oowooyi Olib, nguno ooreyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisasdo Pitaya Eyingo Ge No Noyokoro, Kootu Nunowa
(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Yon 13:36-38)

31 Ngu naruno nguno, Yisasdo kirikiri onikuya eyingo. Nga
suwoongga ngano, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, nono
yomburiyowanggo. Yo, hamoo, ye bidodo noyokoro sawanggo. Kurimi,
Anutro mandeno ngu ngandiro nakangoro eyingo.

No Sipsip Simburi utoowe, nguro Sipsip sosorero, mera bidodomo
songo songo sawanggo. Ngundiro nakangoro eyingo.

(Sekarayiya 13:7)

32 Ene no merenonggo ko ootoogewanokuno, nguno no ye koreteyunoro,
Galili merako oorowuwano. Ero eyingo. 33 Ene ngundiro etoni, asa, Pita
Yisasya mande yanggango gumi eyingo. Oni bidodo ngu ge goyokoro,
satoyi ngu, ene nondo ngu ge ma goyokoro toongewano. Ero eyingo.
34 Yisasdo enengo mandeni ngu ingoro, enebana gumi eyingo. No geno
hamoo eteno. Nga suwoonggano ngano, kootoori ma eyingomo ngu, ge
tambu kabusa no oowoone oongoowa. Ero eyingo. 35 Ngundiro etoni
ngu, Pitando Yisasya mande yanggango gumi eyingo. No mete geya
kumoowaroku ngu, no ge oowoongge ma oongoowanoku ngu! Hamoo
oorengo, kini! Etoni, kirikiri oni bidodo mande guranangge ngundiro
nangge eyingo.

Yisasdo Gesemani Kono Nguno Yemboongeyingo
(Mak 14:32-42; Luk 22:39-46)

36 Ngu naruno nguno, ene oororo, musiyo gura oowooyi Gesemani,
nguno oorowuyingo. Nguno Yisasdo enengo kirikiri onikuno eyingo.
Ye ngano bibiteya oriyi. Oodoyiga, no oororo, anduno Anutno
yemboongewero. Ero eyingo. 37 Yisasdo kirikiri oni kabusa yoyoro,
eneya oorowuyingo. Ngu kirikiri oniku ngu, Pita ko Sebedi simoongo
eraya, ngundo oorowuyingo. Nguno ngu, Yisas damoni yero, newende
kowuri urungga oorengo ingoyingo. 38 Ngundiro ingoro, ene kirikiri
oni kabusagakuno eyingo. No gabone kowuri urungga oorengo yero,
ngundiro tero, namoko yomburinerowa. Ngundiro nguro, ye ngano
ootooya, ye komo ingondare meyeya soboneroyi, ero eyingo. 39 Yisas
ngundiro ero, ene bodaga songo oororo, merako bagootero wereyingo.
Ngundiro tero, Anutno yemboongero eyingo. Oo Awane, nga toba kowuri
ogingo urungga nga, ngu mete gedo andange. Ene ge noro ingondudune
ma keyowero. Kini, no gengo ingonduduge ngu nangge keyowano, ero
eyingo.

40 Ngundiro yemboongero yokoro ngu, ene ootoogero, kirikiri oni
kabusagakuno oororo, yeyootoni, wetorootoyi, yeyoro, Pitaya eyingo.
Ndawugaro, ye kabusaga naru bodagano, no ma sobonerowonggo?

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

41 Ye gome sobowooya, yemboongeya, ngundiro tetoyi ngu,
Setando towooyerootoni ngu, ye yanggango oruwanggo. Hamoo, ye
nowoondoyebo ngu tewero ingootoni, ene goweyebo ngu sureyekiniyero
yanggango ma yete, ero eyingo.
42 Ngundiro ero, ene tambu eraya ko oororo, Anutno kira ero
eyingo. Oo Awane, ge nga tobagano ngano sono neni, ero ingoro, ma
yoro yokowaku ngu, arisa, no bidodo nemukoro, gengo ingooteku,
ngu nangge keyowano, ero eyingo. 43 Ene ngundiro yemboongero ero
yokoro, ene kirikiri onino ko oororo, yeyootoni, ene kubooyerootoni,
ene wetororiyingo. 44 Ngundiro yeyoro, ene yoyokoro, ko oororo,
tambu kabusa koretero yemboongewoku, ngu ngundiro nangge, ko
yemboongeyingo.
45 Yemboongero yokoro ngu, enengo kirikiri onino ko omburo eyingo.
Ye komo kengero, wetoro, oorootenggo, bine? Ye ingoyi! Ataga, no Anutro
Nangoni Oni Kirarongo mundi oni, ngundo noyoro, mbumbuwadodo me
oni kandeyemo noyewanggo. 46 Arisa, ye ootoogetoyiga oorowuwooto.
Kenoyi! Me oni no yootunoneroro, oni sanggiri kandeyemo noyeweroyi
oninggaku ngu, ombuteku andu! Ero eyingo.

Yudasdo Yisas Oni Sanggiri Kandeyemo Yeyingo
(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Yon 18:3-12)

47 Yisasdo mande ewootoni, Yudas Yisasro kirikiri oni kande eraya
kegidemboro erayaga, (12) nguromu gura me oni oowooyinggadodo
yowuruwooro ombuyingo. Yo, me oni oowooyingga nguya duge, mata
komuko ebe ureweroyi oo ngu yootoyi, Anutro wooro yeyingo oni
kundingiyi nguro sobosobo oniku, ko, Yuda oniro tabango oni, ngundo
sureyerootoyi ombuwonggo. 48 Windogayi oni Yudas, ngundo kuri
sunggi gura yunoro eyingo. Nondo ngu oningga kandeyi dowooro,
yenggonangoro, dureyootoowega ngu, ngu oningga ngu Yisas. Ngu
dowooya, yoya oorowuyi. Ero eyingo. 49 Asa, Yudas sodedomangge
Yisasno oororo eyingo. Oo etuyeroyingo oni, suwoo gome ero, ene
kandeyi dowooro yenggonangoyingo. 50 Ene ngundiro tetoni, asa, Yisasdo
mande gumi eyingo. Doboone, ooga tewero ingoro, ombuteku ngu, asa,
sodedomangge te! Ero eyingo. Ngundiro etoni ngu, me onikundo Yisasno
kandeye oorongooro dowooyingo.
51 Ngundiro tetoyi ngu, asa, Yisasro kirikiri oni gurado
kewooroyemonggo sanggiri tero, enengo duge sobiyoro, yoro, ngundo
Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo oni koreteyingo,
nguro kirikiri oninggaku doongooro urewero teyingo. Nguro ene
duge oorongootoni, woosooro oorowutoni, sodeyi nangge takatoni
soreyingo. 52 Yisas ngundiro kenoro ngu, enengo kirikiri oningga nguno
eyingo. Gengo duge ngu ko musiyomo ye. Oni bidodo dugebo oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ureyi kumoowanggoku ngu, ene nguya dugebo yureyi kumoowanggo.
53 Ge komo gome ingo! No mete Awanemo meno etoowe, enengo
sambo endemo oni oowooyingga oorengo soweyerootoni, omburo,
hooroowenerowanggo. 54 Ene no ngundiro tewanoku ngu, oo bidodo
Anutdo kuri ero nakangoyingo, ngu engge nenengo ma tunootewa.
Ngundiro nguro, ene komo oo ewoku, ngundiro nangge, tunootewa. Ero
eyingo.
55 Ngu naruno, Yisasdo me onikuno eyingo. Ye ndawugaro duge,
mata komuko ebe ureweroyi oo ngu dowooro, omburo, no yakaka oni
ngundiro nodowootenggo? Naru oowooyingga, no yeya Yuda oniro
yowuru ya Tembelno ootooro, mande yunororuwonoku, ene ye nguno
ma nodowoowonggo. 56 Ene ataga oo tunooteteku nga, kuri Anutro
ingondudu eyingo onindo nakangoyingo, ngu ataga engge tunootete.
Etoni, ngu naruno, enengo kirikiri oniku sosorero, nguro ene Yisas
yokoro, sodedomangge samukoyingo.

Oni Yisas Yoro, Oni Tabangokudodo Yowuruwooyingo
(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55, 63-71; Yon 18:13-14, 19-24)

57 Onikundo Yisas yoro, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi,
nguro sobosobo koreteyingo oowooyi Kayiyapasro yano oorowuyingo.
Mosesro mamana mande etuyeroyingo oniku, ko, Yuda oniro tabango
oni bidodo mayero, yowuruwooro oruwonggo. 58 Ene Pitando Yisas
keyoro, oororo, ene boda orirokoyi oriyingo. Pitando ememonggo torige
penggopenggootero, kundingi oniro tabango urungga, ngundo yasiriko
uyingo. Ngu yangga nguro kumba ootuwoo onindo de katoyi, Pita ngu
yokowero nombono omburo, de yokoro, ngunonggo Yisasno ndadiro
tewanggoku, nguro ingoweroyimboro bibiteyingo.
59 Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo oniku,
ko, yowururo oni tabango bidodo, ngundo Yisasro mande godange
goweyi sanggaweroyi oninggaku ereweyingo. Ndadiro nguro, ene ureyi
kumooweroyimboro oore ereweyingo. 60 Nguno ngu, oni oowooyingga
tunootero, ngundo mande godange oowooyingga Yisasno sanggawero
eyingo. Ene mande nenengo gura ero, ngu keyoro, nguno ureweroyi
ngu ma kenoyingo. Ngundiro tetoyi, kootuyisina, oni eraya tunootero,
omburo, ngandiro eyingo. 61 Nga oningga ngando ngandiro ewo. Yudaro
yowuru ya, Tembel, ngu nondo mete toongooro, naru kabusagomo, ko
yewano, ewo, ero eyingo.
62 Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo
koreteyingongga, ngundo enengo mande ingoro, kewooroyemonggo
ngu ootoogero, dikaro, Yisas sumoo inoro eyingo. Ge mande nga gumi
ma ewa? Nga mandega nga mande wirikoyingo oni doongeyemo, ge
bungomo etenggo. Ge mande moore, ngundi kini bine? Ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

63 Yisasdo enengo mande ngundiro ingoro ngu, nenetero, mande gumi
ma eyingo. Nguro kundingiyi oniro tabangokundo, Yisas ko sumoo inoro
eyingo. Anut keta oorooteku, ngu oowooyimonggo mande hamoo awuno
oorengo sorumimonggo, nooreno etooga ingowato. Ge Krayis, Anutdo
noore yoyoweroyimboro sunggi yeyingo oni, ko, Anutro Nangoni hamoo,
bine? Ero eyingo.
64 Asa, Yisasdo enengo mandeni ngu ingoro, enebana gumi eyingo.
Gedo kuri ewoku, nguro no yeno eteno. Ataga ko kootuyisina nguya, ye
no Anutro Nangoni Oni Kirarongo neyootoyi, no Anut yanggangonidodo
ngu kandeyi koondosina bingamidodo bibitewano. Eme no sambono
goboore ngu sanganimo omburo oodoowe, neyowanggo. Ero eyingo.
65-66 Yisasdo ngundiro etoni ngu, asa, kundingiyi oniro
tabangonggakundo enengo nengguro dowooro, omboongero, sanggiri
oorengo tero eyingo. Ene Anut kootuyisina yomooyinoro mande eteku
nga! Noore oni gidaregano meno etooye omburo, ngundo mande gura
ma ewanggo. Kini, enengombo mande eteku nga, noorengombo nenengo
enengo mandeni ingooteto. Ene Anut kootuyisina yomooyinoro mande
ete. Nguro ngu, ye enengo mande ingootenggoku ngu, ye ndadiro
ingootenggo? Ngundiro sumoo etoni, enendo gumi eyingo. Yisasdo Anut
yomooyinoro mande biyomi kootuyisina eteku, nguro ene komo ureyiga
kumooni, ero eyingo. 67-68 Arisa, oni gidaregado Yisas ene doongeyi
dobengoro, omukumundoongomo mukendongoro, nguno utoro eyingo.
Ge Krayis, gengo ingondudunonggo ngu yootunoya e. Onendo guroote?
Ero yomooyinoro eyingo.

Pitando Eyingo. No Yisas Watayi Kini, Ero Eyingo
(Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Yon 18:15-18, 25-27)

69 Pita ngu enderoko ya gosingomo nguno bibitero oodoni, kundingiyi
oniro tabango urungga, nguro kirikiri bare gura tanggeyimo omburo
eyingo. Ge nguya Yisas Galili mera oningga, ge nguya oruwori, ero
eyingo. 70 Kirikiri baregakundo ngundiro etoni, asa, Pitando oni
oowooyingga doongeyemo, no ngu oningga ngu, no watayi kini. No
gedo mandega eteku ngu, no watayi kini. Ero eyingo. 71 Ngundiro ero
yokoro, Pita endesina sisipawa nguro yamuko dabemimo ooretoni, bare
gurado kenoro, oni namoko dikayingokuno eyingo. Nga oningga nga
nguya, Yisas Nasaret oningga nguya oruwori, ero eyingo. 72 Ene ngundiro
etoni, asa, Pita Yisas oowooyi ko oongooro eyingo. Hamoo oorengo,
sorumimonggo, no nga oningga nga no watayi kini! Ero eyingo. 73 Asa,
ene bodaga oode, oni namokono oruwonggokundo Pitaya ko eyingo.
Hamoo oorengo, ge Yisasro oni gura. Gengo mande eteku, ngu Yisasro
mande bungeyi ngundiro. Ero eyingo. 74 Ene ngundiro etoyi, arisa, Pita
manggaru tero eyingo. No yeno etenoku, no nenengo ma ewanoku ngu,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

asa, Anutdo nguro ogingo gumi nunowa. Arisa, no hamoo oorengo, sorumimonggo awuno etenoku ngu! Ngu oningga yendo etenggoku ngu, no ma ingooteno! Ero eyingo. Ngundiro etoni, sodedomangge, kootoori eyingo. 75 Pitando kootoori etoni, ingoro, arisa, kuri Yisasdo mandega eneya eyingo, ngu ingondudu urungga teyingo. Kootoori ma eyingonggakuno ngu, ge no oowoone tambu kabusa oongoonerowa, eyingo. Pita ngu ingoro, nguro ene oruwoku musiyo ngu yokoro, sendoro biyobiyomi oorengo teyingo.

Yisas Yoro, Payilat Oni Urungga Nguno Oorowuyingo
(Mak 15:1; Luk 23:1-2; Yon 18:28-32)

27 1 Sengetoni ootoogero, Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo oniku, ko, Iserel oniro tabango oniku, ngundo yowuruno mande guranangge gosiyoro, eweroyimboro yowuruwooyingo. Nguro ene Yisas ureyi kumooweroyimboro mande gosiyoyingo. 2 Mande ngundiro gosiyoro ngu, asa, Yisas utombo (sen) gosiyoro, yoro, oororo, Rom Gabuman oni, Yuda mera nguro oo sobosobo oni urungga, oowooyi Payilat, ngu kandeyimo yeyingo.

Yudas Ngu Muringga Ngu Tewokuro, Nguro Nowoondoyi Tero, Enengombo Bungeboro Teyingo
(Aposel 1:18-19)

3 Ngu naruno, Yudas oningga, ngundo Yisas damoni tero, mundi oni kandeyemo yunoyingo oningga, ngundo Yisas ureyi kumoowero mande gosiyootoyi, ngu kenoro, ingoro, nguro ene muri biyomi tewoku, nguro nowoondoyi tero, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo oniku, ko, Iserel oniro tabango onikuno oororo, digi beye doobe kabusa (30 Kina) ko yunowero teyingo. 4 Yudasdo mande ngandiro onikuno eyingo. Nondo weti mbumbuwa tero, Yisas ye kandeyemo yewono. Ene oo biyomi gura ma teyingomu, ngu nondo damoni tewonoku, nguro ene kumoowa. No mbumbuwa urungga oorengo tewono, ero eyingo. Enengo mandeni ngundiro ingoro ngu, enebana mande gumi eyingo. Ngu gengombo tewokuro, ngu gengomu nangge! Ero eyingo. 5 Yudas nguro mande ingoro, nguro ene newende kowuri urungga oorengo ingoro, digi beyeku yoro, Tembelro yawasa sanganimo oorongooni uwo. Ngundiro tero, ene oororo, utono bungeboro tero kumooyingo.

6 Asa, ngu naruno nguno, Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo oniku, ngundo ngu, digi beyeku yoro eyingo. Nga digi beyega ngando, ngu oni ureyi kumooweroyi nguro uriyi. Ngundiro nguro, nga digi beye biyomingga nga, Tembelro digi beye nguno ma yowuruwooro yewato, ero eyingo. 7 Nguro ene mera gumisina nguno, mera kumbe gome nguno ooroote. Nguno ngu, Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo oniku,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundo mande gosiyoro, mera kumbe teweroyi simburigaku digi beye
inoro, ngu mera kumbe musiyonggaku uriyoyingo. Ngu mera gumi
uriyowonggoku, ngu oni sowe gidarega Yuda oni kini orirokonggo
mayeyingo, ngu kumootoyi, nguno mereyeroweroyimboro, nguro
musiyo. 8 Ngundiro tero, ngu mera guminggaku ngu oowooyi, siduro
mera, eyingo. Ngu oowooyinggaku, ataga ngundiro ooroote. 9 Ngundiro
tetoyi ngu, kuri Anutro ingondudu eyingo oni, oowooyi Yeremayiyando
mandega eyingomu, ataga engge tunootete. Ene ngandiro eyingo.

Ene ngu digi beye onibiga kande eraya ngu yoro, Iserel onindo ngu
uriyowero, ngundiro rogo teyingo. 10 Ngundiro tetoni, ngu digi
beyekundo mera kumbe teweroyi simburigaku inoro, enengo
mera uriyoyingo. Oo Simburi Urunggado nono mande eyingomu
ngundiro. Ero eyingo. *(Sekarayiya 11:12-13)*

Payilatdo Yisas Sumoo Inoyingo
(Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Yon 18:33-38)

11 Ngu naruno nguno, oni ngu Yisas yoro, omburo, Gabuman oni
koreteyingo urungga doongeyimo yeyi dikayingo. Payilat ngundo Yisas
sumoo inoro eyingo. Ge Yuda mera oni simoo bare ngaro oni sobosobo
koreteyingo urungga, bine? Ero eyingo. Ngundiro sumoo etoni, Yisasdo
mande gumi ngandiro eyingo. Yo, gedo eteku ngundiro. Ero eyingo.
12 Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo oniku, ko, Iserel oniro
tabango oniku, ngundo kingo mande godange Yisas goweyi sanggawero
etoyi, ene mande gumi gura ma eyingo. 13 Ngu naruno nguno, Payilatdo
ko Yisas sumoo inoyingo. Ge gowegemo mande gura gura geno
sanggawero etenggoku nga, ge ma ingoote? Eyingo. 14 Ene ngundiro
sumoo etoni, ene Yisasdo mande ngu Payilatno gumi gura ma eyingo.
Ngundiro nguro, Gabuman oni mera sobosobo oni urungga, ngundo
ingondudu urungga teyingo.

Payilatdo Yisas De Omukondino Sanggaweyi Eyingo
(Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Yon 18:39; 19:16)

15 Dagoma bidodomo, naru kundingiyi oowooyi Pasowa, ngu naruno,
mera sobosobo oni urungga nguro muriye ngu ngandiro. Ya biyomimo
oni guranangge andangetoyi toongewa. Ngundiro nguro, oni simoo bare
enengombo oni guraro etoyi ngu, arisa, Payilatdo ngu oningga ngu nangge
andangetoni toongewa. Payilatdo ngu muringga ngu tero, nguno Yuda
oni simoo bare oni oni teyunoweroyimboro teyingo. 16 Ngu naruno, ene
oni biyomi gura moore, ngu ya biyomimo oruwoku, ngu oowooyi Yisas
Barabas. 17 Arisa, oni simoo bare mayero, yowuruwootoyi, Payilatdo sumoo
yunoro eyingo. Yendo ngu, nondo ndawu oningga yokootoowega, toongeni,
ero ingootenggo? Yisas Barabas andangetoowega toongeni; ngundi, Yisas

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Krayis etenggokungga, ngu Anutdo ye yoyowero sunggi yeyingo oningga, ngu andangewe, bine? Ero eyingo. 18 Ene ngundiro sumoo ero, ndadiro nguro, ene kuri ingowoku, ngu Yuda yowuru yaro sobosobo oni ururuku, Yisasdo oo tewoku, nguro nowoondoyemo boguwooro, ingoro, nguro ene mundi oni kandeyemo yero, ureyi kumoowero teyingo. 19 Payilatdo ngundiro ingoro, nguro ene bibitero, Yisasno mande sanggawero etoyi, ngu wirikoro oodoni ngu, ngu naruno, enengo bareyibo mande yanggango soweyoro eyingo. Ge ngu oni nenengonggano, nguno oo gura ma tewero. Ndadiro nguro, suwoono, no gabono ene kenoro, nguro nowoondone kowuri urungga oorengo ingowono, ero eyingo.

20 Ene Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo oniku, ko, Iserel oniro tabango oniku, ngundo oni simoo bare sureyeroro, Payilatno etoyiga, Barabas andangeya, yunoya, Yisas ureyiga kumooni, ero eyingo. 21 Arisa, Payilat ngundo ko sumoo yunoro eyingo. Nga oni erayaga nga, yendo ngu ndawu oningga andangeya yokowe, ero ingootenggo? Ene ngundiro etoni ngu, asa, Barabas andangeya yoko, ero mande gumi eyingo. 22 Payilatdo enengo mandeye ngu ingoro, enebana gumi ngandiro eyingo. Ngundiro nguro, nondo Yisas Krayis etenggokungga, ngu ndadiro teyinowano? Ero eyingo. Ngundiro etoni, oni simoo bare bidodo manggaru urungga tero eyingo. De omukondino boorowooyi! Eyingo. 23 Ene ngundiro meno etoyi ngu, asa, Payilatdo mande gumi eyingo. Ndawugaro? Ene ndawu oo biyomingga tewo? Etoni, ene oni simoo bare bidodo ko manggaru urungga tero eyingo. De omukondino boorowooyi! Ero eyingo.

24 Ngundiro meno etoyi ngu, asa, ngu naruno nguno, Payilat ngu enengo ingonduduye ngu ene ingooteku, ene damoni yero, ebe urungga yeyi, tunooteweroyi tetoyi, nguro enengo mandeni nguya ma ingoyingo. Ngundiro nguro, ene ngandiro eyingo. Nga oningga nga, ene oo biyomi gura ma teyingo, nguro no ene ureyiga kumooni, ero, ma rogo teteno. Nguro ngu, no ngu ooga nguro kandene sonowooro, andangero, yengo kandeyemo yetenoku ngu! Ataga ngu yengomu nangge. Ero eyingo. Ngundiro ero, ene sono yoro, oni simoo bare doongeyemo kandeyi sonowooyingo. 25 Ngundiro tetoni, oni simoo bare bidodo mande gumi eyingo. Nga kowuringga mete ombutoni, noorengombo simoonanidodo koorowoowato. Ero eyingo. 26 Ngundiro nguro, Payilatdo ngu nangge ingoro, nguro ene Barabas andangero yunoyingo. Ene Yisas turimbo gisasaruboro yoro, me oni kandeyemo yunootoni ngu, ngundo de omukondi sanganimo sanggaweyi, ero yunoyingo.

Me Onindo Yisas Yomooyinoro Mande Eyingo
(Mak 15:16-20; Yon 19:2-3)

27 Arisa, Payilatro me oni bidodo Yisas yoro, Rom Gabumanro yano uro, nguno Yisas yomooyinoro, utoro, yomburiyowero mayero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yowuruwooyingo. 28 Me onindo Yisasro nengguroni ngu andangero
yokoro, enendo nengguro dagoyiga yoro teyinoyingo.[c] 29 Ene uto
sanggiridodomu ngu yoro, ngundo Yisasro tomuku teyinoyingomu, ngu
yoro, enengo tabangomo kutuwooyinoyingo. Ngundiro tero, kumuku
wimbuyiga yoro, kandeyi koondosina yeyingo. Ngu kumuku wimbuyiga
ngu mera oo sobosobo koreteyingo yanggangoni, nguro sunggiyi, ero,
nguro ene kandeyimo yetoyi dowooyingo. Ene ngundiro tero, Yisas
tanggeyimo boodooye oondoogero, yomooyinoro mande urungga ero
eyingo. Ge mayeteku nga! Ge Yuda oniro oo bidodo sobowooyingo oni
koreteyingo urunggaku ge! Ero eyingo. 30 Ngundiro ero, mukendongoro,
ngu kumuku wimbuyigaku kandeyimonggo sobiyoro yoro, ngundo
tabangomo oorongooro ureyingo. 31 Me onindo Yisas yomooyinoro
yokoro ngu, arisa, enengo nengguro dagoyigaku andangero yokoro, Yisas
enengo nenggurogaku yoro, ko teyinoyingo. Ngundiro tero, Yisas yoro, de
omukondino yureweroyi musiyomo, nguno oorowuyingo.

Me Oniku Yisas Yoro, De Omukondino Sanggaweyingo
(Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Yon 19:17-27)

32 Ngu naruno nguno, me oniku oorekanare oorowutoyi, oni gura
oowooyi Sayimon ngu endeni oowooyi Sayirin, ngu ombutoni kenoyingo.
Kenoro, ngu me onikundo nguno dowooro, woosooro, sureyootoyi,
oororo, Yisasdo de omukondigaku ngu inootoyi koorowooyingo.
33 Ene ngundiro koorowootoni, yade oororo, mera musiyo gura,
oowooyi Golugata, nguno tunooteyingo. Golugata oowooyingga nguro
muri ngu ngandiro: tabaye wimbuyi musiyo. 34 Nguno ngu, ene sono
kowoododo Wayindodo yowuruwooyingomu Yisas inootoyi, ene ngu
sono kowoonggaku nero towoongootoni, ngu yokoyingo. 35 Ngundiro tero
ngu, ene Yisas de omukondino dowooro, sanggawero, enengo nengguroni
yoro, ebe pawapawamu tero, yoweroyimboro koondoongetero, oni gurado
dagayeroro ngu, asa, ngundo yoyingo. 36 Ene ngundiro tero, ngu mera
musiyonggakuno bibitero sobowooyingo. 37 Yisas tabango sanganimo de
omukondi sosowoomo wirikoyeroyingo oni, ngundo mande ewoku, ngu
so uyi gurano ngandiro nakangoyingo. Nga Oningga Nga Ngu, Yisas.
Ene Yuda Oniro Sobosobo Oni Koreteyingo Urungga Oorengo. Ngundiro
nakangoyingo.
38 Ngu musiyomo nguno, oni biyomi eraya Yisas tanggeyi gide gide
booroyeroyingo. Gura kandeyi koondosina, gura kandeyi biyomisina
booroyeroyingo. 39-40 Oni simoo bare mayero, kenoro, yomooyinoro
mande ero, tabadori tero, kandesisi tero, kenoro eyingo. Ehe! Ge nga

---

[c] **27:28** (Ngu tomoku, kumba dagoyiga ngu oni tabango ururumboro sunggi ngundiro teyinoyingo).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oningga ngando yowuru ya tootoongoro yokoro, naru kabusagomo
ko yewero ewo. Ge ngu tewero ngu, arisa, ge mete de omukondi ngu
yokowa. Yo, ge Anutro Nangoni tetoningga ngu, asa, ge de omukondi
yokoya, merako ombu! Ero eyingo. 41-42 Ene ngundiro etoyi, Anutro
wooro yeyingo oni nguro sobosobo oniku, mamana mandero ingondudu
oni, ko, Iserel oniro tabango oniku, ngundo yomooyinoro mande ero,
yomooro eyingo. Ene oni gidarega yomosiyeroro, ene enengombo enengo
ma hoorooweyingo. Arisa, ge Iserel oniro sobosobo koreteyingo urungga
tetoningga ngu, asa, ge komo de omukondi yokoya, merako ombutooga,
noore geyoro ngu, asa, noore nowoondonanimo hamoo tewa! 43 Yo, nga
oningga nga, ene Anutno newende hamoo tero ero, No Anutro Nangoni
erorooteku ngu. Arisa, Anutdo gengo gome ingoya ngu, ene mete anangu
hooroowenggeroni. Ero eyingo. 44 Ene ngundiro nangge, yakaka oni
erayaga Yisas tanggeyimo de omukondino booroyeroyingo erayagaku
nguya, Yisas yomooyinoro mande eyingo.

Yisas Kumooyingo

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Yon 19:28-30)

45 Sa kewooro samboro oorengo nguno, mera bidodo suwoo ooreri
tero, oororo, sa nemimo utoni 3:00 Klok, ngu kiniteyingo. 46 Ngu
naruno, Yisasdo meno yanggango urungga ero eyingo. Eloyi, Eloyi Lama
Sabakatani? Eyingo. Nga mandega nga, ngu muri ngandiro. Noro Anut,
noro Anut, ge ndatero noyokowo? Eyingo. *(Sam 22:1)*

47 Ene ngundiro meno etoni, oni simoo bare gidarega nguno
oruwonggokundo, ngu ingoro eyingo. Nga oningga ngando ngu, ene
Ilayiya negongoote. Ero eyingo. 48 Ngundiro etoyi, sodedomangge
kewooroyemo gurado kendutero, oororo, sono kowoo oowooyi Winiga
ngu towi sosowo nguno yero, de sanggano gosiyoro, yeyi Yisas
manggowoomo neni, ero inoyingo. 49 Ene oni gidaregado eyingo.
Sobowooro oode, kenowato! Ilayiyando omburo hooroowewa, ngundi
kini bine? Ero eyingo. 50 Ngu naruno nguno, Yisas ki yanggango urungga
ko ero, enengo gaboyi yokoro, oorowutoni kumooyingo.

51 Ngu naruno nangge, Yuda oniro Tembel yowuru yano towi
urunggaku awu wengamonggo kewoorokuri pitiro, oosowooro,
omburo, wenga merako nggorongero eraya tunooteyingo. Ngu naruno
nguya imimi yoro, digi ururu udookeyingo. 52 Ngundiro tetoni ngu,
oni mereyeroyingo musiyonggaku goosootoni, Anutro oni simoo
bare oowooyingga kuri kumooyingoku, ko ootoogeyingo. 53 Ene oni
merengooweroyi musiyo yokoro oodoyi, kootu Yisas ko ootoogero,
Yerusalem ende kundingiyi nguno oorowuyingo. Oorowutoyi, oni
oowooyingga ngu yeyoyingo. 54 Me oni ko enengo tabango, ngu Yisas
sobowooro oodoyi, mera imimi yootoni, oo bidodo tunootetoni ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kenoro, nguro ene sosoreyingo urungga tero eyingo. Hamoo oorengo, nga oningga nga, ngu Anutro Nangoni nga! Ero eyingo.

55 Ngu bare gidarega nguya ngu orirokoyi dikaro, ngunonggo Yisas kenondadangero oruwonggo. Ngu bare ngu, ene kuri Yisas Galili merako oriyingo, ene ngu Yisas keyoro, oororo hoorooweyingo. 56 Ngu bare kabusaga ngu kewooroyemo, ngu Mariya Magadala; Mariya Yemus Yosep eraga namoyari; ko, Sebedi simoongo erayaga ngu namoyari nguya oruwonggo.

Arimatiya Mera Oningga Yosep, Ngundo Yisas Bingo Yoro Merengooyingo

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-55; Yon 19:38-42)

57 Suwootetoni, Yosep Arimatiya merakonggo oningga ngu, ene digi beyenidodomu ngu mayeyingo. Ene nguya Yisasro kirikiri oni gura. 58 Ene yanggango tero, Payilatno oororo, Yisas bingonggaku yoweroyimboro sumoo eyingo. Arisa, Payilatdo me onino etoni, Yisas bingonggaku Yosep yokoyinoyingo. 59 Arisa, Yosepdo Yisas bingonggaku ngu yoro, kumba sarayinggado doobengoro, mbimboongoyingo. 60 Ene ngundiro tero, yoro oororo, oni merengooweroyi musiyo gura keta teyingomu, nguno yeyingo. Ngu merengga ngu, digi woondokoyi newendemo teyingo. Mere manggowo ngu digi urungga gura wenggeremooro, ngundo ukingoyingo. Ene ngundiro tero ngu, asa, ene yokoro toongeyingo. 61 Mariya Magadala, ko, Mariya gura, ngu bare erayagaku ene nguno mere tanggeyimo bibitero, ootooro, ngunonggo doongetero, Yisas ndadiro tero merengootenggoku, ngu kenowero oruwori.

Me Onindo Yisas Merengooyingo Merenggaku Sobowooweroyimboro, Nguro Eyingo

62-63 Naru wengamo, oo yomosiyoweroyi Yudaro kando naru, oowooyi Sabat kinitetoni, Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo oniku, ko Parisi oniku ngu Payilatno mayero, yowuruwooro eyingo. Oni urungga, noorendo mande gura ngano godange oni ngundo kuri keta oruwokuno, mande eyingoku, ngu ingooteto. Ene ngandiro eyingo. Kootuyisina, sa kabusa yokoro, no ko ootoogewano, ero eyingo. 64 Ngundiro nguro, ge etooga, oni ooroya, ngu merengga ngu, sa kabusaga nguno gome sobowooyi. Yokootoyi ngu, enengo kirikiri onindo omburo, yakakayi yoro, saro, oni simoo bareno ewanggo. Ene ko merenonggo ootoogetoni, etoyi, kootu godangengga tewanggoku, ngundo koretero godangengga ewonggoku, ngu dagawa. Ero eyingo.[d] 65 Ngundiro etoyi ngu, Payilatdo

---

[d] **27:64** (Kristen onindo Yisas ngu Krayis, Anutdo noore ko yoyoweroyi sureyootoni ombuyingo, ero etenggo. Ene Yuda onindo ngu mandega ngu godange mande koreteyingo etenggo, ero ingootenggo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

eneya mande gumi eyingo. Arisa, ye sobosobo oni gidarega yoyoya,
oorowutoyiga, ngundo merengga ngu yanggango gosiyoya sobowooyi.
Yengombo ngundiya teyi, eyingo. 66 Ngundiro nguro, ene oororo, digi
woondokoyi merenggaku, ngu sunggi gura roogo teweroyimboro ngu
yetoni, me oni yoyetoni, ngundo ngu merenggaku sobowooyingo.

Yisas Ko Ootoogeyingo

(Mak 16:1-10; Luk 24:1-10; Yon 20:1-18)

28 1 Yudaro kando naru, oowooyi Sabat kinitetoni, sengetoni
suwoononggo, kowooyingo nguro naru koreteyingo, ngu
Sande naruno, Mariya Magadala, ko, Mariya gura nguya yade oororo,
Yisas merengooyingo merenggaku kenowero oorowuyingo. 2 Asa,
imimi urungga oorengo yootoni ngu, ngu naruno nangge, Anutro
sambono Engel oninggado sambononggo omburo, Yisas merengooyingo
musiyomo oororo, digi urungga mere manggowo ukingoyingonggaku
ngu andangetoyi, ukero, utoni, ngu sanganimo bibiteyingo. 3 Enengo
omukumundoongo soru yowari ngundiro tunootero, enengo nengguroni
nguya sarayi oorengo tunooteyingo. 4 Me oni, Yisas merengooyingo
mere ngu sobowooro oodoyi, oo ngundiro kenoro ngu, ene sosorero,
mboorombooro tero, gaboye kumookumooteyingo.

5 Ene Anutro sambono Engel oningga, ngundo bare erayagakuya
eyingo. Yari ma sosorewero! No kuri ingooteno. Yari Yisas de
omukondino boorowooyingo oningga, ngu erewero ombuteri. 6 Ene ngano
kini. Ene kuri enengombo eyingo ngundiro, ataga ene keta ootoogete.
Yari ombuya, mereno yewonggoku musiyongga ngu kenori. 7 Yari enengo
musiyongga kenoya, sodedomangge ooroya, enengo kirikiri onikuno
ngandiya eri. Ene kuri mere yokoro ootoogero, ye koreteyunoro Galili
merako oorowute, eya eri. Ye ngu mera gumisina nguno kenowanggo.
Ingoyi, no ataga yeno etenoku ngu! Ero eyingo.

8 Ene mande ngundiro etoni, asa, bare erayagaku mande ingoro ngu,
ene sosorero, oni oni urungga nguya tero, nguro ene sodedomangge mere
yokoro, kirikiri onikuno sobiyoro, ngu mande ngu ewero oorowuyingo.
9 Ene sobiyoro, yade oorowutori ngu, Yisas oorekono tunootero, eneno
eyingo. Yari mayeteriku ngu. Etoni, bare erayakundo enengo mande
ingoro, oororo, Yisas keyi damonimo bagootero, nguno yambo mande
teyingo. 10 Ngundiro tetori ngu, Yisasdo eneya eyingo. Yari ma sosorewero.
Yari ooroya, noro kirikiri oni dobookurine oorengo nguno ngandiya
etoriga, ene Galili ooroya, nguno neyoyi. Yari ngundiya eri. Eyingo.

Me Oniro Mande

11 Bare erayagaku oorekono oorowutori, me oniku Yisas merengooyingo
musiyongga sobowooyingoku, ene endemo uro, Anutro wooro yeyingo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni kundingiyi nguro sobosobo onikuno oororo, oo tunootemukowoku, nguro ewonggo. 12-13 Nguro ngu, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo onikundo, ko Iserel oniro tabango onikuya yowuruwooro, ngu oo tunootewonggoku, nguro ndadiro tewato, ero, mande gosiyoyingo. Nguro ene me oniku digi beye oowooyingga kingo yunoro eyingo. Arisa, ye saya, oni simoo bareno nga mande ngandiya eyi. Suwoono weteroodoore ngu, kirikiri onindo ngu torige omburo, Yisasro bingo yakakayi yoro sawonggo. Ngundiya ewanggo. 14 Nguro ngu, yengo Gabuman sobosobo oni tabangongga, ngundo nga mandega yendo etoyi, ingootoni ngu, arisa, ye nowoondoye kowuri ma ingowero. Ndadiro nguro, no yengo sobosobo oninggano oororo, mande inowano. Inootoowe, ene ye kowuri ma yunowa. Ero eyingo. 15 Ngundiro etoni ngu, asa, me onindo digi beye yoro, oo ngundiro ewonggoku, ngundiro teyingo. Ngu mandegaku, ene Yuda oni simoo bare bidodo etoyi, ingoyingomu, ataga nguya, ngu mandegaku ero ingororootenggo.

Yisasdo Kirikiri Oni Ko Yunoyingo
(Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Yon 20:19-23)

16 Arisa, enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro guranangge, Galili merako oororo, puringga Yisasdo kuri eyingomu, nguno ooreyingo. 17 Ene nguno, Yisas kenoro, kirikiri oni bidodo bagootero, eneno yemboongetoyi, ene gidarega ingonduduye buribari ingoyingo. 18 Arisa, Yisas tanggeyemo omburo, mande wesiyoro eyingo. Anutdo kuri sambo mera ngaro nguya, yanggango bidodo nunoyingo. 19 Ngundiro nguro, ye ooroya, oni simoo bare bidodo, Anutro Mande Keta Mesarango yunoya, yoyeyiga, noro kirikiri oni tunooteyi. Ene nowoondoyemo hamoo tetoyiga ngu, arisa, ye sono kundingiyi newendemo utoyiga, ngu Awa, Nangoni, ko, Yuka Kundingiyi oowooyemo sonoyeroyi. 20 Ngundiya teya, noro mande bidodo etuyerowonoku, ngu bidodo yebanangge oo ngundiro eneno etuyerowanggo. Ye ma kabetewero. Ingoyi, no suwooyi sano yeya oode, oororo, naru wenga kinitetoni, nguno nguya, no yeya oruwato. Ero eyingo. Ngu hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mak Mande

Makro Mande Tabango

Mak oowooyi gura Yon. Mak ngu ene oni koreteyingo, ngundo Anutro mande keta mesarango nga nakangoyingo. Mak ngu ene kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayaga, nguromu gura kini. Asa, oni hamoo ingondudu eyingo oni ngu, enendo ngandiro eyingo. Mak, ene oo bidodo Pitando Yisasro mata mandeni ngu wesiyoro etoni ngu, asa, ene so uyimo nakangoyingo. Ene, ngu naruno Mak ngu simoo oore oriyingo. Yerusalem endemo nguno oodoore, enengo doongeyimbo nenengo Yisasro koni ngu kenoyingo. Ngundiro nguro, noorendo Makro mandeni ngu kandangero ingoweroyi ngu (Mak 14:51-52) nguro Makdo mande eyingo, ngu enengomboro eyingo. Kootuyisina, ngu naruno nguno, ene Pol Banabas erayaga nguro dobooyari tunootero, asa, ene nguya gobooro ko teyingo.

Rom oni sowe ngundo mera gidega bidodo sobowootoyi, ene Makdo ngu oni sowe gidarega, nguro gome ingoro, ngundo ngu, ene Yisasro ingondudu yowanggo. Ene ngu Rom oni sowe gidarega, ngundo ngu, digi beye yoweroyimboro ingonduduye gosiyoro, ene oni oowooye bingamiyedodo tero, merako ngano oo ngu bidodo tero oruwero tetoyi, ene Makro nakayano ngu, ngandiro ete. Yisas guranangge ngu yangangododo, enengo oowooyi bingaminidodo, ngundo Rom oni simoo bare nguya, ko noore Yuda simoo bare bidodo ngu hamoo oorengo, ingowato. Hamoo oorengo ngu, Anutro nangoni eyingo. Yisasdo oo amana oni gidaregado ma teweroyi, ngu bidodo tetoni tunootetoni, asa, ngundo ngu, oni simoo barero ingonduduye oowooyingga yokutuyeroyingo. Makdo ngu oo nguro gome ero, ene nguro matani Yisasdo oni simoo bare mande yunoyingo, ngu oowooyingga ma nakangoyingo. Ene mande gura ngu Makdo ngundiro ero nakangoyingo. Ngu ngandiro: Yisas ngu ene yanggangonidodo, ngundo mete Setan dagaro, ene mete oni simoo bare ko yoyowa.

Sonoyeroyingo Yon, Ngundo Mande Wesiyoro Eyingo
(Matiyu 3:1-12; Luk 3:1-9, 15-17; Yon 1:19-28)

1 [1] Nga mandega nga, ngu Yisas Krayis Anutro Nangoni, nguro Mande
Keta Mesarango. [2] Anutro ingondudu eyingo oni Ayisaya, ngundo kuri
Sonoyeroyingo oni Yon, ko, Yisasro nguya nakangoro, ngandiro eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ingoyi. Nondo noro ko oni ge koretenggu noro soweyowano. Enendo
ngu gengo oore yomosiyonggunowa. 3 Kootuyisina, ngu oningga,
ngundo oni kini merako, nguno omburo meno ewa. Oo Bidodo
Simburi, nguro ooreni ngu yomosiyoyinowa! Eyingo.[a]
4 Nguro ngu, Yon Sonoyeroyingo oni, ene oni kini kingo merako
nguno omburo, oni simoo bareno mande wesiyoro ero eyingo. Ye komo
nowoondoye hamoo yowoorengoya, sono kundingiyi gimuyi. Ngundiro
tetoyi ngu, asa, Anutdo yengo weti mbumbuwa andangero kabeteyunowa.
5 Ene mande ngundiro wesiyoro etoni, nguro Yudiya mera, nguro
simoo bare bidodo, Yerusalem endemo simoo bare bidodo, ene Yonno
oorowuyingo. Ene nguno oororo, enengo weti mbumbuwaye Yonno
wesiyoro etoyi, nguro Yondo Yodan sonono yoyoro uro, sonoyeroyingo.
6 Yonro nengguro pirungga, ngu Hos gura oowooyi Kamel, ngu
uyimbo nengguroyi ngu teyingo. Ene Kamel goweyi, ngundo utoyi tero,
wanggangomo nguya gosiyoyingo. Enengo oowari ngu diguno katu, siso,
ngu nero oruwo.[b] 7 Ene mande ngandiro wesiyoro eyingo. Kootuyisina,
oni gura no keneroro ombuwa. Ene ngu oningga, ngu yanggangoni ngu
urungga oorengo. Yo, hamoo, ngu oningga nguro yanggangoni, ngundo
noro yanggangone ngu dagate. No ene newendemo ootooro, enengo
kirikiri oni nangge oorooteno. 8 No ye sonombo sonoyerooteno. Ene ngu
oningga, ngundo ngu Anutro Yuka Kundingiyimbo sonoyerowa, ero
eyingo.

Yondo Yisas Dowooro, Sono Newendemo Uro Sonowooyingo
(Matiyu 3:13-17; Luk 3:21-22)

9 Ngu narungga nguno, Yisas ene Nasaret ende Galili merakonggo
mayeyingo. Mayetoni, Yondo Yisas yoro, Yodan sonongga nguno uro
sonowooyingo. 10 Ene ngundiro sonowootoni, Yisas sono yokoro, sagigo
ooretoni ngu, asa, sodedomangge sambo goosootoni, nguwoore Yuka
Kundingiyi sambononggo nu mumukondiri ngundiro tero, Yisasno
ombuyingo. 11 Ngu naruno nangge, Anutdo sambononggo Yisasya
ngandiro meno ewo. Ge nenengo nangone. No gengo gome ingooteno.
Nowoondone gengo gome oorengo ingooteno. Eyingo.

Setando Yisas Towoongoyingo
(Matiyu 4:1-11; Luk 4:1-13)

12 Ngu naruno sodedomangge, Anutro Yuka Kundingiyimbo Yisas
soweyootoni, oni kini kingo merako toongeyingo. 13 Toongero, ene oni kini

---

[a] **1:3** (Nga mandega nga Sonoyeroyingo oni Yon, ngundo Anutro Nangoni nguro ooreni yomosiyoyinowero eyingo). [b] **1:6** (Enengo nengguroni ngu Anutro ingondudu eyingo oni nguro nengguro ngundiro.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kingo merako nguno, sa naru onibi eraya ene nusako koki kewooroyemo oriyingo. Nguno oodoni, ene sambono Engel oni garodo omburo, Yisas hoorooweyingo. Ngu naruno nguno, Setando Yisas towoongoyingo.

Yisas Ene Galilino Ko Damoni Yero Teyingo
(Matiyu 4:12-17; Luk 4:14-15)

14 Me onindo Yon dowooro, ya biyomimo yetoyi oodoni, ngu naruno,
Yisas Galili merako oororo, nguno Anutro Mande Keta Mesarango simoo
bareno wesiyoro, ero eyingo. 15 Ataga narunggaku tunootete. Anut
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo naru enengo oni simoo bare
soboyerooteku, ngu kuri namoko ombute. Ngundiro nguro, ye mande
gome ngaro nowoondoye yowoorengoya, Mande Keta Mesarango nga
ingoya, nowoondoyemo hamoo teni! Eyingo.

Yisasdo Oni Namoraya, Ene Keyoweroyi, Nguro Negoyeroyingo
(Matiyu 4:18-22; Luk 5:1-11)

16 Ngu naruno, Yisas ene Galili sono koongeyingo dabemiwoore
oorowuyingo. Oororo, ene Sayimon koneyo Enduru nguya yeyoyingo.
Ngu erabasa erayaga ngu ene isoro si sono koongeyingomo oorongooro,
ngu koyi teworiyo. Ene ngu ko ngu tero, iso uriyoro beye yoro oriyingo.
17 Ene ngundiro tetori ngu, Yisasdo erayaga nguya eyingo. Yari ombuya,
no keneroya endeyori. Kootuyisina yarindo oni simoo bare yoyoro,
Anutro mandeno yoyoweroyi ngu etuyerowano. Yo, hamoo, yari iso
yooteriku ngundiro oni yoyowari. 18 Ene ngundiro etoni, ngu naruno
nangge erayagaku isoro si ngu yokoro, oororo, ene keyoyingo.
19 Ngu naruno, Yisasdo bodaga nguya oororo ngu, ene Yemus, Yon
erabasa, Sebediro simoongo yeyoyingo. Ngu erayaga nguya wanggo
sanganimo isoro si yomosiyorootori yeyoyingo. 20 Yisasdo erayaga ngu
yeyoro negoyeroyingo. Negoyerootoni, erabasa mandeni ngu ingoro,
nguro ene awayari Sebedi enengo ko onidodo wanggono yoyokootori,
oodoyi, ene oororo, Yisas keyoyingo.

Yisasdo Oni Gurano Mbooro Biyomi Oweyingo
(Luk 4:31-37)

21 Ene Kapeniyam endemo oororo, ngu Yuda oniro kando naru
(Sabat) nguno ene yowuru ya newendemo uro, oni simoo bareno mande
wesiyoro eyingo. 22 Ene ngundiro mande wesiyoro etoni, oni enengo
mandeni ingoro, nguro ene sosoreyingo. Ndadiro nguro, enengo mandeni
etuyerooteku, ngu yanggango oorengo. Yo, enengo mandeni, ngu
mamana mande oniro mande etuyerootenggoku, ngundiro kini.
23 Ngu naruno, oni gura yowuru yano oruwo. Ngu oningga, nguno
mbooro biyomi newendemo oorooteku, ngundo meno ero eyingo. 24 Yisas

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nasaret oni, ge nooreno ngano ndawu ooga tewero ombute? Ge noore
yomburiyerowero ombute, bine? No ge kuri ingooteno. Ge Anutro oni
kundingiyi! 25 Ene ngundiro etoni ngu, Yisasdo mbooroga ngu kenoro,
manggaruwooro eyingo. Ge manggoge gosiyoya, ge nga oningga nga
yokoya toonge! 26 Ene ngundiro etoni, mbooro biyomi, ngundo mandeni
ingoro, nguro ene sodedomangge oninggaku yeni, yanggango biyomi
mboorombooro tetoni, mbooroga ngundo kimanggaru tero, ene oningga
ngu yokoro besero toongeyingo. 27 Ene ngundiro tetoni, oni simoo bare
bidodo soriyokoro, enengo nangge kewooroyemo mande mande ero
eyingo. Ngu ndawu ooga? Nga mande muri keta gura tunooteteku nga!
Nga oningga, nga enengo yanggangoni ngu yanggango oorengo. Nguro
ngu, ene mete mbooro biyomi mande yunootoni, enengo manggowo
ingoro keyootenggo. Ero eyingo. 28 Ngundiro tetoni, ngu mandegaku,
sodedomangge Galili meradodo rogowooyingo.

Yisasdo, Pita Konggeyi Yomosiyoyingo
(Matiyu 8:14-15; Luk 4:38-39)

29 Ngu naruno, ene Yemus koneyo Yon ngudodo yowuru ya yokoro,
endesina oorero, ene oororo, Sayimon koneyo Enduru eragado yano
uyingo. 30 Ene yano uro, Sayimon konggeyi ngu yabano wetoro oodoni
kenoyingo. Ene sayi urungga moondeyi kookingo urungga tetoni, nguro
ene sodedomangge Yisasno nguro eyingo. 31 Yisasdo mandeye ngu
ingoro, nguro ene barega ngu tanggeyimo oorowuyingo. Oororo, kandeyi
dowooro hooroowetoni ootoogeyingo. Ene ngundiro tetoni, ngu naruno
nangge, sayini kiniteyingo. Kinitetoni, nguro ngu baregaku ootoogero,
mete tero, Yisas garoro oo karo yomosiyoyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Yomosiyeroyingo
(Matiyu 8:16-17; Luk 4:40-41)

32 Suwootetoni sa utoni, oni sayi oni, ko, mbooro biyomimbo yoyoyingo
nguya yoyoro mayeyingo. 33 Ngundiro mayetoyi, nguro endemo oni
simoo bare bidodo endesina yamuko dabemimo yowuruwooro, ende
ndinditero oriyingo. 34 Asa, nguno Yisasdo oni simoo bare sayi gura gura
yomosiyeroro, mbooro biyomi oweyerootoni sayingo. Ngundiro tero, ene
Yisasdo oo mbooro biyomi nguya mande ma ewero, ero roogo teyunoote.
Ndadiro nguro, mbooro biyomi, ngundo ene ingoyingo, Anutdo Yisas
soweyootoni ombuyingo, ngu ingootenggo.

Yisas Ene Galili Mera Nguno Endeyoro, Ko Teyingo
(Luk 4:42-44)

35 Sengewero tetoni, Yisas ootoogero, ende oorero, oni kini mera nguno
toongero, ene nguno yemboongero oruwo. 36 Ene ngundiro yemboongero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oodoni, Sayimondo dobookuriyidodo ene erewero sayingo. 37Saro, oororo ene kenoro ngu, asa, ene Yisasno eyingo. Oni simoo bare bidodo ge erewenggerootenggo! 38Ngundiro etoyi, enebana gumi eyingo. Nguno yokoyi. Noore ende gidarega namoko ngano saro, nguno no Anutro mande nguya wesiyoro ewero no ombuwono. Nguro damoni ngandiro: no Anutro Mande Keta Mesarango wesiyoro ewero nguro ombuwono. Eyingo. 39Nguro ngu, ene Galili mera bidodomo oororo, Yuda oniro yowuru yano ngu bidodomo uyingo. Nguno uro, Anutro mande wesiyoro ero, ene mbooro biyomi nguya andangeyingo.

Yisasdo Oni Gura Gorimambudodo Ngu Yomosiyoyingo
(Matiyu 8:1-4; Luk 5:12-16)

40Ngu naruno, oni gura gorimambudodo ngu Yisasno omburo sumoo ero, ngguyinggayi tero, bodowo oondoogero, Yisasno eyingo. Ge mete tetoningga ngu, no yomosinerootooga, mete tewe. Eyingo. 41Yisasdo, enengo mandeni ngu ingoro, nowoondoyi urungga teyinoro, nguro ene kandeyi eneno yero dowooro eyingo. Yo, no ingooteno. Gengo sayingge kiniteni, eyingo. 42Ene ngundiro etoni, arisa, sodedomangge mambugori goweyimo oruwoku ngu besero kiniteyingo. Ngundiro tero, ene mete teyingo. 43-44Arisa, Yisasdo mande yanggango eneya eyingo. Ge ingonda te! Ge oni gurano nga mandega, ngaro ma ewero. Kini, ge sodedomangge yowuru yano oorowuya, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyingga, nguno gowege, ene etungoo. Gowege mete tewoku nguro ge wooro yeya, Mosesndo kuri eyingo, ngundiya te! Ngundiro tetoyi ngu, oni ene ingowanggo. Hamoo oorengo, enengo sayi ngu kinitete. Ero ingowanggo. 45Ene ngu oninggaku, ene mande ngu toongooro, oororo, enengo moondeyi mete tewoku, nguro mandeni mera bidodomo, ero endeyoyingo. Ngundiro nguro, Yisas ende bidodo newendesina tunoo ko ma uyingo. Kini, ene diguno oni kini kingo mera gumisina nguno nangge oruwo. Ene nguno oodoni, ene oni simoo bare mera bidodomonggo eneno mayeyingo.

Yisasdo Oni Gura Kekandeyi Biyomi Yomosiyoyingo
(Matiyu 9:1-8; Luk 5:17-26)

2 1Naru gidega yokoro, Yisas Kapeniyam endemo ko oorowuwo. Oorowutoni, oni simoo bare, ene Yisas ya gurano oorooteku ngu, ero etoyi, ingoyingo. 2Oni simoo bare oowooyingga ene ngundiro ingoro, nguro ene oororo, Yisas oruwoku yanggakuno yowuruwootoyi, ngu yanggaku ndinditetoyi, musiyo gura ma oriyingo. Yamuko dabemimo musiyo nguya ndinditeyingo. Nguno, Yisas ene Anutro mande yunoro oruwo. 3Mande wesiyoro eroodoni, oni gidaregado sayi oni gura yoro, Yisasno mayeyingo. Ngu oningga ngu kekandeyi bidodo bingo yero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kumooyingo. Ngundiro tetoni, nguro oni namorayagobo ngu sayi
oninggaku, yaba tero, nguno yero, sumooro koorowooro mayeyingo. 4 Ene
onindo musiyo kuri ukingowonggo. Nguro ngu, ene sayi oninggaku yoro,
Yisas tanggeyimo uweroyi nguya kini. Ngundiro nguro, ene ya omungo
Yisas oruwokusina awuno andangero, nguwoore ene sayi oninggaku
wetorodoni yawasadodo yeyi, Yisas tanggeyimo uyingo. 5 Ene sayi
oninggaku, yawasadodo yeyi utoni, Yisasdo enengo nowoondoyemo hamoo
teyingo, ngu kenoro, nguro ene ngu sayi oninggakuya eyingo. Nangone, no
gengo weti mbumbuwage kuri andangenggunootoowe kinitete. Eyingo.
6 Ene ngundiro etoni, asa, ngu naruno nguno, Mosesro mamana
mandero etuyeroyingo oni, ene nguno bibitero oruwonggoku, ngundo
nowoondoyemo ingondudu tero, ngandiro ero ingoyingo. 7 Ndadiro
nguro, nga oningga, ngando ngundiro ete? Hamoo oorengo, ene Anut
kootuyisina ero, yomooyinoro mande biyomi ete. Noore ingootetoku, oni
gurado weti mbumbuwa andangeweroyi nguya kini. Ngu Anutdo nangge
mete weti mbumbuwa andangewa! 8 Ene mande ngundiro ingowonggoku,
nguro Yisas ene sodedomangge ngu ingonduduyega nowoondoyemo
ngu ingowo. Ngundiro nguro, enebana gumi eyingo. Ndawu oogaro,
ye ngundiro ingonduduga ngu nowoondoyemo ingootenggo? 9 Nondo
ndawu mandega etoowe, ngundo mande gumingga dagayeroote? Gengo
weti mbumbuwa kinitete, ewano, bine; ngundi, ge ootoogeya, gengo
yawasa yoya, oorowu ewano. Ndawu mandegado ngu dagate? 10 No,
Oni Nangoni, merako ngano yanggangonedodo oniro weti mbumbuwa
mete andangeweroyi, ngu tero etuyerowero, nguro no sayi oningga
ngaya eteno. 11 Ge ootoogeya, dikaya, gengo yaba yoya, gengo yano
oorowu! Eyingo. 12 Ngundiro etoni, sayi oninggaku mandeni ngu ingoro,
sodedomangge ootoogero, oni simoo bare bidodo doongeyemo, enengo
yaba yoro, koorowooro oorowuyingo. Ngundiro tetoni, oni bidodo
soriyokoro, mbooromboro tero, Anut bingami ero okooro, ene ngandiro
eyingo. Hamoo oorengo, noore kuri oo ngandiro ma kenoyingo! Eyingo.

Yisasdo Liwayi Negongootoni, Ene Keyoyingo
(Matiyu 9:9-13; Luk 5:27-32)

13 Ngu naruno, Yisas ene Galili sono koongeyingo tamakuri ko
oorowutoni, oni simoo bare oowooyingga oorengo eneno mayeyingo.
Mayetoyi, Yisasdo Anutro mande ero, nguno etuyeroyingo. 14 Ngundiro
tero, ene oororo, Liwayi, ngu Alipiyas nangoni kenoyingo. Kenootoni,
ene beye yoweroyi yano (Gabuman Takis) nguno bibitero oodoni,
Yisasdo eyingo. Ge ombuya, no keneroya endeyo. Ngundiro etoni, Liwayi
ootoogero, Yisas keyoro, endeyoyingo.[c]

---

[c] **2:14** (Liwayi oowooyi gura ngu Matiyu.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

15 Ende oororo, Liwayindo Yisas yoro, enengo yano uro, bibitero oo
neyingo. Digi beye yoyingo oni oowooyingga, mbumbuwadodo oni
oowooyingga, ko, Yisasro kirikiri oni nguya Yisasdodo bibitero, oo neyingo.
Ngu naruno, oni oowooyingga Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo,
nguro ene nguya Yisas keyoro endeyoyingo. 16 Ngundiro tetoyi, Yuda oni
gidaregado, Mosesro mamana mande etuyeroyingo oni, oowooye Parisi,
ngundo Yisas kenootoyi, mbumbuwadodo oniya, ko, digi beye yoyingo
oniya oo netoyi, yeyoro, nguro ene Yisasro kirikiri onikuno ero, sumoo
ewonggo. Ndadiro nguro, ene digi beye yoyingo oni, ko, mbumbuwadodo
oni nguya oo netenggo? Eyingo. 17 Yisas enengo mandeye ngu ingoro,
enebana gumi eyingo. Oni enengombo goweyimo, sayi kini ingoro ngu,
ene sayi mambu yomosiyingo, onino (Doguta) nguno ma oorowuwanggo.
Ngundiro nangge, no oni metemi, ngu yomosiyerowero ma ombuyingo.
Kini, no oni weti mbumbuwadodo ngu yomosiyerowero ombuwono.

Oowari Roogo Teweroyi, Nguro Muri
(Matiyu 9:14-17; Luk 5:33-39)

18 Naru gurano, Yonro kirikiri oni, Mosesro mamana mande
etuyeroyingo oni, oowooye Parisi nguya oowari roogo tewonggo.
Ndadiro nguro, oowari neweroyi naruno, Anutno yemboongero oowari
ma neyingo. Asa, ngu naruno nguno, oni gidaregado omburo, Yisasno
sumoo eyingo. Ndadiro nguro, Yonro kirikiri oni, ko, Parisi oniro kirikiri
oniya, ngundo oowari roogo tetoyi, ene gengo kirikiri oni, ngando
ngu oowari ma roogo tetenggo? 19 Ene ngundiro sumoo ero etoyi, asa,
enebana gumi eyingo. Bare kame yoweroyi naruno, dobooye ngu kenoro,
oowari karo, ngu roogo tewanggo, bine? Kini, oni mayewonggoku ngu
oodoyi, ene oni oni tero, oowari ma roogo tewanggo. 20 Ene kootuyisina,
oni bare yoweroyiga ngu andangero, eneya nguya ma oodoni, asa,
ngu naruno, ene mete oowari roogo tewanggo. Ngundiro nangge,
no nenengo kirikiri oniya oorootetoku ngano, ene oowari ma roogo
tewanggo. Ene kootuyisina, mundi onindo noyoro satoyi, asa, ene kowuri
koorowootenggoku naruno, ene mete oowari roogo tewanggo.
21 Oni kumba sosowo ketangga yoro, ngundo nengguro kurimingga
nguro witu ngu ma ukingoro wesibiyowanggo. Ene ngundiro tetoyi ngu,
asa, ngu kumba sosowoongga witu ukingowonggoku, ngundo nengguro
ko oomboongewa. Ketangga ngundo kurimingga ngu oomboongetoni,
witu urungga tunootewa. 22 Parisi oniro mande kurimi, ngundo noro
mande keta nguya ma yowuruwoowari. Ngu ngandiro, oni gurado
bo nangoni ketangga si kurimiyinggano siriyootoni ngu, asa, ngu si
kurimingga ngu oomboongero, si bo nguya ngu biyomi yewari. Ngundiro
nangge, ene bo ketangga ngu yoro, si ketanggano siriyootoyi ngu, asa,
ngu siga ngu, ko boga nguya ngu gome oruwari, ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yuda Oniro Kando Naru Oowooyi Sabat, Nguro Mande
(Matiyu 12:1-8; Luk 6:1-5)

23 Yuda oniro kando naru Sabat gurano, Yisasdo enengo kirikiri
onidodo nggire gura, oowooyi Wit, ko kewoorokuri endeyoyingo. Ene
oororo, Wit engge gidarega andangero, newero yoyingo. 24 Ene ngundiro
tetoyi, Parisi onindo Yisasro kirikiri onindo oo tewonggoku ngu yeyoro,
nguro ene Yisasno sumoo ero eyingo. Ingo, kando naruno, oo yoro
neweroyi, ngu roogo oorengo. Ndatero ene ngundiro tetenggo? Eyingo.
25 Ene mande ngundiro sumoo etoyi, asa, enebana gumi eyingo. Ye
bine Dewitdo teyingo ngu mande ngu ma kandangero ingootenggo?
Ngu narungga nguno, ene enengo onidodo oo kini, nguro ene oodooro
kumooro oruwonggo. 26 Ngundiro tero, ngu naruno, Abayiyata ngu,
ene Anutno wooro yeyingo oni, nguro sobosobo tabango oodoni, nguno
Dewitdo Anutro yowuru ya newendemo uro, ene ngu oomanongoyingo
kundingiyi Anut doongeyimo oruwoku, ngu yoro neyingo. Ngu
oomanongoyingo ngu roogo, oni kundingiyi ngundo nangge mete
newanggo. Ene Dewitdo ngu yoro, nero, gumi enengo dobookuriyi nguya
yunootoni neyingo. Ero eyingo.
27 Yisasdo mande gura soweyoro eyingo. Anutdo kando naru kundingiyi
(Sabat), ngundo oni hooroowetoni, ene kengero, Anutro ingondudu
tewanggo. Anutro kando narungga, ngundo oni ma sobowoowa. Hamoo
oorengo kini. 28 Ngundiro nguro, no Oni Nangoni, ngu kando naru
kundingiyingga, no nguro Simburi urungga oorooteno.

Naru Kundingiyimo, Yisasdo Oningga Kandeyi Biyomi Ngu Yomosiyoyingo
(Matiyu 12:9-14; Luk 6:6-11)

3 1 Naru gurano, Yisas yowuru ya newendemo ko uyingo. Utoni,
oni gura nguno oruwoku, ngu kandeyi biyomi, bingo yero, oo ma
dowooweroyi teyingongga, ngu kenoyingo. 2 Ngu naruno, Parisi oni, ko,
oni gidarega nguya Yisasdo oo tewero ingowoku, nguro sobowooyingo.
Ndadiro nguro, ene ngu oningga, ngu naru kundingiyimo yomosiyowa,
bine; ngundi kini, bine? Ene nguno Yisasdo oningga yomosiyootoni,
kenoro, ngunonggo dowooro mamanangowero nguro teyingo.[d] 3 Yisasdo
ngu oni kandeyi biyomingga nguya eyingo. Ge ootoogeya, kewooroko
dikaya ombu, eyingo. 4 Yisasdo ngundiro tero, yowoorengoro, yeyoro,
Parisi onino eyingo. Anutro mamana mandedo kando naru kundingiyi,
nguno ndawu kongga tewero nguro ete? Noore mete oni yomosiyoweroyi,

[d] **3:2** (Ngundiro tero, Parisi onindo, Yisasno muri biyomi gura tetoni, ngu kenoya ngunonggo Yisas ureyi kumoowero, nguro oore erewero, ngundiro teyingo).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

bine; ngundi, noore muri biyomi teyunowato, bine? Ngundi noore
Sabatno oni hoorooweyerowato, bine; ngundi noore oni yureyi
kumoowanggo, bine? Ene ngundiro sumoo etoni, ene Parisi onindo
nenetero, ene mande gumi gura ma eyingo. 5 Yisasdo yeyondandangero,
nowoondoye kenoyingo ngu, ko oo tewoku, nguro nowoondoye ma
ingoyingo. Kini, enengo nowoondoye yanggango oorengo ukingoyingo.
Ngundiro tetoyi, Yisasdo sanggiri tero, oni kandeyi biyomingga nguya
eyingo. Kandege yoonenengo! Ngundiro etoni, arisa, ene kandeyi
yoonenengootoni, kandeyi ko mete teyingo. 6 Ene ngundiro tetoni,
kenoro, sodedomangge Parisi oni ootoogero, saro, Gabuman oniro
tabango oowooyi Herod nguro keyimo onikuya saro yowuruwooyingo.
Ene nguno yowuruwooro, Yisas ureyi kumoowero nguro oore erewero
nguro mande mande ero ingoyingo.

Oni Oowooyingga Oorengo Sono Tanggeyimo Yowuruwooyingo

7-8 Ngu naruno, Yisas, ko, enengo kirikiri onikudodo, ene ngu endega
ngu yokoro, ene Galili sono koongeyingo tanggeyimo uyingo. Nguno
simoo bare oowooyingga oorengo Galilinonggo, Yudiyanonggo nguya,
Yerusalem ende nguro simoo bare, Idumiya mera nguro simoo bare,
Yodan sono anduroko simoo bare, Tayiya ende, ko, Sayidon endemo
simoo bare oowooyingga oorengo, ngu bidodo Yisasdo ko oo tewoku,
nguro mandeni ingowero nguro ene mayero yowuruwooyingo. 9 Yisasdo
oni oowooyingga yeyoro, enengo kirikiri oniya eyingo. Oni simoo bare
oowooyingga oorengo oorootenggoku, ngundo no wenggerenerowanggo,
bine? Ngundiro nguro, ye wanggo gura yomosiyoya, no sobonero. No
ngu sanganimo oorewano, eyingo. 10 Kuri oni simoo bare oowooyingga
yomosiyerowoku, nguro oni sayidodo ngu ene mayero woorogongoyingo.
Ndadiro nguro, ene ingootenggoku, ngu kandeye Yisas moondeyimo
yetoyi, enengo sayiye kinitewa, ero ingootenggo. 11 Ngu naruno ngu,
merambooro biyomi oowooyingga oni nowoondoyemo oorootenggoku,
ngundo Yisas kenoro, ene boodoo oondoogero, kiyero, Yisasno eyingo.
Ge Anutro Nangoni! Eyingo. 12 Ene ngundiro etoyi ngu, Yisasdo mande
yanggango merambooro biyomi nguya eyingo. Ge mande ero, no Anutro
Nangoni ero, oni gidaregano ma yootunoro ewero. Ero eyingo.

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni Kande Eraya Kegidemboro Eraya Rogoyeroyingo

(Matiyu 10:1-4; Luk 6:12-16)

13 Ngu naruno ngu, Yisas purimo ooreyingo. Ene oni gidarega
enengombo ingowoku ngu, oni ngu enengo kirikiri oni teyi, ero
yootunoyeroyingo. Ene ngu oniku negoyeroyingoku, ngu eneno
ombuyingo. 14-15 Ene oni kande eraya kegidemboro eraya rogoyeroyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ngu oni ngu eneya oruwero, nguro rogoyeroyingo. Ene ngu oni ngu sureyerootoni, toongero, Anutro mande wesiyoro eweroyimboro. Ene ngu oni ngu yanggango yunoro, mbooro biyomi andangewero, nguro ene yanggangododo yunoyingo. 16-19 Ene oni kande eraya kegidemboro eraya yootunoyeroyingo. Sayimon oowooyi keta gura inoro, ngu Pita ewo. Yemus koneyo Yon erabasa Sebedi simoongo, Yisasdo ngu oowooyari keta gura Bowanes, ero yunoyingo. Ngu oowooyingga ngu muri ngu, gusiro. Ndadiro nguro, mandeyari, muriyari ngu yanggango oorengo, gusiro ngundiro. Ene Enduru; Pilip; Batolomeyu; Matiyu; Tomas; Yemus, Alipiyas nangoni; Tadiyas; Sayimon, nguya rogoyeroyingo. Sayimon oningga ngu Kenan merakonggo ombuyingo. Sayimonro murini ngandiro. Enengo mera ngu mera gura onindo sobowooweroyi ingonduduni kini oorengo. Yudas Isakariyoot, ngu oningga, ngundo Yisas mundi oni kandeyemo yero yootunowa.

Onindo Yisasya Beyelesebab Oowooyimo Ko Tete, Ero Eyingo

(Matiyu 12:24-32; Luk 11:14-23; 12:10)

20 Ngu naruno, Yisas yano oorowutoni, oni simoo bare oowooyingga nguya yowuruwooyingo. Ngundiro nguro, Yisas enengo kirikiri onidodo oo neweroyi naru nguya kini, ene Anutro ko ngu nangge simoo bareno teyingo. 21 Oni simoo baredo ene ngundiro kenoro eyingo. Yisas kakabetete, ero eyingo. Ngundiro etoyi, Yisas enengo konebeyibo mande ngundiro ingoro, ene yanggango yero, Yisas yowero nguro ene ombuyingo.

22 Ngu naruno nguno, mamana mande etuyeroyingo oni gidega, Yerusalemnonggo ombuwonggoku, ngundo eyingo. Mbooro biyomi tabango urungga oowooyi Setan, oowooyi gura Beyelesebab, eneno oodoni, ene ngu yanggangomonggo mbooro biyomi gidarega oweyeroote. Ero eyingo. 23 Ene mande ngundiro etoyi, asa, Yisasdo ngu oniku negoyerootoni, tanggeyimo ombutoyi, ene mande adingayi gidarega eneno eyingo. Ndawu ooga Setan, ngundo mete Setan ngu owewa? 24 Ende gurananggemo oni nowoondoye ma siyero ngu, ngu endega ngu ngundiro sugi yanggango ma oruwa. Hamoo oorengo kini. 25 Ngundiro nangge, ya gurananggemo oni ngu wesoowooro eraya tunootero, enengo nangge, ngu ebe utoro ngu, asa, ngu yano oni ngu, ene yanggango ma oruwanggo. Kini ene ya toongooro, songo songo saro oruwanggo. 26 Ngundiro nangge, Setando enengo nangge mbooro biyomimboya ebe utoro ngu, asa, wesoowooro eraya tero, yanggango ma oruwa. Ene sodedo kinitewa.

27 Oni gura ene mete oni yanggango guraro yano kingo uro, oo sitowini andangero yowa, bine? Kini, ene koretero ngu, oni yanggangongga ngu utombo gome gosiyoro yokoro ngu, asa, ene mete yanimo uro, oo sitowini bidodo andangero yowa.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

28 No yeno hamoo oorengo eteno. Anutdo ene weti mbumbuwa, ko,
kootuyisina yomooyinoyingo mande oni simoo baredo tetenggoku,
ngu bidodo ene mete andangeyunowa. 29 Ene oni Yuka Kundingiyi
kootuyisina yomooyinoro mande eteku, nguro mbumbuwa ngu nangge,
Anutdo ngu ma andange inowa. Kini, ataga ko kootuyisina nguya, ngu
mbumbuwani ngu suwooyi sano eneno sugi oruwa. Yisasdo ngundiro
eyingo. 30 Ngu muringga nguno, simoo baredo kuri ngandiro ingoro,
Yisasno mbooro biyomi ooroote, eyingo.

Yisasro Nemi, Konebeyi
(Matiyu 12:46-50; Luk 8:19-21)

31 Ngu narungga nguno, Yisas nemi, konedoboongo, ene Yisasno
tunootero, endesina dikaro, oni gurano Yisasro mande soweyoyingo.
Yisas eneno ooreni, ero eyingo. 32 Ngu naruno ngu, oni simoo bare
oowooyingga oorengo, ene Yisas pawangoro, bibitero oodoyi, eneno ero
eyingo. Ingo, nangge, konedobooge, ene endesina dikaro, ngunonggo
gengo etenggo. 33 Ene mande etoyi, enebana gumi eyingo. Oone ngu
namone konedoboone? 34 Ene ngundiro ero, oni simoo bare pawangoro,
bibiteyingo ngu, yeyondandangero eyingo. Yo, hamoo, ene ngu noro
namone konedoboone, ene nga oni simoo bare, noro nowoondoyemo
hamoo teyingo nga ngu, ngu nguya noro namone konedoboone. 35 Yo,
hamoo, simoo bare ene Anutro ingondudu keyootenggoku, ngu ene noro
konedoboone kuwookuwoone, nanamone. Ero eyingo.

Oni Oo Yuwooyi Kono Kuriyoyingo
(Matiyu 13:1-9; Luk 8:4-8)

4 1 Naru gurano, Yisas ene ko tero, oni simoo bare Galili sono
koongeyingo tanggeyimo, mande etuyeroro oriyingo. Nguno
ngu, simoo bare oowooyingga oorengo mayero, Yisas tanggeyimo
yowuruyingo. Nguro ngu, ene wanggo gura sanganimo oorero, nguno
bibitero, wanggo sono koongeyingo sanganimo oriyingo. Ngundiro tetoni,
simoo bare ngu sono dabemimo keredi sanganimo oruwonggo. 2 Ngu
naruno, ene mande mande oowooyingga oorengo mande adingayi nangge
ero yunoyingo. 3 Ene mande ngandiro yunoyingo. Ye ingoyi! Oni gura
kono Wit yuwooyi kuriyoyingo. 4 Ene ngundiro kuriyootoni, Wit yuwooyi
gidega ooreko soretoni, numbo mayero nemukoyingo. 5 Oo yuwooyi
gidarega mera gumi digidodo musiyosina soreyingo. Mera nguno urungga
kini. Digi newendemo amuno mera nguya kini, digi nangge. Nguro oo
yuwooyiga ngu sodedo ooreyingo. 6 Ene huri uro, mera newendemo
uweroyi kini. Mera bodaga nangge nguro ngundiro teyingo. Ene sa
oorero, kenootoni ariyeyingo. Nguro digi kookingombo tetoni, bidodo
ariyero kumooyingo. 7 Oo yuwooyi gidare uto so sanggiridodo, kakari

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

dimoo uto oo kewoorokono soreyingo. Kakari dimoo uto sanggiridodo oorero, ngundo doobengoro wiriyoyingo. Ngundiro tetoni, nguro ma enggeyingo. 8 Ene oo yuwooyi gidarega mera gome oorengomo soreyingo. Ngu oo yuwooyigaku gome oorero, urungga yero, gome enggeyingo. Gidarega engge onibiga kande eraya (30), gidarega engge onibi kabusa (60), gidarega engge onibi kande eraya (100) enggeyingo. 9 Yisasdo oni nguya eyingo. Oni sodeyidodo ngu mande ingoya, ene gome ingoni. Eyingo.

Yisasro Muri Ngu Mande Adingayi Oowooyingga Eyingo
(Matiyu 13:10-17; Luk 8:9-10)

10 Kootuyisina, Yisas enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayagaku, ko, oni gidarega eneya oorowuwonggoku, ngundo nangge oriyingo. Ngundiro oode, ene mande adingayi nguro Yisas sumoo inoyingo. 11 Ene sumoo etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo enengo simoo bare soboyerooteku, ngu ye etuyerowa. Oni Anutro mande ma ingooteku ngu, ene mande adingayi nangge ingowanggo. 12 Ngundiro nguro, Anutro mande Ayisayando nguya ngandiro nakangoyingo.

> Ene nguya doongetero, kenowanggoku ngu, ene oo gura ma kenowanggo. Ene mande ingowanggoku ngu, ene muri ma ingowanggo. Ndadiro nguro, enengo muriye biyomi ma yokoro, yowoorengootoyi, nguro Anutdo enengo weti mbumbuwa ma andangewa. Ene mande nga gome ingoro, newende Anut inootoni ngu, asa, Anutdo oni nguro weti mbumbuwa bidodo andangeyinowa, ero eyingo. *(Ayisaya 6:9-10)*

Mande Adingayi Oo Yuwooyi Nguro Murini
(Matiyu 13:18-23; Luk 8:11-15)

13 Yisasdo kirikiri oniya eyingo. Ye nga mande adingayingga ngaro muri ma ingootenggo. Nguro ngu, ye mande adingayi gidarega ndadiro terogogo, ye muri ingowanggo? 14 Nga mande adingayingga nga ngandiro. Ngu oningga oo yuwooyi miteku ngu, Anutro mande ngu oo yuwooyi ngundiro mite. 15 Oo yuwooyi oore dabemimo soreteku ngu, oni simoo bare gidarega Anutro mande ingootoyi, nguno nangge Setando sodedo omburo, Anutdo mandega oni nowoondoyemo miteku ngu, andangero yoote. 16 Oni simoo bare gidarega ngu Wit yuwooyi mera digidodomo soreteku ngundiro. Ene mande ingoro, sodedo yoro, nguro ene oni oni tewonggo. 17 Ene mande nguro ene nowoondoyemo yanggango kini. Ngundiro nguro, naru bodaga nangge yanggango oodoyi, oni ene Anutro mande ureyi uweroyi oni, ngundo oni simoo bare, Anutro mande ingowonggoku, ngu kowuri yunootenggo. Ngundiro tetoyi, sodedo enengo nowoondoyemo hamoo ngu yokoro, ene

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anut kootu inootenggo. 18 Oni simoo bare gidega, ngundiro oo yuwooyi uto
sanggiridodo kewooroko soreteku ngu, ene mande ingowonggo. 19 Mande
ngu ingoro, ene kowuri guradiro nga merangga ngaro ngu tunootetoni,
nguya digi beye urungga yowero nowoondoye nguro nangge hahangero
ingootenggo. Mande godange, ko, oo gura guraro ingondudu tero, ngu
muringga, ngundo Anut mande wiriyowa. Ngu oni simoo bare ngu, ene ma
enggewanggo. 20 Oo yuwooyi mera gomemo soreteku ngu ngandiro, ene oni
simoo bare gidarega ngu, ene mande ingoro, yoro, gome dowootenggo. Ene
ngandiro enggewanggo. Gidarega engge onibiga kande eraya (30), gidarega
engge onibi kabusa (60), gidarega engge onibi kande eraya (100) ngundiro
enggewanggo. Ero eyingo.

Soru Tunoo Mindingootoyi, Oruwa
(Luk 8:16-18)

21 Yisasdo eyingo. Oni ngu soru yoro, omburo, kumbe newendemo yawasa
newendemo nguya yewa, bine? Kini, ene tunoo mindingowa. 22 Oo bidodo
kombiteyingo, ngu kootuyisina tunootewanggo. Ene mande bidodo onindo
wiriyooteku ngu, kootuyisina, soru himimo tunootewanggo. 23 Oni sodeyi
mande ingoweroyi ngu, ene komo gome ingoni. Yisasdo ngundiro eyingo.
24 Yisasdo mande gura soweyoro eyingo. Mande ye ingootenggoku ngu, ye
gome oorengo ingondudu teyi. Yengo muriye koye nguya ndadiro tewanggoku
ngu, ngundiro nangge, gumi yunoro, Anutdo yengo ngu soweyoro, sanganimo
nguya yero yunowa. 25 Ene oni gura, enengo murini koni gome tewaku ngu,
Anutdo ngu soweyoro, gumi urungga nguya inowa. Ene oni gura enengo
murini koni bodaga tewaku ngu, ngundiro nangge, enengo koni murini ngu
yokowaku ngu, ene komo kingo oorengo oruwa. Ero eyingo.

Mande Adingayi Oo Yuwooyi Ooreweroyimboro

26 Yisasdo eyingo. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
enengo simoo bare soboyerooteku, ngu ngandiro. Oni gura oo yuwooyi
merako kuriyoote. 27 Suwoono, oningga ngu wetoro oodoni, sano ngu
ene ootoogero endeyowa. Ngu naruno nguno, oningga oo yuwooyi
kuriyowoku ngu oorero, urungga yero, enggewoku ngu kenoro,
sobowooro ma ingowo. 28 Mera enengombo nangge koyi tetoni, oo
yuwooyiga ngu mbongeyi tunootero, oorero, ngu uyi yero enggewa.
29 Kootuyisina, oo enengo naru tunootetoni ngu, oo simburigakundo duge
dowooro, ngundo koyi tero, engge yowa. Ero eyingo.

De Gura Oowooyi Masitet Ngu Yuwooyi, Nguro Mande Kirarongo
(Matiyu 13:31-32; Luk 13:18-19)

30 Yisasdo eyingo. Noore Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
enengo simoo bare soboyerooteku ngu, noore ndawu ooga bungomo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kirarongo tewato? Noore ndadiro mandegano ooga bungomo kirarongo mande tewato? 31 Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo enengo simoo bare soboyerooteku, ngu Masitet yuwooyi ngundiro. Ngu de gura oowooyi Masitet, oo yuwooyi gidarega ngu bobodi, ene Masitet yuwooyi ngu puka tanggori ngundiro, kondibo bobodi oorengo. 32 Oo ngu miro yokootoni, enengombo oorero, urungga oorengo yete. Ene oowari gidarega kono ngu bidodo dagayeroro, enendo oorero, de urungga yewa. Enengo kambini urungga yero, yongeyi tetoni, numbo nguno bibitewanggo. Ero eyingo.

Yisas Mande Adingayi Nangge Wesiyoro Eyingo
(Matiyu 13:34-35)

33 Yisasdo mande adingayi oowooyingga oni simoo bareno ngandiro wesiyoro ero eyingo. Oni simoo bare ingonduduno ingoweroyi rogoyimo eyingo. 34 Ene mande gura tunoo oni simoo bareno ma wesiyoro eyingo. Kini, ene mande adingayi nangge wesiyoro eyingo. Naru gura oni simoo bare ma oodoyi, nguno enesu nangge kirikiri oniya nangge oode, asa, nguno ngu, ene mande adingayi nguro muri wesiyoro eyingo.

Yisasdo Doogo Urungga Kenoro Etoni Imakeyingo
(Matiyu 8:23-27; Luk 8:22-25)

35 Ngu sangga ngu suwootetoni, Yisasdo enengo kirikiri onikuya eyingo. Noore Galili sono koongeyingo anduroko uroorewato. Eyingo. 36 Ene ngundiro etoni, nguro Yisasro kirikiri oni ngundo ene oni simoo bare urungga ngu yoyokoro, ene Yisas bibiteyingo wanggogakuno ooreyingo. Oorero, ene Yisas nguya yoro, Galili mera anduroko urooreyingo. Urooretoni, wanggo gidarega nguya ene keyeroro urooreyingo. 37 Urooretoyi, ngu naruno nangge, doogo urungga oorengo tunooteyingo. Ngundiro tunootero, wendeyi yowooraringoro, dookero, sono wanggo newendemo nguya uyingo. Nguro ngu, wanggogaku sonombo koongero, manggowoomo oorewero teyingo. 38 Ene ngundiro tetoni, ene Yisas ngu wanggo timbuyisina oode, ene nguno tabadudu gura sanganimo wereyingo. Wetorodoni, ene yokutuwooro mande yanggango eyingo. Oo etuyeroyingo oni, noore oonootewero tetetoku nga! Ge bine ma ingoyingo? Eyingo. 39 Ene ngundiro etoyi ngu, asa, Yisas ootoogero, doogogaku kenoro, ero, sono koongeyingongga nguya eyingo. Ge imakeya, torige ootoo! Ngundiro etoni, sodedomangge, doogo kinitetoni, sononggaku nguya bodaga ma ikakooteyingo. 40 Ene ngundiro tetori, enengo kirikiri oniya eyingo. Ye sosoretenggo? Ndadiro nguro, ye nowoondoyemo hamoo kini? Ero eyingo. 41 Ene ngundiro etoni, ene sosoreyingo urungga tero, enengo nangge enengo kewooroyemo mande ero ingoro eyingo. Nga oningga nga, ngu oone? Ene mande nangge etoni, nguro doogo, sono nguya, enengo mandeni ingooteri. Ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisasdo Mboorombo Yoyingo Oni Gurano Mera Mbooro Biyomi Oweyeroyingo

(Matiyu 8:28-34; Luk 8:26-39)

5 1 Yisasdo enengo kirikiri oniya, Galili sono koongeyingo sagi
gidaresina mera gura, oowooyi Gerasin, nguno tunooteyingo.[e] 2 Ene
tunootero, wanggo yokoro, sagigo sodedomangge ooreyingo. Ooretoyi,
oni gura mboorombo yoyingo oningga nguno oruwo. Ene nguno
ootooro, ngunonggo ene oni kumooyingo yoyeyingo merewoore buribari
endeyororuwoku, ngundo omburo, Yisas kenoyingo. 3 Oningga ngu oni
merewoore wetoro, endeyoro oruwo. Oodoni, ene oni gurado nguya ene
uto yanggayanggango gura, oowooyi (sen), ngundo gosiyoweroyi nguya
ereremo kini. 4 Ngundiro nguro, naru oowooyingga uto gura, oowooyi
sen, ngundo kekandeyi gosiyootoyi ngu, nguya omboongeroruwa.
Ndadiro nguro, ene oni yanggango oorengo. Nguro ngu, oni gurado ene
dowooro, gosiyoweroyi nguya ereremo kini. 5 Ngundiro nguro, ene suwoo
sa ngu bidodo oni yoyeyingomo ko mera pupurimo nguno nangge oruwo.
Nguno ootooro, ene kimanggaru tero, digi kuningo ngu yoro, ngundo
enengo moondeyi doongooro oruwo.

6 Ene Yisas oriroko oodoni kenoro, ene kendutero, omburo, Yisasno
bagooteyingo. 7-8 Bagootetoni, Yisasdo eneya eyingo. Ye oombooro
biyomi, ye nga oningga nga, yokoya sayi! Ero eyingo. Ene ngundiro etoni
ngu, asa, oombooro biyomingga, ngundo manggaru urungga oorengo
tero eyingo. Yisas, ge Anut awuno oorengo nguro Nangoni. Ge ndadiro
no tenunowa? Ge hamoo oorengo Anut awuno oorengo ngu oowooyimo,
ge hamoo eya. Ge no ogingo ma nunororuwero. Eyingo. 9 Ene ngundiro
sumoo etoyi, Yisasdo ene sumoo inoyingo. Ge oowoongge ndadiro?
Etoni, enebana gumi eyingo. No oowoone me oni (Ami). Ndadiro nguro,
muri ngu noore me oni oowooyingga oorengo! Eyingo. 10 Ngu oombooro
biyomingga, ngundo ngguyinggayi tero, sumoo sumoo inoro eyingo. Ge
noore nga oombooro nga oweyerootoyi, noore mera gurano ma sawato.
Eyingo.

11 Arisa, mera puri bodaga namoko nguno, bo oowooyingga oorengo
nguno oo nero oruwonggo. 12 Oomboorokundo Yisasno sumoo eyingo.
Ge mete bine noore soweyerootooga, bo kewooroyemo oorowuwato.
Noore mete ene nowoondoyemo umukowato. Ero eyingo. 13 Yisasdo
meramboorokuro mandeye ngu ingoro, gumi eyingo. Ye mete ngundiya
teyi. Eyingo. Etoni ngu, asa, oombooroku ngu oninggaku yokoro,
ene oororo, bokuno woorogoyeroyingo. Ngu bo oowooyingga (2,000)
oorengo. Bo ngu yanggango oorengo yondowidoro oororo, uro, mera

---

[e] **5:1** (Gerasin oowooyi gura ngu Gerasa.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

biyomimo sorero ngunonggo sono koongeyingomo umukoyingo. Boku sono koongeyingo newendemo uro, ene sono nero kumoomukoyingo.
14 Bo ene sono nero kumootoyi, bo nguro sobosoboku ngu kenoro, nguro ene saro, ngu mandegaku yoro, ende urunggakuno uro, ende bobodimo nguya oorowuyingo. Ene ngundiro tetoyi ngu, oni simoo bare oowooyingga omburo, ngu oogaku kenoyingo. 15 Ene Yisasno mayero, kuri mboorombo yoyingo oninggaku, ngu kenoyingo. Kuri oombooro oowooyingga eneno oruwonggoku, ene ataga ngu, ene kumba yemuro, enengo ingondudu nguya himi yero, ene metemi bibitero oruwo. Ngundiro oodoni, oni simoo bare ngu kenoro, nguro ene sosoreyingo urungga teyingo. 16 Ngundiro nguro, oni ngu oo ngu kenoyingokundo, oni songokuno ngu oo tunootewoku, nguro mandeni eyingo. Kuri, oombooro biyomi ngu oningga nguno oruwoku nguro, ko, bokuro mande nguya wesiyoro eyingo. 17 Oni simoo bare mande ngu ingoro, nguro ene Yisasno omburo, mande yanggango ero, eneno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo eyingo. Ge komo nga merangga nga yokoya, mera songomo toonge. Eyingo.
18 Arisa, ene ngundiro etoyi ngu, Yisas ene wanggo sanganimo ooreyingo. Ooretoni, ngu oombooro biyomi oruwoku, oninggaku, Yisasno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo inoro eyingo. No nguya geya sawaro. Eyingo. 19 Etoni, ene Yisasdo gumi eyingo. Kini, ge gengo dobookurigemo oorowu. Anut Oo Simburi, ngundo oo bidodo gengo nowoondoyi tero, oo tewoku, nguro ge mete eneno wesiyoya e. Eyingo. 20 Arisa, ene ngundiro etoni ngu, ngu oninggaku oororo, mera oowooyi Dikapolis, nguno ende kande eraya oruwo. Ngu endemo nguno, Yisasdo eneno oo tewoku, nguro muri wesiyoro eyingo. Nguro ngu, oni simoo bare ngu oo nguro ingondudu urungga tewonggo.

Yisasdo Yayiras Namboni Yokutuwooro, Bare Gura Nguya Yomosiyoyingo
(Matiyu 9:18-26; Luk 8:40-56)

21 Naru gurano, Yisas wanggo sanganimo ko oorero, Galili sono koongeyingo anduroko ko urooreyingo. Ngu naruno, oni simoo bare oowooyingga oorengo mayero, Yisas sono koongeyingo tanggeyimo oruwokuno nguno eneya yowuruwooro oruwonggo. 22 Ngu naruno nguno, Yuda oniro yowuru ya nguro oni tabango gura, oowooyi ngu Yayiras, ngu Yisas kenoro, omburo, tanggeyimo bodo oondoogero, bagootero, sumoo ero eyingo. 23 Nenengo nambone bodaga komo kumoowero teteku nga! Nguro ngu, ge ombuya, kandege eneno yetooga, ene ma kumoowero, mete teni. Ero eyingo. 24 Yisasdo, enengo mandeni ngu ingoro, nguro ene Yayirasya oorowutori, oni simoo bare oowooyingga Yisas pawangoro, moguruwooro, keyoro oorowuyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

25 Arisa, bare gura nguya ooroote. Ene suwooyi sano komboro sayi
yambiyootero ooroote. Ngu barega ngu mooma naru kande eraya
kegidemboro eraya oriyingo. 26 Sayi mambu yomosiyoyingo oni (Doguta),
oni oowooyingga oorengo yomosiyootoyi, sayi ma yokoyingo. Ene
ogingo urungga ingororuwo. Ngu barega ngu, enengo beye bidodo
oni yomosimosi (Doguta) onino yokororiyingo. Ene enengo sayini ngu
bodaga ma yokoyingo. Kini, enengo sayini ngu urungga tunooteyingo.
27 Ngu barega ngu Yisasro mande binga ingoyingo. Nguro ngu, ene
mayero, Yisas tanggeyimo, oni simoo bare urungga, ngu kewooroyemo
ene nguya, nguno oruwo. Ene Yisas kootuyisinanggo omburo, kandeyi
enengo negguronimo yeyingo. 28 Ndadiro nguro, barega ngu ingoyingo.
No kandene enengo nenggurono yetoowe, nguro sayine yokootoni, no
mete tewano. 29 Ngundiro ero ingootoni, asa, sodedomangge, enengo
sidudaroninggaku sori yeyingo. Enengo goweyimo ingootoni, ngu enengo
sayinggaku ataga kinitete, ero ingoyingo. 30 Ene ngundiro tetoni ngu,
Yisasdo ngu ingoyingo. Nenengo yanggangone gidega no noyokoro
toongete. Ngundiro ingoro, oni simoo bare kewooroyemo yowoorengoro
sumoo eyingo. Onendo noro towi nengguronemo kandeyi yete? Eyingo.
31 Ene ngundiro sumoo etoni, Yisasro kirikiri onindo gumi eyingo.
Ge keno! Oni simoo bare urungga oorengo, ge woorogogerootenggo.
Ndadiro nguro ge ngandiro ete? Onendo nono kandeyi yete? Ero eyingo.
32 Yisasdo ngundiro ero, doongetero endeyoyingo. Ene ngu oningga ngu
kenowero, onendo ngu tete. 33 Ene ngundiro tetoni ngu, asa, ngu barega
sayini yokowoku, ngu ingoyingo. Oo ngu enendo tewokuro, ene sosorero,
mbooro utoro, omburo, Yisas tanggeyimo bagooteyingo. Ngundiro tero,
Yisasno oo bidodo tewoku, ngu yootunoro eyingo. 34 Ngundiro nguro,
Yisasdo eneno gumi eyingo. Nambone, gengo nowoondoge hamoo
teyingo, ngundo goyeni, mete tete. Ge oorowuya, gengo nowoondoge ngu
mete imakeyingomo orini. Gengo sayinggega ngu mete kinitete. Eyingo.
35 Arisa, Yisas mande ewoodoni, Yuda oniro yowuru yaro oni
tabangongga nguro yanonggo ko onikundo omburo eyingo. Gengo
namboge ngu kuri kumoowo. Ngundiro nguro, ge ndawugaro Oo
Etuyeroyingo Oni ko urungga inowa? Eyingo. 36 Yisasdo ngu mandega
etenggoku, ngu sodeyibo ingowero ma ingoyingo. Kini, Yisasdo yowuru
yaro oninggakuya eyingo. Ge ma sosorewero. Ge gengo ingondudu ngu
hamoo teni. Eyingo. 37 Ene ngundiro ero, oni simoo bare ene keyoro,
ya newendemo ma uwero, ero roogo teyingo. Ene Yisasdo Yemus, Yon
erabasa, Pita ngu oni kabusaga ngu nangge yoyoro, ya newendemo uyingo.
38 Ene Yayirasdo yano uro, Yisasdo yeyoyingo ngu, oni bidodo mayero,
Yayirasro ya newendemo uro, Yayiras namboni bingomo sendomoguru
urungga tetoyi, ngu yeyoyingo. 39 Yisas yeyoro, ya newendesina uro
eyingo. Ndawugaro ye sendomoguru giritaga urungga tetenggo? Nga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

bare buniyongga nga, ngu ma kumooyingo. Ene wetoro, kabetero
ooroote. 40 Yisasdo ngundiro etoni ngu, asa, oniku ngu ingoro, nguro ene
yomooyinoyingo. Ene ngundiro tetoyi, ene Yisasdo oni simoo bare bidodo
oweyerootoni, endesina ooreyingo. Eweyi, nemi Yisas enengo kirikiri
oni kabusaga ngundo nangge Yisasdodo onibi yeyingo ya guminggakuno
uyingo. 41 Ngu naruno ngu, Yisas bare buniyonggaku kandeyi dowooro,
enengo mandenonggo eyingo. Tarita kumi, ero eyingo. Ngu mandega,
nguro muri ngu ngandiro. Bare buniyo no geya eteno. Ge ootooge. Eyingo.
42 Ene ngundiro etoni ngu, arisa, sodedo oorengo, ngu bare buniyonggaku
ootoogero, oororo, omburo, teyingo. Bare buniyo, nguro dagomani, ngu
kande eraya kegidemboro eraya (12). Oniku oo ngu kenoro, nguro ene
soriyokoyingo. 43 Asa, Yisasdo mande yanggango eneya ero eyingo. Ye nga
ooga ngaro oni gurano hamoo oorengo ma ewero. Ene ataga ye oowari
gura yoya, nga bare buniyongga, nga inootoyiga neni. Ero eyingo.

Nasaret Oni Yisas Kootu Inoyingo
(Matiyu 13:53-58; Luk 4:16-30)

6 1 Ngu naruno ngu, Yisas ngu endega ngu yokoro, ene enengo ende
damonimo oorowuyingo. Enengo kirikiri oni kirarongo nguya, ene
keyoro oorowuyingo. 2 Yudaro kando naru Sabatno, ene yowuru yano
uro, oni simoo bareno Anutro mande etuyeroro eyingo. Oni oowooyingga
enengo mande ingoro, soriyokoro eyingo. Nga oningga nga ndanonggo
nga mandega nga yowo? Ngu ndadiro ingonduduga ngunonggo ene
muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu ngundiro tete?
3 Ngu oningga ngu ya yeweroyi oni nangge. Ene Mariya nangoni. Ene
ngu Yemus, Yosis, Yudas, Sayimon nguro baye. Nguro kuwookuwooye
ngu nooreya oorootetoku nga, ngundiro ero eyingo. Ngundiro nguro,
ene Yisasya nowoondoye biyomi ingoyingo. 4 Yisasdo enengo mandeye
ngu ingoro, nguro eneya gumi eyingo. Anutro ingondudu eyingo oni,
ngu ende songomo oowooyi bingamidodo oruwa. Ene enengo ende
damonimo, enengo sowenimo, enengo ya gobooro onino ngu, ene
oowooyidodo ma tewa. 5 Ngundiro nguro, ene ngu endega nguno, muri
songo oorengo gura onindo ma teweroyi, oo ngu ma teyingo. Kini, ene
sayi oni guranangge nanggemo kandeyi okooro yomosiyerootoni, mete
teyingo. 6 Ene oni simoo bare Yisasro nowoondoyemo hamoo ma teyingo,
nguro Yisasdo ngu oni nguro ene ingondudu urungga teyingo.

Yisas Ene Kirikiri Oni Kirarongo Kande Eraya Kegidemboro Eraya, Ngu Ko Yunoyingo
(Matiyu 10:5-15; Luk 9:1-6)

7 Arisa, ngu naruno, ene oororo, ende songomo nguno endeyoro,
oni simoo bareno Anutro mande ero etuyeroro, enengo kirikiri

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni kirarongo kande eraya kegidemboro eraya, ngu negoyerootoni ombuyingo. Ombutoyi, ene eraya eraya soweyerootoni sayingo. Yisasdo ene yanggango yunoyingo. Ngu yanggangongga ngu merambooro andangeweroyi nguro yanggango yunoyingo. 8 Yisasdo ko oniya mande yanggango oorengo eyingo. Ye oomanongoyingo, siyaki, beye, oo ngu bidodo ma yowero. Usudoko nangge yoya sayi. 9 Ye towikumba eraya ma yowero. Towi guranangge nguya, keye goweyi nangge, keye eraya eraya doobengoya sayi. 10 Ye ende gurano uya, oni gurado yeyoro, oni oni tero, yoyoro, enengo yano utoningga ngu, asa, ngu yanggano nguno nangge oodega ngu, saweroyi naruno ootoogeya sayi. 11 Ene ende gidaregano satoyiga, ene ye ma yoyoya, enengo yano ma uya, ko yengo mande nguya ma ingootoyiga ngu, asa, ye mete ngu endega ngu yokoya sayi. Saweroyi naruno ngu, ye keyemo gugukakawu oorooteku, ngu endega nguno yonggurumooya sayi. Ngundiro tetoyi ngu, asa, enengo muriye biyomi yeno tewonggoku ngu eneno sugi sugi oruwa, ero eyingo. 12 Arisa, ene ngundiro etoni, kirikiri oni kirarongo sayingo. Saro, Anutro mande oni simoo bare nowoondoye yowoorengoweroyi, ngu wesiyoro eyingo. 13 Ene merambooro biyomi oowooyingga oweyeroro, bo urumi sayi onino yero, sayi oni oowooyingga moondeye dowooro yomosiyerootoyi, mete teyingo.

Yon Sonoyeroyingo Oningga Ngu Kumooyingo
(Matiyu 14:1-12; Luk 3:19-20; 9:7-9)

14 Herod ngu Rom Gabuman oni, ngundo Yudiya merako simoo bare nguro sobosobo koreteyingo oruwoku, ngundo Yisasro mande binga ngu ingoyingo. Yisasro oowooyi mera bidodo pawangootoni, simoo bare gidaregado ngu ingoro eyingo. Sonoyeroyingo Yon, ngu merenonggo ko ootoogete. Ngundiro nguro, ene mete oo songo oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu teweroyi, nguro yanggangoni urungga kandeyimo tunootete, ero eyingo. 15 Ngundiro etoyi, gidaregado eyingo. Ngu Ilayisa eyingo. Gidaregado eyingo. Ngu Anutro ingondudu eyingo oni, kurimiku gura. Eyingo. 16 Ngundiro nguro, Herodndo Yonro mandeni etoyi, ingoro, enebana eyingo. Yon ngu, kuri nondo bungeyi toongooyingo. Ehe! Ene ataga ko ootoogeteku ngu! Ero eyingo.

17 Herodro sosoreyingo nguro muri ngandiro. Kurimi, Herodndo koneyo Pilip bareyi yakakayi yoyingo. Barega ngu oowooyi Herodiyas. Yondo Herod erambarisa nguro mbumbuwayari yootunoro mamanayeroyingo. Ngundiro mamanayerootoni ngu, asa, Herodiyasndo Yonya sanggiri urungga tero, Herodno ewo. Herodndo enengo mandeni ngu ingoro, nguro ene enengo kirikiri oni sureyerootoni, oorero, Yon dowooro, utombo gosiyoro, ya biyomimo yeyingo. 18 Kuri, Yondo Herodya eyingo. Ge konege bareyi yooteku ngu, Anut doongeyimo ngu, ge muri biyomi tewo. Ero eyingo. 19 Nguro ngu, Herodiyas Yonya biyomi urungga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ingoyingo. Ene Yon ureyiga kumooni, ero ingoyingo. Ene Herodndo
ngu Yon ureni kumoowero, ma ingoyingo. 20 Ndadiro nguro, Herod ene
Yonro sosorero ingoote. Yon ngu Anutro oni nenengo ootooro, kundingiyi
oriyingo. Nguro ngu, ene gome sobowooyingo. Naru oowooyingga, Herod
ngu Yonro mandeni gome ingowero ingoro, ene nguro ingondudu kowuri
urungga teyingo.
21 Kootuyisina, Herodiyas oore ngandiro ereweyingo. Herod enengo
naru nemimbo bisiyoyingo naru nguro ingondudu tewero nguro ene
oo simbo urungga kayingo. Nguno ngu, me oni tabango ururu, enengo
Gabuman oni tabango ururu nguro nguya, Galili merako oni tabango
ngu nguya mayero yowuruwooyingo. 22 Ngu naruno nguno, Herodiyas
namboni, ngundo ya newendemo omburo, ngu gome oorengo kunoyingo.
Herodiyas nambonimbo yambono gome kunootoni, ene nguro gome
ingoyingo. Ngundiro nguro, Herodndo bare buniyongga nguya eyingo.
Ge oo guraro ingoya ngu, ge nono e. Ngundiro tetoyi, hamoo oorengo,
no gunowano. Eyingo. 23 Herod ene sorumimonggo hamoo oorengo, ko
eyingo. Ge komo nono oo gura nuno, ewaku ngu, no hamoo gunowano.
Ge noro mera oo sitowine nga kewooro wesoowooya gidare no nuno, ero
ewaku ngu, arisa, no mete ngundiro tero gunowano. Eyingo.
24 Ngundiro etoni, baregaku mandeni ngu ingoro, nguro ene endesina
oorero, nemimo sumoo eyingo. No ndawu oogaro ewano? Etoni,
nemimbo gumi eyingo, Ge Sonoyeroyingo Oni, Yon, nguro tabangomboro
e! Eyingo. 25 Arisa, bare buniyonggaku nemimboro mandeni ngu ingoro,
nguro ene sodedo ko omburo, Herodno eyingo. No Yon tabango yowero
ingoote. Anangu, ge Yon tabango toongooya, koondo samayi gurano
yeya, yoya, ombuya, nonuno. Ero eyingo. 26 Arisa, Herodndo mandeni
ngu ingoro, nguro ene newende ngu kowuri urungga ingoyingo. Ndadiro
nguro, ene kuri mande yanggango sorumimonggo oni doongeyemo ero
gosiyoyingo. Ngundiro nguro, ene bare buniyo nguro mandeni ngu ma
yokowa. 27 Arisa, ngundiro nguro, Herodndo me oni gura soweyootoni, ya
biyomimo oororo, Yon tabango toongooro, yoro ombuyingo. 28 Toongooro,
koondo samayi gurano, Yon tabango yero, yoro, omburo, Herod inootoni,
ngundo bare buniyonggaku inoyingo. Bare buniyongga, ngundo yoro,
oororo, nemi inoyingo. 29 Ngundiro tetoni, Yonro kirikiri oni mande
binga ngundiro ingoro ngu, asa, ene omburo, Yon bingo yoro, saro
merengooyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Oorengo (5,000) Oowari Yunoyingo

(Matiyu 14:13-21; Luk 9:10-17; Yon 6:1-13)

30 Ngu naruno nguno, Yisasro kirikiri oni kirarongo ko mayero, Yisasno
yowuruwooro, simoo bareno ko tewonggoku nguro mandeni Yisasno

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

wesiyoro eyingo. 31 Ngundiro tero, Yisasdo kirikiri onikuya eyingo. Oni simoo bare oowooyingga oorengo oororo, omburo tetoyi, nguro noore oo ma newato. Arisa, sodedomangge, noorengo nangge mera gura oni kini nguno saro, noore bodaga kengewato. Eyingo. 32 Etoni, nguro ene wanggo yoro, mera gura oni kini nguno sayingo. Enesu nangge kirikiri oniya nangge sayingo.

33 Ene oni simoo bare oowooyingga oorengo yeyoro ingoyingo. Nguro oni simoo bare oowooyingga endeni endeni bidodo yondowidoro, ngu mera gidaresina nguno ene nguya saro, ene koretero, Yisasno tunooteyingo. 34 Ene Yisas oororo, sono dabemimo mayero, wanggo gosiyoro, oni simoo bare oowooyingga yeyoyingo. Nguro ene nowoondoyi teyunoro ingoyingo. Ngu oni ngu Sipsip sobosobo kini, ero ingoyingo. Nguro ngu, Yisasdo mande damoni yero, mande oowooyingga oorengo ero etuyeroyingo. 35 Ngundiro tero oodoyi, sa uwero tetoni, Yisasro kirikiri oni Yisas tanggeyimo omburo eyingo. Nga merasina ngano oni kini. Ngundiro nguro, naru kiniteteku nga. 36 Ge oni simoo bare nga sureyerootooga sayi. Ene mete ende namoko namoko ngano saro, nguno ene oowari uriyowanggo. Eyingo. 37 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Yendo oowari yunowanggo. Eyingo. Etoni, enengo kirikiri oni enebana gumi eyingo. Ge, bine, noore oorowuya, digi doobeno nangge onibigado (Kina 200) oomanongoyingo uriyoya yunowooto? Eyingo. 38 Ene ngundiro sumoo etoyi ngu, asa, Yisas enebana gumi eyingo. Ye oomanongoyingo ndadiro? Ye oorowuya kenoyi. Eyingo. Etoni, ene oororo, kenoro, gumi eyingo. Noore oomanongoyingo kandegura, ko, iso eraya nangge ooroote. Eyingo.

39 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo eneya gumi eyingo. Oni simoo bare ene mete tambuyi tambuyi so metemimo nguno bibiteyi. Eyingo. 40 Arisa, oni bibitewonggoku ngu, wata oowooyingga onibi eraya kande eraya (50), wata oowooyingga onibi kandegura (100), ngundiro bibiteyingo. 41 Ene ngundiro bibitetoyi ngu, arisa, Yisas ene ngu oomanongoyingo kandegura, ko iso erayaga ngu yoro, ene sambono doongetero, Anutno esosootero yemboongeyingo. Yemboongero yokoro ngu, ene oomanongoyingo oososowooro, kirikiri oni kirarongo yunootoni, ngundo oni simoo bare bayetero yunoyingo. Iso erayagaku nguya ngundiro nangge teyingo. 42 Ngundiro tetoyi, oni bidodo netoyi, kawuye ndinditeyingo. 43 Oni simoo bare oo ngu netoyi, oomanongoyingo sosorango, iso sosorango nguya oriyingoku, ngu yowuruwooro, si kande eraya kegidemboro eraya (12) siriyootoyi, si manggowoomo oorero angeyingo. 44 Oni ngu oomanongoyingo neyingo, simoo nangge oowooyingga oorengo (5,000).

Yisasdo Galili Sono Koongeyingo Sanganiwoore Endeyoyingo
(Matiyu 14:22-23; Yon 6:15-21)

45 Kootuyisina, Yisasdo enengo kirikiri oni kirarongoku eririyeroro eyingo. Ye sodedo wanggo sanganimo ooreya, ye koreteya Galili sono

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

koongeyingo andu, Betisayida mera gidaresina oorowutoyiga, nobana oni simoo bareno etoowe, satoyigogo oorowuwano. Eyingo. 46 Ene ngundiro ero, oni simoo bare soweyerootoni, satoyi, Yisas enesu nangge mera purimo oorero, nguno Anutno yemboongewero nguro ene oriyingo. 47 Suwootetoni, wanggo koongeyingo kewooroko oodoni, Yisas enesu nangge puri bodaga nguno yemboongero oriyingo. 48 Ngu naruno ngu, doogo urungga oorero, ngundo wanggo wenggerenggereyeroyingo. Ngundiro tetoni, ene de sosimbo sono sanggawero wanggo woosooro oorowuweroyi, ko yanggango oorengo teroruwonggo. Sengewero mera wendooketoni, arisa, Yisas ene Galili sono koongeyingo sanganiwoore kewoongoro, enengo kirikiri onino oororo, dagayerowero teyingo. 49 Enengo kirikiri onikundo Yisas kenootoyi, Galili sono koongeyingo sanganiwoore kewoongoro, eneno oorowuyingo. Oorowutoni, kirikiri onindo Yisas kenoro, oo gabogado, ero ingoro, nguro ene kimanggaru urungga teyingo. 50 Oni bidodo ngundiro tero, kenoro, sosoreyingo urungga teyingo. Ngundiro nguro, sodedomangge, Yisasdo eneya mande ero eyingo. Ye nowoondoye yanggango yeyi. Nondo nangge ombutenoku nga! Nguro ye ma sosorewero. Eyingo. 51 Ngundiro ero, Yisas wanggo sanganimo ooretoni, ngu naruno nangge, doogogaku kiniteyingo. Ngundiro tetoni, nowoondoye sosorero, ingondudu urungga oorengo teyingo. 52 Ndadiro nguro, Yisasdo oomanongoyingongga oni simoo bare yunowoku yanggangoningga nguro ma ingondudu teyingo. Kini, enengo nowoondoye ukingoyingo.

Yisasdo Genesaret Merako Sayi Oni Oowooyingga Yomosiyeroyingo
(Matiyu 14:34-36)

53 Ene Galili sono koongeyingonggaku usowooro, mera oowooyi Genesaret, ngu gidaresina mayero, wanggo gosiyoyingo. 54 Ene wanggo yokootoyi, sodedomangge oni simoo bare Yisas kenoro, ene ingoyingo. 55 Ngundiro nguro, oni sodedomangge ende gurasina gurasina yondowidoro saro, ene sayi oni yoyoro, Yisas ndano oorooteku, nguno mayeyingo. 56 Yo, hamoo, ende bobodi, ende ururu, ndawu meranggasina Yisas tunootetoni ngu, asa, ene sayi oni ende kewoorokono yoyeyingo. Ene ngundiro tero, Yisasno ngguyinggayitero, sumoo sumoo inoyingo. Ndadiro nguro, sayi onindo nangge kandeye Yisasdo nengguro dabemisina yetoyi ngu, asa, sayi oniku bidodo mete temukoyingo.

Anutro Mamana Mande, Ngundo Yuda Oniro Osisambayeboro Mamana Mande, Ngu Dagate
(Matiyu 15:1-9)

7 1 Mosesro mamana mande sobowooyingo oni, ngu oowooye Parisi oni gidarega, ko, mamana mande etuyeroyingo oni gidarega,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundo Yerusalemnonggo omburo, Yisasya yowuruwooyingo. 2 Ene
Yisasro kirikiri oni gidega kandeye ma sonowooro oo dowooro, netoyi
yeyoyingo. Parisi onindo yeyoro, nguro ene nowoondoye kowuri yero
eyingo. Noorengo osisambananimboro muri ngundiro kini. 3 (Parisi oni,
Yuda oni bidodo, enengo osisambayeboro muriye keyeroro, kandeye
gome ma sonowooro ngu, asa, ene oo ma dowooro newanggo. 4 Ngundiro
nangge, ene oo uriyoweroyi musiyomo saro, ngunonggo mayero
ngu, ene kandeye ma sonowooro ngu, asa, ene oo ma newanggo. Ene
osisambayeboro mamana mande gura gura muri gidarega nguya keyoro,
nguro ene sono toba, kumbe, koondo, oo ngu bidodo ngu muringga
ewoku, ngu keyoro sonowooyingo.) 5 Ngundiro nguro, Parisi oni, ko,
mamana mande etuyeroyingo onikundo Yisas sumoo inoyingo. Ndadiro
nguro, gengo kirikiri oni, ene osisambaro muri ngu ma keyootenggo?
Enengo kandeye ngu sugabododo oo dowooro netenggo. Noorengo
osisambananimboro muri yomburiyootenggo. Ero eyingo. 6 Ene ngundiro
etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Anutro ingondudu eyingo oni Ayisayando
yeya mibuye tegedodo, ero nakangoyingo. Ene mande ngandiro
nakangoyingo.

> Ngu oni gidarega ngu, ene kingo manggoyemonggo no bingamine
> ero okootenggo. Enengo nowoondoyemo biyomi ingootenggoku,
> ngu muriyemonggo tunoo etuyerootenggo. 7 Nguro ngu, ene kingo
> nono yambo mande tetenggo. Ene oniro mamana mande nangge
> oni simoo bareno wesiyoro etuyerootenggoku ngu, ngundiro ngu
> godange ero eyingo. Noore Anutro mande nangge wesiyoro eteto.
> Ero eyingo. Ayisayando ngundiro nakangoyingo. (Ayisaya 29:13)

8 Yisasdo eyingo. Ye Anutro mamana mande ngu andangero yokoro, ye
oniro muriye ngu nangge, yanggango gome dowootenggo, ero eyingo.
9 Yisasdo mande gura soweyoro eyingo. Yengo ingonduduye
yowooraringoweroyi oni, Anutro mamana mande ngu andangero
yokowero, gome ingootenggo. Yengo muriye ngu nangge keyootenggo.
10 Kurimi, Mosesndo Anutro mamana mande nguno eyingo.

> Ge mete gengo awanangge manggowo keyo. Oni gura enengo eweyi
> nemimboya mande biyomi ero ngu, asa, ene hamoo oorengo udoyi
> kumoowa. *(Eksodas 20:12)*

11 Ye Anut kootu inoro, ngandiro etenggo. Oni gurado digi beye oododo
eweyi nemi hoorooweyeroweroyi, ene eweyi nemi erayagakuya ero
ewa. Nga digi beyega nga ngu, no Anut inowero yewano, ero eyingo.
12 Ene ngandiro etenggoku, muri nenengo kini eyingo. Arisa, eweyi,
nemi yomosiyoweroyi muri nguro gome ma ingootenggoku, nguro ye
ganayeroya, eneno etoyiga ene ingoyi. Ngu muringga tetenggoku, ngu
gome oorengo, ero eyingo. 13 Nguro ngu, ye muri osisambayemonggo
yoyingo ngu keyootenggoku ngu, ye Anutro mande ngu yeyi, kingo oo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundiro tetenggo. Ye muri gura gura ngundiro oowooyingga tetenggo. Ye ngu mandega ngu ero etuyerootenggoku, ngu Anutro mamana mande toongootenggo. Ero eyingo.

Muri Biyomimbo Oni Yeni, Biyomi Yete
(Matiyu 15:10-20)

14 Yuda oniro muriye ngandiro. Oni sowe gura gura oowari oo
dowootoyi, ngu oo ngu ma neyingo. Nguno Yisasdo oni simoo bare
ko negoyeroro eyingo. Ye bidodo noro mande nga ingoya, nguro
ingondudu teyi! 15 Oni gura goweyi sanganimo oo oorooteku, ngundo
newendesina uro, ngundo oni yeni, ma biyomi yewa. Kini, muri biyomi
oni newendemo oorooteku, ngundo endesina ooreteku, ngundo oni yeni,
biyomi yewa. 16 Oni sodeyi mande ingoweroyi tetoningga ngu, ene komo
nga mandega nga, gome ingoni. Ero eyingo.
17 Ene oni simoo bare ngu yoyokoro, yano oorowuyingo. Enengo
kirikiri onikundo ngu mande adingayingga, nguro sumoo inoyingo.
18 Ene sumoo etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Ye nguya ingonduduye kini?
Ye bine ma ingootenggo? Oo bidodo oni endesina oorooteku, ngundo
oni newendesina uro, ngundo oni yeni, ma biyomi yewa. 19 Ndadiro
nguro, oo ngundiro ngundo oni nowoondoye oorengomo ma ute. Kini,
ngu enesu kawuyi newendemo uro, ngunonggo oorero toongete. Ngu
mandega nguno, ngu Yisasdo oowari bidodo metemi eyingo. 20 Ene
mande gura soweyoro eyingo. Muri biyomi oni newendemo oorooteku,
ngunonggo endesina ooreteku, ngundo oni yeni, biyomi yete. 21-23 Muri
biyomi oni newendemo oorooteku, ngunonggo ootoogero, endesina
oorete. Ngu ngandiro. Ingondudu biyomi teweroyi muri; sebobarese
teweroyi muri biyomi; yakaka teweroyi muri; oni ureyi kumooweroyi
muri; oni bare gidarega yakakayi yodowooro yomburiyootenggoku
muri; oo kenomayingootenggoku muri; muri biyomi gura gura; ebe
ganagana mande teweroyi muri; godange mande teweroyi muri;
manggo unggaranggara teweroyi muri; oo kenomayingoweroyi muri;
yomooyinoro mande, sanggiri teweroyi muri; oni enengombo enengo
ingootoni, urungga teteku nguro muri; wenonoyingo mande eweroyi
muri; ngu muri biyomi ngu bidodo oni nowoondoyemonggo endesina
tunootero, ooreteku, ngu bidodobo oni yeni, biyomi yete. Ero eyingo.

Saropinisiya Merako Barega, Yisasro Newende Hamoo Teyingo
(Matiyu 15:21-28)

24 Yisas ootoogero, ngu endega ngu yokoro, Tayiya ende, Sayidon
merasina oorowuyingo. Ene oororo, ya gura newendemo uro, Yisas
nguno kengewero ingoro kombitetoni, oni gurado nguno mayero ma
kenowero, ero ingoote. Ene Yisas kombiteweroyi nguya ereremo kini.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

25-26 Kini, sodedomangge bare gurado Yisasno, nguno oorooteku,
ngu etoyi ingoyingo. Ngu barega ngu, ene namboni bodaga nguno
oombooro biyomidodo ngu oruwo. Ngu barega ngu Girik barega ene
ngu Saropinisiya merako mayero, nguno oruwo. Ngundo, ene Yisas
oruwoku ngu ingoro, nguro sodedomangge ene yano omburo, Yisas keyi
damonimo boodoo oondoogeyingo. Ene boodoo oondoogero, Yisasno
ngguyinggayi tero, sumoo sumoo eyingo. Yisas gedo merambooro noro
nambonemo oorooteku, ngu oweni, ero eyingo. Ndadiro nguro, ngu
barega ngu newendemonggo hamoo ingoyingo, Yisas ene mete nambone
yomosiyowa, ero ingoyingo.
27 Yisasdo Yuda oniro ingondudu ngu ngandiro ingoyingo. Noore Yuda
oni ngu noore oni oorengo, ero, oni sowe gidarega Yuda oni kini, ngu se
ngundiro, ero ingootenggo. Nguro ngu, Yisasdo ngandiro eyingo. Noore
simooye oowari yunootooye, nero yokootoyiga, kootuyisina gumi yoro,
se yunowato. Simooye oo ma neyingomo oo ngu yoro, se ma inowato.
Eyingo. Yisasdo ngu barega nguro newendemo hamoo teyingo, ngu
towoongoro, nguro ene ngundiro eyingo.
28 Ene baregakundo Yisasro mande gumi eyingo. O Oni Urungga, ge
hamoo ete. Ene sebo ngu oo neweroyi yaba newendemo simooyemboro
oo sosorango, ngu netenggo. Eyingo.
29 Ene ngundiro etoni, Yisas enebana eneya gumi eyingo. Ge ngundiro
etekuro, arisa, ge mete oorowu. Merambooro biyomi ngu kuri namboge
yokoro toongewo. Eyingo. Ndadiro nguro, Yisasdo enengo newendemo
hamoo teyingo, ngu yanggango kenoro nguro ene mande ngundiro
eyingo. 30 Arisa, baregaku enengo yano ko oorowuyingo. Ene ko oororo,
ene namboni yabano wetoro oodoni, kenowoku, oombooro ngu ene kuri
yokowo.

Yisasdo Oni Gura Mandeni Kini, Ko, Sodeyi Nguya Tuwo Ngu Yomosiyoyingo

31 Ngu naruno nguno, Yisas ko ootoogero, Tayiya mera yokoro,
Sayidon mera nguya yokoro, yade mera gura oowooyi Dikapolis nguno
oorowuyingo. Ngu merako nguno ende ururu kande eraya nguno oruwo.
Ngu kewooroye oorengowoore yade oororo, Galili sono koongeyingo ngu
tanggeyimo tunooteyingo. 32 Oni sowe gidaregado oni gura sodeyi tuwo
ko mandeni moore nguya kini, ngu yoro, Yisasno mayeyingo. Mayero,
ene Yisasno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo inoro, ngu oningga
nguno kandeyi yeya yeningga, mete teni, ero eyingo. 33 Arisa, Yisasdo
enengo mandeye ngu ingoro, nguro ene oninggaku yoro, oni simoo bare
yoyokoro, songo oororo, nguno enesu nangge dikaworiyo. Dikaro, Yisasdo
kandedibiyi ngu oningga ngu sodeyimo yeyingo. Yero, kandedibiyi
yoro, muketero, oninggaku mebuyimo yeyingo. 34 Yero, Yisas sambono

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

randoro doongetero, yanggango iyangero, newende sendoweroyi teyingo. Ene ngu oninggakuya enengo mandenonggo eyingo. Epata! Eyingo. Nguro muri ngu ngandiro. Ge goosoo! Ero eyingo. 35 Asa, ngu naruno nangge, oni sodeyigaku ngu himiyetoni, oo mebuyi gosiyoyingonggaku sodedomangge besero toongeyingo. Ene mete mande metemi eyingo. 36 Ene mete tetoni, ene Yisasdo roogo yanggango teyunoyingo. Ene oni gurano nga ooga ngaro ma ewero. Ene Yisasro mande ma ingoro, ene yanggango yero, nguro muri wesiyoro, ero endeyoyingo. 37 Yo, hamoo, simoo bare bidodo nguro mandeni ngu ingoro, ene hamoo sosoreyingo urungga oorengo tero, ene eyingo. Yisasdo oo bidodo tewoku ngu gome oorengo tete. Ene komo oni sodeye tuwo ngu tetoni, mande gome ingootenggo. Oni mandeye kini, ngu nguya mande gome etenggo. Ero eyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Oorengo 4,000 Oowari Yunoyingo

(Matiyu 15:32-39)

8 1 Ngu narunggano, nguno oni simoo bare oowooyingga oorengo yowuruyingo. Ene yowuruwooro, ene oowariye nguya kini. Ngundiro nguro, Yisasdo enengo kirikiri oniku negoyerootoni, ombutoyi eyingo. 2 No nga simoo bare ngaro nowoondoyi teyunooteno. Naru kabusa noya oruwootoku, ene oowariye nguya kini. 3 Ene oodooro kumootoyi, soweyerootoowe, enengo yano sawero saro ngu, asa, oorekono doongeye toongootoni, mera wongosogurumooro yurewa. Nguro ngu, oni gidarega ngu yowokononggo mayewonggo. 4 Ene ngundiro etoni, kirikiri onindo gumi sumoo eyingo. Nga mera gumisina ngano oni kini, nguro noore oowari ndanonggo yoro, oni simoo bare yunootooye newanggo? Ero eyingo. 5 Ngundiro sumoo etoyi ngu, asa, Yisasdo sumoo gura yunoyingo. Ye oomanongoyingo ndadiro? Ero eyingo. Enebana gumi eyingo. Kandegura gidemboro eraya. Ero eyingo.

6 Yisasdo mandeye ngu ingoro, nguro ene simoo bareya eyingo. Ye merakono bibiteyi, eyingo. Bibitetoyi, Yisasdo ngu oomanongoyingo kandegura gidemboro erayagaku yoro, Anutno yemboongero yokoro, oososowooro, enengo kirikiri oni yunoyingo. Yunootoni, ngundo bayetero, simoo bare yunoyingo. 7 Ene iso bobodi gidarega nguya moore. Nguro ngu Yisas ene nguya yoro, Anutno iso nguro esosootero, yemboongero yokoro ngu, asa, ene kirikiri oniku iso yunoro eyingo. Iso nguya bayeteya, simoo bare yunoyi. Eyingo. 8 Ngundiro yunootoyi, oo netoyi, mete tetoni, oo sosorango oodoni yowuruwooro, nguno ngu ene si kandegura gidemboro eraya siriyootoyi, angeyingo. 9 Ngu oni ngu oowooyingga oorengo 4,000 oruwonggo. Ngundiro tero, Yisasdo oni simoo bare soweyerootoni, enengo endemo endemo sayingo. 10 Ene ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

naruno, enengo kirikiri onidodo wanggo sanganimo oorero Dalumanuta merasina nguno sayingo.

Oni Gidarega Muri Songo Oorengo Gura Anutnonggo Kenowero, Nguro Sumoo Eyingo

(Matiyu 16:1-4; Luk 12:54-56)

11 Mosesro mamana mande sobowooyingo oni oowooye Parisi omburo,
Yisasya mande gumi gumi ero ronggeyoro, Yisas towoongowero
nguro ene sumoo eyingo. Sambo endeboro sunggi oorengo gura
onindo ma teweroyi, ngu teya, etuyerootooga kenowooto, eyingo. Ngu
kenoro, noore ingowato. Hamoo oorengo, ge Anut Nangoni oorengo
yanggangonggedodo, ero towoongoyingo. 12 Yisasdo mandeye ngu ingoro,
nguro ene kowuri ingoro, yanggango yuka oorongooro eyingo. Ndadiro
nguro, nga simoo bare nga narungga ngano oode sunggiro etenggo?
No hamoo yeya eteno. No sunggi gura nga narungga ngano hamoo
ma tewano. Ero eyingo. 13 Ngundiro nguro, ene ko yoyokoro, wanggo
sanganimo oorero, ene Galili sono koongeyingo gidaresina toongeyingo.

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni, Parisi Oni, Ko, Oni Tabango Urungga Herod Nguya Mande Adingayi Nguno Eyingo

(Matiyu 16:5-12)

14 Yisasro kirikiri oni oowari kabetero, oomanongoyingo ma yoro
ombuyingo, ene oomanongoyingo gurananggе wanggono oriyingo.
15 Ngu naruno nguno, Yisasdo mande yanggango eneya eyingo. Ye
ingonda teyi! Parisi oni, Gabuman oni tabango urungga Herod ngundo
oomanongoyingo yeni, koongeweroyi Yis, nguro gome doongeteyi.
Enengo mandeye ngu Yis oomanongoyingo newendemo utoni,
koongeteku ngundiro. 16 Enengo nangge ero ingoro eyingo. Ene ngundiro
eteku ngu, ndadiro ngu, noore oomanongoyingo ma yoyingo, ero eyingo.
17 Asa, Yisas ene ingoro, nguro gumi eyingo. Ndadiro nguro, yengo
nangge mande ngundiro etenggo? Noore oomanongoyingo kini? Ye,
bine, ingonduduye kini? Ye bine kuri ma ingoyingo; ngundi, nowoondoye
ukingoyingo, bine? 18 Ye doongeyedodo, ye oo ma kenoyingo? Ye
sodeyedodo, ye mande ma ingootenggo? Ye kabetetenggo, bine? 19 Kuri,
no oomanongoyingo kandegura oosososowoowonoku, oni oowooyingga
oorengo 5,000 yunowonoku, nguro ngu gumi oodoni, ye si ndadiro
siriyootoyi, manggowoomo oorewo? Eyingo. Etoni, enendo gumi eyingo.
Kande eraya kegidemboro eraya. Ero eyingo. 20 Asa, Yisasdo mande gura
soweyoro eyingo. Naru gurano, oomanongoyingo kandegura gidemboro
eraya oosososowoowonoku, oni oowooyingga oorengo 4,000 yunowonoku,
ngu gumi oodoni, ye si ndadiro siriyootoyi, manggowoomo oorewo? Ero
sumoo eyingo. Etoni, enebana gumi eyingo. Kandegura gidemboro eraya.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Eyingo. 21 Ngundiro etoyi ngu, asa, Yisasdo sumoo gura ero yunoyingo.
Ye ngu kenoro ma ingootenggo, bine? Eyingo.

Yisasdo Oni Doongeyi Kiringo Gura Betisayidano Yomosiyoyingo

22 Yisas ko kirikiri oni nguya, ene Betisayidano oororo, tunooteyingo.
Ngu oni simoo bare gidarega, ngundo oni gura yoro, Yisasno
mayeyingo. Ngu oningga ngu, doongeyi kiringo. Nguro ngu, ene
Yisasno ngguyinggayi tero, sumoo sumoo inoro eyingo. Ge kandege
nga oninggano ngano yetooga mete teni, ero sumoo eyingo. 23 Arisa,
Yisasdo mandeye ngu ingoro, nguro ene oni doongeyi kiringonggaku
kandeyi dowooro yoro, ende yokoro, ende dabemimo ooreyingo. Yisasdo
ngu oni doongeyinggakuno muketeyingo. Muketero, Yisas kandeyi ngu
oninggakuno yero, sumoo inoro eyingo. Ge oo kenoote, bine? Eyingo.
24 Ene ngundiro etoni, ngu oni doongeyi biyominggaku doongetero,
gumi eyingo. No oni yeyootoowe ngu, de ngundiro tero, ene oororo
omburo tetenggo. Oo gome ma kenooteno. Eyingo. 25 Ngundiro etoni
ngu, asa, Yisasdo kandeyi, oni doongeyi biyominggakuno ko yeyingo.
Ngundiro tetoni, oni doongeyinggaku yanggango doongetero, metemi
oorengo tero, oo bidodo gome tunoo kenoyingo. 26 Ngundiro tero, Yisasdo
ngu oninggaku soweyootoni, enengo yano oorowuyingo. Ene Yisasdo
oninggakuya eyingo. Ge ende kewooroko sodedo ma uwero. Ero eyingo.

Pitando Yisas Krayis Muri Yootunoro Eyingo
(Matiyu 16:13-20; Luk 9:18-21)

27 Yisas enengo kirikiri oniya ootoogero, ende gura oowooyi Sesariya,
gura oowooyi Pilipayi nguno sayingo. Saro, ooreko kirikiri oni sumoo
yunoro eyingo. Oni simoo baredo noya ndawu oningga etenggo? Eyingo.
28 Ene ngundiro sumoo etoni ngu, asa, kirikiri onindo Yisasno gumi
eyingo. Oni gidaregado ngu geya ngandiro etenggo. Sonoyeroyingo
Yon. Etoyi, ene oni gidaregado ngu ngandiro etenggo. Ge Ilayisa,
Anutro ingondudu eyingo oni. Etoyi, ene gidegado ngu etenggo. Ge
Anutro ingondudu eyingo oni gura, etenggo. 29 Ngundiro etoyi, Yisas
enebana sumoo yunoyingo. Yendo ngu noya ndawu oningga etenggo?
Eyingo. Pitando enengo mandeni ngu ingoro, nguro ene sodedomangge
gumi eyingo. Ge Krayis, Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni.
30 Ngundiro etoni, Yisasdo mande yanggango eyingo. Ye nga mandega
nga onino ma ewero. Eyingo.

Yisas Enengombo Kumooro Ko Ootoogeweroyi, Nguro Eyingo
(Matiyu 16:21-28; Luk 9:22-27)

31 Yisas damoni yero, kirikiri oni mande keta mesarango ngu ero
etuyeroro eyingo. Oni Nangoni tunootewoku, ene komo oo bidodoboro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ogingo urungga yowa. Tabango oni, Anutro wooro yeyingo oniro sobosobo mamana mande etuyeroyingo oni nguya, ngundo mandeni biyomi ero, kootu inoro, ureyi kumoowa. Ene naru kabusa oode, nguno ko ootoogewa. Eyingo. 32 Yisasdo ngu mandega ngu tunoo oorengo etoni, Pitando Yisas yoro, sosina oororo, damoni yero mamanangoyingo. 33 Ngundiro tetoni ngu, asa, Yisasdo Pita kootu inoro, yowoorengoro, kirikiri oni yeyoro, Yisas enebana Pita mamanangoro eyingo. Pita, ge Setanro ingondudu ete. Setan, ge ombuya kootunesina oorowu. Ge Anutro ingondudu ma ingoote. Kini, ge oniro ingondudu nangge ingoote. Eyingo.

34 Ngundiro ero, Yisasdo enengo kirikiri oni, ko, oni simoo bare nguya negoyerootoni, mayero, yowuruwootoyi, mande yunoro eyingo. Oni gura no kenerowero ngu, ene mete enengo ingonduduni bidodo yokoya, kowuri ene inootenggoku ngu de omukondi ngundiro koorowooya, no keneroya endeyoni.[f] 35 Oni gura enengo ingonduduni yanggangoni gome dowooro, goweyi sugi oruweroyi ingooteku ngu, enengo ootootoni Anut doongeyimo hamoo oorengo oonootewa. Oni gura enengo ingonduduni ootootoni bidodo no nunoro ngu, ene ngunonggo mandene keta mesarango nguro ingoro, gome dowooro ngu, asa, ene mete kootuyisina sambo endemo sugi sugi keta oruwa. 36 Oni gura mera ngaro oo bidodo yomukoro oode, kumoowaku ngu, ndawu oogado ene hooroowewa? 37 Ngu oningga ngu, ene ndawu oogado enengo goweyi yanggangoni keta oruweroyi ngu uriyoro yowa? Oni gurado Anutro endemo oorowuweroyi oore ngu enengombo oo gurado hamoo oorengo uriyoweroyi kini. 38 Ataga, oni simoo bare endeni endeni bidodomo erambarisa oruweroyi yomburiyoro, buribari endeyoro, muri biyomi nguro ingondudu tero, Anutro mande kootu inootenggo. Ene oni gura oni ngu kewooroyemo ootooro, ngunonggo noro mandene murine ero, oyimo yoro oorooteku ngu, arisa, kootuyisina, no nguya Awanemboro yanggangoni duridarini, sambono Engel oni kundingiyi, ngudodo ombutetoku naruno, no nguya, hamoo oorengo, ngu oningga nguya oyimo yowano.

9 1 Ngu naruno nguno, Yisasdo eneya eyingo. Hamoo oorengo, no yeno eteno. Oni gidarega nga dikatenggoku nga, gumi ma kumooyingomo, Anutdo enengo simoo bare soboyerooteku naruno, enengo yanggangonidodo tunootetoni ye kenowanggo. Eyingo.

Yisas Moondeyi Guradiro Tunooteyingo
(Matiyu 17:1-13; Luk 9:28-36)

2 Kootuyisina, naru kandegura gidemboro guranangge yokoro, Yisasdo Pita, Yemus, Yon, ngu oni kabusaga ngu yoyoro, mera puri piru

---

[f] **8:34** (Ge Yisas oowooyi nguro ko tero, mandeni murini nguro ko tetoyi, Yisas teyinoyingo, ngu ngundiro Yisas oowooyi nguro ene gutoro, yomoonggunoro, mandege biyomi etoyi ngu, ngu gengo de omukondi ngundiro koorowoowa).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ndandayingo awuno oorengonggano ooreyingo. Nguno oorero, enesu
nangge oruwonggo. Ngu naruno, Yisas moondeyi ngu oni kabusaga
doongeyemo yowoorengoro, Yisas enesu guradiro tunooteyingo. 3 Yo,
hamoo, Yisasro towikumbani ngu soru ngundiro wadori, ko, sarayi
oorengo tunooteyingo. Merako ngano oni gurado towikumbani oo
ngundiro yeni, ma sarayi yewa. 4 Ngu naruno, Ilayisa, Mosesya Yisas
tanggeyimo tunootero, Yisasya mande etoyi, kirikiri oni kabusaga,
ngundo ngu yeyoyingo. 5-6 Pitando oo ngundiro kenoro, nguro ene
soriyokoro, Yisasno ndawu mandega ewano, ero, ngu ma ingoyingo.
Ngundiro nguro, ene Yisasno ngandiro eyingo. Oo etuyeroyingo oni,
noore ngano oruweroyi ngu gome. Nguro ngu, gedo mete ero etoni
ngu, asa, noore tookoododo kabusa yewato. Gura gengo, gura Mosesro,
gura Ilayisaro yewato. Eyingo. 7 Pitando mande etoni ngu, asa, ngu
naruno nangge, goboore gura tunootero, ngundo doobeyeroyingo.
Doobeyerootoni, Anutdo ngu goboore kewoorokononggo tunootero
ngandiro eyingo. Ngu nenengo nangone, no nowoondone nguro gome
ingooteno. Ye enengo mandeni, ngu gome ingoyi! 8 Ene ngundiro
etoni, asa, sodedo oorengo ene doongetero, Yisas enesu nangge oodoni
kenoyingo.

9 Arisa, Yisas, enengo kirikiri onikuya, mera puringgaku yokoro,
ko uyingo. Uro, Yisasdo mande yanggango ero eyingo. Ye awuno oo
kenowonggoku, nguro oni gurano ma ewero. Anutro Nangoni Oni
Kirarongo mere yokoya, ko ootoogetoninggago, asa, ye mete yootunoya
eyi. Eyingo. 10 Ene ngu mandega ngu gome dowooro, enengo nangge
mande ero ingoyingo. Ngu mandega mere yokoro ko ootoogetoni,
ngu ndadiro? Ero ingoyingo. 11 Ngu naruno, Yisasro kirikiri onikundo
Yisas sumoo inoyingo. Anutro mamana mande etuyeroyingo oni,
ngundo ngandiro etenggo. Ilayisando, Anutro ingondudu eyingo oni,
koreteyunoro ombuwa, ero etenggo. Ndadiro nguro, ngundiro etenggo?
12 Ene mande ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Hamoo,
Ilayisa omburogogo, oo bidodo yomosiyowa. Ngu ndadiro nguro, Anut
mandeno ngu mandega ngu ooroote? Ngu ene Oni Nangoni, ngundo oo
bidodoboro ogingo urungga koorowootoni, onindo yomooyinoro mandeni
biyomi ewanggo. 13 Ene no yeno eteno. Ilayisa ene kuri ombuwo. Ene
onindo ngu enengo ingondudu nangge keyoro, muri biyomi gura gura
nguya ene teyinoyingo, Anutro mande nakayano ewoku, ngundiro
teyinoyingo. Eyingo.

Yisasdo Simoo Oore Gura Meramboorododo, Ngu Yomosiyoyingo
(Matiyu 17:14-21; Luk 9:37-43)

14 Yisas kirikiri oni kabusagakuya oororo, enengo kirikiri oni
gidaregano tunooteyingo. Ene tunootero, yeyoyingo ngu oni simoo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

bare oowooyingga oorengo mayero, yowuruwooro, mamana mande etuyeroyingo oni gidarega, kirikiri oni nguya, mande gumi gumi ero ronggeyoyingo. 15 Ronggeyootoyi, oni simoo bare bidodo Yisas kenootoyi, ombutoni, sodedomangge soriyokoro, yondowidoro, Yisasno oororo, yenggonangoyingo. 16 Ene ngundiro tetoyi, Yisasdo enengo kirikiri oniku sumoo yunoyingo. Ye ndadiro mandega eneya ero ronggeyootenggo? 17 Ngundiro sumoo etoni, ene oni gura ngu oni simoo bare ngu kewooroyemonggo, Yisasro mande gumi eyingo. Oo etuyeroyingo oni urungga, no nangone, oombooro biyomi, ngundo newendemo ootooro, ngunonggo manggowo witumoororoote. Ngundiro nguro, no ngu yoro, geno ombuteno. 18 Naru oowooyingga ngu, oombooroga, ngundo yanggango biyomi dowooro ooroote. Ene merako wenggeremootoni sorero, ooroote. Kooto sarayi ngu manggowoomo nguya ooretoni, metoyi gome kini ndinditero, moondeyi sagaga tewa. Nguro ngu, no gengo kirikiri onino ngu oweyi, ero etoowe, ene ngu oombooroga ngu andangeweroyi nguya ereremo kini. Eyingo.

19 Yisasdo ngu mandega ngu ingoro, enengo kirikiri oni, ko, simoo barekuya eyingo. Ye simoo bare nowoondoyemo hamoo kini! No yeya naru pirungga oorootetoku, ene naru ndadiro ngu yengo kowuriye koorowoowanggo? Arisa, ye simooye bodaga ngu yoya, nono ombuyi. Ero eyingo. 20 Ene ngundiro etoni, onikundo ngu simoonggaku yoro, Yisasno ombuyingo. Ene ngu oomboorogakundo Yisas kenoro, sodedo oorengo ngu simoo oorenggaku, newendemonggo yanggango oorengo wenggeremootoni, simoonggaku merako ukero, wetoro, nguno yowoorariingoro, sagaga tero, koodoo sarayi manggowoomonggo ooreyingo.

21 Ene ngundiro tetoni ngu, asa, Yisasdo eweyi sumoo inoyingo. Naru ndadiro ngundiro teroruwo? Etoni, eweyimbo gumi eyingo. Kuri ene bodagano damoni yero ooroote, eyingo. 22 Naru oowooyingga, oombooro biyomi, ngundo simooyengga nga wenggeremootoni, de nombono, sonono nguya uro, ureni kumooweroyi teroroote. Ge mete tetoningga ngu, ge nowoondoyi teyunoya, ge noore hoorooweyero. Ero eyingo. 23 Ene ngundiro etoni, Yisasdo simooyengga ngu eweyimboya eyingo. Ataga, ge noya ngandiro ete. Ge mete tewa tetoni, ngu ge no nangone yomosiyo. Ndadiro nguro, ge ngundiro ete? Oni nowoondoyemo hamoo Anutno yero ngu, asa, ene mete oo bidodo teweroyi ingowa. Eyingo. 24 Yisasdo ngundiro oo etoni, asa, sodedo oorengo, oni eweyingga ngundo meno ero eyingo. No nowoondonemo hamoo tete. Ene noro nowoondone hamoo ngu ootuwoo! Nguro ngu, ge no hoorooweneroo! Eyingo. 25 Etoni, Yisasdo yeyoro ngu oni simoo bare oowooyingga oorengo mayero, yowuruwootoyi, nguro ngu, ene ngu oombooroga nguya sanggiri tero, kenoro eyingo. Ge oombooro manggowo sodeyi ukingoyingo, no geya

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

eteno. Ge nga simooyengga nga yokoya, kootuyisina, ge ene newendemo
ko ma uwero! Ngundiro eyingo. 26 Arisa, ene ngundiro etoni ngu, simoo
ooregaku newendemonggo oomboorogaku ki biyomi ero, oninggaku
yanggango oorengo wenggerenggeremoyingo. Ngundiro tero, oninggaku
yokoro, besero toongeyingo. Oombooro toongetoni, oninggaku gaboyi
kumooyingo. Gaboyi kumootoni, oni oowooyingga nguro eyingo.
Oni kuri kumooteku nga! Ero eyingo. 27 Ene ngu naruno, Yisasdo
kandeyimonggo dowooro okootoni, ko ootoogero dikayingo.
28 Kootuyisina, Yisas enengo kirikiri oniya ya gurano uro, nguno
enesu nangge ootooro, Yisasno sumoo eyingo. Ndadiro nguro, noore ngu
oombooroga ngu oweweroyi ma ingowooto? Eyingo. 29 ene ngundiro
sumoo etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Anutno yemboongetoyi ngu, ngundiro
oombooro biyomi ngu ye mete andangetoyi toongewa. Oore gurano
ngundiro mbooro biyomi ngu ma andangetoyi toongewa. Kini, Anutno
yemboongero andangeweroyi ngu mete.

Yisasdo Naru Kumooro Ko Ootoogeweroyi Nguro Ko Eyingo
(Matiyu 17:22-23; Luk 9:43-45)

30-31 Ene ngu endega ngu yokoro, oororo, Galili mera kewoorokuri
oorowuyingo. Ndadiro nguro, Yisas enengo kirikiri oni etuyeroweroyi
naruno, nguro ngu, Yisasdo enengo kirikiri oni nguya kombitero, Anutro
mande etuyerowero eyingo. Oni Nangoni, ngu mundi oni kandeyemo
yetoyi, ngundo ureyi kumoowa. Ureyi kumootoni, naru kabusa yokoro,
ene ko ootoogewa. Eyingo. 32 Ene mande ngundiro etoni, ene kirikiri oni
ngu mandega, ngu muri ma ingoro, nguro ene sumoo inoweroyi nguya
sosoreyingo.

Onendo Ngu Oni Urungga?
(Matiyu 18:1-5; Luk 9:46-48)

33 Arisa, ene Kapeniyam endemo tunooteyingo. Ene ende oororo, ya
newendemo uro, arisa, Yisasdo kirikiri oni sumoo yunoro eyingo. Ye
oorekono ndawu mandegaro ewonggo? Ero sumoo eyingo. 34 Ene sumoo
ngundiro etoni, ene kirikiri oni mande gumi ma eyingo. Ndadiro nguro,
kirikiri oni oorekono oororo, mande ngandiro ero ingoyingo. Onendo
koreteyingo urungga oruwa? Ewonggoku nguro ene oyimo yoro, Yisasno
mande gura gumi ma eyingo. 35 Yisas enengo ingonduduye ngu kuri
ingoro, nguro ene bibitero, kirikiri oniku, kande eraya kegidemboro
erayagaku negoyerootoni, ombutoyi eyingo. Oni gurado koreteyingo
oruwero, ingoro ngu, asa, ene komo omburo kootu tero, oni bidodoboro
kirikiri oni tero oruwa. Ero eyingo. 36 Yisas ngundiro ero, simooye
gura bodaga yoro, kewooroyemo yero, ngunonggo okooro boogomooro,
enengo kirikiri oni kirarongo nguno eyingo. 37 Oni ene no oowoonemboro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ingondudu tero, ene oni simooye ngandiro bodaga yoro, hooroowewaku ngu, ene no hoorooweneroote. Oni ene no hoorooweneroro ngu, ene no, ko, noro Awane no sowenerootoni, ngano ombuwono, ngu ene nguya hooroowewa. Ero eyingo.

Oni Nooreya Ma Sanggiri Tewaku Ngu, Ene Noorengo Doboonani Oorengo
(Luk 9:49-50)

38 Yondo Yisasno eyingo. Oo etuyeroyingo oni, noore oni gura
kenootooye, ene gengo oowoonggemo merambooro oweyerootoni, ngu
noorengomu kini. Ngundiro nguro noore ene roogo teyinowooto. Ndadiro
nguro, ene gengo kirikiri oni kini. 39 Ene ngundiro etoni, Yisasdo gumi
eyingo. Ye ma roogo teyinowero. Ene oni gura no oowoonemo muri songo
oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu tewaku ngu, ene noya mande
biyomi sodedo ma ewa. 40 Ndadiro nguro, oni gura nooreya sanggiri kini,
ngu noorengo doboonani ngundo noore hoorooweyerowa. 41 No hamoo
oorengo yeno eteno. Krayis oowooyimo, hoorooweyerowo ero ingoro,
sono tobano ye yunowaku ngu, arisa, ngu oningga, nguro Anutro uri, ngu
hamoo oorengo, ene Anutro endemo sugi sugi ngundiro urini yororuwa.
Ero eyingo.

Muri Biyomi, Ngundo Oni Nowoondoyemo Hamoo, Ngu Yomburiyoote
(Matiyu 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 Yisasdo kirikiri onino mande gura eyingo. Oni gurado simooye
nga noro nowoondoyemo hamoo ingoro oorootenggoku, nga gura
yoro, newendemo hamoo ingooteku, ngu yomburiyowaku ngu,
enengombo muri biyomi tewoku nguro gumi ogingo urungga oorengo
yowa. Arisa, ngu oningga, ngu enengombo ngundiro tewoku, nguro
mete ngu digi urungga yoya, ngundo bungeyimo gosiyoya, yoya,
sono koongeyingo urungga ngu kewooroko oorongootoyiga uni. 43 Ge
kandegebo weti mbumbuwa gura tetoningga ngu, ge mete toongooya,
andangeya, oorongooga uni. Kandege guranangge, ngundo mete keta
oruweroyi gome ngu yowa. Kinitetoni, ge kandege eraya eraya oodoni,
ngundo goyoro, ende biyomi de nombono ma kumooweroyimo nguno
oorongoonggerowa. 44 Ngu endega nguno, bunimbo suwooyi sano oni
goweyi songgiwi nero, oodoni, oninggaku ogingo urungga ingoro, sugi
sugi oruwa. Enendo de nguya ma wemoowa. 45 Ngundiro nangge, kengge
gurado mbumbuwano goyoya, utoningga ngu, arisa, ngu kengega ngu
toongooya yoko. Ngundiro tero, ngu ge mete keta oruweroyi gome ngu
yowa. Kengge eraya eraya oodoni ngu, ngundo goyoro, ende biyomi de
nombo ma kumooweroyimo, endegano nguno oorongoonggerowa. 46 Ngu
endega, nguno bunimbo suwooyi sano oni goweyi songgiwi nero oodoni,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oninggaku ogingo urungga ingoro, sugi sugi oruwa. Enendo de nguya
ma wemoowa. 47 Ngundiro nangge, ene doongenggebo weti mbumbuwa
gura tetoningga ngu, ge mete ngu doongenggega ngu yowukeya,
oorongoongga uni. Ge doongengge guranangge, ngu ge mete Anutro
mande mande murini nguno uwa. Ge doongengge eraya eraya oodoni
ngu, ngundo goyoro, ende biyomi de nombo ma kumooweroyi oorengo
(Hel) nguno oorongoonggeroni uwa. Anutro Mandeno ngandiro ete.
48 Ngu endega, nguno bunimbo suwooyi sano oni goweyi songgiwi
nero, oodoni oninggaku ogingo urungga ingoro, sugi sugi oruwa.
De nguya ma wemoowa. *(Ayisaya 66:24)*
49 Kumbe gura dowooro yetoyi, ngu gagiwi kini. Arisa, gagiwi yero,
ariyetoni, de koondodongoombo boosowootoyi, yanggango oorengo
yeteku ngundiro. Towootowoo omburo, ngundo oni yeni, kumbe
boosowootoyi, yanggango yeteku, ngundiro tewa. 50 Anutro mande keta
gome, ngu sayi nembo ngundiro. Sayi nembo ngu oo gome. Ene sayi
nembo, nguro yanggangoni kuri kiniteyingo ngu, ye ndadiro tetoyi, ngu
sayi nembo ngu ko mete tewa? Sayi nembo ye nowoondoyemo oorooteku
ngu, ye komo dobookuriyeboya gome oorengo imakeyingomo bibiteya
oriyi. Ngundiro eyingo.

Yisasdo Erambarisa Toongooweroyi, Nguro Eyingo
(Matiyu 19:1-12; Luk 16:18)

10 1 Ngu naruno nguno, Yisas ootoogero, ngu endegaku yokoyingo.
Endegaku ngu yokoro, ene Yudiya mera Yodan sono anduroko
urooreyingo. Urooretoni, ngu naruno, Yisas tanggeyimo oni simoo bare
urungga oorengo yowuruwooyingo. Ngundiro yowuruwootoyi, Yisasdo
enengo muri ngu keyoro, Anutro mande oni simoo bare etuyeroro eyingo.
2 Ngu naruno, Parisi onindo Yisasno omburo, Yisas dowooro urewero
nguro ene Yisas towoongoro sumoo eyingo. Noorengo Mosesro mamana
mande ngu oni ene mete bareyi andangewa, ero mete ete, ngundi kini,
bine? Eyingo. 3 Ngundiro etoyi, asa, Yisasdo enengo mandeye ngu ingoro,
nguro ene Parisi oniro sumoongga ngu gumi eyingo. Mosesndo ndadiro
mamana mandega ye yunoyingo? Ero eyingo. 4 Ene ngundiro sumoo
etoni, enebana gumi eyingo. Mosesndo ngu oni ene bare andangeweroyi
so uyi ngu nakangoro ngu, ene mete bareyi andangero yokowa. Eyingo.[g]
5 Ngundiro nguro, Yisasdo Parisi oniro mandeye gumi eyingo. Ye mande
unggarangooro yanggayanggango yetoyi, nguro Mosesndo ngu mamana
mandega ngu nakangoro yunoyingo. 6 Koretero oorengo, Anutdo oo

---

[g] **10:4** (Anutdo Mosesno nga mandega ngaro ngundiro ma eyingo. Kini, oni enengombo bareyi yokowero mande yanggango etoyi, nguro Mosesndo enengo manggoye ngu keyoro so uyi ngu nakangoro yunoyingo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

bidodo yemukoro, ene oni simoongga ko barega nguya yoyeyingo.
7 Ngundiro nguro, simoo ene eweyi nemi yokoro, bareyiboya naru
bidodomo, ebe dowoodowoo tero, yowuruwooro oruwari. 8 Ngundiro
nguro, erambarisa ngu ene goweyari guranangge. Ene ko goweyari
eraya kini, ngu goweyari guranangge ngundiro. 9 Nguro ngu, Anutdo oo
gosiyowoku ngu, onindo ngu ma toongoowanggo. Eyingo.
10 Kootuyisina, ene yano ko oorowutoyi, kirikiri onikundo nga mande
ngaro damonimboro Yisas sumoo inoyingo. 11 Ngundiro etoyi, Yisasdo
gumi eyingo. Ene oni gurado enengo bareyi yokoro, bare gura yowaku
ngu, asa, enengo bareyi koretero ngu yomburiyoro, ene weti mbumbuwa
tete. 12 Ngundiro nangge, bare gurado enengo kameyi yokoro, simoo
gura yowaku ngu, enengo kameyi koretero ngu yomburiyoro, ene weti
mbumbuwa tete, ero eyingo.

Yisasdo Simooye Kumana Yunoyingo
(Matiyu 19:13-15; Luk 18:15-17)

13 Ngu naruno, oni simoo bare enengo simooye bobodi gidarega yoyoro,
Yisas tanggeyimo mayeyingo. Ngundiro yoyoro, mayetoyi, enengo kirikiri
onindo simooye yoyoro, ngano ma ombuwero, ero, manggaruyeroro
oweyeroyingo. 14 Yisasro kirikiri onindo ngundiro tetoyi, yeyoro, nguro
Yisas newende biyomi ingoro, enengo kirikiri onikuya eyingo. Ye
simooye bobodi yoyokootoyiga, nono ombuyi. Ye ngu ma oweyerowero.
Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo endega enengo oni simoo
bare soboyerooteku ngu, ngu simooye ngundiro ngundo uwanggo.
15 No hamoo oorengo yeno eteno. Oni gura Anut Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ngundo enengo simoo bare soboyerooteku endega, nguno
simooye nowoondoyi ngundiro ma tero ngu, asa, ene nguno hamoo
oorengo ma uwa. Eyingo. 16 Ngundiro ero, Yisasdo simooyeku yodowooro,
boogoyeroro, kandeyi tabayemo yero, kumana yunoyingo.

Oni Ene Sitowinidodoboro Mande
(Matiyu 19:16-30; Luk 18:18-30)

17 Ngu naruno, Yisas ootoogero oorowutoni, oni gura kendutero
ombuyingo. Omburo, Yisas tanggeyimo boodoo oondoogero, sumoo
eyingo. Oo etuyeroyingo oni gome, no ndadiro terogogo, no suwooyi
sano keta oruweroyi, ngu yowano? Eyingo. 18 Ene ngundiro sumoo
etoni, Yisasdo gumi eyingo. Ndadiro nguro ge noya oni gome ete? Anut
enengombo nangge oni gome nenengo. 19 Ge Anutro mamana mande
kuri ingoote. Ge oni ma ureyi kumoowero; ge bare gidarega yakakayi
yodowooro yowoosooro ma yomburiyowero; buribari nguya ma
endeyowero; ge yakaka ma tewero; ge oni gurano mande godange ma
ewero; ge godange ero, oni guraro oo sitowini ma sobiyoro yowero; ge

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

awanangge tanggeyemo gome ootooya, nguro manggoye keyoya ootoo. Ero eyingo. 20 Yisasdo ngundiro etoni, ngu oningga ngundo Yisasno gumi eyingo. Oo etuyeroyingo oni, no kuri bodagano, ko, ataga nguya, no ngu mamana mande ngu bidodo keyoro, omburo, oorooteno. Eyingo. 21 Ene ngundiro etoni, Yisasdo ene kenondadangero, oningga, nguro nowoondoyi urungga oorengo tero, nguro gome ingoro, ngu oningga nguya eyingo. Ge oo guranangge ma teyingo. Ge oorowuya, gengo oo sitowi bidodo onino uriyoya, ngunonggo beye yoya ngu, asa, beye ngu angoyi oni ngu bayeteya yuno. Ngundiro tero ngu, asa, gengo oo gome oorengo ngu sambo endemo ooroote. Ge ngundiya teya ngu, asa, ge ombuya, no keneroya endeyo. Eyingo. 22 Ngu oningga ngu mandega ngu ingoro, omukumundoongo biyomi bisiwero, newende nguya kowuri yeyingo. Ndadiro nguro, enengo sitowini urungga ngu yokoro, oni yunoweroyi kini. Nguro ngu, ene ootoogero toongeyingo.

23 Ngundiro tetoni, ene Yisas doongetero, endeyoro, enengo kirikiri onino eyingo. Oni sitowidodo ngu, ene Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo endega enengo simoo bare soboyerooteku, ngu newendesina uweroyi nguya, kowuri oorengo. 24 Ngundiro etoni, enengo kirikiri oniku ngu ingoro, nguro ene soriyokootoyi, Yisasdo mande soweyoro mande gura eyingo. Ye simoone, oni Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo endega enengo simoo bare soboyerooteku, ngu newendesina uweroyi nguro koyi, ngu kowuri oorengo. 25 Yo, hamoo, bo urungga nga ngu nggusiyi newendekuri uweroyi ngu kowuri, beye sitowinidodo oni ngu Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo endega enengo simoo bare soboyerooteku nguno uweroyi nguya ngundiro kowuri oorengo. Ero eyingo. 26 Yisas enengo kirikiri oniku mandeni ngu ingoro, nguro ene sori urungga tero, enengo nangge mande ero ingoro eyingo. Hamoo, onendo suwooyi sano keta oruweroyi, ngu mete yowa? Eyingo. 27 Ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo gome gome yeyoro, mande gumi eyingo. Anutdo oni ma hooroowetoni ngu, asa, oni enesu nangge, oo yanggango ngu hamoo ma tewa. Kini, Anutdo oniya ootooro, ngunonggo ene mete oo yanggango ngu bidodo hamoo oorengo tewa. Eyingo.

28 Yisasdo ngundiro etoni, asa, Pitando mande gura Yisasno eyingo. Ingo, noorengo ya, ko, sitowi bidodo kuri yokoro, noore ge kengeroro, endeyootetoku nga! Eyingo. 29-30 Ngundiro etoni, Yisasdo gumi eyingo. No hamoo oorengo yeno eteno. Oni bidodo songo songomo ene noro ingoro, Anutro Mande Keta Mesarango nga ingoro, ngu wesiyoro eweroyi nguro enengo ya, konebaye, kuwookuwooye, awanamoye, enengo oowari koye nguya, yoyokowanggoku ngu, asa, oo bidodo ene kuri yokowonggoku, nguro gumi ngu dagaro urungga yowanggo. Yo, hamoo, ngu ketangga, nguno enengo ya, konebaye, kuwookuwooye, awanamoye,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oowari koye nguya, urungga oorengo yowanggo. Ene ye no oowoonemo ko tewanggoku ngu, oni gidaregado noro ma ingootenggoku, ngundo muri biyomi ngu ye teyunowanggo. Ene kootuyisina ngu, suwooyi sano keta oruweroyi, ngu yowanggo. 31 Ene oni gurado koreteyingo oruwero ewaku ngu, ene omburo, kootu tero, oni bidodoboro kirikiri oni tero oruwa. Eyingo.

Yisasdo Enengo Kumooro Ko Ootoogeweroyi, Nguro Eyingo
(Matiyu 20:17-19; Luk 18:32-34)

32 Ene Yerusalem oorowuwero Yisasdo oore keyoro, koretero oorowuyingo. Ngundiro oorowutoni, enengo kirikiri oniku keyoro, oororo, nguno ingondudu urungga tero soriyokoyingo. Ngundiro tetoyi, oni simoo bare oowooyingga ene keyeroro oorowuwonggoku, ngundo sosoreyingo. Nguro ngu, Yisasdo enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayagaku yoyoro, songo oororo, enengo goweyimo oo tunooteweroyi, nguro mande yunoyingo. 33 Ene ngandiro eyingo. Ingoyi, ataga noore Yerusalem endemo ooretooye, nguno Oni Nangoni, ngu Yudaro yowuru yaro tabango oni ururu, ko, mamana mande etuyeroyingo oni nguya kandeyemo yewa. Ngu oni ngundo, mande guranangge urewero mande ero gosiyoro, oni sowe gidaregaro Gabuman oni kandeyemo yewanggo. 34 Yetoyi, ngundo ngu yomooyinoro, mukendoro, gisaruboro utoro, ureyi kumoowa. Ene naru kabusa yokoro, ene ko keta ootoogewa. Yisasdo ero eyingo.

Yemus Yon Nguya, Ene Oni Ururu Oruwero Nguro Eworiyo
(Matiyu 20:20-28)

35 Sebedi simoongo erayagaku, Yemus, Yon, ngundo Yisasno omburo sumoo inoro eworiyo. Oo etuyeroyingo oni, noore oo guraro ge sumoo gunowero. Ge ngu ooga ngu noore teyuno. Eyingo. 36 Ngundiro etori, ene mandeyari gumi eyingo. Nondo ndawu ooga yari teyunoowe? Eyingo.
37 Ngundiro etoni, erayagakundo gumi ewori. Ge nooreno rogo ye. Kootuyisina, gengo yabage duridarinidodo nguno bibitetoyi, noore gurado kandege koondosina, gurado kandege biyomisina, nguno bibiteware. Eyingo.
38 Ene ngundiro sumoo etori, Yisasdo mandeyari gumi eyingo. Yari ngu ooga nguro nono sumoo eteriku, nguro muri ma ingooteri. Yari bine, nondo tobaga sono netenoku, nguno yari nguya sono newari, bine? Ngundiro nangge, yari sono kundingiyi gimutenoku, ngu yari nguya, bine, mete ngu sononga ngu gimuwari? Eyingo.[h]

---

[h] **10:38** (Sono toba, ko, sono kundingiyi gimuweroyi mande erayaga ngu ogingo koorowooro kumooweroyi, nguro eyingo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

39 Ngundiro etoni, kirikiri oni erayaga ngundo mande gumi ewori.
Noore mete, etori, Yisas enebana eyingo. Hamoo oorengo, ngu tobaga no
sono netenoku, ngu yari nguya sono newari. Ngu sono kundingiyingga
nondo gimutenoku, ngu yari nguya gimuwari. 40 Ene onendo kandene
koondosina, kandene biyomisina bibiteweroyi ngu, nondo ma ewano.
Ndadiro nguro, Anut enengombo nangge, ene kuri oni yunowero nguro
ene yomosiyoyingo. Eyingo.
41 Ene kirikiri oni kande erayagaku mande ngu ingoro, ene Yemus, Yon
erayaga nguya, sanggiri oorengo teyingo. 42 Ngundiro tetoyi, Yisasdo
negoyerootoni, eneno ombutoyi eyingo. Oni sowe gidaregaro tabango
oni ngu, ene yanggangoyedodo tero, dobookuriye soboyeroweroyi, nguro
mamana mande enengo oni ururu ngundo etoyi, ngundiro yanggango
soboyerootenggo. 43 Ene ngu muringga ngu ye kewooroyemo ma oruwa.
Hamoo oorengo kini. Ene ye kewooroyemo oni gurado urungga oruwero
tewaku ngu, asa, ene yengo kingo kirikiri oni tewa. 44 Oni gura ene
yengo koreteyingo oruwaku ngu, asa, ene oni ngu bidodoboro kingo
ko oni tero oruwa. 45 Ndadiro nguro, Oni Nangoni, nguya onindo ko
teya, hoorooweyi ero, ma ombuyingo. Kini, ene ngu oniro ko tero, oni
hoorooweyeroro, enengo keta oruweroyi, ngundo simoo bare bidodo weti
mbumbuwanonggo, ko uriyerowero ombuyingo. Ero eyingo.

Yisasdo Oni Doongeyi Kiringongga Yomosiyoyingo
(Matiyu 20:29-34; Luk 18:35-43)

46 Ngu naruno, ene Yeriko endemo mayero, ko, Yeriko dagaro, Yisasro
kirikiri oni, oni simoo bare gidarega nguya, ngundo Yisasdodo sawero
teyingo. Nguno, Timiyasro nangoni Batimiyas, ngu doongeyi kiringo
yeyingo, ngundo oore dabemimo bibitero oriyingo. Ene suwooyi sano
oni simoo bareno digi beye ooro ngguyinggayi tero, sumoo sumoo
eroruwo. 47 Ngu oningga ngundo ingootoni, Yisas Nasaret oni ngu
namoko ombutoni, ingoro, damoni yero, ene meno yanggango ero
eyingo. Yisas, ge Dewitro sembeni, ge noro nowoondoyi tenuno! Ero
eyingo.[i] 48 Oni simoo bare oowooyingga oorengo sanggiritero kenoro
eyingo. Ge ari yoko! Etoyi, ene oningga ngu ingoro, ene manggaru
urungga tero eyingo. Dewitro sembeni, ge noro nowoondoyi tenuno!
Eyingo. 49 Arisa, Yisas enengo mandeni meno ewoku, ngu ingoro, nguro
ene omburo dikaro eyingo. Oningga ngu negongootoyiga ombuni, ero
etoni, oni songokundo, ngu oni doongeyi kiringonggaku negongoro
eyingo. Yisasdo ge negogeroote. Nowoondoge metemi ingoya, sodedo
ootoogeya ombu! Eyingo. 50 Arisa, oni doongeyi kiringonggaku meno
ngu ingoro, nguro enengo dogigiro nenggurogaku oorongooni, utoni,

---

[i] **10:47** (Kurimi Dewitdo Yuda oniro tabango koretero oruwo).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

sodedo ootoogero, dikaro, Yisas tanggeyimo oorowuyingo. 51 Oorowutoni,
Yisasdo oni doongeyi kiringonggakuya sumoo eyingo. Nondo ndawu
ooga tenggunowano? Etoni, ngu oni doongeyi kiringongga, ngundo
gumi eyingo. Oo etuyeroyingo oni urungga, no doongetewero ingooteno.
Eyingo. 52 Ngundiro etoni, Yisasdo ngu oni doongeyi kiringongga nguya
eyingo. Ge mete oorowu. Ge noro nowoondogemo hamoo teyingo,
ngundo doongengge yeni, metemi tete. Etoni, ngu naruno nangge, oni
doongeyingga, ngu metemi teyingo. Ngundiro tetoni, ene doongetero,
mera kenoro, ene oorekononggo Yisas keyoro, toongeyingo.

Yisas Bingamidodo Yerusalem Ende Uyingo
(Matiyu 21:1-11; Luk 19:28-40; Yon 12:12-19)

11 1 Yisas ko enengo kirikiri oni nguya Betipas, Betanino ngu, ende
bobodi erayaga ngu, Olib puri ngu damonimo, ngu Yerusalem
tanggeyimo oruworiku nguno tunooteyingo. Nguno Yisasdo enengo
kirikiri oni kirarongo eraya sureyeroro eyingo. 2 Yari andu endega
namokono kenooteriku, anduno sodedo oorowuya, Hos gura oowooyi
Donggi. Ngu nangoni duriyoga gosiyootoyi oorooteku, ngu wesiyoya,
yoya omburi. Oni gurado kuri nguno ma bibiteyingo. 3 Ene oni gurado
yarino sumoo yunoro ewa. Yari ndawu ooga tewero, etoningga ngu, asa,
yari ngandiya eri. Oo Bidodo Simburi, ngundo Donggi nga ko inoro, ko
sodedo soweyootoni ombuwa, eya eri. Ero eyingo. 4 Ngundiro etoni, arisa,
erayaga ngu oororo, Donggi duriyoga ngu oore oorowuweroyisina nguno
endesina yamuko dabemimo gosiyoyingo ngu kenoyingo. Ngundiro
kenoro, erayaga, ngundo Donggi ngu uto wesiyoyingo. 5 Ngundiro
tetori, oni namoko dikayingo, ngundo erayaga nguno sumoo eyingo.
Yari ndawu ooga tewero Donggi duriyoga ngu uto wesiyooteri? Ero
eyingo. 6 Ngundiro sumoo etoyi, kirikiri oni erayaga, ngundo eworiyo.
Yisasdo ngaro ewo, ero etori, nguro ene yokoro sayingo. 7 Arisa,
erayagaku Donggi duriyogaku yoro, Yisasno ombuworiyo. Ngundiro
tero, erayagakundo enengo dogigiro nengguro andangero, Donggi
sanganimo yomitori, Yisas ngu sanganimo bibiteyingo. 8 Ngundiro
bibitetoni, oni simoo bare oowooyingga oorengo enengo dogigiro
nengguro andangero, oore sanganiwoore yomiro yomiro oorowuyingo.
Ngundiro tetoyi, gidaregado kono oororo, de duwoo toongooro, omburo,
oore sanganiwoore yomiro oorowuyingo. 9 Ngundiro tero, simoo bare
koretetoyi, gidarega kootu tero oororo, ene meno moguru tero eyingo.
Sugi sugi oruwa! Hosana! Anutdo ene mete kumana nga oningga, nga
inootoni, ngu Oo Bidodo Simburiga, ngu oowooyimo ombuteku nga!
10 Noore Yisas bingami ero okoowato! Ene osinani, Dewitro naruni
ngundiro noore soboyerowero ombuteku nga! Hosana, awuno oorengo!
Ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

11 Asa, Yisas Yerusalem endemo uro, Yudaro yowuru ya oowooyi
Tembel ngu newendemo uyingo. Yisas oo bidodo kenondadangero yokoro,
suwootetoni, Yisas enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayaga
nguya Betani endemo oorowuyingo.

Yisasdo De Gura, Oowooyi Pik, Ma Enggeyingomboro Eyingo
(Matiyu 21:18-19)

12 Sengetoni, Yisas enengo kirikiri onikudodo Betani ende yokoro,
omburo, yade oorekono Yisasdo oodooro kumooyingo. 13 Yisasdo de
gura oowooyi Pik, ngu de gudo, kukunga ningguri ngundiroga, ngu
oriroko kenoyingo. Uyi oowooyingga tutu ureyingo, ene enggeboro
doongetewero namoko de damonimo oororo doongetero, engge gura ma
kenoyingo. Kini, uyi nangge oriyingo. Ndadiro nguro, de Pik enggeweroyi
naruni kini. 14 Yisasdo ngu degakuya eyingo. Kootuyisina, onindo gengo
tanggorige ko ma yoro newanggo. Ngundiro etoni, enengo kirikiri onindo
ngu mandega ngu ingoyingo.

Yisasdo Oni Yowuru Yano Oo Uriyootoyi Oweyeroyingo
(Matiyu 21:12-17; Luk 19:45-48; Yon 2:13-22)

15 Yisas enengo kirikiri oni nguya Yerusalem endemo oorowuyingo.
Nguno Yisas oororo, Yuda oniro yowuru ya oowooyi Tembel newendemo
uro, yeyootoni, oni Tembel yano digi beye yowoorengoweroyi koyi
tetoyi, nguro ene damoni yero oweyeroyingo. Ngundiro tero, Yisasdo
yeyootoni, oni digi beye gura gura yowooraringoro, bayetetoyi, ngu
yeyoro, yabakudodo wenggeremootoni, ukero uyingo. Ngundiro nangge,
oni nu mumukondiri ngu uriyowero koyi nguya teyingo nguro yabaye
nguya wenggeremootoni, ukero, utoni oweyeroyingo.[j] 16 Yisasdo roogo
tero mamanayeroro eyingo. Ye oo gura gura yoro, Tembel ngaro pawa
newendekuri ngando ma oororo, omburo tewero, eyingo. 17 Arisa,
Yisasdo oni ngu mamanayeroro mande gura eyingo. Anutro mande
nakangoyingo, ngundo ngandiro ete.

> Noro ya ngu oni simoo bare sowe mera bidodomo oorootenggoku,
> ngundo oowooyi yemboongeweroyi ya, ero ewanggo. *(Ayisaya 56:7)*
> Ene yendo ngu yeyi, yakaka oniro kombiteyingo musiyo tetenggo.
> Eyingo. *(Yeremayiya 7:11)*

18 Yudaro yowuru yano Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo
oni, ko, Anutro mamana mandero etuyeroyingo oni, ngundo Yisasro

---

[j] **11:15** (Ndadiro nguro, oni ende gidaregaro digi beye yoro, mayero, Yerusalem ende urungga, nguro digi beye ngu yowoorengoro yoyingo. Ngu yoro, ngundo nu ko nusako gidarega uriyoro, yoro, Anutno wooro yero yemboongewero ngu uriyoyingo. Ngu kongga ngu yowuru yano tetoyi, nguro Yisasdo sanggiri teyingo).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mandeni ingoro ngu, arisa, ene damoni yero, Yisas ureyi kumoowero
nguro ene oore ereweyingo. Ndadiro nguro, oni simoo bare oowooyingga
Yisasro mandeni ingowero gome ingootenggo. Ngundiro nguro, Parisi
onindo Yisasro koni ngu kenomayingoro, nguro ene Yisas dowooro ureyi
kumoowero nguro hahangeyingo. Ndadiro nguro, oni simoo bare bidodo
Yisasro mandeni nangge ingowero ingootenggo. 19 Suwootetoni, Yisas
enengo kirikiri oni, ngudodo Yerusalem ende yokoro sayingo.

Oni Ene Newendemo Hamoo Tero, Nguno Kira Ewaku Ngu, Ene Hamoo Oo Yowa

(Matiyu 21:20-22)

20 Suwoononggo oorengo, Yisas, enengo kirikiri onidodo ko oororo,
Pik dega ngu kenowonggoku, ngu kuri kumooni yewo. Yo, hamoo,
uyi huri oo ngu bidodo kuri ariyero, kumooni yeyingo. 21 Pitando
ngundiro kenoro, Yisasdo Pik dega nguya kuyowo mande ewoku ngu
ingoro, Yisasno eyingo. Oo Bidodo Simburi, keno! Nga Pik dega nga
gedo kuyowo kowuri eneno yewoku, nguro kuri kumoowoku nga! Ero
eyingo. 22 Ngundiro etoni, Yisasdo mande gumi eyingo. Ye komo Anutro
nowoondoyemo hamoo teyi. 23 No hamoo oorengo yeno eteno. Ye
ngandiya ingoyi! Oni gura ene newende tege eraya kini ngunonggo mera
puringga ngaya ewa. Ge ootoogeya, ukeya, wendeyimo u, ero ewaku
ngu, asa, hamoo oorengo, enendo ewoku, ngundiro tunootewa. 24 Arisa,
no hamoo oorengo yeya eteno. Ye nowoondoyemo hamoo tero nguno
ingoyingo tege eraya kini, ngunonggo ye oo guraro kira ewanggoku ngu,
asa, hamoo oorengo, Anutdo ooga ngu yunootoni yowanggo. 25 Yengo
yemboongeyingo naruno nguno, oni gurado yeno muri biyomi gura tero,
kowuri yunoyingo tetoni ngu, asa, ye Anutno sodedo yemboongeya,
ingondudu biyomingga ngu Anut kandeyimo yetoyi, ngundo
hoorooweyeroro, ngu kowuringga ngu andangero kabeteyunowa. Ye
ngundiro tewanggoku ngu, asa, yengo Awaye sambo endemo oorooteku,
ngundo yengo weti mbumbuwaye nguya andangeyunoro kabetewa. 26 Ene
ye oni gurado kowuri ye yunowoku, ngu ma andangewanggoku ngu,
asa, yengo Awaye sambo endemo oorooteku, ngundo nguya yengo weti
mbumbuwa ma andangeyunowa, ero eyingo.

Oni Yisasno Sumoo Eyingo. Onendo Ge Yanggango Gunowo?

(Matiyu 21:23-27; Luk 20:1-8)

27 Yisas ko enengo kirikiri oniya Yerusalem ko oorowuyingo. Ngu
naruno, Yisas ene Yuda oniro Tembel ya ngu newendewoore endeyootoni
ngu, asa, Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo oni ururu, Mosesro
mamana mandero etuyeroyingo oni, ko, endemo tabango oni ngudodo
Yisasno mayeyingo. 28 Ngundiro mayero, Yisas sumoo inoro eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Onendo ngu sunggiga ngu ge gunoro ngunonggo nga kongga nga te, ero rogogerowo? Sumoo eyingo.

29 Ene ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. No nguya yeno oo guraro sumoo yunowero. Ye nondo sumoongga ngu gumi etoyi ngu, asa, no nguya yengo sumoongga ngu gumi ewano. 30 Arisa, onendo Sonoyeroyingo Yon oningga ngu sureyootoni ombuyingo? Anutdo sono kundingiyimbo oni sonoyeroni, ero, Yon sureyootoni ombuwo; ngundi, oni simoo baredo sureyootoyi, sonoyerowo, bine? Ye noro mandenengga nga gumi eyi.

31 Ngundiro sumoo yunootoyi, tabangoku enengo nangge mande ero, ingoro, eyingo. Noore ngandiro ewato. Anutdo Yon sureyootoni, oni simoo bare sono kundingimbo sonoyerowero ombuyingo, ewatoku ngu, arisa, enebana ewa. Ye ndawugaro, ngu nowoondoyemo hamoo ma ingowonggo? 32 Ngundiro nangge, noorendo ngandiro ewato. Onindo Yon sureyootoyi, ngu kongga ngu teyingo, ewatoku ngu, asa, oni simoo baredo nooreya sanggiri urungga tewanggo. Ndadiro nguro, oni simoo bare ene kuri ingootenggo. Yon ngu Anutro ingondudu eyingo oni oorengo. 33 Ngundiro nguro, ene Yisasro mande gumi ngandiro eyingo. Noore watayi kini. Etoyi, Yisas enebana eyingo. No nguya yengo sumoongga, ngu gumi ma ewano. Ndawu oninggado nga sunggiga nga nunootoni, ngunonggo no ko nga tetenoku ngu ma ewano. Ero eyingo.

Wayin Ko Sobosobo Oni Biyomi, Nguro Mande Adingayi

(Matiyu 21:33-46; Luk 20:9-19)

12 1 Ngu naruno nguno, Yisasdo mande adingayi gidarega nguya simoo bareno ngandiro eyingo. Oni gura Wayin kongga tero, oonggoyi pawangoro, Wayin nguno miwo. Ene Wayin engge yoro, wongooro, winggooweroyi musiyo nguya tero, ene kongga ngu sobowooweroyi nguro ya pirungga awuno yeyingo. Ngundiro yetoni, oni nguno bibitero, Wayin kono oo ngu bidodo gome kenoro, sobowooro oruwo. Oni ko simburiga, ngundo oni gidaregado ngu kongga nguno digi beye koyi teyi, ero, ene yoyero, ene mera gura oriroko, nguno toongeyingo. 2 Wayin enggeweroyi narunimo, ko simburi, ngundo enengo kirikiri oni gura sureyootoni, Wayin koyi tetenggoku onikuno oorowuyingo. Ko oni ngundo kono oo engge gura yenunoyi, ero, ko oni gura ngu sureyootoni oorowuyingo. 3 Ngundiro ko oningga ngu sureyootoni, oorowutoni, Wayinro kono oni, ngundo oni ko simburigakuro kirikiri oninggaku, dowooro, gome gome ureyingo. Ngundiro tero, oo gura ma inoyingo. Kini, ene kingo oorengo sureyootoyi oorowuyingo. 4 Ngundiro tetoyi, ko simburibo kirikiri oni gura ko sureyootoni, oorowuyingo. Oorowutoni, ngu kirikiri oninggaku, nguya utoro, tabangomo dongososowooro, ureyi biyomi yetoni, mandeni biyomi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ero yomooyinoyingo. 5 Ko simburibo kirikiri oni gura nguya sureyootoni
oorowuyingo. Oorowutoni, kono onikundo ngu ko oninggaku, nguya
ureyi kumooyingo. Ngundiro tetoyi, ko simburibo, kirikiri oni
oowooyingga sureyerootoni oorowuyingo. Oorowutoyi, gidarega yutoro,
oweyerootoyi, satoyi, gidarega yureyi kumooyingo. 6 Ngundiro tetoyi, ko
simburi nguro oni gura nguya moore. Ngu enengo nangoni guranangge
oorengo. Nguro gome ingoro, newende nangonimo ooroote. Kootu
oorengo ngu, enengo nangoni sureyootoni oorowuwero tetoni eyingo.
Nga ngu nenengo nangone, nguro ene manggowo ingoro, keyowanggo,
ero sureyootoni oorowuyingo. 7 Ngundiro oorowutoni, ene kono oni
ko tetenggoku, ngundo nangoni kenoro, enengo nangge kewooroyemo
mande ero, ingoro eyingo. Nga oningga ngando ngu eweyimboro oo
bidodo yomukoro, enendo simburi tewa. Arisa, noore ene nguya udooye
kumoowa. Ngundiro tero ngu, asa, nga kongga nga ngu noorengo
sobowooro, koyi tewato. Eyingo. 8 Ngundiro ero, kono oni, ngundo
ene nguya dowooro, ureyi kumooyingo. Kumootoni, bingo okooro,
kanggaroko oorongooyi uyingo.

9 Arisa, oni ko simburigaku, ngandiro tewa? Ene omburo ngu, oni kono
ko tetenggoku ngu yutoro, yureni kumoomukowanggo. Ngundiro tero,
ene kongga ngu ko oni gidarega yunowa.

10 Anutro mandeno nakangoyingo, ngu ye kuri kandangero
ingowonggo. Yisasdo ngandiro eyingo.

> Nga ya ungoomboro nonggini yanggango ngu ya yeweroyi onindo
> andangero yokoyingo. Ene ataga, ngu ya nongginingga, ngundo ya
> yanggango dowooro dikate. 11 Oo Bidodo Simburi, enengombo ngu
> ooga ngu yeni tunooteyingo. Noore ngu kenootooye ngu, gome
> oorengo. Eyingo. *(Sam 118:22-23)*

12 Yerusalem yowuru yano oni tabango ngu bidodo ngu mandega
ngu ingootoyi, Yisasdo ngu mande adingayingga eteku ngu enengomo
teyingo. Ngundiro nguro, ene Yisas dowooro, ya biyomimo yewero
teyingo. Ene oni simoo barero sosorero, nguro ene yokoro, ootoogero,
sayingo.

Mera Ngaro Sobosobo Oni Koreteyingo Digi Beye Inoweroyi, Oni Nguro Yisas Sumoo Inoyingo

(Matiyu 22:15-22; Luk 20:20-26)

13 Ene Parisi oni Herodro oni gidarega, ngudodo Yisasno sureyerootoyi,
towoongowero oorowuyingo. Ndadiro nguro, ene mande nenengo
gura ma etoni ngunonggo yoro wirikoyingo onino yeweroyi nguro
sumoo inowero teyingo. 14 Arisa, oni ngu omburo, Yisasno eyingo.
Oo etuyeroyingo oni, noore ingooteto. Ge mande hamoo nangge
ete. Gedo ngu oni oowooyedodo, ko, oni oowooye kini nguya mande

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

muri guranangge eneno teyunoote. Yo, ge oni simoo bare bidodo
yowuruyeroro Anutro mande muri metemi nangge ero etuyeroote.
Arisa, ge ngu ndadiro ingoote? Noore Yuda oni nga digi beye (Takis)
Sisa inowato, bine; ngundi, Anut nangge inowato, bine? Anutro mamana
mande nguno ooroote, bine? Ero eyingo.[k]
15 Ngundiro sumoo etoyi, ene Yisas ingoyingo, ene godange etenggo.
Nguro Yisas enebana eneya gumi eyingo. Ndadiro nguro, ye no
towoonerootenggo? Ye digi beye gura yoya, ombutoyiga, nondo kenoowe.
Eyingo. 16 Ngundiro etoni, ene digi beye gura yoro, ombutoyi, Yisasdo
sumoo yunoro eyingo. Nga oo gabogaboyiga nga oneromu? Ero etoni,
enebana gumi eyingo. Ngu Sisa gabogaboyi. 17 Ngundiro etoyi, arisa,
Yisas enebana gumi eyingo. Sisaro oo ngu, ye komo Sisa inoyi. Anutro oo
ngu, ye komo Anut inoyi. Yisasdo ngundiro etoni, oniku ngu mandega,
nguro ingondudu urungga teyingo.

Oni Kumooro Ootoogeweroyi, Nguro Yisas Sumoo Inoyingo
(Matiyu 22:23-33; Luk 20:27-40)

18 Arisa, ngu naruno nguno, Yuda oni gidarega oowooye Sadusi,
Yisasno mayeyingo. Sadusi oni, ngundo ene ngandiro etenggo. Oni
kumootenggoku ko ma ootoogewanggo, ero ingootenggo. Ene Yisas
sumoo inoro eyingo. 19 Oo etuyeroyingo oni, Mosesndo mande gura
ngandiro nakangoro, yunoyingo. Oni gura simoongo kini kumootoni
ngu, nguro konebeyi gura ootooro ngu, asa, ngundo ngu bare wabuga
ngu mete yowa. Nguno nangoningga tewaku ngu, beyi musiyomo oruwa,
ero eyingo. 20 Arisa, oni simoongoro gura simoo nangge kandegura
gidemboro eraya oruwonggo. Koreteroga, ngundo barega yowo. Asa,
ngu simoongo kini oode kootuyisina kumoowa. 21 Ngundiro kumootoni,
enengo koneyo enebana ngu baregaku yoro, ene nguya simoongo kini
oode kumoowa. Nguro koneyo kabusayigaku enebana ngu baregaku
nangge yoro, oode ene nguya simoongo kini oode kumoowa. 22 Ngundiro
nangge, ngu simoongoro kandegura gidemboro erayagaku bare
guranangge yoro, kumoorodoyidoyi kinitewa. Nguro simooye nguya
kini. Kootuyisina, baregaku nguya kumoowa. 23 Arisa, kootuyisina,
oni kumooyingoku, ko ootoogeweroyi naruno nguno, ngu baregaku,
ngu oone bareyi nenengo? Ge ingoote, ngu kandegura gidemboro
erayagaku ngu bidodo bareye guranangge. Ero eyingo. 24 Ngundiro
sumoo etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Ye Anutro mandeno ma ingootenggo.

---

[k] **12:14** (Rom oniro sobosobo koreteyingo ngu oowooyi Sisa. Parisi onindo ene Yisas towoongoro mande kowuri nguno sumoo inoyingo. Ndadiro nguro, ene mande gumi biyomi etoni, nguno ene mande wirikoyingo onino yeweroyi, nguro ngundiro sumoo eyingo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ye Anutro yanggangoni nguya ma ingootenggo. Nguro ngu, ye mande
buribari etenggo. 25 Oni kumooyingoku ko ootoogeyingo naruno, nguno
simoo bare kameyi bareyi kini. Kini, ene Anutro sambono Engel oni
oorootenggoku, ngundiro oruwanggo. 26 Ene nga mandega nga oni
kumooyingo ko ootoogeweroyi, ngu ye bine Mosesro Buk, ngu ye ma
kandangero ingoyingo. Ngu Anutro mandega ngu de bodagano soru
tunooteyingo. Ye ngu kuri kandangero ingootenggo. Ngu mandegano
nguno Anutdo Mosesno eyingo.

No Ebarahamro Anut, Ayisakro Anut, Yekobro Anut, ero eyingo.
(Eksodas 3:6)

27 Mosesro mande ngundo etuyerooteku ngu, ngandiro oni kumootoyi,
nguro gaboyi keta oorootenggoku, nguro Anut. Yengo mande ngu hamoo
oorengo yomburiyoro etenggo. Ero eyingo.

Anutro Mamana Mande Koreteyingo Oorengo
(Matiyu 22:34-40; Luk 10:25-28)

28 Anutro mande etuyeroyingo oni gura ombuyingo. Omburo, ingootoni,
Sadusi onindo Yisasya mande gumi gumi ero ronggeyootoyi, ene ingootoni,
Yisasdo Sadusi oniro mande gumi gome oorengo eyingo. Ngundiro tetoni,
enebana Yisas sumoo inoro eyingo. Ndadiro mamana mandega, ngundo
mamana mande gidarega dagayeroro koreteyingo? Ero eyingo. 29 Ngundiro
sumoo etoni, Yisasdo ngu oningga nguro mande gumi eyingo. Mamana mande
guranangge koreteyingo ngu ngandiro. Nguro ye Iserel, gome ingoyi! Oo
Bidodo Simburi Simbunani, ngundo nangge, noorengo Anut guranangge. 30 Ye
komo Oo Bidodo Simburi nguro nangge gome ingoyi! Yengo Anut nguno ye
komo nowoondoye bidodo, gaboye bidodo, yengo ingonduduye bidodo, yengo
yanggangoye bidodo, ye ene inoya, ngu nangge keyoya endeyoyi. 31 Mamana
mande eraya kootu, ngu ngandiro. Gengomboro gome ingooteku, ngundiro,
ge tanggegemo oni gura nguya, nowoondoyi teyino. Mamana mande gurado
nga mamana mande erayaga, nga ma dagayeroote. Eyingo. 32 Ngundiro etoni,
mamana mande etuyeroyingo oningga, ngundo Yisasno eyingo. Oo etuyeroyingo
oni, gedo hamoo ete. Yo, hamoo, Anut guranangge oorengo. Anut gura nguya
kini. 33 Yo, noore komo nguro gome ingooteto. Noore komo nowoondonani
bidodo, ingondudunani bidodo, yanggangonani nguya bidodo Anut Oo
Bidodo Simburiga inowato. Ngundiro tero, noore komo dobookurinanimboro
nowoondoyi teyunoweroyi, ngu noorengo ingootetoku, ngundiro ingowato.
Noore nga mamana mande erayaga, nga gome keyowatoku muringga, ngundo
nusako utoro, deko kakisokoro, wooro yeweroyi muringga, ngu dagate. 34 Ngu
oningga ngundo mande gumi etoni, Yisasdo ingootoni ngu, ene oni ingonduduni
metemi. Nguro ngu, Yisasdo oningga, nguya eyingo. Ge Anutno nowoondogemo
hamoo tetoni, ngunonggo ge oni gidarega, nguya nowoondoyi teyunoro,
ngunonggo ge Anutro mande murini, ngundo simoo bare soboyerooteku, ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tanggeyimo omburo ooroote. Yisasdo ngundiro etoni, nguro oni gidaregado ingoro, sosorero, nguro ene oo guraro Yisasno ko ma sumoo eyingo.

Krayis Ngu Oone Nangoni?
(Matiyu 22:41-46; Luk 20:41-44)

35 Yisas Yuda oniro yowuru yano ootooro, ngunonggo oni simoo bareno mande wesiyoro ero etuyeroro sumoo yunoro eyingo. Anutro mamana mande etuyeroyingo oni, ngundo ndadiro nguro, ene Krayis ngu Dewitro sembeni, ero etenggo?[l] 36 Yuka Kundingi, ngundo Dewit ingondudunimo yetoni, nguro Dewit enengombo eyingo.

> Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo noro oni urungga Oo Bidodo Simburi Simbune nguno ngandiro eyingo. Ge kandene koondosina bibite. Kootuyisina ngu, gengo mundi oni yoyewe, gengo kengge damonimo yoyewano. Eyingo. *(Sam 110:1)*[m]

37 Ndadiro nguro, Dewit enengo sembeni tunooteweroyi ngu noro Simbune, ero ete? Ero eyingo.

Mamana Mande Etuyeroyingo Oni, Nguro Muriye
(Matiyu 23:1-36; Luk 11:37-54; Luk 20:45-47)

38 Yisasdo ngundiro etoni, simoo urunggaku, Yisasro mandeni ingowero oni oni teyingo. Ngu naruno nguno, Yisasdo oni simoo bare mande yunoro eyingo. Ye Anutro mamana mande etuyeroyingo oni, ngundo tetenggoku, ngundiro ma tewero. Ndadiro nguro, ene towikumba piru piru oni bingamiyedodobo yemutenggoku, ngundiro yemutenggo. Ngundiro yemutoyiga, simoo baredo yeyoya, oni ururu, eya, ingoyi, ero, ngundiro tetenggo. 39 Ene ngundiro tero, Yuda oniro yowuru yano oni simoo bare doongeyemo tunoo bibitewero gome oorengo ingootenggo. Ene oo simbo kayingo naruno, yaba koreteyingo nguno bibitewero nguya, gome ingootenggo. 40 Ene bare wabu kamesumooye kumooyingo ngu ganaganayeroro, bare wabunonggo ya oo sitowi kingo sobiyoro yootenggo. Ngundiro yomukoro yokoro ngu, asa, enengo bingamiye ero okooro, ngunonggo ene Anutno kingo yemboongeyingo piru piru tetenggo. Nguno ngu, Anutdo wabu bare ngu hoorooweyeroni, ero ngundiro yemboongetenggo. Ene kootuyisina, oni ngundiro tetenggoku, ngu Anutdo nguro gumi kowuri urungga oorengo yunowa. Ero eyingo.

Bare Wabu Angoyinggado Digi Beye Anutno Yeyingo
(Luk 21:1-4)

41 Yisasdo Yuda oniro yowuru yano uro, digi beye yoweroyi musiyomo oororo, namokoyi bibiteyingo. Bibitero, ene ngunonggo simoo bare

---

[l] **12:35** (Krayis nguro muri ngandiro. Anutdo oni rogo tetoni, simoo bare ko yoyoweroyi oni.) [m] **12:36** (Oo Bidodo Simburi Simbune, nga mandega nga, ngu Yisasro eyingo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yeyootoni, digi beye musiyomo yetoyi yeyoyingo. Yeyootoni, oni
sitowiyedodo, ngundo ngu digi beye oowooyingga biyomi yetoyi
yeyoyingo. 42 Ngu naruno nguno, bare wabu gurado omburo, enengo
digi beye bobodi eraya nangge ngu kondibo yeyingo, siko gura kini. Ngu
digi beye bobodi erayaga, ngu Toya guranangge ngundiro. 43 Ngundiro
tetoni ngu, asa, Yisasdo enengo kirikiri onikuno negoyerootoni,
tanggeyimo ombutoyi eyingo. No hamoo oorengo yeno eteno. Nga bare
wabu angoyingga, ngando ene digi beye urungga oorengo yete. Yo,
hamoo, oni simoo bare yowuru yaro digi beye musiyomo yetenggoku,
ngu bidodo dagayeroote. 44 Ndadiro nguro, nga oni nga bidodo digi beye
oowooyingga yano ooroote. Ene gidarega nangge yoro, mayero yetenggo.
Ene nga bare wabuga nga, ngu enengo yano gura kini, sikono nguya gura
kini. Ene oowari uriyoweroyi nguya gura kini. Enengo digi beye bidodo
yeteku nga! Ero eyingo.

Yisasdo Yuda Oniro Yowuru Ya Tembel Yomburiyowa, Ero Eyingo
(Matiyu 24:1-2; Luk 21:5-6)

13 1 Yisas Yuda oniro Tembel ya, yokoro oorowutoni, enengo
kirikiri oni gurado eneno eyingo. Oo etuyeroyingo oni, digi
yanggango ururu oorengo ngu digi goobe oo wadori gome gome, ngundo
yeyingo, nga keno! Eyingo. 2 Yisasdo kirikiri oningga nguro mande eteku
gumi ngandiro eyingo. Ge keno nga ya ururu nga, kootuyisina, digi
gura yokootoyi, gura sanganimo ma oruwa. Kini, onindo nga digi nga
usosowooro, oorongooyi merako umukowa. Ero eyingo.

Yisasdo Kowuri Oowooyingga Biyomi Kootuyisina Ombuweroyi, Nguro Eyingo
(Matiyu 24:3-14; Luk 21:7-19)

3 Yisas mera puri oowooyi Olib nguno bibitero, ngunonggo Yuda
oniro Tembel, ngu andusina oodoni kenoyingo. Ngu naruno nguno,
Pita, Yemus, Yon, Enduru, ngu oni namorayaga, ngundo nangge Yisas
tanggeyimo omburo, Yisas sumoo inoro ngandiro eyingo. 4 Ge nooreno
e. Ndawu narunggano oo ngu tunootewa? Naru wengamo oo bidodo
tunooteweroyi, ngu namokono tetoni, nguno noore ndawu sunggiga ngu
koretero tunootetoni, nguno noore kenowato? Eyingo.

5 Ene ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo mande yunoro, gumi eyingo.
Oni gurado ganayeroweroyi nguro ye ingonda teyi! 6 Oni oowooyingga
oorengo no oowoonemonggo tunootero, ngu ngandiro ewanggo. No
nangge Yisas Krayis. Anutdo oni simoo bare yoyoweroyi, ero, no
soweneroote, ero ewanggo. Ngu oni ngundo ngundiro ero, ene oni
simoo bare oowooyingga oorengo ganayerowanggo. 7 Kootuyisina, ye
me ebe urungga ngguyi ingoro, ko, me ebe urungga mera songomo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tunooteweroyi, nguro mande bingayi nguya ingowanggo. Ngundiro
ingoro, ye nguro ma sosorewero, ngundiro muri ngu hamoo koretero
tunootewa. Ene naru wenga, nguno kini. 8 Yo, hamoo, oni sowe gurado
ootoogero, oni sowe guraya ebe urewari. Ngundiro nangge, mera guraro
oo bidodo sobosobo oni, ngundo ootoogero, mera guraro oo bidodo
sobosobo oniya ebe urewanggo. Mera guminggano ngu imimi urungga
yootoni, oni simoo bare oodooro kumooyingo urungga tunootewa. Ngu
oo nguro ogingoyi urungga oorengo, ngu baredo simoo bisiyowero ogingo
ingootenggoku, ngundiro tunootewa. 9 Ngundiro oo nguro, ye ingonda
teyi! Naru wenga ma tunooteyingomo kowuri ngundiro tunootewa. Ye
noro nowoondoyemo hamoo ingoro oodoyi ngu, arisa, mundi onindo, ye
nguya, enengo tabango oni yowuruno yoyeyi dikawanggo. Yowuru yano
nguya ene ye gisaruyerowanggo. Ndadiro nguro, ene no oowoone, ko,
noro mandene nguya wongooyi uwero tewanggo. Yo, hamoo, ye oni mera
ngaro oo sobosobo ururu ngu doongeyemo yoyeyi dikawanggo. Ngundiya
tetoyiga ngu, asa, ye nguno Anutro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoya
eneno eyi. 10 Ngundiya tetoyi ngu, asa, koretero Mande Keta Mesarango
ngu simoo bare mera bidodomo oorootenggoku, nguno onindo wesiyoro
eneno etoyi, ingowanggo. 11 Ene ye yodowooro, wirikoyingo oni
yowuruno yoyetenggoku naruno nguno, ye koretero ma sosoreyingo ero
ingowero. Noore ndawu mandega ewato, ero, ma ingowero. Kini, ngu
naruno nguno, Anutro Yuka Kundingiyi, ngundo mande yendo eweroyi
ngu yetoni, ngu nangge ye yootunoya eyi. 12 Ene beyibo, koneyo, ngu
wirikoyingo oni, yowuruno windogayi yunootoni, yureyi kumoowero
tewanggo. Ngundiro nangge, eweyimbo enengo nangoni windogayi
teyinootoni, nangosumooye ngundo awanamoyemboya nguya sanggiri
tero, windogayi yunootoyi, yureyi kumoowanggo. 13 Ngundiro tero, oni
bidodo yeya, nowoondoye biyomi oorengo yewanggo. Ndatero nguro,
no oowoone ngu yeno ooroote. Nguro ngu, ene yeno ngu muringga ngu
teyunowanggo. Ene oni noro mande yanggango dowooro oodoni oororo
naru wenga tunootewaku ngu, asa, Anutdo ngu oningga ngu ko yowa.
Eyingo.

Oo Biyomi Oorengo Ngu Tunootewa
(Matiyu 24:15-28; Luk 21:20-24)

14 Yisasdo ngundiro eyingo. Ngu oo biyomi, ngundo Anutro kundingiyi
oorengo musiyomo dikatoningga, ngu ingoyi. Ngu narunggano, nguno
oni simoo bare Yudiya merako oorootenggoku ngu, ene komo sodedo
saro, purimo oorewanggo. (Oni nga mandega nga kandangeya, ngu gome
ingondudu teni!) 15 Oni enderoko oorooteku ngu, ene ya newendesina
uro, enengo oo sitowi nguya yowero ma ingowa. 16 Ngundiro nangge,
oni kono oorooteku ngu, ene ko yowoorengoro, enengo towikumba

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yowero, yano ma oorowuwa. 17 Ngu naruno, bare kawuyedodo; ngundi,
bare simoonamboye nono yunootenggoku, ngu oni oniyooge. 18 Nguro
ye komo yemboongeyi. Oo ngu doogo dogigi sono midugu naruno
ma tunootewero. 19 Ngu narungga nguno, kowuri urungga oorengo
tunootewa. Koretero oorengo, Anutdo oo bidodo yemukoyingo naru
ngu bidodomo, omburo, nga naruno ngano nguya kowuri ngundiro
ngu kuri ma tunooteyingo. Kootuyisina nguya, kowuri ngundiro ngu
ko ma tunootewa. 20 Ene Oo Bidodo Simburi, ngundo kowuri narungga
ngu woosootoni, ma ootutetoni ngu, asa, oni simoo bare bidodo
oonootewanggo. Ene Anutdo oni simoo barero ingoro, enengo kuri rogo
yeyingo. Nguro ngu, ene nga narungga nga woosootoni, ootutewa. 21 Ngu
narungga nguno, oni gurado yeya ewa. Kenoyi! Krayis nga, oorooteku
nga; ngundi, kenoyi, ene andusina oorooteku andu, etoni ngu, asa,
ye nguro nowoondoyemo hamoo ero ma ingowero. 22 Oni gidaregado
omburo, ganayeroro ewanggo. No Krayis, Anutdo simoo bare yoyowero
rogoneroyingo etoni; godange eyingo oni gidarega, ngundo ero ewanggo.
No Anutro ingondudu eyingo oni, ero ewanggo. Ene muri songo gura
onindo ma teweroyi ngu tero, nguno ene Anutro simoo bare ngu
towooyeroro ganaganayerowanggo. 23 Nguro ngu, ye ingonda teyi! No oo
bidodoboro kuri yeno etoowe, ingootenggoku ngu! Eyingo.

Kootuyisina, Oni Nangoni Ko Ombuwa
(Matiyu 24:29-31; Luk 21:25-28)

24 Yisasdo eyingo. Ngu kowuri urungga ngu kinitetoni ngu, arisa, sa
kombo doobeyerootoni, himi ma yewari. 25 Tootu soretoyi, oo yanggango
sambono oorootenggoku, ngu bidodo Anutdo yokutuyerowa. 26 Ngu
narunggano nguno, Oni Nangoni gobooreno duridarini yanggangonidodo
oorengo ombutoni, kenowanggo. 27 Ngu narungga nguno, enengo Anutro
sambono Engel oni ngu sureyerootoni, Anutro simoo bare sambo mera
bidodomo oorootenggoku, ngu yoyoro, mayero yowuruyerowanggo. Ero
eyingo.

Pik Dega, Ngundo Wirikoweroyi Naru, Nguro Muri Tete
(Matiyu 24:32-35; Luk 21:29-33)

28 Yisasdo eyingo. Ye Pik dega nguno ingoyi! Kambini sonoyidodo
teteku naruno, ngu nungoyero, tanggori keta ngu yeteku, ngu kenoro
ingootenggo. Sa naruwo gome ataga tunootete, ero ingootenggo.[n] 29 Ye
de ngundiro tetoni, kenoro, ye ingootenggo. Enggeweroyi naru namoko
tunootete, ero ingootenggo. Ngundiro nangge, kootuyisina, ye ngundiro
oo ngu kenootoyi, tunootetoni ngu, arisa, ye nguno ingowanggo. Yisas

---

[n] **13:28** (Pik dega ngu gudo kukunga ningguri ngundiro.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ko ombuweroyi naruni namoko tetoni, nguro sunggi ngundiro tunootete,
ero ingowanggo. 30 No hamoo oorengo yeno eteno. Nga naruno ngano
oni simoo bare oorootenggoku, ngu ma kumoomukoyingomo, ngu oo ngu
bidodo tunootewa. 31 Yo, hamoo, sambo mera ngu oororo kinitewari. Ene
noro mandene ngu ma kinitewa. Ero eyingo.

Oni Gurado Nga Mandega, Ngaro Naruwo Ma Ingoote
(Matiyu 24:36-44)

32 Yisasdo eyingo. Ene oni gurado ngu narungga ngu, ko sangga ngu
ma ingoote. Anutro Engel oni sambono oorootenggoku ngu, nguya ma
ingootenggo. Enengo nangoni nguya ma ingoote. Kini, Eweyi Anutdo
nangge ngu ingoote.
33 Ye ingonda teya, gome sobowooya oriyi! Ndadiro nguro, ye ma
ingootenggo. Naru ndadiboro tunootewa. 34 Ngu ngandiro. Oni gura
enengo ya yokoro, mera songosina endeyowero. Nguro enengo ko onindo
oo sobowooyi, ero, ene ko bayetero, songo songo yunowa. Ene yamuko
sobosobo oningga nguya ewa. Ge gome oorengo soboneroya ootoo.
35 Nguro ngu, ye nguya komo gome sobowooyi! Ndadiro nguro, ye ma
ingootenggokuro nguro, ndawu narunggano ya simburi ko ombuwa.
Ene suwootetoni, ombuwa; ngundi, suwoo kewoorokono, bine; ngundi,
sengewero kootoori etoni, bine; ngundi, suwoononggo, bine; ngu ye
ma ingootenggo.[o] 36 Kinitetoni, ene sodedo omburo, ye yeyootoni,
wetororuwanggo. 37 Nondo nga mandega nga, yengo, ko, simoo bare
bidodo nguya ero yunooteno. Nguro ye komo gome sobowooya oriyi!
Eyingo.

Yisas Ureyi Kumooweroyi Nguro Mande
(Matiyu 26:1-5; Luk 22:1-2; Yon 11:45-53)

14 1 Naru eraya nguya yokoro, Anutdo sunggi kenoro, dagayeroyingo
naruwo (oowooyi Pasowa) nguro naru kundingi, Oo Manongoyingo
Yis Kini, nguro naru kundingiyi oo simbo urungga neweroyi nguya
tunootewa. Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo ururu, mamana
mandero etuyeroyingo oni ururu, ngundo torige Yisas dowooro urewero
oore ereweyingo. 2 Ene eyingo. Noore naru kundingiyimo ngu ooga ngu ma
tewato. Ndadiro nguro, oni simoo baredo me ebe yeyi tunootewa. Eyingo.

Baregado Yisas Tabangomo Kumu Bo Urumi Gura Wendoyingo
(Matiyu 26:6-13; Yon 12:1-8)

3 Yisas Betani ende oororo, gorimambudodo oni oowooyi Sayimon
nguro yano uro, nguno oo neweroyi yabano bibiteyingo. Ngu

---

[o] **13:35** (Ya simburi ngu Yisas kootuyisina ko ombuweroyi, nguro eyingo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

naruno, bare gura ombuyingo. Ngu barega ngu bo urumi nggusi
gome oorengongga, ngu kumu bo urumi gura ndindingo gome ngu
newendemo nggusingoyingo. Urini urunggado uriyingo oowooyi Nard.
Ene ngu nggusiga ngu udookero, Yisas tabangomo wendoyingo. 4 Ene
ngundiro wendootoni ngu, asa, oni gidarega nguno oruwonggoku,
ngundo nowoondoye biyomi yero, enengo nangge ero ingoro eyingo.
Ndadiro nguro, bo urumi gomengga nga kingo yomburiyoote? 5 Nga oni
yunootoni, uriyootoyi, nguro uriyi urungga (300.00 Kina) yoro, ngundo
angoyi oni yunoweroyi. Ero baregakuya boguwooro kenoro eyingo.
6 Ngundiro etoyi, ene Yisasdo eyingo. Nguno yokoyi! Ye barega nga
ndatero kenoro ero kowuri ene inootenggo? Ene noro muri gome ngu
tete. 7 Angoyi oni ngu, yeya suwooyi sano oodoyi, narudodomo, ye mete
ene hoorooweyerowanggo. Ene no ngu yeya suwooyi sano ma oruwato.
8 Ene barega, ngando bo urumi gura no gowenemo wendooteku nga
ngu, ene no mereno noyeweroyi nguro yomosineroote. 9 Nondo hamoo
oorengo yeno eteno. Mera merani bidodomo Mande Keta Mesarango ngu
wesiyoro ewanggoku, ngu merasina nguno nga baregado teteku, ngaro
mandeni ero, nguro nguya ingondudu tero ingowanggo. Ero eyingo.

Yudasdo Yisas Tabango Oni Yunowero Mande Gosiyoyingo
(Matiyu 26:14-16; Luk 22:3-6)

10 Ngu narunggano nguno, Yisasro kirikiri oni kande eraya
kegidemboro erayaga nguromu gura Yudas Iskariyoot, ngundo ene
Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo ururu nguno oorowuyingo.
Ngundiro oororo, ene Yisas yootunoro, kandeyemo yewero eyingo.
11 Yudasdo ngundiro etoni, Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo
ururu ngu ingoro, nguro ene oni oni tero, Yudas digi beye inowero
mande gosiyoyingo. Ngundiro nguro, Yudasdo damoni yero, oore
erewero, ndawu narunggano Yisas yootunoro, kandeyemo yewano, ero
ingoyingo.

Yisasdo Pasowa Kirikiri Oniya Neyingo
(Matiyu 26:17-25; Luk 22:7-14, 21-23; Yon 13:21-30)

12 Kowooyingomboro naru koreteyingo, Oo Manongoyingo Yis Kini oowooyi
Pasowa, ngu neweroyi naruni tunooteyingo. Ngu narunggano nguno, ene
Anutro sunggi kenoro, dagayeroyingo naruwo Sipsip nangoni utoro, nguro
oowari kayingo. Nguro ngu, kirikiri onikundo Yisasno sumoo ewonggo.
Gedo ngu noore ndano saya, oowari oo ngu yomosiyoro, neweroyi ingoote?
Ero sumoo eyingo. 13 Ngundiro sumoo etoyi, arisa, Yisasdo kirikiri oni eraya
sureyeroro eyingo. Yari oorowuya, ende uri. Nguno, oni gura sono nggusi
koorowooya, oorekanare oorowutoningga ngu, yari kenoya, ene keyoya,
endemo oorowuri. 14 Ene oorowuya, ya gura newendemo utoningga ngu, asa,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yari ngu ya simburiga, nguno ngandiya eri. Oo etuyeroyingo oni, ngundo geno
sumoo ewo. Noro ya gumi ndano, no nguno nenengo kirikiri onidodo Pasowa
oowari ngu newato? 15 Yari ngundiro sumoo etori, enendo ya gumi urungga
awu sanganimo ngu etuyerowa. Ngu ya gumingga ngu, oo neweroyi yaba,
bibiteweroyi yaba, ngu bidodo kuri yomosiyingo ngu. Yari nguno noorengo
oowari yomosiyori. Eyingo. 16 Yisasdo ngundiro etoni ngu, arisa, kirikiri oni
erayaga ngu endemo oororo, Yisasdo ewoku ngundiro kenoyingo. Ngundiro
tero, ene nguno oowari yomosiyoworiyo.

17 Suwootetoni, Yisas enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro
erayagakudodo ombuyingo. 18 Ngundiro omburo, ene oo neweroyi yabano
bibitero, oo nero, Yisasdo eyingo. Nondo hamoo oorengo yeno eteno. Oni
gura ye kewooroyemo nganonggo, windogayi no yootunoneroro, mundi oni
kandeyemo noyewa. Ngu oningga ngu, noya oo netero. Eyingo. 19 Yisasdo
ngundiro etoni ngu, asa, kirikiri oni nowoondoye kowuri oorengo yeyingo.
Ngu mandega nguro, ene damoni yero, guranangge nangge, Yisas sumoo
inoyingo. Ge noya ete, bine? Eyingo. 20 Ene ngundiro sumoo sumoo etoyi,
Yisasdo gumi eyingo. Ye kande eraya kegidemboro eraya ngu kewooroyemo
nga gurado. Nga oningga, noya kandenari koondomo gobooro yeterokungga
nga. 21 Yo, hamoo, no Oni Nangoni, Anutro mandeno kuri eyingo ngundiro
oorowute. Ene ngu oningga Oni Nangoni yootunoro etekungga ngu, ngu
oniyooge! Ngu oningga ngu oniyooge nemimbo ma bisiyoyingo ngu, kowuri
eneno ma tunootewa, ero eyingo.

Yisasdo Oowari Wayin Damoni Yero, Kirikiri Oni Yunoyingo
(Matiyu 26:26-30; Luk 22:15-20; 1 Korind 11:23-25)

22 Ene oo nero oodoyi, Yisasdo oomanongoyingo gura yoro, Anutno
yemboongero, oososowooro, bayetero, yunoro eyingo. Nga yoya neyi. Nga
nenengo songgiwine. Eyingo. 23 Yisasdo ngundiro ero, ene toba gura Wayin
sonoyimbo newendemo angeyingo, ngu yoro, Anutno yemboongero, kirikiri
oni yunootoni ngu, sono toba gurananggegakuno gobooro neyingo. 24 Ngundiro
netoyi, Yisasdo yeyoro eyingo. Nga sono tobaga nga nenengo sidudarone. Nga
ngu yeya, mande keta, ero gosiyooteno. Nga sidudaronengga nga, ngu oni
simoo bare bidodoboro wendoyunooteno. 25 No yeno hamoo oorengo eteno. No
nga Wayinngga nga ko ma newano. Kootuyisina, Anutro endega enengo simoo
bare soboyerooteku nguno, no Wayin sonoyi ko newano. Eyingo.

26 Ngundiro tero yokoro, Anut bingami okooro, ene yambo gura utoro
ngu, asa, ene ootoogero, Olib purimo ooreyingo.

Yisasdo Pitaya Eyingo. Ge No Noyokoro Kootu Nunowa
(Matiyu 26:31-35; Luk 22:31-34; Yon 13:36-38)

27 Ngu naruno nguno, Yisasdo kirikiri onikuya eyingo. Ye bidodo
noyokoro sawanggo. Anutro Mandeno ngu ngandiro nakangoyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

No Sipsip simburi utoowe, Sipsip sosorero, songo songo sawanggo.
Ero nakangoyingo. *(Sekarayiya 13:7)*
28 Ene no merenonggo ko keta ootoogero ngu, no ye koreteyunoro, Galili
merako oorowuwano. Eyingo. 29 Ngundiro etoni, Pitando Yisasro mandeni
gumi eyingo. Oni gidarebo goyokoro, satoyi, ene nondo ngu ge ma
goyokoro, toongewano. Ero eyingo. 30 Ngundiro etoni ngu, asa, Yisasdo
Pitaya eyingo. Nondo geno hamoo eteno. Ataga nga, suwoonggano
ngano, kootoori tambu eraya ma eyingomo, ge no oowoone oongooro
ewa. No ngu oningga ngu watayi kini ero, tambu kabusa ewa. Eyingo.
31 Ngundiro etoni, ene Pitando yanggango yero gumi eyingo. No hamoo
oorengo eteno. No mete geya kumoowaroku ngu, no ge oowoongge ma
oongoowano. Eyingo. Ngundiro etoni ngu, asa, kirikiri oni bidodo mande
ngundiro nangge emukoyingo.

Yisasdo Gesemanino Yemboongeyingo
(Matiyu 26:36-46; Luk 22:39-46)

32 Arisa, ene oororo, musiyo gurano saro, tunooteyingo. Ngu
musiyongga ngu oowooyi Gesemani. Nguno ngu, Yisasdo enengo kirikiri
onikuno eyingo. Ye ngano bibiteya oodoyiga, no oororo, anduno Anutno
yemboongewero. Eyingo. 33 Yisasdo ngundiro ero, kirikiri oni kabusa,
ngu Pita, Yemus, Yon, ngu yoyoro, oorowuyingo. Ngundiro oororo, nguno
Yisas newende kowuri urungga oorengo ingoyingo. 34 Ngundiro ingoro,
kirikiri oni kabusagakuno eyingo. No nowoondone kowuri urungga
oorengo yetoni, no kumooweroyineroote. Nguro ngu, ye ngano ootooya,
ye komo ingonda teya sobowooyi. Ero eyingo. 35-36 Yisas ngundiro ero,
nguro ene bodaga songo oororo, merako bagootero, wereyingo. Ngundiro
tero, eweyi Anutno sumoo ero yemboongeyingo. Awa, Awane, oore
moore tetoni ngu, kowuringga ngu ombuya daganeroni. Ge nenengo
awane, ge oo bidodo teweroyi ingoote. Nguro no ngandiro ingooteno.
Gedo mete nga kowuri ogingo urungga nga ngu, gedo andange. Ene ge
noro ingondudune ma keyowero. Kini, gengo ingonduduge ngu nangge no
ngu keyowano, ero yemboongeyingo.

37 Yisasdo ngundiro yemboongero yokoro ngu, asa, ene ootoogero, kirikiri
oni kabusaga nguno oororo yeyootoni, wetorootoyi, yeyoro, nguro ene Pita
yokutuwooro eyingo. Sayimon, ge wetororoote? Ge naru guranangge ma
doongetero oruweroyi kini? Sumoo eyingo. 38 Ngundiro ero, kirikiri oni
kabusagaku yeyoro eyingo. Ye doongeteya, yemboongeya oriyi, Ye ngundiro
tero oodoyi ngu, asa, Setando towooyerootoni, yanggango ma yero
oonootewanggo. Hamoo, yengo nowoondoyemonggo ngu tewero ingootoni,
ene goweyebo ngu sureye kiniyero yanggango ma yetenggo. Eyingo.

39 Ngundiro ero, Yisas ko oororo, Anutno kira eyingo. Ngu kirangga ngu
koretero, Anutno ewokungga, ngundiro nangge ko eyingo. 40 Ngundiro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yemboongero yokoro ngu, asa, Yisas kirikiri onino ko omburo, yeyootoni, ko wetoro oruwonggo. Ndadiro nguro, nowoondoye kowuri urungga oorengo yetoyi, nguro ene gome gome kubooyerootoni wereyingo. Yisasdo sumoo yunootoni, ene oyimoyerootoni, nguro mande gura eneno ma eyingo.

41 Arisa, Yisas tambu kabusayiga nguno oororo Anutno ewoku ngundiro ko yemboongero yokoro ngu, asa, ene ootoogero, kirikiri oni kabusaga nguno oororo yeyootoni, ko wetoro oriyingo. Ngundiro tero oodoyi, Yisasdo yeyoro eyingo. Ye komo wetoro kengero oorootenggo? Ngu mete, arisa, naru kiniteteku nga! Ye ootoogeya kenoyi! Ataga, mbumbuwadodo onindo, no yootunoneroro, me oni kandeyemo noyewa. 42 Nguro ngu, ye ootoogetoyiga oorowuwooto. Kenoyi! Windogayi oni no yootunoneroro, oni sanggiri kandeyemo noyeweroyi oni ombuteku andu! Eyingo.

Yudasdo Yisas Mundi Oni Kandeyemo Yeyingo
(Matiyu 26:47-56; Luk 22:47-53; Yon 18:3-12)

43 Yisas mande ewootoni, sodedomangge Yudas, Yisasro kirikiri oni nguromu gura ngundo ombuyingo. Ombutoni, me oni oowooyingga omburo, ene duge, idi, nasa, mata komuko ebe ureweroyi, oo bidodo yoro ombuyingo. Anutro wooro yeyingo oni, nguro sobosobo oni ururu, mamana mande etuyeroyingo oni, ko, yowuru yaro tabango oni, ngundo me oni sureyerootoyi ombuwonggo. 44 Windogayi oni, oowooyi Yudas, kuri sunggi gura yunoro mande ero gosiyoyingo. Nondo ngu oni kandeyi dowooro, yenggonangoro, dureyootoowega ngu, asa, ngu oningga ngu Yisas. Ngu dowooya, yoya oorowuyi. Ero eyingo.

45 Arisa, Yudas tanggeyemo omburo eyingo. Oo etuyeroyingo oni, ero, kandeyi dowooro yenggonangoyingo. 46 Ngundiro tetoni, arisa, me oni Yudasdodo mayeyingo, ngundo kandeye oorongooro, Yisas dowooyingo. 47 Ngundiro tetoyi, Yisasro kirikiri oni kewooroyemo gurado sanggiri tero, enengo duge sobiyoro, ngundo wooro yeyingo oni nguro kirikiri oningga, urewero oorongootoni dagatoni, sodeyi nangge takatoni soreyingo. 48 Ngundiro tetoni, Yisasdo yeyoro eyingo. Ye idi, nasa, duge, ngudodo ye yakaka oni yodowooro yoweroyi ngundiro me ombutenggo? 49 Naru oowooyingga, no yeya Yuda oniro yowuru yano ootooro, mande yunororuwono. Ene ye nguno ma nodowoowonggo. Ene Anutro mande nakaya ngu ataga engge tunootete. Eyingo. 50 Ngu naruno nguno, enengo kirikiri oni bidodo Yisas yokoro samukoyingo.

Simoo Oore Gura Sosorero Toongeyingo

51 Simoo oore gura kumba sarayingga nangge yemuro, Yisas keyoro, oorowutoni, me onikundo kenoro, nguro ene nguya dowooyingo. 52 Dowootoyi, simoo ooregaku, enengo kumba sarayinggaku kandeyemo yokoro, mbirimbiri toongeyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Oni Yisas Yoro, Oni Tabangokudodo Yowuruwooyingo
(Matiyu 26:57-68; Luk 22:54-55, 63-71; Yon 8:13-14, 19-24)

53 Me onindo Yisas yoro, Anutro wooro yeyingo nguro sobosobo oni
koreteyingo nguro yano oorowuyingo. Nguno Anutro wooro yeyingo
oni nguro sobosobo ururu, yowuru yaro tabango oni, mamana mande
etuyeroyingo oni, bidodo mayero yowuruwooyingo. 54 Ngundiro
yowuruwooro oodoyi, Pita ngu orirokoyi songo Yisas keyoro,
oorowuyingo. Ngundiro tero, Pitando ememonggo penggo penggo Anutro
wooro yeyingo oniro sobosobo koreteyingo, ngundo yasiriko uyingo.
Ngu yangga nguro kumba ootuwoo onindo de katoyi, Pita ngu yakowero
nombono omburo, de yakoyingo.
55 Anutro wooro yeyingo oni, nguro sobosobo ururu, yowururo oni
tabango bidodo, ngundo Yuda oni negoyerootoyi, mayero, Yisasdo mande
biyomi gura eyingo tetoni, ngunonggo Yisas ureyi kumoowero nguro
sumoo ero, mande ereweyingo. Ene mande nenengo gura ma kenoyingo.
56 Oni oowooyingga mande godange gura gura Yisasno eyingo. Ene oni
nguro mandeye ngu guranangge kini. 57 Ngundiro nangge, oni gidare
ootoogero, mande godange oowooyingga Yisas goweyimo yero, Yisas
ganangoro eyingo. 58 Yisas enengombo ngandiro etoni ingowooto. Nondo,
Yuda oniro Tembel, nga toongoowano. Kuri onindo kandeyebo naru
oowooyingga koyi tero yeyingo. Ene nondo ngu naru kabusagomo ko
gura yewano. Ene onindo kandeyebo yeweroyi nguya kini. Eyingo. 59 Ene
ngu mandega eyingo nguya, mande guranangge kini.
60 Wooro yeyingo oni, nguro koreteyingo oningga, ngundo tabango
oni, kewooroyemonggo ootoogero, dikaro, Yisas sumoo inoro, eyingo. Ge
mande nga gumi gura ma ewa? Nga mandega nga mande wirikoyingo
oni doongeyemo ge bungomo etenggo. Ge mande gura moore, bine,
ngundi kini? Eyingo. 61 Ngundiro sumoo etoni, ene Yisasdo mande gumi
gura ma ero, nenetero, oruwo. Ngundiro nenetetoni, wooro yeyingo oni,
nguro koreteyingo oningga, ngundo Yisas ko sumoo inoro eyingo. Ge
Krayis, Anutdo simoo bare yoyoweroyi sunggi yeyingo oni? Ge Anut Oo
Bidodo Simburi, noore ngu bingami okootetoku, nguro Nangoni, bine?
Eyingo. 62 Ngundiro sumoo etoni ngu, asa, Yisasdo gumi eyingo. Nondo
nangge. Kootuyisina, no Oni Nangoni, no Anut yanggangonidodo nguro
kandeyi koondoyisina bingamidodo bibitero, kootuyisina, sambono
gobooreno, ombutoowe, neyowanggo. Ero eyingo. 63 Wooro yeyingo oniro
koreteyingo oningga, ngundo sanggiri urungga tero, enengo nengguro
dowooro, omboongeweroyi tero eyingo. Noore oni gidaregano sumoo
ma ewato. Kini, enengombo mande eteku, nga nangge. 64 Ene Anut
kootuyisina yomooyinoro mande ete. Ngundiro nguro, ye enengo mande
eteku, nguro ye ndadiro ingootenggo? Ngundiro sumoo etoni, ene bidodo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mande guranangge eyingo. Yisas mande biyomi eteku, nguro ene komo kumooni, ero eyingo.

65 Arisa, oni gidarega damoni yero, mukendoro, towimbo doongeyi doobengoro, nguno utoro eyingo. Ge ingondudu eyingo oni tetoni ngu, asa, onendo ge guroote? Ngu yootunoya e! Ngundiro ero, kumba ootuwoo onindo yoro gisaruboro ureyingo.

Pitando Yisas No Watayi Kini Eyingo
(Matiyu 26:69-75; Luk 22:56-62; Yon 18:15-18, 25-27)

66 Pita ngu yasiriko nguno bibitero oodoni, Anutro wooro yeyingo oni, nguro sobosobo oni koreteyingo oni, nguro kirikiri bare gura ombuyingo. 67 Baregakundo omburo, Pita kenootoni, de yokoro oodoni kenoyingo. Ngu barega ngundo Pita gome gome kenoro eyingo. Ge nguya Yisas Nasaret endemo oningga, nguya oruwori. Eyingo. 68 Ngundiro etoni, Pitando gumi eyingo. Kini, no ngu oningga ngu, no watayi kini. No gedo mandega eteku ngu, no muri ma ingooteno. Ngundiro ero yokoro, Pita endesina yamuko dabemimo ooretoni, ngu naruno, kootoori eyingo. 69 Ngundiro tetoni, kirikiri baregakundo, Pita ko kenoro, oni namokono dikayingoku nguno eyingo. Nga oningga nga nguya, Yisasro keyimo oni gura. Eyingo. 70 Ngundiro etoni, Pitando gumi eyingo. Hamoo oorengo kini. Etoni, naru bodaga oode, oni namoko oruwonggoku, ngundo Pitaya ko eyingo. Hamoo oorengo, ge Yisasro oni gura. Gengo mande eteku ngu, Yisasro mandeni ngundiro. Ge nguya Galili oni, ero eyingo. 71 Arisa, Pitando sanggiri sanganimonggo manggaru tero eyingo. No hamoo ma etoowe ngu, Anutdo nurewa! Ngu oningga, yendo etenggoku ngu, no watayi kini! Eyingo. 72 Ngundiro etoni, arisa, kootoori tambu erayayiga ngu eyingo. Arisa, Pita ingoyingo. Kuri Yisasdo eneya eyingo, kootoori tambu eraya ma eyingomo, ge no oowoone tambu kabusa oongoonerowa. Pita mande ngu ingondudu tero, nguro ene sendoro biyobiyomi teyingo.

Yisas Yoro, Oni Mera Oo Sobosobo Oni Urunggano Oorowuyingo
(Matiyu 27:1-2, 11-14; Luk 23:1-5; Yon 18:28-38)

15 1 Suwoononggo, Anutro wooro yeyingo oni, nguro sobosobo oni koreteyingo, mamana mande etuyeroyingo oni, yowuru yaro sobosobo oni, Yudaro yowuru ya, nguro tabango oni yowuruno, oni ngu bidodo mande guranangge ewero yowuruyingo. Ngu oni ngundo Yisas utombo gosiyoro, yoro, oororo, Yuda mera nguro, sobosobo oni urungga, ngu Rom Gabuman oni, oowooyi Payilat, ngu kandeyimo yeyingo. 2 Payilat ngundo Yisas sumoo inoro eyingo. Ge, Yuda mera, ngaro oni simoo bare nguro sobosobo oni urungga? Ngundiro sumoo etoni, Yisasdo mande gumi ngandiro eyingo. Yo, gengombo eteku ngundiro. Eyingo. 3 Anutro wooro yeyingo oni, nguro sobosobo oni koreteyingo, ngundo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mande mande oowooyingga kingo Yisas goweyi sanggawero godange
eyingo. 4 Payilatdo ko Yisas sumoo inoyingo. Geno mande gura gura
etenggoku nga, ge gumi gura ma ewa? Ge ingoote! Mande yanggango
gura gura, ge yomburigerowero etenggoku nga! Eyingo. 5 Ene, Yisasdo
mande mande, ngu gumi gura ma eyingo. Ngundiro tetoni nguro, Payilat
ngu, ene ingondudu urungga ingoyingo.

Yuda Onindo Yisas De Omukondino Sanggaweyi Eyingo
(Matiyu 27:15-26; Luk 23:13-25; Yon 18:39–19:16)

6 Dagoma bidodomo, naru kundingiyi oowooyi Pasowa, nguno ngu,
Gabuman sobosobo oni ururu, nguro muriye ngundiro, ya biyomimo oni
guranangge andangetoyi, toongewa. Ngundiro nguro, oni simoo bare
enengombo oni guraro etoyi ngu, oningga ngu nangge andangetoyi,
toongewa. 7 Ngu naruno, nguno oni gura ya biyomimo oruwo. Ngu oningga
ngu, oowooyi Barabas. Barabas ngu oni mera oo sobosobo onidodo ebe
utoro, oni ureyi kumootoni ngu, oni ngudodo, ene ya biyomimo yoyeyingo.
8 Arisa, oni simoo bare oowooyingga mayero, Payilat sumoo inoro,
eyingo. Ge suwooyi sano teteku ngundiya, ataga nguya te. Eyingo. 9 Ene,
Payilatdo gumi eyingo. Yuda oniro mera oo sobosobo oni urungga, nga
bine, andangetoowega, toongeni? Ero eyingo. 10 Payilat, ngundiro ero
ene ingoyingo. Anutro wooro yeyingo, oniro sobosobo oni koreteyingo,
ngundo Yisasya boguboguwooro nowoondoye biyomi urungga yetoni,
nguro ngundiro teyingo. Ndadiro nguro, oni simoo bare urungga Yisas
bingami okooyingo. 11 Ene, Anutro wooro yeyingo, oniro sobosobo
oni koreteyingo, ngundo oni simoo bare sureyeroro eyingo. Barabas
andangeya, yuno etoyiga ngu, ene komo Barabas andangeya, yunoni.
Eyingo. 12 Payilatdo oni simoo bareya eyingo. Ye nga oningga nga, Yuda
oniro mera oo sobosobo oni urungga etenggoku nga, ndadiro teyinowano?
Ero sumoo yunoyingo. 13 Asa, oni simoo bare bidodobo gumi ngandiro
meno manggaru tero eyingo. De omukondino sanggawetoyiga kumooni!
Eyingo. 14 Ngundiro etoyi, Payilatdo gumi eyingo. Ndadiro etenggo, enendo
ndawu oo biyomingga tewo?, etoni, ene oni simoo bare bidodo meno
moguru urungga tero eyingo. De omukondino sanggawetoyiga kumooni,
ero eyingo! 15 Ngundiro etoyi, Payilatdo, oni simoo baredo ewonggoku,
ngundiro nangge ero ingoro, ene Barabas andangetoni, toongeyingo. Ene
Yisas yoro, me oni yunootoni, turimbo gisasaruboro, ureyi biyomi yeyingo.
Kootuyisina, ngu de omukondi sanganimo sanggawetoyi, kumoowa.

Me Onindo Yisas Yomooyinoro Mande Eyingo
(Matiyu 27:27-31; Yon 19:2-3)

16 Me onindo Yisas yoro, Payilatro ende pawaroko oorero, ngunonggo,
me oni gidarega bidodo negoyerootoyi, mayero, yowuruwooyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

17 Me onindo yowuruwooro nengguro dagoyiga yoro, Yisas teyinoyingo.
Uto sanggiridodomu yoro, ngundo Yisasro tomokuyi teyingo.
Ngu uto sanggiridodo tomokuyingga ngu yoro, Yisas tabangomo
kutuwooyinoyingo.[p] 18 Ngundiro tero, Me oni ngundo damoni yero, Yisas
doongeyimo tabadori tero, nggunuwooro, eyingo. Ge mayeteku nga, ge
Yuda oniro mera oo bidodo sobowooyingo oni koreteyingo urunggaku
nga! Eyingo. 19 Ngundiro ero, mata yoro, ngundo Yisas tabangomo
ooroorongooro utoro, mukendoro, kenoro, ero, Yisas tanggeyemo
boodooye oondoogero, oni oowooye bingamiye okootenggoku, ngundiro
teyingo. 20 Ngundiro tero, me onindo Yisas yomooyinoro, yokoro,
arisa, Yisasno nengguro dagoyigaku andangero, yokoro, Yisas, enengo
nengguroni yoro, Yisas teyinoyingo. Ngundiro tero, Yisas yoro, de
omukondino boorowoowero, yoro oorowuyingo.

Oniku Yisas Yoro, De Omukondino Sanggaweyingo
(Matiyu 27:32-44; Luk 23:26-43; Yon 19:17-27)

21 Ngundiro oororo, ooreko oni gura oowooyi Sayimon ngu endeni
oowooyi Sayirin. Ngu oningga ngu, ene digunonggo ende uwero,
mayeyingo. Sayimon, enengo nangosumoongo erayaga ngu oowooyari
Alekisanda, Rupus. Me onindo oorekonggo dowooro, woosooro, Yisasro
de omukondigaku inootoyi, koorowooyingo. 22 Ngundiro tero, me
onindo Yisas yoro, mera musiyo gurano oorowuyingo. Ngu merangga,
ngu oowooyi Golugata. Golugata oowooyingga, nguro muri ngandiro,
tabaye wimbuyi musiyo. 23 Golugatano mayero, nguno sono kowoododo
yowuruwooyingo, ngu Yisas inowero teyingo. Ngundiro tetoyi, ene,
Yisasdo ngu sono kowoongga ngu yokoro, ene ma neyingo.[q] 24 Arisa, ene
Yisas de omukondino dowooro, sanggaweyingo. Ngundiro tero, Yisasro
nengguroni, nguro ebe pawapawamu iriri tero, oni onendo dagayeroro
ngu, enendo yowo.

25 Yisas de omukondino boorowooyingo ngu, suwoononggo sa oorero,
mera yanggango yeteku, narungga nguno, sa gaboyiboro naru kandegura
gidemboro namoraya (9:00 am), nguno sanggaweyingo. 26 Yisas tabango
sanganimo de omukondi sosowoomo so uyi gura ngandiro nakangoyingo.
Yuda Oniro Mera Oo Bidodo Sobosobo Oni Urungga Oorengo. Ngundiro
nakangoyingo.[r] 27 Oni biyomi erayaga, Yisas tanggeyi gide gide
booroyeroyingo. Oni gura kandeyi koondosina, gura kandeya biyomisina

---

[p] **15:17** (Ngu tomokungga ngu ko kumba dagoyiga nguya ngu, mera ngaro sobosobo oni tabango koreteyingo, nguro sunggi ngundiro teyinoyingo). [q] **15:23** (Ngu sono kowoongga ngu sanggawetoyi, ogingo ingoweroyingga ngu kiniteni, ero, inowero, teyingo).
[r] **15:26** (Yuda onino oni urungga ngu mandega, nguno ureyingo. Ngu mandega ngu, enengo mbumbuwani ero, nakangoro, etuyeroyingo).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

booroyeroyingo. 28 Ngundiro teyingo ngu, kuri oorengo, Anutro mandeno
nakangoyingo nguro engge tunootete. Ngu ngandiro.
Ene oni biyobiyomimboya oruwonggo. Eyingo. *(Ayisaya 53:12)*
29 Oni simoo bare mayero, kenoro, yomooyinoro mande ero, tabadori
tero, eyingo. Ehe! Ge nga oningga, ngando yambo ya tootoongoro yokoro,
naru kabusagomo ko yewero ewo. Eyingo. 30 Arisa, ataga gengombo de
omukondi ngu yokoya, merako ombu! Eyingo. 31 Ngundiro tetoyi, asa,
Anutro wooro yeyingo oniro sobosobo oni koreteyingo, Anutro mamana
mande etuyeroyingo oni, ngundo nguya, Yisas yomooyinoro mande
eyingo. Kenoyi! Ene oni gidarega yomosiyeroote. Enengombo enengo
hooroowewero ma ingoote. 32 Nga Iserelro mera oo bidodo sobosobo
oni koreteyingo urungga, Krayis, ene de omukondi yokoro, ombutoni
ngu, asa, noore ngu kenoro, nowoondonanimo hamoo tewa! Eyingo. Oni
erayaga, Yisas tanggeyi gide gide de omukondino, erayaga nguya, Yisas
yomooyinoro mande ewori.

Yisas Kumooyingo
(Matiyu 27:45-56; Luk 23:44-49; Yon 19:28-30)

33 Sa kewooroko (12:00 am) oorengo, mera bidodo suwoo ooreri
urungga tero, oororo, sa nemimo uyingo (3:00 pm). 34 Ngu naruno,
Yisasdo meno yanggango urungga ero eyingo. Eloyi Eloyi Lama
Sabakatani? Nga mandega ngaro, muri ngandiro. Noro Anut, Noro
Anut, ge ndatero noyokowo? Eyingo. 35 Ngundiro etoni, oni simoo bare
gidarega, namoko oruwonggoku, ngundo ingoro, eyingo. Ingoyi! Ene
Ilayisa negongoote. Eyingo. 36 Ngundiro etoyi, oni gura kendutero,
oororo, sono kowoo oowooyi Winiga ngu towi sosowo, nguno
yero, de sanggano gosiyoro, yeyi, Yisas manggomo neni, ero inoro,
eyingo. Sobowooro oode kenowato! Ilayisando omburo, andangero,
yoro, ombuwa, bine? Eyingo. 37 Yisas ki urungga ero, yuka yokoro,
kumooyingo.
38 Yisas kumootoni, asa, Yuda oniro yowuru ya oowooyi Tembel, nguno
towi urunggaku awu wengamonggo kewoorokuri pitiro, oosowooro,
omburo, wenga merako goroongeyingo. 39 Arisa, me oniro tabango,
ngundo Yisas omukumundoongomo dikaro, kenondadangero oruwoku,
ngundo Yisas ngundiro tero, kumootoni ngu, kenoro eyingo. Hamoo
oorengo. Nga oningga nga, ngu Anutro Nangoni!
40 Ngundiro etoni, bare gidarega orirokoyi dikaro, kenondadangero,
oruwonggo. Ngu bare ngu kewooroyemo, bare kabusa oowooye nga,
Mariya Magadala, Mariya, Yemus, beyi oowooyi Yosis nguya, namoyari,
ko Salomi, ngundo oruwonggo. 41 Ngu bare ngu, kuri Yisas Galili merako
kirikiri teyinoro, yade ngunonggo bare gidarega nguya keyoro, Yerusalem
endemo eneya mayeyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Arimatiya Mera Oningga Yosep, Ngundo Yisas Bingo Merengooyingo

42 Ngu narungga ngu oororo suwootetoni, kundingi naru yangeni,
nguro oo yomosiyoyingo naruwo. 43 Ngu narungga nguno, Yosep
Arimatiya oningga, ngu tabango oni yowuru, nguro oni gura
bingamidodo, ene Anutro Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro naruni
enengo oni simoo bare sobowooyeroweroyi, ngu sobowooro oruwo.
Ene yanggango tero, Payilat tanggeyimo oororo, Yisas bingomboro
eyingo. 44 Ngundiro etoni, Payilatdo Yisas kumoowo, bine; ngundi ma
kumooyingo, bine; ero, ingondudu urungga tero, asa, me oniro tabango
gura negongoro, sumoo inoro, eyingo. Oninggaku, kuri kumoowo,
bine? Eyingo. 45 Ngundiro sumoo etoni, me oniro tabangongga, ngundo
Yisas kuri kumoowo, eyingo. Ngundiro etoni, ingoro, asa, bingongga
ngu, Yosep yokoyinoyingo. 46 Ngundiro yokoyinootoni, asa, Yosepdo
oororo, kumba sarayi gura uriyoro, oororo, Yisas bingo andangero,
yoyingo. Ngundiro tero, kumba sarayingga ngundo Yisas bingo
doobengoro, mbimboongoro yoro, oororo digi mereyi gura onindo
kuri sero digi woondokoyi ngundiro teyingo. Ngu merengga, nguno
Yisas bingo merengooro, asa, mere manggowo ngu digi gura urungga
wenggeremooro, ngundo ukingoyingo. 47 Mariya Magadala, barega ngu
Mariya, Yosis nemi erayaga, ngundo, Yisas merengootoyi, kenoyingo.

Yisas Ko Ootoogeyingo

(Matiyu 28:1-8; Luk 24:1-12; Yon 20:1-10)

16 1 Yudaro kando naru, oowooyi Sabat kinitetoni, Mariya Magadala,
barega ngu Mariya Yemus oningga ngu nemi, bare gura oowooyi
Salomi, ngundo kumu, bo urumi ndindingo gome ngu, uriyoyingo. Ngu
bo urumi oo ngu yoro, oororo, ngundo Yisas bingo moondeyi sonowooro,
yomosiyowero teyingo. 2 Kowooyingo nguro naru koreteyingo ngu, Sande
suwoononggo sa ooretoni, ene oni mereno oorowuyingo. 3 Ngundiro
oororo, enengo nangge mande ero, ingoro, ngandiro eyingo. Onendo
noore hoorooweyeroro, digi urungga mere manggowo ukingoyingo ngu
andangewa? Eyingo. 4 Ngundiro ero, oororo, doongetero, mere manggowo
kenootoyi, digi urungga mere manggowoomo ukingoyingo nguno kini.
Ngu digi urungga mere manggowoomo ngu kuri andangeyingo. 5 Ene
oororo, mere newendemo uyingo. Uro, doongetetoyi, oni simoo oore
gura ngu mere newendemo nengguro sarayi pirungga tero, kandeyi
koondosina bibitetoni, kenoyingo. Ngundiro kenoro, ene soriyokoyingo.
6 Ngundiro kenootoyi, simoo oorega mereno ngundo eyingo. Ye ma
soriyokowero. No ingooteno. Ye Yisas Nasaret oningga de omukondino
sanggawero ureyi kumoowokungga, ngu erewero mayetenggo. Ene kuri
ootoogewo. Ene ngano kini. Nga kenoyi! Yewonggoku musiyo nangge

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nga. 7Ene, ye oorowuya, enengo kirikiri onino eya, Pitano nguya eyi.
Yisas ngu koretero, Galili merako oorowute eya eyi. Ye ngu Galili merako
ene kenowanggo. Yisasdo kuri yeno eyingo ngundiro. Eyingo.
8Ngundiro ingoro, ngu bare ngu mere sodedo yokoro, endesina oorero,
sayingo. Ene soriyokoro, sosorero, ene oni gurano mande gura ma eyingo.
Ndadiro nguro, ene sosorero mboorombooro teyingo.

Mariya Magadala Barega, Ngundo Yisas Kenoyingo
(Matiyu 28:9-10; Yon 20:11-18)

9Kowooyingomboro naru koreteyingo ngu, Sande suwoononggo
oorengo, Yisas ootoogeyingo. Yisas ngu koretero, Mariya Magadala
barega nguno tunooteyingo. Ngu barega, nguno kuri Yisasdo mera
mbooro biyomi kandegura gidemboro eraya andangeyingo. 10Mariyando
Yisas kenoro oororo, oni Yisasya endeyoyingo, ngundo ngu nowoondoye
kowuri ingoro, sendoro, oodoyi nguno eyingo. 11Mariyando ngu oni
nguno eyingo. Yisas keta ooroote! No kuri kenooteno! Ero etoni, ngu
oni, ngundo mandega ngu ingoro, ene nowoondoyemo hamoo, ero ma
ingoyingo.

Kirikiri Oni Eraya Oorekono Yisas Kenoyingo
(Luk 24:13-35)

12Kootuyisina, kirikiri oni erayaga, ende yokoro, oore keyoro,
oorowutori, nguno Yisas, ene guradiro oorengo tero, kirikiri oni erayaga
ngu doongeyarimo tunooteyingo. 13Ngundiro tunootetoni, ngu oni
erayaga ngundo oororo, kirikiri oni gidaregano eyingo. Ene, kirikiri oni
gidaregado, ngu oni erayaga, ngundo Yisas kenoworiku, ngu etori, mande
nguro nowoondoyemo hamoo eteri, ero ma ingoyingo.

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni, Ko Yunoyingo
(Matiyu 28:16-20; Luk 24:36-49; Yon 20:19-23)

14Kootuyisina, kirikiri oni kande eraya kegidemboro guranangge,
ngu oowari newero bibiteyingo. Yisas ngu kewooroyemo tunooteyingo.
Yisasdo yeyoro mamana yeroro eyingo. Ye nowoondoye yanggango
yetoni, ye nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ero eyingo. Ndadiro nguro,
ene ootoogewoku, ngu kenoro, ngundo etoyi, ye nguro nowoondoyemo
hamoo ma teyingo. 15Yisasdo mande yunoro, ero eyingo. Ye oorowuya,
mera bidodomo mande keta mesarango nga wesiyoya, oni simoo bare
bidodo oorengomo eyi. 16Oni ene newendemo hamoo ingoro, ngunonggo
ene sono kundingiyi gimuwaku ngu, asa, Anutdo ngu oningga ngu
yootoni, ene Anutro oni tero oruwa. Ene, Anutro newendemo hamoo ero,
ma ingowoku ngu, ene Setanro ende biyomi, de nombo ma kumooweroyi,
nguno uro oruwa. 17Arisa, oni noro oowoone, nguro nowoondoyemo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

hamoo tewaku, nguro sunggi guradiro guradiro yeni tunootewa. Oni simoo bare goweyemo mbooro biyomi oodoyi ngu, asa, no oowoonemo ngu oombooro biyomi ngu oweyerootoyi, sawanggo. Ene mande mebuyi keta gura gura nguya ewanggo. **18** Ene kandeyebo sire biyomi dowooro okooro, ko ene, sono oo biyomi oni nero kumooweroyi, ngu nero ngu, ene ma kumoowanggo. Ene ngu ooga, ngundo ma yomburiyerowa. Ene sayi oni tabayemo kandeye okootoyi, sayi oni ngu mete tewanggo. Eyingo.

Anutdo Yisas Yoro, Sambono Ooreyingo
(Luk 24:50-53; Aposel 1:9-11)

19 Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas, ngundo enengo kirikiri oni mande yunoro, yokoro, ene Anutdo yoro, sambo endemo ooreyingo. Yisas ngu Anut kandeyi koondoyisina bibiteyingo. **20** Yisasro kirikiri oni ende mera bidodomo saro, mande ngu wesiyoro, eyingo. Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo enedodo ootooro, ngunonggo ko tero, enengo mandeni ngu yanggango teyinowero, oo muri songo oorengo guradiro guradiro onindo ma teweroyi, ngu tero, oni simoo bare etuyeroyingo. Mande ngu hamoo oorengo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Lukro Mande

Mande Keta Mesarango Nga Lukdo Nakangoyingo

Lukro Mande Tabango.

Luk ngu, ene Yisas enengo keyimo kirikiri oni ngu keyemo ma ombuyingo. Ngu ene Yuda oni kini. Ene Girik oni gura. Ingondudu oni, ngundo ngu, Lukro ende damoni ngu Andiyok, Siriya mera gidesina, ngunonggo ingoro eyingo. Luk oningga ngu, sayi mambu yomosiyeroyingo oni. Oni simoo bare kenoro yomosiyoweroyi oni oowooyi Doguta. Girik mande damoni oorengo ngu, Lukro mandeni, ene mande ero, ko oo gome nakangowero ngu oo bidodo, ene watayi tero, nguro ene nakangoyingo.

Nga bukga nga, ngu koreteyingo, oo ngu Lukdo nakangoyingo. Nga bukga ngando ngu, Girik oni simoo bare ingondudu yunoro, Yisasro mandeni ngu wesiyoro oni simoo bare Yisasro mandeni ngu ingoya, nowoondoyemo ingootoyiga, hamoo teni, ero nakangoyingo. Ene nga mandega nga nakangoyingo ngu, ene oni sowe gidarega, Yuda oni simoo bare kini, nguno mande wesiyoro eyingo. Ndadiro nguro, enendo Yisas merako ngano omburo oni simoo bare bidodo ko yoyowa. Lukdo nakaya oowooyingga Yisas merako ngano hamoo oni tunootewa. Enendo nakaya oowooyingga, Yisasdo enengo newende ngu hamoo oorengo bidodo, noore yunoyingo. Ngu nowoondoyi ebe ino ino teweroyi muringga ngu, oni sowe gurananggemboro kini, ngu oni noore bidodoboro. Asa, ko oo gidarega nguya, Lukdo ngu ndadiro nakaya teyingo. Anut oowooyi bingami okooweroyi nguro muri; Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni; Yemboongeweroyi nguro muri; Oni gura ene ooni kini, ko oni gura ngu, ene ooni oowooyingga.

Lukdo ngu enengo doongeyimbo ko oo bidodo Yisasdo tewoku, ngu ene ma kenoyingo. Ene oni simoo bare oowooyingga sumoo yunowo. Onendo ngu Yisasdo oo ngu nenengo tetoni, enengo doongeyembo ngu kenoyingo. Ene noorendo nga bukga kandangetetoku ngu, Lukdo nakangoyingo. Asa, noorendo ngu hamoo oorengo, ngandiro gome ingowato. Yisas ngu noorengo awanani soboyeroyingo oruwa. Ene ngu hamoo oorengo, noorengo tabango ooroote.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Lukdo Nga Mandega, Nga Tiyopilasro Nakangoyingo

1 1-2 Oni urungga Tiyopilas, kuri oni oowooyingga kandeye
towoongoro, Krayisdo noore kewooronanimo ko tero ene
tunootewoku, ngu bidodo nakangoyingo. Ene oni Yisas enengo
doongeyembo kenowonggoku nguro mandeye etoyi, oni songombo nguro
mande ingoro wesiyoro etoyi, ngu ingoro nakangoyingo. 3-4 Nguro ngu,
no nguya nga mandega nga gengo nakangooteno. Naru pirunggano nga
mande oo ngaro sumoo sumoo oowooyingga tero, muri bidodo ingoro
yowero, asa, no mande nenengo oorengo kuri tunooteyingo ngu ataga
nakangooteno. Nguro ge komo gome nenengo oorengo ingo. No nga
mandega nga nakangoro ge etunggeroyingo, ngu hamoo mande oorengo.

Anutro Sambono Oni Oowooye Engel Onindo Yon Tunoo Teweroyimboro Sekarayiyano Eyingo

5 Ngu naruno, Herodndo Yudiya mera oo ngu bidodo sobosobo oni
koreteyingo oodoni, ngu oni gura oowooyi Sekarayiya, ngundo Anutno
wooro yeyingo oni tero oruwo. Anutno wooro yeyingo oni ngu, Abayisa
ngu Sekarayiyaro wooro yeyingo oni, watangga nguro osiye. Nguro
bareyi oowooyi Ilisabet ngu, Eron oningga nguro soweni. 6 Ngu oni
erambarisa erayaga ngu, ene Anut doongeyimo ene oni nenengo oorengo
oruwori. Ngu erambarisa erayaga ngu Anut Oo Simburi Urungga, nguro
mamana mande oo ngu bidodo keyoro oruworiyo. Ene oo biyomi gura
ma teyingo. 7 Ngu erambarisa erayaga ngu, ene kuri dogoni oorengo.
Ilisabet ngu ninggoo teyingo, nguro erambarisa erayaga ngu ene simoo
namboyari kini. 8 Sekarayiyaro keyimo wooro yeyingo oni ngu, ko tewero
mayeyingo. Sekarayiya ngu ene Anut doongeyimo wooro yeweroyi ko
ngu teroruwo. 9 Onindo Sekarayiyano rogo tetoyi, ngundo ene Anutno
wooro yeweroyi murimo ene yambo ya urunggano (Tembel) nguno uro,
Anut Oo Simburi urungga, nguno wooro ndindingo gomemu yeyingo.
10 Ngu narungga ngu, Anutno wooro ndindingododo yeweroyi naruwo,
oni simoo bare oowooyingga oorengo endesina yowuruwooro, nguno
Anutno yemboongero oriyingo.

11 Sekarayiya ko tewoodoni, asa, ngu naruno, Urungga Oo Bidodo
Simburiga nguro sambono Engel oni gura kenootoni, wooro ndindingo
yeweroyi nombo musiyo ngu tanggeyi koondosina, dikatoni kenoyingo.
12 Sekarayiya sambono Engel oninggaku kenoro soriyokoro sosoreyingo
urungga oorengo teyingo. 13 Ene sambono Engel oninggakundo
sodedo ero eyingo. Sekarayiya ge ma sosorewero. Anutdo gengo
yemboongengga ngu kuri ingowo. Gengo barege Ilisabet, ngundo ngu
nangongge simoongga bisiyowa. Oowooyi ngu ge komo Yon eya e.
14 Gengo nowoondoge ngu gome mete tero oruwaku, ngunonggo ge oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni tewa. Baredo simoo bisiyootoni, asa, oni simoo bare oowooyingga oorengo, ene nguro nguya oni oni tewanggo. 15 Ene ngu Oo Bidodo Simburi Urungga ngu doongeyimo ene oowooyi urungga oruwa. Ene Wayin sonoyi kowoomu, ko sono yanggangomu nguya ma newa. Ene nemi kawuyimo oorooteku ngu Yuka Kundingiyi ngundo newendemo uro angewa. 16 Enendo Iserel oni simoo bare oowooyingga oorengo mande yunootoni, nowoondoye yowoorengoro, enengo Anut urungga nguno oororo keyowanggo. 17 Kuri, Anutdo Yuka Kundingiyimbo yanggango urungga oorengo Ilayiya inootoni, ene Anutro ko tewoku, ngundiro nangge, Yon nguya Yuka Kundingiyimboro yanggangonimo, Anutro ko ngu tewa. Enendo simoo bare ururu hoorooweyerootoni, nowoondoye yowoorengoya, ngunonggo enengo simoo namboye nguya hoorooweyerootoyi, nowoondoye yowoorengoro, awanamoyemboya nowoondoye gobooro guranangge yewanggo. Oni Anutro muri ma keyootenggoku nguro nowoondoye nguya enengo mandeni ingoro keyowanggo. Ngundiro muringga ngunonggo oni simoo bare bidodo nowoondoye yomosiyootoni, oo bidodo Simburi Urungga nguro mandeni ingowanggo, eyingo.

18 Sekarayiyando sambono Engel onino eyingo. Noore barenemboya kuri dogoni yeworoku, nguro simoo bisiyoweroyi naruwo ngu kuri kini tewo. Ngundiro nguro, no gengo mandega eteku ngu, ndadiro tero ingootoowe hamoo tewa? Eyingo.

19 Ngundiro etoni, sambono Engel oni enebana mandeni gumi, ero eyingo. No Gebiriyel Anut doongeyimo dikaro oorooteno. Anut enengombo no surenerootoni, no geno mande gome nga wesiyoro ewero ombuteno. 20 Arisa, ge ingo! Ge noro mandene nga nowoondogemo hamoo ma tete. Nguro ngu ngandiro, ataga gengo gagige ngu witumootoowe, ge mande ma ewa. Kootuyisina, nga oo nga tunootetoni ngu, noro mandega nga ngu hamoo oorengo enengo naruno engge tunootetoni ngu, asa, ge mete ko mande ewa. Ero eyingo.

21 Oni simoo bare Sekarayiya, sobowooro ingondudu buribari ingoro eyingo. Ndadiro nguro, Sekarayiya naru pirungga ene ya gumi kundingiyingga, nguno ootooro endesina ma ooreyingo, ero ingootenggo. 22 Kootuyisina, Sekarayiya endesina oorero, oni simoo baredoya mande eweroyi kini. Ngundiro nguro, ene ingoyingo, ene ya gumi kundingiyi newendemo ameno oo songo guradiroga Anutdo etungootoni kenoote, ero ingoyingo. Sekarayiya, ngu kandeyibo nangge mande towootowoononggo eneya, ero eyingo. Gagingo manggowo ngu witumootoni, mande eweroyi ereremo kini.

23 Kootuyisina, Sekarayiya enengo koni kini tetoni, ngu naruno, ene enengo endemo ko toongeyingo. 24 Kootuyisina, Sekarayiya bareyi oowooyi Ilisabet, kawuyidodo teyingo. Ngundiro tetoni, Ilisabet, ya

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

newendemo kombo kandegura kombitero oriyingo. 25 Oode eyingo. Oo
Bidodo Simburi Simbunanembo, ataga noro sumange tenunoro, oni simoo
bare doongeyemo oyimonengga ngu andangenunowo. Ero eyingo.

Sambono Engelndo Mariyano Yisas Tunooteweroyi Nguro Eyingo

26 Ilisabet, Kombo kandegura gidemboro guranangge kawuyidodo
teyingo, ngu naruno, Anutdo sambono Engel oni oowooyi Gebiriyel
soweyootoni Nasaret, ende urungga, Galili merako, nguno oorowuyingo.
27 Ngu endemo nguno ene bare oore gura, ene simoo guraya ma
wereyingongga, nguno mande yoro oorowuyingo. Ngu barega ngu simoo
gurano kameteni ero rogo teyingo. Ngu simoongga ngu oowooyi Yosep.
Yosep ngu Dewitro soweni. Ngu bare oorega ngu oowooyi Mariya.
28 Gebiriyel eneno oororo eyingo. Ge oni oni teya ootoo, Anutdo ge
bingaminggedodo tenggunoote, Anutdo kumana ge gunooteku, Oo
Simburi geya ooroote. Eyingo.
29 Mariyando ngu mandega ngu ingoro sosorero ingondudu urungga
tero, enengo newendemonggo eyingo. Ndawugaro nguro, ngu simoongga
ngundo omburo nono ngandiro ete? Eyingo. 30 Anutro sambono
oni Engelndo Mariyano eyingo. Mariya, ge ma sosorewero. Anutro
newende ngu gengo gome ingoro sumangeni gunoote. 31 Gome ingo! Ge
kawunggedodo tero nangongge simoongga bisiyowa. Ngu oowooyi ngu,
ge komo Yisas eya e. 32 Ngu oningga ngu, oni urungga oorengo oruwa.
Ngu oningga nguya ngandiro ewanggoku, ene Anut bingaminidodo
enengo nangoni, ero eyingo. Anutdo ene yoro, sobosobo oni koreteyingo
urungga yetoni oruwa. Enengo osiyi Dewitdo sobosobo koreteyingongga
ngundo ko tewoku, ene ngundiro nangge ko tewa. 33 Ene ngu oo bidodo
sobosobo koretero oni, ngundo ngu, Yekob Iserel nguro soweni, nguro
sobosobo suwooyi sano oruwa. Enengo oo bidodo sobowooteku naru ngu
ma kinitewa, eyingo.
34 Mariyando ngundiro ingoro sumoo eyingo. No simoo guraya ma
wereyingo. Nguro gengo mandega eteku ngu, ndadiro tero engge
tunootewa? Eyingo.
35 Sambono Engelndo mande gumi ero eyingo. Anutro Yuka Kundingiyi
ngu geno ombuwa. Anutro yanggangoni awuno oorengo, ngundo ge
wiringgeroro kutuwoonggunowa. Ngundiro tetoni, kootuyisina ngu
simoonggega ngu ge bisiyowa. Onindo eneya ngandiro ewanggo. Ene
oni kundingi, Anutro nangoni, ero ewanggo. 36 Ingo! Momongge, Ilisabet
ngu, ene kuri bare dogoni ngumu, ene nguya kawuyimo simoongga
ooroote. Kuri ngu, oni songombo eyingo. Ene ninggootete eyingo. Ene
ataga kawuyidodo oodoni, kombo kandegura gidemboro guranangge kuri
yokowo. 37 Merako ngano, ko gura Anutdo teweroyi, kowuri ma ooroote.
Hamoo oorengo kini. Anutdo ene oo bidodo temukowa. Eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

38 Mariyando gumi eyingo. Ene ngu ooga ngu nono eteku, ngu mete
tewa. No ngu oo bidodo Simburi, nguro kirikiri bare nangge. Eyingo.
Arisa, sambono oningga ngundo Mariyando oo teteku ngu ingomukoro
ene toongeyingo.

Mariyando Ilisabet Kenowero Oorowuyingo

39-40 Ngu naruno, Mariya ootoogero oo bidodo yomosiyoro,
sodedomangge yade yade oororo, Yudiya merako ende gura puri
sanganimo nguno ooreyingo. Ene Sekarayiyando yano oororo ya
newendemo uro, Ilisabetno eyingo. O momo, Ilisabet! Ero eyingo.
41 Ilisabetdo, Mariyaro, manggowo ingootoni, Ilisabet kawuyimo
simoongonggaku parero ooretoni, Yuka Kundingiyimbo Ilisabetro
newendemo uro angeyingo. 42 Ngundiro tetoni, ene ki urungga, ero
eyingo. Anutdo ge Kumana gunooteku ngu, gedo bare gidarega ngu
dagayeroote. Ge kawunggemo nangonggega oorooteku nguya ene
kumanadodo. 43 No ndadiro nguro, noorengo Oo Bidodo Simburi
Simbunani, nguro nemi, no bingamine okoowero ombute? 44 Ingo! No
mande gura geno ewero. No sodenembo gengo manggoge ingootoowe,
kawunemo simoongga oorooteku ngando parero oorero, oni oni tete.
45 Ndawugaro nguro, Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo mande
wesiyoro eteku, ge nowoondoge hamoo teteku nguro engge tunootewa.
Nguro ngu, Anutdo ge sobogerootoni, ge mete oni oni tewa. Eyingo.

Mariyaro Yambo

46-47 Mariyando eyingo. Noro nowoondonemonggo Oo Bidodo
Simburi, nguro bingamini oowooyi hahangero okooteno. Nenengo
gabone ngu Anutro oni oni tete. Anut ngu noro hooroweneroyingo.
48 No kuri ngu, enengo kirikiri bare angoyi oodoowe ngu, Anut
enengo sumange nunoyingo. Asa, ngundiro nguro, oni simoo bare
kootuyisina tunootewanggoku, ngundo nguya noro oowoone bingamine
okoowanggo. 49 Anut yanggangonidodo oorengo, ngundo oo urungga
tero, no nunowo. Enengo oowooyi kundingiyi oorengo orini! 50 Enengo
sumangeningga ngu, oni enengo ingoro oowooyi okooro manggowo
keyoro oorootenggoku ngu, ko kootuyisina nguro oni sowengga
tunootewanggoku, ngu bidodomo nguya oruwa. 51 Enengo kandeyi
yanggangomo, ngundo ko yanggango oorengo nenengo tete. Oni
ene nowoondoyemonggo enengo bingamiyemboro nangge ingoro
endeyootenggoku, ngundiro oni ngu, ene oweyerootoni, songo songo
sawanggo. 52 Ene mera ngaro oo sobosobo oni yanggangoyedodo ngu
yowoosoodoni, enengo oowooye ameno ombutoyi, oni oowooye kini ngu
yowokoro enengo oowooye bingamiye okootoni, awuno oorewanggo.
53 Anutdo oni oodoro kumooro oorootenggoku ngu, ene oo gomemu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yunootoni, oni sitowiyedodo tero oorootenggoku ngu, Anutdo ene oweyerootoni, kingo kande sawanggo. 54-55 Ene kuri osinani Ebarahamno mande ero gosiyoyingo, nguro nowoondoyi tero, enengo simooye kootuyisina tunootewanggoku, nguro sumangeni teyunowa. Nguro ngu, ene noore enengo ko oni Iserel hoorooweyeroro sumangeni yunowa. Eyingo.

56 Ngundiro ero, Mariya, ngu Ilisabetya, kombo kabusa oode yokoro, enengo endemo ko toongeyingo.

Ilisabetdo Yon Bisiyoyingo

57 Ilisabetdo simoo bisiyoweroyi naruwo tunootetoni ngu, ene nangoni simoongga bisiyoyingo. 58 Ilisabetro ende gobooro oni ko enengo soweniku nguya Ilisabetro Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani Urungga, ngundo sumange teyinoro simoongga inowoku, nguro mandeni ingoro, oni oni urungga oorengo teyingo. 59 Naru kandegura gidemboro kabusa, nguno (naru 8) mayero simooyenggaku moondeyi yomosiyoro, sunggi yeweroyimboro yambo ya urunggano, (Tembel) mayeyingo. Mayero, yowuruwooro simooyengga nguro oowooyi enengo eweyi oowooyi Sekarayiya ewato, ero ewonggo. 60 Ngundiro etoyi, simooyengga ngu nemimbo ngu mandeyega ngu gumi eyingo. Kini, noore komo oowooyi Yon ero ewato, eyingo.

61 Oni songokundo nemimboya mande gumi ewonggo. Gengo gumoogumoongge degooge gura oowooyi ngundiro kini. Eyingo.

62 Ngundiro tero, kande towootowoo tero eweyi sumoo inoro, eweyimbo nangoni oowooyi ndadiro ewa, ero eyingo. 63 Sekarayiyando oo nakangoweroyi, oo nguro kandeyibo towootowoo tero sumoo eyingo. Ene nguno nangoni oowooyi nakangowero, ero oowooyi Yon nakangoyingo. Oniku ngundiro kenoro nguro ingondudu urungga teyingo. 64 Ngundiro nakangootoni ngu, asa, Sekarayiyaro gagingo tango yetoni, ene mande ero Anut bingami ero okooyingo. 65 Ngundiro tetoni ngu, enengo ende gobooro oniku bidodo sosoreyingo. Nguro mandeni endeni endeni toongetoni, nguro mande mande urungga ero ingoro, Yudiya mera pupurimo oorootenggoku oni, ngu bidodomo oorowuyingo. 66 Oni bidodo ngu mandega ngu ingoro, nguro ingondudu urungga nowoondoyemo ingoro eyingo. Kootuyisina, ngu simooyengga ngu ndawu ooga tewa? Ero eyingo. Oni simoo bare ene ingoyingoku, Anut oo bidodo Simburi Simbunani, nguro yanggangoni, ngundo ngu simooyengga ngu sobowoote.

Sekarayiyando Yambo Utoro Anutro Bingami Okooyingo

67 Yuka Kundingiyimbo eweyi Sekarayiya, newendemo angetoni, oo kootuyisina, tunooteweroyi ngu koretero, ero eyingo. 68 Noorengo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oo bidodo Simburi Simbunani, Iserel oniro Anutga, nguro bingami
okoowato. Ndawugaro nguro, ene noore hoorooweyerowero omburo,
noore, enengo oni simoo bare uriyeroro ko yoyowero ombuwa.
69 Anutdo enengo ko oni Dewit, nguro sowenimonggo oni yanggango
gura yeni dikaro ngu, ngundo noore ko yoyowero. 70-71 Ene kurimi
enengo ingondudu eyingo oni kundingiyi, ngu manggoyemo mande
ngundiro ero gosiyootoni, Anutdo noorengo mundi oni yanggango ngu
kandeyemonggo noore ko yoyoro; oni nooreya nowoondoye biyomi
yero boguwootenggoku, ngu kandeyemonggo nguya ko yoyowa. 72 Ene
noorengo osisambanani ngu sumange teyunoro hoorooweyeroyingo. Ene
kurimi sunggi mande kundingiyi ero, nguro suwooyi sano ingondudu
teroroote. Ene ma kabetewa. 73-75 Ene hamoo mande sorumimonggo
Ebarahamno sunggi mande ngandiro eyingo. Ene noorengo mundi oni
kandeyemonggo andangeyeroro yoyootoni, nguro noore Anutro koni
tewero ma sosorewato. Noore naru bidodomo keta ootooro, nguno ngu,
noore gome nenengo oorengo kundingiyi ootooro; asa, noore enengo
koni murini kundingiyinimo, ko muri gome nenengo nguno noore
mete enengo doongeyimo endeyowato. 76 Ngundiro ero, Sekarayiya
yowoorengoro nangoni kenoro eyingo. Ge nangone, oni geyoro geya
ero Anut awuno oorengo nguro ingondudu eyingo oni, ero ewanggo.
Ge Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu koreteyinoro nguro oore
yomosiyoyinowa. 77 Gedo enengo oni simoo bare ngu, nguro mande ero
etuyerootoyi, ene nguno ingowanggo. Ene enengo weti mbumbuwaye
andangeyunoro ko yoyowa. 78-79 Noorengo Anutga nguro sumangeni
nowoondoyini urungga, ngundo noorengo ngandiro tete. Anutdo enengo
nangoni soweyootoni ombuteku, ngu noorengo nowoondonani oo biyomi
oorooteku andangeyunowa. Ngu sengero ooreri toongooteku, ngundiro
ene oni nowoondoyemo ooreri biyomi oorooteku, ngu himi yunowa.
Ene sambo endeboro himingga ngu yeni nooreno omburo himi ngu, oni
ooreriko oorootenggoku, ko oni kumoowero tero oorootenggoku nguya
himi yunowa. Noorengo kenani yoonenengootoni, ayibi imakeyingo, oore
metemimo nguno oororo omburo tewato. Ero eyingo.

80 Kootuyisina, ngu simooyenggaku uru tetoni, enengo goweyi
ingonduduni yukani nguya yanggangonidodo uru teyingo. Ene toongero,
diguno oni kini merako nguno enesu nangge ootooro oruwoku,
ngu naruno, ene Iserel oni simoo bare doongeyemo, Anutro mande
etuyerowero tunootewa.

Mariyando Yisas Bisiyoyingo
(Matiyu 1:18-25)

2 1 Ngu naruno, mera bidodomo sobosobo oni koreteyingo, oowooyi
Sisa Ogastas, ngundo mamana mande gura yero eyingo. Mera

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

bidodomo oni simoo bare komo bidodo oowooye bukno nakangowero
eyingo. 2 Sayiriniyas oningga ngundo Siriya mera nguro Gabuman
sobosobo koreteyingo oruwo. Ngu narungga nguno, amana oorengo
damoni yero, oowooye bukno nakangoyingo 3 Ngundiro nguro, oni simoo
bare bidodo ene ende damonimo saro, nguno oowooye bukno yeyingo.
4 Ngundiro nguro, Yosep ngu Dewitro soweni, ene Galili merako
Nasaret ende ngu yokoro, ene Yudiya merako Dewitro endemo yade
yade oorowuyingo. Ngu endega ngu oowooyi Betelehem. 5 Yosep ngu
enengo bare rogo teyingo, ngu oowooyi Mariya nguya oorowuworiyo. Ene
oowooyari bukno yeweroyimboro. Ngu narungga ngu, Mariya kawuyidodo.
6 Yosep Mariya eraga ngu endemo nguno oodori, Mariya simoo
bisiyoweroyi naruni tunooteyingo. 7 Ngu naruno, endemo wereweroyi ya
ngu kuri onindo ndindi teyingo. Nguro ngu, erambarisa Bulmakawuro
yano oororo oode, nguno Mariya nangoni gogoro simoongga bisiyoro,
kumbagado dobengoro yoro, Bulmakawuro oo neweroyi koondomo yeni
wereyingo. Ndadiro nguro, wereweroyi ya onindo kuri ndinditeyingo.

Engel Onindo Sipsip Sobosobo Onino Eyingo

8 Ngu merasina nguno, Sipsip sobosobo oni gidarega ende
dabemimo suwoono Sipsip sobowooro oriyingo. 9 Oo Bidodo Simburi
Simbunanimboro sambono Engel oni, ngundo Sipsip sobosobo onino
omburo tunooteyingo. Urunggado enengo soru himi duridarini urungga
yeni omburo, ngundo Sipsip sobosobo oniku pawayeroro himi yeyingo.
Ngundiro tetoni ngu, Sipsip sobosobo oniku sosoreyingo urungga teyingo.
10 Ene Engel gurado mande yunoyingo. Ye ma sosorewero! Ingoyi, no
mande gome mesarango ngu yengo yoro ombuteno. Ngundo ngu oni
simoo bare bidodo yoyeni, oni oni tewanggo. 11 Ngu sa narunggano,
nguno Dewitro endemo bare gura simoo bisiyoote. Ngu simoongga ngu
noorengo oo bidodo Simburi Simbunani. Ene Krayis, Anutdo rogo tetoni,
noore ko yoyowero sunggi yeyingo oni ngu! 12 Ye ngu simooyengga ngu
kenoweroyi, sunggini ngu ngandiro. Kumbabo dobengoro, Bulmakawu
ngundo oo neweroyi koondomo yetoni, werooteku ngu! Ero eyingo.
13-14 Sambono onindo ngundiro etoyi, arisa, sodedomangge sambono
oni oowooyingga oorengo omburo tunootetoyi, yowuruwooro,
Anut bingami okooro, yambo utoro, ngandiro eyingo. Anut awuno
oorengo, noore gengo oowoongge bingamingge okooro, noore gengo
yemboongetooye, oni simoo bare mete gedo nowoondoge yunoro, gengo
imakeyingo muringga nguya yunowa, ero yambo ureyingo.

Sipsip Sobosobo Oni Oororo Yisas Kenoyingo

15 Sambono oniku ngundiro tero, ene ko sambono ooreyingo. Arisa,
Sipsip sobosobo oniku enengo nangge mande ero ingoro eyingo. Noore

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

sodedomangge Betelehem endemo ooroya, ngu ooga ngu Oo Bidodo Simburi Simbunani ngundo ewoku, ngu oororo kenowato. Ero eyingo.
16 Ngundiro ero, ene sodedomangge oororo, Mariya Yosep eraga yeyoro, ko simooyenggaku Bulmakawu koondomo wetoro oodoni kenoyingo.
17 Ngundiro kenoro ngu, sambono onindo ngu simooyengga nguro mande ewonggoku ngu, wesiyoro eyingo. 18 Oni simoo bare bidodoboro, Sipsip sobosobo onindo mande ngu etoyi ingoro, ene mande nguro ingondudu urungga oorengo teyingo. 19 Ene nemi Mariyando, ngu mande ngu bidodo gome newendemo yero, gome dowooro, ene mande nguro ingondudu teroruwo. 20 Sipsip sobosobo oniku, enengo kono ko oororo, Anutro duridarini sambono onindo etoyi, oororo kenowonggoku, nguro ene Anutro oni oni tero, oowooyi bingami okooroririyingo.

Simiyon, Ana Eragado Anutro Yambo Ya (Tembel) Nguno Yisas Kenoworiyo

21 Kootuyisina, sa naru kandegura gidemboro kabusagomo (Naru 8) simooyengga ngu moondeyi yomosiyoweroyi naruwomo, oowooyi Yisas, ero eyingo. Mariya kawuyidodo ma teyingomo ngu, oowooyingga ngu Engel oninggado eyingo.
22 Mosesro mamana mandeno eteku, Mariya ngu keyoro oodoni, ngu narunggaku tunootetoni, ene yambo yano uro, Anut doongeyimo ko goweyi metemi teweroyimboro oorowuyingo. Ngundiro nguro, Mariya, Yosep erambarisa, ngundo Yisas yoro, Yerusalem endemo oororo, yowuru ya urungga (Tembel), nguno Oo Bidodo Simburi Simbunanimo wooro yewero oorowuyingo. 23 Ngu Oo Bidodo Simburi nguro mamana mandeno nakangootoni oorooteku ngundiro. Nemimbo nangoni gogoro bisiyootoni ngu, nangoningga ngu, yoro Oo Bidodo Simburi Simbunaningga nguro kundingiyi oni eyingo. Anutdo ngu nangoni gogoroga ngu sunggi yeyingongga, ngu enengo ko teni ero eyingo. 24 Nguro Anutno wooro yewero ngu, nu mumukondiri ururumu eraya, ngundi, owita duriyo eraya yoro, ngundo Anutno wooro yeweroyimboro. Eyingo.
25 Mosesro mamana mandeno ewoku, ene ngundiro teyingo. Ngu naruno, oni gura oowooyi Simiyon ngu Yerusalemno oruwo. Ene Anut doongeyimo oni nenengo gome oorengo. Ene Anutno suwooyi sano yambo mande nangge teroruwo. Yuka Kundingiyi ngundo Simiyondodo oruwori. Ene Iserel oni nowoondoye yeni imakero nguro kowuriye andangeweroyi oningga, ngu sobowooro oruwo. 26 Yuka Kundingiyi ngundo Simiyonno kuri eyingo. Ge oode oo Simburi nguro Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni, Krayis, kenorogogo ge kumoowa, eyingo.
27-28 Arisa, Yuka Kundingiyimbo yokutuwootoni, ene ootoogero, yambo ya newendemo uyingo. Uro doongetetoni, Mariya Yosep erambarisa nangoyari Yisas yoro, yowuru yano mamana mandeno eyingo, ngundiro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tewero ombuworiyo. Simiyonndo Yisas yoro, dowooro, Anut oowooyi
bingami ero okooro, ngandiro eyingo. 29 Noorengo Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ataga gengo ko oningga nga yokootooga, sumangenggemo
oorowuwe. Ataga no mete kumoowano. Noro nowoondone imakeyingo
ootooro, kuri gengombo eyingo, ngundiro ataga tunootete. 30 No
doongenembo gedo noore yoyoweroyi oningga rogo tewoku, ngu ataga
kenooteno. 31 Ge nga oningga ngu rogo tetoyi, omburo oni simoo bare
bidodo hoorooweyeroweroyimboro. 32 Ene ngu sorungga ngu Yisas oni
sowe gidarega yunoro oore etuyerootoni, Anutno nowoondoye yewanggo.
Ngundo ngu, Iserel oni simoo bare nguya oowooye urungga yunowa. Ero
eyingo.

33 Yisas eweyi nemi ngu, Simiyonndo mandega eteku nguro
soriyokoro ingondudu urungga teworiyo. 34 Simiyonndo kumana yunoro,
simooyengga ngu nemi Mariyano oo eme tunooteweroyi, nguro eyingo.
Ingo, nga simoongga nga ngu, Anutdo rogo tero soweyowoku ngu, ye
Iserel oni simoo bare enengo yanggangoni ngu etuyero. Ene ngundiro
tetoni, nguro Iserel oni simoo bare oowooyingga enengo mandeni ngu
ingoro, gidarega nowoondoye hamoo tetoyi, gidaregado ene kootu inoro,
eneya mundi tewanggo. 35 Nga nangonggega ngando ngu oni simoo
barero ingonduduye bidodo nowoondoyemo kombitero oorootenggoku,
ngu yeni tunoo oorengo etuyerowa. Kootuyisina, kowuri urungga eneno
tunootewaku, nguno ge nguya nowoondoge kowuri oorengo dugebo
gosanggawetoni ogingooteku ngundiro ingowa. Eyingo.

36-37 Anutro ingondudu eyingo bare gura oowooyi Ana ngu, eweyi
Panuwel, ko enengo soweni oowooyi Aser. Ana ngu kuri dogoni
oorengomu, ene kuri kameyimboya dagoma kandegura gidemboro
eraya (7) nangge oode, ngu naruno, kameyi kumooyingo. Kameyi
kumootoni, enesu wabu oodoni, dagomani onibi namoraya ko dagoma
namoraya nguya (84) wabu oruwo. Ene (Tembel) yowuru yangga ngu
ma yokoyingo. Ene suwooyi sano, Anutno yambo mande tero, oruwo.
Ene ngundiro tero nguno, naru oowooyingga ene oowari roogo tero,
nguro yemboongero oruwo. 38 Ngu naruno, Ana nguya omburo, Yisas
kenoro, Anutno esosootero, Anut bingami okooro, Yisasro mandeni oni
simoo bareno wesiyoro eyingo. Yerusalem endemo oni, ko Iserel oni ngu
bidodo ko yoyoweroyi oningga Anutdo yunowero eyingo ngu sobowooro
oorootenggoku, ngu oningga ngu, Yisas nga!

Yosep, Bareye, Nangoyari, Nasaret Endemo Ko Oorowuyingo

39 Yosep, Mariya eragado, ene Oo Bidodo Simburi Urungga, nguro
mamana mandeno eteku ngundiro temukoro ngu, asa, ene Tembel ya
ngu yokoro, Galili merako enengo ende Nasaretno ko oorowuyingo.
40 Simooye bodagaku uru tero, ingondudunidodo urungga tero,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yanggangonidodo teyingo. Enengo ingo ingoni, ngu gome oorengo. Anutro sumangeni, ngundo ene wiriyoyingo.

Yisasro Dagoma Kande Eraya Kegidemboro Eraya Tetoni, Tembel Yano Oorowuyingo

41 Dagoma bidodomo, Yisas eweyi nemi, Yosep Mariya eraga ene Yerusalem endemo Anutro sunggi kenoro dagayeroyingo oowooyi Pasowa, nguno oororo oorooteri. 42-43 Yisasro dagoma ngu kande eraya kegidemboro eraya, (12) tetoni, arisa, ngu naru kundingiyingga, nguno Yosep Mariya eraga, ko Yisas nguya yoro, ene Yerusalemno oorowuyingo. Kootuyisina, Pasowaro narungga ngu kinitetoni, Yosep Mariya eraga, oni songoku ngu bidodo enengo endemo endemo ko sayingo. Ene Yisas enesu nangge, Yerusalemno oodoni, enengo eweyi nemimbo nguro ma ingoyingo. 44 Yosep, Mariya eragado ngu, Yisas ngu oni simoo bare gidaregaya kuri oororo satenggo, ero ingoro, ene nguya ngu sanggano nguno ooreko doongetero doongetero oorowutori, kiniteyingo. Enengo konebeyi dobookuriyi kewooroyemo doongetetori nguya kini.

45 Erayaga ngu Yisas erewetori, nguya kini. Ngundiro tetoni, nguro erayaga ngu, ene Yerusalemno Yisas erewero ko oorowuyingo. 46 Yosep Mariya eragado, Yisas erewero endeyoro oodori, sa kabusa kiniteyingo. Kootuyisina, Tembel ya newendemo oodoni kenowori. Yisas ene oo nakangoro etuyeroyingo oni kewooroyemo bibitero, mande etoyi ingoro, ko enebana sumoo ngu oniku nguya yunoro oruwo. 47 Ngu ingondudu etuyeroyingo oni, ngundo Yisasro mandeni ingoro, ko ingonduduni ingoyingongga, ko enengo mandeye gumi yootunoro ewokungga, nguro ene soriyokoyingo. 48 Eweyi nemi eraga nguya ngundiro kenoro sosorewori. Nemimbo eyingo. Nangone, ge ndatero nguro, ge nooreya ngundiro teyunoote? Noya awanggeboya nowoondonari ngu kowuri oorengo yetoni, noore ge erewenggeroyingo urungga tetero. Ero eyingo.

49 Yisasdo enengo mande gumi ero eyingo. Yari ndawugaro no erewenerooteri? Nondo awaro ko teweroyi, ngu yari ngundiro ma ingooteri, bine? Ero eyingo. 50 Ene eragado, Yisasdo mandega eneya ewoku ngu, muri ma ingoyingo.

51 Arisa, Yisas ootoogero, eweyi nemimboya oorowuyingo. Oororo, yade yade Nasaretno tunooteyingo. Yisas ene suwooyi sano, eweyi nemimboro manggoyari koorowooro, kirikiri teyunororuwo. Nemi Mariyando ngu mande ngu bidodo ingondudunimo yero, gome dowooro, ingonduduwooro oruwo. 52 Yisas uru tetoni, enengo ingoyingo nguya gome urungga oorengo tunooteyingo. Anut doongeyemo, oni simoo bare doongeyemo nguya, ene oni gome nenengo oorengo, ero ingootenggo.

Sono Yeroyingo Yondo Mande Wesiyoro Eyingo
(Matiyu 3:1-12; Mak 1:2-8; Yon 1:19-28)

3 1 Mera bidodomo, tabango koreteyingo oni oowooyi Tayibiriyas Sisa, ngu dagoma kande eraya kengga (15) ngu oni simoo barero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

sobosobo oruwo. Pondiyas Payilat ngundo ngu, ene Yudiya oniro
sobosobo koreteyingo oruwo. Ngu naruno, Herodndo ngu Galili
mera nguro sobosobo koreteyingo oruwo. Beyi, Pilipdo ngu Ituriya
ko Tarakonayitis mera nguro tabango oruwo. Layiseniyas, ngundo
ngu Abilini mera nguro tabango tero oruwo. 2 Ngu naruno, Anas ko
Kayiyapas eraga, ngundo ene Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi
nguro sobosobo oni koretero tero oriyingo. Ngu narunggano nguno
nangge, Sekarayiya nangoni Yon, ngu diguno oni kini merako nguno
oruwo. Yon nguno oodoni, Anutdo enengo mandeni soweyootoni, eneno
ombutoni ingoyingo. 3 Ngundiro tetoni, Yon ene oororo, Yodan sono
dabemiwoore endeyoro oororo, oni simoo bare bidodo komo nowoondoye
yowoorengoro Anutno yetoyi ngu, asa, Anutdo oni simoo bare nguro
weti mbumbuwaye andangeyunoro kabeteyunoyingo. Ngundiro tetoni
ngu, asa, Yondo sono kundingiyimbo sonoyeroyingo. 4 Nguno ngu
Anutro ingondudu eyingo oni oowooyi Ayisaya, ngundo kuri nakangoro
ngandiro eyingo. Etoni, diguno oni kini merako, oni manggowo gura oni
simoo bare gidaregaro meno ewo. Oo bidodo Simburi Simbunani, nguro
oore yoonenengoyino! Enengo oore gome yomosiyoyino! 5 Anutdo oore
gigongo, mewuyi ngu bidodo wiriyoyi. Mera pupuri ngu doongootoyiga
guwu yeni. Oore wigiwagayingo ngu yoonenengoyino. Oore mera
pigipoguri ngu yomosiyoyino. 6 Nguno ngu, oni simoo bare bidodo ngu,
Anutdo noore ko yoyowero ko teteku, ngu kenoro ingowanggo. Eyingo.

7 Oni simoo bare oowooyingga oorengo Yon kandeyimo sono
kundingiyi gimuwero ombuyingo. Ngundiro ombutoyi, yeyootoni,
nowoondoye ma yowoorengootoyi, nguro ngu, Yon sanggiri
urungga tero ene mamanayeroro, eyingo. Ye sire dingeyi gosonggini
biyomidodo! Onendo yeno etoni, ye mete Anutro sanggirini kootuyisina
tunooteweroyi ngu dagaro sawanggo, bine? 8 Ye komo nowoondoye
yowoorengootoningga ngu, ye komo engge yeyiga tunooteni. Yengo
nowoondoyemonggo ngandiro ma ewero. Ebaraham ngu noorengo
awanani, nguro Anutdo nooreya ma sanggiri tewa ero, ma ingondudu
tewero. Nondo yeno eteno. Anutdo, ene mete nga digi nga yoyeni,
Ebaraham simoongo tunootewanggo. Ye Anutro ko yokootenggoku ngu,
asa Anutdo mete oni gidarega yoyootoni, enengo ko tewanggo. 9 Anutro
Soboro de damonimo kuri yetoni ooroote. De bidodo engge gome ma
enggewaku ngu, ene doongooro, de nombono oorongootoni dewa.
Eyingo.

10 Yondo ngundiro etoni, oni simoo bare bidodo enengo mandeni
ngundiro ingoro sumoo eyingo. Noore ndadiro tewato? Eyingo.

11 Yondo manggoye gumi eyingo. Oni gura ene nengguro eraya moore
ngu, oni gura kenootoni ene nengguro kinitetoni, asa, ngu gura inowa.
Oni oowarinidodo ngu, ene komo nguya ngundiro tewa. Eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

12 Gabuman Takis beye yoweroyi oni gidarega nguya, sono kundingiyi
yowero Yonno mayero eyingo. Mande etuyeroyingo oni, noore ndawu
ooga tewato? Eyingo.
13 Yondo gumi eyingo. Ye ngu komo mera ngaro oo sobosobo
onindo etenggoku, ngundiro nangge, beye ngu yoyi. Yengombo, yengo
ingonduduno beye sanganimo gura ma yowero. Eyingo.
14 Ngu naruno, kumba ootuwoo oni gidarega nguya Yon sumoo inoro
eyingo. Noore ndadiro tewato? Etoyi, Yondo mande gumi eyingo. Ye komo oni
yutoro, nguro enengo digi beye kingo ma sobiyoro yowero. Ye oni songomo
godange mande ero beye sitowiye ma yowero. Ye komo yengo koye nguro
uriyi ngu nenengo yoya nguro oni oni teya oriyi. Eyingo.
15-16 Oni simoo bare ingonduduyemonggo, ingondandangero, Yonro
eyingo. Nga ngu Krayis bine, ngundi kini, bine? Ero ingoyingo. Yondo enengo
mandeye ingoro nguro gumi eyingo. Nondo ngu sonombo nangge ye sono
kundingiyi gimuyunooteno. Ngundiro, oni gura no keneroro ombuwa. Ngu
oningga nguro yanggangoni, ngundo noro yanggangone, ngu hamoo oorengo
dagate. Nondo enengo keyi goweyiga nguro utoyi wesiyoweroyi, ngu erereremo
kini. No enengo kirikiri oni nangge. Enendo ngu Yuka Kundingiyimbo, ko
debo nguya yowuruwooro, ngundo ye sono kundingiyi gimuyunowa. Ero
eyingo. 17 Kootuyisina, Yisas oningga, ngundo omburo oni simoo barero
nowoondoye hamoo teyingo ngu wirikoyerootoni, oni simoo bare bidodo
eneno nowoondoye hamoo tetoyi ngu, enendo yoyoro eneya sambo endemo
oruwanggo. Nguro ngu, oni simoo bare bidodo eneno nowoondoye hamoo ma
tero, Yisas ma keyootoyi ngu, asa, Anutdo ngu oni ngu soweyerootoni, Setanro
ende biyomi de nombo ma kumooweroyi, nguno uwanggo. Eyingo. 18 Yondo
mande mande yanggangomonggo ero, ngundo oni simoo bare ingonduduye
yokutuwooweroyimboro eyingo. Ngu muringgano ngunonggo, Yondo mande
keta mesarango ngu oni simoo bareno wesiyoro eyingo.

Herod Mera Sobosobo Oni Ngundo Yon Yoro Ya Biyomimo Yeyingo

19 Yondo Galili mera nguro oo bidodo sobosobo oni urungga oowooyi
Herod, ngu kenoro ero mamanangoyingo. Herodndo muri biyomi gura gura
tero, ngunonggo koneyo Pilip bareyi Herodiyas woosooro yoyingo, nguro
nguya mamanangoro kenoro eyingo. Ngundiro tero, ngu muri biyominingga
nguya tetoni tunoo oorengo teyingo. 20 Ngundiro tero, ngu muri biyomi nga,
ngunonggo muri gura soweyoro tewo. Ngu Yon dowooro ya biyomimo yeyingo.

Yondo Yisas Sono Kundingiyi Newendemo Dowooro Uro Gimuyinoyingo
(Matiyu 3:13-17; Mak 1:9-11)

21-22 Yondo oni simoo bare oorootenggoku, ngu bidodo sono kundingiyi
newendemo yodowooro uro sonoyeromukoro oodoni ngu, Yisas nguya

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yondo dowooro sono kundingiyimbo sonowooyingo. Ngundiro tetoni, Yisas ngu Anutno yemboongero oodoni, ngu naruno, Sambo yamuko goosootoni, nguwoore Yuka Kundingiyi ombuyingo. Onindo ngu Yuka Kundingiyingga ngu kenoyingo ngu, nu mumukondiri ngundiro teyingo. Ngundiro tero, Yuka Kundingiyingga Yisas tabango sanganiwoore bawooro oororo omburo, tero uyingo. Anutdo Sambononggo meno ero ngandiro eyingo. Ge noro nangone oorengo, no gengo gome ingootenoku ngu! Nowoondone ngu bidodo gengo oni oni teteno! Eyingo.

Yisasro Soweni Osi Sembeni Nguro Oowooye
(Matiyu 1:1-17)

23 Yisasro dagomani ngu onibiga kande eraya tetoni, (30) ene nguno enengo koni nenengo damoni yero teyingo. Oni simoo baredo ngu Yisas kenoro ngu, ingondudu tero, ngu Yosep nangoni ero ingoyingo.
24 Hilayi ngu Matat nangoni.
Matat ngu Liwayi nangoni.
Liwayi ngu Melakayi nangoni.
Melakayi ngu Yanayi nangoni.
Yanayi ngu Yosep nangoni.
25 Yosep ngu Matatayiyas nangoni.
Matatayiyas ngu Emos nangoni.
Emos ngu Neyam, nangoni.
Neyam ngu Esalayi nangoni.
Esalayi ngu Nagayi nangoni.
26 Nagayi ngu Meyat nangoni.
Meyat ngu Matatayiyas nangoni.
Matatayiyas ngu Semen nangoni.
Semen ngu Yosek nangoni.
Yosek ngu Yoda nangoni.
27 Yoda ngu Yowanan nangoni.
Yowanan ngu Resa nangoni.
Resa ngu Serababel nangoni.
Serababel ngu Siyalitiyel nangoni.
Siyalitiyel ngu Nerayi nangoni.
28 Nerayi ngu Melakayi nangoni.
Melakayi ngu Edayi nangoni.
Edayi ngu Kosam nangoni.
Kosam ngu Elemedam nangoni.
Elemedam ngu Eya nangoni.
29 Eya ngu Yosuwa nangoni.
Yosuwa ngu Eliyesa nangoni.
Eliyesa ngu Yorim nangoni.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yorim ngu Matat nangoni.
Matat ngu Liwayi nangoni.
30 Liwayi ngu Simiyon nangoni.
Simiyon ngu Yuda nangoni.
Yuda ngu Yosep nangoni.
Yosep ngu Yonam nangoni.
Yonam ngu Elayiyakim nangoni.
31 Elayiyakim ngu Meliya nangoni.
Meliya ngu Mena nangoni.
Mena ngu Matata nangoni.
Matata eweyi ngu Netan nangoni.
Netan ngu Dewit nangoni.
32 Dewit ngu Yesi nangoni.
Yesi ngu Obet nangoni.
Obet ngu Bowas nangoni.
Bowas ngu Salomon nangoni.
Salomon ngu Nason nangoni.
33 Nason ngu Aminadap nangoni.
Aminadap ngu Admin nangoni.
Admin ngu Anayi nangoni.
Anayi ngu Hesaron nangoni.
Hesaron ngu Peres nangoni.
Peres ngu Yuda nangoni.
34 Yuda ngu Yekob nangoni.
Yekob ngu Ayisak nangoni.
Ayisak ngu Ebaraham nangoni.
Ebaraham ngu Tera nangoni Neho nangoni.
35 Neho nangoni ngu Serak nangoni.
Serak ngu Riyu nangoni.
Riyu ngu Pelek nangoni.
Pelek ngu Iba nangoni.
Iba ngu Sila nangoni.
36 Sila ngu Kenan nangoni.
Kenan ngu Apaksat nangoni.
Apaksat ngu Sem nangoni.
Sem ngu Nowa nangoni.
Nowa ngu Lemek nangoni.
37 Lemek ngu Metusala nangoni.
Metusala ngu Inok nangoni.
Inok ngu Yeret nangoni.
Yeret ngu Mahalalil nangoni.
Mahalalil ngu Kenan nangoni.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

38 Kenan ngu Inos nangoni.
Inos ngu Set nangoni.
Set ngu Adam nangoni.
Adam ngu Anut nangoni.

Setando Yisas Towoongoyingo
(Matiyu 4:1-11; Mak 1:12-13)

4 1 Yuka Kundingiyi, ngundo Yisas newendemo angetoni, Yisas ene ootoogero Yodan sono yokoro oorowutoni, ngu naruno, Yuka Kundingiyimbo yoro, oni kini kingo mera, diguno toongeyingo. 2 Yisas ene, oni kini merako oororo, nguno naru onibi eraya (40) oode, ene oo ma neyingo. Ngu narungga ngu, kinitetoni ngu, Yisas oodoro kumooyingo urungga oorengo teyingo. Ngu naruno, Setando Yisas towoongowero ombuyingo.

3 Setando Yisasya eyingo. Ge Anutro Nangoni tetoningga ngu, arisa, ge nga digiga ngaya etooga, oo manongoyingo oowari teni. Eyingo.

4 Yisasdo Setanro mande gumi ero eyingo. Anutro mande nakangoyingomo, ete. Oni ene oowariro nangge ngu keta ma oorootenggo. Eyingo.

5 Ngundiro tetoni, Setando sodedomangge Yisas yoro, mera puri ndandayingonggano oorero, mera ngaro oo gome gome nga keno ero bidodo etungoyingo. 6 Setando Yisasya eyingo. Mera bidodomo nondo yanggango gunootoowe sobowoowa. Oo sitowi gome gomemu oorooteku ngu nguya gunowano. Nga oo nga ngu bidodo noromu, no oni gura inowero ero ngu, no mete ene inowano. 7 Ge nono bagootero nono yemboongetoyi ngu, asa, oo nga bidodo gengomu oorengo tewa. Eyingo.

8 Yisasdo mandeni gumi, ero eyingo. Anutro mandeno ete.
Ge komo gengo Urungga Oo Bidodo Simburi Simbuge, gengo Anut nguno nangge yambo mande teya, ene guranangge nguro koni ngu nangge teyino. Eyingo.

9 Asa, Setando Yisas yoro Yerusalemno (Tembel) ya urunggaku, ngu sanganimo awuno ooreyingo. Tembel ya ungoomo awuno dikaro ngunonggo Setando Yisasya eyingo. Ge Anut Nangoni tetoningga ngu, asa, nganonggo pareya soreya u. 10 Anutro mande nguno ngandiro ete.
Anutdo enengo sambono Engel oni, nguno etoni, ngundo omburo sobogeroro goyoro merako goyewanggo.
11 Enengo kandeyebo godowooro goyoro utoyi, digi oo gurado kengge ma sanggawero tutuwoowa. Eyingo. *(Sam 91:11-12)*

12 Yisasdo Setanro mandeni gumi, ero eyingo. Ge komo gengo ingondudugemonggo oo biyomi gura tero nguro Anutdo hoorooweneroni ero ma ewero. Anutro Mande nakangoyingo oorooteku ngu ngandiro.
Gengo oo bidodo Simburi Simbuge, ngu gengo Anut, ngu ma towoongowero! Eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

13 Setando Yisas ngundiro oo ngu bidodomo towootowoongoro yokoro,
naru gurano ko towoongowero ingoro ene toongeyingo.

Yisas Galili Merako Ko Damoni Yero Ko Teyingo
(Matiyu 4:12-17; Mak 1:14-15)

14 Yisas ngu Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni, ngundo yoro, Galili
merako ko oorowuyingo. Yisasro mandeni ngu Galili mera ngu bidodo
ero endeyootoyi ingoyingo. 15 Yisasdo suwooyi sano Yudaro yowuru yano
uro, oni simoo bare mande yunootoni, nguro oni simoo bare bidodo Yisas
bingami, ero okooyingo.

Nasaret Ende Nguro Onindo Yisas Kootu Inoyingo
(Matiyu 13:53-58; Mak 6:1-6)

16 Yisas Nasaret endemo oorowuyingo. Kuri Yisas bodagano ngu
endemo nguno oode urungga teyingo. Yisas enengo murini ngu ngandiro.
Kando naruno (Sabat) ene suwooyi sano Yudaro yowuru yano oruwo. Ngu
naruno, ene dikaro, Anutro mande kandangewero eyingo. 17 Ngundiro
etoni, ene Anutro ingondudu eyingo oni, Ayisayaro buk nakayangga yoro,
Yisas inoyingo. Yisasdo bukga ngu yoro wesiyoro, ene mande ngandiro
nakangoyingomu ngu erewero kenoyingo. 18 Ngu ngandiro, Oo Bidodo
Simburi Simbunani, nguro Yuka Kundingiyi nono ooroote. Ngundo no
rogonerootoni, ngunonggo no angoyi oni simoo bare Anutro mande keta
mesarango nga wesiyoro yunowano. Ene no surenerootoni ombuwonoku,
ngu mande ngandiro etoowega, ye ya biyomimo oorootenggoku, ngu
yokoya sayi. Oni doongeye kiringomu ene doongetero, mera kenowanggo.
Ene no sowenerootoni ombuwonoku ngu, oni hoorooweyeroro, enengo
mundi oniro kowuriye yunootoyi, andangeweroyimboro ombuteno. 19 No
mande wesiyoro ngu Oo Bidodo Simburi Simbunani nguro, naru gome
ataga ooroote. Ero eyingo.
20 Yisasdo mande ngundiro kandangero yokoro, ene Bukgaku ukingoro
Buk simburi inoro yokoro ene bibiteyingo. Ene oni simoo bare yambo
yano oruwonggoku, ngu bidodo Yisas nangge kenondadangeyingo.
21 Ngundiro kenootoyi, Yisasdo mande ngandiro, ero eyingo. Anutro
mande nakangoyingo nga ngu, ene ataga engge tunootero oorooteku nga!
Eyingo.
22 Oni bidodo Yisasro oni oni tero, enengo bingami okooro ero
enengo mandeni nga gomemu tunoo oorengo ewoku, nguro soriyokoro
ingondudu tero eyingo. Ene nga oningga nga Yosepro nangoni nangge,
bine? Eyingo.
23 Yisasdo mande gumi eyingo. Hamoo oorengo, yengo
ingonduduyemonggo mande ngandiro nono ewanggo, bine? Sayi mambu
yomosiyeroyingo oni (Doguta), ge komo gengo sayingge yomosiyo. Ge

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Kapeniyam endemo oo tewoku ngu, noore ingowooto. Ngundiro nangge,
gengo ende damonimo ngano nguya ngundiya te. Eyingo.
24 Yisasdo mande ero eyingo. Hamoo oorengo yeno eteno. Anutro
ingondudu eyingo oni gura, enengo ende damonimonggo mandeni
ngu gome ma ingoyingo. 25 Nga ingonduduyega nga ngu, yengo osi
sambayeboro oo biyomi ingoyingoku, ngundiro ingootenggo. No hamoo
oorengo yeno eteno. Ilayiyaro naruno, Iserel bare wabu oowooyingga
oruwonggo. Ngu naruno, dagoma kabusa ko kombo kandegura gidemboro
guranangge sa nangge oodoni, sono ma ombuyingo. Ngundiro tetoni,
oowariro kumooyingo naru urungga mera bidodomo tunooteyingo.
26 Ngundiro tetoni, Anutdo Ilayiya sureyootoni, Iserel oniro bare wabu
gurano ma oorowuyingo. Kini, Anutdo Ilayiya soweyootoni Sarepat
ende Sayidon merako, bare wabu gura nguno oorowuyingo. 27 Ngundiro
nangge, Anutro ingondudu eyingo oni, Ilayisaro naruno nguya, Iserel oni
gori mambudodo oowooyingga oruwonggo. Ngu kewooroyemo gura ma
mete teyingo. Kini, Siriya oni oowooyi, Neyamando nangge mete teyingo.
Yisasdo ngundiro eyingo.
28 Oni simoo bare Yuda oniro yambo ya newendemo oruwonggoku, ngu
mandega ngu ingoro, sanggiri biyomi teyingo. 29 Ngundiro sanggiri tero,
oni simoo bare ootoogero, Yisas ureyi kumoowero teyingo. Ngu endega
ngu, puri sanganimo nguro, ene ootoogero, Yisas owero moguruwooro
yoro uro ende wengamo, kembemo wenggeremootoyiga uni ero ngundiro
teyingo. 30 Ngundiro tero utoyi ngu, Yisas ngu kewooroyemonggo kini
tero toongeyingo.

Yisasdo Oni Gurano Yuka Biyomingga Oweyingo
(Mak 1:21-28)

31 Ngu naruno, Yisas ngu Galili mera nguno ende gura oowooyi
Kapeniyam, nguno uyingo. Ngu endemo nguno kando naruno, Yisasdo
oni simoo bareno Anutro mande wesiyoro etuyerowero damoni yeyingo.
32 Yisasro mandeni ingoro, nguro sori yokoyingo. Ndadiro nguro, enengo
mandeni ngu yanggango oorengo.
33-34 Yambo ya nguno oni gura mbooro biyomimbo yoyingomu omburo,
nguno oruwo. Ngu oningga ngundo manggaru urungga tero eyingo.
Ehe! Yisas Nasaret oni! Ge ndawu ooga noore teyunowero ombute? Ge
bine noore yomburiyerowero ombute? No ingooteno. Ge Anutro oni
kundingiyi! Eyingo.
35 Ene Yisasdo manggaruwooro eyingo. Ge manggoge ukingo!
Ngu oningga ngu yokoya toonge! Eyingo. Ngundiro etoni ngu, asa,
merambooro biyominggakundo oninggaku wenggeremootoni, oni
songoku kewooroyemo merako wedoni mboorogaku besero toongeyingo.
Ene oninggaku goweyi moondeyi ma utoro yomburiyoyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

36 Oni bidodo ngundiro kenoro soriyokoro enengo nangge mande,
ero ingoro eyingo. Nga ndadiro mandega? Enengo yanggango oorengo
etoni, merambooro yanggangododo, ngu besero oni yokoro toongeteku
nga! Eyingo. 37 Yisasro mandeni ko oo tewoku nguro, mande ngguyi
bingamini, ngu mera nguro ende ngu bidodo rogowooyingo.

Yisasdo Pitaro Konggeyi Yomosiyoyingo

38 Naru gurano, Yisas ootoogero, ngu yambo yangga ngu yokoro, Sayimon
Pitando yano oororo uyingo. Sayimon Pita konggeyi ngu sayi urungga
oorengo tero, moondeyi kookingo urungga teyingo. Ngundiro tetoni,
nguro Yisasdo yomosiyoni, ero sumoo eyingo. 39 Yisasdo ngu baregakuno
oororo ngu sayinggakuya etoni, sayinggaku besero toongeyingo. Arisa, ngu
baregaku ootoogero mete tero, oowari kayunowero kirikiri teyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Yomosiyeroyingo
(Matiyu 8:16-17; Mak 1:32-34)

40 Sa nemimo uwero tetoni, oni enengo dobookuriyemo sayi damoni
gura gura, yoyoro mayeyingo. Yisasdo kandeyi ngu sayi onikuno
songo songo yetoni, ngu sayi oniku goweye moondeye gome mete
temukoyingo. 41 Ngundiro tero, mera mbooro biyomiku nguya, oni
simoo bare oowooyingga yoyokoro besero satoyi, oni mete teyingo. Ngu
mera mbooro biyomi, ngundo meno manggaru tero eyingo. Ge Anutro
Nangoni! Ero etoyi, ene Yisasdo eyingo. Ye mande ma ewero, ero roogo
teyunoyingo. Ndadiro nguro, ene ingootenggoku ngu, Yisas ngu Krayis.

Yisas Ende Songomo Nguya Ko Tero Endeyoyingo
(Mak 1:35-39)

42 Sengetoni suwoononggo Yisas ootoogero, endesina oorero, mera
eruwoongomo oni kinimo toongeyingo. Ngundiro tetoni ngu, oni simoo
bare ootoogero ereweyingo. Ngundiro pawangootooyega, ene ma
yoyokoro toongeni, ero ngundiro teyingo. 43 Ene Yisasdo eyingo. No
komo endeni endeni nga bidodomo Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani
ngundo simoo bare enengo sobowooteku, ngu ero wesiyoro etuyerowano.
Ndawugaro nguro, no Anutdo nga kongga ngaro surenerootoni
ombuwono. Eyingo. 44 Enengo mandeni emukoro ngu, Yisas ene oororo,
Galili mera nguro ende, ngu bidodomo Yuda oniro yambo ya newendemo
uro, nguno Anutro mande onino ero etuyeroyingo.

Yisasdo Etoni, Pitando Iso Oowooyingga Yoyingo
(Matiyu 4:18-22; Mak 1:16-20)

5 1 Naru gurano, Yisas ngu Genesaret sono koongeyingo ngu
dabemimo dikatoni, oni simoo bare oowooyingga oorengo, Anutro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mande ingoweroyimboro mayero, musiyo bidodo ndindi teyingo. 2 Yisas
ene doongetero wanggo bobodi eraya yeyootoni ngu, sono koongeyingo
ngu tamako nguno oriyingo. Wanggo simbukuriyi ngu sono koongeyingo
tamakono uro, isoro siri sonowooro oriyingo. 3 Yisas ngu Sayimondo
wanggoga ngu sanganimo oorero Sayimonya eyingo. Wanggo bodaga
woosoodoga sono kewoorokoyi oorowuni, ero eyingo. Ngundiro ero, ene
wanggono bibitero, oni simoo bare ngu Anutro mande ero etuyeroyingo.
4 Yisasdo mande ero yokoro ngu, yowoorengoro, Sayimon Pitano
eyingo. Wanggo woosoodoga sono kewooroko oorowutoningga, ye isoro
si oorongooya, iso yoyi, ero eyingo.
5 Sayimon Pitando Yisasro mandega ngu gumi eyingo. Oni urungga,
noore suwoono naru urungga ngu si oorongoowootoku iso gura ma
yoyingo. Ene gedo etoyi nguro, asa, towoongoro ko oorongoowano.
Eyingo.
6 Ene ngundiro tetoyi ngu, iso urungga oorengo si newendemo uyingo.
Ene isombo si omboongewero teyingo. 7 Ngundiro tetoni, ene dobookuriye
wanggo gura sanganimo oruwonggoku, ngu negoyerootoyi, omburo
ngudodo iso sigaku woosooro yoro, wanggo eraya eraya angero ooretori,
sono newendemo uwero teyingo.
8 Sayimon Pitando ngundiro kenoro ingoyingo, Yisas komo ngu oni
kundingiyi. Nguro, ene Yisas keyi damonimo bagootero eyingo. Oni
urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, ge no noyokoya toonge. No
weti mbumbuwa oni biyomi. Eyingo. 9-10 Pita iso oowooyingga oorengo
yoro, ngu kenoro soriyokoyingo. Oni gidarega nguya, ngundiro nangge,
soriyokoyingo. Sebedi simoongo erayagaku ngu oowooyari Yemus, Yon,
erabasa nguya ngu Sayimon ko gobooro oniku nguya soriyokoyingo.
Soriyokootoyi; asa, Yisasdo Sayimonya eyingo. Ge ma sosorewero!
Kootuyisina, ge oni simoo bare Anutro mande keta mesarango nguno
ngundiro yoyowa, eyingo. 11 Ngundiro tero, Pita garo enengo wanggo
woosooro sagigo yero, enengo oo bidodo yokoro, ene Yisas keyoro
endeyoyingo.

Yisasdo Oni Gura Gorimambudodomu Yomosiyoyingo
(Matiyu 8:1-4; Mak 1:40-45)

12 Naru gurano, Yisas ende gurano uyingo. Ngu endemo nguno oni
gura gorimambubo goweyi kondibo yokoyingongga oruwo. Ngundo
Yisas tanggeyimo bagootero wetoro, ngguyinggayi tero sumoo eyingo.
Oni urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, ge ma yokowero, ge no
yomosinerootooga ngu, asa, no gowene metemi tewano. Eyingo.
13 Yisasdo kandeyi sayi oninggakuno yero eyingo. Nondo ge gowege
metemi teni ero ingooteno. Asa, ge metemi te! Ngundiro etoni, arisa,
sodedomangge ngu gorimambuku tootero kiniteyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

14 Yisasdo ngu oningga nguya mande yanggango, ero eyingo. Ge
oni gurano ma ewero. Ene ge ooroya, gowege Anutno wooro yeyingo
oni kundingiyi ngu etuyero. Ge gowege metemi teteku nguro Mosesro
mamana mandeno eteku ngundiro, gowege nguro Anutno wooro yetoyi,
oni simoo bare nguno ingowanggo. Ge gowege metemi tewo. Ero
ingoyingo.
15 Yisasdo ko mande oo tewoku, nguro ende bidodomo ero sayingo.
Ngundiro tetoyi, oni simoo bare oowooyingga oorengo Yisasro mandeni
ingowero mayeyingo. Enengo sayi oni nguya yomosiyeroni, ero eyingo.
16 Ene naru gurananggе nangge, nguno Yisas enesu nangge torige oni kini
mera eruwooyingomo toongero, nguno Anutno yemboongero oruwo.

Yisasdo Oni Gura Kekandeyi Bingo Yeyingomu Yomosiyoyingo
(Matiyu 9:1-8; Mak 2:1-12)

17 Naru gurano, Yisas oni simoo bare Anutro mande yunoro oruwo.
Mamana mandero sobosobo oni oowooye Parisi, ko mamana mande
etuyeroyingo oni gidarega nguya, ngu Yudiya mera nguro endeni endeni
bidodomonggo, Yerusalem ende urunggano ngunonggo ko Galili merako
ende ngu bidodomonggo mayero oruwonggo. Anut oo bidodo Simburi
urungga, ngundo yanggango Yisas inootoni, ngundo sayi oni yoyeni
metemi tero sayingo. 18 Oni gidaregado oni gura wimbuyi ko kekandeyi
bingo yeyingomu, ngu yabanidodo sumooro koorowooro mayero, yoro
ya newendemo Yisas keyi damonimo yewero teyingo. 19 Ene simoo bare
urungga oorengo nguro ya newendemo uweroyi kini. Ngundiro nguro,
ene koorowooro, ya sanganimo oorero, ya uyi andangero, nguwoore oni
simoo bare kewooroyemo sayi oninggaku wetorodoni yawasadodo yeyi,
Yisas omukumundoongosina uyingo.
20 Yisasdo ngu oniku enengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu
yeyoro, sayi oninggakuya eyingo. Doboone, gengo weti mbumbuwage
andangegunooteno. Eyingo.
21 Ngundiro etoni ngu, mamana mande etuyeroyingo oniya, Parisi oni
ngudodo enengo nangge ingonduduno, ero ingoro eyingo. Nga oningga
nga onendo? Ene Anut yomooyinoro mande ngundiro ete. Onendo weti
mbumbuwa andangeweroyi ingoote? Ngu kongga ngu Anutromu nangge,
Anut enengombo ngu weti mbumbuwa andangeweroyi ngu ingooteku
ngu! Eyingo.
22-24 Yisasdo ngu oni nguro ingonduduye ingoro, nguro mande gumi
ero eyingo. Nondo kowuri kini, no mete gengo weti mbumbuwa ngu
andangewano. Ndadiro nguro, ye ma ingootenggoku, ngu hamoo bine,
ngundi kini bine? Ene nondo ngandiro ewanoku ngu, ge mete ootoogeya,
oorowuwero etoowe, asa, ye ngu tunoo kenoro, ngunonggo ingowanggo.
No Anutro Oniro Nangoni no yanggangonedodo no mete weti mbumbuwa

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguya andangewano. Asa, no mete nga oni kekandeyi biyominggaya ewanoku ngu, ge ootoogeya oorowu! No ngundiro etoowe ngu, ye kenoro, ngu ye ingowanggo. No nguya mera nga bidodoboro simoo barero weti mbumbuwa ngu mete andangeyunowano. Ene ngundiro ero, Yisas yowoorengoro, oni wimbuyi bingo yeyingonggakuya eyingo. Asa, ge ootoogeya gengo yaba yoya, koorowooya, gengo yano oorowu! Eyingo. 25 Ngundiro etoni, asa, ngu oni simoo bare ngu doongeyemo, ngu oni biyominggaku ootoogero, enengo yabaga kuri ngu sanganimo wetoro oruwokunggaku, ngu yoro koorowooro, Anut bingami urungga ero okooro, enengo yano oorowuyingo. 26 Ngundiro tetoni ngu, oni simoo bare bidodo ngu kenoro, soriyokowonggo. Ngundiro tero, ene nguya Anutro oowooyi bingami, ero okooyingo. Nowoondoye sosorero eyingo. Ataga, noore muri songo oorengo gura kenootetoku ngu! Eyingo.

Yisasdo Liwayi Oningga, Ngu Negongoyingo
(Matiyu 9:9-13; Mak 2:13-17)

27 Kootuyisina, Yisas ootoogero, oororo, oni gura kenootoni, Gabumanro beye yoweroyi tookoododo yano bibitero oodoni kenoyingo. Ngu oningga ngu oowooyi Liwayi, (oowooyi gura Matiyu), Yisasdo kenoro eyingo. Ge ombuya, no keneroya endeyo. Eyingo. 28 Ngundiro etoni, Liwayi ootoogero, enengo oo sitowi bidodo yokootoni oodoni, ene Yisas keyoro oorowuyingo.

29 Liwayindo enengo yano oo Simbo urungga Yisasro kayingo. Gabumanro digi beye yoyingo oni oowooyingga, ko, oni simoo bare gidarega nguya eneya bibitero oo neyingo. 30 Parisi oniya, mamana mande etuyeroyingo oni, ngudodo Yisasro kirikiri onikuya boguwooro mande mande urungga eyingo. Ndawugaro ye oni muriye biyomi Gabumanro digi beye yoyingo oni, ko, weti mbumbuwadodo oniya sono oowari netenggo? Eyingo.

31-32 Yisasdo manggoye gumi eyingo. Oni goweye moondeye gome metemimu, ngu sayi oni yomosiyeroyingo onino (Doguta) ma oorowuwanggo. Kini, sayi onindo nangge ene nguno oorowuwanggo. Ngundiro nangge, no oni nenengo oorootenggoku, ngu negoyerootoowega, nowoondoye yowoorengoyi, ero ma ombuyingo. Kini, weti mbumbuwadodo oni ngu negoyerootoowega nowoondoye yowoorengoyi, ero nguro ombuwono. Eyingo.

Yisasdo Oo Kundingiyi Teweroyimboro, Nguro Eyingo
(Matiyu 9:14-17; Mak 2:18-22)

33 Ene Yisasno eyingo. Yonro kirikiri oni, ko Parisi oniro kirikiri oni nguya, ene oowari yokoro kundingiyi tero, naru urungga yemboongero oorootenggoku, ndawugaro gengo kirikiri oni, ngundo ngu muringga ma teyingo? Ene oowari sono nguya netenggo. Eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

34-35 Etoyi, Yisasdo mande adingayi gumi eyingo. Ye bine oni gura bare
yoweroyi naruno, nguro keyimo dobookuriyi ngu oodoyi, ene oowari
mete roogo tewanggo, bine? Kini, kootuyisina, ngu oni bare yoweroyiga
ngu yoro satoyigogo, ngu naruno, nowoondoye kowuri yero, ene oowari
roogo tero, kundingiyi tewanggo. Eyingo. Yo, ngundiro nangge, ngu
naruno enengo kirikiri oni Yisasya oode, ene oni oni tero oriyingo. Ene
Yisas toongeweroyi naruno, nguno ngu, enengo kirikiri oniku, kowuri
yoro, nguro oowari roogo tero yemboongewanggo.
36 Yisasdo mande adingayi gura, ero yunoyingo. Oni gurado kumba
ketangga omboongero, ngundo kumba kuriminggano witu ma ukingoro
wesibiyowa. Ene oni gurado ngundiro tewaku ngu, ene kumbani
ketanggaku yomburiyowa. Ngu kumba ketangga ngu kumba kurimingga
nguya mete kini. Eyingo. 37 No mande adingayi gura yeno eteno. Oni
gurado bo nangoni keta ngu yoro, siri ngu kurimi nguno ma siriyowa. Ene
ngundiro tewaku ngu, bo nangoni, ngundo ngu bo siga ngu oomboongero
bo nangoni merako sorero yomburiyowa. Ngundiro tetoni, enengo si,
bo nguya biyomi yewari. 38 Kini, oni ene komo bo nangoni ketamu si
ketamu nguno siriyowa. Ngundiro tewaku ngu, enengo eraya eraya keta
nguro, ene gome oruwari. 39 Ngundiro nangge, oni dogoni ngundo mande
muri keta ngu keyoro endeyoro oruweroyi, ngu kowuri oorengo. Ngundo
mande muri kurimi, nguro ngandiro ete. Muri gome metemi, ero ete.

Yisas Ngu Kando Naru, Nguro Sobosobo Simburi Urungga Oorengo
(Matiyu 12:1-8; Mak 2:23-28)

6 1 Kando naru gurano, Yisas, enengo kirikiri oniku nguya, nggire
ko gura oore kewoorokuri endeyoyingo. Kono endeyoro, Yisas
enengo kirikiri onikundo kono nggire nguro engge gidarega andangero
yoro, kandeyebo besooro dangero nunungooro neyingo. 2 Parisi onindo
ngundiro yeyoro eyingo. Kando naruno, ngundiro oo ngu ma teweroyi
ngu roogo oorengo. Ndawugaro ye ngundiro tetenggo? Eyingo.
3-4 Yisasdo mandeye gumi eyingo. Ye Dewitdo teyingo ngu ma
kandangero ingootenggo, bine? Dewitdo enengo keyimo onikuya
oowariro kumooro biyomi tero, ene ndadiro teyingo? Dewitdo
Anutro yano uro oo manongoyingo, Anut doongeyimo oruwoku yoro
nero, gidarega enengo keyimo oniku yunootoni neyingo. Ngu oo
manongoyingo ngu kundingiyi, kingo onindo ma neweroyi, yambo
yaro sobosobo oni, ngundo nangge mete newanggo. Ye bine ngu ma
kandangero ingootenggo? Eyingo. Ngu Dewitdo ngundiro teyingo metemi
bine, nguro noro kirikiri onikundo teyingo ngu, nguya metemi nangge.
Eyingo. 5 Ngu naruno, Yisasdo mande gura ero eyingo. Oniro Nangoni
ene kando naru, nguro Simburi urungga oorengo. Noso nangge mete oni
oo gura Sabatno tewero ingowanggoku, no mete sobowoowano. Eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisasdo Oni Kandeyi Bingo Yeyingongga Kando Naruno Yomosiyoyingo
(Matiyu 12:9-14; Mak 3:1-6)

6 Kando naru gurano, Yisasdo Yuda oniro yambo ya gura nguno uro mande
ero, oni simoo bare etuyeroyingo. Oni gura nguno oruwoku ngu, oningga
ngu kandeyi metemisina bingo yeyingo. 7 Mamana mande etuyeroyingo oni,
ko mamana mandero sobosobo oniku oowooye Parisi, ngundo Yisas ureyi
kumooweroyimboro kenondadangero sobowooyingo. Yisasdo kando naruno
sayi oningga ngu yomosiyowa ngundi kini, bine? Ero ingoyingo. 8 Yisasdo ngu
oni nguro ingonduduye biyomi ngu ingoro, ene yowoorengoro oni kandeyi
biyomingga nguya eyingo. Ge ootoogeya kewooroyemo dika. Ngundiro etoni,
oni kandeyi biyominggaku ootoogero kewooroyemo dikayingo.
9 Yisasdo ngu onikuya eyingo. No ye sumoo yunooteno. Noore kando
naruno, muri metemimu tewato, bine; ngundi, muri biyomi ngu tewato
binengga? Oni yomosiyoro yowato, bine; ngundi, yomburiyowato bine?
Eyingo.
10 Ngundiro ero, enendo oniku yeyondandangero yokoro, yowoorengoro
kandeyi biyominggakuya eyingo. Kandege yoonenengo, ero etoni, ene
ngundiro tetoni, kandeyigaku metemi teyingo. 11 Ngundiro tetoni, onikundo
ngundiro kenoro nguro sanggiri biyomi oorengo tero, enengo nangge mande
ero ingoro eyingo. Noore ndadiro ooga ngu Yisas teyinowato? Eyingo.

Yisas Enengo Kirikiri Oni Kirarongo Kande Eraya Ke Gidemboro Eraya Yoyoyingo
(Matiyu 10:1-4; Mak 3:13-19)

12 Ngu naruno, Yisas mera puri gurano kira ewero ooreyingo. Ngu
suwoonggano nguno Anutno kira ero oodoni oororo sengeyingo.
13 Sengetoni suwoononggo enengo kirikiri oniku negoyerootoni,
ombutoyi, kewooroyemo kande eraya kegidemboro eraya yoyoro oowooye
Aposel, ero eyingo. (Aposel, ngu muri ngandiro ngu Yisasro kirikiri oni
kirarongo.) 14-16 Ngu oniku, ngu oowooye nga: Sayimon, Yisasdo oowooyi
Pita, ero eyingo. Oowooyi gura ngu Enduru ngu Sayimonro koneyo,
Yemus, Yon, Pilip, Batolomeyu Matiyu, Tomas, Yemus, ngu Alipiyasro
nangoni, Sayimon. Enengo murini ngandiro, enengo mera ngu mera gura
onindo sobowooweroyi ingonduduni kini oorengo. Yudas ngu Yemusro
nangoni, Yudas Iskariyoot, nguya yoyoyingo. Yudas Isakariyoot, ngundo
kootuyisina, damodamoni tero, Yisas mundi onino yootunoro yunowa.

Yisasdo Sayi Oni Oowooyingga Oorengo Yomosiyeroyingo
(Matiyu 4:23-25)

17 Yisasdo enengo kirikiri onikudodo mera purimonggo uro, mera
ngguwugano dikaro oodoyi, oni simoo bare oowooyingga oorengo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mayeyingo. Ene Yudiya meranonggo, Yerusalem endemonggo, ko wendeyi tamako ende Tayiya Sayidon ngunonggo, Yisasro mandeni ingowero mayeyingo. 18 Enengo sayi oni nguya Yisasdo yomosiyeroni, ero yoyoro mayeyingo. Oni gidarega ngu mbooro biyomimbo yomburiyeroyingomu, nguya Yisasdo yomosiyerootoni metemi temukoyingo. 19 Oni simoo bare urungga oorengo Yisas dowooro ingowero ingoyingo. Ndadiro nguro, enengo yanggangoni ngu goweyimonggo tunooteyingo. Ngundo sayi oni bidodo yomosiyerootoni, oni metemi tetenggo.

Oni Ene Oni Oni Teweroyi, Ko Kowuri Ingoweroyi Nguro Mande
(Matiyu 5:1-12)

20 Yisas doongetero enengo kirikiri oniku yeyoro eyingo. Ye angoyi oni, oo gidaregaro wenonoro ngu, ye oni oni teya ingoyi. Anutdo ye ngu oo nguro hoorooweyerowa. Ataga ko kootuyisina nguya, Anut enengo endeningga sobowooro oorooteku nguno uwanggo. 21 Ye ataga Anutro mandeni murini gome nguro hahangero oorootenggoku, kawuyemboro kumootenggoku ngundiro tetenggoku, ene kootuyisina, ye samboro oowari nero kawuye ndindi tetoni, nguro oni oni tewanggo. Ye ataga weti mbumbuwa tetenggoku nguro nowoondoye ogingootoni, sendoro oorootenggoku ngu, kootuyisina Anutdo yengo kowuri ngu yowoorengootoni gome metemi tunootetoni, ye nguro oni oni tero nggonggangoro oruwanggo. 22 Ye oni oni teya oriyi, mera ngaro onindo ye yeyootoyi, Oniro Nangoni, nguro mande murini ngu keyoro oodoyi ngu, yeyoro nowoondoye biyomi kowoo oorengo ingoro, ye owero yoyokoro, mande biyomi ero, yengo oowooye nguya oo biyomimonggo ewanggo. Etoyi ngu, Anutdo ngu kowuriye ngu yoro yowoorengootoni gome metemi tunootetoni, ye komo oni oni teyi.

23 Naru gurano, yeno ngundiya teyunootoyiga ngu, ye ootoogeya Anutno oni oni teyi. Nguro yengo uriye sitowiye sambo endemo ngu urungga oorengo ooroote. Kowuri ye yunootenggoku, kurimi enengo osi sambayebo Anutro ingondudu eyingo oni, nguya ngundiro teyunoyingo. 24 Ene ye beye sitowiyedodo oni, ye ingonda teyi! Gowugowurongo! Yengo nowoondoye ngu sitowiyemboro ingonduduye nguro yetoyi, dowoomomooro ooroote. Ye nowoondoye yomosiyoyingo oo ngu ye kuri yomukowonggo. 25 Ye mera ngaro oowari, ko oo ngu oo sitowi yomukowero hahangero endeyoote. Nguro gowugowurongo! Anutdo oowari gomemu yunootoni, kawuye ndindi teweroyimu ngu ye yokootenggokuro, kootuyisina, ye komo biyomi oorengo tewanggo. Ye ataga oni oni tero yomooro gonggangootenggo. Ene kootuyisina, ye ngu sendoro biyobiyomi tero oruwanggo. 26 Ene oni simoo bare bidodo ye oowooye bingamiye okootoyiga ngu, arisa, ye ingonda teyi! Kurimi, osi sambayebo ingondudu eyingo oni godange, nguro onino nguya ngundiro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

teyingo. Ene Anutro ingondudu eyingo oni hamoo, oni simoo baredo enengo mandeni ma ingoro, nguro ene mande inoro, kowuri gura gura inoyingo.

Mundi Oni Nowoondoyi Teyunoweroyi, Nguro Muri
(Matiyu 5:38-48)

27 Ye noro mandene ingootenggoku oni yeno eteno. Yengo mundi oni
ngu nowoondoyi teyunoyi. Oni yeya nowoondoye biyomi yetoyiga ngu,
yendo ngu komo muri gome nangge eneno teyi. 28 Oni yeya mande
biyomi eya yomburiyerootoyiga ngu, ye nguro Anutno yemboongetoyi,
Anutdo ene hoorooweyerowa. Oni ene kingo ye yomburiyerootoningga
ngu, ye Anutno yemboongetoyi, Anutdo ene hoorooweyerowa. 29 Oni
gurado gagiye gidaresina oorongooya yudoningga ngu, arisa, gagiye
gidare nguya yowoorengootooga ureni. Oni gurado yengo dogigiro
nengguro sobiyoya yootoningga ngu, ye yengo kumbaye nguya ma
sorengowero. Ngu nguya yokoyinootooga, sobiyoya yoni. 30 Oni gurado
yeno oo guraro kira etoningga ngu, ye komo ngu ooga ngu inoyi. Oni
gurado yengo oo gura sobiyoya yootoningga ngu, ye komo ko yowero
ma ewero. 31 Ye oni nowoondoye yunoro muri metemi tetenggoku ngu
ngundiro oni songombo yeno muri metemi tetenggo, nguro yengo
nowoondoye ngundiro ingootenggo.
32 Oni ye nowoondoye yunootenggoku ngu, ye nguya ene
nowoondoyi teyunoro ngu, asa, ngungga ngu, oo urungga kini. Weti
mbumbuwadodo oni nguya, ene oni nowoondoyi teyunootenggoku,
ene nguya nowoondoye yunootenggo. 33 Oni gura yeno muri gome
tero, yooneneyeroro yomosiyerootenggoku, ye gumi ngundiro nangge
yomosiyoro ngu, asa, ngungga ngu, ngu nguya urungga kini. Weti
mbumbuwadodo onindo nguya ngundiro nangge tetenggo. 34 Ye oo
gura oni yunoro ngu, ndadiro nguro ye ingootenggoku, enebana
gumi yunowa, ero ingootenggo. Ye nguro ngu ndadiro esosongga
tewanggo? Hamoo oorengo kini. Weti mbumbuwadodo onindo
enengo dobooyi oo kingo inoro ngu, enebana oo gumi ngundiro
nunowa, ero ingootenggo. 35 Ene nondo yeno eteno. Ingoyi! Yengo
mundi oni ngu komo nowoondoyi teyunoyi, ye komo nenengo muri
gome ngu teya, oo kingo duwoo yunoyingo. Nguro ye ngu oo nguro
gumi wendangero, oo gura yunoyi, ero ma ingowero. Oni Anutno
esoso ma tetenggoku ko oni biyobiyomi nguya Anutdo ene sumange
teyingoote. Ye ngundiro tero ngu, kootuyisina, yengo uriye urungga
oorengo Anutro sambo endemo yoro, Anut urungga nguro simoongo
tero oruwanggo. 36 Yengo Awayembo yengo nowoondoyi teyunooteku,
ngundiro nangge, ye komo nguya oni songomboro nowoondoyi
teyunoyi.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Oni Wirikoyeroweroyi, Nguro Muri
(Matiyu 7:1-5)

37 Ye oni gidarega goweye sanggawero mande ero ma
wirikoyerootenggoku ngu, asa, Anutdo nguya ye ma wirikoyerowa. Oniro
kowuriye, wirikoyunoro, nguro kowuriyengga tewonggoku, nguro yengo
ingonduduyemo sugi sugi ma ingondudu tero oruwero. Ye ngundiro tetoyi
ngu, Anutdo yengo kowuriye nguya ma ingonduduwooro oruwa. Ye oni
guminggaro weti mbumbuwaye andangero kabetewanggoku ngu, Anutdo
yengomu nguya andangeyunoro kabetewa. 38 Ye komo oni oo gidarega
yunowanggoku ngu, enebana ye yunowa. Yo, yengo oo wirikoyingo gome
nenengo onindo nguya ngundiro oo gome nenengo oorengo wirikoro,
urungga oorengo si wongondidiboro siriyootoyi, manggowoomo oorero,
wendoni uweroyi tetoni, nguro kowuri okooweroyi kinitetoni, ye
yunowanggo. Yendo oni yunowonggoku, ngundiro nangge, Anutdo ye
nguya ngundiro yunowa. Ero eyingo.
39 Yisasdo mande adingayi gura nguya ero eyingo. Oni gura doongeyi
kiringo, ngundo oni gura nguya doongeyi kiringomu oore etungowa,
bine? Kini, enengo eraya eraya mereno yoyoro sorewari. 40 Skul simooye
ngu oo etuyeroyingo oni ngu ma dagayerowanggo. Kini, ene uru tero
ingoyingo gome yorogogo ene etungoyingo oninggakundo ko tetenggoku
ngundiro ko tewanggo. Eyingo.
41 Ene mande adingayi gura ngandiro eyingo. Ndawugaro dobooge
doongeyimo oo kakawu bodaga oorooteku ngu kenoro ete, ko gengo
doongenggemo de sosi urungga oorooteku ngu ma ingowo? 42 Ge ndatero
nguro doboogeboya eteku, doboone, doongenggemo oo kakawu bodaga
oorooteku ngu, yewega toongeni, ero ete, ene gengo doongenggemo de
sosi urungga oorooteku, ngu ge ma kenoyingo? Ge mebuge tegedodo
oni! Ge koreteya komo gengo doongenggemo de sosingga oorooteku ngu,
ngu yega toongetoningga, arisa, kootuyisina, ge dobooge doongeyimo oo
kakawu oorooteku, nguro gome doongetero yeyi toongewa. Ero eyingo.

De Biyomi Ngu Engge Biyomi Enggewa
(Matiyu 7:17-20; 12:33-35)

43 De metemi, ngundo engge biyomi ma enggete. Ngundiro nangge, de
biyomi ngundo engge metemimu ma enggewa. 44 Onindo ngu de engge
nguno kenoro ingootenggoku, ngu de metemi ngundi de biyomi. Onindo
bata dega nguro engge ngu utoo sanggiridodo oowooyi dimoo utoo,
ngu bungomonggo ma dangero yootenggo. Ngundiro nangge, bo nggire
ngundo nggire oorengo engge ma enggewa. 45 Oni gome metemingga
ngu, ene newendemo ingoyingoni gome metemimu newendemo ooroote.
Nguro ingonduduni mandeni gome gome nangge ingoro, enengo ootoo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ootoo murini, nguya gome metemi ngu yeni tunootete. Oni biyomi ngu enengo ootoo ootoo murini nguya biyomi, ko ingonduduni biyomi ingooteku, ngu nguya yeni tunootete. Enengo newendemo muri oorooteku, ngundiro nangge ene koyi tero, manggowoomo nguya yeni tunootete.

Ya Yeweroyi Muri Eraya
(Matiyu 7:24-27)

46 Ndawugaro ye noya ngandiro etenggo, Urungga, Urungga oo
bidodo Simburi Simbunani, ero etenggo, nguro ye noro manggone ma
keyootenggo? Ene ye noro mandene murine ma keyootenggoku ngu,
asa, ye noya Oo Bidodo Simburi Simbunani, ero ma ewero. 47 Oni gura
gura no tanggenemo omburo noro mandene ingoro keyooteku ngu, no
enengo murini nenengo etuyerowano. 48 Ngu oni ngu ngandiro. Oni gura
ene ya yewero ingooteku ngandiro. Oni ya yewero ngu, ene mera sero
gasiyoro mera yanggangonggakuno mere sero de nongginginggaku nguno
yetenggo. Ngundiro tero ngu, asa, ngu sanganimo ya yewa. Kootuyisina,
sono doogo urungga tero mewuyi omburo ya samango damoni setoni,
yanggaku onggi anggi ma tewa. Yanggango dikaro oruwa. Ndadiro
nguro, ene koretero ya nonggini ngu mera yanggangomuno mere sero
nguno ya yewoku nguro. 49 Ene oni gura noro mandene ingoro yokoro,
ngu ma keyooteku ngu, ene oni gura mera mbumbuwango sanganimo
mere bodaga nangge sero, nguno nonggini pararo ya nonggini ma
samangoyingo. Ngundiro tero, ene kingo mera bodagado damoni
wiriyoro nguno ya yeyingo. Ngundiro yetoni, kootuyisina, sono mewuyi
tuwi uro yanggaku bungomo oorongootoni, yanggaku onggi anggi tero,
ukero uwa. Oni ene noro mandene ingoro yokoro, enengo ingonduduni
keyooteku ngu, ngundiro tewa. Ero eyingo.

Yisasdo Me Oniro Tabangongga Nguro Kirikiri Oningga Yomosiyoyingo
(Matiyu 8:5-13)

7 1 Asa, Yisasdo oni simoo bare doongeyemo mande ngu yootunoro
ero etuyeroro yokoro, ene Kapeniyam endemo uyingo. 2 Me oniro
tabango gura nguno oruwoku, ngu oningga ngu Rom Gabuman (Yuda oni
kini) ngunonggo mayero, ene me oni ngu onibi kandegura (100), nguro
sobosobo oningga oruwo. Ngu oningga nguro kirikiri oningga nguro
gome ingooteku, ngu sayi urungga yoro kumoowero teyingo. 3 Ngu me
oniro tabangongga ngu mande ingoworomu ngu, Yisas Kapeniyamno
ooroote. Ngu ingoro, ene Yuda oni tabango gidarega soweyeroro eneno
etoyiga ombuya enengo kirikiri oningga ngu yomosiyoni, ero eyingo.
4-5 Ngundiro etoni, ene Yisasno omburo ngguyinggayi tero, Yisasno
eyingo. Ge komo ma yokowero, ene oni gome, enengo kirikiri oni,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundo sayi urungga kumoowero tetoni, nguro ge mete ene hooroowe!
Enendo, noorengo Yuda oniniro yambo ya gura yeyunoyingo. Ene Yuda
oni simoo bare noorengo gome ingoro, newende yunoote. Ero eyingo.
6 Yisas enengo mande ingoro, arisa, ene ootoogero ngu Yuda oniro
tabango onikuya oorowuyingo. Yade oororo, ya tanggeyimo oorowutoyi,
ngu me oniro tabangongga, ngundo dobookuriyi gidarega sureyeroro
eyingo. Ye ende ooreya ngandiya eyi. Urungga Oo Bidodo Simburi, ge
ngaro ko urungga ma tewero. No oni nenengo kini, ngundiro nguro,
ge noro ya newendemo ma ombuwero. 7 Nguro ngu, no nenengombo ge
tanggegemo ma oorowuyingo. Nguro ge mande gura nangge etooga,
noro kirikiri oninengga nga ko metemi teni. 8 Ngu ngandiro; no ngu
oni ko no nunootenggoku, nguro kirikiri oni. Nondo nguya ngu me oni
gidarega sobosobo oorooteno. Ene nondo ngu me oni ngu guraya eteno.
Ge oorowu, ero etoowe ngu, ene oorowute. Guraya eteno. Ge ombu ero
etoowe ngu, ene ombute. No kirikiri oni guraya eteno. Oo ngu yomosiyo,
ero etoowe ngu, ene oo yomosiyoote. Eyingo.

9 Ngundiro ero yokootoni ngu, Yisasdo ngu mandega ngu ingoro, nguro
ingondudu urungga ingoro, yowoorengoro, oni simoo bare urungga
ene keyoro endeyootenggoku, nguno eyingo. No yeno eteno. Iserel oni
kewooroyemo oni gura, nga oningga newendemo hamoo teyingongga,
ngandiro ma kenooteno. Eyingo. 10 Me oni tabangongga ngundo oni
sureyerootoni, Yisasno oorewonggoku ngu, ya newendesina uro, sayidodo
oninggaku kenoyingomu, ene kuri metemi oorengo teyingo.

Yisasdo Nayin Endemo Simoo Oore Gura Kumootoni Yokutuwooyingo

11 Kootuyisina, Yisas ootoogero, Nayin endegano nguno oorowuyingo.
Yisas enengo kirikiri oni ngu bidodo, ko oni simoo bare oowooyingga
oorengo nguya enedodo oorowuyingo. 12 Yisas garo yade oororo,
endesoono oorowuyingo. Ngu endega nguro onindo, oni gura kumootoni,
bingo sumooro koorowooro uyingo. Ngu simoongga kumoowoku nguro
nemi ngu, nangoni komo gurananggemu kumooteku ngu! Ngu endega
nguro oni simoo bare urunggaku ngu bare wabugakundo sendoro utoyi,
nguro ene keyoro uyingo. 13 Urungga oo bidodo Simburi, Yisas, ngundo
ngu bare wabuga ngu kenoro, nowoondoyi urungga tero, eneno eyingo.
Ge ma sendowero. Eyingo.

14 Yisas ene onibi sumooro ombuyingomu tanggeyimo oororo,
onibigakuro Pawusdodo dowooyingo. Oni onibi koorowooyingo oniku
dikaro nenetero oodoyi, Yisasdo eyingo. Simoo oore, no geya eteno. Ge
ootooge! Ero eyingo. 15 Ngu oni kumooyingonggaku ootoogero bibitero,
mande etoni, Yisasdo dowooro, oororo nemi ko inoyingo.

16 Ngundiro tetoni ngu, oni simoo bare bidodo soriyokoro, Anutro
bingami okooro eyingo. Anutro ingondudu eyingo oni urungga, noore

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kewooronanimo ataga tunootete, ero eyingo. Ngundiro ero, Anut kuri ombuwoku, ngundo enengo oni simoo bare hoorooweyerowero! Eyingo.
17 Yisasdo ngu kongga tewoku, nguro mandeni ero endeyootoyi, Yuda mera ngu rogowootoni, oororo mera songomo nguya, ero soweyoro sayingo.

Sonoyeroyingo Yondo Enengo Kirikiri Oni Eraya Yisasno Mande Yoro Oorowuyingo
(Matiyu 11:2-19)

18-19 Sonoyeroyingo Yondo, enengo kirikiri onindo Yisas ko tewoku, ngu bidodoboro murini, Yonno etoyi ingoyingo. Ngundiro tetoyi, ene ingoro, Yondo enengo kirikiri oni eraya negoyerootoni ombutori, sureyerootoni, Oo Bidodo Simburi urungga, nguno mande yoro oorowuworiyo. Yari Yisasno ooroya, ngandiya sumoo eri. Ge Anutdo surenggerootoni, noore yoyoweroyi oninggaku, ngundi, noore komo oni guraro doongetero sobowoowato, bine? Eyingo.
20 Ngu oni erayaga ngu Yisasno omburo eworiyo. Sonoyeroyingo Yon, ngundo noore ngandiro ero sureyerootoni ombutero. Ge nga oningga nga, Anutdo surenggerootoni noore yoyowero, binengga, ngundi, noore oni gura sobowoowato, bine? Eyingo.
21 Ngu narunggano nguno, Yisasdo oni simoo bare urungga oorengo, sayi muri gura gura yomosiyeroro, oni merambooro biyomidodomu oowooyingga oweyeroro, oni doongeye kiringomu yooneneyerootoni, ene doongetero oo kenoyingo. 22 Ngundiro tero yokoro, Yisasdo Yonro kirikiri oni erayagakuya eyingo. Asa, yari ooroya, Yonno eri. Oo ataga yarindo kenoro ingooteriku nga! Oni doongeye kiringomu ene doongetetenggo. Oni kekandeye bingo yero biyomi yeyingomu, ene mete tero, metemi endeyootenggo. Oni gorimambudodomu ngu goweye metemi tetenggo. Oni sodeye tuwoomu, mera mande ingootenggo. Oni kumooyingomu, ko keta ootoogetenggo. Angoyi oni, ene Anutro mande keta mesarango nga ingootenggo. 23 Oni ene noro newendemo hamoo tero buribari ma teyingo ngu, asa, ngu oni ngu, ene mete oni oni tero oruwa. Eyingo.
24 Sonoyeroyingo Yonro kirikiri oni erayagaku mande ngundiro ingoro, ene Yon tanggeyimo ko oorowuworiyo. Ngu naruno, Yisasdo oni simoo bareno Yonro eyingo. Kuri oni kini kingo merako nguno, ye oororo ndawu ooga kenoyingo? Ye nggusi duwoo doogobo yowooraringootoni, kenowero oorowuyingo, bine; ngundi ye oororo oningga oo buribari tetoni kenoro oorowuyingo, bine? Kini, Yon ngu ngundiro oni kini.
25 Ngundi ye ndawu ooga kenowero oorowuyingo? Oni gura towikumba gome gomemu tero oodoni kenowero, bine? Kini, ingoyi! Oni towikumba gome gomemu tero ngu, ene sitowiyedodo tero, enengo ya gome oruwanggo. Kini, Yon ngundiro kini. 26 Ene ye ndawu ooga kenowero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorowuyingo? Ye Anutro ingondudu eyingo oningga kenowero, bine? Yo, no yeno hamoo eteno. Yon ngu Anutro ingondudu eyingo oni. Enendo Anutro ingondudu eyingo oniku, ngu dagayeroro, enendo nangge urungga oorengo. 27Ngu Yonngga, nguro Anutro mandeno Anutdo enengo Nangonimboya ngandiro eyingo.

Ingo, no oni gura sureyootoowe, ngundo noro mandene yoro, ge
koretegunoro oororo, gengo oore yomosiyonggunowa. Eyingo.
(Malakayi 3:1)

28 No yeno eteno. Yondo Anutro ko teteku ngu, ngu oni merako ngano ko tero oorootenggoku, ngu bidodo dagayeroote. Ene oni Anutro nowoondoye hamoo teyingo, ko noro mandene keyootenggoku ngu muringga ngundo Yon ko yanggango tewoku ngu dagaro urungga. Eyingo.

29 Yisasdo Yonro mande etoni, oni simoo bare bidodo ingoro yokoro, asa, simoo baredoya, digi beye yoyingo oniya eyingo. Yo, Anutro mande murini ngu gome oorengo. Eyingo. Ngu oni ngu, ene Yon kandeyimo sono kundingiyi gimuyingo. 30 Ene Parisi oni, ko mamana mande kandangero etuyeroyingo oni nguya, ene Yondo ma sonoyeroyingo. Ene ngu Anutdo oore gomemu etuyerootoni, ene kootu inoro yokoyingo.

31 Yisasdo eyingo. Nondo nga naruno, oni simoo bare endeyootenggoku ngaro muriye wirikootoowe, ndadiro oningga ngundiro? 32 Ene ngu simooye iriritero ngandiro teyingo. Ene ende kewooroko bibitero, enengo nangge meno manggaru tero ewanggo. Noorendo sumbi uwootooye, ye yambo ma utoro kunoyingo. Noorendo oni kumootoni ngguyinggayi tero nowoondoyi teweroyi yambo urewootoku, ye ma sendoyingo. Eyingo. Simooye gidega oo tetoyi ko nguro simooye guminggado sureye kiniteyingo. 33 Ene sonoyeroyingo Yondo omburo, ene oo manongoyingo ma nero, Wayin sonoyi nguya ma neyingo. Yendo ngu ewonggo. Mbooro biyomi eneno ooroote, ero eyingo. 34 Ene Oniro Nangoni Kirarongo omburo, ene oowari nero, sono nguya netoni, yendo ngu kenoro etenggo. Kenoyi, nga oningga nga, ngu oo bidodo nemukoro, Wayin sonoyi nguya gome gome neteku nga! Nga oningga nga, ngu beye yoyingo oni, weti mbumbuwadodo oni nguro dobooye, ero etenggo. Noorendo oo gura tetoowe ngu, ngu bidodo ye nguro ma ingootenggo. 35 Oni simoo bare Anutno nowoondoye hamoo teyingo ngu, enengo keta oruweroyi ngu enggedodo. Oni gidarega keta oruweroyi gomemu ngu kenoro ngundiro ingootenggo. Anutro mande ngu hamoo oorengo, ero ingootenggo.

Weti Mbumbuwadodo Baregado Yisas Keyi Bo Urumimbo Sonowooyingo

36 Naru gurano, Parisi oninggado Yisas negongootoni, enengo yano ombutoni, eneya gobooro oo neweroyimboro eyingo. Ngundiro etoni,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

asa, Yisasdo omburo, eneya oo neweroyimboro oororo, Parisi oningga ngundo yano uro, oo neweroyi yabano bibiteyingo. 37 Ngu endemo nguno, bare gura oruwo. Ngu barega ngu, ene buribari sebo barese muri biyomi keyooteku, ngundo ingoworomu, Yisas Parisi oningga nguro yano uro, oowari netenggo. Nguro ngu, barega ngu ene ootoogero, digi nggusiyi gomenggano bo urumi ndindingo gomengga yoro ombuyingo. 38 Ngu barega ngu omburo, Yisas kootuyisinanggo omburo, Yisas keyi damonimo dikaro sendootoni, doongeyi sonoyimbo uro Yisas keyi sonowootoni ngu, enengo tabango uyimbo yonggurumooyingo. Ngundiro tero, Yisas keyinggaku dureyoro, nguno bo urumi gomengga ngu wendoro, ngundo Yisas keyi sonowooyingo.

39 Parisi oninggado Yisasno etoni, enengo yano ombuwokungga, ngundo ngundiro tetoni ngu, kenoro, ene ngandiro ero ingoyingo. Nga oningga nga, ngu Anutro ingondudu eyingo oni tetoni ngu, asa, ene barega ngaro murini biyomini ngu kenoro ingoro asa, nga bare biyomingga ngando omburo tanggeyimo roogo yetoni, ma ombuwa, ero ingoyingo.

40 Ngundiro ingootoni, Yisasdo ngu oninggakuro ingonduduningga ngu gumi ero eyingo. Sayimon, no geno mande gura ewero. Etoni, Sayimondo eyingo. Oo etuyeroyingo oni, mete mandega ngu e. Eyingo.

41 Yisasdo mande adingayi gura eyingo. Beyedodo oninggado oni eraya beye gumimboro yunoyingo. Oni gurano doobe onibi eraya kande eraya (500 Kina) inoro, ko oni gurano doobe kandegura (50 Kina) nangge inoyingo. 42 Kootuyisina, beyeku wendangero gumi ngundiro inoweroyi nguya ereremo kini. Nguro beye simburiga, ngundo nguno yokori, ero eyingo. Arisa, ngu oni erayaga ngu, onendo beye simburiga nguro gome oorengo ingoro eroruwa? Eyingo.

43 Sayimondo ngundiro ingoro, gumi eyingo. Ngu oningga beye urungga kingo inoyingongga ngundo. Ngundiro etoni, Yisasdo ko eyingo. Ge hamoo nenengo ingoro ete. Eyingo.

44-45 Yisasdo baregakusina yowoorengoro, kenoro Sayimonya eyingo. Nga barega nga keno. No gengo ya newendemo ombutoowe, kene sonowooweroyi sono gura ge ma nunoyingo. Ene nga barega ngando enengo doongeyi sonoyimbo kene sonowoote. Ngundiro tero, enengo tabango uyimbo yonggurumooro yomosiyoote. Ge no ma yenggonaneroro dureneroyingo, kuri gengo yano ombuwonoku, ngunonggo omburo anangu nga! Ene nga bare weti mbumbuwadodoga ngando, ngu ene kenengga ame dureyowero gome ingoro, hahangero yade mayero dureyoote. 46 Ge noro tabane bo urumimbo ma sonowooro dowooyingo, nguro ngu, ene barega ngando moondeye dowooweroyi kumu bo urumi gome, ngundo kene sonowooro yoonenengoote. 47 Ngundiro nguro, no geno eteno. Nga barega ngando, ene noro nowoondoyi urungga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorengo teteku, nguro nondo enengo weti mbumbuwani urunggaku andangetoowe ute. Ene oni guraro weti mbumbuwani bodaga tewoku ngu, Anutdo ngu andangero inootoni uwa. Ngu oningga ngundo newende bodaga nangge Anutno esosootewa. Eyingo.

48 Yisasdo ngu barega nguya eyingo. Gengo weti mbumbuwage nondo kuri andangeteno. Eyingo. 49 Oni Yisasya oo newero bibitewonggoku, ngundo ngu ingoro, enengo nangge mande ero ingoro eyingo. Nga oningga nga, ngu oone, ene mete weti mbumbuwa andangero yokowa? Eyingo.

50 Yisasdo ngu barega nguya eyingo. Ge Anutro nowoondogemo hamoo teyingongga ngunonggo Anutdo ge ko goyoote. Ge mete sumangedodo toongeya nowoondoge imakeyingomo ootoo. Eyingo.

Bare Gidarega Ene Yisas Keyoro Endeyoyingo

8 1-3 Kootuyisina naru gidaregano, Yisasdo enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayaga nguya, Anut oo bidodo Simburi Simbunani, ngundo enengo narungga sobowooteku nguro mande mandeni murini, ngu ende ururu, ende bobodi ngu bidodomo, oni simoo bareno wesiyoro ero etuyeroro, oororo omburo teyingo. Bare gura gura nguya, ngu bare ngu Yisasdo kuri mera mboorododomu owero andangeyingoku ngu, ko sayidodomu yomosiyeroyingoku, ngundo Yisas keyoro endeyoyingo. Nguromu, bare gura oowooyi Mariya nguya ngandiro etenggoku, Mariya Magadala bare, ero etenggo. Ngu baregano nguno merambooro kandegura gidemboro eraya (7) oweyeroyingo. Bare gura oowooyi Yowana, ngu Herodro yanimo ko sobosobo oningga, oowooyi Kusa, nguro bareyi; Susana, ko bare gidarega nguya Yisas keyoro, mandeni ingoro yariyingo. Ngu bare ngundo enengo beyebo Yisas, ko enengo kirikiri oniya hoorooweyerootoyi, ngundo oowari oo uriyoro nero endeyoyingo.

Oni Oowari Yuwooyi Kono Kuriyoyingo Nguro Mande Adingayi
(Matiyu 13:1-9; Mak 4:1-9)

4 Endeni endeni oni simoo bare oowooyingga oorengo ende bidodomonggo mewoosooro Yisas tanggeyimo mayero yowuruwooro dikayingo. Ngu naruno, Yisasdo mande adingayi gura ngu oni simoo barekuno ero eyingo. 5 Oni gurado Rayis yuwooyi kono yoro oororo kuriyoyingo. Ngundiro kuriyootoni Rayis yuwooyi gumingga oorekono soretoni, onindo wongoomukootoyi, numbo mayero newonggo. 6 Oo yuwooyi gidarega mera digi gorogorono soreyingo. Ngu oo yuwooyiku ngu gome ooreyingomu, ene mera nguno urumi kini. Ngundiro nguro, oorero ari yero bidodo kumoomukoyingo. 7 Gidarega huru sodabo, kakari so oo kewoorokono soreyingo. Ngu huru so kakari ookudodo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorero ngundo doobeyerootoni siyagongo yeyingo. 8 Rayis yuwooyi
gidarega mera gome metemimo soreyingo. Ngu nangge gome oorero
engge oowooyingga oorengo enggeyingo. Yisasdo ngundiro ero yokoro,
manggaru tero eyingo. Oni gura mande ingoweroyi sodeyidodoga
tetoningga ngu, ene komo mande nga gome oorengo ingoni! Eyingo.

Yisasro Mande Adingayi Nguro Damoni Eyingo
(Matiyu 13:10-17; Mak 4:10-12)

9 Yisas enengo kirikiri onindo, Yisas sumoo inoro eyingo. Ge mande
muri wiriyoro, ge mande adingayi nangge eteku nguro damoni ndadiro?
10 Etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Ye ngu, Anut oo bidodo Simburi Simbunani
ngundo simoo bare enengo sobowooteku, ngu mande kombiteyingongga
ngu ye kuri Anutdo etuyerowo. Ene simoo bare gidaregado ngu, ene
mande adingayi nangge ingootenggo. Ene kenowero doongetewanggoku,
ene ma kenowanggo. Ene mande ingowanggoku, ene nowoondoyemo
mande ngu ma ingoyingo.
11 Mande adingayi ewonoku, ngu muri ngandiro. Ngu oo yuwooyiga
ngu Anutro mandeni. 12 Oo yuwooyi gidarega oorekono sorete, ero
ewonoku ngu, oni simoo bare Anutro mande ingootoyi; kootuyisina,
Setando omburo ngu mandeku, oni nowoondoyemonggo andangero
yootoni, nguno ene Anutro nowoondoyemo hamoo ma teyingo. Nguro
ngu, Anutdo ene ma yoyowa. 13 Digi sanganimo ero ewonoku ngu, oni
simoo bare koretero Anutro mande ingoro, nguro gome ingoro, oni oni
tero ngu koyi teyingo. Ene ngu nowoondoyemo hamoo teyingo ngu
bodaga nangge tetoyi, ngu naruno kowuringga kenoro, nguno enengo
hamoo ingowonggoku ngu yokowo. 14 Oo yuwooyi so dabo sanggiridodo
oorooteku kewooroko, ero ewonoku ngu ngandiro. Simoo bare Anutro
mande ingootenggoku, kootuyisina, mera ngaro kowuri gura gura,
beye oo sitowi, oo nguro hahangero ingondudu teyingo. Oo nguro
nowoondoyemo mande oo ngu dobengoro wiriyootoni, ari yero, enggeye
moore kini. 15 Mera gomemo oo yuwooyi sorero oorete, ero ewonoku ngu,
simoo bare Anutro mande ingoro, ene nowoondoye gome yomosiyoro,
hamoo ingoro yoro yanggango dowooro keyootenggo. Anutro nangge
ingondandangero endeyootenggoku ngu, ene gome enggetenggo. Ero
eyingo.

Soru Kumbe Newendemo Oongooyingo
(Matiyu 4:21-25)

16 Oni soru karo kumbe oo newendemo ma yero wiriyoro, ko yaba
newendemo nguya ma yetenggo. Kini, yaba sanganimo yetoyi, ngundo
oni gumingga nguya himi yunoote. Oni gidarega ya newendemo omburo
ngu, ene soru ngu kenowanggo. 17 Nga mande Anut oo bidodo Simbunani

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundo simoo bare enengo sobowooteku, ngu oo bidodo kombiteyingo ngu, kootuyisina oo ngu tunootewanggo. Oo bidodo onindo oongooyingo ngu, kootuyisina, Anutdo yeni tunootemukowa. Oni oo ngu doongeyembo tunoo kenomukowanggo. 18 Ye komo ingonda teyi! Ye komo ndadiro mandega ngu gome ingoyi! Oni ene Anut oo bidodo Simburi Simbunani ngundo simoo bare enengo sobowooteku ngu, nguro ingoyingo bodaga ingoro oorootenggoku ngu, ene newende bidodo hahangero enengo mande ingoro keyootenggoku, asa, Anutdo enengo ingoyingongga ngu yeni urungga yewa. Ene oni ene Anut oo bidodo Simburi Simbunani ngundo simoo bare enengo sobowooteku ngu, nguro muri bodaga ingooteku ngu, asa ngu ingoyingongga soweyoro gumi ma ingootoni ngu, asa, Anutdo enengo ingoyingo bodaga ngu yoro oongoowa. Ero eyingo.

Yisas Enengo Nemi Ko Konedoboongo
(Matiyu 13:18-23; Mak 4:13-20)

19 Ngu naruno nguno, Yisas enengo nemi, ko enengo konedobooge ngundo Yisasno mayeyingo. Ene oni simoo bare urungga oorengo nguro, ene Yisas tanggeyimo ombuweroyi nguya kini. 20 Oni gidaregado Yisasno eyingo. Gengo nanggeboya konedobooge ge geyowero mayero endesina dikatenggoku awe. Eyingo. 21 Ngundiro etoni, Yisasdo mande gumi eyingo. Oni ene Anutro mande ingoro ngu keyootenggoku, ngu noro namone, ko noro konedoboone. Ngundiro ero eyingo.

Yisasdo Doogo Ko Sono Koongeyingo Nguya Mande Yunootoni Imakeworiyo
(Matiyu 8:23-27; Mak 4:35-41)

22 Naru gurano, Yisasdo enengo kirikiri oniya wanggo gura sanganimo oorero eyingo. Ye wanggo woosootoyiga noore sono koongeyingo anduroko uroorewato. Yisasdo ngundiro etoni, wanggo woosooro wenggeremooro urooreyingo. 23 Wanggo sono koongeyingo sanganiwoore uroruwootoni, Yisas wanggo sanganimo wetoro kabeteyingo. Ngu naruno, doogoga sono koongeyingo kewoorokono tunooteyingo. Ngu doogo urungga, ngundo wanggo yowooraringootoni, wanggo nguya sono koongetoni, ene oonootewero teyingo.

24 Ngundiro tetoni, kirikiri oniku oororo, Yisas yokutuwooro eyingo. Awa, Awa! Noore oonootewero tetetoku nga! Eyingo.

Etoyi, Yisasdo ootoogero, doogogakuya sono koongeyingo nguya yeyoro etoni, imakero kiniteworiyo. Doogogaku ko sono koongeyingonggaku ma dokero ikakooteyingo, kondibo imakeyingo. 25 Ngundiro tetoni, Yisasdo kirikiri oniku mamanayeroro eyingo. Yengo nowoondoye hamoo ngu ndano? Eyingo.

Kirikiri oniku goweye mboorombooro tero, sosorero ngunonggo, enengo nangge ero ingoro eyingo. Nga oningga nga onendo? Doogoya

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ero, ko sono koongeyingomboya etoni, enengo eraya eraya ene manggowo ingooteriku ngu! Eyingo.

Yisasdo Gegesa Oningga Mboorombo Yoyingongga Oweyingo
(Matiyu 8:28-34; Mak 5:1-20)

26 Kootuyisina, ene Gegesa merasina nguno oorowuyingo. Ngu mera ngu, Galili sono koongeyingo ngu gidaresina ooroote.[a] **27** Yisas ene kirikiri oniya wanggo yokoro wendeyi tamako uyingo. Nguno ende gura oruwoku, nguno oni gura oo mbooro biyomimbo yoyingomu, ngundo Yisasno ombuyingo. Ngu oni meramboorombo yoyingongga ngu, ene naru pirungga towikumba ma yemuyingo, ene mbirimbiri endeyoro ootooro, ene ya gurano nguya ma oriyingo. Kini, ene naru bidodomo oni yoyeyingo merewoore nangge wetoro oruwo. **28-29** Kuri ngu, mbooro biyomingga nguro yanggangoni ngundo oningga ngu gome dowooro oodoni, nguno enengo onindo ene dowooro kekandeyi gome gome gosiyoyingo. Gosiyoro ya biyomimo oni ngundiro sobowooro oriyingo. Ene mbooro biyomi nguro yanggangoni, ngundo ngu sen uto bidodo oomboomboongero ootooro, ene oni yeni oni kini merasina nguno toongero endeyoro oruwo. Ngu oningga, ngundo Yisas kenoro meno manggaru tero, Yisas keyi damonimo ukero merako wereyingo. Ngu oni mboorombo yoyingongga, ngundo manggaru urungga oorengo tero eyingo. Ge Yisas, Anut awuno oorengo nguro Nangoni! Ge nono ndawu ooga tewa? No geno ngguyinggayi tero, kira etenoku, ge no ogingo ma nunowero! Eyingo. Yisasdo ngu mbooro biyomingga nguya kuri, ene ngu oningga ngu yokoya toongeni ero ewo.

30 Arisa, Yisasdo sumoo inoro eyingo. Ge oowoongge ngu ndawuga? Etoni, mbooro biyomingga ngundo gumi eyingo. No oowoone Ami ewo. Ndadiro nguro, mbooro biyomi oowooyingga oorengo, ngu oningga ngu newendemo uro oorootenggo. **31** Ngu mbooro biyomi, ngundo mande yanggango oorengo Yisasno ngguyinggayi tero sumoo sumoo eyingo. Ge noore soweyerootoyi mere ooriroyi oorengo wenga kini nguno ma uwero! Eyingo.

32 Ngundiro etoyi, ngu mera puri bodaga namokono, nguno bo oowooyingga nguno so erewero neroruwonggo. Ene ngundiro kenoro Yisasno ngguyinggayi tero sumoo sumoo eyingo. Mete noore bo ngu nowoondoyemo uwato, bine? Etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Yo, ye ngundiya teyi. Ero eyingo. **33** Arisa, ngu mbooroku oninggaku yokoro, sodedomangge ene oororo boku nowoondoyemo utoyi, asa, ngu boku yanggango oorengo kendutero oororo, mera biyomi kembemo sorero sono koongeyingomo uro sono nero kumoomukoyingo.

---

[a] **8:26** (oowooyi gura ngu Gadara, ko oowooyi nguya Gerasin).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

34 Ngundiro tetoni, bo sobosobo oniku ngundiro kenoro, sodedomangge
endemo saro, ene oo tunootewoku ngu mandega ngu wesiyoyingo. Ngu
mandega ngu ende urunggano onino, ko diguno ende bobodikuno onino
nguya ero endeyoyingo. 35 Ngundiro etoyi, simoo bare ngu ooga ngu
kenowero Yisas tanggeyimo mayero mayero oni mboorombo yoyingongga
ngu kenoyingo. Mbooroku ene kuri yokoro besero satoyi, ene towikumba
yemuro ingonduduni nguya himi yetoni, ene nenengo Yisas tanggeyimo
bibitero ooroote. Oni simoo baredo ngundiro kenoro ene soriyokoyingo.
36 Oni Yisas kenootoyi, oni mboorombo yoyingonggano oo tewoku
nguro mandeni, simoo bare ngu kenowero kootu mayetenggokuno
eyingo. Kuri ngu mbooro biyomimbo nga oningga nga, dowooro oruwo.
Ene ataga ngu, ene metemi teteku nga! Eyingo. 37 Gegesa merasina
oni simoo bare bidodo ngu oningga ngu kenoro, ko bo nguro nguya
ingoro, nguro ene sosoreyingo urungga tero, Yisasya eyingo. Ge komo
noore yoyokoya toonge! Ngundiro etoyi, nguro Yisas ene kirikiri oniya
wanggo sanganimo oorero, ene sono koongeyingo gidaresinanggo ko
oorowuyingo.
38-39 Ngu oningga ngu mbooro biyomi ngundo yokowonggoku,
ngundo Yisasya toongewero Yisas sumoo sumoo inoro, eyingo. No
komo geya oorowuwero. Etoni, Yisasdo sureyoro eyingo. Kini, ge gengo
endemo ooroya, Anutdo geno oo tetoni tunootewoku, nguro mandeni
yootunoya e. Eyingo. Ngundiro nguro, ngu oningga ngu ko yowoorengoro
oorowuyingo. Ene Yisasdo oo tetoni tunootewoku, nguro mandeni
enengo endemo oni simoo bare bidodomo yootunoro eyingo.

Yisasdo Tabango Oni Gura Oowooyi Yayiras Namboni Yokutuwooro, Ko Bare Gura Nguya Yomosiyoyingo

(Matiyu 9:18-26; Mak 5:21-43)

40 Yisas ko yowoorengoro ombuworomu ngu, simoo bare urungga
oorengo wendeyi tamako yowuruwooro Yisasro doongetero oriyingo.
41-42 Ngu naruno, oni gura oowooyi Yayiras ngu, ene Yuda oniro yowuru
ya nguro tabango oruwoku, ngundo Yisas tanggeyimo omburo, keyi
damonimo bagootero, sumoo sumoo eyingo. Ge komo noro yano u.
Eyingo. Ene ngundiro ewoku ngu ndawugaro, Yayiras ngu namboni
gurananggemu enengo dagomani ngu kande eraya kegidemboro eraya,
(12) ene komo kumoowero namokono teyingo.
Asa, Yisas ene Yayirasdo yano oorowuwero oorowutoni, ene simoo
bare urunggakundo oore doongooyingo. 43 Nguno bare gura nguya
oruwoku, ene komboro sayi yoro, yambiyootero, dagoma kande eraya
kegidemboro eraya (12) oruwo. Sayi mambu yomosiyoweroyi oni gurado
enengo sayiningga ngu yomosiyoyinoweroyi nguya kini. 44 Ngu barega,
ngundo Yisas kootuyisina, kendungomo omburo, torige kandedibiyi,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisasdo nenggurono yeyingo. Ngundiro tetoni ngu, sodedomangge enengo sidudaroniku sori yetoni, ko ma ombuyingo.

45 Ngundiro tetoni, Yisasdo eyingo. Onendo kandeyi nono yete?

Etoni, oni bidodo mandeni gumi eyingo. No kini, no kini eyingo. Etoyi, Pita garodo eyingo. Oo etuyeroyingo oni, simoo bare urunggado pawanggeroro ngundo woorogogerootenggo. Ndawugaro, ge ngundiro sumoo ete? Eyingo.

46 Ene Yisasdo eyingo. Oni gurado kandeyi nono yetoni, no ingootoowe, yanggangone gidega noyokoro, eneno oorowute. Eyingo.

47 Asa, ngu barega ngu ingoyingo, ene kombiteweroyi nguya kini. Ngundiro nguro, ene sosorero mboorombooro tero, ene omburo, Yisas keyi damonimo bagootero, enengo sayini nguro muri wesiyoro simoo bare doongeyemo eyingo. No sayi, ngundiro nguro, omburo kandene Yisasro nenggurono yetenoku ngu, ndawugaro nguro, no nowoondone hamoo tetoowe, Yisasdo mete yomosinerowa. Ngundiro tetoowe, nenengo sayine sodedomangge kinitete. Ero eyingo. 48 Ngundiro etoni, Yisasdo gumi eyingo. Nambone, gengo nowoondogemo hamoo teteku, nguro Anutdo goyeni mete tete. Ngundiro nguro, ge mete ooroya, nowoondoge imakeyingomo ootoo. Eyingo.

49 Yisas ngu mande ngu ewoodoni, Yayirasro yanonggo oni gura omburo, tabango oninggakuno eyingo. Gengo namboge ngu kuri kumoote. Ge oo etuyeroyingo oni ngu keyi ma ogingoro oorowuwero. Eyingo.

50 Yisasdo ngu mandega ngu ingoro, tabango oninggakuya eyingo. Ge ma soriyowero. Ge komo nowoondogemo hamoo teni. Namboge ngu ko mete tewa. Eyingo.

51 Arisa, Yisas tabango oninggakundo yano oorowuyingo. Yisasdo simoo bare eneya ya newendemo ma uwero, ero, nguro ene oweyeroyingo. Yisasdo Pita, Yon, Yemus, ko eweyi nemi ngudodo yoyoro, ya newendemo uyingo. 52 Oni simoo bare urungga ngu simooyengga nguro sendo moguru teroruwonggo. Nguro ngu, Yisasdo eyingo. Ye ma sendowero, ero eyingo. Nga ngu ma kumooyingo. Ene ngu wetoro ooroote. Eyingo.

53 Yisasdo ngundiro etoni, nguro ene urungga yomooyinoyingo. Ene ingoyingomu ngu hamoo oorengo kumooyingo. 54 Ene Yisasdo bare bodaga ngu kandeyi dowooro, meno ero eyingo. Bare buniyo, ge ootooge! Eyingo. 55 Arisa, ngu bare bodaga nguro gaboyi omburo woorogongootoni, ene sodedomangge ootoogeyingo. Ngundiro tetoni, Yisasdo mande yunoro eyingo. Ye oowari inootoyiga neni, ero eyingo. 56 Ngundiro etoni, bare bodaga nguro eweyi nemi ngundo urungga oorengo soriyokoro, oni oni tetori. Arisa, Yisasdo mande yanggango oorengo eweyi nemimo eyingo. Yari ngaro mandeni oni gurano hamoo oorengo ma ewero, ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni Kande Eraya Kegidemboro Erayaga Ngu Ko Yunoyingo
(Matiyu 10:5-15; Mak 6:7-13)

9 1 Yisasdo enengo keyimo kirikiri oni kande eraya kegidemboro eraya
ngu negoyerootoni, omburo yowuruwooyingo. Ngundiro tetoyi,
Yisasdo mbooro biyomi ko sayi muri gura gura nguya yomosiyoweroyi
yanggango urungga yunoro rogoyeroyingo. 2 Ngundiro sureyerootoni,
saro, Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo enengo simoo bare
sobowooteku muri nguro mandeni ngu ero etuyeroro, ko sayiye nguya
yomosiyerootoyi, mete teyingo. 3 Yisasdo ene eyingo. Ye sawero ngu, oo
sitowi gura gura ma yowero. Ye usudogo, kasi, oowari, oo uriyowero
digi beye, towi nengguro eraya eraya ma yowero. 4 Oni gurado yoyoya,
enengo yano utoningga ngu, ye komo ngu yanggano nguno nangge oriyi.
Ye ootoogero saweroyi narunggano, nguno nangge, ngu yangga ngu
yokoya sayi. 5 Ye yoyoro yano ma utoyiga ngu, asa, ye ngu endega ngu
yokoya sayi. Yengo keyemo ende nguro gugukakawu nogoru keyemo
damoowoku, ngu enengo endemo nguno ko gasiyootoyiga uni. Ngundiro
tetoni ngu, endemo oni ngu enengo muriye biyomi nguro nangge
ingondudu tero oruwanggo. Eyingo. 6 Ngundiro etoni ingoro ngu, asa,
ene sayingo. Ene ende bidodomo saro, Anutro mande gome mesarango
ngu wesiyoro ero etuyeroro, sayi oni oowooyingga ende bidodomo
yomosiyerootoyi, metemi temukoyingo.

Herodndo Yisasro Mandeni Ingoro Nguro Ingondudu Urungga Teyingo
(Matiyu 14:1-2; Mak 6:14-16)

7 Yuda mera nguro oo bidodo sobowooyingo oni koreteyingo oowooyi
Herod, ngundo Yisasro kirikiri onindo oo tetenggoku, nguro mandeni
ingoro, nguro ingonduduni buribari ingoyingo. Ndadiro nguro,
gidaregado sonoyeroyingo Yondo kumoononggo, ko ootoogete, ero
eyingo. 8 Gidaregado eyingo. Ilayiya ko omburo tunootete, ero etoyi,
gidaregado, ero eyingo. Oni gidaregado etenggo. Anutro ingondudu
eyingo oni gura ko ootoogewo, eyingo. 9 Ngundiro nguro, Herodndo
eyingo. Nondo Yon bungeyi toongootoowe kumooyingo. Ngundo
binengga ngundiro ko muri gura gura tetoni, nguro mandeni etoyi
ingooteno, bine? Eyingo. Herod nguya Yisas kenoro ingoweroyimboro
doongetero sobowooyingo.

Yisasdo (5,000) Oni Simoo Bare Oowari Yunoyingo
(Matiyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Yon 6:1-13)

10 Aposel oni ko mayero, Yisasno ko tewonggoku, nguro mandeni
eyingo. Yisas enengo kirikiri oni nangge yoyoro, oni simoo bare gidarega

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yoyokoro enesu nangge, ende gura oowooyi Betisayida ngu tanggeyimo oorowuyingo. 11 Ene simoo bare ngundiro yeyoro ingoro, enebana keyeroro oorowuyingo. Ene ngu simoo bare keyeroro mayetenggoku ngu yeyoro, sureye ma kini yeyingo. Kini, ene oni oni tero, Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo simoo bare enengo sobowooteku muringga, nguro mande ngu wesiyoro ero etuyeroyingo. Gidarega sayidodomu yomosiyeroyingo.

12 Ngu sangga ngu suwootetoni, Yisas enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayaga, ngundo Yisasno omburo eyingo. Ge simoo bare nga yoyokootooga, enengo endemo songo songo saya oowari kenoya neya wereyi. Ndawugaro nguro, noore ngano kingo merako ngano oorootetoku, nga merako ngano oni kini. Ero eyingo.

13 Ene Yisasdo mande gumi eyingo. Yendo nangge oowari yunootoyi newanggo.

Ngundiro etoni, enebana eyingo. Noore oowari kini. Noorengo oomanongoyingo ngu kandegura, ko iso eraya nangge nguya ooroote. Noorendo bine saya oowari uriyoya mayeya nga simoo bare nga bidodo yunootooye, mete newanggo, bine? Eyingo. 14 Simoo nangge kandangetoyi, 5,000 teyingo.

Arisa, Yisasdo kirikiri onino eyingo. Ye ooroya oni ngu kandayeroya onibi eraya kande eraya, (50), wata gura gura bibitetoyiga ngundiya tambuga tambuga bibiteyi. Eyingo. 15 Yisasro kirikiri onikundo ngu tetoyi, oni simoo bareku ngundiro bibitemukoyingo. 16 Ngundiro tero, oo manongoyingo kandeguragaku, ko iso erayagaku yoro yowuruwooro dowooro, sambono randoro doongetero, Anutno esosootero yokoro, oo manongoyingoku iso erayagaku nguya oososowooyingo. Ngundiro tero, enengo kirikiri oniku yunootoni, ngundo oni simoo bareku bayetero yunoyingo. 17 Ngundiro tetoyi, oni simoo bare oowari netoyi, kawuye pakini yemukoyingo. Ene oowari gugumi oodoni ngu yowuruwooro si kande eraya kegidemboro eraya (12) siriyootoyi, manggowoomo ooreyingo.

Pitando Yisasro Damoni Yootunoro Eyingo
(Matiyu 16:13-19; Mak 8:27-29)

18 Naru gurano, Yisas enesu nangge songo ootooro, ene yemboongero oruwo. Enengo kirikiri onindo nangge tanggeyimo oorowuyingo. Ngu naruno, Yisasdo kirikiri oniku sumoo yunoro eyingo. Oni simoo baredo noya ndadiro etenggo. No ndawu oningga, ero etenggo? Eyingo.

19 Kirikiri onindo gumi eyingo. Ene ngandiro etenggo. Ge ngu sonoyeroyingo Yon; gidaregado etenggo. Ge Ilayiya; ko gidaregado etenggo. Ge Anutro ingondudu eyingo oni kurimiku gura ko ootoogewo, ero etenggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

20 Yisasdo yowoorengoro, kirikiri oniya eyingo. Ene yendo ngu noya
ndawu oningga, ero etenggo? Ngundiro etoni, Pitando mandeni gumi
eyingo. Ge ngu Krayis Anutdo noore yoyoweroyi nguro sunggi yeyingo
oni. Eyingo.

Yisasdo Kumooro Ko Ootoogeweroyi Nguro Eyingo
(Matiyu 16:20-28; Mak 8:30–9:1)

21 Yisasdo mande yanggango oorengo kirikiri onino ero eyingo. Ye
komo oni gidaregano nga mandega nga ma ewero ero soreyeroyingo.
22 Naru gurano, Yisasdo eyingo. Anutro Nangoni Oni Kirarongo ene
ogingo urungga oorengo ingowa. Yudaro tabango oni, ko Anutno
wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo oni, ko mamana mande
etuyeroyingo oni, ngundo kootu inoro, ureyi kumoowa. Ene naru kabusa
yokoro ko yokutuwootoni ootoogewa. Eyingo.
23 Ngundiro ero, enengo kirikiri oni mande gura yunoro eyingo.
Oni gura no kenerowero ngu, ene komo enengo ingonduduni murini
biyomingga ngu komo yokoya meyeya oodoni, nguro simoo bare
nowoondoye hamoo ma teyingo, ngundo kowuri inowanggoku, ngu
koorowoowa. Ene komo ngundiro tero, ngu keneroro endeyowa.
24 Oni gura enengo ingondudunimonggo nangge enengo oo teweroyi
ko keta oruweroyi ingooteku ngu, asa, kootuyisina naru wengamo,
ene oonootewa. Ene oni newende ngu bidodo Anutno yeteku ngu,
ngu oningga ngu enengo ingonduduni oororo omburo teteku, ngu
komo yokowa. Ngundiro tero ngu, asa, ene kootuyisina suwooyi sano
Anutya keta oruwa. 25 Oni gura mera ngaro digi beye oo sitowi nguno
ingonduduni bidodo yero endeyooteku ngu, kootuyisina, ene Setanro
ende biyomimo oororo oruwaku, nguno ndadiro tero oo ngundo ene
hooroowewa? 26 Oni gura noro mandene, ngaro oyimo yowaku ngu,
asa, kootuyisina, no Oni Nangoni noro duridarine ko awane nguro
Engel oni kundingiyi ombutetoku naruno, no enengo oyimo yowano.
Ero eyingo. 27 No hamoo oorengo yeno eteno. Oni nga dikatenggoku nga
ngu, gidarega ma kumooyingomo, ene oni oowooyingga oorengo Anutro
nowoondoyemo hamoo teyingo murimo nguno uro kenowanggo. Eyingo.

Yisasro Moondeyi Yowoorengoro Guradiro Tunooteyingo
(Matiyu 17:1-13; Mak 9:2-13)

28 Yisasdo ngu mandega ngu ero yokoro, oode naru kandegura
gidemboro kabusa yokoro, ene Pita, Yon, Yemus, oni kabusaga ngu
yoyoro, mera puri gurano awuno, Anutno yemboongewero ooreyingo.
29 Yisas nguno yemboongero oodoni, enengo omukumundoongo
yowoorengoro guradiro oorengo tunooteyingo. Enengo towikumbani
nguya sarayi oorengo soru ngundiro wadori oorengo yeyingo. 30-31 Ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

naruno, Moses, Ilayiya oni erayaga, ngundo Anutro duridarinidodo
tunootero Yisasya mande ero ingoyingo. Ngu oni erayaga,
ngundo kootuyisina Yerusalem endemo nguno Yisas goweyimo oo
tunooteweroyiku nguro mande mandeni ero ingoyingo. 32 Pita ko enengo
dobookuriyi erayagakuya kubooyerootoni, werewero teyingo. Ene ma
wereyingo, Yisasro moondeyimo oo wadori kenoro, ko oni songo erayaga
nguromu nguya kenoyingo. 33 Ngu oni erayagaku yoyokoro sawero tetori,
Pitando Yisasno eyingo. Oni urungga, noore ngano oruweroyi ngu gome.
Ge etoyi ngu, noorendo mete tookoododo kabusa yewato. Tookoododo
gura gengo, gura Mosesro, gura Ilayiyaro yewato. Eyingo. Ene Pitando
ngu ma ingoro nguro ngundiro mande eyingo.
34 Pitando ngu mande ngu ewoodoni, sodedomangge goboore gura
omburo, tabaye sanganimo ombutoni, ngundo ene bidodo doobeyerootoni
nguro ene sosoreyingo. 35 Goboore newendemonggo Anutdo meno
ero eyingo. Nga noro nangone nga! Nondo ene rogo tewonoku ngu!
Ye komo enengo manggowo ngu ingoyi! Eyingo. 36 Ene mandeni ngu
ingoro yokoro, ene doongetero Yisas enesu nangge kenootoyi oriyingo.
Ene mande gura ma ero, ene nenetero oriyingo. Ngu naruno nguno, oo
kenowonggoku ngu, oni gidaregano ma eyingo.

Yisasdo Simoo Oore Gurano Oombooro Biyomi Gura Yomosiyoyingo
(Matiyu 17:14-21; Mak 9:14-29)

37 Yangeni ngundiro purimonggo utoyi, simoo bare oowooyingga
oorengo mewoosooro omburo Yisas garo ooreko yeyoyingo. 38-39 Ngu oni
simoo bare urungga ngu kewooroyemonggo, oni gurado ngguyinggayi
tero eyingo. Oo etuyeroyingo oni, no geno kira eteno. Ge noro nangone
nga keno. No komo nangone guranangge nga. Oombooro biyomi
gurado ene woorogongoro ngundiro dowootoni, ene sodedomangge,
kiyero biyobiyomi tero ooroote. Ngu oombooro biyomingga, ngundo
yanggango oorengo merako wenggeremootoni, uro sagaga tero nosiriri
udoni kumootoni manggowoomo kooto sarayimu oorero ooroote. Ngu
oombooro biyomingga, ngundo ene gome gome utoro goweyi urungga
yomburiyoro ene sodedo ma yokoro toongete. 40 No kuri gengo kirikiri
onino etoowe, ene ngu oombooroga ngu owetoyi toongeweroyi, ene
ereremo kini. Eyingo.
41 Ngundiro etoni, Yisasdo mandeni gumi ero eyingo. Ye simoo bare,
nga naruno ngano oorootenggoku, ye nowoondoyemo hamoo teyingo ngu
kini. Yengo nowoondoye ngu nenengo oorengo kini. Naru ndadiro noyeya
ootooro yengo kowuriye koorowooro oruwano? Ero, ene yowoorengoro
oninggaku kenoro eyingo. Ge nangongge yoya omburi. Eyingo.
42 Ene nangoni yoro ombuwootori, ngu oombooro biyomingga, ngundo
simooyenggaku yanggango oorengo wenggeremootoni merako wetoro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

sagaga tero yowooraringoro gome gome ureyingo. Yisasdo kandesisi tero ngu mboorogaku kenoro ero ene simooyenggaku yomosiyoro, yoro eweyi ko inoyingo. 43-44 Ngu simoo bare, ngu bidodo Anutro yanggangoni urungga ngu kenoro, ene urungga oorengo soriyokoyingo.

Ngu oo Yisasdo tewoku nguro, simoo bare ngu kenoro sosorero, nguro ingondudu urungga teyingo. Ngundiro tetoyi, ene Yisasdo enengo kirikiri onino ero eyingo. Ye mande nga gome sodeyeya, gome oorengo ingoyi! Naru bodaga nangge yokoro, Oni Nangoni ngu yoro oni songo kandeyemo yero yunowanggo. Eyingo. 45 Ene kirikiri onindo ngu mandega ngu gome ma ingoro, yoro dowooyingo. Mande ngu muri kombiteyingo, ene nguro nowoondoyemo gome ma ingoyingo. Nguro ene Yisasro sosorero nguro ma sumoo tero ingoyingo.

Kirikiri Oni Onendo Urungga Oruwa?
(Matiyu 18:1-5; Mak 9:33-37)

46 Yisasro kirikiri oniku enengo nangge mande ero, onendo songo bidodo dagayeroro urungga oruwa? Ero mande gumi gumi ero ronggeyoyingo. 47-48 Yisasdo enengo kirikiri oni nowoondoyemo ngu mandega ngu oodoni kenoro ingoro, ngundiro nguro, ene simooye bodaga yoro enengo tanggeyimo yero eyingo. Oni gura ene no oowoonemboro simooye ngandiro gura yoro yomosiyoro yoonenengowaku ngu, ene no hooroowenerooro yomosinerooteku ngundiro. Oni gura no hooroowenerooteku ngu, ene oni no awane surenerootoni, ngano ombuwonomungga ngu hooroowero yomosiyoote. Oni gura ye kewooroyemo nguno enengo oowooyi bingami ero ma okooro, ene Anutro ko nenengo tewaku ngu, hamoo oorengo, ngu oningga ngu, ene oni gidarega dagayeroro urungga tewa. Eyingo.

Oni Yeya Mundi Kini Ngu Yengo Dobookuriye
(Mak 9:38-40)

49 Ngu naruno, Yondo mandeni gumi eyingo. Oni urungga, noore oni gura kenootooye, ene ge oowoonggemo oombooro biyomi oweyerootoni kenowooto. Ene ngu noore ma keyeroro endeyootenggoku, nguro noorendo ene roogo teyinowooto. Eyingo.

50 Ene Yisasdo Yonya eyingo. Ye ene ma roogo teyinowero. Oni yeya mundiyi kini, ngu oningga ngu yengo dobooye. Eyingo.

Sameriya Oni Gidaregado Enengo Ende Sorengoro, Yisas Oweyingo

51 Yisas ngu sambo endemo oореweroyi naru namoko tetoni ingoro nguro ene ingonduduni gosiyoro Yerusalem oorowuyingo. 52 Yisasdo oni gidarega sureyerootoni, enengo mandeni yoro oorowuyingo. Ngu oni ngu koretero Sameriya nguro ende gurano uro nguno Yisas oruweroyimboro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oo yomosiyowero. 53 Ene ngu endemo oni, ngundo Yisas yoro, enengo
yano oorowuwero yokoyingo. Ndadiro nguro, ene ingoyingo, Yisas ngu
ene Yerusalem oorowute, ero ingoyingo. 54 Yisasro kirikiri oni eraya
Yemus, Yon eragado enengo muriye biyomi kenoro sanggiri tero eworiyo.
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ge etooga, sambononggo de ombuya nga
oni nga yodemukoni. Ngundiro eyingo. 55-56 Ene Yisasdo yowoorengoro
yeyoro mamanayeroro yokootoni, asa, ene ende gurano sayingo.

Oni Yisas Keyoweroyimboro Nguro Mande
(Matiyu 8:19-22)

57 Yisasdo enengo kirikiri oniya yade ooreko oorowutoyi, oni gurado
Yisasno omburo eyingo. Ge ende bidodomo toongeteku ngu no nguya
kenggeroro no nguya toongewano. Eyingo.
58 Yisasdo ngu oningga nguro mandeni gumi eyingo. Mando ngu, ene
mera newendemo takiyododo, ko nu nguya de sanganimo takiyododo,
ene Oniro Nangoni ngu, ene bibitero wereweroyi musiyoni nguya kini.
Eyingo.
59 Yisasdo oni guraya eyingo. Ge ombuya no keneroya oorowu. Eyingo.
Ene ngu oningga ngundo eyingo. Oo Bidodo Simburi Simbunani, ge
mete noyokootoyi no oororo awane kumootoni kenoro, merengoorogo
eme ko ombuwano. Eyingo.
60 Yisasdo nguro mande gumi eyingo. Nguno yoko, oni noro
nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ngundo ene sobowooya oodega
kumootoningga ngu, enengo bingo merengooyi. Ene ge ngu ooroya, Anut
Oo Bidodo Simburi Simbunani ngundo simoo bare enengo sobowooteku,
ngu wesiyoya oni simoo bare etuyero. Eyingo.
61 Oni gurado eyingo. Oo bidodo Simburi Simbunani, no nguya ge
kenggeroro endeyowano. Ene gedo mete ero etoyi ngu, asa, no oororo
nenengo oni kandeye dowoorogogo. Eyingo.
62 Ngundiro etoni, Yisasdo oningga nguro mandeni gumi eyingo.
Anutdo oni gura enengo koni rogo teweroyimboro negongootoni nguno
oodoni, ene ko gura gurano endeyoro oode ngu, asa, ngu oningga ngundo
Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo enengo endega oni simoo
sobowooteku, nguno ma uwa. Ero eyingo.

Yisasdo Oni Onibi Kabusa Ko Kande Eraya (72) Yoyoro Anutro Kono Soweyeroyingo

10 1 Kootuyisina, Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo oni onibi
kabusa kande eraya kegidemboro eraya (72) rogoyeroro enengo
ko teweroyimboro eraya eraya sureyerootoni sayingo. Ngundiro saro ngu,
ene ende bobodi, ende ururu ngu bidodomo nguya koretero satoyi, asa,
kootuyisina Yisas enebana keyeroro toongeyingo. 2 Yisasdo ngu oniku mande

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

adingayi gura yunoro eyingo. Oowari kono gome enggemukoote. Ene ko oni oowooyingga kini. Ngundiro nguro, ye ooroya ko simburi Anutno kira etoyiga, ngundo ene mete ko oni sureyerootoni, oororo, kono oowari engge ngu yoro yowuruwoowanggo. Oowari ngu oni simoo bare ene Anutro mandeni ingowero ingootenggo. 3 Ye oorowuyi! Ingoyi, nondo ye sureyerootoowe, satenggoku ngu, bo Sipsip nangoni imakeyingo muriningga ngundiromu ngu bo koki kewooroyemo sureyerootoowe satenggo. 4 Ye beye siri, kasi, ko keye goweyi nguya ma yowero. Saro ooreko oni simoo bare yeyoro nguya, mande mande ma ewero kini ye komo dagayeroya sayi.

5 Ye saro ya gura newendemo uya ngu, ngandiya eyi. Nga ya newendemo simoo bare nga Anutnonggo sumange ayibidodo ombuteku ngu yeya oriyi. Eyingo. 6 Ene ngu yano nguno oni simoo bare gura ene nowoondoye muri imakeyingo ngu oodoyi ngu, asa, yendo Anutro sumange ayibiningga yunootenggoku ngu, oororo ngu oningga nguya oruwa. Ene kinitetoni ngu, yengo sumange ayibiga ngu ko yowoorengoro yengomo ko omburo oruwa. 7 Ye komo ngu ya gurananggega nguno nangge oriyi. Ye enendo oowari sono oo yunootenggoku, ngu nero oodoyi, nguno yengo ko tetenggoku, nguro uriyi mete yowanggo. Ye komo ngu yangga nguno nangge wetoya ngunonggo saya ko teyi.

8 Ene ende gurano saya utoyiga, ngu endemo oni, ngundo ye yoyoya enengo yano utoyiga nguno oowari yunootoyiga, ngu nangge neyi. 9 Ye mete ngu endemo sayi oni yomosiyeroya, ye ngandiya eyi. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo simoo bare soboyeroweroyi naruni, ngu kuri ye tanggeyemo ombuteku nga, eya eyi. Eyingo. 10-11 Ye ende gurano oorowutoyiga, ngu oni, ngundo ye ma yoyoya yano uya yoyokootoyiga ngu, asa, ye ooroya, endesoono nguno dikaya ye ngandiya eyi. Yengo ende ngaro gugu nogoru noore kenanimo damoowoku ngu gasiyootooye, yengo endemo ko uteku nga, eya Anutro sumbuyi andangeya yunootoyiga orini. Ene ye gome ingondudu teyi! Ndadiro nguro, Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo naru enengo simoo bare sobowooteku, ngu kuri namokono omburo sobowooyerooteku nga! Eyingo. 12 No yeno hamoo eteno. Anutdo wirikoyeroweroyi naru wenga urunggano, nguno ngu ende gurado Anutro ko oni ma yoyoro kawararayeroro ngu, asa, ene nguro ngu naruno kowuri urungga oorengo yowanggo. Ngu ogingo urungga ngu Sodom endemo oni muri biyomi teyingongga nguro ogingo yowanggoku ngu endemo oni muri biyomi tewonggoku ngu dagayeroro ogingo urungga oorengo yowanggo. Ero eyingo.

Ende Gidaregaro Oni Nowoondoye Ma Yowoorengoyingo Ngu Oni Oniyooge!
(Matiyu 11:20-24)

13 Ye Korasin ende oni, ye Betisayida ende oni ye gowugowurongo! Tayiya Sayidon ende eraya nguno muri songo oorengo gura onindo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ma teweroyimu ngu, yeno tewonoku ngundiro nguro tetoowe ngu,
ene mete nowoondoye yowoorengootoyi, nguro ngguyinggayi tero, de
nombo dabemimo bibitero oriyingo ngundiro. 14 Hamoo oorengo Anutdo
wirikoyeroyingo naruno, yendo kowuringga yoweroyiga ngu, ngu
Sayidon Tayiya ende erayaga ngundo kowuri yoweroyi ngu dagayeroro
urungga oorengo yowanggo. 15 Ye Kapeniyam endemo oni ngundo yengo
oowooye bingamiye okootoyi sambono oorero oorootenggo, bine? Hamoo
oorengo kini. Ye Anutro nowoondoyemo hamoo ma teyingo nguro
Anutdo yoyoro de nombono nguno oorongooyerootoni uwanggo. Eyingo.
16 Yisasdo enengo kirikiri onino eyingo. Oni ene ye manggoye
ingootenggoku, ngu ene no manggone nguya ingoowe. Oni ene
kootuyunootenggoku ngu, asa, ene no nguya kootu nunoote. Ene no
kootu nunooteku ngu, ene Anutdo sowenerootoni ombuwonomu nguya
kootu inoote. Eyingo.

Ko Oni (72) Ko Yowoorengoro Mayeyingo

17 Enengo ko oni onibi kabusa kande eraya kegidemboro eraya ngundo
kono sayingoku ko mayero oni oni urungga tero Oo Bidodo Simburi
Simbunani nguno eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi, noore saro ko
tero nguno, gengo oowoongge etooye oombooro biyomi ngu noorengo
manggonani nguya, gome keyoro sawonggo. Eyingo.
18 Yisasdo gumi eyingo. Kurimi, no Setan kenootoowe, sambononggo
himi, yowari ngundiro sorewo. 19 Ye ingoyi! Ngu hamoo oorengo. Nondo
yanggango ye kuri yunowono. Nguro ngu, ye sire biyomi, putegooro
dogingo ko oo biyomi gura wongoowanggoku nguno, ko ye mundi
oni oo biyomi nguro yanggangoye ngu, ko oo biyomi gurado ye ma
yomburiyerowa. 20 Oombooro biyomimbo yengo manggoye ingoro
keyowonggoku nguro, ye ma oni oni tewero. Kini, Anutdo yengo weti
biyomi ngu andangeyunowokuro nguro yengo oowooye ngu sambo
endemo kuri nakangoyunowoku, nguro ye Anutro oni oni teyi. Eyingo.

Yisasdo Oni Oni Tero, Eweyi Anutno Esosooteyingo
(Matiyu 11:25-27; 13:16-17)

21 Ngu naruno nguno, Yuka Kundingiyi, ngundo Yisas yeni oni oni
tero, ero eyingo. Awa, ge sambo ende nguro, ko mera ngaro nguya
oo ngu bidodoboro simburi urungga oorengo ooroote. Nguro no geno
esosootero yemboongeteno. Gedo kuri oo ngu oni ingonduduye mande
mandeyedodo onino ngu oongooyingo. Ene ge simooye bobodi nangge
tunoo etuyeroote. Yo, Awa gengo ingonduduge ngundiro.
22 Nenengo Awanembo oo bidodo no kandenemo yemukowo. Oni
gurado enengo Nangoni nguro ma ingootoni ngu, Awa enengombo
nangge Nangonimboro ingoote. Oni gurado Awa ma ingooteku, enengo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nangonimbo nangge Eweyi ingoote. Ene oni ngu Nangonimbo Eweyi etuyerootoni ngu, ene nguya Eweyimboro muri ingowanggo. Eyingo.
23 Yisas enengo kirikiri oni nangge oodoyi ngusina yowoorengoro eyingo. Oni ene oo yendo kenootenggoku nga, ene nguya ngu kenoro ngu, ene oni oni tero oruwanggo. Eyingo. 24 No yeno hamoo eteno. Kurimi, Anutro ingondudu eyingo oni, ko mera ngaro oo sobosobo oni Koreteyingo nguya ene oo nga kenowero ero ene ma kenoyingo. Yendo ataga oo kenootenggoku, ngandiro ene ma kenoyingo. Ene nga mandega yendo ingootenggoku nga ingowero eyingo. Ene ma ingoyingo. Eyingo.

Sameriya Oninggado Mundi Oningga Nowoondoyi Teyinoyingo

25 Naru gurano, mamana mande etuyeroyingo oninggado Yisas towoongowero eyingo. Oo etuyeroyingo oni, no ndadiro terogogo, no suwooyi sano keta gome oruwano? Eyingo.
26 Ngundiro etoni, Yisasdo mande gumi eyingo. Mamana mandeno ngu ndadiro nakangoyingo? Ge ndadiro kandangero ingoote? Eyingo.
27 Ngu oningga ngundo gumi eyingo. Anut ngu gengo Urungga Oo Bidodo Simburi Simbuge. Gengo nowoondoge bidodo, gaboge bidodo, ingonduduge bidodo yanggangongge ngu bidodo ene ino. Gengomboro ingooteku ngundiya nangge oni dobooge tanggegemo oorootenggoku nguro nguya gome ingo. Eyingo.
28 Yisasdo ngu oningga nguya eyingo. Ge hamoo nenengo ete. Ge ngundiro nangge tero endeyoro oruwaku ngu, ge keta suwooyi sano oruwa. Eyingo.
29 Ngu mamana mandero oningga ngu newendemonggo Yisasdo mandega ewoku ngu ingowero yokoro, enengo ingonduduningga wesiyoro ewero no oni nenengo ero, ene nguro sumoo gura eyingo. Oni no tanggenemo oorooteku ngu, oone ngu noro doboone?
30 Etoni, arisa, Yisasdo mande adingayi gura ngandiro eyingo. Oni gura Yerusalemnonggo Yeriko uwero uyingo. Ngundiro uwootoni, yakaka oni biyomi, ngundo ooreko kenoro, dowooro ureyi kumoowero tetoni yokoro, enengo sitowini sobibiyoro yomukoro satoyi, oninggaku kumoowero namoko teyingo. 31 Ngu naruno, Anutno wooro yeyingo oni gura, oore ngu keyoro uro, ngu oningga ngu kenoro, ene oore dabemisinanggo torige torige uro dagaro toongeyingo. 32 Ngu naruno nangge, yambo yaro kirikiri oni ngu oorega ngu keyoro uyingo. Ngu oningga ngu kenoro yokoro, ene oore dabemisinanggo dagaro uro toongeyingo. Liwayi ngu Yekob nangoni gura, nguro soweni. Anutdo ene wooro yeweroyi nguro oo kirikiri teweroyi ko yunoyingo 33 Kootu oorengo Sameriya oni gura, ngu oorega ngu nangge keyoro ombuyingo. Yuda oni ngu Sameriya oni ngu ko gobooro ma tetenggo. Ngundiromu ene Sameriya oningga ngu omburo, ngu oningga ngu kenoro, nowoondoyi urungga teyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

34 Tanggeyimo omburo kenoro, Wayin sonoyi ko bo urumimbo nguya
mambuni sonowooro yomosiyoro Marasinmbo mambuniku gosiyoro
yokoro, okooro, enengo Hos bodaga oowooyi Donggi, ngu sanganimo
yero endemo toongero, nguno ooreko oni mayero wereweroyi yano uro,
nguno yomosiyoro gome sobowooro oruwo. 35 Sengetoni, ene toongewero
ootoogero, sa guranangge nguro ko uri beye ngu ya simburigaku inoro
eyingo. Ge nga oningga nga gome sobowooya ootoo. Gengo beye gura
nga oningga ngaro yokowaku ngu, nobana ko omburo, wendangero gumi
gunowano. Eyingo.
36 Ge ndadiro ingoote? Oni kabusa ngu oorega ngu keyoro ombuyingo.
Onendo ngu oningga ogingo biyomi yoro oruwoku, nguro dobooyi
oorengo? Eyingo.
37 Ngundiro ero yokootoni, mamana mande etuyeroyingo oningga
ngundo mande gumi eyingo. Ngu oningga nguro nowoondoyi tero
hoorooweyingongga nguro dobooyi. Etoni, Yisasdo gumi eyingo. Ge
ooroya, ngundiya, nangge te. Eyingo.

Mata, Mariya Erayaga Nguro Mande

38 Naru gura, Yisasdo enengo kirikiri onidodo, yade yade oororo,
ende bodagano tunooteyingo. Nguno bare gura oowooyi Mata, ngundo
Yisas garo yoyowero enengo yano oorowuyingo. 39 Mata nguro koneyo
oowooyi Mariya. Mariya ngu omburo Yisas tanggeyimo bibitero, mande
etoni ngu ingoro oruwo. 40 Ene Matando ngu oowari, ko oo urungga tero,
yomosiyoweroyi nguro oororo omburo teyingo. Ngundiro tero, nguno
Mataro ingonduduni ngu oowari oo ngu yomosiyoro, nguro ingondudu
urungga teyingo. Ngundiro tero, Matando Yisasno oororo eyingo.
Oo Bidodo Simburi, konegene Mariya ngu ene no noyokootoni, noso
nangge oo yomosiyootoowe, ene ngu kingo bibitero ooroote. Gedo ene
sureyootooga, no hoorooweneroni. Ge nguro ma ingondudu tete, eyingo.
41-42 Yisasdo manggowo gumi eyingo. Mata, Mata, gengo ingonduduge
ngu ge oo oowooyinggaro ingondudu buribari tero, ge nguro gome
ingoote. Ene ge oo guranangge nguro ge ma ingoote. Mariyando ngu ene
oo gomengga nguro ingoote. Noore ngu oo gomengga Mariyando ingoro
yootekungga, ngu ma sobiyoro yoyinowato. Eyingo.

Yemboongeweroyi Nguro Muri
(Matiyu 6:9-15; 7:7-11)

11 1 Naru gurano, Yisas enesu nangge songo oriroko oororo, nguno
yemboongero oode, yokootoni, kootuyisina enengo kirikiri oni
gurado omburo eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, ge
noore nguya yemboongeweroyi muri ngu etuyero, Yondo enengo kirikiri
oni etuyeroyingo ngundiro. Eyingo. 2-4 Ngundiro etoyi, Yisasdo gumi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

eyingo. Ye yemboongewero naruno ngu, ye mete ngandiya eyi. Awa,
noorendo gengo oowoongge ngu komo kundingiyi orini, nguro ewero
eteto. Noorendo gengombo naru oni simoo bare enengo soboyerooteku
ngu komo ombuyarini, noore ewero eteto. Noorengo oowari engge nga
narungga ngaromu, ko naru bidodoboromu nguya yunororuwa. Oni
gidaregado nooreno weti mbumbuwa teyunootenggoku nguro noore
kowuriye andangero kabeteyunowato. Ngundiro nangge, mete ye
nguya noorengo kowurinani andangeyunoya kabete. Gedo oo biyomi
noore towooyeroweroyimo, nguno ma yowoosooro oorowuwero.
Ero eyingo. 5-6 Yisasdo ko eyingo. Ye kewooroyemo nguno oni gura
enengo dobooyibo, suwoo kewoorokono oororo ewa. Doboone,
ge oomanongoyingo kabusa nuno, ero ewa. Noro doboone gura
orirokononggo mayetoni, nguro no oowari gura ene inoweroyi nguya
kini. Eyingo. 7 Ya newendemo oningga, ngundo mande gumi ewa. Ge
ndatero nguro suwoo kewooroko omburo no yokutuneroote? Yamuko
kuri goodoowono. No nenengo simoonedodo yabano kuri werewooto. No
ootoogero oo ge gunoweroyi, ereremo kini. Eyingo. 8 No yeya eteno. Ene
ngu oningga ngu enengo dobooyi oorengo nguro ma ingoro, nguro ene
ootoogero oo ma inowa. Ene ngu oningga kira ero eriritero oorooteku
nguro ingoro, ene ootoogero, oo bidodo eneno kinimu nguro ewoku,
ngu bidodo yoro inowa. 9 Ngu no yeno eteno. Ye Anutro nowoondoye
hamoomonggo ooro wenonoro, nguro Anutno kira etoyigogo, enendo oo
ye yunowa. Ye oo erewero ngu, ye oo kenowanggo. Ye oo ereweya ngu
Anutno yemboongetoyi, enendo etuyeroro goosooyunowa. 10 Oni bidodo
Anutno kira erogogo oo yootenggo. Oni ene oo erewero ngu, ene oo
kenootenggo. Oni yamuko udoni ngu, Anutdo yamuko goosooyunoote.
11 Ye kewooroyemo nguno oni gura nangonimbo isoro etoni, ngu
eweyimbo yowoorengoro, sire biyomingga yoro, nangoni inowa,
binengga? Kini. 12 Ene nangonimbo nu mindiyoboro etoni, eweyimbo
yowoorengoro, oo biyomi putegooroga inowa, bine? Kini, ngundiro nguya
ma tewa. 13 Arisa, ye oni biyomi merako oorootenggoku, ngundo yengo
simooye ngu oo gomemu yunootoyi ngu, asa, yengo Awaye sambono
oorooteku nguno kira etoyi, enendo enengo Yuka Kundingiyi ngundo
oo urungga oorengo yengo merako oniro muriye, ngu bidodo dagaro
yunowa. Eyingo.

Yisasdo Goremboorododo Ko Tete Ero Eyingo
(Matiyu 12:22-30; Mak 3:20-27)

14 Yisasdo oombooro biyomi gura manggowo kininggado oni gura
woorogongoyingomu owetoni toongetoni, oninggaku manggowo tango
yetoni, mande eyingo. Ngundiro tetoni, simoo baredo ngu kenoro, ene
soriyokoro ingondudu urungga teyingo. 15 Ene oni gidaregado eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ene oombooro biyomi oweteku, ngu oombooro tabango urungga oowooyi
Beyelesebab (Setan) nguro yanggangoni, ngunonggo ko tete ero eyingo.
16 Oni gidaregado Yisas towoongowero, ero ewonggo. Samboro onindo ma
teweroyi gura teya etuyerootooga kenowato. Ngundiro kenoro ingowato,
ge Anutdo rogogerowo. 17 Ene Yisasdo enengo ingonduduye ngu ingoro,
nguro ero eyingo. Ene mera oo sobosobo oni guranangge nguro oni
simoo bare wesoowootoni, wata eraya tetoni ngu, ngundo enengo nangge
ebe utoro, ngu oningga nguro koni ngu biyomi yewa. Ya gurananggemo
oni simoonggoro gura nowoondoye guranangge kini wesoowootoyi eraya
tetoni ngu, ko gura gobooro teweroyi, ene ereremo kini. Asa, nondo
Setan yanggangonimbo oombooro biyomi owewonoku, ngu ngandiro
nondo nenengo kone yomburiyowano. Ngu hamoo oorengo ngundiro
kini. 18 Ngundiro nguro, Setando enengo keyimo oni wesoowooyerootoni
eraya tetoni, ngundo enengo nangge ebe utoro ngu, enengo koni mandeni
ngu ndadiro terogogo, yanggango oruwa? Ene ereremo kini. Yendo noya
etenggo. Nondo Beyelesebab (oowooyi Setan) oowooyimonggo oombooro
gidarega owete, ero etenggo. Kini, no Setan yanggangonimonggo
oombooro biyomi ngu ma oweteno. Kini, no Anutro yanggangonimbo
oweteno. No nguro eteno. 19 Ene nondo Beyelesebab oowooyimo ko
ngundo no hooroowenerootoni, oombooro biyomi gidarega owewanoku
ngu, onendo yengo ko gobooro ngu hoorooweyerootoni, ene oombooro
biyomi ngu owetenggo? Ye ngundiro ingootenggoku ngu, asa yengo ko
gobooro oombooro biyomi owetenggoku ngu Setanro yanggangonimbo
nguya tetenggo? Hamoo oorengo kini. 20 Ene Anutro yanggangoni,
ngundo no hooroowenerootoni, ngunonggo no oombooro biyomi ngu
owetoowe ngu, ye ingowanggoku ngu, Anutdo narungga enengombo
sobowooteku, ngu yeno omburo tunooteteku nga! 21 Ene oni yanggango
gurado (Setan) enengo yani gome sobowooro, sangga dowooro oodoni
ngu, enengo yanimo oo ngu bidodo gome oorengo oruwa. 22 Ene oni gura
yanggango oorengo, ngundo mayero ngu oni yanggangongga nguya ebe
utoro, duge, sangga ooni ngu sobiyoro yoro ngu, asa, ene mete ureni
kumootoni, yanimo uro, oo sitowini nguro musiyo, ene watayi ingooteku
nguro wiyakoro, bayetero dobookuriyi yunowa. 23 Oni no doboone kini
ngu, ene noya mundi tete. Oni ene noro kone nguro newende guranangge
kini ngu, asa, ene kingo buribari tero endeyooteku ngu, ene noro
doboone kini. Eyingo.

Oombooro Biyomi Ko Ombuyingo
(Matiyu 12:43-45)

24 Yisasdo mande gura eyingo. Oombooro biyomi, ngundo oni gura
yokoro toongewa. Toongero mera ariwoore endeyoro yade nguno musiyo
ene kengero oruweroyi musiyo gura ma kenoro ngu, ene ewa. No ko

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oororo nenengo yangga kuri oruwonoku, nguno uro oruwano, ero ewa.
25 Ene ngundiro ero, oororo yanggaku kenootoni, ngu yangga ngu onindo
kitikata gasiyoro yomosiyootoyi, kingo oodoni, gome teyingo. 26 Ngundiro
tero, ene oororo oombooro kandegura gidemboro eraya nguya yoyoro,
ngu yanggano nguno ombuyingo. Enengo yanggangoye ngu koreteroga
ngu dagaro biyomi oorengo. Ene ngu oningga ngu koretero bodaga
biyomiyi oruwo. Ene ataga ngu, ene biyomi oorengo tero ooroote. Eyingo.

Oni Oni Teweroyi Ngu Yoweroyi Murini

27 Yisasdo ngu mandega ngu etoni, simoo bare oowooyingga oorengo
oriyingo. Nguno bare gura ngu oni ngu kewooroyemo oruwoku, ngundo
meno ero eyingo. Ngu barega ge bisigeroro nono gunoyingongga, ngundo
enesu nangge kumana urungga tewa. Eyingo. 28 Ene Yisasdo mande gumi
eyingo. Yo, ngundiro oni ngu, ene mande ingoro, nowoondoyemo hamoo
tero, Anutro mande ngu gome yoro dowooro, keyootenggoku nguro ene
oni oni urungga tewanggo. Eyingo.

Oni Gidarega Muri Songo Oorengo Onindo Ma Teweroyimu Ngu Kenowero Eyingo

(Matiyu 12:38-42; Mak 8:12)

29 Oni simoo bare urungga mayero yowuruwootoyi, Yisasdo mande
yunoro eyingo. Nga naruno oni simoo bare nga biyobiyomi. Ene muri
songo oorengo onindo ma teweroyimu kenowero etenggo. Ene nondo ngu
ooga ngu gura tero ma etuyerowano. Yonando mande oo teyingo ngu
nangge etuyerowano. 30 Kurimi, Yona ngu Anutro sunggi ngundiro tero,
Niniwa oni simoo bare etuyeroyingo. Ngundiro nangge, Anutro Nangoni
Oni Kirarongo nguya Anutro sunggi ngundiro, ataga nga oni simoo bare
nga etuyeroote. 31 Kootuyisina, Anutdo simoo bare wirikoyeroweroyi
naruno nguno, mera ngaro oo sobosobo bare koreteyingo gura oriroko
oorengomonggo, nga naruno simoo bare nga kondibo ootoogero;
enengo muriye biyomi ngu yootunoyerowa. Ndadiro nguro, ngu barega
mera wengamo oo bidodo sobosoboga, ngundo omburo, Solomonro
ingonduduni gome ngu etoni ingoyingo. Ene ataga nga oningga nga
oorooteku, ngando Solomonro ingoyingoni ngu dagaro oorooteku nga!
Bare sobosobo koreteyingongga, ngundo Solomonro mandeni gome
ingootoni, ene ye simoo bare ngano oorootenggoku, ngu noro mandene
ingowero yokootenggo. 32 Anutdo simoo bare wirikoweroyi naruno
nguno, Niniwa oni nguya nga naruno oni simoo bare ngaya ootoogero,
enengo muriye biyomi ngu ewanggo. Ndadiro nguro, Niniwa oni
ngu Yonaro mandeni ingoro, ene nowoondoye yowoorengootoni, ene
hamoo Anutro ingoyingo. Ene ataga nga oningga oorooteku, ngando
ngu Yona dagate. (Yisas enengomboro eyingo). Ene ye oni simoo bare

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ataga oorootenggoku ngu noro mande ma ingoro nowoondoye ngu ma yowoorengoote. Ero eyingo.

Goweyeboro Soru
(Matiyu 5:15; 6:22-23)

33 Oni gurado soru (Lam) karo yoro ya gosingomo ngundi kumbe oo
gura newendemo ma oongoowa. Kini, oni soru karo ngu, ene tunoo
oorengo mindingootoyi, oni ya newendemo utenggoku, ngu nguya soru
ngu gome kenowanggo. 34 Doongengge ngu gowegeboro soru ngundiro.
Gengo doongengge ngu gome metemi, ngundo gengo gowege moondege
ngu bidodo yeni sorudodo tete. Ene gengo doongengge ngu biyomi yetoni
ngu, ngu gowege moondege ngu ooreridodo tero oruwa. 35 Nguro ngu,
ge ingonda te! Gengo sorungga nowoondogemo oorooteku ngu gome
sobowo. Kinitetoni ngu, gengo sorungga ngu ooreri tewa. 36 Asa, gengo
gowege ngu bidodo himi oodoni ngu, asa, gumisina ooreri kini. Gengo
gowege moondege ngu bidodo himi, ngu soru (Lam) himi ngundiro
oruwa. Eyingo.

Parisi Oniya Mamana Mande Etuyeroyingo Oniya Muri Biyomi Teyingo
(Matiyu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47)

37 Yisasdo mande ngu ero yokootoni, Parisi oni gurado Yisas eneya
oowari neweroyimboro negongoyingo. Ngundiro tetoni, Yisas ene ngu
Parisi oningga, ngundo yano uro oo neweroyi yabano bibiteyingo.
38 Bibitero oo netoni, Parisi oningga ngundo Yisas kenootoni ngu, ene
kandeyi ma sonowooro ngundo oo dowooro netoni, nguro ene ingondudu
urungga teyingo. (Mosesro mamana mandeno eteku ngu ma keyootoni
nguro gome gome kenoyingo.) 39 Yisas Oo Bidodo Simburi, ngundo ngu
Parisi oningga nguro ingonduduni ingoro eyingo. Ye Parisi oni ngu
koondo toba ngu goweyi nangge sonowooro yomosiyootenggo. Ene
yengo nowoondoye ngu yakaka, ko muri biyomi, ngundo nangge angero
ooroote. 40 Ye wenonoyingo oni! Anutdo ene oo goweyi sangani nangge
bine yero, ene newendedodo nguya ma yeyingo, bine? 41 Ene Anutdo
nowoondoye yomosiyooteku ngu, nguro ye nguya oni gura nowoondoye
teyunoya hooroowe. Onindo ngundiro kenoro ngu, ene ingowanggo.
Gengo nowoondoge ngu gome sarayi. 42 Ene ye Parisi oni, ye ingonda
teyi! Ye ngu oo soodida, suwe oo bidodo kono oorooteku, ngu kewooro
wesoowooro kande eraya nguromu gura Anut inootenggo. Ene ye mande
muri gome nenengo ngu dagaro yokoro, nowoondoye Anut inoweroyi muri
ngu yokootenggo. Ye oo ngu yunoweroyi muringga ngu mete tetenggo.
Ene ye nowoondoye bidodo oorengo Anut inoweroyi muringga ngu ma
yokowero. 43 Ye Parisi oni, ye gowugowurongo ye ingonda teyi! Yengo
yambo yano ye koretero oni doongeyemo bibitewero gome ingootenggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ye oowari uriyoweroyi musiyomo, simoo baredo yeyoya bingaminani eya
okooyi ero gome ingootenggo. 44 Ye ingonda teyi! Yengo nowoondoye ngu
oni mereyi garongooro uteku musiyo ngundiro. Mere sanganimo ngu so
irosara oo gomemu ooroote. Ene mere newendemo ngu buwoo biyomi
tero, ndindingo biyomi ooroote. Ero eyingo. 45 Ngundiro etoni, mamana
mande etuyeroyingo oni gurado Yisasro mande gumi, ero eyingo. Oo
etuyeroyingo oni, ge ngu mandega ngu nooreya mande kootunanisina
ero yimitooro eteku ngu! Eyingo. 46 Yisasdo mande gumi eyingo. Ye
mamana mande etuyeroyingo oni, ye ingonda teyi! Yendo mamana
mande urungga oorengo oni simoo bare yunootenggoku, nguro ene oo
kowuri urungga oorengo ene koorowooweroyi ereremo kini. Ene yendo
kandedibiye bodaga nguno yero boda ma hoorooweyeroro kowuri ngu
ma koorowootenggo. 47 Ye ingonda teyi! Yengo osi sambayebo Anutro
ingondudu eyingo oni, gidarega kingo yureyi kumooyingo. Ene yengo
muriye ngu osisambayeboro muriye ngundiro. Nguro ngu, ye mereye
ngu irosarayi teyunootenggo. 48 Nguro ngu, ye nguya enedodo muriye
guranangge. Nguro ye osisambayeboro mande muriye biyomi ngu, ero
etenggo. Yengo nowoondoye ngu muringga teyingongga nguro gome
ingootenggo. Ene Anutro ingondudu eyingo oni yureyi kumooyingo.
Ye nguro mereye komoongoro irosara teyunootenggo. 49 Nguro ngu,
Anutro ingonduduni gomemo ene kuri ero ewo. Nondo noro ingondudu
eyingo oni, ko nenengo kirikiri kirarongo oni sureyerootoowe, eneno
oorowuwanggo. Enendo ngu yutoro, mandeye biyomi ero yomooyunoro,
gidarega yureyi kumoomukowanggo. 50-51 Nguro ngu naruno, oni simoo
bare nga osisambayebo kowuriye yowanggo. Ene kuri Anutro ingondudu
eyingo oni yurewonggoku omburo, nga naruno ngano nguya yurootenggo.
Kurimi, Ebel ureyi kumooyingo, ngunonggo yade yade omburo Sekarayiya
nguya ureyingo. Sekarayiya ngu Tembel, yambo ya newendemo Anutno
wooro yeyingo musiyomo ureyi kumooyingo. Nguro kowuri ngu, ataga
nga oni simoo bare oorootenggoku ngano, nguro kowurini weti gumi
ngu bidodo ataga yowanggo. 52 Ye mamana mande etuyeroyingo oni, ye
ingonda teyi! Yendo Anutro hamoo mande ngu oni bidodo ingoweroyingga
ngu oongootenggo. Yengombo ngu ma keyoro nguro ye oni gidaregado
ingoro keyoweroyinggaku nguya oore goodooyunootenggo. Ero eyingo.
53 Ngundiro ero yokoro, Yisas ngu yangga ngu yokoro, ene endesina
ooretoni, mamana mande etuyeroyingo oniya, Parisi onidodo ngu
mandega nguro nowoondoye biyomi oorengo ingoro oruwonggo. Ngu
naruno, ene damoni yero Yisas ureyi kumooweroyi nguro suwooyi sano
oore erewero oo bidodoboro Yisas sumoo sumoo inoro oruwonggo. 54 Ene
ngundiro tero, Yisas kenondadangero sobowooro endeyoro oruwonggo.
Yisasdo mande biyomi guradiro gura manggowoomonggo etoni ngu,
ingoro, ene ngunonggo dowooro mande ero ureyi kumooweroyimboro.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mande Godange Nguro Ingonda Teyi
(Matiyu 10:26-27)

12 1 Naru gurano, oni simoo bare urungga oorengo, endeni endeni
bidodo mayero yowuruwooro, ebe wongoowoonggo tero tero
ombuyingo. Yisasdo ootoogero enengo kirikiri oni mande yunoro
eyingo. Ye Parisi oniro ebe ganagana mande nguro ingonda teyi! Ene
oni doongeyemo ngu oni muri nenengo keyootenggoku ngundiro
tewanggoku, nguno ngu godange tetenggo. Kootuyisina, ngu muri
erayaga tetenggoku, ngu endesina tunootewa. 2 Oo bidodo oongooro
wiriyootoni oorooteku ngu, kootuyisina, ngu tunoo temukowa.
Oo doobengootoni oorooteku ngu, kootuyisina, dobe wesiyootoni
tunootetoni, oni nguya kenoro ingowanggo. 3 Ngundiro nguro, mande
bidodo suwoo oorerikono ewonggoku ngu, oni simoo baredo sano
tunoo ero ingowanggo. Mande bidodo yendo ya newendemo torige
gisigosononggo ero ingowonggoku ngu, onindo ende kewoorokono
dikaro, ngunonggo wesiyoro meno manggaru tero ewanggo. Eyingo.

Oni Ene Anutro Nangge Sosorewanggo
(Matiyu 10:28-31)

4 Yisas mande gura eyingo. Ye noro dobookurine, nondo yeno ngandiro
eteno. Ye onindo goweyega nga ureyi kumootekungga nguro ma
sosorewero. Ndadiro nguro, ene kootuyisina, oo gura yeno teweroyi,
ereremo kini. 5 Oni ye nguro sosoreweroyi ngu etuyerowano. Ye
komo Anutro sosoreyi, ngundo oni ureyi kumoowa. Kootuyisina, ene
yanggangonidodo, ngundo oni yoro, de nombo ma kumooteku nguno
oorongooni uwa. Yo, no yeno eteno. Ye komo Anutro nangge sosoreyi.
6 Ye ingoyi! Nu sibe bobodi kandegura ngu uriyi bodaga nangge (2 Toya
2 Toya). Ene Anutdo nu bobodi ngundiro ngu ma kabetete. 7 Anutdo ye
tabaye uye ngu bidodo kandangemukoote. Ye nguro ma sosorewero.
Anutdo nu bobodi nguro ingoro sobowooro oo yunooteku ngu, asa, ye
ingootenggoku, ene ye nguya gome soboyerowa. Eyingo.

Yisas Oowooyi Yootunoro Eweroyi Nguro Muri
(Matiyu 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 Yisasdo eyingo. No mande gura nguya yeno eteno. Oni gurado simoo bare
doongeyemo no oowoone yootunoro ewaku ngu, no Oniro Nangoni nguya
ngu oningga nguro oowooyi Anutro Engel onino yootunoro ewano. 9 Ene oni
gura simoo bare doongeyemo, noya mande biyomi ero, no kootu nunowaku
ngu, no nguya Anutro oni Engel doongeyemo eneya mandeni biyomi ero kootu
inowano. 10 Oni gurado no Oniro Nangoni yomooyinoro mandega ewoku, ngu
andangeweroyimboro yemboongewaku ngu, asa, Anutdo ngu oningga nguro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

weti mbumbuwani andangeyinowa. Ene oni gura Yuka Kundingiyi yomooyinoro mandega ewaku ngu, Anutdo ngu oningga nguro weti mbumbuwani hamoo oorengo ngu ma andangeyinowa. 11-12 Ene oni gidarega ye yoyoro yambo ya newendemo yoyero, ngundi, Gabuman oni doongeyemo yoyero, ngunonggo yoyoro oni oowooyedodomu nguno nguya yoyewanggoku ngu, asa, ye ma sosorero ngandiro ma ingowero. Noore ndadiro mandega ero nguno enengo mande ngu wongoowe utoni sawato? Noore mande ndadiro ewato? Ero ma ingowero eyingo. Yuka Kundingiyimbo ngu naruno nguno nangge, ye mande eweroyi ngu ingonduduyemo tunootetoni, ye ngu yoro eneno ewanggo. Eyingo.

Oni Sitowiyedodo Teweroyimboro Nangge Ingootenggoku Nguro Mande Adingayi

13 Naru gurano, ngu oni simoo bare urungga kewooroyemonggo oni gurado Yisasno ero eyingo. Oo etuyeroyingo oni, no ngandiro ingooteno. Gedo banemo etooga noorengo awanarimboro oo sitowiku wesoowooya gumi gidare no nunoni. Eyingo. 14 Ngundiro etoni, Yisasdo ngu oningga nguya eyingo. Onendo no roogonerootoni, no yengo oo wirikoro ngu wesoowooro bayetero, ye yunoweroyi tabango noyewo? Eyingo. 15 Ngundiro tero, Yisasdo simoo bare bidodomo eyingo. Ye ingonda teyi! Ye oo sitowi urungga yowero ko oo gidaregaro nguya doongeye ma urutewero. Anutdo keta oruweroyiga ngu yunoote. Oo sitowi ngundo keta oruweroyi ngu uriyoweroyi, ereremo kini. Kini, oo sitowi ngu gowenani nga hoorooweyeroyimboro nangge yunoote. 16 Yisasdo mande adingayi gura ero eyingo. Sitowidodo oni guraro konimo oo urungga enggemukowo. 17 Ngu sitowidodo oningga ngundo newendemonggo ingondudu tero ewa. No ndadiro tewano? Oowarine nga yeweroyi yane nguya kini. 18 Ngu oningga ngundo enengo ingonduduno ingoro eyingo. Yo, no nenengo oowariro ya nga toongooro ya ururumu nangge yero, nguno oowari bidodo yoro, nguno wata yewano. Nggire ko nenengo oo gome gomemu ngu yano nguno yetoowe oruwa. 19 No ataga mete ero ingondudunemo ingowano. Nenengo oo gome gome urungga oorooteku, ngaro ngu dagoma oowooyingga oorengo yoro netoowe, ma kini tewa. No yoro nero, sonoyi nguya yoro nero, kengero, oni oni tero, oruwano. Ero ingoyingo. 20 Ene Anutdo kenoro eneya eyingo. Ge wenonoyingo oni! Ataga suwoono ge kumoowa. Ngundiro tetoyi, gengo oo yomosiyoro yewoku ngu onendo yowa? Anutdo eyingo. 21 Oo ngundiro yeno nguya tunootewa. Oni ene oo sitowi urungga yoro enengo wata yetenggoku ngu, ene Anut nowoondoyemo hamoo teyingongga ngu kini. Anut doongeyimo ngu, ene angoyi oorengo yetenggo. Eyingo.

Mera Ngaro Oo Sitowi Oowariro Ingondudu Urungga Tero Nguro Ingowatu Teweroyi

(Matiyu 6:25-34)

22 Yisasdo ngundiro ero, enengo kirikiri onikuno, ero eyingo. Ngundiro nguro, no yeno eteno. Ye goweyeboro oo nguro ye ma ingondudu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

urungga tewero. Noore ndawu ooga newato? Ngundi noore ndawu ooga
kutuwoowato? Ngundiro ero, ye goweyega ngaro ma ingondudu urungga
tewero. 23 Ketangga Anutdo yunoyingo ngu urungga oorengo. Ngu
oowari ngundi towikumba oo nguro ingootenggoku ngu oo bobodimu
nangge. 24 Ye nu yeyoya ingoyi. Ene ko tero oowari ma mitenggo. Ene
oowari engge ma yoro yowuruwooro wata yetenggo. Ene Anutdo suwooyi
sano oowari oo yunoro muwooyeroote. Ye oni simoo bare ngando Anut
doongeyimo ngu, nu oo ngu dagayerootenggo! Anutdo kuri watayi, ye
towikumba, oo neweroyi, ya wereweroyi oo ngu yunowero ingoote. 25 Ye
kewooroyemo nguno oni gurado enengo ingondudu tero, enengo keta
oruweroyi nguro naruni, ene mete soweyowa, bine? Kini, ye ereremo
kini. 26 Nguro ngu, yendo oo bobodi ngundiromu ngu ma tetenggoku,
ndawugaro ye gidaregado ngundiro ingondudu urungga tetenggo? 27 Ye so
irosara nga yeyoya ingoyi. Ene bungge koyi tero towikumba ma tetenggo.
Nguro, no yeno eteno. Ye ooro ma ingondudu tero, ma hahangewero.
Kurimi Solomon ngu, ene towikumbani gome mesarangomu ngu bidodo
teyingo. Ene ataga nga irosarangga kenootenggoku, enengo irosarani
ngu Solomonro ngu dagate. 28 Yo, uru so oo kono ooretenggoku ngu,
ataga nangge oorero dikatenggo. Yangeni ngu gumooro de nombono
oorongootoyi dewa. Kingo so uru ngundiromu ngu, Anutdo ngu gome
nakangoyeroote. Ngundiro nguro, ye komo gome ingoyi! Ye simoo bare
yengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu bodaga nangge. Anutdo yengo
nowoondoyi urungga oorengo tero gome soboyeroote. 29 Ngundiro nguro,
ye ndawu ooga ko sononga neweroyi ngundiro ingondudu urungga
ma tewero. 30 Oni endeni endeni ngu, ene oo ngaro erewetenggo. Ene
yengo Awaye sambono oorootekungga, ngundo ngu yengo oo nguro
ingootenggoku ngu, oo ngu enendo hoorooweyerootoni yowanggo.
31 Ene ye Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo nguno nowoondoye
yero, ngunonggo dobookuriye nguya mande nguno hoorooweyeroro ero
yunoro ngu, asa, Anutdo oo songo nguno hoorooweyerowa. Ero eyingo.

Sambo Endemo Oo Gome Yowuruwooweroyi, Nguro Murini
(Matiyu 6:19-21)

32 Ye noro nowoondoye hamoo teyingo oni wata bodaga nangge,
ye ma sosorewero. Yengo awayembo ene kuri enengo endega enengo
simoo bare sobowooteku, ngu yunowero yomosiyoyingo. 33 Yengo oo
bidodo oni yunootoyiga uriyoyi, nguro beyeni ngu yoya, angoyi oni ooro
wenonootenggoku, ngu hoorooweyeroya yunoyi. Ngu muri gomengga
merako ngano tetenggoku ngu, sambo endemo ngu duwoo ma yokowa.
Sambo endemo yakaka onindo oo gomemu ma yowanggo. Nguno
googoose ma tetoni, toowumbo nguya ngu ma netoni biyomi yewa.
34 Yengo oo gome oorooteku musiyongga nguno, yengo nowoondoye

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguya nguno yetoyi oruwa. Ye oo gome gome ngano oorooteku, nguro hahangero ingoro ngu, asa, nowoondoye ngu bidodo nguno damooro oruwa. Ngundiro nguya ye Anutro ko tewero nguro hahangero ingootenggoku ngu, asa, yengo nowoondoyemo ngu bidodo sambono oruwanggo. Yo, hamoo, Anutdo sambo endemo musiyo metemimu nguno noorengo oo gome yoonenengootoni ooroote. Eyingo.

Doongedoongoodoongo Tero Sobowooro Oruweroyi

35-36 Ye oo yomosiyoya doongedoongoodoongo teya noorengo
Simbunani urungga ngu sobowooya oodoyi, ene omburo ko yoyoweroyi,
ngu ko onindo enengo sobosobo oni urungga sobowootenggoku
ngundiro. Ene towikumba ingonda tero, yemuro, wanggayemo utombo
gome gosiyoro, enengo soruye karo dowooro oorootenggo. Ngundiro
tero, oodoyi, enengo oni urunggaku bare kameyoweroyi oo simbo
ngu kinitetoni suwoo kewooroko omburo, enengo ko onikuno yamuko
udoni, ya goosootoyi, nguno yeyootoni, doongedoongoodoongo tero
ootooro, nguro ene sodedomangge yamuko goosooyinootenggo. 37 Oni
urungga ngu omburo, enengo kirikiri oniku yeyootoni, ma wereyingo
doongetero oodoyi yeyoro ngu, kirikiri oni ngu, ene oni oni tewanggo.
No hamoo oorengo yeno eteno. Kirikiri oni enengombo kumba yemuro
kimbonambo wanggaye gosiyoro, ya simburibo sobowooro oodoni,
omburo oo neweroyi yabano bibitetoyi, enengombo oowari yunowa.
38 Ngu oni urunggaku suwoo kewooro oorengomo ombuwa, bine, ngundi,
sengeweroyi tero, nu kootoori koretero etoni nguno, bine, omburo,
enengo kirikiri oni yeyootoni, ma wereyingo. Nguro ngu, kirikiri oni
ngu, ene mete oni oni tewanggo. 39 Ye nga mande oo nga gome ingoyi!
Ya simburi ngu, ene yakaka oni ombuweroyi naruwo ingoro, ene
nguro doongedoongoodoongo tero oruwa. Ndadiro nguro, yakaka oni
enengo yano ma ombuwero ero nguro. 40 Ye komo nguro suwooyi sano
doongeteya, doongedoongoodoongo teya oriyi! Oniro Nangoni ngu naru
gurano ombuweroyi ngu, ye ma ingootoyi nguno ene ko ombuwa. Eyingo.

Kirikiri Oni Gome ko Kirikiri Oni Biyomi Nguro Mande Adingayi
(Matiyu 24:45-51)

41 Pitando eyingo. Urungga oo bidodo Simburi Simbunani, ge ngu
mande adingayingga ngu nooreya nangge ete, bine; ngundi simoo
bare bidodoboro ete? Eyingo. 42 Etoni, Urungga oo bidodo Simburi
Yisas, ngundo mande gumi eyingo. Oone ngu newende gomemo
sobosobo ootooro enengo ko gome tete? Enengo oni urungga, ngundo
ngu oningga ngu yetoni, ngundo enengo ko oni ngu soboyeroro, naru
nenengo oorengo roogoyimo ingoro oowari yunowa. 43 Kootuyisina,
oni urunggaku ko yowoorengoro omburo, ngu ko sobosobogaku

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kenootoni, ko kuri teroruwoku ngundiro tero oodoni kenoro ngu, asa,
ngu sobosobo oninggaku ngu, ene oni oni urungga teyinowa. 44 Hamoo
oorengo no yeno eteno. Oni urungga, ngundo ko oni gome ngundiro
kenoro, asa, enengo beye sitowi bidodo ngu sobosobo oningga ngu
kandeyimo yetoni ngundo gome sobowoowa. 45 Ene ngu ko oningga
nguro ingondudunimonggo ingowaku ngu, nenengo oni urungga ngu
sodedo ma ombuwa, ero ingoro, nguro ene damoni yero, ko oni simoo
bareku yutoro, ene sono kowoo nero, ngundo yeni wenonoro oruwa.
46 Ene ngundiro tero ngu, enengo oni urungga ngu ma sobowooro
oodoni, naru gurano, enengo oni urunggaku ko omburo ngu, ko sobosobo
oninggaku gome gome utoro yomburiyoro yoro oni enedodo ko gome
ma sobowooro oorootenggoku nguno yetoni oruwa. 47 Ko sobosobo
oninggakundo enengo oni urungga nguro ingonduduni koni murini ngu
gome oorengo ingooteku ngu, ene oo ma yomosiyoro enengo oni urungga
nguro ingonduduni ma keyoyingo. Ngundiro nguro, enengo oni urungga,
ngundo gome gome utoro, ureni biyomi yeyingo. 48 Ene ko sobosobo
oningga ngu enengo oni urungga nguro ingonduduni ngu, ene ma
ingoro, ngundiro ko biyomi tero, nguro enengombo kowuri bodaga ngu
yowa. Oni ene oo oowooyingga yowoku ngu, ene ngundiro nangge gumi
oowooyingga wendangero hoorooweyerowa. Simoo baredo oo urungga
oni gura kandeyimo yetoyi, gome sobowoowaku ngu, asa, ingootenggoku
ngu oningga ngu, ene mete ko oo urungga oorengo tero ngu gome
sobowoowa. Eyingo.

Yisas Ngu Oni Simoo Bare Wesoowooyerowero Ombuyingo
(Matiyu 10:34-36)

49 No de kawero merako ngano ombuwono. Noro nowoondonemo ngu
de soru dero sodedo gidooreya deni ero gome ingooteno. (Ene Anutro
mande keta gome mesarango nguro eyingo.) 50 Ene koretero no oniro
weti mbumbuwaro de omukondi koorowooro ogingo ingoro kumoowano.
Kumoowero, nguro nowoondone kowuri oorengo yetoni, ene ngu ma
tunooteyingo. 51 Ye bine ngandiro ingootenggo? No merako ngano
ombuwonomu ngu, imakeyingo muri ngu yunowero ero ma ombuyingo.
Kini, no yeno eteno. No mera ngano oni simoo bare wesoowooyerowero
ombuwono. Gidarega Anutno nowoondoye hamoo tetoyi, gidarega
nowoondoye hamoo ma tewonggo. 52 Ataga nga naruno ngano, nga
wesoowooyeroweroyi muringga nga, ngu ngandiro. Oni gidarega noro
nowoondoyemo hamoo teweroyi nguro ataga ko kootuyisina, oni
simoonggoro kandegura ya gurananggemo oodoyi, oni kabusa, ngundo
oni erayaga nguya ero boguwootoyi, ko oni erayaga ngundo kabusayiga
nguya boguwooro ronggeyoro songo songo oruwanggo. 53 Eweyimbo
nangonimboya sanggiri tetoni, nangonimbo eweyimboya sanggiri tewa.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nemimbo nambonimboya sanggiri tetoni, nambonimbo nemimboya sanggiri tewa. Oni gura bareyibo, neboyiboya sanggiri tetoni, ko nangoni bareyi enebana ootoogero neboyiboya sanggiri tewa. Eyingo.

Oo Tunooteweroyi, Nguro Sunggi
(Matiyu 16:2-3; Mak 8:11-13)

54 Yisasdo simoo bareno ero eyingo. Ye sambono goboore sa utekusina
kenoro sodedo ingootenggo, sono ombuwa, ero ingootenggo. Ngundiro
ingootoyi ngu, hamoo oorengo sono ombute. 55 Sono midugu naru
kinitetoni, doogo urungga mayetoni ngu, ye ingoro etenggo. Sa kookingo
urungga tewa, ero etoyi, ngundiro nangge tete. 56 Ye mebuye tegedodo
oni! Ye mera ngaro naru sunggi oo ko samboga awero naru sunggi, oo
ngu gome kenoro ingootenggo. Ene ndawugaro nguro, ye naru ngaro oo
nga gome ma wirikoro kenoro ingootenggo? Eyingo.

Oni Yeya Sanggiri Mande Etenggoku, Nguya Mande Yoonenengowanggo
(Matiyu 5:25-26)

57 Ndawugaro yengombo ingondudu gome ma tero, ngunonggo muri
nenengo ngu wirikootenggo? 58 Ye oni gurado yoyoro mande wirikoyingo
onino oorowutoningga ngu, asa, ooreko nguno yengo nangge mandeye
sodedomangge yomosiyoyi. Kinitetoni, enendo ye yoyoro mande
wirikoyingo oni urungga ngu kandeyemo yoyetoni, ngu oningga ngu
enebana yoyoro, kumba ootuwoo oni kandeyemo yoyetoyi, enendo
yoyoro, oororo ya biyomimo yoyewanggo. 59 No ye eteno. Ye ya biyomi
ngu sodedo ma yokoro sawanggo. Ye komo koretero yengo weti ururu ko
weti bobodi ngu bidodo wendangemukoya yokoyi! Ero eyingo.

Oni Gura Ene Newende Ma Yowoorengoro, Ngu Ene Oonootewa

13 1 Ngu narunggano nguno, oni gidarega Yisasno mayero eyingo.
Galili oni gidaregado wooro yewero yetoyi, ngu naruno, Rom
Gabuman tabango oni oowooyi Payilat, ngundo omburo, wooro yeyingo
oniku gidare yutoro, nguro sidudaroye nguya wendoni merako uyingo.
Nguro eyingo. 2 Yisasdo enengo mandeye gumi eyingo. Ye ndadiro
ingootenggo? Ngu Galili oni nguro muriye biyomiye ngu, Galili oni
gidarega dagayeroro, nguro ene weti mbumbuwa urungga tero nguro
kumootenggo, bine? 3 Ngundiro ingonduduga ngu nenengo kini. No
yeno hamoo nenengo eteno. Ye bidodo nowoondoye hamoo oorengo
ma yowoorengowanggoku ngu, ye bidodo ngundiro nangge hamoo
oonootewanggo. 4 Kurimi ngu, oni kande eraya kengga gidemboro kabusa
(18) ngu Sayilom endemo nguno ya pirungga tookero, ngundo yureni
kumooyingo. Nguro ye ndadiro ingootenggo? Enengo weti mbumbuwaye,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundo Yerusalem oni oorootenggoku, nguro wetiye ngu dagayeroro,
ene kumooyingo, bine? 5Ngundiro ingonduduga nguya metemi kini.
No yeno hamoo oorengo eteno. Ye nowoondoyemo hamoo oorengo ma
yowoorengoro ngu, asa, ye nguya bidodo ngundiro oonootewanggo.
Eyingo.

De Ma Enggeteku, Nguro Mande Adingayi

6Yisasdo mande adingayi gura ero eyingo. Oni gurado enengo kono
de gura miyingo. Kootuyisina, engge yowero omburo kenoyingomu,
ngu engge kini. 7Ngundiro kenoro, ngu kongga nguro sobosobono
eyingo. Ingo. Dagoma kabusa (3) no nga dega nga enggeboro omburo
kenootoowe, engge kini tewo. Ngundiro nguro, ge doongooya oorongooga
uni. Oode ngundo ko ngaro mera urumi kingo yeni kinitewa. Eyingo. 8Ko
oninggakundo mande gumi ero eyingo. Oni urungga, nguno yokootooga
nga dagomangga nguya kono dikaya orini. Nondo damonimo mera ngu
komoongoro nguno Bulmakawu boga, nguro use yoro mayero yewano.
9Anduno, dagomanggano nguno enggetoni ngu, asa, ngu gome. Nguno
ma enggetoningga ngu, arisa, ge mete doongo. Eyingo.

Kando Naruno Yisasdo Bare Gura Yomosiyoyingo

10Kando naruno, Yisasdo Yuda oniro yambo ya gurano oni simoo
bare mande yunoro etuyeroyingo. 11Bare gura nguno oruwo. Ngu
barega ngu oomboorobo tooburi wimbuyimo woorogongoro oruwo.
Ene nenengo randoro nguya ma endeyoyingo. Kini, ene penggo penggo
nangge tero endeyoro oruwo. Nguro dagomani ngu (18) kande eraya
kengga ke gidemboro kabusa, oombooro ngundo yeni biyomi yeyingo.
12Yisasdo barega ngu kenoro negongootoni, tanggeyimo ombutoni
eyingo. Ge nga barega nga gengo sayingge kinitete. Oombooro biyomi
beseya sayi. Eyingo. 13Ngundiro tero, Yisasdo kandeyi ngu barega ngu
tabangomo yetoni, ngu barega ngu sodedomangge ootoogero, nenengo
oorengo dikaro, Anutro bingamini urungga oorengo ero okooyingo.
14Yuda oniro yambo ya, nguro tabango, ngundo Yisasya sanggiri tero,
oni simoo bareno eyingo. Ko teweroyi naru ngu kandegura gidemboro
guranangge, (6) yengo sayiye goweyemo ngu onindo yomosiyoyi, ero
ngu ye ko teweroyi naruno mayeyi. Ye ngu oo ngu yoro, Sabat naruno
ma mayewero. Eyingo. 15Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani,
Yisas, ngundo mandeni gumi eyingo. Ye nowoondoye godange oni!
Yengombo ngu kando naruno, Bulmakawu bo Donggi yoyoro saro,
sono yunootenggo. 16Ene nga barega nga, ngu Ebarahamro soweni.
Setando dagoma kande eraya kengga kegidemboro kabusa, gosiyoro
oruwo. Ngundiro nguro, Sabatno, no ngu utongga ene gosiyoyingongga,
ngu wesiyooteno. Ngundiro muringga ngu metemi. Eyingo. 17Yisasdo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundiro etoni ngu, enengo mundi oniku oyimo yeroyingo. Simoo bare bidodo Yisasdo ngu oo amana onindo ma teweroyimu ngu tetoni kenoro, nguro ene oni oni urungga oorengo teyingo.

Yisasdo Masitet, Yis Oo Nguro Mande Adingayi Eyingo
(Matiyu 13:31-33; Mak 4:30-32)

18 Arisa, Yisasdo ko eyingo. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani
ngundo simoo bare enengo sobowooteku, ngu ndawu ooga ngundiro?
Nondo ndawu ooga bungomo etoowe ngu mete ingowa? 19 Ngu ngandiro.
Oowari yuwooyi gura oowooyi Masitet. Nguro tanggori ngu bobodi
oorengo. Ngu oni gurado yuwooyi yoro enengo kono mitoni, kootuyisina
oorero, de urungga ke kambinidodo tetoni, numbo nguno mayero bibitero
nguno tagiyo tero mindiyo yewanggo. Eyingo. 20 Yisasdo ko eyingo. Anut
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo simoo bare enengo sobowooteku,
ngu ndawu ooga ngundiro? 21 Ngu ngandiro. Ngu oo manongoyingo
koongeweroyi oowooyi Yis. Bare gurado ngu Yisga ngu yoro ngundo oo
kikidoyingo koondo kabusa ngu yoro, Yis nguno yetoni, yowoorengoro,
asa, kootuyisina, Yis ngundo ngu bidodo yeni koongemukowa. Eyingo.

Anutro Yoyo Pawano Uweroyi Ngu Ooreyi Witu Bodaga
(Matiyu 7:13-14, 21-23)

22 Ngu naruno, ene ende bobodimo ururumo nguya saro, oni simoo
bare mande ero etuyeroro, yade yade oororo, Yerusalem endemo
tunooteyingo. 23 Ngu naruno, oni gurado Yisasno eyingo. Urungga
Oo Bidodo Simburi Simbunani, oni guranangge nangge bine Anutdo
yoyowa? Etoni, Yisasdo enengo mande ingoro gumi ngandiro eyingo.
24 Ye yanggango oorengo yerogogo, ye komo yamuko bodaga nguwoore
uwanggo. No yeno eteno. Oni oowooyingga nguno uwero ingootenggoku,
ene uweroyi ereremo kini. Eyingo. 25 Kootuyisina, ya Simburibo
ootoogero, yamuko goodootoni, ye ngu naruno omburo, endesina
dikaro, ngunonggo yamuko utoro ewanggo. Urungga Oo Bidodo Simburi
Simbunani yamuko goosooyuno, ero ewonggo. Ngundiro etoyi, enebana
manggoye gumi ngandiro ewa. Ye ndawu oningga? No ye watayi
kini! Ye ndanonggo mayetenggo? Eyingo. 26 Yendo eneno ngandiro
ewanggo. Noore geya oowari sono oo gobooro nero, ge noorengo ende
kewoorokono dikaro, ngunonggo mande nooreno ero etuyeroyingo,
ngundo mayeteku nga. 27 Etoni, enebana manggoye gumi ngandiro
ewa. Ye ndanonggo oni? No ye ma ingooteno! Ye noro nowoondoyemo
hamoo kini! Ngunonggo ko sayi, ye oo biyomimu tero yaratenggoku
oni biyobiyomi, ye yokoya sayi! Eyingo. 28 Kootuyisina ye osisambaye
Ebaraham, Ayisak, Yekob, ko Anutro ingondudu eyingo oniku sambo
endemo oorootenggoku, ngu yeyoro ngu, ye sendoro biyobiyomi tero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

metooye kini ndindi tero oruwanggo. Ndadiro nguro, ye Anutro mande ingoro ma keyowonggoku, nguro ene ye yoyokootoni, sambo endemo nguno ma uwanggo. 29 Oni simoo bare ene Anutro nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu, mera bidodomonggo omburo, Anutro endenimo nguno oo simbo urungga katoyi, ngu newanggo. 30 Ye komo gome ingoyi! Oni gidarega kootu ombutenggoku, ngundo oororo koretewanggo. Oni koreteyingo ngu, ene omburo, kootu tewanggo. Eyingo.

Yisasdo Yerusalem Endeboro Sendoyingo
(Matiyu 23:37-39)

31 Ngu naruno nangge, Parisi oni gidarega mayero, Yisasno eyingo. Ge nga endega nga sodedomangge yokoya, ende gurano toonge. Ndawugaro nguro, Herodndo ge gureni kumoowero ete. Eyingo. 32 Ngundiro etoyi, Yisasdo ngu onikuya mande gumi eyingo. Ye ooroya, ngu se kokingga nguno ngandiya eyi! Ingo! Ataga ngu no simoo bareno oombooro biyomi owero, sayi mambudodo oni yomosiyeroro, ngu no ko temukowano. 33 Ene ataga, yangeni, yangenggoodo nguya, no yade yade oororo, Yerusalem ende yootoowegago; ndadiro nguro, Anutro ingondudu eyingo oni gura, ende songomo ma ureyi kumoowa. Kini, ene komo Yerusalemno ureyi kumoowa. 34 Ye Yerusalem oni simoo bare, gowugowurongo, ye komo Anutro ingondudu eyingo oni, yureyi kumoowonggo. Anutdo oni ye etuyerowero soweyootoni, yendo digi yoro, ngundo yurewonggo. Naru oowooyingga no yengo simooye yowuruyerowero teteno. Kootooribo simoongo yoyeni wireyo newendemo yowuruyerooteku ngundiro. Ene ye ngu yokoyingo. 35 Ye gowugowurongo ingoyi! Anutdo ye hoorooweyerowero teni teni kinitetoni, nguro ene yengo ende ngu kuri yokowo. No yeno eteno. Ye no ko ma neyoro oodoyi, oororo ngu narungga ngu tunootetoni ngunonggo, ye ngandiro ewanggo. Ene oowooyi bingami okoowato. Ene Urungga Oo Bidodo Simburi, ngu oowooyimo ombute. Ngundiro ero, ngu naruno, ye no neyowanggo. Eyingo.

Yisasdo Oni Gura Moondeyi Bidodo Koongeyingongga Yomosiyoyingo

14 1 Sabat naru gurano, Yisas oororo, Parisi oniro tabangonggaro yano enedodo oowari neyingo. Ngu yano oni ngu bidodo Yisas kenondadangero oriyingo. 2 Nguno oni gura kekandeyi koongeyingongga Yisas tanggeyimo ombuworo. 3 Yisasdo ngundiro kenoro, yowoorengoro mamana mandero ingondudu onikuya, Parisi oniya sumoo yunoro eyingo. Noore mete sayi oni naru kundingiyimo ngano yomosiyowato, bine, ngundi kini, bine? Eyingo. 4 Ene mande gumi ma ero, neneteyingo. Ngundiro tetoyi, Yisasdo ngu oni moondeyi koongeyingonggaku ngu yoro yomosiyoro sureyootoni toongeyingo. 5 Yisasdo ene bidodo sumoo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yunoyingo. Oni gura ye kewooroyemo ngano, enengo nangoni bine ngundi Bulmakawu boningga sono mereno soretoni ngu, ene naru kundingiyimo sodedo ma woosooro yowa, bine? Eyingo. 6 Ene ngu mandega ngu gumi ma eyingo. 7 Yisasdo yeyootoni, ngu oowaringga nguno mayero ene yaba koreteyingomo bibitewero ingoyingo. Ngundiro tetoyi, nguro Yisasdo mande adingayi gura ero eyingo. 8 Oni gurado bare kameyowero oo simbo gurano ge negogerootoni ngu, ge yaba koreteroga nguno ma bibitewa. Ngu oningga, ngundo ene oni gura oowooyi urungga ge dagageroro ene urungga, nguro nguya ombuwa, bine? 9 Ngundiro tero, oo simbo kayingo Simburiga, ngundo omburo geya ewa. Ge woosooya oorowutooga nga oningga ngando ngu yabaga nguno bibiteni, ero ewa. Ge ngu yaba koreteyingongga ngu yokoro, ene inootoyi bibitetoni, ge nguro oyimo urungga oorengo yoro, ge oororo uro, kootuyisina amuno bibitewa. 10 Ye ingoyi! Ge oni gurado oo simbo kaya, ge negogerootoningga ngu, ge ombuya, yaba wengamo amuno oni kootuyesina bibite. Kootu oo simbo kayingo simburi, ngundo omburo geyoro ewa. Doboone, ge ombuya ooroya, awuno bibite, ero etoni, ge oni mayewonggoku ngu doongeyemo koretero bibitero, ge bingaminggedodo tewa. 11 Oni gura enengombo enengo oowooyi bingami okooteku ngu, Anutdo oowooyi yeni merako uwa. Ene oni gura, ene oni songo nowoondoyemo ameno oorootekungga ngu, Anutdo yoro oowooyi bingamidodo awuno oorengo yewa. Eyingo. 12 Yisasdo Parisi oningga oo kayingo simburiga nguya eyingo. Ge oowari gura kaya ngu, ge gengo dobookurige, konebage, ko gengo kenggemo oni, ko ende gobooro oni ngu, ene beye digidodo oni ngu nangge ma negoyerowero. Ge ngundiro tewaku ngu, enebana gengo oo kawoku nguro gumi oo karo gunootoyi, ge enengo yano oororo, oowari gumi newa. Gengo nowoondoge nguro nangge ma ingowero. 13 Kini, ge oo simbo urungga ko kaya ngu, arisa, ge komo oni simoo bare angoyi, sayi mambudodo goweye biyomi ngu, kekandeye biyomi ko doongeye kiringo oni ngu negoyerootoyi, ngundo mayero newanggo. 14 Ge muri ngundiro ngu tetoyi, nguro Anutdo geyoro oni oni tewa. Ngundiro oni, ngundo ene gengo oo simboga karo yunowoku, ngu gumi ma karo gunoweroyi, ene ereremo kini. Kootuyisina, Anutdo gengo oo simboga kawoku nguro ngu Anutro oni nenengomu merenonggo ko ootoogewanggoku naruno, ngundo gumi oo gunowa. Eyingo.

Oo Simbo Urungga Nguro Mande Adingayi
(Matiyu 22:1-10)

15 Ngu naruno, oni Yisasdodo oowari neyingomu ngu gurado Yisasro mandeni ngu ingoro, ootoogero Yisasno eyingo. Oni ene Anutro ende musiyonimo simbo kayingo ngu newaku ngu, ene mete oni oni tero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oruwa. Eyingo. 16 Ene Yisasdo ngu oningga nguya mande adingayi
eyingo. Oni gura ene oo simbo urungga kawero ngu, ene koretero oni
simoo bare oowooyinggano kuri ero endeyootoni ingowanggo. Nguro
naruni nguya ero yunowa. 17 Oode oowari kaweroyi naruno, oni oo
simburigakundo enengo kirikiri oni sureyeroro ewa. Ge toongeya, nondo
kuri onino ewonoku nguno ngandiya e. Ye mete ataga mayeyi, no oo kuri
karo yomosiyooteno. Eyingo. 18 Ene ngu oniku bidodo enengo ko songo
songo, ero ewonggo. Noore ma oorowuwato, ewonggo. Oni gurado ewo.
No mera gura keta uriyowonoku, no toongero ngu kenowano. Oniyooge,
no ma oororo kenowano. Gedo ooroya ngundiya e. 19 Ngundiro etoni, oni
gurado ero ewo. No Bulmakawu bo keta kande eraya (10) uriyowonoku,
nguro no oororo ngu towoongoro kenowero nguro ooroya awanggemo e.
Oniyooge, noro ma ingowero. Eyingo. 20 Oni gurado ewo. No ataga bare
yoro, nguro no ma oorowuwano. Eyingo. 21 Ngundiro nguro, kirikiri oni
ko oororo, enengo oni urunggakuno ngu bidodoboro ewo. Ya simburigaku
ngundiro ingoro, ene sanggiri tero, enengo kirikiri oniya ewo. Ge sodedo
ooroya, nga endega ngaro oore urungga nguno ko oore bobodimo nguno,
angoyi oni, oni goweye biyomi, doongeye kiringo, ko oni kekandeye
biyobiyomi ngu bidodo yoyoya mayetooga, ngundo noro yano ngano
ombuyi. Eyingo. 22 Kootuyisina, kirikiri oninggakundo, oni urunggakuya
ewo. Urungga, gedo ewoku ngundiro tewono. Ene yaba gidarega kingo
ooroote. Eyingo. 23 Oni urungga ngundo enengo kirikiri oninggakuya
ewo. Ge ooroya, oore ururu bidodomo endeyoya, ko kanggakuri
endeyoya ngunonggo, oni simoo bare yoyoya mayetooga, ngundo noro
yangga nga ndindi teni, ero ingooteno. 24 No geno hamoo eteno! Nondo
oni kuri ero endeyowonomu oni ngu bidodo ene nondo oowari simboga
katenoku, nga gurado bodaga ma nero ingowa. Eyingo.

Oni Ene Ingondudu Gome Teyago Yisas Keyoya Endeyoni
(Matiyu 10:37-38)

25 Oni simoo bare urungga Yisas keyoro endeyoyingomu ngusina
yowoorengoro eyingo. 26 Oni gura no tanggenemo omburo ngu, ene
komo Anutro ingooteku ingonduduga, ngundo eweyi, nemi, simoongo,
konebeyi, kuwookuwooyi, ko enengo goweyi keta oruweroyi,
ingonduduga ngu Anutro ingootekuga, ngundo oo bidodo dagayeroote.
Ene ngundiro ma tero ngu, asa, ene noro kirikiri oni tero ma oruwa.
27 Oni gura noro ingoro no keneroro endeyootoni, nguro ene komo
meyero kowuri gura gura onindo inowanggoku ngu no oowoonemboro
ngu koorowoo. Ene oni gura kowuri ngundiro koorowooweroyi ereremo
kini ngu, ene noro kirikiri oni ma tewa. 28 Ye kewooroyemo oni gura
ya pirungga sambono yewero ngu, ene komo koreteya bibiteya ya ngu
yemukoweroyi nguro urini ngu gome kandangero ingowa. 29-30 Ene

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundiro ma tero ngu, ya nguro urini ma ingoro nguno damoni yero,
ene Simen yemukoro yokootoni, asa, oni bidodo kenoro yomooyinoro
ewanggo. Nga oningga nga oniyooge ene, ya yeweroyi, ereremo kini.
Oniyooge! Eyingo. 31 Ngundiro ero, asa, mande adingayi gura eyingo.
Mera ngaro oo sobosobo tabango oni gura, ene toongero tabango
guraya ebe urewero ngu, asa, koretero, ene bibitero ingondudu gome
terogogo, enengo me oni (10,000) ngundo ene mete tabango gurado me
oni (20,000) ngu yutoro oweyerowa, bine, ngundi kini, bine? Ene komo
gome ingondudu terogogo. 32 Ene ebe ureweroyi yanggangoni ereremo
kini nguro, asa, enengo me oniku oriroko oodoyi, ene sodedomangge
mande soweyoro ewa. Noore ebe sodedo ma urewato. Kini, noore komo
koreteya bibiteya, imakeyingo murimo doboo yeyiga. Eyingo. 33 Ene
koretero ye komo nowoondoye, ingonduduye ngu bidodo Anutno yero,
enengo ko tewanggo. Ngundiro nangge, oni gura ye kewooroyemo nguno,
ene enengo oo bidodo ma kootu inoro ngu, asa, ene noro kirikiri oni
kirarongo ma tero oruwa. Eyingo.

Sayi Nembo Ngu Yanggangoni Kini
(Matiyu 5:13; Mak 9:50)

34 Ene mande adingayi gura eyingo. Sayi nembo (Sol) ngu oo gome.
Ene sayi nembo ningguri kinitetoni ngu, asa, noore ndadiro tetooye,
ngu ningguriga ngu ko mete tewa? Kini, noorendo ngu yomosiyoweroyi,
ereremo kini. 35 Sayi nembo (Sol) ngundiro ngu, mera oo miweroyi kono
nguno yeweroyi nguya kini. Noore Bulmakawu usedodo yowuruwooro
ngundo mera tetooye, urumidodo teweroyi nguya kini. Noore
ngundiromu ngu kingo tarangooteto. Oni sodeyi mande ingoweroyi gome
metemi ngu, ene komo mande nga gome ingoni! Eyingo.

Bo Sipsip Oonootete, Ero Nguro Mande Adingayi
(Matiyu 18:12-14)

15 1 Gabuman beye yoweroyi (Takis) oni, ko weti mbumbuwadodo
onindo Yisasro mandeni ingowero tanggeyimo mayeyingo.
2 Parisi oniya, ko mamana mande etuyeroyingo oniya ngundiro
kenoro, nguro boguwooro eyingo. Nga oningga nga, ngu ene weti
mbumbuwadodo oni yoyoro, nguya oowari netenggoku eke! Ene nguya
dobooyero endeyootenggo. Eyingo. 3-4 Ngundiro etoyi, Yisasdo mande
adingayi gura ero eyingo. Ye kewooroyemo nguno oni gura ene Sipsip
onibi kandegura (100) oruwo. Nguromu gura oonootetoni, ene enengo
Sipsip gidarega mera gurasina yokootoni oo newoodoyi, ene Sipsip
nangoni gura oonootewokungga ngu erewero yade kenoro yorogogo,
asa, ene kengewa. 5 Ene ngu Sipsipgaku kenoro yoro koorowooro, oni
oni tero oorowuwa. 6 Ngu oninggaku enengo Sipsipku yoyoro ende

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mayero, enengo dobookuriyimo ero ete. Ye noya oni oni tewato! Noro Sipsip gura oonootewoku, ene no erewero ko yowono. Eyingo. 7No yeno hamoo eteno. Oni gura ene weti mbumbuwa muri yokoro newende yowoorengootoni ngu, sambono oni ngu bidodo oni oni urungga oorengo tetenggo. Oni oowooyingga ene ngundiro ingootenggo. Noore nenengo ero ingootooye, nguro ene Anutdo nowoondoye ma yowoorengootoni, ngu, asa, Engel oni sambono oorootenggokundo ngu enengo ma oni oni tewanggo. Kondibo kini, oni gura Anutno newende yowoorengootoni ngu, nguro ene oni oni oorengo tewanggo. Eyingo.

Digi Beye Toongeyingo Nguro Mande Adingayi

8 Yisas ene mande adingayi gura yunoro eyingo. Yengo bare gura ene beye tanggori kande eraya (10) enengo siko oruwo. Kootuyisina, guranangge toongewo. Ene soru karo ngu himimo ya newendekuri, gugu so oo ememangge gasiyoro, nguwoore erewero oode yorogogo ene kengewa. 9 Ene yoro yokoro ngu, asa, enengo dobookuriyi negoyerootoni, omburo, yowuruwooro bibitetoyi ewa. Ye noya oni oni tewato. Nguro, noro beye gura toongetoni erewero oode, ko yooteno. Eyingo. 10 No yeno hamoo eteno. Anutro oni Engel, ngundo weti mbumbuwadodo oni gura newende Anutno hamoo tero yowoorengootoningga, nguro oni oni urungga oorengo ngundiro tewanggo. Eyingo.

Simoo Oorega Eweyi Yokoro Toongeyingo, Nguro Mande Adingayi

11 Yisasdo mande adingayi ngu soweyoro eyingo. Oni gura ene nango sumoongo eraya. 12 Naru gurano, nangoni kootungga ngundo eweyimo eyingo. Awa, gengo beye oo sitowi ngu wesoowooya noromu nuno, eyingo. Ene ngundiro etoni, ingoro, beye sitowiku wesoowooro, enengomo enengomo yunoyingo. 13 Ene naru bodaga oode, ngu naruno, nangoni kootungga, ngundo enengo oo sitowi bidodo tero tewooro ende urungga orirokomu, nguno toongero nguno oruwo. Ngu simoongga ngu endega nguno oode, nguno beye sitowiniku ngu, buribari endeyoyingo muri biyomi nguno oorongooni umukootoni kingo oruwo. 14 Ngundiro oode, enengo beye oo sitowiku oorongooni umukootoni, kootuyisina, ngu endega nguno oowariro kumooyingo naru urungga tunooteyingo. Ngu simoongga ngu, ene oowari gura yoro neweroyi oo gura kini. 15 Ngundiro nguro, ngu simoongga ngu, ene ende dabemiwoore oo sosorango erewero yade mayero, ngu mera nguro oni sitowinidodo oni urunggano ko tewero sumoo eyingo. Ngundiro sumoo etoni, ngu oni urungga, ngundo yoro sureyootoni, enengo bodoro yano bo sobowooni ero, etoni oorowuyingo. 16 Ngundiro tero, ene bodoro de tanggori ngu yunootoni, nero kawuye pakini yetoyi, yeyoro ingoyingo. No nguya gura netoowega kawune ndindi teni, ero ingoworomu nguya kini. Oni gurado

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kenonggowurongoro oo gura ma inootoyi neyingo. 17-18 Ngundiro tero,
newende himi yetoni, ingondudu tero ingoyingo. Nenengo awanemboro
ko oni ngu ene oowariye urungga tero netenggo. Nondo ngano ootooro
oowariro kumooteno. Ngundiro nguro, no ko awano oororo ewano.
Awa, no Anut doongeyimo, ge doongenggemo nguya weti mbumbuwa
tero, endeyoro oode, ngunonggo ko mayeteno. 19 No oni biyomi, nguro
noya nenengo nangone, ero ma ewero. Kini, noyoya gengo kirikiri oni
eya noye, ero ewano. Ero eyingo. 20 Ngundiro ero ingoro, ene ootoogero
eweyi tanggeyimo oorowuweroyimboro oorowuyingo. Ngundiro
tero, yade yade mayetoni, eweyimbo oriroko anduno doongetero,
nangoni kenoro, nowoondoyi tero, ootoogero kendutero oorowuyingo.
Oororo nangoni dowooro dureyoro yenggonangoyingo. 21 Nangonimbo
eweyimo oyimo urungga yoro eyingo. Awa, no Anut, doongeyimo ko ge
doongenggemo nguya weti mbumbuwa tero endeyoro yade ngunonggo
mayeteno. Ngundiro nguro, naru gurano, nenengo nangone ero ma
ewero. Eyingo. 22 Ngundiro etoni, eweyimbo enengo kirikiri onino
eyingo. Sodedomangge, ye ooroya, ye nenengo kumba gome pirungga
ngu yoya ombuya yemuyinoyi! Kandeyimo toombo yeya ko keyi
goweyi nguya yoya yeyinoyi. 23 Ye bo Bulmakawu nangoni moondeyi
ndinditeyingo urumidodoga yoya utoya katoyiga ngu nero oni oni
tewato. 24 Ndadiro nguro, nga nangonengga nga kuri kumooyingo ero
ingoro oodoowe, ene keta oode ataga mayete. Ene kuri oonooteyingomu,
ene noore ataga kenoro ko yooteto. Ngundiro nguro, ene damoni
yero, oni oni teyingo. 25 Ngundiro tewootoyi, asa, enengo nangoni
koreterogaku ngu kono ko tero oruwoku, ngunonggo kootu mayero, ya
tanggeyimonggo ingoworomu ngu, yambo sumbimbooro tero, kunoburo
tetoyi, ngguyi ingoyingo. 26 Ngundiro ingoro, ene kirikiri oni gura etoni
tanggeyimo ombutoni eyingo. Ame ndawu ooga tetenggo? 27 Ngundiro
etoni, ngu kirikiri oningga ngundo gumi eyingo. Gengo konege yade
yade keta mayetoni, nguro awanggebo bo Bulmakawu urumidodoga
utoro katoni, ngu nero nguro oni oni tetenggo. Ndadiro nguro, enengo
nangoni kootungga ngu ma kumooyingo. Eyingo. 28 Ngundiro etoni,
nangoni koreterogaku ngu ingoro, sanggiri tero ya newendemo uyingo.
Ngundiro tetoni, eweyimbo ya newendemonggo oorero ememangge
ememangge nangonimo mande ero eyingo. 29 Ngundiro tetoni, ene
nangonimbo eweyimboro mande gumi eyingo. Ge ingo! Dagoma
oowooyingga no gengo ko kingo tero oorooteno. No naru gurano gengo
mandege manggoge ma toongooyingo. Ge nguro Meme bo nangoningga
kingo nunootoyi, utoro karo dobookurinemboya nero, ma oni oni
teyingo. Hamoo oorengo kini! 30 Ene nangongge ngu gengo beye sitowi
ngu buribari ooreko ooreko se tero endeyoro, nguno beye bareno
yokomukoro yade mayetoni, nguro ge bo Bulmakawu urumidodomu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

utoro kateku ngu! Ero eyingo. 31 Ngundiro etoni, eweyimbo mande gumi
eyingo. Nangone, suwooyi sano noore gome gobooro oorootero. Noro oo
sitowi ngu gengomu nangge. 32 Ene ataga ngu noore komo oni oni tero,
nowoondonani gome imakeyingomo oruwato. Ndawugaro nguro, ene
nga konegega nga kuri kumooyingomu, ene ataga ko keta ooroote. Ene
toongero kombiteyingomu, ene noore ko kenooteto.

Ko Sobosobo Oni Metemi, Nguro Mande Adingayi

16 1 Yisasdo enengo kirikiri oniku mande adingayi gura eyingo. Beye
sitowidodo oni gura ene enengo ko sobosobo oni ooroote. Oni
beye sitowinidodo oningga, ngu enengo ko sobosobo oningga ngu goweyi
sanggawero mande ewonggo. Gengo ko sobosoboga ngundo gengo beye
oo sitowige kingo yomburiyowo. Eyingo. 2 Ngundiro etoyi, arisa, ngu oni
urungga, ngundo ngu ko sobosobo oningga ngu negongootoni ombutoni
eyingo. Geya etoyi ingowonoku, ngu ndadiro? Oo tewoku nguro muri
wesiyoya e. Ge noro ko sobosobo oni ko ma oruwa. Eyingo. 3 Asa, ngu
ko sobosobo oninggaku newendemonggo ingondudu tero ingoyingo. No
ndadiro tewano? Nenengo oni urungga oo bidodo Simburi, ngundo ooni
no kandenemo oorooteku ngu ko yoro, no sobosobo kono oweneroote.
Ngundiro nguro, no ndadiro tewano? No ko urungga yanggango teweroyi
oni, ereremo kini. No oni gidaregano oowari ooro kira ewero no oyimo
moore. 4 Ene kowuri ingoro, ingondudunimonggo no oo gura ingooteno.
Urunggado sobosobo kono, owenerooteku naru nguno, no ndawu kongga
tetoowe, ngundo dobookurinembo nowoondoyi tetoyi, no eneya ko doboo
yewato? Ero eyingo. 5 Ngundiro ingoro, oni enengo oni urungga, nguro
oo weti tero oo yoyingoku ngu, guranangge nangge songo songo sumoo
yunoro eyingo. Ge ko simburi urungga nguro wetini ndadiro inowa?
Eyingo. 6 Ngu oni koreteroga, ngundo gumi eyingo. no Daram 100 de oo
urumi ngundiro inowano. Etoni ngu, asa, ko sobosobo tabangonggakundo
eyingo. Geno weti oorooteku nguro, ge bibiteya sodedomangge ngu weti
tewoku Pepangga ngu yoya (50) nangge nakango. Eyingo. 7 Ngundiro
tero, oni gura sumoo inoro eyingo. Gedo ngu gumi ndadiro inowa?
Etoni, ngu oningga ngundo eyingo. Nondo ngu Rayis si 100 (onibi eraya
25 Kilo Bek Rayis) inowano. Etoni, ko sobosobogakundo eyingo. Ge
gowegemo wetidodo nguro, ge sodedo bibiteya 80 Bek (onibiga kande
eraya gidemboro eraya 25 Kilo Bek) nangge nakango. 8 Ngundiro tero,
ngu ko sobosobo oningga ngu, ene ingondudunimonggo nowoondokara
tero, ko teweroyi oni nguro ko simburi urungga, ngundo enengo ko
sobosobo oningga nguro murini biyomi ngu kenoro yokowero ingoyingo.
Ene ko ingondududodo oni. Ngu hamoo oorengo, nga naruno nguya oni
ingonduduyedodomu ngundiro urungga oorootenggo. Oni simoo bare
Anutno nowoondoye hamoo teyingo murimo oorootenggoku ngu, ene

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

godange teweroyi nguno ingoyingo metemi nguya kini. 9 Yisasdo eyingo.
No yeno hamoo eteno. Oni Anutno newende hamoo teyingo, ene nguya
enengo beye ngu gome sobowooya simoo bare gidega hoorooweya doboo
yeyi. Kootuyisina ngu oningga ngu oo tewero wenonootoni, asa, ngu
naruno dobookuringombo hooroowewanggo. Kootuyisina ngu oningga
ngu oorero Anutya sugi sugi oruwa. 10 Ene oni gura oo bidodogano
newendemo hamoomonggo gome sobowoowaku ngu, ene oo urungga
nguya ngundiro newende hamoomonggo sobowoowa. Oni ene ko
bodagano ko gome ma tewaku ngu, ene ko urunggano nguya ngundiro
ko gome ma sobowooro tewa. 11 Ene yengo beye kandeyemo oorooteku
ngu, gome ma sobowooro ngu, asa, Anutdo hamoo engge gome ngu ye
yunootoni, ngu gome sobowoowanggo? Hamoo oorengo kini. 12 Ye oni
guraro oo ngu gome ma sobowooro ngu, onendo yengo oorengo oo ngu
yunowa? Kini, oni gurado oo gura ma inowa. 13 Ko oni gurado oni ururu
erayagomo ko tero ma oororo omburo tewa. Ngu ko oningga ngundo ngu
oni ururu erayagaku, gurano newende inoro, nguro nangge ko tewero
ingoro, guragakuya newende biyomi ingoro, nguro koni ma tewa. Ene
guraro konimo ngu sureyo kiniyetoni, ko guraro konimo ngu, ene ko
gome tero yobasiyoro ko teyinowa. Ngundiro nangge, ye Anutro ko oni
tero, nowoondoye bidodo beye yoweroyimo nguno nangge ma yewero. Ye
nowoondoye ko eraya teweroyi, ngu ereremo kini. Eyingo.

Anutro Mamana Mande Nguro Eyingo

14 Yisas mande soweyoro gura yunoro eyingo. Parisi oni ngu, ene
beyedoro gome ingoro, nguro hahangetenggo. Nguro ngu, Yisasdo mande
nga bidodo etoni, ingoro, nguro ene yomooyinoro mande eyingo. 15 Ene
Yisasdo yeyoro ero eyingo. Ye muriye gome nenengo ngu simoo bare
yengo nowoondoye ingoote. Onindo oo bingami okootenggoku ngu, Anut
doongeyimo ngu oo ngu buwoo biyomi googoosedodo. 16 Mamanaro
mande nguya Anutro ingondudu eyingo oniro mandeye oode oode
omburo, Sonoyeroyingo Yon nguro naruno. Ene Yonro narunonggo
omburo, wenga ataga nga, ngu Anutro mande gome mesarango ngu
Anutro yoyo pawanonggo tunootero, ende bidodomo oorowute.
Oni simoo bare bidodo ngu yoyo pawangga ngu newendemo uwero
yanggango oorengo yetenggo. 17 Kootuyisina, sambo ende mera nga
nguya oororo kinitetoni, ene mamana mande ngaro gumi bodaga ngu
hamoo oorengo ma kinitewa. Eyingo.

Yisasdo Erambarisa Toongooweroyi, Nguro Muri Eyingo
(Matiyu 5:21-22; 19:9; Mak 10:11-12)

18 Oni simoo bidodo enengo bare sumooye yoyokoro bare songo
yoyoro, nguno ene erambarisa oruweroyi ngu yomburiyootenggo. Kuri

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kameyimbo ene yokowoku ngu, ene erambarisa oruweroyi mamana mandega ngu yomburiyowo. Simoondo bare gura yooteku ngu, asa, Anut doongeyimo, ngundo bare erayaga ngu yomburiyeroote. Eyingo.

Angoyi Oni Lasaras Ko Beye Sitowinidodo Oni Urungga Nguya Nguro Mande

19 Yisasdo mande gura eyingo. Kurimi beye sitowinidodo oni gura
oruwo. Ene suwooyi sano towi nengguro gome gomemu nangge tero,
kumba dagoyi gome ngu yemuro ootooro, ngunonggo ene suwooyi
sano oowari gome ninggurimu nangge nero oni oni tero, oororo
omburo teroruwo. 20-21 Ngu sitowinidodo oni urungga nguro yamuko
dabemimo nguno, oni angoyi gura oruwo. Ngu oowooyi Lasaras, ngu
mambubo goweyi kondibo yeni kini teyingomu, ngu sitowinidodo
oningga nguro yamuko dabemimo bibitero, oowariro ngguyinggayi
tero oruwo. Ngu sitowinidodo oningga ngundo oowari neya sosorango
yeni merako soretoningga newe, ero Lasaras hahangero, ingondudu
urungga tero oruwo. Ene yamuko dabemimo nguno bibitero, oodoni,
sebo mayero, enengo mambuniku meyaboro oruwonggo. 22 Kootuyisina,
angoyi oninggaku kumooyingo. Anutro Engel onindo omburo, Lasaras
gaboyi okooro yoro oorero, Ebaraham begowoomo yetoyi, bibitero
oruwo. Kootuyisina, ngu sitowinidodo oninggaku nguya kumootoni
merengooyingo. 23 Ngu sitowinidodo oninggaku gaboyi oorero, ende
biyomi de nombo buni ma kumooweroyingga, nguno uyingo. Uro,
nguno ogingo urungga oorengo ingoro oode, ngunonggo doongetero,
Ebaraham oriroko anduno kenootoni, Lasaras begowoomo bibitero
oodori yeyoyingo. 24 Ngundiro yeyoro, meno ero eyingo. Awa, Ebaraham,
ge noro nowoondoyi teya, Lasaras sureyootooga, kandedibiyibo sono
bodaga sanggaweya ombuya, mebunemo yetoningga bodaga gingo yeni.
Ndadiro nguro, no de nombono moondene kookingo oorengo yetoni,
nguro hahangero ogingo urungga ingooteno. Eyingo. 25 Ngundiro etoni,
ene Ebarahamndo gumi eyingo. Nangone, ge ingondudu te! Ge kuri
merako keta ootooro nguno, oo gome gomemu bidodo kuri yomukowoku,
nguno ge Lasaras ma hoorooweyingo. Ngundiro tetoyi, Lasarasdo ngu,
ene oo biyomi nangge yoro oruwoku, nguro ene ataga nga endemo
ngano ngu, ene newende imaketoni ooroote. Ene ge ngu ogingo urungga
ingooteku ngu! 26 Oo gura nguya ingo! Noore ko ye kewooronanimo
Anutdo kembe urungga ngundo siribo yeyingo. Ngundiro nguro, oni
ngarokonggo yeroko oorowuweroyi nguya hamoo oorengo kini. Ko
yeroko ngunonggo nooreroko ngano mayeweroyi nguya hamoo oorengo
kini. 27-28 Ngu sitowinidodo oningga, ngundo ngguyinggayi tero eyingo.
Ngundiroga ngu, Awa, ge Lasaras sureyootooga, nenengo awanemboro
yano uya, noro konebane kandegura oorootenggoku ngu, ene nguno

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mande yanggango oorengo eya sodeye sobiyootoningga, ene mande
ngu gome ingoro, ene nguya nga ende biyomi oorengonggano ngano
ma ombuwanggo. 29 Ngundiro etoni, ene Ebarahamndo nguro mandeni
gumi eyingo. Ene Mosesro mande ko Anutro ingondudu eyingo oni nguro
mandeye nguya eneno ooroote. Ene komo ngu ingowanggo! 30 Ngundiro
etoni, sitowinidodo oningga ngundo gumi eyingo. Kini, Awa Ebaraham,
oni gura ene kumooyingomundo ko ootoogero mayetoni, ngu kenoro
ene soriyokoro ngu, asa, ene nowoondoye yowoorengowanggo. 31 Etoni,
Ebarahamndo mandeni gumi eyingo. Ngundiro kini. Ene Mosesro, ko
Anutro ingondudu eyingo oni, nguro mandeye ma ingoro keyoro ngu,
asa, oni kumooyingo ngu ko ootoogero, ngundo mande etoyi, nguya ma
ingoro, nguro nowoondoyemo nguya hamoo ma tewanggo. Eyingo.

Muri Biyomi, Ngundo Simoo Barero Nowoondoyemo Hamoo Teyingo Ngu Yomburiyoote

(Matiyu 18:6-7, 21-22; Mak 9:42)

17 1 Yisasdo enengo kirikiri onino eyingo. Oo guradiro guradiro
tunootero, ngundo simoo bare yoyeni, weti mbumbuwano
uwanggo. Oni ene oni gura yoro, weti mbumbuwa murimo nguno
yewoku ngu, ngu oniyooge oorengo! 2 Oni gura muri biyomi tewoku ngu,
nguro uriyi ene kondibo digi urungga yoro bungeyimo gosiyoro wendeyi
newendemo oorongooyi utoni kumoowa. Nguro uriyi ngu, ngu urungga.
Ene oni gura simooye nowoondoye yomburiyooteku ngu, asa, nguro
uriyi ngu, ngu kowuri kondibo urungga oorengo. Yengomboro ingonda
teyi! 3 Gengo konegegado weti mbumbuwaga tetoningga ngu, ge kenoya
sanggiri teyinootooga, ene newende yowoorengootoningga ngu, ge komo
enengo wetini ngu andangeyinoya wongooga utoningga kabeteyino.
4 Ene naru gurananggemo geno weti mbumbuwa tambu kandegura
gidemboro eraya tero, ngu sanganimo nguno nangge tambu kandegura
gidemboro eraya omburo, geno ngguyinggayi tero ewa. No nowoondone
yowoorengoote, eya etoningga ngu, asa, ge komo weti mbumbuwani
andangeya wongooga utoningga kabeteyino. Eyingo.

Nowoondoyemo Hamoo Teweroyi Nguro Murini

5 Aposel onindo Oo Bidodo Simburi urungga, Yisas nguno ero eyingo.
Ge komo nooreno nowoondonanimo hamoo nga yega yanggango yeni.
6 Etoyi, oo bidodo Simburi urungga ngundo eyingo. Ye nowoondoyemo
hamoo teyingo bodaga oodoni ngu, asa, ngundo ye mete Anutro ko
urungga tewanggo. Yo, hamoo oorengo, ye nowoondoye hamoo teyingo
ngu bodaga ngu Masitet yuwooyi ngundiro ngu, asa, Anutdo ngu tetoni,
urungga oorengo yewa. Anutdo yeno ngundiro tetoni ngu, ye mete ngu
dega nguya ewanggo. Ge gengo damoningge ukeya toongeya uya wendeyi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

sono koongeyingo kewoorokono uya nguno dika ero etoyi ngu, asa, ene yengo manggoye keyoro ngundiro tewa. Eyingo.

Ko Oni Muriyemboro Mande

7 Yisasdo mande adingayi gura eyingo. Ye gurado enengo kirikiri oni gura ene kono mera doongooro, ngundi Sipsip boga ngu sobowooro oode ngunonggo mayetoni, ye sodedo ngandiro ma ewanggo. Sodedo ombuya bibiteya oowari neya ootoo. 8 Etoyi ngu, ene ngandiro ewa. Ge noro oowari kaya yomosiyoya, oo gidarega yomosiyootooga, oo dedoningga wendoya, no nunootooga, nero sono nguya nero yokootoowe, arisa, gebana kootu oo nero sono nguya newa. Eyingo. 9 Enengo kirikiri oningga, ngundo manggowo keyoro oo bidodo temukootoni, sumange teyinoro esosootewa, bine? Kini, ngu enengo ko nangge. 10 Ngundiro nguro, ye nguya, Anutdo etoni, ye oo bidodo ewoku ngundiro temukoro ngu, arisa, ye ngandiro ewanggo. Noore ko oni biyomi, noorengombo ko oo nangge teteto. Yo, oni Anutno newende hamoo teyingo ngu Anutro oo ewoku ngu temukootoni, nguro ngu merako ngano onindo oni oni teyinowero, nguro ma ingowero. Kini, enengo uriyi hamoo ngu sambo endemo nguno ooroote. Eyingo.

Yisasdo Gori Mambudodo Oni Kande Eraya Yoyeni, Metemi Teyingo

11 Yisas Yerusalem oorowuwero Galili Sameriya mera erayaga ngu kewoorokuri oorega ngu keyoro oorowuyingo. 12-13 Ngu naruno, Yisas ene ende gurano uro tunootetoni, oni gori mambudodo kande erayagobo omburo, oore dabemimo songo orirokoyi dikaro, Yisasno meno ero eyingo. Yisas, oo etuyeroyingo oni, ge noorengo nowoondoyi teyunoya yomosiyero! Eyingo. 14 Ngundiro etoyi, Yisasdo yowoorengoro yeyoro eyingo. Ye ooroya, Anutno wooro yeyingo onino nguno goweye etuyeroyi! Arisa, ngundiro etoni ngu, oni gori mambudodo yowoorengoro oorowuwootoyi, ooreko goweye moondeyemo mambuku besero toongetoni, goweye mete temukoyingo. 15 Ngundiro teyunootoni, ngu oni kande erayagaku nguromu gura, ngu Sameriya oningga enengo goweyi kenootoni, ko mete tetoni, nguro ene yowoorengoro, Yisasno ko oororo, meno manggaru tero, Anut bingami ero okooyingo. 16 Ene omukumundoongosinanggo Yisas tanggeyimo bagootero wetoro, Yisasno esosootero eyingo. Eso, no gowene mete tetoni nguro ombutenoku nga! Eyingo. 17 Ngundiro etoni, Yisasdo ngu kenoro gumi eyingo. Nondo ngu kande eraya bidodo metemi tetenggoku, ero ingooteno. Kandegura gidemboro namoraya ngu ndano oorootenggo? 18 Ndadiro nguro, ngu oningga ngu, ene Yuda oni kini, enesu nangge omburo, Anutdo oo goweyimo tewoku, nguro ero okoowo. Yuda oni kandegura gidemboro namoraya ngu ndano? Eyingo. 19 Yisasdo ngu Sameriya oninggakuya

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

eyingo. Ge ootoogeya toonge! Gengo nowoondogemo hamoo, ngundo goyeni gowege metemi tete. Eyingo.

Anutdo Enengo Simoo Bare Sobowooweroyi, Narungga Ngu Ombuwa
(Matiyu 24:23-28, 37-41)

20-21 Naru gurano, Parisi onindo Yisas sumoo inoro eyingo. Ndawu
narunggano, Anutdo oo bidodo Simburi tero oo sobowooweroyi
naruningga ngu ombuwa? Etoyi ngu, Yisasdo mandeye gumi ero. Anutdo
oo bidodo Simburi tero simoo bare sobowooweroyi naruningga ngu
ombutoni ngu, oni simoo baredo ngu doongeyembo tunoo ombutoni ma
kenowanggo. Ene ngandiro ma ewanggo. Kenoyi nga oorooteku nga,
ngundi, andusina oorooteku andu! Ingoyi! Anutdo oo bidodo Simburi
tero oo sobowooweroyiga ngu ye nowoondoyemo oorooteku nga! Eyingo.
22 Yisasdo simoo bare oowooyinggano mande emukoro yokoro ngu, ene
yowoorengoro enengo kirikiri onikuno ero eyingo. Kootuyisina naru
wengamo ngu namoko tunootetoni ngu, kowuri gura gura omburo ye
wiriyerowaku, ngu naruno ye nowoondoye hahangero Oni Nangoni
ombutoningga kenowero ero etenggo. Ene yengo ingondudu ngu ma
keyowa. Kini, ene enengo ingonduduni nangge keyowa. 23 Ngundiro
ingootoni, oni songombo ewanggo. Kenoyi, Yisas oorooteku nga! Ngundi,
ene kenoyi andusina oorooteku andu. Ngundiro etoyi ngu, ye nguro
nowoondoyemo hamoo ma tero, ye oororo ngu ma keyowero. 24 Ye
ingoyi, sambononggo yowari soruyi ngundo sambo bidodomo himi
yero oorowuwa. Ngundiro nangge, Oni Nangoni nguro tunooteweroyi
naruwo ngu sodedomangge ombuwa. 25 Koretero, ene komo kowuri
urungga koorowooro ogingo ingoro oodoni, ngu naruno, oni simoo bare
oorootenggoku, ngundo mandeni sureyo kini ero kootu inowanggo.
26 Nowaro naruno onindo muri biyomi teyingo, ngundiro nangge Oni
Nangoni narunimo nguya ngundiro tewanggo. 27 Ngu naruno, ene oo
simbo karo nero, sono nero, bare kameyoro oororo omburo tero, oodoyi,
ngu naruno, Nowa wanggo newendemo utoni, sono tuwi urungga
tunootero, ngundo oni simoo bare bidodo yutoro yomburiyeroyingo.
28-29 Lotro naruno nguya ngundiro teyingo. Ene oowari karo nero, nguro
sonoyi nguya nero, ene oo uriyoro yoro, ko uriromu oni gidareganonggo
beye yoro oowari koyi tero, miro, yawudada tero ya yeroruwonggo.
Ngundiro tero oodoyi, Lot ngu Sodom ende yokoro toongeyingo.
Ngundiro toongetoni, sambononggo de sorudodo, ko digi kookingo
ndindingo biyomi oni kumooweroyimu sambo sono ngundiro omburo,
ngundo oni simoo bare bidodo yomburiyerootoni kumoomukoyingo.
30 Ngundiro nangge, Oniro Nangoni tunooteweroyi naruwomo ngundiro
tewa. 31 Ngu narungga nguno oni gura ene ya sanganimo awuno oorero,
oode, ngunonggo enengo oo sitowi ya newendemo oodoni ngu yowero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ya newendemo ma uwa. Ngundiro nangge, oni gura kono toongero oode,
ngunonggo ene ko endemo mayero sitowi yoweroyimboro ma ingowa.
32 Ngundiro nangge, ye Lotro bareyimo nguno ingoyi. (Ene Sodom
endemo ko doongetetoni nguro Anutdo kowuri inoro ureni kumooyingo.)
33 Ene oni gura enengo keta goweyiga nguro gome sobowoowero nangge
ingoro ngu, ene oruweroyi ngu gome dowooro soorengoro oode ngu, asa,
kootuyisina naru wengamo, ngu ketaningga ngu oonootewa. Ene oni
gura enengo keta oruweroyiga nguro ma ingondudu tero oruwero kini.
Ene Anutro koni nguno yetoni oruwaku ngu, asa, ene enengo gaboyi
sambo endemo keta gome suwooyi sano oruwa. 34 Yo, no yeno eteno. Ngu
suwoongga, nguno Yisas enengo oni simoo bare ko ombuteku naruno,
oni eraya yaba gurano werewariku, ene suwoo kewooroko oni gura
Anutdo andangero yoro, guranangge yokootoni oruwa. 35 Bare eraya oo
manongoyingo kawero yowoorengoro yeworiku, Anutdo gura yoro, gura
yokootoni oruwa. 36 Oni simoo eraya kono oruworiku, ene Anutdo ngu
simoo erayagaku gura yoro, gura yokootoni kono oruwa. 37 Ngundiro
etoni ngu, Yisas enengo kirikiri onikundo ngu mandega ngu ingoro
sumoo eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi, ngu ooga eteku ngu ndano
tunootewa? Eyingo. Ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Oni
kumooyingo bingongga oorooteku musiyongga nguno, oni simoo bare
ingootenggoku, ngu karakambi bawooro mayero yowuruwoowanggo.
Eyingo.

Bare Wabugado Mande Wirikoyingo Onindo Hooroowe neroyi Ero Nguro Mande Adingayi

18 1 Yisasdo mande adingayi gura enengo kirikiri oni eyingo. Ene
naru bidodomo Anutno yemboongero oruweroyi ene sureye ma
kini yewa. 2 Ene ngandiro eyingo. Ende gurano mande wirikoweroyi
oni gura oruwo. Ngu oningga mande wirikoweroyiga ngu, ene Anutro
ma sosoreyingo, oni simoo barero nguya ma nowoondoyi teyunoote.
3 Bare wabu gura ngu endemo nguno oruwo. Ngu bare wabuga, ngundo
ngu mande wirikoweroyi oninggano nguno suwooyi sano omburo,
ngguyinggayi tero eroriyingo. Noro mundi onindo yomburinerowero
tetenggo. Ge hooroowe neroya mandene yomosiyo. Eyingo. 4-5 Ngundiro
tetoni, naru pirungga, ene ngu bare wabuga ngu ma hooroowewero
eyingo. Kootuyisina, enengo ingondudunimo ingowo. No Anutro ma
sosoretenoku, nguro no simoo barero ma ingoro yomburiyerooteno.
Ene nga bare wabuga ngando suwooyi sano enengo mande mandeni
yomosiyowero, no eririneroro ooroote. Yokowanoku ngu, ene komo
ngundiro eririneroro oodoni, surene kini yewa. Ngundiro nguro, no komo
ene hooroowero mandeni ero yomosiyowano. Ero eyingo. 6-7 Urungga
Oo Simburi ngundo eyingo. Eririterootoni, nguro nangge mande

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

wirikoyingo oni biyomingga, ngundo bare wabuga nguro mandeningga ngu yomosiyoyingo. Asa, Anutdo enengo oni simoo bare sooreyeroro rogo tewoku, nguro mande mandeye yemboongeyega suwooyi sano, naru rogono tetenggokungga, ngu Anutdo nguro nowoondoyi urungga tero, hoorooweyeroro mandeye yomosiyoyunoro oruwa. Ene sodedo hoorooweyerowa. 8 No yeno eteno. Hamoo oorengo, ene sodedo enengo simoo barero kowuriyemo hoorooweyerowa. Ene kootuyisina, ngu Oni Nangoni, ngu omburo, ngu naruno, ene mera ngaro oni simoo bare yeyootoni, ene nowoondoyemo hamoo tero oorootenggo, bine, ngundi kini, bine? Eyingo.

Parisi Oni Ko Gabumanro Beye Yoro Yowuruwooyingo Oni Nguro Mande Adingayi

9 Oni gidaregado enengomboro ingoyingo ngu, ene hamoo oni nenengo oorengo ero ingoro, ene oni gidaregaya ngu, ene ngandiro ingoro etenggo. Oni biyomi, ero ingootenggo. Ngu oni nguro Yisasdo mande adingayi ero eyingo. 10 Naru gurano, oni eraya yambo ya oowooyi Tembel nguno, yemboongewero oorowuworiyo. Ngu oni erayaga ngu, gura Parisi, gura Gabumanro beye yoyingo oni. 11 Ngu Parisi oningga ngu dikaro, enengo newendemonggo, ngandiro yemboongeyingo. O Anut, no oni gidarega ngundiro kini, ngundo geno yemboongeteno. No yakaka ma tero ko mande godange ma eteno. No ooreko ooreko buribari se tero ma endeyooteno. No nga beye yoyingo oningga ngandiro nguya kini! 12 Kowooyingo gurananggemo tambu eraya no oowari roogo tero kundingiyi oorooteno. No oo bidodo yootenoku nguromu wesoowooro kande eraya nguromu guranangge ge gunooteno. Eyingo. 13 Ngundiro yemboongetoni, ene Gabumanro beye yoyingo oninggaku oriroko anduno dikaro, ngunonggo ene sambosina doongetewero oyimo yoro, nguro bagootero yemboongero eyingo. O Anut, no weti mbumbuwadodo oni! Ge gengo sumange ayibige ngu yoya wirinero! Eyingo. 14 Yisasdo mande soweyoro gura eyingo. Ngu beye yoyingo oningga ngu, Anutno newende hamoo yero, enengo oowooyi ma okooyingo. Nguro no yeno eteno. Ngu beye yoyingo oningga ngu, Anutdo nguya oni nenengo ero etoni, ene ootoogero, enengo yano oorowuwo. Ngu oni guraga ngu ene kini. Oni gura enengombo bingami ero okootoni, oowooyi urungga teteku ngu, Anutdo oowooyi dowooro woosoodoni omburo, kootu tewa. Oni enengo oowooyi bingami ma eteku ngu, asa, Anutdo oowooyi bingamidodo teyinowa. Eyingo.

Yisasdo Simooye Bobodi Kumana Yunoyingo
(Matiyu 19:13-15; Mak 10:13-16)

15 Oni simoo baredo simooye bobodi yoyoro Yisas tanggeyimo mayetoyi nguro Yisasdo kandeyi tabayemo yero, kumana yunoweroyimboro.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ene kirikiri onindo ngundiro yeyoro sanggiri tero manggaruyeroyingo.
16 Ngundiro tetoyi, ene Yisasdo simooyeku negoyerootoni, tanggeyimo
ombutoyi eyingo. Ye komo ingoyi! Yengo nowoondoye bidodo Anutno
yetoyi ngu, simooye bobodibo enengo awanamoye nowoondoye
yunootenggoku ngundiro. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
simoo bare enengo sobowooteku, ngundiro oni nguromu. 17 No yeno
hamoo oorengo eteno. Oni ene Anutro newendemo hamoo oorengo ngu
ma oorooteku ngu, simooye bobodibo awanamoyemboro nowoondoyemo
hamoo tetenggoku ngundiro ma tero ngu, asa, ngu oningga ngu, ene
Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo oni simoo bare sobowooteku
nguno ma uwa. Eyingo.

Sitowinidodo Oni Tabangonggado Omburo, Yisas Sumoo Inoyingo
(Matiyu 19:16-30; Mak 10:17-31)

18 Naru gurano, sitowinidodo oni tabango gurado omburo, Yisas sumoo
inoro eyingo. Oo etuyeroyingo oni gome, no ndawu oo gura gomengga
tero ngu, no keta suwooyi sano sugi sugi oruwano? Eyingo. 19 Ngundiro
etoni, Yisasdo mande gumi ngandiro eyingo. Ge ndadiro nguro, noya oni
gome, ero ete? Anut nangge, ene oni gome. 20 Ge mamana mande ngu,
ge kuri kandangero ingoote. Ge buribari ooreko ooreko barese muringga
ngu ma tewero, oni ma ureyi kumoowero, oo yakaka ma tewero, oni
dobooge goweyi sanggawero mande kootuyisina ma ewero, awanangge
tanggeyemo torige kabengo ootoo. Eyingo. 21 Etoni, ngu tabango oningga
ngundo mande gumi eyingo. Ngu mamana mande ngu bidodo no kuri
simooyemonggo keyoro yade omburo ataga nga. Eyingo. 22 Yisasdo ngu
mande ngu ingoro eyingo. Ge oo guranangge ngu ge kuri ma teyingo.
Ngu gengo oo ngu bidodo oni songomo uriyoya beye yo. Nguro beyeni
ngu bayeteya, angoyi oni ngu yuno. Ge ngundiro tero ngu, asa, gengo
oo gome sambo endemo oruwa. Ngundiya teya, ge ombuya, no keneroya
endeyo. Eyingo. 23 Ngundiro etoni, ngu tabango oningga, ngu mandega
ngu ingoro, newende kowuri oorengo ingoyingo. Ndadiro nguro, enengo
sitowini beyeni urungga nguro ingoro. 24 Yisasdo ngu oni tabangongga
nguro newendemonggo ingooteku ngu, enengo beye sitowini nguro
biyomi ingowoku ngu, kenoro eyingo. Oni sitowiye urunggadodo ngu,
ene nowoondoye bidodo Anutdo hoorooweyerootenggoku, nguno uweroyi
kowuri urungga. Oni beye sitowiyedodo ngu, ene nowoondoye bidodo
enengo beye sitowiye, ngundo hoorooweyerowa ero nowoondoye bidodo
nguno yetenggo. 25 Nguro ngu, bo urungga ngu nggusi newendekuri
uweroyi ngu kowuri. Ene beye sitowidodo oni ngu, newende bidodo
beye sitowinimo yero oorooteku ngu, ngu oningga ngu, ene Anut Oo
Bidodo Simburi Simbunani, ngundo simoo bare sobowooro oorooteku,
nguno uweroyi ngu kowuri oorengo. Ero eyingo. 26 Ngundiro etoni,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni simoo baredo ngu mandega ngu ingoro eyingo. Ngundiroga ngu, onendo ene mete suwooyi sano keta oruweroyiga ngu yowa? Eyingo.
27 Yisasdo enengo ingonduduni ingoro, mande gumi eyingo. Oo onindo ma teweroyi ngu, Anutdo ngu oo ngu ene mete temukowa. Eyingo.
28 Ngundiro etoni, Pitando eyingo. Noore noorengo ende oo sitowinani ngu bidodo yokomukoro, noore mayero ge kenggeroro endeyooteto. Eyingo. 29-30 Ngundiro etoni, Yisasdo mande gumi eyingo. Hamoo oorengo no yeno eteno! Oni bidodo Anutro mandeni koyi teweroyi ngaro ingoro, nguro ene enengo ende, ya, bareyi, simoongo, konebeyi, eweyi, nemi, ngu yoyokoro mayetenggo. Ngu oo yokowonggoku, ngu Anutdo wendangero oo urungga oorengo ataga yunoro, ko kootuyisina naruno nguya yunootoni, ene nguno suwooyi sano keta oruweroyimu, ngu yowanggo. Eyingo.

Yisasdo Enengo Kumooro Ko Ootoogeweroyi Nguro Tambu Kabusayiga Eyingo

(Matiyu 20:17-19; Mak 10:32-34)

31 Yisasdo enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro eraya yoyoro, songo oororo ero eyingo. Ingoyi, noore Yerusalem oorewato. Anutro ingondudu eyingo onindo, Oni Nangoni, nguro mande ero nakangoyingo ngu bidodo engge yeni tunootewa. 32 Ene yoro oni sowe gidarega Yuda oni kini ngu kandeyemo yero yunootoyi, ngundo kootuyisina, mandeni biyomi ero utoro, yomooyinoro, mukendoro, gisaruboro utoro, ureyi kumoowa. 33 Ene naru kabusagomo, ene merenonggo ko ootoogewa. Eyingo. 34 Ngundiro etoni, enengo kirikiri onikundo ngu mandega nguro muri nowoondoyemo ma himi yetoni ingoyingo. Kirikiri onindo ngu mandega Yisasdo eteku, nguro ingondudu gome ma teyingo.

Yisasdo Oni Doongeyi Kiringongga Yomosiyoyingo

(Matiyu 20:29-34; Mak 10:46-52)

35 Yisasdo ene Yeriko ende namoko mayeyingo. Oni doongeyi kiringongga oore dabemimo ootooro, ngunonggo ene oni simoo bareno beye ooro ngguyinggayi tero, kira ero oruwo. 36 Ngu oni doongeyi kiringongga, ngundo ingoworomu ngu, oni simoo bare oowooyingga oorengo mayetoyi, ngguye ingoro, nguro ene oni sumoo yunoro eyingo. Ngu oni ngu ndawu ooga tetenggo? Eyingo. 37 Ngundiro sumoo etoni oni songokundo, ngu oni doongeyi kiringonggakuno eyingo. Nasaret oni Yisasga ngundo mayete. Eyingo. 38 Nguro ngu, oni doongeyi kiringonggaku ngundiro ingoro, ene meno ero eyingo. Yisas Dewitro osiyi, ge noro nowoondoyi tenuno! Eyingo. 39 Oni koretewonggokundo manggaruwooro eyingo. Ge nenete! Etoyi, ene ngu ma ingoro ingoro, ene meno urungga ero eyingo. Yisas Dewitro osiyi, ge noro nowoondoyi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tenuno! Eyingo. 40-41 Ngundiro meno etoni, Yisas ingoro, omburo dikaro
eyingo. Ngu oningga ngu yoya, no tanggenemo ngano ombuyi! Etoni,
oninggaku yoro Yisas tanggeyimo ombutoyi, Yisasdo sumoo inoro
eyingo. Nondo ndawu ooga tenggunowero ingoote? Ero sumoo etoni, ngu
oni doongeyi biyomingga, ngundo mandeni gumi eyingo. Urungga Oo
Bidodo Simburi Simbune, no doongetero, mera oo kenowero ingooteno.
42 Etoni, Yisasdo eyingo. Doongeteya keno! Gengo nowoondogemo
hamoo teyingongga, ngundo yomosinggerootoni, ge ko mete tete. Eyingo.
43 Yisasdo ngundiro etoni ngu, oni doongeyinggaku sodedomangge
metemi tero doongeteyingo. Ene doongetero mera kenoro, Yisas keyoro
endeyoro, ene Anutro bingami urungga oorengo ero okooyingo. Oni
simoo bare ngundiro kenoro ngu, ene nguya Anut oowooyi bingami ero
okooyingo.

Sakiyasro Mande

19 1 Yisas oororo, Yeriko ende newendemo uro, oorowuwero teyingo.
2 Yeriko nguno oni gura oruwoku, ngu oowooyi Sakiyas. Ene
ngu Gabumanro beye yoyingo oningga nguro tabango, ene digi beye
sitowinidodo. 3 Ene Yisas kenoro ingoweroyimboro Yisas ngu onendo
ero, nguro kenowero hahangero oruwo. Ene oni simoo bare urunggado
doobengootoyi, nguro ene ma kenoweroyi teyingo. Ene oni ootuwoo
oorengo tondongo nguro ene Yisas kenoweroyi kini. 4 Sakiyas ingoyingo.
Yisas ngu, ene ngu oorega ngu keyoro ombuwa, ero ingoyingo. Nguro
ene koretero kendutero oororo, de oorero ngunonggo gome kenowero,
ero teyingo. 5 Yisasdo ngu oorega, ngu keyoro yade omburo, Sakiyasdo
oruwoku degaku damonimo omburo, randoro de sanganimo doongetero,
kenoro eyingo. Sakiyas, ge sodedo merako ombu! Ataga no komo
gengo yano geya oruwaro. Eyingo. 6 Sakiyas ngundiro ingoro, ene
sodedomangge somooruruwooro merako omburo, ene newendemonggo
oni oni tero, nguro Yisas yoro, enengo yano oorowuyingo. 7 Oni bidodo
ngundiro kenoro, sanggiri tero boguwooro eyingo. Yisas kenoyi! Ene
weti mbumbuwadodo oni Sakiyas, nguro yano uro, nguya oorooteriku
eke! Eyingo. 8 Sakiyas ene Yisas kenoro, enengo weti mbumbuwa
tewoku, nguro ingoro, newendemo hamoo tetoni yowoorengoyingo.
Nguro Sakiyas ootoogero dikaro, Urungga Oo Bidodo Simburi Yisasno
eyingo. Oo Bidodo Simburi Urungga, ge ingootooga, no nenengo oo
bidodo kewooro oorengo wesoowooro, gumi gura ngu angoyi oni
bayetero yunowano. Ene nondo oni gidaregaro beye oo kingo ganayeroro
yowonoku ngu, nobana gumi ataga tambu namoraya namoraya
yunowano. Eyingo. 9 Yisasdo ngu ingoro, mandeni gumi eyingo. Ataga
Anutdo nga yano oni simoo bare nga yoyoote. Ndadiro nguro, nga
oningga nga, ngu Ebarahamro osiyi gura. 10 No Oniro Nangoni, nondo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni oonootero oorootenggoku ngu ereweyeroro ko yoyowero ombuwono. Eyingo.

Ko Oni Kande Eraya Beye Yoyingo Ero Nguro Mande Adingayi

11 Yisas Yerusalem ende namoko mayetoni, nguro oni simoo bare
ngandiro ingoyingo. Ataga, Yisas Yerusalem oorero utoni ngu, Anut
enengombo sobowooweroyi naruwo ataga tunootewa, ero ingootenggo.
Nguro oni simoo bare enengo mande ingootoyi, Yisas mande adingayi
gura eyingo. 12 Ene ngandiro eyingo. Naru gurano, oni urungga ene
oriroko ende gurano toongewero, nguno ene oowooyi urungga oo
bidodo sobosobo koreteyingo oowooyi ngu etoyi, ene ko mayewa.
13 Ngu oningga, ngundo enengo ko oni kande eraya negoyerootoni
ombutoyi, beye 20 Kina ko oni guranangge nangge yunoro eyingo. Ye
nga beye ngando ko teya nguro gumi yoya soweyoya yeyadoyiga, no
ko yowoorengoro mayero yeyowano. Eyingo. 14 Enengo ende gobooro
onikundo oo sobosobo tewero toongewoku, nguro ene ngu oningga ngu
yokoyingo. Ngundiro nguro, ene enengo oni gidarega sureyerootoyi,
keyoro, saro eyingo. Nga oningga ngando oni urungga tero noorengo
sobosobo koreteyingo oodoni, ngu ma ingowato. Eyingo. 15 Ene ma
ingoro, nguro ene oo bidodo sobosobo koreteyingo orini, ero rogo
tewonggo. Oni urunggado mande ngundiro ingoro, arisa, yade yade
enengo merako ko mayeyingo. Oni nondo kuri beye yunowonomu,
ngu negoyerootoyi, mayetoyi eyingo. Nondo kuri beye yunowonoku
ngu koyi tero, nguro gumi ndadiro yowonggoku, ngu etoyiga, ingoowe
eyingo. 16 Nga, koreteroga ngundo mayero eyingo. Urungga, gedo kuri
beye doobe eraya (20 Kina) nunootoyi, ngundo ko teroodoowe, nguro
gumi yowonoku ngu, onibiga (200 Kina) tunootewo. 17 Ngundiro etoni,
ngu oni urungga ngundo ingoro, gumi eyingo. Ge ko oni gome! Ge ko
gome yanggango tewo! Ge oo bodaga ngu gome sobowooro koyi tewo.
Ngundiro nguro, no ge goyewe oni urungga tero, ende kande eraya nguro
sobosobo oruwa. Eyingo. 18 Arisa, Ko oni erayayiga ngundo omburo
eyingo. Urungga, kuri gengo beye doobe eraya (20 Kina) nunoyingoku,
no ngundo ko tero, gumi yoro yeroodoowe, doobe kande eraga (100
Kina) tunootewo. Eyingo. 19 Ngundiro etoni, asa, oni urunggakundo gumi
eyingo. Gome oorengo! No ge goyewe oni urungga tero, ende kandegura
nguro sobosobo oruwa. Eyingo. 20-21 Asa, ko oni kootungga ngundo
omburo eyingo. Urungga, ge kuri doobe eraya (20 Kina) nunoyingomu
ngu nga. No nga yoro, oororo, torige towimbo doobemooro oongootoowe
oorooteku nga! Ndadiro nguro, no ge geyootenoku ngu, ge oni sanggiri
nguro, oni gurado oo yetoni ngu, gedo ngu ooga ngu yoote. Oowari oni
gurado miteku ngu, gedo oo ngu sero engge yoote. Ngundiro nguro, no
gengo sosorero nguro yetoowe ooroote. Eyingo. 22-23 Ngu oni urungga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oo bidodo sobosoboga, ngundo sanggiri urungga tero eyingo. Ge ko oni biyomi oorengo! Gengo mandege, ngundo goyeni, ge mandedodo tete. Ge ingooteku ngu, no oni sanggiri oo oni songombo yetenggoku ngu no yooteno. Oni songombo oowari mitenggoku ngu, nondo ngu sero yooteno, ero ete? Ndawugaro ge noro beyega nga, oni beye yowooraringoweroyi oni yunootoyi, ngundo ko tetoyi, no omburo, nenengo beye nga gumi yoro, nguro duwoo nguya gura yoweroyi? Ero eyingo. 24 Ngu oni urungga ngundo oni tanggeyimo dikayingokuya eyingo. Ye ngu beye doobe eraya (20 Kina) ngu sobiyoya, oni beye onibiga (200 Kina) ngu inoyi! Eyingo. 25 Ngundiro etoni, ngu onikundo, oni urunggakuno eyingo. Urungga, nga oningga nga, ngu ene onibiga (200 Kina) kuri yowo! Eyingo. 26 Oni ene ingondudu gidarega Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo simoo bare enengo sobowooteku, nguro muriye sowoongga watayi, asa, Anutdo ngu enengo ingondudu ngu soweyoro urungga inowa. Asa, ene oni gura ngundiro ingondudu bodaga ngu oodoni nguro ma koyi tero ngu, asa Anutdo enengo ingoyingo bodagaga ngu bidodo yoro yokowa. 27 Ene noro mundi oni, ngundo no enengo sobosobo ma oruwero ewonggoku, ngu oni ngu yoyoya, ngano ombuya, nenengo doongenemo yureyiga kumooyi. Eyingo.

Yisas Yerusalem Endemo Bingami Ngguyidodo Oororo Uyingo
(Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Yon 12:12-19)

28 Yisasdo ngu mande ngu ero yokoro, ene ootoogero koretero ene Yerusalem oorowutenggoku oorega ngu keyoro oorowuyingo. 29 Yisas yade yade oororo Betipas ko Betani ende erayaga ngu namoko mera puri oowooyi Olib, ngu damonimo mayero, ngunonggo enengo kirikiri oni eraya sureyerootoni, koretero oorowuworiyo. 30 Yisasdo kirikiri oni erayaga nguya ero eyingo. Yari andu endegano anduno ooroya, uya Hos gura oowooyi Donggi duriyo gura gosiyootoyi oorooteku ngu, gurado kuri ngu sanganimo ma bibiteyingongga ngu kenoya, yoya omburi. 31 Ngu Donggiga nguro kimbonayi wesiyootoriga, oni gurado ewaku ngu, yari ndawugaro ngu wesiyoro yowero, eya etoningga ngu, yari ngandiya eri. Urungga Oo Bidodo Simburi, ngundo ko tewero ngundiya eya yoya omburi. Eyingo. 32 Asa, kirikiri oni erayagaku mande ngundiro ingoro oororo, oo bidodo Yisasdo ewoku, ngundiro nangge kenoworiyo. 33 Kirikiri oni erayagaku, ene Donggi duriyo kimbonayinggaku wesiyowootori, nguro simbukuriyibo yeyoro, sumoo eyingo. Yari ndawugaro ngu Donggi nangoningga ngu wesiyooteri? Eyingo. 34 Kirikiri oni erayagakundo gumi eworiyo. Urungga Oo Bidodo Simburi, ngundo ko tewero ewokuro eworiyo. 35 Arisa, kirikiri oni erayagaku Donggi nangoni duriyogaku yoro Yisasno ombuworiyo. Ngundiro tero, yoro omburo, enengo towikumba ngu Donggi duriyogaku sanganimo yomiyingo. Ngundiro yomitoyi,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisasdo ngu sanganimo bibiteyingo. 36 Yisasdo Donggi sanganimo bibitero
oorowutoni, asa, simoo baredo enengo nengguro andangero oorekanare
yomitoyi, Donggi ngu sanganiwoore oorowuyingo. 37 Yisas yade omburo,
Olib puriwoore ooregaku yokoro uyingo. Ngundiro utoni, asa, Yisas
enengo kirikiri onikuya oni songo urungga nganoku nguya, ene Yisasdo
bibitero utoni, kenoro, ene oo bidodo onindo ma teweroyimu ngu tetoni
kenoyingoku, nguro ingondudu tero, nguro ene damoni yero, Anut
bingami ero okooro, oni oni teyingo. 38 Ngundiro tero, ene meno moguru
tero eyingo. Noore enengo bingami ero okoowato! Anutdo kumana nga
oni sobosobo koreteyingongga nga inootoni, ene Oo Bidodo Simburi
Urungga, ngu oowooyimo ombuteku ngu! Oni bidodo Sambo endemo
oorootenggoku nguya, ene komo Anut urungga awuno oorengo oorooteku,
nguro oni oni teya, bingamini duridarinidodo teyingo! Eyingo. 39 Yisasro
kirikiri onindo ari moguru tetoyi, Parisi onindo kewooroyemo ootooro,
ngunonggo ngundiro yeyoro Yisasno eyingo. Oo etuyeroyingo oni, gengo
kirikiri oni kenggemo oni nga manggaruyeroya etooga, ari moguru nga
yokoyi! Eyingo. 40 Ngundiro etoyi, ene Yisasdo gumi ero eyingo. No yeno
hamoo eteno! Ene manggoye gosiyoro nenetetoyi ngu, arisa, digi merako
nga enengombo ero moguruwoowanggo! Nondo nga oni nga manggoye ma
gosiyerowano. Ene komo Anut oowooyi ero okoowanggo. Eyingo.

Yisasdo Yerusalem Endeboro Sendoyingo

41-42 Yisas ende namoko tunootero, ene Yerusalem ende
kenondadangero, oni simoo barero sendoro eyingo. Ye Yerusalem oni
simoo bare gowugowurongo! Nondo ombuwonomu ngu, ye nowoondoye
imakeyingo muri ngu, ye Anutya gobooro yeyi etoowe, ene ye nguro ma
ingondudu tetenggo. Ene ye yokootoyi, nguro Anutdo oo doongeyemo
oongooyunootoni, ye ma kenowonggo. Ene ataga ngu naruni kini teteku
nga! 43 Ye ingoyi! Kootuyisina, naru gura tunootewaku nguno, yengo
mundi oni ngu omburo, ebe urewero pawayeroro, mere sero woodoo
yero, ende newendemo uro ye bidodo pawayeroro yutomukowanggo.
44 Ngundiro tero, ene ye yengo simoo namboye nguya yomburiyeroro
yoyokowanggoku ngu, ngu nguya kowuri koorowooro oruwanggo. Ene
yengo digi gura yokootoyi, digi dobooyi sanganimo ma oruwa. Ndadiro
nguro, ye Anutdo naru ngano omburo yoyoro hoorooweyeroweroyi ngu
ma ingowonggoku nguro. Eyingo.

Yisasdo Tembelno Oni Oo Uriyoro Beye Koyi Tetoyi Oweyeroro Tembel Yomosiyoyingo

(Matiyu 21:12-17; Mak 11:15-19; Yon 2:13-22)

45 Ngu naruno, Yisasdo yambo ya oowooyi Tembel ngu newendemo
uro, simoo bare yeyondandangetoni, oo uriyoro yoro, oororo omburo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tetoyi, ngu oweyerootoni, oorero sayingo. 46 Yisasdo ero eyingo. Anutro
mandeno ngandiro nakangoyingo. Noro ya ngu yemboongeweroyi
ya nangge oruwa! Eyingo. Ngundiromu, ene yendo ngu yeyi yakaka
oniro kombiteyingo digi wondokoyi ngundiro tete. Eyingo. 47 Yisasdo
naru bidodomo, Tembel yano mande muri gomemu ero etuyeroro
oruwo. Ene Anutno wooro yeyingo oni nguro sobosobo mamana mande
etuyeroyingo oni, ko Yuda simoo barero tabango oni, ngundo ureyi
kumooweroyimboro oore ereweyingo. 48 Ene oni simoo bare bidodo
Yisasro mandeni ingoweroyimboro yanggango yetoyi, nguro ene teweroyi
kini. Ngundiro nguro, tabango oni ene Yisas ureyi kumooweroyi oore
gura ma kenoyingo.

Tabango Onindo Yisasro Koni Nguro Sumoo Inoyingo
(Matiyu 21:23-27; Mak 11:27-33)

20 1-2 Naru gurano, Yisas Tembelno muri gome etuyeroro,
mande mesarango ngu simoo bareno wesiyoro ero oodoni,
nguno Anutno wooro yeyingo oni, nguro sobosobo, mamana mande
etuyeroyingo oni, ko Yuda simoo barero tabango oni, ngundo Yisasno
omburo eyingo. Ge nooreno e. Ge ndawu sunggiga geno oodoni, ge
ngunonggo ngu kongga ngu tete? Onendo sunggi ge gunowo? Eyingo.
3-4 Yisas enebana mandeye gumi eyingo. No nguya no mande guraro ye
sumoo yunowero, ye nono eyi. Yondo sonoyeroyingongga ngu sambo
endeboromu, ngundi merako oniromu nangge, bine? Eyingo. 5-6 Arisa,
enengo nangge mande ero ingoro eyingo. Sambo endeboromu ewatoku
ngu, enendo nooreya ewa. Ndadiro nguro, ye nowoondoyemo hamoo
kini, ero ewa. Noore ngandiro ewatoku ngu, oo merako oni simoo
barero ewatoku ngu, asa, simoo baredo sanggiri tero, digi yoro, ngundo
noore yureyi kumoowato. Ene Yonro ngu nowoondoyemonggo ngandiro
hamoo ingootenggoku ngu, Yon ngu Anutro ingondudu eyingo oni gura.
Eyingo. 7 Ngundiro nguro, ene Yisasno mandeni gumi eyingo. Noore ma
ingooteto. Ngu sono gimuyunoyingo mandega ngu Yondo, ndanonggo
yoro mayewo. Eyingo. 8 Ngundiro etoyi, Yisasdo ngu oni tabango nguya
gumi eyingo. Ngundiro nangge, no ndawu sunggigano ko tetenoku, ngu
yeno ma ewano. Eyingo.

Oowari Ko Oni Sobosobo Biyomi Nguro Mande Adingayi
(Matiyu 21:33-46; Mak 12:1-12)

9 Asa, Yisasdo ootoogero, ene nga mande adingayingga nga simoo
bareno eyingo. Naru gurano, oni gurado Wayin kongga tero miyingo.
Ene ngu Wayin kongga ngu, ene oni gidaregado sobowooya beye koyi
teyi ero eyingo. Ngundiro tero, ko simburi ngu (Anutdo) ene toongero,
ende orirokono naru pirungga nguno oruwo. 10 Wayin engge yoweroyi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

naruwomo, ko simburigakundo ko oni gura sureyootoni, enengo
Wayin kono ko oni ko tewootoyi nguno oorowuyingo. Ko nguro oo
engge gura inootoyiga, yoya ombuni, ero sureyoyingo. Ene kono ko
onikundo ngu oninggaku dowooro utoro sureyootoyi, kingo kande
enengo oni urunggaku tanggeyimo oorowuyingo. 11 Ngundiro tetoyi, ko
simburigakundo ko oni gura sureyootoni oorowuyingo. Kono onikundo
ngunggaku nguya dowooro utoro yokoro sureyootoyi, kingo kande
enengo oni urunggakuno oorowuyingo. 12 Oni urunggakundo enengo ko
oni tambu kabusayiga ngu soweyootoni oorowuyingo. Kono onikundo
ngu ko oningga nguya utoro okooro kanggaroko oorongootoyi uyingo.
13 Ngundiro tetoyi ngu, ko simburi ngundo ingondudu tero eyingo. No
ndadiro tewano? No nenengo nangone guranangge (Yisas) no nguro
gome ingootenoku nga sureyootoowe oorowuwa. Ene nenengo nangone
kenoro ene sosorero, enengo manggowo ingowanggo. Eyingo. 14 Ngundiro
soweyootoni, omburo, ene oni kono ko tero oruwonggoku, ngundo
doongetero, ko simburiboro nangoni kenootoyi ombutoni, enengo nangge
mande ero eyingo. Ngu oningga ngundo ngu kootuyisina eweyimbo
oo ngu bidodo enendo yomukowa. Ngundiro nguro, noore ataga ene
ureye kumoowa. Ngundiro tero ngu, asa, nga kongga nga, ngu oode
noorengo yowato. 15 Ngundiro ero, sobowootoyi ombutoni, dowooro
okooro, kanggaroko oorongooyi utoni, owero uro nguno utoro, ureyi
kumooyingo. Arisa, Wayin kongga ngu simburibo ngu oniku ndadiro
teyunowa? 16 Wayin ko simburi, ngundo ngu ko oniku bidodo yureni
kumoomukootoyi, ngu Wayin kongga ngu oni songo gidarega yunowa.
Ngundiro etoni, ngu oniku ngu mandega ngu ingoro gumi eyingo.
Enengo ko sobosobo oni ngundo ngundiro muri ngu ma tewanggo.
Eyingo. 17 Yisasdo yeyondandangero eyingo. Ngu mandega Anutro
mandeno oorooteku, nguro muri ngu ndadiro? Nga Anutro mande
nakangoyingo ngano oorooteku ngu hamoo bine, asa, mande adingayi
nguno ko oni biyomi enengo nangoni ureyi kumooyingo ngu nguya
hamoo.

> Nga ya nomonimboro u nongginingga ko onindo andangero
> yokowonggo. Ngungga ngu ya nomonimboro u nonggini
> koreteyingo. Eyingo. *(Sam 118:22)*

18 Oni bidodo songo songo Krayis Yisas kootu inoro ngu, ene ngundiro
tero, ene ya nomonimboro u nongginingga, ngu sanganimo sorero, ene
biyomi yewa. Ko biyomi tetoni, nguro ngu Krayis ko uriyi gumi biyomi
teyunowa. Ngundiro nangge, ya nomonimboro u nonggini koreteyingo,
ngundo ngu oningga ngu sanganimo sorero utoro yomburiyootoni,
sosorango oorengo yewa. Ero eyingo. 19 Mamana mande etuyeroyingo
oni, ko Anutno wooro yeyingo oniro sobosoboku, ngundo ngu
ingowonggoku, ngu mande adingayingga nguno ko oni oo biyomi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tewonggoku ngu, Yisasdo ene yosanggawero ete. Ngundiro nguro, ngu narungga nguno nangge dowooro ureyi kumoowero terogo, ene oni simoo barero sosorero, nguro yokoyingo.

Ngu Onikundo Digi Beye Gabumanro Tabango Koreteyingo Inoweroyi Nguro Yisas Sumoo Inoyingo
(Matiyu 22:15-22; Mak 12:13-17)

20 Mamana mande etuyeroyingo oni, ko Anutro wooro yeyingo oniro
sobosobo, ngundo Yisas ureyi kumoowero oore erewero, nguro ene oni
gidarega sureyerootoyi, omburo Yisas kenondadangero sobowooyingo.
Ngu oni ngu enengo muriye biyomi ngu oongooro, ene oni gome nenengo
eya eyi, ero godange teyingo. Ene Yisasdo mande biyomingga etoningga,
nguro dowooro, Gabuman mande wirikoyunoyingo onino yeweroyimboro
ngundiro teyingo. 21 Ngu onikundo Yisas sumoo inoro eyingo. Oo
etuyeroyingo oni, noore ingootetoku ngu, gengo mandege ngu gome
nenengo oorengo. Ge Anutro mande gome nenengo nangge oni simoo
bare bidodomo etuyeroote. Ge oni goweye nangge ma kenoro ingoote.
Kini, ge oni nowoondoye wirikoyeroro kenoote. Nguno noore ingootetoku
ngu, gedo Anutro mande hamoomu nangge nenengo etuyeroote. 22 Ge
ndadiro ingoote? Noore Gabuman oni (Takis) beye inoweroyi ngu mete
inowato, ngundi Anutno beye yewato, bine? Eyingo. 23-24 Ngundiro etoyi,
ene Yisasdo enengo mande godange etenggoku, ngundiro ingoote. Nga
oni ngando, ene no towootowoonerowero etenggo. Nondo guraro etoowe
ngu, asa, enendo nosina mande sanggawero ewanggo. Ene ngundiro
ingoro yokoro, enebana eyingo. Beye gura no etunerootoyiga kenoowe.
Ngu Gabuman tabango gabogaboyi, ko oowooyi nguno oorootekungga
ngu, oone oowooyi nakangootoyi ooroote? Etoni, ngu enendo gumi
eyingo. Ngu Gabumanromu. Eyingo. 25 Etoyi, Yisasdo eyingo. Arisa,
Gabumanro oo ngu Gabuman inoyi. Anutro oo ngu, Anut inoyi.
Eyingo. 26 Ngundiro etoni, ene Yisas sodedo simoo bare doongeyemo
dowooweroyi nguya kini. Ene bidodo Yisasro mandeni nguro ingondudu
urungga tero, ingoyingomu ngu nenengo, nguro ene mandeni gumi gura
ma eyingo.

Oni Kumooro Ko Ootoogeweroyi Nguro Yisas Sumoo Inoyingo
(Matiyu 22:23-33; Mak 12:18-27)

27 Sadusi oni ngundo oni kumooro ngu, ene ko ma ootoogewa, ero
nowoondoyemo hamoo ingootenggo. Naru gurano, Sadusi oni gidaregado
omburo Yisasno ngandiro eyingo. 28 Oo etuyeroyingo oni, Mosesndo
mande gura ngandiro nakangoyingo. Oni bare yoro oode, ene simoongo
kinimo kumootoni ngu, ene kootuyisina, koneyombo ngu barega ngu
yoro, bareyi tero oruwa. Oode, nangoni tero, banemboro nangoni, ero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ewa. 29 Arisa, oni simoonggoro gura ngu kandegura gidemboro eraya
oruwonggo. Koretero bayega, ngundo bare yoro, simoongo kini oode
kumoowo. 30 Arisa, erayayiga ngundo ngu barega ngu yoro oode, ene
nguya kumoowo. 31 Kootuyisina, ngu koneyari kabusayiga oode ngu
barega ngu yowo. Ngundiro nangge, ngu oni simoonggoro kandegura
gidemboroga ngu bare guranangge ngu yoro simooye kini, kingo yoro,
oode kumoomukoyingo. 32 Kootuyisina, ngu barega nguya simoongo
kini kingo kumooyingo. 33 Arisa, oni kumoononggo ko ootoogeyingo
naruno ngu, barega ngu kameyi oorengo ngu oone? Kuri ngu oni
simoonggoroga ngu bareye guranangge nguro. Ero eyingo. 34 Ngundiro
etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Nga naruno ngano, ngu oni bare
yoro, kameyi bareyi teweroyi murini ngu tetenggo. 35 Ene oni bidodo
Anutno nowoondoye hamoo teyingongga ngu, naru wengamo, ene ko
keta ootoogero sambo endemo oruwanggo. Ngu naruno ngu, ene ko
ma ebe yoyootero erambarisa ma tewari. 36 Kini, naru gurano, ko ma
kumoowanggo. Nguno, ene Anutro Engel oni ngundiro tero oruwanggo.
Ene Anutro simoongo tero oruwanggo. Ngundiro nguro, Anutdo
merenonggo yokutuyerootoni ko ootoogewanggo. 37 Mosesndo nguya
oni kumoononggo ko yokutuyerowa, ero etuyeroyingo. Kurimi, Anutdo
de bodagano de soru tunootero ngunonggo Mosesno ngandiro eyingo.
Ataga nga naruno ngano, no ngu gengo osi osingge Ebaraham, Ayisak,
ko Yekob ngu Simbuye Anut, ero eyingo. Anutdo Mosesya mande eyingo.
Osi osingge kuri kumooyingomu, enengo gaboye ngu ataga sambono keta
oorootenggo. 38 Anutga ngu oni kumooyingo nguro Anut kini. Kini, oni
simoo bare Anutro nowoondoyemo hamoo tero kumoowanggoku ngu,
nguro gaboye keta sugi sugi Yisasya oruwanggo. Anut doongeyimo ngu
oni nowoondoyemo hamoo teyingomu, ngu ataga keta oorootenggoku,
ko kuri kumooyingomu nguro gaboye keta oorootenggoku nguro Anut
nguya. Eyingo. 39 Yisasdo ngundiro etoni, asa, mamana mandero oni
gidaregado mandeni gumi eyingo. Oo etuyeroyingo oni, ge hamoo
nenengo mande enggemo ero ete. Eyingo. 40 Nguro ene sosorero, Yisas ko
ma sumoo inoyingo.

Yisasdo Parisi Oni Krayis Oowooyingga Nguro Sumoo Yunoyingo
(Matiyu 22:41-46; Mak 12:35-37)

41 Yisasdo eyingo. Onindo noya ngandiro etenggo? Krayis ngu Dewitro
osiyi nangge, ero etenggo? 42-43 Ene ngundiro ero nguro Anutro yambo
bukno ngu Dewitdo enengombo Krayisya eyingo.

> Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo noro Simbune urungga
> ngandiro eyingo. Ge kandene koondosina bibite. Kootuyisina,
> gengo mundi oni yoyewe gengo kengge damonimo wata
> yenggunowano. Eyingo. *(Sam 110:1)*

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

44 Dewit enengombo ngu ewo. Oo Bidodo Simburi Simbunani Urungga.
Eyingo. Ndadiro nguro, enengo osiyi tewa? Eyingo. Dewitdo ngu ko
uriyoro yoyoweroyi oni tunooteweroyiga, Krayis, nguro ero eyingo.

Mamana Mande Etuyeroyingo Oni Nguro Muriye
(Matiyu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54)

45 Ngu naruno, oni simoo bare bidodo oode, Yisasro mandeni ingootoyi,
Yisasdo enengo kirikiri onino, ero eyingo. 46 Ye mamana mande
etuyeroyingo oni nguro ingonda teyi! Ene towikumba piru piru yemuro
endeyowero gome ingootenggo. Ene yowuru musiyomo simoo baredo
bingamiye ero okooweroyi, nguro gome ingootenggo. Ene yambo yano
oni doongeyemo, amuno koretero bibitewero gome ingootenggo. Ene
oo simbo urungga kayingo naruno, yaba koreteyingo nguno bibitewero
nguya gome ingootenggo. 47 Oni doongeyemo ngu oni nenengo gome, ene
nowoondoyemo ngu Anutro ma ingootenggo. Nguro, ene bare wabu ngu
ganaganayeroro yemboongeyingo piru piru tetoyi, Anutdo bare wabu ngu
hoorooweyeroni, ero tetenggo. Ene torige kombi tero, nguno bare wabu
nguro ya, oo sitowi bidodo ganaganayeroro, gasiyoro yoyunootenggo. Ero
eyingo.

Bare Wabu Angoyinggado Enengo Beyeku Bidodo Anutro Koro Yeyingo
(Mak 12:41-44)

21 1 Yisas doongetero yeyootoni, oni beye sitowiyedodoku Anutro
yambo yano (Tembel) Pawusno beye urungga kingo duwoo
yetoyi yeyoyingo. 2 Ene bare wabu angoyingga nguya kenoyingo. Ngundo
enengo beye bobodi erayagaku ene eraya eraya yoro, oororo Pawusno
yeyingo. 3 Nguro Yisasdo kenoro ingoro eyingo. Hamoo oorengo no yeno
eteno! Nga bare wabuga, ngando oni pawusno beye urungga yetenggoku,
ngu dagayeroro, enendo urungga oorengo yete. 4 Ndadiro nguro, oni
nga bidodo ene beye urungga enengo yano ooroote. Ene ngunonggo
gidarega andangero, yoro omburo, Anutro koni nguro yetenggo. Ene nga
bare wabuga nga, ngu ene hamoo ooni kinimu. Ngundo enengo beyeku
ngu bidodo yoro omburo yete. Ene oowari uriyoro neweroyi gura kini.
Eyingo.

Yisasdo Oo Kowuri Urungga Oorengo Kootuyisina Tunootewa, Ero Eyingo
(Matiyu 24:1-14; Mak 13:1-13)

5-6 Yisasro kirikiri oni gidaregado yambo ya oowooyi Tembel nguro
mande eyingo. Nga Tembelga nga, ngu onindo kuri digi oo gome wadori
yero oo ngu kingo sumangeno Anutno yetoyi, ngundo ngu Tembel
ya irosarani teyino. Etoyi, Yisasdo ingoro gumi eyingo. Ngu oo ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ataga kenootenggoku ngu, naru gura tunootetoni, digi gura yokootoyi,
digi gura sanganimo ma oruwa. Onindo ngu bidodo usosowooro,
dorowooyi merako uwanggo. Eyingo. 7Ene Yisas sumoo inoro eyingo.
Oo etuyeroyingo oni, ngu ooga ngu ndadiboro tunootewa? Nguro
naruwo namoko tetoni, noore ndawu sunggiga kenoro, noore nguno
ingowato. Narunggaku namoko tete, ero ingowato? Eyingo. 8Ngundiro
etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Ye komo ingonda teya oodoyi, oni
songombo ye ma ganayerowanggo. Kootuyisina, no oowoonemo, oni
oowooyingga oorengo mayero, ye ganayeroro ewanggo. No nga Anutdo
noore yoyowero sunggi yeyingo oningga nga nangge, Krayis gura kini.
Ngu hamoo! Naru namoko tete, ero ewanggo. Ye ngundiro ingoro ngu,
ye oororo, ngu ma keyoro oorowuwero. 9Kootuyisina, me ebe urungga
teweroyi mande binga ye ingowanggo. Oni rongge ebe nguya tero,
nowoondoye songo songo yero, buribari oodoyi, ye ngu ingowanggo. Ye
nguro ma sosorewero. Oo ngundiro ngu bidodo koretero ombumukoro
yokowa. Naru wenga, ngu narunggano, nguno sodedo ma tunootewa.
Eyingo. 10Asa, ngu naruno, Yisasdo ngu mande ngu soweyoro eyingo.
Oni sowe gurado ootoogero, oni sowe gidaregaya ebe rongge sambi
tero, ebe urewanggo. Merako ngaro sobosobo oni guraro keyimo onindo
ootoogero, sobosobo guraro keyimo oniya ebe kendukendu tero, ebe
urewanggo. 11Imimi ururumu nangge mera nga dowooro yokutuwoowa.
Mera ngano, oowariro kumooyingo urungga oorengo tunootewa. Sayi
ko oo biyomi ururu mera gurano gurano nguya tunootewa. Sambono oo
sosoreweroyi sunggi guradiro guradiro nguya tunootetoni kenowanggo.
12Ene oo ngu ma tunooteyingomo nguno ye noro nowoondoyemo
hamoo tetenggoku nguro, onindo ye yodowooro, ye kowuri gura
gura yunowanggo. Ene ye yoyoro, yowuru yano mande wirikoyingo
onino yoyewanggo. Wirikoweroyi musiyomo, yoyoro, ya biyomimo
yoyewanggo. Mera ngaro oo sobosobo onino ko Gabuman onino nguya
yoyoro oorowutoyi, ngundo yengo mandeye nguya wirikoyunowanggo.
Ngu oo ngu bidodo no oowoonemboro ye teyunowanggo. 13Ngundiro
teyunootenggoku oni nguno, ngu ye Anutro mande keta mesarango
ngu eweroyimboro ooreyi yetenggo. 14Mande nga nowoondoyemo
nakangootoyiga nguno orini. Yeno ngundiro muri ngu ombuwero
tetoningga ngu, ye nowoondoye buribari ma ingondudu tero ewero, noore
ndadiro ewato, ero ma ingowero. 15Ndawugaro nguro, no nenengombo
manggoye yewe tango yetoni, mandeye ingonduduye nguya yewe himi
yetoni, ingondudu gomemu ye yunowano. Yengo mundi oni, ngundo
yengo mandeye ngu ma utoro, oorongooro yokowanggo. 16Ngundiro
nangge, ene noro nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu, kootuyisina,
yengo awanamoye, konebaye, yengo sowisawiye, dobookuriye, ngu
bidodobo ye yoyoro, mundi onino yoyetoyi, onindo ye gidarega yureyi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kumoowanggo. 17 Oni gura gurado yeya nowoondoye biyomi oorengo
yewanggo. Ndadiro nguro, no oowoone ngu yeno oorooteku nguro. 18 Ene
yengo tabayemo uye guranangge nguya ma oonootewa. 19 Ye yanggango
ootooro ngu, yengo keta suwooyi sano sugi sugi oruweroyiga ngu
yowanggo. Eyingo.

Yisasdo Yerusalem Kootuyisina Biyomi Yeweroyi, Nguro Eyingo
(Matiyu 24:15-21; Mak 13:14-19)

20 Yisasdo mande gura eyingo. Ye Yerusalem kenootoyi, me oni mayero,
ngundo pawangoro wooriringootoyiga ngu, ye nguno ingoyi. Yerusalem
ende yomburiyoweroyi naruwo namoko tete, eya ingoyi. 21 Asa, ngu
narungga nguno, oni Yudiyano oorootenggoku ngu, ene sodedo saya,
mera pupurimo kombiteyi. Oni Yerusalem endemo oorootenggoku ngu,
ene mera songomo sayi. Oni Yerusalem dabemimo diguno oorootenggoku
ngu, ende newendemo ma uwero. 22 Ngu narungga ngu, Anutdo weti
mbumbuwa gumi yunoweroyi naruwo. Ngundiro nguro, mande bidodo
Anutro mandeno oorooteku ngu, engge yeni tunootewa. 23 Ngu narungga
nguno, bare kawuyedodo, ko bare simooye owita nono netenggoku, ngu
naruno, oni oniyooge! Kowuri urungga oorengo nga meranggano ngano
tunootewa. Anutro sanggirini nga oni simoo bareno ngano omburo
kutuwooyunowa. 24 Me onindo dugebo yootoongoowanggo. Me onindo
gidarega yoyoro, enengo merako saro, ya biyomimo yoyetoyi, nguno
oruwanggo. Oni sowe gidaregado Yerusalem ende yanggango sugi
sugi soboyeroro, yomburiyeroro oodoyi, oororo, Anutdo me ebe yeni,
kiniteweroyi naruno yokowa. Eyingo.

Kootuyisina Anutro Nangoni Oni Kirarongo Ngu Ombuwa
(Matiyu 24:29-31; Mak 13:24-27)

25 Yisasdo mande gura eyingo. Kootuyisina, sambono ogisano,
kombono, tootuno nguya sunggi guradiro guradiro tunootetoni
kenowanggo. Merako oni simoo bare nowoondoye buribari ingoro,
hahangero ingowatu oorengo tewanggo. Ndadiro nguro, wendeyi nguya
tambu urungga urungga dokero, tuwi tero ngguyi urungga oorengo utoni
ingoro, nguro sosorewanggo. 26 Oo kowuri urungga ngundiro merako
ngano ombuwero tetoni, nguro oni simoo bare sosoreyingo urungga
oorengo tero, nguro ingondudu tewanggo. Nowoondoyemonggo ngundiro
sosoreyingo urungga tero, sambono tootu oo ngu kenootoyi, piparero,
mboorombooro tetoyi, ngu kenoro, doongeye toongootoni, gaboye
kumoowanggo. 27 Ngundiro oo ngu tunootetoni ngu, asa, Oni Nangoni
ngu goobooreno ombutoni kenowanggo. Ngundiro ombutoni ngu,
enengo yanggangoni, bingamini ko duridarini ngu bidodo kenowanggo.
28 Kootuyisina, oo ngu tunootewero tetoningga ngu, ye ootoogeya,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

dikaya, sambosina randoya doongeteyi, Anutdo ye ko yoyoweroyi narunggaku tunooteteku ngu! Ero eyingo.

Kopi Dega, Ngundo Ngu Narungga Ngu Rogowoote
(Matiyu 24:32-35; Mak 13:28-31)

29 Yisasdo mande adingayi gura ero eyingo. Ye Kopi dega ngu kenoya,
ko de gidarega nguya yeyoyi. 30 Ye kenootoyi, nungo yero, bubudingo
yetoni, ye ngu kenoro ingootenggo. Ataga Kopi enggeweroyi naruwo
tunootewero tete, ero ingootenggo. 31 Ngundiro nangge, ye nga oo
kowuri etenoku nga, tunootetoningga ngu, ye nguno ingoyi! Anutdo
oo bidodo sobowooweroyi narunggaku, ngu kuri namoko tete, eya
ingoyi. 32 Ero Yisasdo mande soweyoro eyingo. Hamoo oorengo no yeno
eteno! Ataga nga naruno, ye Yuda sowengga ngaro simoo bare nga ma
kumoomukoyingomo, nga oo nga bidodo tunootewa. 33 Sambo, mera
nga, ngu oororo kinitetoni, ene noro mandene nga, ngu sugi sugi oruwa.
Eyingo.

Kirikiri Oni Ene Komo Doongedoongoodoongo Teya Oriyi

34-35 Ngu naruno, Yisasdo ngandiro eyingo. Ene yengomboro
ingonda teyi! Kinitetoni ngu, ye sono kowoo nero (biya), ye suwooyi
sano wenonoro oruwanggoku, ye goweyeboro oo gura guraro
ingonduduyemonggo nguro hahangero oode ngu, muri ngundiro ye
wiriyerowaku, ngundiro tero oodoyi ngu, asa, ngu narungga ngu
sodedomangge tunooteweroyi, ngu sebabo sodedo nusako urooteku
ngundiro oorengo tunootewa. Ngu narungga ngu mera bidodomo oni
oorootenggoku, nguno kowuri ngu bidodomo tunootewa. 36 Suwooyi
sano, ye komo sobowooya, doongedoongoodoongo teya, ye komo
Anutno yanggango oruweroyi, nguro yemboongeya oriyi! Ndawugaro
nguro, oo kowuri kootu tunooteweroyi, nguro Anutdo ye yanggango
yunootoni ngunonggo yanggango dikaya ngunonggo nowoondoye hamoo
teyingongga ngu ma yokowero. Kootuyisina, ye Anut Oniro Nangoni ngu
doongeyimo dikawanggo. Eyingo. 37 Naru bidodomo, Yisasdo Tembel ya
newendemo simoo bare Anutro mande etuyeroro oruwo. Ene suwoono
ngu, Yisas oororo, Olib, mera puringgano nguno wetoro oruwo. 38 Oni
simoo bare bidodo suwoononggo oorengo ootoogero, Yisasro mandeni
ingoweroyimboro, Tembel yano ngu newendemo uroriyingo.

Yudasdo Tabango Onino, Yisas Yootunoro Yunowero Torige Eyingo
(Matiyu 26:1-5, 14-16; Mak 14:1-2, 10-11; Yon 11:45-53)

22 1 Oo manongoyingo koongeweroyi ooga oowooyi Yis kini kingo
kayingo ngu oowooyi Pasowa naruwo, nguro simbo kayingo
kundingiyi tunootewero teyingo. 2 Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguro sobosobo, ko mamana mandero etuyeroyingo oni, ngundo Yisas
ureyi kumoowero ereweyingo. Ene ngundo oni simoo bare sosorero
nguro ene erereremo kini. 3 Setando Yudas Iskariyoot newendemo uyingo.
Yudas Yisasro kirikiri oni kegidemboro erayaga nguromu gura. 4 Ngu
Yudasga, ngundo oororo, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro
sobosobo, ko Tembelno kumba ootuwoo oniro tabango nguya mande ero,
oore erewero kenoro, ngunonggo Yisas ngu oni tabango ngu kandeyemo
windogayi damoni tero yunowa. 5 Damoni tero yunowero, ene etoni,
nguro tabango oni ene oni oni tero, nowoondoye guranangge yero, ene
Yudas beye inowero eyingo. 6 Ngundiro tetoyi, Yudasdo ngu mete ero
ingoro, asa, ene oore ndadirogano Yisas yoro, torige ngu oni tabango
ngu kandeyemo yewero, oore ereweyingo. Naru gura oni simoo bare
oowooyingga kini, ngu naruno ngu, yootunowero sobowooro oruwo.

Yisasro Kirikiri Oni Eraya Pasowa Neweroyimboro Yomosiyoyingo
(Matiyu 26:17-25; Mak 14:12-21; Yon 13:21-30)

7 Oo manongoyingo koongeweroyi oo kini kingo kayingo naruwo
kundingiyi, Pasowa, ngu tunooteyingo. Ngu narunggano nguno, ene
Sipsip nangoni wooro yeweroyimboro ureyingo. 8 Ngu naruno, Yisasdo
Pita, Yon, eraga sureyeroro eyingo. Yari ooroya, noorengo Pasowa
yomosiyootoriga, noore nguya oo newato. Eyingo. 9 Ngundiro etoni, Pita,
Yon eragado, Yisasno gumi eworiyo. Noore ndano oo ngu yomosiyowaro?
Eyingo. 10 Etoni, Yisasdo erayagakuya gumi eyingo. Ingori! Yari endemo
oororo, ya oni gura kumbe urunggano sono moondoya koorowooya
ombutoningga ngu, yari ngu keyoya ooroya, enedodo ya newendemo uri.
11 Yari ya simburiga nguno eri! Oo etuyeroyingo oningga, ngundo geya
ewo. Noro ya gumi ndano, no nguno nenengo kirikiri onidodo Pasowa oo
newato? Eyingo. 12 Nguno ngu, ene ya gumi urungga awu sanganimo ngu
etuyerowa. Nguno ngu, oo neweroyi yaba ko bibiteweroyi yaba nguya
oorooteku ngu! Yari ngu ya guminggano nguno Pasowa oo yomosiyori.
Eyingo. 13 Arisa, kirikiri oni erayagaku oorowuworiyo. Pita, Yon eraga
oororo, Yisasdo oo ewoku, ngundiro kenoro, nguno Pasowa oo ngu
yomosiyoworiyo.

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni Oowari Kundingiyi Yunoyingo
(Matiyu 26:26-30; Mak 14:22-26; 1 Korind 11:23-25)

14 Pasowa naruwo tunootetoni, asa, Yisas ko enengo kirikiri oni nguya
oo neweroyi yabano bibiteyingo. 15 Ngu naruno, Yisasdo eyingo. No nga
Pasowa nga yeya newero gome ingoro hahangero oorooteno. Ngundiro
terogogo, asa, no ogingo kowuri urungga ngu koorowoowano. 16 No
yeno eteno. No ngaromu ko ma nero, ngu ooga ngu engge tetonigo,
ngu Anutro endega sobowooteku newendemo nguno ko newano.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Eyingo. 17-18 Ngundiro tero, Yisasdo sono tobaga yoro dowooro, Anutno
esosootero, yemboongero yokoro eyingo. Ye nga yoya, bayeteya neyi. No
yeno eteno! No kootuyisina, Wayin sonoyi ngaromu ko ma nero, Anutro
narungga sobowooteku tunootetoni, ngu narunggano, nguno sono ko
newano. Eyingo. 19 Yisasdo ngundiro ero, ene oo manongoyingo yoro,
Anutno esosootero, yemboongero yokoro, oososowooro yunoro eyingo.
Nga ngu, nenengo gowene nondo ye hoorooweyeroyingo yunooteno.
No yengo weti mbumbuwaro kumoowano. Nguro ye nero ngu, noro
ingondudu tero oruwanggo. Eyingo. 20 Oowari nero yokoro, ene sono
tobaga yoro ngundiro nangge dowooro, ero eyingo. Nga sono tobaga
nga, ngu noro sidudarone ngu ye hoorooweyeroro wendooteno. Nga
sidudaronengga nga, ngu sunggi mande keta Anutdo enengo oni simoo
bareya ero gosiyoote. 21 Ene ye nga ingoyi! Oni no yootunonероro mundi
oni kandeyemo yeweroyi oningga ngu, nga noya yabano bibiteteku nga!
22 Yo, Oni Nangoni ngu, kuri Anutdo ooreningga rogo teyinoyingongga
ngu keyoro, ngundiro nangge tewa. Ene oni ngu yootunoro, mundi
oni kandeyemo yetekungga ngu, oniyooge oorengo! Eyingo. 23 Yisasdo
ngundiro ero etoni, nguro kirikiri onikundo enengo nangge sumoo
sumoo tero eyingo. Onendo ngu mandega ngu tewa? Eyingo.

Kirikiri Onikundo, Onendo Oni Urungga Koreteyingo Oruweroyi, Nguro Ronggeyoyingo

24 Ngu naruno, Yisasro kirikiri onikundo enengo nangge ronggeyoro eyingo.
Onendo noore gidarega dagayeroro, enendo oni urungga oorengo tero,
koreteyingo oruwa? Eyingo. 25 Yisasdo enengo mandeye ingoro eyingo. Oni
sowe gidarega, Yuda oni kini, nguro oo bidodo sobowooyingo oni koreteyingo
ngu, ene oni yanggango oorengo tero, oni gidarega yowongoro, enendo
nangge ururu tero oruwanggo. Enengo oni urungga, ngundo enengo merako
soboyerooteku ngu yoyeni, Oni Sumangeyi Muri Metemi Teweroyi Oni, eya
eyi. 26 Ene yendo ngundiro ma tewero. Kini, oni gura ene ye kewooroyemo
oni urungga tero, ene dagayeroro oruwero ewaku ngu, ene omburo enengo
newendemo ngundiro ingoro, (oni songo hoorooweyerootooga, ngundo no
oowoonengga ngu daganeroote, ero ingoyingo. Ene oni tabangongga ngu,
ene omburo, ye hoorooweyeroyingo oni tero, kirikiri teyunowa.) 27 Oni
onendo gidarega bidodo dagayeroro urungga oorengo ooroote? Oni ene
oowari nero bibiteteku nga, bine, ngundi, ko oni oowari yomosiyoro yoro
ombutekungga ngu, bine? Ye kuri ingootenggoku, ngu oningga bibitetekungga
ngu! Ene no ngu ye kewooroyemo hoorooweyeroyingo kirikiri oni nangge
oorooteno. Ye oni tabangongga ngu, ene omburo ye hoorooweyeroyingo
oni tero, kirikiri teyunowa. 28 Kuri, ye ngu no towootowooneroyingo naru
nguno ngu, ye no ma noyokoro sayingo. 29 No Awanembo oni simoo bare
bidodo sobowooteku yanggangoni no nunoyingo. Ngundiro nangge, nondo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguya ngu yanggangoningga ngu ye yunooteno. 30 Ngundiro tetoowe, sambo endemo ye mete noro yaba oo neweroyi nguno bibitero, noya oowari, sono newato. Ngundiro tero, ye mande wirikoweroyi yaba metemimo nguno bibitero, Iserel oni sowe kande eraya kegidemboro erayaga nguro mandeye muriye wirikoyerowanggo. Eyingo.

Pitando Yisas Kootu Inoweroyi, Nguro Eyingo
(Matiyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Yon 13:36-38)

31 Yisasdo eyingo. Sayimon Pita, ge ingo! Setando ye kirikiri oni bidodo yoyoro yodowooro towooyerowero meno ero, boguboguwooro ooroote. 32 Ene nondo ge hooroowenggeroro, Anutdo ge yanggango gunoni, ero yemboongewonoku ngu, gengo nowoondogemo hamoo ngu ma yomburiyoro yokowero. Ge kootuyisina, nowoondoge ko yowoorengootoni, gengo dobookurige yanggango teyunoyingo mande yunowa. Eyingo. 33 Ngundiro etoni, Pitando Yisasno mande gumi eyingo. Oo Bidodo Simburi Simbunani urungga, no hamoo oorengo, no kuri yoonenengoro oode, no komo geya ya biyomimo oororo, nguno gobooro kumoowaro. Eyingo. 34 Yisasdo Pitaya mande gumi eyingo. Pita, no geno eteno. Ataga, nga suwoonggano ngano, kootoori ma eyingomo, ge tambu kabusa ero ewa. No Yisas oningga ngu no watayi kini ero, no oongoonerowa. Eyingo.

Beye Siri, Kingo Si, Ko Duge Sanggayi Nguro Mandeni

35 Ngu naruno, Yisasdo kirikiri onino eyingo. Kuri, no ye sureyerootoowe sayingo. Ngu naruno nguno, ye beye siri, yengo kingo si, ko keye goweyi nguya ma yoyingo. Ngu narunggano nguno, ye oo guraro ingoro wenonoyingo, bine, ngundi kini, bine? Etoni, kirikiri onikundo mande gumi eyingo. Kini. 36 Etoyi ngu, Yisasdo ngandiro eyingo. Ene ataga nga, ngu oni gura ene beye siga tetoningga, ngu yoni, ko enengo si nguya ngundiro nangge yoni. Ene oni duge gura kinitetoningga ngu, ene komo enengo nengguroga andangeya, oni songomonggo dugega uriyoya yoni. 37 Ndadiro nguro, Anutro mande ngundo no gowenemo engge yeni tunooteweroyi, nguro eyingo. Ene oni biyomidodo yowuruwoowanggo. No yeno eteno. Ngu mandega ngu komo no bungomo engge tunootewa. Yo, Anutro mande bidodomo ngu noro eyingoku ngu, ataga engge yeni tunootewa. Eyingo. 38 Ngundiro etoni, kirikiri onikundo eyingo. Oo Bidodo Simburi Simbunani urungga keno! Duge eraya oorooteku nga! Etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Ngu mete, nguno yokoyi. Eyingo.

Yisasdo Gesemanino Yemboongeyingo
(Matiyu 26:36-46; Mak 14:32-42)

39 Ngu naruno, Yisas ene ootoogero, ende yokoro, Olib, purimo oorero, ene suwooyi sano teteku muringga ngundiro tero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yemboongeweroyimboro. Yisas enengo kirikiri oniku enebana ootoogero,
keyoro oorowuyingo. 40 Ene ngundiro oorowutoyi, Yisasdo nguno
tunootero, kirikiri onino eyingo. Ye komo Anutno yemboongetoyi,
Anutdo nowoondoye yanggango teyunootoni, ye towootowoono ma kiyayi
yewanggo. Eyingo. 41-42 Yisasdo mande ero, ene kirikiri oni yoyokoro,
ene musiyo songosina, songo oororo, nguno bodowo oondoogero, mera
sanggawero bibitero, Anutno ogingo urungga koorowoowanoku, nguro
yemboongero eyingo. Awa, ge etoyi ngu, nga sono tobaga nga omburo
daganerowa. Ene noromu kini. Awa, ngu gengomu nangge. Gedo etoyi,
no komo ngu nangge keyoro tewano. Eyingo. 43 Ngundiro yemboongetoni,
Anutro Engel oni gura sambononggo Yisas tanggeyimo omburo,
tunootero, yanggango inoyingo. 44 Yisas newende kowuri urungga
oorengo ingoro, ene yanggango yero yemboongero oruwo. Ngundiro tero
oodoni, nosiriri urungga sidudaro ngundiro tunootero, omburo merako
uyingo. 45 Yisas ngundiro yemboongero yokoro, ootoogero, kirikiri onino
oororo, yeyootoni, kubooyerootoni wetoro oodoyi, yeyoyingo. Ene nguro
nowoondoye biyomi ingoro kowoo yetoni, nguro ene wetoro oriyingo.
46 Yisasdo ngundiro yeyoro eyingo. Ye ndadiro tero, nguro wetoro
oorootenggo? Ye ootoogeya, yemboongeyi! Ye ngundiro tero ngu, Setanro
towootowoo ngu yeno ombutoni, yanggango tero, enengo ingonduduni
ma keyowanggo. Eyingo.

Yudasdo Yisas Dowooro Mundi Oni Kandeyemo Yeyingo
(Matiyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Yon 18:3-12)

47 Yisasdo kirikiri oniya mande ewoodoni, me oni endega mayeyingo.
Ngu Yudasga ngu Yisasro kirikiri oni kande eraya kegidemboro
erayaga (12) nguromu gura, ngundo koreteyunoro omburo, Yisas
dowooro yenggonangoro, dureyoweroyimboro ombuyingo. 48 Ene
ngundiro yenggonangootoni, Yisasdo eyingo. Yudas, ge Oni Nangoni
yenggonangoro dureyoro, nguno yootunoro, mundi oni kandeyemo yero,
yunowero bine, ombute? Eyingo. 49 Yisas ene kirikiri onikuno eneya
oruwonggoku, ngundo mundi onindo Yisas ndadiro teyinowanggo, ero
kenoro eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, ge etooga,
noore dugebo nga yurewato, bine? Eyingo. 50 Ngundiro etoyi, kirikiri
oni kewooroyemo gurado Anutno wooro yeyingo oni tabango guraro ko
oni gura utoro, sodeyi gidaregasina takatoni soreyingo. 51 Ene Yisasdo
ngu kenoro eyingo. Ye ngundiro mande muringga ngu yokoyi! Yisasdo
ngundiro ero, kandeyi ngu oni sodeyigaku yoro yetoni, ko mete teyingo.
52-53 Asa, Yisasdo Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo, yambo
yano kumba dogoni oniro sobosobo, ko Yudaro tabango oni gidarega
nguya eyingo. Ye yakaka oningga dowoowero nguro ye duge soboro,
mata komukododo ombutenggo? Naru bidodomo, no yeya Tembelno

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorootetoku, nguno ye ma nodowoowero nguro, ene ataga nga narungga nga, ngu yengo naru! Setanro yanggangoni ngu ngano tunootete. Eyingo.

Pitando Eyingo. No Yisas Oningga Ngu Watayi Kini
(Matiyu 26:57-58, 69-75; Mak 14:53-54, 66-72; Yon 18:12-18, 25-27)

54 Yisasdo ngundiro ero yokootoni, onikundo dowooro, yoro oorowuyingo. Yisas yoro, yade oororo, Anutno wooro yeyingo oniro tabango urunggakuro yano uyingo. Pitando ngu keyeroro bodaga orirokoyi songo oorowuyingo. 55 Ngu yangga ngu yasiriko de karo yakowero kayingo. Ngu degaku yakoro bibitetoyi, Pita nguya omburo, nguno enedodo de yakoro bibiteyingo. 56 Ngundiro tero, kirikiri bare gurado Pita kenootoni, omburo, de yakoro bibitetoni, gome gome kenondadangero eyingo. Ge nga oningga nga nguya kuri Yisasdodo endeyoyingo. Eyingo. 57 Ene Pitando oongooro eyingo. Ayi, ngu no kini! Ge nga barega ngando godange ete! No ngu oningga ngu ma ingooteno! Eyingo. 58 Asa, bodaga nguya oode, oni gurado Pita kenoro eyingo. Ge nguya ame oningga amero keyimo oni gura! Etoni Pitando sodedomangge gumi eyingo. Ge godange ete! No kini! No ngu oningga ngu ma ingooteno! Eyingo. 59 Naru bodaga nguya oode, oni gurado Pita bungomo kandesisi tero, mande yanggango ero eyingo. Hamoo! Nga oningga nga, ngu eneya endeyoro oruwo! Ene nguya Galili oni! Eyingo. 60 Asa, Pitando mande yanggango gumi eyingo. Ge nga oningga nga, ge ndadiro ete? No ngu oningga ngu watayi kini! Pita ngundiro ewootoni, sodedomangge kootoori eyingo. 61 Urungga Oo Bidodo Simburi, Yisasdo yowoorengoro, Pita gome kenoyingo. Pita ngundiro kenoro, ene kuri Urungga Oo Bidodo Simburi Yisasdo ewooromu, ngu ingondudu teyingo. Yisasdo ngandiro eyingo. Nga suwoongga ngano kootoori ma eyingomo, ge ewa. No ngu oni Yisasga ngu ma ingooteno, ero tambu kabusa ewa. Eyingo. 62 Ngu ingonduduwooro Pita ootoogero, endesina oorero, ya kootuyisina oororo, sendoro biyobiyomi teyingo.

Yisas Yomooyinoro Mande Ero Ureyingo
(Matiyu 26:67-68; Mak 14:65)

63 Ngu naruno, me oni Yisas dowooro tabadori tero, yomooyinoro ureyingo. 64 Towimbo Yisas doongeyi dobengoro eyingo. Ge Anutro ingondudu eyingo oni tetoningga ngu, asa, oni gurootekungga ngu omukumundoongo nenengo kenoya e. Ngu onendo guroote? Eyingo. 65 Ene mande ngundiro oowooyingga oorengo ero, nguno yomooyinoro mande biyomi ero yomburiyoyingo.

Yisas Yoro Mandeni Wirikoyingo Tabango Onino Yeyi Dikayingo
(Matiyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Yon 18:19-24)

66 Sengetoni suwoononggo, Iserel oniro tabango oni, wooro yeyingo oniro sobosobo oniku, ko mamana mande etuyeroyingo oni ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yowuruwooro oodoyi, nguno Yisas yoro, mande wirikoyingo onino
oororo, yeyi dikatoni, sumoo inoro eyingo. 67-69 Ge nooreno e. Ge Krayis,
bine, ngundi kini, bine? Etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Nondo
yeno etoowe ngu, ye nowoondoyemo hamoo ma tewanggo. Nondo ye
mande gidaregaro sumoo yunootoowe ngu, ye ngu mandega nguro gumi
yootunoro ma ewanggo. Ene ataga ngano ko kootuyisina nguya, naru
bidodomo Oni Nangoni ngu, ene Anut yanggangonidodo, ngu kandeyi
koondosina bingamidodo bibitero oruwa. Eyingo. 70 Asa, ngu oni ngu
bidodo sumoo eyingo. Ngundiro nguro, ge Anutro Nangoni, bine? Eyingo.
Ngundiro etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Yengombo etenggoku ngu nangge,
no Anutro Nangoni. Eyingo. 71 Enengo mandeni ero ingoro eyingo. Noore
ndawu mande gura ewato? Enengo manggowoobo mande nenengo etoni
kuri ingooteto. Ero eyingo.

Yisas Yoro, Payilatno Oororo, Nguno Mande Ingowero Yoro Oorowuyingo

(Matiyu 27:1-2, 11-14; Mak 15:1-5; Yon 18:28-38)

23 1 Oni bidodo oorengo ootoogero, Yisas yoro, Yuda mera (Rom
Gabuman) nguro tabango ngu oowooyi Payilatno oorowuyingo.
2 Nguno ene Yisas kingo ganangoro goweyi sanggawero mande damoni
yero eyingo. Noore nga oningga nga kenootooye, ene endeni endeni
noorengo oni ganaganayeroro endeyoote. Ye (Gabuman) beye ma inowero
ero, noore soreyeroro ete. Ene ngundiro nguya ete. No ngu Krayis,
mera ngaro oo bidodo sobosobo oni koreteyingo, ete. Eyingo. 3 Mandeye
ngundiro ingoro, Payilatdo Yisas sumoo inoro eyingo. Ge Yuda oniro oo
bidodoboro sobosobo koreteyingo, bine? Eyingo. Ngundiro etoni, Yisasdo
mande gumi eyingo. Gedo eteku ngu nangge, no Yuda oniro sobosobo
koreteyingo, ero eyingo. 4 Ngundiro etoni, Payilatdo oni simoo bareno,
ko Anutno wooro yeyingo oni nguro sobosobo oniku, ngu bidodomo ero
eyingo. No nga oningga nga, goweyimo mande kowuri biyomi gura ma
kenooteno. Eyingo. 5 Etoni, ene meno manggaru tero eyingo. Ene Yudiya
mera nga bidodomo oni simoo bare ganaganayeroro endeyoote. Ene
Galili merako andunonggo ngundiro tero, yade yade ngano mayewo. Ero
eyingo. 6 Payilatdo ngu ingoro simoo bare sumoo yunoyingo. Nga oningga
nga Galili oni, bine? Eyingo. 7 Yisas ngu Galili mera nguro oni ngu
ingoro, nguro ene Yisas soweyootoni Herod tanggeyimo oorowuyingo.
Herodndo ngu Galili merangga ngu sobowooteku, nguro soweyootoni,
eneno oorowuyingo. Ngu narunggano nguno, Herod nguya Yerusalem
endemo nguno oriyingo. 8 Herodndo Yisas kenoro, nguro ene oni oni
tero, newende gome ingoyingo. Ndadiro nguro, ene kuri Yisasro mandeni
etoyi ingoro, ene komo kurimimonggo kenowero ingondudu tero, ene
muri songo gura onindo ma teweroyimu, ene doongeyimo tetoni, kenoro,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ingoweroyimboro ingororuwo. 9 Ngundiro nguro, Herodndo oo gura
gurano Yisas sumoo sumoo inoyingo. Ene Yisasdo Herodro mandeni
gumi gura ma eyingo. 10 Anutno wooro yeyingo oni, nguro sobosobo
oniku, ko mamana mande etuyeroyingo oni, ngundo omburo, Yisas
bungomo mande godange urungga oorengo eyingo. 11 Herodndo enengo
me oniku, ko enengo keyimo oni ngu bidodo, Yisas yomooyinoro mande
ero mukendoro, oni biyomi, ero eyingo. Ngundiro nguro, ene towi
nengguro gura nakanakangoyingo gomengga yoro, Yisas yemuyinoro
eyingo. Kenoyi! Mera ngaro sobosobo koreteyingo urungga tunooteteku
nga! Ero yomooyinoro yoro, Payilatno ko soweyootoyi oorowuyingo.
12 Kurimi Herod, ko Payilat, eraga ngu, mundi mundi tero oruwori. Ene
ataga ngano ngu, ene dobooyero siyero oorooteri.

Payilatdo Yisas De Omukondino Sanggaweyi, Ero Eyingo
(Matiyu 27:15-26; Mak 15:6-15; Yon 18:39–19:16)

13 Payilatdo Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oniku, ko
simoo bare, Yudaro tabango garo, ngudodo negoyerootoni omburo
yowuruwooyingo. 14 Payilatdo ero eyingo. Yendo nga oningga nga yoro,
nono ombuwonggo. Nga oningga ngando simoo bare ganaganayeroro
endeyoote, ero ewonggo. Ene nondo ngu mandega nguro yengo
doongeyemo nenengo sumoo inowonoku ngu, ye ingoyi! Nondo ngu
yendo eneya mande etenggoku ngu wirikootoowe, eneno biyomi gura
ma kenooteno. 15 Herodndo nguya ene ko sureyerootoni, noorengomo
ko ombuteku nga! Nguro ye ingoyi, oo biyomi gura ene ma teyingo.
Nguno noore nguya ene urewe kumooweroyi oo biyomi gura eneno ma
kenoyingo. Payilatdo ngundiro eyingo. 16 Ngundiro nguro, nondo gisaru
sanggiridodo ngundo utoro, gisaruboro yokootoowe, ene toongewa.
Eyingo. 17 Nguro Yudaro muri ngandiro oorooteku, naru kundingiyi
bidodomo, Payilatdo ya biyomimonggo oni guranangge nangge
andangetoyi toongete. 18 Ngundiro tero, oni simoo bare bidodo meno
manggaru tero, eyingo. Ngu oningga ngu utooga kumootoningga, ge
Barabas andangeyuno! Ero eyingo. 19 Ngu Barabas oningga ngu, ene kuri
(Gabuman) oniya me yeni tunooteyingo. Ende kewoorokono oni gura
ureni kumootoni, nguro ene dowooro ya biyomimo yeyingo. 20 Arisa,
Payilatdo mande ero ko eyingo, ene Yisas yokootoni, toongeweroyimboro
eyingo. 21 Ene meno manggaru tero eyingo. De omukondino sanggawega
kumooni! Ngu ma yokootoyi oruwero, sanggawega kumooni! Meno
ero eyingo. 22 Payilatdo tambu kabusayigaku sumoo yunoro eyingo.
Nga Yisas oningga ngando ndawu oo biyomingga tewoku, nguro noore
ene urewe kumoowa? Nondo ene goweyimo mande biyomi gura ma
kenooteno. Ngundiro nguro, nondo nangge utoro, gisaru sanggiridodo,
ngundo gisaruboro yokootoowe toongewa. Eyingo. 23 Ene yanggango

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorengo yero, Payilatro mandeni utoro wiriyoro meno moguru tero eyingo. Kini, de omukondino sanggaweya uto! Ngundiro meno ero, ngundo Payilatro manggowo wiriyoyingo. 24 Ngundiro tetoyi nguro, Payilat ene ko mande gura ma eyingo. Ene simoo bare manggoye keyoro, ewonggoku, ngundiro nangge teyingo. 25 Ngu oningga, (Gabuman) ebe utoro oni ureni kumootoni yoro, ya biyomimo yeyingongga nguro simoo baredo eyingo. Mande ewonggoku, ngundiro nangge, Payilatdo Barabas andangetoni toongeyingo. Ene meno manggaru tero etenggoku, nguro Yisas ngundiya teyinoyi ero, me oni kandeyemo yero yunoyingo.

Yisas De Omukondino Sanggaweyingo
(Matiyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Yon 19:17-27)

26 Ene Yisas yoro oorowuyingo. Ene oni gura oowooyi Sayimon ngu Sayirinya mera nguromu, ene oore ngundiro omburo ende urunggano nguno uwero teyingo. Me oni ngu oningga ngu dowooro de omukondigaku ngu mooreyomo yetoyi, ngundo koorowooro, Yisas keyiwoore oorowuyingo. 27 Simoo bare oowooyingga oorengo ene keyoro oorowutoyi, bare oowooyingga oorengo nowoondoyi tero, ngengeyoro sendoro owero oorowuyingo. 28-31 Ene Yisasdo yowoorengoro eyingo. Ye Yerusalem bare, ye noro ma sendowero. Kini, yengomboro, ko yengo simooyemboro nguya sendoyi, ero eyingo. Ye ingoyi! Kootuyisina naru biyomi oorengo gura tunootewaku nguno, bare ninggooteyingomu, bare simoo kuri ma bisiyoyingomu, bare simooye nono ma yunootoyi neyingomu, ngundo ene mete oni oni tewanggo. Ndawugaro nguro, ngu naruno nguno, ye kowuri ingoro, ye mera puri nguya ewanggo. Ye bidodo sodedo ukeya mayeya wiriyerootooga kumoowooto. Mera puri bobodiboya nguya ewanggo. Ye ukeya noore wiriyeroyi! Ero ewanggo. Ataga nono muri biyomi tetenggoku nga ngu, no ngu de keta biyomine gura kini ngundiro ene ndadiro muri biyomi gura ye oni simoo bareno teyunowanggoku, ngu ye de kumooni ngundiro? Eyingo. (Ene naru wengamo Anutdo wirikoyeroweroyi naru nguro eyingo.) 32 Oni biyobiyomi eraya nguya yurewero, yoyoro, Yisasdodo oorowuyingo. 33 Ene yade puri bodaga sanganimo ooreyingo. Ngu musiyongga ngu, oowooyi tabango wimbuyi (Golugata). Ngu musiyonggano nguno Yisas boorowooro, oni biyomi erayagaku Yisas tanggeyi gide gide booroyeroyingo. Gura kandeyi koondosina, gura kandeyi desina booroyeroyingo. 34 Ngundiro booroyerootoyi ngu, Yisasdo yemboongero eyingo. Awa, no nutoro, mukendoneroro, booronerootenggoku, ngu ene ma ingoro nguro tenunootenggo. Nguro ge nga kowuriyengga nga andangeyunoya yokoya kabete! Ero eyingo. Ngundiro ero yokootoni, asa, me oni Yisasro nengguroni ngu yoro, ebe pawapawamu tero, oni gurado oni dagayeroro, ngundo nengguroga ngu yoyingo. 35 Oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

simoo bare orirokoyi pawayeroro dikaro yeyorootoyi ngu, Yuda
oniro tabango onindo yomooyinoro mande ero, tabadori tero eyingo.
Kenoyi, ene kuri oni gidarega hoorooweyerowoku ngu, asa, ene Anutdo
noore yoyoweroyi sunggi oni yeyingo oni tetoningga ngu, ene komo
enengombo enengo hooroowetoningga merako ko ombuni. Ero eyingo.
36 Me oni nguya yomooyinoro mande ero, namoko omburo, Wayin sono
kowoo biyomi Yisas inowero teyingo. 37 Ngundiro tero, me oni enebana
eyingo. Ge Yuda mera oni sobosobo koreteyingo oni tetoningga ngu,
asa, gengombo gengo hooroowenggeroya merako ombu. Eyingo. 38 Ene
de omukondi sosowoomo awuno, nakaya gura Payilatdo ngandiro
nakangoyingo. Nga Oningga Nga, Ngu Yuda Oniro Sobosobo Urungga,
ero nakangoyingo. Eyingo. 39 Asa, ngu oni biyomi gura Yisas tanggeyimo
boorowoowonggoku, ngundo Yisas yomooyinoro manggaru tero eyingo.
Ge Krayis tetoningga ngu, asa, gengo hooroowenggeroya ngunonggo
noore nguya hoorooweyero. Eyingo. 40-41 Ngundiro etoni, asa, oni biyomi
guragakundo dobooyi mamanangoro eyingo. Ndadiro nguro, ge ene
yomooyinoro ngundiro ete? Ene oo biyomi gura ma teyingo. Nguro ene
kingo duwoo urootenggo. Ene noorendo ngu noorengo biyomi teworoku
ngu kenoro, nguro gumi ngundiro teyunootenggo. Noorengo bidodo ngu
ataga kumoowato. Nguro ngu, noorengombo biyomi teworoku, nguro
ge Anutro ma sosorewa? Ero eyingo. 42 Arisa, ngundiro ero tabango
yowoorengoro Yisasya eyingo. Oo Yisas, gengo Awanggebo endemo
ooroya ootooya ngu, asa, noro ingondudu te. Eyingo. 43 Ene ngundiro
etoni, Yisasdo mande gumi eyingo. No hamoo oorengo geno eteno.
Ataga nga sanggano ngano, ge noya Awando ende gome mesarango
oorengongga nguno uro oruwaro. Eyingo.

Yisas Kumooyingo

(Matiyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Yon 19:28-30)

44 Sa kewooro oorengo, samboro mera bidodo suwoo ooreri urungga
tero, oororo, sa nemimo uteku naruno wenga, (3 klok) yokoyingo.
45 Ngu naruno, Tembelno kumba gagiwi urunggado ya gumi kundingiyi
wemboongero boorowooyingonggaku, Anut enengombo kumbagaku
wengamo awunonggo oomboongetoni, oosowooro, uro merako utoni,
gide gide eraya tunooteyingo. 46 Ngu naruno nangge, Yisasdo meno
ero eyingo. Awa, ataga no nenengo gabone kandegemo yeteno. Eyingo.
Ngundiro ero, ene kumooyingo. 47 Ngundiro tetoni, me oni tabangongga,
ngundo oo ngundiro kenoro, ene Anut bingami okooro eyingo. Hamoo
oorengo, nga oningga nga biyomi gura ma teyingo! Ene oni nenengo
oorengo! Eyingo. 48 Ngu naruno, oni simoo bare oowooyingga oorengo
mayero, Yisas udooyi, kenowero dikayingoku nguya, ene ngundiro
kenoro, nowoondoyi tero, ngguyinggayi tero, enengo yano sayingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

49 Ene Yisas enengo dobookuriyi, ko bare gidarega Galilinonggo keyoro
mayeyingomu, ngu orirokoyi dikaro, ngunonggo Yisas bingo ndadiro
tewanggo, ero ingoro oriyingo.

Yisas Kumootoni Merengooyingo
(Matiyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Yon 19:38-42)

50 Oni gura, oowooyi Yosep, ngu endeni ngu Arimatiya ngunonggo
mayeyingo. Ngu oningga ngu, ene Yuda oniro mande wirikoweroyi oni,
ene oni nenengo oorengo. 51 Ngu oningga ngu, ene oni simoo bare Anutdo
oo bidodo sobowooweroyi narungga ngu sobowooro oodoni, nguno
Yisas urewero mande ero etoyi, ene nguya nowoondoye guranangge
kini. 52 Arisa, ene Payilat tanggeyimo oororo, Yisas bingo yowero sumoo
inoyingo. 53 Ngundiro tero, ene oororo, Yisas bingo de omukondinonggo
andangero yoro, kumba sarayinggado bimbomooyingo. Ngundiro tero,
enengo bingo yoro oororo, digi woondokoyimo nguno mere seyingomu
nguno merengooyingo. Ngu merengga ngu kuri oni gura nguno ma
merengooyingo. 54 Ngu narungga ngu, (Sabat) naru kundingiyi, nguro
oo yomosiyoweroyi naru. Suwootetoni, ngu Sabatro naru namoko
tunootewo. 55 Ngu naruno, bare gidarega Yisas keyoro, Galilinonggo
mayeyingomu, ene Yosep keyoro oororo, Yisas merengootoni, ngu
kenoyingo. 56 Ngundiro tero, enengo yano sodedo oororo, ene irosara, bo
oo urumi ndindingo gomemu winggooro yomosiyoyingo. Ngu oo ngundo
ko kootuyisina, Yisas bingo sonowooro yomosiyootoyi, sodedo ma
buwoo yewero. Asa, naru kundingiyi, Sabat, nguno ene ko kini mamana
mandeno eteku, ngundiro tero kengero oriyingo.

Yisas Ko Ootoogeyingo
(Matiyu 28:1-10; Mak 16:1-8; Yon 20:1-10)

24 1 Sande sengetoni suwoononggo, oo urumi ndindingo gome
ngu yomosiyowonggoku, ngu yoro, yade mereno oorowuyingo.
2 Ene oni mereno omburo, doongeteyingomu ngu, digi urungga
mere manggowo ukingoyingonggaku, nguno kini. Mere manggowo
kuri goosooyingo. 3 Ene mere newendemo uro, Oo Bidodo Simburi
Simbunani Yisas nguro bingo ma kenoyingo. 4 Ngundiro tero, nguro
ingoyingo oowooyingga tero oodoyi ngu, asa, sodedomangge oni eraya
enengo towikumbayari sarayi oorengo, yowari soruyi dedeku ngundiro
tunootero, tanggeyemo dikatori yeyoyingo. 5 Ngundiro kenoro, bareku
sosoreyingo urungga tero, bagootero, merasina doongetero oodoyi, oni
erayagakundo eyingo. Ye ndawugaro oni keta oorooteku, ngu mereno
ngano erewero ombutenggo? 6-7 Ene mereno ngano kini, kuri ootoogewo.
Ye Galilino mande ewooromu ngu ma kabetewero. Ene ngandiro eyingo.
No Oni Nangoni ngu mbumbuwadodo oni kandeyemo yetoyi, ngundo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

de omukondino booronerootoyi kumoowano. Ene sa kabusayigano ko ootoogewano. Eyingo. 8 Ngundiro etoni, ngu bareku nowoondoye imi yetoni ingoyingo. 9 Ene mere yokoro, sodedomangge ende oororo, oo bidodo kenowonggoku nguro kirikiri oni kande eraya kegidemboro guranangge (11), ko oni gidaregano nguya, oo kenowonggoku, nguro mande mande eyingo. 10 Ngu bare ngu oowooye ngandiro: Mariya Magadala, Yowana, Mariya gura Yemus nemi, ko bare gidarega nguya, ngundo kirikiri onino oo kenowonggoku, nguro eyingo. 11 Ene kirikiri onikundo ngu ingoro ngu, ene nowoondoyemo hamoo etenggo, ero ma ingoyingo. Baredo ganayerootenggo, ero eyingo. 12 Asa, Pita ootoogero, kendutero, mereno oororo uyingo. Uro, doongetetoni, hamoo nguno kini. Towi nangge kenoyingo. Ngundiro kenoro, ene yowoorengoro ende oororo, ene Yisasro bingo ngu ndadiro tewo, ero nguro ingondudu urungga tero oriyingo.

Oni Erayagobo Emeyas Ooreko Yisas Kenoyingo
(Mak 16:12-13)

13 Ngu sanggano nguno nangge, kirikiri oni kewooroyemonggo oni eraya Yerusalem endemonggo ootoogero, Emeyas oore keyoro, yade (11 Kilomita) ngundiro oorowuworiyo. 14 Ngu oni erayaga, ngundo Yisasno oo tewonggoku, nguro ene ero ingoro oore keyoro oorowuyingo. 15 Ngundiro ero, ingoro ingoro oorowuwoodori, Yisas enengombo doongeyarimo tunootero, nguya oorowuyingo. 16 Ene doongeyari gosiyootoni, nga Yisasdo ero ma ingoyingo. 17 Ngundiro tero, Yisasdo eyingo. Yari ndawu mandega ero ingoro ingoro oorowuteri? Eyingo. Ngundiro etoni, erayagaku omukumundooyari bisiwero dikayingo. 18 Asa, oni gura oowooyi Kiliyopas oningga, ngundo yowoorengoro, Yisasya eyingo. Ge Yerusalemno oorooteku ngu, oo Yerusalemno oo tewonggoku ngu, ma kenoro ingoyingo? Eyingo. 19 Ngundiro etoni, enebana gumi eyingo. Ndawu ooga? Eyingo. Erayagakundo mande gumi eyingo. Oo bidodo Nasaret oni, Yisas, goweyimo oo tewonggoku ngu! Ene Anut doongeyimo, oni simoo bare doongeyemo nguya, ene Anutro ingondudu eyingo oni. Enengo mandeni, koni oororo omburo teyingo, ngu yanggangonidodo. 20 Anutro wooro yeyingo oni kundingi nguro sobosobo oniku, ko Yuda oniro tabango oniku, ngundo ureyi kumoowero mande guranangge ero gosiyoro, Gabuman oni kandeyemo yetoyi, ngundo dowooro, de omukondino udoyi kumoowo. 21-23 Noorendo kuri ngandiro ingowooto. Anutdo ngu oningga ngu yootunoro yunootoni, ngundo noore Rom kandeyemonggo ko yoyootoyi, noore gome oruwato, ero ingowooto. Ene utoro yomburiyowonggoku ngu, ene ataga naru kuri kabusa yokowooto. Ngu oo ngu tewonggoku ngu, ene ataga noorengo bare gidaregado mereno oororo, enengo bingo ma kenoro, omburo,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nooreno nguro mandeni etoyi, nguro noore soriyokoro sosorewooto. Ene Anutro sambono oni eraya (Engel) yeyootoyi, ngundo ewori. Ene kuri keta ootoogewo, ero ewori! 24 Noore ngu ingoro, noorengo oni gidarega ene merengoowonggoku, mereyimo oororo doongetewonggoku, ngu hamoo baredo ewonggoku ngundiro, ene Yisasro bingo ma kenoyingo. Eyingo. 25 Arisa, Yisasdo mande gumi eyingo. Yari ingonduduyari himi kini, Anutro ingondudu eyingo onindo eyingomu, ngu yari nowoondoyarimo hamoo ma tewori! 26 Yari, bine, ma ingooteri? Anutro ingondudu eyingo onindo, kuri ngandiro eyingo. Krayis ene komo ogingo koorowooro yokoro, ene kootuyisina, enengo ende duridarinidodomo oorowuwa. Eyingo. 27 Ngu naruno, Yisas ene damoni yero, ene mande Mosesndo, ko Anutro ingondudu eyingo onindo, enengomboro ero nakangoyingo, mande gumi gumiku bidodo muri wesiyoro erayagakuno, ero etuyeroyingo. 28 Ene ende namoko tetoni, Yisasdo mande ngu ero dagayeroro, toongewero eyingo. 29 Ngundiro tetori, erayagakundo sorengoro eyingo. Suwootewero teteku nga, ngundiro nguro, ge nooreya ngano oruwato. Ngundiro etori, eneya yano oorowuyingo. 30 Oo neweroyi naruno, yabano bibitero, Yisasdo oo manongoyingo gura yoro, dowooro, Anutno yemboongero yokoro, oososowooro yunoyingo. 31 Arisa, ene nguno doongeyari himi yetoni yokoro, ngundiro ingootori, Yisas, doongeyarimo kini tero, ko toongeyingo. 32 Ngundiro tetoni, enengo nangge mande eworiyo. Ene nooreya oore keyoro, Anutro mande bidodo muri wesiyoro ero, etuyerootoni ngu, ingootoore, nowoondonarimo ngu hamoo himi yetoni, nguro gome ingoworo! Ero eyingo. 33-34 Ngundiro ero, ene ootoogero, suwoono nangge, ene Yerusalem ko oorowuworiyo. Ngundiro oororo, kirikiri oni kande eraya kegidemboro gurananggegaku ko oni gidarega nguya ereweyeroro yeyoyingo. Erayagakundo eyingo. Hamoo oorengo! Oo Bidodo Simburi Urungga ko ootoogewo! Sayimon doongeyimo tunootetoni kenowo! Eyingo. 35 Arisa, ngundiro ero yokootoyi, erayagakundo sodedomangge nguya gumi eworiyo. Noore ooreko Yisasdo mande etoni, ingoro, ko yano uro, oo manongoyingo oosowooro yunootoni, nero, ngu naruno, noore ingoworo. Yo, ngu hamoo, Oo Bidodo Simburi Simbunanimbo, ero ingoworo! Eyingo.

Kirikiri Onindo Yisas Kenoyingo.
(Matiyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Yon 20:19-23)

36 Ngu oni erayagakundo mande ewootori, ngu naruno nangge, Yisas enengombo kewooroyemo tunootero dikaro eyingo. Ye nowoondoye imakeyingomo oriyi! Eyingo. 37 Ngundiro etoni, ene soriyokoro, sosoreyingo urungga teyingo. Noore enengo gaboyi kenooteto, ero ingoyingo. 38-39 Yisasdo enengo ingonduduye ingoro nguro eyingo. Ye ndatero sosoretenggo? Ye ndatero nguro nowoondoye buribari

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ingootenggo? Ye ombuya, noro kekandene nga kenoyi! No nenengombo
nangge. Ye ombuya nodowooya kenoyi! Oombooro ngu, no ngandiro
songgiwine wimbunedodo dowooro kenootenggoku ngundiro kini.
Ero eyingo. 40 Ene ngundiro ero yokoro, enengo kekandeyi nguya
etuyeroyingo. 41 Ene nowoondoye gome ingoro, oni oni urungga
teyingo. Ene nowoondoyemonggo hamoo nenengo ero ma ingoyingo.
Nowoondoye kowuri ingoyingo. Ngundiro tetoyi, nguro Yisasdo eyingo.
No oodoro kumooteno. Ye oowari bodaga ooroote, bine? Eyingo.
42-43 Ngundiro etoni, ene iso kayingomu gumi gura yoro, inootoyi, ene
yoro, doongeyemo neyingo. 44 Ene oo nero yokoro eyingo. Mosesro
mamana mande, Anutro ingondudu eyingo oniro mande, ko Iserel oniro
yambo bukno (Sam) nguya nakangoyingo ngu, nguro mandeye kuri no
yeya ootooro etoowe ingowonggoku, ngu bidodo noro eyingo. Ngu ataga
engge nenengo ngundiro nangge tunootete. Ero eyingo. 45 Ngundiro
tero, ene Anutro mande muri gura gura wesiyoro ero etuyerootoni,
nowoondoye himi yeyingo. 46 Ngu mande gura soweyoro eyingo. Anutro
mandeno ngandiro nakangoro eyingo. Krayis, Anutdo noore yoyowero
sunggi yeyingo oni, ngundo kowuri ogingo urungga ingoro, kumooro,
asa, naru kabusayimo merenonggo ko ootoogewa. 47 Krayis oowooyimo,
nowoondoye yowoorengoweroyi muringga ngu, ko Anutdo oniro weti
mbumbuwa ngu andangeyunoweroyimboro muringga ngu oni simoo
bare mera bidodomonggo wesiyoro etuyerowanggo. Ngu kongga ngu
Yerusalem endemo nguno koretero damoni yero ko tero, ngunonggo
mera bidodomo nguya ko tero, ero etuyeroya endeyoyi. Eyingo. 48 Ero,
Yisas mande gura soweyoro eyingo. Ye oo bidodo kenowonggoku,
nguro mandeni yootunoya eya endeyoyi. 49 Ye ingoyi! Noro Awanembo
Yuka Kundingiyi yanggango ye yunowero mande guranangge ero
gosiyoyingongga ngu, nondo soweyootoowe, yeno ombuwa. Ye komo nga
endegano ngano sobowooya oodoyiga, ngu Yuka yanggangongga ngu
sambo endemo awunonggo omburo, ye nowoondoyemo uro angewa. Ero
eyingo.

Anutdo Yisas Yoro, Sambono Ooreyingo
(Mak 16:19-20; Aposel 1:9-12)

50 Ene ngundiro ero yokoro, kirikiri oniku yoyoro, oororo yade Betani
ende namoko nguno oorowuyingo. Nguno oororo, Yisasdo kirikiri
oni kandeyi tabayemo okooro, kumana yunoyingo. 51 Ene kumana
yunowootoni ngu, Anutdo ene Yisas okooro, kirikiri oni yoyokoro,
sambo endemo ooreyingo. 52 Yisas sambono ooretoni, kirikiri oniku
Yisasno yemboongero yokoro, ootoogero, oni oni urungga oorengo tero,
Yerusalem ko oorowuyingo. 53 Ene suwooyi sano Tembelno uro, Anut
bingami nangge ero okoororuwonggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yonro Mande

Mande Keta Gome Nga Yondo Nakangoyingo

Yonro Mande Tabango

Yon ngu, Yisas enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayaga nguromu gura. Ene naru oowooyingga Yisasya endeyoro, ene kenoro ingoro, Yisasro koni, ko mande wesiyoro etoni ingoro, nguro ene Yisasro mande eyingo ingondudu gome yoyingo. Ene Mak, Matiyu, ko Luk, ngu oni kabusaga ngundo koretero oorengo Yisasro mandeni nakangoyingo. Ene kootu wenga ngu Yondo Yisasro mandeni nga nakangoyingo.

Ene ataga noorendo Yonro nakaya nga kandangero ngu, ngandiro ingooteto, nga nakayangga nga ngu, oni gurado nakangoyingo ero ingooteto. Kini, Yon enengombo nakangoyingo. Ene Yondo ngu enengo oowooyi bingami ero okoowero, ma ingoyingo. Ene ngu, nakaya nga tero ngu nakaya ngu ngandiro tunooteyingo. Ngu enengo kirikiri oni ngundo eyingo: Ene ko mande ewero yokoyingo; Noore enengo kirikiri oni ngando eteto. Eyingo. Kini, enendo enengo oowooyi okooro ete. Eyingo. Ene oo, ko ene nangge.

Ene dagoma oowooyingga kumoo ngu dagaro ko ootoogero, Yisasro sambo endemo ooreweroyi, ngu oni simoo baredo ngu oo kabusaga, ngu kabetetenggo. Nguro damoningga ngu, Yondo Yisasro mandeni ngu nakangoro noorengo ingondudu ngu yokutuwooyunoote. Ene Yondo nga Bukga nakaya teyingo ngu, Yuka Kundingiyi ngundo enengo ingonduduni ngu yokutuwootoni, nakangoyingo. Asa, nguro muri ngu ngandiro; ngu muringga, ngunonggo nangge, noore enengo mandeni ngu ingoro, nowoondonani hamoo tetoni ngu oruwato. Koretero oorengo, ge nga Bukga nga kandangero ngu, asa, Krayis nguro damoni hamoo oorengo ingowa.

Enendo ngundiro ete, koretero oorengo ngu, Yisas Krayis ene Anutya oruwori. Nguro ngu, Awa Anutdo Yisasya etoni, ene merako ngano ombuyingo. Ngundiro nguro, Yisas Krayis Anutdo enengo kirarongo, noore etuyeroote. Ndadiro nguro, noorendo ngu tunoo nenengo oorengo kenoro ingowato. Nguro ngu, noorendo Krayis oowooyi damoningga ngu kenoro ingowato. Ene nguro damoni ngu ngandiro; Enendo ngu Anut tunoo oorengo etuyeroote, eyingo. Yondo ngu oo kabusa Yisasdo teyingo, nguro mande ete, ene onindo ngu ma teweroyi. Ngu noore yanggango yunoro, ko noore hoorooweyeroro, noorendo ngu ngandiro ingowato. Yisas ngu hamoo oorengo, Anut enengo Nangoni.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Suwooyi Sano Keta Oruweroyi Mandega Nguro Eyingo

1 [1]Kurimi oorengo, Anutdo oo bidodo ma yeyingo, ngu naruno,
Mande ngu (Yisas) oruwo. Yo, Yisasdo ngu Anutya gobooro oruwori.
Ngu enengombo Anut. [2]Kurimi oorengo damonimonggo ngu, ene Anutya
oruwori. [3]Yo, Yisasdo ene oo bidodo temukoyingo. Nguro ngu, oo gura
oore gurano ma tunooteyingo. Kini, oo bidodo tunootewoku ngu, Yisas
enengombo yeni tunootemukoyingo. [4]Eneno keta sugi sugi oruweroyi
oorooteku, ngu keta oruweroyiga ngu simoo barero soru himi. [5]Ngu
soru himingga ngu suwoono dero himi yetoni, ngu ooreri ngundo
doobengoweroyi ereremo kini.

[6-7]Oni gura tunooteyingo, ngu oowooyi Yon. Anutdo ene koretero
soweyootoni ombuyingo. Yo, ene omburo oni simoo bare tunoo
etuyeroro, Yisas ngu hamoo soru himi oorengo. Ngundiro tetoni, nguro
oni simoo bare mande ngu ingoro, ene nowoondoyemo hamoo tewanggo.
[8]Yon enengombo ngu soru himingga ngu kini. Kini, ene ombuyingo
ngu soru himingga (Yisas) nguro mandeni wesiyoro eweroyimboro
ombuyingo.

[9]Yo, Yisas ngu hamoo soru oorengo. Ngundo omburo, oni simoo
bare bidodo merako oorootenggoku, ngu soru himi yunowero
ombuyingo.

[10]Ngu ene merakono ootooro, ngunonggo ene merako, oni
simoo bare, oo bidodo yeyingo. Ene merako oni simoo baredo,
ene kenoro ma ingoyingo. [11-12]Ene enengo ende damonimo
oorowuyingomu, ene enengo Yuda onindo ngu ma yoyingo.
Kini, oni gidaregado yoyingo. Ene oni ngu enengo oowooyimo
nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu, ene mete Anutro
simoongo oorengo tunootetenggo. [13]Yo, ene Anutro simoongo
tunootetenggoku ngu, ene awa namoyemboro sidudaroyebo kini,
ko oniro ingonduduno nguya kini, enengo koyemo nguya kini.
Anut enengombo yoyeni, enengo simoongo tunootetenggo.

[14]Mande (Yisas) ngundo oni tunooteyingo, ngu naru
ootuwoo bodaga nangge, noore kewooronanimo oruwo. Yo,
eweyimbo soweyootoni, ombutoni, noore kuri enengo duridarini
ngu kenowooto. Ngu duridariningga ngu, enengo nangoni
gurananggega nguromu. Sumange ko muri hamoo gome
nenengomu, ngu eneno angeyingo. [15]Yondo ngu oningga nguro
mandeni wesiyoro ero, ngandiro meno eyingo. Ngu oningga ngu,
kuri nondo yeno etoowe ingowonggoku, ngu ngandiro. Ene no
kootu omburo tunootewoku, ene no oowoone dagaro urungga
tunootete. Ndadiro nguro, ene kuri tunootero oruwoku, ngu
naruno, no ma oriyingo, ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

16 Eneno ngu sumange urungga oorengo hangero ooroote. Ngu
sumangeningga, ngunonggo nangge suwooyi sano oo gome gome guradiro
guradiro, ene noore yunororoote. 17 Yo, hamoo, Moses kandeyimonggo
Anutdo mamana mande noore yunoyingo. Ene sumange nowoondoyi, ko
muri hamoo gome nenengo, ngu Yisas Krayisnonggo nangge tunooteyingo.
18 Oni gurado hamoo oorengo Anut ma kenoyingo. Anutro Nangoni
guranangge, ngu Anut kirarongo. Ngundo eweyi tanggeyimo oorooteku,
ngundo nangge, Anutro muri ngu nooreno yootunoro ete.

Sonoyeroyingo Yon, Ngundo Mande Wesiyoro Eyingo
(Matiyu 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17)

19 Yuda onindo Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, Liwayi oni ngu
soweyerootoyi Yerusalem yokoro, omburo Yon sumoo inoyingo. Ge ndawu
oningga? Ero eyingo. 20 Ngundiro sumoo etoyi, arisa, Yondo mande tunoo
ero, mande gura ma oongooyingo. Ene ngandiro wesiyoro eyingo. No
Krayis, Anutdo noore ko yoyoweroyi soweyowoku oningga ngu kini. Ero
eyingo. 21 Yondo ngundiro etoni, enendo sumoo inoyingo. Ngu ndadiro? Ge
ndawu oningga? Ge bine Ilayisando? Etoyi, enendo mande gumi eyingo. No
Ilayisa kini. Etoni, enendo sumoo gura eyingo. Ge bine Anutro ingondudu
eyingo oningga, noorendo sobowootetoku, ngu bine? Ero eyingo. Asa,
enebana mande gumi ero eyingo. Kini. 22 Ngundiro etoni, enebana Yonno
sumoo gura eyingo. Ge ndawu oningga? Noore komo mande gumi oni
noore soweyerootoyi ombuwootoku, nguno ewato. Ge, gengomboya ngu,
ge ndadiro ete? Ero eyingo. 23 Ene ngundiro etoyi, Yondo gumi eyingo. No
nga oningga ngaro Anutro ingondudu eyingo oni Ayisaya, ngundo eyingo.
Oni gura kingo mera oni kini, ngunonggo manggowo gura meno ete. Oo
Simburi Urungga, nguro oore yomosiyoyino! Ero eyingo. *(Ayisaya 40:3)*
24-25 Parisi onindo ngu oni ngu, soweyerootoyi ombuyingo. Ene
Yon sumoo inoyingo. Asa, ge Krayis kini, ge Ilayisa kini, ko Anutro
ingondudu eyingo oni kini, asa, ndawugaro nguro, ge oni simoo bare sono
kundingiyimbo sonoyeroote? Ero sumoo inoyingo. 26 Ene ngundiro sumoo
etoyi, asa, Yondo mandeye gumi eyingo. Nondo ngu sonombo nangge
sonoyerooteno. Ene oni gura kewooroyemo dikaro oorooteku ngu, ye ngu
watayi kini. 27 Ngu oningga ngu, no kootunesina ombuteku, ngu oningga
nguro yanggangoni urungga oorengo. Noro yanggangone ngu bodaga
nangge, nguro ngu, no enengo ko oni tero, ma oruwano, ero eyingo. 28 Nga
mandega nga Betani ende, Yodan sono anduroko nguno tunooteyingo.
Nguno Yondo oni simoo bare sono kundingimbo sonoyeroyingo.

Yisas Anutro Sipsip Nangoni

29 Sengetoni, Yisas ombutoni, Yondo kenoro eyingo. Kenoyi, nga
ngu Anutro Sipsip Nangoni. Ngundo oni simoo bare mera bidodoboro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mbumbuwaye andange yunowa. 30 Ngu oningga nguro, nondo
kuri ewonomu ngu. Oni gura no keneroro ombuteku, ngundo no
daganeroyingo. Ndadiro nguro, ene no ma oriyingo naruno nguno, ene
kuri oruwo. 31 No ngu oningga nguya watayi kini. Ene no omburo, oni
sono kundingiyimbo sonoyerootoowe, nguno Iserel oni simoo bareno,
ngu oningga ngu tunoo etuyerowano, ero eyingo.
32 Yondo mande ngandiro yootunoro eyingo. No Yuka Kundingiyi ngu,
nu mumukondiri ngundiro tero, sambononggo omburo, ene tabango
sanganimo oodoni, kenoyingo. 33 No nenengombo ngu oningga ngu, kuri
watayi kini. Anutdo oni sonoyero ero, soweneroro ngu, ngandiro eyingo.
Ge Yuka Kundingiyi kenootoyi, oni gura tabango sanganimo oodoningga
ngu, arisa, ngu oningga ngundo Yuka Kundingimbo oni simoo bare
sonoyerowa, ero eyingo. 34 Asa, no nenengombo ngu ooga kenootoowe
tunootewo. No nguro mandeni yeno kuri ewonoku, nga oningga nga, ene
Anutro Nangoni. Yondo nguro ngundiro eyingo.

Yisasdo Kirikiri Oni Gidarega Yoyoyingo

35 Sengetoni, Yon dikatoni, enengo kirikiri oni eraya nguya dikayingo.
36 Ene Yisas kenootoni, oore keyoro ombutoni, eyingo. Kenori, ngungga
ngu, Anutro Sipsip Nangoni! Ero eyingo. 37 Enengo kirikiri oni erayagaku
Yonro mande ngu ingoro, ene Yisas keyoro oorowuyingo. 38 Ene ngundiro
tetori, Yisas yowoorengoro, erayagaku ene keyoro oorowutori, yeyoro
eyingo. Yari ndawu ooga ereweteri? Etoni, erayagakundo gumi eyingo.
Rabayi, ge ndawu yanggano ooroote? Ero eyingo. Rabayi mandega nguro
muri ngandiro, oo etuyeroyingo oni, eyingo. 39 Yisasdo gumi eyingo.
Mete yari ombuya kenori. Etoni, asa, erayagaku Yisas keyoro oororo, ene
oruwoku ya ngu kenoro, enedodo ngu sangga nguno oriyingo. Ene, ngu
sangga nguno mande ero oodoyi, oororo suwootetoni ngu, sa gabogaboyi
naru namoraya tunootetoni, ko suwoono nguya oruwonggo.
40 Nga oni erayaga, ngando Yonro mande ingoro, ene Yisas keyoro oororo,
ene oni gura oowooyi Enduru, ngu Sayimon Pita nguro koneyo. 41 Enduru,
sodedomangge Yisasdodo oruwonggoku yangga, ngu yokoro uro, beyi
Sayimon koretero erewero kenoro eyingo. Noore kuri Mesayiya kenootetoku
nga! Ero eyingo. Mesayiya nguro muri ngandiro. Ene Krayis, Anutdo noore
ko yoyoweroyi sunggi yeyingo oni, ero eyingo. 42 Ngu naruno nguno,
Endurundo Sayimon yoro, Yisasno oorowuyingo. Yisasdo kenoro eyingo. Ge
Sayimon, Yonro Nangoni. Kootuyisina oowoongge Sipas (Pita) ewanggo, ero
eyingo. Ngu oowooyi Pitangga nguro muri ngu digi urungga, eyingo.

Yisasdo Pilip Ko Nataniyel Eraga Negoyeroyingo

43 Sengetoni suwoononggo, Yisasdo enengo ingondudunonggo,
Galili merako oorowuwano, ero ingoyingo. Ene Pilip kenoro eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ge ombuya no kenero, ero eyingo. 44 Pilip ngu ene Betisayida oni.
Enduru Pita eragaro ende damoni nguya. 45 Pilipdo oororo, Nataniyel
kenoro eyingo. Nga oningga nga ngu, ene kuri Mosesndo mamana
mandeno nakangoyingo, ko Anutro ingondudu eyingo onindo nguya
nakangoyingonggaku, noorendo kuri kenowooto. Ngu Yisas, Nasaret oni,
ngu Yosep Nangoni, ero eyingo. 46 Ene ngundiro etoni, arisa, Nataniyeldo
eneno ngandiro sumoo eyingo. Oo metemi gura Nasaretno tunootewa,
bine? Ene ngundiro etoni, asa, Pilipdo mande gumi eyingo. Ombuya
keno, ero eyingo.

47 Yisasdo Nataniyel kenootoni, eneno ombutoni, ngandiro eyingo.
Keno, Iserel oni ene hamoo! Eneno godange mande ko muri biyomingga
nguya, eneno ma ooroote, ero eyingo. 48 Ene ngundiro etoni, Nataniyeldo
Yisas sumoo inoyingo. Ndatero, ge no watayi tewo? Ene ngundiro etoni,
Yisasdo gumi eyingo. Pilipdo ma negogeroyingomo, no nguno (Pik) dega
damonimo oodoni geyowono, ero eyingo. 49 Etoni, Nataniyeldo gumi
eyingo. Oo etuyeroyingo oni, ge Anutro Nangoni! Ge Iserel mera nguro
oniro sobosobo koreteyingo urungga! Ene ngundiro eyingo. 50 Ngundiro
etoni, Yisasdo gumi eyingo. No ge amana (Pik) de damonimo geyowono,
ero etoowe, nguro ge nowoondogemo hamoo tete. Kootuyisina, oo
urunggado nga ooga nga dagatoni, ge kenowa, ero eyingo. 51 Yisasdo
ene ko eyingo. No hamoo oorengo, yeno eteno. Kootuyisina, ye sambo
goosootoni, kenootoyi, Anutro sambono Engel oni, ngundo Oni Nangoni,
ngu tanggeyi gidegide oorero, omburo tetoyi, ye yeyowanggo, ero eyingo.

Oni Gura Kena Endemo Bare Yoyingo

2 1 Sa eraya nguno yokoro, sa kabusayiga nguno, Yisas nemimbo
ngu, bare yoweroyi yanggakuno oruwo. Ngu bare yoweroyi
narungga ngu, Kena ende ngu, Galili mera nguno tunooteyingo. 2 Ene
Yisas ko enengo kirikiri oni nguya, ngu bare yoweroyi narungga, nguno
negoyerootoyi oorowuyingo. 3 Ngundiro oororo oodoyi, Wayin kinitetoni,
Yisas nemimbo Yisasya eyingo. Ene Wayin gura kini, ero eyingo.
4 Yisasdo eneya eyingo. Namo, nondo ndawu ooga tewe? Ngu noorengo
geya oo kini. Noro naru ma tunooteyingo, ero eyingo. 5 Ene ngundiro
etoni, asa, nemimbo ko onikuya eyingo. Yisasdo yeno mande gura
etoningga ngu, ye komo ngu keyoya teyi, ero eyingo.

6 Ngu yangga nguno, digi kumbe kandegura gidemboro guranangge
oruwo. Nguno Yuda oni enengo muriye sono gimuweroyi sono oorengo,
nguno oodoni, Anutro mamana mandeni Yuda onindo keyoyi ero, nguro
eyingo. Kumbe guranangge nangge ngu 100 Lita ngundiro. (Ngu 6 ngundi 7
Kero Dram ngundiro). 7 Yisasdo ko oniya eyingo. Kumbeno sono moondoya,
kumbengootoyiga, hangeni. Ene ngundiro etoni, asa, ko onindo Yisasdo ewoku,
ene ngundiro teyingo. 8 Yisasdo ko onikuya eyingo. Nga gumi wendoya, yoya,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ooroya, oo simbo kayingo sobosobo ngu inoyi. Ene ngundiro etoni, ko onindo
gumi wendoro, yoro, oororo, oo simbo kayingo sobosobogaku inoyingo. 9 Oo
simbo kayingo sobosobogakundo, sono towoongoro netoni ngu, ngu naruno ngu,
Wayin oorengo tunootete. Nguro ngu, ene ndanonggo yoyingo ngu, ene watayi
kini. Ene enengo ko oni ngundo nangge watayi, sono oorengo moondowonggo.
Arisa, oo simbo kayingo sobosobogakundo, bare yoweroyi oninggaku
negongoyingo. 10 Ombutoni eyingo. Oni bidodo koretero Wayin metemimu
bayeterogogo, kootu oni simoo oowooyingga netoyi netoyi ngu, arisa, ngu
naruno, ene Wayin biyomi bodaga nguno yunootenggo. Ene ge Wayin metemi
oorengo ngu gosiyowoku, ge ataga kootu yoro omburo, bayeteteku nga!
11 Kena ende Galili merako nguno, Yisasdo koretero muri songo
oorengo gura onindo ma teweroyimu, ngu teyingo. Nguno enengo
duridarini ngu etuyerootoni, enengo kirikiri oni ene damoni yero,
Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo.
12 Ngu naru ngu kinitetoni, Yisas, nemi, konebeyi, ko enengo kirikiri oni
nguya, Kapeniyam endemo uro, nguno sa naru gidarega kengero oruwonggo.

Yisasdo Oni Yowuru Yano Oo Uriyootoyi Oweyeroyingo
(Matiyu 21:12-13; Mak 11:15-17; Luk 19:45-46)

13 Yuda oniro kengeweroyi kundingiyi naru oowooyi Pasowa,
ngu namoko tete. Ngundiro nguro, Yisas yade oororo, Yerusalemno
oorowuyingo.[a] 14 Yisas oororo, Yuda oniro yowuru ya oowooyi Tembel,
ngu newendemo uro, oni Bulmakawu, Sipsip, nu mumukondiri uriyootoyi
yeyoro, ko oni bibiteweroyi yabano bibitero, digi beye yowoorengoro
yunootoyi yeyoyingo.[b] 15 Yisasdo uto gisaru tero, ngu yoro, Bulmakawu,
Sipsip ko nusako bidodo musiyomo oorootenggoku oweyeroyingo.
Ngundiro tero, ene oni digi yowoorengowonggokuno oororo, digi
beye gasiyoni satoni, yaba bidodo wenggeremootoni, ukero utoni
oweyeroyingo. 16 Ene oni nu mumukondiri uriyoyingo nguno eyingo. Ye
nu yoya, musiyo nga yokoya sayi! Ye noro Awanemboro yangga nga yeyi,
oo uriyoweroyi musiyo ma tewero, ero eyingo. 17 Yisasro kirikiri oni ngu,
ene Anut mandeno kuri oorooteku, ngu ingonduduwooro ingoyingo.

> No gengo ya nguro gome oorengo ingoro, nguro no ko yanggango oorengo
> tetoowega, gengo ya gome orini, ero ingooteno. Eyingo. *(Sam 69:9)*

18 Ene Yuda oniro tabango, ngundo ngundiro kenoro, Yisasya mande
yanggango ero eyingo. Anutdo nga kongga ngano rogogerowo tetoni ngu,

---

[a] **2:13** (Pasowa naru nguro muri ngandiro. Kurimi Anutdo sunggi kenoro dagayeroyingo naru, Yuda oniro naru kundingiyi). [b] **2:14** (Ndadiro nguro, oni ende gidaregaro beye yoro, mayero, Yerusalem ende urungga nguro beye yowoorengoro, Yuda beye yoro, ngundo oo nusako uriyoro, Anutno wooro yero yemboongewero. Ngu kongga ngu yowuru yano ngundiro tetoyi nguro Yisas sanggiri teyingo).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

asa, ge oo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu anangu tetooga, noore kenoro ingowato. Ngu hamoo, Anutdo ngu kongga nguno rogogerowo, ero ingowato, eyingo. 19 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi ero eyingo. Yendo nga yoro yangga nga toongootoyi ngu, nobana naru kabusagomo ko yewe dikawa, ero eyingo. 20 Ngundiro tero, Yuda onindo eyingo. Oni nga yowuru Tembel yangga nga yerodoyi, mooma naru onibi namoraya, kandegura ke gidemboro guranangge (46) yokoyingo. Ngundiromu, gedo ngu ko sa kabusa nanggemo, ko yewero ete? Ero eyingo.

21 Ngu yowuru yangga Yisasdo eyingo ngu, enengo goweyiboro eyingo. 22 Ngundiro nguro, kootuyisina, Anutdo merenonggo Yisas ko yokutuwootoni, ko ootoogeyingo, nguno enengo kirikiri oni ko ingondudu tero, Yisasdo mande kuri eyingo, ngundiro tunootetoni, nguno ingoyingo. Ngundiro tetoni, kirikiri oni ene Anutro mande nakaya, ko Yisasdo mande eyingoku, ngu bidodo ingootoyi, nowoondoyemo hamoo oorengo teyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Bidodoboro Muriye Kuri Ingoyingo

23 Yisas ngu Yerusalemno Pasowa naru kundingiyi ngu sobowooro oodoni, oni simoo bare oowooyingga oorengo, Yisasdo oo onindo ma teweroyimu ngu tetoni, kenoro, nguro oni urungga oorengo, eneno nowoondoyemo hamoo teyingo. 24 Ene Yisasdo simoo bare bidodoboro ingonduduye buribari ingootenggoku, nguro ene ngu oningga, nguro newendemo hamoo ma teyingo. 25 Ndadiro nguro, Yisasdo ene oni simoo bare bidodoboro muriye, ingonduduye ingomukoote. Yisas ene oniro ingonduduye, nguro oni gurado ma etoni ingowa. Kini, ene bidodo ingomukoote.

Yisasdo Nikodimas Oningga Nguya Mande Ewori

3 1 Oni gura oruwoku, ngu oowooyi Nikodimas. Ngu Nikodimas oningga ngu Parisi oni, ko Yuda oniro tabango nguya. 2 Ngu oningga ngu, suwoono Yisasno omburo eyingo. Oo etuyeroyingo oni, noore ingooteto. Ge oo etuyerowero, Anutdo sowenggerootoni ombuyingo. Ene Anutdo oni guraya ma ootooro ngu, ene oo songo gura oni ma teweroyi, gedo teteku, ngu ma tewa, ero ingooteto.

3 Ene ngundiro etoyi, asa, Yisasdo mandeni gumi ero eyingo. Hamoo oorengo, no geno eteno. Oni gura ene newende buniyo keta ngundiro ma tunootero ngu, asa, ene Anutro endega enengo oni simoo barero soboyerooteku, nguno ma uro oruwa, ero eyingo.

4 Ene ngundiro etoni, asa, Nikodimasdo gumi eyingo. Ndadiro terogogo, oni kuri dogoni yeyingo, ngundo ene ko yowoorengoro, oni buniyo keta ngundiro tunootewa? Ene mete nemi kawuyimo utoni, nemimbo ko bisiyowa bine? Ero eyingo.

5 Ngundiro etoni, Yisasdo Nikodimasro mandeni gumi eyingo. Hamoo oorengo, no geno eteno. Oni ene sono kundingiyi, ko Yuka Kundingiyimo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguya, keta ma tunootero ngu, ene Anutro endega enengo oni simoo barero soboyerooteku, nguno uro ma oruwa. 6 Oni ene eweyi nemimbo ketangga yeri tunootete. Ene Yuka Kundingiyimbo oni newendemo uro, ngundo yeni keta tunootewa. 7 Ge nondo mandega geno etenoku, nguro ingondudu urungga tero, ma sosorewero. Ye komo yengo nowoondoye buniyo keta ngundiya tunooteyi! 8 Doogo ngu enengo ingonduduni keyoro, doogo yoro gurasina gurasina, oororo omburo tete. Ge kingo ngguyi nangge ingoote. Ene ndasinanggo omburo, ndasina oorowuteku ngu, ge ma ingoote. Oni bidodo ko keta Yuka Kundingiyimo tunootewanggoku nguya, ngundiro nangge, ero eyingo.

9 Ene ngundiro etoni, Nikodimasdo gumi ero eyingo. Nga ooga nga ngu, ndadiro terogo tunootewa?

10 Etoni, Yisasdo gumi eyingo. Ndadiro nguro, ge Iserel oniro oo etuyeroyingo oni, ge mande oo nga ma wirikoro ingoote? 11 Hamoo oorengo, no geno eteno. Noore oo kenoro ingootetoku, nguro mandeni yootunoro eteto. Ene noorendo mandega etetoku ngu, ye ingowero yokootenggo. 12 Nondo kuri mera ngaro oo nguno ero etuyerowonoku ngu, ye nguro nowoondoyemo hamoo ma teyingo. Nguro nondo sambo endeboro oo nguno mande ero etuyerowanoku ngu, ndadiro terogogo, ye nowoondoyemo hamoo tewanggo? 13 Oni gura ene sambono oorero, sambo endeboro oo murini ma kenoro ingoyingo. Kini, Oni Nangoni, ngundo ene sambo endemonggo ombuyingo, ngundo nangge, sambo endeboro muri nenengo oorengo, ye etuyeroweroyimboro ombuwo.

14 Kurimi Mosesndo oni kini, kingo merako nguno sire gabogaboyiga tero, de bodaga sanganimo yero boorowooro okootoni, oni ngu kenoro, ene ma kumooyingo. Ngundiro nangge, Anutro Nangoni Oni Kirarongo nguya, de sanganimo yero, okooro boorowoowanggo.[c] 15 Oni simoo bare bidodo nguro nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, ene suwooyi sano sugi sugi keta gome oruweroyi, ngu yowanggo.

16 Yo, Anutdo oni simoo bare mera ngano oorootenggoku, ngu bidodoboro nowoondoyi urungga tero, nguro enengo Nangoni gurananggega, ngu oni simoo bare yunoyingo. Ene ngundiro teyingongga nguno oni simoo bare bidodo nowoondoyemo hamoo tero ngu, asa, ene ma hoonootewanggo. Ene ngundiro tero ngu, ene suwooyi sano sugi sugi keta oruweroyiga ngu yoro, oni oni tero oruwanggo. 17 Anutdo enengo Nangoni ngu merako ngano sureyootoni ombuyingo. Ene oni simoo bare wirikoyerowero ma ombuyingo. Kini, Anutdo ngu mera ngaro oni simoo bare bidodo weti mbumbuwanonggo ko yoyoni ero, soweyootoni ombuyingo. 18 Oni ene ataga newendemo hamoo teteku ngu, asa, Anut

---

[c] **3:14** (Ye sirero mande ngu Anutro Mande Buk kurimi (Namba 21:4-9), nguno kandangero ingowanggo).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

doongeyimo oni nenengo tunootete. Ene oni ene newendemo hamoo ma teteku ngu, Anut doongeyimo ene weti mbumbuwano hoonootero ooroote. Ndadiro nguro, ene Anutro Nangoni gurananggega nguro newendemo hamoo ma tewoku, nguro ene hoonootewa. 19 Mande wirikoyingo muri ngu ngandiro. Soru himi ngu kuri merako ngano tunootewo. Ene onindo ngu ooreriko oruwero ingoro, nguro ene soru himi ngu yokootenggo. Ndadiro nguro, enengo muriye ngu biyomi oorengo. 20 Yo, ngundiro oni simoo bare ngu ooreriko muri biyomi ngu tero oruwero, gome ingootenggo. Ngundiro nguro, ene soru himimo ombuwero ma ingootenggo. Ndadiro nguro, enengo muriye biyomi ngu soru himi ngundo yootunoweroyi, nguro ene yokootenggo. 21 Ene oni muri hamoo teteku ngu, ene soru himimo nguno ombute. Enengo murini, enengo koni, ngu Anutya ko teteriku ngu, oni doongeyemo tunoo kenowanggo, ero eyingo.

Sonoyeroyingo Yondo Yisas, Nguro Eyingo

22 Ngu naruno nguno, Yisasdo enengo kirikiri onikuya, Yudiya merasina oorowuyingo. Nguno, Yisas enengo kirikiri oniya nguno oode, oni simoo bare gidarega sono kundingiyi gimuyunoro oruwonggo. 23 Ngu naruno nguno, Ayinon ende ngu, Salim ende ngu tanggeyimo, nguno Yondo nguya, oni simoo bare sono gimuyunoyingo. Ngu merasina nguno sono oowooyingga oorooteku, nguro oni simoo bare suwooyi sano nguno mayero, sono kundingiyi yoyingo. 24 Ngu naruno nguno, Herodndo Yon yoro ya biyomimo ma yeyingomo.

25 Ngu naruno, rongge mande gura Yonro kirikiri oni, ko Yuda oni guraya ngu kewooroyemo tunooteyingo. Ndadiro sono gimuweroyi, Yudaro muringga ngu keyoro ngu, ene Anut doongeyimo, sarayi tunootewato, ero ronggeyoro eyingo. 26 Ngundiro tero, enengo kirikiri oni Yonno oororo eyingo. Oo etuyeroyingo oni, kuri geya oningga Yodan sono anduroko ootooro, gedo nguro mandeni eyingo. Ngu oningga ngundo oni simoo bare sono kundingiyi gimuyunootoni, simoo bare bidodo eneno oorowutenggo, ero eyingo. 27 Ene ngundiro etoyi, asa, Yondo mandeye gumi eyingo. Anut sambo endemo oorooteku, ngundo oni gura oo ma inootoni ngu, asa, ngu oningga ngu, ene mete ma yowa. 28 Nondo mandega yeno ewonomu, ye ngu kuri ingoyingo. No ngu oningga, Anutdo oni noore ko yoyowero ero sunggi yeyingongga, ngu kini. Ene no ngu, Anutdo ngu oningga nguro ooreni yomosiyoyinoweroyimboro ero, koretero no sowenerootoni ombuwono. 29 Ngu ngandiro. Ene oni gura bare yowaku ngu, asa, ngu barega ngu, ene ngu simoongga nguro bareyi. Ngu simoongga nguro dobooyi ngu dikaro, sodeyero, ataga bare yowoku oningga nguro mandeni ingoro, oni oni tewa. Ngundiro nangge, no nguya nowoondonemonggo ngu oningga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ombuyingo, nguro no oni oni urungga teteno. Ataga ngu engge oorengo tunootete. 30 Hamoo oorengo, ngu oningga ngu (Yisas), nguro oowooyi ngu komo urungga oorengo tunootetoni, noro oowoone ngu komo omburo bodaga tero, ameno uwa, ero eyingo.

31 Oni sambono awunonggo ombuyingo ngu, enengo murini ngundo mera ngaro muriye ngu bidodo dagayeroote. Oni mera ngano tunooteteku ngu, ene mera ngaromu. Ene mera ngaro oo nguro nangge mandeni ero tete. Yo, hamoo, oni ene sambo endemonggo ombuyingo ngu, enengo murini ngundo mera ngaro muriye ngu bidodo dagayeroote. 32 Ene oo kuri kenowoku, ko ingowoku, nguro ero yootunoro ete. Ene oni gurado ngu mandega ero yootunooteku, ngu ma yoro dowoote. 33 Oni ene mande ngu gome ingoro, yoro dowooro ngu, asa, ene yo ero ewaku, ngu mandega nguno ngu, Anut ene hamoo mande nangge ete, ero etuyerowa, eyingo. 34 Ngu oningga Anutdo sureyootoni ombuwoku ngu, ene Anutro mandeni nangge yootunoro ete. Ndadiro nguro, Anutdo Yuka Kundingiyi ngu urungga oorengo inoyingo. 35 Eweyimbo enengo Nangonimboro gome ingoro, nowoondoyi teyinoro, nguro oo bidodo ene kandeyimo yero inoyingo. 36 Oni ene Nangonimboro newendemo hamoo teteku ngu, ene suwooyi sano keta sugi sugi oruweroyiga ngudodo ooroote. Ene oni Nangonimboro mandeni ngu ma ingoro keyoro ngu, asa, ngu oningga ngu, Anutya nguno keta ma oruwari. Kini, Anutro sanggiriningga ngu eneno oruwa.

Yisasdo Sameriya Mera Nguro Baregaya Mande Eworiyo

4 1 Ngu narunggano nguno, Parisi onindo mande gura ngandiro ingoyingo. Yisasdo Yon dagaro, kirikiri oni oowooyingga oorengo yoyoro, sono kundingiyi gimuyunoote, ero ingoyingo. 2 (Ene Yisas enengombo ma sonoyeroyingo. Kini, enengo kirikiri onindo nangge oni sonoyeroyingo.) 3 Yisas ene Parisi oniro mandeye ngu ingoro ngu, ene Yudiya mera yokoro, ene ootoogero, Galili merako ko oorowuyingo. 4 Yisas ngu ene ootoogero, Sameriya mera kewoorokuri oorega ngu keyoro oorowuyingo.

5 Yisas ngundiro yade oororo, Sameriya mera nguro ende gura oowooyi Sayika, nguno tunooteyingo. Ngu endega ngu namoko mera gura Yekobdo enengo nangoni Yosep kuri inoyingo. 6 Yo, ngu musiyonggano nguno, Yekobdo kuri sono merengga seyingo. Yisas oore yade yade omburo, moondeyi ogingootoni, nguro ene sono merengga ngu tanggeyimo bibiteyingo. Ngu narungga ngu, sa kewooro (12 Klok).

7 Ngu naruno nguno, Sameriya mera nguro bare gura sono moondowero ombuyingo. Ene ombutoni, Yisasdo ngu barega ngu kenoro, ngandiro eyingo. Sono bodaga nunootooga newe, ero eyingo. 8 Ngu naruno ngu, Yisasro kirikiri oniku bidodo, oowari uriyowero endemo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

umukoyingo. 9 Yisasdo ngundiro etoni, asa, Sameriya barega ngundo
gumi eyingo. Ge ngu Yuda oni, ko no ngu Sameriya bare. Nguro ge
ndawugaro, nono sonoro sumoo ete? Ero eyingo. (Ndadiro nguro, Yuda
onindo Sameriya oniya doboo ma yero, gobooro ma endeyootenggo.)
10 Ene ngundiro etoni, asa, Yisasdo ngu barega nguya gumi eyingo. Ene
ge Anutdo oo kingo duwoo gunooteku, ngu ingoro ngu, ko nga oningga
ngando geno ete, sono bodaga nunootooga newe eteku, ngu nguya
ingoro ngu, gebana eneya ewa. Suwooyi sano, keta oruweroyi sono
ngu, no nunootooga newe ero ewaku ngu, enendo suwooyi sano keta
oruweroyi sono ngu gunootoni newa. 11 Ngundiro etoni, barega ngundo
Yisasro mandeni gumi eyingo. Oni urungga, ge sono moondoweroyi
oo gura kini, nga sono merengga nga ngu, mera newendemo oorengo
amu. Ge sono suwooyi sano keta oruweroyiga, ngu ndanonggo
yowa? 12 Yekobdo nga sono merengga nga ngu, sero yunoyingo. Ngu
enengombo enengo simoongo, ko enengo nusakododo nga sononga
nga neroriyingo. Ge noorengo osinani, Yekob, ngu dagaro urungga,
bine? Ero eyingo. 13 Yisasdo barega nguro mandeni ngu ingoro, gumi
eyingo. Oni bidodo nga sononga nga nero ngu, ene kootuyisina sonoro
ko ingoro hahangewa. 14 Ene oni gura nondo sononga nga inootoowe
newaku ngu, asa, ene sonoro nggurongo ko ma soriyetoni hahangewa.
Nga sononga nondo inootenoku ngu, suwooyi sano keta oruweroyi
sononga ngu newendemo ngunonggo oorero oorero, ene sugi sugi
oruwa, eyingo. 15 Ene ngundiro etoni, asa, baregaku enebana Yisasno
eyingo. Oni urungga, ge ngu sononga ngu, no nuno. Nunootoyi ngu,
asa, kootuyisina, no nggurongo soriyetoni, sonoro hahangero, no sono
moondowero, ngano ko ma ombuwano. Ero eyingo.

16 Etoni, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Ge ooroya, kamengge
negongoya, yaringo eraya eraya ngano omburi! Ero eyingo. 17 Ngundiro
etoni, baregakundo gumi eyingo. No kamene moore kini. Etoni, Yisasdo
baregakuya, eyingo. Ge ngandiro ete, no kamene kini, ge ngu hamoo
oorengo ete. 18 Ndadiro nguro, kuri ge kamesumoongge kandegura.
Ataga simoongga oorooteriku, ngu gengo kamengge oorengo kini. Gengo
mandega eteku, ngu hamoo oorengo ete, eyingo. 19 Etoni, barega ngundo
Yisasno eyingo. Oni urungga, ataga no ingooteno. Ge Anutro ingondudu
eyingo oni. 20 Noore osi sambananimbo nga mera purimo ngano
yowuruwooro, Anutno yambo mande teyingo. Ene ye Yuda onindo ngu
etenggo. Oni yowuruwooro yambo mande teweroyi ngu, Yerusalemno
nangge, ero etenggo.

21 Baredo ngundiro etoni, asa, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Ge
bare, ge komo noro mande etenoku nga ingoya, nowoondogemo hamoo
teni. Naru gura tunootetoningga ngu, ye nga mera purimo ngano, ko ye
Yerusalemno nguya, awananimo yambo mande ma tewanggo. 22 Ye ngu,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oo ye ma ingootenggoku, nguno yambo mande tetenggo. Noore Yuda onindo ngu oo ingootetoku, nguno yambo mande teteto. Ndadiro nguro, Anutdo ko yoyoweroyi koningga, nguro ingonduduga ngu, noore Yuda oni simoo bare kandenanimo ooroote. 23 Naru gura tunootetoni ngu, ngu narunggaku ngu ataga kuri tunootewoku nga! Oni bidodo hamoo yambo mande tewero ngu, asa, ene komo Yuka Kundingimboro Awangga nguro yanggangoni, murinimo, nguno yambo mande tewanggo. Ene muri ngundiro tetenggoku ngu, asa, Awando ngundiro oni nguro gome ingoote. 24 Anut ngu Yuka oorengo. Nguro oni simoo bare komo Yuka Kundingiyi, nguro yanggangonimo ngu yambo mande tewanggo. Yo, ene komo Anutdo muri metemi tewero ingooteku, ngu nangge teyi. 25 Ene ngundiro etoni, asa, baregakundo mandeni gumi eyingo. No ingooteno. Mesayiya ombuwa. Ene Krayis, Anutdo noore ko yoyoweroyimboro ero rogo teyingo oni, ngundo ombuya. Ene ombuteku naruno nguno, ene oo bidodoboro etoni, noore ingowato, eyingo. 26 Barega ngundo ngundiro etoni ngu, Yisasdo enengo mandeni gumi ero eyingo. Ngu nondo nangge, no ataga geya mande eteroku nga! Ero eyingo.

27 Yisasdo barega nguya ngundiro ewootoni, asa, ngu naruno nangge, enengo kirikiri oniku omburo, yeyoro, ene nguro ingondudu urungga teyingo. Ene kirikiri oni gurado sumoo ewero ma ingoyingo. Ge ndawu ooga yowero erewete; ngundi, ge ndawugaro eneya mande eteri? Ero ingoyingo. 28 Arisa, ngu barega ngu, enengo sono nggusi nguno yokoro, ene kendutero, endemo oororo, oni simoo bareno eyingo. 29 Ye ombuya, ande oningga ande kenoyi! Ene nondo oo kuri tewonoku, ngu bidodo yootunoro ete. Ene Krayis bine? Ero eyingo. 30 Ene ngundiro etoni, arisa, oni simoo bare endemo oruwonggoku, ngu bidodo ootoogero, ende yokoro, Yisas tanggeyimo ombuyingo.

31 Ngu narunggano nguno, kirikiri onindo Yisasya oo neni ero, eriringoro eyingo. Oo etuyeroyingo oni, ge komo oowari ne! Ero eyingo. 32 Ene Yisasdo eyingo. No oowari gidarega moore, ye nguro ma ingootenggo. 33 Ngundiro etoni, nguro enengo kirikiri oni enengo nangge ero ingoro, eyingo. Oni gurado bine, oowari kuri yoro, mayero inowo? Ero eyingo. 34 Yisasdo enengo ingonduduye ngu kenoro ingoro, nguro ene eyingo. Noro oowari ngu ngandiro. No komo oni no sowenerootoni, ngano ombuwonomu, nguro ingonduduni ngu keyoro, enengo koni ngu temukowano. Ngungga ngu, noro oowari nenengo.

35 Yendo ngandiro etenggo. Kombo namoraya yokoro ngu, kono oowari enggero mandoni yemukootoni, yoro, ngu neweroyi naru. Ene no yeno eteno. Ye komo ootoogeya, doongeteya, endeyoya, oowari koyi nga kenoyi. Oowari kuri enggero mandoni yemukowo.[d] 36 Oni oowari engge yooteku

[d] **4:35** (Oowari engge mandoni ngu oni simoo bare Anutro mande keta ingoro, nowoondoyemo hamoo tewero ingootenggo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu, ene enengo uriyi yoro, ene suwooyi sano sugi sugi keta oruweroyi, nguro oowari ngu yowuruwooro watayewa. Ngundiro nguro, oni oo miteku, ko oni oo engge yooteku nguya, ene gobooro oni oni tewari.
37 Ngundiro nguro, nga mandega nga ngu hamoo. Oni gurado ngu, oo yuwooyi mitoni, ko oni gurado ngu oowari enggero mandoni yetoni, ngu yoote. 38 Nondo kuri ye sureyerootoowe, ye ko tero oo ma miyingomo, nguno oowari enggero mandoni yetoni yowanggo. Oni songombo ko kuri yanggango ko tetoyi, oowari oorero enggewoku ngu. Yendo ngu kongga nguno uro, oowari engge yowonggo. Yisasdo mande ngundiro eyingo.
39 Sameriya ende urungga nguro oni simoo bare oowooyingga oorengo, barega nguro mandeni ngu ingoro, nguro ene Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo. Ndadiro nguro, barega ngundo eyingo. Nondo kuri oo biyomi tero endeyowonoku, ngu bidodo yootunoro emukoote, ero eyingo.
40 Ngundiro etoni, Sameriya endemo oni simoo bare ngu, ene Yisasno omburo eyingo. Ge ombutooga nooreya ngano oruwato. Ngundiro etoyi, nguro Yisasdo ngu endegano, nguno sa eraya oriyingo. 41 Sa eraya nguno oodoni, nguno ngu, oni simoo bare oowooyingga nguya Yisasdo mande etoni, ngu ingoro, nowoondoyemo hamoo teyingo. 42 Ene ngu barega nguya eyingo. Noore gedo etoyi ingoro, nguro noore nowoondonanimo hamoo ma teyingo. Kini, noore ngu noorengombo enengo manggowoomo mandeni nguya ingoro, nguro noore nowoondonanimo hamoo teteto. Noore ingooteto. Nga oningga ngando nangge, ene mera ngaro oni simoo bare bidodo ko yoyoweroyi oni oorengo. Ero eyingo.

Yisasdo Gabuman Oniro Tabango Nguro Nangoni Yomosiyoyingo

43 Ngu sa erayaga nguno yokoro, ene ootoogero Sameriya ende yokoro, yade yade ooreko oororo, Galili merako tunooteyingo. 44 Yisas enengomboro ero eyingo. Anutro ingondudu eyingo oni ngu, enengo ende damonimo oowooyi bingami ma tunootewa. Ero eyingo.
45 Ngundiro ero, Yisas ene yade oororo, Galili merakono tunooteyingo. Ene tunootetoni, Galili oni ngundo Yisas kenoro, ene oni oni teyingo. Ndadiro nguro, ene naru kundingiyi nguno Yisasdo Yerusalemno ko oo tewoku, ngu ene nguya oororo kenoyingo.
46 Ngundiro tero, Yisas ene Kena ende Galili mera nguno mayero tunooteyingo. Ngu endega nguno ene kuri sono yowoorengootoni, Wayin tunooteyingo. Ngu merako nguno ende gura oowooyi Kapeniyam. Nguno Gabuman oniro sobosobo tabango gura oruwoku, ngu enengo nangoni ngu sayidodo oruwo. 47 Ngu oningga ngundo Yisasro mandeni ingoworomu ngu, Yudiya mera yokoro, ene mayero, Galilino ooroote, ero etoyi, ingoyingo. Nguro, ene Yisas tanggeyimo oororo eyingo. Ge komo ombuya, noro nangone kumoowero namoko tete. Nguro ge ombuya, yomosiyootooga mete teni, ero eyingo. 48 Ene ngundiro etoni, asa, Yisasdo eyingo. Ene yeno

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutdo oo songo gura onindo ma teweroyimu teteku, ngu kenoro, nguro ye
nowoondoyemo hamoo ma tetenggo, ero eyingo. 49 Yisas ngundiro etoni,
asa, Gabuman oniro sobosobo oni tabangongga, ngundo Yisasno eyingo.
O oni urungga, ge komo sodedo Kapeniyam endemo ombu, no nangone
kumoowero teteku nga! Ero eyingo. 50 Tabango oningga ngundo ngundiro
etoni, Yisasdo gumi eyingo. Ge mete oorowu, gengo nangongge ngu keta
oruwa. Ene ngundiro etoni, asa, ngu oningga ngu, ene Yisasro mandeni
ngu ingootoni, hamoo tetoni, nguro ene oorowuyingo.
51 Ngu oningga ngu ene oorowutoni, enengo yano kirikiri oni ooreko
yeyootoni, ngundo eyingo. Gengo nangongge keta ooroote, ero eyingo.
52 Ngundiro etoni, nguro enengo kirikiri oniku sumoo yunoro eyingo.
Kuyowo ndawu naruggano ene sayimbo yokootoni, ene metemi tewo?
Ene ngundiro etoni, enengo kirikiri onikundo gumi eyingo. Ene kuyowo
sa gabogaboyi ngu naru gurananggemo (1 klok), moondeyi kookingo
urunggaku yokootoni, mete tewo. 53 Ngundiro etoyi, eweyi ingoyingo,
kuyowo ngu narunggano nguno nangge, Yisasdo gengo nangongge
ngu keta oruwa, eneno ewo. Ngundiro nguro, ene Yisasro newendemo
hamoo tetoni, enengo keyimo oniku nguya eneno nowoondoyemo hamoo
temukoyingo. 54 Ngu naruno, Yisas ene Yudiya mera yokoro, Galili
merako mayero, nguno ene oo songo gura onindo ma teweroyimu, ngu
tambu erayayiga, nguno teyingo.

Yisasdo Betisayida Sono Koongeyingomo Sayi Oni Gura Yomosiyoyingo

5 1 Yuda oniro naru kundingiyi gura tunootetoni, nguro Yisas ene
Yerusalemno oorowuyingo.
2 Yerusalem endeboro oonggoo pawa nguro yamuko ngu oowooyi,
Sipsipro yamuko. Ngu yamukongga ngu tanggeyimo nguno sono
koongeyingo gura oruwo. Ngu Hiburu mandeno ngu oowooyi Betisayida,
ero eyingo. Ngu sono koongeyingongga ngu, dabemimo ya tookoododo
kandegura oruwo. 3 Ngu ya tookoododono nguno, sayi oni oowooyingga
oorengo oruwonggo. Oni doongeye kiringomu, oni kekandeye
nggiminggameyimu, ko kekandeye bingo yeyingo oni, ngudodo nguno
oruwonggo. 4 Naru gidaregano, Anutro sambono Engel ngundo omburo,
sono newendemo uro, sono tetoyi, roringoro, ikakowooyingo. Oni gura ene
koretero oororo, sonono uwaku ngu, enengo sayini kinitetoni, mete tewa.
5 Ngu musiyomo nguno, oni gura ngu ya tookoododono oruwoku, ene
sayidodo oodoni, dagoma onibiga kande eraya kengga kegidemboro
kabusa (38) nguno oruwo. 6 Yisasdo oningga ngu kenootoni wetoro
oodoni, ene ingoyingo. Nga oningga nga, ene naru pirungga ene sayidodo
oruwo. Ngundiro ingoro, Yisasdo oni sayidodoga nguya sumoo ero
eyingo. Ge gengo gowege ngu gome metemi tewero ingoote, bine? Ero
eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

7 Ene ngundiro sumoo etoni, sayi oninggakundo Yisasro mandeni
gumi ero eyingo. Oni urungga, sono kooto oorero ikakooteteku naruno
ngu, oni gura no hooroowenero ro, noyoro sonono noyeweroyi kini.
No nenengombo oorowuwero oorowutoowe, oni songombo oororo, no
daganeroro, enendo sonono koretero oororo utenggo, ero eyingo.
8 Etoni, asa, Yisasdo ngu oni sayidodoga nguya eyingo. Ge ootoogeya,
gengo yaba, oo ngu yoya, dikaya oorowu, ero eyingo. 9 Ene ngundiro
etoni, arisa, sodedomangge ngu sayi oningga nguro goweyi metemi
tetoni, ene ootoogero, enengo yaba oo ngu yoro, dikaro oorowuyingo.
Ngu kongga ngu Sabat naru kundingiyimo teyingo. 10 Yuda tabango
onindo, oni sayidodoga ko metemi teyingongga nguya eyingo. Ataga ngu
naru kundingiyi (Sabat). Mosesro mamana mandeno ngu, ge gengo yaba
koorowooro endeyoweroyi nguya roogo, ero eyingo. 11 Ene ngundiro etoyi
ngu, asa, ngu oni sayidodoga metemi teyingongga, ngundo mandeye
gumi eyingo. Oningga no yomosinerootoni metemi tetenokungga, ngundo
ero, nono ete. Gengo yaba oo ngu yoya, koorowooya oorowu, ero eyingo.
12 Ngundiro etoni, Yuda onindo sumoo inoro eyingo. Ndawu oninggado
geno ete, ge gengo yaba yoya, koorowooya oorowu, ero ete? Ero eyingo.
13 Ene ngundiro sumoo etoyi, oni goweyi metemi tewokungga ngu,
ene onendo tewoku ngu ma ingoyingo. Ndadiro nguro, oni simoo bare
oowooyingga oorengo oodoyi, Yisas ene ngu kewooroyemonggo kuri
toongeyingo.
14 Kootuyisina, Yisasdo ngu oninggaku yowuru yano kenoro eyingo.
Ataga ngu ge mete tewoku nga, ge weti mbumbuwa gura ma tewero.
Kinitetoni ngu, kowuri gura urungga oorengo ge moondegemo
tunootewa, ero eyingo. 15 Arisa, ngu oningga Yisasro mandeni
ingoro ngu, ene oororo, Yuda onino eyingo. Nga oningga ngando no
yomosinerowoku, ngu oowooyi Yisas, ero eyingo.
16 Ngundiro etoni, Yuda onindo ngunonggo Yisas
yomburiyoweroyimboro damoni yeyingo. Ndadiro nguro, ngu ooga ngu
Sabat naru kundingiyimo nguno tewoku nguro. 17 Ene Yisasdo mandeye
gumi ero eyingo. Awanembo ngu naru bidodomo ko tero oorooteku,
ngundiro nguro, no nguya ko tewano, ero eyingo. 18 Ngundiro etoni,
Yuda onindo ngu ene komo Yisas ureyi kumooweroyimboro yanggango
yeyingo. Ndadiro nguro, Yisasdo Sabat narungga nguro mamana mande
ngu yomburiyoro, ko nguya Yisasdo ete. Anut ngu enengo eweyi oorengo,
ero ewo. Ngu mandega eteku, nguno ngu, enengombo Anut ngundiro
tunootete.

Anutro Nangoni Ngu Ene Ko Teweroyi Sunggidodo

19 Arisa, Yisasdo Yuda oniro mandeye gumi ero eyingo. Hamoo
oorengo, no yeno eteno. Nangonimbo enengo ingondudunonggo oo gura

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ma tewa. Kini, ene oo eweyimbo tetoni kenowoku, ngu nangge tete.
Eweyimbo oo bidodo teteku, ngu enengo Nangonimbo nguya ngundiro
nangge tewa. 20 Eweyimbo Nangonimboro gome ingoro, nowoondoyi
teyinoro, nguro ene oo bidodo gome etungootoni, Nangoni nguya tete.
Eweyimbo ko nga dagaro urungga nguya etungootoni tewa. Nguno ye
nowoondoye soriyokoro, ingondudu urungga ingowanggo. 21 Eweyimbo
oni kumooyingomu yokutuwootoni, ootoogetoyi, keta oruweroyi ngu
yunoote. Ngundiro nangge, Nangonimbo nguya, ene keta oruweroyiga
ngu yunowero ngu, ene mete keta yunoote. 22-23 Eweyi Anutdo oni guraro
mandeni ma wirikoote. Kini, oni wirikoweroyi ko ngu bidodo enengo
Nangoni kuri inoyingo. Ndadiro nguro, oni bidodo Anut oowooyi bingami
ero okootenggoku, ngundiro nangge, enengo Nangoni nguya ngundiro
oowooyi bingami ero okoowanggo, ero ingoote. Oni ene Nangoni
oowooyi bingami ma ero okooteku ngu, asa, ene Eweyimbo, Nangoni
soweyootoni ombuwoku, nguya oowooyi bingami ma ero okoote.

24 Hamoo oorengo, no yeno eteno. Oni ene noro mandene ingoro,
keyoro, Anutdo surenerowoku, nguya newendemo hamoo tewaku ngu,
asa, ngu oningga ngu, ene keta sugi sugi oruwa. Yo, hamoo, ngundiro
oningga ngu Anutdo oni nenengo etekungga ngu, kootuyisina, Anutdo
ene ko ma wirikowa. Kini, ene Anutya keta oruwari.

25 Hamoo oorengo, no yeno eteno. Naru tunooteweroyi ngu, ataga
kuri tunooteteku nga, oni kumooyingo ngu, ene Anutro Nangoni
nguro manggowo ingoro ngu, asa, ene suwooyi sano keta oruweroyi
ngu yowanggo. 26 Eweyi enengombo ngu oni simoo bare yoyeni, keta
oruweroyi ngu tunootete. Ngu yanggangongga ngu nangge Nangoni
inootoni, nguro ene nguya keta oruweroyiga ngu oni simoo bare yunoote.
27 Ene Oni Nangoni, ngundiro nguro, Eweyimbo oni wirikoweroyi
kongga ngu ene inoyingo. 28-29 Ngu hamoo, tunooteweroyi naruno
tunootetoni ngu, oni bidodo kumooyingomu mereno oorootenggoku,
ngu ene nenengo manggone ingoro ootoogero, enderoko oorewanggo.
Yo, hamoo, oni ene muri gome nenengo endeyoro oruwonggoku ngu, ene
keta ko ootoogero Anutya sugi sugi oruwanggo. Ene oni muri biyomi tero
oruwonggoku ngu, ene ko ootoogero, mandeye wirikoyingo onino oororo,
dikaro, ngunonggo ene Setanro ende biyomi nguno sugi sugi oruwanggo.
Ye nguro ma soriyokoro tewero.

Oni Gidaregado Yisasro Mandeni Yootunoro Etenggo

30 Yisasdo Yuda oni tabango nguya mande ngandiro eyingo. No
nenengombo nenengo ingondudunemonggo oo gura ma tewano.
Kini, no Awanonggo mande ingowonomu ngu nangge keyoro, no oni
wirikoyerowano. Noro mande wirikoyingo ngu nenengo oorengo.
Ndadiro nguro, no nenengo ingondudune ma keyooteno. Kini, Awando

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

no sowenerootoni, ombuyingongga nguro manggowo nangge keyoro ko teteno.

31 Ene no guranangge, nondo nangge nenengo mandene wesiyoro ero ngu, asa, ngu mandega wesiyoro ewonoku, ngu hamoo kini. 32 Ene gura (Anut) nguya oorooteku, ngundo ene noro mande ero yootunoote. Ngu noro mandega ewoku, ngu hamoo oorengo, ero ingooteno.

33 Kurimi, yendo oni gura soweyootoyi, Yonno oororo, ene noro mande wesiyoro etoni ingowonggo. Mande bidodo ingowonggoku ngu, ngu hamoo mande nangge. 34 Oni dikaro, noro mande, oowoone ero yootunootenggoku, nguro no ma ingondudu teteno. Ene nondo ngu Anutdo ye ko yoyoni ero, nguro gome ingooteno. Ngundiro nguro, nondo nga mandega nga yeno etenoku, ngu Yonro koni nguro mande eyingo. 35 Yon ngu soru ngundiro dero, oni simoo bare himi gomemo yunowo. Yengo nowoondoye ngu mete tetoni, ye naru ootuwoo bodaga enengo himimboro oni oni tewonggo.

36 Ene noro kone, murine, oo songo gura onindo ma teweroyimu, ngu ye kewooroyemo tewonoku, ngundo Yonro mande hamoo ewoku, ngu dagayingo. Ene ataga noro murine ngu nga yootunoro ete. Ko bidodo awando no nunowoku ngu, no temukowano. Yo, hamoo, nondo ko tetenoku, ngu enengombo oni simoo bare etuyerootoni, Awando no surenerootoni, no ombuyingo, ero ingowanggo. 37 Awando no surenerootoni, ombuwonoku, ngu enengombo no yootunoneroro, mande ero yunoyingo. Yo, hamoo, ye enengo manggowo bodaga ma ingoro, ko enengo omukumundoongo nguya ma kenoyingo. Ene enengo mande ngu Bukno ooroote. 38 Ene ye nguro mandeni nowoondoyemo ngu ma ooroote. Ndadiro nguro, ye Anutdo no sowenerootoni ombuwonoku, ye nguro nowoondoyemo hamoo ma teyingo.

39-40 Ye ngandiro ingootenggo. Anutro mande nakaya ngundo suwooyi sano keta oruweroyi ketangga ngu yunootoni, suwooyi sano gome oruweroyi ero etenggo. Ngundiro nguro, ye mande bidodo ngu nakaya ngu newendemo oorooteku, nguro koyi tero erewetenggo. Ene ngu nakayangga, ngu noro yootunoro ete. Ene ye nono omburo suwooyi sano keta oruweroyiga ngu ma yowero ingootenggo.

41 No onindo bingamine eya okooyi ero, ma sumoo yunooteno. 42 Ene nondo ye ingooteno. Yendo ngu, yengo nowoondoyemo Anutno hamoo ma tero oorootenggo. 43 No kuri awanemboro oowooyimo ombuwonoku, ene ye noro mandene ma yoro ingootenggo. Ene oni gura enengo oowooyimo ero ombuwaku ngu, ye nguro mandeni ngu ye hahangero yoro ingowanggo. 44 Ye yengo bingamiye ngu yengo dobookuriyemonggo yootenggo. Ene ngu bingamingga ngu Anutdo yunowero ingooteku, ngu ye yowero ma ingootenggo. Ngundiro nguro, ye nowoondoyemo hamoo ma tero, nguro nguya ma ingootenggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

45 Ye nowoondoyemonggo ngandiro ma ingowero, nondo Awano ye
wirikoyerowero mande eweroyi kini ero, ma ingootenggo. Ye Mosesndo
nangge ye hoorooweyeroweroyi ero, ingondudu tetenggo. Kini, ngu
ingonduduga ngu nenengo kini. Mosesndo ngu yengo wirikoyeroweroyi
oni. 46 Mosesndo noro newendemo hamoo teyingo. Nguro ngu, ye
Mosesro mande nowoondoyemo hamoo tero ngu, ye noro mandene nguya
nowoondoyemo hamoo tewanggo. Ndadiro nguro, Mosesndo ngu ene
noro mandene nakangoyingo. 47 Ene ye Mosesndo mande nakangoyingo
ngu nowoondoyemo hamoo ma tero ngu, ye ndadiro tero ngu, ye noro
mandene ngaro nowoondoyemo hamoo tewanggo? Ye ereremo kini. Ero
eyingo.

Yisasdo Oni Simoo Bare Oowooyingga Oorengo 5,000 Oowari Yunoyingo

(Matiyu 14:13-21; Mak 6:30-44; Luk 9:10-17)

6 1 Ngu mandega ngu kinitetoni, Yisas ene Galili mera nguro sono
koongeyingo oowooyi Tayibiriyas, (Galili) ngu anduroko nguno
urooreyingo. 2 Nguno urooretoni, oni simoo bare oowooyingga oorengo,
ngundo Yisasdo oo songo gura onindo ma teweroyimu sayi onino tetoni,
nguro ene Yisas kenoro, keyoro endeyoyingo. 3 Ene ngundiro tetoyi,
Yisasdo enengo kirikiri onikuya purimo oorero, nguno bibiteyingo. 4 Ngu
naruno nguno, Yuda oniro Pasowa naru kundingiyi, ngu namokono tete.
5-6 Yisas doongetero, endeyoro, oni simoo bare oowooyingga oorengo
yeyootoni, ene tanggeyimo ombuyingo. Ombutoyi, Yisasdo oo teweroyi
kuri ingoro, nguro ene Pilip towoongoro, ngandiro sumoo eyingo. Noore
oomanongoyingo ndanonggo uriyoro, nga oni simoo bare nga yunootooye
newanggo? Ero eyingo.

7 Pilipdo mandeni ngu ingoro, gumi ero eyingo. Noore sa naru onibiga (200)
ko tetooye ngu, ko nguro uriyi yowatoku, ngundo nga oni simoo bare urungga
ngaro oomanongoyingo bodaga uriyootooye, ma mete tewa. Hamoo oorengo
kini, ero eyingo. 8 Ngu naruno nguno, Yisasro kirikiri oni gura, oowooyi
Enduru, ngu Sayimon Pita koneyo, ngundo Yisasno ero eyingo. 9 Simoo oore
gura nooreya ngano oorooteto. Ngundo ene oomanongoyingo kandegura ko iso
eraya bodaga nguya moore. Ene ngundo oni simoo bare ngandiro urungga nga
ma mete tewa, ero eyingo. 10 Ene ngundiro etoni, asa, Yisasdo eyingo. Simoo
bareno etoyiga, ene bibiteyi, so gome gome nguno oruwo. Ene ngundiro etoyi
ngu, asa, oniku nguno bibiteyingo. Ngu simoo ngu bidodo yowuruwootoni, ngu
urungga oorengo (5,000).

11 Oni simoo bare bibitemukootoyi, Yisasdo ngu oomanongoyingoku
yoro, Anutno esosootero, enengo kirikiri oni yunootoni, ngundo bayetero,
oni simoo bare yunoyingo. Ngundiro tero, Yisas ene iso erayagaku
nguya yoro, Anutno esosootero, bayetero yunootoni, nero, ene kawuye

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mete teyingo. 12 Oowari netoyi mete tetoni, asa, Yisasdo enengo kirikiri
onikuno eyingo. Ye oowari netoyi sosorango gugumi oorooteku, ngu
yoya, ngu gura ma yokootoyi biyomi yewero, eyingo. 13 Ngundiro etoni,
ene oowari manongoyingo gugumi yowuruwooro, siriyootoyi, si kande
eraya kegidemboro eraya angeyingo. Ngu oowari oomanongoyingo
kandeguraga, ngu netoyi, gumi oodoni, ngundiro siriyoyingo.
14 Oni simoo bare ngu oo songo gura onindo ma teweroyimu, ngu
Yisasdo tetoni kenoro eyingo. Hamoo oorengo, nga oningga nga, ene
Anutro ingondudu eyingo oni Mosesndo sobowooyi, ero ewoku, ngu nga
oninggaku nga! Ero eyingo. 15 Ene ngundiro etoyi ngu, arisa, Yisas ene
ingoyingo. Oni simoo baredo ene dowooro, enengo mera nga oo bidodo
sobosobo urungga yeweroyimboro ingoyingo. Ngundiro nguro, Yisas
enesu nangge oororo, mera purimo ooreyingo.

Yisas Sono Koongeyingo Sanganiwoore Oorowuyingo
(Matiyu 14:22-33; Mak 6:45-52)

16 Ngu narungga ngu suwoo tetoni, Yisasro kirikiri oniku sono koongeyingomo
uyingo. 17 Ene wanggo gura sanganimo oorero, ene sono koongeyingo kewooro
oorengowoore oorowuyingo. Ene Kapeniyam endemo uroorewero oorowutoyi
suwooteyingo. Suwootetoni, Yisas eneno ma tunooteyingo. 18 Ngu naruno nguno,
doogo yanggango urungga oorengo yootoni, sono koongeyingonggaku tookero,
pikipokuri urungga yeyingo. 19 Ene wanggo woosooro bodaga oriroko (Kilomita)
kandegura (5) ngundi kandegura gidemboro guranangge (6) ngundiro oororo
ngu, ene Yisas kenootoyi, sono koongeyingo sanganiwoore eneno ombuyingo.
Yisas yade oororo, wanggo tanggeyimo ombuwero tetoni, nguro enengo kirikiri
oniku sosoreyingo urungga oorengo teyingo. 20 Ene Yisasdo enengo sosoreyingo
ngu yeyoro ingoro, nguro ene sodedomangge eyingo. Ye ma sosorewero!
Nondo nangge, yeno ombutenoku nga! Ero eyingo. 21 Ene ngundiro etoni, arisa,
enengo kirikiri onikundo Yisas wanggo sanganimo ooreni ero etoyi, nguro ene
sanganimo ooreyingo. Ooretoni, wanggo ngu naruno nangge, merangga sawero
ewonggoku, nguno tunooteyingo.

Oni Simoo Baredo Yisas Ereweyingo

22 Sengetoni, oni simoo bare sono koongeyingo anduroko oruwonggo.
Ene ngandiro ingowonggo. Kuyowo wanggo guranangge oodoni, nguno
Yisas ooretoni, ngu ma kenoyingo. Kini, enengo kirikiri oni ngundo
nangge wanggo ngu sanganimo oorero sawonggo. 23 Ene ngu naruno
nguno, wanggo gidega Tayibiriyas endemonggo ngu mayero, sagigo oni
simoo bare oorootenggoku, nguno gosiyoyingo. Ngu musiyonggano,
nguno Yisasdo kuri oomanongoyingo Anutno esosootero yunootoni,
neyingo meranggano nguno. 24 Oni simoo baredo, ngu Yisas enengo
kirikiri oni nguya, ereweyeroro, ene nguno ma yeyoyingo. Ene ma

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yeyoro, nguro ene wanggo gidega sanganimo oorero, Yisas erewero Kapeniyam endemo oorowuyingo.

Yisas Ngu Sambo Endeboro Oomanongoyingo Oorengo

25 Oni simoo bare ngu Yisas sono koongeyingo anduroko kenoro, sumoo inoro eyingo. Oo etuyeroyingo oni urungga, ge ndawu narunggano ngano mayewo? Ero eyingo. 26 Ene ngundiro sumoo etoyi ngu, asa, Yisasdo mande gumi ero eyingo. No hamoo oorengo, yeno eteno. Ye oo songo gura onindo ma teweroyimu, nondo tetoowe tunooteteku ngu, ye ma kenoro ingoro, nguro ye no erewenerootenggo. Kini, ye no erewenerootenggoku nguro damoni ngandiro. Ye oomanongoyingo newonggoku, ngundo kawuye pakini yewoku, nguro ye no erewenerootenggo. 27 Ye oowari ngundiro biyomi yeweroyi, nguro nangge, ma koyi tero yowero. Kini, ye komo oowari sugi sugi oruweroyi nguro koyi teya yoyi. Ngu oowaringga ngu Oni Nangoni ngundo ye yunowa. Yo, enengo eweyimbo ngu kongga nguro eneno ero rogo tewo, ero eyingo.

28 Ngundiro etoni, enebana Yisasno sumoo inoro eyingo. Noore komo ndadiro tero, noore Anutro ko ngu tewato? Ero eyingo. 29 Ene ngundiro sumoo etoyi, asa, Yisasdo gumi ero eyingo. Anutro koni ngu ngandiro. Ye komo nga oningga Anutdo sureyootoni, ombuyingo, nguro ye nowoondoyemo hamoo teyi, ero eyingo.

30 Ngundiro etoni, enebana Yisasno sumoo eyingo. Ge ndadiro oo songo gura onindo ma teweroyiga ge tewaku, nguro noore ngu kenoro, gengo mandege ingootooye, nowoondonanimo hamoo tewa? Ge ndawu kongga tete? 31 Noorengo osi sambanani, ene kuri oni kini merako ootooro, nguno ene oowari gura yoro neyingo. Ngu oowaringga ngu oowooyi Mana. Anutro mandeno ngandiro ero eyingo.

Ene sambo endeboro oowari ngu yunootoni, yoro neyingo, ero eyingo. *(Kisim Bek / Eksodas 16:13-21)*

32 Ngundiro etoyi, Yisasdo eyingo. Hamoo oorengo, no yeno eteno. Mosesndo sambo endeboro oomanongoyingo ye ma yunoyingo. Kini, noro Awane ngundo sambo endeboro oowari oorengo ngu ye yunoyingo. 33 Nga oomanongoyingo hamoongga nga, ngu Anutdo sambo endemonggo oningga soweyootoni ombuyingongga ngu. Omburo, ngundo keta oorengo oruweroyi ngu oni simoo bare merako ngano oorootenggoku, ngu yunoote, ero eyingo. 34 Ngundiro etoni, onikundo Yisasno eyingo. Oni urungga, ge komo ngu oowari manongoyingongga ngu suwooyi sano noore yunoyato, ero eyingo. 35 Ene ngundiro etoyi, asa, Yisasdo gumi eyingo. Nondo nangge, no suwooyi sano keta oruweroyi nguro oomanongoyingo oorengo. Oni ene nono omburo ngu, ene oowariro ko ma kumoowa. Ngundiro nangge, oni noro newendemo hamoo teteku ngu, ene sonoro ko ma ingoro hahangewa.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

36 Nondo yeno eteno. Ye kuri no neyowonggoku, ene ye nono
nowoondoyemo hamoo ma teyingo. 37 Oni simoo bare bidodo ngu
Awando no nunootoni, ene nono ombuwanggo. Oni nono ombuwanggoku,
ngu nondo ene ma oweyerootoowe, sawanggo. Hamoo oorengo kini!
38 No sambo endemonggo ombuyingo ngu, no nenengo ingondudune
keyowero ma ombuyingo. Kini, no mera ngano ombuwonoku ngu, noro
Awane, ngundo no surenerootoni, ombuwonokungga, nguro ingonduduni
nangge keyoro ombuyingo. 39 No surenerootoni ombuyingo, Awanengga
nguro ingonduduni, ngu ngandiro. Oni simoo bare ene kuri no
nunoyingo, no ngu gura ma yokowano. Kini, no komo naru wengamo ko
yokutuyerootoowe, ootoogewanggo. 40 Noro Awanemboro ingonduduni
ngu ngandiro. Oni bidodo nangoni kenoro, nguro nowoondoyemo hamoo
tero ngu, asa, ene suwooyi sano sugi sugi ketangga ngu yowanggo.
Nondo kootuyisina naru wengamo ko yokutuyerootoowe ootoogewanggo,
ero eyingo.

41 Yisasdo eyingo. No nangge, no nga oomanongoyingongga ngando
sambo ende ngu yokoro, ombuwonoku nga! Yisasdo ngundiro etoni,
nguro Yuda onindo ngu ingoro sanggiri tero, mande mande urungga
eneya eyingo. 42 Enendo eyingo. Nga Yisas oningga nga, ngu Yosepro
nangoni. Noore enengo eweyi nemi nguya ingooteto. Ndadiro nguro,
ene ngandiro ete. Nondo sambo ende yokoro ombuwonowo, ero ete? Ero
eyingo.

43 Ene mande ngundiro etoyi, asa, Yisasdo mande gumi ero eyingo.
Yengo nangge mande oowooyingga ero, ma boguwooro oruwero.
44 Oni gura kingo nono ma ombuwa. Kini, Awando no sowenerootoni,
ombuwonoku, ngu enengombo oni gura ingoyingo inootoni, ngunonggo
ene nono ombuwaku ngu, asa, naru wengamo, nondo yokutuwootoowe,
ene ko keta ootoogewa. 45 Mande nga ngu, Anutro ingondudu eyingo
oniro nakayano ooroote.

Anutdo oni simoo bare bidodo etuyerowa, ero eyingo. *(Ayisaya 54:13)*
Oni bidodo ene Awaro mandeni ingoro yootenggoku ngu, asa, ene noro
nguya ingootenggo.

46 Oni gurado ene no Awane kuri ma kenoyingo. Kini, nga oningga
ngando nangge, ene Anut tanggeyimonggo ombuwoku, ngundo nangge
ene Anut kenoro oruwori. 47 Hamoo oorengo, no yeno eteno. Oni noro
newende hamoo tewaku ngu, ene ngu suwooyi sano sugi sugi keta
oruwa. 48 Nondo nangge, no oowari manongoyingo oorengo suwooyi
sano keta oruweroyiga ngu! 49 Kurimi yengo osisambayebo, ene oni kini
merako oruwonggoku, nguno ene Sambononggo Mana nero, ene kuri
kumoomukoyingo. 50 Ene nga oowari manongoyingo hamoongga, ngu
sambo endemonggo yokootoni, merako ngano ombuyingongga nga, oni
ngu nero ngu, ene ma kumoowanggo. 51 No nga oomanongoyingongga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nga ngu, suwooyi sano keta oruweroyiga nga sambo ende yokoro, merako ngano ombuyingo. Oni gura ene ngu oowari manongoyingongga ngu nero ngu, ene suwooyi sano keta oruwa. Yo, hamoo, nenengo gowene nga ngu, mera ngaro oni simoo barero wooro yeweroyimboro yunootoowe, ene nguno suwooyi sano keta oruweroyiga ngu yowanggo, ero eyingo.

52 Ngundiro etoni ngu, Yuda onindo enengo nangge ronggeyoro eyingo. Ndadiro nguro, nga oningga ngando enengo songgiwi ngu noorendo neweroyi yunowa? Ero eyingo.

53 Ene ngundiro etoyi, nguro Yisasdo Yuda onino ero eyingo. Hamoo oorengo, no yeno eteno. Ye Oni Nangoni, nguro songgiwi ma nero, ko ye ngu oningga nguro sidu daroni nguya ma nero ngu, asa, ye suwooyi sano ketangga ngu yengombo ma yowanggo. 54 Oni ene noro songgiwi nero, ko sidu darone nguya newaku ngu, ene suwooyi sano gome keta oodoni, nondo naru wengamo yokutuwootoowe, ko keta ootoogewa. 55 Ndadiro nguro, noro songgiwine, ngu oowari oorengo, ko noro sidu darone ngu, neweroyi sono gome oorengo. 56 Oni ene noro songgiwine, sidu darone nero ngu, ene noya oodoni, no eneya oruwaro. 57 Awa ngu ene suwooyi sano sugi sugi oruweroyi keta ngudodo, ngundo no surenerootoni ombuwono. Nguro ngu, no keta yanggango Awanemo oorooteno. Ngundiro nangge, oni no nonero ngu, ene ngunonggo yanggango yoro, ene noya sugi sugi keta oruwaro. 58 Ngangga nga ngu, ene oowari manongoyingo oorengo sambo endemonggo soweyootoni ombuyingo. Nga ngu kuri osi sambado oomanongoyingo nero kumooyingo, ngundiro kini. Oni nga oomanongoyingongga nga nero ngu, ene suwooyi sano keta sugi sugi oruwa, ero eyingo. 59 Yisasdo Kapeniyam ende nguro yowuru ya newendemo, nga mandega nga ero etuyeroyingo.

Yisas Ene Suwooyi Sano Keta Nguro Mandenidodo

60 Arisa, kirikiri oni oowooyingga Yisasro mandeni ngu ingoro eyingo. Nga mandega nga ngu, kowuri oorengo. Onendo ene mete ingowa? Ero eyingo. 61 Ene Yisasdo newendemonggo ingooteku ngu, kirikiri onindo mande nguro boguwootoyi, nguro eyingo. Nondo nga mandega etenoku, ngando yengo ingonduduye yomburiyoote, bine? 62 Arisa, ye Oni Nangoni kuri sambo endemo oruwoku, nguno ko ooretoni, kenoro ngu, ye ndadiro ewanggo? 63 Yuka Kundingiyi, ngundo oni suwooyi sano keta oruweroyi ngu yunoote. Ene oni enengombo oni keta yunoweroyi ngu erereremo kini. Ene nga mandega nondo ye yunoro etenoku nga ngu, ene Yuka Kundingiyi ngundo yeni, ene suwooyi sano keta oruweroyiga, ngu yeno oruwa. 64 Ene Yisasdo ene kurimimonggo oni ene kewooroyemo, nowoondoyemo hamoo kini ngu ingoro, ko kootuyisina, oni ngundo ene dowooro, mundi oni kandeyemo yeweroyi nguya, ene kuri ingoyingo. Ngundiro nguro, ene ngandiro eyingo. Ye kewooroyemo nguno oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

gidarega ngu, ene nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ero eyingo.
65 Yisasdo mande ngu soweyoro eyingo. Ngu muringgano nguno, no yeno
eteno. Ene Awando yo ero ma etoni ngu, asa, ngu oningga ngu ene nono
ombuweroyi nguya kini, ero eyingo.
66 Yisasdo mande ngundiro etoni, nguro enengo kirikiri oni urungga
ene Yisas yokoro, enengo endemo ko sayingo. Ene Yisas keyoro, ko ma
endeyoyingo. 67 Ngundiro tetoyi, Yisasdo yowoorengoro, enengo kirikiri
oni kande eraya kegidemboro erayaga, nguno ero eyingo. Ye nguya bine,
no noyokoro sawanggo? Ero eyingo.
68 Ene ngundiro etoni ngu, Sayimon Pitando gumi ero eyingo.
Oo Bidodo Simburi Simbunani Urungga, noore ndawu oninggano
oorowuwato? Gengo mandege ngu suwooyi sano keta gome
oruweroyimboro yunoote. 69 Noore nowoondonanimo hamoo
tetoni, ngandiro kuri inooteto. Ge nangge, oni kundingiyi Anutdo
sowenggerootoni ombuyingo, ero eyingo.
70 Yisasdo enengo kirikiri onikuro mandeye gumi ero eyingo.
Yo, hamoo, nondo ngu ye kande eraya kegidemboro erayaga kuri
rogoyerowono. Ene ye kewooroyemo nguno, oni gurano booro biyomi
eneno ooroote, ero eyingo. 71 Yisasdo ngu Yudas, Sayimon Iskariyoot
nangoningga, nguro eyingo. Ngu oningga ngu Yisas enengo kirikiri oni
kande eraya kegidemboro erayaga nguromu gura. Enendo kootuyisina
Yisas dowooro, mundi oni kandeyemo yetoni ureyi kumoowa.

Yisasro Konedoboongombo Yisasno Nowoondoyemo Hamoo Ma Teyingo

7 1 Ngu naruno, Yisas ene Galili mera nguwoore ko tero, oororo
omburo tero, ene Yudiya merasina ko oorowuwero ma ingoyingo.
Ndadiro nguro, Yuda onindo ngu ureyi kumoowero teyingo. 2 Yuda
oniro naru kundingiyi, oowooyi Towimbo ya Tookoododo (Sel Ya) Naru
Kundingiyi, ngu namoko. 3 Ngundiro nguro, enengo konedoboongombo
Yisasno eyingo. Ge komo ootoogeya, nga endega nga yokoya, ge Yudiya
merako oorowu. Gengo kirikiri oni ngundo ene mete gedo ko teteku, ngu
kenowanggo. 4 Oni gura ene tunoo oni doongeyemo oruwero ngu, ene
oo tewero nguya, kombitero ma tewa. Yo, ge ko oo nga tunoo tewaku
ngu, asa, oni simoo bare bidodo doongeyemo ge tunoo dikaro, ko mete
tero etuyerowa, ero eyingo. 5 Yisas enengo konedoboongo nguya, Yisasro
nowoondoyemo hamoo kini. Nguro ene ngundiro eyingo. 6 Ngundiro
nguro, Yisasdo eyingo. Noro narune, ngu ma tunooteyingo. Ene naru
bidodo ngu yengo naruye. 7 Mera ngaro oni simoo baredo yeya mundi
ma tewanggo. Kini, ene ngu noro mundi oni tewanggo. Ndadiro nguro,
nondo enengombo muri biyomi tetenggoku, ngu yootunoro etenoku
nguro. 8 Yengombo ooroya, ngu naru kundingiyingga ngu kenoyi.
Kootuyisina no nguya naru kundingiyingga nguno oorowuwanoku, ene

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ataga no nguno, no ma oorowuwano, eyingo. 9 Yisasdo ngundiro ero,
nguro ene sa naru gidega Galilino oruwo.

Yisas Ene Tooko Ya (Sel Ya) Yeyingo Naru Kundingiyi Ngu Kenowero Oorowuyingo

10 Yisas enengo konedoboongo ene naru kundingiyi ngu kenowero kuri
Yerusalemno oorowuyingo. Kootuyisina, Yisas ene nguya Yerusalemno
oororo, ene oni doongeyemo tunoo ma oorowuyingo. Kini, ene torige
naru kundingiyi nguno oorowuyingo. 11 Yuda onindo, naru kundingiyi
nguno, ene erewero eyingo. Yisas oningga ngu ndano ooroote? Ero
eyingo. 12 Oni simoo baredo Yisasro mande mande urungga oorengo,
enengo nangge eyingo. Oni gidaregado, ene oni gome, etoyi, gidaregado
eyingo. Kini, ngu oningga ngundo simoo bare ganaganayeroro endeyoote,
ero eyingo. 13 Ene Yuda tabango oniro sosorero, nguro oni gurado Yisasro
mandeni tunoo ma ero endeyoyingo.

14 Naru kundingiyi ngu kewooroko, Yisas ene yowuru ya nguro
yasiriko uro, oni simoo bareno mande ero etuyeroyingo. 15 Yuda oni
mandeni ngu ingoro, nguro ingondudu urungga tero eyingo. Nga
oningga nga, ndanonggo ingoyingo nga yoro, ete? Ene kuri ngu oo
nguro ingondudu yowero ma Skul teyingo, ero eyingo. 16 Ngundiro etoyi,
Yisasdo enengo mandeye gumi ero eyingo. Nga mandega nondo yeno
etenoku nga, noro mandene kini. Nga mandega nga ngu, Anutromu.
Enendo no surenerootoni, no ombuyingo nguro mandeni eteno. 17 Ene
oni gura Anutro mandeni keyoro ingowero ngu, ngu oningga ngu, ene
nga mandega ero etuyerootenoku, ngaro muri ingowa. Ene ngandiro
ingowa. Nga mandega nga, ngu Anutro ingondudunonggo bine, ngundi
no nenengo ingondudunemonggo eteno bine, ngu wirikoya ingoyi. 18 Oni
enengo ingondudunimonggo, mande mande ewaku ngu, ene nguno
oowooyi bingamidodo teweroyimboro tete. Ene oni ene sureyootoni,
ombuyingongga nguro oowooyi bingami ero okoowaku ngu, asa, ene oni
nenengo oorengo tero, ene godange ma ewa.

19 Kurimi Mosesndo mamana mande ye yunoyingo. Ene ye
kewooroyemo nguno oni gurado ngu mamana mandega ngu ma keyoote.
Ndawugaro, ye no nurewero ingondudu tetenggo? Ero eyingo. 20 Ene
ngundiro etoni, simoo baredo mandeni gumi eyingo. Geno oombooro
biyomi gura oorooteku ngu! Onendo ge gureni kumoowa? Ero eyingo.
21 Ene ngundiro etoyi ngu, Yisasdo mandeye gumi ero eyingo. No kuri
oo songo gura onindo ma teweroyi ngu tewonoku, ye ngu kenoro nguro
soriyokowonggo. 22 Mosesndo goweye doongooro yomosiyoweroyi mande
muringga ngu ye yunoyingo. Hamoo, ngu muringga ngu Mosesno ma
tunooteyingo. Kini, ngu muringga, ngu osi sambano tunooteyingo.
Ene yendo ngu yengo nangosumooye ngu, Sabat naruno nguya goweye

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

doongootenggo.[e] 23 Yendo ngu Mosesro mamana mande ngu keyowero
ingoro, ye nangosumooye gura Sabat naruno tunootetoni ngu, asa, ye
Sabat naruno goweyi doongooro yomosiyootenggo. Arisa, nondo ngu
Sabat naruno nguno, no oni gura sayidodomu yomosiyootoowe ngu,
yendo ndawugaro nguro noya sanggiri tetenggo? 24 Ye oo doongeyembo
nangge kenoro, nguro ero ma wirikowero. Kini, ye komo oo bidodo muri
gome nenengo nguno wirikowanggoku, ngu metemi, ero eyingo.

Nga Oningga Nga Krayis, Binengga?

25 Yerusalem ende nguro oni simoo bare gidaregado ero eyingo.
Ndadiro nguro, nga oningga nga nangge ureyi kumoowero tetenggo?
26 Kenoyi, ene mande mande tunoo oorengo eteku nga, ene oni ururu
ngundo mande gura eneya ma etenggo. Ene nguya bine nga oningga nga
ene Krayis, ero ingootenggo? 27 Ene noore nga oningga ngaro endeni
ngu noore ingooteto. Krayis tunootewero naruno ngu, oni gurado nguro
endeni ngu kenoro ingoweroyi kini, ero eyingo.
28 Yisas ngu Tembel ya newendemo ootooro ngu, onino mande
ero etuyeroro oode, ngunonggo ene manggaru tero eyingo. Yengo
ingoyingoyemo ngu noro ingoro, ko noro endene nguya ingootenggo. Ene
no nenengo ingonduduno ma ombuyingo. Kini, Awando surenerootoni,
no ngano ombuyingo. Awa enengo murini ngu hamoo oorengo, ene
yendo nguro ma ingootenggo. 29 Ene nondo ngu Awane ingooteno.
Ndadiro nguro, no kuri eneya oruworo, enendo no surenerootoni, ngano
ombuwono, ero eyingo.
30 Ngu naruno, ene dowooro ya biyomimo yewero teyingo. Ene Yisasro
naru ma tunooteyingo, nguro oni gurado Yisas dowoowero ma teyingo.
31 Ene oni simoo bare oowooyingga Yisasro nowoondoyemo hamoo tero
eyingo. Krayis omburo ngu, nga oningga ngando oo songo gura onindo
ma teweroyimu teteku, nga dagaro enendo oo urungga oorengo tewa,
bine? Ero eyingo.

Tabango Onindo Yisas Dowooya Ya Biyomimo Yeyi, Ero Eyingo

32 Parisi oni ingootoyi, oni simoo baredo Yisasya mande guradiro
guradiro eyingo. Ngundiro nguro, Anutno wooro yeweroyi nguro
sobosobo oni, ko Parisi oni nguya, ngundo enengo kumba ootuwoo
oni gidarega sureyerootoyi, Yisas dowooro, ya biyomimo yewero
oorowuyingo. 33 Ngu naruno nguno, Yisasdo eyingo. Naru bodaga
nangge no yeya oode, Awando surenerootoni, no ombuwonokungga,

---

[e] **7:22** (Mosesro mamana mandeno ngandiro ero ooroote. Yuda oni ene komo enengo nangosumooye ngu, naru kandegura gidemboro kabusayiga (7) nguno moondeye doongooro yomosiyeroweroyi.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu tanggeyimo no ko oorowuwano. 34 No oorowuwanoku, ene ye no
erewenerorо, ko ma neyowanggo. No oorootenoku endegano nguno, ye
nguya oorowuweroyi kini, ero eyingo. 35 Ene ngundiro etoni ngu, asa,
Yuda oni enengo nangge mande mande ero eyingo. Ene ndawoore utoni,
noore ene ko ma kenowato? Ene bine, noorengo dobookurinani, Girik
oni, enengo mera kewoorokono uro, nguno Girik oni, mande yunoro
etuyeroro oodoni, nguno noore ene ma kenowato? 36 Mande eteku,
nguro damoni ndadiro ete? Ene ngandiro ewo. Ye no erewenerorо, ye
no ma neyowanggo. Nondo endega oorootenoku, nguno ye nguya, ma
oorowuwanggo. Ero eyingo.

37 Kundingiyi naru wengangga, ngu enengo naru kundingiyi urungga.
Ngu naruno nguno, Yisas ootoogero, dikaro, manggaru tero eyingo.
Oni gura gura sonoro ingoya ngu, arisa, ene komo no tanggenemo
ngano ombuya, sono nga neyi. 38 Ngungga ngu, Anutro mande nakaya
ngundo ngandiro ete. Oni ene noro ingootoni newendemo hamoo tero
oorooteku ngu, ene newendemo ngunonggo suwooyi sano sugi sugi
keta oruweroyi, nguro sono urungga oorero urooruwa, ero eyingo.
39 Yisasdo Yuka Kundingiyi oo nguro eyingo. Oni simoo bare ene Yisasro
nowoondoyemo hamoo tero, ngundo ngu Yuka Kundingiyi yowanggo.
Ene ngu narunggano nguno, Anutdo Yisas enengo duridarini ngu yoro ma
teyinoyingo. Nguro ngu, Anutdo Yuka Kundingiyi nguya ma soweyootoni
ombuyingo.

40 Oni simoo bare gidarega, ngu mandega ngu ingoro eyingo. Hamoo
oorengo, nga oningga nga ngu, ene Anutro ingonduduni eyingo oni,
noore sobowootetokungga ngundo, ero eyingo. 41 Ene ngundiro etoyi,
gidaregado eyingo. Ene Krayis Anutdo noore ko yoyoweroyi sunggi
yeyingo oni ngu! Etoyi, ene oni gidaregado eyingo. Galili merako nguno
Krayis mete tunootewakuro bine? 42 Kini, Anutro mande nakaya ngundo
kuri ete. Krayis ngu Dewitro soweni nguromu. Ngu Betelehem endemo
nguno tunootewa. Ngu endega ngu Dewitdo kuri oruwo, ero eyingo.
43 Nguro ngu, simoo bare usowooro wata erayaga tetoyi, wata gurado
Yisasya sanggiri tero, mundi teyingo. 44 Yo, hamoo, oni gidaregado
dowooro ya biyomimo yewero eyingo. Ene oni gurado kandeyi sodedo
Yisasno ma yero dowooyingo.

45 Ngundiro nguro, kumba ootuwoo oni ene Tembelno ko oorowutoyi,
wooro yeweroyi sobosobo onindo, ko Parisi onindo ene yeyoro eyingo. Ye
ndawugaro, Yisas oningga ngu yoro ma ombuyingo? Ero eyingo. 46 Ene
ngundiro etoyi ngu, asa, kumba ootuwoo onikundo mande gumi ero
eyingo. Kurimi oni gurado ngundiro ingondudu mandega ande oningga
andedo mande eteku, ngundiro ma eyingo. Ero eyingo. 47 Ngundiro
etoyi, Parisi onindo sanggiri tero, mande gumi eyingo. Enendo ye nguya
ganayeroote bine? 48 Noore tabango oni, ko Parisi oni nga kewoorokono

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

gura kenootoyi, ene ngu Yisas oningga, nguro newendemo hamoo tete,
bine? Hamoo oorengo, kini! 49 Ene nga oni simoo bare nga ngu, ene
mamana mande ma ingootenggo. Nguro ene Anut doongeyimo kuri
biyomi yemukowonggo, ero eyingo.
50 Nikodimas ngu naru gurano Yisas tanggeyimo oorowuyingo,
ene nguya ngu tabango oni nguromu gura, ngundo sumoo eyingo.
51 Noorengo mamana mande ngando oni mandeni ma ingoro, nguno
mete wirikowa, bine? Kini, koretero noore enengo mandeni wirikoro
ingorogogo, nguno ngu, noore mete oo enendo teteku, ngu gome oorengo
ingowato, ero eyingo.
52 Ene ngundiro etoni ngu, asa, tabango onikundo mandeni gumi
eyingo. Ge nguya Galili oni, binengga? Anutro mande nakayano
oorooteku, ngu gome kandangeya ingo. Anutro ingondudu eyingo oni
gura Galili merako ma tunootewa, ero eyingo.

Ooreko Ooreko Bare Gura Yoro, Yisasno Mayeyingo

8 1 Oni simoo bare bidodo enengo yano samukootoyi, ene Yisas Olib
purimo ooreyingo. 2 Sengetoni suwoononggo, Yisas ene ootoogero,
Tembel yasiriko oorowuyingo. Nguno oni simoo bare bidodo Yisas
tanggeyimo omburo yowuruwootoyi, Yisasdo mande ero etuyeroro
bibitero oruwo. 3 Ngu naruno, mamana mande etuyeroyingo oni, ko Parisi
oni, ngundo ooreko ooreko bare gura enengo kameyi yano oodoni, ene
oororo simoo guraya wedoni, kenoyingo. Ngundiro muri biyomi tetoni,
nguro kenoro, yoro ombuyingo. Oni Yisasya yowuruwooro oodoyi, ngu
kewooroyemo yeyi dikayingo. 4 Ene ngundiro tero, Yisasno eyingo. Oo
etuyeroyingo oni, nga barega nga ngu enengo kameyi oodoni, ene oororo,
simoo gidaregaya sebobarese tero endeyootoni kenowonggo. 5 Mosesro
mamana mande ngundo nooreya ngandiro ete. Bare gura ngundiya tetoni
nga ngu, asa, digi yoya, yudoyiga kumooyi, ero eyingo. Ene gedo ngu
ndadiro ete? Ero eyingo. 6 Ene Yisas towoongowero ero ngundiro teyingo.
Ene nguno Yisasdo mande biyomi gura etoni, ene ngunonggo Yisas yoro,
mande wirikoyingo onino yero, ene ganangoro, mande godangengga
etoningga ingowooto, ero teyingo. Ene ngundiro sumoo etoyi, Yisas ene
nenetero, merasina bagootero, kandedibiyibo mera bungomo nakangoyingo.
7 Ene ngundiro tetoni, tabango onikundo sumoo sumoo urungga ero
oodoyi, asa, Yisasdo ootoogero eyingo. Ye kewooroyemo nguno, oni gura
ene weti mbumbuwani kiningga, ngundo ene mete koreteya, digi yoya,
nga barega nga bungomo oorongooni, ero eyingo. 8 Yisasdo ngundiro ero
yokoro, asa, ene merako ko bagootero, mera bungomo ko nakangoyingo.
9 Tabango oniku mande ngundiro ingoro, ene bidodo gura nangge
nangge endesina ooreyingo. Oni tabango urungga ene mande damoni
yero ewoku, ngundo oorero toongetoni, songoku bidodo ende oorero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

samukoyingo. Yisasdo enesu nangge bagootero oodoni, ko barega ngundo nangge Yisas tanggeyimo dikaro oruwo.

10 Yisas ootoogero, dikaro, baregakuya ero eyingo. Bare, oni geya ewonggoku, ndano? Oni gura ngano, gengo biyomingge, ngu eweroyi nguya kini, bine? Ero eyingo. 11 Ene mande ngundiro etoni ngu, barega ngundo gumi eyingo, Oni Urungga, ngano oni gura kini. Etoni, Yisasdo gumi eyingo. No nguya gengo biyomingge nguro ma ewano. Ge toongero, kootuyisina weti mbumbuwa gura ma tewero, ero eyingo.

Yisas Ngu Mera Ngaro Soru Himi

12 Yisasdo ene ko eyingo. No ngu mera ngaro soru himi. Oni ene no neyoro keneroro ngu, ene ooreriko ma endeyowa. Kini, enengo keta oruweroyiga ngu, ene soru himidodo oruwa, ero eyingo. 13 Ene mande ngundiro etoni, asa, Parisi onindo Yisasya ero eyingo. Ge, gengomboro mandege ero wesiyoote. Ngundiro nguro, gengo mandege ngu hamoo kini, ero eyingo. 14 Yisasdo mandeye ngu ingoro, gumi ero eyingo. Ngu hamoo, nondo nenengo mandene yootunoro eteno. Ene noro mandega ngu hamoo oorengo. Ndadiro nguro, no nenengombo ootoogero ombuwonomu endega ngu ingooteno. No nganonggo nguno oorowuweroyi ngu, no ingooteno. Ene yendo noro ende damoni ngu ma ingootenggo. No ndawoore toongewanoku nguya, ye ma ingowanggo. 15 Yendo ngu mera ngaro murinimo oni wirikoyerootoyi, ene nondo ngu oni ma wirikoyerooteno. 16 Ene nondo oni wirikowero ngu, no oni gome nenengo wirikowano. Ndadiro nguro, nondo noso nangge oni ma wirikoyerooteno. Kini, Awane no surenerootoni ngano ombuyingongga, ngu noya gobooro ko tetero. 17 Yengo mamana mandeno ngu ngandiro ooroote. Oni eraya enengo mandeyari ero wesiyooteriku, ngu guranangge etori ngu, asa, ngu oni erayaga nguro mandeyari, ngu hamoo, eyingo. 18 No nenengo mandene wesiyoro etoowe ngu, Awando no surenerootoni ombuwonomu, ene nguya noro mande wesiyoro ete, ero eyingo.

19 Ene ngundiro etoni ngu, asa, ene Yisasno sumoo eyingo. Gengo Awangge ndano ooroote? Etoyi, Yisasdo mandeye gumi ngandiro eyingo. Ye noro ma ingootenggo. Nguro ngu, ye noro Awane nguya ma ingootenggo. Ene ye noro ingoro ngu, ye Awane nguya ingowanggo, ero eyingo.

20 Yisasdo nga mandega nga ngu, Beye yeweroyi ya gumimo eyingo. Ene oni simoo bare Tembel ya newendemo oorootenggoku, ngu mande ero etuyeroro oriyingo. Ene oni gurado ene dowooro, ya biyomimo ma yeyingo. Ndadiro nguro, Yisasro naruni ma tunooteyingo.

Ye Nondo Endega Oorowutenoku, Nguno Ye Nguya Ma Oorowuwanggo

21 Yisasdo ko eyingo. No toongetenoku nga, ye no erewenero ro ma neyowanggo. Ye weti mbumbuwa tero oode ngu, asa, ye kumoowanggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ye nondo musiyongga oorowutenoku nguno, ye ma oorowuwanggo,
ero eyingo. 22 Ngundiro etoni, Yuda tabango onindo enengo nangge
mande ero eyingo. Ndadiro nguro, Yisasdo ete? Ye nondo musiyongga
oorowutenoku, nguno ye ma oorowuwanggo, ete. Enengombo enengo
ureni kumoowero bine ete? Ero eyingo. 23 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo
gumi eyingo. Ye ngu ameno, no ngu awuno. Yo, hamoo, ye ngu mera
ngaromu, ene no ngu mera ngaromu kini. 24 Ngundiro nguro, no yeno
kuri ewonoku ngu. Ye kumootoyi ngu, yengo weti mbumbuwa ngu
yengomo oruwa. No tambu eraya yeno eteno. Ye no nga oningga ngando
yeno etenoku, ngu nowoondoyemo hamoo ma tero ngu, arisa, ye
kumootoyi ngu, yengo weti mbumbuwaye yengomo oruwa, ero eyingo.
25 Ene ngundiro etoni, asa, Yuda onindo gumi eyingo. Ge onendo?
Ngundiro etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Nondo, no nga oningga ngando no
kuri yeno ewonoku ngu! 26 No mande oowooyingga, no komo yengomo
yengo muriyemo ewono. Nondo yengo muriye ngu, mande wirikoyingo oni
ngundiro mandeye wirikowano. Ene oni no surenerootoni ombuwonomu, ngu
enengo murini ngu hamoo oorengo. Mande bidodo no eneno ingowonomu,
ngu nangge, no mera ngaro oni simoo bareno ero etuyerooteno, ero eyingo.
27 Yisasdo eweyimboro mande ewoku ngu, Yuda onindo ngu nenengo
ma ingoyingo.
28 Yisasdo eyingo. Kootuyisina, yendo Oni Nangoni dowooro,
boorowoowanggoku, ngu narunggano nguno, ye noro tunoo oorengo
ingowanggo. Nondo nenengo ingonduduno ko oo gura ma teteno. Kini,
no mande ero, wesiyoro etuyerootenoku nga ngu, Awando ene kuri
no etuneroyingo, ngu nangge eteno. 29 Awando no surenerootoni, no
mera ngano kuri ombuwonomu ngu, ene Awa noya ooroote. Ene no ma
noyokootoni, noso nangge ma oorooteno. Kini, suwooyi sano no Awando
oo nondo tewero ingooteku, ngu nangge tetenoku, nguro ene oni oni tete,
ero eyingo. 30 Yisasdo ngundiro etoni, oni simoo bare urungga oorengo,
enengo mandeni ngu ingoro, nowoondoyemo hamoo teyingo.

Hamoo Mande Ngundo Oni Yeni Newende Imakero Kengewa

31 Yisasdo Yuda oni ene kuri enengo nowoondoyemo hamoo
tetenggoku, nguno eyingo. Ye noro mandene nga gome ingoro yoro,
dowooro, keyoro ngu, arisa, ye ngu noro kirikiri oni oorengo. 32 Ye
ngu Anutro hamoo mande ngu ingowanggo. Hamoo mande, ngundo ye
hoorooweyerootoni, yengo endeyoyingo ngu gome sobowooro, nguno ye
kingo ko oni ma oruwanggo, ero eyingo.
33 Yuda onindo Yisasro mande ngu ingoro, gumi eyingo. Noore ngu
Ebarahamro soweni. Noore naru gurano, oni guraro kingo ko oni ma
teyingo. Ndadiro nguro, ge ngundiro ete, ge kingo ko oni ma oruwanggo,
ero ete?

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

34 Etoyi, Yisasdo mandeye gumi eyingo. Hamoo oorengo, no
yeno eteno. Oni bidodo weti mbumbuwa tetenggoku, ngu ene weti
mbumbuwaro yanggangoni, ngundo gosiyeroro witumooyerootoni
oorootenggo. 35 Hamoo, kingo ko oni ngu, ene ya simburi nguro nangoni
ngundiro kini. Kini, enengo nangoni oorengo, ngundo nangge ene
suwooyi sano sugi sugi oruwa. 36 Nguro ngu, Anutro Nangoni, ngundo
yengo weti mbumbuwa ngu andange yunootoni ngu, asa, ngundo
hoorooweyerootoni, ngunonggo yengo mbumbuwaro yanggangoni ngu
andangero yokootoyi, ngundo ye ko ma soboyerowero.
37 No ingooteno. Ye Ebarahamro soweni, ene noro mandene nga ngu,
ye nowoondoyemo nguno ma ooroote. Ngundiro nguro, ye no nureyi
kumoowero tetenggo. 38 No mande wesiyoro ero etuyerootenoku nga
ngu, no kuri Awanembo oo etunerootoni, kenoro ingowonoku, ngu ero
etuyerooteno. Ene yendo ngu yengo awayemonggo mande muri yoyingo,
ngu tetenggo, ero eyingo.
39 Ene ngundiro etoni, asa, Yuda onindo gumi eyingo. Noorengo
awanani, ngu Ebaraham! Etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Hamoo ye
Ebaraham simoongo tetoni ngu, ye komo Ebarahamro murini ngu yoya
keyoyi. 40 Nondo kuri hamoo mande bidodo Anutro manggowoomonggo
ingowonomu ngu, yeno ero etuyerowonoku ngu. Ene yendo ataga no
nureyi kumoowero tetenggo. Ebarahamndo ene muri ngundiro ma
teyingo. 41 Ye ngu yengo awayemboro mande murini nangge tetenggo.
Yisasdo mande ngundiro etoni, asa, Yuda onindo gumi eyingo. Namo
garodo ene kuri buribari endeyoro, nguno noore ma bisiyeroyingo.
Hamoo oorengo, noore ngu awanani guranangge, ngu Anut! Ero eyingo.
42 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo gumi eyingo. Ngu hamoo, Anut ngu
yengo Awaye tetoningga ngu, asa, ye noro nguya ingowanggo. Ndadiro
nguro, no Anutya oode, ngunonggo no nenengo ingondudunemonggo ma
ombuyingo. Kini, Anutdo no surenerootoni, no ombuyingo.
43 Ndadiro nguro, ye noro mandene ngaro ma ingondudu tero,
nowoondoyemo siriyootenggo? Nguro murini ngu ngandiro. Ye noro
mande nga ingowero yokoro, nguro ye nowoondoye ukingootenggo.
44 Ye ngu, awaye Setan nguro simoongo! Ye ngu awayengga ngundo
yendo oo tewero ingootenggoku, ngu nangge tewero gome ingoro, koyi
tetenggo. Kurimi ngu, ene oni yureyi kumooweroyi, nguro nangge oruwo.
Ene muri hamoo nenengo ngu ma keyoyingo. Ndadiro nguro, muri hamoo
nenengo ngu eneno kini. Ene mande godange eweroyi muringga nguro
simburi oorengo. 45 Ngu muringga ngunonggo nangge, ye nondo hamoo
mande nga ero etuyerootenoku, ye nguro nowoondoyemo hamoo ma yoro
siriyootenggo. 46 Ye kewooroyemo nguno oni gurado nondo mbumbuwa
tewonoku, ngu ingowoku ngu, arisa, wesiyoya etoningga noorengododo
ngu wirikoro kenowato. Ene nondo weti mbumbuwa ma teyingo tetoni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu, ndadiro nguro, nondo hamoo mande ero etuyerootoowe, ye nguro
nowoondoyemo hamoo ma tetenggo? 47 Hamoo, Anutro simoongo ngu, ene
Anutro mandeni gome ingootenggo. Ene ye ngu Anutro simoongo kini.
Ngundiro nguro, ye enengo mandeni ma ingootenggoku ngu! Ero eyingo.

Ebaraham Ma Tunooteyingomo, No Oruwono

48 Yuda onindo Yisasro mandeni ngu ingoro, sanggiri tero gumi
eyingo. Noore hamoo oorengo, geno eteto. Ge ngu Sameriya ende nguro
oni gura. Nguro ngu, geno oombooro biyomi gura oorooteku ngu! Ero
eyingo. 49 Ene ngundiro etoyi ngu, asa, Yisasdo mande gumi ngandiro
eyingo. Nono ngano oombooro biyomi gura ma ooroote. Kini, no nenengo
Awanemboro oowooyi bingami ero okooteno. Ene yendo noro oowoone
ngu yomburiyootenggo. 50 No nenengo bingamine ero ma okooteno. Ene
oni gurado (Anut) noro bingamine ero okoote. Ngu oningga ngundo noro
murine wirikonerowa. 51 Hamoo oorengo, no yeno eteno. Oni gura ene
noro mandene nga keyoro ngu, asa, ene ma kumoowa, ero eyingo.
52 Yisasdo ngundiro etoni, asa, Yuda onindo gumi eyingo. Noore
ataga ingooteto. Geno oombooro biyomi gura oorooteku ngu! Ebaraham
ngu kuri kumooyingo, ko Anutro ingondudu eyingo oni nguya kuri
kumoomukoyingo, ene gedo ngandiro ete. Oni gura ene noro mandene
gome keyoro ngu, ene ma kumoowa, ero ete. 53 Ndadiro nguro? Gedo
bine noorengo osinani Ebaraham dagate? Ene kuri kumooyingo. Anutro
ingondudu eyingo oni nguya, ene kuri kumoomukoyingo. Gengombo ngu
ge oone, ero ingoote? Ero eyingo.
54 Yisasdo mandeye ngu ingoro, gumi eyingo. Nondo nenengo oowoone
bingami nangge ero okoowanoku ngu, asa, noro oowoone bingamine
ngu kingo oo ngundiro tewa. Ene Awanembo noro oowoone bingamine
ero okootekungga, ngu yendo noorengo Anut, ero etenggo. 55 Ene yendo
nguro ma ingootenggoku, ene nondo ngu, no ene ingooteno. Ene nondo
ene ma ingooteno, ero ewanoku ngu, asa, no yendo etenggoku, ngundiro
godange oni tewano. Ene no enengo kuri ingootenoku, nguro ngu, no
enengo mandeni ngu gome keyooteno.
56 Yengo osiye Ebaraham ngu, ene no tunooteweroyi narune nga kenowero,
ene oni oni oorengo tero, sobowooro hahangero oruwo. Ebaraham ene kuri
ingoyingo hamoo oorengo no ombuwano ero, ene newendemonggo gome
ingoyingo, ero eyingo. 57 Ene ngundiro etoni, asa, Yuda onindo mande gumi
eyingo. Gengo dagoma onibi eraya kande eraga (50) kini, nguno ge Ebaraham
kuri kenowono, ete? Hamoo oorengo kini! Ero eyingo. 58 Ene ngundiro etoyi,
asa, Yisasdo gumi eyingo. Hamoo oorengo, no yeno eteno. Kurimi oorengo,
Ebaraham ma tunooteyingo naruno, no kuri oruwono, ero eyingo.
59 Yisasdo mande ngundiro emukootoni ngu, Yuda onindo sanggiri tero,
digi yoro, ngundo Yisas urewero oorongooyingo. Ene Yisasdo ngu oni ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kewooroyemonggo ene kombitero, torige oororo, Tembel yasiri pawa ngu yokoro, endesina ooreyingo.

Oni Doongeyi Biyomi Kiringongga Oo Kenoyingo

9 1 Yisas ngu ene oororo, oni doongeyi kiringo gura kenoyingo. Ngu oningga ngu nemimbo doongeyi kiringo ngundiro bisiyoyingo.
2 Yisas enengo kirikiri onikundo sumoo inoro eyingo. Oo etuyeroyingo oni, onendo weti mbumbuwa tetoni, nguro nga oningga nga nemimbo ngandiro doongeyi kiringo bisiyoyingo? Nga oningga enengombo weti mbumbuwa tetoni, ngundi enengo eweyi nemimbo weti mbumbuwa tetori, bine? Ero eyingo.
3 Ene ngundiro sumoo etoyi, Yisasdo mande gumi ngandiro eyingo, Nga oningga ngando weti mbumbuwa ma teyingo, ko enengo eweyi nemimbo nguya weti mbumbuwa ma teyingo. Kini, nga ooga nga ngu, ngano Anutro koni murini nguno tunoo oorengo teweroyimboro tunooteyingo. 4 Mera himi oodoningga, noore komo Anutdo no surenerootoni ombuwonoku, nguro enengo koni tewato. Ndadiro nguro, suwoo tunooteweroyimo ngu, oni gurado ene ko teweroyi kini. 5 No mera ngano oorootenoku naruno ngu, simoo barero oore etuyeroyingo, nguro soru himi. Eyingo.
6 Ngundiro ero, Yisasdo merako muketero, muke ngu tetoni, nogoruyi yetoni, ngu yoro, oni doongeyi kiringongga ngu doongeyimo yeyingo. 7 Yisasdo ngu oningga nguya eyingo. Ge ooroya, Silowam sono koongeyingo ngu gimu, eyingo. Silowam mandega nguro damoni ngu ngandiro. Ene soweyootoyi oorowuyingo. Asa, ngu oni doongeyi kiringongga ngu oororo, Silowam sonono sono gimuro ombutoni, doongeyi metemi tetoni doongetero oo kenoyingo.
8 Ngu oningga doongeyi kiringongga ngu, enengo ende gobooro oni, ngundo ene kuri kenoro ingoyingo. Nga oningga nga, ene oni simoo bareno digi beye ooro ngguyinggayi tero, kira eroruwo, ero ingoyingo.
9 Oni gidaregado eyingo. Yo, nga oningga ngando nangge. Etoyi, gidaregado eyingo. Kini, nga oningga ngandiro, ene ngu oningga ngu gura. Etoyi, ene ngu doongeyi kiringo oningga ngu enengombo eyingo. Ngu nondo nangge, ero eyingo.
10 Ene ngundiro etoni, simoo baredo oninggakuya eyingo. Ndadiro tero, ge doongengge metemi tewo? Ero eyingo. 11 Ngu oni doongeyi kiringongga, ngundo mandeye ngu ingoro, gumi ero eyingo. Ngu oningga oowooyi Yisas ero etenggoku, ngundo no doongenengga nga, merako muketetoni, nogoruyi yetoni, ngundo no doongenemo nogoru yonggurumooro surenerooro ewo. Ge ooroya, Silowam sono koongeyingomo sono gimu, ewo. Ero etoni, nguro no oororo, sono gimutoowe, doongene metemi tetoni, no doongetewono, ero eyingo.
12 Ene ngundiro etoni ngu, onikundo ngu oni doongeyi kiringongga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguya eyingo. Ngu oningga ngu ndano ooroote? Etoyi, ngu oningga ngundo gumi eyingo. No watayi kini, ero eyingo.

13 Arisa, ngu naruno, ene ngu oningga kuri doongeyi kiringongga ngu yoro, Parisi onino oorowuyingo. 14 Ngu narunggano nguno, Yisasdo mera yeni nogoruyi yetoni, ngundo oni doongeyi yeni, mete teyingo narungga ngu Sabat naru. 15 Arisa, Parisi onindo sumoo inoro eyingo. Ge doongengge ndadiro tero, ko metemi tewo? Etoyi, ngu oningga ngundo gumi eyingo. Ene mera nogoruyi yoro, doongenemo yetoni, no sonono oororo sonowootoowe, nguno doongene metemi tetoni, no mete oo kenooteno, ero eyingo. 16 Ngundiro etoni, Parisi oni gidaregado eyingo. Anutdo ngu oningga ngu, ma sureyootoni ombuyingo. Ndadiro nguro, ene Sabatro mamana mande ngu ma keyoyingo. Etoyi, Parisi oni gidaregado ewonggo. Ndadiro terogogo, weti mbumbuwadodo onindo, ngundiro oo songo gura onindo ma teweroyi, ngu tewa? Ngundiro ero, Parisi oni usowooro, wata eraya tunooteyingo.

17 Arisa, ngu naruno, Parisi onindo ko yowoorengoro oni doongeyi kiringongga nguno eyingo. Ngu oningga doongengge yeni metemi tewokungga nguya, ge ndadiro ete? Etoyi enebana eyingo. Ngu oningga ngu, ene Anutro ingondudu eyingo oni gura. Ero eyingo.

18 Ngu hamoo, kuri ngu oningga ngu, ene doongeyi kiringo oorengo, ene ataga ngu doongeyi metemi tete. Ene Yuda onindo nguro nowoondoyemo hamoo ma teyingo. Nguro ngu, oni doongeyi kiringongga, metemi tewokungga, nguro eweyi nemi negoyeroyingo. 19 Ene oningga nguro eweyi nemi sumoo yunoro eyingo. Nga oningga nga yari nangoyari, bine? Nga doongeyi ngundiro kiringo biyomi, nemi gedo ngundiro bisiyoyingo, bine? Arisa, ndadiro tero, nguro ene ataga oo mete kenowa? Ero eyingo.

20 Ngundiro sumoo etoyi ngu, eweyi nemimbo mande gumi eworiyo. Noore ingootero, nga ngu noorengo nangonari. Nemimbo bisiyootoni, ngunonggo doongeyi ngundiro kiringo yeyingomu, ngu noore ingootero. 21 Ene ataga ngano doongeyi metemi teteku nga, ndadiro ngundiro tewoku, ngu noore nguya watayi kini. Onendo doongeyi yeni metemi tewoku, ngu nguya noore watayi kini. Ene kuri oni urungga nguro enengo sumoo inoya ingoyi, ero eyingo.

22 Oningga nguro eweyi nemi ngu, Yuda oniro tabango oni nguro sosorero, nguro ene ngundiro eworiyo. Yuda onindo mande guranangge ngandiro ero gosiyoyingo. Oni gurado, Yisasro Krayis ero ewaku ngu, asa, Yuda oniro tabango, onindo ngu oningga ngu, yowuru yanonggo owetoyi, oorero toongewa, ero eyingo. 23 Ngu muringga nguro nangge, eweyi nemimbo eworiyo. Ene kuri oni urungga nga, nguro ye komo enengo sumoo inoya, mande nenengo oorengo ingoyi, ero eyingo.

24 Ngu oni doongeyi kiringongga ngu tambu erayayigaku negongoro, nguno eyingo. Ge komo Anutro oowooyimonggo, ngunonggo ge

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mande nenengo oorengo, nooreno etooga ingowooto. Noore kuri
ingooteto. Ngu oningga ngu gengo doongengge yomosiyowoku ngu,
ene weti mbumbuwadodo oni! Ero eyingo. 25 Ene ngundiro etoyi, oni
doongeyi kiringongga ngundo gumi ngandiro eyingo. Ene bine weti
mbumbuwadodo, ngundi kini, no nguro watayi kini. Ene nondo ngu oo
guranangge ingooteno. Kurimi no doongene kiringo oruwonoku, ene
ataga nga ngu no doongene metemi tete, ero eyingo.
26 Ene mande ngundiro etoni, asa, Yuda onindo ngu doongeyi biyomi
oningga nguya ko eyingo. Enendo geno ndadiro tewo? Enendo ndadiro
tero doongengge yeni metemi tewo? Ero eyingo. 27 Ene mandeye
ngu ingoro, gumi ero eyingo. No yeno kuri ewono. Ene ye ngu ma
ingowonggo. Ndawugaro ye ko ingowero? Ye nguya enengo kirikiri oni
tewero, bine? Ero eyingo.
28 Ene mandeni biyomi eyinoro gumi eyingo. Gedo nangge enengo
kirikiri oni teya ootoo. Ene noore ngu Mosesro kirikiri oni tero
oorootetoku ngu! 29 Noore kuri ingooteto. Anutdo Moses mande kuri
inoyingo. Ene ngu oningga ngu ndanonggo tunootewo, ngu noore ma
ingooteto, ero eyingo. 30 Tabango onindo mande ngundiro etoyi, oni
doongeyi kiringongga ngundo gumi eyingo. Yengo mande etenggoku,
ngu nenengo kini! Yendo ewonggo, ngu oningga ngu ndanonggo mayewo,
noore watayi kini, ero ewonggo. Ene ngu oningga, ngundo no doongene
yeni mete tewo. 31 Noore ingooteto. Anutdo weti mbumbuwadodo oniro
manggoye ma ingowa. Ene oni gura ene Anutno yambo mande tero,
nguro ingonduduni manggowo keyootoni ngu, asa, Anutdo ngu oningga
nguro mandeni nguya ingowa. 32 Kurimimonggo omburo, ataga nga, oni
gura nemimbo doongeyi kiringo bisiyootoni, oni gurado kootuyisina
doongeyi yomosiyoyingomu, nguro mandeni ma ingooteto. 33 Hamoo
oorengo, Anutdo ngu oningga ngu ma sureyootoni, omburo ngu, asa, ene
ngandiro ko nga tewero ngu, ene ereremo kini! Ero eyingo.
34 Ene ngundiro etoni, asa, Yuda tabango onindo sanggiri tero,
mande gumi ero eyingo. Gengo nanggebo, ge weti mbumbuwa murimo
bisigerootoni, ge weti mbumbuwaro oni oorengo tero ooroote! Ene
ataga gedo noore mande yunoro muri gome ngu etuyerowero ete, bine?
Yuda onindo ngundiro ero yokoro ngu, ene oni doongeyi kiringongga,
doongeteyingo, oningga ngu yowuru yanonggo owero, ko eneya yambo
mande ma tewero ero, roogo teyinoyingo.

Oni Nowoondoyemo Hamoo Kini, Ngu Oni Doongeyi Kiringo Ngundiro

35 Yuda onindo ngu oni doongeyi kiringongga owetoyi toongetoni,
Yisasdo ngu ingoro, ene ngu oningga ngu erewero kenoro, ero eyingo.
Ge Oni Nangoni, nguro nowoondogemo hamoo tete bine, ngundi kini?
Ero eyingo. 36 Ene ngundiro etoni, ngu oningga ngu enebana gumi ero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

eyingo. Oni urungga, Oni Nangoni ngu oone? Ge nono etooga, no ene
kenoro, nowoondonemo hamoo teni, ero eyingo. 37 Yisasdo mandeni
ngu ingoro, gumi eyingo. Ge kuri kenowo. Ngu nga oningga ataga geya
mande mande eterikungga nga! Eyingo. 38 Yisasdo mande ngundiro etoni,
ngu oningga ngundo gumi eyingo. Oo Bidodo Simburi Simbunani, no
nowoondonemo hamoo tete, ero, ene Yisas keyi damonimo bagootero,
eneno yambo mande teyingo.

39 Yisasdo eyingo, No merako ngano ombuwonomu ngu, simoo
barero weti mbumbuwa yootunoro etuyerowero ombuwono. Ngundiro
nguro, oni doongeye kiringo ngu ene doongetewanggo. Ene oni
doongeye metemi oo kenootenggoku, ngu doongeye kiringo yetoni
oo ma kenowanggo, ero eyingo.[f] 40 Parisi gidarega, Yisas tanggeyimo
oruwonggoku, ngundo enengo mande ngu ingoro, sumoo inoro
eyingo. Noore nguya doongenani kiringo bine? Ero eyingo. 41 Ene
ngundiro sumoo etoyi, asa, Yisasdo gumi eyingo. Ye doongeye kiringo
tero ngu, ye weti mbumbuwaye kini. Ene yendo ngandiro etenggo.
Noorengo doongenani ngu metemi ero etenggokuro, nguro yengo weti
mbumbuwaye, nguya sugi ooroote, ero eyingo.

Yisas ngu Sipsipro Sobosobo Gome Oorengo

10 1 Yisasdo ngandiro eyingo. Hamoo oorengo, no yeno eteno. Oni
ene Sipsip nguro sisipawa newendesina yamukowoore ma uwaku
ngu, ene sisipawa karongoro, sisipawa newendemo uteku, ngu oningga
ngu, ene Sipsip yakakayi yoro, yutoro yoyoweroyi oni. 2 Ene oni Sipsipro
sisipawa nguro yamukowoore, newendemo uteku ngu, asa, ngu oningga
ngu Sipsip nguro Simburi. 3 Sisipawa nguro sobosobo, ngundo ngu Sipsip
simburiboro yamuko goosooyinoote. Ene yamuko goosootoni, Sipsip
ngundo simbuye manggowo ingootoyi, simbuyebo enengo Sipsip oowooye
ero mudiyerootoni, keyoro, endesina ooretenggo. 4 Ene Sipsip bidodo
yoyoro, ende ooremukoro yokoro, arisa, simbuyebo koretero oorowutoni,
Sipsip ngu, simbuye manggowo ingoro, ene keyoro kootu oorowutenggo.
5 Ene Sipsip ngu, oni gura manggowo songo ingoro, ene ma keyootenggo.
Kini, ene sosorero songo songo sawanggo. Ndadiro nguro, ene oni songo
guraro manggowo ma ingootenggo, ero eyingo. 6 Yisasdo ngu mande
adingayingga ngu etoni, ene onindo mandeningga nguro muri ma
ingoyingo. 7 Nguro ngu, Yisasdo mande yootunoro, oni simoo bareno ko
eyingo. No yeno hamoo oorengo eteno. Nondo nangge, Sipsipro sisipawa
nguro yamuko. 8 Oni bidodo no koretenunoro ombutenggoku, ngu ene
yakaka oni, ko yutoro enengo oo sobibiyoro yoweroyi oni. Ndadiro

---

[f] **9:39** (Oni ene Anutro mande ingoro, yoro nowoondoyemo ma siriyoyingo, ngundo oni doongeye metemimu ko kootuyisina doongeye kiringo tunooteteku ngundiro.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguro, Sipsip ngundo enengo manggoye ma ingoyingo. 9 No nenengombo
nangge no yamuko. Oni gura ene nono omburo sisipawa newendemo
uwaku ngu, ene imakeyingo ootooro, ene oni oni tero, ene sisipawa
newendemo uro, ko enderoko oorero, oowari gome yoro nero oruwa.
10 Ene yakaka oni ngundo Sipsip yomosiyerowero ma ombute. Kini, ene
Sipsip yakakayi yoyoro, yomburibariyeroro yureyi kumooweroyimboro
nangge ombutenggo. Ene nondo ombuwonomu ngu, no yoyoro
suwooyi sano keta oruweroyi ketangga ngu yunoweroyimboro nguro
ombuyingo. Yo, hamoo, oni ene noro newendemo hamoo tetoni ngu,
asa, no eneya keta oruweroyi ketangga ngu inootoowe, eneno angero
oorero, ngunonggo sugi sugi hooroowero oruwa. 11 Yo, hamoo, no Sipsip
nguro sobosobo gome oorengo. Sipsip nguro sobosobo gome ngu, ene
enengo Sipsip ngu hoorooweyeroro, kumooweroyimboro meyero oruwa.
12 Oni ene uriro nangge ko tero oorooteku, ene Sipsip nguro simbuye
kini. Nguro ngu, ene se koki oo biyomi ombutoni, ngu kenoro ngu, ene
sosorero toongewa. Ene ngundiro toongetoni, se koki oo biyomi, ngundo
omburo, Sipsip ngu yutoro, yoonero, yomburiyerootoni, nguro Sipsip
songo songo sawanggo. 13 Ndadiro nguro, ngu oningga ngu ene uriro
nangge ko teteku nguro. Yo, hamoo, ene Sipsip nguro ma ingondudu tero
nowoondoyi teyunowa.
14 Nondo nangge no Sipsip sobosobo gome oorengo. No nenengo
Sipsip nguro ingootoowe, ko noro Sipsip ngundo nguya, ene noro
ingootenggo. 15 Ngu ngandiro, Awando noro ingootoni, nondo ngu
Awaro nguya no ingooteno. No nenengo Sipsip ngu hoorooweyeroro,
nenengo ketangga, ngu yokoro, hoorooweyeroro kumoowano. 16 Noro
Sipsip gidarega, nga sisipawangga, ngano ma oorootenggoku, ngu
nguya yoyoro, omburo, nga sisipawano ngano yoyetoowe, ene nguya
noro manggone ingowanggo. Ngundiro tero, Sipsip wata guranangge,
ko Sipsip nguro sobosobo nguya guranangge oruwa.[g] 17 Awando noro
gome nowoondoyi tenunoro, newende no nunoote. Ndadiro nguro, no
kumooro nenengo ketangga ngu yokoro ngu, ene no ketangga, oruweroyi
ngu ko yowano. 18 Oni gurado, noro ketangga oruweroyiga, ngu ma
andangewanggo. Kini, no nenengombo ngu ketangga ngu yokowano. No
kumooweroyimboro yanggangonedodo, ko no keta ootoogeweroyi, nguro
nguya yanggangonedodo. Ngu mamana mandega ngu, no Awanemonggo
yoyingo, ero eyingo.
19 Yisasdo mande ngundiro etoni, ingoro, Yuda oni simoo bare
kewooro usowooro wata eraya tunooteyingo. 20 Oni oowooyingga eyingo.
Oombooro biyomi eneno oodoni, ngundo yeni kakabeteteku eke. Ndadiro

---

[g] **10:16** (Sipsip gidarega nga sisipawangga ngano ma oorootenggoku, ngu oni sowe gidarega Yuda oni kini.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguro, ye enengo mandeni ingoro keyootenggo? Ero eyingo. 21 Ene
ngundiro etoyi, gidaregado eyingo. Nga ngu oni oomboorombo yoyingo,
nguro mandeni ngundiro kini. Oombooro biyomidodo, ngundo ene mete
oni doongeyi kiringomu ngu yeni, doongeyi metemi tero, ko doongetewa,
bine? Hamoo oorengo, kini! Ero eyingo.

Yuda Onindo Yisasya Sanggiri Tero, Mundiyi Teyingo

22 Yerusalem ende urungga nguno naru kundingiyi tunooteyingo. Ngu
ngandiro. Anutro yowuru ya oowooyi Tembel ngu yero goosooyingo,
nguro ingondudu teweroyi naruwo tunooteyingo. Ngu narungga ngu,
doogo dogigi gingo yeyingo naruwo. 23 Ngu naruno nguno, Yisas ene
Tembel ya koneyo oowooyi Solomon, ngu newendekuri oorowuyingo.
24 Ngundiro tetoni, Yuda oni omburo Yisas pawangoro, sumoo inoro
eyingo. Naru ndadiro, ge noore nowoondonani yeyi buribari teroruwato?
Ge Krayis tetoningga ngu, asa, ge komo nooreno nenengo oorengo tunoo
e. Ero eyingo.

25 Yisasdo mandeye ngu ingoro, gumi eyingo. No yeno kuri ewonoku
ngu, ene ye nguro nowoondoyemo hamoo ma teyingo. Nondo oo
songo gura onindo ma teweroyimu, ngu bidodo awane oowooyimo
tewono. Ngundo noro murine yootunoote. 26 Ye nondo oo songo
gura tetenoku, nguro nowoondoyemo hamoo ma tetenggoku ngu,
ndadiro nguro, ye noro Sipsip kini. 27 Noro Sipsip bidodo ngu, ene
noro manggone ingootoyi, nondo nguya enengo ingootoowe, ene no
keneroro endeyootenggo. 28 Nguro ngu, nondo suwooyi sano sugi sugi
keta oruweroyi ngu yunootoowe, ene ma oonootewanggo. Ngu oni
ngu, oni gurado no kandenemonggo, hamoo oorengo ma andangero
yoyowa. 29 Noro Awanembo ngu oni ngu, ene kuri no nunowoku ngu.
Awane ngu, ene oo bidodoboro koreteyingo awuno oorengo. Oni gurado
Awa kandeyimonggo ene andangeyeroro yoyoweroyi nguya kini. 30 No
nenengo Awane nguya noore guranangge. Ero eyingo.

31 Ngundiro etoni ngu, asa, Yuda onindo sanggiri urungga tero, nguro
ene digi yoro, ngundo Yisas ureyi kumoowero teyingo. 32 Ngundiro tetoyi,
Yisasdo eneno eyingo. Nondo Awaro oo songo gura onindo ma teweroyi,
ngu oowooyingga tero etuyerowono. Nondo ngundiro etuyerootoowe,
ngunonggo nondo ndawu ko metemingga tetoowe, kenoro, yendo
ko nguro ndadiro ingondudu tero, nguro ye digi yoro, no bungomo
oorongooro nureyi kumoowero tetenggo? Ero eyingo.

33 Yisasdo mande ngundiro etoni, Yuda onindo eneno gumi eyingo.
Noore gengo ko gome guraro ingoro, noore digi ge bungomo ma
oorongooteto. Kini, gedo Anut kootuyisina yomooyinoro mande etoyi
nguro. Ge ngu oni oorengo nangge. Ene gedo ngandiro ete, gengombo no
Anut, ero ete, eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

34 Onindo mande ngundiro etoyi ngu, asa, Yisasdo gumi ero eyingo.
Nakaya ngu yengo mamana mandeno nakangoro, Anutro eyingo. Nondo
kuri ewono. Ye ngu anut ngundiro, ero eyingo. 35 Noore kuri ingooteto.
Anutro mande bidodo bukno oorooteku, ngu hamoo mande nangge, ngu
sugi sugi oruwa. Ngu bukno nguno, Anutdo oni mande yunoro, ngu oni
nguya anut ngundiro ero ewo. 36 Ene awa enengombo no rogoneroyingo.
Enendo no surenerootoni, no merako ngano ombuwonowo. Asa, nondo
eteno, no Anutro nangoni, nguro ndawugaro yendo etenggo, ge Anut
kootuyisina yomooyinoro mande ete, ero etenggo? Ero eyingo.
37 Ene no nenengo Awanemboro koni ma tetoowe ngu, arisa, ye mete
noro mandene ngaro nowoondoyemo hamoo ma tewanggo. 38 Ene no
enengo koni tetoowe ngu, ye noro mandene nguro nowoondoyemo
hamoo ma teya ngu, asa, ye mete nondo oo songo gura onindo ma
teweroyimu tetenoku, nguro nowoondoyemo hamoo teni. Nguro ngu,
ye mete ingondudu metemi ngu, ngandiya ingoyi. Awando noya oodoni,
nondo Awaya oorootero, ero eyingo.
39 Yisasdo mande emukootoni ngu, asa, Yuda onindo sanggiri urungga
tero, Yisas ko towoongoro, dowooro, ya biyomimo yewero tetoyi, ene
Yisas Yuda oni kandeye dagaro, torige toongeyingo.
40 Yisas toongero, oororo, Yodan sono ko wongooro, gidareroko
uroorero, ene yade oororo, kuri Yondo oni sono kundingiyi gimuyunoyingo
endega, nguno tunootero, nguno oruwo. 41 Ngu naruno, oni simoo bare
oowooyingga oorengo, ene Yisasno mayero mande enengombo ngandiro
eyingo. Hamoo oorengo, Yondo oo songo gura onindo ma teweroyimu
gura ngu ma teyingo, ene Yondo nga oningga, ngaro mande eyingo ngu
hamoo nenengo, ero eyingo. 42 Ngu mera gumisina nguno, oni simoo bare
oowooyingga oorengo, ene Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo.

Lasaras Sayi Yoro Kumooyingo

11 1 Oni gura oowooyi Lasaras ene sayi yoyingo. Lasaras ngu
Mariya, Mata, eraga nguro gumooyari, enengo endeyari
oowooyi Betani. 2 Ngu Mariyangga ngundo ene kuri bo urumi (Sanda)
Urungga Oo Bidodo Simburi Yisas, ngu keyimo wendoro, enengo uyimbo
yonggurumooyingongga ngu. Ngu enengo gumooni Lasaras ngu sayidodo
teyingo. 3 Ngundiro nguro, kuwookuwooyi erayagakundo mande Yisasno
soweyoro eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi, gengo oningga nguro
gome ingootekungga, ngu ene sayidodo tero ooroote, ero eyingo. 4 Ene
mande ngundiro soweyootori ngu, asa, Yisasdo ngu mandega ngu ingoro
eyingo. Ngu sayingga ngundo oni yeni ma kumoowa. Kini, ngu sayingga
ngundo tetoni, oni simoo bareno Anutro duridarini tunootewa. Ngu oo
nguno Anutro Nangoni ene duridarinidodo tunootero, enengo oowooyi
bingaminidodo oruwa, ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

5 Yisasdo Mariya, Mata, erabasa ko gumooyari Lasaras, nguro gome
ingoote. 6 Ene mande etoyi, Yisas ingoworomu ngu, Lasaras sayi
kumooro ooroote, ero etoyi ingoro ngu, ene sa eraya nguya ngu endega
oruwokungga, nguno oruwo. 7 Ngu naruno nguno, Yisasdo enengo
kirikiri onikuno eyingo. Noore Yuda merasina ko oorowuyiga, ero
eyingo. 8 Ene ngundiro etoni ngu, asa, kirikiri onikundo eneno eyingo.
Oo etuyeroyingo oni, kuyowo yange nga, Yuda onindo, digibo gurewero
tewonggoku, nguno ge ataga ko oorowuwero ete? Ero eyingo. 9 Etoyi,
Yisasdo gumi eyingo. Sa guranangge nangge ngu ogisa ooroote. Oni ene
sano endeyoro ngu, ene digino ma yurewa. Ndadiro nguro, ene merangga
ngaro himimo mera kenoro endeyowa. 10 Ene oni suwoono endeyoro ngu,
ene digi wongosogurumooro werewa. Ndadiro nguro, ene soru himi kini
nguro, ero eyingo.
11 Yisasdo ngundiro ero, kootuyisina ene mande gura soweyoro eyingo.
Noorengo doboonani Lasaras kuri wetoro kabetewo. Ene nondo oororo,
yokutuwootoowe ootoogewa, ero eyingo. 12 Ngundiro tero, kirikiri
onindo eyingo. Oo Bidodo Simburi Simbunani, ene wetoro, kabetero ngu,
ene ko metemi tero oruwa, ero eyingo. 13 Yisasdo ngu Lasaras ngu kuri
kumootoni, nguro ngundiro eyingo. Ene kirikiri onindo ngu, Lasaras ngu
hamoo wetoro kabetero oodoni, nguro ete, ero ingoyingo.
14 Ngundiro tetoyi, Yisasdo yootunoro, ero eyingo. Lasaras doboonani
ngu hamoo kumoowo, ero eyingo. 15 Ene no yengo ingoro nowoondoyemo
yanggango teyunowero, nguro no anduno eneya ma ootooro, nguro no oni
oni teteno. Arisa, ataga noore mete ene tanggeyimo oorowuyiga, ero eyingo.
16 Yisasdo mande emukoro ngu, Tomas oowooyi gura Didimas, ngundo
kirikiri oni gidaregaya eyingo. Arisa, noore ootoogetoyiga, ooroya, enendo
Yisas ureyi kumootoni ngu, noore eneya gobooro kumoowooto, ero eyingo.

Oni Ko Ootoogeweroyi, Ko Oni Sugi Sugi Suwooyi Sano Keta Oruweroyi, Ngu Yisas Simburi

17 Arisa, Yisas enengo kirikiri oniya yade oororo, Betani endemo
tunootero ingoyingo, Lasaras bingo ngu mereno naru kuri namoraya
oruwo. 18 Betani endega ngu Yerusalem ende urungga ngu tanggeyimo.
Nguro rogo ngu 3 (Kilomita), ngundiro nangge. 19 Yuda oni simoo bare
oowooyingga oorengo Mariya, Mata, eragano gumooyari kumoowoku
naruno nguno mayero, enengo nowoondoyari yeyi imakeweroyimboro.
20 Ngu naruno nguno, Matado ingoworomu ngu, Yisas mayeyingo.
Nguro, Mata ootoogero, Mariya yokoro, ooreko oororo, Yisas kenoyingo.
21 Matado Yisas kenoro eneno eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi, ge
ngano oodoyi ngu, noro gumoone ma kumoowa. 22 Ene no ingooteno.
Ge oo guraro Anutno yemboongewaku ngu, asa, ngu ooga ngu, ene ge
gunowa, ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

23 Ene ngundiro etoni ngu, Yisasdo Matano gumi eyingo. Gengo
gumoonggega ngu ko ootoogewa, ero eyingo. 24 Ene ngundiro etoni,
Matado eneno gumi eyingo. No ingooteno. Ene naru wengamo ko
ootoogewa. Ngu narunggano nguno, oni simoo bare merenonggo ko
ootoogewanggo, ero eyingo. 25 Ene ngundiro etoni, Yisasdo gumi eyingo.
Ko ootoogeweroyi ngu nondo nangge, ko keta sugi sugi suwooyi sano
oruweroyi nguya, nondo nangge. Oni ene noro ingootoni, newendemo
hamoo tero, nguno ene kumoowaku ngu, asa, ene noya keta oruwaro.
Yo, ene keta ko ootoogero sugi sugi oruwa. 26 Oni bidodo doongeye keta
ootooro, ngunonggo noro nowoondoyemo hamoo tero oorootenggoku ngu,
ene ma kumoowanggo. Kini, ene suwooyi sano sugi sugi keta oruwanggo.
Ge nguro nowoondogemo hamoo tete bine, ngundi kini? Ero eyingo.
27 Etoni, Matado eneno eyingo. Yo, Urungga Oo Bidodo Simburi, no
nowoondonemo hamoo ge Krayis, Anutro Nangoni, ge nga oningga nga
Anutdo mera ngano sowenggerootoni ombuwo, ero ewo.
28 Matado ngundiro ero yokoro, ene ko oororo, Mariya yoro, songo
oororo eyingo. Oo etuyeroyingo oningga ngu omburo, ge negogeroote,
ero eyingo. 29 Mariyando mandeni ngu ingoro, ene sodedomangge
ootoogero, Yisasno oorowuyingo. 30 Ene Yisas endemo ma tunooteyingo.
Kini, Yisas ngu Mataya mande eworiku, musiyongga, nguno nangge
oruwo. 31 Yuda oni Mariyadodo yano ootooro, ene ngunonggo Mariya
newende yeyi imakeweroyimboro oriyingo. Ngundo Mariya kenootoyi,
sodedomangge ootoogero, endesina ooretoni, nguro ene keyoro,
ene nguya endesina ooreyingo. Ndadiro nguro, Mariya ngu mereno
sendowero oorowute, ero ingoyingo.
32 Mariya ngu ene Yisas oruwoku mera musiyonggakuno oororo, kenoro
ngu, ene Yisas keyi damonimo bagootero eyingo. Urungga Oo Bidodo
Simburi, ge ngano oodoyi ngu, noro gumoone ma kumootoni, ero eyingo.
33 Ene ngundiro etoni ngu, asa, Yisasdo Mariya ko Yuda oni Mariya
keyoro oorowuwonggoku nguya sendootoyi yeyoyingo. Ngundiro yeyoro,
Yisas newendemonggo, enengo nowoondoyi teyunoyingo. 34 Yisasdo
ngundiro tero eyingo. Ye enengo bingo yoro ndano merengoowonggo?
Etoni enebana eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi, ombuya keno. Ero
eyingo. 35 Yisasdo sendoyingo. 36 Ngundiro tetoni, Yuda onindo kenoro
eyingo. Kenoyi, ene ngu oningga nguro gome ingoote, ero eyingo.
37 Etoyi, ene oni gidaregado eyingo. Nga oningga nga ngu, oni doongeye
kiringo yomosiyootoni doongetetenggo. Ene Lasaras hooroowetoni ngu,
ene bine ma kumoowo, ero eyingo.

Yisasdo Lasaras Merenonggo Ko Yokutuwootoni, Ootoogeyingo

38 Arisa, Yisas ngu newende kowuri oorengo yetoni, oni mere
tanggeyimo oorowuyingo. Ngu oni merengga ngu, digi woondokoyi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

urungga newendemo oni mereyi yomosiyoro, oni nguno merengooro, digi urungga yoro, ngundo mere manggowo ukingoyingo. 39 Yisasdo eyingo. Ye digiga mere manggowo ukingoyingongga ngu andangeyi. Ngundiro etoni, oni kumooyingongga nguro kuwooyi, Mata ngundo Yisasno gumi eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi, ene kumootoni, merengooyingo ngu noore naru namoraya kuri yokowooto. Ngundiro nguro, ndindingo ukayi biyomi merenonggo oorewa! Ero eyingo. 40 Matado ngundiro etoni ngu, asa, Yisasdo eneno gumi eyingo. No kuri geno ewonoku, ge nowoondogemo hamoo tetoni ngu, ge Anutro duridarini yanggangoni ngu kenowa, ero eyingo. 41 Arisa, ene Yisasro mandeni ingoro, nguro ene digigaku andangeyingo. Ngundiro andangetoyi, Yisasdo randoro doongetero eyingo. Awa, ge noro yemboongene ingowoku, nguro no geno esosooteteno. Ndadiro nguro, ge noro yemboonge ngu kuri ingowoku ngu! 42 No kuri ingooteno, ge suwooyi sano nondo mande etenoku, ngu ingoro ooroote. Ene nondo, ataga nga oni simoo bare dikatenggoku, ngando ngu ingoya, ene nowoondoyemo hamoo tetoningga, gedo nangge kuri no surenerootoyi, ombuyingo, nguro ero, meno yanggango tero, yemboongeyingo.

43 Yisasdo yemboongeyingo ngundiro ero yokoro ngu, ene meno eyingo. Lasaras, ge endesina oore! Ero eyingo. 44 Arisa, Yisasdo mande ngundiro etoni ngu, oni kumooyingonggaku ootoogero, endesina ooreyingo. Keyi kandeyi, omukumundoongo ngu towikumbabo doobengoro mbimboongoro gosiyoyingo. Ene ngundiro oodoni, Yisasdo eyingo. Towikumba ngu wesiyoya yokootoyiga oorowuni! Ero eyingo.

Tabango Onindo Mande Guranangge Yisas Ureyi Kumooweroyimboro, Ero Gosiyoyingo

(Matiyu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

45 Arisa, ngundiro tetoyi, Yuda oni oowooyingga ene kuri mayero, Mariyadodo oruwonggoku, ngundo ngu oo Yisasdo teteku ngu kenoro, ene nguro nowoondoyemo hamoo teyingo. 46 Ene Yuda oni gidarega kewooroyemo ngundo Parisi onino oororo, Yisasdo oo tewoku, nguro eyingo.

47 Ngundiro nguro, Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oniku, ko Parisi oni, ngundo Yuda tabango oniya yowuruwooro eyingo. Noore ndadiro tewato? Ngu oningga ngundo ene oo songo gura onindo ma teweroyimu, ngu oowooyingga tete. 48 Ene noore doongenanimbo nangge kenowatoku ngu! Ngu oningga ngu yokootooye ngu, asa, ene ko ngundiro urungga tewa. Ngundiro tetoni ngu, simoo bare oowooyingga enengo nowoondoyemo hamoo tewanggo. Ngundiro tetoyi, asa, Rom onindo omburo, noorengo yowuru ya kundingiyi oowooyi Tembel, ko noorengo Yuda oni simoo bare kenanimo nguya yomburiyerowanggo, ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

49 Ene mande ngundiro etoyi, asa, oni gura ene kewooroyemo, ngu
oowooyi Kayiyapas, ngu oningga ngu, ene ngu dagomangga nguno, ene
Anutno wooro yeweroyi nguro sobosobo tabango oruwo. Ngundo mande
ero eyingo. Ye ingonduduye kini. 50 Ye oo gura ma ingootenggoku, ngu
mete oni gurananggebo oni simoo bare hoorooweyeroro kumoowa. Kini
tetoni ngu, noorengo kenanimo Yuda oni simoo bare nga oonootewanggo,
ero eyingo.
51 Kayiyapasdo, enengo ingondudunonggo ma eyingo, enendo
kootuyisina oo tunooteweroyi nguro eyingo. Kini, Kayiyapas ngu
dagomangga, nguno ene Anutno wooro yeweroyi nguro sobosobo
rogo tetoyi, Yisasro mande nguro ene koretero ingondudu tero eyingo.
Yisasdo Yuda oni simoo bare hoorooweyeroro kumoowa. 52 Ene
Yuda oni nangge hoorooweyerowero nangge ma kumoowa. Kini, ene
kumooweroyingga ngu Anutro simoongo mera bidodomo oorootenggoku,
ngu yowuruyerootoni, wata guranangge tunootewanggo.
53 Arisa, ene ngu sa narungga nguno, oororo, ene Yisas
ureweroyimboro mande ero oore ereweyingo. 54 Ngundiro nguro, Yisas
ene Yuda oni kewooroyemo tunoo ma endeyoyingo. Kini, Yisas ngu, ene
ngu endega ngu yokoro, oororo, oni kini kingo mera ngu tanggeyimo,
Ipirim ende bodaga, nguno enengo kirikiri onidodo nguno oruwonggo.
55 Yuda oniro sunggi Anutdo dagayeroyingo naruwo, Pasowa, ngu
namoko teyingo. Pasowa ma tunooteyingomo, oni oowooyingga endeni
endenimonggo, Yerusalem endemo mayero, nguno enengo yoyeyi, Anut
doongeyimo, metemi teweroyimboro mayeyingo. Ndadiro nguro, ene
Mosesro mamana mandeni ngu nenengo keyoro oorootenggo. 56 Mayero,
ene Yisasro doongetero, erewero eyingo. Ye ndadiro ingoro etenggo?
Yisas ene naru kundingiyi ngaro mayewa, ngundi kini, bine? Ero eyingo.
57 Yuda onindo Yisas ereweyingo ngu damoni ngandiro. Anutno wooro
yeyingo oniro sobosobo oni, ko, Parisi oniya mande ngandiro kuri eyingo.
Onindo Yisas ndano oorooteku ngu ingoya ngu, asa, ene komo mayeya
etoni, ingoro, nguno dowooro, yoro, ya biyomimo yewato, ero eyingo.

Mariyando Yisas Keyimo Bo Urumi Wendoro Ngundo Yisas Keyi Sonowooyingo
(Matiyu 26:6-13; Mak 14:3-9)

12 1 Naru kundingiyi ngu ma tunooteyingomo, naru kandegura gidemboro
guranangge oodoni, Yisas nguno ene Betani endemo oorowuyingo.
Betani endega ngu, Lasarasro ende. Ngu Lasaras oningga ngu, kuri Yisasdo
merenonggo ko yokutuwootoni, ootoogeyingongga ngu. 2 Ene Yisasro oo simbo
gura ngu endemo nguno kayingo. Mata ngu ene oowari moondootoni, Lasarasdo
ngu oniya nguya bibitero, Yisasdodo oowari neyingo. 3 Ene oowari netoyi,
Mariyando kumu bo urumi gura oowooyi Nard, ngu ndindingo gome, (Kilo) gumi
nangge yoro, ngundo Yisas keyi sonowooyingo. Ngundiro sonowooro, enengo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tabango uyimbo yonggurumooyingo. Ngu kumu bo urumingga nguro urini ngu
urungga oorengo. Yo, ndindingo ngu gome, ngunonggo ndindingo gomengga ngu
yangga ngu nangge teyingo. 4 Ene kirikiri oni gura, ngu oowooyi Yudas Iskariyoot,
ngu oningga, ngundo kootuyisina Yisas yootunoro, mundi oni kandeyemo yero
yunowaku, ngundo boguwooro ngandiro eyingo. 5 Ndawugaro nguro, noore
nga kumu bo urumingga nga oni yunoro, nguro urini ngu, dagoma guranangge
ko tero digi beye yoro, angoyi oni ma yunoyingo? Ero eyingo. 6 Ene Yudasdo
angoyi oniro ingondudu tero ma eyingo. Kini, ene ngu yakaka oni, ene ngu digi
beye sobowooro, ngunonggo ene beye onindo yetoyi, enendo yakakayi gidarega
yororuwo.

7 Ngundiro etoni, Yisasdo gumi eyingo. Ngundo yokoyi! Ye nga barega
ngando teteku, nguro ma eweroyi. Ndadiro nguro, no kumootoowe,
mereno merenerowerоyi narungga, ngu yootunoote. 8 Yo, hamoo, angoyi
oni ngu, ene yeya suwooyi sano oruwanggo. Ene nondo ngu yeya suwooyi
sano ma oruwato, ero eyingo.

Anutno Wooro Yeyingo Nguro Sobosobo Oni, Ngundo Lasaras Ureyi Kumooweroyimboro Eyingo

9 Yuda oni simoo bare oowooyingga ene Yisas Betanino oorooteku ngu
ingoro, nguro ene nguno ombuyingo. Ene Yisas kenowero nangge kini.
Yisasdo ene kuri Lasaras merenonggo yokutuwootoni ootoogeyingo,
nguro ene Lasaras nguya kenowero ombuyingo. 10 Ngundiro nguro,
Anutno wooro yeyingo oni nguro sobosoboku, ngundo Lasaras nguya
ureyi kumooweroyimboro mande ero gosiyoyingo. 11 Ndadiro nguro,
Yuda oni oowooyingga, ene Lasaras kenoro ingoro, nguro ene Yisasro
nowoondoyemo hamoo tetoyi, enengo tabango oni yoyokoyingo.

Yisasdo Bingamidodo Yerusalem endemo Oororo Uyingo

(Matiyu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40)

12 Sengetoni, oni simoo bare urungga oorengo ene naru kundingiyi ngu
kenowero mayero oorootenggo. Ngu narungga nguno, ngu simoo bare ngundo
Yisas ene Yerusalem ngu ombuteku ngu ingoyingo. 13 Ngundiro nguro, ene
toonggoo uyi toongooro yoro, irosarayi dowooro, umamingoro, Yisas oowooyi
bingami okooro oororo, ooreko Yisas kenoro, meno moguru urungga tero eyingo.

> Hosana! Gengo oowoongge awuno oorengo! Nga oningga nga ngu, ene Oo
> Bidodo Simburi Simbunani, ngu oowooyimo ombuteku nga! Ene Iserel
> oniro oo bidodo sobowooyingo oni urungga! Ero eyingo.

14 Yisas ngu Hos gura oowooyi Donggi nangoni gura kenoro, yoro,
nguno bibiteyingo. Ngu Anutro mandeno ngandiro ero eyingo.

15 Ye Sayiyon (Yerusalem) endemo oni simoo bare, ye ma sosorewero!
Kenoyi! Yengo oo bidodo sobosobo oni ombuteku ngu! Ene Donggi
nangoningga sanganimo bibitero ombute! Ero eyingo. (Sekarayiya 9:9)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

16 Yisas enengo kirikiri oni ngu, ene ngu mandega nguro muri ma
ingoyingo. Ene, Yisas ko ootoogeyingongga, ngu duridarinidodo
tunootetoni, ene nguno nowoondoyemo ingondudu teyingo. Ngu naruno
nguno, kirikiri onindo Anutro mandeno ewoku, tunoo oorengo ingoro,
ngunonggo onindo Yisasno teyingomu nguro ingondudu teyingo.
17 Kuri Lasaras kumootoni merengootoyi, nguno oodoni, oni simoo bare
urungga oorengo Yisasdodo oode, ngunonggo Lasaras negongootoni, ko
ootoogetoni kenoyingo. Ngu oni simoo bare urungga, ngundo ene ngu
ko mande oo Yisasdo teyingo, nguro mande mandeni ero yootunoyingo.
18 Ene ngundiro mande mandeni yootunootoyi, oni simoo bare
oowooyingga ene Yisasdo kuri oo songo gura onindo ma teweroyimu
tewoku, ngu kenoro ingoro, nguro ene oororo, ooreko Yisas kenowero
oorowuyingo. 19 Ngundiro tetoyi, Parisi onindo enengo nangge mande
ero ingoro eyingo. Nga kenoyi! Oni simoo bare ene oororo, Yisas keyoro
endeyootenggoku nga! Noorendo oo tetetoku ngu, kingo oo ngundiro
tunootete! Ero eyingo.

Yisasdo Enengo Kumooweroyi Nguro Eyingo

20 Oni simoo bare ene Yerusalem endemo oorero, naru kundingiyimo
nguno Anutno yambo mande tewero ooretoyi, Girik oni gidarega nguya
yambo mande tewero, nguro ene Yerusalemno ooreyingo. 21 Ngu Girik
oni ngu, ene Pilipno omburo eyingo. Urungga, noore Yisas kenowero. Ero
eyingo. Pilip oningga ngu, ene Betisayida ende Galili mera ngunonggo
ombuyingo. 22 Arisa, Pilipdo enengo mandeye ngu ingoro oororo, Enduruno
ero enengo eraya eraya oororo, Yisasno Girik oniro mande eyingo. 23 Ene
ngundiro etori ngu, asa, Yisasdo mandeyari gumi eyingo. Anutro Nangoni
Oni Kirarongo nguro naru ombutoni, ene duridarinidodo ngu yoweroyi
narungga ngu kuri tunootete. 24 Hamoo oorengo, no yeno eteno. Nggire
yuwooyi merako uro ma kindangero ooretoni ngu, asa, enesu nangge
oruwa. Ene oo yuwooyi kindangero oorero ngu, oo engge oowooyingga
tunootewa.[h] 25 Oni enengo goweyi nguro nangge ingoro sobowooro
oruwaku ngu, ngu oningga nguro keta oruweroyiga ngu oonootewa.
Ene oni enengo ketangga ngu mera ngano kootu inoro, ene dobookuriyi
nowoondoyi teyunoro, Anutro koni ngu tero hoorooweyeroro ngu, asa,
ene suwooyi sano keta sugi sugi oruwa. 26 Ene oni gura noro kone nga
dowoowero tero ngu, ene komo no keneroni. Ene ngundiro keneroro ko
tetoyi ngu, asa, nondo endega oorootenoku, nguno noro ko oni nguya
noya gobooro oruwaro. Yo, ene ngundiro tero no hoorooweneroro ko tero
oodoore ngu, noro Awanembo ene oowooyi bingamidodo inowa.

---

[h] **12:24** (Nga mandega nga ngu muri ngandiro: Yisas enengombo kumooro ko ootoogeweroyi, nguro eyingo).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

27 Ataga, noro nowoondone kowuri oorengo yetoni, nguro no ingondudu
oowooyingga teteno. Nguro no ndadiro ewano? Nondo bine ewano, Awa ge
nono oo ataga tunooteweroyiga nga andangenuno, ewano? Kini, no ngundiro
ma ewano. No ngu kowuringga ngu koorowoowero, nguro nangge no merako
ngano ombuwono. 28 Awa, gengo oowoongge yega urungga tunooteni!
Yisasdo ngundiro etoni, Anutdo sambononggo ngandiro meno eyingo. Nondo
nenengo oowoone kuri yewe urungga tunootewoku, ko kootuyisina nguya
no oowoone yewe urungga oorengo tunootewa, ero eyingo. 29 Ene ngundiro
etoni, asa, oni simoo bare oowooyingga oorengo ene tanggeyimo dikayingo,
ngundo ngu ingoro eyingo. Nggururu gusiroga ngguyi ute, ero eyingo. Oni
gidaregado eyingo. Sambono Engel oninggado eneno mande ete, ero eyingo.
30 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Kini, noro
Awanembo mandega eteku nga ngu, no hooroowenerowero ma ete.
Kini, ye hoorooweyeroweroyimboro nguro ete. 31 Ataga nga narunggano,
ngano ngu, Anutdo mera ngaro oni simoo bare wirikoyeroro ete. Yengo
muriye ngu biyomi nangge, ero ete. Ataga ngu mera ngaro muri biyomi
nguro sobosobo tabangongga, ngu Anutdo andangero owewa. 32 No ataga
merako ngano oorooteno. Ene kootuyisina, onindo nowokooro awuno
noyetenggoku, narungga nguno, oni simoo bare bidodo yoyewe, nono
ombuwanggo, ero eyingo.[i] 33 Yisasdo ngundiro eyingongga ngu, enengo
kumooweroyi, nguro murini tunoo yootunoro ngundiro eyingo.
34 Ngundiro etoni, oni simoo bare urungga, ngundo Yisasro mande
gumi eneno eyingo. Noore mamana mandeno, mande eteku, ngu
ngandiro ingooteto. Krayis, ene Anutdo simoo bare ko yoyowero
sunggi yeyingo oningga ngu, ene ngano omburo, sugi sugi oruwa.
Ndadiro nguro, gedo ete, oni ene komo Oni Nangoni, ngu okooro
boorowoowanggo? Ngu Oni Nangoni oningga, ngu oone? Ero eyingo.
35 Ene ngundiro sumoo inootoyi, Yisasdo ngandiro eyingo. Naru bodaga
nangge noro soru himi ngu yeya oruwa. Ataga ngu ye soru himidodo
oorootenggo. Nguro ngu, ye komo soru himimo endeyoyi. Kini tetoni ngu, suwoo
ooreri biyomi, ngundo omburo ye wiriyerowa. Oni ene ooreriko endeyooteku
ngu, ene oore oorowuteku, ngu kenoro, ma ingootenggo. 36 Ataga, ye noro soru
himidodo oorootenggo. Nguro ngu, ye komo, nondo soru himi yoro ombuyingo,
nguro nowoondoyemo hamoo teyi! Ye ngundiro tero ngu, asa, ye noro simoone
nguro soru himimo nguno endeyowanggo. Yisasdo ngu mandega ngu ero yokoro,
ene musiyo songosina oni nguno kini nguno oororo kengeyingo. Ero eyingo.

Yuda Oni Oowooyingga Yisasro Nowoondoyemo Hamoo Ma Teyingo

37 Oni ene Yisas kenootoyi, oo songo gura onindo ma teweroyimu, ngu
urungga tetoni kenoro, nguro ene nowoondoyemo hamoo ma teyingo.

---

[i] **12:32** (Yisas de omukondino boorowooweroyi nguro eyingo).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

38 Ngundiro nguro, Anutro ingonduduni eyingo oni, Ayisayaro mandeni,
nguro engge tunootete. Ayisayando kurimi ngandiro eyingo.
Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, onendo ngu noorengo
mandenani ngaro newendemo hamoo tewa? Urungga Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ngundo enengo yanggangoni ngu oone
etungowo? Ero eyingo. *(Ayisaya 53:1)*
39 Ene Yisasro nowoondoyemo hamoo ma teyingo. Nguro muri ngu,
Ayisayando nakaya gurano ngandiro nakangoyingo.
40 Anutdo enengo doongeye ngu, kuri ukingoyingo, enendo tetoni
nowoondoye yeni digi ngundiro gagiwi oorengo yeyingo. Ngundiro
nguro, ene doongeyembo oo kenoro, nowoondoyemo hamoo ingoweroyi
nguya kini. Nguno ngu, ene nowoondoye ma yowoorengootoyi, nondo
ma yomosiyerowano, ero eyingo. *(Ayisaya 6:10)*
41 Anutdo Yisasro duridarini tunootero teweroyi, ngu Ayisaya
etungootoni, kenoro, nguro ene Yisasro mandeni eyingo.
42 Hamoo, oni tabango urungga nguya Yisasro nowoondoyemo hamoo
teyingo. Ene Parisi oniro sosorero, nguro enengo nowoondoyemo hamoo
ngu, ene yootunoro ma eyingo. Ene tunoo etoyi ngu, asa, Parisi onindo
yambo yanonggo oweyeroro, yambo mande teweroyi nguro roogo
teyunoyingo, ero ingoro, nguro ngundiro teyingo. Ero eyingo. 43 Ene
tabango onindo enengo ingonduduye urungga ngu simoo baredo enengo
oowooye eya okooyi ero, gome ingootenggo. Yo, hamoo, ngundiro
ingoyingongga, ngundo Anutdo oowooye okooweroyiga ngu, dagate.

Yisasro Mandeni, Ngundo Oniro Mandeye Ngu Wirikowa

44 Yisasdo manggaru tero eyingo. Oni ene noro newendemo hamoo
teteku ngu, ene noro Awane no sowenerootoni ombuwonoku, nguro
nguya newendemo hamoo tete. 45 Oni ene no neyoro ngu, ene noro
Awane no surenerootoni, no ngano ombuwonoku ngu nguya kenowa.
46 No ngu mera ngano ombuwonoku, ngu soru himi ngundiro ombuyingo.
Nguro ngu, oni bidodo ene noro nowoondoyemo hamoo tewanggoku
ngu, ene ooreriko ma oruwanggo. 47 Ene oni gura noro mandene ingoro,
ene ngu ma keyoro ngu, asa, no nguya ene ma wirikowano. Kini, no
mera ngaro oni simoo bare wirikoyerowero ma ombuyingo. Kini, nondo
ngu enengo weti mbumbuwanonggo andangeyeroro yoyoweroyimboro
ombuyingo. 48 Oni ene no kootu nunoro noyokoro, ene nondo mande
ewonoku, ngu ma ingoro, yoro dowooro ngu, asa, naru wengamo,
nondo mandega ewonoku, ngundo ene wirikowa. 49 Nondo nenengo
ingondudunonggo mande nga ma eteno. Kini, Awane enengombo
no surenerootoni ombuwonoku, ngundo oo bidodo nunootoni mete
temukowanoku, ngu no ngu nangge yootunoro eteno. 50 No ngu
ingooteno. Awaro mamana mandeni ngundo suwooyi sano sugi sugi keta

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oruweroyiga, ngu oni Awaro nowoondoyemo hamoo tetenggoku, nguno yeni tunootete. Ngundiro nguro, nondo mande bidodo etenoku nga ngu, Awando kuri etoni, ingowonoku, ngu nangge eteno. Ero eyingo.

Yisasdo Enengo Kirikiri Oni Keye Sonoyeroyingo

13 1 Naru kundingiyi oowooyi Pasowa, nguro naruwo namoko tetoni, nguno Yisas ene ngandiro ingoyingo. Ene komo nga merangga nga yokoro, ene eweyi tanggeyimo, ko oореweroyi naruwo ngu tunooteyingo. Enengo oni simoo bare mera ngano oorootenggoku, nguro nowoondoyi teyunoyingo. Ene bidodoboro nowoondoyi teyunoro oode oororo, ene kumooyingo naruno wenga.

2 Suwootetoni ene oowari nero oodoyi, Setando ingondudu biyomimu, kuri Yudas Iskariyoot, Sayimon oningga nguro nangoni, nguno yeyingo. Yo, hamoo, Setando Yudas eriringootoni, ngu Yisas yoro, mundi oni kandeyemo yeweroyimboro oore yomosiyoyingo. 3 Yisasdo ngu ene kuri ingoyingo. Eweyimbo oo bidodo ene kandeyimo yero inoyingo. Eweyimbo ene sureyootoni, ombuyingomu, ngu Eweyi tanggeyimo ko oorewa. 4 Ngundiro ingoro, Yisas ene oowari nero yokoro, ootoogero, enengo towi pirungga nengguroyi ngu andangero yero, ene sono gimuweroyi towingga yoro, wanggangomo gosiyoyingo. 5 Yisasdo ngundiro tero, ene sono yoro, koondo gurano wendoro, sono ngundo enengo kirikiri oni keye damonimo yero, sonoyeroyingo. Ngundiro sonoyeroro, enengo wanggangomo sono gimuweroyi towingga, ngundo yonggurumooyingo.

6 Yisasdo ngundiro tero, yade Sayimon Pitano ombutoni, Pitando Yisas sumoo inoro eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, ge no kene nguya sonowoowero, bine? Ero eyingo.

7 Ene ngundiro sumoo etoni, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Nondo ataga oo tetenoku nga, ge nguro damoni ge ma ingoote. Ene kootuyisina ngu ge ngaro damoni ingowa, ero eyingo.

8 Ngundiro etoni, Pitando mande gumi eyingo. Ge noro kene hamoo oorengo ma sonowoowero. Etoni, Yisasdo gumi eyingo. Nondo ge ma sononggerowanoku ngu, ge noya gobooro ma oruwaro, ero eyingo. 9 Etoni, Sayimon Pitando eneno gumi eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, ge kene nangge ma sonowoowero. Kini, ge komo kene, kandene, tabane nguya sonowoomuko, ero eyingo. 10 Etoni, Yisasdo gumi eyingo. Oni ene goweyi bidodo sono gimuwoku ngu, ene sugabo kini. Ene mete keyi nangge sonowoowaku ngu, asa, ene goweye moondeye bidodo sarayi. Yo, ye bidodo metemi oorootenggo. Ene, ye kewooroyemo, ngano oni guranangge ene metemi kini, ero eyingo. 11 Yisas ene kuri ingoote. Ngu oningga ngundo ene yootunoro, mundi oni kandeyemo yewa. Ngundiro nguro, ene ngandiro ewoku, ye kewooroyemo oni gura ngu metemi kini, ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

12 Arisa, Yisasdo keye sonowooro yokoro, enengo nenggurogaku yoro
tero, bibitero, enengo kirikiri oniku sumoo yunoro eyingo. Ye bine nga
kongga yeno tetenoku ngaro damoni ingootenggo? 13 Yendo noya ngandiro
etenggo. Oo etuyeroyingo oni, ko, Oo Bidodo Simburi Simbunani, ero
etenggo. Ngu yendo hamoo etenggoku, no ngu nangge. 14 Ngu hamoo, no
ngu yengo Urungga Oo Bidodo Simburi, ko no yengo Oo Etuyeroyingo
oni nguya, nondo yengo keye sonowootenoku ngu, arisa, yendo nguya
dobookuriye keye sonowooyi. 15 Nondo ataga ye etuyerootenoku
muringga ngu, kingo gabogaboyi nangge etuyerooteno. Yendo nguya
ngu muringga ngu teyariyi. 16 Hamoo oorengo, no yeno eteno. Ko oni
ngu, enengo sobosobo oningga ngu dagaro awuno ma oruwa. Ngundiro
nangge, oni gura ko gurano oororo ngu, enengo oningga sureyootoni kono
oorowuteku, ngu dagaro awuno ma oruwa. 17 Ene ye nga oo nga ingoro, ye
nguya ngundiro tero ngu, asa, ye mete oni oni tewanggo.
18 Nondo ye bidodoboro ma eteno. Nondo oni nenengo rogo tewonoku,
nguro ingooteno. Ene ngu ooga, ngu Anutro mande, ngu engge tunootete.
Anutro mandeno ngandiro ete.

Oni ene noya oomanongoyingo gobooro nero, ene no nowoongowero
keyi okoowa, ero eyingo. *(Sam 41:9)*

19 Ngu ma tunooteyingomo, no yeno eteno. Nguro ngu kootuyisina
ngu tunootetoni, asa, ye nowoondoyemo hamoo teweroyi ngu no
nga oningga nga. 20 Nondo hamoo oorengo, yeno eteno. Oni nondo
ko oni sureyootoowe, oorowuteku ngu yoro, gome tero, yomosiyoro
ngu, asa, ngu oningga ngu, ene no nguya noyoro yomosinerowo. Yo,
ngu oningga ngu no noyoro ngu, ene noro Awane no surenerootoni,
ombuwonomungga, ngu nguya yowa, ero eyingo.

Yudasdo, Yisas Yootunoro Mundi Oni Kandeyemo Yewa
(Matiyu 26:20-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23)

21 Yisasdo ngundiro ero yokoro, ene newende kowuri oorengo
yetoni, nguro ene yootunoro eyingo. Hamoo oorengo, no yeno eteno.
Ye kewooroyemo nganonggo gurado no yootunoneroro, mundi oni
kandeyemo noyewa, ero eyingo. 22 Yisasdo ngundiro etoni, kirikiri
oni enengo nangge ebe keno keno tero, ngu oneya ete, ero ingoyingo.
23 Ene ngundiro tetoyi, kirikiri oni gura, Yisasdo nguro gome oorengo
ingooteku, ngundo Yisas tanggeyimo oruwo. 24 Ngundiro oodoni, Sayimon
Pitando tabangombo tero, eneno eyingo. Gedo sumoo ino ene oneya ete,
ero eyingo. 25 Arisa, ngu oni Yisas tanggeyi oorengomo bibiteyingongga,
ngundo Yisas tanggeyi oorengomo oororo rorowooro, sumoo inoro
eyingo. Oo Bidodo Simburi, ge oneya ete? ero eyingo. 26 Ene ngundiro
sumoo etoni, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Nondo oomanongoyingo
gumi gura oo sonoyimo yero yoro, oni gura inootoowega ngu, ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oningga ngu! Ngundiro ero, ene oomanongoyingo gumi gura yoro, oo sonoyimo yero, yoro, Yudas Iskariyoot, Sayimonro nangoni, ngu inoyingo.
27 Yudas oowari ngu yoro netoni, ngu naruno, Setando newendemo utoni, Yisasdo Yudasya eyingo. Ge oo tewero ingooteku, ngu ge komo sodedo ngundiya te! Ero eyingo. 28 Yisasdo mande ngundiro Yudasya etoni, oni oo neweroyi yabano bibiteyingo ngundo mandeni ingoro, ene nguro muri ma ingoyingo. 29 Yudasdo ngu, Yisas garo ngu bidodoboro digi beye nguro siri, ngu enendo sobowoote. Yisasro kirikiri oni gidaregado ngu, Yisasdo mande ngu etoni, ene ingoyingo. Naru kundingiyi nguro oo gura uriyoni, ngundi, oo gura angoyi oni yunoni, ero eteku, ngu ero ingoyingo. 30 Arisa, Yudas oomanongoyingo gumingga ngu yoro, ene ende oorero toongeyingo. Ngundiro toongetoni, ngu narungga ngu, suwoo ooreri teyingo.

Mamana Mande Keta

31 Yudas endesina oorero toongetoni, ngu naruno, Yisasdo eyingo. Ataga Oni Nangoni, ene bingaminidodo tetoni, ngunonggo Anut nguya enengo nangonimonggo bingaminidodo tete. 32 Ene Anutdo enengo nangonimonggo bingaminidodo yoro ngu, asa, Anutdo bingaminidodoga ngu yoro, enengo Oni Nangoni nguya ko inootoni, enengo eraya eraya sodedomangge bingamiyaridodo tunootewari. 33 Ye simoone, naru bodaga nangge, no yeya oode, kootuyisina, ye no erewenerowanggo. No kuri Yuda onino ewonomu, ngundiro nangge, ataga yeno nguya eteno. Ye nondo endega oorowutenoku, nguno ye ma oorowuwanggo. 34 Ene ataga nondo mamana mande keta gura ye yunooteno. Ye komo dobookuriye nowoondoyi teyunoyi! Yo, nondo yengo nowoondoyi teyunootenoku, ngundiro nangge, ye komo dobookuriyeboro nguya nowoondoyi teyunoyi! 35 Ye dobookuriyeboro nowoondoyi tewanggoku ngu, asa, oni simoo bare, bidodo ye yeyoro ingowanggo. Ye ngu noro kirikiri oni oorengo. Ero eyingo.

Yisasdo Pitaya Eyingo, Ge No Kootu Nunowa, Eyingo
(Matiyu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

36 Sayimon Pitando Yisasno eyingo. Oo Bidodo Simburi, ge ndawoore ute? Etoni, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Nondo endega oorowutenoku, nguno ge no keneroro, oorowuweroyi, ngu ereremo kini. Ene kootuyisina, ge no keneroro nguno oorowuwa, ero eyingo. 37 Ene ngundiro etoni, Pitando gumi eyingo. Oo Bidodo Simburi Urungga, ndadiro nguro, no ataga ge ma kenggeroro oorowuwano? No nenengo ketangga, ngundo ge hooroowenggerowero, ingooteno, ero eyingo.
38 Ene ngundiro etoni, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Gedo gengo ketangga ngu yokoro, no hooroowenerowero ete? Hamoo oorengo, no

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

geno eteno. Kootoori ma eyingomo, ge no oowoone tambu kabusa ero oongoonerowa, ero eyingo.

Yisas Ngu Awano Oorowuweroyi Oore

14 1 Yisasdo enengo kirikiri onino mande gura eyingo.
Yengo nowoondoye soriyokoro ma sosorewero. Ye Anutro
nowoondoyemo hamoo tetoningga, ngunonggo ye komo noro nguya
nowoondoyemo hamoo teyi. 2 Noro Awanemboro yangga ngu, ya gumi
kowookowoo ooroote. Ngundiro kini ngu, asa, no kuri yeno ewano. No
yeno hamoo eteno. No yengo musiyo yomosiyoyunowero oorowuteno.
3 No oororo, yengo musiyo yoonenengoro yokoro ngu, asa, no ko omburo,
ye yoyoro oorero, noya gobooro oruwato. Yo, nondo musiyongga
oorootenoku, nguno ye nguya noya gobooro oruwato. 4 Yo, hamoo, nondo
ngu endemo nguno oorowuweroyi ooreyiga ngu, ye kuri ingootenggo, ero
eyingo.

5 Ene ngundiro etoni, Tomasdo mande gumi eyingo. Urungga Oo
Bidodo Simburi, ge ndaruwero ete? Noore ma ingooteto. Arisa, ndadiro
terogogo, noore ngu oorega ngu kenoro ingowato? Ero eyingo. 6 Etoni,
Yisasdo gumi eyingo. No, nondo nangge no oore. No nangge hamoo
mande nguro Simburi, nondo nangge, suwooyi sano keta oruweroyi
nguro Simburi. Oore guranonggo Awa tanggeyimo oorowuweroyi kini.
Hamoo oorengo, kini, nononggo nangge Awa tanggeyimo oorowuweroyi.
7 Ene ye kuri noro ingootenggoku, nguro ngu, ye noro Awanemboro
nguya ingootenggo. Ataga ye damoni yero, ye ene ingoro kenootenggo,
ero eyingo.

8 Ene ngundiro etoni, Pilipdo eneno eyingo. Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ge Awangge etuyero! Ge ngundiro etoyi ngu, asa, noore
mete ero ingowato, ero eyingo. 9 Ene ngundiro etoni, Yisasdo gumi
eyingo. Pilip, naru pirungga no yeya gobooro oruwootoku, ge noro ma
ingoote? Oni ene no neyooteku ngu, ene Awane nguya kenoote. Ndadiro
nguro, ge Awangge noore etuyero, ero ete? 10 No Awano oodoowe,
ko Awando ene nono oorooteroku, nguro ge nowoondogemo hamoo
ma tete, bine? Nondo mande yeno etenoku nga ngu, nondo nenengo
ingondudunonggo ma eteno. Kini, Awa noya ootooro, ngunonggo enengo
ingondudunimonggo nangge enengo koni ngu tete. 11 Ye ngu komo nga
mande ngaro nowoondoyemo hamoo teyi. No awano oodoowe, ko Awa
ene nono ooroote. Ye nguro nowoondoyemo hamoo mete ma tetoni ngu,
asa, ye komo nondo oo songo gura onindo ma teweroyi tetenoku, nga
bidodoboro ingondudu teya, nguro ye komo noro nowoondoyemo hamoo
teyi.

12 Hamoo oorengo, no yeno eteno. Oni ene noro newendemo hamoo
tetoni ngu, nondo ko oo tetenoku nga, ene nguya ngu ko oo ngu mete

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tewa. Ene ko urungga oorengo tero, ene nondo kongga tewonoku,
ngundo no daganerowa. Ndadiro nguro, no Awa tanggeyimo oorowuteno.
13 Yendo oo bidodoboro no oowoonemo kira ewanggoku ngu, no ngu ooga
ngu tewano. Ngundiro nguro, Awa ngu enengo nangonimo ene bingamini
duridarinidodo tewa. 14 Yo, hamoo, ye no oowoonemo oo guraro kira ero
teni ewanggoku ngu, asa, no ngu ooga ngu komo hamoo tewano, ero
eyingo.

Yisasdo Yuka Kundingiyi Soweyootoni Ombuweroyi, Nguro Mande Ero Gosiyoyingo

15 Yisasdo ngandiro eyingo. Ene ye nowoondoye no nunoro ngu, arisa,
ye noro mamana mandene ngu gome keyowanggo. 16 Nondo Awano kira
etoowe, enendo ngu oo gura ye hoorooweyeroro yanggango teyunootoni
(Yuka Kundingiyi), ngundo yeya suwooyi sano sugi sugi oruwanggo.
17 Ngungga ngu, hamoo mande eweroyi Yuka. Mera ngaro oni simoo bare
ngu, ene ma yowanggo. Ndadiro nguro, ene nowoondoye ma teyingo,
nguro ene kenoro ingoweroyi nguya, ereremo kini. Ene yendo ngu
ingootenggo. Ene yeya gobooro ootooro, ngunonggo ye nowoondoye
newendemo uro, yeya oruwanggo.
18 Nondo ye yoyokootoowe, ye awanamoye kini kookewa ngundiro
ma oruwanggo. Kini, no ye tanggeyemo omburo, yeya oruwato. 19 Naru
bodaga nangge, mera ngaro oni simoo baredo, ngu no ma neyowanggo.
Ene yendo nangge no neyowanggo. Ndadiro nguro, nondo keta sugi
sugi oruwanoku, ngundiro nangge, ye nguya sugi sugi ketangga nguno
oruwanggo. 20 Yo, hamoo, ngu naruno nguno, ye ingowanggo. No
Awanemboya oodoowe, ko yendo ngu noya oodoyi, nondo yeya oruwato.
21 Oni ene noro mamana mande yoro, gome keyooteku ngu, ngu oningga
ngu ene newende no nunoote. Oni ene newende no nunooteku ngu,
Awaro newende nguya ene inowa. Nondo nguya nowoondone ene inoro,
nenengo murine, ene doongeyimo yootunoro etungootoowe, ene no
neyoro ingowa, ero eyingo.
22 Yisasdo ngundiro etoni, Yudas gura, Yudas Iskariyoot kini, ngundo
Yisasno eyingo. Oo Bidodo Simburi Simbunani, ndadiro nguro, ge noore
doongenanimo tunootewero eteku, ene ge mera ngano oni simoo bare
doongeyemo ma tunootewa? Ero eyingo. 23 Yudas ngundiro sumoo etoni,
asa, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Oni ene newende no nunoro ngu,
ene noro mande gome keyowa. Ene ngundiro keyootoni ngu, asa, noro
Awanembo nguya, ngu oningga ngu, newende inootoni, noore eneno
omburo eneya suwooyi sano sugi sugi oruwato. 24 Oni ene newende
no ma nunoro ngu, ene noro mandene gome nga ma keyoote. Nga
mandega yendo ingootenggoku nga, ngu noromu kini. Nga ngu Awa no
surenerootoni ombuyingongga, nguro mandeni.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

25 No ataga yeya gobooro ootooro, ngunonggo mande oo nga
tunooteweroyi ngu yeno ero etuyerootenoku nga. 26 Ene ye hamoo oorengo
Hoorooweyeroyingo ngu, Yuka Kundingiyi. Ngu no oowoonemo ngu
Awando yengo soweyootoni ombuwa. Enengo koni ngu ngandiro. Ngundo
ngu oo bidodo etuyeroro, nowoondoye yokutuwootoni, ngunonggo nondo
mande yeno ewonoku, ngu bidodo tunoo oorengo ingomukowanggo.
27 Arisa, no ye yoyokowero, nguro noro nowoondoyi imakeyingo
oorooteku, ngu yeno nguya yewe tunootero oruwa. Nondo yengo
nowoondoyiga ko nowoondoyi imakeyingo teyunootenoku, ngundo mera
ngaro oni simoo baredo nowoondoyi imakeyingo teyunootenggoku,
ngu dagate. Nguro ye nowoondoye ma soriyokoro sosorewero. 28 Ye
nga mandega nga ngu etuyerowonoku, ngu ye kuri ingowonggo. No ye
yoyokoro oorero, no ko yeno ombuwano, ero ewonoku, ngu ingoyi. Ene
kuri ye nowoondoye no nunowonggoku ngu, asa, ye ingoro oni oni tetoyi,
no Awano ko oorowuwano. Ndadiro nguro, Awando no daganeroro, ene
Urungga oorengo. 29 Ataga oo ngu ma tunooteyingomo, no yeno kuri ero
etenoku nga. Ngundiro nguro, kootuyisina oo ngu tunootetoni ngu, asa,
ye nguno nowoondoyemo hamoo tewanggo.
30 Arisa, no yeya mande mande urungga ko ma ero ingowato. Ndadiro
nguro, mera ngaro nguro sobosobo tabango urungga ngu ombute. Enengo
yanggangoni ngundo no ma sobonerowa. 31 Ene mera ngaro oni simoo
bare ngu komo ingowanggo. No nowoondone Awane inooteno. Ngundiro
nguro, no Awando oo teweroyi mande ero no nunowoku, ngu nangge
teteno. Arisa, ye ootoogetoyiga oorowuwooto! Ero eyingo.

Yisas Ngu Ene Wayin De Oorengo

15 1 Yisasdo mande gura eyingo. No ngu Wayin de oorengo.
Awanembo ngu ene Wayin kongga nguro Simburi. 2 Noro kambini
ngu ma enggetoni ngu, Awando andangero yokowa. Ene ko kambinine
bidodo enggeteku ngu, Awando gome toongooro, gome yomosiyowa.
Ngundiro tetoni, engge gome oowooyingga oorengo enggewanggo. 3 Ye
ngu nondo mande ngu ero etuyerowonoku, ngundo ye nowoondoye yeni
gome sarayi tunootewonggo. 4 Ye komo no dowooro oodoyi ngu, asa,
nondo nguya ye yodowooro oruwato. Wayin dega ngu kambini wimbuyi
bungomo ma dowooro ngu, ene enggeweroyi nguya kini. Ngundiro
nangge, ye nguya nono ma ootooro ngu, ye ma enggewanggo.
5 No de Wayin. Ye ngu Wayin de nguro kambini. Oni ene nono
oodoni ngu, no nguya eneya oodoore, ene ngunonggo gome urungga
enggewanggo. Ene ye no noyokoro ngu, asa, ye oo gura nguya ma
tewanggo. 6 Ene oni gura nono ma oruwaku ngu, asa, ene ngu de kambini
ngundiro andangero yokootoyi ariyewa. Yo, onindo ngu de kambini, ngu
yowuruwooro gasiyoro, de nombono katoyi demukowa.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

7 Ene ye noya oodoyi, noro mandene yeya oodoni ngu, arisa, ye oo
guraro ingoro kira ewanggoku ngu, oo ngu, ngundiro yeno tunootewa.
8 Ene yendo gome urungga enggewanggoku muringga nguno, ye noro
kirikiri oni kirarongo, ngu simoo bare etuyerowanggo. Ngundiro muri
gomengga, ngunonggo noro Awane nguro oowooyi bingaminidodo
tunootewa. 9 Awando newende no nunoyingo, ngundiro nangge,
nondo yengo kuri nowoondoyi nguya teyunowono. Nguro, ye komo
noro mandene nga suwooyi sano ingoro oodoyi, ngu nondo hamoo
nowoondone ye yunowano. 10 Nondo kuri Awanemboro mamana mandeni
gome keyowonoku, nguro ngu, no Awane enengo nowoondoyiningga
ngu newendemo oorooteno. Ngundiro nangge, ye noro mamana mande
gome keyowanggoku ngu, arisa, ye nguya noro nowoondoyinengga ngu
newendemo oruwanggo. 11 No ngandiro ingooteno. Noro oni oningga ngu
yeno oodoni, ye nowoondoyemo nguno angeya manggowoomo ooreni,
ero ngundiro ingooteno. Ngundiro nguro, no nga mandega nga, yeno
eteno. 12 Noro mamana mande ngu ngandiro. Nondo yengo nowoondoyi
teyunootenoku, ngundiro nangge, ye komo dobookuriyeboro ngundiya
teyi! 13 Ene oni gurado ene dobookuriyi hoorooweyerowero, enengo
ketangga ngu yokowaku ngu, arisa, nowoondoyi teyingo muringga,
ngundo nowoondoyi teweroyi muri gidarega, ngu hamoo oorengo
dagayeroote. 14 Ye nondo etenoku muringga nga tetoyi ngu, asa, ye
ngu noro dobookurine. 15 Ko oni ngu enengo oni urungga, ngundo ko
oo teteku ngu ma ingoote. Ngundiro nguro, nondo yeya ko oni ero ma
ewano. Kini, mande bidodo nondo Awanonggo ingowonoku, ngu yeno
etoowe, ingomukowonggoku ngu! Nguro nondo yeya ngu dobookurine,
ero ewano.

16 Yendo no ma rogoneroyingo. Kini, nondo ye ngu nenengo
rogoyerowonoku, nguro ye komo ooroya, gome oorengo enggewanggo.
Yengo enggeyega ngu gome sugi sugi oruwanggo. Ye ngundiro tero,
ngunonggo ye oo gura yowero, no oowoonemo Awano kira etoyi ngu,
asa, Awando ngu ooga ngu, hamoo oorengo, ye yunowa. 17 Nondo
nga mamana mandega nga ye yunooteno. Ye komo dobookuriyeboro
nowoondoyi teyi! Ero eyingo.

Oni Nowoondoyemo Hamoo Kini, Ngundo Yisasro Ko Oni Nguya Mundiyi Tewanggo

18 Yisasdo ngandiro eyingo. Mera ngaro oni simoo bare ngando yeya
mundiyi tetoyiga ngu, asa, ye ingoyi, ene noya koretero mundi teyingo,
nguro yeno nguya tewanggo. 19 Ene hamoo ye mera ngaro muri biyomi
ngu keyootoyi ngu, arisa, mera ngaro muri biyomi tetenggoku oni simoo
baredo, ene mete yengo ingowanggo. Ye enengo keyemo oni nguro, ero
ingowanggo. Ene ye ngu muri biyomimboro oni kini. Kini, nondo ye kuri

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

rogoyerowonoku ngu, ye mera ngaro muri biyomi yokootoyi, yoyoro, songo yoyewono. Ngundiro nguro, mera ngaro oni simoo bare, ngundo yeya mundiyi tewanggo. 20 Ye komo nondo mandega yeno ewonoku, nguro ingondudu teyi! Ko oni ngu enengo oni urungga ngu dagaro ma oruwa. Nguro ngu, no noyoro yomburineroro, no owenerowonggoku ngu, asa, ye nguya ngundiro oweyeroro yomburiyerowanggo. Ene noro mandene keyoro ingoro ngu, asa, yengo mande nguya keyoro ingowanggo. 21 Ene noro Awanengga no surenerootoni, no ngano ombuyingo, nguro nowoondoyemo hamoo ma tetenggo. Ngundiro nguro, ene noro nowoondoyemo hamoo ma tetoyi ngu, asa, ene yeno nguya muri biyomi tewanggo.

22 Hamoo, nondo kuri ma omburo mande gome nenengo ngu ma etuyerootoowe ngu, arisa, ene weti mbumbuwaye tero nguro muri ma ingowanggo. Ene ataga, ene oore gurano weti mbumbuwaye oongooweroyi kini. 23 Oni ene noya mundiyi tetenggoku ngu, ene noro Awanemboya nguya mundiyi tetenggo. 24 Ko gura gura, oni songombo kuri ma teyingoku ngu, nondo ngu ko ngu ene kewooroyemo kuri tewono. Ngu hamoo, nondo ko ngundiro ngu ma tetoowe ngu, arisa, ene weti mbumbuwaye tero, nguro muri ma ingowanggo. Ene ataga ngu, ene kuri kenoro yokoro, nguro ene noya ko Awanemboya nguya mundiyi tero boguwootenggo. 25 Ene ngundiro muriyengga tetenggoku, ngundo enengo mamana mandeno nakangoyingo ngu, ataga engge tunootete. Ngu mandega ngu ngandiro.

Ene noya kingo mundiyi tetenggo, ero eyingo. *(Sam 35:19; 69:4)*

26 Ene, ye Yanggango Teyunoro Hoorooweyeroweroyi oningga ngu (Yuka Kundingiyi) ene Awaya gobooro oorooteri. Nondo ngu soweyootoowe, yeno omburo, ngundo noro mandene noro murine ero yootunoro etuyerowa. 27 Ngundiro nguro, yendo nguya komo noro mandene, noro murine nguya yootunoro, wesiyoro, ewanggo. Ndadiro nguro, kuri ye noya oruwootokuno, no ko damoni yetoowe, ye nguno oode oode omburo, ataga nga naruno nga, ero eyingo.

Yisasdo Enengo Kirikiri Onino, Oo Kootu Tunooteweroyi Nguro Eyingo

16 1 Yisasdo ngandiro eyingo. Nondo ngandiro ingooteno. Ye nowoondoye kiyayi yero, nowoondoyemo hamoo ngu yokoweroyi, nguro ma ingooteno. Ngundiro nguro, no nga mandega nga yeno kuri ewonoku ngu! 2 Kootuyisina naru gura tunootetoni, ene onindo Yudaro yowuru yanonggo ye oweyerowanggo. Yo, hamoo, onindo ye yureyi kumooweroyi, ngundo ingoro ewanggo. Nga oni, ngando ene weti mbumbuwa tetenggo, ero ingowanggo. 3 Hamoo, ene noro Awane ko no nguya ma ingootenggo. Ngundiro nguro, ene ngu muringga ngu tewanggo. 4 Oo ngu ma tunooteyingomo, nondo yeno kuri etoowe

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ingowonggoku ngu. Arisa, kootuyisina ngu oo ngu tunootetoningga ngu, asa, ye nondo ewonoku, ngu ingonduduyemonggo ko ingoyi. Ero eyingo.

Yuka Kundingiyimboro Koni

5 Ene no ataga oni no surenerootoni, no ngano ombuwonomungga
nguno ko oorowuteno. Ene ye kewooroyemo ngunonggo oni gurado,
no sumoo nunoro, ngandiro ma eyingo. Ge ndarute? Ero eyingo.
6 Nondo nga mandega yeno etenoku ngaro, ye ataga nowoondoye
kowuri oorengo yetenggo. 7 Ene nondo hamoo oorengo, yeno eteno.
No ye yoyokoro oorowuwanoku ngu, Hoorooweyeroyingo, yewe yeno
oorowuwa. Nguro no ma oorowuwanoku ngu, asa, oni ye Yanggango
Yunoro Hoorooweyeroweroyi Yuka Kundingiyi ngu yeno ma ombuwa.
Ene no oororo ngu, arisa, nondo ene soweyootoowe, yeno ombuwa.
8 Enendo omburo, mera ngaro oni yoyeni, weti mbumbuwa nguro
murini yootunoro, noro murine gome nenengo nguro murini, ngu
wirikoyeroweroyi naruwo tunooteweroyi, nguro nguya etuyerowa.
9 Oniro weti mbumbuwaye, nguro muri ngandiro. Ene no kootu nunoro
noro nowoondoyemo hamoo ma tetenggo. 10 Koretero, ngu no Awanonggo
ombuwonoku, kootuyisina no ko Awano oorewano. Ngungga ngu,
muri gome nenengo nguro hamoo ngu simoo bare merako ngano ngu
ma ingootenggo. Nguro no Awano oorowutoowe ngu, ye no ko ma
neyowanggo. 11 Wirikoyeroyingo nguro murini nguya ene watayi kini. Yo,
hamoo, Anutdo mera nga sobowooteku, nguro tabango oowooyi Setan,
ngu ene kuri oonooteweroyi nguro rogo tete.

12 No mande mande urungga ye yunowero ingootenoku, ene yendo
ataga ingoro yoweroyi nguya, ereremo kini. 13 Ene Yuka Kundingiyingga
ngundo omburo ngu, hamoo mande Anutromu, ngu bidodo etuyeroro
yunowa. Enendo enengo ingondudunonggo nangge ma ewa. Kini,
mande ene ingowoku ngu nangge ewa. Enendo ngu oo kootuyisina
tunooteweroyi, ngu nguya ero etuyerowa. 14 Ene nononggo mande
yorogogo yeno yootunoro ewa. Ngu muringga nguno ene noro oowoone
bingamine ero okoowa. 15 Awanemboro oo bidodo ngu noromu, nguro
no yeno eteno. Yuka Kundingiyi ngu nononggo mande yorogogo, yeno
yootunoro ewa, ero eyingo.

Nowoondoye Kowuri Ngu Yowoorengootoni, Oni Oni Teweroyi Tunootewa

16 Naru bodaga nangge ye no ma neyowanggo. Kootuyisina, naru
bodaga nangge ye ko no neyowanggo, ero eyingo. 17 Yisasdo mande
ngundiro etoni ngu, asa, kirikiri oni gidaregado enengo nangge
mande mande ngandiro eyingo. Ene ngu mandega ngu, ndawu mande
muringgaro, ene mande ngu nooreno ete? Enendo ngandiro ete. Naru

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

bodaga nangge, ye no ma neyowanggo. Kootuyisina naru bodaga
nangge, ye no neyowanggo. Ndadiro nguro, no hamoo oorengo Awanemo
oorowuteno, ero eyingo. 18 Asa, enengo kirikiri, onindo mande gura
nguya eyingo. Naru bodaga nangge ero eteku, mandega nga ndadiro?
Noore ngu mandega eteku, nguro murini ma ingooteto, ero eyingo.
19 Yisas ene ingoyingo, kirikiri onindo ene sumoo inowero tetoyi, nguro
ene eyingo. Ye bine nondo mandega etenoku, nguro sumoo ewero etenggo?
Nondo ngandiro ewono. Naru bodaga nangge, ye no ma neyowanggoku,
kootuyisina, naru bodaga nangge, ye no ko neyowanggo, ero ewono.
20 Hamoo oorengo, no yeno eteno. Kootuyisina, ye sendo moguru urungga
tero, ebe sendoru sendorutero oruwanggo. Yo, yendo ngundiro tetoyi, ene
mera ngaro oni simoo bare ngu, ene nguro oni oni tero oruwanggo. Ene
yendo nowoondoye kowuringga ngu yowoorengootoni, ye nowoondoye
oni oni oorengo tunootewa. 21 Bare simoo bisiyoweroyi naruno ngu, ene
komo ogingo ingoro, newende kowuri ingowanggo. Ene kootuyisina
simoongongga ngu bisiyootoni, merako soretoni ngu, ene newende metemi
ingoro, ogingo nguro ma ingowa. Kini, ene simoongongga nguro oni oni
tewa. 22 Ngundiro nangge, ataga ye nguya nowoondoye kowuri yetenggo.
Ene nondo ye ko yeyootoowe, nguno ye nowoondoye ko oni oni tewanggo.
Ngundiro tewanggoku, oni gurado yengo oni oningga ngu ma andangero
yowa. 23 Ngu narunggano nguno, ye oo guraro no ma sumoo nunowanggo.
No hamoo oorengo, no yeno eteno. Ye oo gura Awando noore yunoni ero,
no oowoonemo yemboongewanggoku ngu, asa, Awando ngu ooga ngu, ye
yunowa. 24 Kuri ye oo gura yowero no oowoonemo ma yemboongeyingo. Ene
ye ngandiro yemboongero ngu, ye oo yowanggo. Ngundiro tero ngu, yengo
nowoondoyemo oni oningga ngu yeyi gome oorengo tunootewa, ero eyingo.

Yisasdo Mera Ngaro Murini Ngu Kuri Dagayingo

25 Nondo mande ngaro kuri mande adingayi nangge ero ewonomu
ngu. Kootuyisina no mande adingayimonggo yeno ko ma ewano. Kini,
no Awaro mande tunoo yootunoro yeno ewano. 26 Ngu naruno nguno,
ye no oowoonemo Awano yemboongewanggo. Ye ngundiro tetoyi
ngu, asa, nondo ye hoorooweyeroro, Awano ma yemboongewano.
Kini, ye mete yengombo Awano nenengo yemboongeyi. Nguro ngu,
nondo ngu ye hoorooweroro ma yemboongewano. 27 Yendo ngu noro
nowoondoyemonggo gome ingoro, yengo nowoondoye hamoo tetoni,
nguro no Awaya oode, ngunonggo ombuyingo. Ngundiro nguro, Awando
yengo gome ingoote. 28 Kurimi no Awaya oode, no ngunonggo ene
yokoro, no merako ngano omburo oorooteno. Ataga ngu no mera nga
yokoro, Awano ko oorewero ingooteno, ero eyingo.
29 Yisas ngundiro etoni ngu, enengo kirikiri onikundo mande gumi
eyingo. Ataga ge mande adingayi ma eyingo. Kini, ge mande tunoo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorengo eteku ngu! 30 Ataga noore ingooteto. Ge onindo sumoo ewanggo
ero ma soboyeroro, ge ngu noorengo ingondudu kenoro ingomukoote.
Kini, ge oo bidodo ingomukoote. Ngundiro nguro, noore ge kuri
Awanggeboya oode, ngunonggo ombuyingo, nguro nowoondonanimo
hamoo teteku nga, ero eyingo.
31 Ene mande ngundiro etoyi ngu, asa, Yisasdo mandeye gumi eyingo.
Ye ataga nowoondoyemo hamoo tetoni, gome ingomukootenggo?
32 Ingoyi! Naru kuri namoko tunoo tewero tete. Yo, ene kuri tunoo tero
namoko teteku ngu! Ene ye oweyerootoyi, ye songo songo yengo endemo
sawanggo. Nguno ngu, ye no noyokootoyi, noso nangge oruwano. Ene
nondo noso nangge ma oruwano. Kini, noro Awane ene noya oruwaroku
ngu. 33 Nondo ngandiro ingoro, yeno eteno. Yengo nowoondoye ngu
nono yetoyi oodoyi ngu, arisa, yengo nowoondoyemo nguno nguya, noro
imakeyingongga ngu yeno oruwa. Ngundiro nguro, no nga mandega nga,
ngu yeno ewonoku ngu! Oni merako ngano ye ogingo kowuriyedodo
yunowanggo. Ene ngundiro teyunowanggoku, ene yengo nowoondoye
ngu, ye komo oni oni teya yanggango oriyi. Ndadiro nguro, nondo mera
ngaro murini yanggangoni, ngu hamoo oorengo bidodo wongoowe
uwoku ngu! Ero eyingo.

Yisasdo Kirikiri Oni Hoorooweyeroro Yemboongeyingo

17 1 Yisasdo mande ngundiro ero yokoro, ene sambosina doongetero
yemboongero eyingo. Awane, naru kuri tunootete. Ge duridari
no nunoyingomu, ngu oni simoo bare merako ngano oorootenggoku, ngu
etuyero. Ngunonggo gengo nangongge nguya, gengo duridarige simoo
bareno yootunoro etuyerowa. 2 Ndadiro nguro, gedo ene simoo barero
tabango urungga kuri ene rogo teyingo. Nguro ngu, ene mete simoo
bare gedo kuri ero rogo tewoku, ngundo sugi sugi keta oruweroyiga
ngu yunowa. 3 Suwooyi sano keta oruweroyi ngu ngandiro. Ene
gengo ingootenggoku, ge guranangge hamoo Anut oorengo. Ngundiro
nangge, ene no Yisas Krayisdo, gedo gengo sunggi yeyingo oni, ge kuri
soweneroootoyi, ngano ombuyingo, nguro nguya ene nowoondoyemo
hamoo tetenggo.
4 Gedo ko no ero nunoyingoku, ngu no kuri temukowono, ngundiro
tewonoku ngundo gengo duridarige simoo bare doongeyemo yootunoro
tunoo oorengo etuyerowo. 5 Awa, kuri mera oo nga ma tunooteyingomo,
no geya oruworoku naruno, no bingamine duridarinedodo. No ataga
nguya ngu duridari bingaminengga, ngu ko nuno ero ingooteno.
6 Nondo gengo muringge, mera ngaro oni gedo no nunowoku, nguno
kuri ero etuyerowono. Gengo oni ngu, gedo kuri no nunowo. Ene gengo
mandege ngu gome keyootenggo. 7 Ataga ene ingootenggo. Oo bidodo
gedo no kuri nunowoku ngu, ngu genonggo nangge ombuwo. 8 Mande

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

bidodo gedo no nunowoku ngu, nondo ene kuri yunomukootoowe, ene yoro, ene hamoo oorengo ingowonggo. Kuri no geya oode, ngunonggo no ombutoowe, nguro ene gengo nowoondoyemo hamoo tetenggoku, gedo no surenerootoyi, no ngano ombuyingo, ero ingoyingo.

9 Nondo ene hoorooweyeroro yemboongeteno. Nondo ataga mera ngaro oni gengo ma ingootenggoku, nguro ma eteno. Kini, no ataga gedo oni no nunowoku, nguro no geno yemboongeteno. Ndadiro nguro, ngu oni ngu gengomu. 10 Noro oni nono nowoondoyemo hamoo tetoyi, ngu gengomu nguya. Ngundiro nangge, oni ngu gengomu, ngu noromu nguya. Yo, ene noro nowoondoyemo hamoo teyingongga, nguro ene oowoone bingamine ero okootenggo.

11 No ataga mera nga yokoro, geno ko oorowuwanoku ngu, ene gengo nowoondoye hamoo teyingo oni merako ngano oruwanggo. Awa, ge kundingiyi oorengo! Gengombo gengo yanggangongge no nunowoku, ngundiro ge ene soboyerowa. Ge ene soboyerootooga, ene nowoondoye guranangge, noore geya nowoondonari ngundiro, guranangge oruwanggo. 12 No eneya oruwootoku naruno, nondo gengo yanggangongge no nunowoku, nguno ene gome soboyerowono. Yo, hamoo oorengo, no gome soboyerootoowe, nguro ngu, ene bidodo ma oonootewonggo. Kini, oni (Yudas Iskariyoot) ene ge kootu gunoro, nguro ene oonooteweroyi musiyomo nguno oororo, enendo nangge oonootete. Gengo mande nakayano oorooteku, nguro engge tunooteweroyimboro tete. 13 Ataga no ge tanggegemo ma oorowuyingo naruno nguno, nondo merako ngano ootooro, nguno nga mandega nga eteno. Ndadiro nguro, noro nowoondonemo oni oni tero oorootenoku, ngundo noro oni simoo bareno ngu oni oni teyingongga, ngundiro nangge eneno angero ooreni ero, nguro gome ingooteno.

14 Gengo mandege nunowoku ngu, nondo kuri ero yunowono. Ngundiro nguro, mera ngaro oni simoo baredo kowuri yunootenggo. Yo, no mera ngaro muri biyomini, nguno no ma endeyoro oorooteno. Ngundiro nangge, no kenerootenggoku, simoo bare nguya, ene mera ngaro murimo ma endeyootenggo. 15 Gedo mera nganonggo ene andangeya yoyo, ero ma yemboongeteno. Kini, gedo ene soboyero ero, nguro yemboongeteno. Awa, gedo oni muri biyomiboro eweyingga, (Setan) ngu yokootoyi, ngundo ene noro simoo bare ma yutoro yomburiyerowero ero, nguro no geno yemboongeteno. 16 Yo, no mera ngaro muri biyominimo no ma endeyooteno. Ngundiro nangge, noro kenemo simoo bare nguya, ene mera ngaro murinimo ma endeyootenggo. 17 Awa, ge noro keneroyingo simoo bare ngu yoyega, ene gengo mandege nguno nowoondoye bidodo, nguno damooya, ngunonggo ene oni kundingiyi tunooteyi. Yo, gengo mandege, ngu hamoo mande oorengo engge. 18 Kuri ge no surenerootoyi, no oni simoo bare kewooroyemo mera, ngano omburo oorooteno.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ngundiro nangge, no ene sureyerootoowe, ene oororo merani merani oni simoo bare kewooroyemo, gengo mandege wesiyoro ero etuyerowanggo.
19 No nenengombo nowoondone bidodo gedo kongga nunowoku, nguno damooro ngu tero, kundingiyi oorooteno. No ngundiro tetenoku, ngunonggo gengo simoo bare oorengo, ene hoorooweyeroweroyimboro, nguro ene nguya enengombo gedo kongga yunowoku, nguno nowoondoye bidodo nguno damooro ngu kundingiyi tero, ngunonggo ene ko tewanggo.
20 Yo, nondo oni noro nowoondoyemo hamoo teyingo nga hoorooweyeroro, geno yemboongetenoku, ngu ko, ngundo kootuyisina, nga oni ngando mande etoyi, ingoro, noro nowoondoyemo hamoo tewanggoku, nguro nguya geno yemboongeteno. 21 Nondo ngundiya yemboongetoowega, nguno oni ngu bidodo ene nowoondoye guranangge oriyi, ero ingooteno. Awa, ge noya oodoyi, ko nondo geya gobooro oorooteroku, ngundiro nangge, ene nooreya nguya gobooro oruwato, ero ingooteno. Ngundiro tero ngu, mera ngaro oni simoo bare, ene hamoo ingowanggo. Gedo no surenerootoyi, no merako ngano ombuwonomu, nguro nowoondoyemo hamoo ingowanggo. 22 Gedo duridariga no nunoyingongga ngu, nondo kuri ene yunowono. Nguno ene nowoondoye guranangge siyeya oriyi, noorendo awa, geya nowoondonari guranangge siyero oorooteroku ngundiro. 23 Nondo eneya oodooye, ko gedo ngu noya oorooteku, nguro nondo ngu komo enengo nangge nowoondoye guranangge oorengo yeya oriyi, ero ingoro yemboongeteno. Ngundiro tetoyi ngu, asa, mera ngaro oni simoo bare ene ingowanggo. Gedo kuri no surenerootoyi, no mera ngano ombuyingo. Gedo noro ngundiro nowoondoyi tenunooteku, ngundiro nangge, gedo enengo nowoondoyi teteku ngu! Ero ingowanggo.
24 Awa, nondo ngandiro ero ingooteno. Oni simoo bare gedo kuri no nunowoku ngu, ene noya gedo musiyongga no nunowoku, nguno eneya gobooro oruwato. Ene nguno noro duridarine ngu kenoweroyimboro ingooteno. Yo, kurimi mera nga ma tunooteyingo naruno nguno, gedo noro nowoondoyi tenunoro, ge ngu duridariga nunoyingongga ngu, ene nguya kenoyi, ero ingooteno. 25 Awa, gengo muringge, ngu gome nenengo oorengo. Mera ngaro oni simoo bare ngu gengo ma ingootenggo. Ene nondo ngu gengo ingootoowe, ko noro oni nga nguya gengo ingootenggo. Gedo kuri no surenerootoyi, no merako ngano ombuwonomu, ngu ingootenggo. 26 Nondo gengo muringge ero etuyerootoowe, ingowonggoku, ngu ataga nguya ngu muringga, ngu soweyoro etuyerooteno. Ngundiro tetoowe, nguno ene komo enengo nangge nowoondoyi teweroyi muringga ngu gome ingowanggoku, ngu gedo, noro nowoondoyi teyingo muringga, ngu gome ingoro dowoowanggo. Ene ngundiro tetoyi, nondo ene nowoondoyemo uro, eneya gobooro oruwato, ero yemboongeyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yudasdo Yisas Yoro, Mundi Oni Kandeyemo Yeyingo
(Matiyu 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

18 1 Yisasdo yemboongero yokoro, Yisasdo enengo kirikiri onidodo
ene oororo, Kidoron nggooto ngu karongoro, anduroko ngu
Olib dega nguro ko gura oruwoku, nguno uyingo. 2 Yudas, ngu Yisas
yoro, mundi oni kandeyemo yeyingo oningga, ngu nguya ngu kongga
ngu ingoote. Ndadiro nguro, naru oowooyingga Yisas ene ngu kongga
nguno enengo kirikiri oniya yowuruwooyingo. 3 Nguro Yudas ngu Rom
Gabuman nguro me oni, ko Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oni ko
Parisi oni nguro kumba ootuwoo oni, ngu yoyoro, ngu merasina nguno
mayeyingo. Ene soru ko Lam nguya karo, dowooro, ko me ebe ureweroyi
idi sangga yoro mayeyingo. 4 Yisas eneno oo bidodo tunooteweroyi ngu,
ene kuri ingoyingo. Ngundiro nguro, Yisasdo tanggeyemo oororo, sumoo
ero eyingo. Ye oone erewero mayetenggo? Ero eyingo.

5 Ene ngundiro sumoo etoni ngu, asa, mandeni gumi ero eyingo. Noore
Yisas Nasaret oningga ngu erewero mayeteto, etoyi, Yisasdo gumi eyingo.
Ngu no nangge. Ene ngundiro etoni, ngu Yudasga Yisas yootunoro
eweroyingga ngu eneya gobooro dikayingo. 6 Yisasdo eyingo, ngu no
nangge, etoni ingoro ngu, asa, ene soriyokoro, woosooro oororo, merako
ukero, uro wereyingo.

7 Ngundiro tetoyi, Yisasdo ene ko sumoo yunoyingo. Ye ndawu oningga
erewetenggo? Ngundiro etoni, me oniku enebana gumi eyingo. Nasaret oni,
Yisasga ngu erewero mayeteto, ero eyingo. 8 Ene ngundiro etoyi, Yisasdo
mande gumi ngandiro eyingo. Nondo kuri yeno ewono. Ngu oningga ngu
no. Ene ye no erewenero roro noyoya ngu, asa, ye ngu oni nga yoyokootoyiga
sayi, ero eyingo. 9 Ene ngundiro ero, ngundo kuri mandega eyingo, nguro
engge yeni tunootete. Ene ngu mandega ngu ngandiro eyingo.

> Ngu oni ngu gedo no kuri nunoyingo, no ngu gura ma yokowano,
> ero eyingo. *(Yon 6:39)*

10 Sayimon Pita ngu ene duge moore. Ngu naruno, ene duge ngu
woosooro yoro, wooro yeyingo oni sobosobo, nguro tabango oniro ko
oningga, ngu urewero duge oorongootoni, ene woosooro oorowutoni,
sodeyi koondosina gidare nangge, ngu tagatoni, merako soreyingo. Ngu
oningga ngu oowooyi ngu Malkus. 11 Ene ngundiro tetoni, asa, Yisasdo
eyingo. Pita, gengo duge sirimo, ko siriyo. Ndadiro nguro, Awando
ngu sono tobaga no nunowoku, ngu nondo ma neni, ero ingoote, bine?
Ngundiro nguya kini. Ero eyingo.

Onikundo Yisas Yoro, Anasno Oorowuyingo

12 Ngundiro tetoyi, me oniku ko enengo sobosobo oni, Yuda oniro
kumba ootuwoo oniro sobosobo, ngundo Yisas dowooro, utombo gosiyoro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yoro oorowuyingo. 13 Ene Yisas yoro, Anasno koretero oorowuyingo.
Anas ngu Kayiyapas tengari. Kayiyapas ene Anutno wooro yeweroyi oni,
nguro tabango urungga, ngu dagomangga, nguno yeyi tunooteyingo.
14 Kayiyapas oningga, ngundo ene kuri Yuda onino ngandiro eyingo. Mete
oni gurananggebo kumooro ngu, asa, ngundo oni simoo bare urungga
hoorooweyerowa, ero eyingo.

Pitando Yisasro No Ma Ingooteno, Ero Eyingo
(Matiyu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57)

15 Sayimon Pitando, kirikiri oni guraya, ene Yisas keyoworiyo. Kirikiri
oni guraga ngu Anutno wooro yeyingo oni nguro sobosobo tabangongga
ngundo ene watayi. Ngundiro nguro, ene sobosobo tabangongga, nguro
ende sisi nguro pawaroko, Yisas keyoro, nguno uyingo. 16 Ene Pitando
ngu ene yamuko dabemimo endesina dikaro oruwo. Kirikiri oni guraga
ngu Anutro wooro yeweroyi sobosobo tabango ngu ingooteku, ngundo
oororo, yamuko sobowooro oruwoku barega, nguno eyingo, ene Pita
yoya, ya newendesina uni, ero eyingo. 17 Yamuko sobosobo barega,
ngundo Pitaya eyingo. Ge bine nguya, Yisas oningga, ngaro kirikiri oni
gura bine? Ene ngundiro sumoo etoni ngu, Pitando gumi eyingo. No kini!
Ero eyingo. 18 Ko oni ko kumba ootuwoo oni, ngundo de gura karo, mera
gingo yetoni sosorero, nguro ene de yakowero de kayingo. Ngundiro
tetoyi, Pita nguya ngu dega ngu yakowero eneya nguno dikaro oriyingo.

Anutno Wooro Yeweroyi Oni, Nguro Sobosobo Tabango, Ngundo Yisas Sumoo Inoyingo
(Matiyu 26:59-66; Mak 14:55-64; Luk 22:66-71)

19 Anutno wooro yeweroyi oniro sobosobo tabango, ngundo Yisasno
kirikiri oniro sumoo ero, ko enendo simoo bare mande ero etuyerowoku,
nguro nguya sumoo eyingo. 20 Ene ngundiro sumoo etoni, asa, Yisasdo
mandeni gumi ngandiro eyingo. Nondo ngu kuri oni simoo bare tunoo
oorengo endemo mande ero etuyerowono. No suwooyi sano yowuru
ya newendemo, ko Tembel ya newendemo, Yuda oni simoo bare
yowuruwootenggoku, nguno nguya mande ero etuyeroro yunowono. No
mande kombitero, gura ma eyingo. 21 Ge ndawugaro, no sumoo nunoote?
Ge komo oni ene kuri mande no manggonemonggo ingowonggoku, ngu
sumoo yunowa. Ene kuri noro mandene ingowonggo, ero eyingo.
22 Ene ngundiro etoni, kumba ootuwoo gura dikaro oruwoku, ngundo Yisas
utoro eyingo. Ge Anutno wooro yeweroyi oniro sobosobo nguro tabangongga,
ngaro mandeni ngu gumi ngundiro ete? 23 Ene sumoo ngundiro etoni, asa,
Yisasdo mandeni gumi eyingo. Nondo mande biyomingga etoowega ngu, asa,
ge komo ngu nangge yootunoya nono e. Ene nondo mande metemimu etoowe
ngu, arisa, gedo nguro ndadiro tero, no nuroote? Ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

24 Arisa, utombo Yisas gosiyoyingo utooku ngundiro oodoni, ene
Anasdo Yisas soweyootoyi, Anutno wooro yeweroyi oniro sobosobo
tabango oowooyi Kayiyapas, nguno oorowuyingo.

Pitando Yisas Oowooyi Ko Oongooyingo
(Matiyu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62)

25 Sayimon Pita ngu dikaro, de yakoro oodoni, oni songokundo Pitaya
sumoo inoro eyingo. Ge nguya enengo kirikiri oni, bine? Ene ngundiro
etoyi, Pitando oongooro eyingo. No kini! Ero eyingo.
26 Wooro yeweroyi oni, nguro sobosobo tabango, nguro ko oningga,
Pitando kono anduno sodeyi tagawokungga, nguro dobooyi gurado
eyingo. Hamoo oorengo, no ge geyowono. Ge nguya kono anduno
geyowonoku ngu! Ero eyingo. 27 Ene mande ngundiro etoni ngu, asa,
Pitando ko ero, oongooro eyingo. No kini! Ene ngundiro etoni, asa, ngu
naruno nangge, kootoori eyingo.

Yisas Yoro, Payilatno Oorowuyingo
(Matiyu 27:1-2, 11-14; Mak 5:1-5; Luk 23:1-5)

28 Ene Yisas yoro, Kayiyapasro ya yokoro, Gabuman koreteyingo nguro
yano mande wirikoweroyi musiyomo oorowuyingo. Ngu narungga ngu
suwoononggo oorengo, nguro ene sodedo yano ma ooreyingo. Ndadiro
nguro, ngu Gabuman oni koreteyingongga ngu Rom oni. Mosesro
mamana mandeno, ene ngandiro eyingo. Yuda oni ngundo Yuda kini
enengo yano uro ngu, ene wetidodo tero, Pasowa naru kundingiyi nguno
noore uro, bibitero, oowari ma newato, ero eyingo. 29 Ngundiro nguro,
ene endesina oriyingo. Gabuman oniro oni koreteyingo, oowooyi Payilat,
ngundo eneno oorero sumoo eyingo. Yendo nga oningga nga ndawu oo
biyominggaro, nga yoro mayetenggo? 30 Ene sumoo ngundiro etoni, asa,
mandeni gumi ero eyingo. Nga oningga nga, ene muri biyomi ma tetoni,
ngu noore ene yoro, geno ngano ma mayewato, eyingo.
31 Ngundiro etoyi, Payilatdo ko eyingo. Yengombo yoya, ooroya, yengo
mamana mande, nguno yengombo mandeni wirikoyi! Ene ngundiro
etoni, asa, Yuda onindo eneno gumi eyingo. Rom oniro mamana mande,
ngundo ngandiro eyingo. Noorendo oni ureye kumooweroyi ngu roogo
oorengo, ero eyingo. 32 Yisasdo ene kumooweroyimboro kuri eyingongga
ngu, ene kumooweroyi murimo teyingo, ngu mandegaku ataga engge
tunootewero tete.
33 Nguro Payilatdo Gabuman ya newendemo ko uro, ngunonggo Yisas
negongootoni, ombutoni, sumoo inoyingo. Ge Yuda oniro mera sobosobo
urungga (King), bine? Ero eyingo. 34 Ene ngundiro sumoo etoni, Yisasdo
mande gumi eyingo. Gengombo bine, ngu mandega ngu ingoro ete, bine,
ngundi, oni songombo geno etoyi, ingoro, bine, ge ngundiro ete? 35 Ene

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundiro sumoo etoni, Payilatdo mandeni gumi eyingo. No bine, Yuda oni, nguro ge ngu mandega ngu noya ete? Hamoo oorengo kini! Gengo oni simoo bare, ngu ko gengo, Anutno wooro yeyingo oniro sobosoboku, ngundo goyoro nono mayetenggoku nga! Nguro ge ndawu ooga tewo? Ero eyingo.

36 Ene ngundiro sumoo etoni, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Nondo endega oni simoo bare sobowooweroyi, ngu mera ngaromu kini. Ene nondo mera, ngano simoo bare sobowooweroyi ngu, asa, noro ko oni, ngundo ngu ebe yeyi tunootetoni, ebe utoro, nguno oni gura no noyoro, Yuda oni kandeyemo nguya ma noyewa. Ene ataga ngu, nondo endega simoo bare sobowooweroyi, ngu merako ngano kini, ero eyingo. 37 Ene ngundiro etoni, Payilatdo Yisasro mandeni gumi eyingo. Nguro ge mera sobosobo oni urungga (King) gura, bine? Etoni, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Gedo eteku ngu, ge nenengo oorengo ete. No ngu mera sobosobo oni urungga (King). Ngundiro nguro, no namondo no bisinerootoni, mera ngano omburo tunooteyingo. Yo, no merako ngano ombuwonoku, ndadiro nguro, no hamoo mande ngu ero yootunoro eweroyi oni. Oni bidodo hamoo mande ngu keyoro ngu, ene noro mandene ngu ingootenggo, ero eyingo.

38 Yisasdo mande ngundiro etoni ngu, asa, Payilatdo mande gumi eyingo. Hamoo mande ngu ndawu ooga? Ero eyingo. Payilatdo ngundiro ero yokoro, ene Yuda onino endesina oorero eyingo. Nondo nga oningga, ngano biyomi gura ma kenooteno. Eyingo. 39 Ene yengo muriye gura, ngu Pasowa naru kundingiyi narungga, nguno ya biyomimo oni gura andangetooye toongete. Ngundiro nguro, nondo Yuda oniro mera sobosobo urungga (King) nga bine, andangeya yunowe? Ero eyingo. 40 Yuda oni simoo bare enengo mande ngu ingoro, nguro ene meno manggaru urungga tero eyingo. Ngungga ngu kini! Ge komo Barabas andangeya yuno! Ero eyingo. Barabasdo ngu oni yureni kumootoyi, ko oni songomboro oo sitowiye yakakayi yoyingo.

Payilatdo Yisas De Omukondino Boorowoowero Eyingo
(Matiyu 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25)

19 1 Asa, ngu naruno nguno, Payilatdo enengo me onino etoni, ngundo Yisas yoro, utoro, gisasaruboro gome gome ureyingo. 2 Ngundiro tero, me onindo tomoku gura uto sanggiridodomundo tero, yoro, Yisas tabangomo yeyingo. Ngundiro tero, towiyi dagoyi sereyingongga yoro yemuyinoyingo.[j] 3 Me oni bidodo Yisas doongeyimo mayero, yomooweroyi mande gura gura tero eyingo. Ge Yuda oniro King ge e! Ngundiro ero ureyingo.

---

[j] **19:2** (Tomoku ko nengguro dagoyi, ngu mera sobosobo urungga (King), nguro sunggi ngundiro teyinoro, nguno godange teyinoro eneno bagooteyingo).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

4 Ngu naruno nguno, Payilatdo ko endesina Yuda onino oorero eyingo.
Ye ingoyi, nondo ene yoro, yeno endesina ooretoowega, yendo kenoyi!
Nondo ene goweyimo oo biyomi gura ma kenooteno! 5 Ene ngundiro
etoni, arisa, Yisas endesina ooretoni, ngu tomoku uto sanggiridodobo
teyingongga, ngu Yisas tabangomo oodoni, ko towini dagoyi nguya
teyingo ngudodo ooretoni, Payilatdo Yuda onino etuyeroro eyingo. Ye
nga oningga nga kenoyi!
6 Ngundiro etoni, Anutno wooro yeyingo oni nguro sobosobo, ko
kumba ootuwoo oni, ngundo Yisas kenoro, ngu ene manggaru urungga
tero eyingo. De omukondino sanggawega kumooni! Yo, de omukondino
sanggaweyiga kumooni! Ene ngundiro etoyi, Payilatdo Yuda oniro mandeye
gumi eyingo. Yengombo yoya, de omukondino sanggaweyiga kumooni, ene
nondo ene goweyimo biyomi gura ma kenooteno! 7 Ene mande ngundiro
ero yokoro ngu, asa, Yuda onindo mandeni gumi eyingo. Noore mamana
mande gura oorooteku, ngu mamana mandega ngundo ete. Oni gura ene
Anut yomooyinoro mandega ero ngu, ene komo kumoowa. Ngundiro eteku,
nguro ngu oningga ngu, ene komo kumooni. Ndadiro nguro, ene ngandiro
ewo. No Anutro Nangoni, ewoku nguro. Ero eyingo.
8-9 Payilatdo ngu mandega ngu ingoro, ene sosoreyingo urungga tero,
nguro ene Gabumanro ya newendemo ko uro, Yisas sumoo inoyingo.
Ge ndanonggo mayeyingo? Ngundiro sumoo etoni, ene Yisasdo eneno
gumi ma eyingo. 10 Yisas nenetero oodoni, arisa, Payilatdo Yisasya
sanggiri tero, eyingo. Ndadiro nguro, ge noro mandene gumi ma ete?
Nondo ge goyokootoowe, toongeweroyi nguro yanggangonedodo, ko de
omukondino gosanggawetoowe, kumooweroyi nguya yanggangonedodo,
ge ngu ma ingoote? Ero eyingo.
11 Ene ngundiro etoni, Yisasdo mandeni gumi eyingo. Anut awuno
oorengo, ngundo yanggango ge ma gunootoni ngu, asa, ge no nodowooro
nureweroyi nguya ereremo kini. Ene nondo geno hamoo eteno. Oni
no noyoro, ge kandegemo yootunoneroro noyewoku, nguro weti
mbumbuwani, ngundo gengo weti mbumbuwage ngu dagaro, urungga
oorengo! Ero eyingo. 12 Ene mande ngundiro etoni ngu, asa, Payilatdo
ngu ingoro, ene oore erewero kenoro, Yisas yokootoni, toongewero oore
ereweyingo. Ene Yuda onindo meno ero eyingo. Gedo ngu oningga,
ngu yokootoyi toongewaku ngu, asa, ge Sisa dobooyi kini! Oni gura
enengombo ene King ero ngu, ene Sisa nguya mundiyi teteku ngu! Ero
eyingo.
13 Payilatdo ngu mandega ngu ingoro, nguro ene Yisas yoro, endesina
oorero, ene oororo, mande wirikoweroyi yabano yeyi bibiteyingo.
Musiyo gura oowooyi digi yabayi, Hiburu mandeno ngu oowooyi Gabata.
14 Ngu sa narungga ngu, Pasowa narungga nguro oo yomosiyoweroyi
naruwo. Ngu narungga, ngu sa kewooro oorengo, ngu naruno, Payilatdo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yuda onino eyingo. Kenoyi, yengo mera sobosobo urungga (King) nga!
Ero eyingo.[k] 15 Payilatdo ngundiro etoni, asa, Yuda onindo manggaru
urungga tero eyingo. Ngu andangeya yoko! Andangeya yokootooga, de
omukondino sanggaweya ureyi! Ene ngundiro manggaru tetoyi, Anutro
wooro yeyingo oniro sobosobo oni, ngundo mande ngandiro meno
eyingo. Noorengo mera sobosobo urungga (King) gura kini! Sisa nangge,
ngu noorengo mera sobosobo urungga (King)! Ero eyingo. 16 Ngundiro
etoyi, Payilatdo enengo mandeye ngu ingoro, nguro ene Yisas dowooro,
enengo kandeyemo yero eyingo. Ye mete, ene yokootoyiga, me onindo
dowooro, oororo, de omukondino sanggaweya ureyiga kumooni, ero
eyingo.

Yisas Yoro, De Omukondino Sanggawero Ureyingo
(Matiyu 27:32-44; Mak 15:21-32; Luk 23:26-43)

17 Payilatdo ngundiro etoni ngu, asa, me onindo Yisas yoro, enengo
de omukondi inootoyi, koorowooro, ende yokoro oororo, musiyo gura
oowooyi tabango wimbuyi, nguno oorowuyingo. Hiburu mandeno
musiyo ngu oowooyi Golugata. 18 Ngu mera musiyonggano nguno, Yisas
de omukondino sanggaweyingo. Ene oni songo eraya nguya Yisasdodo de
omukondino booroyeroyingo. Oni erayagaku, Yisas tanggeyi gide gide, ko
Yisas kewoorokono boorowooro de omukondino eraya gide gide, nguno
booroyeroyingo.

19 Payilatdo mande gura nakangoro, oni yunootoni, de omukondi
sosowoomo yeyingo. Ngu nakayangga ngu ngandiro. Nasaret Oni Yisasga,
Ngu Yuda Oniro Mera Sobosobo Urungga (King). Eyingo. 20 Ngu musiyongga
Yisas de omukondino boorowooyingo musiyongga ngu, Yerusalem ende
urungga ngu tanggeyimo. Ngundiro nguro, Yuda oni urungga ngu mandega
ngu kandangero ingoyingo. Payilatdo ngu mandega ngu Hiburu mandeno,
Rom mandeno, ko Girik mandeno nguya nakangoyingo. 21 Ngundiro nguro,
Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo, ngundo Payilatno eyingo. Ge ngundiro
ma nakangowero, Yisas, Yuda Oniro Mera Sobosobo Urungga (King). Ge komo
mande ngandiya nakango. Nga oningga ngando ewo. No Yuda oniro Mera
Sobosobo Urungga (King), nguro ngundiro nakangowa. Ero eyingo.

22 Ene ngundiro etoyi, asa, Payilatdo gumi eyingo. Nguno yokoyi,
nondo mandega nakangowonoku ngu, no komo kuri nakangowonoku
ngu! Ero eyingo.

23 Ngu naruno me onindo Yisas deno boorowooro yokoro, enengo
kumbaninggaku yoro wesoosoowootoyi, namoraya tunooteyingo.
Namoraya tunootetoni, me onikundo gumi gumi yoyingo. Ngundiro tero,

---

[k] **19:14** (Pasowa Naru Kundingiyi ngu Anutdo sunggi kenoro dagayeroyingo naru kundingiyi).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ene Yisas enengo nengguroni oorengo pirunggaku ngu ma toongooro wesibiyoyingo, ngu guranangge pirundandayingongga. 24 Ngundiro nguro, me oni enengo nangge mande eyingo. Noore nga nengguroga nga, ngu ma omboongewato. Noore komo ebe pawapawamu koondoonge tero, oni gurado oni songo dagayeroro ngu, asa, ngundo yowa. Ene ngundiro ero, koondoonge teyingo. Anutro mandeno mande nakangoro eyingo, ngu engge tunootete. Mande ngu ngandiro.

> Ene noro nenggurone, oo ngu bayetero yoyingo. Ene noro nenggurone pirungga ngu so uyi (Kad) koondoonge tero, ndawu oninggado dagayeroro ngu yowa, ero eyingo. (Sam 22:18)

25 Yisasro de omukondi tanggeyimo, enengo nemi nguno dikaro oruwo. Mariya Yisas nemi nguro beyi, ngu Kolpas bareyi oowooyi Mariya, ko Mariya gura Magadala, ende nguro barega, ngu nguya oruwo. Ngu bare ngu, de omukondi tanggeyimo nguno oriyingo. 26 Yisasdo doongetero, nemimboya kirikiri oni ene nguro gome ingooteku, ngu nguya yeyootoni, dikaro oodori, yeyoro, nemimboya eyingo. Namo, ge keno, ngungga ngu, gengo nangongge, ero eyingo. 27 Yisasdo ngundiro ero, kirikiri oningga nguya eyingo. Keno, ngungga ngu gengo nangge, ero eyingo. Ngu naruno nguno, ngu kirikiri oningga, ngundo Mariya Yisas nemingga ngu yoro, enengo yano oororo, gome kawararangoro oruwo.

Yisas Kumooyingo

(Matiyu 27:45-56; Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

28 Ngu naruno, Yisas enengo koni ngu bidodo ataga kinitetoni ingoyingo. Arisa, Anutro mandeni nakaya ngu engge tunooteteku, nguro ene ngandiro ete. No sonoro ingooteno, ero eyingo. 29 Sono nggusi gura oruwoku, ngu Wayin kowoo nangge nggusi manggowoomo oorero oruwo. Ngundiromu ene towi sosowo gura yoro, Hisop dega ngu kambini pirunggano gosiyoro, yoro, Wayin sonoyimo yetoyi, Wayin kowoo nguno koongetoni, ngu yoro, Yisas manggowoomo yeyi ooreyingo. 30 Yisasdo ngu Wayin kowoo sonongga ngu nero yokoro eyingo. Asa, noro kone kinitete. Ene ngundiro ero yokoro, mudungo kiyayi yetoni, penggootero, yukani yokootoni, oorowutoni kumooyingo.

Me Onindo Yisas Biburimo Sanggaweyingo

31 Ngu narungga nguno, Yuda oniro naru kundingiyi nguro oo yomosiyoyingo naruwo, oowooyi Pasowa. Ngundiro nguro, Yuda oni ene oni bingo yokootoyi, de omukondino naru kundingiyimo ma oruwa. Nguro ene Payilatno oororo, oni de omukondino ngu keye udooketoyi, nguro ene sodedo kumootoyi, oni bingoye yoyoro mereyerowero, eyingo. 32 Arisa, me onindo oororo, oni erayaga Yisasya booroyerowonggoku, ngu keyari udoodokeyingo. 33 Ene ngundiro tero, omburo, Yisas kenootoyi,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ene kuri kumooyingo. Ngundiro nguro, ene Yisas keyi ma udookeyingo.
34 Ene ngundiro kenoro, me oni gurado Yisas tanggeyisina biburimo
sanggabo sanggaweyingo. Ene ngundiro sanggewetoni, sodedomangge
sidudaro sono nguya wendoni ombuyingo. 35 Oni gura (Yon enengomboro
ete) enengo doongeyimbo me oninggado Yisas sanggawero ute, ngu
kenowoku nguro mande yootunoro eyingo. No nenengombo yeyootoowe,
sanggawetoyi kenowonoku, nguro no hamoo oorengo mandeni ero
etuyerootenoku nga! Ye ngu ingoya, nguro ye nowoondoyemo hamoo
teyi, ero eyingo. 36 Nga oo tunooteteku nga ngu, Anutro mande ngu
engge tunootete. Ngu mandega ngu ngandiro.

Onindo enengo wimbuyi gura ma udookewanggo, ero eyingo.
(Kisim Bek / Eksodas 12:26)

37 Ko Anutro mande gura ngandiro.

Oni sanggawewonggoku oningga ngu kenowanggo, ero eyingo.
(Sekarayiya 12:10)

Digi Woondokoyimo Yisas Merengooyingo
(Matiyu 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56)

38 Kootuyisina, Yosep Arimatiya mera nguro oningga, ngundo Payilatno
oororo, Yisas bingo yoro, merengoowero sumoo inoro eyingo. Yosep ngu
Yisasro keyoro endeyoyingo oni gura, ene Yuda oniro tabango nguro
sosorero, nguro enengo newendemo hamoo ngu oongooyingo. Payilatdo
mete ero etoni, nguro Yosep ene oororo, Yisas bingo yoyingo. 39 Ngu
Nikodimas oningga ngu ene kuri suwoono Yisasno mayero tunooteyingo,
ene Yosepya ombuyingo. Ngu oningga ngundo de eraya sidumi
yowuruwooro yowooraringoyingomu ngu yoro ombuyingo. Ngu de
sidumi nguro kowuri urungga, ngu onibiga kande eraya (30 Kilo). 40 Ngu
oni erayaga, ngundo Yisas bingo yoro, de sidumi ndindingo gomemu
ngundo kumbadodo yowuruwooro bimbongoyingo. Yuda onindo onibi
mereyerowero tero merengootenggoku, ngundiro teworiyo.
41 Yisas de omukondino urewonggoriyomu musiyongga, nguno ko gura
oruwo. Ko nguno oni mere keta gura oruwo. Oni gura nguno kuri ma
merengooyingo. 42 Ngu narungga ngu, Yuda oniro naru kundingiyi nguro
oo yomosiyoweroyi naru, ngu oowooyi Pasowa; ko, ngu oni merengga
ngu namoko oruwo. Ngundiro nguro, erayaga ngundo Yisas bingo yoro,
nguno merengooyingo.

Yisas Kumoononggo Ko Ootoogeyingo
(Matiyu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12)

20 1 Kowooyingo nguro naruwo koreteyingo nguno, Mariya
ngu Magadala barega, ngundo suwoononggo oorengo
ooreridodomonggo, Yisas merengooyingo merengga, nguno oorowuyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ene mereno oororo, ene digiga mere manggowo ukingoyingongga, ngu
mere manggowoomo ma kenoyingo. Kini, oni gurado ngu digiga kuri
andangeyingo. 2 Ngundiro nguro, ene kendutero, Sayimon Pitano ko
Yisas enengo kirikiri oni gura nguro gome ingooteku, nguno nguya
eyingo. Oni songombo Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunaningga, ngu
mere manggowo andangero, kuri yowonggoku ngu! Ene yoro, ndano
yewonggoku, ngu noore ma ingooteto, ero eyingo.
3 Ngundiro etoni, nguro Pita ko kirikiri oni gura nguya ene ende
yokoro, damoni yero, mereno oorowuworiyo. 4 Ngu kirikiri oni erayaga
ngu enengo eraya eraya kendutero oororo, ene ngu kirikiri oni guraga,
ngundo Pita dagaro, enendo koretero oororo, mereno tunooteyingo.
5 Ene mereno penggootero, doongetero, kumba sarayingga ngu nangge
mereno oodoni, kenoyingo. Ene ngundiro kenoro, ene mere newendemo
ma uyingo. 6 Ene ngundiro tetoni, Sayimon Pitando kootu ene keyoro,
omburo, ene mere newendemo uro, ene nguya kumba nangge oodoni
kenoyingo. 7 Kumba gura nguya, ngundo Yisas tabangomo gosiyoyingo
kumbaga ngu, kumba songomboya nguno ma oriyingo. Towingga Yisas
dobengoro yeyingongga ngu nangge oondoogero, musiyo songosina
yeyingo, ngu kenoyingo. 8 Arisa, ngu kirikiri oni guraga koretero mereno
oorowuyingongga ngu nguya, oni mere newendemo uro, oo ngu kenoro,
ene Anutdo merenonggo Yisas yokutuwoowoku, nguro newendemo
hamoo teyingo. 9 Ngu naruno nguno, ene Anutro mande nakaya kuri ero
nakangoyingo ngu, ene ma ingonduduyemo ingoyingo. Nakaya ngundo
ngandiro ete. Yisas ngu kumoononggo ngu komo hamoo oorengo ko
keta ootoogewa, ero eyingo. 10 Arisa, kirikiri oni erayaga ngu, endega
oruwonggoku, nguno ko oorowuyingo.

Mariya Magadala Barega, Ngundo Yisas Kenoyingo
(Matiyu 28:9-10; Mak 16:9-11)

11 Yo, kirikiri oni erayaga ngu, enengo endemo ko oorowutori, ene Mariya
ngu mere tanggeyimo endesina dikaro, sendoro oruwo. Ngundiro sendoya
sendoya penggootero, mere newendemo doongeteyingo. 12 Ene doongetero,
mere newendemo Anutro sambono oni, Engel eraya, nengguroyari sarayi
erayaga, ngu Yisas kuri yeyingo mere musiyomo nguno yeyoyingo. Engel
oni erayaga ngu gurado tabango musiyosina, gurado ngu keyi musiyosina
bibitero oodori yeyoyingo. 13 Engel oni erayagakundo, Mariya sumoo inoro
eworiyo. Bare, ge ndadiro tero, ge sendoro ooroote? Ene ngundiro etoni,
Mariyando gumi eyingo. Oni songombo noro oni Urunggaku yoro, ndano
yewonggoku, ngu no ma ingooteno! Ero eyingo. 14 Mariyando ngundiro ero,
ene yowoorengoro, Yisas kenoro, ngu Yisasdo ero ma ingoyingo.
15 Asa, Yisasdo Mariyano eyingo. Bare, ge ndadiro tero, ge sendoote? Ge
oone erewero ooroote? Ene ngundiro etoni ngu, Mariyando ngu kongga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu simburibo ero ingoro, nguro ene gumi eyingo. Oni urungga, gedo yoya yeya ngu, ge komo yewoku musiyongga ngu etunerootooga, no nguno kenoya, no oororo yowano. Ero eyingo. 16 Ene mande ngundiro etoni, asa, Yisasdo eneno gumi eyingo. Mariya. Etoni ngu, sodedomangge Mariyando yowoorengoro, Hiburu mandenonggo Yisasya eyingo. Rabonayi! Ero eyingo. Nguro muri ngu ngandiro, Oo etuyeroyingo oni! 17 Yisasdo Mariyano eyingo. Ge no ma nodowoowero, no awuno Awano ma ooreyingo. Ene ge komo ooroya, noro dobookurine nowoondoyemo hamoo teyingo, nguno ngandiya etooga ingoyi. No awuno nenengo Awanemo, ko yengo Awayengga nguno ooreteno. Yo, noro Anut, ko yengo Anut nguya, nguno ooreteno, ero eyingo.

18 Arisa, Mariya Magadala barega enengo mandeni ngu ingoro, sodedomangge ngu oororo, kirikiri onino, ero eyingo. No Urungga Oo Bidodo Simburi, kuri kenootenoku ngu! Ngundiro ero, ene Yisasdo mande ewoku nguya eyingo.

Enengo Kirikiri Onindo Yisas Kenoyingo
(Matiyu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49)

19 Yisasro kirikiri onindo ngu Yuda oniro tabango nguro sosoreyingo. Sosorero, nguro ene ya ene oruwonggoku, nguro yamuko goodooro, ene ya newendemo nangge oruwonggo. Ngu narungga ngu, kowooyingo nguro naru koreteyingo, ngu suwootetoni, Yisasdo kewooroyemo tunootero eyingo. Yengo nowoondoye imakeyingomo oriyi! Ero eyingo. 20 Ene ngundiro ero, kandeyimo ko tanggeyimo nguya mambu doongo ngu etuyeroyingo. Ngundiro tetoni, Yisas enengo kirikiri oniku Urungga Oo Bidodo Simburi, ngu kenoro ngu, ene nowoondoye metemi ingoro, ene oni oni teyingo. 21 Arisa, Yisasdo ko eyingo. Ye nowoondoye imakeyingomo oriyi! Awando no surenerootoni, no ngano ombuwonoku, ngundiro nangge, nondo nguya ye sureyerooteno.[1] 22 Yisasdo ngundiro ero, enengo yukani kirikiri onino uwooro, yunoro, eyingo. Ye Yuka Kundingiyi yoyi! Eyingo. 23 Yendo oni gidaregaro weti mbumbuwaye andange yunowanggoku ngu, asa, ngu weti mbumbuwangga ngu hamoo kinitewa. Ene yendo oni gidaregaro weti mbumbuwa ngu, oni enengo goweyemo orini ero, yokoyunowanggoku ngu, hamoo, oni enengo weti mbumbuwa ngu sugi sugi goweyemo oruwa, ero eyingo.

Tomasdo Yisas kenoyingo

24 Yisasdo enengo kirikiri onino tunooteyingo, ngu narunggano nguno, kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayaga, nguromu gura

---

[1] **20:21** (Awando no surenerootoni, no ngano omburo, mande keta mesarango ngu ero etuyerowonoku, ngundiro nangge, nondo nguya ye sureyerootenoku, ngu ye ooroya, Mande Keta ngu wesiyoya, oni etuyeroyi).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguno eneya ma oriyingo. Ngu Tomas oowooyi gura Didimas (tegedodo).
25 Nguro ngu, kirikiri oni gidaregado Tomasno eyingo. Noore Urungga
Oo Bidodo Simburi, ngu ngano kuri kenowooto! Ene mande ngundiro
etoyi, ene Tomasdo gumi eyingo. Nondo kandeyimo disi musiyo ma
kenoro, ko nenengo kandene dibiyi ene kandeyimo disi musiyomo ma
sanggawero, ko kandene dibine ene tanggeyisina sangga doongoomo ma
yero sanggawero ngu, asa, hamoo oorengo, no nowoondonemo hamoo
ma tewano. Hamoo oorengo kini! Ero eyingo.
26 Kowooyingo gura yokoro, Yisasro kirikiri oni ene ya newendemo,
Tomas nguya oruwonggoku narungga ngu, yamuko goodoomukoro
ya newendemo oriyingo. Ngu naruno nguno, Yisasdo tanggeyemo
ko tunootero eyingo. Ye nowoondoye imakeyingomo oriyi! Eyingo.
27 Ngundiro ero, arisa, ene yowoorengoro, Tomasno eyingo. Gengo
kandege dibiyi disiyi teya, ombuya, disi musiyo nga sanggaweya kenoya,
ko kandege dibiyi yega tanggenemo sangga musiyomo ngano ye! Gengo
nowoondogemo hamoo ngu buribari ma ingowero. Kini, ge komo
nowoondogemo hamoo teni! 28 Ene mande ngundiro etoni ngu, asa,
Tomasdo gumi eyingo. Ge noro Urungga Oo Bidodo Simburi Simbune,
noro Anut!
29 Ngundiro etoni, Yisasdo gumi eyingo. Ge no neyoro, nguro
nowoondogemo hamoo tete? Oni ene no ma neyoro, ene nono
nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ene ngu oni ngu oni oni urungga
tewanggo, eyingo.

Yondo Nga Bukga Nga Nguro Murini Nakangoyingo

30 Yisasdo oo songo gura onindo ma teweroyimu nguya, kirikiri oni
doongeyemo teyingo. Ene nondo ngu oo ngu bidodo, nga bukgano ngano
ma nakangoyingo. 31 Ene nga mandega nga kuri nakangowonoku nga
ngu, ye nowoondoyemo hamoo teweroyimboro nakangowono. Ngu
ngandiro. Yisas ene Krayis, Anut enengo ko yoyoweroyi nguro sunggi
yeyingo. Ngu Anut enengo nangoni. Ene ye nguro nowoondoyemo hamoo
tero ngu, asa, ye suwooyi sano oruweroyi ketangga ngu yowanggo.

Enengo Ko Oni Yisas Ko Kenoyingo

21 1 Kootuyisina, Yisasdo Tayibiriyas sono koongeyingongga,
nguno enengo kirikiri oni doongeyemo ko tunooteyingo. Ngu
sono koongeyingo ngu oowooyi gura Galili. Ngu ngandiro. 2 Sayimon
Pita, Tomas, ngu oowooyi gura Didimas, Nataniyel ngu Kena ende
Galili merangga ngunonggo, Sebedi simoongo erayagaku, ko Yisasro
ko oni eraya nguya oriyingo. 3 Ngu naruno nguno, Sayimon Pitando
eyingo. No toongero, iso erewewero. Ene ngundiro etoni, oni gidaregado
nguya eyingo. Noore nguya geya oorowuwato, ero ene oororo, wanggo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

sanganimo ooreyingo. Ene ngu suwoonggano nguno, ene iso gura ma yoyingo.

4 Sengetoni, sa oorewero tetoni, Yisas ngu sono tamako dikayingo. Dikatoni, enengo ko onindo, ngu Yisasdo ero, ngu ma ingoyingo. 5 Asa, Yisasdo sumoo yunoro eyingo. Simoone, ye iso gura yowonggo? Ene ngundiro etoni ngu, asa, kirikiri onindo gumi eyingo. Kini, ero eyingo. 6 Ene mande ngundiro etoyi, Yisasdo mande gumi eyingo. Ye isoro si yoya, wanggo tanggeyi koondosinanggo oorongootoyi, utoni ngu, asa, ye iso gidarega yowanggo. Ene mande ngundiro etoni, nguro ene isoro siri oorongootoyi, wendeyino uyingo. Ngundiro tero, ene iso oowooyingga oorengo yoyingo. Nguro ene iso sigaku woosooro, ene wanggo sanganimo ooreweroyi kini. Ndadiro nguro, ngu kowuri oorengo.

7 Ngu Kirikiri oningga, Yisasdo nguro gome ingootekungga, ngundo Pitano eyingo. Andu, ngu Urungga Oo Bidodo Simburiga ngu! Ene ngundiro etoni, Sayimon Pita ngu, ene nengguro andangero yero ko tewootoni, nguno ngu, mande ngundiro etoni ingoro ngu, asa, ene sodedomangge ootoogero, enengo nengguro yewoku yoro, tero, ene sonono sorero oororo sagigo urooreyingo. 8 Pitando sonono urooretoni, ko oni gidarega ngu ene wanggo sanganiwoore mayero, iso sigaku woosootoyi, sagigo namoko ombuyingo. Ene oriroko ma oorowuyingo. Kini, ene 100 Mita nangge oorowuyingo.

9 Ene omburo, wanggo gosiyoro yokoro, ene de nombo gura oodoni kenoyingo. Ngu de nomboga ngu iso, ko oomanongoyingo nguya oodoni kenoyingo. 10 Ngundiro kenootoyi ngu, asa, Yisasdo eyingo. Yendo ataga iso yootenggoku ngu gidarega yoya ombuyi! Ero eyingo. 11 Ngundiro etoni, nguro ngu Sayimon Pitando wanggo sanganimo oorero, isoro sigaku woosootoni, wendeyi tamako ooreyingo. Ooretoni, iso ururu oowooyingga oorengo, ngundo siga ngu manggowoomo angero ooreyingo. Yo, iso ngu oowooyingga oorengo (153), ene isombo siga ngu ma omboongeyingo.

12 Ngundiro tetoni, Yisasdo eyingo. Ye ombuya, oowari nga neyi! Ene ngundiro etoni ngu, ko oni gurado, ge onendo ero, sumoo inowero ma ingoyingo. Kini, ene ingoyingo, nga ngu Oo Bidodo Simburiga, ngundo ero ingoyingo. 13 Ngu naruno, Yisasdo omburo, oowari manongoyingoku yoro, ko iso yoro, bayetero, yunootoni neyingo.

14 Yisas, merenonggo kuri ootoogeyingo naruno, nga ngu tambu kabusayiga, enengo ko oni doongeyemo tunooteyingo.

Yisasdo Pita Sumoo Inoyingo

15 Ene oowari nemukoro yokoro, asa, Yisasdo yowoorengoro, Sayimon Pitano eyingo. Sayimon, Yonro nangoni, gedo nga oni nga dagayeroro, ge noro gome ingoro, nowoondoge bidodo no nunoote? Ene ngundiro sumoo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

etoni ngu, asa, Pitando gumi eyingo. Yo, Urungga Oo Bidodo Simburi, ge ingoote, no gengo ingooteno, ero eyingo. Yisasdo enengo mandeni ngu ingoro, gumi eyingo. Ge noro simoo bare soboyeroweroyi ngu, Sipsip nangoni oowari yunoro muwooweroyi, ngundiya te!

16 Ene ngundiro ero, asa, tambu erayayigaku eneno ko eyingo. Sayimon Yonro nangoni, gengo nowoondoge ngu bidodo no nunoote, ngundi kini, bine? Ngundiro sumoo etoni ngu, Pitando gumi eyingo. Yo, Urungga Oo Bidodo Simburi, ge kuri ingoote, no gengo ingooteno, ero eyingo. Ngundiro etoni, asa, Yisasdo gumi eyingo. Arisa, gedo noro Sipsip ngu oowari yunoro gome soboyerowa. Ero eyingo.

17 Asa, tambu kabusayigakuno, ene sumoo inoro eyingo. Sayimon, Yonro nangoni, ge bine noro ingoote? Ngundiro sumoo etoni, Pita ene newende kowuri yeyingo, ndadiro nguro, Yisasdo tambu kabusayiga sumoo inoro, ge noro ingoote, etoni, nguro ene gumi eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi, ge oo bidodo ingomukoote. Ge ingoote, no gengo ingootenoku ngu! Ene ngundiro etoni ngu, Yisasdo Pitaya eyingo. Arisa, gedo komo noro Sipsip ngu oowari yunoro, gome muwooyerowa!

18 Hamoo oorengo, no geno eteno. Kurimi ge simoo oore ootooro ngu, gengombo gengo Let kimbona, ngundo gengombo wanggagemo gosiyoro, ende gurano toongewero ero ngu, ge nguno toongete. Ene kootuyisina ngu, ge oni dogoni yeteku naruno ngu, ge kandege okootoyi, oni gurado Let yoro, wanggagemo gosiyonggunoro, goyoro, ende ge nguno ma oorowuwero ewoku, nguno goyoro oorowuwa, eyingo. 19 Yisasdo ngandiro eyingo. Kootuyisina, onindo Pita yoro ureyi kumooweroyi, nguro damoni ero etungoyingo. Pitando kumooteku narunggano nguno ngu, ene Anutro bingami ero okoowa. Nguro Yisasdo Pitano yootunoro ero eyingo. Ge no keneroya endeyo! Eyingo.

Yisasdo Kirikiri Oni Guraro Ingooteku, Nguro Mandeni

20 Pitando yowoorengoro, ngu kirikiri oningga Yisasdo nguro gome ingootekungga, ngu kenootoni, ene keyeroro ombuyingo. Ngu oningga ngundo kuri oowari neyingo ngu naruno, ene Yisas tanggeyimo, nomoni rorowooro, bibitero, ngunonggo eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, onendo ngu ge mundi onino yootunonggerowa? Ero eyingo. 21 Pitando ngu kenoro, Yisasno eyingo. Urungga, nga oningga nga, kootuyisina, ndawu ooga eneno tunootewa? Eyingo. 22 Ene ngundiro etoni, asa, Yisasdo Pitano gumi eyingo. Nondo ngu ene oodoningga, ooroya, no ko ombuyingo naruno nguno keta orini ewanoku ngu, gengo oo kini. Ge komo ombuya, no keneroya endeyo! Eyingo. 23 Nguro ngu, dobookuriyi gidarega kewooroyemo, ngu mandega ngu nangge ero endeyoyingo. Yisasro ko oni ngu, ene ma kumoowa, ero eyingo. Ene Yisasdo ngu ene ma kumoowa, ero ma eyingo. Kini, ene ngandiro eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nondo ngu ene oodoningga, ooroya, no ko ombuwanoku naruno nguno keta orini, ewanoku ngu, gengo oo kini. Eyingo.

24 Ngu kirikiri oningga, ngundo nangge, ene ataga nguro mandeni ero wesiyoro, mande nga nakangoote. Noore nga mandega nga ngu, ene hamoo yootunoro ewoku ingooteto.

25 Yisasdo oo gidare urungga oorengo nguya teyingo. Ene oni nga mande oo nga songo songo guranangge nangge nakangowero ngu, asa, nguro Buk nguya oowooyingga oorengo nakangowanggo. Nondo ngu ngandiro ingooteno. Noorengo mera nga bidodomo, ene Buk nangge tewa. Ngu hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Aposel Oniro Koye

Aposelro Mande Tabango

Nga bukga ngaro oowooyi damoni ngu ngandiro, enengo koye ngu Anutro mande yoro ombuyingo. Nga bukga nga ngu, buk kootu erayaga Lukdo nakangoyingo. Nga bukno ngano ngu, Lukdo kirikiri oni (Aposel) guranangge nangge, nguro mandeye eyingo. Ko kirikiri oniro mandeye gidarega, enengo ingondudunonggo etenggo. Arisa, mande gidega ngu, Luk enengo doongeyimbo kenoro ingoro ngu, asa, ene naru gidega ngu, kirikiri oni (Aposel) nguya endeyoro, nguno oruwonggo. Nga nakayangga ngano ngu, Lukdo nakaya kande eraya kegidemboro guranangge (Gumi 16), nguno ngu kenowato. Lukdo ngandiro ete. Noore ngu tunootetooye ngu, asa, oni gidaregado yeyoro, ngandiro eyingo. Ene Pol ngu, Rom merako ya biyomimo oodoni, Lukdo nga bukga nga ngu, enendo nakangoyingo.

Ene Lukro ingonduduni ngu ngandiro: Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni, ngundo nangge oni yanggango yunootoni, ngundo enengo nowoondoyemo hamoo teyingo oni, ngundo nangge, ene mete sobosobo Urungga ngu oowooyi Yisas, nguro mandeni keta mesarango ngu wesiyoro eyingo. Asa, Yisas oowooyimo enengo kirikiri oni, ngundo oo urungga ngu tero, onindo ngu oo ngu ma kenoyingo. Ene oo gabogaboyi gura gura tero, oni simoo bare oowooyingga mera bidodomo ngu kenoro, Yisasro ingootoyi nowoondoyemo hamoo teyingo. Koretero oorengo ngu, Yisas enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro eraya, ngundo Yisasro mandeni Yerusalem endemo nguno oni simoo bareno, mande keta mesarango wesiyoro eyingo. Asa, kootuyisina ngu oni sowe gidega ngu Pilip, ngundo ko mera gumisina saro ngu, mera oowooyi ngu Sameriya, ngusina Yisasro mandeni wesiyoro eyingo. Kootuyisina ngu, Polndo enengo dobookuriyi nguya ende mera oowooyingga endeyoro, Yisas Krayis nguro mandeni keta mesarango wesiyoro oni simoo bare yunoyingo.

Mande gura ngu, nga bukno ngano koretero oorengo ngu, Yuda oni simoo bare ngundo Yisasro nowoondoye hamoo teyingo. Ko oni sowe gidarega ngu nowoondoyemo hamoo ma teyingo. Ene naru kootuyisina oni endesina oowooyingga oorootenggoku, ngundo Yisasro nowoondoyemo ingootoyi hamoo tewa. Kurimi oorengo, Yuda oni ngu, ko endesina oni oorootenggoku nguya gobooro ma bibitero, nowoondoye guranangge ma yeyingo. Ene Yuka Kundingi nguro konimonggo Yuda oni nowoondoye hamoo teyingo ngu, ene mete oni gidarega nowoondoyemo hamoo teyingo nguya, nowoondoye guranangge yero bibitewanggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Enengo nakayano nguno, Lukdo ngu tabango oni, ko Rom Gabuman oni ngu etuyeroro, ngu oni sowengga Yisasno nowoondoye hamoo teyingo oni ngu. Ene ma tookungo yero, ene manggoye nguya ma toongooro sayingo. Ene Gabumanro tabango oni ngundo mande etoyi, ene mande ma toongooyingo. Ngundiro nguro, ene naru bidodomo Yuda oni tabango, ngundo kirikiri oni ngu yoyoro, ya biyomimo yoyewero teyingo. Asa, ngu oogano ngunonggo nangge, Rom tabango oni ngundo ndadiro oo biyomingga erewero kenoro, Yisas enengo kirikiri oni ngu yoyoro mande wirikoweroyi yano ombuyingo. Ene ngundiro tero, Rom tabango oni ngundo mande biyomi gura ma kenoyingo.

Nga bukgano ngano ngu, Yuka Kundingiyimboro mandeni ngu ooroote. Yuka Kundingiyi ngundo ngu, yanggango urungga yunoyingo. Oni Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo oni ngu, ene muri nenengo, ko ingondudu metemi nguya yunoyingo. Ene ge nga bukga nga oowooyi gura inowero ngu, asa, ge mete oowooyi ewa. Yuka Kundingiyi nguro koni ngu, ngu gome oorengo ewanggo.

Ngundiro nguro, nga bukno ngano mande gumi gumi oorooteku, ngu ngandiro:

Nguro damoni, ko yanggangoni ngu nowoondoyemo hamoo teyingo oni ngunonggo tunooteyingo. 1:1–5:42
Ngu nowoondoyemo hamoo teyingo oni ngu kowuri koorowooro, ene kowuri ngu dagayingo. 6:1–9:31
Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo oni, ngundo Yisasro mandeni keta mesarango ngu Yuda oni simoo bare ko Sameriya oni simoo bareno wesiyoro eyingo. 9:32–12:31
Polro oore koretero endeyoyingo. 13:1–14:28
Nowoondoyemo hamoo teyingo oni, nguro tabango onindo Yerusalem endemo yowuruwooyingo. 15:1-41
Polro oore eraya endeyoyingo. 16:1–18:23
Polro oore kabusa endeyoyingo. 18:14–21:14
Onindo Pol dowooro, yoro, Romno ombuyingo. 21:15–28:31

Yisasdo Kootuyisina Yuka Kundingiyi Yeni Ombuweroyimboro Eyingo

1 1-2 O Tiyopilas, kuri ngu bukgano nguno nondo nakangowonoku, ngu oo bidodo Yisasdo tero, ko mande nguya oni simoo bareno eyingo. Ngu ko ngu bidodo temukootoni ngu, asa, Anutdo Yisas yoro, sambono ko ooreyingo. Ene sambono ma ooreyingomo, ngu naruno ngu, Yuka Kundingiyi nguro yanggangonimonggo, Yisasdo kirikiri onino kuri ene sunggi yero, enengo koni teweroyi muringga nguro etuyeroyingo. Ngu bidodo nakangowonoku ngu! 3 Kuri ene ogingo urungga ingoro kumooro, kootuyisina ootoogero enengo kirikiri oni doongeyemo tunooteyingo. Ene ko oowooyingga tero, ene nguno ingootoyiga hamoo teni, ene keta ooroote. Naru onibi eraya (40) kirikiri onino tunootetoni kenoyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ngu naruno, Yisasdo kirikiri onino, Anutro mande muriningga, ngundo simoo bare enengo sobowooteku, ngu wesiyoro eyingo. 4 Yisasdo kirikiri oniya oode ngu, ene mande yunoro eyingo. Ye Yerusalem ende ngu ma yokowero, yengo ooga Awando yunowero mande ero gosiyoro eyingonggaku, ngu sobowooya oriyi. Kuri nondo yeno etoowe ingoyingongga ngu, ngu Yuka Kundingiyi yoro, ero eyingongga ngu! 5 Sonoyeroyingo Yon, ngundo sonombo oni simoo bare sono kundingiyi newendemo uro gimuyingo. Ene naru bodaga nangge yokoro ngu, Yuka Kundingiyi nguno nowoondoyemo ombuwa, ero eyingo.

6 Ngu naruno, kirikiri onindo yowuruwooro, Yisas sumoo inoro eyingo. Noorengo Oo Bidodo Simburi Urungga, ataga nga narunggano ngano, ge nga merangga nga Iserel oni kandeyemo yeyi, ko tunootewa, bine? Sumoo eyingo. 7 Ene Yisasdo kirikiri onino gumi eyingo. Awa Oo Simburi Urungga, enengombo nangge ngu sa narungga ngu rogowoote. Yendo ngu narungga ngu ingoweroyi kini. 8 Ene kootuyisina Yuka Kundingiyi omburo, yeya oodoni ngu, ye yanggango yowanggo. Ye ngunonggo noro mandene murine ngu yootunoro, Yerusalem endemo oni simoo bareno wesiyoro ero, Yuda oni bidodomo ero, Sameriya oni bidodomo ero, toongero, yade oororo, mera bidodomo, nguno noro mande muri yootunoro ewanggo. Ero eyingo.

Yisas Sambono Ooreyingo
(Mak 16:19-20; Luk 24:50-53)

9 Yisasdo mande ngu ero yokootoni, kirikiri oni kenootoyi, Anutro yanggangoni, ngundo Yisas yoro yoro, oorero, goboore newendemo utoni, nguro enengo kirikiri onikundo ko ma kenoyingo. 10 Yisas ooretoni, kirikiri oni sambono doongetero, kenondadangero oodoyi, asa, sodedomangge sambono oni Engel eraya kirikiri oni tanggeyemo dikaworiyo. Ngu oni erayaga ngu nengguroyari ngu sarayi oorengo. 11 Oni erayagakundo eworiyo. Ye Galili oni, ye ndatero ngano dikaro, ngunonggo sambono doongetero oorootenggo? Nga Yisasga ataga ye tanggeyemonggo Anutdo yoro, sambono ooreteni kenootenggo. Nga Yisasga, nga nangge, ngandiro ooretoni, kenootenggoku, ngundiro nangge, ene kootuyisina ko ombuwa, ero eyingo.

Ene Oni Gura Yootunootoyi, Yudas Musiyomo

Tunooteyingo 12 Ngundiro etoni, Yisasro soweyeroyingo Aposel onindo ngu mera puringga ngu yokoro, ene Yerusalem ende ko oorowuyingo. Ngu mera puringga ngu oowooyi ngu Olib. Ngu puringga ngu Yerusalem ende ngu tanggeyimo. 13 Ene endemo uro, ene ya gura ya gumi awu sanganimo nguno oorero oriyingo. Ngu oni ngu oowooye ngu ngandiro: Pita, Yon, Yemus, Enduru, Pilip, Tomas, Batolomeyu, Matiyu, Yemus

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Alipiyas nguro nangoni, Yudas Yemusro nangoni, ko, Sayimon. Sayimon,
ngundo enengo mera ngu yuto onindo sobowooweroyi ingonduduni
kini. 14 Ngu oni ngu bidodo nowoondoye guranangge yero, Anutno
yemboongero oruwonggo. Bare gura gura nguya, Yisas nemi Mariya,
Yisasro kone dobooyi nguya yemboongero oriyingo.
15 Ngu naru gurano, oni bidodo ngu onibi kandegura, onibiga gura
nguya (120) oruwonggo. Ngu naruno nguno, Pitando oni dobookuriyi,
ngundo ootoogero, dikaro, mande eyingo. 16 Pitando eyingo. Ye
dobookurine, nakangoyingo gura oorooteku, kurimi Yuka Kundingiyimbo
Dewit manggowoomonggo Yudasro eyingo. Ngu oningga, ngundo oni
gidarega oore etuyerootoni, ene Yisas dowooyingo. Ngu mandega
ngu engge tewa. Ngu hamoo, ngundiro nangge tunootewo. 17 Kurimi
Yudas nooreya oruwooto. Ene nga kongga nga, ene nooreya gobooro
yowootowo. Pitando ngundiro eyingo.
18 Yudasdo oo biyomi teyingomu, nguro uriyingga yowoku, ngundo
mera gura uriyoyingo. Ngu meranggano nguno, Yudas merako ukero,
uro, utoro kawuyi pokomero, usekawuyi bidodo wendoni, ende ombutoni
kumooyingo. 19 Kootuyisina, oni simoo bare bidodo Yerusalemno
oriyingo, ngu Yudasro mande ingoro eyingo. Ngu merangga ngu oowooyi
ngu Akelidama eyingo. Enengo mandenonggo ngu muringga ngundiro:
ngu sidudaro mera.
20 Arisa, Pitando eyingo. Ngu oo nakangga ngu, Sam bukno ooroote.
Ngu ngandiro:

> Enengo mera ngu kingo orini. Oni gurado nguno ma oruwero kingo
> orini, eyingo. *(Sam 69:25)*

Sam bukga ngundo gura ete.

> Oni gurado enengo koni ngu yowa, eyingo. *(Sam 109:8)*

21 Nguro ngu, ataga oni gura yootunowato. Ngu oningga ngu, nooreya
ko gobooro tewato. Ngu oningga ngu, kuri urungga Yisas nguya
endeyowootomu, oni ngu gura yootunoro ewato. 22 Sonoyeroyingo
Yonngga, ngundo oni simoo bare sonoyeroyingo naruno, Yisas oni simoo
bareno ko damoni yero, tero, omburo, Anutdo Yisas, noorenonggo yoro
sambono oorewoku, ngu bidodo kenoro, omburo, ataga nguya ngundiro
oni ngu gura yootunoro yewato. Ene nooreya yowuruwooro, ko gobooro
tero, Yisas ko ootoogeyingo nguro muri yootunoro ewato. Eyingo.
23 Arisa, ene oni eraya yootunoro eyingo. Gura ngu Yosep, ene oowooyi
gura Barabas etenggo. Ene nangge oowooyi gura nguya ngu Yasitas.
Oni gura nguya, ngu oowooyi ngu Matiyas. 24 Oni bidodo Anutno
yemboongero eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi, ge oni bidodo
nowoondoye kenoro ingoote. Ge mete noore etuyero, nga oni erayaga
nga oone, ngu gedo etuyeroya yootuno. 25 Ene Aposel kongga ngu yowa.
Yudas ngu kuri ko yokoro, Setanro ende biyomimo toongero, nguno

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oruwa. Eyingo. 26 Arisa, oni erayagaku towooyeroro, ebe dagadaga tetoyi,
Matiyasdo tunootete. Ngundiro tunootetoni, ene yoro, kirikiri oni kande
eraya kegidemboro gurananggegakuno (11) yowuruwooyingo.
1,

Yuka Kundingiyi Ombuyingo

2 1 Naru kundingiyi, oowooyi Pendikos tunootetoni, nguno Yisasro
kirikiri onindo ya gurananggemo yowuruwooro oruwonggo.
2 Sodedomangge oo ngguyi gura sambononggo ngguyi uro ombuyingo.
Ngguyi ngu doogo yanggango urungga ngguyi ngundiro tero ombuyingo.
Ngundiro omburo, ya ene oruwonggokungga ngu newendemo uro, ya
newende ene bibiteweroyi yangga ngu, bidodo ndindi teyingo. 3 Ene
kenoyingomu ngu, de soru ngundiro tunooteyingo. Ngu wirikoro Anutdo
soweyeroyingo oni ngu ko oni gidarega, ngu yano oruwonggoku, ngu bidodo
tabayemo songo songo bibiteyingo. 4 Arisa, Yuka Kundingiyi, ngundo kirikiri
oni bidodo ene nowoondoyemo angeyingo. Ngundiro tetoni, ene mande
bungeyi gura guranonggo mande etenggo. Yuka Kundingiyi enengombo
mande gura gura yunootoni, manggoyemonggo ngundiro eyingo.
5 Yuda oni Anutro ingondudu tero oruwonggoku, ngu mera bidodomonggo
mayero, Yerusalemno oruwonggo. 6 Oni simoo bare oowooyingga oorengo
ngu ngguyiga ngu ingoro, asa, ene sobiro omburo yowuruwooyingo.
Omburo, dikatoyi, Yisasro kirikiri onikundo mande bungeyi gura
guranonggo, oni enengo mandenonggo mande etoyi ingoyingo. Nguro ene
soriyokoyingo. 7 Oni bidodo soriyokoro, ingondudu tero eyingo. Kenoyi!
Nga oni mande etenggoku nga, ngu bidodo ngu Galili oni nangge! 8 Ndadiro
nguro, noorengomo noorengomo songo songo noorengo mandenonggo,
mande etoyi ingooteto. 9 Noore ngu Patiyan oni, Midiyan oni, Ilam oni.
Noore oni gidarega Mesopootemiya, Yudiya, Kapadosiya, Pondas, Esiya,
10 Perigiya, Pambiliya, Igip, Libiya mera Sayirin oni ko noore gidarega
Romnonggo nguya ngano omburo oorooteto. 11 Noore Yuda oni, ko, oni sowe
gidarega, ngundo Yudaro muri keyootenggoku, noore Kirit oni, Arebiya oni
nguya, noore bidodo ingootooye, ene Anutro mandeni muri yanggangoni,
ngu noorengo mandenonggo mande wesiyoro etoyi ingooteto, ero eyingo.
12 Ngundiro ero, ene bidodo soriyokoro, buribari urungga ingoro, enengo
nangge mande ero ingoro eyingo. Nga mande etenggoku nga ngu damoni
ndadiro? Eyingo. 13 Ene oni gidaregado yomooyunoro, mande ero eyingo.
Ene Wayin sonoyi urungga biyomi oorengo nero, nguro ngundiro mande
etenggo, ero eyingo.

Pitando Mande Wesiyoro Eyingo

14 Asa, Pitando kirikiri oni kande eraya kegidemboro guranangge
nguya dikayingo. Ene manggaru tero, oni simoo bareno eyingo. Ye Yuda

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni simoo bare, ko, ye ngano Yerusalemno oorootenggoku, ye sodeyeya
noro mande nga gome ingoya, ye nguya nga mandega ngaro muri ngu
gome ingoyi! 15 Yendo ngu ingootenggoku, nga oni nga Wayin sonoyi
urungga nero, mande ngandiro, ero ingootenggo. Ene hamoo oorengo
kini, ene sa gaboyi naru kandegura gidemboro namoraya nangge teteku
nga (9:00 am)! 16 Ene nga mandega nga, ngu Anutro ingondudu eyingo
oni, oowooyi Yowel, ngundo kurimi ngandiro eyingo.

17 Anutdo ewo. Naru wenga namokono tetoni ngu, noro Yuka
Kundingiyi nguro yanggangoni ngu soweyootoowe, oni simoo
bareno uwa. Yengo simoo namboye ngu Anutro ingondudu
eyingo oni ewonggoku, ngundiro nangge ngu wesiyoro ewanggo.
Noro oo gura gura yengo simoo oore nguno gaboya gaboya oo
etuyerowano. Yengo oni dogodogoni ngu gabono etuyerowano.
18 Yo, ngu narunggano nguno, noro Yuka Kundingiyi nguro
yanggangoni wendootoowe, noro ko oni simoo bareno nguya uwa.
Ene ngunonggo noro mandene, muri Anutro ingondudu eyingo
oni ngundiro eyingomu, ngu wesiyoro ewanggo. 19 No sambono
awuno, ko, merako ngano nguya, nondo muri songo oorengo
gura onindo ma teweroyimu, ngu tewano. Ngundiro tetoowe,
ngu sidudaro, de soru, wooro sobugo urungga ngu tunootewa.
20 No sa yewe ooreri tunootetoni, kombo yewe, dagoyi sidudodo
ngundiro yewa. Kootuyisina Oo Simburi Urunggaro naru urungga
duridarinidodo tunootewa. 21 Ngundiro tetoni, oni simoo bare ene
Anut Oo Simburi Urungga nguro oowooyimo meno etenggoku
ngu, Anut enengo kandeyibo yodowooro yoyootoni, enengomboya
oruwanggo. Anutro ingondudu eyingo oni, Yoweldo ngundiro
eyingo. *(Yowel 2:28-32)*

22 Ye Iserel oni, ye nga mande nga ingoyi! Yisas Nasaret oni, Anutdo
muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu ko tero, Anutdo Yisas
kandeyimo yewo. Yisas oo ngundiro tetoni, nguro oni simoo bare
kenoro ingoro, ene Anutdo soweyootoni ombuyingo. 23 Anutdo kurimi
oorengo Yisasno oo tunooteweroyi ngu ingoro, kuri mande gosiyoyingo.
Ngu ngandiro: Oni Yisas yoro, ye Yuda oni, ko, oni biyomi gidarega
nguya ngu kandeyemo yunowa. Yo, ene ye hoorooweyeroro, Yisas de
omukondi sanganimo sanggawero utoyi kumooyingo. 24 Yisasdo ogingo
urungga koorowooro kumooyingo. Ene Anutdo ogingonggaku, ngu
andangetoni, mere yokootoni, ko keta yokutuwooyingo. Kumoo nguro
yanggangonimbo Yisas dowooweroyi nguya kini. 25 Yo, kuri Dewitdo ngu
Yisasro mande, ero eyingo.

No Oo Simburi Urungga doongenemo suwooyi sano dikaro
ooroote. Ene kandene koondosina ootooro, ngu oo bidodomo
hoorooweneroyingo. 26 Nguro ngu, nowoondone manggone bidodo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni oni teteno. Gowene nguya oo sumangeyi nguro sobowoowano.
27 Anut ge noro bine yokootoyi, kumoo musiyomo ma oruwa. Kini,
gengo oni kundingiyi ma yokootoyi, ene mereno buwoo yewa.
28 Gengo endeyoyingo muri gome ngu kuri etunerowo. Dewitdo
ngundiro eyingo. *(Sam 16:8-11)*

29 Pitando eyingo. Ye dobookurine, nondo noorengo osinani Dewitro nenengo tunoo etoowega ingoyi. Ene kurimi kumootoni merengooyingo. Enengo mereni ngu ataga nguya oodoni, kenootetoku ngu. 30 Ene Dewit ngu Anutro ingondudu eyingo oni. Ngu ene ingoyingo, Anutdo mande ero gosiyoro, ngandiro eyingo. Nondo gengo sowengge gura (Yisas) yetoowe, ngundo gengo mera ngaro oni sobosobo koreteyingo musingge ngu yowa, ero eyingo. 31 Anutdo oo teweroyi ngu kuri Dewit etungootoni, kenoro, Anutdo Krayis yeni ko ootoogeweroyi ngu nguya eyingo. Anutdo ene ma yokootoni oni kumooyingomboro musiyomo ootooro, nguno goweyi ma buwoo yewa. 32 Ngu Yisasga ngu Anutdo kuri yokutuwootoni, noore bidodo kenowootoku, nguro eteto. 33 Ataga ene kuri eweyi Anut tanggeyimo awuno oorero, Anut kandeyi koondosina bingaminidodo musiyomo bibitero ooroote. Ene eweyi Anut kandeyimonggo Yuka Kundingiyi inowero kuri mande ero gosiyoyingomu, ngu yowo. Nguro ataga nga ooga nga soweyootoni, ye kenoro ingootenggo. 34-35 Dewitdo ngu ene sambono ma ooreyingomo, ene Yisasro mande ngandiro eyingo.

Anut Oo Simburi Urungga, ngundo noro Oni Urungga nguno
ngandiro eyingo. Ge no kandene koondosina bingaminidodo
bibite. Kootuyisina gengo mundi oni nondo yoyewe, gengo kengge
damonimo oorowuwanggo. Anutdo ero eyingo. *(Sam 110:1)*

36 Arisa, ye Iserel oni simoo bare, ngu gome ingoyi! Ngu Yisasga yendo dowooro, de omukondi sanganimo sanggawero utoyi kumoowokungga ngu, Anutdo ene Oo Bidodo Simburi, rogo teyingo. Ene Krayis, noorengo yoyowero sunggi yeyingo oni oorooteku ngu! Pitando ngundiro eyingo.

Oni Simoo Bare Oowooyingga Nowoondoye Yowoorengoro, Sono Kundingiyi Newendemo Uro Gimuyingo

37 Oni simoo barekundo ngu Yisas ureyi kumooyingo mandega ngu ingootoyi ngu, ngundo nowoondoyemo utoni, ene hamoo ingoro, nguro ene Pitano, Yisasro soweyeroyingo Aposel oni gidaregano nguya sumoo eyingo. Ye dobookurinani, noore ndawu ooga tewato? Ero eyingo.

38 Ene ngundiro sumoo etoyi, Pitando oni simoo barekuya gumi eyingo. Ye komo nowoondoye yowoorengootoningga, ye Yisas Krayis oowooyimo sono gimuro ngu, asa, ye enengo oni tewanggo. Ye ngundiro tetoyi ngu, Anutdo yengo weti mbumbuwa andangero, kabeteyunoro, Yuka Kundingiyi ngu ye kingo duwoo yunowa. 39 Anutdo Yuka Kundingiyi ye yunowero, yengo simooye, ko, oni simoo bare mera gidaregasina nguya

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yunowero, mande kuri ero gosiyoyingo. Yo, Anut noorengo Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ngundo oni simoo bare kuri rogo tewoku, ngu
bidodo Yuka Kundingiyi yowanggo, ero eyingo.
40 Pitando mande gura gura oowooyingga ero mamanayeroro,
ingonduduye yokutuwooro eyingo. Ye ingonda teyi! Kinitetoni ngu, ye
oni biyobiyomi nguya oonootewanggo, ero eyingo. 41 Oni simoo bare
Pitaro mandeni hamoo ingoro, Yisasno nowoondoyemo hamoo tetoyi,
ene sono kundingiyi nguya newendemo uro gimuyingo. Ngu narunggano
nguno, Anutdo oni simoo bare oowooyingga oorengo (3,000) ngu yoyoro,
nowoondoyemo hamoo teyingo oni ngudodo soweyoyingo.

Yisasno Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Oni Simoo Bare Nguro Muri Gome

42 Naru bidodomo, ene Anutdo soweyeroyingo Aposel oni nguro
mande ingowero etuyerowonggoku, ngu gome ingoro, ene ngunonggo
dobookuriye hoorooweyeroweroyi koyi ngu tero, oowari gobooro
nero, Anutno nguya yemboongeyingo. 43 Ngu narungga nguno, Yisasro
kirikiri oni, ngundo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu
oowooyingga tetoyi, oni simoo bare bidodo ngu kenoro ngu, ene Anutno
ingondudu urungga teyingo. 44 Oni simoo bare bidodo Yisas Krayis nguro
nowoondoyemo hamoo tewonggoku, ene nowoondoye guranangge yero,
ene ngunonggo enengo oo sitowi ngu gurado noromu nangge, ero ma
eyingo. Kini, oo ngu oni bidodoboro ingowonggo. 45 Ene mera oo gura
oni gurano uriyoro ngu, nguro digi beyeni yoro, wirikoro bayetetoyi,
oni simoo bare oo wenonoro, ngundi, oowariro kumootenggoku
yunoyingo. 46 Naru guranangge nangge, ene Anutro yowuru yano Tembel
yowuruwooro, gobooro oruwonggo. Ene ya gurano gurano nguya oowari
nero, nowoondoye ngu guranangge yero, oni oni tero, oni songo songo
oowari yunoro, yoro neroruwonggo. 47 Suwooyi sano, ene Anut bingami
okooro oruwonggo. Simoo bare bidodo doongeyemo nowoondoye gome
metemi oodoyi, yeyoro, gome tetenggo ero eyingo. Naru guranangge
nanggemo, Oo Bidodo Simburi, ngundo oni simoo bare gidarega
yoyootoni, eneno nowoondoyemo hamoo teyingo, Anutro nowoondoyemo
hamoo tewonggoku oni watangga, ngu soweyerowo.

Oni Gura Keyi Biyomimu Mete Teyingo

3 1 Naru gurano, Pita Yon eraga yemboongeweroyi naruno
suwootetoni sa andusinanggo ngasina doongeteteku, ngu naruno,
(3:00 pm) Anutro yowuru ya Tembel nguno ooreyingo. 2 Oni gura nguno
oruwoku ngu nemimbo bisiyoyingo naruno oororo, ataga nguya keyi
biyomi oriyingo. Naru bidodo ngu oni keyi biyomingga ngu sumooro,
koorowooro, mayero, ngu Tembel yamukongga, oowooyi ngu gome

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorengo, nguno yeroruwonggo. Ngu oningga nguno oodoni, oni Tembel yano uwero mayetoyi, yeyoro ngu, ene ngu oni nguno digi beye ooro ngguyinggayi tero, kira eroruwo. 3 Ngu oningga ngu Pita Yon eraga yeyootoni, Tembel ya newendemo nguno uwero tetori ngu, oo ene inoweroyimboro kira eyingo. 4 Pita Yon eragado oninggaku kenootori, Pitando eyingo. Ge doongeteya, noore yeyo! Eyingo. 5 Etoni, ene nguro erayagakusina yowoorengoro, ngandiro ingoyingo. Oo gura nunowero, eteriku ngu, ero ingoyingo.

6 Ene Pitando eyingo. No digi beye kini. Ene no oo gura mooremu ngu gunowero. Ngu ooga ngu Yisas Krayis Nasaret oningga, ngu oowooyimo no geno eteno. Ge ootoogeya oorowu! Eyingo. 7 Ngundiro ero, Pita kandeyi koondosinanggo dowooro, okootoni, ootoogeyingo. Arisa, sodedomangge bodowo keyi kendibiyi ngu bidodo yanggango yetoni, wimbuyi nguya yanggangododo tetoni, ootoogero dikayingo. 8 Ngu oninggaku dikaro piparero endeyoyingo. Ene nguya eragaya ngu Tembel ya newendemo uro, endeyoro, piparero, omburo tero, oororo, Anut Oo Simburi ngu bingami ero okooyingo. 9-10 Ngundiro tetoni, oni simoo bare bidodo ngu oningga kenootoyi, ene keyi mete tero, ene piparero oororo omburo tero, Anut oowooyi bingami urungga okootoni, ngu kenoro, ingoro, eyingo. Nga oningga nga nangge, ngu Tembel yamuko oowooyi gome oorengo, ngu dabemimo bibitero, digi beye ooro suwooyi sano ngguyinggayi tero, ero oruwoku ngu oninggaku nga! Ene ngundiro ingoro kenoyingo, ngu ene ataga mete tetoni, nguro ene sori yokoro, ene nguro ingondudu oowooyingga teyingo.

Pitando Tembel Nguno Mande Wesiyoro Eyingo

11 Oni keyi biyomingga mete tewoku, ngundo Pita Yon eraga yodowootoni ngu, oni simoo bare bidodo kendutero, omburo, Tembel yasiriko, oowooyi Solomon, nguno yowuruwooyingo. Ene ngu kenoro, sori urungga yokoyingo. 12 Urungga soriyokoro tetoyi, Pitando ngundiro kenoro, simoo bare mande yunoro eyingo. Ye Iserel oni, ye ndawugaro sori yokootenggo? Ndatero ye noore yeyondandangero, noorengombo nangge noorengo yanggangonarimo ingondudu gomemo, nga oningga nga tetoore, mete tero endeyoote, ero ingootenggo? Hamoo oorengo ngundiro kini! Anut enengombo nga oningga nga yomosiyoyingo! 13 Yo, Anut ngu Ebaraham, Ayisak, Yekob nguro Anut noorengo osi sambanani nguro Anut, ngundo enengo ko oni Yisas nguro bingami okoote. Ene ngu oningga ngu nangge, yendo mundi oni kandeyemo yeyingo. Mera ngaro sobosobo oni Payilat, ngundo yokootoni, toongeweroyimboro etoni, ene yendo sobosobo doongeyimo Yisas kootu inoyingo. 14 Ene yendo ngu oni kundingiyi, ene oni gome nenengo oorengongga ngu kootuyinoyingo. Kootuyinoro, yendo Payilatno meno manggaru tero eyingo. Oni gura

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni ureni kumooyingongga ngu andange! Eyingo. Ngundiro etoyi,
Payilat, ngundo ngu oni biyomingga ngu andangero, ye yunoyingo.
15 Enendo nangge ngu, keta oruweroyi nguro Simburi, ngundo noore
yoyoro, sugi sugi keta oruweroyi ooreko yoyeweroyi ngu, ene yendo
ngu ureyi kumooyingo. Ene Anutdo merenonggo ko yokutuwootoni,
ko keta ootoogeyingo. Noorengombo nangge kenoro, nguro mandeni
yootunoro eteto. 16 Yo, noore Yisas oowooyimo ko yanggangonimo
eneno nowoondonari hamoo tetoore, nga oningga nga mete tetoni,
kenootenggoku nga! Yo, ene Yisas oowooyimo, ko enengo newende
hamoo teyingo muringga, ngundo nangge, ene yeni mete teyingo.

17 Hamoo, dobookurine, no ingootenoku, ye yengo tabango oni nguya
ngu gome ma ingoro, nguro ye ngu muringga ngu teyingo. 18 Ene
kurimi ngu, Anutro ingondudu eyingo oni ngu bidodo manggoyemo,
Anutro mande yootunoro eyingo. Enengo Krayis ene komo ogingo ngu
koorowoowa. Ngu muringga ngu yendo kuri tewonggoku, ene ngu
mandega eyingongga ngu, ngu engge tunooteyingo.

19 Nguro ngu, ye komo ingonduduye yowoorengoya nowoondoyemo
hamoo teni. Ngundiro tetoyi ngu, Anutdo yengo weti mbumbuwa
bidodo yonggurumooro andangetoni, asa, yengo nowoondoye ngu sarayi
oorengo tunootewa. 20 Ngundiro tetoyi ngu, asa, Oo Bidodo Simburi
ngundo yanggango keta ngu yeno tunootetoni, ngu Krayis, Anutdo
noore yoyowero sunggi yeyingo oni, ngu yeni yeno ombuwa. Ngu oni
Yisasga Anutdo ene kuri rogowooyingo. 21 Ataga Yisas sambono ootooro,
kootuyisina Anutdo oo bidodo ko yeni keta nangge tunooteweroyi
narungga ngu, ngu sobowooro oode, ngu naruno nguno, ene ko
ombuwa. Kurimi enengombo Anutro ingondudu eyingo oni kundingiyi
manggoyemo, ngundiro eyingo.

22 Mosesndo ngandiro eyingo.

> Yengo Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo yengo kewooroyemo oni
> gura yoro yetoni, ngundo ene Anutro ingondudu eyingo oni gura
> no ngandiro tunootewa. Ye ngu komo enengo mandeni ingoro,
> nguro yeno oo eteku, ngu bidodo keyoro oruwanggo. 23 Oni
> bidodo ngu Anutro ingondudu eyingo oningga nguro mandeni ma
> ingootenggoku, asa, ene Iserel oni kewooroyemo ma oruwanggo.
> Anutdo andangeyerootoni oonootewanggo. *(Dutoronomi 18:15,18,19)*

24 Kurimi Anutro ingondudu eyingo oni, ko, Samuwel nguya, ngundo
oo kootu kootu tunooteweroyi narungga, nguro eyingo.

25 Ye ngu Anutro ingondudu eyingo oni nguro simooye oorootenggo.
Ye ngu Anutdo sunggi mandega ero gosiyoyingo, nguro oo yengo osi
sambayemo yeyingongga, ngu yootenggo. Ene osiye Ebarahamno eyingo.

> Gengo simoonggemonggo mera bidodomo oni simoo bare kumana
> yowanggo. Ero eyingo. *(Yenesis 22:18; 26:4)*

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

26 Anutdo enengo ko oni Yisas ngu koretero soweyootoni, yeno
ombuyingo. Ngundo hoorooweyeroro, kumana ye yunowero ombuyingo.
Yo, ene omburo hoorooweyerootoni nowoondoye yowoorengoro, yengo
muri biyomi ngu yokoyi. Ero nguro ombuyingo.

Ene Pita Yon Eraga, Ya Biyomimo Yoyeyingo

4 1 Pita Yon eraga oni simoo bareno mande wesiyootori, Anutno wooro
yeyingo oni kundingiyi; Anutro Tembel nguro me oni tabango
koreteyingo oni; ko, Sadusi, oni kumooro ko ma ootoogewanggo eyingo
oni, ngudodo mayero tunooteyingo. 2 Ngundo Pita Yon eragado simoo
bare mande yunoro, Yisas merenonggo ko ootoogeyingo nguro mandeni
wesiyoro ero, ko, oni kumooyingomu ko ootoogewanggo ngu nguya
wesiyoro etori ingoyingo. Ene ngundiro ingoro, nguro ngu, ene sanggiri
urungga tewonggo. 3 Ngundiro nguro, ene Pita Yon eraga yodowooro,
ya biyomimo yoyeyingo. Suwootetoni nguro, yangenigogo mandeyari
tewato. 4 Ene ngu naruno, oni simoo bare urungga biyomi eragaro
mandeyari ingoro, Yisasno nowoondoyemo hamoo tewonggo. Ngu 5,000
oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo.

Pita Yon Eragaro Mandeyari Tabango Oni Yowuru Doongeyemo Wirikoyingo

5 Sengetoni suwoononggo ngu naruno, sobosobo oniku, enengo
yowuru yaro tabango onikudodo, mamana mande etuyeroyingo oni
ngu bidodo Yerusalemno mayero yowuruwooyingo. 6 Ngundo Anutno
wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo oni urungga, oowooyi
Anas, nguno yowuruwooyingo. Kayiyapas, Yon, Alekisanda oni urungga,
ko, Anas nguro dobookuringo gidarega ngu bidodo nguya mayero
yowuruwooyingo. 7 Pita, Yon eraga ngu, oniku doongeyemo yoyeyi,
dikatori, sumoo yunoro eyingo. Ndadiro tero, yari ngu oningga ngu mete
yomosiyowari? Yari ndawu yanggangonggano, ko tewori? Ene sumoo
eyingo.

8-9 Ene ngundiro sumoo etoyi, arisa, Yuka Kundingiyi, ngundo Pita
ingondudunimo uro, angetoni, enebana eneya eyingo. Ye Iserel sobosobo
oni, ye oniro tabango oni, ye bine noorendo oni keyi biyomingga
hoorooweworoku, nguro sumoo yunowero etenggo? Ye ngu ingowero,
bine? 10 Nguro ngu, arisa, ye, ko, ye bidodo Iserel oni, ye gome ingoyi!
Ngu oni keyi biyomingga ngu, Yisas Krayis Nasaret oningga ngu
oowooyimo, ene mete tewo. Ene ataga ye doongeyemo dikate. Yendo
Yisas de omukondi sanganimo sanggawero utoyi, kumoowokungga
ngu, ene Anutdo merenonggo ko yokutuwootoni ootoogeyingo. Ngu
Yisasga, ngundo nangge oni keyi biyomingga ngu yeni, mete tewoku ngu!
11 Anutro bukno, Anutdo ngu Yisasro mande ngandiro eyingo:

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nga ya ungoo ndonggoromingga nga, ye ya yeweroyi onindo, ero
yokowonggo. Ene ataga ngu ya ungoo ndonggoromi ngu, ene ya
nonggini koreteyingo. Ero nakangoyingo. *(Sam 118:22)*

12 Yisasdo nangge ene mete oni simoo barero nowoondoye
yoonenengoro, hoorooweyeroro, ko yoyowa. Yo, Anutdo Yisas
rogowootoni, ngundo nangge, noore ko yoyoweroyi inoyingo. Mera
bidodomo, oni gura oni ngundiro hoorooweyeroweroyi nguya kini.
Pitando eyingo.
13 Ero yokootoni, asa, yowuruno onikundo Pita Yon eraga yeyootoyi,
mande yanggayanggango yootunoro, etoyi, ene erayaga ngu, ene ma
sosoreyingo. Yeyoro, ene ingoyingo. Pita Yon eraga ingondudu yano
Skul ma teyingo. Ene kingo oni ooroote, ero nguro oniku ingondudu
urungga tero ingoyingo. Erayaga nga ngu kuri Yisasdodo endeyoyingo,
ero ingoyingo. 14 Ene tabango onindo ngu oningga goweyi mete tewoku
kenootoyi, Pita Yon eragaya dikatoni, nguro ngu, ene eragado mandeku
gumi gura ma eyingo.
15 Ngundiro nguro, ene erayaga nguya eyingo. Tabango oniro yowuru
ya yokoya, endesina ooreri! Etoyi ngu, asa, Pita Yon eraga endesina
ooretori, tabango onikundo enengo nangge mande ero, ingoro eyingo.
16 Noore oni erayaga ngu ndadiro teyunowato? Oni erayaga, ngundo ngu
muri songo gura onindo ma teweroyimu ngu teworiku, ngu oni simoo
bare Yerusalemno ngu kuri ingomukowonggo. Nguro ngu, noore nguya
ma oongoowato. 17 Ngu ooga ngu mera bidodomo ero ingowanggokuro,
nguro noore mande yanggango oorengo eneno ewato. Yari oni simoo
bare gidaregano Yisas oningga ngu oowooyi ko ma ewero, ero ewato.
18 Ngundiro ero yokoro ngu, arisa, ene eraga ngu ko negoyerootoyi, yano
ko ombutori, mande yanggango oorengo eyingo. Yari Yisas oningga ngu
oowooyi oni gidaregano, ko ma ero endeyowero. Hamoo oorengo, yari
ngu kongga tero, simoo bare ma etuyerowero, ero eyingo.
19-20 Ngundiro etoyi, eragado mandeye gumi eworiyo. Noorendo Anutro
mande yokoro, ye manggoye keyowaroku ngu, Anut doongeyimo ngu
mete bine? Ngu yengombo ngu ingondandangeya wirikoyi. Noorendo
ngu ene manggowoomo ingoro, doongenarimbo nguya oo bidodo
kenoyingomu, nguro ngu, noore komo ma yokowaro. Kini, noore tunoo
yootunoro, ero endeyowaro, eyingo.
21 Ngundiro etori, nguro oni simoo bare Anut oowooyi bingami
okootoyi, tabango oniku erayagado oo teworiku, nguro ogingo
yunoweroyi gura ma kenoyingo. Tabangoku ngu simoo barero sosorero,
ngundiro nguro, ene mande yanggango oorengo eragano manggaru tero,
yeyoro, ero yoyokootoyi, ende oorero sawori. 22 Pita Yon eragado oningga
yomosiyoworiku ngu, dagoma onibi eraya (40) ko dagoma gura nguya
yokoro oodoni, yomosiyowori.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutno Nowoondoye Hamoo Teyingo Oni, Ngundo Yanggango Yowero Anutno Yemboongewonggo

23 Asa, Pita Yon eraga yowuruno saro, dobookuriyari tanggeyemo ko
oorowuworiyo. Oororo, Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oniku,
oniro tabango onidodo, ngundo mande mande ewonggoku ngu, ngu
bidodo wesiyoro eworiyo.
24 Etori, dobookuriyari ngu mande mande ngu ingoro, yowuruwooro,
nowoondoye bidodo guranangge yero, Anutno ngandiro yemboongero
eyingo. Anut ge sambo, mera, wendeyi, ko, wendeyi ngu newendemo oo
yetoyi oorootenggoku nguya, ngu bidodoboro Simburi Urungga. 25 Kurimi
Yuka Kundingiyi, ngundo noorengo osinani Dewit gengo kirikiri oningga,
ngu manggowoomo tunootero, ngandiro eyingo.

> Ndawugaro oni sowe gidaregado Yuda oni kini, ngundo sanggiri
> urungga tetenggo? Ndawugaro, endeni endeni oni nguya ingondudu
> gura gura buribari tero, Anut yomburiyoro tetenggoku, ngu
> ingondudu kini ngundiro? 26 Mera oni bidodoboro sobosobo oni
> koreteyingo, tabango oni ururu nguya yowuruwooro ootoogero ngu,
> Oo Bidodo Simburi ngu ebe urewero tetenggo. Ngundiro tero, enengo
> Krayis noore ko yoyowero oni Anutdo soweyootoni, ye nguya ebe
> urewero tetenggo, ero eyingo. *(Sam 2:1,2)*

27 Hamoo oorengo, Herod, Pondiyas Payilat nguya oni sowe gidarega, Iserel
onidodo ende urunggano yowuruwooro, Yisas gengo ko oni kundingiyingga,
noore ko yoyoweroyi oningga, gedo rogo tewoku, ngu ebe ureweroyimboro.
28 Yo, ene yowuruwooro, Yisasno oo tewonggoku, ge kuri yanggangongge
ingonduduge ngu bidodo rogo teyunowoku, ngundiro nangge teyingo.
29 Nguno ngu, Oo Bidodo Simburi Simbunani, tabango onindo mande
yanggayanggango nooreno etenggo. Nguro ngu, ge ataga ingondudu teya,
ge komo yanggango noore yunoya, hoorooweyeroya, gengo mandega nga
yanggangonidodo wesiyoro ero, ma sosorewato. 30 Anut, gedo mete sayi oni
yomosiyerootooga, ene mete teyi. Gedo mete mande mande songo onindo
ma teweroyimu gura gura bidodo, Yisas gengo ko oni kundingiyi oowooyimo
yega tunooteni. Erayaga ngundo ngundiro yemboongero eyingo.
31 Ene yemboongero yokootoyi ngu, yangga yowuruwooro, bibitero,
oruwonggoku yanggaku imimi ngundiro yokutuwooyingo. Ya
yokutuwootoni, Yuka Kundingiyi omburo, ngundo oni nowoondoye
songomo songomo siriyoro, yanggango yunootoni, ene ngunonggo Anutro
mandeni ngu yanggango mete wesiyoro ero, ene ma sosoreyingo.

Kristen Oni Bidodo Nowoondoye Guranangge Yeyingo

32 Oni Yisasno nowoondoyemo hamoo tewonggoku, ngu bidodo
nowoondoye guranangge yero, ene ingonduduye nguya guranangge

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yeyingo. Nguro ngu, oni gurado enengo oo gura kenoro yoro, ngu noromu nangge, ero ma eyingo. Kini, oo ngu oni bidodoboro, ero eyingo.
33 Aposel onindo Oo Bidodo Simburi Yisas merenonggo ko ootoogeyingo,
Anutro yanggangoni urungga oorengo, nguro muri wesiyoro ero,
koyi teyingo. Nguro Anutro sumange urungga, oni simoo baredodo
eneno oruwo. 34 Oni bidodo yaye, meraye, oowariye, koye, ngudodo
oni gidaregano uriyoro ngu, nguro beyeni ngu bidodo yoro, mayero
yowuruwooyingo. Ngundiro nguro, ene kewooroyemo oni gura ootooro,
ma wenonoyingo. Kini, ene bidodo oo sitowi rogoyimo. 35 Ngu beyeku
Yisasro soweyoyingo Aposel oni tanggeyemo watayeyingo. Yisasro
soweyoyingo Aposel onindo ngu beyeku yoro, rogono rogono bayetero,
yunoro oriyingo.

36 Yisasro soweyoyingo Aposel oni kewooroyemo oni gura oowooyi
Yosep, nguno oruwo. Yisasro soweyoyingo Aposel onindo oowooyi
gura Banabas, ero ewonggo. Ngu oni oowooyingga ngu muri ngandiro:
oni yanggango yunoweroyi oni. Eyingo. Banabas ngu Liwayi oni gura
meradoni ngu Sayiparas, ngunonggo ombuyingo.

37 Banabasdo enengo mera gumi gura oni gurano uriyoyingo. Uriyoro,
nguro beyeni ngu yoro, Yisasro soweyoyingo Aposel oni tanggeyemo
yeyingo.

Ananayiyas Sapayira Biyomi Teyingo

5 1 Oni gura oowooyi ngu Ananayiyas, ngu bareyi oowooyi Sapayira.
Ananayiyas ngundo enengo mera gumi gura onino uriyoyingo.
2 Uriyoro nguro beyeni gumi nangge yoro oororo, Anutro soweyoyingo
Aposel oni tanggeyemo yeyingo. Gumi ngu enengo oongooro yokoyingo.
Ngundiro tetoni, bareyi nguya kenoro ingoyingo. 3 Pitando beye ngu
kenoro eyingo. Ananayiyas, ndatero Setando nowoondogemo uro
yootoni, nguro ge Yuka Kundingiyi ganangowo? Ge mera nguro beye
gumi gengo oongooro yokowoku ngu! 4 Kuri mera ngu ma uriyoyingomo,
ngu merangga ngu gengomu kini, bine? Kootuyisina ngu merangga ngu
onindo uriyootoyi, nguro beyeni ngu gengombo bine sobowoowero?
Ndawugaro, ge ngu muringga ngu gengo ingonduduno nangge, ngu
ingoro ngundiro tewo? Ge oni ma ganayerooteku, kini, ge Anut
ganangowo. Eyingo. 5 Ananayiyas ngu mandega ngu ingoro, ukero uro
merako kumoo oorengo teyingo. Oni simoo bare nguro mandeni ingoro
ngu, ene sosoreyingo urungga teyingo. 6 Simoo oore gidarega ootoogero,
Ananayiyas bingonggaku yoro towi kumbabo doobengoro, yoro saro
merengooyingo.

7 Kootuyisina, sa gaboyi naru kabusa yokoro (3 awa) Ananayiyas
bareyi ombuyingo. Ene kameyi kuri kumoowoku, ngu ene ma ingoyingo.
8 Pitando Sapayiraya, eyingo. Yari merangga uriyoworiku, nguro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

beyeni nga nangge, ngundi kini? Etoni ngu, Sapayirando eyingo. Yo,
nga nangge. Eyingo. 9 Ngundiro etoni, Pitando Sapayirano eyingo.
Ndatero nguro, yari mande guranangge ero gosiyoro, yari Anut Oo
Simburi nguro Yukani ngu ganangooteri? Ingo! Kamengge sumooro
merengootenggoku oniku omburo yamukono dikatenggoku, ngundo
ge nguya ngundiro kooronggeroro oorowuwanggo. Eyingo. 10 Arisa,
ngundiro etoni, sodedomangge Sapayira ukero uro, Pita keyi damonimo
kumooyingo. Simoo oore ya newendesina uro, ngu barega ngu kuri
kumoowoku, kenowonggoku ngu, arisa, ene yoro sumooro oororo kameyi
merengoowonggoku mere tanggeyisina merengooyingo. 11 Kristen oni
simoo bareku, oni gidarega nguya ngu ingoro ngu, sosorero mbooro
yureyingo.

Oo Muri Gura Gura Yisasro Kirikiri Onindo Teyingo

12 Yisasro soweyoyingo Aposel oni muri songo oorengo gura
onindo ma teweroyimu ngu tero, ko sunggi yanggango gura gura oni
simoo bare kewooroyemo teyingo. Oni simoo bare Yisasro ingoro
nowoondoye hamoo teyingo ngu, ngundo nowoondoye guranangge
yero, Tembel yasiri oowooyi Solomon, nguno yowuruwooro oriyingo.
13 Oni gidarega sosorero nguro, ene omburo ngu, Yisasro onikuya ma
yowuruwooro oriyingo. Ene simoo bare Yisasro kirikiri oni bingamiye,
ero okooyingo. 14 Oni simoo bare urungga biyomi Yisasro nowoondoyemo
hamoo tero omburo, Yisasro dobookuriyedodo yowuruwooyingo.
15 Anutro soweyoyingo Aposel oni ko ngundiro tetoyi, onindo sayi oni
oowooyingga yabayedodo yoyoro mayero oore dabemimo yoyetoyi,
nguno oruwonggo. Oodoyi, Pita omburo oorowutoningga ngu, ogisambo
gabogaboyi yoro sayi onino oorowutoningga ngu, arisa, ene mete teyi.
16 Ende bidodo Yerusalem tanggeyimo nguro oni simoo bare nguya
mayero yowuruwooro, sayi oni, oni mera mboorombo yureyingo oni
nguya yoyoro mayeyingo. Ngu oni biyomiku, ngu bidodo yoyeyi mete
temukoyingo.

Sambono Anutro Engel Onindo Yisasro Soweyoyingo Aposel Oni Ya Biyomimonggo Andangeyeroro Yoyoyingo

17 Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi oniro sobosobo tabango ngu,
ko Sadusi oni enedodo oruwonggoku, ngu ene Yisasro soweyoyingo
Aposel oniro nowoondoye biyomi ingoro, sanggiri teyingo. Sadusi
watangga ngu kumoononggo ma ootoogewa, ero ingoyingo oni. 18 Ngu
oniku ootoogero, Yisasro soweyoyingo Aposel oni yodowooro ya biyomi
urungga, oni oo biyomi tetoyi yoyetoyi oorootenggoku yano nguno
yoyeyingo. 19 Ene suwoono Oo Bidodo Simburi nguro sambono oni,
oowooye Engel, gurado omburo, ngundo ya biyomimboro yamuko

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yanggango urungga ngu goosooro, nguwoore Yisasro kirikiri oni yoyoro endesina oorero eyingo. 20 Ye ooroya, Tembel yowuru yano uya dikaya, simoo bareno Yisasro murini keta oruweroyi, nguro muri bidodo wesiyoya, yootunoya eyi, ero eyingo. 21 Yisasro soweyoyingo Aposel oni ngu mandega ngu ingoro oodoyi sengetoni, Yisasro soweyoyingo Aposel oni suwoononggo oorengo oororo Tembel yowuru yano uro, oni simoo bareno keta oruweroyi nguro mande yunoyingo.

Asa, ngu naruno nguno, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi oniro sobosobo tabango, enengo dobookuriye tabango yowuruno ngu mayero yowuruwooyingo. Yowuruwooro ene Iserel oniro tabango oni, ngu bidodo negoyerootoyi mayero yowuruwooyingo. Ngundiro tero, mande yeyi ya biyomimo uyingo. Yisasro kirikiri oni yoyoya yowuruno ombuyi, ero eyingo. 22 Etoyi, kumba ootuwoo oni sobosobo ya biyomimo oororo, Anutro soweyoyingo Aposel oniku ma yeyoro nguro ene yowuru yano ko oororo eyingo. 23 Noore ya biyomi yamuko ngu kenowootoku ngu, yanggango goodooyingo nguro sobosobo nguya yamuko ngu bidodo sobowooro oruwonggo. Ene noore yamuko goosooro ya newendemo doongetewootoku ngu, oni gura nguno ma kenoyingo. Eyingo.

24 Arisa, Tembel ya towi ootuwoo nguro sobosobo, Anutno wooro yeyingo kundingiyi oniro sobosobo ngu mandega ngu ingoro ngu, ene ingondudu urungga teyingo. Ene eyingo. Ngu ooga ngu ndadiro tewo? Eyingo. 25 Ngu naruno nangge, oni gurado mayero eyingo. Ingoyi! Ngu oni yendo ya biyomimo yoyewonggoku, ene Tembel yowuru ya newendemo dikaro, ngunonggo ene simoo bare mande yunoro oorootenggo, eyingo. 26 Etoni, ene ngundiro ingoro kumba ootuwoo oniro sobosobo oni, kumba ootuwoo oni nguya ootoogero, oniku yoyoro, ko oorowuyingo. Ene ma yureyingo. Ndawugaro nguro, ene ingoyingoku, noore ngundiro tetooye ngu, asa, simoo baredo digi yoro ngundo noore nguya yurewanggo, ero eyingo.

Yisasro Soweyoyingo Aposel Oni Tabango Oni Yowuruno Onino Mande Wesiyoro Eweroyi Nguro Ma Sosoreyingo

27 Ene yoyoro, omburo, tabango oni yowuruno oni kewooroyemo yoyeyi dikayingo. Ngundiro dikatoyi, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi oniro tabango urunggakundo yeyoro, ero eyingo. 28 Noore kuri mande yanggango ewooto. Ye oni oowooyi Yisasga ngu simoo bareno ma ewero, ero ewooto. Ene yendo mandega ngundo Yerusalem ende ngu nangge tete. Ye nooreno ngandiro ewero, yendo ngu oningga ngu ureyi kumooyingo eweroyimboro. Eyingo.

29 Etoni, ene Pita, Yisasro soweyoyingo Aposel oni gidaregado mande gumi, ero eyingo. Noore Anutro mande ngu komo keyoro, merako oni ngaro mande ngu ma keyowato. 30 Yendo Yisas yoro, de omukondi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

sanganimo sanggawero ureyi kumooyingo. Ene osi sambananimboro
Anut ngundo ko yokutuwootoni, ko keta ootoogeyingo. eyingo. 31 Anutdo
yoro, sambo endemo oorero kandeyi koondosina bingami musiyomo,
yeni bibiteyingo. Ene yengo tabango, yengo weti mbumbuwano
teyingomu andangero, ko uriyeroweroyi oni ngu! Iserel simoo bare
nowoondoye yowoorengoro Yisasno hamoo tetooye ngu, asa, Anutdo weti
mbumbuwaye andangewa. 32 Noore ngu oo bidodo kenoro ingowooto.
Yuka Kundingiyi ngundo nguya ngu mandega ngu wesiyoro, ete. Anutdo
Yuka Kundingiyi ngu simoo bare enengo mande keyootenggoku ngu,
nguro ene kuri yunoyingo, ero eyingo.

Gameliyelndo Eyingo

33 Ene mande ngu ingoro, sanggiri urungga tero, oni yureyi
kumooweroyi teyingo. 34 Ngu naruno nguno, tabango oni yowuruno
oni gura oowooyi Gameliyel, ngu ootoogero dikayingo. Ngu oningga
ngu, ene mamana mande etuyeroyingo oni, Parisi oni. Simoo bare
bidodo ngu oningga nguro ingoro, ene bingami okootenggo. Ngundo
ootoogero eyingo. Oniku andangeyerootoyiga endesina ooreyi! Ero
eyingo. 35 Endesina ooretoyi ngu, asa, ene yowuru onino eyingo. Ye
Iserel oni, ye oo gura nga onino ngano tewero ngu, ye ingonda teyagogo
ooga ngu teyi. 36 Ye ingootenggo. Nga naru nga ma tunooteyingomo
ngu, Tiyudas oningga ngundo ootoogero eyingo. No oni urungga
yanggangonedodo. Ngundiro etoni, oni urungga (400) ootoogero ene
manggowo keyoyingo. Ene oni mera oo sobosobo urungga, Tiyudas
onindo ngu ureyi kumooyingo. Kumootoni, oni ene keyowonggoku ngu,
songo songo sayingo. Enengo koye nguya kingo kini teyingo. 37 Kootu
oni simoo bare mera sobosobo oni urungga doongeyimo oowooye
nakangoyingo. Ngu naruno Galili oni oowooyi Yudas, ngundo simoo
bare gidarega ganayeroro yoyootoni keyoyingo. Ene ngu oningga ngu
nguya kumootoni, nguro keyimo oni simoo bareku bidodo ootoogero,
songo songo samukoyingo. 38 Nguro ngu, no ataga yeno eteno. Ye nga
oni nga yoyokootoyiga saya, enesu nangge enengo kongga ngu teyi. Oni
enengombo ko ngu tero ngu, biyomi yero kinitewa. Yo, kinitero nga oni
wata eraga ewonoku, ngundiro tewanggo. 39 Ene Anut enengombo ngu
kongga ngu damoni yero tero ngu, ngu ma kinitewa. Yendo owetoyi
nguya ma yokowa. Ngundiro tero ngu, ye Anutya ebe urewanggo. Nguro
ye ingonda teyi! Eyingo.

Anutro Soweyoyingo Aposel Oni Yisas Oowooyimboro Ogingo Koorowooro Nguro Oni Oni Teyingo

40 Ngundiro ero yokootoni ngu, arisa, Gameliyelndo mande ngu
keyoyingo. Tabango onindo Yisasro soweyoyingo Aposel oni ko

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

negoyerootoyi yasina utoyi, yutoro, gisasaruyeroro, manggaruyeroro eyingo. Ye Yisas oni oowooyingga ngu ko ma ewero. Ngundiro ero yoyokootoyi, sayingo. 41 Ngundiro tero, Yisasro soweyoyingo Aposel oni tabango oniku yoyokoro endesina oorero, ene Anutro bingami okooro, nguro oni oni tero ingoyingo. Noore oni oni tero, ndawugaro nguro, Yisas nowoondonarimo hamoo teyingomu, nguro noore mete ogingo koorowoowero. Ero ingoyingo. 42 Naru bidodo ene Anutro yowuru yano, enengo ya gura gurano nguya, oni simoo bareno Yisasro mandeni gome nguro murini, ngu wesiyoro ero etuyeroyingo. Ene Yisas ene Krayis Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni, ngu etuyeroyingo. Nguro ene manggoye ma ukingoro yokoyingo.

Oni Kandegura Gidemboro Eraya, Yisasro Soweyoyingo Aposel Oni Hoorooweyeroweroyimboro Yootunoyeroyingo

6 1 Ngu naruno, Yisasro kirikiri oni oowooyingga tunooteyingo. Kirikiri oni Giris merakonggo ene Girik mande ingootenggoku, ngundo ko kirikiri oni Iserel merakonggo, ene Hiburu mande ingootenggo. Yuda oni Girisnonggo Yuda gidarega nguya sanggiri tero eyingo. Yendo noorengo bare wabu ngu, naru guranangge nangge oowari ma bayetero, yunoro hoorooweyerootenggo. Eyingo. 2 Ngundiro etoyi, Yisasro soweyoyingo Aposel oni kande eraya kegidemboro erayaga, ngundo Yisasro koni tetenggoku onino meno etoyi, mayero yowuruwootoyi, eyingo. Noore Anutro mande nga yokoro, oowari nangge bayetero yunoro oruwatoku ngu, ma mete tewa. 3 Kristen dobookurinani, ye oni kandegura gidemboro eraya ye kewooroyemo nguno ereweyi. Ene simoo bare doongeyemo oni nenengo ereweyeroya yeyoyi. Bingamiyedodo, Yuka Kundingiyi ingonduduyemo angeyingo oni, ngu kenootoyi, ngu yootunowato. Ngundo oowari bayeteweroyi kongga, ngu tewanggo. 4 Ene ko ngundiro tetoyi, noore Anutro soweyeroyingo Aposel, oni ngu Anutno yemboongero, enengo mandeni simoo bareno ko teweroyi, hoorooweyeroro, Anutro mande koyi ngu nangge tewato. Eyingo.

5 Oni simoo bare bidodo ngu mandega nguro mete, ero eyingo. Ene oni gura oowooyi Stiwen oningga ngu yootunoyingo. Ene newendemo hamoo teyingo yanggango, Yuka Kundingiyi newendemo angeyingo. Oni kandegura gidemboro guranangge nguya oni ngu oowooye Pilip, Porokoras, Nikanoor, Timon, Pamenas, Nikolas. Nikolas ngu Andiyok ende oni. Ene kuri mayero Yuda oniro muriye newende hamoo tero, Yuda oniya gobooro oruwonggo. 6 Ngu oni ngu, Anutro soweyeroyingo Aposel oni doongeyemo yoyetoyi, dikatoyi, Anutro soweyeroyingo Aposel onindo kandeye ngu oniku tabayemo yero, Anutno yemboongero yootunoyeroyingo. Ene ngundiro tetoyi, asa, oni rogoyerowonggoku, ngundo oni simoo bare ooro wenonootoyi, ngu bayetero yunoyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

7Ngundiro tetoyi, ene Anutro mande ende bidodomo etuyerootoyi,
nguro sodedomangge oni oowooyingga biyomi, Yisasno nowoondoyemo
hamoo tero tunooteyingo. Anutno wooro yeyingo oni ururu nguya
kewooroyemo, ngundo Yisasro mande ingoro, nowoondoyemo hamoo
teyingo.

Yuda Onindo Stiwenya Sanggiri Teyingo

8 Stiwen ngu oningga ngu Anutro sumangeyi, yanggangonidodo eneno
angeyingo. Nguro ene mande muri gura gura onindo ma teweroyimu,
simoo bare kewooroyemo, urungga oorengo teyingo. 9 Ngu Yuda oni ngu,
Sayirin merakonggo, ko, Alekisandariya mera, nguro Yudaro yowuru
ya guranonggo mayeyingo. Oni Sayirin oni Alekisandariya oni, Silisiya
oni, Esiya oni, ngundo ootoogero, Stiwendodo rongge sambi teyingo.
10 Anutro Yukambo ingondudu gome Stiwen inoyingo. Ngundiro nguro,
oni Stiwenro mande ngu gumi ingondandangero eweroyi nguya kini.
11 Nguro ene sanggiri urungga tero, ene muri biyomi tetenggoku oni
nguno torige oororo, digi beye yunoro, ngundo ooroya Stiwen goweyi
sanggaweya mande eyi, ero uriyeroyingo. Nguro ngu, oni ngundo
ganayeroro eyingo. Noore nguya ngu oningga ngu manggowoomonggo
ene Moses, Anut nguya yomooyunoro, kootuyarisina mande etoni
ingowooto. Ene mande ganayeroro ngandiro, eyingo. 12 Ene ngando
ngundiro ganayerootoyi, nguno ngu, simoo bare, tabango oni nguya,
mamana mandero etuyeroyingo oniku nguya nowoondoye yeyi, sanggiri
teyingo. Ngundiro tetoyi, ene oororo, Stiwen dowooro, yoro, tabango oni
yowuru onino oorowuyingo. 13 Tabango onindo oni gidarega yoyetoyi,
ngundo Stiwenya mande godange ewero dikayingo. Suwooyi sano
nga oningga ngando Anutro Tembel kundingiyi, ko nguro mamana
mandero nguya mande biyomi eroruwa. 14 Noore ingootooye, ene ewo.
Ngu Nasaret oni Yisas, ngundo nga Anutro yowuru ya urungga Tembel
musiyongga nga yomburiyoro, Mosesndo muringga yunoyingoku, ngu
yowoorengoro, keta gura yewero ewo. Ene ganayeroro eyingo. 15 Oni
bidodo mande wirikoyingo yano bibiteyingo ngu, Stiwen gome gome
kenondadangetetoyi, ngu Stiwen omukumundoongo yowoorengoro,
Anutro oni, Engel omukumundoongo ngundiro tetoni kenoyingo.

Stiwendo Tabango Oniro Yowuruno Mande Eyingo

7 1 Ngundiro kenootoyi, nguno ngu, Anutno wooro yeyingo oni
kundingiyi nguro sobosobo oni urungga, ngundo sumoo eyingo. Ngu
mandega ngu hamoo? Ero eyingo.

2 Etoni, Stiwendo mandeni gumi eyingo. Dobookurine, awa awane
ingoyi! Kurimi noorengo sambanani Ebaraham ene Haran endemo nguno
ma oriyingo, ene Mesopootemiya merako oruwoku, ngu naruno nguno,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anut Oo Bidodo Simburi duridarinidodoga, ngundo eneno tunooteyingo.
3 Ngu naruno nguno, Anutdo Ebarahamno eyingo.
Gengo mera gengo konebage nguya yoyokoya, ge nondo mera gura etunggerowanoku nguno toongeya ootoo, ero eyingo. *(Yenesis 12:1)*
4 Anutdo ngundiro etoni, asa, Ebaraham ootoogero, Kalidiya mera yokoro, ene oororo, Haran merako oruwo. Kootuyisina eweyi kumootoni, Anutdo Ebaraham yoro, omburo, nga merangga ye oorootenggoku ngano yokootoni, ene ngano oruwo. 5 Oodoni, Anutdo mera gumi gura Ebaraham enengo oorengo ma inoyingo. Kini, hamoo oorengo, mera bodaga nguya ma inoyingo. Ene Anutdo mande gosiyoro eyingo. Kootuyisina, nga merangga nga bidodo gunoro, gengo osisambage simoongo nguya kootuyisina nguya meranggano ngano ngu oruwanggo, ero mande gosiyoyingo. Ebaraham simoongo kini naruno, Anutdo ngu mandega ngu, ero gosiyoyingo. 6 Anutdo Ebarahamno, ngandiro eyingo.
Gengo osisambage ngu ene oni gidaregado merako oruwanggo. Ene yuto oni ngundiro oruwanggo. Ngu mera simburi, ngundo gengo sowengge ngu, kingo kirikiri oni tetoyi, kowuri urungga biyomi teyunoro oodoyi, dagoma oowooyingga (400) yokowanggo. 7 Oni gidaregado gengo sowengge ngu enengo kingo ko oni tewanggoku, ene kootuyisina, no ngu simoo bare nguro mandeye wirikoyeroro, nguro gumi kowuri yunowano. Kootuyisina ngu sowengge ngu, ene ngu merangga ngu yokoro, yade oororo, nga merangga ngano ko omburo, nono yambo mande tero, bingamine okoowanggo. Anutdo ngundiro ero eyingo. *(Yenesis 15:13,14)*
8 Anutdo sunggi mande gura Ebaraham, ko osiyi nguya gosiyoro inoyingo. Ngu sunggiga ngu simoo moondeye doongooweroyi. Ngundiro nguro, kootuyisina, Ebaraham ene nangoni Ayisak tunootetoni, naru kandegura gidemboro kabusa nguno Aiysak moondeyi doongooyingo. Ayisak nangoni Yekobno ngundiro teyingo. Yekob nguya simoongo kande eraya kegidemboro eraya nguya teyunoyingo, ero eyingo.
9 Stiwendo mande gura nguya eyingo. Osi osinani, Yekob simoongo, ngundo koneye Yosep nguya boguwooro, nguro ene Yosep yoro, oni sowe gidarega yunoyingo. Yunoro, ene beye yootoyi, ene kingo kirikiri oni tunooteyingo. Ngu oni, ngundo Yosep yoro, Igip merako oorowuyingo. Ene Anutdo Yosep ma yokoyingo, kini, eneya oruwori. 10 Anutdo Yosep hooroowero kowurini nguya andangero, ingondudu metemi inoro, sumange teyinoyingo. Ngundiro nguro, Anutdo Yosep Pero doongeyimo ingondudu urungga inoyingo. Perondo Igip mera sobosobo koreteyingo onindo ngu Yosep yoro, Igip oniro sobosobo urungga yero, ngu enengo yano oo ngu bidodoboro sobosobo urungga yetoni oruwo.
11 Kootuyisina, oowariro kumooyingo naru urungga Igip mera ko Kenan merako nguno ombutoni, nguro ene kowuri urungga ingoyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Osisambanani ngu oowari erewero yoro, neweroyi nguya kini. 12 Ene
Yekobdo ingoyingo, Igipno ngu oowari ooroote, ero ingoro, nguro
ene koretero osi osinani sureyerootoni, Igip merako oorowuyingo.
13 Kootuyisina, ene ko Igip oorowutoyi, nguno Yosepdo enengo
yootunoro, bebeyimo eyingo. No Yosepdo. Ngundiro etoni, Pero nguya
ngunonggo mande ingoyingo. 14 Yosep eweyi Yekob, ngundo enengo
keyimo oni ngudodo ombuyi, ero mande soweyoyingo. Yekob enengo
keyimo oni simoo bare bidodo ngu ngandiro: onibi kabusa ko kande
eraya kengga nguya (75) oruwonggo. 15 Arisa, Yekob Igipno oode,
nguno kumooyingo. Noorengo osi osinani gidarega nguya Igip merako
kumoomukoyingo. 16 Kumootoyi, enengo biye nangge yoyoro, oororo,
Sekem endemo mereyeroyingo. Ngu merengga ngu, kurimi Ebarahamndo
Hemorro simoongomonggo beyebo uriyoyingo.

17 Kurimi, Anutdo Ebarahamno sunggi mande ero gosiyoyingomu, ngu
narungga namoko teweroyi tetoni, Igip merako Iserel oni simoo bare
oowooyingga oorengo tunooteyingo. 18 Igip oniro sobosobo koreteyingo
gura tunooteyingo. Ngu sobosoboga, ngundo Yosepro ma ingondudu
teyingo. 19 Nguro, ngu oningga, ngundo ngu noorengo oni ngu ko
urungga yunoro, ene muri biyomi oorengo osisambananimo teyunoyingo.
Ene yanggango yetoni, Iserel simooye owita bisiyoro ngu tarangootoyiga
kumoomukoyi, Perondo ngundiro eyingo. 20 Ngu naruno, Moses nemimbo
bisiyoyingo narungga ngu, ene simoo gome bodaga tunooteyingo.
Ngundiro nguro, eweyi nemimbo ya newendemo nangge gome
sobowoorootori oode, kombo kabusa yokoyingo. 21 Ngu naruno nguno,
ene yoro, sonono yetoni, ngunonggo Pero nambonimbo enengo yoyingo.
Yoro, enengo nangoni ngundiro sobowoorootoni, urungga teyingo.
22 Moses ngu Igip oniro ingondudu yano uro, nguno Igip oniro mande
mande ngu bidodo gome ingoyingo. Moses ngu ene oni yanggango,
mandeni nguya yanggango biyomi, ko, enengo koni nguya ngundiro.

23 Kootuyisina, Moses ene dagomani onibi eraya yokowo. Mosesro
ingondudu ngu, ene enengo dobookuriyi Iserel oni yeyowero ingoyingo.
24 Ngu naruno nguno, ene Igip oni gura kenootoni, Iserel oninggaku
gome gome ureyingo. Ngundiro kenoro, Mosesndo Iserel oninggaku
hooroowero, Igip oninggaku ureni kumooyingo. 25 Ngundiro tero, Moses
ngandiro ingoyingo. Dobookurine nguya, ngandiro ingowanggo. Noore
Anutdo Moses kandeyimonggo hoorooweyerowa. Ene ngundiro ma
ingoyingo. 26 Yangeni ngundiro Iserel oni eraya ebe udori, nguno Moses
mayero yeyoyingo. Moses ngu oni erayaga ngu yeyootoni, ebe udori,
nguro kawarara tero eyingo. Yaringo nangge ndatero nguro ebe urooteri?
Dobookurine, yari erabasa yaringo nangge, nguro yari ngundiro ma
tewero. 27 Etoni, oningga dobooyi yomburiyoyingongga, ngundo Moses
wenggeremooro, sumoo inoro, eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Onendo ge noorengo sobosobo mande wirikoyingo oni goyewo?
28 Ge kuyowo Igip oningga ureyi kumoowoku, ataga ge no nguya
nureyi kumoowero ete, bine? *(Eksodas 2:14)*
29 Oningga ngundo ngundiro etoni, Moses ngu ingoro, nguro ene
sosorero, toongeyingo. Moses toongero oororo, Midiyan oniro merako
nguno yuto oruworo. Kootuyisina, Moses Midiyan barega yoro,
ngunonggo simoongo simoo eraya teyingo.
30 Dagoma onibi eraya yokoro, nguno Mosesndo oni kini kingo merako
oriyingo. Nguno puri oowooyi Sayinayi, nguno oodoni, ngu namoko
nguno dimoo uto sanggiridodo utongga, nguno de soru tunootetoni,
nguno Anutro sambono Engel oni gura, ngundo de soru kewooroko
dikatoni, Mosesndo ngu kenoyingo. 31 Moses ngu kenoro soriyokoro,
ingondudu urungga ingoyingo. Ngu ooga tunooteyingo, nguro Moses ngu
kenowero, tanggeyimo oorowuyingo. Oorowutoni, Oo Bidodo Simburi
nguro manggowo nguno tunootero, ero eyingo.
32 No gengo osisambageboro Anut, Ebaraham, Ayisak, Yekob nguro
Anut. *(Eksodas 3:6)*
Etoni, Moses ngu ingoro, sosorero, mboorombooro tero, dimoo uto
bungomo sorunggaku kenoweroyi nguya ma teyingo. 33 Ngundiro tetoni,
Oo Bidodo Simburi, ngundo Mosesno eyingo.
Gengo kenggemo keyi goweyi (Su) ngu andangeyago. Ge
dikateku, mera ngu kundingiyi. 34 No nenengo oni simoo
bareno muri biyomingga Igip merako tetenggoku ngu, kuri
kenowono. No enengo sendo moguru nguya ingowono. No
ataga ene hoorooweyerowero ombuteno. Eneno kowuringga
ngu andangero hoorooweyerowero. Nguro ge ootoogetooga, no
ge sowenggerootoowe, Igip merako ko oorowuwa, ero eyingo.
(Eksodas 3:5,7,8,10)
35 Ngu Mosesngga kuri Iserel onindo kootu inoro, sumoo eyingo.
Onendo ge noorengo sobosobo tabango ko mande wirikoyingo oni
goyewo? Eyingo.
Yo, ene ngu oningga ngu nangge, Anutdo soweyootoni, oororo,
sobosobo tero, ko Igip oni kandeyemonggo andangero yoyoyingo.
Anutdo ngu Engel oningga de sanggiridodo dimoo utono
tunootero, ngunonggo Moses yanggango inowo. 36 Ngundiro
nguro, Mosesndo yoyoro, Igip merako ko sono wendeyi dagoyimo
nguya, muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu tero
etuyeroyingo. Mera kewooroko oni kini merako nguya dagoma
onibi erayagomo (40), nguya ngundiro tero etuyeroyingo. 37 Ngu
Mosesngga, ngundo nangge Iserel onino eyingo. Anutdo yengo
dobooyega yoro yetoni, ngundo no ngandiro Anutro ingondudu
eyingo oni oruwa, ero eyingo. *(Dutoronomi 18:15)*

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

38 Kootuyisina, Iserel oni simoo bare bidodo Mosesya mera
kewooroko, oni kini merako yowuru teyingo. Moses ngu noorengo
osi sambananimboya oodoyi, ko, Anutro Engel oningga Moses mande
inoyingo oningga nguya, Sayinayi purimo nguno oriyingo. Ene Anutro
mande ngu keta yanggangonidodo ngu yoro, noore yunowo.
39 Ene osi sambanani nguro mandeni ma ingoyingo. Ene mandeni
utoro, oorongooro, ma ingoyingo. Nowoondoye ngu Igip meraro ingoro
oruwonggo. 40 Ngu naruno, noorengo sambanani Eronno eyingo.

> Ge noorengo anut gidarega teyuno. Ngundo ngu, noore
> koreteyunowanggo. Ngano Mosesngga nganoku ngu, ene Igip
> merakononggo noore yoyoro, ngano mayero, ene noore ma
> ingootooye, ene noore kuri yoyokoro toongeyingo, eyingo.
>
> *(Eksodas 32:1)*

41 Ngu naruno nguno, ene Bulmakawu nangoni gura gabogaboyi tero,
ngu anut godangengga nguno wooro yero oruwonggo. Ene ngu ooga ngu
enengo kandeyebo tewonggokungga, nguro oni oni teyingo. 42 Ngundiro
tetoyi, Anutdo kootu yunoyingo. Ngundiro nguro, ene ogisa kombo tootu
oo nguno yambo mande teyingo. Anutro ingondudu eyingo oniro bukno
eteku ngandiro.

> Ye Iserel oni, kurimi oni kini merako dagoma onibi eraya (40)
> nguno ootooro, ye ngu no, Bulmakawu, Sipsip, oo utoro, ye wooro
> yeroruwonggoku ngu, ye nono ngundiro ma teyingo. 43 Kini, ye
> anut godange oowooyi Molok nguro mbooro ya yoro, koorowooro,
> tootu gabogaboyi oombooro godange oowooyi Repan, ngu oo
> gabogaboyi ngu yengombo tero, nguro yowuru ya newendemo
> yeyingo. Ngundiro nguro, no ye yoyoro Babilon, mera tanggeyi
> andu gidaresina yoyetoowe oruwanggo. Anutdo kurimi eyingo.
>
> *(Emos 5:25-27)*

44 Kurimi osisambanani oni kini merako oruwonggoku, ngu naruno,
ene towimbo yowuru ya yeyingo. Ngu Anut Oo Simburi, nguro
yowuru ya nguno enengo mande hamoo nguno tunootewa. Ngungga
ngu, Mosesndo gabogaboyi kenoyingo. Ngundiro Anutdo Mosesno
ngundiya yeni, ero eyingo. 45 Kootuyisina, osisambanani Yosuwaya
oni simoonggoro gidarega yutoro, oweyeroro, meraye yoro mayeyingo.
Anut Oo Simburi, ngundo osisambanani hoorooweyerootoni, ngundiro
teyingo. Ngu towimbo yowuru yangga ngu osisambanani kandeyemo
oodoni ngu, yoro mayeyingo. Ngu towimbo yowuru yangga ngu oodoni,
oororo, Dewitro naruno nguya oruwo. 46 Anutdo Dewitro murini nguro
oni oni teyingo. Dewitdo Anutno yemboongero, sumoo eyingo. Mete no
ge Yekobro Anutga nguro, yowuru ya oorengo goyetoowe, nguno ge sugi
sugi oruwa, bine? Ero eyingo. 47 Ene ngu yowuru yangga ngu Solomondo
yeyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

48 Ene Anut Oo Simburi awuno oorengo ngu merako onindo ya yetoyi,
nguno ma oruwa. Anutro ingondudu eyingo oni, ngundo ngandiro eyingo.
49 Oo Bidodo Simburi, ngundo ngandiro ewo. Sambo ende ngu
noro bibiteweroyi yaba bingamidodo. Mera ngu noro kene ngu
sanganimo yeweroyi musiyo. Ndadiro yangga yendo noro yewero?
No bibitero, kengeweroyi ngu, ndadiro musiyongga? No onindo ya
yetenggoku, nguno no ma oorooteno.
50 Ingoyi! Noso nangge oo bidodo yemukowonowo, ero eyingo.
(Ayisaya 66:1,2)
51 Ngu naruno nguno, Stiwendo mande yanggango oorengo tabango
oniya yosanggawero eyingo. Mera ngaro oo nguno nowoondoye yetoyi
oodoni, ye Anutno hamoo oorengo nowoondoye nguno ma yetenggo. Ye
nowoondoye sodeye doongeye nguya wenonoyingo oni oorootenggo! Ye
suwooyi sano Yuka Kundingiyi owetenggoku, ngu yengo osisambayebo
teyingo ngundiro! 52 Anutro ingondudu eyingo oni kuri oodoyi, nguno
yengo osisambayebo nguno muri biyomi teyingo. Kurimi oni nenengo
metemi (Yisas) ombuweroyi, nguro mande etoyi, ngu oni nguya yureyi
kumooyingo. Nga naruno nguya, yendo Yisas ngu torige windogayi
mundi onino yootunoro, kandeyemo yetoyi, ureyi kumoowo. 53 Yendo
Anutro mamana mande Engel oni kandeyemonggo yowonggoku, ene ye
ngu ma keyootenggoku ngu! Stiwendo ngundiro eyingo.

Stiwen Digibo Ureyi Kumooyingo

54 Oni ngu mandega ngu ingootoyi, nowoondoye biyomi urungga
yetoni, mawukimboongero, Stiwenya sanggiri teyingo. 55 Ene Yuka
Kundingiyimbo Stiwen newendemo uro, angetoni, ene sambono gome
gome doongetero, Anutro duridarini kenoyingo. Yisas kenoro, Anut
kandeyi koondosina bingamidodo dikaro, oodoni kenoyingo. 56 Stiwendo
ngundiro kenoro eyingo. Kenoyi! No sambo goosootoni kenooteno.
No Anut Nangoni Oni Kirarongo, Yisas, ngu Anut kandeyi koondosina
bingamidodo, dikatoni, kenootenoku ngu! Ero eyingo.
57 Ngundiro etoni ngu, oniku manggaru urungga tero, sodeye ukingoro
enengo bidodo ootoogero, kendutero oororo, Stiwen dowooyingo.
58 Stiwen dowooro, woosooro ende oorero, owero oorowutoyi, endesoono
oororo, nguno digi yoro, ngundo damoni yero ureyingo. Oni koretero
Stiwenya mande godange eyingomu, ngundo enengo nengguro
andangero, simoo gura oowooyi Sol, ngu tanggeyimo watayeyingo.
59 Digibo Stiwen utoyi, ene ngandiro yemboongeyingo. Oo Bidodo
Simburi Simbunane Yisas, ge noro yukane yo! Ero eyingo. 60 Stiwen
ngundiro yemboongero, ene boodoo oondoogero, kiyero eyingo. Oo
Bidodo Simburi, ge nga oni ngaro weti mbumbuwa ngu gumi ma
teyunowero. Stiwen ngundiro ero, ene kumooyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Soldo Anutro Kristen Oni Simoo Bare Yomburiyeroyingo

8 1 Soldo, Stiwen udoyiga kumooni, ero newende oni oni teyingo.
Ngu naruno nangge, mundi onindo, ene Yisasro nowoondoyemo
hamoo teyingo oni simoo bare Yerusalemno oruwonggoku, damoni yero
yomburiyeroyingo. Ngundiro nguro, Kristen oni simoo bare Yudiya,
Sameriya merako songo songo sayingo. Yerusalemno ngu Yisasro
kirikiri onindo nangge oruwonggo. 2 Oni gidarega Anutro mande gome
ingowonggoku, ngundo Stiwen bingo yoro, sendo moguru urungga tero
merengooyingo. 3 Ngundiro tetoyi, ene Soldo ngu Anutro simoo bare
yomburiyeroyingo. Enendo ya bidodomo uro, simoo bare bidodo yoyoro,
yowoosooro, ya biyomimo yoyero, ya goodooyunoyingo.

Pilipdo Sameriya Mera Ende Gurano Mande Keta Mesarango Wesiyoro Eyingo

4 Kristen oni mera bidodomo saro, ende gurano gurano Anutro Mande
Keta Mesarango, ngu wesiyoro eyingo. 5 Pilip ngu Sameriya mera ende
urunggano uyingo. Nguno Yisas Krayis oowooyi yootunoro eyingo.
6 Oni simoo bare uru oorengo Pilip oningga, ngundo mande gome ngu
etuyerootoni, gome ingoyingo. Ngu gome ingowero sodeyero, gome
ingoro, ko muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi ngu tetoni,
ngu kenoyingo. 7 Oni simoo bare gidarega oorengo, mera mboorombo
woorogoyeroyingo. Ngu mera mbooroku oni yoyokoro, ki moguru tero,
besero sayingo. Oni simoo bare urungga oorengo kekandeye bingo
yero, biyomi yeyingo ngu, ko mete temukoyingo. 8 Ngundiro nguro, ngu
endemo oni simoo bare bidodo oni oni urungga oorengo teyingo.

Sayimon Ngu Gosonggi Oni

9 Oni gura oowooyi Sayimon, ngu endemo nguno ootooro, gosonggi
gura gura tero oruwo. Ngundiro tetoni, Sameriya oni simoo bare
bidodo ingonduduye guradiro guradiro ingondudu tero oruwonggo.
Ngu oningga, ngundo ngandiro eyingo. No, noso nangge oni urungga
oorooteno, ero eyingo. 10 Oni simoo bare oowooyedodo, oni oowooye
kini nguya bidodo Sayimonro mande ingowero yanggango yeyingo. Ene
ngandiro eyingo. Nga oningga nga ngu, Anutro yanggangonidodo. Ene
yanggangoni urungga oorengo, ero eyingo. 11 Nguro ngu, Sayimondo
ngu muriningga ngu yowooraringoro, gosonggi guradiro guradiro tetoni,
ngu kenoro keyoyingo. Ene nguro ingondudu urungga oorengo teyingo.
12 Ene kootuyisina, Pilipdo Anutro Mande Keta Mesarango Anutro
simoo bare soboyerooteku ngu wesiyoro, ero Yisas Krayis oowooyi
etoni ingoyingo. Ngu naruno, oni simoo bare ene hamoo ero ingoro,
nowoondoye yowoorengoro, Anutno yero, sono kundingiyi gimuyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

13 Sayimon nguya Anutro newendemo hamoo tetoni, ene nguya sono
kundingiyi gimuyingo. Ngundiro tero, Sayimon ngu Pilip tanggeyimo
oruwori. Sayimon ngu Pilip kandeyimo muri songo oorengo gura onindo
ma teweroyimu, ngu tetoni, kenoro, ene ingondudu guradiro guradiro
urungga tero soriyokoyingo.
14 Yisasro Aposel oni Yerusalemno ootooro, mande ngandiro
ingoyingo. Sameriyano simoo bare Anutro mande gome ingoro, Yisasro
nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngundiro ingoro, nguro Aposel
onindo Pita Yon eraga sureyerootoyi, ene Sameriya merako oni simoo
bareno oruwori. 15 Oororo, eragaya uro, Anutno yemboongeyingo. Ge
Sameriya oni simoo bare Yuka Kundingiyi yunoni, ero hoorooweyeroro,
ngundiro yemboongeyingo. 16 Kuri ene Sameriya simoo bare Yisasro
nowoondoyemo hamoo tero, nguro sono kundingiyi nangge Yisas
oowooyimo gimuwonggo. Ndadiro nguro, Yuka Kundingiyi eneno ma
ombuyingo. 17 Ngundiro nguro, eragado kandeyari Sameriya simoo bare
tabayemo okootori, Yuka Kundingiyi yoyingo.
18 Sayimondo eraga yeyootoni, kandeyari oni simoo bareno okootori,
Yuka Kundingiyi yootoyi, ngu yeyoro, ene digi beye yoro, eragano
Yuka Kundingiyi ngu uriyowero omburo eyingo. 19 Yari komo ngu
yanggangongga ngu no nguya nunori. Ngundiro tetori ngu, no nguya oni
gura tabangomo kandene yetoowe, ene Yuka Kundingiyi ngu yowa, ero
eyingo.
20 Ngundiro etoni, ene Pitando Sayimon mamanangoro eyingo. Anutdo
ge gengo beye nguya yomburiyerowaku ngu! Ngundiro nguro, nga
Yuka Kundingiyingga nga, ngu Anutdo kingo duwoo yunoote. Gedo ngu
ingoro, ene ngu beyebo uriyoweroyi, ero ma ingowero! 21 Nga kongga
noorendo oo tetetoku, ngu gengomu nguya kini. Gumi hamoo ma yowaku
ngu! Ndadiro nguro, nowoondoge ngu Anut doongeyimo gome nenengo
kini! 22 Ge komo nowoondoge yowoorengoya, Anutno yeyagogo, ngundiro
yero gengo muringge biyomi ngu nguya yokoya kootuyino. Ge komo
Anut Oo Bidodo Simburi nguno yemboongetoyi, Anutdo ngu gengo
nowoondogemo ingondudugemo biyomingga yeteku, ngu andangewa.
Yemboongetoyi, Anutdo yemboongeteku, ngu ingowa bine, ngundi kini,
bine? Ngu noore watayi kini. 23 Ndawugaro nguro, nondo nowoondoge
kenootenoku ngu, oo biyomi urungga oorengo kowoo, ngundo nguno
ooroote. Gengo muringge biyomi, ngundo gosigerootoni, ge biyomi
ooroote, ero eyingo.
24 Etoni, Sayimondo mande ingoro sosorero, gumi ngandiro
eyingo. Yari komo noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani nguno
yemboongetoriga, oo biyomi ngu nono ma tunootewero, ero eyingo.
25 Aposel oni Pita Yon eragado simoo bareno Oo Bidodo Simburi nguro
mandeni wesiyoro ero, Sameriya ende yokoro, Yerusalemno oorowuwero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ko oorowuyingo. Oororo oorekono, Sameriya ende oowooyingga nguno oororo, simoo bareno Anutro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro, ero ero oororo, Yerusalemno ko oorowuyingo.

Pilipdo Itiyopiya Goweyi Iriyo Oninggano Mande Keta Mesarango Wesiyoro Eyingo

26 Ngu naruno, Anut Oo Bidodo Simburi nguro Engel oninggado Pilipno eyingo. Ge ootoogeya, Yerusalem oore yokoya, Gasa ende utenggoku oore kurimingga, ngu keyoya u! Ngu oorega ngu, oni nguno kini kingo digu mera nangge nguwoore oorowu! 27 Ngundiro etoni, arisa, Pilip ootoogero, uro, oororo, ngu ooregakuno uro Itiyopiya oningga kenoyingo. Itiyopiya mera nguro bare sobosobo koreteyingo urungga oowooyi Kandes. Ngu ko oningga, ngundo nguro beye sobosobo oruwo. Ene Itiyopiya ko sobosobo oningga koodoyi doongootoyi, kingo oriyingo. Ene Yerusalemno kando naruno, Anutro mande ingowero yemboongewero ombuyingo. 28 Ngu naruno, ngu enengo endemo toongewero oorowuyingo. Enengo Hosmbo kare ngundiro yabagakuno bibitero, oororo, ene nguno Anutro ingondudu eyingo oni Ayisayaro buk ngu kandangero, kandangero oorowuyingo. 29 Asa, ngu naruno, Yuka Kundingiyimbo Pilipno eyingo. Ge ngu oningga ngu tanggeyimo ooroya, eneya oorowuri. Ero eyingo. 30 Etoni, arisa, Pilip yondowidoro, oororo, Itiyopiya oningga tanggeyimo oorowuyingo. Oororo, ingootoni, ngu oningga ngundo Anutro ingondudu eyingo oni Ayisayaro buk ngu kandangero, ombutoni, Pilipdo ingoro sumoo eyingo. Ge ngu mande kandangeteku, ngu muri ingoote bine? Ero eyingo.

31 Ngundiro etoni, ngu oningga, ngundo gumi ngandiro eyingo. Oni gurado mande damoni ma etunerootoni ngu, no oo ngu ma watayi tewano. Ge mete noya ngano bibitero, no hooroowenerootoyi oorowuwaro, ero eyingo. 32 Itiyopiya oninggado Anut mandeno Yisasro eteku ngu ngandiro kandangete. Nguro muri ngandiro.

> Ene Sipsip, ureyi kumooweroyimboro dowooro, woosooro
> satenggo. Sipsip nangoni uyi toongootoyi, ma kiyero, ene
> neneteteku ngundiro. Ngundiro nangge, ngu oningga nguya,
> ene ma manggakero eyingo. 33 Onindo enengo mandeni utoro
> wiriyoyingo. Nguro mandeni nenengo ma teyingo. Onindo ngu
> oningga nguro osiyi ma kenowanggo. Ndadiro nguro, ene kuri
> kumooyingo nguro simoongo kini. Ero eyingo. *(Ayisaya 53:7,8)*

34 Ngu oni sobosoboga, ngundo Pilipno eyingo. No ge sumoo gunooteno. Anutro ingondudu eyingo oni, ngundo oneya ngu mandega ngu eyingo? Enengomboro eyingo, ngundi bine, oni guraro eyingo?

35 Etoni, arisa, Pilipdo Anutro mandega ngu damoni yero, wesiyoro ero, ko, Yisasro Mande Keta Mesarango, nguya muri wesiyoro eyingo. 36 Mande ngu wesiyoro ero, ingoro ingoro oororo, sono gura tanggeyimo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorowuyingo. Ngu oningga, ngundo Pilipya eyingo. Keno, sono ame. Mete no nguya sono kundingiyi gimuwano, bine? Eyingo.

37 Ngundiro etoni, Pilipdo gumi eyingo. Ene ge komo Yisasno nowoondogemo hamoo ngu bidodo ingootoyi ngu, ge mete sono kundingiyi gimuwa. Ngundiro etoni, ngu oningga, ngundo mande gumi, ero eyingo. No nowoondonemo hamoo tero ingooteno. Yisas Krayis ngu Anut Nangoni oorengo, ero eyingo.

38 Arisa, ene ngundiro etoni, kare ngundiro yawasanggakuno dikatoni, ene merako uro, Pilipdo oningga ngu yoro, sonono uro, sono kundingiyi gimuyinoyingo. 39 Ngundiro tero, ene sonowooro yokoro, sagigo ooreworiyo. Sagigo oorero, dikatori, Oo Bidodo Simburi nguro Yukambo Pilip yoro, torige kombitero, oongooro, gurasina toongeyingo. Nguro oni sobosoboga ngu, ene Pilip ma kenoyingo. Ngu sobosobo oningga, ngu enengo newende hamoo teyingo keta, nguro oni oni tero, enengo oore keyoro, enengo endemo ko toongeyingo. 40 Ngundiro tetoni, Pilipdo Asodus endemo nguno tunootero, Yisasro mande muri wesiyoro ero etuyeroro, endeyoro, ene ende bidodomo yade yade oororo, Sisariya endemo nguno tunooteyingo.

Soldo Newende Yowoorengoro, Yisasno Newende Hamoo Teyingo
(Aposel 22:4-16; 26:9-18)

9 1 Ngu naruno ngu, Sol ngu mande yanggango oorengo ero, Oo Bidodo Simburi nguro kirikiri oni ngu yutoro, yowoosooro, yureni kumoowero eyingo. Ngundiro tero, ene Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo oni urungga nguno oorowuyingo. 2 Soldo oororo, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi sobosobo oni urunggakuno eyingo. Ge Yuda oniro yowuru ya nguro tabango Damaskas ende urunggano oorootenggoku, nguro so uyi nakango, ero eyingo. Ngu so uyi nakangoyingongga ngu no nunowa. Ngu so uyi nakangoyingongga, nguno ngu ngandiro nakangoyingo. Oni simoo bare gura gura Yisasro mande muri keta ngu keyootenggoku, ngu yeyoro ngu, Soldo ngu oni ngu mete gosiyeroro yoyoro, Yerusalemno mayero, ya biyomimo yoyewa. Ngundiro nakangoyingo. 3 Nakangootoni, arisa, Sol ngu so uyi nakaya ngudodo yoro oorowuyingo. Sol Damaskas namoko tetoni, sodedomangge sambononggo soru gura omburo Sol moondeyi bidodo wooriringoro himi yeyingo. 4 Ngundiro tetoni, Sol merako soreyingo. Sorungga ngunonggo manggowo gura Solno, eyingo. Sol, Sol, ndawugaro, ge no yomburibarineroote? Eyingo. 5-6 Ngundiro etoni, Soldo gumi eyingo. Oo Bidodo Simburi, ge onendo? Ngundiro ero etoni, enebana eyingo. No Yisas. Ge no yomburinerootekungga ngundo! Ge ootoogeya, endemo u! Kootuyisina, oni gurado geno ewaku, ngu kongga ngu tewa. Ngundo eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

7 Oni Solya endeyoyingoku ngu, ene dikaro oodoyi, ene nenetero,
mande ma ero, oni engge ma kenoyingo. Kini, ngu manggowooga ngu
nangge ingoyingo. 8 Sol ootoogero, doongetewero doongetetoni, ene
doongeyi ooreri tero, ene oo ma kenoweroyi teyingo. Ngundiro tetoni,
nguro oni songombo kandeyimonggo dowooro, Damaskas ende uyingo.
9 Utoyi, Sol ngu endemo naru kabusa ootooro, doongeyi ooreri teyingo,
ngundiro oruwo. Nguro ene oowari sono nguya ma neyingo.
10 Yisasro kirikiri oni gura Damaskas endemo nguno oruwo. Ngu oningga
ngu oowooyi Ananayiyas. Ene gaboya gaboya ingootoni, Oo Bidodo
Simburi, ngundo eyingo. Ananayiyas, ngundiro etoni, enebana mande gumi
eyingo. Oo Bidodo Simburi, no oorootenoku nga! Ero eyingo. 11 Ngundiro
etoni, Anutdo eneno eyingo. Ge ootoogeya, oore gura oowooyi Nenengo,
nguno oorowu! Tarsas endemo oni gura oowooyi Sol mayero, Yudasro yano
yemboongero oorooteku, nguro sumoo e! 12 Sol gaboya gaboya ene oni gura
kenoyingo. Ngu oningga ngu oowooyi Ananayiyas. Ngundo ya newendemo
omburo, kandeyi eneno okooyingo. Ngundiro tetoni, ene ko doongeteyingo.
Ene ngundiro kenowo. Oo Bidodo Simburi ero eyingo.
13 Ananayiyas mande ingoro, gumi eyingo. Oo Bidodo Simburi, no
ingootenoku, oni oowooyinggado ngu oningga nguro mande etoyi
ingowono. Ene muri biyomi ngu oni yeno nowoondoyemo hamoo teyingo,
ngu Yerusalemno oorootenggoku, nguno tetoni, no ingowono. 14 Ene
wooro yeyingo oni kundingiyi nguro sobosobo so uyi sunggini yanggango
yoyingo. Yowoku ngu, nga endemo oni simoo bare gengo mande ingoro,
keyoro, geno yemboongetenggoku, ngu oni ngu yoyoro, ya biyomimo
yoyewero mande ero gosiyowo.
15 Etoni, Oo Bidodo Simburibo Ananayiyasno gumi ngandiro eyingo.
Ge oorowu! Ngu oningga ngu ataga ngu noro ko oni. No kuri ene
yowono. Ene noro oowoone koorowooro, oororo, oni sowe gidaregano
ero, ngunonggo enengo mera sobosobo oni koreteyingo, ko, Iserel onino
nguya noro mandene nguno wesiyoro ewa. 16 No kowuri ogingo gura gura
ene etungoro, inootoowe, koorowooro, ngunonggo ene noro oowoone
yootunoro, ero endeyowa, ero eyingo.
17 Arisa, Ananayiyas ngu mande ngu ingoro, ootoogero oorowuyingo.
Ene oororo, ya newendemo uro eyingo. Doboone, Sol, gowurongoo!
Oo Bidodo Simburi Urungga, Yisas, ngundo ooreko geno tunootewoku,
ngundo no surenerootoni, geno ombuteno. Ngundiro nguro, nondo
tabagemo kandene yetoowe, ge mete doongengge himi yetoningga,
ko, Yuka kundingiyi nguya ge nowoondogemo angeni, ero gunooteno.
Ananayiyasdo ngundiro eyingo. 18 Ngundiro etoni, sodedomangge mambu
tooberango ngundiro tero, ngundo Sol doongeyi ukingoyingonggaku,
ngu besero soretoni, Sol doongeyi ko himi yeyingo. Ngundiro tetoni, Sol
ootoogetoni, Ananayiyasdo sono kundingiyimbo sonowooyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Soldo Damaskasno Yisasro Mande Keta Mesarango Ngu Wesiyoro Eyingo

19 Ngundiro tero, kootuyisina Sol oo nero, yanggango ko yeyingo. Naru
gidarega, Sol Yisasro kirikiri onidodo Damaskasno oruwonggo. 20 Ngu
naruno, sodedomangge Sol ngu Yuda oniro yowuru ya ngu bidodomo
toongero, Yisasro mande wesiyoro eyingo. Ngu Yisas oningga ngu Anutro
nangoni, ero eyingo. 21 Ngundiro etoni, oni simoo bare Solro mandeni
ingoro, soriyokoro eyingo. Eke oningga ekendo nangge ngu, oni simoo
bare oowooyingga Yerusalemno Yisas oowooyimo yemboongetoyi, ngu
yoyoro, yomburiyeroro tewo. Ene oo nguno tewoku, ko, ataga ngano
nguya omburo, yoyoro, oororo, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi
nguro sobosobo onino oororo, ya biyomimo yoyete, ero eyingo.
22 Ene Sol Yisasro mande wesiyoro eroodoni, oni simoo oowooyingga
oorengo ngu Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo. Yuda oni
Damaskasno oruwonggoku, Solro mandeni ingoro, soriyokootoyi, nguro
Soldo Yisas ngu Krayis, Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni, ero,
gome tunoo oorengo etuyeroyingo.
23 Naru urungga yokoro, Yuda oni yowuruwooro, Sol ureyi
kumooweroyimboro mande eyingo. 24 Ene Sol enengo mande ngu
ingoyingo. Nguro ngu, Yuda oni ngu Sol ureweroyimboro ero, nguro
ene ende nguro oonggoo pawa yamuko ngu bidodo suwoo sa nguya
meyero sobowooyingo. 25 Ene Sol enengo kirikiri onikundo suwoono
Sol yoro, ende nguro digi oonggoo sanganimo oorero, si urunggano
siriyoro, utombo si tawooyimo gosiyoro, utono dowooro, ememangge
ememangge yokootoyi yokootoyi, uro uro, enderoko oonggoo damonimo
uro toongeyingo.

Sol Ngu Yerusalemno Oruwo

26 Sol ngu Yisasro kirikiri onidodo yowuruwoowero, nguro ene
Yerusalemno oorowuyingo. Ene oni bidodo Solro sosoreyingo. Soldo
no Yisasro kirikiri oni ero ewoku, nguro simoo baredo nowoondoyemo
hamoo, ero ma ingoyingo. 27 Ene Banabasdo Sol yoro, Yisasro kirikiri
onino oororo eyingo. Sol ngu Damaskas ooreko Oo Bidodo Simburi Yisas
kenowokuro etoni, ingoyingo. Ngu naruno ngu, Oo Bidodo Simburi,
ngundo mande mande Solno etoni ingoyingo. Nguya, Soldo Damaskas
ende nguro oni simoo bareno, Yisasro mande yanggango oorengo
eyingoku nguya, ero eyingo. 28 Ngundiro nguro, Sol eneya Yerusalemno
oode, ngunonggo oororo, omburo teroruwonggo. Sol ngu suwooyi sano
ene Oo Bidodo Simburi, Yisas, nguro mandeni oowooyi nguro mande
mande yanggango ero, nguro ene ma sosoreyingo. 29 Ngundiro tero,
Yuda oni Girik merakononggo mayeyingo, ngu mande yunootoni, nguro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Soldo eneya ronggeyoyingo. Ngundiro tero, nguro Yuda onindo Sol ureyi
kumooweroyimboro oore ereweyingo. 30 Kootuyisina, dobookuriyibo
ngu mande ngu ingoro ngu, ene Sol yoro, Sesariya endemo uyingo.
Ngunonggo yeyi, Tarsas enengo ende damonimo toongeyingo.
31 Ngu naruno, oni simoo bare Yisasro nowoondoyemo hamoo
tetenggoku, Yudiya mera bidodomo, Galili meradodomo, ko, Sameriya
meradodomo nguya, ngundo gome ootooro, nguno ebe rongge nguya
kini. Anutro yambo mande yanggango yero, ene Anut Oo Bidodo Simburi
ngu newendemo nangge oruwonggo. Anutro Yuka Kundingiyi, ngundo
nowoondoye yanggango yunootoni, oni simoo bare oowooyingga oorengo
yambo mandeno ombuyingo.

Pitando Iniyas Yomosiyoyingo

32 Pita ngu mera bidodomo endeyoro, ene Lida endemo nguya uro,
nguno Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo oniya oriyingo. 33 Ngu
endemo nguno, oni gura kenowoku, ngu oowooyi Iniyas. Iniyas
ngu kekandeyi ngu bidodo kumooyingo. Ene ngu yabano nangge
oode, dagoma kandegura gidemboro kabusa yokoyingo. 34 Pitando
Iniyasya eyingo. Iniyas, ataga Yisas Krayisdo gowege yeni, mete tete.
Ge ootoogeya, gengo yaba yomosiyo! Ngundiro etoni, ingoro, arisa,
Iniyas sodedomangge ootoogeyingo. 35 Lida, Seron ende erayaga nguro
oni simoo bare bidodo ngundiro kenoro, ene bidodo nowoondoye
yowoorengoro, Oo Bidodo Simburimo nowoondoye yeyingo.

Pitando Tabita Yokutuwooyingo

36 Yopa endemo, bare gura, oowooyi Tabita, ngu Yisasro kirikiri
tero oruwo. Girik mandeno ngu enengo oowooyi ngu Dokas. Suwooyi
sano ngu barega ngundo muri gome tero, angoyi oni nguya ooro
wenonootenggoku, ngu hoorooweyeroro oruwo. 37 Ngu narunggano
nguno, ene sayi yoro kumooyingo. Kumootoni, enengo onindo
bingonggaku sonowooro, ya gumi gura awu sanganimo, nguno bingo
yetoyi oruwo. 38 Kumootoni, Lida ende ngu Yopa ende tanggeyimo
kirikiri oni gidaregado ingoyingo. Ngu naruno ngu, Pita ngu Lida
endemo ooroote. Nguro oni eraya sureyerootoyi, oororo, Pitano kira ero
eriringoro, ngandiro eworiyo. Ge nooreya ombu. Ge piru ma tewero,
sodedo ombu! Ero eyingo. 39 Ngundiro etori, arisa, Pita ootoogero, oni
erayagakuya oorowuyingo. Pita oororo, endemo tunootetoni, Yopa oni
ngundo Pita yoro, onibi yetoyi oruwoku, ya gumimo oorero, ngu ya
guminggakuno uwonggo. Utoyi, bare wabuku ngu bidodo mayero, Pita
tanggeyimo dikaro sendoruwooyingo. Sendoro, kumbadari Dokasdo kuri
metemi ootooro, tero yunoyingoku, Pita etungoyingo. 40 Etungootoyi,
Pitando simoo bare bidodo oweyerootoni, ende ooreyingo. Ngundiro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tero, Pita boodoo oondoogero yemboongewo. Pitando omukumundoongo
bare kumoowokunggasina yowoorengoro eyingo. Tabita, ge ootooge!
Ero etoni, asa, baregaku doongetero, Pita kenoro, ootoogero bibiteyingo.
41 Bibitetoni, Pitando kandeyimonggo dowootoni, ootoogero dikayingo.
Dikaro, ko keta oruwo. Pitando oni Yisasno nowoondoyemo hamoo
teyingo ngu, bare wabuku nguya negoyerootoni, yasina utoyi, Dokas ko
keta oodoni, ngu etuyeroyingo. 42 Ngu mandega ngu ero endeyoro, Yopa
endemo oni simoo bareku oowooyingga ingoro, nguno ene Oo Bidodo
Simburi nguno nowoondoyemo hamoo teyingo. 43 Ngundiro tetoyi, Pita
Yopa endemo naru oowooyingga nguno oruwo. Pita ngu ende nguro
oni gura oowooyi Sayimon nguya oruwori. Sayimon nguro koni ngu
Bulmakawu goweyi yomosiyoro oruwoku oningga nguya oruwori.

Engeldo Omburo, Koniliyas Mande Inoyingo

10 1 Ngu naruno, oni gura oowooyi Koniliyas ngu Sisariyano
oruwo. Koniliyas ngu Yuda oni kini. Ene ngu me oni onibi
kandegura (100) nguro tabango. Ngu Koniliyas, ko, enengo me oniku
nguya, ngu Itali merakononggo ombuyingo. 2 Ene ngu Anutno yambo
mande tero oruwo. Eneya ya gobooro oni ngu bidodo Anutro sosorero
oriyingo. Koniliyasndo oni simoo bare ngu oni ooro wenonoyingo
ngu hoorooweyeroro, oo urungga yunoro, suwooyi sano, ene Anutno
yemboongero oruwo. 3 Naru gurano, sa gaboyi naru kabusayiga nguno,
ene gaboya gaboya gura tunoo oorengo doongeyimbo kenoyingo. Gaboya
gaboya oo kenootoni, Anutro Engel oni gura ya newendemo ombutoni,
tunoo kenoyingo. Kenootoni, Engel omburo, eneya eyingo. Koniliyas! Ero
eyingo.

4 Ngundiro etoni, Koniliyas Engel kenoro, sosoreyingo urungga
oorengo tero eyingo. Oo Simburi Urungga, ndawu oogaro? Ngundiro
etoni, Engeldo eneno gumi eyingo. Gengo kira ewoku, ngu gengo simoo
bare ooro wenonootoyi yunowoku, ngu bidodo Anutro ingonduduno
tunoo ooroote. 5 Ataga ge komo oni gidarega soweyerootooga, Yopa
oorowuyi. Oni gura oowooyi Sayimon nguno oorooteku, ngu ereweya
kenoyi! Sayimon oningga ngu oowooyi gura Pita. Ene ngu oningga nguno
negongootoyiga ombuni. 6 Sayimon ngu okeyimbo yano ooroote. Ngu
okeyingga ngu Bulmakawu goweyi koyi tete. Ngu oningga nguro yani
ngu wendeyi tanggeyimo ooroote. Engeldo ngundiro eyingo.

7 Engeldo Koniliyas mande ngundiro inoro, ene toongeyingo.
Arisa, Koniliyas ootoogero, enengo ko oni eraya, enengo me oni gura
negoyerootoni ombuyingo. Ngu me oningga ngu oni metemi Anutno
yambo mande tero, ene suwooyi sano Koniliyas tanggeyimo oruwo.
8 Koniliyasndo mande Engeldo etoni ingowoku, ngu oni kabusagakuno
mande ngundiro ero sureyerootoni, Yopa oorowuyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pitando Anutnonggo Oo Ombutoni, Gabo Kenowoodingoyingo

9 Koniliyasro oni kabusagaku sengetoni suwoononggo yade yade oororo,
samborono ngu Yopa ende tanggeyimo tunooteyingo. Ngu naruno, Pita
yawasa sanganimo yemboongewero ooreyingo. 10 Nguno ootooro, Pita ngu
oodooro kumooro, nguro oo newero ingoro etoni, oni oowari yomosiyoyingo.
Ngu naruno, Pita ngu ene doongeyimbo oo gabogaboyi kenoyingo. 11 Ene
sambo kenootoni, yamuko goosootoni, nguwoore oo gura kumba gome
oorengo urungga ngundiro ombuyingo. Ngu ooga mundumi namoraya ngu
yokootoni, ememonggo ombuyingo. 12 Ngu kumbaga ngu sanganimo ngu
nusako gura gura, nu, kinikunari, nggunde oo ngudodo ombutoni kenoyingo.
13 Oo kenootoni ngu, Anutro manggowo ngunonggo eneno eyingo. Pita, ge
ootoogeya, nusako gura utoya ne! Ero eyingo. 14 Etoni, Pitando gumi eyingo.
Noro Oo Bidodo Simburi Simbunane, no ma newano. Mosesro mamana
mandeno, ngu oo ngu roogo teyingo, nguro no ma newanoku ngu! Ero
eyingo. 15 Etoni, ngu Anutdo tambu erayayiga eyingo. Nondo oo bidodo
mete neweroyi ewonoku, ngu gedo ngu roogo teyingo ero ma ewero, eyingo.
16 Ngundiro etoni, ngu ooga ngu tambu kabusa ngundiro tero, sodedomangge
ngu kumbagaku woosootoyi, sambono ko ooreyingo.

17 Pita ngu ooga kenoyingo, nguro damonimboro ingondudu urungga
oorengo ingondandangeyingo. Ingondandangerootoni, oni Koniliyasndo
sureyerootoni mayewonggoku, omburo tunootewonggo. Tunootero,
oni sumoo yunoro yade omburo, Sayimondo yamukono dikayingo.
18 Yamukono dikaro, Koniliyasro onikundo meno ero eyingo. Sayimon
oowooyi gura Pita ngu ngano ooroote, bine? Ero eyingo.

19 Ngundiro etoni, Pita ingondudu tewootoni, Yuka Kundingiyimbo
eyingo. Ingo! Oni kabusa ge erewenggerootenggo. 20 Ge ootoogeya, uya,
eneya oorowuyi! Ge ngu oni nguya oorowuwero ma sosorewero. Nondo
oni ngu sureyerootoowe ombutenggo, ero eyingo. 21 Yuka Kundingiyimbo
mande ngundiro ingoro, asa, Pita ngu onikuno uro eyingo. Ye oningga
erewetenggoku, ngu no nga! Ye ndatero mayetenggo? Ero eyingo.

22 Ngundiro etoni, onikundo mande gumi eyingo. Koniliyasndo, ene
ngu me oni onibi kandegura (100) nguro tabango, ngundo sureyerootoyi,
ge goyowero mayeteto. Ene oni nenengo gome. Ene Anutro sosoreyingo
oni. Yuda oni bidodo Koniliyasro mande ingoro, nguro ene oowooyi
bingami okootenggo. Ene oni gome nguro Engel kundingiyi gurado
omburo, eneno ngandiro ewo. Ge ooroya, ngu oningga ngu yoya, gengo
yano ko ombuya, mande mande etooga, gome ingoni! Ero eyingo.
23 Ngundiro etoyi, Pitando ngu onikuya mande gumi eyingo. Yano
ombuya, nga suwoongga ngano werewato, ero eyingo. Sengetoni,
Pita ootoogero, onikuya oorowuyingo. Yopa ende nguro oni Yisasro
nowoondoyemo hamoo teyingo oni gidarega nguya oorowuyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pita Koniliyasndo Yano Oorowuyingo

24 Pita onikuya sengetoni suwoononggo, yade oororo, Sisariyano
tunooteyingo. Koniliyas ngu soboyeroro oruwo. Koniliyas ngu enengo
konebeyi enengo dobookuriyi ngu bidodomo negoyerootoni, mayero,
Koniliyasndo yano yowuruwooro oruwonggo. 25 Yano oodoyi, Pita yade
oororo, Koniliyasndo yano uyingo. Utoni, Koniliyas ootoogero, Pita
doongeyimo omburo, keyi damonimo boodoo oondoogero, bagootero
esosooteyinoyingo. 26 Ngundiro tero ngu, Pitando Koniliyasya eyingo. Ge
ootooge! No nguya oni oorengo, ngundiro eyingo. 27 Ero, Pita Koniliyas
eraga mande ero ingoro, ya newendemo uyingo. Ya newendemo uro, oni
simoo bare oowooyingga yowuruwooro oodoyi yeyoyingo. 28 Yeyoro,
Pitando mande yunoro eyingo. Yengombo ngu noorengo Yuda oniro
murinani ingootenggo. Yuda oni ngu oni sowe gidaregaya gobooro
oruweroyi, ngu roogo oorengo. Ene Anutdo no ngandiro etunerowo.
No oni sowe guraya ewero roogo kini, ero ma ewano. 29 Yo, Anutdo oo
etunerowoku nguro ge negonerowoku ngu, no nowoondone kowuri ma
ingoro, nguro no oni oni tero ombuteno. Ene no ye sumoo yunowero, ye
ndawu oogaro no negonerootoyi mayeteno? Sumoo eyingo.
30 Ngundiro etoni, Koniliyasndo gumi eyingo. Nono oo tunootewoku,
nguro ewero. Naru namoraya yokoro ngu, no nenengo yano kundingiyi
oode yemboongewono. Yemboongero oodoowe, sa gaboyi naru
kabusagomo suwootetoni, sodedomangge oni gura doongenemo dikawo.
Oningga nguro towikumbani ngu, wadori nomboyi oorengo. 31 Ene
nono ero ngandiro ewo. Koniliyas, Anutdo gengo kira ngu kuri ingowo.
Gengo digi beye oo oni wenonootoyi, hoorooweyeroro yunooteku, nguya
ingoro kenowo. 32 Ngundiro nguro, ge komo oni sureyerootooga, Yopa
endemo ooroya, Sayimon oowooyi gura Pita nguno negongoyi, ero ewo.
Ngu oningga ngu okeyi Sayimondo yano oorooteku ngu, ngu oni ya
simburiga ngu, ene Bulmakawu goweyi yomosiyooteku oni. Nguro yani
ngu wendeyi tanggeyimo ooroote. 33 Etoni, nguro no sodedomangge oni
sureyerootoowe, ge goyowero oorowuyingo. Ge muri gome tero ombute.
Nguro ngu, noore bidodo mayero, nga yowuruwooro, Anut doongeyemo
oorooteto. Oo Bidodo Simburi Anut, ngundo ge mande gunowoku ngu,
nooreno etoyi, ingowero mayero, ge sobogeroro, nga oorootetoku nga!
Koniliyasndo ngundiro eyingo.

Pitando Koniliyasro Yano Mande Wesiyoro Eyingo

34 Arisa, Pita damoni yero, mande ero eyingo. Hamoo oorengo,
ataga no muri nenengo ingooteno. Anutdo oni mera bidodomo onino
muri guranangge teyunoote. 35 Anutdo mera bidodomo oni sowe
enengo yemboongero, muri gome nenengo oorengo tero ngu, asa,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutro newendemo mesarango tetenggoku, nguro gome ingoote. 36 Ye
ingootenggo. Anutdo nga mandega nga yeni, Iserel oni nooreno ombuwo.
Ngu ngandiro. Ene Yisas Krayisro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro,
oni simoo bare etuyeroote. Nguno ngu, ene Yisas Krayisno ngu, ene
noore yoyeni, Anutya nowoondonani gobooro siyeyingo oorooteto.
Yisasdo nangge oni simoo bare bidodoboro Simburi. 37 Yengombo
ingootenggoku ngu, kuri Yondo sono kundingiyimboro mande wesiyoro
eyingo. Ngu narunggano nguno, Galili merako damoni yero, ngunonggo
oororo, Yudiya mera ngu bidodomo oorowuyingo. 38 Nga mandega
nga, ngu Yisas Nasaret oningga nguro mandeni Anutdo ene rogo tero,
Yuka Kundingiyimbo ko yanggangoni urungga, ene inowo. Nguno
ngu, Yisas endeni endeni oororo, oni simoo bare hoorooweyerowo.
Anut eneya oodoni, ngunonggo oni simoo bare Setando yomburiyeroro
oodoni, ngu yomosiyerootoni, mete teyingo. 39 Noore ngu Yisasro koni
oo bidodo tewoku, Yuda ende bidodomo Yerusalemno nguya tetoni
kenowooto. Ene mundi onindo ngu oningga ngu yoro, de sanganimo
sanggawero utoyi kumooyingo. 40 Ene sa naru kabusayiga nguno,
Anutdo ko yokutuwootoni, keta ootoogetoni, yoro, tunoo endesina
yeyingo. 41 Merenonggo ootoogewoku, ngu naruno, oni simoo bare
bidodo doongeyemo ma yeni tunooteyingo. Kini, oni bodagano nangge
Anutdo kuri rogo tewoku, tunootetoni kenoyingo. Ngu naruno, noore
ene kenoro, oo nero, sono nero, oo ngu tewooto. 42 Ene noore mamana
mande yunoro eyingo. Ye komo noro mandene oni simoo bareno nenengo
wesiyoya, ngandiya eyi. Anutdo ngu oni Yisasga ngu nangge rogo tetoni,
ngundo oni simoo bare keta oorootenggoku, kumooyingomu nguya,
wirikoyerowa, ero eyingo. 43 Anutro ingondudu eyingo oni bidodo, ngu
oningga nguro mandeni wesiyoro eyingo. Yisas ko tewoku, ngundiro
nguro, oni simoo bare bidodo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, asa,
Anutdo enengo weti mbumbuwaye hamoo andangero, wongooni utoni
kabeteyunowa, ero eyingo.

44 Pita ngu mande ngu ewoodoni, ngu naruno nangge, Yuka
Kundingiyi, ngundo oni Anutro mande ingoyingomuku ngu bidodomo
ombuyingo. 45 Yo, Yuda oni Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo
ngu Pitadodo mayewonggoku, ngundo Yuka Kundingiyi oni sowe
gidaregano nguya soweyootoni, nguro ngundiro kenoro ngu, enengo
ingonduduno soriyokoyingo urungga tero, eyingo. 46 Ene ingootoyi, Yuka
Kundingiyimbo mande bungeyi keta yunootoni, ngunonggo Anut bingami
okooyingo. Ngundiro tero etoyi, Pitando eyingo. 47 Onendo nga oni
ngano sono kundingiyi ngu siribo yeyunowa? Ndatero nguro, ene Yuka
Kundingiyi ngu nooreno ngundiro yootenggo, ero eyingo. 48 Ngundiro
ero, Pitando Yuda oniku mande yunoro eyingo. Ye komo Yisas Krayis
oowooyimo sono kundingiyi Koniliyas, ko, enengo keyimo oni ngadodo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

sono kundingiyimbo sonoyeroyi, ero eyingo. Ngundiro sono kundingiyi gimumukootoyi ngu, asa, Koniliyas, garodo Pita sumoo inoro, ero eyingo. Ge komo nooreya ngano naru gidarega oodegago, noore Anutro mande gome etuyeroyagogo toonge, ero eyingo.

Pitando Enengo Koni Tewoku, Nguro Yerusalemno Oni Simoo Bareno Eyingo

11 1 Aposel oni, ko, enengo oni Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, Yudiya mera bidodomo oorootenggoku ngu, ngandiro ingoyingo. Oni sowe gidarega Yuda oni kini nguya, Anutro mande kuri yoro, ingoro, nowoondoyemo hamoo teyingo. Ero ingoyingo. 2 Ngundiro nguro, Pita Yerusalem endemo oorowuyingo. Yuda oni, ngundo Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo Pita kenoro ngu, boguwooro mande sanggawero eyingo. 3 Ge kuri oni sowe gidarega Yuda oni kini nguro yano uro, nguya oo newonggoku ngu! Ero eyingo.

4 Ngundiro etoyi, Pitando ingoro, oo bidodo eneno tunootetoni tewoku, ngu bidodo wesiyoro ewo. 5 No Yopa endemo oode, ngunonggo yemboongero oruwono. Ngundiro tetoowe, noro ingondudune yowoorengootoni, oo gura gabono ombutoni, ngundiro kenowono. Ngu ooga ngu kumba urungga ngundiro, mundumi ngu namoraya. Ngu sambononggo yeni, ememangge ememangge uro, no doongenemo ombutoni kenowono. 6 Nondo kumba newendemo gome gome doongetero kenowonoku, ngu nusako mera ngano oruwonggo. Nguno nusako diguno sire, kinikunare, nggunde, nu oo guradiro guradiro oruwonggo. Ngu oo ngu, nondo bidodo kenoro ingoweroyimboro. 7 Ngundiro kenootoowe, Anutdo noya eyingo. Pita, ge ootoogeya, nusako ngu gura sanggaweya, utoya, kaya ne! Ero eyingo. 8 Ngundiro etoni, nondo gumi ewono. Oo Bidodo Simburi Simbune hamoo oorengo, no ma! Nusako nga ngu sugabododo biyomi, no kuri ngundiro ngu gura ma neyingo. Ngundiro nguro, no ma newano, ero eyingo. 9 No ngundiro etoowe, ene ngu manggowooga sambononggo ko omburo ewokungga, ngundo tambu erayayigaku, ero eyingo. Oo bidodo Anutdo yeyingomu, ngu gome metemi nangge. Nguro ngu, gedo komo ngu oo ngu sugabododo, ero ma ewero. Anutdo ngundiro eyingo. 10 Ngundiro etoni, Pita mande kuri ewoku ngundiro ko eyingo. Ngundiro tambu kabusayigaku Anutdo emukoro ngu, asa, ooku bidodo woosootoni, sambono ko ooreyingo. 11 Kumba woosootoni, ooretoni, ngu naruno nangge, oni kabusa noore oruwootoku yanggano nguno mayeyingo. Oni gura Sisariyano oorooteku, ngundo sureyerootoni, nono mayeyingo. 12 Ngu naruno, Yuka Kundingiyimbo nono ewo. Ge nga oni ngaya oorowuyi! Ge ingondudu buribari urungga ma ingowero. Ngundiro etoni, nguro oni dobookurine kandegura gidemboro guranangge ngu noya yade yade oororo, noore

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Koniliyasndo ya newendemo uwootowo. 13 Noore utooye, Koniliyasndo
nooreno eyingo. Engel oningga noro yano omburo, dikatoni, kenowonoku
nguro mande etoni, nondo ingowono. Engeldo nono mande ero ngundiro
ewo. Ge oni sureyerootooga, Yopa endemo ooroya, Sayimonno etoyiga
ombuni. Ene oowooyi gura Pita ngu. 14 Enendo mande gidarega etoni
ingowa. Ngu mandega nguno ngu Anutdo gengo weti mbumbuwa
andangero, yomosinggeroro, ngunonggo gengo yano oni ngu nguya
bidodo ko yoyootoni, nguro mande ngundiro etuyerowa. Ngu Engel
oningga ngundo ngundiro ewo. 15 Arisa, no mande damoni yero,
ewootoowe, Yuka Kundingiyi eneno ombuyingo. Koretero nooreno
ombuyingo, ngundiro oorengo eneno nguya ombuyingo. 16 No Oo
Bidodo Simburi nguro mande ngu ko ingoyingo, ero eworo. Yondo ngu
sonombo oni simoo bare sonoyeroyingo, ene ye ngu Yuka Kundingiyimbo
sonoyerowa. Etoni, Pita mande gura eyingo. 17 Ene kuri noore Yisas
Krayis Oo Bidodo Simburi nguro nowoondonanimo hamoo teyingo, nguro
Anutdo sumange urungga yunowo. Ngundiro nangge, Anutdo ene nguya
sumange yunowo. Nguro ndawu oninggado ene komo Anutro mandeni,
ngu owero yokowa? Oni gurado mete Anutro mandeni ma gosiyowa.
Hamoo oorengo kini. Pitando ngundiro eyingo.

18 Ene Pitaro mande ngu ingoro ngu, ene ngu mandega ngu yokoro, ene
Anut bingami okooro, ero eyingo. Ngu naruno, ene ngandiro ingoyingo,
Anutdo oni sowe gidaregaro nowoondoye nguya yowoorengoro, ene mete
mande keta nguya yunootoni oruwanggo. Ngundiro ero ingoyingo.

Andiyok Oni Yisasro Nowoondoyemo Hamoo Teyingo Oni Simoo Bare Ngu Keta Tunooteyingo

19 Kuri Stiwen ureyi kumootoni, nguno ngu, Yisasro keyimo oni
ngu kowuri urungga tunooteyingo. Nguro oni Yisasro nowoondoyemo
hamoo teyingo gidarega songo songo samukoyingo. Saro, oororo,
Pinisiya mera, Sayiparas meradoni, Andiyok ende nguno ko teyingo. Ene
Anutro mande ngu oni sowe songo Yuda oni kini, nguno ma wesiyoro
eyingo. Kini, ene Yuda onino nangge Anutro mande wesiyoro eyingo.
20 Ene oni gidarega ene kewooroyemo ngu Sayiparas meradonimonggo,
ko, Sayirin endemonggo, ngundo Andiyok endemo oororo, Girik oni
mande yunoyingo. Ene Oo Bidodo Simburi Yisas, nguro Mande Keta
Mesarango ngu wesiyoro eyingo. 21 Wesiyoro etoyi, Oo Bidodo Simburi
nguro yanggangoni eneya oruwo. Ngundiro nguro, oni simoo bare
oowooyingga Yisasro nowoondoye yowoorengoro, Oo Bidodo Simburi
nguro nowoondoyemo hamoo teyingo.

22 Ngundiro tetoyi, Yerusalemno Yisasro keyimo oni simoo bare
mande ngu ingoro, ene Banabas sureyootoyi, Andiyok oorowuyingo.
23 Banabas Andiyok oororo, yeyootoni, Anutro sumange eneya oodoni,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yeyoro, oni oni tero, oni simoo bare bidodo ingonduduye samangoro mande yunoyingo. Ye komo nowoondoye ingonduduye bidodomo yeya, ene komo Oo Bidodo Simburi enengo mandeni nangge keyoyi, ero mande yunoyingo. 24 Banabas ngu oni gome Yuka Kundingiyi, ko, Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo muri, ngu enengo newendemo uro, angero, yanggango oruwo. Nguro ngu, simoo bare urungga oorengo Yisasro nowoondoyemo hamoo tero, Oo Bidodo Simburi nguno ombuyingo.

25 Arisa, ngu naruno, Banabas ngu Tarsas endemo uro, Sol erewewero oorowuyingo. 26 Banabas Sol erewero, kenoro, yoro, Andiyok endemo ko oorowuyingo. Dagoma gura ngu bidodomo, Sol Banabasya Andiyok nguno ootooro, Anutro oni simoo bare mande yunoro, etuyerootori oruwonggo. Yo, hamoo, ene oni simoo bare urungga oorengo Anutro mande yunoyingo. Andiyok nguno ngu, Yisasro kirikiri onindo oowooyi ngu Kristen oni koretero, ero eyingo.

27 Ngu naruno, Anutro ingondudu eyingo oni gidarega Yerusalemnonggo ootoogero, ende yokoro, Andiyok nguno oorowuyingo. 28 Oni gura kewooroyemo oruwoku, ngu oowooyi Agabas. Ene dikaro, Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni, ngundo etoni, ero eyingo. Oodoro kumooyingo naru urungga Iserel mera bidodomo, ko, endeni endeni mera bidodomo nguya omburo tunootewa. 29 Ngu mande ewoku ngu ingoro, nguro Yisas keyimo oni simoo bare ene beye yeyi, Yudiya merako Yisasro keyimo dobookuriye hoorooweyeroweroyimboro soweyowero mande guranangge, ero gosiyoyingo. Ngundiro teweroyimboro, Yisasro kirikiri oni songo songo beye enengomo oodoni, ngunonggo wesoowooro, gumi ngu kongga ngu tewero, ero eyingo. 30 Ene ngundiro tetoyi, Banabas Sol eragado beye ngu yoro, Yisasro keyimo oni nguro tabango onino yunoweroyimboro Yerusalemno oorowuyingo. Kootuyisina, ngu mande Agabas ewoku, ngu Rom merako sobosobo oni koreteyingo, Kolootiyas, enengo naruno, mande ewoku, ngu engge tunootewo.

Herodndo Yemus Ureni Kumootoni, Pita Yoro, Ya Biyomimo Yeyingo

12 1 Ngu naruno, Iserel mera sobosobo koreteyingo oni oowooyi Herod, ngundo Anutro Yisas keyimo oni simoo bare gidarega yutoro, yomburibariyeroro, ya biyomimo yoyeyingo. 2 Ene Yemus, Yon koneyo, ureni kumooyingo. Ene dugebo doongooni kumooyingo. 3 Ene ngundiro tetoni, Yuda oni yeyoro, nguro gome ingootoyi, nguro Herod ene Pita nguya yoro, ya biyomimo yeyingo. Ene ngu muringga ngu Yuda oni Oo Manongoyingo Yis Kini Kingo Kayingo Kundingiyi Naruno (Enengo Pasowa Naruwo) nguno teyingo. 4 Ngu naruno, ene Pita dowooro, ya biyomimo yero, me oni wata namoraya kandeyemo yeyingo. Ngu me oni watangga guranangge nanggega, nguno me oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

namorayayi ko tero oruwonggo. Ngundo ngu Pita sobowooyi ero nguno
yeyingo. Herodndo ngandiro ingondudu teyingo. Pasowa naruwo
kinitetoningga ngu, Pitaro mandeni Yuda oni simoo bare doongeyemo
wirikoro, Pita ureyi kumoowa, ero ingoyingo. 5 Ngundiro nguro, Pita
ya biyomimo oodoni, me onindo nguno sobowooyingo. Ene Yisasro
keyimo oni simoo baredo ngu yowuruwooro, Pitaro Anutno yanggango
oorengo yemboongeyingo. Anutdo Pita gome sobowooni, ero nguro
yemboongeyingo.

Anutro Sambono Oni Engel, Ngundo Pita Ya Biyomimonggo Andangeyingo

6 Herod ene Pita yoro, tabango onino Koot mandeno yewero ingoyingo.
Ngu suwoono, Pita ene me oni eraya kewooroyarimo wereyingo. Ene ngu
uto yanggango oowooyi sen, ngundo kekandeyi eraya eraya gosiyoyingo.
Ene toongeweroyi kini, nguro me oni ngu yamukono sobowooro oriyingo.
7 Ngu naruno nangge, Anut Oo Simburi nguro sambono oni, Engel, ngu
tunooteyingo. Ngu oningga ngu tunootetoni, soru himi ya newendemo
himi yeyingo. Engeldo Pita tanggeyisina dowooro, yokutuwooro eyingo.
Sodedo ootooge! Ero etoni, Pita ootoogetoni, kekandeyimo utoku besero,
nggorongero, merako sorero toongeyingo. 8 Ngundiro tetoni, Engeldo
eyingo. Pita gengo towi nengguro yoya, yemuya, wanggagemo uto
ngu yoya, gosiyoya, gengo kengge goweyi (Su) ngu yoya, kenggemo
ye! Ngundiro etoni, Pita ootoogero, Engeldo oo ewoku, ngundiro
temukowooro. Ngundiro tetoni ngu, Engeldo mande gura eyingo. Gengo
dogigiro nengguro yoya, teya, no keneroya, ombuga, ero etoni, ngundiro
teyingo. 9 Pita ngu ya gumingga ngu yokoro, ene Engel keyoro, oorero,
ene ngu ingoyingo. Ngu ooga Engeldo etoni, hamoo ma teyingo. Ene
ngu gabono nangge kenooteno, ero ingoyingo. 10 Asa, Pita Engel eragaya
oorowuyingo. Oororo, me oni watangga koreteroga ko wata kootungga
nguya dagayeroyingo ngu, ene watayi kini. Eragado ya biyomi yokoro,
yade yade oororo, Yerusalem oonggoo pawa nguro yamuko yanggango
biyomi teyingonggakuno oorowuyingo. Ngu yamukongga ngu kuri
enengombo goosooro, kurundodo oruwo. Nguro Pita eraga nguwoore
ende oorero, oore gura keyoro, saro oorowuyingo. Oororo, Engelnggaku
sodedomangge Pita yokoro toongeyingo.

11 Ngundiro tetoni ngu, ngu naruno, Pitaro ingonduduni himi yetoni,
ene ingoyingo. Yo, no ataga ingootenoku, Anut Oo Bidodo Simburi
Simbune, ngundo enengo Engel soweyootoni, omburo, ngundo Herod
kandeyimonggo no noyoote. Ene oo bidodo Yuda oni simoo baredo
biyomi nono tewero ingondudu tewonggoku nguya, ngunonggo noyoote,
ero ingoyingo. 12 Pita ngundiro ero ingoro, Yon nemi Mariyando yano
oorowuyingo. Yon ngu oowooyi gura Mak. Ngu yanggano nguno,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni simoo bare oowooyingga yowuruwooro, Anutno yemboongero, oruwonggoku Pita nguno oorowuyingo. 13 Oororo, Pitando yamuko endesinanggo ureyingo. Ngundiro yamuko utoni, ya nguno ko teteku bare gurado ingoyingo. Ngu barega ngu oowooyi Roda, ngundo yamuko goosoowero, yamukono oorowuyingo. 14 Oororo, ngu barega, ngundo Pita manggowo ingoro, oni oni urungga tero, nguro ngu, ene yamuko ma goosooro, sodedomangge yowoorengoro, kendutero, ya newendemo uro, meno manggaru tero eyingo. Ehe! Pita endesina dikateku awe! Meno manggaru tero, ero eyingo. 15 Ngundiro etoni ngu, yano onikundo ngu barega nguya eyingo. Ge mboorombo goyoote! Ngundiro etoyi, ngu barega ngundo yanggango oorengo meno eyingo. No hamoo oorengo eteno! Pita endesina awe! Ero ko eyingo. Etoni, yano onikundo gumi eyingo. Ngu enengo Engelkundo ngu bine? Ero eyingo.

16 Ene Pitando yamuko senggedodo utoro oriyingo. Ngundiro tero oodoni, arisa, ene yamuko goosooro, Pita kenoro, soriyokoyingo. 17 Pitando kandeyi okooro eyingo. Ye ari ma tewero, ero eyingo. Arisa, Pitando ndaditero mayeteku, nguro muri wesiyoro eweroyimboro teyingo. Oo Bidodo Simburi, ngundo ya biyomimonggo noyoro, endesina yewoku, nguro mande wesiyoro eyingo. Ye komo, nga mande muringga ngaro, Yemusno ko dobookurine gidaregano nguya etoyiga ingoyi. Ngundiro ero, Pita endesina ko oorero, ene ende yokoro, yade ende gurano toongeyingo.

18 Kootuyisina, sengero ogisa ooretoni ngu, me oni Pita ereweyingo. Erewero sumoo eyingo. Pita ndano? Ero erewero ma kenoyingo. 19 Herodndo ngu ingoro, nguro ene oni sureyerootoni, ngundo Pita ko erewero ma kenoyingo. Nguro ngu, Pita erewero yokoro, nguro yamukono me oni watangga Pita sobowoowonggoku ngu, wirikoyeroro, ngu onikuya sanggiri urungga tero, ngu yoyoro, yureni kumoowero mande gosiyoro eyingo. Ngundiro ero, Herod ene Yudiya ende yokoro, ene Sisariya endemo uro, nguno oruwo.

Herod Kumooyingo

20 Herod ene Tayiya, Sayidon ende erayaga nguro oni simoo bare rongge sambi tero, nguya sanggiri urungga teyunoyingo. Ngundiro tero yokootoyi, ngu ende erayaga ngu yowuruwooro, Herodno mande yomosiyoweroyimboro mande soweyoro ombuyingo. Herodro ya musiyomo nguro sobosobo oni oruwo. Ngu oowooyi Balastas. Ngu Tayiya Sayidon ende erayaga nguro oni, ngundo Balastas sumoo inoro, sureyootoyi, ngundo Herodno oororo mande yoonenengowa, ero eyingo. Nguno etoyi, ngundo nguro sanggirini yeni imakeni, ero nguro sumoo eyingo. Ngu oni ngu, ene Herod nguro merakononggo oowari uriyootenggoku, nguro ene siyeweroyimboro eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

21 Arisa, naru gura Herodndo yeyingo, ngu naruno nguno, Herod ene
mera oo bidodo sobosobo koreteyingo nguro nengguro gome gomemu
tero, omburo, oo bidodo sobosobo oniro yabano bibitero, ngunonggo
mande mande urungga piru oorengo simoo bareno eyingo. 22 Mande
emukootoni ngu, mandeni gome ingoro, nguro oni simoo baredo meno
manggaru tero, ero eyingo. Ngu manggowooga ngu anut gura manggowo!
Ngu oni manggowo ngundiro kini! Ero eyingo. 23 Ngundiro etoyi, Herod
ene Anut oowooyi bingamini ma eyingo. Kini, ngu enengo newendemo
gosiyoro, ene yowoorengoro, Anut bingami ma eyingo. Ngundiro tetoni,
nguro sodedomangge Anutro Engel onindo omburo, Herod utoyi,
goweyimo buni tunootero, ngundo songgiwi kiro sobiyootoyi, Herod
kumooyingo.
24 Ene Oo Bidodo Simburi nguro mandeni yanggangododo tero,
ngundo oni simoo bare nowoondoyemo utoni, ene gome keyoyingo. Ngu
mandeningga ngu urungga tunootero, ngundo endeni endeni bidodomo
oorowuyingo.
25 Banabas, Sol eragado, enengo kongga ngu temukoro ngu, asa,
ene Yon nguya yoro, Yerusalemno ko oorowuyingo. Ngu Yonngga ngu
oowooyi gura Mak.

Banabas, Sol Eraga, Anutro Kono Soweyeroyingo

13 1 Andiyok endemo, Yisas keyimo oni simoo bare kewooroyemo
Anutro ingondudu eyingo oni, ko, etuyeroyingo oni nguya nguno
oruwonggo. Ngu oni ngu oowooye ngandiro: Banabas; Simiyon, ene
oowooyi gura Nayisa, (ngu damoni ngundiro goweyi iriyo); Lusiyas, ngu
Sayirin endemonggo oni; Maneyen ngu Herod, mera sobosobo koreteyingo
oningga, nguro dobooyi; ko, Sol oningga nguya oriyingo. 2 Naru gurano,
Yisasro keyimo oni simoo bare Anut Oo Simburi nguno yambo mande tero,
oowari oo nguya roogo tero, yemboongetoyi, ngu naruno, Yuka Kundingiyi,
ngundo eneya eyingo. Ye komo Banabas, Sol, eraga, noro ko nangge teri,
ero rogoyeroyingo. Yo, ene nondo ko teyi, ero negoyerowonoku, ngu
nangge teyariyi, ero eyingo. 3 Arisa, Yuka Kundingiyimboro mande ingoro,
ene oowari oo bidodo roogo tero, ene kundingiyi ootooro, ngunonggo ene
yanggango yemboongero oruwonggo. Ngundiro oode yokoro ngu, asa, ene
Banabas, Sol, eraga, tabayarimo kandeye yero, Anutno yemboongero ngu,
ko nguro nangge teri, ero rogoyerowonggo. Ngundiro tero, Banabas, Sol,
eraga, soweyerootoyi sayingo.

Banabas, Sol, Eraga, Sayiparas Meradonimo, Mande Gome Ngu Yootunoro Eyingo

4 Yuka Kundingiyi ngundo soweyerootoni, Banabas, Sol eraga sayingo.
Ngundiro nguro, Banabas dobooyi Sol nguya ende gura oowooyi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Selusiya nguno uro, ngu sono wendeyimo nguno wanggo sanganimo
ooretori, wanggobo yoyoro, Sayiparas meradonimo oorowuyingo.
5 Oororo, Sayiparas meradoni nguno ende gura oowooyi Salamis nguno
tunooteyingo. Ngu endega nguno, Yuda oniro yowuru ya nguno uro,
Anutro Mande Keta Mesarango ngu yano wesiyoro eyingo. Yon oningga
ngu nguya Banabas, Sol, eraga, hoorooweyeroro, ko teyingo.
6 Banabas, Sol, eraga, Sayiparas meradoni, ngu bidodomo endeyoro,
yade oororo, Pepos endemo uyingo. Ngu endemo nguno, Yuda oni gura
kenoyingo. Ngu oningga ngu, ene gosonggi gura gura teroruwo. Ngu
oningga ngu enengombo ngandiro ete. No Anutro ingondudu eyingo oni
eteku ngu, ene godange ete. Ngu oningga ngu oowooyi Ba-Yisas, oowooyi
gura ngu Elimas. 7 Ba-Yisas oningga, ngundo Gabuman mera koreteyingo
oni nguro dobooyi. Koreteyingo oningga ngu oowooyi Serigiyas Polas.
Enengo ingondudu ngu gome oorengo. Ene Anutro mande ingowero,
nguro Banabas, Sol, eraga negoyeroyingo. 8 Ene Elimas gosonggidodo
oningga ngu, oowooyi Girik mandeno ngu damoni ngandiro: ngu
gosonggi oni. Ngu oningga, ngundo Banabas, Sol, eragado, Anutro mande
wesiyoro etori, enendo tootoongoro gosiyoweroyimboro. Ngundiro tetoni,
nguro ene mera oo sobosobo koreteyingongga, ngundo Anutro mande
ingoro, newende nguno ma yewero, ero ingoro gosiyoyingo. 9 Asa, Sol,
oowooyi gura ngu Pol, ngundo Yuka Kundingiyi urungga bidodomonggo
Elimas gome gome kenondadangero, manggaruwooro eyingo. 10 Ge Setan
nangoni! Ge muri gome mesarangomboro sanggiri teteku ngu, gengo
muringge ngu biyomi, ko, gengo godangengge oo biyomingge, ngundo
nowoondogemo urungga ooroote! Ngundo Oo Bidodo Simburiboro oore
muri gome ngu yomburiyeroroote! Gengo muri biyomingga, ngu ma
yokowa, bine? 11 Arisa, ingo! Ataga, Oo Bidodo Simburi enengombo
gurewa! Gutoro doongengge ukingowa! Ataga, ge sa ma kenowa! Ge
ngundiro oode, naru gidarega yokowa, ero eyingo.

Polndo ngundiro etoni, sodedomangge goboore wooro iriyo gura
tunootero, ngundo Elimas doongeyi ukingoyingo. Ngundiro
ukingootoni, mera ma kenoyingo. Mera ma kenoweroyi tero,
nguro ene oni erewero erewero oororo, oni gura dowooro,
ingootoni, ngundo mete hoorooweneroni, ero ereweyingo. 12 Mera
oo sobosobo oni urungga ngu kenoro, soriyokoro, sosorero, ene
Anut Oo Bidodoboro Simburi, nguro mandeni ingoro, newendemo
Anutro ingootoni, hamoo teyingo.

Banabas, Sol, Eraga, Pisidiya Merako Andiyok Ende Nguno Ko Teyingo

13 Polya oni endeyoyingo, ngu bidodo Pepos ende yokoro, wanggo
sanganimo oorero, Pega ende, ngu Pambiliya merako oorooteku, nguno
oorowuyingo. Oororo, Yondo oniku yoyokoro, enesu nangge Yerusalemno

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ko oorowuyingo. 14 Oorowutoni, oni songoku Pega ende yokoro, oororo,
yade Andiyok ende, Pisidiya merako oorowuyingo. Ngu narungga ngu,
kando naru nguro ene Yuda oniro yowuru yano uro, nguno bibiteyingo.
15 Bibitetoyi, yowuru ya nguro tabango, ngundo mamana mande Anutro
ingondudu eyingo oniro mande kandangeyingo. Kandangero yokootoyi,
kootuyisina, Polndo enengo dobookuriyi nguya negoyeroro eyingo.
Dobookurine, ye mande gura simoo bare nowoondoye yanggango
teyunoweroyi moore tetoningga ngu, mete wesiyoya, etoyiga ingoyi, ero
eyingo.
16 Ngundiro etoyi, asa, Polndo ootoogero, kandeyi okooro, ero eyingo.
Ye Iserel oni, ye oni sowe gura gura Yuda oni kini Anutro ingoro, yambo
mande tetenggoku ngu, ye ingoyi! 17 Nga Iserel oni ngaro Anutga,
ngundo osisambananimo yootunoyeroro, sunggi eneno yeyingo. Ngu
naruno, ene Igip merako yuto oodoyi, ene Anutdo oode, oni simoo bare
oowooyingga yoyeni tunooteyingo. Kootuyisina, Anutro yanggangonimbo
ko yoyootoni, Igip mera yokoro sayingo. 18 Oni kini kingo merako
nguno, dagoma onibi eraya (40) nguno, Anutdo Iserel oniku enengo
mandeye muriye biyomi teyingomu, nguro Anutdo newende kowuri
urungga oorengo ingoyingo. 19 Anutdo Kenan merako oni simoo bare
sowe kandegura gidemboro eraya (7) yomburiyeroyingo. Yomburiyeroro,
meraye Iserel oni simoo bare yunoyingo. Ene ngu merangga nguno
oruwonggoku, ngu dagoma urungga oorengo (450) nguno oruwonggo.
20 Kootuyisina, Anutdo Iserel oni wirikoyeroweroyi oni ngu kandeyimo
yetoni, ngundo Iserel simoo bare soboyeroyingo. Ene ngundiro tero
oodoyi, oororo, Anutro ingondudu eyingo oni oowooyi Samuwel oningga
nguro naruni ngu kiniteyingo. 21 Ngu naruno, Iserel simoo baredo mera
oo bidodo sobosobo koreteyingo oni gura yowero, nguro Anutno sumoo,
ero eyingo. Etoyi, nguro Anutdo oni gura oowooyi Kis, ngu nangoni
ngu yunoyingo. Ngu Kis oningga ngu nangoni oowooyi ngu Sol. Ngu
oningga ngu, Beniyamin oningga, nguro sembeni. Sol ngundo sobosobo
oruwoku ngu, dagoma onibi eraya (40) oruwo. 22 Ene Anut Oo Bidodo
Simburi, ngundo Sol oningga ngu andangero, Dewit yoro, ngu musiyomo
yeyingo. Anutdo oni simoo bareno Dewitro, ngandiro eyingo. No Dewit
Yesi nangoni kenowono. No nowoondone ngu enengo gome ingooteno.
Dewitdo ngu nondo ingootenoku, ngundiro ko tewa. Anutdo ngundiro
eyingo. 23 Anutdo nguro kuri mande gosiyoyingo ngundiro tunootewo.
Ngu ngandiro eyingo. Dewitdo nguro sowenimo ngu, nguno nondo
Yisas yewe tunootewa, ero eyingo. Ngu oningga, ngundo ngu Iserel oni
simoo bare bidodo muri biyomimonggo ngu andayeroro, ko yoyowa.
Ene noore ko yoyoweroyi oni. 24 Kurimi Yisas ma ombuyingomo, ngu
naruno, Yondo Iserel oni simoo bare bidodomo mande wesiyoro yunoro
eyingo. Ye komo nowoondoye hamoo yowoorengoya, sono kundingiyi nga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

gimuyi, ero eyingo. 25 Yon enengo koni namoko yokoweroyi naruno, ene
sumoo yunoro eyingo. Ye noya ndadiro etenggo? No ngu yendo oningga
sobowooro oorootenggokungga ngu kini. Ene ye ingoyi. Oni gura no
keneroro, ombutekungga ngu, ene oni urungga oorengo oowooyidodo. No
ngu enengo ko oni nangge.
26 Ye dobookurine, Ebarahamro osisembeni, ko, ye oni sowe gidarega
Anutro yambo mande tetenggoku oni, ye ingoyi! Anutdo mandega
ngu nooreno soweyowoku ngu ngandiro. Anutdo Yisas ngu noore ko
yoyoweroyimboro soweyoyingo. 27 Ene oni Yerusalemno ko enengo
tabango oni ngudodo, Yisas oningga nguro ene gome ma ingoro,
kootu inoyingo. Ene kando naru bidodomo, Anutro ingondudu eyingo
oniro mande ngu kandangero ingowonggoku, ene nowoondoyemo ma
siriyoyingo. Yo, Anutro ingondudu eyingo onindo oni simoo baredo Yisas
kootu inowanggo, ero kuri eyingomu, ngu ataga engge tunooteyingo.
28 Yudaro tabango onikundo ngu Yisas goweyimo biyomi guraro ureyi
kumooweroyi, oo gura ma kenoyingo. Kini, ene Rom Gabuman oni,
ngundo Iserel merako oo sobosobo koreteyingo oni oowooyi Payilat,
nguno meno manggaru tero eyingo. Utooga kumooni! Ero eyingo.
29 Ene ngundiro tero yokoro, kootuyisina, de omukondi sanganimonggo
andangero yoro, mere gurano merengoowanggo. Ene Anutro ingondudu
eyingo onindo mande nakangoyingo ooku bidodo temukoyingo.
30 Yisas kumootoni, merengooyingomu, Anutdo ngunonggo, ene ko
yokutuwootoni, ko keta ootoogeyingo. 31 Ngundiro tetoni, oni Galili
merakonggo Yisasdodo Yerusalem mayeyingomu ngu, naru oowooyingga
Yisas kenoyingo. Ngu oni, ngundo Yuda oni simoo bareno nguro mande
wesiyoro ewonggo. 32-33 Ene mande gura eyingo. Noorendo mande gome
ngu yeno wesiyoro eteto. Ngu ooga kuri Anutdo noorengo osisambanani
yunowero mande, ero gosiyoyingo. Yo, ngu ooga Anutdo ero tewero
mande ero gosiyoyingomu, ngu ataga, noore enengo bugobugonimo
engge tunootete. Yo, yambo Sam bukno Anutdo Yisasro ngandiro eyingo.

Ge noro nangone. No ataga oni doongeyemo wesiyoro no gengo
awangge. Ero eyingo. *(Sam 2:7)*

34 Anutdo Yisas merenonggo ko yokutuwooyingomu, ene mereno ko uro
ma buwoo yeyingo. Nguro ngu, Anutro mandeno ene ngandiro eyingo.

No oo gomemu kundingiyi ye yunowanoku, kurimi no oo
ngundiro Dewit inowero mande gosiyoro ewonowo. Ero eyingo.
(Ayisaya 55:3)

35 Ngundiro nguro, yambo Buk Sam gurado Anutya ete.

Ge gengo oni kundingiyi yokootoyi, ma buwoo yewa. Ero eyingo.
(Sam 16:10)

36 Noore ingooteto. Dewit ene Anutdo ingooteku, ngundiro oni simoo
bare kewooroyemo enengo mandeni ngu keyoro, ko teyingo. Kootuyisina,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ene kumootoni, enengo osisembeni tanggeyemo merengooyingo. Ene
ngu goweyi ngu buwoo yeyingo. 37 Yo, Dewitro goweyi buwoo yetoni,
ene ngu oningga ngu Anutdo yokutuwootoni, keta ootoogeyingongga
ngu, ene ma buwoo yeyingo. 38-39 Arisa, ye dobookurine, ngu mandega
ngu gome ingoyi! Noorendo mande ngandiro nguro yeno wesiyoro
eteto. Ye Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, Yisas ngundo,
yengo weti mbumbuwa bidodo andangero, sonowooro kabeteyunoyingo.
Ene Mosesro mamana mandeno, ene mete yengo weti mbumbuwa
andangetoyi ngu, ene ngu ooga, ngundo Anut doongeyimo goyeni, oni
nenengo ma tunootewanggo. Kini, nga Yisas oningga ngando nangge ene
mete oni simoo bare bidodoboro weti mbumbuwa andangetoni, Anut
doongeyimo yoyeni, ye oni nenengo gome tunootewanggo. 40 Ngundiro
nguro, mande nga yeno ombuteku ngu, ye ingonda teyi! Ngu ooga yeno
ma ombuwakuro, nguro kurimi Anutro ingondudu eyingo onindo, nguro
eyingo. Anutro bukno, enendo ngandiro eyingo.

41 Ye yomooyinoro, kootuyisina mande ewonggoku oni, ye ingoyi! Ye
ngu ooga ingondudu urungga ingoro, nguro biyomi yewa. Nguro
no yengo naruno ko gura tewanoku, ene oni gurado ngu kongga
nguro yeno etoni, ye ngu ingoro, hamoo ete, ero ma ingowero. Ero
eyingo. *(Habakak 1:5)*

42 Ngundiro mande emukoro ngu, Pol, Banabas eraga, endesina
ooretori, oni simoo baredo eneya, ero eyingo. Andeno naru
kundingiyingga nguno nguya, nga mandega nga nangge, nooreno ko
wesiyoya eri, ero eyingo. 43 Ene yowuru ya yokoro, endesina oorero, Yuda
oni simoo bare oowooyingga oorengo, oni sowe songoku nguya Anutro
mande ingoro, nguro koyi tetenggoku oni, ngundo Banabas, Pol eraga
keyeroyingo. Ngundiro keyerootoyi, eragado Anutro sumange mande ngu
yanggango teya oriyi, ero ingondudu yunoyingo.

44 Andeno, naru kundingiyimo, ngu endemo oni simoo bareku
namoko bidodo, ngundo Oo Bidodo Simburi nguro mandeni ingowero,
yowuru yano uro yowuruwooyingo. 45 Oni simoo bare urungga oorengo
mayero, yowuruwootoyi, Yuda onindo ngu oni sowe gidarega Yuda
oni oowooyingga oorengo ngu yeyoro, nowoondoyemonggo biyomi
urungga ingoyingo. Nguro ngu, ene damoni yero, Pol eragaro mandeyari
tootoongoro, yomburiyoro yomooyunoro, kootuyarisina nguya mande
mande teyingo. 46 Ngundiro tetoyi, nguro ngu, Pol, Banabas eragado
mande yanggango oorengo manggaru tero eyingo. Hamoo, noore Anutro
mande komo ye Yuda onino koretero erogogo, ene ye nga mandega nga
ngu yokoro, kootu inoyingo. Kootu inoro, ye yengombo ingonduduyemo
ye mete Anutya suwooyi sano keta sugi sugi oruweroyi, ngu ma yowero
ingootenggo. Nguro ngu, ye ingoyi! Ataga noore yowoorengoro, oni
simoo bare sowe gidaregano, Yuda oni kini nguno sawaro. 47 Anut Oo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Bidodo Simburi, ngundo nooreno mande yanggango yunoro, Polro ngandiro ewo.

> No ge goyetenoku ngu, ge oni sowe gidarega Yuda oni kini nguro soru. Gedo ende mera bidodo nguno, oni simoo bare bidodo hoorooweyero, ero ewo. Ngundiro tetoyi, Anutdo ngu oni simoo bare ngu weti mbumbuwa andangeyunoro, ko yoyowa. Ero eyingo. *(Ayisaya 49:6)*

48 Oni sowe gidarega Yudaro yowuru yano oorootenggoku, ngu mandega ngu, mandeni ingoro ngu, ene oni oni tero eyingo. Anut Oo Bidodo Simburi, nguro mandeni ngu gome oorengo! Ero eyingo. Nguro ngu, simoo bare bidodo Anutdo rogo tewoku, ngundo keta suwooyi sano oruweroyiga, ngu ooro ene Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo.
49 Ngu naruno, Oo Bidodo Simburiboro mande ngu mera gidarega bidodomo oorowuyingo. 50 Ene Yuda onindo ende nguro bare yambo mande tetenggoku oowooyedodomu, ende nguro tabango oni ururumu oowooyedodomu, ngu nguya nowoondoye yeyi, sanggiri yunootoyi, ngundo Pol, Banabas eraga yutoro, enengo ngu endega ngu yokoya sari, ero oweyingo. 51 Ngundiro tetoyi, nguro Pol, Banabas eragado ootoogero, keyarimo kukukakawu mera ngu endemo nguno yonggurumootori, merako uyingo. Simoo bare ngu enengo muri biyomiye, ngu ngundiya orini, ero nguro kumana biyomi yeyunoyingo. Ngundiro tero, eraga ootoogero, Ayikoniyam ende oorowuyingo. 52 Yisasro ko oni simoo bare ngu, ene Yuka Kundingiyimbo nowoondoyemo yanggango oorengo uro, angetoni, ene ngunonggo oni oni urungga oorengo teyingo.

Banabas, Pol Eraga, Ayikoniyam Endemo Ko Teyingo

14 1 Ayikoniyam endemo nguya, ene Anutro mande wesiyoro, ngundiro teyingo. Banabas, Pol eraga, enengo muriyari ngundiro teteriku, ngu Yuda oniro yowuru yano uro, nguno Yisasro mande wesiyoro eyingo. Erayaga ngu mande gome wesiyoro etori, nguro Yuda oni simoo bare, ko, oni simoo bare sowe gidarega oowooyingga oorengo nguya mandeyari ingoro, nowoondoyemo hamoo teyingo. 2 Ene Yuda oni gidare ngu nowoondoyemo mande ngu ingootoyi, hamoo ma teyingo. Nguro ngu, ene oni sowe gidarega nowoondoye yokutuwoorootoyi, nguro ene oni erayaga nowoondoye sanggiri tero, mundi teyingo. 3 Banabas, Pol eraga, Ayikoniyamno naru pirungga nguno oriyingo. Erayaga ngu Oo Bidodo Simburi nguro mandeni wesiyoro ewero, yanggango yeyingo. Oo Bidodo Simburi ngundo, erayaga ngu kandeyari yeni, yanggangododo tetoni, ngundo ko muri songo oorengo onindo ma teweroyimu ngu tero, ene oni simoo bare etuyerowo. Oo Bidodo Simburi nguro sumangeni ko mandeni ngu hamoo oorengo, ero ngundiro etuyeroyingo. 4 Ene ngu endemo oni simoo bare ngu wesoowooro, wata gura gura teyingo. Wata

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

gura Yuda oniya siyeyingo. Wata gura Yisasro soweyeroyingo Aposel oni erayagakuya siyeyingo.

5 Ngundiro tetoyi, kootuyisina, oni sowe gidarega, Yuda onidodo, ko enengo tabango oni nowoondoyemo hamoo ma teyingomu, ngudodo ootoogero, yowuruwooro, mande ero gosiyoro, Pol, Banabas eraga, biyomi teyunowero ingoyingo. Nguro ngu, ene digi yoro, oorongooro, yureyi kumoowero, ero ingoyingo. 6 Mande ngundiro gosiyootoyi, ene Banabas, Pol eraga, ngu ingoro, nguro sodedomangge ene saro, yade oororo, Layikoniya, merako nguno Listara, Debi ende erayaga, ko, ngu tanggeyimo ende nguno nguya sayingo. 7 Saro, ene Anutro Mande Keta Mesarango ngu ende nguno koyi tero, wesiyoro eyingo.

Banabas, Pol Eraga, Listara Endemo Ko Teyingo

8 Ngu naruno nguno, Listara endemo, oni gura bibitero oruwoku, ene keyi ngu yanggango kini. Ene kurimi nemimbo keyi biyomi ngundiro bisiyoyingo. Ngu oningga ngu keyimbo bodaga ma endeyoyingo. 9 Polndo mande etoni, ngu oni keyi biyominggakundo Polro mandeni gome ingoro oruwo. Ngundiro ingootoni, Polndo gome gome kenondadangero, ingowoku, ene newendemo hamoo, ngundo ngu ene metemi teweroyi, ngu kenoyingo. 10 Ngundiro nguro, Polndo mande eneno meno eyingo. Ge ootoogeya, kenggebo nenengo dika! Ero etoni, oninggaku ngundiro ingoro, arisa, sodedomangge ene parero oorero, kewoongoro oorowuyingo. 11 Ene ngundiro tetoni ngu, oni simoo bare urungga oorengo ngu ooga Polndo teteku, ngu kenoro ngu, Layikoniya mandenonggo meno manggaru tero eyingo. Anut, garo oni ngundiro tunootero, nooreno ombutenggoku ngu! Meno ero eyingo. 12 Banabas anut gura oowooyi Sus, ero, ko, Pol ngu anut gura, oowooyi Hermis eyingo. Ngundiro oowooyi etoyi, ndawugaro nguro, Polndo ngu keyi biyomingga nguya ootooge, ero etoni, nguro ene Polya anut Hermis eyingo. 13 Susro kootu ya, ngu ende ngu dabemisina oruwo. Ngu yowuru yangga nguro Susro wooro yeyingo oningga, ngundo Bulmakawu urumoni gura yoro, irosara utono gosiyoyingomu yoro, omburo, sisi pawa yamukono ombuyingo. Ngundiro tetoyi, ende nguro oni simoo bare ngu bidodo yowuruwooro, Banabas, Pol eragano, wooro yewero, ero teyingo.

14 Ene ngundiro tetoyi ngu, Aposel oni erayaga, ngu Banabas, Pol, mande ngu ingoro ngu, arisa, enengo nengguroyari dowooro, oomboongeweroyi tero, kendutero, simoo bare kewooroyemo oororo, manggaru tero eyingo. 15 Ye oni simoo bare, ndadiro nguro, ye ngundiro tetenggo? Noore ngu oni oorengo, noore ye ngundiro! Ngu hamoo noore oni nangge! Noore omburo, Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro, yeno ero, nguro ye ngu ingoro, muri biyomi ngu yokoya, ye yowoorengoya, nowoondoye Anutno yeya, nguno keta oriyi. Anut ngundo sambo,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mera, wendeyi, nguya yeyingo. Ngano oo oorootenggoku, ngu bidodo
nguya yeyingo. 16 Hamoo, kurimi ngu oni simoo bare mera bidodomo
yoyokootoyi, enengo muriye biyomimo endeyoro oruwonggo. 17 Ene Anut
doongeyimo, oo ngu bidodo ma kombiteyingo. Kini, ene oo gomemu
nooreno teteku, nguro noore tunoo oorengo etuyerooteku, ene Anut
gome. Ene sambono oode, ngunonggo sono midugu yeni, yeno omburo,
ngundo tetoni, oowari urungga gome oorete. Enendo oowari gome
noore yunoro, ngunonggo ye nowoondoye yeni, oni oni tete, ero eyingo.
18 Banabas, Pol eragado, ngu mandega ngu eyingo. Ene erayaga ngu oni
simoo baredo wooro yewero tewonggoku ngu yokoyi, ero, ko yanggango
teyingo. Nguno ngu, ye komo noore eragano, wooro ma yewero, ero
eyingo.

Onikundo Digi Yoro, Pol Ureyingo

19 Arisa, ngu naruno nguno, Yuda oni gidarega nguro ende erayaga
ngu Andiyokno Ayikoniyamno, ngu Listara endemo mayero, endemo oni
simoo bare nowoondoye yokutuwooro ganaganayerowonggo. Ngundiro
ganaganayerootoyi, nguro endemo oni ngu sanggiri urungga tero, ene digi
yoro, ngundo Pol ureyi kumooyingo. Pol bingo woosooro, endesina oorero,
nguno yeyingo. Oni Pol urewonggoku, ngundo ngu Pol kumoowo, ero
ingoyingo. 20 Ene Yisasro keyimo oni simoo bare mayero, Pol bingonggaku
pawangoro oruwonggo. Oodoyi, Pol ko ootoogero, ende newendesina ko
uro wereyingo. Sengetoni, dobooyi Banabasya, Debi endemo oorowuyingo.
21 Ngu Debi endega nguno, ene mande gome ngu wesiyoro eyingo.
Nguno simoo bare urungga koyi tetori, ene Yisasro ko oni tunooteyingo.
Kootuyisina, ene Listara, Ayikoniyam, Andiyok endemo ko oorowuyingo.
22 Nguno Yisasro keyimo oni simoo bare nowoondoye yanggango
teyunoro, mande eyingo. Ene mande yanggango ero eyingo. Ye komo
nowoondoyemo hamoo teyingo yanggango orini. Noore Anutro endega
enengombo oni simoo bare soboyerooteku, ngu newendesina uwero
ngu, asa, koretero ngu, noore komo merako ngano kowuri urungga
koorowoorogogo uwato, ero eyingo. 23 Ende ngu bidodomo, Pol, Banabas,
eragado, ngu oni Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggango
yunoro, ngu rogo tetori, ngu oni, ngundo tabango tunooteyingo.
Ngundiro tetoyi, oni simoo bare ene oowari yokoro, kundingiyi tero,
yemboongero nangge ootooro, ngunonggo tabango oniku ngundo Oo
Bidodo Simburi Simbunani ngu kandeyemo yero, ndawugaro nguro, ene
nguno nowoondoyemo hamoo tewonggoku nguro.

Banabas, Pol Eraga, Ene Andiyok Ko Oorowuyingo

24 Kootuyisina, Banabas, Pol eraga, Pisidiya mera kewooro oororo,
Pambiliya merako tunooteyingo. 25 Eragado oororo, Pega endemo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mande wesiyoro ero yokoro, ene kootuyisina, erayaga ngu Ateliya ende
wendeyino nguno uyingo. 26 Ngundiro uro, Ateliya endemonggo ngu
wanggono ooretori, wanggobo yoyoro, Andiyok endemo ko urooreyingo.
Kuri ngu endemo Yisasro keyimo oni simoo bare, ngundo erayaga ngu
Anutro sumangeni nguno nangge ko teri, ero rogoyeroyingo. Erayaga ko
ngu teri, ero rogoyerootoyi, ene ko ngu temukoyingo.
27 Banabas, Pol eraga, Andiyok endemo mayero ngu, Yisasro keyimo
simoo bare yowuruyeroro, ko teworiku nguro mandeni oo bidodo
wesiyoro, ero eyingo. Ene oo bidodo Anutdo eneya tero tewonggoku,
ngu bidodo eyingo. Anutdo oni simoo bare sowe songomboro yamuko
goosootoni, ene nguya nowoondoyemo hamoo teyingo. 28 Ngundiro ero,
eraga, Yisasro keyimo oniya naru urungga nguno oriyingo.

Aposel Anutro Ko Nguro Yowuru Urungga Yerusalemno Tunootewo

15 1 Ene Yuda oni gidaregado, ngu Yudiya mera yokoro ngu, Andiyok
endemo mayero, Yisasro keyimo oni simoo bareno mande
mande etuyeroro, ero eyingo. Ye Mosesro mande muri ngu ma keyoro,
moondeye ma yomosiyootoyi ngu, arisa, Anutdo ye ma yoyowa. Ngundiro
nguro, ye komo Mosesndo muringga ngu keyoyi, ero eyingo. 2 Ngundiro
mande etuyeroro, etoyi, Pol, Banabas eraga, mande ngu ingoro, arisa,
ene sanggiri urungga ngu oni nguya tetori, ngu oni nguya ronggesambi
urungga teyingo. Ngundiro tetoyi, asa, Yisasro keyimo oni simoo baredo
Pol, Banabas eraga, ko, ngu merako oni gidarega nguya sureyerootoyi,
Yerusalem nguno ngu, mandega ngu, Yisasro Aposel oni, ko tabango oni
ururu ngudodo yomosiyowero oorowuyingo.
3 Nguro simoo baredo ngundiro soweyerootoyi, saro, oororo, Pinisiya
mera, Sameriya mera ngu ende erayaga ngu kewoorokuri oororo uyingo.
Yade oororo, Yisasro keyimo oni ngu oo teworiku, nguro Anutdo oni
sowe gidarega nowoondoye yowoorengootoni, ene nowoondoyemo
hamoo teyingo. Ngundiro etori, Yisasro keyimo oni nowoondoyemo
ingoro, nguro ene oni oni teyingo.
4 Pol, Banabas, eraga oororo, Yerusalemno tunooteyingo. Yerusalemno
Yisas keyimo simoo bare, Yisasro Aposel oni, tabango oni, ngundo yeyoro
kambayeroyingo. Pol, Banabas eragado, Anutdodo ko teworiku, nguro
mande bidodo yootunoro eyingo. 5 Ngundiro etori, ngu naruno, Parisi
oni gidarega ngu Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingomu, ngundo
ootoogero, Pol Banabas eraga goweyarimo mande sanggawero etenggo.
Ye komo oni sowe gidaregaro moondeye yomosiyerootoyiga, ene komo
Mosesro mamana mande ngu keyoyi! Eyingo. 6 Ngundiro etoyi, arisa,
Yisasro Aposel oni, tabango onidodo yowuruwooro, ngu mandega ngu
yomosiyowero eyingo. 7 Ene mande mande urungga ero, mande piru
woosooyingo. Ngundiro tetoyi, Pitando ootoogero eyingo. Yisasro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

keyimo dobookurine, ye ingootenggo! Anutdo kuri ko nga bayetero,
noore yunowo. Ene no yootunonerowoku ngu, no mande gome ngu
nangge etoowe, nguro oni sowe gidarega ngu mande ingoro, nowoondoye
yowoorengoro, hamoo tewanggo. 8 Anutdo ngu oni bidodoboro
nowoondoye kenoro ingoote. Ene garo etuyeroro, ene newendemo
metemi ingooteku, nguro ene Yuka Kundingiyi ene yunoote. Noore
yunowoku ngundiro. 9 Anutdo muri gura noore yunoro, muri guradiro
gura ene ma yunoote. Kini, ene Anutro nowoondoyemo hamoo tetoyi,
nguno ene nowoondoye yeni sarayi mete tetoyi, nooreno nguya ngundiro
teyingo. 10 Ngundiro nguro, ye ngundiro tetoyi, nguro Anutdo ye gumi
ogingo yeyunowa, bine? Ye ngu oo kowuringga, ngundo Yisasro keyimo
simoo bare bungeye ma gosiyowero. Kurimi osisambanani noore nguya
ngu kowuringga ngu koorowooweroyi, ngu ereremo kini. 11 Kini, ene
noore ngu nowoondonanimo hamoo tetoni, hamoo ingowato. Oo Bidodo
Simburi Simbunani Yisasro sumangeningga, ngundo nangge noorengo
bidodo yoyowoku ngu! Ngundiro nangge, ngu oni nguya yoyowaku ngu!
Ero eyingo.

12 Pitando mande ngundiro emukootoni, yowuru ngundo mande gome
ingoro, ene neneteyingo. Ngu naruno, Pol, Banabas eragado, muri songo
oorengo gura onindo ma teweroyimu, ngu tewori; ngu Anutro sumangeyi
mande, Anutdo ene kandeyarimo tetoni, simoo bare sowe gidarega
kewooroyemo, mande oo teworiku ngu nangge etori, ene sodeyero
ingoyingo.

13 Eragado mande ero yokootori, asa, Yemusdo eyingo. Yari
dobookurine, yari noro mande nga ingori! 14 Sayimondo yarino
kuri ewoku ngu, koretero Anutdo oni sowe songomo omburo, ene
ngu kewooroyemo enengo simoo bare nenengomu yoyoyingo. 15 Yo,
Anutdo oni sowe gidarega ngu kewooroyemo, ene gidarega Anutno
nowoondoyemo hamoo teyi, ero negoyerowoku, ngu nowoondoyemo
hamoo teyingo. Ngu mandega ngu ingondudu eyingo oni, ngundo
nakangoro, Anutdo simoo bare soboyerowaku, ngu Dewitdo kuri
soboyeroyingo ngundiro. Ene oo nguro ngundiro nakangoyingo.

16 Oo Bidodo Simburi, ngundo ewo. Kootuyisina, no ko ombuwano.
Ngu naruno, Dewitro yangga ngu kuri tookeyingo. Ngu nondo
ngu ko yewano. Ngu yangga nguro oo biyomi yeyingo. Ngu
nondo ko yomosiyootoowe, mete tewa. 17 Ngundiro nguro, simoo
bare bidodo, ene mete Anut Oo Simburi erewero kenowanggo.
Oni sowe gidarega nga ngu, nondo noro oni oorengo ero, sunggi
yewonoku, ngundo nguya erewereroro neyowanggo. 18 Kurimi
oorengo, Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo nga mandega nga
tunoo oorengo eyingo. Enengombo ataga nguya ngundiro, ero
eyingo. Ngundiro ero nakangoyingo. *(Emos 9:11-12)*

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

19 Ngundiro nguro, noro ingondudune ngandiro: oni sowe gidarega
nowoondoye yowoorengoro, Anutno nowoondoye yetoyi ngu, nguro
noore ko kowuri gura eneno ma yunowato. 20 Kini, noore komo so uyi
nakangoro yunowato. Ngu so uyiga nguno ngandiro nakangowero. Ene
oowari gura gura mbooroyi ngu ko wooro yeweroyimboro, anut godange
nguno ngu ma newanggo. Ene kameyi bareyi yomburiyoweroyi muri ngu
yokoyi. Nusako onindo utombo bungeyi gosiyootoyi, kumooyingomu,
ngu ma newero. Oo sidudodo nguya ma newero. 21 Noore ingooteto.
Kurimimonggo omburo ataga nga, roogo mande namoraya Mosesro
mamana mandeno oorooteku, ngu endeni endeni nga bidodomo wesiyoro
eyingo. Kundingiyi naruno, Yudaro yowuru ya bidodomo ngu, Mosesro
mande ngundiro ngu kandangero ingootenggo, ero eyingo.

Ene So Uyi Nakangoro Oni Sowe Gidarega Yunoyingo

22 Ngu naruno, Yisasro Aposel oni, tabango oni, Yisas keyimo oniku
bidodo mande guranangge ero, ene oni eraya, ko, enengo oni gidarega
nguya sureyerowero, eyingo. Ngu oni erayaga ngu, Yudas ngu oowooyi
gura ngu Banabas ko oni gura oowooyi Sayilas. Ngu oni erayaga ngu,
Yisasro keyimo oni simoo barero oni tabango oriyingo. Oni erayagado
ene nguya Andiyok endemo Pol, Banabas, erayaga oorowuyingo. 23 Ngu
oni erayaga ngu, kandeyarimo ngu so uyiga ngu yero, mande ero
nakangowoku, ngu ngandiro. Noore Yisasro kirikiri oniya, tabango oni,
noore yengo dobookuriye, noore nga so uyiga nga, ye Yisasro keyimo
oni sowe gidareganonggo, nguro nakangoyingo. Ye Andiyokno, Siriyano,
Silisiyano oorootenggoku, ngu bidodo okeyi, ero soweyeroyingo. 24 Noore
kuri ingowooto. Noorengo oni gidarega yeno oororo, ye ganaganayeroro,
yengo ingonduduye yomburiyowonggo. Ngu oni ngu noorendo yeno
ngundiya teyi, ero ma sureyeroyingo. 25 Ngundiro nguro, noore mande
ngu ingoro, noore mande guranangge, ero gosiyoro, nowoondonani
nguya guranangge yero, dobookurinani eraya sureyerootooye, ko,
dobookurinani eraya noore enengo gome ingootetoku, Pol, Banabas
nguya oorowutenggoku ngu! 26 Pol, Banabas eraga, enengo keta
oruweroyiga ngu yokoweroyimboro ma sosorero, ene noorengo Oo
Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, nguro nangge oowooyi
bingami okooyingo. 27 Arisa, noore Yudas, Sayilasya sureyerootooye
oorowuteri. Ene manggoyarimbo nga so uyino mandega nga, yeyunoro
ewari. 28-29 Yuka Kundingiyi nooreya oodoni, ngunonggo noore mande
ero gosiyoro, yeno etetoku, ngu ngandiro. Noore kowuri gura ye ma
yunowato. Mande etetoku, ngu nangge teyi! Ngu ngandiro: anut godange
nguno yemboongero oowari katenggoku, ngu ye ma newero. Ye sidudaro
ma newero. Ye onindo nusako bungeyi gosiyootoyi kumooteku, ngu
ma newero. Ye kameyi bareyi yomburiyoweroyi muringga ngu dagayi.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ye ingonda tero, ngu muri biyomi ngu dagaro ngu, ngu gome oorengo.
Okeyiyo, ye komo gome oriyi. Ngundiro nakangoro soweyoyingo.
30 Ngundiro tero, arisa, ene Yisasro keyimo onindo sureyerootoyi,
ene Andiyok endemo oorowuyingo. Nguno ngu, ene Yisasro simoo bare
yowuruyeroro ngu, so uyigaku yunoyingo. 31 Yisasro simoo bare ngu
so uyigaku ngu kandangero, ingoyingomu ngu mande gome, nguro ene
oni oni teyingo. 32 Ngu naruno, Yudas, Sayilas eraga, Anutro ingondudu
eyingo oni, nguro ene mande gome gome oowooyingga Yisasro simoo
bareno ero, yanggango yunoyingo. 33 Eraga ngu naru piru bodaga
Andiyokno nguno oodori, arisa, Yisasro simoo baredo gome ero,
imakeyingomonggo sari, ero sureyeroyingo. Sureyerootoyi, Yerusalemno
Yisasro Aposel oni tanggeyemo ko oorowuyingo. 34 Oorowutori, ene
Sayilas enengo ingondudu keyoro, ene Andiyok merako nguno oruwo.
35 Ene Pol, Banabas eraga, ngu Andiyokno oriyingo. Erayaga ngu oni
urungga hoorooweyerootoyi, ene oni simoo bareno Anut Oo Bidodo
Simburi nguro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro, ero etuyeroyingo.

Pol, Banabas Eraga, Ronggeyoro, Songo Songo Teworiyo

36 Kootuyisina, naru gidarega yokoro, Polndo Banabasno eyingo.
Noore ko ooroya, ende bidodomo Yisasro keyimo dobookurinari yeyoya,
endeyoya yowuruyerowooro. Kuri noore Oo Bidodo Simburi nguro mande
wesiyoro, eworoku, ngundiro eneno oororo ngu, noore ngu ingowaro.
Ene mete bine oorootenggo, ngundi, kini bine, ero eyingo. 37 Polndo
ngundiro etoni, Banabasdo ngu Yon nguya yoro, sawero ingoyingo. Yon
ngu oowooyi gura ngu Mak. 38 Ene Polndo mande gumi eyingo. Ngu
oningga ngu, ene kuri Pambiliyano ene noorengo ko kewooronanimo ngu
yoyokoro toongeyingo. Ngundiro nguro, ene nooreya saro, ko ma teyingo.
Nguro ngu, noore ene yoro, ma sawato, ero eyingo. 39 Etoni, ngunonggo
ingonduduyari songo songo tero ronggeyoyingo. Nguno ngu, mande
gosiyoro, Polndo songo toongetoni, Banabasdo Mak yoro, eneya songo
sayingo. Nguro ngu, Banabas ene Mak yoro, wanggo gura sanganimo
oorero, Sayiparas meradoningga nguno urooreyingo. 40 Ngundiro tetoni,
arisa, Polndo ngu Sayilas yoro, nguya saweroyi nguro Yisasro keyimo
simoo baredo eneno eyingo. Noore Anutno ero yemboongero, Oo Bidodo
Simburi nguro sumangeni yaridodo sawari, ero eyingo. 41 Etoyi, arisa, Pol
ngu Siriya mera, Silisiya mera kewoorokuri saro, Yisasro keyimo simoo
bare yanggango yunoro, mande yunoyingo.

Timooti Ngundo Pol Sayilas Eragaya Sayingo

16 1 Ngu naruno, Pol ene oororo, Debi ende, Listara endemo
tunootewo. Ngu endemo nguno, Yisasro keyimo oni oowooyi
Timooti oruwo. Ngu nemi Yuda bare ngu Yisasno newendemo hamoo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

teyingo bare. Ene enengo eweyi ngu Girik oni. 2 Yisasro keyimo oni
Listarano, Ayikoniyamno oorootenggoku, ngundo Timooti nguro murini
wesiyoro, ero eyingo. Timooti ngu, ene oni gome metemi, ero eyingo.
3 Polndo, Timooti yoro, eneya saweroyimboro nguro gome ingowo. Ene
Yuda oni ngu mera gidaresina nguno oorootenggoku, nguro Pol ene
Timooti moondeyi doongooweroyi muringga, ngu tewo. Polndo ngu
muringga ngundiro tero, ndadiro nguro, ene ingooteku, Yuda oni ene
torige bibitero, Anutro Mande Keta Mesarango, ngu gome sodeyero
ingowanggo. Ndadiro nguro, oni bidodo ingootenggo. Timooti eweyi
ngu Girik oni, nemi ngu Yuda bare, ero ingoyingo. 4 Ene yade endemo
oororo, Yisasro Aposel oni, tabango oniya, Yerusalemno mandega
ewonggokungga ngu, Yisasro keyimo simoo bareno ero yunoyingo. Pol
garodo ewonggo. Ye komo nga mandega nga keyoya oriyi! Ero ewonggo.
5 Ngundiro nguro, simoo barero nowoondoyemo hamoo teyingo ngu
yanggangododo tunootetoyi, nguro ngu, naru bidodomo, oni simoo bare
oowooyingga, ko, gidarega nguya, eneno nowoondoyemo hamoo tetoyi,
ngundiro yade oororo, oowooyingga oorengo teyingo.

Polndo Masedoniya Oni Gura Gabono Kenoyingo

6 Pol, garo Perigiya, Galesiya ende erayaga ngu kewoorokuri
oorowuyingo. Yuka Kundingiyi, ngundo Esiya merako nguno, mande
ma wesiyoro ewero, ero soreyeroyingo. 7 Nguro ene oororo, Misiya
mera wengamo oororo, Bitiniya merasina oorowuwero towoongoyingo.
Ene Yisasro Yuka, ngundo soreyeroyingo. 8 Ngundiro tetoni, nguro ene
Misiya mera ngu dagaro, ene Trowas merako uro tunooteyingo. 9 Nguno
ngu, suwoono, Pol ene oo gura gaboya gaboya nguno kenoyingo. Ngu
ngandiro: Masedoniya oni gura dikaro, Polno meno ero eyingo. Ge
komo sonongga ngu wongooya, Masedoniya ngano mayeya, noore
hoorooweyero! Ero eyingo. 10 Polndo ngu gabono kenoro ngu, arisa,
ngundiro ingoyingo. Anutdo noore negoyerooteku, ngu Masedoniya
merako nguno Mande Keta Mesarango nguno wesiyoro, oni simoo bareno
ewato, ingoyingo. Ngundiro nguro, noore sodedo oore gura kenoro, noore
Masedoniya uroorewato.

Lidiyado Yisasro Newendemo Hamoo Teyingo

11 Ngundiro tero, noore wanggo sanganimo oorero, Trowasnonggo
nenengo Samooteresno oororo wereyingo. Sengetoni suwoononggo, noore
Niyapolisno oorowuyingo. 12 Oororo, noore ngu endega ngu yokoro,
Pilipayi endemo oorowuyingo. Ngu endega ngu, kuri Rom oni nguno
omburo oode, ko gura nguya, ene Masedoniya mera nguro ende tabango
urungga oruwo. Noore naru gidarega, ngu endega nguno oriyingo.
13 Naru kundingiyimo, noore endesina oorero, ende dabemimo sono gura

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ombuteku, nguno uwootowo. Noore sonono uro, ngu tanggeyimo ngu bibitero, kira ero yemboongero teweroyimboro. Ngu sonongga nguno, ngu bare gidarega yowuruwooro oodoyi, noore yeyoro, eneya mande ero, noorendo mande gome ngu wesiyoro yunoyingo. 14 Bare kewooroyemo ngu bare gura ngu oowooyi Lidiya. Ene Anutno yambo mande tero oode, enengo endeni ngu Tayatara. Ene kumba dagoyi koyi tero, soweyoro, beye yororuwo. Oo Bidodo Simburibo ene newende yowoorengoyingo. Ene Polndo mande ewoku, nguro sodeyero gome ingoyingo. Oo Bidodo Simburi, ngundo newende yowoorengootoni, nguro ene Polro mande ewoku ngu ingoro, newendemo hamoo teyingo. 15 Ngundiro nguro, ngu barega ngu, sono kundingiyi gimutoni, enengo oni simoo bare ya gobooro oruwonggoku, ngu bidodo nguya sono gimuyingo. Ene sono gimuro yokootoyi ngu, Lidiya ngundo nooreno eyingo. Ye noya Oo Bidodo Simburi nguro nowoondonemo hamoo tetenoku, ingoya ngu, arisa, ye ombutoyiga, noya nenengo yano ngano oodoyi no ye kawararayerowano. Ngundiro etoni, ene nooreya yanggango oorengo yero, nguro ngu, noore ene manggowo keyoro, enendo yano eneya oriyingo.

Pol, Sayilas Eraga, Pilipayi Endemo Ya Biyomimo Uyingo

16 Naru gurano, noore yemboongeweroyi musiyomo uwooto. Ngu musiyonggano nguno, kingo kirikiri bare gurado ooreko noore yeyoyingo. Ngu kingo kirikiri barega ngu, ene sidu tootoyi teweroyi, yuka biyomimbo ene mande kombiteyingomu yootunoro eroruwo. Ngu barega ngu, enengo mbooroni ngu sumoo inootoni ngu, mande mande gumi etoni, ingowa. Ngundiro nguro, ngu barega ngu, sobosobo onindo enengo koni nguro uri urungga yororuwonggo. 17 Ngu barega ngu, Pol nooreya keyeroro, omburo, manggaru tero eyingo. Nga oningga nga, ngu Anut awuno oorengo nguro ko oni! Ene noore Anutdo ko uriyeroro yoyoweroyi oore ngu etuyerootenggo! Ero meno ewo. 18 Naru urungga barega, ngundo mande mande ngundiro meno ero ariyoro oodoni, Pol ngu ingoro oode, sureyokiniyewo. Nguro ngu, Pol yowoorengoro, yuka biyomingga nguya mande yanggango eyingo. No Yisas Krayis oowooyimonggo geno eteno. Ge nga barega nga, yokoya toonge! Mande yanggango ngundiro etoni, sodedomangge yuka biyominggaku besero toongeyingo.

19 Besero toongetoni, ngu barega nguro sobosobo onikundo beye yororuwonggoku muringgaku kinitetoni, ngundiro ingoro ngu, arisa, ene Pol, Sayilas eraga, yodowooro, yowoosooro, oororo, yowuru musiyomo tabango oni kewooroyemo yoyeyingo. 20 Ngundiro tero, oni eraga ngu yoyoro, wirikoyeroweroyi onino oororo eyingo. Nga oni erayaga nga, ngu Yuda oni, ngundo noorengo endemo oni simoo bare yomburiyooteri. 21 Nga oni erayaga, ngando muri gidarega yoro, noore Rom oniya ngu ma tewero ero, roogo teyunoro muri gidarega yoro, nga keyoyi! Ero eteri. 22 Ngundiro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

etori, oni simoo bare nguya Pol, Sayilas eragaya, mande godange gidarega goweyarimo etenggo. Ngundiro etoyi, arisa, oni mera oo sobosobo urungga onindo eyingo. Ye eragaro towikumba andangero, yokoro turimbo yureyi! Ero mande yanggango eyingo. 23 Ngundiro etoni, turimbo eraga, gome gome yutoro, yoyoro, ya biyomimo yoyeyingo. Yoyetoyi, ene mande yanggango ya biyomi sobosobo, nguno ero eyingo. Ye komo gome soboyeroyi! 24 Ngundiro etoyi, sobosobo onindo mande yanggango ngundiro ingoro, asa, Pol, Sayilas eraga yoyoro, ya gumi newende oorengomo yoyero, utombo keyari de sosi bungomo gosiyeroyingo.

25 Ngundiro tetoyi, suwoo kewoorokono, Pol, Sayilas eraga, Anutno yemboongero, yambo utoro, ngengeyoro oodori, ya biyomimo oni gidarega ngu ingoro oruwonggo. 26 Ngundiro tero oodori, sodedomangge, imimi urungga tunooteyingo. Imimi ngundo ya biyomi nguro samango yokutukutuwooyingo. Ngundiro tetoni, sodedomangge yamukoku bidodo andandangero, kurundodo yokoyingo. Ngundiro tetoni, oni keyemo uto yanggango oowooyi sen, ngu bidodo besero sayingo. 27 Imimi urungga ngu ingoro, sobosobo oningga ngu ootoogero, ya biyomingga nguro yamuko kurundodo oodoni kenoro, ene ngandiro ingoyingo. Oni bidodo kuri samukowonggo. Ngundiro ingoro, nguro enengo duge ngu woosooro, enengombo enengo sanggaweni kumoowero teyingo.

28 Ene Polndo sobosobo oningga ngu kenoro, sodedomangge manggaru tero eyingo. Gengombo gengo gowege ma yomburiyowero. Noore bidodo oorootetoku nga! Ero eyingo. 29 Ngundiro etoni, ingoro, sobosobo oninggaku soruro, meno eyingo. Soru yoya, sodedo ombuyi! Ero meno eyingo. Ene sosorero, mboorombooro tero, ene Pol, Sayilas eragano, boodoo oondoogeyingo. 30 Boodoo oondoogero, ene erayaga ngu yoyoro, ende oorero, sumoo yunoyingo. Yari oni ururu, no ndadiro ooga tetoowe, Anutdo no hoorooweneroro ko noyowa? Ero sumoo yunoyingo.

31 Ngundiro sumoo etoni, Pol, Sayilas eragado mande gumi eyingo. Ge Oo Bidodo Simburi Yisas, nguro nowoondogemo hamoo tetoni ngu, asa, Anutdo ge goyowa. Ge, ko, gengo simoongge barege nguya yoyowa. Eragado ngundiro eyingo. 32 Ngu naruno ngu, Pol, Sayilas eragado, Oo Bidodo Simburi nguro Mande Keta Mesarango ngu etori ngu, sobosobo oningga ngu enengo yano oniku bidodo, Oo Bidodo Simburi nguro mande ingoyingo. 33 Ene Anutro mande gome ingoro, nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguro ene ngu suwoono, ngu oningga ngundo Pol, Sayilas eragano, mambuyariku sonowooro yomosiyerowo. Ngundiro tetoni, arisa, eragado, ngu oninggaku enengo simoongo, bareyi ngu bidodo sono kundingiyimbo sonoyeroyingo. 34 Ngundiro tetori ngu, asa, ngu oningga, ngundo Pol, Sayilas eraga, yoyoro, enengo yano oororo uyingo. Uro, eraga oo yunootoni neyingo. Enengo yano oniku bidodo Anutro nowoondoye hamoo tetoyi, nguro oni oni teyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

35 Sengetoni suwoononggo sengemukootoni, wirikoyeroweroyi
onikundo enengo me oni sobosobo gidarega sureyerootoyi, omburo
eyingo. Ge erayaga ngu yoyokootooga sari, ero eyingo.
36 Asa, me oni sobosoboku ngu ya biyomi sobosobo onindo ngu
mandega ngu etoyi ingoro, nguro ene Pol, Sayilas eragano omburo
eyingo. Wirikoyeroweroyi onikundo eyingo. Yari yoyokootoyiga
sari, ero etenggo. Ngundiro nguro, yari ya biyomi yokoya sari. Saya,
nowoondoyari imakeya oriri, ero eyingo.
37 Ene Polndo me oni sobosobo onikuya, mande gumi ngandiro eyingo.
Noore Rom oni! Ye noore kiyo mande godange gowenari sanggawero,
noorendo oo biyomi teworoku, nguro ye noore kiyo yoyoro, simoo bare
doongeyemo yutoro, gisaruyeroro yoyoro, ya biyomimo yoyetenggo.
Ene ngu mandega ngu yoro, koretero mande wirikoyeroyingo oni
nguno oorowutoyi, mandeno ma yomosiyoyingo. Yo, ngu oo ngu oni
doongeyemo tewonggoku, ene ye ataga ngu ko torige wirimangge ooreya,
kiyo sari, etenggo, bine? Hamoo oorengo kini! Kini, ye ooroya, yengo
sobosoboga nguno etoyiga, ombuya, enengombo noore yoyoya, endesina
oni simoo bare doongeyemo yoyokootoni, sawaroku ngu! Ero eyingo.
38 Arisa, me sobosobo onikundo ngu mandega ngu yoro, oororo,
wirikoyeroweroyi onino eyingo. Etoyi, wirikoyeroweroyi oni mande
ngu ingowonggoku ngu, ene Rom oni erayaga, nguro, ene sosoreyingo.
39 Sosorero, sobosobo onikundo oororo, Pol Sayilas eragaya mande
imakeyingo ero, yoyoro, endesina oorero yoyokoyingo. Erayagakuya
mande ememangge eyingo. Yari mete nga endegano ngano ma oruwero,
ende nga yokoya, yari mete mera gurasina sari, ero eyingo. 40 Ngundiro
etoyi, Pol, Sayilas eraga, ya biyomi yokoro, ene Lidiya barega ngundo
yano oorowuyingo. Nguno Yisasro keyimo simoo bare nowoondoye
yanggango teyunoro, Mande Keta Mesarango ngu ero yunoro yokoro ngu,
arisa, ene ko sayingo.

Tesalonayika Endemo Oni, Ngundo Pol, Sayilas Eraga, Yurewero Teyingo

17 1 Pol, Sayilas eraga yade oororo, Ambipolis endemo tunooteyingo.
Ngu endega ngu yokoro, yade oororo, Apoloniya endemo oororo,
yade oororo, Tesalonayika endemo tunooteyingo. Ngu endemo nguno,
ngu Yuda oniro yowuru yano oruwo. 2 Pol enengo muri kuri yowuru yano
teroruwoku, ngundiro nangge, yowuru ya newendemo ngu oni ngudodo
uyingo. Naru kundingiyi kabusagomo, ene Anutro mande nakangoyingo,
nguro mande wesiyoro eyingo. 3 Pol ngundiro tero, ene Anutro mande
muri ngu wesiyoro etuyeroro ngu, oni simoo bareno nguno eyingo.
Anutdo, Yisas Krayis yeni, omburo, ngundo ogingo urungga koorowooro,
kumooro, ko keta ootoogeyingo. Ngu Yisasga nguro mandeni wesiyoro,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yeno etenoku nga, ngu Krayis Anutdo noore ko yoyowero sunggi yeyingo oningga ngu! Eyingo. 4 Pol mande ngundiro wesiyoro etoni, Yuda simoo bare gidarega kewooroyemo, ngu mandega nguro nowoondoyemo hamoo teyingo. Nguro ene Pol, Sayilas eraga keyeroro, mande ngu gome ingoyingo. Girik oni urungga oorengo Anutno yambo mande tetenggoku ngu, ko, bare oowooyedodo oowooyingga nguya Polro mandeni keyoyingo.

5 Ene Yuda tabango oniku, ngu Yuda oni nowoondoyemo hamoo tetoyi, ngu wata gura Pol Sayilas eragaro mande ingoro, nowoondoyemo hamoo tetoyi, ngu yeyoro, nguro nowoondoye biyomi urungga yeyingo. Ngundiro biyomi ingoro, Yudaro tabango onikundo windawinda tero, muri biyomi tetenggoku oni ngu negoyeroro, nowoondoye yokutuwootoyi, ene sanggiri mande oowooyingga ero, Pol Sayilas eraga yureweroyimboro teyingo. Ngundiro tetoyi ngu, endemo oni oowooyingga nguya nowoondoye yokutuwootoyi, nguro ene mayero, Yesondo ya newendemo uro, Pol, Sayilas eraga ereweyeroro, yoyoro, oorero, oni simoo bare kandeyemo yoyetoyi wirikoyeroweroyimboro teyingo. 6 Ene eraga ngu ma yeyoyingo. Ngundiro nguro, ene Yeson yoro, Yisasro keyimo simoo bare gidarega yoyoro, ngu endega nguro oni mera oo sobosobo onino enengo yowuruno oororo, manggaru tero eyingo. Nga oni nga mera bidodomo muri biyomi tetenggo. Ataga ngano noorengo endemo mayero, oorootenggoku ngu! 7 Ngundiro biyomi tetoyi, ene Yesondo yoyoro, enengo yano uro, nguno oorootenggo. Ngu oni ngu bidodo Rom mera oni sobosobo koreteyingo Sisaro mamana mande ngu yomburiyoro, ene ngandiro etenggo. Oo bidodo sobosobo koreteyingo oni gura ooroote! Ngu oowooyi Yisas! Eyingo. 8 Ngundiro etoyi, mera oo sobosobo urungga oni, ko, simoo bare ngu endemo oruwonggoku, ngu mandega ngu ingoro, ene sori urungga yokoro, buribari ingondudu oowooyingga yoyingo. 9 Ngundiro nguro, Yeson, Yisasro keyimo simoo bare ngunonggo beye etoyi, ngu mandega ngu uriyoro yoyokootoyi, Yeson garo sayingo.

Pol, Sayilas Eraga, Ene Beriya Endemo Ko Teyingo

10 Ngu suwoongga, nguno ngu, Yisasro keyimo oni simoo baredo Pol, Sayilas eraga torige yoyoro, Beriya endemo soweyeroro yoyokoyingo. Eraga Beriya endemo oororo, ene Yuda oniro yowuru yano uyingo. 11 Yuda oni Beriyano oorootenggoku, ngu ene mete mande keta ingoro, nowoondoyemo wirikootenggo. Ene Tesalonayikano Yuda oni oorootenggoku, ngundiro kini. Tesalonayikano, ngu Beriya oni ngu mande ingoro, nguro gome ingowonggo. Ene suwooyi sano, Anutro mande kandangero, ingoro, eteriku, nguya erayaga nguro mandeyari ngu wirikoro, Polro mande eteku, ngu hamoo bine, ngundi kini bine, ero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

wirikoyeroro ingoyingo. 12 Ngundiro nguro, Yuda simoo bare urungga
nowoondoyemo hamoo teyingo. Girik simoo bare oowooyedodomu nguya
nowoondoyemo hamoo teyingo. 13 Kootuyisina, Yuda oni Tesalonayikano
oorootenggoku, nguro Pol, Beriya endemo oni simoo bare ngu Anutro
mande wesiyoro yunooteku, ene ngundiro ingoro, nguro ene Beriya
endemo oorowuyingo. Oororo, ngu endemo oni simoo bare Polndo
mande ero ganaganayeroro, nowoondoye yokutuwootoyi, nguro ngu, ene
nguya nowoondoye biyomi yeyingo. 14 Ngundiro nguro, Yisasro keyimo
oni, ngundo Pol yoro, enedodo wendeyino oorowuyingo. Ene Sayilas,
Timooti eraga, ngu Beriya endemo oriyingo. 15 Oni Pol yoro, oorekanare
uro, yade yade oororo, Atens endemo uyingo. Ngundiro utoyi ngu, asa,
Polndo ngu onikuya ngandiro mande eyingo. Ye Beriya endemo ko
ooreya, Sayilas Timooti eragano mande ngandiya eyi. Yari komo sodedo
nono omburi. Polndo mande ero yokootoni, asa, onikundo Pol yokoro,
Beriya nguno ko oorowuyingo.

Polndo Atens Endemo Mande Wesiyoro Eyingo

16 Pol, ene Sayilas, Timooti eraga soboyeroro, Atens endemo oruwo.
Polndo ngu endega ngu kenowoku ngu, ebe ganagana anut oowooyingga
oorengo oodoyi, keyoro, nguro ene newende ngu biyomi oorengo
yeyingo. 17 Nguro ngu, Pol yowuru yano oororo, Yuda oni, ko, Girik oni
Anutno yambo mande tewonggoku ngu mandeni ingoyingo. Mandeni
ingoro, ngudodo Polya rongge sambi mande mande, ero ingoyingo.
Ngundiro tetoyi, narudodomo, Pol ene yowuru ya musiyomo nguya
oororo, simoo bare nguno mayero yowuruwooyingo. Nguno ngu, Polndo
Anutro mande wesiyootoni, ngudodo nguya rongge sambi mande
mande ero ingoyingo. 18 Ngu naruno, Epikuriyan oniro etuyeroyingo oni
gidarega, ko, Sitowik oniro etuyeroyingo oni gidarega ngudodo Polno
ombuyingo. Omburo, Polya mandebo nangge, ero ronggeyororuwonggo.
Ngu naruno, Polndo Yisasro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro ero
yunoyingo. Ngu ngandiro: Yisas merenonggo ko keta ootoogeyingo
nguro mandeni wesiyoro eyingo. Oni mandeni ingoro, ene nguro sumoo
ero eyingo. Nga oningga ngando mande mande eteku, ngu ene ndawu
mandega ewero, ete? Ngundiro sumoo etoyi, gidaregado mande gumi
eyingo. Ene mera gidaregaro anut nguro mande ewero ete. Ero eyingo.
19 Ngu onikundo, Pol yoro, tabango oni yowuru musiyomo oowooyi
Ariyopagas, nguno oororo eyingo. Noore gedo mande amana gura simoo
bareno eteku, ngu gome wesiyoro, nooreno etoyi ingowato. 20 Noore
gengo mande ingootooye, ngu songo guradiro oorengo tete. Nguro ngu,
noore ngu mandega ngu, muri nenengo ingowero, ero eyingo. 21 Atens
ende nguro oni, ko, ende gidaregaro oni mayero, nguno oorootenggoku,
ene mande ketamu wesiyoro ero ingoweroyimboro oriyingo. Yo, ene

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mande keta ingowonggoku, nguro kewooroyemo enengo nangge mande
mande eroruwonggo. Ngu bidodo ene oo gura ma teyingo.
22 Ngundiro nguro, Pol ene tabango oni, yowuruno oni kewooroyemo
Ariyopagas musiyomo ngu dikaro, ngunonggo Anutro mande wesiyoro,
ero eyingo. Ye Atens oni, no ye yeyootenoku, ye yambo mandero
yanggango tetenggo. 23 Koretero, no yengo ende ngu bidodomo toongero,
yengo anut gabogaboyi oowooyingga oorengo oodoyi, ye nguno yambo
mande tetenggoku, ngu kenoyingo. Ene anut gura gabogaboyi bungomo
ngu, ye nguno ngandiro nakangoyingo. Nga Anut gura noore ma
ingooteto, ero nakangoyingo. No ngu Anutga ye ma ingootenggokungga
ngu, ene ye kingo nguno yambo mande tewonggoku, nguro ngangga nga
nangge, nondo ataga nguro mandeni wesiyoro, yeno eteno.
24 Anutdo mera oo bidodo ko merako ngano oo oorootenggoku, ngu
bidodo yeyingo. Ngu Anutga ngu sambo, mera ngaro Simburi Urungga
oorengo. Ngundiro nguro, ene yowuru ya oni simoo baredo yetenggoku,
newendemo ma bibitero ooroote. 25 Ene oo guraro ma wenonootoni,
oni kandeyebo ooga ngu yoro, ma inoro hoorooowetenggo. Kini, ene
enengombo oni simoo bare Yukadogo ko keta oruweroyi, ngu oo bidodo
yunoote. 26 Anutdo osinani guranangge yetoni, arisa, ngunonggo simoo
bare oowooyingga oorengo yeni tunootero, mera bidodomo oorootenggo.
Yo, kurimi Anutdo oni ma yeyingomo ngu naruno nangge, Anutdo oni
rogo tero, ndawu narunggano tunootero, ko, enengo musiyo oruweroyi,
nguro kuri rogo teyunoyingo. 27 Yo, Anutdo oni yoyeteku, nguro damoni
ngandiro: oni ene Anut erewero ko yanggango tero oode ngu, ene mete
Anut kenowa. Yo, oni ene ko ngundiro towoongoro towoongoro tero
ngu, hamoo oorengo, ene Anut ingowa. Anut ngu ene noore guranangge
nanggemo ooroote. 28 Anutno nangge noore keta ootooro, noore oororo,
omburo tero oorooteto. Ngu ngandiro: yengo ingoyingo oni gidaregado,
ene kuri ene ewonggo. Noore nguya enengo simoongo, ero ewonggo.
29 Yo, noore Anutro simoongo oorootetoku nga! Noore ngandiro ma
ingowato. Anut ngu oo wadori (Gol, Siluwa) digi oo gabogaboyi,
ngundiro ero ma ingowato. Onindo kandeyebo ingondudunonggo oo kuri
tewonggoku ngu, Anut ero ma ingowato. 30 Kurimi, Anutdo sambo, mera,
oni, ngu bidodo yeyingo; ene oni ngundo gome nenengo ma ingoyingo.
Ngundiro nguro, onindo enengo kandeyebo ngu anut godange nguro
gabogaboyi gura gura ngu yero, nguno yambo mande teyingo. Yo, ene
ngundiro tero, ene gome nenengo ma ingootoyi, nguro Anutdo oni oo
tewonggoku, nguro mande urungga ma eyingo. Ene ataga nga ngu endeni
endeni mera nga bidodomo, Anutdo oni simoo bareno ete. Ye komo
nowoondoye yowoorengoya, nono nowoondoye hamoo yeyi, eyingo.
31 Anutdo ene naru gura rogo teyingo, nguno ngu, ene simoo bare bidodo
muriye ngu nenengo oorengo wirikoyerowa. Yo, Anutdo oni guranangge

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu wirikoyeroweroyi kongga ngu dowoowaku, ngu rogo teyingo. Anutdo noore tunoo oorengo etuyerowoku ngu, hamoo oorengo, ene ngu oningga ngu, nga kongga ngaro ero rogo tero, ene ngandiro eyingo. Ngu oningga ngu, nondo ene merenonggo yokutuwootoowe, ko keta ootoogeyingo oningga ngu! Anutdo ngundiro ero eyingo.

32 Ene oni merenonggo ko ootoogeyingo mandega ngu ingoro ngu,
asa, oni gidaregado damoni yero, yomooyinoro mande etoyi, ko,
oni gidaregado eyingo. Naru gurano, noore ngu mande oo nguro
manggogemo ko ingowato, ero eyingo. 33 Ngundiro etoyi, Pol, ene
ngu ingoro, nguro ene kewooroyemonggo ngu yoyokoro toongeyingo.
34 Ene oni gidaregado Pol keyoro, endeyoro, mandeni ingoro, Yisasro
nowoondoyemo hamoo teyingo. Ende nguromu oni gura oowooyi,
Dayiyonisiyas, ngu oningga ngu tabango yowuruno oowooyi ngu
Ariyopagas nguro tabango; ngu bare gura, oowooyi ngu Damaris; oni
gidarega nguya, ngundo Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo.

Polndo Korind Endemo Ko Teyingo

18 1 Kootuyisina, Pol, Atens ende yokoro, Korind endemo
oorowuyingo. 2 Ngu Korind endemo nguno, Polndo, Yuda oningga
oowooyi ngu Akuwila ngu kenoyingo. Bareyi ngu oowooyi Prisila. Ngu
oningga ngu, enengo ende damoni ngu Pondiyas. Kuri, ene bareyiboya
Itali merangga ngu yokoro mayeyingo. Ndadiro nguro, Kolootiyas Rom
Itali mera sobosobo koreteyingo oni, ngundo kuri Yuda oni ngu bidodomo
ene komo Rom ende ngu yokoya sayi, ero etoni, nguro Korind endemo
mayeyingo. Arisa, Polndo ngu oni erambarisa erayagakuno oorowuyingo.
3 Pol ngu eneya koye gobooro, ngundiro nguro, Pol nguya nguno, ko
tero oruwonggo. Ene towimbo ya yero, nguno oruwonggo. 4 Kando naru
kundingiyi bidodomo, Polndo Yuda oniro yowuru yano oororo, Yuda oni
simoo bare, Girik oni simoo bare, ngu nguya, Yisasro nowoondoyemo
hamoo teyi, ero, nguro ene mande mande ero ngundiro ronggesambi
teroruwo.

5 Kootuyisina, Sayilas, Timooti eraga, Masedoniya mera yokoro, Korind
endemo ombuyingo. Eragado Korind ombutori ngu, asa, ngu naruno
nguno, Polndo Yisasro mandeni ngu naru bidodomo, Yuda onino nangge
ngu wesiyoro, ero oruwo. Yo, Polndo ngu mande yanggango oorengo
Yuda onino eyingo. Yisas ngu Krayis, Anutdo noore ko yoyowero sunggi
yeyingo oningga ngu! Ero oruwo. 6 Ene Polro mandeku ingoro, yokoro
ngu, asa, ene Pol towootowoongoro, yomooyinoro, Yuda onindo mande
kootuyisina eyingo. Ngundiro tetoyi, nguro Polndo enengo nenggurono oo
kakawu oorooteku, nguno kuriyootoni utoni, Yuda oni endemokuya eyingo.
Anutdo ye yoyeni, yomburiyerooteku ngu, yengombo tetenggoku, nguro
gumi ngu noro weti mbumbuwa kini. Ataga ko kootuyisina oororo nguya,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

no oni sowe gidarega Yuda oni kini, ko nguno toongewano, ero eyingo.
7 Polndo ngu mande ero yokoro, asa, ene yowuru yangga ngu yokoro, ende
oorero, oni gura oowooyi, Titiyus Yasitas, ngundo yano oorowuyingo. Ngu
oningga ngu, ene Anutno yambo mande teroodoni, nguro yani ngu Yuda
oniro yowuru ya ngu tanggeyimo nangge ooroote. 8 Ngu naruno ngu, Yuda
oniro yowuru ya nguro oni tabango, ngu oowooyi Krispas, nguno oruwo.
Ngu enengo simoongo bareyi ngu bidodo, ene Oo Bidodo Simburi nguro
nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngu nguya Korind oni oowooyingga, ene
Polndo mande ewoku, ngu ingoro, ene nowoondoyemo Oo Bidodo Simburi
nguro nowoondoyemo hamoo tetoni, sono kundingiyi gimuyingo.
9-10 Suwoo gurano, Polndo oo gura gaboya gaboya nguno kenoyingo.
Oo Bidodo Simburi, ngundo Polno eyingo. Ge ma sosorewero. Kini, ge
komo tunoo e! Ge manggoge ma gosiyoro nenetewero, no geya nguno
oruwaro. Oni gurado ootoogero, ge ma yomburigerowaku, ndadiro
nguro, nga endemo ngano, noro oni simoo bare urungga oorootenggo,
ero eyingo. 11 Ngundiro etoni, gome ingoro, asa, Pol ngu Korind ende
nguno dagoma guranangge bidodo, ko, dagoma guraro kombo kandegura
gidemboro guranangge, nguya nguno yokoyingo. Nguno ngu, Pol ene
Anutro mande wesiyoro ero, oni simoo bare etuyeroro oruwo.
12 Ene kootuyisina Galiyo ngu Akayiya mera nguro tabango koreteyingo
oodoni ngu, ngu naruno, Yuda oni ene ootoogero, Polya sanggiri tero, ene
Pol yoro, Kootno yeyingo. 13 Ngundiro tero eyingo. Nga oningga ngando ngu,
ene mande yanggango oni simoo bareya rongge mande tetoni, oni Mosesro
mamana mande ngu toongooro, Anutno yambo mande muri guradiro nguya
tete. Ene ngundiro tero, ko nguya, ene oni simoo bare gidarega yowoosooro,
ngu muri biyomingga ngu newendemo utenggoku ngu! Ero eyingo.
14 Polndo mande gumi ewero tetoni, ene Galiyondo Yuda oni yeyoro
eyingo. Ye Yuda oni, ye nga oningga ngando mamana mande karongootoni,
ko, muri gura songo tetoningga ngu, goweyi sanggawero mande ewonggoku,
nguro no yengo mande ingowano. 15 Ene ye nono mayero, no sumoo
nunoro, ko, yengo mamana mande ero ewonggoku, no nguro mandeni mete
ma ingowano. Ngu yengombo nangge ngu mandega ngu yomosiyoyi. No
ngundiro oo nguro Koot mande ngu ma ingoro wirikowano, ero eyingo.
16 Galiyondo ngundiro emukoro ngu, asa, ene Kootnonggo Yuda oniku
oweyerootoni sayingo. 17 Yo, Galiyo ene mandeye ma ingowero, nguro ene
Yuda oniro yowuru ya nguro sobosoboga, oowooyi Sositenis, ngu Koot
yamukono kandeyebo dowooro, gome gome ureyingo. Ero utoyi, ene Galiyo
oni urungga, ngu ooga nguro ingondudu urungga ma ingoyingo.

Pol Ene Andiyok Ende Siriya Merako Ko Oorowuyingo

18 Pol Korind endemo naru piru bodaga nguno oode ngu, ene
kootuyisina, Polndo Yisas keyimo simoo baredoya okeyi, ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ngundiro ero, Pol ngu wanggo sanganimo ooretoni, Prisila, Akuwila, erambarisa nguya ooretori, ngu endega yokoro, Siriya mera oorowuwero oorowuyingo. Senikiriya endemo ngu, Pol ngu uyi toongooyingo. Ndadiro nguro, Yudaro muri ngu ngandiro: Polndo ene mande yanggango Anutno kuri mande ero gosiyoro, nguro ene enengo uyi toongoowo. 19 Ene ngundiro tero, oororo, Epesas endemo tunooteyingo. Tunootetoyi, asa, Polndo erambarisa ngu endemo nguno yoyokoro, Pol enesu nangge Yuda oniro yowuru yano uro, ronggeyoro, Anutro mande wesiyoro, ero yunoyingo. 20 Ngundiro emukootoni ngu, asa, ngu endemo oni, ngundo Polya eyingo. Mete ge nooreya naru gura gura oodegago, asa, toonge. Ngundiro etoni, ene Polndo ngu mande ewoku, ngu ma keyoyingo. 21 Kini, Polndo eneno mande, okeyi, ero eyingo. Anutdo etoni ngu, no ko omburo yeyowano. Polndo mande ngundiro ero gosiyoro ngu, asa, ene wanggo sanganimo oorero, Epesas ende yokoro toongeyingo.

22 Wanggowoore yade yade oororo, Sisariya endemo uyingo. Uro, Pol wanggo yokoro, oorero, simoo bareya, okeyi, ero yokoro, asa, ene Andiyok endemo oorowuyingo.

Pol Tambu Kabusayiga Endeyoweroyigaku Damoni Yeyingo

23 Polndo ene naru bodaga Andiyok endemo oodegogo, kootuyisina, ene Andiyok ngu yokoro, toongero, Galesiya, ko, Perigiya mera gidesina nangge, ngu bidodomo gurasina gurasina endeyoyingo. Nguno ngu, ene Yisasro keyimo simoo bare yanggango teyunoro, mande yunoro endeyoyingo.

24 Ngu naruno nangge, Yuda oni gura ene Alekisandariya enengo ende damonimo nguno mayero, Epesas endemo oruwo. Ngu oningga ngu oowooyi ngu Apolos. Ene ingonduduni gome oorengo oni oode, ko, ene Anutro mande nakangoyingo, ngu gome ingowo. 25 Oni gurado ngu Apolos Oo Bidodo Simburiboro mande ngu gome etungoyingo. Nguro enengo newende ngu nguno yanggango oorengo yeyingo. Ngundiro nguro, ene simoo bare gidarega Yisasro mande tewoku ngu, nenengo eroruwo. Ene Yondo sono kundingiyi newendemo uro gimuyingongga, ngu nangge ingowo. 26 Ene Yuda oniro yowuru yano damoni yero, mande yanggango yootunoro ewero eyingo. Ngundiro tetoni, Prisila, Akuwila erambarisa, ngundo ngu kenoro, ingoro ngu, asa, ene Apolos yoro, enengo yano oorowuyingo. Nguno ngu, ene Anutro mande nenengo oorengo etungoro, mande oo ngu soweyoro tero inoyingo. 27 Apolos ene Akayiya mera oorowuwero tetoni ngu, Epesas endemo Yisasro keyimo oni simoo baredo enengo ingonduduni yanggango teyinoro, ene komo ngundiya teni, ero eyingo. Ngundiro nguro, ene so uyi Akayiya Yisasro kirikiri onino nakangoyingo. Ene ngu so uyiga nakangootoyi, kandangero, ingoro, ene Apolos gome hoorooweyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Apolos Akayiya tunootero ngu, ene oni simoo bare Anutdo sumange
yunootoni, ngunonggo nowoondoyemo hamoo tunooteyingo, nguro
ene mande yanggango teyunoyingo. 28 Apolosdo Yuda oniya mande
gumi gumi yanggango oorengo ero, nguro ene simoo bare doongeyemo
ngu mandeku wongooni uyingo. Ene ngundiro tero, tunoo oorengo
etuyerowoku, Anutro mande nakaya nguno, ngu hamoo oorengo
oorooteku ngu ngandiro: Yisas Krayis, Anutdo noore ko yoyowero sunggi
yeyingo oni ngu! Ero etuyeroyingo.

Pol Ngu Epesas Endemo Ko Teyingo

19 1 Apolos ngu Korind endemo oodoni ngu, ngu naruno, Pol
ene mera puri andu tanggeyisina, diguno yade yade oororo,
Epesas endemo tunooteyingo. Epesasno ngu Yisasro keyimo simoo bare
gidarega yeyoyingo. 2 Yeyoro, Polndo ngu sumoo yunoro eyingo. Ye kuri
Yisasno nowoondoyemo hamoo tero ngu, ye Yuka Kundingiyi yowonggo,
bine? Sumoo etoni, enendo ngundiro ingoro, gumi eyingo. Kini, noore
Yuka Kundingiyi gura ooroote, ero ma ingooteto, eyingo. 3 Etoyi,
Polndo eneya gumi eyingo. Arisa, ye ndadiro sonongga yowonggo?
Etoni, simoo barekundo gumi eyingo. Noore Anutno nowoondonani
yowoorengootooye, nguro Yondo oni sonoyerowoku, ngundo noore nguya
sonoyerowo. Ero eyingo.

4 Etoyi, asa, Polndo gumi eyingo. Kuri Yondo simoo bare sonoyeroro,
ngu eyingo. Ye komo ngu nowoondoye yowoorengoya, hamoo oorengo
ingoya ngu, asa, ye sono kundingiyi gimuyi, ero eyingo. Ene simoo
bareno, ero eyingo. Ye komo ngu oningga no keneroro ombuteku, nguro
nowoondoyemo hamoo teyi. Ngu oningga ngu oowooyi Yisas, eyingo.
5 Ene ngu mandega ngu ingoro, ene Oo Bidodo Simburi Yisas oowooyimo
sono kundingiyi yoyingo. 6 Polndo kandeyi tabayemo okootoni ngu, Yuka
Kundingiyi eneno ombuyingo. Ene mande bungeyi gura gurano mande
ero, ene Anutro ingondudu eyingo oni gumimbo mandeye ngundiro
nguya mande wesiyoro eyingo. 7 Ngu oni ngu kande eraya kegidemboro
eraya, ngu bidodo Yuka Kundingiyi yowonggo.

8 Ngu naruno, Anutro mande Polndo Yuda oniro yowuru yano uro,
ene ko yanggango oorengo, ngu oni nguro ingonduduye yokutuwooro
yowoorengoweroyimboro. Yo, ene kombo kabusa ko tero, ngu oni simoo
bare, ngundo Anutro mande muriningga, ngundo simoo bare enengo
soboyerooteku, ngundo mande wesiyoro ero hoorooweyeroweroyimboro.
9 Ene gidarega nowoondoye ngu yanggango yero, ene nowoondoyemo
hamoo teyingo ngu kini. Kini, ene simoo bare doongeyemo ngu,
ene Oo Bidodo Simburi Anut oowooyi, ngu kootu mande teyunoro,
ko nowoondoyemo hamoo tunooteweroyimboro muri, ngu mandeni
nguya biyomi, ero eyingo. Ene ngundiro tetoyi, ngundiro nguro, Pol

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ene yoyokoro, ngu Yisasro keyimo oni simoo bare oorootenggoku ngu yoyoro, Tiranasdo yowuruwooweroyi ya gumi nguno uyingo. Uro, naru guranangge nangge, ene ngu oni simoo bare ngu mande wesiyoro yunoro etuyerororiyingo. 10 Ene ngundiro tero oodoni, dagoma eraya yokoyingo. Ngundiro nguro, simoo bare bidodo Esiya merako oorootenggoku, Yuda oni Girik oni nguya, ngu ene Oo Bidodo Simburi nguro mandeni ingoyingo.

Siwaro Simoongo Bidodoboro Mandeni

11 Pol kandeyimo Anutdo yanggango gura ene muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu, ngu teyingo. 12 Ngundiro tetoni, asa, oni towikumba sosowo Pol moondeyemo yero, ngu yoro, saro, sayi oni moondeyemo yetoyi ngu, asa, sayi oniku ngu mete teroriyingo. Ngu muringga ngu nangge, oni meramboorobo yoyoyingomu nguya ngundiro tetoyi ngu, asa, sodedomangge merambooro biyomiku besero saroruwonggo.

13 Yuda oni gidarega ene endeyoro, oninonggo merambooro ngu oweyeroro, nguro digi beye oo yunororuwonggo. Ngundiro tero, ene Yisasro keyimo oni yeyootoyi, enengo oo oweyerootenggoku muringga, ngudodo yeyoro ngu, asa, ene nguya ngu muringga ngundiro towoongowero, nguro mande gosiyoyingo. Ene Yisas nowoondoyemo hamoo ma teyingo, nguro ene merambooro onino oorooteku, ngundiro mande towoongoro eyingo. Yisas oowooyimonggo Pol yootunoro ewoku, no geno mande yanggango eteno! Ge nga oningga yokoya, beseya toonge! Ero eyingo. 14 Yuda oniro wooro yeyingo oni nguro sobosobo gura oowooyi Siwa, ngu simoongo kandegura gidemboro eraya oriyingo. Ngundo ngu muringga ngundiro ngu towoongoro eyingo. 15 Ngundiro tetoyi ngu, asa, ngu mbooro biyomingga, ngundo mande gumi ero eyingo. No Yisas ngu ingoro, Pol nguya no ingooteno. Ene ge onendo? Eyingo. 16 Mande gumi ngundiro etoni, asa, ngu oningga merambooro biyomi oruwoku, ngundo onikuno parero oorero, yutoro tarayeroro yutomukoro, towikumbaye omboomboongero yodowooro, sidudaro gimuro biyomi tero oorero, nguro ene ya yokoro, kingo mbirimbiri oorero sobiyoro toongeyingo. 17 Kootuyisina, Yuda, Girik oni simoo bare Epesasno oorootenggoku, ngu mande ngu ingoro, sosoreyingo urungga oorengo tero, ene Oo Bidodo Simburi Yisasro bingami urungga oorengo, ero okooyingo. 18 Ngundiro okooro, oni simoo bare urungga oorengo ene ngu mande nguno nowoondoyemo hamoo tero, nguno mayero, enengo muriye biyomi kuri tewonggoku, ngu wesiyoro, ero yokoyingo. 19 Ngundiro tetoyi, arisa, oni simoo bare gidarega enengo gosonggi bare muwooweroyi oo dogoni nguro mandeni bukno oorootenggoku, ngu bidodo yoro, mayero, simoo bare bidodo doongeyemo, ngu yowuruwooro,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

watayero, arisa, ngu oo ngu ene de karo, nguno kamukoyingo. Ngu kamukoro yokoro ngu, ene ngandiro ingoro, buk ndadiro kamukoro yokoro, ko buk guranangge nanggeboro nguro uriyi ndadiro ero, wirikoro ingoyingo? Ngundiro sumoo eyingo. Nguro ngu, ene bidodo yowuruwooro kandangetoyi, ngu ngandiro, (50,000) Kina ngu yokoyingo.
20 Ngu muringgano nguno, Oo Bidodo Simburi enengo yanggangoni onino yeni, urungga tunooteni. Nguro ngu, ene Anutro mandeni wesiyootoyi, ingoro, nguro oni simoo bare oowooyingga nowoondoyemo hamoo teyingo.
21 Ngu oo ngu temukootoni ngu, Polndo enengo ingondudunimonggo ingoro oode, gosiyoro ingoyingo. Ene ngu Masedoniya, Akayiya merasina endeyowero mande ero, kootuyisina, no Yerusalem nguya oorowuwero eyingo. Asa, ngunonggo kootuyisina no komo yade yade oororo, Rom ende mera oo ngu kenowano. Ero ingoyingo. **22** Ene ingondudunimo mande ngundiro gosiyoro yokoro ngu, asa, Polndo oni eraya ene hooroowero oorooteriku, ngu oowooyari ngu Timooti, Erasitas ngu sureyerootoni, Masedoniya merako oorowuworiyo. Eraga Masedoniya oorowutori, ene Pol enengombo ngu Esiya mera urungga nguno, naru bodaga ngu oruwo.

Epesas Oni Polro Sanggiri Tero, Nowoondoye Gobooro Yero, Yowuruwooro, Ureyi Kumooweroyimboro

23-24 Ngu naruno, oni gidarega endemo oni nowoondoye yokutuwootoyi, nguro ene Yisas keyimo oni simoo bare watangga oorootenggoku, ngudodo sanggiri urungga tero, moguru urungga oorengo teyingo. Nguro damoni ngandiro: Ngundiro naruno nangge, oni gura ngu oowooyi Dimitiriyas nguno oruwo. Ene ngu digi gura oowooyi Siluwa ooga, ngundo anut godange nguro gabogaboyi yero oode, nguno ngu, oni oowooyingga oo nguro digi beye uriyootoyi, yoro, nguro ene digi beye urungga yororuwo. Ngu bare anut godangengga ngu oowooyi Atemis. **25** Asa, ngu naruno, Dimitiriyas, ngundo enengo ko gobooro oniku yowuruyeroro, ene yeyoro, Polro mande ngandiro eyingo. Ye oni, ye kuri ingootenggo. Noorengo anut nguro gabogaboye tetetoku kongga, ngano uriyi ngu urungga oorengo ngu gome tunootete. **26** Ene ngu oningga ngu Pol, ngundo oni simoo bare urungga oorengo nowoondoye ingonduduye yomburiyeroote. Ngu ye kenoro, ingowonggoku, ene ngano Epesasno ngundiro tero, Esiya mera namoko bidodomo nguya ene ngandiro ete. Noorendo anut kandenanimbo tetetoku nga, ngu anut hamoo kini, ero ete. **27** Polndo ngu mandeningga, ngundo ngu noorengo beye koyingga nga ngu yomburiyowa. Nguno nangge, nguya kini, ngu mandeningga ngundo Atemis anut barega nguro kootu yaningga nga ngu, simoo baredo yeni, ingootoyi, ngu kingo ya ngundiro tewa, ingowanggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Koretero, ngu Esiya mera bidodomo oni simoo bare ngu, ngu bare anutga
nguno yambo mande teyingo. Ene ataga Polndo mandega, ngundo ngu
ene Atemis oowooyi enengo duridarini ngu yomburiyowero, mande eteku
ngu! Ero eyingo.
28 Ngundiro etoni, ene ngu mandega ngu ingoro, ene nowoondoye
yokutuwootoyi, nguro ene sanggiri biyomi tero, meno manggaru
yanggango tero, eyingo. Atemis ngu urungga oorengo anut barega
ngu noorengo Epesas oniromu! Ero meno eyingo. 29 Dimitiriyas mande
emukootoni, enengo ko gobooro oni nowoondoye yokutuwootoyi, ngundo
oororo, oni simoo bare endemo oorootenggoku, nguya nowoondoye
ngu yokutuwooyingo. Ngundiro tero, meno manggaru urungga oorengo
ngu endemo tunootero, oni simoo bare bidodo moguru urungga
teyingo. Oni simoo bare bidodo ootoogero, yowuru mera musiyomo
kendutero, oorowuyingo. Endemo onindo ngu Gayiyas, Aristakas
erayaga, sodedomangge yodowooro, yoyoro, yowuru musiyomo nguno
oorowuyingo. Ngu oni erayaga ngu, ene Masedoniya oni ene Polya
endeyootenggo. 30 Ngundiro moguru ingootoyi, nguro Pol ene simoo bare
kewooroyemo oororo, mande yunowero etoni, ene Yisasro keyimo simoo
baredo sorengoyingo. 31 Ngundiro sorengootoyi, Esiya merako oni mera
oo sobosobo ururu ngu gidarega nguya Pol dobookuriyi, ngundo mande
soweyootoyi Polno ombutoni, ngundiro eyingo. Pol ge yowuru mera
musiyomo ma uwero! Ngundiro mande yanggango ero sorengoyingo.
32 Ngu naruno, yowuru musiyomo nguno, oni simoo bare urunggaku
ingonduduye songo songo tunooteyingo. Ene ndawu oogaro mayero,
yowuruwootenggoku, ene ngu ma ingoyingo. Gidaregado mande ene
songo gura eyingo. Gidaregado ene songo mande gura eyingo. Ene
bidodo ngundiro ngundiro temukoro, ene mayero yowuruwootenggoku,
nguro muri ma ingoyingo. 33 Asa, Yuda onindo oo ngundiro kenoro,
Alekisanda kewooroyemo oodoni, ngu wenggeremootoyi, oorowutoni,
oni gidaregado Alekisandaya eriringoro mande damoni ngu eneno, ero
eyingo. Alekisanda ngundiro ingoro, enebana mande gumi simoo bareno
manggoye gosiyoro, ewero kandeyi okooyingo. 34 Ene ngu oni ngu kuri
kenoro, ingowonggoku ngu, ene Yuda oni. Ngundiro nguro, oni bidodo
manggoye guranangge moguruwooro, ero eyingo. Atemis ngu Epesas oni
noorengo anut urungga! Ene ngundiro meno manggaru tero oodoyi, sa
gaboyi naru eraya yokoyingo.
35 Asa, kootuyisina, Epesas ende nguro so uyi oo nakangoyingo oni,
ngundo ootoogero, ngu kandeyebo manggoye gosiyoweroyimboro, nguro
ene manggaru tero eyingo. Ye simoo bare manggoye ukingoyi! Ye Epesas
oni, ye kuri ingootenggo. Kurimi oorengo, digi kundingiyi sambononggo
sorero, ngano ombuyingo. Ngu digiga nguno, Atemis gabogaboyi nguno
ooroote. Ye ngundiro ingoyingo, ngundiro nguro, noore Epesas oni ngano,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

noorendo Atemis nguro kootu ya urungga oorengo ngu gome sobowooro,
ko, digi kundingiyi nguya gome sobowooteto. 36 Arisa, ye bidodo nga
mande etenggoku nga, hamoo nangge. Ene ye komo manggoye ukingoyi!
Ye sodedomangge eriritero, oo gura ma tewero. 37 Yengombo ngu oni
erayaga ngu yoyoro mayetoyi, ene erayaga ngundo kootu ya, nguro oo
gura yakakayi ma yoyingo. Erayaga ngundo noorengo urungga Atemis
ngu yomooyinoro mandega, ngu anut barega nguya ma eworiku ngu!
38 Arisa, ene Dimitiriyasya enengo ko gobooro oniya, oni guraya mande
gura moore tetoningga ngu, arisa, ene mete mande wirikoyingo onino
mandeyi teyi. Sobosobo oni koreteyingomu oorootenggoku nga, ngundo
ngu mandeyega ngu Kootno yomosiyowanggo. 39 Ene ye mande gidarega
nguya moore tetoningga ngu, mete ye yowuru naru oorengomo nguno,
mande ngu yomosiyowanggo. 40 Noore ataga nga narungga ebe yeyi
tunooteteku, ngaro murini oorengo gura kini. Nguro onindo sumoo
yunootoyi ngu, noore nga narungga ngaro mande murini nguya kini,
nguro noore mande gumi eweroyi nguya kini, ngundo ngundiro ero
eyingo. 41 So uyi nakangoyingo oninggakundo mande ngundiro ero
yokoro ngu, ene oni simoo bare ngu meno manggarugano mayero,
yowuruwoowonggoku oweyerootoni samukoyingo.

Pol Ngu Masedoniya Merako Girik Merako Nguya Endeyoyingo

20 1 Ngu kowuri urungga Epesasno ngu kinitetoni ngu, asa,
Polndo Yisasro keyimo oni simoo barero etoni, eneno mayero,
yowuruwootoyi, nowoondoye yanggango teyunoro, mande yunoyingo.
Ngundiro mande yunoro yokoro, arisa, ene Masedoniya oorowuweroyi
nguro okeyi, ero oorowuyingo. 2 Pol ene ngu mera gumisina nguno
endeyoro, ene Yisasro keyimo simoo bare mande urungga yunoro,
endeyootoni, nguro simoo bare nowoondoye yanggango teyunoyingo.
Kootuyisina, Pol ngu Girik merako oororo tunooteyingo. 3 Tunootero,
Pol ngu kombo kabusa Girik merako oode, kootuyisina, ene wanggo
yoro, Siriya merasina oorowuwero eyingo. Ene Yuda onindo ngu Pol
ureyi kumoowero mande gosiyoro etoyi, nguro ene Masedoniya merako
ko oorowuwero ingoro, mande gosiyoro eyingo. 4 Beriya endemo oni,
Sopata ngu Piras, nangoni; Tesalonayika endemo oni eraya oowooyari
Aristakas, Sekandas; Debi endemo oni eraya oowooyari Gayiyas,
Timooti; Esiya merako oni eraya oowooyari Tikikas Taropimas, ngu oni
ngu bidodo Polya sayingo. 5 Ngu oni ngu koretero, saro, oororo, Trowas
endemo noore soboyeroro oriyingo. 6 Ngundiro soboyeroro oodoyi,
oomanongoyingo koongeweroyi kini, nguro kundingiyi naru gura yokoro
ngu, asa, noore Pilipayi mera ngu yokoro, wanggo yoro, yade yade
naru kandegurayigano Trowas endemo mayero, noore naru kandegura
gidemboro eraya nguno oriyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Trowas Endemo, Polndo Yutikas Merenonggo Yokutuwooyingo

7 Kowooyingomboro naru koreteyingo, nguro noore oo neweroyimboro
yowuruwooyingo. Yowuruno nguno, Polndo oni simoo bareno mande
mande piru oorengo ero oodoni, suwoo kewooro yeyingo. Sengetoni, ene
toongewero ingoyingo. 8 Ngu ya gura ngu ebe sanga sanga kabusa ooroote.
Ngu ya gumi awu sanganimo nguno soru oowooyingga dero oodoni,
noore ngu musiyomo nguno yowuruwooyingo. 9 Ngu musiyomo nguno,
simoo oore gura, ene oo kenoweroyi witu ngu sanganimo bibitero oruwo.
Ngu oowooyi ngu Yutikas. Polndo mande mande eroodoni, Yutikas ene
kuboongootoni, wetoro kabetero ngu, ya gumi kabusayiga, ngu sanganimo
awunonggo merako soreyingo. Ene ngundiro soretoni, sodedomangge, oni
songombo uro, okooro, dowootoyi, ene ngu kuri kumooyingo. 10 Simoo
ooregaku kumootoni, asa, Polndo uro, ngu simoo ooregaku sanganimo
bagootero, simooyenggaku boogomooro, oni simoo bareno eyingo. Ye
ma sosorewero, nguro ene keta oorooteku nga! Ene ngundiro eyingo.
11 Ngundiro tero, Pol ngu yano ko oorero, oomanongoyingo oosowooro
neyingo. Kootuyisina, Polndo mande mande piru ko ero oodoni, sengetoni
ngu, Pol ene mande yokoro toongeyingo. 12 Ngu oni simoo bare, ngundo
simoo oorenggaku ko keta oodoni, ngu yoro, oorowutoyi, nguno ene
nowoondoye gome oorengo mesarango ingoyingo.

Pol Ngu Trowas Ende Yokoro, Mayilitas Nguno Oorowuyingo

13 Polya ko gobooro onikundo eyingo. Noore koretero uro, wanggo
sanganimo oorero, oororo, yade Asos endemo oorowuwootowo.
Noore Asos nguno Pol erewero kenoro, yoro, wanggo sanganimo
oorowuweroyimboro. Ero eyingo. Koretero, Pol enengombo mande
ngandiro eyingo. No kuri kenembo Asos oorowuwano, ewokuro nguro.
14 Ngundiro nguro, Pol ene omburo, noore Asosno ebe kenokeno tero,
Pol nguya nooredodo wanggo sanganimo oorero, Mitilini endemo nguno
urooreyingo. 15 Sengetoni, noore Mitilini ende ngu yokoro, oororo, yade
Kayiyos ende namoko oororo, nguno wereyingo. Sengetoni, noore oororo,
yade Samos meradoni ngu kenowootowo. Werewootomu sengetoni, noore
oororo, yade Mayilitasno tunooteyingo. 16 Polndo ene Epesasno ko uwero
ma ingoyingo. Ndadiro nguro, ene naru urungga Esiya mera yokowero
ma ingoro, nguro ene Epesas ende ngu dagayingo. Ene ngundiro tero,
nguro sodedo Yerusalem oororo, ngu naru kundingiyingga oowooyi
Pendikos ngu kenowero oorowuyingo.

Polndo Epesas Tabango Onikuya, Okeyi, Ero Eyingo

17 Noore Mayilitasno oodooye, ngunonggo Polndo mande yeni,
Epesasno oorowuyingo. Ene Yisasro keyimo oni simoo barero tabango

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oniro mande soweyoro eyingo. Tabango oni, ngundo komo ombuyi, ero
eyingo. 18 Ngundiro etoni, tabango oniku ombutoyi ngu, ene mande
yunoro eyingo. Yengombo ingootenggo. No koretero, Esiya merako nguno
oororo, ko muri tetoowe kenoro, ingoyingomu ngu, no suwooyi sano
yeya oriyingo. 19 Ye ngu ingootenggo. Naru bidodo Yuda onindo mande
guranangge ero, noro mandene yomburiyoro, no yomburibarinerowero
tetoyi, nguno no nowoondone kowuri ko towootowoo gidarega nguya,
nono tewonggo. Ene nondo ngu no imakewonoku, Oo Bidodo Simburi
nguro ko ngu nangge tewono. No enengo ko oni nangge. 20 No mande
gome ngu yeno wesiyoro eweroyi nguro no ma sosoreteno. Kini, no
ye hoorooweyeroweroyimboro nguro eteno. Yo, nondo ngundiro tero,
yowuru naruno, ko yengo ya bidodomo mande ero etuyerowono. Ngu
mande ngu ye kuri ingootenggo. 21 Suwooyi sano, no mande yanggango
Yuda oni, Girik onino nguya ewono. Ngu ngandiro. Noore komo
nowoondonani yowoorengoya, Anutno nowoondonani yewato. Noore
komo noorengo Oo Bidodo Simburi, Yisas nguro nowoondonanimo
hamoo tetoni, nowoondonani nguno nangge yewato. 22 Arisa, ingoyi!
Ataga ngu Yuka Kundingiyimbo no gosinerootoni, nguro no komo
Yerusalemno oorowuteno. Ndawu ooga, nono Yerusalem nguno
tunootewa? Ngu no ma ingooteno. 23 Ene no oo gura ingooteno. Ende
bidodo no toongero, nguno endeyootoowe, Yuka Kundingiyi, ngundo
mande yanggango wesiyoro, nunoro, ewo. Ge ngu ya biyomimo uro, ko,
kowuri urungga oorengo ngu kenowa, Yuka Kundingiyi ngundo ngundiro
eyingo.

24 Ngundiro etoni, ene no ngandiro ma ingoyingo. Nenengo
keta oruweroyi, nguro no ingooteno. No nowoondonemo nenengo
kumooweroyiga nguro no kowuri ma ingooteno. Kini, no nga oorega no
endeyootenoku, nga nangge keyooteno. No nga kongga nga, Oo Bidodo
Simburi, Yisasdo nunowoku, nga nangge tero, yade wenga yokowano.
Nga Anutro mande gome metemingga wesiyoro eweroyi koyingga nga
ngu, Anutro sumangenimo nangge, no ko teteno.

25 Arisa, ataga ye ingoyi! Kuri no ye kewooroyemo endeyoyingo.
Nguno ngu, no Anutro mande muriningga, nguno simoo bare enengo
soboyerooteku ngu wesiyoro, yeno ewonoku ngu, ene ataga ngu, no
ingooteno. Kootuyisina ngu, ye bidodo no omukumundoone, ko ma
kenowanggo. 26 Ngundiro nguro, no mande yeno ataga eteno. Ingoyi! Ene
ye kewooroyemo nguno oni gura Yisasno newendemo hamoo ma tero,
oonootetoni ngu, asa, ngu noro kowuri kini. 27 No Anutro ingonduduni
ngu bidodo yeno wesiyoro ewonoku, no nguro ma sosoreyingo.
28 Ngundiro nguro, ye ngu yengombo yengo gome ebe sobosobo teya
oriyi! Ngundiro nangge, ye komo simoo bare ngu nguya gome soboyeroyi.
Yuka Kundingiyi, ngundo ye yootunoyerootoni, ye simoo barero sobosobo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tewonggo. Nguro ngu, ye komo Anutro keyimo simoo bare ngu gome soboyeroyi. Ndawugaro nguro, Yisas enengombo enengo sidu darowobo oniro weti mbumbuwa ngu andangeyunoro, ko yoyowoku ngu! 29 No ingooteno. No ye yoyokoro ngu, se koki biyomi oorengo (etuyeroyingo oni godange), ngundo ye kewooroyemo nguno omburo, ngundo Yisasro keyimo simoo bare yomburiyerowero ombuwanggo. 30 Nguro ngu, yengo oni gidaregado nguya ootoogero, ngu mande godange etuyeroro, endeyoro, ngundo Yisasro keyimo simoo bare ero yowoosootoyi, ene ngu keyeroro endeyowanggo. 31 Ngundiro nguro, ye komo narudodomo nguro doongedoongoodoongo teya, gome doongeteya oriyi! Ye komo nguro ingondudu teya oriyi! Dagoma kabusa no ye mande yunoro, ingonduduye yoonenengowero, no ma surene kini yewono. Suwoo sa ngundiro nangge tero, ye etuyerowonoku ngu, no yengo sendorogo, mande yunoyingo.

32 Arisa, ataga nondo ye yoyoro, no Anut kandeyimo yoyero, eneno ngandiro yemboongeteno. Gengo nowoondoge teyunoweroyi mandega, ngundo ngu gedo mete ene yanggango teyunowa. Gengo simoo bare bidodo gengombo soreyeroro, sunggi yewoku ngu, oo bidodo gome mesarango ngu nangge yunowa. No nguro ero yemboongeteno. 33 No oni guraro beye towikumbani, oo ngu kenomayingoro, nguro ma ingooteno. 34 Yengombo ngu ingootenggo. Nga kandene erayaga ngando ko oo ngu tero, oowari, towikumba, beye oo ngu yoro, nenengo hooroweneroote. Oo guraro wenonoro ngu, kandenembo koyi tero yooteno. Ngunonggo oni noya oorootenggoku, nguya hoorooweyerooteno. 35 Ngundiro tero, nenengo kone ngu bidodomo, ngu nondo ye etuyerooteno. Ye komo nosiridodo ngundiya ko teyi. Noore ngundiro tero, oni yanggango kini ngu mete hoorooweyerowato. Noore komo Oo Bidodo Simburi, Yisasdo mande eyingo ngu ingondudu tewato. Ene ngandiro eyingo. Oni gura enengo oni oni teyingomonggo oo oni gura inootoni ngu, asa, ngu inoweroyi muringga, ngundo oo yoweroyi muri ngu dagate. Ero eyingo.

36 Polndo ngu mandega ngu ero yokoro ngu, asa, ene bodowo oondoogero, ngu oni tabangokudodo Anutno yemboongeyingo. 37 Yemboongero yokootoni ngu, asa, kootuyisina, tabango oniku bidodo sendo moguru urungga tero, Pol dowooro yenggonangoyingo. 38 Yenggonangoro, Polndo mande ewoku ngu ingonduduwooyingo. Ngu ngandiro ewo. Ye no omukumundoone ko ma kenowanggo. Ngundiro etoni, nguro tabango oniku biyomi urungga ingoro, ene Pol yoro, wanggono uro, yokootoyi toongeyingo.

Pol Wanggo Sanganimo Oorero, Yerusalem Oorowuwero Oorowuyingo

21 1 Noore ene Epesasno Yisasro keyimo oniro tabangoku yoyokoro ngu, asa, noore wanggo sanganimo oorero sayingo. Oororo, yade nenengo Kos meradoningga nguno tunooteyingo. Sengetoni, noore Ros

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

meradonimo nguno uro, tunootero, ngunonggo mera urungga nguno,
ende gura, oowooyi Patara, nguno urooreyingo. 2 Noore ngunonggo
wanggo gura Pinisiya urooreweroyingga kenoyingo, nguro noore ngu
wanggo sanganimo oorero oorowuyingo. 3 Noore yade yade oororo,
Sayiparas meradoni ngu wanggo tanggeyi biyomisina oodoni, kenoro,
noore ngu dagaro, saro oororo, Siriya merako oororo, Tayiya endemo
uyingo. Tayiya uro, wanggo gosiyoro, nguno oo sitowi yewero etoni
nguro. 4 Ngu naruno, noore nguno uro, oororo, Yisasro keyimo oni simoo
bare yeyoro, nguno naru kandegura gidemboro eraya nguno oriyingo.
Yuka Kundingiyi, ngundo Yisas keyimo simoo bareno utoni, ngundo
Polya Yerusalem ma oorowuwero, ero eyingo. 5 Etoyi, ene noorengo naru
gidarega ngu endemo nguno yokoyingoku, noore ngu endega ngu yokoro,
sawero teyingo. Sawero tetooye, asa, Yisasro keyimo simoo bare, simooye
ngu bidodo noore yoyoro oororo, ende dabemimo, wendeyi tamako
boodoo oondoogero, Anutno noorengo yemboongeyingo. 6 Ngundiro tero,
asa, ene noore kambayeroro, okeyi, ero etoyi, noorendo nguya ngundiro
kambayeroro yokoro ngu, asa, noore wanggo sanganimo ooretooye, ene
ko enengo yano yano oorowuyingo.

Sisariya Endemo Agabas Oningga, Ngundo Polndo Kootuyisina Oo Teweroyi Nguro Eyingo

7 Noore wanggo sanganimo oorero, Tayiya yokoro, kondibo saro,
oororo, Potolemayisno tunooteyingo. Noore Yisas keyimo simoo
bare kandeye dowooro, eneya naru gura nguno ootooro wereyingo.
8 Sengetoni, noore Potolemayis yokoro, toongero, yade oororo, Sisariyano
tunooteyingo. Noore oororo, oni gura oowooyi Pilip enengo yano uro,
eneya oriyingo. Pilipro ko ngu Anutro mande wesiyoro eweroyi. Oni
kandegura gidemboro erayaga nguromu gura, ngundo oowari wabu
bare bayetero yunoyingo. 9 Pilip ngu nambo sumoongo namoraya ngu
ma kameteyingo. Ngu bare namorayaga ngu Anutro ingondudu eyingo
onindo mande ngundiro, ko tetenggo.

10 Noore Sisariyano naru gidarega nguya nguno oodooye ngu, ngu
naruno, Anutro ingondudu eyingo oni gura oowooyi Agabas ngu ene
Yudiya mera yokoro, Sisariyano ombuyingo. 11 Omburo, ngu oningga
ngundo nooreno mayero, Polro Let ngu yoro, enengo kekandeyi gosiyoro,
Yuka Kundingiyimbo etoni, ngandiro eyingo. Yerusalemno Yuda oni,
ngundo nga Letga nga simburi ngu, ngandiro kekandeyi gosiyowanggo.
Ngundiro tero, yoro, oni sowe gidarega Yuda oni kini, ngu kandeyemo
yewanggo, ero eyingo.

12 Ngundiro etoni, noore ngu mandega ingoro, nguno ngu, noore
ko ende ngaro simoo bare nguya yowuruwooro, Polno ngguyinggayi
tero, sumoo sumoo eyingo. Ene Yerusalem ma oorowuwero ero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mande yanggango eyingo. 13 Ene ngundiro etoyi, ene Polndo mande
gumi eyingo. Ndatero nguro, ye sendo sambi tero, noro ingondudune
yomburiyootenggo? No meyero, ya biyomimo uweroyimboro tero, ko, no
Yerusalemno kumooweroyimboro nguya meyero ngu, Oo Bidodo Simburi
Yisas, nguro oowooyi bingami okooweroyimboro. Ero eyingo. 14 Ene
ngundiro etoni, asa, noore ene sorengoweroyi mande gura eweroyi nguya
kini. Noore manggonani gosiyoro, noore ngandiro eyingo. Oo Bidodo
Simburi nguro ingonduduni ingooteku, ngu nangge teyi! Ero eyingo.

Polndo Yerusalemno Oorowuyingo

15 Naru gidarega yokoro, noore oo yomosiyoro, Yerusalemno
ooreyingo. 16 Sisariya ende nguro Yisas keyimo simoo bare gidarega
nguya nooredodo oorowuyingo. Ene noore yoyoro, oororo, Yisas
keyimo oni gura oowooyi Neson, ngundo yano uro oriyingo. Neson
ngu Sayiparas meradoni nguro oni, ene kurimi oorengo Yisasro kirikiri
oni tunooteyingo. 17 Noore Yerusalem mayero, tunootetooye ngu, Yisas
keyimo simoo baredo oni oni urungga tero, noore yoyoyingo.
18 Sengetoni, noore Poldodo Yemus kenowero oororo, tabango oni
yowurunoku ngu bidodo Yemusya oriyingoku, ngu yeyoyingo. 19 Polndo
eyingo. Noorendo mayeteto, ero eyingo. Anutdo Pol hooroowetoni, oni
simoo bare sowe gidarega, ngu kewooroyemo ko oo tewoku, ngu bidodo
damonimonggo nenengo wesiyoro, tabango onino eyingo. 20 Tabango
oniku Polro mande ingoro ngu, ene Anut bingami okooro, Polya gumi
eyingo. Doboonani, ge ingoote. Yuda oni simoo bare, ene urungga
oorengo biyomi Yisas keyimo oni teyingo. Ngu Yisas keyimo simoo bare
ngu, ene Mosesro mamana mande ngu keyowero mande yanggango
oorengo yetenggo. 21 Ene oni gidaregado gengo etoyi, ingoro, ngandiro
eyingo. Polndo ngu Yuda oni ngu, oni sowe gidarega kewoorokono
oorootenggoku, nguno ewo. Ye Mosesro mamana mande ngu yokoya,
yengo nangosumooye moondeye ma yomosiyoro, Yudaro muri kurimi
ngu ma keyowero, ero eyingo. 22 Ngundiro nguro, noore ndadiro tewato?
Hamoo oorengo, ene ge mayewoku nga, ero ingowanggo. 23 Arisa,
noorendo ooga geno etooye, ngu nangge ge oo ngundiro teyi! Noorengo
oni namoraya ngu Anutno mande hamoo oorengo eneno ero gosiyoro
eyingo. 24 Gedo komo oni Anutno mande gosiyowonggoku nguya
Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi nguno oororo, yengo digi beye
eneno yunootoni ngu, asa, wooro yeyingo oni, ngundo yengo wooro
yeyunowanggo. Ye ngundiro tero ngu, ye Mosesro mamana mandeno
ye sarayi oorengo ootooro, arisa, ye mete tabayemo uye ngu toongooro,
oni doongeyembo kenoro ingootoyi ngu, ye kundingiyi oruwanggo.
Oni ngu kenoro, ene tunoo ingowanggo. Ge nguya Mosesro mamana
mande ngu keyoote. Yo, oni ngu kenoro, ene ingootoyi, mande guraga ge

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

gowege sanggawero ewonggoku ngu, ngu godange mande nangge, ero ingoyingo. 25 Yisas keyimo oni sowe gidaregaro ngu, noore kuri mande, ero nakangoro soweyoyingo. Ene komo ingonda teyi! Ene onindo nusako utoro, merambooro biyomi nguno oo karo yemboongetoyi ngu, ngu ma newero. Ene nusako sidudodo ma newero. Nusako bungeyi gosiyootoyi kumootoni ngu, ngu ma newero. Ene oni erambarisa tewero muringga, ngu ma toongooyerowero tero, sebo barese muringga biyomi nguya ma tewanggo, ero eyingo. 26 Enengo mande ngundiro ingoro, asa, sengetoni, Polndo ngu oniku yeyoro, yoyoro, enendo muri oo tetoyi, Pol nguya ngu tero, enedodo Mosesro mamana mandeno ewoku nguro ene oni sarayi mesarango teyingo. Ene ngundiro tero, Yudaro yowuru ya urungga, Tembel, newendemo uro, wooro yeyingo onino enengo naru kundingiyi ndawu narunggano kinitewaku nguro eyingo. Ngu kundingiyi narungga kinitetoningga ngu, asa, wooro yeyingo onino ko oorowuwonggokuno, digi beye ene yunootoyi, nguro ene Anutno enengomu wooro yeyingo.

Tembel Yowuru Yano, Yuda Onindo Pol Dowooyingo

27-28 Kootuyisina, naru kandegura gidemboro erayagaku namoko kiniteweroyi tetoni, ngu naruno, Yuda oni Esiya merakononggo, ngundo yowuru ya urungga, oowooyi Tembel, nguno oororo, Pol kenoyingo. Ngundiro kenoro, oni oowooyingga nowoondoye yokutuwootoni, sanggiri tero, ootoogero, Pol dowooro gosiyoyingo. Ngundiro tero, ene meno manggaru tero eyingo. Ye Iserel oni, ye nguya noore hoorooweyeroyi! Nga oningga ngando ende bidodomo noorengo oni simoo bare manggoye utoro, wiriyoro, nga yowuru yangga, oowooyi Tembel, ngaro mamana mande nguya yomburibariyoote. Ene oo gura nguya tero, ene Girik oni yoyoro, yowuru ya Tembel newendemo omburo, nguro ene ya kundingiyi nga yeni, sugabododo teteku nga! Ngundiro ero eyingo. 29 Ngu muringgano ngunonggo ene mande goweyimo sanggawero tewonggoku, ngu ngandiro: kurimi ene kenootoyi, Taropimas, Epesas oningga nguya endemo oriyingo. Ene ngu kenoro, ngandiro ingoyingo. Polndo ngu oningga nguya yoro, yowuru ya newendemo uyingo, ero ingoyingo.

30 Mande ngundiro ingoro, nowoondoye sanggiri urungga tero, asa, Yerusalem endemo simoo bare bidodo yondowidoro, mayero, Pol dowooro, woosooro, endesina oorero, ureyi kumooweroyimboro teyingo. Ene ngundiro tetoyi, arisa, sodedomangge, ene Tembel yamuko bidodo goodoomukoyingo.

31 Pol ureyi kumoowero tetoyi, oni gidaregado me oniro tabangonggaku mande ngu soweyoro, ngundiro etoyi, Yerusalem oni simoo bare bidodo soriyokoyingo. 32 Ngundiro tetoyi, ingoro, asa, me oni tabango koreteyingongga, ngundo sodedomangge me oni gidarega yoyoro, ko, me tabango oni gidarega nguya yoyoro, yondowidoro, Pol dowoowero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yowuruno uyingo. Yuda onindo me tabango urungga koreteyingongga,
ngu kenoro, me oni nguya yeyoro ngu, asa, ene Pol ureyingoku ngu
yokoyingo. 33 Me oniro tabango koreteyingonggakundo tanggeyemo
omburo, Pol dowooro, enengo keyimo me onikuno etoni, uto yanggango
eraya, oowooyi sen yoro, ngundo Pol gosiyoyi! Etoni, ngundiro tetoyi,
tabangonggakundo Yuda oni mande yunoro eyingo. Nga simoo nga
onendo? Ndawu ooga tete? Ero sumoo eyingo. 34 Tabangonggakundo
ngundiro sumoo yunootoni ngu, asa, ngu naruno, oni simoo bare
urungga oorengo ngu enebana manggaru teyingo. Gidaregado ngu
mande gura ero, manggaru tetoyi, songombo ngu ene mande gura
ero, manggaru teyingo. Meno manggaru urungga mera ma ingoweroyi
teyingo. Me oniro tabango oninggaku ngu, mandega ngu muri ma kenoro
ingoyingo. Ngundiro nguro, me onikuno eyingo. Pol yoya, yengo me
oniro yano oorowuyi! Ero eyingo. 35 Ngundiro etoni, nguro ene Pol yoro,
yade ya woodooyimo oorowutoyi ngu, simoo baredo yanggango yero, Pol
ureyi kumooweroyimboro teyingo. Nguro ngu, me onindo Pol okooro,
koorowooro, ya newendemo oorowuyingo. 36 Yoro, ya newendemo uwero
tetoyi, ene oni simoo bare oowooyingga meno manggaru tero, keyeroro,
oororo eyingo. Ngu oningga ngu ureyiga kumooni! Ero eyingo.

Polndo Enengo Murini Yuda Onino Yootunoro Eyingo

37-38 Me onindo Pol yoro, enengo ya newendemo uwero tetoyi, ngu
naruno, Polndo me oniro tabangonggakuno eyingo. No mete mande gura
geno sumoo ewe? Etoni, me oniro tabangonggakundo gumi eyingo. Ge
Girik mande ingoote? Nondo ngu ge Igip oni, ero ingooteno. Kuri gedo
oni urungga oorengo, 4,000, ngu yoyoro, mera oo sobosobo urungga
oniya ebe urewero, ye oni kini merako nguno oorowuwonggoku, ge
ngundo bine? Sumoo eyingo.

39 Ngundiro sumoo etoni, asa, Polndo mande gumi eyingo. Kini, no
Yuda oni. Endene oowooyi Tarsas, ngu Silisiya merako. Noro ende ngu
oowooyi bingamidodo. No geno oo gura sumoo ewero. No mete simoo
bare nga mande yunowe? Ero sumoo eyingo.

40 Etoni, me oniro tabango oninggakundo gumi eyingo. Yo, mete mande
e! Etoni, nguro Pol woodoo sanganimo dikaro, ngunonggo kandeyi simoo
bareno okooroyingo. Ngundiro tetoni, oni bidodo neneteyingo. Polndo
Yudaro mande Hiburu ngunonggo eyingo.

22 1 Polndo ngandiro eyingo. Ye konebane awanamone, ye ingoyi!
No yengo mande ngu gumi ewero, ero eyingo. 2 Polndo Yuda
oniro mandenonggo etoni, ene Hiburu mande ngu ingoro, nenetero
oriyingo.

3 Ngundiro tetoyi, asa, Polndo eyingo. No Yuda oni. Namonembo
Tarsas ende Silisiya merako bisineroyingo. Ene no nga endemo ngano

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ootoogero, urungga teyingo. No oo etuneroyingo oni, Gameliyelno Skul tero, ingondudu yoyingo. Ene noorengo osisambanimboro mamana mande ngu gome gome etunerowo. Ngundiro nguro, no Anut keyoro, nguro murini nguno no yanggango yeteno. Yendo Anut keyowero, ataga yanggango yetenggoku ngandiro. 4 No nguya ngundiro oni Yisasno nowoondoyemo hamoo tetoyi, no ngu yomburiyerowono. Simoo bare nguya no yurewe kumoowero nguya teyingo. No uto yanggango (sen), ngundo gosiyeroro, yoyoro, ya biyomimo nguya yoyewono. 5 Wooro yeyingo oniro tabango, simoo barero mande wirikoyingo tabango oniku, ngundo etoyi, ye ingowanggoku, ene nguya ingootenggoku, nguro ene no so uyi nakangoro nunoyingo. Nunootoyi, Yuda dobookurine Damaskas endemo oorootenggoku, no ngu yoyowero Damaskas uwero oorowuyingo. Oni Damaskasno oodooye, Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingomu, ngu yoyoro, ya biyomimo yoyewero, nguro no oorowuyingo. No ngu oni simoo bare ngu yoyowero oororo, Yerusalem ngano mayero, nguno enengo biyomiye nguro ogingo yoyi, ero oorowuyingo.

Polndo Enengo Newende Hamoo Teyingo Nguro Muri Wesiyoro Eyingo
(Aposel 9:3-19; 26:12-18)

6 Polndo mande gura eyingo. No yade yade oororo, Damaskas namoko tewonoku, sa kewooroko samboro ngundiro nguno, asa, sodedomangge soru gura urungga sambononggo no moondene omukumundoone himi oorengo nunoyingo. 7 Ene ngundiro tetoni, no merako sorero wereyingo. Ngundiro tetoowe, manggowo gura ngu sorungga ngunonggo tunootero, noya eyingo. Sol, Sol, ge ndadiro tero, nguro ge no yomburineroote? 8 Etoni ngu, nondo mande gumi ngandiro eyingo. Oo Simburi Urungga, ge onendo? Etoowe, enebana gumi eyingo. No Yisas Nasaret oni. Ge no yomburinerowero, koyi tero, endeyooteku ngu! Ero eyingo. 9 Ngundiro etoni ngu, oni noya oorowuwootomu ngu, ene soru ngu kenoro, ene oni manggowooga noya mande eyingongga ngu, ene ma ingoyingo. 10 Oo Bidodo Simburimo, no ndadiro tewano? Etoowe, Oo Bidodo Simburi, ngundo noya gumi eyingo. Ge ootoogeya, Damaskas u! Ngu endemo nguno, oni gurado geno ewaku, nondo oo bidodo gedo te, ero ewonoku, ngu etoningga, ngu nangge te! Ero eyingo. 11 Ene ngundiro etoni ngu, ngu sorungga ngu ngundiro teroodoni, no mera oo ma kenoweroyi teyingo. Nguro ngu, oni noya oorowuwootomuku, ngundo no kandene dowooro, noyoro, Damaskas uyingo.

12 Oni gura no neyowero nguno oruwoku, ngu oowooyi Ananayiyas. Ene mamana mande gome keyoyingo oni. Yuda oni Damaskas endemo oorootenggoku, ngundo eneya oni gome, ero etenggo. 13 Ngu oningga ngundo nono mayero, tanggenemo dikaro, noya eyingo. Sol doboone, doongengge ngu mete himi yetoningga, doongeteya, mera keno! Ero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

eyingo. Ngu narunggano nguno nangge, doongene mete tetoni, no ene
gome kenoyingo. 14 Doongene mete tetoni ngu, enendo eyingo. Noorengo
osisambananimboro Anut, ngundo ge goyowero rogogeroyingo. Ge nguno
ngu, ge ene ingootoyi, hamoo tetoningga; ge nguno enengo ingonduduni
nguya ingoro; ge oni nenengo Yisas ngu kenowaku, manggowoobo mande
etoningga, ngu komo gome ingo! 15 Ge enengo mandeni yootunoro ewa.
Ge komo simoo bare bidodomo oo kenoro, mande ingowonoku, ngu etoyi
ingowanggo. 16 Ene ge ataga oo ndawu ooga sobowoote? Ge ootoogeya,
sono kundingiyi gimu! Ge enengo oowooyimboro meno etoyi ngu,
Anutdo gengo weti mbumbuwa biyomingga, ngu sonowootoni toongewa,
ero eyingo.

Anutdo Pol Soweyootoni, Oni Sowe Gidarega Yuda Oni Kini, Nguno Toongeyingo

17 Polndo mande gura eyingo. Kootuyisina, no Yerusalemno ko omburo,
no yowuru yano (Tembelno) yemboongero oodegogo, no oo gaboya
gaboya gura kenoyingo ngundiro teyingo. 18 Nguno ngu, no Oo Bidodo
Simburi no kenootoowe, enendo nono, ero eyingo. Sodedomangge, ge
Yerusalem ende yokoya toonge! Ge ngano noro mandene wesiyoro ewaku
ngu, ene ge manggoge ma ingowanggo, ero eyingo. 19 Ene ngundiro
etoni ngu, nondo gumi eteno. Oo Simburi, enengombo ingootenggo.
Kuri no yowuru ya bidodomo oororo, oni Yisasro nowoondoyemo hamoo
tetoyi, no yoyoro, ya biyomimo yoyero, no ene yutoro gisaruyeroyingo.
20 Kuri Stiwen ngu ureyi kumooyingo ngu, no nguro nowoondone
nguya mete, ero ingoyingo. Nondo ngu oni Stiwen ureyingomu, nguro
dogigiro nengguro ngu sobowooro, yunoro oodoowe, ene Stiwen ureyi
kumooyingo, ero eyingo. 21 No ngundiro etoowe ngu, asa, Oo Simburi,
ngundo noya gumi eyingo. Ge toonge! Nondo ge sowenggerootoowe,
mera orirokono toongewa. Oni sowe gidarega gura gura Yuda oni kini,
nguno toongewa, ero eyingo.

Rom Oniro Me Tabango Oninggakundo Pol Gome Sobowooyingo

22 Oni simoo baredo Polro mandeni ewoku, ngu ingoro, oororo, Polndo
ngundiro ewoku, Anutdo ene ero, oni sowe gidaregano enengo mandeni
wesiyoya eni, ero rogo teyingo. Polndo ngundiro etoni, asa, ngu naruno
nguno, simoo baredo enengo mande wenga ngu yokoyingo. Ngu yokoro
ngu, asa, simoo bare damoni tero, meno manggaru urungga tero eyingo.
Ngu oningga ngu ureyiga kumooni! Oni ngundiromu ngu, merako
ngano ma oruwero! Ene keta nguya ma oruwa! Ero eyingo. 23 Ene meno
manggaru yanggango tero, enengo dogigiro nengguro andandangero,
kukukakawu dorowooro, oorongootoyi, ooretoni, ene sanggiri urungga
teyingo. 24 Ngundiro tetoyi, me oniro tabangonggakundo sodedo enengo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

me onino etoni, Pol yoya, enengo ya newendesina uya, Pol utoya, mande damoningga ngu ndawu oogaro simoo baredo Polya meno manggaru tetenggoku, ngu no muri gome ingowero eyingo. Mande ngu sumoo inoya ingoyi! Ero eyingo. 25 Ene ngundiro etoni ngu, asa, me onikundo Pol kandeyi yoro, de bungomo gosiyoro, gisaruboweroyimboro teyingo. Ngu naruno, Polndo tabangonggakuya tanggeyimo oorooteku nguya sumoo yunoro eyingo. Rom oniro mamana mande, ngundo Rom oni ngandiya teyi, ero ete, bine? Ye Koot ma teyingomo koretero ene urewanggo, bine? Ngu muringga ngu metemi bine? Ero eyingo.

26 Ene ngundiro etoni ngu, me oni tabangonggaku mande ngu ingoro, ene sodedomangge oororo, enengo me oniro tabango urunggakuno, oo nguro ero eyingo. Pol oningga nga ngu, ngu Rom oni nenengo! Nguro ge ndawu ooga, ene teyinowero? Ero eyingo.

27 Ngundiro etoni, me oniro tabango urunggakundo soriyokoro, omburo, Polno eyingo. Ge nono e! Ge Rom oningga, ngundi kini, bine? Etoni, Polndo gumi eyingo. Yo, eyingo.

28 Ngundiro etoni ngu, me oniro tabango urungga, ngundo mande gumi eyingo. Nondo Rom oni tewero ngu, nguro no digi beye urunggado uriyoro, no Rom oni teyingo. Etoni ngu, ene Polndo mande gumi eyingo. No ngu namonembo Romno bisineroyingo! Ero eyingo. 29 Ene mande ngundiro ero yokoro ngu, asa, oni sumoo inoro, urewero teyingoku nguya, sodedomangge sosorero yokoyingo. Me oniro tabango urungga oninggaku ingoyingo. Pol ngu Rom oni gosiyowonggokuro, ene nguya sosoreyingo.

30 Me oniro tabango urunggaku, ene komo gome oorengo ingowero. Polndo ndawu oo biyomingga tewoku, ene ngu ingowero. Ngundiro nguro, sengetoni suwoononggo, ngu Pol gosiyowonggoku, sen uto yanggango ngu wesiyowonggo. Ene mande soweyootoyi, Anutno wooro yeyingo oni sobosobo, simoo barero mande wirikoyingo tabango onino toongero eyingo. Ye oni ngu bidodo mayero yowuruwooyi, ero eyingo. Ene Pol yoro, omburo, oni tabango doongeyemo etoni dikayingo.

Pol Ene Yuda Oniro Mandeye Wirikoyingo Onino Mande Wesiyoro Eyingo

23 1 Ngu naruno ngu, Polndo mande wirikoyingo tabango oniku, gome gome yeyondandangero eyingo. Ye konebane, no Anut doongeyimo endeyoro ootooro, nenengo nowoondone ngu metemi oorengo tero, endeyoro, yade mayero, ataga no oo biyomi gura ma ingooteno, ero eyingo. 2 Polndo ngundiro etoni, Anutno wooro yeyingo oni nguro sobosobo oni urungga, oowooyi Ananayiyas, ngundo oni Pol tanggeyimo dikayingokuno eyingo. Ngu manggowoomo uto mandega etekungga, ngu yokoni! 3 Ngundiro etoni, asa, Polndo ngu tabango

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oninggakuya sanggiri urungga tero eyingo. Ge ngu de sosi biyomi! Kumu sarayimbo goweyi sangani nangge metemi, ene newendemo ngu buwoo nangge! Nguro Anutdo ge gurewa! Ge ngano bibitero, ge mamana mande keyoro, noro mandene wirikoro kenowero, ene gengombo Mosesro mamana mande yomburiyoro, ge no nureyi, ero ete! Ero eyingo.

4 Ngundiro etoni, oni Pol tanggeyimo dikayingokundo, enengo mande ingoro, sodedomangge gumi eyingo. Ge mete Anutro wooro yeyingo oniro sobosobo oni koreteyingongga nguya mande biyomi ete, bine? Ero eyingo.

5 Ene mande ngundiro ero yokootoni ngu, asa, Polndo mande gumi eyingo. Ye konebane, ene oni Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oni koreteyingo, ngu no ma ingooteno. Anutro mandeno ngu ete. Gengo tabango oni nguya mande biyomi ma ewero. Ero eyingo. *(Eksodas 22:28)*

6 Polndo ngu ingoyingo. Tabango oni yowuruno ngano, oni ngu gidarega ngu Sadusi watangga gidarega ngu Parisi watangga oorootenggo. Nguro ngu, Polndo mande wirikoyingo tabango oniya negoyerowero, ngandiro eyingo. Ye konebane, no ngu Parisi oni, ko, no ngu Parisi oni nangoye nguya. Nondo ingootenoku, ngu oni kumooro ko ootoogewanggoku, nondo ngu mandega ngu hamoo oorengo, ero ingooteno. Nguro nondo ngu mandega ngu wesiyoro etoowe, ngu muringga, nguro ene ataga no noyoro, Kootno noyetenggo, ero eyingo.

7 Polndo ngundiro etoni ngu, asa, ngu naruno nguno, Parisi oni ngando Sadusi oni nguya sanggiri teyingo. Ngundiro tero, yowurunggaku toongooro, songo songo teyingo. 8 Sadusi onindo ngandiro eyingo. Oni kumootoyi mereyerootenggoku ngu, ko ma ootoogewanggo. Ero, ko ene gidarega nguya ingoyingo. Engel oni, Yuka nguya kini. Ero ingootoyi, ene Parisi onindo ngu oo ngu bidodo, hamoo, ero, nguro nowoondoyemo hamoo teyingo. 9 Ngu naruno, yowuruno oni nowoondoye biyomi yero, nguro ene meno manggaru urungga teyingo. Mamana mande etuyeroyingo oni gidarega, ngu Parisi oni ngundo ootoogero, dikaro, mande yanggango ero eyingo. Noore nga oningga nga kenootetoku ngu, ene oo biyomi gura ma teyingo. Yukangga, ngundi, Engel oningga bine, nguya mande ero ingoyingo, ero eyingo.

10 Ngundiro etoyi ngu, nguno enengo sanggiriyegaku yeyi, urungga oorengo teyingo. Ngundiro nguro, me oniro tabango urungga enengo koreteyingonggaku sosorero ingoworo. Nga oni wata erayaga, ngando Pol kandeyi gide gide dowooro, woosoodori, pitiro kumoowa, ero ingoyingo. Nguro, ene enengo keyimo me onikuno sodedomangge etoni, uro, kewooroyemonggo Pol dowooya, yoya, yengo yano ooreya, ya newendemo yokoyi! Ero eyingo.

11 Yangeni suwoono, Oo Bidodo Simburi, ngundo Pol tanggeyimo dikaro, eneno eyingo. Nowoondoge ngu komo yanggango orini! Ge noro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mandene yanggango Yerusalemno ewoku, ngundiya nangge, Romno nguya ngundiro wesiyoro ewa. Oo Bidodo Simburi, ngundo ngundiro eyingo.

Yuda Onindo Pol Ureyi Kumoowero, Ero Mande Gosiyoyingo

12 Sengetoni suwoononggo, Yuda oni gidarega yowuruwooro, mande guranangge, ero gosiyoro eyingo. Hamoo oorengo, noore Pol ureye kumoowa. Noore Pol ma ureye kumootoni ngu, noore oowari sono ngu ma newato, ero eyingo. 13 Yuda oni mande guranangge ero gosiyowonggoku, ngu onibi eraya ko gidarega nguya ko teyingo. 14 Ene ngundiro tero, ngu oniku oororo, Anutno wooro yeyingo oni nguro oni sobosobo oniku, ko, tabango oni gidaregano eyingo. Noore mande yanggango guranangge hamoo oorengo, ero gosiyooteto. Noore oowari sono oo ngu ma nero ngundiro oode, oororo, Pol ureye kumootonigogo, asa, ngu naruno nguno, noore ko oo newato. 15 Ngundiro nguro, ye Yuda oniro mande wirikoyingo tabango oni komo mande soweyootoyiga, me oniro tabango koreteyingongga, ngundo oorowutoningga, ngundo Pol yoya, yeno ombuni. Nguno ngu, ye mete Polro mande murini ko etoni ingowanggo. Noore kuri yoonenengoyingo. Pol yeno ma ombutoni ngu, ngu naruno nguno, ooreko nguno, noore ene ureye kumoowa, ero eyingo.

16 Ene Pol enengo kuwooyi nangonimbo ngu Yuda oni oore meyero, Pol ureyi kumoowero etoyi, enengo buriyiga, ngundo ingoyingo. Pol buriyiga ngu ene ingoro, nguro ene oororo, me oniro yano oororo, ya newendemo uro, yeyeyi Polno eyingo. Yuda onindo oore meyero, ge gurewero etenggoku ngu! Ero eyingo. 17 Ene ngundiro etoni, asa, Polndo me oniro tabango oninggano eyingo. Nga simoo oorega nga yoya, me oniro tabango urungga nguno ooroya, ene mande gura eneno ewero, ero eyingo. 18 Ngundiro etoni, nguro me oni sobosobogakundo Pol buriyigaku yoro, me oniro tabangonggakuno oororo eyingo. Ya biyomi oni Pol, ngundo no surenerootoni, nga simoo oorega nga yoro, geno ombuteno. Ene mande gura geno eweroyimboro mayetoni, nguro no ene yoro ombuteno, ero eyingo.

19 Ngundiro etoni, me oniro tabango urungga, ngundo ngu simoo oorenggaku kandeyimo dowooro, songo oororo, enesu nangge tero, sumoo inoro eyingo. Ge ndawu mandega, nono ewero mayete? Ero eyingo. 20 Etoni, ngu simoo oorega, ngundo gumi eyingo. Yuda oni mande guranangge, ero gosiyootenggo. Ge sumoo ero, yangeni Pol yoro, tabango oni yowuruno onino uwero, nguro ene Pol ko sumoo inoro, enengo mande muri ingowero, mande geno ngundiro sumoo gunowanggo. Ene oo ngundiro geno ewanggoku, ene ganagerowanggo. 21 Ge enengo mande ngu ma keyowero. Ngu oni gidarega ngu bidodo onibi eraya ko gidarega nguya, ngu oowari bidodo ngu roogoyeroro eyingo. Ene oowari oo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

hamoo oorengo ma newatoku, Pol ureye kumootoninggogo, noore oowari ko newato, ero etenggo. Ngundiro ero, ene oore meyero oorootenggo. Ge nangge sobogerootenggoku, gedo yo, ero ewa bine, ero sobogerootenggo. Ero eyingo.

22 Ngundiro etoni, arisa, me oniro tabango erayagakundo, Pol buriyigaku mande yanggango inoro eyingo. Ge nono mandega eteku ngu, oni gurano ma ewero. Ngundiro ero, ene simoo ooregaku sureyootoni toongeyingo.

Me Oniro Tabangonggakundo Pol Oni Mera Oo Sobosobo Piliks Soweyoyingo

23 Arisa, me oniro tabango urungga koreteyingonggakundo, me oni sobosobo eraya negoyerootoni, ombutori eyingo. Yari me oni onibi kande eraya 200 oni yoya; onibi kabusa gura kande eraya 70 ngu, Hos sanganimo bibitetoyiga ngu yoya; ko, oni onibi kande erayaga (200), ngundo idi, nasa, dowootoyi, ngu yoya, Pol yoya, Hos sanganimo yetoyiga, bibitetoningga ngu yoya, suwoono sa naru kandegura gidemboro namoraya, nguno Sisariya oorowuyi. 24 Ye Hos gidarega yomosiyootoyiga, Pol nguno bibitetoningga, yoya, gome sobowooya, yadega ooroya, oni mera oo sobosobo urungga koreteyingo Piliksno ooroya, nguno yokoya ngu, asa, ye ko ombuyi! Ero eyingo. 25 Me oniro tabango urungga oni koreteyingongga, ngundo enengo me onindo, ero yokoro ngu, ene so uyi ngandiro nakangoyingo.

26 No Kolootiyas Lasiyas, nondo nga mandega nga oni urungga oni mera oo sobosobo urungga Piliksro nakangooteno. Okeyo. 27 Yuda onindo nga oningga nga dowooro, ureyi kumoowero tetoyi, ene nondo ingowonoku ngu, ene Rom oni ooroote. Ngundiro nguro, noya me oniya uro, kandeyemonggo sobiyoro yoyingo. 28 No nga oningga nga goweyimo mande etenggoku, nguro muri ingowero nguro no yoro, tabango oni yowuruno onino uwono. 29 Ene no kenowonoku ngu, enengo mamana mande gidaregano ene goweyimo kingo sanggawero ewonggo. Ene nga oningga nga goweyimo mande biyomi gurano, noore ene ureye kumooweroyi gura ma kenoyingo. Ya biyomimo yeweroyi nguya ma kenoro ingoyingo. 30 Ataga, mande gura nono mayero etenggo. Yuda onindo mande guranangge ero, gosiyoro etenggo. Noore torige wirimangge nga oningga nga ureyi kumoowero teteto, ero eyingo. Ngundiro nguro, no sodedo yewe, geno oorowuteku ngu, no ngu oni eneno Koot mande tetenggokuno ewano. Ene mete ge doongenggemo, enengo mande ngu yootunoro ewanggo. Ge enengo mande nga oningga ngaya etenggoku, ngu muri mete ingo! Ero eyingo. Ngundo so uyino mande ngundiro nakangowo.

31 Ngundiro tetoni, me onindo manggowo keyoro, Pol yoro, suwoono nangge Andipatris endemo oororo wereyingo. 32 Sengetoni, me oniku

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yowoorengoro, enengo endeyandeno ko oorowutoyi, oni Hos sanganimo
bibitewonggokundo nangge Pol yoro, Sisariya oorowuyingo. 33 Oni Hos
sanganimo bibiteyingoku, yade oororo, Sisariyano tunooteyingo. Ene so
uyigaku yoro, oni mera oo sobosobo urungga koreteyingonggaku inoro,
Pol nguya yoro, omburo, koreteyingonggaku kandeyimo yeyingo. 34 Asa,
oni mera oo sobosobo koreteyingonggakundo so uyi kandangero yokoro
ngu, asa, ene Pol sumoo inoro eyingo. Ge ndawu mera gidaresinanggo
oningga? Ero etoni, Polndo gumi eyingo. No Silisiya oni, eyingo.
35 Ngundiro etoni, arisa, oni koreteyingonggakundo gumi eyingo. Oni
geya mande gowegemo etenggoku mayetoyiga ngu, no gengo mande
ingowano. Ero, Pol ngu Herodro yano yokoya, gome sobowooya orini!
Ero eyingo.

Yuda Oniro Tabango Oni, Ngundo Pol Kootno Yeyingo

24 1 Kootuyisina, naru kandegura yokoro, Anutno wooro yeyingo
nguro sobosobo oni koreteyingo oowooyi Ananayiyas, ngundo
oniro tabango oni gidarega, Yuda oniro oni gura oowooyi Tetulas,
ngundo simoo barero manggoye yoro, Kootno mande eweroyi. Ngu oni
ngu bidodo, ngundo Sisariya uro, oni mera oo sobosobo koreteyingo
nguno Pol goweyimo mande eweroyiku, ngu eyingo.
2 Oni mera oo sobosobo koreteyingongga, ngundo Pol negongootoni
ombuyingo. Asa, ngu naruno ngu, Tetulas Pol bungomo mande damoni
yero eyingo. Piliks, ge oni urungga! Ge noore hoorooweyerowoku, nguro
noore gome bibitero oorooteto. Ronggesambi ebe oo nguya kini. Gengo
ingonduduge ngu metemi gome, nguro ge noorengo hoorooweyeroyingo
ngu nenengo. Oo gura gura bidodo kuri ende bidodomo biyomi
yeyingomu, ngu tetoyi, mete temukowo. 3 Ngundiro nguro, noorengo
nowoondonani ngu oo nguro geya gome mesarango ingoro, noore esoso
urungga geno teteto.
4 Ene nondo ge ma gosigeroro, no geno mande bodaga ewero. Gengo
sumangeyiga ngunonggo noorengo mande ootuwoo bodaga nga
mete ingo! 5 Noore nga oningga nga kenootetoku, ngu ene mandeni
murini biyomi urungga yeni tunootete. Ene mera bidodomo, Yuda
oni nowoondoye yokutuwootoni, buribari ingoro, sanggiri tero,
ebe ureweroyimboro teyingo. Ene Yuda oni noore oni wesoowooro,
wata gura, oowooye Nasaret, ero etenggo, nguro tabango. 6 Ene
yowuru ya (Tembel) ngu sugabo teyinowero nguya tete. Ngundiro
nguro, noorendo ngunonggo dowooyingo. 7 Ene me oniro tabango
koreteyingongga, Layisiyas, ngundo omburo, yanggango oorengo yero,
noore kandenanimonggo andangero yowo. 8 Ngundiro yoro, Layisiyas
ero, oni gengo Koot teyi, ero ewoku, nguro ene ge doongenggemo ngano
mayeya eyi. Ngundiro tetoyi, gengombo nga oningga nga sumoo inowaku

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu, ge nga oningga nga enengo manggowoomo mande mande Kootno etenggoku, ngu nenengo ingowa. Tetulas ero eyingo. 9 Ene mande ero yokootoyi ngu, asa, Yuda oni nguya ngu oningga ngu hooroowero, Polya mande godange eyingo. Ene mande yootunoro, nga mande nga hamoo Polro mande wesiyoro, Piliksno eyingo.

10 Arisa, ngu naruno, oni mera oo sobosobo urungga koreteyingongga, ngundo kandeyibo nangge Polno teyingo. Nguro Polndo mande damoni yero, ngandiro eyingo. No ingooteno. Dagoma oowooyingga oorengo, ge nga oni ngaro mande wirikoyunoro ooroote. Nguro no nenengo mande geno wesiyoro ewanoku, nguno ngu, no nowoondone gome mesarango oorengo tero ingooteno. 11 Ge ene sumoo yunootoyi, enengombo mande ngu etoyi, ge ngu ngandiro ingowaku ngu, no naru kande eraya kegidemboro eraya yokoro, no Yerusalemno tunootewonoku, nguro no Anutno yambo mande tewero oorewono. 12 No yowuru ya (Tembel) newendemo oruwonoku, nguno nondo oni guraya ronggeyootoore, Yuda onindo ma yeyoyingo. No simoo barero yowuru ya (Tembel) newendemo ngu yomburiyootoowe, ene no ma neyoyingo. Ende newendemo nguya, no oo gura ma yomburiyoyingo. Hamoo oorengo kini! 13 Nga mandega noya etenggokungga nga, ngu muri gura nenengo oorengo ma yootunoro etoyi, nguro ge hamoo ero, ma ingowaku ngu! 14 Ene no nga mande nga gura geno yootunoro ewero. Nga mandega enengombo etenggo. No Yisasno nowoondone hamoo tero, enengo muriningga ngu hamoo no ngu keyooteno. Ngundiro etoyi, yo, hamoo no ngu muringga ngu keyootoowe, ene Yuda oni ene nowoondoyemo hamoo ma teyingo. No noorengo osisambananemboro Anutga nguno yambo mande ngundiro teteno. No mande bidodo mamana mandeno, ko, Anutro ingondudu eyingo onindo nakangoyingomu, ngu bidodo keyoro, tero, no nguro nowoondonemo hamoo tero, ko teteno. 15 No Anutno nowoondonemo hamoo tetoni, ngunonggo Anut sobowootoowe, oni kumooyingomu yokutuyerootoni, keta oruweroyi, nguro no sobowooteno. Yo, oni nenengo, ko, oni biyomimu nguya Anutdo merenonggo yokutuyerowa. Yuda oni enengo nguya oo ngu sobowootenggo. 16 Nguro no naru bidodomo, nowoondone gome tunoo oorengo ingootenoku, Anut doongeyimo, ko, simoo bare doongeyemo nguya nenengo oorengo biyomi nguro kini.

17 No kuri dagoma gidarega ende gidaregano oruwono. Kootuyisina, no dobookurine oowariro kumootenggoku nguro ingoro, no beye oo ngu yoro, hoorooweyerowero ko mayewono. No Anutno kingo esosooteweroyi, nguro beyeni nguya yoro mayewono. 18 Mayero, no ngu koyi tewono. Nguro no nenengo murine ngu tetoowega, mete mesarango teni, ero, nguro no yowuru ya (Tembel) newendemo oodoowe, ene nguno neyowonggo. Oni simoo bare urungga noya ma oriyingo. Nguno oni gura arimbosi oo gura ma teyingo. 19 Ene Yuda oni Esiyano oorootenggoku, ngundo mayero, ene noya mande

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

moore tetoningga ngu, ene mete ngano mayeya, ge doongenggemo ngano noya mande ngu eyi. 20 Ene kinitetoningga ngu, arisa, nga oni ngando ene komo nondo oo biyomingga tewonoku ngu, nenengo oorengo neyowonggoku ngu, no tabango oni yowuruno tabango oni doongeyemo dikawonoku, nguro geno eyi. 21 Ene no mande guranangge, kuri no ene kewooroyemo dikaro, no ngandiro manggaru tewono. No Anutro nowoondonemo hamoo tetenoku, ngu Anutdo oni kumooyingomu yokutuyerowaku, ngungga nguro nangge, ene no noyoro, ye doongeyemo mayero, etenggoku nga! Polndo ngundiro ero eyingo.

22 Arisa, Piliks ngu, ene Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo muringga nguro mande ngu, ene gome watayi. Nguro ene Yuda onino eyingo. Ene komo me oniro tabango Lasiyas sobowooya oodoyiga, ene ombutoninggago, yengo mandega nga yomosiyowato, ero eyingo. 23 Ero ngu, Piliks ene ya biyomi sobosobogakuno eyingo. Ge Pol yoya, ya biyomimo ye, ero eyingo. Ene ya gumi ngu ma goodoowero. Nguno ngu, Pol enengo dobookuriyi mayero, Pol kenoro, oo inowero mayetoyi ngu, roogo ma teyunowero. Ene mete mayero, Pol kenoro, ooro wenonootoni, ngu oo inoro hooroowewanggo. Ero eyingo.

Piliksdo Pol Yoro, Dagoma Eraya Ya Biyomimo Yetoni Oruwo

24 Kootuyisina, naru gidarega yokoro, Piliksdo bareyi oowooyi Darusila ombuyingo. Piliks bareyi Darusila ngu Yuda barega yoyingo. Ngu naruno ngu, Piliksdo Pol negongoro, nguro mandeni ingowero. Polndo eyingo. Yisas Krayis nguro nowoondoyemo hamoo tetenggoku, nguro muri Piliksno wesiyoro eyingo. 25 Ngu naruno, Polndo Piliks etungoro, muri ngandiro wesiyoro etungoyingo: Anut doongeyimo muri nenengo oruweroyi muringga ngu; goweye gome sobowooweroyi muri; ko, Anutdo kootuyisina wirikoyeroyingo naruno (Koot) nooreno tunooteweroyi muri; ngu muri bidodo tero etungoyingo. Ene oo ngandiro etungootoni ngu ingoro ngu, nguro ene sosorero, Polya eyingo. Arisa, mande mete ete. Ge ataga toonge. Kootuyisina naru gura oodoni ngu, no ge ko negogerowano, ero eyingo. 26 Piliks ene oo gura nguya sobowooro oruwo. Ene Pol sobowootoni, Polndo beye inootoni ngu, ya biyomi yokoro toongeweroyi nguro towoongoyingo, nguro Piliksdo sobowoote. Ngundiro nguro, ene Pol negongootoni, enengo yano utoni, eneya suwooyi sano mande ero ingoro oriyingo. Ene Polndo beye ma inoyingo.

27 Piliks ngu Yuda onino ingonduduye ingootenggoku, ngu gome ingoro, nguro kootuyisina, dagoma eraya yokoro, ene Pol sorengootoni, ya biyomimo oruwo. Ngu naruno nguno, Poritiyas Pestas, ngundo Piliksdo ko ngu enendo yoro, nguno ko teyingo.

Polndo Oni Urungga Mera Bidodo Sobowootekungga, Nguro Meno Eyingo

25 1 Pestas ngu kuri enengo Prowinsno omburo, ene naru kabusa Sisariyano oode, ene ko Yerusalemno ombuyingo. 2 Ngu naruno,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutno wooro yeyingo kundingiyi oniro sobosobo oniku, Yuda tabango oni ururu, ngundo Pestasno oororo, Polya mande gidarega goweyi sanggawero eyingo. 3 Tabango onikundo Pestasya eyingo. Ge komo noore hoorooweyeroya, ngu Pol oningga ngu etooga, Yerusalem ngano ko ombuni, ero eyingo. Ndawugaro nguro, ene ngundiro etenggoku, ngu ngandiro: Pol ngu Kootno ma ombuyingo, ngu naruno, noore torige oore meyero, Pol ureyi kumoowero ero, ngundo ngundiro gosiyoro etenggo. 4 Ngundiro etoyi, Pestasdo enengo mande ngu gumi ero eyingo. Pol ngu Sisariya ya biyomi nguno ooroote. Naru bodaga nangge, no ngano yokoro, no Sisariya ko oorowuwano. 5 Ngundiro nguro, yengo tabango oni, ngundo noya oorowuwato. Ngu oni ngundo Pol muri biyomi gura tetoni ngu, asa, ene mete nguno Koot tewanggo, ero eyingo.

6 Pestas eneya oode, naru kandegura gidemboro kabusa bine, ngundi kande eraya yokoro, asa, ene Sisariya ko oorowuyingo. Sengetoni suwoononggo, ene mande wirikoweroyi musiyomo nguno, ene bibiteyingo. Ngundo Pol yoya ombuyi, ero eyingo. 7 Pol ngu ombutoni, Yuda oni Yerusalemnonggo mayewonggokundo, Pol tanggeyimo dikayingo. Ngundiro dikaro, mande mande oowooyingga eneno sanggawero eyingo. Ene mete Polndo oo biyomi tewoku, ngu tunoo yootunoro, Pestasno eweroyi, erereremo kini. 8 Asa, Polndo mandeye gowenemo sanggawero etenggoku, ngu gumi Pestasno ngandiro eyingo. No oo biyomi gura Yuda oniro mamana mande nguno ma teyingo. Tembel yano nguya kini. Oni urungga Rom mera bidodo sobosobo koreteyingo, oowooyi Sisa, nguno nguya biyomi gura ma tewono. Ngu bidodo kini! Ero eyingo.

9 Ngundiro etoni, ene Pestasdo, Yuda oniro mande kuri ewonggoku, ngu ingoro, nguro ene Polno sumoo eyingo. Ge mete Yerusalem oorowuwa? Ngu mete tetoni ngu, arisa, no mete Yerusalemno gengo mande gowege sanggawero ewonggoku, ngu ingowano. Ero eyingo.

10 Ngundiro sumoo etoni, ene Polndo mande gumi eyingo. Nga yangga nga, ataga no dikatenoku nga ngu Gabumando mande wirikoweroyi nguro ya. Nga yangga ngano nangge Koot tero, noore mande ingoweroyi. Ge kuri ingoote. No Yuda oniro gura ma yomburiyoyingo. 11 Ene no oo biyomi gura tetoowe ngu, nguro nureyi kumooweroyi ngu, asa, ene mete nureyi kumoowa. Ene nga mandega noya Koot tetenggokungga nga, ngu hamoo mande kinitetoningga ngu, arisa, oni gurado no noyoro ene yunoweroyi, nguya kini. No Rom mera sobosobo koreteyingo, Sisa, nguro etoowe, mayetoni, ngundo noro mande nga kenowaku ngu! Ero eyingo. 12 Ngundiro nguro, Pestas ene tabango oni yowuruno oniya mande mande ero gosiyoro ingoro, Polya gumi eyingo. Ge oni mande wirikoweroyi oniro meno ewero eteku ngu, ngundo gengo mande nga ingoni, arisa, mete ge Sisano nguno oorowu! Eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pestasdo Polro Mera Agripa Oni Koreteyingongga, Ngu Sumoo Inoyingo

13 Naru gidarega yokoro, mera oo bidodo sobosobo koreteyingo oni,
oowooyi Agripa, ene kuwooyi oowooyi Bernis eragado, Pestas kenoro,
kandeye dowoowero Sisariyano mayeyingo. 14 Agripa eraga Sisariyano
naru oowooyingga oriyingo. Ngundiro nguro, Pestas Polro mande ngu
Agripano eyingo. Oni gura ngano oode, kuri ene Piliksdo yoro, ya
biyomimo ngano yetoni ooroote. 15 Kurimi, no Yerusalemno oodoowe
ngu, nguno Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oniku nguya, Yuda
oniro tabango oni, ngundo goweyimo mande sanggawero ero, nguno
ureyi kumooweroyimboro rogo tero, no sumoo nunoyingo. 16 Ngundiro
sumoo nunootoyi, asa, nondo enengo mande ngu gumi ngandiro
ewono. Noore Rom oniro muri ngu oni gura kingo ogingo, ko kowuri
ma inoweroyi. Oni ene mandedodo ngundo nangge oningga eneya Koot
mande sanggawero tetenggoku, ngu doongeyemo dikayingo. Dikatoni,
noore komo musiyo inootooye, ene eneya mande etenggoku, ngu gumi
ewo.

17 Nguro ngu, ene noya ngano omburo ngu, no piru ma teyingo. Kini,
omburo, wereyingomu sengetoni, no Koot yano bibitero eyingo. Ngu
oningga ngu yoya ombuyi, ero etoowe, yoro ombuyingo. 18 Oni ene
Kootno dikaro, ene mande eneno mande sanggawero eyingomu, ngu
mande nenengo gura kini, ko, mande biyomi gura nguya kini. Ngundiro
nguro, ene mande gurano Koot inoweroyi nguya kini. 19 Ene enengo
yambo mande nguro ko oni kuri kumooyingomu, ngu oowooyi Yisas
nguro mande eyingo. Ene Polndo eyingo. Ngu oningga ngu ko keta
ooroote, ero eyingo. 20 No ngundiro mande ngu ingoro, ene no ngu
wirikoro eweroyi, erereremo kini. Ngundiro nguro, nondo Pol sumoo
inowono. Ge mete Yerusalemno ko oorowutoyi, ngu naruno nguno,
nondo Kootno gengo mandega nga ingowano, bine? 21 No ngundiro
etoowe, Polndo mande gumi eyingo. No ngano oodoowega, nganonggo
sowenerootoyi, Rom endemo oorowuwano. Nguno ngu, mera bidodomo
koreteyingo oni Sisa, ngundo noro mande ngu yomosiyowa. Etoni,
ngundiro nguro, nondo yokootoowe, ene ya biyomimo oode, naru
gurano, nondo ene ero soweyootoowe, Sisano toongewa. Ero eyingo.
22 Ngundiro ero yokootoni ngu, Agripando Pestasno mande gumi eyingo.
Nondo nenengombo ngu oningga nguro mandeni ingowano. Etoni,
Pestasdo gumi eyingo. Yo, mete. Yangeni, ngu ingo! Ero eyingo.

23 Ngundiro tero, sengetoni suwoononggo, Agripa Bernis eraga Kootno
ombuwero tetori ngu, asa, ngu naruno nguno, oni bidodo dikaro, nguro
oowooyari bingami ero yunootoyi, yowuru yano uyingo. Utori, arisa, me
oniro tabango bidodo, ngu ende nguro tabango oni ururu, ngu bidodo
erayaga ngu keyeroro, yowuru yano uyingo. Ngu naruno ngu, Pestasdo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

etoni, Pol yoro, omburo, ngu yano uyingo. 24 Pestasdo eyingo. Oni
urungga Agripa, ye oni nooreya oorootetoku nga, ye bidodo nga oningga
nga kenoyi! Yuda oni simoo bare Yerusalemno ngu, ko, Sisariya ngano
oorootenggoku nguya, ene no doongenemo Koot inowonggo. Ene meno
manggaru tero eyingo. Ge komo ngu oningga utooga kumooni, ene keta
ma oruwa, ero eyingo. 25 Ene nondo kenootoowe ngu, ene oo biyomi gura
ma teyingo. Ene oo ngundiro nguro, ureyi kumooweroyi nguya kini.
Enengombo ngu Sisa Agastas enengo mandeni ingoni, ero ewo. Ngundiro
nguro, no ene soweyootoowe, Romno toongewa, ero ewono. 26 Ene no
mande damoni gura ma kenoro, nguro no ngu mandega ngu nakangoro,
ngudodo soweyootoowe, noorengo urungga Sisa nguno oorowuwa.
Nguro ngu, oni urungga Agripa no nga oningga nga yoro, geno
ombuteno. Ye bidodo doongeyemo ombuteku ngu, noore enengo mandeni
mete ingowato. No nguno mande damoni gidarega kenowero nguro
nakangowano. 27 Nondo ya biyomimo oni gura mandeni Koot teweroyi
mande kini kingo soweyootoowe, toongeweroyi ngu, no ingootoowe, ngu
nenengo kini, ero eyingo.

Polndo Agripano Mande Wesiyoro Eyingo

26 1 Ngu naruno, oni urungga Agripando Polno eyingo. Arisa, mete
gengo mande ngu e! Etoni, asa, Polndo kandeyi okooro, enengo
mande ngu ngandiro eyingo.

2 Oni urungga Agripa, no oni oni tero, no mete nga dikatenoku, no
nenengo mande nga ge doongenggemo wesiyoro ewano. Yuda onindo
noya mande gowene kingo sanggawero ero tetenggoku, nguro no ataga
ngu gumi ngandiro ewano. 3 Ge ngu noorengo Yuda oniro murinani, ko,
noorengo ingondudunani songo songo teweroyi muringga ngu, ge komo
gome ingoote. Ngundiro nguro, no geno ngguyinggayi tetenoku, ge noro
mandene ingoro, ge sodedo ma surengge kiniyewero.

4 Kurimi, no Silisiya merako oruwonokuno, no bodaganonggo omburo,
ataga nga, ngu naruno no nenengo oniya Yerusalemno oruwonoku, nguno
ngu kewooroyemo ngu, murine ngu Yuda oni simoo bare ngu ene bidodo
ingootenggo. 5 Ene kuri no ingootenggo. Ene ngu mande ngu ewero
ngu, ene mete ewanggo. No kuri Parisi oniro muriye keyowono. Parisi
oni, ngundo Yuda oniro yambo mande teweroyi muringga ngu bidodo
keyoyingo. Yo, enengo yambo mande teweroyi muringga ngu noore Yuda
onindo yambo mande tetetoku muringga ngu dagaro, ene yanggango.
6 Ataga, no nga Kootno dikatenoku nga, nguro muri ngandiro. No Anutdo
noorengo osisambananimo oni kumooyingo ko yokutuyeroweroyi mande
ero gosiyoyingo, nguro nowoondonemo hamoo tetoni, ngu sobowooteno.
Nguro ngu, no ataga Kootno oorootenoku nga! 7 Noorengo oni sowe
kande eraya kegidemboro eraya (12) ngundo suwoo sa bidodo, nga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutga ngano yambo mande tero oruwonggo. Ene nguro nowoondoyemo
hamoo tetoni, ene ngu ooga ngu nangge sobowooro oriyingo. Oo Agripa,
oni urungga, no nguya nowoondonemo ngu ooga nguro hamoo tetoni, no
ngu sobowooteno. Ngu muringga nguno, Yuda onindo noya mande ero,
noyoro, Kootno noyetenggoku ngu! 8 Ndadiro tero, ye oni nowoondoyemo
hamoo ma teyingo Anutdo oni kumooyingomu ngu yokutuyerootoni, ko
keta ootoogewanggo?
9 Kuri, nondo nguya no oo gura gura tero, nguno Yisas Nasaret oningga
oowooyi wongoowega uni, ero tewono. 10 No Yerusalemno ngundiro
tewono. No Anutro wooro yeyingo oni nguro sobosobo oniku, ngundo
ko no ngu kone ngu teni, ero rogoneroyingo. Nguro no Yisasro oni simoo
bare oowooyingga yoyoro, ya biyomimo yoyewono. Oni gidarega yureyi
kumoowero etoyi ngu, no nguya mete yureyi, ero eyingo. 11 Yo, naru
oowooyingga yambo ya bidodomo oororo, ngu newendemo uro, nguro
oni kowuri yunowono. No sureyerootoowe, oni Yisasro nowoondoyemo
hamoo teyingomu yeningga ngu Yisasro oowooyi ngu biyomi eya yokoyi,
ero ewono. No eneya sanggiri biyomi teyunowero, nguro no oni simoo
bare yoyoro, kowuri yunoweroyimboro tewono. Ngundiro nangge, nondo
ende oriroko nguno nguya ko ngundiro nangge tero toongeyingo, ero
eyingo.

Pol Enengombo Yisasro Newendemo Hamoo Teyingo Nguro Murini Wesiyoro Ewo

(Aposel 9:3-19; 22:6-16)

12 Polndo mande gura eyingo. Yo, ngundiro tero, no ngu ko ngu
Anutno wooro yeyingo oniro sobosobo oniku, ngundo no rogoneroro
so uyi nunootoyi, nguro no yoro Damaskas oororo, Yisas keyimo oniku
yomburiyeroweroyimboro oorowuyingo. 13 Oni urungga, sa naru kewooro
nguno sambononggo soru gura no bungomo dero ombutoni kenoyingo.
Ene soru urungga oorengo ogisa dagaro urungga ooreyingo. Ngundiro
tero, nono omburo, ngunonggo noya oni oorowuwootomu nguya himi
yunoyingo. 14 Noore bidodo merako uro, wetoro, omukumundoonani
wiriyowootowo. No manggowo gura ingootoowe, Hiburu mandenonggo
noya ngandiro eyingo. Sol, Sol, ge ndawugaro no yomburineroote?
Ge oo kuningo ngu kenggebo utoya ngu, gengombo ogingo yo! Ero
eyingo. 15 Ngundiro etoni, nondo sumoo eyingo. Oo Bidodo Simburi, ge
onendo? Etoowe, Oo Bidodo Simburi ngundo gumi eyingo. No Yisas.
Ge no yomburineroro, endeyooteku ngundo! 16 Ene ge ootoogeya,
kenggebo mera wongooya dika! No gedo kongga tero endeyooteku,
nguro geno ombuteno. No ge goyoro rogogerootoowe, noro kone ngu
teya, ngunonggo ge mande murine kenowoku, ngu bidodo wesiyoya,
eya endeyo. Ngundiro ero, nguro no geno ombuteno. Oo gidarega nguya

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kootuyisina, no ge etunggerowano. 17 No gengo dobookurige ko, oni
sowe gidarega Yuda oni kini, kandeyemonggo andangero goyoyingo. No
sowenggerootoowe, oni sowe gidarega Yuda oni kini nguno oorowuwa.
18 Nondo ge sowenggerootoowe, oni songo ngu doongeye goosootoni
doongetewanggo. Ngundiro tetoyi, ene ooreriko oorootenggoku
ngu yokoro, ene yowoorengoro, himimo ombuwanggo. Ene Setanro
yanggango ngu yokoya, yowoorengoya, Anutno oorowuyi. Ngundiro
tetoyi, nondo enengo weti mbumbuwa ngu andangetoowe uwa. No ene
goweyemo sunggi yetoowe, simoo bare ene noro nowoondoyemo hamoo
tero, ene kundingiyi tunootewanggo, ero eyingo.

19 Polndo mande gura eyingo. Arisa, Oni Urungga Agripa, no
sambononggo oo gaboya gaboya ngandiro etunerootoni, kenoro, nguro
no manggowo ma yokoyingo. 20 No koretero enengo mandeni Damaskas
ende nguro oni simoo bare, nguno wesiyoro eyingo. Kootuyisina, no
Yerusalem endemo oni simoo bare, Yudiya oniro ende ngu bidodomo
nguya, ko, oni sowe gidarega Yuda oni kini, nguno nguya no mande
ngandiro wesiyoro ewono. Ye komo nowoondoye hamoo yowoorengoya,
Anutno oorowuyi. Ye Anutno nowoondoye yowoorengoya sarayi
tunootetoyi ngu, arisa, yengo endeyoweroyi muringga ngu nguya,
simoo bare doongeyemo, ngu sarayi nenengo tunooteyi. 21 No ngundiro
etoowe, ngu muri damoningga nguro nangge, Yuda oniro yowuru
yano ene nodowooro, nureyi kumoowero tewonggo. 22 Ene Anutdo no
hoorooweneroro, yade omburo, ataga nga. Ngundiro nguro, no nga
dikatenoku nga! Nguro ngu, no enengo mandeni wesiyoro, oni bingamiye
kinimo, ko, oni bingamiyedodomo nguya etenoku nga! No mande songo
gura ma eteno. Kini, kurimi, Moses, Anutro ingondudu eyingo onindo
nga mandega kootuyisina oo tunooteweroyi ewonggoku, no nguya
ngu nangge eteno. 23 Kurimi, Moses, ko, Anutro ingondudu eyingo oni,
ngundo ngandiro eyingo. Kootuyisina, Krayis ngu, ene komo ogingo
koorowooro kumoowa. Ene mere yokoro, oni simoo bare bidodoboro
koreteyunoro, ko keta ootoogeyunowa. Ene Yuda oni simoo bare, sowe
gidarega Yuda oni kini nguno omburo, enengo Mande Keta Mesarango
wesiyoro, ero ko yoyoweroyimboro ombuyingo. Ene soru himi ngundiro
noore enengo oore etuyerowo. Ero eyingo.

24 Polndo mande eroodoni, ngu naruno ngu, Pestasdo Polro mande
toongooro, manggaru tero eyingo. Pol ge mboorombo goyoote! Ge Skul
oowooyingga tero, ingondudu urungga tero, ingonduduge urungga
oorengo ngundo goyeni wenonoote! Ero eyingo. 25 Ngundiro meno
manggaru tetoni, asa, Polndo gumi eyingo. Pestas oni urungga, no
mboorombo ma noyoyingo. No hamoo mande ero, no hamoo nenengo
ingondudu tero, etenoku ngu! 26 Oni urungga Agripa, gedo nga oo
nga bidodo kuri ingomukoote. Ngundiro nguro, nondo ngu wesiyoro,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

geno etenoku nguro no ma sosoreteno. No ingooteno. Nga mande oo nga bidodo ngu gengo sodege, doongengge, ngu ma dagate. Kini, ge ingooteku, nguro no ngundiro etenoku, ndawugaro nguro, nga oo nga kombitero, ma tunooteyingo. 27 Oni urungga Agripa, ge bine Anutro ingondudu eyingo oniro mande, nguro nowoondogemo hamoo ingoote? No kuri ingooteno. Ngu ge nowoondogemo hamoo tete. Ero eyingo.

28 Ngundiro etoni, asa, Agripando Polya kootuyisina mande gumi eyingo. Naru ootuwoo bodaga ngano, ge mete ingoro noyeyi, Kristen tewano, bine? Ero eyingo.

29 Ngundiro sumoo yunoro etoni, Polndo mande gumi eyingo. Naru ootuwoomo, ngundi, naru pirunggano nguya, no nguro ma ingooteno. Ene no Anutno ngandiro yemboongetoowe, enendo mete ge, ko, oni bidodo ngano nguya nga mandega nga etoowe ingootenggoku, Anutdo hoorooweyerootoni, ene Yisasno nowoondoye no nowoondone ngundiro hamoo tewanggo. Ene no Anutno ma yemboongetoowe, ene sen no nunoyingo ngundiro ye ma yunowa, ero eyingo.

30 Polndo ngundiro etoni ngu, arisa, ngu naruno, Agripando Gabuman Pestas, Bernis nguya, oni mera oo sobosobo oni eneya bibitero oruwonggoku ngu, ngu nguya ootoogeyingo.

31 Ene ootoogero, endesina oorewero oorero, enengo nangge mande mande ero, ingoro eyingo. Nga oningga nga ngu, ene oo biyomi gura ma teyingo, nguro ene ureyi kumooweroyi kini, ko, ene ya biyomimo oruweroyi nguya kini, ero eyingo. 32 Ene ngundiro ingoro, etoyi ngu, asa, Agripando Pestasno gumi eyingo. Nga oningga nga ngu, ene mera bidodo sobosobo urungga Sisa enengo mande ingowero ngu, nguro ge mete ene ma yokootoyi toongewero, ero eyingo.

Ene Pol Yoro, Wanggo Sanganimo Yetoyi, Rom Merako Oorowuweroyimboro

27 1 Ene kuri mande ero gosiyoro yokootoyi, noore Itali merako Rom endemo oorowuweroyi, nguro ero, ya biyomimo oni gidarega Polya soweyerootoyi, Rom oorowuweroyimboro. Enendo me oniro tabango oowooyi Yuliyas, noore ngu kandeyemo yetoyi, ngundo yoyoro oorowuweroyimboro. Ngu me oniro tabango, enendo me oni onibi kandegura (100) sobosobo oriyingo. Yuliyas me oni yanggango oowooyidodo, ngundo ngu me oni watangga oowooyidodo nguromu gura, ngundo Sisaro ya oo bidodo sobowooyingo. 2 Ngu naruno, noore ngu Adaramitiyam ende nguro wanggo ngu sanganimo ooreyingo. Ngu wanggoga ngu Esiya merako wanggo uteku, nguno uwero oorowuyingo. Asa, noore oorowutooye, Aristakas oningga ngu Tesalonayika ende oni, merani ngu Masedoniya, ngundo nooreya wanggono oorero oorowuyingo. 3 Sengetoni suwoononggo, noore yade oororo, Sayidon

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

endemo wanggo gosiyoyingo. Yuliyasdo muri metemi Polno ero tetoni,
nguro ene Polndo mete ngu endemo uya, dobookuriyi yeyoni, ero eyingo.
Ngunonggo ene ooro wenonootoni ngu, enengo dobookuriyibo inoyingo.
4 Asa, noore Sayidon ende yokoro, ootoogero, oorowutooye, doogo
urunggado wanggo wenggeremooyingo. Wenggeremootoni, nguro noore
Sayiparas meradoni, ngu kootuyisina oorowuyingo. 5 Arisa, noore yade
oororo, Silisiya mera, Pambiliya mera nguro wendeyi ngu kewoorokuri
toongooro oorowuyingo. Noore yade oororo, Mayira ende Lisiya merako
nguno tunooteyingo.

6 Ngu endemo nguno uro, me oniro tabangonggaku wanggo gura
kenootoni, ngu wanggoga ngu Alekisandiriyanonggo, ene Itali merakono
oorowuwero teyingo. Nguro ngu, ngundo noore yoyoro, wanggono
ooreyingo.

7 Arisa, noore ngu wanggoga nguwoore ememangge yade yade oororo,
naru gidarega nguno kiniteyingo. Ene ko yanggango teroodoyi, noore
yade yade oororo, Nayidas mera namoko tunooteyingo. Ngu naruno
nguno, doogo yanggango urungga oorero, ngundo noore nenengo
toongeweroyigaku ngu gosiyerootoni, nguro noore gurasinanggo
sawooto. Ngundiro nguro, noore yade yade oororo, Kirit meradoni
ngu kootuyisina, Salomon ende nguro mera sosowo ngu namoko
oorowuyingo. 8 Ene ko yanggango oorengo tero, noore Kirit wendeyi
ngu dabemiwoore oorowuwooto. Kootuyisina, noore musiyo gura ngu
wendeyi kandeyi musiyo gome, wanggo nguno gome oruweroyi. Ngu
musiyonggano ngu Lasiya ende ngu namoko.

9 Doogobo wendeyi wenggeremootoni, nguro naru oowooyingga ngu
noore kuri yokoyingo. Yuda onindo oowari rogo teyingomu, ngu naru
kundingiyi ngu kuri kiniteyingo. Ngundiro kinitetoni ngu, asa, Yuda oni
bidodo ene gome watayi. Wendeyi biyomi oorengo yeteku naruno, nguno
ngu, wendeyimo endeyoweroyi naru kini, ero ingoyingo. Ngundiro nguro,
Polndo mande yanggango yunoro, ero eyingo. 10 Ye ingonda teyi! Ataga
ngu wendeyimo doogo urungga tunooteyingo naru. Noore ataga oororo
ngu, asa, noore kowuri kenowato. No kuri ingooteno. Noore oororo ngu,
asa, wanggo, oo sitowi, noorengo nguya oonootewato, ero eyingo. 11 Ene
ngundiro etoni, me oniro tabango, wanggo dowooweroyi oni tabango,
ko, wanggo nguro tabango oni, ngu bidodo Polro mandeni ngu ingootoyi,
ene hamoo ma teyingo. 12 Ngu musiyongga ngu doogo urungga, nguro
wanggo oruweroyi nenengo kini. Ngundiro nguro, wanggono oniku
bidodo mande guranangge, ero gosiyoro, ngu musiyongga ngu yokoro
sawero, ero eyingo. Ngundiro nguro, ene saro, oororo, Piniks endemo
oruwato. Nguno ngu, doogo urunggano mete oruweroyi, ero eyingo.
Piniks ngu Kirit meradoni nguro wendeyi kandeyiga. Ngu musiyongga
ngu doogo urunggano kombitero oruweroyi musiyo gome metemi.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Doogo Urunggado Wendeyi Yeni, Biyomi Yeyingo

13 Sa uteku, ngu tanggeyisina doogo imakeyingo tunooteyingo.
Wanggono oniku ngandiro kenoro ingoyingo. Ataga metemi, nga
wendeyi gidaresina nganonggo sawato, ero ingoyingo. Ngundiro tero,
ene wanggo utoyiku, wesiyoro, yoro, ene Kirit meradoni nguro wendeyi
dabemi nguwoore oorowuyingo. 14 Naru bodaga nangge yokoro ngu,
asa, ngu naruno, sono doogo yanggango urungga oorengo, ngu Kirit
meradonimonggo nguno ombuyingo. 15 Doogobo wanggo ngu yanggango
oorengo wenggeremooro, wanggo pawangoro uro, nguro ngu, ene
nenengo toongeweroyi kini. Ngundiro tetoni, nguro noore ngu wendeyi
songgurano nguno, kiyo awoongororiyingo. 16 Ngundiro tero, doogobo
wenggereyerootoni, noore meradoni bodaga ngu oowooyi Kooda,
ngu kootuyisina uyingo. Noore ngundiro uro, ko yanggango tero,
wanggo bobodimu yowokoro, wanggo urunggaku sanganimo yoyero
gosiyeroyingo. 17 Wanggo bobodiku yowokoro, wanggo urunggaku
sanganimo yemukoro ngu, asa, uto yoro, ngundo wanggo urunggakudodo
yowuruyeroro, yanggango gosiyoyingo. Wanggo tabango oniku ngu
ero, doogobo noorengo wanggo ngu yoro yeni, Apirika merako sagigo
nguno sorero yurewa, bine ero, nguro ene sosoreyingo urungga teyingo.
Ngundiro ingoro, nguro ene wanggoro uto yanggango pirumi, ngu
sosowoomo nguno Ayen kowuri urungga oorooteku ngu yoro, wendeyi
newendemo oorongootoyi, keredi sono newendemo oorooteku, ngu
dowooyingo. Ngundo keredi dowootoni, nguno wanggoga ngu uto
yanggangongga, ngundo dowootoni, kiyo pawangoro, awooyerootoni
oriyingo. 18 Doogobo noore yanggango biyomi wenggerenggereyerootoni,
ngundiro nguro, noore sosoretooye sengetoni ngundiro, ene damoni yero,
sitowi dorowooyi wendeyimo uyingo. 19 Naru kabusayiga ngu kinitetoni
nguno, wanggo nguro oo nggiringgarani nguya dorowooyi wendeyino
uyingo. 20 Naru oowooyingga biyomi, noore sa, tootu nga ma kenoyingo.
Doogo urunggado noore wenggerenggereyeroro oruwo. Ngundiro nguro,
noore ngandiro ma ingoyingo. Kootuyisina, mera gurano tunootewato,
bine, ngundi kini bine? Kinitetoni ngu, asa, noore ngu oonootewato, ero
ingoyingo.

21 Naru oowooyingga, wanggono oniku oowari ma neyingo. Nguro
ngu, Polndo ootoogero, kewooroyemo dikaro eyingo. Ye noro mande
ingoro ngu, asa, Kirit mera ma yokoro, ngu noore ngandiro kowuri ma
kenootooye, oo sitowi nguya ma yomburiyootoowe. 22 Ene no ataga yeno
eteno. Ye komo nowoondoye imakeni. Ndatero nguro, ye kewooroyemo
ngano oni gura ma oonootewa. Kini, wanggoga nga nangge ngu
oonootewaku nga! 23 Suwoono, Anutro Engel oni, ngundo no doongenemo
omburo dikayingo. Ngu Anutga nguno nangge no yambo mande tero,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

no enengo ko oni tero oorooteno. 24 Ngu Engel oningga, ngundo nono
ngandiro ewo. Pol ge ma sosorewero. Ge komo ooroya, merako oni
koreteyingo, Sisa, Kootno nguno doongeyimo dika. Ingo! Anutdo enengo
sumangeni, ngundo wanggono oni oorootenggoku, ko, ge nguya ngundo
gome soboyerowa, ero eyingo. 25 Ngundiro nguro, ye ma sosorewero.
No Anutro nowoondonemo hamoo, nguro mande oo ewoku, ngundiro
nangge, komo engge tunootewa. 26 Ene wanggoga nga ngu, yade oororo,
meradoni gura nguro keredi sanganimo uro, nguno biyomi yewa, ero
eyingo.
27 Suwoo kande eraya kegidemboro namoraya nguno, wendeyi ngundo
kiyo awooyeroro, yade oororo, wendeyi oowooyi Ederiyatik, nguno ngu,
suwoo kewooro oorengomo ngu wanggoro ko onindo ngu ingoyingomu,
ngu meradoni gura namokono mayeteto, ero ingoyingo. 28 Ngundiro
nguro, ene wendeyi ooriroyi ngu rogo yowero. Ngundo onibi eraya (40
Mita) rogowoowonggoku ngu, ngundiro kenoro, yokoro, noore bodaga
nguya oororo, ko ooriroyi rogowooyingo. Rogowootoyi ngu, onibiga
kande eraya (30 Mita) ooriroyi rogo teyingo. 29 Nguro ene sosoreyingo.
Noore yade oororo, mera digidodomuno ngu sanganimo bine oorewato,
ero ingoyingo. Ngundiro nguro, ene wanggo nguro dowooweroyi digi,
oowooyi Anka namoraya yokootoyi uyingo. Ene mera himi sodedo
sengetoni kenowero, ero nguro yemboongeyingo. 30 Wanggo nguro ko
oniku wanggo yokoro, saweroyimboro oore ereweyingo. Ngundiro tero,
ene wanggo bobodiku uto wesiyoro yokootoyi, ememangge ememangge
wendeyi sanganimo uyingo. Ene ngundiro tero saweroyimboro, ene
wanggoro oni sobosoboku ganayeroro, wanggo yanggango dowooweroyi
Anka wesiyootoyi, ememangge ememangge wendeyimo uyingo. Ene
ngundiro ganayerootenggoku, ene hamoo oorengo wanggo sosowoosina
gosiyoro, nguwoore saweroyimboro teyingo. 31 Ene ngundiro tetoyi,
Polndo oo kenoro, wanggo nguro tabango nguno, me onikuno nguya ero
eyingo. Nga ko oni, ngando wanggoga nga yokoro samukootoyi ngu, ye
oonootewanggo, ero eyingo. 32 Ngundiro nguro, me onikundo wanggo
bobodi nguro utoku tootoongootoyi, wendeyino uyingo.
33 Sengewero, mera wendooketoni, Polndo oni simoo bare bidodo
mande yunoyingo. Polndo ngu oowari neyi, ero, mande ingonduduye
yanggango teyunoro, ero eyingo. Naru kande eraya kegidemboro
namoraya kingo yokootoni, noore kawunani nenengo ma bibiteyingo.
Noore oowaringga nguya ma neyingo. 34 Arisa, ngundiro nguro, no ye
yanggango mande yunooteno. Ye komo oowari gura neyi! Ngundo ngu ye
yanggango yunowa. Ingoyi! Yengo tabayemo uye gura ma biyomi yewa.
Kini, ye bidodo gome oruwanggoku ngu! Ero eyingo. 35 Ngundiro ero,
asa, ene doongeyemo oo manongoyingo gura yoro, Anutno esosootero,
oosowooro damoni yero neyingo. 36 Ngundiro tetoni, oni simoo bare

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nowoondoye metemi ingoro, ene nguya oowari yoro neyingo. 37Noore wanggono oni ngu bidodo onibi kande eraya, ko, onibi kabusa kande eraya gura, ko, kandegura gidemboro guranangge gura soweyoro nguya (276) ngundiro wanggono oriyingo. 38Oniku oowari mete nero yokoro, ene Wit sisiku yoro, dorowooyi wendeyimo utoyi, nguro wanggo kowuri urungga ma oruwo.

Wanggo Biyomi Yeyingo

39Sengetoni, sa ooretoni, ene mera kenowonggoku ngu, mera gura ene ngu merangga ngu ma ingoyingo. Ene wendeyi kambini gura kenootoyi, nguro keredi tama nguya gome. Nguro ene wanggo nguno gosiyowero ingoyingo. Wanggo yade uro, torige keredigo ooretoni ngu, ngu mete, ero ingoyingo. 40Mande ngundiro ero ingoro, asa, wanggo gosiyowonggoku utoyiku bidodo tootoongootoyi, wanggo nguro dowooweroyi digi, oowooyi Anka, ngu wendeyimo nguno yokoyingo. Nguno nguya wanggo yoonenengootoni toongeweroyi, nguro utoyi nguya toongooyingo. Ngundiro tero, ene wanggo nguro towi ngu doogobo ngu dowootoningga, wendeyi tamako oorowuni, ero ngu yeyi ooreyingo. 41Ene oo ngundiro tetoyi ngu, asa, wanggogaku, ngu digi sanganimo oorero, nguno ndindi teyingo. Nguno yanggango oorengo gagiwi yeyingo. Wendeyi urungga dookero, ngundo wanggo sosowoomo oorongootoni, wanggogaku ukeyingo.

42Ngundiro tetoni, me onindo ngu ya biyomimo oni wanggono yoyoro mayeyingoku, yureyi kumoowero teyingo. Ngundiro ingoro, nguro wanggono oni ngu gura ma toongewero ingoyingo. 43Ene me oni nguro tabango oninggakundo, ngu Pol hooroowewero ingoro, nguro ene me onino eyingo. Oni sono sanganiwoore sawero ingootenggoku ngu, ene mete koreteya sagigo oorowuyi. 44Ye oni songo ngu, ene de sosi yoya, ko, wanggo ngaro gidare sowoosowoo yoya, ngu sanganiwoore sagigo oorowuyi! Ero eyingo. Ngundiro etoni, nguro oni bidodo sagigo metemi ooremukoyingo.

Pol Ngu Malta Meradonimo Nguno Oriyingo

28 1Noore sagigo nenengo gome metemi mayero ngu, noore merako oni gura ngu sumoo yunoro ingoyingo. Ngu meradoningga ngu oowooyi Malta. 2Ngu meradoningga nguno, oni simoo bare ngundo muri gome nooreno teyingo. Sambononggo sono omburo, mera gingo yeyingo. Ngundiro tetoni, ene de karo, ene noore yoyoro oorowutoyi, noore de yakoyingo. 3Polndo de made gura bidodo yoro, de nombono kaworowo. Ngu de witungga nguno, sire gura de kookingo ingoro, endesina oororo, Pol kandeyimo oorero, wagaro kiyingo. 4Sire biyomingga, ngundo ngundiro tetoni, ngu meradonimo oni simoo bare,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundo sire biyomingga ngu Pol kandeyimo kiro boorowooyingo, ngu kenoro, enengo nangge ero ingoro eyingo. Hamoo nga oningga nga, ngu oni yureni kumooyingo! Ene wendeyimo ma kumooyingo, ene ngano ooroote. Nguro ngu, ene muri nenengo nguro Anutga, ngundo ene keta ma orini, ero ingowo. Ero eyingo. 5 Etoyi, Polndo ngu sire biyominggaku yoro oorongootoni, de nombono soreyingo. Ene Pol ngu sirengga ngundo kiwoku, nguro ma kumooyingo. 6 Ngu oni ngu Pol sobowooro oruwonggoku, Pol sirembo kiwoku ngu, koongetoni, ukero, uro kumoote. Ene Pol sobowoorootoyi, naru pirungga oodoyi kinitetoni, ene Pol ma kumootoni, nguro enengo nangge enengo mandenonggo ero ingoro eyingo. Nga oningga ombuwoku nga, anut gura oorooteku nga! Ero ingoyingo.

7 Ngu meradoningga nguno, oni tabango koreteyingo ngu oowooyi ngu Pabiliyas nguno oruwo. Ngu oningga, ngu ene merani koni nguya urungga moore. Ngu oningga ngundo noore yoyoro, enengo yano oorowuyingo. Ene noore gome soboyerorootoni, naru kabusa yokoyingo. 8 Pabiliyas ngu eweyi ngu sayi. Sayini ngu moondeyi ogingoro, kawuyi bisingoro oruwo. Polndo ngu oororo, kenoro, Anutno nguro yemboongero, kandeyi tabangomo yero, Anutno ngu oningga ngu sayiningga nguro yemboongeyingo. Ngundiro tetoni ngu, oningga ngu mete teyingo. 9 Ene ngundiro tetoni, ngu meradoningga nguno, oni songoku ngu kenoro, ingoro ngu, ene nguya sayi oni gidarega yoyoro, Polno mayeyingo. Ngundiro yoyoro mayetoyi, Polndo Anutno yemboongero, kandeyi tabayemo okootoni, mete temukoyingo. 10 Ngundiro nguro, ene muri metemi ngu nooreno tero, noore gome soboyeroyingo. Kootuyisina, noore sawero tetooye, oo songomboro ingoro, wenonowootomu ngu, bidodo wiyakoro, wanggono yeyingo.

Pol Ngu Yade Yade Oororo, Romno Tunooteyingo

11 Ene koretero noore kombo kabusa ngu meradoningga nguno oriyingo. Kootuyisina, noore wanggo gura doogo urungga naruno mayero ngu, meradoningga nguno oodoni, noore ngu sanganimo ooretooye, ngundo yoyoro oorowuyingo. Ngu wanggoga ngu Alekisandariya endemonggo nguro wanggomu, ngu sosowoomo ngu, anut godange ngu simoongo sangara eraga gabogaboyari teyingo. Ngu simoongo sangara eraga ngu oowooyari ngu Kasto, ko, Polas. 12 Noore ngu wanggoga nguno oorero, yade yade Sirakiyus endemo oororo tunooteyingo. Noore nguno naru kabusa oriyingo. 13 Noore ngu endega ngu yokoro, yade yade oororo, Regiyam endemo tunooteyingo. Kootuyisina, naru gurano, doogo sa uteku, ngu biyomisina ngu tunooteyingo. Nguro ngu, noore yade yade oororo, sengetoni, noore Putiyoli endemo tunooteyingo. 14 Ngu endega nguno, ngu Yisasro keyimo oni gidarega yeyoyingo. Ngundiro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yeyootooye, ene noore soreyerootoyi, eneya nguno naru kandegura
gidemboro eraya (7) enedodo oriyingo. Ngundiro tero, noore Rom ende
ooreyingo. 15 Rom endemo, Yisasro keyimo oni simoo bare ngu noore
mayewootoku, nguro mande ingoyingo. Nguro ngu, ene ootoogero, yade
omburo, Apiyasno yowuruwooro ya nguno sono oowari uriyoweroyi ya
kabusa, nguno ene ooreko noore yeyoyingo. Polndo ene oniku yeyoro,
ene Anutno esosootero, ene newende yanggango ingoyingo.

Polndo Rom Endemo Mande Gome Ngu Wesiyoro Eyingo

16 Noore Rom ende newendesina utooye ngu, Rom ende nguro mera
sobosobo oningga, ngundo ya gura inootoni, nguno ene songo orini,
ero eyingo. Nguno ngu, me oni gurananggebo nguno, Pol sobowooya
orini, ero eyingo. 17 Naru kabusa yokoro, Polndo Yuda oniro tabango
oni negoyerootoni, mayero yowuruwooyingo. Polndo mande yunoro,
ngandiro eyingo. Ye dobookurine, no oo gura tero, noorengo oni nga
ma yomburiyeroyingo. Noorengo osisambananimboro mamana mande
ngu gura ma yomburiyoyingo. Ene Yerusalemno ngu, no kingo noyoro,
ya biyomimo noyewonggo. Ngunonggo noyoro, Rom oni kandeyemo
noyewonggo. 18 Rom onindo noro mandene ngu ingoro ngu, ene ngandiro
eyingo. No biyomine gurano nureyi kumooweroyi nguya kini. Ngundiro
ero, nguro ene noyokootoyi, toongewero teyingo. 19 Ene Yuda onindo ngu
mandega ngu utoro, oorongooro, yokootoyi ngu, nguro, no oore gura
kini. Ngundiro nguro, no oni urungga, Sisa, ngundo noro mande ingoni,
ero, no nguro meno eyingo. Ene ngu noro dobookurine nguya oo gurano
eneya mandega, ero kini. 20 Ngu muringga nguro ye negoyerootoowe,
nga mayetenggoku nga, no ye yeyoro, mande yunowero. Noore Iserel oni
bidodo ene sobowootetoku, ngu Krayis ngu Anutdo noore ko yoyoweroyi
sunggi yeyingo oni, ngundo sobowootenggo. No nguya ooga newendemo
hamoo tetenoku, ngundiro muringga nangge, nga uto yanggangongga
nga ngu, ene no gosinerootoyi oorootenoku nga! Ero eyingo.

21 Ngundiro etoni, Yuda onikundo Polno mande gumi eyingo. Yuda
merako oni ngu gurado ngu mandega nguro gengo mande ngu noorengo
so uyi soweyootoyi, ngano mayetoni, noore ma kenoyingo. Yuda oni
gurado ngano mayero, geya mande biyomi gura nguya nooreno etoyi, ma
ingoyingo. 22 Ene noore gengo ingondudu ko gengo manggogemonggo
etoyi, ingowero ingootetoku nga! Noore mande ngandiro ingoyingo. Oni
simoo bare mera bidodomo, ngundo gengo Yisasro keyimo oni nguya
mande biyomi kootuyisina etoyi, nguro noore gengo manggogemo mande
nenengo ingowero ingowato, ero eyingo.

23 Ene naru gurano ko yowuru tewato, ero mande gosiyoro eyingo.
Ngu naruno ngu, oni simoo bare oowooyingga oorengo Pol oruwoku,
yangga nguno mayeyingo. Suwoononggo yade oororo suwootetoni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundiro, nguno ngu, Polndo mande koyi ngu tero, ngu Anutro mande muriningga, ngundo simoo bare enengo soboyerooteku, ngu muri nenengo etuyeroyingo. Pol ene ko yanggango towoongoro tero, oni simoo bare enengo mandeni tunoo oorengo hamoo nangge wesiyoro etuyeroyingo. Ngu ngandiro eyingo. Kurimi Moses, Anutro ingondudu eyingo oni, ngudodo Anutdo Mesayiya Krayis, noore ko yoyoweroyi oni, enendo soweyoweroyi, nguro eyingo. Ngundiro eyingomu, ngu oo ngu bidodo Yisasno engge tunooteyingo ngu! Ero eyingo. 24 Oni gidarega ngu Polndo mande ewoku, nguno nowoondoyemo hamoo teyingo. Ene oni gidarega ngu nowoondoyemo hamoo ma teyingo. 25 Ngu onikundo enengo kewooroyemo mande mande ngu ero, ingonduduye ngu songo songo ingoro, nguro ene damoni yero sayingo. Ene koretero, Polndo mande gura wesiyoro yunoro eyingo. Yuka Kundingiyi, ngundo mande hamoo oorengo ero, noorengo osisambanani ngu yunoro, Anutro ingondudu eyingo oni Ayisaya manggowoomonggo, ene Anutdo ngandiro, ero eyingo.

26 Ge ngu oni simoo bare nguno ooroya, mande ngandiya yuno.

> Ye mande mande ingoro ngu, ene ye nguro muri gome ma ingowanggo. Ye doongeteroruwanggoku, ene ye oo gura gome ma kenowanggo. 27 Ngu oni simoo bare nguro nowoondoye ngu ukingoyingo. Sodeye nguya mande ingowero sureyekini yeyingo. Ene doongeye kuri ukingowonggo. Ene nga oo nga bidodo ma tero ngu, asa, doongeyembo oo gome kenoro, sodeyebo mande gome ingoro, nowoondoye ngundo mande muri ngu gome ingonduduwooro ingowanggo. Ngundiro tero ngu, asa, ene nowoondoye yowoorengoro, nono ombutoyi, nondo ene yomosiyerootoowe, mete tewanggo. Anutdo ngundiro eyingo. Nga mandega nga Anutdo ewoku, ngu ataga nguya, ngu hamoo mande. Ero eyingo. *(Ayisaya 6:9-10)*

28 Asa, Polndo mande gura soweyoro eyingo. Yo, ye Yuda oniro tabango ye komo ingoyi! Anutdo noore ko yoyoweroyi muringga, ngunonggo Anutdo oni sowe gidarega Yuda oni kini nguno mande ero soweyootoni oorowuwo. Enendo ngu mande ngu ingowanggoku ngu! Ero eyingo.

29 Polndo ngu mandega ngu ero yokootoni, Yuda oni ene sayingo. Enengo nangge mande ero, ronggesambi urungga teyingo.

30 Dagoma eraya bidodo, Pol enengombo ya gura uriyoro, nguno oruwo. Oni Polno mayetoyi, ene muri gomemu ngu teyunowo. 31 Polndo Anutro mande muringga, ngundo simoo bare enengo soboyerooteku, nguro gome gome wesiyoro eyingo. Oo Bidodo Simburi Yisas Krayis, nguro mande ngu simoo bare bidodomo wesiyoro ero, ene ma sosorero, ene gome etuyerowo. Ene mande yootunoro, yanggango oorengo etoni, oni gurado mande ma ewero, ero ma roogo teyinoyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Rom Mande

Polndo Nga So Uyiga Rom Merako Oni Simoo Bare, Nguro Nakangoyingo

Romro Mande Tabango

Polndo nga so uyiga nga nakangoro, nowoondoyemo hamoo teyingo oni Rom endemo oorootenggoku, ngu yunoyingo. Pol, ene Korind endemo ootooro, ngunonggo nga so uyiga nga nakangoro ngu, bare gura inoyingo. Ngu barega ngu oowooyi Pibi, ngu barega, ngundo Polro so uyi yoro, Rom ende oorowuyingo. Ngu Itali merangga ngu, Rom merako nguno ende urungga Gabumanro ko oni nguno bibitetenggo. Asa, enengo oni urungga ngu oowooyi Sisa, ene nguya ngu mera gumisina bibiteyingo.

Nga so uyigano ngano ngu, Polndo oni simoo bareno etuyeroro, ngandiro ete. Noore merako oni simoo bare oorootetoku nga ngu, noore Anut doongeyimo weti mbumbuwadodo oorooteto. Ngundiromu ngu, ene noore gome metemi nenengo, Anut doongeyimo ma tunootewato. Kini, noorengo ko guradiro guradiro, ko, noorengo murinani nguya guradiro guradiro teteto. Ene noore Yisas Krayisro ingootooye, nowoondonanimo hamoo tero ngu, asa, Anutdo ngu noore oni simoo baredoya, nenengo oni, ero ngu, asa, enendo noorengo mbumbuwa andangeyunowa.

Polndo ngu Rom merako nguno oorowuwero gome ingoote. Ene nguno oororo, Anutro Mandeni Keta Mesarango ngu wesiyoro yunoro, ko oni nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngu mera gidesina oorootenggoku, ngu yanggango yunowero eyingo. Asa, ngu mera gidesina oni oorootenggoku, ngu Yuda oni simoo bare, ko gidega ngu ene Girik oni simoo bare oorootenggo. Asa, nga so uyigano ngano ngu, oni simoo bareno Polndo ko tero endeyootoni, oni simoo baredo ene hoorooweyingomu nguro ete.

Arisa, mande gumi ngu nga so uyigano ngandiro ooroote:

Kambayeroyingo mande ko so uyiga ngaro ingonduduni nguya ooroote. 1:1-17.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Oni simoo bare bidodo biyomi oodoyi ngu, asa, Anutdo noore yomburiyerowa. 1:18–3:20.
Roogo keyoweroyi, nguro oo muringga ngundo ngu, mete noore mbumbuwanonggo yoyowa. Kini, ngu nowoondoye ebe ino ino teweroyi nguro muri, asa, Krayisro nowoondoyemo hamoo tero oodoyi ngu, asa, ngu muringgano ngunonggo ngu noore yoyowa. 3:21–4:25
Noore ngu komo Krayisya yowuruwoowatoku, ngunonggo ngu noore keta sugi sugi suwooyi sano oruweroyiga, ngu yowato. 5:1–8:39.
Iserel oni simoo baredo ngu Anut kootu inoyingo. Ene kootuyisina Anut enengombo ko yoyoro, enengo nowoondoyemo hamoo teyingo pawa newendemo ko yoyowero ombuwa. 9:1–11:36.
Kristen oni simoo barero muri gome nenengo. 12:1–15:13.
Polndo kambayeroyingo mande ero, enengo ingonduduye ngu yokutuyeroyingo. 15:14–16:27.

Aposel Polndo Ko Teyingo, Nguro Muri

1 1 No Polndo, no Krayis Yisasro kirikiri oni. Yisasdo no noyoro, enengo ko oni kirarongo (Aposel), rogoneroro noyewo. No nguno Anutro Mande Keta Mesarango ngaro koyi teweroyi noyewo.
2-3 Kurimi oorengo, Anutdo enengo Mande Keta Mesarangongga ngu ero gosiyoro, ngu enengo Nangoni Yisas Krayis, nguro eyingo. Ngu enengo ingondudu eyingo onino etoni nakangoyingo. Yo, ene Dewit oni urungga nguro sowenimonggo oni oorengo tunooteyingo. 4 Ene Anutro nangoni yanggangonidodo, ene Yuka Kundingiyimbo yeni tunooteyingo. Yo, Anutdo merenonggo Yisas yokutuwooyingo naruno, nguno yootunoro etuyeroote. Ngu hamoo, ene noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ngu Anutro nangoni. 5 Anutdo, Yisas Krayisnonggo sumange yoro yunowo. Krayis oowooyimonggo noyoro, enengo ko oni kirarongo (Aposel), enengo kono ngano yoyewo. Ene ngundiro tetoni, oni simoo bare mera bidodomonggo negoyerootoni ngu, Yisasro nowoondoyemo hamoo tero, enengo mandeni keyowanggo. 6 Ye Rom merako oni simoo bare nguya Anutdo ye negoyerowoku, nguro ye Yisas Krayisro menongga ngu kuri ingowonggoku, ngu ye keyoyi.
7 Ye simoo bare Romno oorootenggoku, ye Anutdo kuri newende ye yunoro enengo ero negoyerootoni, nondo mande nga, yengo nakangooteno. Anut noorengo awanani, nguno yemboongetoowe, nguya noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ngundo sumange noore suwooyi sano yunorootoni, nguno ye nowoondoye imakeyingomo oriyi.

Polndo Rom Merako Oni Simoo Bare Ngu Yeyowero Ingoyingo

8 Mera bidodomo, oni simoo bare yengo nowoondoyemo hamoo teyingo gomengga ngu mande ingootoyi, nguro no ngu oni oni tero, Anutno

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisas Krayis oowooyimo, esosootero yemboongeteno. 9 Nowoondone
bidodo Anut Nangonimboro Mande Keta Mesarango wesiyoro yunoro
ngu, ngu no Anutro ko oni nenengo tunooteteno. Nguro ngu, Anut
kuri ingowoku ngu, suwooyi sano no yengo ingondudu tero, Anutno
yemboongeteno. 10 No yeno omburo, yeyowero ingondudu urungga
teteno. Nguro ngu, no suwooyi sano yemboongetenoku ngu, Anutno
mete tetoni ngu, ene oore gura etunerootoni, nguwoore omburo
yeyowano. 11 No ye yeyowero nowoondone gome ingoro hahangeteno.
Ndadiro nguro, nondo ye Yuka Kundingiyi, ngundo oo kingo duwoo
yunootenoku, nguro ye nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango
teyunowa. 12 Ngu ngandiro. Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo,
ngundo no hooroowenerootoni, ngundiro nangge, no nowoondonemo
hamoo teyingo, ngundo ye hoorooweyerowano. Ngundiro tewatoku,
ngundo noorengo bidodo Yisasro nowoondonanimo hamoo teyingo ngu,
yanggango teyinowa.

13 Ye Kristen dobookurine, ye komo gome ingoyi, ero ingooteno. Naru
oowooyingga, no yeno oorowuwero ingootoowe, ene oo oowooyinggado
noro oore ukingoote. Noro kone oorengo, ngundo oni simoo bare sowe
gidarega, Yuda oni kini hoorooweyerootoni, Yisasro simoo bare tetenggo.
Ngundiro nguro, no ye nguya hoorooweyeroro, yengo nowoondoyemo
hamoo teyingo ngu, yanggango teyunowero ingooteno. 14 Anutdo oo
gome no nunowoku, nguro no Anutno wetidodo. Nguro ngu, no komo
oni simoo bare bidodo hoorooweyerowano. Ngundiro nguro, no tuko oni,
konggi oni nguya, ingondududodo oni, ko, ingonduduye kini oni nguya,
no komo ngu bidodo hoorooweyerowero ingooteno. 15 Ngundiro nguro,
no nowoondonemonggo ngu, ye Rom merako oorootenggoku, nguro
nguya, mande keta gome nga yeno ewero ingondudu teteno.

Mande Keta Mesarango Ngu Anutro Yanggangoni

16 No Anutro Mande Keta Mesarango ngaro ma oyimoneroote. Ndadiro
nguro, Mande Keta Mesarango ngu Anutro yanggangoni. Ngundo ngu,
ene mete yoyeni, Anutdo oni simoo bare nguro nowoondoyemo hamoo
tewanggoku ngu, ngu yoyowa. Koretero, Yuda oni yoyoro, kootuyisina,
oni sowe gidarega nguya yoyowa. 17 Anutro mande, ngundo oni
yoyeni, oni gome nenengo oorengo tunootewanggo. Oni nenengo yeni
tunooteweroyi ngu, Anutro murini tunootero oruweroyi ngu, oo bidodo
Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo nangge yeni tunootete.
Anutro mandeno, ngu kuri ngundiro eyingo.

> Oni ene Mande Keta Mesarango ngu gome ingoro, nguro ene
> nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, asa, ene oni nenengo
> tunootero, suwooyi sano keta oruweroyi ngu yowanggo, ero
> eyingo. *(Habakuk 2:4)*

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Oni Simoo Bare Bidodo Anut Kootu Inootenggo

18 Noore ingooteto. Anutro sanggirini, ngundo oni bidodo merakono
muri biyomi, ko, weti mbumbuwa tetenggoku, nguro sambo endemonggo
omburo, ngano tunooteroroote. Oniro weti mbumbuwaye, ngundo Anutro
mande wiriyoro, yoro oongootenggoku, nguro Anutro sanggirini, ngu
oni nguno tunootewa. 19 Oni bidodo Anutro murini ingootenggo. Anutro
hamoo ingoweroyi, ngu mandeni tunoo oorengo oorooteku ngu, Anut
enengombo kuri etuyeroyingo. 20 Kurimi oorengo oo bidodo yeyingo
naruno, Anut ene suwooyi sano, yanggangonidodo, enengo murini
ootootoni, ngu bidodo onindo kenoro ingootenggo. Yo, oni ene Anutdo
mera nga oo bidodo yeyingo, ngu kenoro, nguno ngu, Anutro murini
nguro yanggangoni oo nguya kenoro ingootenggo. Ngundiro nangge,
kootuyisina, onindo enengo weti mbumbuwaye oongooweroyi oore gura
kini. Nguro ngu, ene ma ingooteto, ero ma ewanggo.
21 Oni ene Anutdo mera ngano oo yeyingo, ngu kenoro ingootenggo.
Ene Anut hamoo oorengo, ero ma ingoro, nguro bingami ma okooyingo.
Eneno oni oni nguya ma teyingo. Kini, ene Anut kabetero, ene kingo
oo godagodange nguno ingonduduye nguno nangge yero, nowoondoye
ooreriko oorootenggo. 22 Ngundiro nguro, ene ingondududodo oni,
ero etenggoku ngu, ene Anut doongeyimo, ene oni ingonduduye kini
tunootetenggo. 23 Anut duridarinidodoga ngu ma kumooteku, ene ngu
kootu inoro, nguno nguya yambo mande ma tetenggo. Ene ngu merako
ngano oo kumootenggoku, ngu gabogaboyi tero, ngu bingamiye okooro,
nguno yambo mande teyingo. Oo kumootenggoku ngu ngandiro: oni, nu,
nusako, siresoombaraku, oo kekandeyedodomu endeyootenggoku, ngu
gabogaboyemo tero, nguno yambo mande tetenggo.

Muri Biyomi Gura Gura

24 Ngundiro nguro, Anutdo yoyokootoni, enengo muriye biyomi,
ngundo yoyoro, nowoondoye sugabododo teyunootoni, ngunonggo
enengombo buribari endeyootenggokuno, goweye yeyi, biyomi oorengo
yetenggo. Nguno goweye yomburiyoro, nguno oyimo yootenggo.
25 Ngundiro oni simoo bare ngu, ene Anutro hamoo mande ngu ma
keyoro, ene Setanro godange ngu nangge keyoyingo. Yo, ene Anut mera
ngano oo bidodo yeni tunooteyingongga, ngu kootu inoyingo. Yo, ene
Anut oowooyi bingami ma ero okooyingo. Kini, ene Anutno yambo
mande teweroyi ngu ma tero, ene Anutdo oo merako ngano yeyingo, oo
nguno nangge yambo mande teyingo.
26 Ngundiro nguro, Anutdo yoyokootoni, ene muri biyomimo oodoyi,
enengo baresumooye ngu kame nenengo teweroyi muri ngu yokoro,
bare gidarega ngu sebobarese tero, muri biyomi ngu, keyororootenggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

27 Simoo nguya ngundiro nangge, baresumooye yoyokoro, ene simoo
gidaregaya enengo nangge sebobarese terorootenggo. Nowoondoyemo
muri biyomingga, nguro nangge, hahangerorootenggo. Ene oni
dobookuriyeboya muri biyomi ngu nangge tewonggo. Simoo enengo
nangge oyimo mande ngu oni gurano tetenggo. Oni enengombo enengo
muriye biyomi tetoyi, Anutdo nguro goweyemo kowuri urungga ngundiro
nangge gumi yunoote.
28 Oni enengo ingonduduyemonggo, Anutro muri nenengo ngu
yokoyingo. Ngundiro nguro, Anutdo yoyokootoni, enengo muriye biyomi,
ngu nangge ingoro keyootenggo. Nguno ngu, ene ingondudu muriye gura
gura, Anutdo oniya ma tewero, ero rogo teyingo, ngu teyingo. 29-30 Ene
muri biyomi, ngundo nangge, nowoondoyemo angete. Ngu ngandiro: weti
mbumbuwa biyomi; oniro oo kenomayingoweroyi; oni songomboya muri
biyomi tetenggo; oni gidarega nguro sitowiye kenoro, nguro nowoondoye
biyomi ingoweroyi; oni ureyi kumooweroyi; bigibogu ronggesambi; oni
ganayeroro enengo oo sitowi yoweroyi; oni gidarega goweye sanggawero
mande biyomi etenggo; ngundo nangge nowoondoye angetenggo. Yo, ene
oni kootuyesina mande biyomi ero oowooyi yomburiyoweroyi; Anutya
mundi tero manggaru teweroyi; windawinda tero, enengo oowooyi
bingami okooweroyi; ene muri biyomi keta nguya yeyi tunootetoni;
ko, oni ene awanamoyemboro mande ma keyootenggo. 31 Oni ene
ingonduduye kini; ene oni mande etenggoku ngu, ene enengombo
ngu ma keyootenggo. Ene dobookuriyeboro nowoondoyi ma tero, oni
gidaregaro nguya nowoondoyi ma teyingo. 32 Anutro mamana mande
nenengo ngu ngandiro ewoku, oni muri biyomi buribari ngundiro
tetenggoku ngu, ene Setanro ende biyomi de nombo ma kumooweroyi
nguno oororo oruwanggo. Ngundiro oni simoo bare ngu, ene komo ngu
Anutro mamana mandega ngu gome ingoro, ene ngu yokoro, kootu
inoro, muri biyomi nangge terorootenggo. Ene ngu muringgano nguno
ootooro, ngunonggo oni gidarega nguya yoyoro, ngu muri biyomingga
ngu etuyeroweroyimboro nguro oni oni tero, nowoondoye bidodo nguro
nangge ingootenggo.

Anutdo Wirikoyeroweroyi, Ngu Nenengo Oorengo

2 1 Ye simoo bare bidodo oni gidarega goweyemo mande biyomi
etenggoku, ngu no ye songomo songomo eteno. Ingoyi, ye oo
ngundiro tetoyi ngu, asa, kootuyisina wirikoyeroyingo naruno, Anutdo
yengo muriye nguya ngu ngundiro wirikoyerowa. Ngu muringgano
ngunonggo yengo goweye bungomo mande nguya etenggo. Ndawugaro?
Ye oni songo goweye bungomo nguno mande biyomi etenggokuro nguro,
naru bidodomo, yengombo nguya ngundiro muringga ngu terorootenggo.
2 Noore hamoo ingooteto. Oni muri biyomi ngundiro tetenggoku, nguro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

gumi biyomi urungga oorengo Anutdo yunowa. Ndadiro nguro, Anutdo
oo bidodo wirikoweroyi naruno, ngu nenengo oorengo wirikoyerowa.
3 Ge mera ngaro oni nangge, ge oni gurado oo teteku, ngu bungomo
mande ma ewero. Ndadiro nguro, gengombo nguya ngu muri
biyomingga, ngu tete. Ngundiro tetekuro nguro, ge Anut doongeyimo
ma kombitewa. Kini, Anutdo gengo muringge nenengo wirikowa. 4 Naru
pirunggano, Anutdo ge gome sobogeroro yobasigeroote. Ene suwooyi
sano nowoondoyi tero, sobogeroro ootooro, geya sodedo ma sanggiri
tete. Yo, Anutro murini gome metemi. Ge bine nguro ingootoyi, kingo oo
ngundiro tete? Kini, Anutdo ngu muringga tero hooroowenggerootoni,
nowoondoge yowoorengoya, Anutro nowoondogemo hamoo tewa.
5 Ene ge komo nowoondoge gagiwi, nguro ge nowoondoge Anutro ma
ingoro yowoorengoote. Ngu muringgano nguno, gengombo gengo
muri biyominggega ngu, soweyootoyi urungga tete. Ngundiro nguro,
kootuyisina, naru gurano, Anutro sanggirini ngu tunootero, nguno
ngu enengo yanggangonidodo, gengo muringge biyomi ngu nenengo
wirikootoni, nguno ge biyomi gumi yowa. 6 Yo, hamoo, Anutdo oni simoo
bare bidodoboro oo muri tewonggoku, nguro gumi ngundiro nangge
yunowa. 7 Anutdo sugi sugi oruweroyi ngu oni ngandiro yunowa. Oni
ene suwooyi sano muri gome nguro ko yanggango tetoyi, Anutdo enengo
duridarinidodo bingamiyedodo teweroyi, ko, sugi sugi keta oruweroyi
ngu yunoni, ero ingootenggo. Ngundiro oni ngu Anutdo sugi sugi keta
oruweroyi ngu yunowa. 8 Ene oni gidaregado ngu enengomboro nangge
ingootenggo. Ene mande hamoo ngu kootu inoro, Anutro muri gome
nenengo, ngu ma keyootenggo. Nguro ngu, Anutdo ngu oni nguya
sanggiri biyomi tero, ogingo gumi urungga yunootoni yowanggo. 9 Yo,
hamoo, oni bidodo muri biyomi tetenggoku, nguro Anutdo kowuri
ogingo urungga oorengo yunowa. Enengombo muri biyomi tetenggoku,
nguro Yuda oni simoo baredo kowuri koretero yootoyigogo, kootu,
oni sowe gidarega enebana kowuri ngundiro nangge yowanggo. 10 Ene
oni simoo bare mande muri gome nenengo tetenggoku ngu, asa,
Anutdo sambo endemo oowooyi bingami gome metemi, ngu inootoni,
newende imakeyingomo sumangeyi oruwa. Ngundiro ngu, Yuda oni
ngu koretero, ko, oni sowe gidarega ngu kootu nguya yowanggo. 11 Anut
doongeyimo, oni oowooyedodo, ko, oowooye kini oorootenggoku ngu
wirikoyeroweroyi rogo guranangge oorengo ereremo ooroote.

12-15 Ngu ngandiro: Anutdo oni bidodo weti mbumbuwa tetenggoku,
nguro ogingo gumi biyomi yunowa. Yo, hamoo, oni bidodo Mosesro
mamana mande ma ingoro, weti mbumbuwa tetenggoku ngu, asa,
Anutdo ngundiro oni ngu ogingo gumi yunootoni, ene Setanro ende
biyomimo uwanggo. Ndadiro nguro, Anutdo enengo mamana mande
ngu nowoondoyemo yetoni, ngundo newende sanggawetoni, ene muri

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

biyomi ngundi metemi tewonggoku, ngu nenengo etuyerowo. Ngundiro
nangge, Yuda oni simoo bare bidodo Mosesro mamana mande ingoro
oorootenggoku, ngundo weti mbumbuwa tewanggoku ngu, asa, Anutdo
ngu oni nguro muriye, wirikoyeroro ogingo gumi biyomi nguya yunowa.
Ndadiro nguro, ene mamana mande kuri inowonggoku, ene ngu kootu
inoro, ma keyoyingo, nguro ene oonootewanggo. Yo, hamoo oorengo, oni
ene Anutdo muri gome nenengo onindo teyi, ero ingooteku, ngu tetoyi
ngu, asa, Anutdo ngu oni ngu yoyowa. 16 Nga mande ketangga Anut
wirikoyeroweroyi, nguro nondo wesiyoro etenoku nga, ngu kootuyisina,
ngundiro tunootewa. Oni enengo mande muriye bidodo oongooro
tetenggoku ngu, Anutdo oni bidodo nenengo wirikoyerowa. Ene ngu
wirikoyeroweroyi kongga ngu, Anutdo ngu Yisas Krayis inootoni tewa.

Yuda Onindo Mamana Mandero Nowoondoyemo Hamoo Tetenggoku, Ngundo Ene Hoorooweyerowa

17 Yengombo noore Yuda oni, ero etenggo. Yo, ye Mosesro mamana
mande ngu nowoondoyemo hamoo tetenggoku, nguro nangge ingoro,
nguno yengo bingamiye nangge ero okooro etenggo. No Anutro oni,
ero meno manggaru kingo etenggo. 18 Ene ye Anutro mamana mandeno
etuyerootoyi, ye ingowonggoku Anutdo ndawu ooga yeno yeni,
tunootewaku ngu, ngundiro nguro, ye muri biyomi, ngundi, metemi
ngu wirikoro ingootenggo. 19-20 Ye ngandiro ingondudu tetenggo.
Mamana mandeno, noore kuri hamoo mande ngu muri ingoro yowooto.
Ngundiro nguro, noore Yuda oni Anutro mamana mande ma ingoyingo,
doongeye kiringo ngundiro, ngu oore etuyerowato. Noore Yuda oni
ngu oni ooreriko oorootenggoku, nguro soru himi. Noore ngu oni
ingonduduye kini, ngu Mosesro mamana mande ngu etuyeroro, nguro
ingondudu yunoweroyi oni oorooteto. Noore simooye bobodi Mosesro
mamana mande, nguro etuyeroyingo oni oorooteto, ero ingootenggo.
21 Yo, ye oni gidarega muri gome metemi etuyerootenggoku, ndawugaro
nguro, yengombo yengo ma etuyerootenggo? Yo, ye oni songomboya,
ye yakaka ma tewero, ero etuyerootenggo. Ene no ye sumoo yunooteno.
Yengombo nguya yakaka tetenggo, bine? 22 Ye ngandiro nguya etenggo.
Oni erambarisa oruweroyi ngu yokoro, buribari ma endeyowero. Ero
etuyerootenggo. Ene no ye sumoo yunooteno. Yengombo nguya buribari
endeyootenggo, bine? Ye ngandiro nguya etenggo. No oombooro
biyomimo ma yemboongewano, ero eyingo. Ene no ye sumoo yunooteno.
Yengombo nguya ngu oombooro oo nusako gabogaboyi yakakayi yoro,
yengo yano yetenggo, bine? 23 Ye yengo oowooye bingamiye nangge
okooro, meno manggaru kingo etenggoku ngu, noore Anutro mamana
mande ingooteto, ero eyingo. Ngundiro ero ngu, ngu weti mbumbuwa
tero, ngundo Anutro mamana mande ngu yomburiyowonggo. Ngundiro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

muringgano nguno, ye Anut oowooyi ngu yomburiyoro, oyimo
teyinootenggo. 24 Anutro mandeno, ngu ngandiro nakangoyingo.
Ngu yengo muriye biyomi, nguno oni sowe gidaregado Anut
oowooyi yomooyinoro yomburiyootenggo. Ero nakangoyingo.
(Ayisaya 52:5)

Onendo Ngu Yuda Oni Oorengo?

25 Yuda oni ngu Anutro sunggiga goweyemo ngudodo ngu, ene Anutro
oni oorengo etuyeroote, bine? Ene mamana mande keyoro ngu, ngu
sunggiga ngu gome oorengo. Ene ye mamana mande ngu karongoro
ngu, sunggiga yeno oorooteku ngu, kingo oo ngundiro tunootewa.
26 Nguro ngu, oni ene sunggi goweyimo ma yeyingo ngu, ene mamana
mande ngu gome keyoro, muri gome nenengo ngu tewaku ngu, asa,
ngu oningga ngu Anutromu. Ene Anut doongeyimo, sunggi eneno kuri
oorooteku, ngundiro ene sunggidodo. 27 Oni ngu sunggiga ngu kini, ngu
oni ngu Anutro mamana mande gome keyoro, ngunonggo enengombo ye
Yuda oniro muriye kenoro, ngu mamana mandeno wirikoyerowanggo.
Ndadiro nguro, ye mamana mande nakaya yeno oorooteku ngu, ko,
yeno sunggiga ngu nguya ye goweyemo oorooteku, ngu ene ye mamana
mande ma keyootenggo. 28-29 Ndawu oningga ngu Yuda oni? Oni gura ene
sunggi ngu goweyimo nangge, ngu Anutro oni kini. Kini, oni gura ene
sunggi ngu, ene newendemo oorootekungga ngu, ene Yuda oni oorengo
Anutromu. Sunggi hamoongga nga Anutnonggo Yuka Kundingimbo
yoro omburo, oni nowoondoyemo yete. Ngundiro oningga ngu, oni
doongeyemo oowooyi kini. Ene Anut doongeyimo ngu, ene oowooyi
bingamidodo ooroote.

Muri Biyomi, Ngundo Mande Muri Gome Ngu Yeni, Ma Biyomi Yewa

3 1 Ngundiro nguro, Yuda onindo oni sowe gidarega ngu ndawu
oogaro dagayerootenggo? Ndawu oo metemingga goweyemo
sunggiga nguno tunootete? 2 Yuda onindo ene oo gome guradiro guradiro
ooroote. Koretero ngu ngandiro: Anutdo enengo mandeni ngu Yuda
onino yetoni, ngundo sobowooyi, ero yunoyingo. 3-4 Oni gidarega, ene
Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggangoye urungga kini,
nguro ene oo gura tewero ero ewonggoku, ngu ma tetenggo. Ngundiro
nguro, Anutdo nguya enengo mande ero gosiyoyingo, ngu ma tewa, bine?
Hamoo oorengo kini. Nguro ngu, oni bidodo godange mande etenggoku,
suwooyi sano Anutdo mande oo ero gosiyoyingo, ngu bidodo temukowa.
Anutro mandeno, ene Anutya ngandiro ete.
Gengo mandege ngu, hamoo oorengo nenengo. Ene onindo gengo
mande wirikowero tewanggoku ngu, gedo ene dagayerororuwa.
Ero eyingo. *(Sam 51:4)*

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

5-6 Ndadiro nguro, oni gidaregado mande ngandiro etenggo. Noorengo
mande muri biyomi ngu, Anutro mande muri nenengo ngu yeni
tunootetoni, ngu mete noore weti mbumbuwa urungga tewato, bine?
Noore muri biyominani, ngundo Anutro murini ngu yeni tunootetoni
ngu, ndawugaro Anutdo noorengo weti mbumbuwa nguro gumi yunowa?
Ene no Polndo eteno. Ngu ingonduduga ngu, ngu hamoo kini. Anut
nenengo kini tetoni ngu, ndadiro tero, ene mete endeni endeni oni simoo
bare bidodoboro muriye ngu wirikoyerowa. Kini, Anut ene oo bidodoboro
urungga oorengo. 7 Ene noro godange mande, ngundo Anutro murini
metemi yeni tunooteteku ngu, ngundo yeni, oowooyidodo tunootewaku
ngu, arisa, ndawugaro nguro, no komo weti mbumbuwadodobo nguro
kowuri gumi yowano? 8 Ene noore ngandiro ingowato. Noore weti
mbumbuwa oo biyomi temukootooye, oni simoo bare kenoro ingootoyi,
Anutdo nangge, ene muri gome nenengo tewa. Ene no Polndo eteno.
Ngu ingonduduga ngu, ngu hamoo oorengo kini. Oni mande ngundiro
etenggoku ngu, Anutdo nguro gumi biyomi oorengo yunowa.

Oni Simoo Bare Bidodo Weti Mbumbuwadodo

9 Ndadiro ingonduduga tewato? Anut doongeyimo, noore Yuda onindo
oni sowe gidarega dagayeroro oorooteto, bine? Hamoo oorengo kini.
No kuri ewonoku ngu, Yuda oni, ko, oni sowe gidarega nguya noorengo
bidodo weti mbumbuwabo wiriyeroro, gosiyerootoni oorooteto. Nguro
Anutdo noorengo bidodoboro mande yosanggawero ete. 10 Anutro mande
ngandiro nakangoyingo.

Oni gura gome nenengo ma ooroote. Kini, oni bidodo biyomimo
oorootenggo. 11 Ndadiro nguro, oni gura Anutro ingondudunidodo
nguya kini. Oni gurado Anut nguya kenowero ma erewetenggo.
12 Kini, oni bidodo kuri Anut kootu inoro yokoro, ene kuri oni
biyomi oorengo temukoyingo. Oni gurado mande muri metemingga
ma tetenggo. Hamoo oorengo guranangge ma ooroote. *(Sam 14:1-3)*

13 Ye mande manggoyemonggo, ngu usembi mere ndindingo biyomi
ooreteku ngundiro. Ene mebuyemonggo, mande godange
oowooyingga oorengo etenggo, ero eyingo. *(Sam 5:9)*

Ene oni goweyi yomburiyerowero mande guradiro etenggoku ngu,
sire dingeyi biyomi oni yokitoni, kumootenggoku ngundiro, ero
eyingo. *(Sam 140:3)*

14 Ene suwooyi sano, oni kootuyisina yomooyinoro mande biyomi,
sanggiri mande kowoo ngu nangge manggoyemonggo etoyi
tunooteroroote. Ngundo oni kowuri yunootenggo, ero eyingo.
(Sam 10:7)

15 Ene sodedomangge oni songomboya sanggiri tero, yudoyi
kumootenggo. 16 Suwooyi sano, ene oo oowooyingga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yomburibariyoro, ngunonggo kowuri urungga oni yunootenggo.
17 Ene oni simoo baredoya nowoondoye gobooro yero,
imakeyingomo oruweroyi muri, ngu ma ingootenggo, ero eyingo.
(Ayisaya 59:7-8)
18 Ene nowoondoyemonggo Anutro boda ma sosoretenggo. Ero eyingo.
(Sam 36:1)

19 Noore ingooteto. Oni simoo bare Mosesro mamana mande newendemo oorootenggoku ngu, ene komo mamana mande keyoyi. Nguro ngu, oni gurado ngandiro ma ewa. No oni nenengo oorengo, ero ma ewa. Kini, noore mera bidodomo oni simoo bare, noore Anut doongeyimo, weti mbumbuwadodo oorootetoku ngu, noore nguro gumi yowato. 20 Ndadiro nguro, oni ene mamana mande ngu nangge keyoro ngu, ene Anut doongeyimo, mamana mande ngundo hooroowetoni, nenengo ma tunootewa. Hamoo oorengo kini. Mamana mande nguro koni ngu, noorengo weti mbumbuwanani ngu yeni tunootete.

Oni Ene Yisas Krayis, Nguro Nowoondoyemo Hamoo Tewanggoku Ngu, Asa, Anutdo Oni Nenengo, Ero Ewa

21 Ataga, Anutdo oore keta gura oni simoo bareno yootunoro, etuyerowo. Nguro muri ngandiro. Anutdo enengo doongeyimo, oore oni nenengo oorengo tunooteni, ero ingoro tewo. Ngungga ngu mamana mande kurimi ngu gome keyoyingo, nguro ooreyimo kini. Ngu ene songo oore gurano tunootewo. Kurimi, Anutro ingondudu eyingo oni, nguro nakaya, ko, mamana mandeno nguya ngandiro eyingo. 22 Nga Anutro muri nenengongga nga, ngu ngandiro. Oni ene Yisas Krayis, nguro nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, asa, Anutdo ngu oni nenengo, ero, oowooye gome metemi ewa. Hamoo oorengo, oni gura ene oore songo guradiro ma tewa. 23 Kini, noore bidodo weti mbumbuwadodo tero, Anutro murini ma keyowooto. Ngundiro nguro, noore Anutro ende duridarinidodoga nguno ma uwato. 24 Ene Anutro sumangeni ngu, Yisas Krayis nguro koni, ngundo noore uriyeroro, ko yoyoyingo. Ngungga ngu Anutdo noore kingo duwoo yunoyingo. Nguro ngu, Anutdo nooreya oni nenengo, ero eyunoote. 25 Kurimi, Anutdo Yisasno sunggi yero eyingo. Yisasdo kumootoni, ko, enengo sidudaroni, ngu wendoni omburo, ngundo oni enengo nowoondoyemo hamoo tetenggoku, nguro weti mbumbuwa ngu sonowooro yoyowo. Yo, hamoo, kurimi, Anutdo ememangge ko tero, oni simoo baredoro weti mbumbuwa nguro gumi biyomi sodedo ma yunoyingo. 26 Ngundiro nguro, ene ataga nga ngu, enengombo enengo muri nenengo ngu gome tunoo oorengo etuyeroote. Nguro ngu, noore ingooteto. Anut enengombo ngu nenengo oorengo. Ngundiro nguro, oni simoo bare bidodo Yisasro nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, Anutdo ngu oni simoo bare nguya oni nenengo gome, ero ewa.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

27 Ngundiro nguro, noorengo bingaminani ero okooweroyi, oore
gura ma ooroote. Ndawu oogado ngu oorega ngu doongoowo? Mosesro
mamana mande nga keyoro, ngunonggo noore mete oni nenengo
tunootewato? Ngu hamoo oorengo kini. Yisasno nowoondoyemo
hamoo teweroyi oorega, ngu nangge noore mete oni nenengo oorengo
tunootewato. 28 Noore ngandiro eteto. Oni Yisasno newendemo hamoo
teteku ngu, Anutdo oni nenengo ero ewa. Yo, hamoo, oni ene mamana
mande nguro ooreni, murini keyooteku, nguno Anutdo ene oni nenengo,
ero ma ewa.
29 Anutga ngu, Yuda oniro Anut nangge, bine; ngundi, oni sowe
gidaregaro Anut kini, bine? Hamoo oorengo kini. Anutga ngu oni
bidodoboro Anut. 30 Yo, Anut guranangge ooroote. Nguro Yuda oni
nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu, Anutdo oni nenengo gome
oorengo, ero ewa. Oni sowe gidarega nguya nguro nowoondoyemo
hamoo tewanggoku, Anutdo oni nenengo oorengo, ero ewa.
31 Nowoondoyemo hamoo teyingo muringga nguno, mamana mande
yomburiyowa, bine? Ngundiro nguya kini. Nowoondoyemo hamoo
teyingo muringga, ngundo mamana mande yanggango teyinoro, yeni
dikate.

Anutdo Ebarahamya, Oni Gome Nenengo Oorengo, Ero Eyingo

4 1 Nguro noore ndadiro ewato? Ebaraham ngu noorengo osinani.
Ngundo nowoondoyemo hamoo teyingo muringga, ngu etuyerowo.
2 Ene Anutdo Ebarahamndo ko tewoku, nguro oni nenengo etoni ngu, asa,
nguno ngu, Ebarahamndo enengo oowooyi bingami ero okooweroyi, ngu
mete. Ene ngu nenengo oorengo kini. Ngu Anut doongeyimo, Ebaraham
enengo oowooyi bingami ero okooweroyi, ngu erereremo kini. 3 Anutro
mandeno ngandiro ete.

> Ebarahamndo, Anutro mande ngu ingootoni, hamoo tetoni, nguro
> Anutdo ngu kenoro eyingo. Ge oni gome nenengo oorengo, ero
> eyingo. *(Yenisis / Stat 15:6)*

4 Noore nguno ingooteto. Oni ene ko tero, uriyi yootekungga ngu,
sobosobo oni, ngundo sumange tero yunoote, ero ma ewato. Kini, ngu
koro uriyi gumi yootenggo. 5 Oni gura Anutro mamana mandero koyi
ma tero, ene Anutro newendemo hamoo tewaku ngu, Anutdo ngu
muringgano nguno weti mbumbuwadodo oningga nguya oni nenengo,
ero ewa. Anutdo ngu nowoondoyemo hamoongga, ngu nangge ingootoni,
ngu muri gome nenengo oorengo tewa. Ngungga ngu, koro uriyi kini.
Ngu Anutro sumangeni kingo yunoote. 6 Dewitdo nguya mande ngandiro
eyingo. Anutdo oni nenengo eteku ngu, nguro oni ene mete oni oni tewa.
Anut enengombo oni nenengo etoni, onindo ngundiro ma tetenggo.
7 Dewitdo ngu ngandiro nakangoro nguya eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutdo oni weti mbumbuwa muriye biyomiye ngu kuri andangero
wiriyoro yokoyinowoku, nguro ene mete oni oni tewanggo.
8 Ndadiro nguro, Anut Oo Bidodo Simburi Urungga, ngundo oniro
weti mbumbuwa ngu ingoro, nowoondoyi teyunoro, enengo weti
mbumbuwaye ngu kabeteyunootoni ngu, nguro ene mete oni oni
tewanggo. Ero eyingo. *(Sam 32:1-2)*

9 Ngu oni oni teweroyiga ngu Anutdo yunowoku ngu, Yuda oniro nangge kini. Ngu oni sowe gidaregaromu nguya. Nguro damoni ngandiro. Ebaraham Anutno newende hamoo tetoni ngu, Anutdo ngu kenoro, oni nenengo oorengo, ero eyingo. 10 Arisa, Ebaraham ndadiro oodoni, nguro Anutdo ene kenoro, ingoro, ene oni gome nenengo oorengo, ero eyingo. Ene bine, kuri goweyi yomosiyoro sunggidodo teyingomo? Kini, ene goweyi ma yomosiyoro, sunggidodo teyingomo, nguno ene Anutro newendemo hamoo tetoni, nguro Anutdo ngu kenoro, nguro oni gome nenengo oorengo, ero eyingo. 11 Ebaraham ene goweyimo sunggiga ngu ene goweyimo ma yoyingo ngu naruno, ene Anutro newendemo hamoo teyingo. Ngu naruno, Anutdo oni gome nenengo oorengo, ero eyingo. Ngu sunggiga Ebaraham goweyimo teyinowoku ngu, Anutdo oni nenengo, ewokungga, ngu yootunowo. Ngundiro nguro, oni sowe gidarega nowoondoyemo hamoo tetenggoku nguya, ngu sunggiga goweyemo kini, nguro osiye koreteyingo. Yo, ene nowoondoyemo hamoo tetenggoku, nguya nangge Anutdo oni gome nenengo, ero ete. 12 Yuda oni nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu Ebaraham newendemo hamoo teyingo ngundiro tewanggoku ngu, ene goweyemo ngu sunggiga ngudodo tetenggoku ngu, nguro nguya osiye koreteyingo ngu Ebaraham. Ndadiro nguro, Ebaraham kuri goweyi ma yomosiyoyingo naruno, ene Anutro newendemo hamoo teyingo.

Anutro Sunggi Mande Ero Gosiyoyingo, Ngu Oni Anutro Nowoondoyemo Hamoo Teyingo Nguromu

13 Ngu sunggi mandega ero gosiyoyingongga ngu, Anutdo Ebaraham enengo sowenidodo yunoyingo. Ngu mera bidodomo yoweroyimboro eyingongga ngu, mamana mandenonggo kini. Ebaraham ngu Anutro mande ngu ingoro, ene gome dowooro, ngu keyoro, Anutro newendemo hamoo tetoni, nguro Anutdo Ebarahamya, oni gome nenengo oorengo, ero, nguro nangge, sunggi mande ngu, ero gosiyoyingo. 14 Ngu ngandiro. Oni ene mete mamana mande nangge keyoro ngu, newendemo hamoo teyingo, ngu kingo oo ngundiro. Ene ngundiro nguya kini. 15 Anutdo kowuri urungga oni mamana mande ma keyootenggoku, ngu yunowa. Mamana mande kini ngu, asa, oni weti mbumbuwaye nguya kini.

16 Ngundiro nguro, Anutdo Ebaraham, ko, enengo osisembeni ngudodoboro sumange teyunoro, ngu mande sunggiga, ngu ero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

gosiyoyingo. Ngundiro nguro, oni ene oo Anutdo ero, sunggi mande ero yunowoku ngu yowero ngu, ene komo nowoondoye Anutno yero, nguro nowoondoyemo hamoo tetoni ngu, ene ngu yowanggo. Ngu oo ngu oni mamana mande gome dowootenggoku, nguromu kini. Oni bidodo Ebaraham newende ngundiro nowoondoyemo hamoo teyingo, Yuda oni, ko, oni sowe gidarega nguya, ngundiro nangge yowanggo. Ebaraham ngu noorengo bidodoboro nowoondonanimo hamoo teyingo, nguro sambanani koreteyingo. **17** Anutro mandeno, ngandiro nakangoro eyingo.

Oni simoo bare oowooyingga mera bidodomo nguro awaye, nondo ge goyeteno, ero eyingo. *(Yenisis / Stat 17:5)*

Anutdo mande ero gosiyoyingo. Oni mera bidodomo, Anutno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu Ebarahamndo newende hamoo teyingo ngundiro tetoyi ngu, asa, Anutdo oni nenengo, ero ewa. Anutdo mande ngundiro ero gosiyoro, ene mete oni kumooyingomu yokutuyerootoni, keta oodoyi, ene mete oo ma tunooteyingo ngu negoyerootoni, ngu oo kuri tunooteyingo ngundiro.

18 Ene Ebaraham, Sera erambarisa ngu, ene kuri dogoni oorengo yeyingo. Enengo simoo bisiyoweroyi naruwo, ngu kuri dagaworiyo. Ngu naruno, Ebaraham simoongo kini, ene Anutdo sunggi mande oo ewoku ngu, ene newendemo hamoo teyingo. Anutdo yeni tunootewa, ero ingoyingo. Ene hamoo ingoyingo ngu, Anutdo simoongo osisembeni oowooyingga inowa, ero ingoyingo. Anutro mandeno, Anutdo ngundiro eyingo.

Gengo osi sambage oowooyingga oorengo tunootewanggo, ero eyingo. *(Yenisis / Stat 15:5)*

19 Ebarahamro dagomani ngu namoko onibi kande eraya (100). Bareyi Sera nguya enengo eraya eraya kuri dogoni oorengo, goweyari oni kumooyingo ngundiro teyingo. Sera ninggoo oode, dogoni yero, nguro ene simoo ma bisiyoyingo. Ene Ebaraham nguro ingoro, newendemo hamoo Anutro ingowokungga, ngu ma yokoro, kiyayi yeyingo. **20** Anutdo oo kootuyisina tunooteweroyimboro ewoku, nguro newendemo hamoongga ngu ma yokoyingo. Kini, ene newendemo hamoo ngu yanggango ootooro, ngunonggo Anut bingami okooro eroruwo. **21** Yo, hamoo, Ebarahamndo, Anutro mandeni hamoo ingoro, gome dowooyingo. Ngundiro nguro, Anut ene kuri eyingoku ngundiro, ene mete teweroyi ingoote. **22** Nguro ngu, Anutdo, Ebarahamro newendemo hamoongga ngu kenoro, nguro ene ge oni gome nenengo oorengo, ero eyingo. *(Yenisis / Stat 15:6)*

23-24 Anutdo enengo mandeno ngandiro eyingo.

Ye oni gome nenengo no doongenemo oorootenggo, ero eyingo. *(Yenisis / Stat 15:6)*

Nga mandega nga Ebarahamro nangge ma eyingo. Kini, ngu noore oni simoo bare bidodo Yisas Oo Bidodo Simburi Simbunani, Anutdo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

merenonggo yokutuwooyingongga, nguro noore nowoondonanimo hamoo tewatoku ngu, asa, Anutdo nooreya nguya oni gome nenengo oorengo, ero ewa. 25 Anutdo Yisas soweyootoni, merako ngano omburo, oni simoo baredoro weti mbumbuwa wongooni utoni, ene ngu kowuriye nguro kumooyingo. Ene Anutdo merenonggo ko yokutuwootoni ootoogeyingo. Nguro ngu, Anutdo ngu Yisas oowooyimonggo nooreya oni simoo bare nenengo, ero ete.

Anutdo Nooreya Simoo Bare Nenengo, Ero Ete

5 1 Arisa, noore Yisasro nowoondonanimo hamoo tewootoku ngu, nguro Anutdo nooreya oni simoo bare gome nenengo oorengo, ero ete. Ngundiro nguro, noorengo Oo Bidodo Simburi, Yisas Krayis, ngundo yoyeni, Anutya nowoondonani guranangge sumange tunootewo. 2 Krayisdo nangge noorengo oore yoonenengootoni, ngundiro nguro, noore ataga nga sumangengga ngano, sugi sugi oorooteto. Nguro ngu, noore Yisasro nowoondonanimo hamoo tetoni, noore oni oni tero, ene sobowooro oodooye, Anutdo yoyootoni, noore enengo endemo gome bibitero, sugi sugi sumangeyi oruwato. 3 Mande gura ngandiro kini. Kowuri nooreno tunootetoni, nguro nguya oni oni tewato. Ndadiro nguro, noore kowuri sorondodo koorowootetoku naruno yoyeni, yanggango yeteto. 4 Oo towootowoo naruno, noore ngundiro yanggango oodooye ngu, arisa, Anutdo ngu muringga ngu kenoro, nguro oni oni teyunowa. Ngundiro teyunootoni ngu, asa, noore Yisas sobowooro oodooye, ene omburo, yoyootoni, kootuyisina, noore eneya metemi oruwato. 5 Noorendo Yisas sobowootetoku ngu, kingo ma yokowato. Ndadiro nguro, Anutdo Yuka Kundingiyi noore nowoondonanimo yeni ombuyingo. Ngundo Anutro sumangeni urungga oorengo noorengo wendootoni, ombuyingongga ngu etuyerowo.

6 Kurimi, noore weti mbumbuwadodo oruwootoku naruno, kowurinani andangeweroyi yanggangonani kini. Anutdo kowurinani ngundiro kenoro, ene Krayis Yisas soweyootoni, omburo, noorengo kumooro, ngunonggo ene noore ko uriyeroro yoyoyingo. 7 Oni gurado ene oni gome nenengo ngu hooroowero kumooweroyi, ngu kowuri oorengo, sodedo ma teweroyi. Ene naru guranangge nangge, oni gome nenengo oorengo ngu kingo kumoowa, ero rogo tetoyi ngu, naru gidaregano, ngundiro oni ngu hoorooweyeroro, oni guranangge nanggebo, ene musiyo yoro kumootenggo. 8 Anutdo newende urungga oorengo yunoro, ene Krayis Yisas ngu yeni tunootewo. Noore weti mbumbuwadodo oodooye, Yisas Krayis omburo, ngundo noorengo kumooro, Anutro sumange ngu etuyeroyingo. 9 Enengo sidudarowo wendootoni, omburo, ngundo noore sonoyerootoni, noore gome metemi tunootewooto. Ngundiro tetoni, Anutdo nooreya oni simoo bare gome nenengo, ero ete. Noore nguro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

gome ingootetoku ngu, Krayisdo noorengo weti mbumbuwanani nguro kumooyingo. Ngundiro nguro, Anutdo noore nguro kowuri ma yunowa.
10 Kurimi, noore weti mbumbuwadodo, nguro noore Anut tanggeyimo ma oriyingo. Ndadiro nguro, Anut ene kundingiyi oorengo. Nguro ngu, Anut enengo nangoni yeni, merako omburo, hoorooweyeroro, noorengo weti mbumbuwa andangero kumooyingo. Ngundiro nguro, ngu naruno, noore Anutya gobooro siyeyingo. Yo, hamoo, Anut enengo nangoni merenonggo ko yokutuwootoni ootoogeyingongga, nguro noore gome ingooteto. Nguro Anutdo noorengo weti mbumbuwa teyingoku, noore sugi sugi keta oruweroyi ngu yowato. 11 Ngu nangge kini. Noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas Krayis nguro konimo, nguno noore yoyootoni, ataga, noore Anutya nowoondonani gobooro yero, oni oni teteto.

Adamndo Kumoo Ngu Yeni Tunootetoni, Ene Yisasdo Keta Ngu Yeni Tunooteyingo

12 Ngundiro nguro, noore ingooteto. Adam ngundo nangge kuri weti mbumbuwa tetoni, ngu muringgano nguno, merako ngano weti mbumbuwa muringga ngu tunooteyingo. Yo, noore oni simoo bare bidodo weti mbumbuwa, ngundo ngu kumoo yeni tunooteyingo. Ngundiro nguro, noore nguya kumoo muringga, ngundo gowenanimo sugi sugi ooroote. 13 Mosesro mamana mande ma tunooteyingomo, weti mbumbuwa merako ngano kuri oruwo. Mamana mande kini ngu, arisa, oni weti mbumbuwa songo songo ma wirikoro ingowanggo.
14 Ene kumoongga ngu, Adamnonggo damoni yero, omburo, Mosesro naruno nguya, ngundiro kumooyingo. Kumoo ngundo oni simoo bare bidodo oorengo yureyingo. Oni gidarega Adamndo mamana mande ma keyowoku, ngundiro ma teyingo, ene nguya kumooyingo. Adamndo koretero kumootoni, ngunonggo damoni yero, omburo, ataga nguya kumooteto. Adamndo kumoo nguro oore etuyeroyingo. Ene Krayisdo ngu keta oruweroyiga ngu etuyeroote. 15 Ene Adamro weti mbumbuwa ngu, Anutro sumangeni ngundiro kini. Hamoo oorengo kini. Oni gurananggeboro weti mbumbuwanimboro, oni oowooyingga kumootenggo. Ene Anutro sumangeni urungga oorengo noorengo wendootoni, ombuyingo ngu, nooreno ooroote. Anutro sumange ngu kingo yunowo. Ngu sumangeningga yunowoku, nguno kumoo ngu dagaro, Anutdo oni simoo bare oowooyingga oorengo suwooyi sano, sugi sugi keta oruweroyi ngu yunowo. 16 Ngu oni Adamga nguro weti mbumbuwani ooroote. Ene Anutro sumangeni kingo noore yunooteku ngu, ene songo guradiro oorengo ooroote. Oni weti mbumbuwa teyingongga, nguro gumi oni simoo bare bidodo yunoyingo. Ene Anutro nowoondoyini sumangeyiga ngu, oni simoo bare bidodoboro mbumbuwaye andangeyunoro kabeteyunoote. Ngundiro nguro, ene

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mete Anut doongeyimo, oni nenengo tunootewanggo. 17 Oni guranangge
Adam nguro weti mbumbuwa nguro oni bidodo kumootenggo. Ene oni
simoo bare onendo Yisasro nowoondoyemo hamoo tero, ko, nguro Anutro
sumangeni yoyingo, nguno ngu, Anutdo oni nenengo, ero ete. Yo, hamoo,
Yisasdo ko teyingongga nguno, ngundiro oni simoo bare ngu, ene keta
oruweroyi nguro sobosobo tabango tunootewanggo.
18 Ngundiro nguro, noore nguro ingondudu gome tewato. Adam ngundo
nangge mamana mande karongoyingoku ngu, ngu weti mbumbuwagano
nguno, noore oni simoo bare bidodo Anutdo gumi yunootoni
oonootewato. Ene oni gura Yisas Krayis, noorengo mbumbuwaro
kumooyingongga, nguro Anutdo nguno ingoro, ene noore oni simoo
bare oone nowoondonanimo hamoo tetetoku, nguro oni nenengo gome,
ero ete. Nguno noore keta oruwato. 19 Oni gura oowooyi Adam, ngundo
kuri Anutro manggowo toongooyingo muri ngu tetoni, nguno oni simoo
bare oowooyingga oorengo yoyeni, weti mbumbuwadodo tunooteyingo.
Ngundiro nangge, Yisas Krayis, ngundo Anut mande eyingoku ngu
keyoyingo. Nguro ngu, noore Anut doongeyimo, oni nenengo gome
oruweroyi muri, ngu oni simoo bare oowooyingga bungomo tunootewo.
20 Ngu Mosesro mamana mandega ngu Anutnonggo oniro weti
mbumbuwa yootunoro, etuyerowero ombuyingo. Ene oniro weti
mbumbuwa urungga tunootetoni, asa, Anutro sumangeni nga,
weti mbumbuwa dagaro, urungga oorengo tunooteroroote. 21 Weti
mbumbuwa, ngundo kumoo muringga ngu yeni, oni bidodo
kumooweroyiga, nguro sobosobo tunootete. Ngundiro nguro, ataga
Anutro sumangeni, ngundo noore soboyerootoni, noore oni nenengo
tunootero, nguno sugi sugi keta oruwato. Ngundo ngu suwooyi sano, sugi
sugi keta oruweroyiga, ngu noorengo Yisas Krayis Oo Bidodo Simburi
Simbunani nguro konimo ngunonggo yeni tunooteyingo.

Noore Krayis Yisasdodo Kuri Kumooyingo

6 1 Arisa noore mande ndadiro ewato? Noore bine mete weti
mbumbuwa ko tetooye Anutdo noorengo sumange urungga
teyunowa, noore mete ngundiro ewato bine? Hamoo oorengo kini!
2 Noorengo ingondudunani ngu, ene weti mbumbuwa keyoro, endeyoro,
ene kuri kumooyingo. Ngundiro nguro, noore komo weti mbumbuwaro
murini, ngu yokowato. 3 Ye nga mandega nga ingoyi! Noore kuri
Yisas Krayisya yowuruwooro, sono kundingiyi gimuwootowo. Ngu
muringgano, noore bidodo oni gidarega etuyerootetoku ngu, enengo
kumooyingomo, nguno noore Yisas Krayis nguya yowuruwooro, gobooro
oorooteto. 4 Nguro sono kundingiyi muringga, ngundo etuyerooteku, ngu
ngandiro. Noorengo ingondudu biyomi, wetinani, ngu Yisas Krayis nguya
gobooro kumootooye mereyeroyingo. Ngundiro nangge, noore ataga keta

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oruweroyi gomengga ngu, Yisasdo ngundiro yunororoote. Nguro ngu, noore muri keta, sugi sugi oruweroyi, ngudodo endeyowato.

Noore Krayis Yisasya Suwooyi Sano Keta Oruwato

5 Nguro ngu, ataga noore kuri Yisas Krayisno woorogongoro, noorengo weti mbumbuwa, ingondudu biyominani, ngu kuri Krayis kumooyingomo nguno, eneya yowuruwooro kumooyingo. Ataga ngu, Yisas Krayisdo nowoondonanimo muri keta amana gura yunooteku ngu, Yisas Krayis enengombo keta amananggano ootoogeyingo ngundiro. 6 Noore ingooteto. Yisas Krayis, ngudodo nowoondonani kurimingga nguya de omukondino sanggawero udoyi, Krayis Yisasdodo kumooyingo. Nguro damoni ngandiro. Ene mete weti mbumbuwaro yanggangoni gowenanimo, ngundo ko teroruwoku, ngu andangero yokoyingo. Ngundiro nguro, ataga noore weti mbumbuwaro kirikiri oni tero, ma oruwato. 7 Ndadiro nguro, oni noorengo ingondudu biyominani kuri kumooyingo ngu, ene weti mbumbuwaro yanggangoni nooreno ma oruwa.

8 Yo, noorengo ingondudu biyomi, weti mbumbuwanani, Yisas Krayisya kuri kumooyingo. Ngundiro nguro, noorengo nowoondonanimo hamoo oorengo ngu eneya suwooyi sano keta oruweroyi, nguno oruwato. 9 Noore ingooteto. Yisas Krayis merenonggo ko yokutuwootoni ootoogeyingo. Ngundiro nguro, ene ko ma kumoowa. Yo, hamoo, kumoo nguro yanggangoni kiniteyingo. Kumoo ngundo ene ko yeni, ma kiyayi yewa. 10 Yisasdo naru gurananggo noorengo weti mbumbuwaro kumooyingo. Ngu kumoonggano nguno, ene weti mbumbuwaro yanggangoni yokoyingo. Ene ataga keta ooroote. Arisa, Yisas ene Anutya keta suwooyi sano oruweroyi, nguno ootooro, eweyi bingami okooroote. 11 Ngundiro nangge, yengo ingondudu biyomiye nguno dowoomomooro oruweroyi, ngu kuri kumooyingo. Ene kumoo nguro, ko, weti mbumbuwa nguro yanggangoni ko ma oorooteri. Kini, ye Yisas Krayisya, yowuruwooro, ootoogero, keta Anutya ootooro, ngunonggo enengo bingami suwooyi sano okooyariyi.

12 Arisa, yengo goweyemo weti mbumbuwa, ngundo yengo sobosobo tero soboyerootoni, ma oruwero. Kini, goweyeboro weti mbumbuwa biyomingga ma keyowero. 13 Yengo kekandeye, ko, goweye nguro gumi gide gide ngu bidodo gome sobowooyi. Ye komo yengo goweye yanggangoye, ingonduduye ngu bidodo Anut inoyi. Ndadiro nguro, Yisas merenonggo ootoogero, keta oorooteku, ngundiro nangge, ye nguya goweye nowoondoye bidodo Anutno inoya, nguno muri gome nenengo ngu teyariyi. 14 Ngundiro nguro, weti mbumbuwadodo, ye ma soboyerootoni oruwero. Ndadiro nguro, ye Mosesro mamana mande ngu newendemo ma oruwero. Kini, Mosesro mamana mande, ngundo weti

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mbumbuwa ma andangewa. Ene Anutro sumangeni ayibi, ngundo nangge yengo weti mbumbuwaye, ngu mete andangeyunowa.

Noore Mande Muri Nenengo Nguro Ko Oni Tewato

15 Ngu ndadiro tewato? Noore Mosesro mamana mande ngu kuri yokoro, noore Anutro sumange ngu newendemo oorooteto. Ngundiro nguro, noore mete weti mbumbuwa tewato, bine? Hamoo oorengo kini. 16 Ye komo ingoyi! Ye yengo goweye oni gura inoro ngu, asa, ye ngu oningga nguro ko oni tero, nguro mandeni nangge keyororuwa. Ngu ngandiro. Ye weti mbumbuwaro ko oni tero, nguro muri keyoro oode ngu, asa, ye Setanro ende biyomimo oororo oruwanggo. Ene ye Anutro koni teya, ngu keyoya, enengo mandeni ingoya, Anutro kirikiri oni teya, enengo doongeyimo, gome nenengo oruwanggo. 17 Hamoo, kurimi ye weti mbumbuwaro ko oni tero, nguro murini keyoro oruwonggo. Nga naruno ngu Anutdo ye yoyoro, enengo mandeni etuyerowoku ngu, ye nowoondoye bidodo Anut inoyi. Ngundiro tero ngu, ye Anutro bingami okooro esosootewanggo. 18 Anutdo kuri, yengo weti mbumbuwanonggo andangeyeroro yoyoyingo. Ngundiya teya, ye yowoorengoya, ataga ye muri gome nenengo nguro ko oni teya oriyi. 19 Ye ingonduduye ngu yanggango kini. Nguro no yeno oniro ingondudu ngu keyoro, ngandiro eteno. Kuri yengo goweye bidodo sugabo muri nguno ko mamana mande tootoongoro, muri biyomi nguno, mamana mande urungga toongooro oruwonggo. Ene ataga ngu, ye komo yengo goweye bidodo tetoyi, oo ngu nangge tero ngu, Anut doongeyimo, muri gome nenengo ngu nangge tero, yeyi kundingiyi tunooteni.

20 Kurimi yengo ingonduduye weti mbumbuwaro kirikirini tero oruwonggo. Ngu naruno, ye muri gome nenengo, nguro murimo ma oriyingo. 21 Asa, muri biyomi tewonggoku, nguro engge ndadiro tunootewo, nguro engge ngu ataga oyimo yoro ingootenggo? Ngu ooga nguro gumi ngu kumoo muringgano, nguno ye Anutno oriroko oruwanggo. 22 Ene Anutdo weti mbumbuwabo gosiyeroyingo, ngunonggo andangeyeroro, ko yoyoyingo. Ngundiro tero, yoyoro, enengo kirikiri oni yoyewo. Ataga nguro engge ngu, ye eneya kundingiyi ootooro oode, kootuyisina, ye suwooyi sano sugi sugi keta oruwanggo. 23 Weti mbumbuwa nguro gumi ngu kumoo ngu muringgano nguno, ye Anut orirokoyi oruwanggo. Nga mandega nga, ngu weti mbumbuwa nguro urini ngundiro. Ene Anutdo Krayis Yisasro koni, ngunonggo ngu, ene suwooyi sano keta oruweroyi muringga, ngu kingo duwoo yunoyingo.

Krayis Yisasdo, Mamana Mande Nguro Kowurinimonggo Andangeyerowo

7 1 Ye Kristen konebane, no nga mandega yeno etenoku nga ngu, ye mamana mande gome ingootenggoku, nguro eteno. Oni keta

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorooteku naruno, nguno nangge, ene mamana mandedo soboyeroote.
2 Bare kameyi keta oorooteku naruno ngu, mamana mande, ngundo
erambarisa murimo gosiyorootoni oorooteri. Ene bare kameyi kumooteku
narungga nguno ngu, mamana mandega gosiyeroro oorootekungga,
ngu toongoowa. 3 Nguro ngu, ene kameyi keta oodoni, barega ngu ene
toongero, simoo gura yowaku ngu, asa, ngu barega ngundo erambarisa
muri ngu yomburiyoote. Ngu barega ngu buribari bare, ero ewanggo.
Ndadiro nguro, kameyi ma kumooyingo. Ene kameyi kumootoni ngu,
mamana mande ene erambarisa muringga, ngu toongoowa. Ngundiro
nguro, ene simoo gura yoro, kameyi tewaku ngu, asa, ngu weti
mbumbuwa kini. Ndadiro nguro, kameyi kuri kumooyingo. 4 Nguro
ngu ngandiro. Kristen konebane, ye ngu kuri Yisas Krayis ngu goweyi
moondeyimboya yowuruwooro kumooyingo. Mosesro mamana mande
ingondudu biyomi nguya kuri kinitewo. Ngundo ye ko ma yodowoowa.
Ngu oningga Yisas, kuri merenonggo ootoogeyingongga, ngundo ye
yoyowo. Nguno ngu, noore Anutro muri gome metemi ngu yoro tetooye,
engge gome ngu tunootewa. 5 Noore kuri narunggano nguno ngu, weti
mbumbuwaro ingonduduni newendemo ootooro, ngundo noore yoyeni,
mamana mande toongooro, ngu ma keyoyingo. Nguro ngu, noore
ngu muri biyominggano nguno ootooro ngu, asa, noore Setanro ende
biyomimo nguno oorowutooye, Anutdo yoyokootoni oonootewooto. 6 Ene
nga naruno, noore mamana mandedo ko ma gosiyerowa. Kini, noore
kumootooye ngu, mamana mandega gosiyerooteku, ngu yokowooto.
Noore ataga ngu mamana mandega nakangoyingo, ngu ma keyowato.
Kini, noore Anutro muri keta, Yuka Kundingiyimbo nowoondonanimo
yeni tunooteteku, ngu tewato.

Mosesro Mamana Mande Ngu Oo Gome Metemi Kundingiyi

7 Ngundiro nguro, noore ndadiro ewato? Mosesro Mamana mande,
ngundo noore yoyeni, weti mbumbuwa teteto, noore ngundiro ewato,
bine? Hamoo oorengo kini. Mosesro mamana mande, ngundo no
weti mbumbuwa ngu ma etunerootoni ngu, no weti mbumbuwa
ma kenoro ingowano. Mosesro mamana mandedo ete. Ge oniro oo
ma kenomayingowero, ero eyingo. Ene mamana mandedo ma etoni
ngu, no oniro oo kenomayingoweroyi muringga, ngu ma ingowano.
8 Ene nga ingondudu biyomingga ngando nowoondonemo weti
mbumbuwa teweroyimboro noyeni, hahangero oodoni, ngunonggo
mamana mande, ngundo roogo tenunootoni, oo gidarega teweroyi
ngu nowoondonemonggo ngu oo biyomi ngu tewero hahangeteno. Ene
noore mamana mande kini ngu, asa, noorengo weti mbumbuwanani
nowoondonanimo oorooteku, ngu ma ingowato. 9 Kurimi no bodagano,
mamana mande ma ingoyingo, ngu naruno keta oruwono. Ene

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kootuyisina, Anutro mamana mande nono ombutoni, ngu naruno, weti mbumbuwa nguya ootoogero, urungga tunootetoni, nguro ngu, no Setanro ende biyomimo oorowuwero damoni yewonowo. 10 Ngundo ngu mamana mandedo Anutno oorowuweroyi oore ngu etunerowaku, nguro ingondudu tetoowe, ene ngundiro kini. No oonooteweroyi oore ngu nangge keyoweroyi, ngu nangge etuneroroote. 11 Ndadiro nguro, mamana mandedo ngu, weti mbumbuwaro oore erewero kenootoni, nguno keta oruwa, ero gananerootoni, nguro ngu, muringga ngu, no mamana mandedo Anutno ingootenoku, nureni kumoowa.

12 Ngundiro nguro, noore ingooteto. Anutro mamana mande ngu enengombo kundingiyi ooroote. Mamana mande nguro mandeni bidodo nguya kundingiyi, mande gome nenengo oorengo. 13 Arisa, mamana mande ngundo tetoni, no oonooteweroyi oore nguno oorowuteno, bine? Kini, weti mbumbuwa nowoondonemo oorooteku, ngundo nangge noyeni, oonooteweroyi oore ngu keyoro endeyooteno. Yo, mamana mande, ngundo nenengo weti mbumbuwa ngu biyomi oorengo, ngu tunoo etuneroote.

Nowoondonemo Weti Mbumbuwa Ooroote

14 Noore ingooteto. Mosesro mamana mande ngu Yuka Kundingiyimonggo Anutro ingonduduni ngu noore etuyeroote. Ene nowoondone kurimi, ngundo gosinerootoni, no Anutro ingonduduni ngu ma keyooteno. Kini, weti mbumbuwa ngundo nodowootoni, no nguno dowoomomooro oorooteno. 15 No oo tetenoku nguro muri nguya ma ingooteno. No oo tewero ero gome ingootenoku, ene ngu ma teteno. Ene muri gura tewero gome ma ingootenokungga ngu, no yowoorengoro, ngu nangge terorooteno. 16 Suwooyi sano oo ma tewano, ero, ene ko terorootenoku, Anutro mamana mandedo etunerootoni, nguno nenengo biyomi ingootenoku ngu, Anutro mamana mande ngu oo gome oorengo. 17 Ene ataga noore ingooteto. No nenengombo ngu oo muri biyomingga ngu ma teteno. Kini, weti mbumbuwa no nowoondonemo oorootekungga, ngundo no noyeni, ngu oo biyomingga ngu teteno. 18 No ingooteno. No nowoondonemo ngu oo metemi gura ma ooroote. Nguro ngu, no muri metemi ngu tewero ingootenoku, ngu no ereremo kini. 19 Yo, no muri metemi tewero ingootenoku, ngu muringga ngu ma teteno. Ene muri biyomi ngu no ma tewano, ero ingootenoku, ene no ngu muri biyomingga ngu teteno. 20 Arisa, no oo muri yokowero ingootenoku ngu, ko teteno. Ngundiro, ngu, no nenengombo ngu oo ngu ma teteno. Kini, weti mbumbuwa oo biyomi nowoondonemo oorooteku, ngundo noyeni, oo ngu teteno.

21 No ngundiro oorootenoku, ngu kenowono. Suwooyi sano no oo muri gome metemimu tewero ingootenoku ngu, ene muri biyomi,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundo nangge noro nowoondonemo sugi ngundiro ooroote. 22 Hamoo,
nenengo ingondudune ngu, Anutro mamana mande nguro gome oorengo
ingooteno. 23 Ene mamana mande gura nguya gowenemo ingooteno.
Ngu mamana mandega, ngundo ngu Anutro mamana mande, ngundo
noro ingondudunemo ebe udori ingooteno. Ngu ingondudu biyomingga
gowene gumi gidaregano oorooteku, ngundo noyoro, gosineroro, weti
mbumbuwaro ya biyomimo noyetoni oorooteno. 24-25 Ehe! Oni yooge!
No komo oni biyomi oorengo! Noro ingondudune ngu Anut inoro,
nguro mamana mande newendemo yetoowe oruwa. Ene ingondudune
kurimimo, ngundo noro weti mbumbuwa ngu newendemo nguro
mamana mandeni, ngundo gosinerootoni, ene nguya ooroote. Onendo
mete nga gowene weti mbumbuwa tewero ingootenokungga nguro
muri andangemukoro yomosinerowa? Yisas Krayis Oo Bidodo Simburi
Simbunani ngu oowooyimo, Anutdo mete ngu andangemukoro yokowa.
Ene nguro ngu, no Anutno yemboongero, esoso urungga tewano.

Yisas Krayisdo Weti Mbumbuwanonggo Andangeyeroro, Enengo Yuka Kundingiyi Ngu Yunowo

8 1 Arisa, ngundiro nguro, noore oni simoo bare Krayis Yisasro
nowoondonanimo hamoo tero, eneno woorogongoro oodooye ngu,
asa, Anutdo nooreya oni nenengo, ero ete. Nguro ngu, ataga Anutdo
noorengo weti mbumbuwanani andangeyunoro, kabetero yokoyunowa.
Nguno ngu, ene noore bungomo mande gura ko yosanggawero, ma ewa.
2 Ndadiro nguro, no ngu Yisas Krayisno nowoondonemo hamoo tetenoku
nguno ngu, no Yuka Kundingiyi nguro mamana mande keyowono.
Ngundiro keyootoowe, nguno ngu, Yuka Kundingiyi, ngundo nowoondone
yeni, keta tunootewa. Ngundo weti mbumbuwa ko kumoo nguro mamana
mandeno andangeneroro noyowoku, nguro Setanro yanggangoni nguno
no ko ma oruwano. 3 Ngu ngandiro. Noore ingondudu kurimingga ngu
Mosesro mamana mande keyoweroyi yanggangoni kini. Enengo mamana
mande, ngundo noore ma yomosiyerowa. Ngundiro nguro, ngu mamana
mandega, ngundo mbumbuwa ma andangeyingo, nguro Anutdo nangge
enengombo ngu tewo. Yo, hamoo, Anut enengombo enengo nangoni
guranangge ngu Yisas Krayis soweyootoni, oni kirarongo oorengo
tunooteyingo. Enendo nangge omburo, noorengo weti mbumbuwa ngu
andangeyingo. Noore oniro biyominani ngu, Anutdo Yisas guranangge
nguro koni ngunonggo andangeyunoyingo. 4 Ngundiro tetoni nguro,
mamana mande ngundo muri nenengo ngu, noorengo endeyoyingomo
tunootewa. Ndadiro nguro, ataga noore ingondudu kurimimo ma
endeyooteto. Kini, noore Yuka Kundingiyimboro ingonduduno endeyooteto.
5 Oni ene ingonduduni kurimi nguro murimo endeyootenggoku, ngu
enengo ingonduduye ngu, ene goweyeboro oo nguno ingoro, nguno

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nangge nowoondoye yetenggo. Ene oni Yuka Kundingiyi nguro oo
murimo endeyootenggoku ngu, ene Yuka Kundingiyimboro oo nguro
ingoro, nguno nangge nowoondoye yetenggo. 6 Ene oni ingondudu kurimi,
nguno nangge ingoro, endeyowaku ngu, ngu oningga ngu, ene Setanro
oore keyoro, oororo, nguro ende biyomimo ootooro, Anut tanggeyimo
ma oruwa. Oni ene Yuka Kundingiyi nguro ingoro, newende nguno
yero, endeyooteku ngu, ene suwooyi sano keta oruweroyi ngu yoro, ene
newende imakeyingo muringga, nguno oruwa. 7 Oniro ingondudu nangge
keyoro endeyootenggoku, ngundo Anutya boguwooro, sanggiri tete.
Ndadiro nguro, ene Anutro mamana mande, ngu ma keyoote. Hamoo,
ene ngu tewero ma ingondudu tewa. 8 Oni ene ingondudu kurimimo
endeyootenggoku ngu, ngundiro oni ngu, ene Anutdo oo muri ingooteku
ngu, hamoo oorengo ma tewanggo.

9 Ene Anutro Yuka Kundingiyi ye nowoondoyemo ootooro, ngundo
ye soboyerootoni ngu, asa, ngungga ngundo Setanro yanggangoni
toongooyingo. Ye ene doongeyimo ma oorootenggo. Ataga, ye Anutro
Yuka ngundo soboyeroote. Ene oni gura Krayis Yisas nguro Yukani
eneno ma oorooteku ngu, asa, ene Krayis Yisasro oni kini. 10 Weti
mbumbuwa ngundo yengo goweye udoni, kootuyisina, ye Setanro ende
biyomimo oruwanggo. Ene Yisas Krayis ye nowoondoyemo oodoni ngu,
asa, ye oni gome nenengo tetoyi, yengo gaboye ngu Anutya sugi sugi
keta oruwanggo. 11 Anutdo Yisas Krayis merenonggo ko yokutuwootoni,
ootoogero, keta ooroote. Anutro Yuka ye nowoondoyemo oodoni
ngu, arisa, ye nguya kumoowanggoku, Anutdo gowenaningga nga ko
yokutuyerootoni, nguya keta ootoogero, sugi sugi oruwanggo.

Anutro Yuka Kundingiyimbo Tetoni, Noore Anutro Simoongo Tunooteteto

12 Arisa, ye Kristen konebane, Anutro Yuka noore nowoondonanimo
oorootekuro nguro noore komo Anutro Yukani nguro ingonduduno
endeyororuwato. Ngundiro nguro, noore ingondudu kurimimo, ko
ma endeyororuwato. 13 Ye ingonduduye kurimimo endeyowanggoku
ngu, Anutdo ye yoyokoro, kootu yunoro, Setanro ende biyomi nguno
yoyokootoni oruwanggo. Ene ye yanggango yero, Yuka Kundingiyi nguro
yanggangoni, ngundo goweyeboro muri biyomi ngu ureyi kumootoni ngu,
arisa, ye Anutya keta sugi sugi oruwanggo. 14 Oni simoo bare ene Anutro
Yuka Kundingiyi ngu keyoro, endeyowanggoku ngu, ngu oni simoo bare
ngu, ene Anutro simoongo tero oruwanggo. 15 Ye Anutdo enengo Yuka
Kundingiyi yunowoku, ngundo yoyeni, kirikiri oni kirarongo ngundiro
tero, ye Anutro ma sosorewanggo. Kini, ye ngu Anutro Yuka Kundingiyi
yowonggoku ngu, ataga ye Anutro simoongo tetenggo. Nguro ngu, Yuka
Kundingiyi nguro yanggangoni, ngundo tetoni, ye meno ero, Awa Awane,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mete ewanggo. 16 Yuka Kundingiyi ngu enengombo noorengo yuka ngu
hoorooweyerorootoni, noore Anutro simoongo ero, ingoro oruwato.
17 Arisa, noore ataga Anutro simoongo ootooro, nguno noore awananimbo
yunowero sunggi mande ero gosiyoyingo, ngu yowato. Yo, hamoo, noore
Yisas Krayisya oo ngu yowato. Ene noore eneya ataga Anutro koni nguro
ogingo koorowoorogogo, nguno ngu, noore eneya duridaridodo gome
bibiteweroyi musiyo, ngu yowato.

Kootuyisina, Gome Bibiteweroyi Ngu Sambo Endemo Yowato

18 No ngandiro ingooteno. Ngu naruno, Anutdo enengo duridarini
urungga kootuyisina noore etuyeroweroyi nguro ingoro, merako ngano
kowuri ogingo oo bidodo ataga koorowootetoku, ngu ingootooye, oo
bobodi nangge tewa. 19 Mera ngaro oo bidodo Anutdo yeyingomu,
ngu oo ngundo ootoogero, doongetero, Anut kenootoyi, oone ngu
enengo simoongo ero, rogo tetoni, kenoweroyimboro nguro soboyeroro
oorootenggo. 20 Kuri amana weti mbumbuwabo koretero tunooteyingo,
oo bidodo mera ngano Anutdo yeyingo ngu, damoni yero, kumooro,
buwoo yerorootenggo. Ene oo bidodo Anutdo kuri yeyingo ngu, ngundo
Anut sobowooro, ya biyomi buwoo yeweroyi ngunonggo yoyootoni, eme
gome tunootewanggo. 21 Mera ngaro oo bidodo Anutdo buwoo yeweroyi
murimo yokowa. Nga narunggano ngano, Anutdo oo teteku, ngunonggo
duridaridodo Anutro simoongo nowoondoyemo hamoo teyingo nguya
yunowa.

22 Noore ingooteto. Oo bidodo Anutdo yeyingo, ngundo oo ogingo
ingoro, ngetokori tero, Anutro doongedoongoodoongo tero oorootenggo.
Ngundiro tero oodoyi, omburo, ataga ngano bare simoo bisiyowero
ogingo ingootenggoku, ngundiro ingoro, sobowooro oorootenggo. 23 Ngu
oo ngu nangge kini. Kini, noore Yuka Kundingiyi oo gome gogoro
Anutdo noore yunoyingoku nguya noore ogingo ingoro, ngetokori
tero oodooye, Anutdo ko yoyoro, enengo simoongo tero, oruweroyi
narungga ngu sobowooro oorowuwato. Ngu narunggano nguno, mera
ngano Anutdo noorengo kumooro, buwoo yeweroyi muringga ngu
yokoro, gowenani keta gome yunowa. 24 Anutdo noore weti mbumbuwa
andangero yokoyunootoni, noore Anutro nowoondonanimo hamoo teteto.
Nguno noore damoni yero, Anutdo duridarini ngu yunoweroyimboro
sobowoowato. Ene noore ngu kenoro, nguro ndadiro muri gura nguya
sobowoowato? 25 Ene oo ngu noore ma kenoyingo. Noore nguro
nowoondonanimo hamoo tero, arisa, oo nguro ingondudu urungga tero
sobowoororuwato.

26 Ngu muringgano nguno, noore Kristen oni yanggangonani kini ngu,
asa, Yuka Kundingiyi, ngundo hoorooweyeroro, yanggango yunororoote.
Naru gidaregano, noore kowuri oorengo ingoro, yanggangonani Anutno

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yemboongeweroyi ngu ma ingootooye, ngu naruno, Yuka Kundingiyimbo
hoorooweyeroro Anutno yemboongete. 27Nguro ngu, Anutdo ngu
oniro nowoondoyega ngu kenoro, ingoro, Yuka Kundingiyimboro
ingonduduningga nguya, ene ingoote. Ndadiro nguro, Yuka Kundingiyi
ngu, ene Anutro ingonduduni ngu keyoro, ene Anutro oni simoo bare ngu
hoorooweyeroote.
28Noore ingooteto. Oni nowoondoye Anut inootenggoku ngu, ooreye
gome yoonenengoro, Anut teyunoyingo ngu keyoro hoorooweyeroroote.
Ngundiro tero, ene noore negoyerootoni, ngu kongga noorengo ero
sunggiga teyunoyingo ngu yeni, engge tunootewa. 29Ndadiro nguro,
oni ngu Anutdo kurimi oorengo yeyoro, ingoyingo ngu, Anutdo ngu
oni ngu enengo Nangoni Yisasro murini ngundiro tunooteyi, ero
eyingo. Kristen oni oowooyingga oodoyi ngu, Krayis Yisasdo ngu
enengo baye koreteyingo oruwa. 30Anutdo kurimi oorengo ingoyingo
oni nowoondoyemo hamoododo tunootetoyi ngu, nguno Anutdo
negoyerowero rogo yeyingo. Ngu naruno, oni tunootetoyi ngu, asa,
Anutdo oni gome nenengo, ero eyingo. Ngu oni nguya oni gome nenengo
oorengo, ero eteku, ngu oni ngu, ene oni gome nenengo Yisasro duridari
yanggangoyedodo teyi, ero yunoyingo. Nguno sugi sugi keta oruweroyi
gomengga, ngu ene yunoyingo.

Anutro Nowoondoyi, Ngundo Noore Ma Yoyokowa

31-32Anut enengombo ko tero, noore hoorooweyerorooteku, arisa, mera
ngaro onindo kowuri noore yunootoyi ngu, noore ingowato. Ngu kingo
oo ngundiro tetoni, nguro ngu, noore Anutro yanggangonimo oruwato.
Nguro ngu, Anutdo enengo Nangoni noore hoorooweyeroro yunootoni,
mundi oni biyomi kandeyemo yetoyi, ngundo utoro, ogingo inoro, ureyi
kumooyingo. Ngundiro nguro, noore ingootetoku, ene mete oo bidodo
nguya noore kingo yunooteku ngu, noorengo rogoyimo yunoote.
33Oni Anutdo enengo ero, kuri rogo tero eteku ngu, oni gome nenengo
oorengo. Nguro oni onendo ngu yomburiyerowero mande nooreya
ewa? Ngundiro nguya kini. 34Onendo oni ene goweye sanggawero
mande ewanggo? Oni gura kini. Nguro ngu, Krayis Yisas ene kuri
kumootoni, Anutdo ko yokutuwootoni ootoogeyingo. Ene Anut kandeyi
koondosina bingaminidodo musiyomo bibitero, ngunonggo noore
hoorooweyeroro, Anutno yemboongero ooroote. 35Ndawu oogado Krayis
Yisas nguro nowoondoyiningga ngu andangewa? Ene kowuri nooreno
tunootetoni bine; ngundi, ogingo yootooye bine; ngundi, onindo noore
yomburiyerootoyi bine; ngundi, noore oowariro kumootooye bine;
ngundi, towikumbaro mbirimbiri oodooye bine; ngundi, oo biyomimbo
yomburiyerootoni bine; ngundi, noore dugebo yureyi kumoowato, bine?
Ngundiro oo ngu nooreno tunootetoni, nguno Krayis Yisasro nowoondoyi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

teyingongga ngu andangewa, bine? Hamoo oorengo kini. 36 Hamoo,
oo ngundiro ngu nooreno tunootete. Ene ngu Anutro mandeno nguya
ngundiro ete.

Noore gengo simoo bare oorooteto. Ngundiro nguro, narudodomo
yureyi kumoowero teteto. Ene noore yeyootoyi, Sipsip ngundiro
yureyi kumooweroyi nangge, ero eyingo. *(Sam 44:22)*

37 Ene ngundiro oo nguro ma ingowero. Ene Yisas Krayis, ngundo
noorengo nowoondoyi teyunoyingo. Nguro ngu, ene narudodomo, noore
hoorooweyerootoni, noore oo kowuri nooreno tunooteteku, ngu bidodo
dagayerorooteto. 38-39 Yo, no nowoondonemo hamoo oorengo, oo gura
Anutdo noorengo nowoondoyi teteku, ngunonggo andangeyeroweroyi
nguya kini. Ngu ngandiro: kumooweroyi; keta oruweroyi nguro kowurini;
ngundi, Anutro sambono oni oowooye Engel; oombooro biyomi; oo
koretero tunooteyingoku; ngundi, kootuyisina tunooteweroyimu; Setanro
yanggangoni bidodo; oo sambono awuno; oo mera newendemo amuno;
oo sambono merako oorootenggoku; ngundo oo bidodo Anutdo noorengo
nowoondoyi tetekungga ngu, ngu komo ma andangewa. Anutdo noorengo
nowoondoyiga tetoni yowootomu ngu, Yisas Krayis ngu noorengo Oo
Bidodo Simburi Simbunani ngu oowooyimo yoyingo.

Polndo Iserel Oniro Newende Kowuri Oorengo Yeyingo

9 1 No Krayisro oni. Ngundiro nguro, no hamoo oorengo eteno.
No godange nguya ma eteno. Nenengo nowoondonemboro
ingondudunemo ngu Yuka Kundingiyi, ngundo ingondudu mandene
hooroowetoni, ngunonggo eteno. 2 No suwooyi sano nowoondone
kowuri yeteku ngu, ndadiro nguro, Iserel oni Yisasro nowoondoyemo
hamoo ma teyingo. Ngundiro nguro, no biyomi ingoro, sendo nguya
terorooteno. 3 Ndadiro oore gura oodoni, no nguno nenengo konebane
sidu goboorone ngu hoorooweyerootoowe, Yisasro nowoondoyemo
hamoo tewanggo? Ene no mete Yuda oni konebane hoorooweyerootoowe,
Yisasro nowoondoyemo hamoo teweroyi murimo nguno ombutoyi
ngu, asa, no nenengo nowoondonemo hamoo ngu yokoro, keta
oruweroyi nguya yokoro, ende biyomimo uwanoku, nguno no mete
hoorooweyeroweroyimboro ingooteno. 4 Anutdo Iserel oni simoo bare
yoyoro, ene nenengo simoone, ero yoyeyingo. Ene Anutro duridarinidodo
kenoyingo. Ene nguya Anutro sunggi mande ero gosiyoyingo ngu
yoyingo. Ene Anutro mamana mande, Anutro yambo mande teweroyi,
nguro murini nguya yoyingo. Anutro mandeno gosiyoyingo, ngu Yuda oni
nenengo gura soweyootoni, ngundo omburo yoyowo. Ene oo ngu bidodo
yunootoni, ene Anutro ma ingoro, nowoondoyemo hamoo ma teyingo.
5 Kurimi, osi sambaye amuno damoningga, ngu Iserel oniro osi sambaye,
ngu oni ngu soweyemonggo Yisas Krayis oni kirarongo tunooteyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutdo ngu oni oo ngu bidodoboro tabangoye ooroote. Ngu Anutga nguro bingami ero, oowooyi suwooyi sano okoowato. Ngu hamoo oorengo.

Anutdo Ngu Oni Simoo Bare Ngu, Enengo Rogo Teyingo

6 Ene Anutro mandeni nguro noore ngundiro ma ewato. Engge
ma tunootewa, ero ma ewato. Kini, oni Iserel oni kewooroyemo
oorootenggoku, ngu Iserel oni oorengo kini. 7 Noore ngundiro ma ewato.
Ene ngu Ebarahamro sidu sowe tunooteyingo. Ngundiro nguro, ene
bidodo Ebaraham simoongo oorengo ero ewato. Kini, kurimi, Anutdo
ngandiro Ebarahamno eyingo.

Ayisak gengo sidu sowengge, ngundo nangge oowooyedodo tero,
gengo sowengge tunootewanggo. Ero eyingo. *(Yenisis / Stat 21:12)*

8 Ngu ngandiro. Yengo simooye bisiyootenggoku, ngu ene Anut simoongo
kini. Ene simooye gidarega Anutdo mande ero gosiyoyingo, nguro
nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu, nguro ene oowooyedodo tero,
ene Ebarahamro simoongo oorengo tunootewanggo. 9 Ngu sunggi
mandega ngu Anutdo Ebarahamno ero gosiyoyingo, ngu ngandiro.

Ngu narungga ngu no kuri rogo tewonoku, nguno no omburo,
Sera hooroowetoowe, nangoningga bisiyowa, ero eyingo.
(Yenisis / Stat 18:10,14)

10 Ngu nangge kini. Rebeka simoongo sangara eraya bisiyeroyingo. Ngu
awayari ngu Ayisak, ngu noorengo sambanani. 11-12 Ene kuri simoo ma
bisiyoyingomo, oo metemi gura, ko, oo biyomi gura nguya ma teyingo.
Ngu naruno, Anutdo newende yunoro, sunggi mandega ngu nangge
keyoro, Rebekaya ngandiro eyingo.

Nangosumoongge tegedodo kawunggemo oorooteriku ngu,
koreteroga, ngundo kootungga nguro ko oni tewa. Nga mandega
nga ngu oniro oo kini, Anut enengombo ero rogo teteku, ngundiro
tunootewa. *(Yenisis / Stat 25:23)*

13 Anutro mandeno ngandiro ete.

No nenengombo nowoondone Yekob inooteno. Ene no Isooya
boguwooteno. *(Malakayi 1:2-3)*[a]

14 Nguro ngu ndadiro ewato? Anutdo oo ngu nenengo ma wirikowa,
bine? Hamoo oorengo kini. 15 Anutdo Mosesno eyingo.

No oni gura sumange teyinowero ero ngu, asa, no
nowoondoyi teyinoro, sumange yoro inooteno, Ero eyingo.
(Eksodas / Kisim Bek 33:19)

16 Ngundiro nguro, oni enengombo newendemonggo ingoro ngu, mete
no nenengombo ko yanggango tetenoku, nganonggo Anutro sumangeni

---

[a] **9:13** (Anutro mande eyingoku, ngundiro tunooteyingo. Yekob ngu nangoni kootungga nga).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yooteno. Ngundiro ingonduduyega ngu nenengo kini. Anutdo enengo
newendemonggo, ko, enengo sumangeni ayibini, ngunonggo oni
hoorooweyeroro, ko ma hoorooweyeroweroyi nguya rogo tete. 17 Anutro
mandeno ete. Anutdo Igip oniro sobosobo urungga oowooyi Pero nguya
ngandiro eyingo.

> No nenengombo ge yootunonggerootoowe, tabango tunooteteku,
> nguro muri guranangge. No nenengo yanggangone ngu geno
> yootunootoowe tunootewa. Ngundiro nangge, mera bidodomo,
> oni simoo bare bidodo noro oowoone bingamine, ero ingowanggo.
> *(Eksodas / Kisim Bek 9:16)*

18 Nguro ngu, noore ingooteto. Anutdo oni gura gura sumange yoro,
inowero ero ngu, yoro inoote. Ene oni gura newende ukingoro, inowero
eteku ngu, ene ngundiro nangge newende ukingoyinoote.

Anutro Sanggirini, Ko, Anutro Sumangeni, Nguro Mandeni

19 Ngungga ngu hamoo tetoni ngu, asa, ndawugaro noorengo biyomi
tewootoku nguro Anutdo noorengo biyominani nguro yosanggawero
mande ewa? Ngu ngandiro. Anutdo oo tewero tetoni ngu, oni gurado
ene ma gosiyowa. 20 Nondo mande gumi ngandiro eteno. Ene ge oni, ge
onendo Anutya manggaru tewa? Anut enengombo goyetoni, ge eneya
mande gumi ma ewero. Kini, hamoo oorengo kini. Ge kumbe ngundiro.
Kumbegado simburimo mande gura ma ewa. Ge ndatero, no ngundiro
tero noyete? 21 Kumbe dowooweroyi oningga, ngundo kumbe wande
gura yero, ngundo kumbe eraya dowoowa. Kumbe gura ngu oo kaweroyi
dowoowo, kumbe gura gome nakangoyingomu ngu ooroote. Kumbe
simburiga nguro ingonduduni nangge.

22 Anutdo nguya ngundiro nangge tewa. Anut enengo sanggirini
noorengo mbumbuwaro, ngu yeni, tunoo oorengo tunootetoni, nguno
ngu, oni simoo bare nguno Anutro yanggangoni kenoro ingowanggo.
Oni bidodo weti mbumbuwa tetetoku, nguro gumi ogingo yunoweroyi.
Ene oni biyomi tetoyi, nguro Anutdo gumi sodedo ma yunoote. Kini,
suwooyi sano ene nowoondoyi teyunoro hoorooweyerooteku, ngu noore
oni nenengo tunooteweroyimboro. 23 Anutdo oni simoo bare sumange
teyunowero ero ngu, enengo duridarini gome ngu ene tunoo etuyerowa.
Anutdo oni nowoondoyemo hamoo teweroyi kuri yoonenengootoni
oorootenggoku, ngu oni sumange teyunootoni, enengo duridarini
ngu kenowanggo. 24 Noore nguya, Anutdo negoyeroyingo. Yo, hamoo,
ene Yudaro simoo bare, ko, oni sowe gidarega nguya negoyeroyingo.
25 Hoseya Anutro ingondudu eyingo oni, nguro nakaya nguno ngandiro
ete.

> Nga oni simoo bare nga ngu noro oni simoo bare kini, ene nondo
> yoyewe, nenengo oni tewanggo. Nga oni sowengga nga, kuri

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nondo nowoondoyi ma teyunoyingo, ene nondo nowoondone
ene yunowano. Ero eyingo, *(Hoseya 2:23)*
26 Ene mande gura ngandiro eyingo.
Nondo kuri yeno, ye noro oni simoo bare kini, etoowe ingoyingo.
Ngu musiyonggano nguno nangge, no yeya ewano. Ye Anut
suwooyi sano keta oorootekungga, nguro simoongo, ero ewano.
(Hoseya 1:10)
27 Ayisayando Iserel oniya meno ero ngandiro eyingo.
Iserel oniro simoongo ngu oowooyingga oorengo
tunootewanggoku, ene Anutdo gidarega nangge ko
yoyowa. 28 Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
sodedomangge omburo, oni simoo barero mandeye muriye
ngu bidodo wirikoyerowa. Ngundiro tero, mera ngaro oni
simoo bare biyomi nguro gumi biyomi yunowa, ero eyingo.
(Ayisaya 10:22-23)
29 Kurimi Ayisayando ngandiro ero eyingo.
Anut Oo Bidodo Sambono, merako nguro Simburi Simbunani,
yanggangoni urungga oorengo, ngundo osisambanani gidarega
yoyokootoni, ma oodoyi, ngu yoyokootoni ngu, noore Sodom
Gomora endemo oni simoo bare Anutdo bidodo yutomukoyingo
ngundiro. Ngundiro nguro, noore Sodom Gomora ende erayaga
enengo oni simoo bare ngundiro tunootewato, ero eyingo.
(Ayisaya 1:9)

Iserel Oni Ngu Muri Gome Nenengo Oorengo
Ngu Yoweroyimboro Ko Teyingo.

30 Nguro noore ndadiro ewato? Oni sowe gidarega ngu, ene mande muri gome nenengo, Anut doongeyimo tunooteweroyi, nguro koyi yanggango ma tero ereweyingo. Ene ngundo Yisasro nowoondoyemo hamoo tetoni ngu, ene muri gome nenengo ngu yootenggo. 31 Iserel oni nguya Anutdo oni nenengo oorengo eweroyimboro nguro oore ereweyingo. Ene ngu mamana mande nguro koyi yanggango tero, ngu gome keyoro endeyowonggo. Ene mamana mande bidodo keyoweroyi, erereremo kini. 32 Ndadiro nguro? Ngu damoni ngandiro. Ene Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo nguro murini, ngu ma keyoyingo. Enengo ingonduduyemonggo muri gura gura tero, oni nenengo Anut doongeyimo, tunootewero oore ereweyingo. Ene Yuda oni Yisasya sanggiri tero, nguro ma ingoyingo. Ngundiro nangge, oni endeyootoyi, digino kendibiye tutuwootoni ukero, uro, nguro sanggiri tetenggo.
33 Anutro mandeno Anutdo ngandiro eyingo.
Ye gome ingoyi! Sayonno (Yuda oni simoo barero) nondo digi
soroyi gura oni kendibiye sanggaweyeroweroyimboro yeteno.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Oni gura nguro newendemo hamoo tetoni ngu, ene nguro
oyimo ma yowa. *(Ayisaya 8:14, 28:16)*[b]

Iserel Oni Simoo Bare Ene Anutro Murini Nenengo, Ngu Ma Yoyingo

10 1 Ye Kristen konebane, noro nowoondone ngu ngandiro
ingoro hahangeteno. Yisasdo ye Iserel oniro mbumbuwaye
andangero, nowoondoyemo uro, nguno sugi sugi orini, ero nguro
yemboongerorooteno. 2 Nondo hamoo eteno. Iserel oni simoo bare
ene Anutdo mande muri nguro koyi yanggango tetenggoku, ene
nowoondoyemo nguro ooreyi Anut doongeyimo, nenengo tunooteweroyi,
nguro ene ma ingootenggo. 3 Yuda oni Anutro oore nenengo erewero, ma
kenoro, ingootoyi, nguno Anutdo oni gome nenengo, ero eweroyi nguya
kini. Ene Anutro mandega nga ma keyoro, enengo ingonduduye nangge
keyootenggo. 4 Noore ingooteto. Mosesro mamana mande kurimingga
ngu oororo, Yisas Krayisno wenga yokoyingo. Yokootoni, ataga ngu, oni
Yisasro mamana mande keta keyowanggo. Ngundiro nguro, oni simoo
bare bidodo Yisas Krayisro nowoondoyemo hamoo tewanggoku ngu,
Anutdo oni simoo bare gome nenengo, ero ewa.

Oni Simoo Bare Yisas Krayisno Nowoondoyemo Hamoo Teyi

5 Mosesndo ngandiro nakangoyingo.

Oni simoo bare ene mete Mosesro mamana mande bidodo keyoro
ngu, ene mamana mande nguno sugi sugi oruwanggo, ero eyingo.
(Lewitikas / Wok Pris 18:5)

6 Oni Yisasno nowoondoyemo hamoo tetoni oorootenggoku, nguro
Anutdo oni gome nenengo, ero ete. Ge nowoondogemonggo nangge ma
ewero. Onendo sambo endemo oorero, Yisas Krayis yoro, ombutoni,
ngundo hoorooweyerowa? 7 Ge nowoondogemo ngundiro ma ewero.
Onendo ene mera newendemo oni kumooyingomboro musiyomo
uro, ngundo Yisas Krayis yoro, ooretoni, ngundo hoorooweyerowa?[c]
8 Mosesndo ngandiro eyingo.

Anutro mande ge tanggege oorengomo ooroote. Anutro mande ngu
gengo manggogemo, nowoondogemo nguya oodoni, ngunonggo
eteto. *(Dutoronomi / Lo 30:14)*

Oni komo bidodo Yisasno nowoondoyemo hamoo tetenggoku, nguro
mande murini, noore oni bidodomo wesiyoro eteto. 9 Anutdo geya oo eraya
te, ero ingoote. Gengo manggogebo, Yisas Oo Bidodo Simburi Simbunani,
ngu oowooyi yootunoro, oni simoo bareno ero, ko, Anutdo merenonggo

---

[b] **9:33** (Ngu digiga ngu Yisas Krayis.) [c] **10:7** (Yisasdo kuri sambononggo omburo, kumooro, ko merenonggo ootoogero, ngundo mbumbuwanonggo uriyeroro, noore ko yoyoyingo).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisas yokutuwooyingo, nguro ge nowoondogemo hamoo tetoyi ngu, asa,
Anutdo gengo mbumbuwage andangero yokoro, ko goyowa. 10 Noore
nowoondonanimo hamoo tero oruwatoku, nguro Anutdo oni simoo bare
gome nenengo oorengo, ero ewa. Yo, hamoo, noorengo manggonani
ngundo Yisasno nowoondonanimo hamoo teyingo ngu, yootunoro etooye,
nguro Anutdo ngu yeyootoni, noore mete eneya sugi sugi oruwato.
11 Anutro mande nakayano, ngu ngandiro ete.

Oni gura ene (Yisasno) newendemo hamoo tero ngu, ene oyimo ma
yowa, ero eyingo. *(Ayisaya 28:16)*

12 Anutro Mande Keta Mesarango ngu oni bidodoboro, Yuda oni, ko, oni
sowe gidarega nguro oo gobooro. Yisas ngu oni bidodoboro Simbunani
urungga. Oni gurado enengo newendemo hamoo tetoni, Anutno meno
ewaku ngu, asa, Anutdo sumangenonggo kumana yoro inowa. 13 Anutro
mandeno ngandiro nakangoyingo.

Nguro ngu oni simoo bare bidodo, ene Oo Bidodo Simburi
Simbunani nguno meno etenggoku ngu, asa, Yisasdo enengo weti
mbumbuwaye andangeyunoro, ko yoyoro, enengo nowoondoyemo
uro, eneya sugi sugi oruwanggo, ero eyingo. *(Yowel 2:32)*

14 Ene Yuda oni nowoondoyemo hamoo ma tero, nguro ene Anut ma
negongootenggo. Ngundiro nangge, oni Anutro Mande Keta Mesarango
ma ingoro ngu, asa, ene ndadiro tero, nowoondoyemo hamoo ma
tewanggo? Ene Anutro mande gome etuyeroweroyi oni kini ngu, ene
ndadiro tero, Anutro mande gome ngu ingowanggo? 15 Anutdo mande
wesiyoro etuyeroweroyi oni eneno sureyootoni, ma oorowuwaku ngu,
arisa, oni ngu ene mande wesiyoro eweroyi yanggangoye kini. Anutro
mandeno ngandiro eyingo.

Anutro ko oni mayero, oni simoo bareno Anutro Mande Keta
Mesarango etuyerootenggoku oni ngu metemi, ero eyingo.
(Ayisaya 52:7)

Iserel Oni Ene Mande Keta Mesarango, Ngu Ma Keyootenggo

16 Ene oni gidarega Mande Keta Mesarango nga ma keyootenggoku,
nguro Ayisayando ngandiro eyingo.

Oo Bidodo Simburi Simbunani, noro mande nga wesiyoro etooye,
ndawu oninggado mandenani ingoro, nguro newendemo hamoo
tete? Ero eyingo. *(Ayisaya 53:1)*

17 Arisa, noore ingooteto. Noore Yisasro Mande Keta Mesarango nga
ingootooye, ngundo nowoondonani hamoo teyingo ngu yeni tunootewa.
Yo, hamoo, noore Krayisro Mande Keta Mesarango ngu ingoro,
nowoondonani hamoo teyingo.

18 Nondo ngandiro eteno. Hamoo oorengo, ene mande keta gomengga
nga kuri ingowonggo. Anutro mandeno ngandiro eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Enengo mandeni ngguyi ngu mera bidodomo toongewo. Yo, enengo
mandeni ngu mera bidodo roogowootoni, oororo, mera wengamo
tunootewa, ero eyingo. *(Sam 19:4)*

19 Ene nondo ko eteno. Iserel oni Anutro mandega nga ma ingootenggo,
bine? Kini, ene kuri ingowonggoku, ko, kootu inoro yokowonggo. Ene
kuri Mosesro nakayano, ngu Anutdo Iserel oni simoo bare nguro eyingo.

Nondo oni simoo bare sowe gidarega songo songo ngu wiyakoro
yoyootoowe, ge ngu yeyomayiyeroro, ye nguro nowoondoye
biyomi yetoni, nguro boguboguwoowanggo. No oni sowe gidarega
ene ingonduduye kini yoyootoowe, ye nguro sanggiri tewanggo.
Ero eyingo. *(Dutoronomi / Lo 32:21)*

20 Ene Ayisayando mande nga ewero ma sosoreyingo.

Oni simoo bare ene no ma erewenero ro neyoyingo. Ene oni
gidaregano noro sumoo ma eyingo, ene no nenengombo ene
doongeyemo tunooteyingo, ero eyingo. *(Ayisaya 65:1)*

21 Ene Iserel oniro Anutga ngundo ngandiro eyingo.

Naru pirungga oorengo no nga (Iserel) oni simoo bare nga
yododowoorodoowe, nga oni sowengga nga (nowoondoyemo
hamoo teyi ero negoyeroro oodoowe,) ene mande ngu toongooro,
yokoro, ene mande gumi biyomi eyingo ero eyingo. *(Ayisaya 65:2)*

Anutdo Iserel Oni Simoo Bare Gidaregaro Sumange Teyunoyingo

11 1 Nguro no ngandiro eteno. Anutdo enengo Iserel oni simoo bare
bidodo andangeyeroro yoyokowo, bine? Ngu hamoo oorengo
kini. No nguya Iserel oni. No nguya Ebaraham sembeni Beniyamin
nguro soweni oorootenoku nga. Anutdo no ma kootu nunoote. 2-3 Anut
enengo oni simoo bare ngu, ene kuri rogo teyingo, ene ma yoyokoro
oweyeroyingo. Ye Anutro mandeno, Ilayiyaro mandeni kuri kandangero
ingootenggo. Ilayiyando Iserel oni simoo baredoya sanggiri tero, Anutno
ngandiro yemboongeyingo.

Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, onindo gengo ingondudu
eyingo oni yureyi kumoowonggo. Geno wooro yeweroyi
digi yawasa nguya tootoongowonggo. No noso nangge
geno nowoondonemo hamoo tero, keta oorooteno. Ene no
nureyi kumooweroyimboro erewenerootenggo, ero eyingo.
(1 King 19:10,14)

4 Ene Anutdo Ilayisaro mandeni gumi eyingo.

No oni oowooyingga oorengo (7,000) soreyerootoowe oorootenggo.
Ene oombooro oowooyi Bal, nguno ma boodoo oondoogero
yemboongetenggo, ero eyingo. *(1 King 19:18)*

5 Yo, Ilayisa naruno Iserel oni gidaregado Anutro nowoondoyemo
hamoo teyingo. Ngundiro nangge, ataga nga narunggano ngano

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguya, Iserel oni simoo bare guminggado nowoondoyemo hamoo
tero oorootenggo. Ene Anutdo ngu enengo sumangeni ngunonggo
oni simoo bare yoyoote. 6 Yo, Anutdo enengo sumangeni ngu Iserel
onindo koyi tetenggoku, ngunonggo kini. Anut enengo ingonduduni
nowoondoyimonggo ngu, sumangengga ngu yunoote. Ene ngundiro kini
ngu, Anutro sumange ngu, hamoo engge kini tunootewa.
7 Ngundiro nguro, noore ndadiro ewato? Nga ooga nga ngu Iserel
onindo Anut doongeyimo oni gome nenengo tunooteweroyi muringga,
ngu yoweroyimboro koyi yanggango teyingo. Ene ma yoyingo. Anutdo
Iserel oni gidarega roogoyerowo. Ngundo nangge nowoondoyemo hamoo
teweroyi ngu yowonggo. Oni gidarega ngu nowoondoye kuri yanggango
yetoni, nguro ene Anutro mandeni ma ingoyingo. 8 Anutro mande ngundo
ngandiro eyingo.

> Anutdo enengo nowoondoye kuri yeni, ukingootoni, kakabengo
> yeyingo. Ngundiro tetoni, ene (Anutro mande murini oo bidodo
> ngu) kenoro, ma ingoyingo. Enengo sodeyebo nguya mande muri
> nenengo ma ingoyingo. Ene ngundiro oruwonggoku, omburo,
> ataga nguya ngundiro oorootenggo. *(Dutoronomi / Lo 29:4)*

9 Dewitdo enengo mundi oniro Anutdo yoyeni kakabeteyi, ero ngandiro
yemboongeyingo.

> Enengo oo simbo kayingo naruno, nowoondoye imakeyingo
> oodoyiga, ge yoyega kakabetetoyiga, mundi oni kewooroyemo uro,
> yoyoya yureyi. Ngu ngandiro, seba bowera ngundiro, ko, nusako
> yoweroyi mere ngundiro, nguno Anutdo enengo biyomiye, nguro
> gumi ngundiro yunowa. 10 Enengo doongeye ngu ooreri tetoni, ene
> doongetero, Anutro mande murini ngu ma ingowanggo. Enengo
> kowuriye urungga oorengo koorowooro, nguro ogingo suwooyi
> sano ingoro oruwanggo. *(Sam 69:22-23)*

Anutdo Oni Sowe Gidarega Nguya Yoyowo

11 Nguro nondo ko sumoo eteno. Iserel onindo kuri enengo weti
mbumbuwayemo soretoyi, nguro Anutdo kootu yunororuwa, bine?
Hamoo oorengo kini. Nguro ngu, Iserel oni Yisasno nowoondoyemo
hamoo ma tetoyi, nguro Anutdo Mande Keta Mesarango ngu yoro,
oni sowe gidarega yunootoni, ene nowoondoyemo hamoo tetenggo.
Yo, Anutdo oni gidarega kumana yunootoni, nguro Iserel onindo ngu
kenomayingoya, ene nguya yowoorengoya, nowoondoye Anut inoyi,
ero ngundiro tewa. 12 Yo, Iserel oni oore gome metemi ngu, ene kuri
yokoyingo. Ngundo ngu Anutro kumana metemi ko enengo mande
murini, ngu oni simoo bare bidodo, kuri yokoyingo. Ngundiro nguro,
ngu Anutro kumanangga ngu, oni sowe gidaregano tunooteyingo. Nguro
ngu, noore gome ingowato. Iserel oni simoo bare Yisasno nowoondoyemo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

hamoo tetoyi ngu, Anutro kumana gome ngu yoro, yunootoni, oni sowe gidarega dagayeroro, awuno oorengo yowanggo.
13 Ataga nondo oni sowe gidarega, ye mande yunooteno. No ngu Anutro ko oni (Aposel), ye oni sowe gidarega yengo ko oni. Ngundiro nguro, no nenengombo ko tetenoku, ngaro oni oni teteno. 14 Nga kongga nga, no gome tewero ingooteno. Ye nenengo oni simoo bare Iserel oni yendo Yisasno nowoondoyemo hamoo tero yootenggoku, nguro ene nguya ngu kenomayingoya, ngu yowanggo. Ndadiro nguro, noro Iserel oni nguya Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo nguno uro, sugi sugi oruwato.
15 Ngundiro nguro, Iserel oni simoo bare Yisasro Mande Keta Mesarango yokootoyi, nguro ngu, mera bidodomo oni simoo bare mande gome ngu yootoyi, ngudodo nowoondoye guranangge yero oorootenggo. Ngundiro nguro, Anutdo Iserel oni simoo bare ko yoyoweroyi, ngu ngandiro. Oni merenonggo ko ootoogetenggoku ngundiro tunootewanggo.
16 Oo manongoyingo koondomo oorooteku ngu bodaga Anutromu, asa, gumi bidodo koondomo oorooteku nguya, Anutromu nangge. Ngundiro nangge, de damoni kundingiyi ngu, ngu kambini duwoo nguya kundingiyi tunootewa. Kuri Anutdo Ebaraham ngu yoyingo nguro soweni Iserel oni, ene nguya Anutromu nangge. 17 Anutdo ko ketangga tero, mera doongooro, yomosiyoro, mera yeni, urumidodo teyingo. Ene ngu kono nguno koono mitoni (Iserel oni), oorero, engge urungga enggeyingo. Koono gidarega gome ma oorero enggeyingo. Ngundiro nguro, ene gumooro, oorongooni, utoni, ngu musiyomo koono yuwooyi siyagongo ngu (oni sowe gidarega) digunonggo yoyoro, mayero, ngu musiyomo mitoni, gome oorero enggeyingo. Ndadiro nguro, ko mera himimo mera urumidodo nguro kono koono koretero miyingo ngundiro, gome oorero enggeyingo. 18 Ngundiro nguro, ye oni sowe gidarega ngu koono digunonggo siyagongo ngundiro yoyoyingo. Nguro ye Anutro kumana, ngu yeno nangge ombuni. Ene Iserel oni enengo kumana ombuni, ero ma ingowero. Nguro ye ingonda teyi! Anut enengombo yanggango ye yunoote. Yengombo yanggango gura ma yootenggo.
19-21 Ngundiro nguro, ye ngandiro ewanggoku ngu, noore Iserel oni musiyomo, Anutro kono uro oorooteto. Ngu hamoo. Ene ye ingonda teya oriyi! Anutdo Iserel oni ene nowoondoyemo hamoo ma tero, nguro engge ma tetoyi, nguro andangeyerowo. Ye nowoondoyemo Yisas oowooyimboro hamoo tetenggoku, nguro nangge ye mete oriyi. Ye nguno ingonda teya oriyi! Anutdo Iserel oni nowoondoyemo hamoo ma tetoyi, nguro oweyeroyingo. Nguro ngu, ye nguya ngundiro nowoondoyemo hamoo ma tewanggoku ngu, ye nguya Anutdo ngundiro teyunowa. 22 Nguro ngu, Anutro nowoondoyini ko nguro wirikoyeroyingo mande yanggangoningga ingootenggoku nga. Oni Anutro muri ngu yokootenggoku ngu, nguro Anutdo ene nguya mande

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kookingo teyunoote. Anutdo yengo ngu nowoondoyi teyunooteku, ngu nowoondoyininggano nguno ooroote. Kinitetoni ngu, Anutdo ye nguya yoyokoro, oweyerowero ingoote. 23 Naru gurano, Yuda oni damoni yero, Yisas keyootoyi ngu, arisa, Anutdo ko yoyoro, enengo kono ko yoyewa. 24 Yo, ye oni sowe gidarega, ye koono yuwooyi siyagongomu digunonggo yoro, Anutro kono miyingo ngundiro. Yuda oni ngu koono koretero kono miyingo, ngu ngundiro. Yuda oni ene nowoondoyemo hamoo Yisasno tewanggoku ngu, ene Anutdo yoyoro, enengo kono ko yeweroyi, ngu kowuri kini.

Anutdo Oni Simoo Bare Bidodo Sumange Teyunoyingo

25 Kristen konebane, nondo ngandiro ingooteno. Ye nga hamoo mande nga ye kuri ma ingowonggoku, ene ataga ye muri gome nenengo oorengo tunootewanggo. Iserel oni simoo bare gidarega ngu nowoondoye yanggango yero, Yisasro mande sodedo ma keyootenggo. Anutdo Iserel oni nowoondoye yeni kakabeteyingo. Ndadiro nguro, oni sowe gidarega Anutdo kuri rogo teyingo ngu yoyootoni, nowoondoyemo hamoo tewanggo. Ngundiro muringga ngu, Iserel onino oodoni, oororo, naru wengamo tunootewa. Ngu naruno, Anutdo Iserel oni bidodo yoyeni, Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro yoyopawa kewoorokono uwanggo. 26 Ngu muringgano nguno, Anutdo Iserel oni simoo bare Yisasno nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngu bidodo yoyowa. Anutro mandeno ngandiro ete.

> Sayiyon merakonggo (Yuda onino) hoorooweyeroweroyi oni tunootewa. Ngu oningga, ngundo Yekob osisembenimboro weti mbumbuwa bidodo andangeyunowero ombuwa. 27 No eneya mande ero gosiyooteno. No enengo weti mbumbuwa andangeyunowano, ero eyingo. *(Ayisaya 59:20-21; 27:9)*

28 Ene Yuda onindo Yisasro Mande Keta Mesarango ngu kootu inowonggoku ngu, Anutya mundi tewonggo. Nguro ngu, ye oni sowe gidarega Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo muringgano nguno utenggoku, ngu hoorooweyeroote. Anutdo Yuda oni simoo bare nguro gome oorengo ingoote. Ndadiro nguro, Anutdo enengo osisambaye, newende urungga yunoyingo nguro. 29 Yo, Anutro sumangeni kumana nguro Anutdo oni gura negongoro, yowaku ngu, ene kootuyisina, enengo ingonduduni ma yowoorengowa.

30 Kurimi ye oni sowe gidarega Anutro mande ngu utoro, oorongooro yokoyingo. Ene ataga ngu, Iserel oni simoo baredo Yisasro Mande Keta Mesarango ngu toongooro yokoyingongga, nguro ngu, ye oni sowe gidarega, Anutro sumangeni, ngu yoyingo. 31 Ene kuri Yuda oni muri gome nenengomo ma endeyoyingo. Nguro ngu, Anutdo oni sowe gidarega sumange teyunoote. Nguro ngu, Yuda onindo ngu kenoro, kenomayingoro,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ene nguya nowoondoyemo hamoo tewanggo. Ene ngundiro tetoyi ngu,
asa, Anutdo ene nguya sumange teyunowa. 32 Oni simoo bare bidodo Yuda
oni, ko, oni sowe gidarega nguya, Anutro mande murini ngu ma keyootoyi,
nguro Anutdo yoyeni, ya biyomimo oni ngundiro teyingo. Ndadiro nguro,
Anutdo ngu enengo sumange yoro, oni simoo bare bidodo yunowa.

Anutro Mande Murini Ngu Duridarinidodo

33 Yo, hamoo oorengo Anutro sumangeni murini nguya mera ngaro
oo bidodo dagayeroote. Enengo ingonduduni ingoyingoni nguya
oniro ingonduduye bidodo dagayeroro, piru ndandayingo oorengo.
Onindo Anutro oore oorowuweroyi ngu wirikoro, kenoweroyi
kini. 34 Kuri, Anutro mandeno ngandiro eyingo.
Yo, onendo Oo Bidodo Simburi Simbunani nguro ingonduduni ngu
ingoote? Onendo enengo ingonduduni ene mete Anut inoyingo?
Mera ngaro oni gurado kini, ero eyingo. *(Ayisaya 40:13)*
35 Onendo oo koretero ene gumimboro Anut inootoni, enebana oo
nguro gumi wendangero Anut inowa? Ero eyingo. *(Yob 41:11)*
36 Ngundiro nguya kini. Eneno nangge oo bidodo tunootero, enengo
duridariyedodo oorootenggo. Ene oo bidodoboro Simburi Simbunani
oorengo. Suwooyi sano, noore Anut oowooyi bingami okooro, duridarini
teyinoro oruwato. Ngu hamoo oorengo.

Gowenaningga Nga Anut Inoro, Nguno Kundingi Teyinowato

12 1 Arisa, ye Kristen konebane, Anutro sumangeni suwooyi
sano ye teyunooteku, nguro no mande nga ero yokutuyeroro,
ngandiro eteno. Ye goweye, moondeye, ingonduduye, nowoondoye,
yanggangoye, ootootooye bidodomo, ye komo keta oorootenggoku,
nguno Anutno wooro yeya inoyi. Ye komo yengo keta ootootooye,
ngu bidodo gome nenengo oorengo eneno yetoyi, nguro ene oni oni
tete. Ye gome ingoyi! Naru bidodomo, Anutdo ye gome soboyeroro,
hoorooweyerooteku, ngundiro nguro, yengo wooroye ngu, ene inootoyi,
ngu metemi. 2 Oni mera ngaro muri biyomi keyootenggoku, ngu ye ma
keyerowero. Kini, yengo ingonduduye ngu Anutno yetoyiga, ngundo
nowoondoye yowoorengootoningga, muri keta, ingondudu ketamu nguya
yunootoningga oriyi. Ngundiro tero ngu, ye Anut doongeyimo, ndawu
ooga ngu gome teweroyi ngu ingowanggo. Yengombo nguya ndadiro muri
gome nenengo tero ngu Anutro ingowanggo. Muri gome nenengo biyomi
kini, oo ngu bidodo Anutdo nguro gome ingooteku, ngu nangge teya oriyi.

Noore Komo Anutdo Sumange Tero, Oo Yunooteku, Nguro Koni Tewato

3 Anutdo sumange no nunootoni, ngunonggo ye songomo songomo
eteno. Anutdo ye ingonduduyemo ingonduduga ngu yunowo. Nguro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

rogoga ngu ma dagawero. Rogo dagaro awuno, ameno nguya ma tewero. Kini, Anutdo yengo nowoondoyemo hamoongga nguro rogoga yunooteku, ye komo nguno nangge oriyi. 4 Noore ingooteto. Noorengo gowenani ngu guranangge, nguro sosi gumi kowookowoo, ene nguro koye nguya songo songo. Ngu bidodo ko guranangge ma tetenggo. 5 Ngundiro nangge, noore oni simoo bare bidodo Yisasro nowoondonanimo hamoo tetetoku ngu, noore Yisas Krayisya gowenani guranangge. Ngundiro nguro, noore Kristen gura gura ngu bidodo dobookurinani wata guranangge oorengo oorooteto. Noorengo ingondudunonggo ngandiro ma ingowato. Noorendo Kristen oni gidarega dagayerooteto, ero ma ingowato. Kini, noore gowenani guranangge.

6 Anutdo noorengo sumange tero, ingonduduno ingoweroyiga, ngu songo songo, guradiro guradiro, kingo duwoo noore yunootoni, nguno enengo koni tetetoku nga. Oni gura, Anutdo enengo mande wesiyoro eweroyi rogoga inowoku ngu, oni enengo newende hamoo teyingongga, ngu rogono hamoomonggo wesiyoro ewa. 7 Ene oni gura ene Kristen oni gidarega hoorooweyerowero ero, ingoro ngu, ene komo oni Anutro nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngu gome hoorooweyeroyi. Ngundiro nangge, oni gura etuyeroyingo oni tewero ero ngu, arisa, ene komo ngu kongga ngu teya, hamoo mande ngu oni etuyeroni. 8 Ngundiro nangge, oni gura ene oni ingonduduye samangoweroyi oni tetoningga ngu, arisa, ene komo ngu kongga ngu nangge gome teni. Oni gura ene oni oo gura yunowero ingoya ngu, asa, ene komo newende bidodomonggo, oni oo ngu yunoni. Ngundiro nangge, oni gura ko guraro sobosobo tabango teya ngu, asa, newendemonggo ngu kongga nguro oni oni teya, ko ngu teni. Oni ene nowoondoyi tero, oni hoorooweyerowero ngu, asa, ene komo oni oni teya, oni hoorooweyeroni.

Dobookuriye Nowoondoyi Teyunoweroyi, Ngu Gome Nenengo

9 Ye dobookuriye nowoondoyi teyunoweroyi ngu, ye komo hamoomonggo nowoondoyi teyunoyi. Ye godange ero, ma ganayerowero. Ye komo muri biyomi bidodo ngu kootu inoya, muri gome nenengo ngu nangge woorogongoyi. 10 Ye komo dobookuriyeboro nowoondoyi teyunoya, ngunonggo ye songo songomo dobookuriyeboro bingamiye sodedo okooyi. 11 Nowoondoye ngu suwooyi sano Anutro konimo nangge ingondudu teya, surekinikini ma tewero. Anutro Yuka Kundingiyi, ngundo nowoondoyemo angetoningga, ngunonggo hoorooweyeroni. Oo Bidodo Simburi Simbunani nguro koni ye gome teyi. 12 Ye gome oni oni teya, doongedoongoodoongo teya, Anutdo yeno oo teweroyi nguro sobowooya oriyi. Ene kowuri gura yeno tunootetoningga ngu, ye komo Yuka Kundingiyi nguno yanggango dikaya, Anutno nangge oo bidodoboro yemboongeya, yanggango teyariyi.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

13 Anutro oni simoo bare oo sitowiro wenonootoyiga ngu, arisa, ye
komo hoorooweyeroyi. Ende gidareganonggo oni yeno mayetoyiga ngu,
ye komo gome soboyeroya kawararayeroyi.
14 Oni gidaregado ye yomburiyerootoyiga ngu, ye Anutno
yomburiyeroni, ero, ma yemboongewero. Kini, ye Anutno oningga
ngu nowoondoye imakeni, ko, kumana biyomi ma yunowero eya
yemboongeyi. 15 Oni nowoondoye gome oni oni teya oodoyiga ngu,
asa, ge nguya oni oni teyi. Ngundiro nangge, oni ene sendo sambi
tetoyiga ngu, arisa, ge nguya nowoondoyi teyunoya sendoyi. 16 Ye oni
bidodoboya nowoondoye guranangge teyi. Yengombo yengo oni ururu
tero oruweroyi, nguro ma ingowero. Ye komo oni oowooye kini nguya ko
gobooro teyi. Yengomboro nangge ingoro, ngandiro ma ewero. No nangge
no oni urungga ingondudunedodo, ero ma ewero.
17 Ene oni gurado muri biyomi gura yeno tetoningga ngu, arisa, yebana
ngu gumi muri biyomi eneno ma tewero. Kini, ye komo muri gome oni
simoo bare doongeyemo metemi nangge teyi.
18 Ge ebe urewero ingondudu ma tewero. Kini, oore moore tetoningga
ngu, asa, ye komo oni bidodoboya nowoondoye gobooro yeya
ayibinonggo oriyi. 19 Ye Kristen dobookurine, no yengo nowoondoyi
urungga teteno. Oni songombo yeno muri biyomi teyunootoyiga ngu,
asa, yendo ene gumi teyunowero, ngu ma ingondudu tewero. Kini, ye
komo ngu kowuringga ngu, Anutro sanggiriningga nguro yokoyi. Anutro
mandeno, ngandiro ete.

Nondo nangge oniro weti mbumbuwa nguro gumi wendangewano.
Nondo gumi biyomi urungga wendangero yunowano. Anut
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo ngundiro ero eyingo.
(Dutoronomi / Lo 32:35)

20 Asa, yengo mundi oningga oowariro kumootoningga ngu, ye mete
oowari inootoyiga neni. Ngundiro nangge, ene sonoro ingootoningga
ngu, asa, sono inootoyiga neni. Ye ngundiro tewanggoku ngu, arisa,
ene oo biyomi tewoku, nguro oyimo urungga yowa. 21 Ye muri biyomi
ngu yokootoyi, ngundo ye ma dagayerowero. Kini, yengo muri metemi,
ngundo muri biyomingga ngu wongooni uwa.

Noore Komo Mera Ngaro Gabuman Sobosobo Oni Nguro Manggoye Keyowato

13 1 Oni simoo bare bidodo mera ngaro sobosobo oni ngu
nowoondoyemo oruwanggo. Noore ingooteto. Mera ngaro
sobosobo oni oorootenggoku, ngu enengombo kingo ma tunootetenggo.
Kini, ngu sobosobo tabango oni ngu Anut kandeyimonggo tunooteyingo.
Ngundiro nguro, Anut enengombo mera ngaro sobosobo tabango oni
yoyetoni oorootenggo. 2 Ngundiro nguro, Anut enengombo Gabuman

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni sobosobo merako ngano yeni tunooteyingo. Arisa, ngu oni nguro
manggoye ma keyoro ngu, ene Anutro mandeni nguya toongoote. Yo,
hamoo, sobosobo oni nguro manggowo ngu toongooro, owero yokoro
ngu, asa, oni ngundiro tetenggoku, ngundo gumi kowuri urungga
oorengo yowanggo. Kowuri ngundiro wendangeweroyi ngu, Anutdo
ero yunoyingo, ngundiro teyunowa. 3 Oni enengo muri nenengomo
ootooro, sobosobo Gabuman oniro mamana mande keyoro ngu, arisa, ene
Gabumanro ma sosorewanggo. Ene oni sobosobo sanggiri oniro Gabuman
nguro mande ma keyoro ngu, asa, ene sosorero oruwa. Ge mande muri
gome nenengomu nangge tetooga, arisa, ene ge bingamingge ero okoowa.
4 Anutdo Gabuman oni nguro koye ngu, ye hoorooweyeroweroyi ko
ngu inoyingo. Ye muri biyomi tewanggoku ngu, enengo yanggangoni,
ngundo yengo muriye biyomingga nguro ogingoni yunowa. Anutdo
Gabuman sobosobo oni yootunoyeroyingo ngu oniro biyomiye nguro
gumi etuyeroweroyimboro yoyeyingo. 5 Ngundiro nguro, noore komo
enengo manggowo keyoro, mandeni yoro keyowato. Ndadiro nguro,
Anutdo ngu mamana mandega ngu nowoondonanimo yeyingo. Ngundiro
nguro, noore komo, nowoondonani nguro gome ingoro, ingonduduwooro
manggowo keyowato.

6 Noore komo digi beye Takisno yeweroyi ngu, mera ngaro sobosobo
oni tabango ngu Anutdo rogoyerowoku oni, ngu yunowato. Ndadiro
nguro, ene Gabuman sobosobo oni ngundo ko yanggango tero,
sobowooro ko tetenggo. 7 Ge digi beye Takisro yoweroyi onindo rogoga
ero gunootenggoku, ngu komo digi beye ngundiya yuno. Oni digi beye
yoweroyi onino oo bidodoboro ge digi beye yuno. Ngundiro nangge, ge
oni gurano weti moore tetoningga ngu, nguro sumoo etoningga ngu, asa,
ge mete wendangeya ino. Yengo manggoye, nowoondoye nguya oni ururu
nguro bingamiye okooyi.

Oni Ene Dobooyi Newende Inooteku Ngu, Ene Mande Gome Keyoote

8 Ye weti tero oni guranonggo oo gura ma yowero. Ene noore weti
guranangge ngu suwooyi sano ooroote. Ngu ngandiro. Oni bidodo
ene dobookuriye nowoondoyi teyunoweroyi muringga, nguro weti
urungga ngu nangge orini. Ndadiro nguro, oni gidaregado, oni gidarega
nowoondoyi teyunowanggoku ngu, ene Anutro mamana mande bidodo
keyootenggo. 9 Yo, Mosesro mamana mande ngu ngandiro. Ge erambarisa
ma yomburiyerowero. Ge oni ma ureyi kumoowero. Ge yakaka ma
tewero. Ge oni guraro oo ma kenomayingowero. Mosesro mamana
mande oorooteku, ngu metemi. Ene nga mamana mande ketangga,
ngando mamana mande kurimi ngu bidodo dagayeroote. Ngu ngandiro.
Gengombo gengomboro gome ingooteku, ngundiro nangge, oni ge
tanggegemo oorootenggoku, nguro nguya ingo. 10 Oni ene dobooyi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tanggeyimo oorooteku, ngu newende inoro, nguro ene muri biyomi ma teyinowa. Ngundiro nangge, oni ene dobooyi newende inooteku ngu, ene Anutro mamana mande hamoo keyoote.

Noore Anut Doongeyimo Nenengo Oorengo Oruwato

11 Noore ingooteto. Yisas ko omburo, noore yoyoweroyi naru, ngu namoko oorengo. Ataga ngu naru wenga namoko tete. Ngundiro nguro, wereweroyi naru kini, doongedoongoodoongo tero, sobowooro oruweroyi naruni nga. Kurimi noore amana nowoondonanimo hamoo teyingo naruno, Yisasdo yoyoweroyi narungga ngu orirokoyi oruwo. Ene ataga narungga nga, ngu namoko oorooteku nga. 12 Yo, noore mera ngano oruweroyi namoko kinitewero tete. Suwoo oororo kinitetoni, sengewero namoko tetoni, ngu ngandiro. Nguro ngu, noore suwooro muri biyomi ngu yokoro, noore Anutro kondimu me idi sangga yoro, Setanya yanggango ebe urewato. 13 Noore komo Anut doongeyimo gome nenengo endeyowato. Ngundiro nguro, noore sono biya nero, ma kakabetewato. Ngundiro nangge, noore ooreko ooreko buribari ma endeyoro, ngunonggo muri biyomi gidarega nguya ma tewato. Sanggiri tero, nguno ebe utoro, ngunonggo oni gidaregaro koye nguro ma kenomayingoro oruwato. 14 Kini, ye komo Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas Krayis ngu yoya, goweyemo woorogongootoyiga oni songombo ye yeyoro, nguno Yisasro murini nangge kenowanggo. Ngundiro nguro, ye ingonduduye kurimi nguro murini ngu kabeteyi. Ngundiro tero ngu, asa, yengo muriye biyomi, ngu ko ma tewero.

Noore Kristen Oni Doboonanimboro Murini Ma Wirikoro Kenowato

14 1 Oni ene newendemo hamoo teyingo ngu yanggango kini, ngundiro oni ngu, ye yoyoya, Kristen oni simoo bareno ombuya yowuruwooyi. Ye ene newende yanggango teyinoweroyimboro mande gome ngu eneno etoyiga, gome ingoni. Ye mande gumi gumi nangge buribari eneno ma ewero. 2 Ene oni gura newendemo hamoo ngu yanggango teteku ngu, ene oo bidodo nemukoote. Ene oni gura newendemo hamoo ngu yanggango kini, ngu ene nusako roogo tero, ma nero, ene oowari gidarega nangge nete. 3 Oni ene oo bidodo buribari neteku, ngundo oni nusako oo ma neteku nguya nowoondoye biyomi ma ingowero. Ngundiro nangge, oni nusako ma neteku nguya biyomi ero ma ingowero. Ene oo bidodo buribari neteku, nguro ene kootuyisina mande ma ero yomooyinowero. Ndadiro nguro, Anutdo ngu oningga nguya kuri yoyingo. 4 Ge oni guraro ko oni nguro koni ma wirikoro ewero. Ndadiro nguro, ene enengo sobosobo oningga, ngundo nangge enengo ko oningga ngu wirikoro kenoro ewa. Enengo koni metemi, ngundi, biyomi, bine? Ero wirikowa. Ene hamoo yanggango dikaro, ko tetoni ngu, Oo Bidodo Simburi ngundo ene mete yeni, yanggango oorengo dikawa.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

5 Oni gurado Anut doongeyimo, naru gura ingootoni, kundingiyi naru
urungga, naru gidarega dagayeroote. Anut doongeyimo, oni gurado
naru bidodo ngu naru guranangge ngundiro Anut bingami okooweroyi
ingoote. Oni bidodo enengo nowoondoyemo Anutdo ingondudu
yunoyingongga, ngu nangge ingonduduyemo yanggango teya oriyi. 6 Oni
ene naru gura ingootoni, naru gidarega koreteyingo tetoni ngu, ngu
oningga ngu, Oo Bidodo Simburiga nguro ingoote. Ngundiro nangge, oni
ene oo bidodo netekungga ngu, ene Oo Bidodo Simburi nguno esosootero
nete. Yo, oni gurado ene oo buribari ma neteku nguro ene Oo Bidodo
Simburi nguno nguya Anutno esosootete.
7-8 Noore keta oruweroyi, ko, kumooweroyi ngu noorengomu kini.
Noore keta oruwato, bine, ngundi, kumoowato, bine, ngu Oo Bidodo
Simburi Simbunani nguno nangge ooroote. Keta oruweroyi, ko,
kumooweroyimu nguya, nguro muri ngu, Oo Bidodo Simburi Simbunani
nguro bingami ero okooweroyi. 9 Ngundiro nguro, Krayis Yisas kumooro,
ko, keta ootoogeyingo, ene ngunonggo ngu, oni keta oorootenggoku, ko,
oni kumooyingomu nguya nguro Simburi oorengo ooroote.
10 Ndadiro nguro, ye Kristen dobooyeboro ootootoni, wirikoro,
kenowero mande biyomi ene goweyi sanggawero ma ewero. Ye
dobooye yomooyinoro kootuyisina mande ma ewero. Ndadiro nguro, ye
ingootenggo. Kootuyisina, noorengo bidodo Anut doongeyimo dikatooye,
enengombo mande murinani wirikoyerowa. 11 Oo Bidodo Simburi Anut
nguro mandeno ngandiro ete.

> No keta ootooro, ngunonggo hamoo oorengo eteno. Oni bidodo nono
> boodoo oondoogero, nono yambo mande tewanggo. Oni bidodo
> manggoyemonggo, no oowoone Anut ngu yootunoro ewanggo, ero
> eyingo. *(Ayisaya 49:18; 45:23)*

12 Ngundiro nguro, noorengomo noorengomo Anut doongeyimo dikaro,
noorengo murinani tero, endeyowootoku, ngu yootunoro, Anutno ewato.

Noore Kristen Doboonani Yomburiyowero Oo Gura Ma Tewato

13 Ngundiro nguro, noore Kristen oni dobookurinani ingonduduye
ma wirikoyerowato. Ndadiro nguro, ngu Anutro koni. Noorengo
ingondudunani ngu komo ngundiya dowoomomooni. Ye oo biyomi
gura tero, ngundo Kristen dobooye, nguro newendemo hamoo teyingo
ngu, ma yomburiyerowero. Ngundiro ma tero ngu, asa, ye nguya weti
mbumbuwa tewanggo. 14 No ingooteno. No Oo Bidodo Simburi Simbunani,
Yisas Krayis, nguno nowoondone yetoowe, ngundo etunerootoni, oowari
enengombo biyomi ma yewa. Oni gura newendemo ene oowari guraro
roogo tewero ingooteku ngu, ngu oningga ngundo roogo tewoku, ngu
nangge keyoni. 15 Ngu ngandiro. Gedo oo neteku, ngundo dobooge
newende yomburiyooteku, asa, ge nguno ingooteku, ge nowoondoge ebe

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ino ino teweroyi muringga, nguno ma ooroote. Ndadiro nguro, Krayis Yisasdo ngu doboogega ngu yowero, ene kuri kumooyingo. Ngundiro nguro, gengo oowari ngundo dobooge ma yomburiyowero. **16** Yengo oo gome ingoro oodoni, nguro onindo ngu oo nguya mandeni biyomi ma ewanggo. **17** Anutdo noore Kristen oni ene oowari, sono oo neweroyi nguno ma ingondudu tewero. Kini, Anutro murini ngundo enengo simoo bare soboyerooteku, nguno noore nowoondonani imakeyingo, gome nenengo endeyoweroyi, ko, oni oni teweroyi nguya Yuka Kundingiyi ngunonggo omburo, noore hoorooweyeroweroyimboro ingoote. **18** Oni ene Krayis Yisasro ko oni tero, nguro koni tero, endeyowaku ngu, asa, Anutdo nguro gome ingowa. Oni simoo baredo nguya, oni gome oorengo, ero ewanggo.

19 Ngundiro nguro, naru bidodomo, noore sumangeyi, ayibi mande oo nguro murimo, noore komo ebe hooroowe hooroowe tero, nowoondonani guranangge yero, dobookurinanimboya gobooro oruwato. Naru bidodomo, ye Kristen dobookuriye nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango teyunoyi. **20** Ge oowari gidaregaro gome ingoro ngu, Anutro koni ngu ma yomburiyowero. Hamoo, oo bidodo ngu oo neweroyi. Ene ye oni gidarega oowarino yoyeyi, weti mbumbuwa tero, nguno ma wenonowero. Ngundiro nguro, dobooge oo ma neteku ngu, asa, ye nguya roogo teyi. **21** Ye Kristen dobookuriyeboro nowoondoyemo hamoo ngu ma yomburiyowero. Nguro ngu, dobooye nusako songgiwi Wayin, ma netenggoku, nguno ye nguya roogo teyi. Ngundiro tero nguno, muri metemi tewanggo. **22** Gengo nowoondogemo hamoo teyingo ngu yaringo Anutya nangge. Oni ene oo gura ingootoni, oo gome ero newende, nguro ingooteku, ooga ngundo newende kowuri ma inootoni ngu, asa, ngu oningga ngu, ene mete oni oni tewa. **23** Ene oni gura newendemonggo buribari ingoro, ngunonggo oowari gura roogo teyingo, ngu newaku ngu, asa, ene Anut doongeyimo, weti mbumbuwa tewa. Ndadiro nguro, enengo newendemo hamoo teyingo, ngu nenengo kini.

Noore Kristen Oni Dobookurinani Hoorooweyerootooye, Ene Nowoondoyemo Hamoo Ngu Yanggango Tewanggo

15 **1** Noorengo ingondudu nangge, ma keyowato. Kini, noore nowoondonanimo hamoo yanggango, ngundo oni gidarega nowoondoye hamoo teyingo ngu yanggango kini, ngu hoorooweyeroro, samangoyerootooye, nguno ene yanggango dikawanggo. **2** Noore Kristen oni dobookurinani oorootenggoku, ngu muri metemimo hoorooweyerootooye, nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango tewanggo. **3** Noore ingooteto. Krayis Yisas ngu enengo ingondudu, ngu ma keyoyingo. Kini, Anutro mande ngundo Yisasro ngandiro eyingo.

> Onindo geya mande biyomi etenggoku, ngundo omburo, no wirinerowanggo, ero eyingo. *(Sam 69:10)*

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

4 Yo, Anutro mande bidodo kuri nakangoyingo, ngu noorendo
kandangero, ingoweroyimboro nakangoyingo. Ngu mande nakangoyingo
ngu, noorengo nowoondonanimo hamoo teyingongga, ngu yanggango
teyunowa. Noore ngunonggo yanggango dikatooye, Anutro mande,
ngundo oore gome etuyeroro oodoni, Anutdo kawararayerootoni, noore
ene sobowooro oodooye, ene omburo yoyowa. 5 Anut nguro murini,
ngundo oni nowoondoye yanggango teyunootoni, ngunonggo oni
yanggango dikaro, Anutya nowoondoye guranangge yero oruwanggo.
Enendo hoorooweyerootoni, noore ngunonggo Krayis Yisasro murini
gome ngu keyoro, ngunonggo ingondudu guranangge yero oruwanggo.
6 Ngundiro nguro, yengo nowoondoye, manggoye gurananggemo Anut
oowooyi bingami eya okooyi. Yo, hamoo, Anut noorengo Oo Bidodo
Simburi Simbunani ngu Yisas Krayis nguro eweyi ngu bingami ero
okoowato.

Krayisdo Yuda Oni, Ko, Oni Sowe Gidarega Nguya Hoorooweyeroyingo

7 Krayisdo kuri noorengo nowoondoyi teyunoyingo. Nguro ngu, ye
bidodo Kristen dobookuriye yoyoya, nowoondoye guranangge gobooro
yetoyiga, oni bidodo ngundiro muri ngu kenoro, Anut bingami ero
okoowanggo. 8 No ngandiro eteno. Krayis Yisas ngu kuri Yuda oni ngu
hoorooweyerowero ko oni tunooteyingo. Ene ngundiro tero ngu, Anutro
mandeni hamoo ngu yanggango teyinoote. Nguno Anutdo Yuda oni
nguro osisambayemo sunggi mandega Mesayiyaro ero gosiyoyingo,
mande ngu bidodo ataga engge yeni tunootete.[d] 9 Oni sowe gidarega,
ngundo ngu Anutro sumangeni ngu kenoya, ngunonggo Anut bingami
okooyi ero, nguro Anutro mandeno eteku ngundiro.

Ngundiro nguro, nondo oowoongge bingamingge oni sowe
gidaregano yootunoro ewano. Nondo gengo oowoonggemo yambo
utoro, nguno ero, yambo urewano, ero eyingo. *(Sam 18:49)*

10 Mosesndo Anutro mande gura ngandiro ete.

Ye oni sowe gidarega, ye enengo Yuda oni sowengga nguya mete oni
oni teyi, ero eyingo. *(Dutoronomi / Lo 32:43)*

11 Mande gumi gurano nguya ete.

Ye oni sowe gidarega bidodo, ye nguya komo Oo Bidodo Simburi
Simbunani ngu bingami eya okooyi. Oni simoo bare bidodo komo
enengo oowooyi urungga oorengo okooyi, ero eyingo. *(Sam 117:1)*

12 Ayisayando nguya Yisasro eyingo.

Ngu Yesi oningga nguro sowenimonggo oni gura tunootewa. Ngu
oningga, ngundo ootoogero, oni sowe gidarega nguya soboyerowa.

---

[d] **15:8** (Mesayiya oningga, ngu Anutdo ko yoyoweroyi nguro sunggi mande, ero gosiyoro yunoyingo)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Oni sowe gidare ngu, ene nowoondoyemo hamoo tetoni, Anutdo
mande ero gosiyoyingo ngu sobowooro oruwanggo. Ayisayando
ngundiro eyingo. *(Ayisaya 11:10)*

13 Anut ngu, nowoondonanimo hamoo tetetoku, nguro Simburi. Nguro
ngu, noore mete enendo omburo, yoyoweroyi nguro sobowoowato.
Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo urungga, ngundo yoyeni, oni
oni teya ayibi imakeyingo muri, ngu yeno orini. Ngundiro tero ngu,
Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni ngu, ye mete yowanggo. Yisasro
nowoondoyemo hamoo teyingo, nguno ye Yisas sobowooro, hahangero
oorootenggoku, ngundo ye nowoondoyemo angero, oorero oruwa.

Polndo Anutro Mande Koyi Tero, Nguro Oni Oni Teyingo

14 Ye Kristen konebane garo, nondo yengo nowoondoyemo hamoo
teyingo, ko, yeno muri gidarega gome tetenggoku kenoro, nguro
nowoondonemo hamoo angero ooroote. Ye ngu ingondudu gomemudodo,
ngundiro nguro, yengombo mete ebe hooroowe hooroowe tero,
ingonduduye gome ngu dobookuriye etuyeroro yunowanggo. 15 Nondo
mande gidarega yengo nakangooteno. Ndadiro nguro, ngundo ngu, ye
mete hoorooweyeroro, yanggango teyunowa. Ene no nakangoweroyi ngu
ma surinekiniyete. Kini, nondo yengo ingondudu ngu yokutuwoowero
nakangooteno. No yeno ko yanggango tero, ingonduduye samangowero.
Ndadiro nguro, Anutdo enengo koni ngaro no roogonerowo. 16 Ngundiro
tero, no Krayis Yisasro ko oni tero oorooteno. No oni sowe gidarega
kewooroyemo Anutro mande gome ngu koyi tero, wesiyoro eteno. Nguno
ngu, no oni sowe gidarega ngu yoyoro, Anutno ombuteno. Yuka Kundingiyi,
ngundo yoyeni, kundingi oni tewanggo. Ngundiro ootooro ngu, ene Anutno
wooro ngundiro tunootetoyi, Anutdo nguro gome ingoote.

17 Ngundiro nguro, no Krayis Yisasya ko tero, no Anutro koni tetenoku,
nguro oni oni teteno. 18 No Krayis Yisas nguro koni, murini, nguro mande
nangge oni sowe gidaregano ero etuyerowano. No mande gura gura
ma ewano. Ndadiro nguro, Krayisdo no hoorooweneroro, yanggango
tenunootoni ngu, no komo oni sowe gidarega hoorooyerootoowe, Anutro
mande gome ngu keyoweroyi nguro ko teteno. 19 No mande ero, ko
tetenoku ngu, Anut enengo sunggi, ko, muri songo gura oorengo onindo
ma teweroyimu, ngu bidodo Yuka Kundingiyi nguro yanggangonimonggo
tewono. Ngundiro tero, no Yerusalem ende ngunonggo ko tero, Krayisro
Mande Keta Mesarango ngu mera bidodomo wesiyoro, ero yade yade
omburo, Ilirikam merakono mayeyingo. 20 Yo, nondo ngu ngandiro
ingooteno. Oni Krayis oowooyi ma ingoyingo, oni simoo bareno nguno,
no Krayis Yisasro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro ero, nguno ko
tewero ingooteno. No oni guraro ya nonggini sanganimo nenengo ya ma
yewano. 21 Kini, Anutro mandeno eteku ngundiro.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Oni ene kuri Anutro mandeni ma ingowonggoku ngu, ene nga
kenowanggo. Ngundiro nangge, oni ene Anutro mande ma
ingowonggoku ngu, ene komo mande gome oorengo ingowanggo,
ero eyingo. *(Ayisaya 52:15)*

Pol Ene Rom Oororo, Ngunonggo Speyin Merako Nguya Oorowuwero Teyingo

22 Ngundiromu nga kongga ngando noro oore suwooyi sano goodoote.
Ngundiro tetoni, nguro no yeno ma oorowuteno. 23 Ataga, no nga merako
ngano ende bidodo ngu, ene Yisas oowooyi ingomukootenggo. Ngundiro
nguro, no ko teweroyi musine kini. Nguro ngu, no dagoma oowooyingga
yeno oorowuwero gome oorengo ingooteno. 24 Nguro ngu kootuyisina,
no Speyin merako oorowutenoku naruno nguno, no yeno tunootero,
yeyorogogo, no ngunonggo oorowuwano. No yeya bodaga oode,
nowoondone metemi ingootoowe, asa, ye hoorooweneroro, oo gidarega
nunoro, noyoro, omburo, Speyin oore sangago noyokowanggo.
25 Ene ataga ngu, no Yerusalemno oororo, Anutro simoo bare
hoorooweyeroro, digi beye yunowero oorowuteno. 26 Ngu ngandiro:
Masedoniya, ko, Giris mera nguro Kristen onindo mande guranangge
ero gosiyoro, Yerusalem Kristen oni simoo bare hoorooweyerowero, digi
beye yowuruwoowonggo. Ndadiro nguro, Yerusalemno Kristen oni simoo
bare oowariro kumootoyi nguro. 27 Yo, nowoondoye gomemonggo nangge
ngundiro tewonggo. Ene Yerusalem Kristen oni simoo bareno wetidodo.
Ngundiro nguro, Yuda Kristen onindo Anutro Mande Keta Mesarango
ngu oni sowe gidaregano wesiyoro ero etuyeroyingo. Nguro ngu, oni
sowe gidaregado enebanangge goweyeboro oo ngundo enengo weti ngu
wendangero hoorooweyerowanggo.
28 Ngundiro nguro, no digi beye yewonggoku nga, enengo
kandeyemo yero yokoro ngu, asa, no yeno oororo, yeya naru bodaga
oode, ngunonggo Speyin merako oorowuwano. 29 No ingooteno. No
ye tanggeyemo oorowuwanoku ngu, Yisas Krayis nguro kumana
yanggangonidodo nono angetoni, yeno nguya oorowuwano. Ngundiro
nangge, yeno nguya ngundiro angewa.
30 Ye Kristen dobookurine, ye komo noorengo Oo Bidodo Simburi
Simbunani, Yisas Krayis, nguro ingondudu teyi, ero ingooteno. Nga
mandega nga Yuka Kundingiyi, ngundo nowoondonani yokutuwootoni,
ngundiro nguro, noore Kristen bidodo nowoondonani guranangge
gobooro yero oruwato. Nguro ye komo noro yanggango tero,
hoorooweneroro, Anutno yemboongewanggo. 31 Ye oo eraya gobooro
yemboongeyi. Ngu ngandiro. Yuda oni gidarega ene Anutro mande ma
ingoro, manggo unggaranggara tetenggoku, ngundo ma nodowooweroyi
nguro yemboongeyi. Ye ngundiya teya, Yerusalem Kristen onino nga digi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

beyega nga yunoro, nguro koyi tewanoku, nguro Anutno yemboongeya
hooroweneroyi. 32 Ngundiro tetoyi, Anutdo mete ero, ingootoni ngu,
asa, no oni oni tero, yade oororo, ye tanggeyemo naru bodaga kengero,
nowoondone metemi ingowano.
33 Anut ene nowoondoye imakeyingo, nguro simburi. Ngundo ye
bidodoboya oruwa. Ngu hamoo.

Polndo Kristen Dobookuriyi Kambayeroyingo

16 1 Noorengo Kristen kuwoonani Pibi ngu, ene Kristen bare gome.
Enendo ngu Senikiriya endemo Kristen oni simoo bare ngu
hoorooweyeroro, ko teteku ngu. 2 Pibi barega ngu Anutro newendemo
hamoo teyingo ngu, ye Kristen onindo Oo Bidodo Simburi oowooyimo,
sobowooya kawararangoyi. Ene oo guraro wenonootoningga ngu, ye
komo hoorooweya, oo ngu inoyi. Ndatero nguro, ene suwooyi sano no
hooroweneroro, ko, simoo bare oowooyingga nguya hoorooweyerowo.
3 Prisila nguya kameyi Akuwila erambarisa ngu noya Krayis
Yisasro koni gobooro tewooto. Ngundiro nguro, ngu no dobookurine.
4 Nowoondoyari hamoo teyingo, ngu yanggango. Ngundiro nguro, ngu
erayaga ngu, no hooroweneroro, ene nguya kumoowero meyeyingo.
Ngundiro nguro, nondo oni oni urungga tero, enengo esosooteteno.
Ngu nondo nangge, erayaga nguya esoso ma teteno. Kini, oni sowe
songomboro, Kristen onindo nguya erambarisa nguro esosootetenggo.
5 Ye Kristen simoo bare enengo yano yowuruwooro yambo mande
tetenggoku nguya esosootero kambayerooteno.
Ye noro esosootero, mande etenoku nga, ngu doboone Epayinitus
nguya etoyiga ingoni. Ngu nenengo doboone oorengo. Esiya mera
urungga oorengo nguno, oni simoo bare bidodo nguno oorootenggoku,
Epayinitus ngu koretero Kristen oni tunooteyingo.
6 Ye Mariya nguya noro esoso ngu inoyi. Ndadiro nguro, ene ye
kewooroyemo nguno ye hoorooweyerowero ko yanggango teyingo.
7 Ye noro dobookurine Andronikas, dobooyi Yuniyas, nguya esoso ngu
yunoyi. Ngu erayaga ngu noorengo Yuda oni. Ene noya ya biyomimo
gobooro uwootowo. Ene Aposel oni kewooroyemo ene oowooyari
gome metemi. Ngu erayaga nguya ene no koretenunoro, Krayisno
nowoondoyari hamoo teyingo oruworiyo.
8 Ambaliyatus ngu Kristen doboone oorengo. Nguro nondo enengo
gome ingootenoku, nguro ye noro esoso mande nga nguya inoyi.
9 Ye Urubanusno nguya, noro esoso mande nga etungootoyiga kenoni. Ene
ngu Krayis Yisasro konimo ngano, ngu noorengo doboonani. Noro esoso
mande nga ngu, Stekis etoyiga ingoni. Ene nguya noro doboone oorengo.
10 Ye noro esoso mande nga Apeles, nguya inoyi. Ene ngu Krayis
Yisas ngu hamoo keyoyingo oni oowooyidodo. Ngundiro nangge, ye

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

noro esoso mande nga Aristobulus, simoonggoro nguya, enengo yano oni oorootenggoku nguya, Yisasro ingoro oorootenggoku, ngu nguya yunootoyiga kenoyi.

11 Ye noro esoso mande nga ngu, Herodiyan oni nguya inoyi. Ene ngu noorengo Yuda oni. Ye noro esoso mande nga ngu, Narasisus simoonggoro nguya, enengo yano oni nguya Yisasro ingoro oorootenggoku, ngudodo yunoyi. Ene ngu Oo Bidodo Simburi Simbunani nguno oorootenggo.

12 Ye noro esoso mande nga Trayipina, Trayiposa, ko, Perasis nguya yunoyi. Ngu bare kabusa ngu, ene Oo Bidodo Simburi Simbunani nguro koni nguro ko yanggango tetenggo.

13 Ye noro esoso mande nga Rupus nguya inoyi. Ene ngu Oo Bidodo Simburi Simbunani nguro ko urungga oorengo tete. Enengo nemi, ngu no namone ngundiro, ene nguya esoso mande inoyi.

14 Ye noro esoso mande nga oni nguya yunoyi. Aristobulus, Prigon, Hemis, Patorobas, Hemas, ko, Kristen dobookuriye eneya oorootenggoku, nguno nguya eyi.

15 Ye noro esoso mande nga oni nguya yunoyi. Pilologus, ko, bareyi Yuliya; Neriyas, nguya kuwooyi Olimbas, ngundo oni simoo bare bidodo Anutro nowoondoyemo hamoo tero, yeya oorootenggoku, ngu nguya yunoyi.

16 Naru bidodomo, yambo ureweroyimo, Kristen dobookuriye yeyoro ngu, kandeye dowooro, kambayeroya, oni oni teyunoyi. Krayisro oni simoo bare, yowuru bidodomo, ngu bidodo ye esoso teyunoro kambayerootenggo.

Oni Gidaregado Kristen Oni Simoo Bare Yowuruno Oodoyi Yomburiyeroyingo

17 Ye Kristen konebane, no yeno eteno. Oni gidaregado omburo, Kristen oni simoo bare ngu tootoongoyeroro, yoyeni, bogudodo tero, nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yomburiyootenggoku, nguro ye gome doongeteya, ingonda teyi! Ngundiro oni ngu, ene mande muri gidarega Anutro mandeno ma eteku, ngu ero etuyerootenggo. Ye nguya gobooro ma bibitewero. 18 Ngundiro oni ngu, ene noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Krayisro koni ma tetenggo. Kini, ene enengo goweyeboro ingondudu biyomi ngu nangge keyootenggo. Ngundiro tero, ngunonggo ene mande gome oorengo ngu ero, oni mande muri biyomi ma ingootenggoku, ngu ganaganayerootenggo. 19 Oni bidodo yengo muriye gome Anutro mande gome ingoro, keyootenggoku ngu ingoro, ene nguro etoyi, no ingoro, nguro no oni oni urungga yengo teteno. Yengo ingonduduye samangowero mande eteno. Ngundiro nguro, nondo ngandiro ingootenoku, ngu ye komo oo gome nenengo teweroyi, nguro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

muri nangge teya oriyi. Ye komo oo biyomi gidarega nguro murini, nguro
ingonduduye gosiyoya, kabeteya yokoya, kootu inoyi. Yo, ye komo muri
biyomi bidodo ngu yokoya, songo oriroko oriyi. 20 Anut ngu nowoondoye
imakeyingo, sumange, ayibi, nguro simburi oorengo. Naru bodaga nguno
ngu, Anutdo Setan wongooro, oorongooni keyi damonimo uwa. Noorengo
Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayisro sumange, ayibini, ngu yeya
orini.

Oni Gidarega Pol Hoorooweyingo, Ngundo Rom Oni Simoo Bare Kambayeroyingo

21 Noro ko goboorone Timooti, ngundo yengo esosootero kambayeroote.
Noro dobookurine oowooye ngu Rusiyas, Yeson, ko, Sosipata, ngu
noorengo Yuda oni, ene nguya ye kambayerootenggo.
22 No Taritiyas, nondo Pol manggowoomonggo mande yoro, nga
so uyi nga nakangooteno. Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas, ngu
oowooyimo, no yeno mande esosootero kambayerooteno.
23 Gayiyus, ngundo nguya ye kambayeroote. Enendo enengo yano
gome sobonerowo. Ene Anutro oni simoo bare yowuruwooyingo nguya
ngundiro soboyerowo. Erasitus, ngu ende ngaro beye sobowooyingo
oni, ko, doboonani Kuwootas, ngu erayaga nguya yeno esosootero
kambayerooteri. 24 Noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis,
nguro ayibi, sumangeni, ngu ye bidodoboya orini. Ngu hamoo.

Noore Komo Anut Oowooyi Bingami Ero Okoowato

25-26 Arisa, noore komo Anutro oowooyi bingami ero okooro, oni
oni tewato. Anutdo Yisas Krayisro Mande Keta Mesarango, nondo
yeno wesiyoro etenoku, ngu yeni, yanggango yewa. Nga mande
kombiteyingongga nga, ngu kurimi kombitero oruwoku, ene ataga
ngu, Anutdo yeni, tunoo oorengo tunootete. Anut sugi sugi oorooteku,
ngundo enengo mande nenengo kuri enengo ingondudu eyingo onino
etoni, nguro mandeni nakangoyingo. Anutdo enengo mande ngu enengo
ingondudu eyingo oni yunoyingo, nguro damoni ngandiro. Nguno
enengo mandeni, murini oororo, oni simoo bare bidodo merako ngano
oorootenggoku, ngundo ingoya, nowoondoye hamoo teya, yowoorengoya,
ene keyoyi ero ingoote, ero eyingo. 27 Anut enengombo nangge
ingondudunidodo. Ngundiro nguro, Yisas Krayis oowooyi, suwooyi sano
duridaridodo oruwa. Nguro noore komo enengo oowooyi bingami ero
okoororuwato. Ngu hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 Korind

1 Korindro Mande Tabango

Pol ngu Epesas, endemo nguno ootooro, ene ngu naruno, nga so uyi nga nakangoro, Korind oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro soweyoyingo. Korind endega ngu urungga, ene oowooyi gome etenggo. Ngu mera gumisina Akayiya ko Giris. Ngu endegano nguno ngu, ngu oni simoo bare gumingga ngu Yudanonggo, ko, oni simoo bare gumingga ngu Giriknonggo ombuyingo. Oni simoo bare oowooyingga ngu mera gumisina, nguno ngu, ene ooye ngu oowooyingga oorengo. Ene digi beye oowooyingga, ko, ingonduduye nguya urungga. Ngundiromu, ene godange anut nguno yambo mande tero, enengo ingonduduye ngu ukingootoni, ko, enengo ingonduduye gura gura, ko muri biyomi ngundo ukingoyunoote.

Ene Polndo oore erayaga endeyoyingongga ngu, enengo koni koreteyingo ngu Korind, oni simoo bareno Anutro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro yunoyingo. Pol ene (Tisa) oo nakanaka ko tero, nguno ene dagoma gura bidodo gura gumi, ngundiro nguno, ko tero, ene ngunonggo yoyokoro toongeyingo. (Aposel 18:1-17) Kootuyisina, ngu naruno nguno, Apolos enebana ko ngusina oororo, Anutro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro yunoyingo. Ene nguno ko tero oodoni, mande binga gura Polndo ngandiro ingoyingo. Korind oni simoo bare enengo nowoondoye hamoo teyingongga, ngu gome nenengo kini. Ngundiro mande ingoro, nguro ngu kowuringga nguro nga so uyi nakayangga nga nakangoyingo.

Mande gumi gumi ngu, nga bukgano ngano oorooteku, ngu ngandiro:

Kambayeroyingo mande. 1:1-9.
Rongge sambi tero, nguro usowooro ngu, oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo ngu kewooroyemo ooroote. 1:10–4:21.
Mera ngaro muri, ngundo ngu nowoondoye hamoo teyingo, oni simoo bare nguro ingonduduye yoyingo. 5:1–6:20.
Kamebare teweroyi nguro mande. 7:1-40.
Noore nowoondonani eraya ma oruwa. Noore ngu komo Krayisro nowoondonanimo hamoo tetoni, oruwato. 8:1–11:1.
Yambo mande teweroyi, nguro muri gura gura ngu nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare. 11:2–14:40.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Krayis ngu ko ootoogeyingo. Ngundiro nangge, oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo ngu ko ootoogewanggo. 15:1-58.
Pol enengo ingonduduni nguro eyingo, kambayeroyingo mande, ko, mande gumi gumi ngu ingoweroyi mande. 16:1-24.

Korind Kristen Simoo Barero Polndo So Uyi Koretero Nakangoyingo

1 1 No Pol, Anut enengombo negoneroro, noyoro, Yisas Krayisro Aposel
rogoneroyingo. Nondo nga so uyiga nga nakangootoowe, ko noorengo
doboonani Sositenis nguya hooroowenerowo. 2 Ye Korind endemo Anutro
simoo bare yoyetoni oorootenggoku, nguro nakangoro yunooteroku ngu,
Yisas Krayis ngundo tetoni, ye kundingiyi tunootetoyi, enengo oorengo
rogo tetoni oorootenggo. Ngundiro nangge, mera bidodomo oni onendo
Yisas Krayisno yemboongero kundingiyi oorootenggoku, nguro nguya
nakangootero. Yo, noorengo Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, oni
gidarega nguya Simbuye. 3 No Anutno yemboongeteno. Noorengo awanani
Anut ko noorengo Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis,
gedo sumangengge ko gengo nowoondoge imakeyingongga ngu, gengo
Kristen simoo bare yuno. Ero yemboongeyingo.

Polndo Anutno Esosooteyingo

4 Yisas Krayisro koni, ngunonggo Anutdo ye sumangeni ayibini ngu,
ye yunowoku, nguro no suwooyi sano Anutno yengo yemboongero
esosooteteno. 5-6 Ngundiro nguro, ye Krayis Yisasro mandeni, oo bidodo
noorendo yeno wesiyoro ewootoku, ngu yengo nowoondoyemo kuri
yanggango ooroote. Ngunonggo Anutdo ye yoyeni, enengo muri gome
oorengo ingoro, enengo mande wesiyoweroyi nguro gome ingowanggo.
Ngundiro tero, ye mete enengo mandeni ngu oni gidaregano gome
wesiyoro etoyi, ene nguno yanggango yowanggo. 7 Ngundiro nguro, ataga
nga naruno ngano, ye nguya noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani
Yisas Krayis omburo tunooteweroyi, ngu sobowooya oriyi. Nguno ye
Yuka Kundingiyi nguro sumangeni, ngundo enengo koni teweroyimboro
ingoyingo gura gura ye kingo duwoo yunooteku, nguro ye ma
wenonowanggo. 8 Kini, Yisas Krayis, ngundo ye yanggango teyunootoni,
ye nguno yanggango ootooro oode, yengo naru kini teyingo naruno, ye
weti biyomi gura noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis,
ngu doongeyimo ma tunootewa. 9 Anutdo ye negoyerowoku ngu, ye
enengo Nangoni Yisas Krayis, noorengo Oo Bidodo Simburiga nguya
nowoondoye gobooro yetoyi, ene suwooyi sano yeya oruwanggo. Anutdo
newende hamoomonggo oo bidodo teweroyimboro eyingo ngu, ene komo
hamoo oorengo ngundiro temukowa.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Korind Kristen Simoo Bare Usowooro Songo Songo Teyingo

10 Nguro ngu, ye Kristen konebane, nondo ye noorengo Yisas Krayis Oo
Bidodo Simburi Simbunani, nguro oowooyimo, no ye ngu muringga ngu
teyi, ero eririyerooteno. Ye bidodo mande guranangge erogogo, nguro yengo
simoo bare ngu usosowooro ma oruwero. Ye komo hamoo yowuruwooya
ingondudu guranangge yeya, nowoondoye nguya gobooro siyeya oriyi.
11 Yo, noro Kristen konebane, Kolowi, nguro keyimo oni, ngundo yengo
etoyi ingowono. Yengo nangge, kewooroyemo ronggeyi tero oorootenggo.
12 Nondo nguro eteno. Ye bidodo yengomo yengomo mande ngandiro gura
gura etenggo. Gidaregado etenggo. No ngu Polro mandeni keyooteno. Etoyi,
gidaregado etenggo. No Apolosro mandeni keyooteno. Etoyi, gidaregado
etenggo. No ngu Pitaro mandeni keyooteno. Etoyi, gidaregado etenggo.
No Krayisro mandeni keyooteno, ero etenggo. 13 Ngu ndadiro? Krayis
usowooyingomu, sosi songo songo bine? Ngundi no Polndo, de omukondino
ye hoorooweyerowero kumoowonowo, bine? Ngundi, ye no Pol oowooyimo,
sono kundingiyimbo sonoyeroyingo, bine? Hamoo oorengo, ngundiro
nguya kini. 14 No nowoondonemonggo Anutno esosootetenoku ngu,
nondo ye gura ma sonoyeroyingo. Kini, nondo ngu Krispas, Geyus eraga,
ngu nangge ngu ye kewooroyemonggo, nondo sono kundingiyi ngundo
sonoyeroyingo. 15 Ngundiro nguro, ye kewooroyemo nguno, gurado ngu,
no Pol oowooyimo sono kundingiyi gimuyingo, ero ma ewanggo. 16 Nondo
ngu, Sepanas enengo bareyi simoongododo sonoyerowonowo. Gidarega
nguya sonoyerowonomu, no ngu ma ingooteno. 17 Krayisdo ngu no oni sono
kundingiyimbo oni sonoyerowero, ma soweneroyingo. Kini, no Anut enengo
mande gome mesarango nguro murini ngu nangge wesiyoro eweroyimboro
sureneroyingo. Nondo ingondududodo onindo mande ero wesiyootenggoku,
ngundiro ma tewano. Kini, Krayisdo noorengo weti mbumbuwaro de
omukondino kumooyingongga nguro mandeni ngu, nondo Anutro
yanggangoni, nguro nangge eteno.

Krayis Ngu Anutro Yanggangoni

18 Oni ene oonooteweroyi, ngundo Yisasdo noorengo mbumbuwaro
kumooyingo mandeni, nguro buribari etenggo. Ene noore Anut, enengo
simoo bare ko uriyeroro yoyoyingo, ngundo noore ngandiro ingooteto.
Yisasdo noorengo mbumbuwaro kumooyingo mandeningga, ngundo Anut
yanggangoni, ngu etuyerootoni ingooteto. 19 Yo, Anutro mandeno ete.

> Nondo ingondududodo oniro ingoyingo ngu yomburiyoro
> yunowano. Nondo oni ingoyingoyemonggo ingoyingo gura gura
> ingootenggoku, ngu andangeyunowano. Eyingo. *(Ayisaya 29:14)*

20 Mera ngano ingondududodo oni, Skulno ingoyingo urungga oorengo
ingootenggoku oni, ko oni mande gome wirikoro ingootenggoku, ngu oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

doongeyemo nangge, ene oowooyidodo. Ngu oni nguro noore ndadiro ewato? Ene Anut doongeyimo, ngu oni ngu, enengo ingoyingoye ngu, kingo oo ngundiro tete.

21 Mera ngaro oni ngu, ene Anutro ingoyingoni ngu, enengo ingonduduyemonggo, ma ingoro yowanggo. Kini, Anut enengombo simoo bare ko yoyowero ingowoku, nguno enengo ko onindo mandeni wesiyoro etoyi, oni ingoro nowoondoyemo hamoo tetenggo. Ene oni mande ngu ingoro, nowoondoyemo hamoo ma teteku, ngundo nga ngu kingo mande, ero ingootenggo. 22 Ene Yuda onindo ngu, muri songo gura onindo ma teweroyimu ngu tetoyi, kenoro ngu, noore mete nowoondonanimo hamoo tewa, ero etenggo. Oni sowe gidaregado ngu oni ingoyingo urungga oorengo, nguro ingonduduni ingoro ngu, noore nowoondonanimo hamoo tewa, ero etenggo. 23 Ene noorendo ngu Krayis de omukondino dowooro sanggaweyingo, nguro mande murini, ero wesiyoro etetoku, ngu Yuda oni nowoondoyemo hamoo ma tete. Oni sowe gidaregado mande nga ingootoyi, kingo mande ngundiro tete. 24 Ene noore Anutdo rogoyeroyingo ngu ingowootoku, ngu noore Yuda oni, ko oni sowe gidarega nguya noore ingooteto. Krayisno Anutdo noore yanggangoni, ingoyingoni nguno etuyerowo, ero ingoyingo. 25 Ene Anutdo simoo bare ko yoyowero ingondudu teyingongga, ngu mera ngaro onindo ingonduduye urungga ngu dagayeroyingo. Ngundiro nangge, Anutro yanggangongga, ngundo Krayisnonggo, noore ko yoyowero teyingongga, ngundo mera ngano oniro yanggangoye urungga oorengo ngu, hamoo oorengo dagate.

26 Yo, Kristen konebane, ye ingondudu teyi. Kuri Anutdo ye negoyeroyingomo nguno ye nowoondoyemo hamoo tewonggoku, ngu mera ngaro oni doongeyemo, ye kewooroyemo nguno ingoyingo oni, yanggangoyedodo oni, ko oowooye bingamiyedodo oni oowooyingga nguya kini. 27 Yo, Anutdo enengo ingoyingo, ngunonggo ene oni ngundiro ingoyingoye, ko yanggangoye kini ngu yeni, ingoyingo yanggangoyedodo tete. Ene ngundiro tero, enengo yanggangoni, ngu mera ngaro oni ingoyingoye, ko yanggangoyedodo etenggoku ngu etuyerootoni, ngu kenoro, ingoro, ene oyimo yootenggo. 28 Anutdo mera ngano oni oowooyi bingamiye kini ngu yoro, onindo oo oowooyi biyomi etenggoku, ngu yeni, oowooyidodo tunootewa. Yo, Anutdo oni ingoyingoye kini ngu yoyootoni, ngundo oni ingoyingoyedodo ngu yowoongootoyi oonootewanggo. 29 Ngundiro teweroyi, nguro mera ngano oni simoo bare gura, Anut doongeyimo, enengombo oowooye bingamiye ero okooweroyi, ngu ereremo kini. 30 Yo, Anutdo ye Yisas Krayisya gobooro oruweroyimboro yoyeyingo. Anutdo Krayis ngu, noorengo ingoyingo nguro Simburi tero, oruweroyimboro yeyingo. Yisas Krayisdo nangge, ngu ene noore yoyeni, gome nenengo oorengo kundingiyi endeyoro oruweroyi, ngundo nangge,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ene noore uriyeroro, ko yoyoyingo. 31 Ngundiro nguro, Anutro mandeno
ngandiro ete.
Oni gura ene oowooyi bingamini okoowero ngu, ene komo Anutro
oowooyi bingamini eya okooni. Ero eyingo. *(Yeremayiya 9:24)*

Polndo De Omukondiro Mandeni Yootunoro, Ero Etuyeroote

2 1 Ye Kristen konebane, no nguya kuri ye tanggeyemo nguno
ombuwonoku, nguno no Anutro mande keta gome mesarango
ingoyingo urungga oorengo, ngunonggo ma ero wesiyoro ye etuyeroyingo.
Ene nondo wesiyoro eweroyi nguya ereremo kini, ene no Anutro mande
ngu gome nenengo oorengo, ero etuyerowono. 2 Nowoondonemonggo
no mande gosiyowonoku, no ngu naruno, ye kewooroyemo oruwonoku,
nguno no oo guraro ma ingondudu tero, Yisas Krayisro ingoro, ko de
omukondino udooyi kumooyingongga, nguro nangge no ingondudu
tewono. 3 Kuri no yeya oruwootoku, ngu naruno ngu, no yanggangone
kini. No sosorero mbooro mbooro teweroyi muri gura gurano yeya
oruwooto. 4 Nondo mande gome ero wesiyoro etuyerowonoku ngu,
no muri nenengo ingonduduye yanggango teweroyi mande ma ero
etuyerowono. Kini, no Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni ngu nangge,
ero etuyerowono. 5 Ngundiro tewonoku ngu, ye oniro ingonduduye nguro
nowoondoyemo hamoo ma tewero ero, ngundiro tewono. Kini, ngu Anutro
yanggangoni ngu nangge yeni tunootewo.

Anutro Yuka Ngundo Ingoyingo Noore Yunoote

6 Hamoo, oni ene Anutro mande murimo ene yanggango
tunootetenggoku ngu, noorendo ene ingoyingo ngu rogoyimo mande
ero etuyerooteto. Ene ngu ingoyingongga ngu mera ngaromu kini. Mera
nga sobosobo oni tabango, nguro ingonduduye ingoyingoye nguya, ene
kinitewa. 7 Nguro ngu noorendo ngu Anutro ingoyingoni yootunoro
eteto. Nga mandega nga ngu, ene kuri kombitero oruwo. Anutdo mera
oo bidodo ma yeyingomo, ene noorengo ngu yanggango duridariningga
ngu yunowero, ero sunggi yeyingo. 8 Mera ngaro sobosobo oni tabango
gurado, ene nga mandega ngaro muri ngu, ene kuri ma ingoyingo.
Ene Anutro ingoyingo ngu bidodo ingoro ngu, asa, ene Oo Bidodoboro
Simburi duridarinidodo ngu, ene ma dowooro, de omukondino
sanggawero ureyi kumoowa. 9 Anutro mandeno ngandiro nakangoyingo.
Anutdo ndawu ooga oni ene nowoondoye inootenggoku, nguro
yomosiyootoni oorootenggoku ngu, ene oo doongeyimbo kuri ma
kenoyingo, ko sodeyibo ma ingoyingo, ngu oniro ingonduduno
nguya ma tunooteyingo. Eyingo. *(Ayisaya 64:4)*
10 Nga mandega nga ene kuri kombiteyingo oodoni, Anutro Yukani
ngundo ko tero yeni nooreno yootunoro, etuyerootoni tunooteyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutro Yukani ngundo oo bidodo ingoro kenoro, Anutro ingonduduni kombiteyingomu nguya ingoote.

11 Oni onendo ngu, ene oni guraro ingonduduni ngu ingowa? Oni ngundiro kini. Ngu oningga nguro newendemonggo nangge ingoote. Ngundiro nangge, oni gura Anutro ingonduduni, ngu ma ingoote. Anut enengo Yukani ngundo nangge, ene Anutro ingonduduni ngu ingoote. 12 Ene noore mera ngaro ingoyingo ngunonggo ma yoyingo. Kini, noorendo Yuka Kundingiyingga yoyingongga ngu, Anutnonggo ombutoni yoyingo. Ngungga ngu, Anutro sumangeni, ngundo enengo Yuka Kundingiyi noore yunootoni, ngundo Anutro ingonduduni gomengga, ngu kingo duwoo etuyerootoni ingooteto. 13 Nga kingo oo duwooga, ngaro noorendo mandeni yootunoro etetoku ngu, ene noorendo oninonggo kuri ma yowootoku, ngunonggo eteto. Kini, Yuka Kundingiyimbo kuri etuyerootoni, ingowootoku, ngu eteto. Nguro ngu, noore Yuka Kundingiyi nguro mande ngu oni Yuka Kundingiyidodo, nguno ero etuyerooteto.

14 Ene oni Anutro Yuka Kundingiyi kini ngu, ene Anutro Yukani nguro mande ngu ma ingoro yootenggo. Ndadiro nguro, ene ngandiro ingootenggo. Mande nga nenengo kini, ero ingootenggo. Nga mandega noorendo Anutro Yukanonggo, yootetokungga nga ngu, oni ene Anutro Yukani kini ngu, ene hamoo oorengo Anutro ingonduduni ingoro teweroyi nguya, ereremo kini. 15 Oni ene Anutro Yukanidodo ngu, ene mete oo bidodo kenoro wirikowa. Ene oni Anutro Yuka kini, ngundo oni Anutro Yukanidodo oningga, nguro ingonduduni ingoro wirikoweroyi nguya ereremo kini. Ndadiro nguro, Anutro Yukani eneno kini. 16 Ene noore ngu Anutro Yukani nowoondonanimo ootooro, ngundo Krayisro ingondduningga ngu nooreno etuyeroote. Anutro mandeno mande, ngundiro ero ooroote.

> Oni onendo Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro ingonduduni ingoro, ene mete ene ingonduduni ngu soweyoro mande inowa? Oni gurado ene mande inoweroyi kini, ero eyingo.
>
> *(Ayisaya 40:13)*

Kristen Oniro Ko Oni Ngu Anutro Ko Oni

3 1 Ye Kristen dobookurine, nondo yeno mande ero yunowonomu, ngu Anutro Yukanidodo nguno mande ngundiro, ma ewono. Kini, no oni mera ngaro ooro ingondudu tetenggoku, ngundiro ewono. Ndadiro nguro, ye Krayisro mande murinimo ngu, ye simooye owita bobodi ngundiro oruwonggo. 2 Nondo ngu, kuri ye nono nangge yunoro muwooyerowono. Oowari yanggangomu ngu Anutro ingoyingo yanggango ngu, no ye ma yunoyingo. Ngu naruno, ye oowari yanggango ngundiromu nguya ereremo kini. Ataga nguya ye ma mete teyingo. 3 Nguro ngu, ye ngu ingondudu kurimingga, nguro murimo oorootenggo. Ye nowoondoyemo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

dobookuriyeboya boguwooro rongge sambi teweroyi muringga, ngu tero, mande gumi gumi ero oorootenggo. Yengo endeyoyingo ngu, oni Krayisro murini ma keyootenggoku, ngu ngundiro endeyootenggo.
4 Nguro ngu, ye ngandiro etenggo. Oni gurado ewa. No Polro oni. Etoni, oni gurado ewa. No ngu Apolosro oni. Etoni, ngundiro muringgano nguno, ye mande muri gome nenengo ngu ma keyootenggo. Kini, ye mera ngaro muri ngu keyootenggo.
5 Nguro ye gome ingoyi! Apolos ngu ndawu oningga? No Pol, no ngu ndawu oningga? Noore erayaga nga ngu, ko oni nangge. Noorengo konari nguno, ye Anutro nowoondoyemo hamoo tewonggoku ngu! Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo noore ko songo songo yunowo. 6 Ngundiro nguro, no Polndo, ngu oo yuwooyi miwonoku ngu, Apolosdo ngu uru dowooro komoongootoni, ene Anutdo yeni oorero urungga yewo. 7 Ngundiro nguro, oni oo yuwooyi mitekungga ngu, ko oni oo komoongootekungga nguya ene oowooyari bingamiyaridodo kini. Ene oo tetoni ooretekungga, ngu Anut enengombo nangge, ene urungga oowooyi bingaminidodo oorengo. 8 Oni oo yuwooyi miteku ngu, ko oni oo komoongooteku nguya ngu koyari guranangge, ereremo oorengo. Enengo eraya eraya enengomo enengomo ko teworiku, nguro uriyi nenengo ngundiro yowari. 9 Hamoo, noore ngu Anutya, ko gobooro teteto. Ye ngu Anutdo enengo koni, ko enengo yani, ngundiro merako ngano oorootenggo.

Kristen Oniro Ko Oni Ngu Ya Yeyingo Oni Ngundiro

10 Yo, ye Anutro yani ngundiro. Anutro sumangeni ngu no nunootoni, nguno no ya yeyingo oni tabango ngundiro tero, no ya nonggini kuri miwono. Ngundiro tetoowe, ene oni gurado ngu ya nongginingga, ngu sanganimo ya yewo. Ene oni bidodo gome ingonda teya ngu, ene ngu ya nongginingga, ngu sanganimo ya gome oorengo ngu nangge yeyi. Ya ngu Anutro Kristen oni simoo bare. 11 Ye ingootenggo. Hamoo, ya nonggini gagiwi merako oorootenggoku ngu yaro damoni, ero ingootenggo. Yisas Krayis ngundo nangge yaro nonggini gagiwi merako oorooteku, ngu damoni ngundiro. Damoni yanggango gura kini. 12 Anutro ko oni, ngundo Anutro mandeni, ngu nenengo oorengo oni etuyerowaku ngu, ngu ene ya gome yanggango yeteku ngundiro. Ene ko oni gura Anutro mandeni gome nenengo ma etuyerowaku ngu, asa, ene ya biyomi yeteku ngundiro.
13 Arisa, Kristen oni bidodoboro koye ngu, kootuyisina engge nenengo ngundiro nangge tunootewa. Nguro mandeni wirikoyingo naruni tunootetoni ngu, de kookingo ngundiro. Ngu de kookingongga, ngundo oni bidodoboro koye songomo songomo towooyeroro wirikoyerowa. Nguno oni enengo koye kenoro ingowanggo. Oni nguro koni tewoku, ngu metemi, ngundi kini, ero ingowanggo. 14 Ene Krayisdo oni guraro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

koni wirikootoni, gome nenengo tetoni ngu, asa, ngu oningga ngu ene urini ngu gome oorengongga ngu yowa. 15 Ene Krayisdo oni guraro koni wirikootoni nenengo kinitetoni ngu, asa, ngu oningga nguro urini nguya ma yowa. Ene enengo keta oruweroyiga ngu ma oonootewa. Oni ya dero oo sitowini bidodo demukootoni, kingo kande oorero toongeteku ngundiro.

Kristen Oni Simoo Bare Ngu Anutro Ya Kundingiyi

16 Ye Kristen oni simoo bare, ye nangge ngu Anutro ya kundingiyi. Anutro Yuka ngu ye nowoondoye newendemo nguno oorooteku ngu! Ye bine ngu ma ingootenggo? 17 Yo, ye ngu Anutro ya oorootenggo. Oni gurado Anutro ya ngu yomburiyootoni ngu, asa, Anutdo ngu oningga nguya yomburiyowa. Ndadiro nguro, Anutro ya ngu kundingiyi oorengo, ye nangge, Anutro ya.

Noore Oni Gura Oowooyi Ma Okoowato. Anut Doongeyimo, Ngu Kingo Oo Ngundiro.

18 Ye oo ngandiro ngu ma kabetewero. Ye kewooroyemo nguno oni gurado ene mera ngaro murimo endeyoro oode, ngunonggo ewa. No ingondudune ingoyingonedodo, ero ewa. Ene komo mera ngaro muri ngu yokoya yowoorengoya ngu, ene mete ingonduduno ingoyingonidodo Anutdo inootoni tunootewa. 19 Ndadiro nguro, mera ngaro ingondudu murini ngu, Anut doongeyimo ngu, muri biyomi wenonoyingo ngundiro. Anutro mandeno nakangoyingomu, ngu ngandiro ooroote.

> Anutdo ingondududodo oni enengo godange muriye gura gura ngundo gosiyerooteku ngu, onindo seba bowerano nusako yootenggoku ngundiro. Eyingo. *(Yob 5:13)*

20 Anutro mandeno ngandiro nguya ete.

> Anut Oo Bidodo Simburi Urungga, ngundo oniro ingoyingo ingonduduye ngu ingootoni, ngu engge kini tete. Eyingo. *(Sam 94:11)*

21-22 Nguro ngu, oni gura enengo oowooyi bingami ma ero okoowero. Pol, Apolos, Pita ngundo yengo tabango oni ootooro hoorooweyeroweroyimboro yoyeyingo. Merangga nga bidodomo gome oorootenggoku, ngu bidodo ye hoorooweyerowero oorootenggo. Oni keta oruweroyi; oni kumooweroyi; oo bidodo ataga oorootenggoku nga; ko oo kootuyisina tunootewaku, ngu oo ngu bidodo ye hoorooweyeroyingo. 23 Yo, ye ngu Krayisromu, Krayis ngu Anutromu.

Oo Bidodo Simburi Urungga, Ngundo Enengo Ko Oni Ngu Wirikoyerowa

4 1 Onindo noore yeyoro ingootenggoku ngu, noore Krayisro ko oni, ene hoorooweyingo oni, oorooteto. Noorendo Anutro mandeni kuri

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kombitero oruwokungga ngu yootunoro eweroyi, nguro ko oni yoyewo.
2 Ko oni, nguro mamana mande ngandiro: ene komo ko gome sobowooro
ko tewanggo. Ngu ene ingondudu guranangge ingoro, ngunonggo ko
gome tetenggoku, ngu enengo sobosobo oni, ngu etungowanggoku,
ngu ko oni ngu gome nenengo. 3 Yendo bine, ngundi oni gurado, noro
murine kone nguya wirikoro kenowero towoonerowaku ngu, nondo ngu
ooga ngu ingootoowe, kingo oo ngundiro tewa. Yo, no nenengombo
nenengo murine, kone nguya wirikoro, ma kenoro ingooteno. 4 Hamoo,
no nenengo biyomine gura ma kenoro ingooteno. Nguro ngu, no
nenengombo ngandiro ma ewano. No oni gome nenengo oorooteno,
ero ma ewano. No wirikoneroweroyi ngu, Oo Bidodo Simburiga,
ngundo nangge wirikoneroote. 5 Arisa, yendo eriri tero, oni sodedo
ma wirikowero. Ndadiro nguro, Yisas ombuweroyi naruwo ngu ma
tunooteyingo. Oo Bidodo Simburi Yisas, ngundo ombuyago wirikoni. Ngu
naruno nguno, enendo oo ngu bidodo ooreriko oongootoni oorooteku,
ngu yoro soru himimo tunoo watayewa. Onindo nowoondoyemonggo
nangge, mande ingootenggoku, ngu bidodo yootunootoni tunootewa. Ngu
naruno, Kristen oni guranangge nangge Anutdo bingamiye, ero okoowa.

Korind Oni Simoo Baredo Enengo Bingamiye, Ero Okooyingo

6 Ye Kristen konebane, nga mandega nga nondo, noore Apolosya
bungomo rogo tetenggo. Ene nga mandega nga ye mete nooreno ingoya,
ye ngunonggo Anutro mande muri nenengo ngu yoya gome oriyi. Yendo
oni gura bingami, ero okooro, oni gura oowooyi ma wongooyi uwero.
7 Onendo ge goyoro oni urungga goyewo? Anut nangge. Hamoo, ge Anut
kandeyimonggo, oo bidodo kuri yoro ngu, asa, ndawugaro nguro, gengo
oowoongge bingamingge nangge ero okoote?
8 Yo, ye ngandiya ingondudu teyi, yengo nowoondoye Yuka
Kundingiyimbo angetoni, nguro ye Anutro mandeni murini ngu bidodo
kuri yomukowonggo. Ngundiro nguya kini. Yo, ye ingoyingo yoyi,
yengo ootootooye muriye ngundo ngandiro ingootenggo. Krayisdo
omburo, simoo bare soboyeroro oodoni, ye eneya gobooro simoo
bare soboyeroro oruwero ero ingoro ngu, asa, noorendo ye koye tero
soboyeroweroyi, ngu ma ingowero. Ngu hamoo tetoni ngu, asa, noore
Kristen oni bidodo simoo bare soboyeroweroyi koyi, ngu tewato. Ene
yendo ingoyingo yootenggokungga, ngu nenengo kini. 9 Nondo ngandiro
ingooteno. Anutdo noore Aposel yoyewoku, ngu oni kootuyesina
oorootenggoku ngundiro. Anutdo oni bidodo, ko Engel oni nguya
doongeyemo noore rogoyerowoku, oni yureyi kumoowero tetenggoku
ngundiro. 10 Oni gidaregado nooreya ngandiro ingootenggo. Noore
Krayisro oni oorootetoku, ngu wenonoyingo oni, ero ingootenggo. Ene
yengombo ngu ngandiro ingootenggo. Noore Krayisnonggo ingoyingo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

urunggadodo, yanggangonanidodo, oowoonanidodo oorooteto,
ero ingootenggo. Ene yendo nooreya nguya ngandiro ingootenggo.
Ene yanggangoye oowooyedodo nguya kini, ero ingootenggo.
11 Kurimonggo mayero, nga naruno ngano nguya noore oowariro
kumooro, sonoro hahangero, towi kumbaro ingoro wenonootooye,
kandeye oondookero yutoro oweyerootoyi, noore nenengo bibitero
oruweroyi musinani kini. 12 Noorengombo kandenanimbo ko yanggango
teteto. Oni noore yomooyunoro mande etenggoku ngu, noorendo ene
hoorooweyeroro Anutno yemboongetooye, kumanadodo tetoyi, ngundiro
yemboongeyingo. Oni noore yomburiyerootenggoku ngu, noorendo
kowuri ngu koorowooteto. 13 Ene nooreya mande biyomi oorengo ngu
etenggoku ngu, ene noorendo ngu ayibi mande ememonggo eneno
gumi eteto. Noore ngu mera bidodoboro kitikata, ngundiro oorengo
tero oorooteto. Noore oni bidodoboro sugabo ngundiro teteto. Noore
kurimimonggo ngundiro oodooye omburo, ataga oorooteto.

Korind Oni Simoo Bare Ene Komo Polro Murini Ngu Nangge Teyi

14 Nondo nga mandega nakangootenoku, ngando ye oyimoyeroni
ero kini. Kini, ye noro simoone, nguro yengo nowoondoyi tero nguro,
nondo yengo ingonduduye ngu yanggango teyunowero nakangooteno.
15 Yengo sobosobo oni ngu ma kandangeweroyi, oowooyingga oorengo,
ngu Krayisro mande murinimo soboyeroweroyi, ene yengo Awaye
oowooyingga kini. Ene Yisas Krayisro murinimo ngu, nondo nangge
yengo awaye oorooteno. Yo, nondo Anutro Mande Keta Mesarango, ngu
yeno koretero wesiyoro etoowe, ye nowoondoyemo hamoo tewonggoku,
nguro no yengo awaye. 16 Nguro ngu, no ye eririyerootenoku ngu, ye
noro murine, ngu yoya kenoya, ngundiya teyi. 17 Ngundiro nguro, nondo
Timooti nguro gome ingootenoku, ngu nenengo nangone ngundiro
sureyootoowe, ye tanggeyimo oorowute. Ngu ene Urungga Oo Bidodo
Simburiga, nguro newendemo hamoo teyingo. Ngundo Krayisro mande
murini nondo etuyerowonoku, ngu soweyoro etuyerowa. Etuyerootoni,
nguno yengo nowoondoye ngu yokutuwootoni, ye ngunonggo nondo
Krayisro oore muriningga keyootenoku, ngaro ingondudu tero
ngu keyowanggo. Nondo Kristen oni simoo bare ende bidodomo
etuyerootenoku, Timootiro murini nguya ngundiro.

18 Oni gidaregado ye kewooroyemo ene ngandiro ingootenggo. Pol,
nooreno ombuwero ma ingoote. Ngundiro ingoro, nguro ene ootoogero,
windawinda tero endeyootenggo. 19 Ene no yeno sodedo oorowuweroyi
ngu, Oo Bidodo Simburi ngundo ingootoni ngu, asa, no ye tanggeyemo
sodedo oorowuwano. Ngu naruno nguno, no windawinda tero
endeyootenggoku oni nguro mandeye wirikowano. Enengo mandeye ngu
enggedodo bine, ngundi kingo mande nangge? No ene kewooroyemo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oode ngu, asa, ngu enengo mande ngu wirikowano. 20 Ene Anutro
mande muriningga, ngundo oni simoo bare enengo soboyerooteku, ngu
kingo mande nangge kini. Anutdo enengo oni simoo bare yanggangoni
yunootoni, nguro ene mete enengo oo tewero ingooteku, ngu nangge
keyootenggo. 21 Yendo ndadiro muringga, nguro ingootenggo? Nondo
omburo, yeno manggaru tero, ngunonggo mamanayerowano, bine,
ngundi nowoondone imakeyingo ayibidodo murini nguro Yukadodo
oorowuwano, bine? Ye yengombo ngandiya ingoyi.

Sebobarese Muri Biyomi Ngu Korind Kristen Kewooroyemo Oruwo

5 1 Mande binga ngandiro ingowono. Ye kewooroyemo nguno,
erambarisa oruweroyi muri ngu yomburiyootoyi ingowono. Ngu
muringga ngu, oni sowe gidarega kewooroyemo, ngu muringga ngu kini.
Ngu ngandiro: Oni gurado, enengo eweyi nguro bareyi kootungga ngu
woosooro yowo. 2 Nguro, ye mande konokono tero oorootenggo! Ye komo
mera utoro windawinda tetenggoku, muringga ngu yokoya, nowoondoye
yowoorengoya, weti mbumbuwa ye kewooroyemo oorooteku, nguro
sendo moguru teya oriyi. Ye komo oni ngundiro muri biyomi tetekungga,
ngu owetoyiga toongeni, ene yeya ma yowuruwooro oruwero!

3 Hamoo, no yeya ma oorooteto. Ene noro nowoondone ngu yeya
oorooteku, nguno oni ngundo muri biyomingga tewoku, nguro mandeni
ngu no kuri kenoro wirikoro ingowono. 4-5 No kuri ngandiro ewono.
Ye Oo Bidodo Simburi Yisas oowooyimo ko enengo yanggangonimo
yowuruwootenggoku naruno ngu, noro ingondudune nguya yeya oruwa.
Ngundiro nguro, ye ngu oningga ngu yoro, komo Setanro kandeyimo
yeyi. Nguro ngu, enengo mbumbuwaro murini ngundo yomburiyowa.
Ngundiro tetoni ngu, asa, Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas,
nguro narunimo gaboyi yowa.

Korind Kristen Onindo Oni Biyomi Komo Oweyi

6 Yendo mera biyomi utoro windawinda tetenggo. Ngu muri gome
nenengo kini. Ngu ngandiro: Ene oni gura weti mbumbuwa tero oruwaku
ngu, ngundo ngu ye Kristen bidodo nowoondoye yomburiyomukowa.
7 Ngundiro nguro, ye komo weti mbumbuwa ye kewooroyemo oorooteku,
ngu andangeya yokoyi. Ye ngundiro tero, nowoondoye metemi nenengo
oruwanggo. Ndadiro nguro, Anutro Sipsip ngu, Krayis ngundo kuri wooro
yero, noorengo weti mbumbuwadodo kumooyingo. 8 Yudaro kundingiyi
ngu kenoweroyi naruno ngu, ene Yis yano oorooteku andangero yokoro,
ene oomanongoyingo kingo kayingo. Ngundiro nangge, noore nguya
komo noorengo weti mbumbuwa kewooronanimo oorooteku, ngu bidodo
andangero yokowato. Noore ngundiro tero, asa, noore mete Krayisya
siyero enengo murini gomemu keyowato.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

9 So uyi gurano, no kuri yengo nakangowonoku ngu, ngandiro ewono.
Ye oni sebobarese muri biyomi tetenggoku, nguya ma siyero, dobooye
tero gobooro ma oruwero. Eyingo. 10 Ene oni bidodo mera ngaro, oni ene
sebobarese muri ngu oo kenoro kenomayingootenggoku, oni ganayeroro
kingo oo duwoo yoweroyi, oni ene mera mbooro biyomi nguno yambo
mande tero ngu keyootenggoku, ye yoyokoro songo oruweroyi ereremo
kini. Hamoo, ye oni bidodo ngundiro muri biyomi ngu hamoo yokoro
ngu, asa, ye komo nga merangga nga hamoo oorengo yokowanggo.
11 Ene nondo mandega nakangowonoku, nguro damoni ngandiro. Ye oni
gurado Kristen doboone etoni, ene ngu oningga nguro murini biyomi ngu
ngandiro: sebobarese muri ngu tero; oni guraro oo kenomayingoro; mera
mbooro biyomi nguno yemboongero; oni gidaregaya kootuyesina mande
ero; ene biya sono urungga nero wenonoro endeyoro; oni guraro oo ngu
kingo sobiyoro yooteku ngu, ngu oningga nguya yeya ma siyero oruwero.
Kini, ye ngundiro oni nguya, oowari gobooro ma newero. 12 Oni Krayisro
murini ma keyootenggoku ngu, wirikoyeroweroyi kongga ngu noromu
bine? Kini, Anut enengo ko nangge. Ene oni yengo kewooroyemo Kristen
murimo oorootenggoku ngu, yengombo koyi teya wirikoyeroyi. 13 Yo,
oni Krayisro murini ma keyootenggoku ngu, Anutdo wirikoyerowa. Ene
Anutro mandeno ngandiro ete.

Ye kewooroyemo oni ngundiro biyomi ngu andangeya yokoyi. Ero
eyingo. *(Dutoronomi 17:7; 19:19; 22:21; 24; 24:7)*

Kristen Dobooyi Yoro, Kootno Ma Wirikowa

6 1 Ye kewooroyemo nguno oni gurado Kristen dobooyi guraya
bine mandedodo tetoningga ngu, ene Gabumanno oororo Koot
ma tewero. Kini, ene komo Kristen oniro yowuruno dobooyiboya
mandeyari ngu yomosiyori. 2 Wirikoweroyi naru wengamo nguno, noore
Kristen simoo bare ngundo mera bidodomo oni simoo bare bidodoboro
mandeye wirikowato. Ye bine, ngu ma ingootenggo? Yo, hamoo,
ngundiro teweroyi tetoni ngu, asa, ye mete mande bobodi ngundiro
ngu wirikoyi. 3 Wirikoweroyi naru wengamo nguno, noorendo Engel
oniro mandeye ngu wirikoyerowato. Ye ngu ma ingootenggo, bine? Yo,
ngu hamoo tetoni ngu, asa, ye mete mande bobodi ye kewooroyemo
oorooteku, ngu wirikoyi. 4 Nguro ngu, Kristen oni gura ene bingamini
kini, ngundo nguya ene mete mande bobodi ngundiro ngu wirikoweroyi
ingoyingonidodo. Ndawugaro, ye ngu mande ngu yoro Gabumanno
oorowutenggo? 5 Nondo nga mandega etenoku nga ngu, oyimoyeroni,
ero eteno. Ndadiro nguro? Ye kewooroyemo nguno oni gura, ene mande
wirikoweroyi ma ooroote, bine? Ngundo dobookuriye erayaga nguro
mandeyariga tunootewoku, ngu ma wirikoro yomosiyowa, bine? 6 Ene ye
ngu muringga nguno nangge, Kristen dobooye gurado, Kristen dobooyi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yoro, oni Krayisro nowoondoyemo hamoo ma tetenggoku, doongeyemo mande wirikoyingo onino oorowutenggo.

7 Ingoyi. Ye Kristen oni dobookuriye yoyoro, Gabuman mande wirikoyingo onino yoyetenggoku ngu, ye Kristen onindo yengo kewooroyemo muri nenengo ma tero etuyerootenggo. Ene oni gurado ye yomburiyerootoni, ye nguro ma ingowero, ngundi oni gurado yengo oo yomukootoyi, ye nguro gumi ma tewero. Ngu muringga ngundo ngu, oni Kootno mandeni wirikowero ingooteku muringga ngu dagate.

8 Ene yengombo ngu, muri biyomi tero, oni gidaregaro oo kingo sobibiyoro yootenggo. Yo, yengombo yengo kewooroyemo Kristen dobookuriye oorengo, nguno nguya ngu muringga ngu tetenggo.

9-10 Oni ene muri biyomi tetenggoku ngu, ene Anut Oo Bidodo Simburiga, ngundo endega enengo oni simoo barero sobowooteku, ngu ma yowanggo. Ye bine, ngu ma ingootenggo? Kinitetoni ngu, yengombo yengo nowoondoye kingo ganangootenggo. Oni ene buribari sebobarese tero endeyootenggo; oni ene mera mbooro biyomi nguno yemboongetenggo; oni ene erambarisa muri yomburiyootenggo; simoondo enengo nangge, simoo dobooyeboya ebe korokoro tero endeyootenggo; simoondo oyimo mande, ngu oni gurano tetenggo; yakaka onindo muri biyomi tetenggo; oni guraro oo kenomayingootenggo; oni biya sono gome gome nero, nguro mboorombo yoyoote; oni dobooyi yomooyunoro kootuyesina mande ete; oni ene dobooyiboro oo kingo sobiyoro yoote; ngu oni ngundiro ngu bidodo Anut Oo Bidodo Simburiga, ngundo endega, enengo oni simoo barero sobowooteku, ngu ma yowanggo. 11 Ye gidarega kuri ngu oni ngundiro oruwonggo. Ene yengo weti mbumbuwaye nowoondoyemo ngu sonowooro andangeyunootoni, ye oni nenengo kundingiyi tunooteyingo. Anutdo ye ngu enengo soreyeroro yootunoro, kumana yunoro yootunoyeroyingo. Noorengo Anutga, ngundo Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas Krayis, nguro oowooyimo, ko Anutro Yukanimo nguya oni nenengo, ero ewo.

Noorengo Gowenani Kundingiyi

12 Hamoo, ene oo gidarega Anutro mande ma yomburiyooteku ngu, ngu oo ngu no bidodo mete teweroyi ingooteno. Ene oo gidaregado hooroowenerowerroyi kini, ngu yokootoowe, ngundo ma sobonerowa. 13 Oni gidaregado etenggo. Oowari ngu kawuyemboromu, kawuye ngu ene oowariromu. Ene ngundiro ero simoo bare etuyerootoyi, ene sebobarese muri biyomi ngu mete teweroyi ero, ngu nangge tetenggo. Ene oowari oo ngu goweyega, ngaro sodedo kinitewa. Ene Anutdo goweyega ngu muri biyomi teweroyi nguro ma yeyingo. Kini, ene goweye ngu Oo Bidodo Simburiga, ngu enengomu nangge. 14 Anutro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yanggangoni, ngundo ene kuri Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu merenonggo yokutuwootoni ko keta ootoogeyingo. Ngu yanggangongga ngundo nangge, noore nguya yokutuyerowa.

15 Ye Kristen oni ngu ye Krayisya guranangge. Ye bine ngu ma ingootenggo? Ngu hamoo nguro ye mete goweye yoro sebobarese murimo yewanggo, bine? Kini, ye nowoondoye Krayis inoro, ko goweye yoro, sebobarese muri nguno yeweroyi nguya kini. 16 Oni ene ooreko ooreko bare ngu dowooro boogomooro werewariku ngu, ene goweyari ngu yeri guranangge tewa. Ye bine, ngu ma ingootenggo? Anutro mandeno ngandiro nakangoyingo.

Ngu simoo bare erayaga ngu goweyari guranangge tunootewa, ero eyingo. *(Yenisis / Stat 2:24)*

17 Ene oni gura Oo Bidodo Simburi nguya yowuruwooro oruwariku ngu, ene nowoondoye gurananggemo oorooteri. 18 Ye komo sebobarese muri ngu sodedo yokoya sayi! Weti mbumbuwa gumi bidodo onindo tetenggoku, ngu goweye sanganimo tetenggoku ngu biyomi. Ene sebobarese muri, ngu goweye newendemo ngu yeyi biyomi yete. Ngu muringga ngu, Anut doongeyimo ngu biyomi oorengo. 19 Ye bine, ma ingootenggo? Yengo goweye ngu Yuka Kundingiyi nguro ya. Anutdo ngu ene Yuka inoro, enengombo ngu nowoondoyemo uro, nguno ooroote. 20 Ngundiro nguro, ye ngu yengomu kini. Anutdo uri urungga oorengombo, ye uriyeroro yoyowoku, nguro komo yengo goweyega ngu Anut inootoyiga, Anutro bingami eya okooni.

Erambarisa Teweroyi Nguro Muri

7 1 Ataga, no yendo mandega nakangoro nunowonggoku, nguro gumi nakangoro yunooteno. Ngu ngandiro: oni gura ene bare ma yoyingongga ngu, ene gome. 2 Ene sebobarese muri biyomi urungga ooroote. Ngundiro nguro, oni simoo enengomo enengomo baredodo tero oruwanggo. Ngundiro nangge, bare nguya ene kamesumooyedodo tero oruwanggo. 3 Simoo goweyi ngu, enengo bareyiboromu, kameyimbo ngu ma sorengowero. Ngundiro nangge, bareyi goweyi ngu kameyimboromu, bareyibo ngu ma sorengowero. 4 Bare goweyi ngu enengo nangge kini, ngu kameyimboro nguya. Simoo goweyi ngu, bareboro nguya. 5 Yari erambarisa teya ngu, gurado gura ma kootu inoro, goweyi ma sorengowero. Yo, yaringo eraya eraya nowoondoyari guranangge yero, naru bodaga nangge kundingiyi ootooro, nguno Anutno yemboongewero, ngu mete. Nguno ngu, yari Anutno yemboongewari. Ene kootuyisina, yari goweyari ko gobooro yero yowuruwoowari. Yari ko ma yowuruwooro gobooro oodori, nguno goweyari gome sobowooweroyi ereremo kini tetori, nguno Setando towooyerowa. 6 Ene yendo erambarisa teweroyi muringga, nguro nono sumoo ewonggoku, nguro nondo ngandiro eteno.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nga ngu mamana mande oorengo kini. 7Nondo ngandiro ingooteno.
Simoo bare bidodo ngu nondo bare kini oorootenoku, ngandiya oriyi, ero
ingooteno. Ene Anutdo ngu simoo bare gidarega yanggango yunooteku
ngu, ene mete gosiyi ootooro goweyi sorengoro, ene erambarisa teweroyi,
nguro ene ma ingowa. Ene simoo bare gidarega ngundiro ingonduduye
yanggangoye kini ngu, asa, ene erambarisa teyi.
8 Asa, oni erambarisa ma teyingo ngu, ko bare kameyi kuri
kumooyingo, nguro nondo ngandiro eteno. Ene nondo gosiyi
oorootenoku, ngandiro oruwanggoku ngu, ene ngu gome. 9 Ene yengombo
nowoondoye goweye ma sobowooweroyi, ingoro ngu, ene mete kamebare
tewanggo. Yo, ye mete erambarisa teyi. Kinitetoni ngu, doongeye uru
teyingo muri biyomi ngundo yengo goweye sobowoowa, ero eteno.
10 Oni erambarisa tero oorootenggoku, nguro no nga mamana mandega
nga, ero yunooteno. Nga ngu, noro mamana mandene kini, nga ngu
Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro mamana mande ngu eteno. Bare
ngu, ene komo kameyi ma yokowero. 11 Ene baredo kameyi yokoro ngu,
ene komo kingo orini. Yo, ene gosiyi oruwa bine, ngundi ene ko enengo
kameyimo ko ooroya nowoondoyari gobooro yeya oriri. Simoondo
nguya, ene bareyi owero ma yokowero. 12 Nga mandega nga, Urungga
Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro mande kini, nondo nangge
ngandiro ingoro eteno. Ene Kristen doboonani gura bareyi Krayisro
newendemo hamoo kini, ngundo Kristen doboonani guraya oruwero
etoni ngu, asa, ngu simoongga ngundo enengo bareyi ngu ma owero
yokowero. 13 Ene bare gura kameyi ngu Krayisro newendemo hamoo
kini, ngundo bareyi yokowero ma ingootoni ngu, asa, bareyibo ngu
simoongga ngu ma yokowero. 14 Ye ingoyi! Simoo ene newendemo hamoo
kini ngu, ene bareyi newendemo hamoo teyingo nguya woorogongoro
ngu, ene kumanadodo yootunootoni tunootete. Ndadiro nguro, enengo
bareyi ngu newendemo hamoo teyingo. Ngundiro nangge, bare ene
newendemo hamoo kini, ene kameyi newendemo hamoo teyingo nguya
woorogongoro oorooteriku, nguno ene kumanadodo yootunootoni,
tunootete. Ene ngundiro ma tero ngu, enengo simooye nguya, ene
kumanadodo ma tunootewanggo. Ene nowoondoye hamoo tetenggoku
nguro, enengo simooye, ngu Anutdo kumanadodo yoyeni tunootetenggo.
15 Ene onendo newendemo hamoo kini, ngundo erambarisa muri
ngu yokowero tetoni ngu, ye ma soreyerowero, nguno yokoyi. Ngu
simoongga, ngu toongewero tetoni ngu, asa, enengo Kristen bareyiga
ngu ma sorengowero. Ngundiro toongetoni, Kristen barega ngu, ene mete
gosiyi orini, eneno kowuri kini. Ngundiro nangge, ngu bare toongewero
tetoningga ngu, asa, enengo Kristen kameyingga ngu ma sorengowero.
Kini, Anut doongeyimo, ene mete yokootoningga toongeni. Anutdo noore
nowoondonani imakeyingo murimo oruweroyi, nguno negoyeroyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

16 Bare ge ndadiro tero, kamengge Kristen murimo yowa? Simoo ge
ndadiro tero, ge Kristen murimo barege yowa?

Noore Komo Anutdo Muringga Kuri Yunoyingongga, Nguno Nangge Oruwato

17 Asa, ene Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo ingoyingo
songo songo, ko songo songo bayetero yunoro, nguno negoyerowoku,
ngu gome dowooya teyi. Ye erambarisa tetenggoku, ngundi gosiyi
oorootenggoku ngu, yengo muriyengga Anutdo ero yunowoku, nguno
nangge oriyi. Nguro, no ende bidodomo Kristen oni simoo bareno,
nga mamana mandega nga nangge, ero etuyerooteno. 18 Ene oni
gura moondeyi yomosiyoyingo sunggidodo, Anutdo ngu negongoro
yoyingo tetoni ngu, asa, ene ngu sunggi ngu goweyimo oorooteku, ngu
ma andangero yokowero. Ngundiro nangge, oni gura moondeyi ma
yomosiyoyingo ngu, Anutdo ngu negongoro yoyingo tetoni ngu, ene
ngu sunggiga ngu goweyimo yeweroyimboro ma ewero. 19 Moondeye
yomosiyoyingo sunggiga ngu, ko moondeye ma yomosiyoyingo nguya,
ngu kingo oo ngundiro. Ene Anutro mamana mandeni ngu keyoweroyi,
ngu gome nenengo oorengo. 20 Oni gura ko gurano oodoni, Anutdo
ngunonggo negongoro yootoni ngu, ene komo ngu kongga, nguno
nangge orini. 21 Ge kingo kirikiri ko nangge tero oodoyi, Anutdo
ngunonggo negogerootoningga ngu, asa, ge nguro nowoondoge ma
kowuri yewero. Ene ge oore gurano kingo kirikiri ko teweroyi, ngu
yokoweroyi oore kenoya ngu, ge mete ngundiya teya, ngu oorega ngu
keyo. 22 Ngu ngandiro: ene kirikiri oni gura oowooyi kini oodoni, Anutdo
ngunonggo negongoro yootoni ngu, ene Anut doongeyimo oowooyidodo
tunootewa. Ngundiro nangge, oni gura oowooyi bingamidodo oodoni,
Anutdo ngunonggo negongoro yootoni ngu, ene Krayisro kirikiri oni
tunootero oruwa. 23 Anutdo enengo urini urungga oorengombo ye
ko uriyeroro yoyoyingo. Nguro ye oni gidarega yoyokootoyi, ngundo
yengo ingonduduye ngu sobowooro, ngunonggo biyomimo teyunowero.
Kini, Anutdo yengo ingonduduye ngu nangge sobowooni. 24 Ye Kristen
dobookurine, kono ngundiro nguno oodoyi, Anutdo ye negoyeroro
yoyingo ngu, ye komo ngu konggano ngundiro oodoyi, Anutdo ye
hoorooweyerowa.

Oni Kamebare Ma Tetenggoku, Nguro Mandeye

25 Ene, ye bare oore simooya ma wereyingo, yengo mamana mandega
Oo Bidodo Simburi Urungga, ngunonggo ma yoyingo. Ene nondo
nenengo ingondudune ewano. Anutdo noro sumange tenunoyingo
ngundiro, ye nguya noro mandene nga nowoondoye hamoomonggo
ingoyi. 26 Nondo ngandiro muringga ingootenoku, ngu metemi. Ataga,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nga naruno ngano kowuri urungga tunootete. Ngundiro nguro, ye ataga
oorootenggoku, ngundiya nangge, ye bidodo gome oriyi. 27 Ge baredoya
gobooro oorooteri, bine? Ngundiro tetoningga ngu, ge bare ngu yokowero
ingondudu ma tewero. Ge bare ma yoyingo, bine? Ngu mete ge baredoro
ma ingondudu tewero. 28 Ngundiro nguro, ge bare yowaku ngu, weti
mbumbuwani kini. Ene bare oore, ene kameyidodo tewaku nguya, ngu
wetini kini. Ene simoo bare erambarisa tewanggoku ngu, ene mera
ngano kowuri urungga yowanggo. Nondo ngundiro kowuringga yeno
tunooteweroyi nguro eteno.

29 Ye Kristen konebane, nondo ngandiro eteno. Naru ootutete. Nga
naru bodaga, ngaro ye ngandiya teyi. Ene ye baredodo ngu, ataga ngano
ngu, ye komo Anutro ko nangge teya, gosiyi ngundiya oriyi. 30 Oni
sendootenggoku ngu, ene komo ingowanggo. Ngu sugi ma oruwa, eya
ingoyi. Oni ene oni oni tetenggoku ngu, ene komo nguya ingoyi. Ngu
sugi ma oruwa, ero ingootenggo. Oni oo uriyootenggoku ngu, ene komo
nguya ingoyi. Ngu kingo oo ngundiro, ero ingootenggo. 31 Oni ene mera
ngaro oo nguro koyi tetenggoku ngu, ene komo mera ngaro oo ngu gome
ma dowootoyi, sugi ma oruwa. Ndadiro noore ingooteto. Nga merangga
ngaro, oo ngu kinitemukowa, ero ingooteto.

32 Nondo ngu ye oo oowooyinggado ingonduduye ma yomburiyowero,
ero ingooteno. Oni ene bare ma yoyingongga ngu, ene Oo Bidodo
Simburi Simbunani, nguro murini, nguro ingondudu urungga tete. Ene
Oo Bidodo Simburi Urunggado ingooteku, ngundiro tewero ingoote.
33 Ene oni bareyidodo tero ngu, ene mera ngaro oo nguro ingondudu
urungga tete. Yo, naru gumi ene Anutro koni nguro ingondudu tero, ko
naru gumi ene mera ngaro oo nguro ingondudu tete. Yo, ene bareyibo
muringga ingooteku, ngundiro tewero ingoote. Ngundiro nguro, enengo
ingonduduni tege eraya tunootete. 34 Bare oore ma kameteyingo ngu,
ene Oo Bidodo Simburi Simbunanimboro murini, nguro ingondudu
urungga tero, nguro ingonduduni newende bidodo ene inoni. Ene bare
kameyidodo nguro ingonduduni urungga ngu, ene ndadiro muringga
tetoni, nguno kameyi oni oni teweroyi, nguro ingoote. 35 Nondo nga
mandega etenoku nga ngu, ye hoorooweyerootoningga, gome oriyi,
ero nguro eteno. Nga mandega nga, ye sureyeroro kini. Nondo ngu ye
gome nenengo ootooya, ngunonggo suwooyi sano Oo Bidodo Simburi
Simbunani, nguro koni ngu nangge teyi. Ye oo gura gurano yengo
ingonduduye nguno ma yewanggo.

36 Ene oni gurado enengo bare gura sorengootoyi oodoni, ene ngu
sobowooro enengo goweyi sorengoro, ma oruweroyi tetoningga ngu,
asa, ene mete sodedomangge bareyiga ngu yoya gobooro oriri. Ngu Anut
doongeyimo, weti mbumbuwa kini. Ene enengo bareyi sodedo ma yoro,
nguno enengo barega sorengoyingo nguya torige endeyoro ngu, asa,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anut doongeyimo, ene weti mbumbuwa tewa. 37Ene oni gurado enengo
newendemonggo yanggango ingootoni, oo gurado ene ma eriringootoni
ngu, ene mete enengombo enengo ingonduduni ngu sobowooweroyi,
ngu ene mete bare ngu yokooteku ngu, ene metemi oorengo. 38Ngundiro
nguro, oni gurado ngu bare ooregaku yoro bareyi tewaku, ngu muri
gome tewa. Ene oni gurado bare ma yowaku ngu, muri gome nenengo
oorengo tewa.
39Ene bare guraro kameyidodo tero oodoni, ngu barega ngu ene
kameyimboya gobooro oode oode oororo, kameyi kumooteku nguno
wenga. Ene kameyi kumootoni barega ngu kingo ootooro ngu, asa,
ene mete simoo gura yowa. Ene kame tewero ngu, ene komo Kristen
simoongga yoni. 40Ene nondo ngandiro ingooteno. Ene barega ngu
kameyi kumootoni kingo oorooteku ngu, ene mete oni onidodo teya
kingo orini. Anutro Yukani ngundo mandega nga etunerootoni bine,
ngunonggo eteno.

Mbooro Godange Nguno Nusako Karo Wooro Yeyingo

8 1No ataga nusako mbooro godange nguno karo wooro yero
yemboongetenggoku, nguro mande murini ewero. Noore ingooteto.
Noore ingoyingo urungga moore, ete. Ene ngu ingoyingo urungga
ngundo yoyeni oni gidaregano windawinda teweroyi muri teyingo, ero
ingooteto. Ene oni gidaregano nowoondoyi teweroyi muri teyunoro
hoorooweyerootooye ngu, oni mete ngu Anut gome yanggango
keyowanggo. 2Ene oni gurado enesu nangge oo guraro ingoro, no oo ngu
teweroyi no bidodo watayi ewaku ngu, ngu nenengo kini. Kini, ene mete
nguro ingondudu urungga gura yowa. 3Ene oni gurado newende Anut
inootoni ngu, arisa, ngu oningga nguro Anutdo gome ingoote.
4Asa, mbooro godange nguno nusako karo wooro yero yemboongero
netenggoku muringga, nguro nondo ngandiro eteno. Noore ingooteto.
Anut oorengo guranangge, ngundo nangge oorooteku ngu! Anut gura
hamoo oorengo kini, ero ingooteto. 5Oni gidarega ingootenggo. Hamoo,
oombooro oowooyingga, ngu merako ngano, sambono nguya ngu anut,
ero ingoro, nguro ene oo bidodo simburi, ero etenggo. 6Ene noorengo
Anut ngu guranangge oorengo ooroote. Ngu noorengo Awanani noore
enengomu oorengo. Nguro oo bidodo enenonggo tunooteyingo. Anutdo
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu Yisas Krayis yeni, ngundo oo bidodo
yero, nooreno keta oruweroyi yunootoni, nguro noore mete Anutya
gobooro oorooteto.
7Ene oni gidaregado suwooyi sano oombooro godange nguno, ngu
muringga ngu keyoro, nguro ingondudu tetenggo. Ngundiro nguro,
Kristen onindo ngu nusako songgiwi ngu, ene kuri oombooro godange,
nguno wooro yeyingo ngu netenggoku, nguro nowoondoyemonggo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tege eraya ingootenggo. Nguro nowoondoyemo ingootenggoku, ngu
mbumbuwa tetenggo. 8 Hamoo, oowarimbo yoyoro Anut tanggeyimo
ma oorowuwato. Noore oowari nero, ngundi ma nero nguya, ngundo
Anut doongeyimo ma hoorooweyerootoni, noore nenengo tunootewato.
9 Ene ye ingonda teyi! Yendo nga oowari nga yengombo mete neweroyi
ingootenggoku, ngundo oni yanggangoye kini, nguro nowoondoye
yomburiyerootoyi ngu, ngundo yeni ene tootokiyerootoni soretoyi, arisa,
ngu muri ngu nenengo kini.
10 Ene ge Anutno nowoondogemo hamoo tero, ngunonggo ge ingowa.
No oo bidodo mete newano. Ngundiro ingoro, ge godange anut nguro
yemboongeyingo yano uro, nguno ge bibitero oowari nete. Ge netoyi,
oni gura ene newende yanggango kini, ngundo ge geyoro, ene nguya
newendemonggo godange anutro oo karo yeyingo ngu newaku ngu,
asa, gedo ene yeyi biyomi yete. Ndawugaro nguro, enengo newendemo
tege eraya ingoote. 11 Ye kenoyi! Yengo ingoyingo urungga nguno, noore
mete oo bidodo nemukowato, ero ingootenggo. Ye ngundiro tetenggoku
ngu, ngundo ngu oni newendemo hamoo yanggango kiningga,
ngu yendo ene yomburiyoote. Ngu doboonaningga yendo newende
yomburiyootenggoku, nguro Krayisdo ene nguya ko yowero kumooyingo.
12 Ene Kristen dobookurinani gidaregaro nowoondoye ma himi yetoni,
nguro ene yanggangoye nguya kini, yendo ngu weti mbumbuwaga ngu
tetoyi, nguno ngu enengo ingoyingo tegedodo tero yomburiyerootenggo.
Ngundiro murimo nguno ngu, ye Krayisno weti mbumbuwa tetenggo.
13 Ngundiro nguro, oowari ngundo tetoni, doboone ene weti
mbumbuwano utoni ngu, arisa, nondo nusako songgiwi ko ma newano.
Naru bidodomo nguya, no doboone newende yewe weti mbumbuwano
uwaku, nguro ngu ma tero newano.

Anutro Ko Oni Ene Ndawu Ooga Mete Tewanggo

9 1 Oni gidaregado noya etenggo. Ene oowooyidodo kini, ko ene
Krayisro Aposel nguya kini, etenggo. Ngu mandega ngu hamoo
kini. No enengo Aposel oorengo. No nenengo doongenembo Yisas
noorengo Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani ngu kenoyingo.
Nguro nondo Urunggaro mandeni yeno wesiyoro etoowe, ye ngu ingoro
nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu! Nguro ngu, ye noro konemo
oowari enggeteku ngundiro. 2 Ene oni gidaregado noya ngandiro
ingootenggo. Pol ngu Aposel kini. Ngundiro ingootoyi, ene yendo noya
Aposel oorengo eya ingoyi, ero ingooteno. Nondo Oo Bidodo Simburiga
enengo mandeni eweroyi rogonerootoni, no Aposel ko tewonoku, nguro
sunggiyi ngu, ye Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu.
3 Oni gidaregado no noyoro, mande wirikoyingo onino noyetoyi, nguro
mandeye gumi ngandiro ewono. 4 Aposel oni gidarega ene Anutro mande

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

wesiyoro eweroyi ko tetoyi, nguro onindo oowari, sono nguya, yunootoyi netenggo. Nguro ngu, noore nguya mete oowari sono oo ngu yunootoyi newato. 5 Aposel gidarega, Oo Bidodo Simburi Yisas nguro dobookuriyi, ko, Sipas, oowooyi gura Pita nguya baredodo ko tero endeyootenggo. Noore nguya baredodo ko tero ma endeyoweroyi, bine? Kini, mete baredodo ko teweroyi. 6 Noore Banabasya ngu Anutro mandeni ero nguro koyi teteroku, ene naru gumingga ngu, nenengo kandenembo no digi beye yoweroyi koyi tetenoku, ngunonggo oowari yoro netero. Ene Aposel oni gidaregado ngu, enengo kandeyebo ko tero, ngunonggo oowari ma yootenggo. Nguro ngu, noore nguya mete ye kandeyemonggo oowari yoro newaro.

7 Ndawu oninggado ene me oni tero, ngunonggo enengombo oowari erewero nero endeyowa? Kini, enengombo oowari erewero ma yoro newa. Ngundiro nangge, ndawu oninggado ene oowari koyi tero, ngunonggo engge ma yoro newa? Kini, oowari koyi teteku, nguro engge yoro newa. Ndawu oninggado, ene Bulmakawu boga ngu sobowooro, nguro koyi teteku, ngundo ene nonowo winggoro urumi yoro ma newa, bine? Kini, ene Bulmakawu nguro nonowo winggoro, mete newa.

8 Nondo bine, oniro ingondudu ngu keyoro mande ngandiro eteno? Kini, mamana mandeno, ngundiro mayete. 9 Mosesndo mamana mandeno ngandiro nakangoyingo.

> Bulmakawu ngu nggire oowari ngu wongootoni, besooweroyi naruno, ngu manggowo ma ukingowero. Eyingo.
>
> *(Dutoronomi / Lo 25:4)*

Anutdo ene Bulmakawuro nangge nguro nowoondoyi teyingo, bine? Kini, noorengo eyingo. Ngu naruno nguno, noore Anutro koni tetooye ngu, asa, yengo ko ngu oowari sono nguya noore yunootoyi newato. 10 Mosesndo noore nguya bine, eyingo? Yo, nga mandega nakangoyingongga nga ngu, noorengo eyingo. Oni ene ko tero, ene oowari miteku ngu, nguro engge ngu kootuyisina gidarega enengo neweroyimboro yowa. 11 Arisa, noorendo Yuka Kundingiyi nguro oo yuwooyi, ngu ye kewooroyemo kuri miwootoku ngu, yebana gowenani ngaro oo ngundo noore hoorooweyeroro yunoweroyi ngu mete. 12 Oni gidaregado yeno hoorooweyeroyingo, oo yowero sumoo etenggoku ngu, asa, noore nguya oo ngu, komo mete yoweroyi. Ene oo ngu kuri noorendo ma yoyingo. Kini, noorendo kowuri bidodo ngundiro ngu koorowooro oorooteto. Noorendo Krayisro mande gome ngaro oore ma doongoowato. 13 Oni ene Yudaro yowuru ya oowooyi Tembel nguno ko tetenggoku, ngundo ngu, ene Tembel, nguro oowari nguromu yoro newanggo. Ene oni Anutno wooro yeweroyi nombono ko tetenggoku ngu, ene wooro yeweroyi nusako gumingga yoro newanggo. Ye bine, ngu ma ingootenggo? 14 Ngundiro nangge, Anut Oo Bidodo Simburi Urungga,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundo eyingo. Oni ene mande keta gome mesarango, ngu wesiyoro ero
etuyerootenggoku, ngunonggo goweye hoorooweyerootoni oruweroyi
nguya yowanggo, eyingo.
15 Nondo eteno. No oo gura ngundiro ma yowono. Ataga nguya, nondo
oo ngu yowero mande nga ma nakangooteno. No Krayisro koni ngu
kingo teweroyi nguro gome ingooteno. Ene no kumootoowe, nguno
ngu mete oni gidaregado, ene noro bingamine ero okoowanggo. Pol
ene Anutro mande ngu kingo tero, oni etuyerowoku, ngunonggo ene
oowari ma yoyingo, ero ingowanggo. 16 Ngu ngandiro: No Anutro mande
nga ero, nguro no oni oni tetenoku, nguro nangge eroruwano. No nga
kongga nga nangge tero oruwanoku, ngundo bingamine okooweroyi ma
teteno. Kini, Anutdo koni ngu teweroyi, nguro rogonerootoni, nguro no
komo ko ngu tetenoku ngu! No mande gome ngu ma ero ngu, no biyomi
oorengo tero oruwano. 17 No nenengombo, nga kongga nga tero ngu,
no mete ko uriyi yowano. Ene Anut enengombo nga kongga nga nondo
teni, ero rogonerowoku, nguro no ko teteno. 18 Nguro uriyi, ndawuga
yowano? Ngu ngandiro: No ngu Anutro mande ketangga wesiyoro ero
endeyootenoku, nguro uri ma yowano. Ngu hamoo, no kingo ko tetenoku,
ngu Anutdo oni oni teweroyimboro ko teteno.

Pol Ngu Oni Simoo Barero Ko Oni Oruwo

19 Ngu ngandiro: No ye kandeyemonggo oo gura ma yootenoku, nguro
no oni guraro ko oni ma tero oorooteno. Ene no nenengombo ero, nguro
no oni bidodoboro ko oni tero ootooro, ngunonggo no oni simoo bare
oowooyingga nguya yoyootoowe, Krayisno ombuwanggo. 20 Ngundiro
nguro, Yuda oni doongeyemo ngu, no Yuda oni ngundiro tero oruwono.
Nguno ngu, no mete Yuda oni yoyowero ngundiro tewono. Oni gura
gura mamana mande ngu newendemo oorootenggoku, ngu doongeyemo,
no mamana mande ngu newendemo ootoowoodingowono. Ngu hamoo,
no ngu mamana mande newendemo ma oorooteno. Ene nondo oni
hoorooweyerootoowe, Krayisro nowoondoyemo hamoo tetoyi ngu, asa,
no mamana mande ngu newendemo mete uwano. 21 Oni sowe gidaregano
Mosesro mamana mande kini, ngu doongeyemo, no nguya mamana
mande kini ngundiro tunootewono. No nguno ngu, no mete oni mamana
mande kini, ngu Krayisro yoyoweroyi. Ene no Anutro mamana mande
ngu yokoro kini. Kini, no Krayisro mamana mande ngu newendemo
ootooro, ngunonggo oni mamana mande kini ngu yoyowero, ngundiro
tewono. 22 Oni nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, yanggangoye kini,
nguno no nguya oni yanggango kini ngundiro tunootewonoku ngu, no
mete oni yanggangoye kini ngu yoyoweroyimboro ngundiro tewono.
No kuri oni bidodoboro muriye yomukowonoku, nguno no oore bidodo
towoongoro, ngunonggo oni simoo bare gidarega yoyowano. 23 No ko nga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

bidodo Anutro mande keta ngaro tetenoku, ngu Yuda onino ko oni sowe gidaregano wesiyoro etenoku, nguro no eneya kumana gobooro yowato.

Noore Yanggango Kendutero Oororo, Uri Yowato

24 Ye bine kuri ingootenggo? Oni oowooyingga ebe dagadaga tero,
kendutetenggoku ngu, ene oni gurananggebo yanggango tero, bidodo
dagayeroro, uriyi yowo. Asa, ye nguya komo ko yanggango Anutdo ingooteku,
ngundiya teya ngu, asa, ye nguro uriyi hamoo yowanggo. 25 Oni ene
dobooyiboya ebe dagadaga tero ngu, oni enengo goweyimboro ingonduduni
ngu andangero yokoro, ene komo dobooyi dagaweroyi nguro nangge newende
ingoro, ngu tete. Ene ngundiro tero, nguno uriyi yowoku, ngu oo sodedo
biyomi yewa. Ene noorendo uriyingga yoweroyi, ngu biyomi yeweroyi kini.
Ngu sugi sugi oruwa. 26 No nenengombo ebe dagadaga nguno kendutetenoku
ngu, no doongene songo songo toongetero, ma kenduteteno. Kini, no Anutdo
rogoga yeyingo, nguno nangge no nenengo kenduteteno. 27 No gowenengga
nga yokootoowe, ngundo no ma sobonerowa. Kini, nenengombo gowene
sobowooro, ngunonggo Anutro mande wesiyoro onino ewano. No onino
mande wesiyoro etenoku, ngundo Anutnonggo ene uriyi gome ngu yowanggo.
No komo ingonda tero, no nguya nenengo kendutero, nguro no uri gome
yowano. No ko ngu ma tero ngu, asa, no ko nguro urini ma yowano.

Noore Towootowoono Soreweroyi, Nguro Ingonda Tewato

10 1 Ye dobookurine, nondo ngu ye komo ingoyi, ero eteno. Iserel
oni Igip mera yokoyingo, nguno noorengo osi sambanani ngu,
ene goboore newendemo oodoyi, goboore ngundo oore etuyeroyingo.
Ene bidodo Mosesya keyembo yade yade oorowutoyi, wendeyi kewooro
usowootoni, gide gide tetoni, nguwoore urooreyingo. Yo, oo ngu oni
etuyerooteku ngu Mosesro keyimo oni. 2 Ngu oni ngu bidodo Moses
keyoro, goboore newendekuri yade oororo, ko, wendeyino nguya, sono
kundingiyi ngu yoyingo. 3-4 Ene bidodo Anutro Yukambo oowaringga
sambononggo yunoyingongga, ngu neyingo. Ene bidodo enengo Yukambo
sonongga diginonggo yunoyingongga, ngu neroriyingo. Anut enengombo
digi newendemonggo sonongga ngu yeni tunooteyingo. Ngu digiga ngu,
Krayis. (Ngundiro nangge, Krayisdo ngu hoorooweyeroote). 5 Ene Anutdo
ngu oni nguro muriye biyomi nguro ma ingootoni, nguro oniku kingo
merako oruwonggoku, nguno oni oowooyingga kumoomukoyingo.

6 Yo, ene kuri kumooyingo ngu, ndawugaro nguro, ene oo biyomi ngu
kuri kenomayingoyingo. Ngu bidodo gabogaboyi ngundiro tunooteyingo,
nguno noore kenoro ingoro, noore oo biyomi nguro ma hahangero koyi
tewato. 7 Ene osi sambanani kewooroyemo oni gidaregado, godange anut
nguro murini keyoyingo. Ye komo godange anut nguro murini ngu ma
keyowero. Anutro mande ngundo eneya ngandiro nakangoyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Oni simoo bare ene bibitero, oowari sono nguya newero yokoro, ene ootoogero, yambo kunoburo tero, nguno sebobarese muri biyomi nguya teyingo. Eyingo. *(Eksodas / Kisim Bek 32:6)*

8 Ene kewooroyemo oni gidaregado kuri sebobarese muri biyomi teyingo, ngundiro nguro, oni simoo bare urungga oorengo (23,000) kumooyingo. Noore ngundiro muri biyomi, ngu komo ma keyoro tewato. 9 Kuri oni gidarega ene kewooroyemonggo, Anut towoongoro, weti mbumbuwa oowooyingga tetoyi, nguro Anutdo gumi yunoro, sire yeni tunootero, ngundo yokitoni, kumooyingo. Ngundiro nangge, noore nguya Anut towootowoongoro, weti mbumbuwa tetooye, ene nguro gumi yunowa, bine, ngundi kini. 10 Kurimi oni gidarega, ene kewooroyemonggo Anutya sanggiri mande ero boguboguwootoyi, nguro Engel onindo ngu oniku yureweroyimboro omburo, yudoyi kumooyingo. Ngundiro nangge, ye Anutya sanggiri mande mande ero ma boguboguwoowero.

11 Nga oo nga bidodo eneno kuri tunooteyingo, ngu oo gabogaboyi nangge, nguno noore kenowato. Nga mandega nga ngu, Anutro mandeno nakangoyingo, ngu noore etuyerooteku, nguno osi sambananimboro muriye biyomi, ngu ma keyowato. Ndadiro nguro, noore naru kini teweroyi namoko tetoni, nguno oorooteto. 12 Nguro ngu, oni enengomboro ingoya nguno yanggango dikaya, ene komo ingonda teyi! Ene yanggango ma dikaro ngu, ene mbumbuwano sorewa. 13 Towootowoo ngu kuri yeno tunootewoku ngu, ngu guradiro kini. Ngu towootowoo ngundiro, ngundo oni bidodomo tunootete. Ene Anutdo sumange teyunoro, newende hamoo oorengo yunooteku, nguro ngu towootowoo gura omburo, ngundo noorengo yanggangonani ngu ma dagaro, ureni uwa. Kini, ene towootowoo yeno tunootetoni ngu, Anutdo ye hoorooweyerowero oore yeni tunootetoni, ye towootowoo nguno yanggango dikawanggo.

Noore Anut Ko Yuka Biyomi Nguya Ma Keyowato

14 Nguro ngu, ye noro dobookurine oorengo, ye komo godange anut nguno yemboongeweroyi muringga, ngu kootu inoya sayi! 15 Ye ingonduduyedodo nguro, no yeno eteno. Yengombo komo noro mandene nga wirikoya ingoyi. 16 Nga Wayin tobaga nga ngu noorendo nero ngu, noore komo Krayisro sidu darowo yunowoku, ngundo noorengo weti mbumbuwa andangeyunootoni, nguro Anutno esosootero ingooteto. Noorendo oomanongoyingongga nga nero ngu, noore komo Krayisro goweyi nguya gobooro yowuruwooteto. Noore ngundiro tero, ngunonggo noore oni etuyerootetoku ngu, noore Krayisro nowoondonani hamoo tero, eneya yowuruwooteto. 17 Nguro ngu, noore gowenani guradiro guradiro, ene noore oomanongoyingo guranangge ngu netetoku, nguro noore Krayisya gowenani guranangge tunooteteto.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

18 Ye Iserel oniro muriye ingoyi. Oni ene Anutno wooro yero, nguro
ooyi nero ngu, ene ngu nomboga nguno Anutya yowuruwooyingo.
19 Nondo ndawu oogaro eteno? Godange anut ngu, Anut hamoo bine,
ngundi godange anutno wooro yeyingo nguro oowari ngu yanggango,
bine? Kini, no ngundiro ma eyingo. 20 Kini, no ngandiro eteno. Oni sowe
gidaregado hamoo oono wooro yetenggoku ngu, ene oombooro biyomimo
wooro yetenggo. Ene Anut hamoo nguno wooro ma yetenggo. Nguro ye
nguya oombooro biyomi nguno ma yowuruwoowero, ero ingooteno. 21 Ye
Anut Oo Bidodo Simburi nguro tobano sono nero, ngunonggo oombooro
biyomimboro tobano sono nguya neweroyi nguya erereremo kini. Ngundiro
nangge, ye Anut Oo Bidodo Simburi nguro oowari nero, ko oombooro
biyomimo wooro yeyingo nguro oowari nguya yowuruwooro neweroyi,
erereremo kini, ero ingooteno. 22 Noore bine, Anut Oo Bidodo Simburi
Simbunani nguro newende yeyi, nooreya sanggisanggiri teni, ero
tetenggo, bine? Noorengo yanggangonani, ngundo enengo yanggangoni
ngu dagateto, bine? Hamoo oorengo kini.

Suwooyi Sano Noore Anutro Bingami Okoororuwato

23 Ngu oni gidarega ngundo etenggo. Oo bidodo noore mete tewato,
etenggo. Ene oo gidarega ngundo Kristen oni hoorooweyeroro,
nowoondoye yanggango ma teyunowa. 24 Oni gurado, enengo nangge
gome oruweroyimboro, ma ingowero. Kini, ene komo oni gidaregaro
ingondudu teyi.

25 Oo nusako Situwa yanonggo uriyoro, yoro mayetenggoku, ngu mete
neyi. Yengo ingondudu urungga ingoyingo tegedodo tero, sumoo sumoo
ma ewero. 26 Anutro mandeno ngandiro ete.

> Nga meranggano ngano, ko oo bidodo merako ngano oorootenggoku
> ngu, Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguromu nangge, ero
> eyingo. *(Sam 24:1)*

27 Ene oni gura Anutro newendemo hamoo kini, ngundo yeya oowari
newero, ye negoyerootoyiga ngu, ye mete eneya ooroya, ndawu
oowaringga yengo yeteku, ngu bidodo nemukoyi. Ye oowari nguro
ingoyingo tegedodo tero, sumoo sumoo ma ewero. 28 Ene oni gurado yeno
ero, nga nusako songgiwiga nga ngu, godange anutno wooro yeyingomu,
etoningga ngu, asa, ye komo ma newero. Ndadiro nguro, ngu oningga ko
ye nguya kuri ingootenggo. Nga oowaringga nga, onindo ngu godange
anutno yemboongeyingo, ero ingootenggo. Ngu oni, nguro ingoyingoni
tegedodo teweroyi, ngundiro nguro, ye komo oowari ma newero.
29 Nondo yengo ingoyingoye tegedodo teweroyi, nguro ma eteno. Kini,
nondo oni songo guraga nguro ingoyingoni tegedodo teweroyi, nguro
eteno. Ndadiro tero, oni gidaregado nondo murine tetenoku ngu, enengo
ingonduduyemonggo wirikootenggo? Kini. 30 Ene no Anutno esosootero,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oo ngu newano. Ndawugaro oni gurado nondo oo tewonoku, nguro kootunesina mande biyomi ewa? Ngu muri nenengo kini.

31 Ene ye oo nero sono nero, nguno oo tetenggoku, ngu bidodomo, ye Anutro oowooyi bingami duridarinidodo teyinoyi. 32 Ye komo Yuda oni, oni sowe gidarega, ko Kristen oni simoo bare nguya nowoondoye ma yeyi, ene buribari ingoro, ene weti mbumbuwano sorewanggo. 33 Oo bidodomo no ko tetenoku, ngu oni bidodo, noro murine, nguro gome ingoyi, ero teteno. No nenengo yomosinerowero kongga ma teteno. Kini, no oni bidodo yomosiyerowero ko tetenoku, nguno Anutdo ene ko yoyowa. Yo, ye noro murine ngu keyootoyi, nondo Krayisro murini keyootenoku, ngandiya teyi!

Baredo Tabaye Doobengoweroyi, Nguro Murini

11 1-2 Ye suwooyi sano noro ingondudune ingoro, mandene ero yunowonoku, ngu gome yoro dowooro keyootenggo. Ngundiro nguro, no yengo oowooye bingamiye, ero okooteno.

3 Ene nondo ye nga mandega nga ingoyi, ero ingooteno. Oni bidodoboro tabangoye ngu Krayis; baredoro tabangoye ngu enengo kamesumooye; Krayisro tabango ngu Anut. 4 Simoondo tabaye doobengoro ngunonggo yemboongewero, ngundi, Anutro mande wesiyoro ero ngu, asa, enengo Urungga Anutro bingami ma okooro etenggo. 5 Ngundiro nangge, bare gurado enengo tabango ma doobengoro, ene yowuru yano yemboongewero, ngundi, Anutro mande wesiyoro ewaku ngu, ngundo enengo kameyi oyimo inoyingo. Ene tabango uyi toongooyingo ngundiro oyimododo tewa.[a] 6 Ene bare tabango ma doobengoyingo ngu, asa, ene komo tabango uyi ngu toongootoningga ootuteni. Ene barega ngu enengo uyi toongootoni, ootuteweroyi, nguro oyimongootoningga ngu, ene komo tabango doobengoni. 7 Simoondo ngu ene tabango ma doobengowa. Ndadiro nguro, simoo ngu Anut kirarongo, ngu Anutro duridarini. Bare ngu enengo kameyimboro duridarini, nguro ene tabango doobengowa.

8 Yo, Anutdo simoo yeyingo ngu, bare goweyi gumimbo ma yeyingo. Kini, bare ngu simoo goweyi gumimbo yeyingo. 9 Anutdo bare yero nguro ingoro, simoondo hoorooweni, ero simoo ma yeyingo. Kini, Anutdo simoo yero, nguro ingoro, ene baredo simoo hoorooweni, ero yeyingo. 10 Ngundiro nguro, bare ngu ene komo tabangomo sunggi yero tabango doobengoro, oni simoo bare etuyerooteku, ngu ene kameyi newendemo ooroote. Ngu muringga nguno ngu, Sambono Engel, onindo nguya sunggiga ngu kenoro ingowanggo.

11 Ene Urungga Oo Bidodo Simburi Yisas, nguro murinimo ngu, baredo simoo hooroowero oodoni, ko simoondo bare hooroowero oruwa.

---

[a] **11:5** (Ye Korind yengo muriyemo ngu baredo yowuru yano uro, bibiteteku ngu kameyi newendemo oorooteku oni gidarega etuyerooteku, nguro ene tabango dobengooni).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

12 Kurimi, Anutdo bare ngu simoononggo yeyingo. Ene ataga ngu, simoo
ngu barenonggo tunootetenggo. Ene oo ngu bidodo Anut Oo Bidodo
Simburiga, ngunonggo tunootete.
13 Yengombo nga mandega nga wirikoyi. Ene baredo tabango ma
doobengoro Anutno yemboongero etoni, ngu muri metemi, bine? 14 Noore
oni simoo bare ngaro murinani ngu, oni enengombo ye etuyerooteku,
ngu ngandiro: Oni ene uyi soroyi, ngu gome nenengo kini. 15 Ene bare
uyi soroyingga ngu, enengo duridarini gome oorengo. Ndadiro nguro?
Anutdo tabango uyi soroyi inootoni, ngundo tabango doobengoni, ero
inoyingo. 16 Ene oni gurado baredo tabaye doobengoweroyi mande nga
gumi ewero ero ngu, ene ingoni. Noore Anutro Kristen simoo bareno
nguya muri gura kini, nga muringga nga nangge.

Ye Anut Ingonduduwooro Oowari Nero Ngu, Ye Muri Nenengo Ma Tetenggo

17 Asa, no mamana mande ye yunowero tetenoku nga, ene nondo yengo
oowooye bingamiye, ma ero okoowano. Ndadiro nguro, yengo yowuruno
yambo mande kundingiyi tetenggoku, nguno muri gome nenengo ma
tunootete. Kini, ye muri biyomi ngu tetenggo. 18 Koretero, no nguro
ewero. Ye Kristen yowuruno, ye usowooro wata songo songo tetenggo. No
mande ngundiro ingowonoku, ngu mande gumi hamoo ko gumi hamoo
kini, bine. 19 Yo, hamoo, oni ene muri nenengo keyootenggoku, ngundo
oni muri biyomi tetenggoku nguya gobooro ma yowuruwooro oruwero.
Ndadiro nguro, ene komo songo tunoo ootooya, ngunonggo muri nenengo
ngu dobookuriye etuyeroyi. 20-21 Ye yowuruwootenggoku naruno,
ye bidodo oowari nero, Anut Oo Bidodo Simburi Simbunanimboro
ingondudu teweroyimboro, ye Anutno hamoo ma ingootenggo. Kini, ye
bidodo songo songo sodedomangge yengo oowari yoya neyi. Ngundiro
nguro, gura ene oodoro kumooro oodoni, gurado ngu ene Wayin sonoyi
gome gome nero, nguro wenonoro oorootenggo. Yengo muriye ngu
nenengo kini. 22 Ye bine, yengo yaye kini, ye nguno oowari sono oo
ngu neweroyi ngu kini, bine? Ngundi ye bine, ingootenggoku, Anutro
oni simoo bare ene oo kini, ngu yendo oyimo ma yunowanggo? Nondo
ndadiro ewano? Nondo oo nguro ye oowooye bingami, eya okoowe? Kini,
ngu oo nguro nondo ye oowooye bingamiye, ma ero okoowano. Hamoo
oorengo kini!

Oo Bidodo Simburi Yisas, Ngundo Oowari Kundingiyi Ngu Yunoyingo

23-24 Nga mandega nga ye kuri yunowonoku ngu, nondo Oo Bidodo
Simburiga, ngunonggo yoro ye yunowono. Ngu mandega ngu ngandiro:
suwoono Yudasdo Yisas mundi oni kandeyemo yeyingo. Ngu suwoonggano
nguno, Oo Bidodo Simburi Yisas, ngundo oomanongoyingo yoro dowooro,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutno esosootero, oosowooro eyingo. Nga ooga nga ngu, nenengo gowene. Nondo ye hoorooweyeroyingo yunooteno. Ye ngundiro tero ngu, ye komo noro ingondudu teroruwanggo, eyingo. 25 Oowari nemukoro, asa, Wayin sono tobagaku yoro dowooro eyingo. Nga tobaga nga ngu, Anutya sunggi mande keta ero noro sidu darone ngundo gosiyooteno. Ye suwooyi sano ngandiya neya ngu, ye komo noro ingondudu teroruwanggo. Eyingo. 26 Ngu ngandiro: ye suwooyi sano nga oomanongoyingongga nga nero, ko nga tobaga ngano sono nero, Oo Bidodo Simburi Simbunani kumooyingo, nguro mandeni ero wesiyoro ingoro eroruwanggo. Ye ngundiro nangge tero, soweyoro yade oororo, ene ombuweroyi narunggano, nguno nangge wenga kinitewa.

Anut Oo Bidodo Simburi, Nguro Oowari Yomburiyoro Ngu, Ene Gumi Ogingododo

27 Asa, oni gura enengo ingonduduni ma yomosiyoro, ene ngunonggo oomanongoyingo nga nero, ngunonggo sono tobaga nga kingo yoro nero ngu, ene Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas, ngundo enengo kumooyingo, nguro ingondudu ma tero ngunonggo neteku, asa, ene weti mbumbuwadodo tete. 28 Oni ene komo enengo newende gome wirikoya ingoya yomosiyoya ngu, asa, ene mete oomanongoyingo nga neya, sono nguya nga tobagano ngano neni. 29 Ndadiro nguro, oni ene oo neweroyi naruno, oni ene oomanongoyingo ngu sono tobaga nguya nero, nguno ene Yisas Oo Bidodo Simburi, nguro goweyi, sidudaroni noorengo yunoyingo nguro ma ingoro neteku ngu, asa, nguno ngu, Anut ene kowuri inowa. 30 Ngu muringgano nguno nangge, simoo bare oowooyingga ye kewooroyemo nguno yanggangoye kini, ene sayidodo tero, oni oowooyingga kuri kumoomukowonggo. 31 Ene noorengombo nowoondonani koretero gome wirikoro yomosiyoro ngu, asa, ngu naruno, Yisas noorengo kumooyingo ngu ingoro, noore sono oowari nguya newatoku ngu, nooreno biyomi gura ma tunootewa. 32 Ene Oo Bidodo Simburi, ngundo noorengo murinani wirikoro, noorengo weti gumi biyomi, nguro mamanayerorooteku ngu, noore yooneneyeroote. Ndawugaro nguro, naru wengamo nguno, noore weti mbumbuwadodo oni nguya ma oonootewato.

33 Asa, ye Kristen konebane, ye Yisas nguro oowari kundingiyi ngu newero yowuruwooro ngu, asa, ye komo dobookuriye soboyeroyi. 34 Ene oni gura oodoro kumooya ngu, ene komo enengo yano oowari neni. Kinitetoni ngu, yengo yowuru ngundo yomburiyerowa. Asa, no mande gumi ooroote. Ene kootuyisina, nondo yeno mayero, nguno oo gidareboro mande ero yomosiyoro yunowano.

Anutro Yuka Kundingiyi Ngundo Oo Duwoo Gura Gura Yunoote

12 1 Ye Kristen oni dobookurine, no ngandiro ingooteno. Yendo Yuka Kundingiyimbo oo duwoo yunooteku, ngu yanggangoni guradiro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

guradiro oni ko teweroyimboro yunoyingo, nguro ye ma kakabetewero.
Nondo ye komo Yukaro mandeni nga hamoo ingoyi, ero ingooteno. 2 Ye
ingootenggo. Ye kuri Kristen ma teyingomo, ngu naruno nguno, godange
oombooro mandeye kini, ngundo ye yowoosooro oorowutoyi, ye ngu
keyeroro, muri biyomimo endeyoyingo. 3 Arisa, nondo ye nenengo ingoyi,
ero eteno. Ene Anutro Yuka Kundingiyi oni gurano oodoni, ngu oningga
ngundo ene sanggiri tero, Yisas yomburiyowero mande biyomi hamoo ma
ewanggo. Ngundiro nangge, oni ene Anutro Yuka Kundingiyi kini ngu,
ene ngandiro ma ero ewa. Yisas ngu ene Oo Bidodo Simburi Simbunani,
eweroyi nguya ereremo kini. Ero eyingo.

4 Yuka Kundingiyimbo kingo oo duwoo yunooteku, ngu yanggangoni
guradiro guradiro, oni ko teweroyimboro yunoote. Ene Yuka Kundingiyingga
ngu guranangge ooroote. 5 Noore oni hoorooweyeroweroyi koyi tetetoku, ngu
ooreyi guradiro guradiro. Ene Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu guranangge
ooroote. 6 Ko teweroyi ingoyingo gura gura, ngu Anut gurananggega, ngundo
nangge oni yanggango yunootoni, ene ngunonggo Krayisro koni bidodo mete
temukororuwanggo. 7 Anutro Yuka Kundingiyi, ngundo Kristen oni bidodoboro
yanggangoye guradiro guradiro ko teweroyimboro yeni tunootetoni, nguro
ene mete Kristen dobookuriye bidodo gome hoorooweyerowanggo. 8 Yo, ngu
Anutro Yukangga, ngundo oni gura yanggango ko teweroyimboro yunootoni,
ene ingoyingo urungga oorengo yoro, ngunonggo ene mete onino mande
wesiyoro gome etuyeroote. Ngu Anutro Yukangga, ngundo nangge oni gura
Anutro ingoyingoni urungga inootoni, nguro Anutdo ndawu ooga tewoku,
ko tewaku nguya, ngu mete gome oorengo ingoote. Ngu, Anutro Yukani
gurananggega, ngundo nangge yanggango, ngundiro ngu, oni yunoote.
9 Ngundiro nangge, oni gura ngu Anutro Yukangga, nguno ene newende
hamoo teyingongga, ngu yanggango yoote. Ngu Yukangga, nguno nangge,
oni gurado ngu ene sayi oni yomosiyeroweroyi, nguro ingoyingo ngu yoote.
10 Ngundiro nangge, oni gurado ngu ene muri songo oorengo gura, onindo ma
teweroyi, ngu teweroyimboro ingoyingo yoote. Gurado ngu, ene Anutro mande
ero wesiyoro eweroyimboro ingoyingo yoote. Gurado ngu, ene Yuka gura
gura wirikoweroyi, Anutro Yukani ngundi mera ngaro yuka biyomi, nguro
ingoyingo yoote. Gurado ngu, ene mande bungeyi gurano mande eweroyi ngu
yoote. Gurado ngu, mande bungeyi gurano mande ingoro, yowoorengowero
damoni eweroyi, ngu ingoote. 11 Ngu Yuka Kundingiyi gurananggega, ngundo
nangge, ngu ko oo ngu bidodo yeni tunootete. Enengo oo teweroyi ingooteku,
ngundo oni hoorooweyeroweroyimboro, ko ngundiro songo songo bayetero,
enengo oni simoo bare duwoo oorengo ngundiro yunoote.

Noore Kristen Oni Ngu Gowenani Guranangge

12 Oniro goweyi guranangge nangge oorooteku ngu, ene sosi sosi
oowooyingga oorootenggo. Noore Kristen oni oowooyingga oorengo,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ene noore bidodo Krayisno ngu wata guranangge. 13 Yo, ngu noore oni
oowooyingga. Noore Yuda oni gidarega, oni sowe gidarega, kingo kirikiri
oni gidarega, ko noore oni gidarega enengombo enengo sobowooro
oorootetoku ngu. Ene onindo noore sono kundingiyi gimuyingo ngu,
Anutdo noore yoyeni, wata guranangge tunooteyingo. Yo, Anutdo
enengo Yukani, noore eneno nowoondonane hamoo teyingomu, ngudodo
yunoyingo.
14 Noore ingooteto. Goweyiboro sosi guranangge kini. Kini, goweyiboro
sosi sosi ngu oowooyingga oorengo. 15 Ene oni keyimbo, ewa. No kandeyi
kini, nguro no goweyiboro sosi kini, ero songo ma oruwa, eyingo.
Kini, ene komo goweyiboya guranangge ooroote. 16 Ngundiro nangge,
sodeyibo, ewa. No doongeyi kini, nguro no goweyiboro sosi kini, ero
songo besero ma oruwa, eyingo. Kini, ene komo goweyiboya guranangge
ooroote. 17 Ene goweyi ngu bidodo doongeyi nangge ngu, ene ndadiro
tero, mande ingowa? Ene goweyi ngu sodeyi nangge, ngu ndadiro tero,
oo ndindingo ngu ingowa? 18 Ene ngundiro nguya kini. Anut enengo oo
teweroyi ingooteku, ngunonggo goweyiboro sosi sosi songo songo, enengo
musiyomo musiyomo yetoni, dowooro, nguno nangge oorootenggo. 19 Sosi
guranangge goweyimo oruwaku ngu, asa, nguro goweyi ndano? Ngu
goweyi kini. 20 Ngu ngandiro: Goweyeboro sosi sosi oowooyingga, ene
sosi ngu yowuruwootoyi, goweyi guranangge tunootete.
21 Doongeyimbo, kandeyiboya ngandiro hamoo ma ewa. Doongengge
ma oodoyi ngu, noso nangge mete gome oodoowe, eyingo. Tabangombo
keyimboya ma ewa. Ge ma oodoyi, ngu noso nangge mete gome
oodoowe, eyingo. 22 Ene ngandiro nguya kini. Goweyiboro sosi gura gura
ngu yanggangoni kini, ene komo enengo ko tetenggo. Kinitetoyi ngu, asa,
goweyi nguya metemi kini oruwa. 23 Goweyiboro sosi gumi onindo nguro
ma ingooteku, ene nguya ko tetenggo. Goweyiboro sosi oni doongeyimo
oyimododo, nguro ene gome doobengoote. 24 Goweyiboro sosi oni
doongeyimo tunoo oorooteku, nguro ma ingoote. Ene Anutdo goweyi ngu
bidodo yemukoyingo, ngu sosi gidega ngu oowooyi bingamini kini ngu,
Anutdo yeni bingamiyedodo tunootete. 25 Anutdo ngundiro yoyeyingo.
Nguro goweyi ngu, oososowooro ma sawanggo. Kini, goweye sosi ngu
bidodo ebe sobosobo tero, koye guranangge tewanggo. 26 Ngundiro
nguro, goweyi gumisina ogingo ingootoni ngu, goweyiboro sosi ngu
bidodo ogingo ingowanggo. Ngundiro nangge, sosi gura oowooyi
bingamidodo tetoni ngu, goweyiboro sosi sosi ngu bidodo, nguro oni oni
tewanggo.
27 Nguro ngu, ye bidodo ngu Krayisya gobooro oorootenggoku, ene
ye bidodo koye guradiro guradiro tero, nguno Kristen dobookuriye
enengo nowoondoye hamoo teyingo ngu yanggango teyunoweroyimboro.
28 Anutdo enengo oni simoo bare ngandiro hoorooweyeroyingo ko ero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yunoyingo. Koretero ngu, Aposel koyi; erayayiga ngu Anutro ingondudu eyingo oni, nguro koyi; kabusayiga ngu oo nakangoro etuyeroyingo oni, nguro koyi; kootu ngu muri songo gura onindo ma teweroyi ngu teweroyi, nguro koyi; sayi oni yomosiyeroyingo oni, nguro koyi; hoorooweyeroyingo oni, nguro koyi; ko bidodoboro sobowooweroyi, nguro koyi; ko wenga Anutdo ngu mande bungeyi gura gurano mande eweroyi onino yunoyingo. 29-30 Ene ngu bidodo Aposel oni, bine? Ngundi ene bidodo Anutro mande wesiyoro eweroyi oni, bine? Ngundi ene bidodo oo nakangoro etuyeroyingo oni, bine? Ngundi ene bidodo onindo oo ma teweroyimu ngu teweroyi yanggangoyedodo, bine? Ngundi ene bidodo sayi oni yomosiyerowero yanggangoyedodo, bine? Ngundi ene bidodo mande bungeyi gura gurano mande eweroyi oni, bine? Ngundi ene bidodo mete mande ingoro yowoorengoro eweroyi oni, bine? Ngundiro nguya kini. 31 Ene ye komo hoorooweyeroweroyi ko oo duwoo yanggangonidodo ngu yowero ngu, ye komo hahangero ngu yowanggo. Ene nondo oore gome gura, oore gidega dagayerooteku, ngu etuyerowano.

Nowoondoyi Teweroyi Nguro Murini

13 1 Ene oo koreteyingo oorengo ngu oni songomboro nowoondoyi teweroyi. Yo, nondo oniro mande bungeyi gura gurano mande ewanoku ngu, Engel oniro mande nguya ero ngu, ene no nowoondoyi teweroyi muringga, ngu nono kini ngu, no kingo soguru, giramu manggowo ngguyi urungga uteku, ngundiro tewano. 2 Ngundiro nangge, no Anutro ingonduduni yootunoro eyingo oni, ngundiro mande ero, ngunonggo Anutro ingonduduni kombiteyingo mande, ngu bidodo wesiyoro ero, no ingoyingone nguya, urungga tetoni ngu; ngundi no nowoondonemo hamoo teyingo ngu yanggangonedodo tetoni ngu, no mete yanggangonedodo teyingo. Ngunonggo mera puri wenggeremootoowe, andusina anduno oorowutoni ngu, ene nondo oniro nowoondoyi teweroyi muringga ngu nono ma oodoni ngu, asa, no ngu kingo goweyi nangge ngundiro tewano. 3 Ngundiro nangge, nondo nenengo oo bidodo angoyi oni bayetero yunomukoro yokoro ngu; ngundi no mande wesiyoro etenoku, ngaro mundi onindo sanggiri tero, gowenengga nga kayi ewanggoku ngu, ene nondo oniro nowoondoyi teweroyi muringga ngu, nono kini tetoni ngu, asa, no nguro uriyi ma yowano.

4 Oni ene newendemo nowoondoyi teweroyi muri ngu oodoni ngu, ngu ngandiro: ngu oningga ngu, ene oni songomboya siyero gome ootooro, ene sanggiri sodedo ma tewa. Dobookuriyibo ko nenengo ma tetoyi ngu, nguro gumi ma ero, ene hoorooweyerowa. Ene oni bidodoboro nowoondoyi tero hoorooweyerororuwa. Ene oni sitowiyedodo nguro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oo ma kenomayingoro, nguro newende biyomi ingoweroyi nguya kini. Ene enengo oowooyi bingami ero okooro, ko enengomboro ingootoni, yanggangonidodo ma tewa. 5 Yo, oni ene newendemo nowoondoyi teweroyi muri, ngu oodoni ngu, ngu ngandiro: oni ene oni bidodo doongeyemo muri nenengo kini, ngu nguno ma tewa. Ene enengo oo nguro nangge gome ma ingowa. Ene sodedo boguwooro sanggiri ma tewa. Enengo kowurini oni songombo teyinoyingo, nguro sugi ma ingoro dowoororuwa. 6 Yo, oni ene newendemo nowoondoyi teweroyi muri ngu oodoni ngu, ngu ngandiro: oni ene muri biyomi onindo teyingomu, nguro ma oni oni tewa. Kini, ene muri gome nenengo hamoo, nguro nangge oni oni tewa. 7 Yo, oni ene newendemo nowoondoyi teweroyi muri ngu oodoni ngu, ngu ngandiro: oni ene oni songombo biyomi teyinoro, mande biyobiyomi eneya etoyi, ene nguro gumi ma ewa. Ene oo bidodomo newendemo hamoo tewa. Ene oo gome metemi nguro doongetero, sobowooro oruwa. Ene ko bidodomo ngu yanggango tero oode temukowa.

8 Nowoondoyi teweroyi muri ngu hamoo oorengo ma kinitewa. Anutro ingonduduni eweroyi muringga ngu kinitewa. Mande mebuyi gura gura nguya kinitewa. Ingondudu tero, ingoyingo yoweroyi nguya kinitewa. 9 Ngu ndadiro: ataga ngu, noore ingoyingo nguya, ko Anutro mandeni gumi nangge ingoro, Anutro mandeni nguromu gumi nangge, ero wesiyooteto. 10 Ene Anutdo kootuyisina oo bidodo metemi yeni tunootemukoweroyi naruwo ombutoni ngu, asa, ngu naruno ngu, ye oo bidodo tunoo oorengo ingomukowanggo.

11 Ngundiro nangge, kurimi no simooye bodaga oode, ngu naruno, no simooyemboro mande eteku, ngundiro ero, ko ingoyingo nguya simooye bodagado ingooteku, ngundiro tewono. Ene no oni urungga teyingo naruno, no buniyomboro ingondudu muri ngu yokowono. 12 Yo, ataga Anutdo nooreno ndawu ooga teyunowaku, noore nenengo oorengo ma ingooteto. Ngundiro nangge, noore ookomboni biyomimo kenoro ingootetoku ngu, gabogabonani nenengo kini. Ene Anutdo oo bidodo yeni kiniteweroyi naruno ngu, asa, ngu naruno, noore oo bidodo ingomukowatoku, ngundiro nangge, ataga Anutdo noorengo murinani kenoro ingomukoote. Ene kootuyisina ngu, noore Anut omukumundoongo ngu nenengo oorengo kenowato. 13 Ene suwooyi sano nga oo kabusaga nga oorootenggoku, ngu ngandiro: nowoondoyemo hamoo teweroyi muri, Anut sobowooro oruweroyi muri, ko nowoondoyi teweroyi muri, nga oo kabusaga ngaromu gura koreteyingo ngu onino nowoondoyi teweroyi muringga, ngundo dagayeroro koretero ooroote.

Yuka Kundingiyimboro Oo Duwoo Ombute

14 1 Ye komo yanggango yeya oni simoo bareno nowoondoyi teweroyi muringga, ngu yoya teyi. Ngundiya teya, ngunonggo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yengo nowoondoye ngu Yuka Kundingiyimboro mande murini kingo duwoo yoweroyi, nguro nowoondoye bidodo hahangeya oriyi. Ene kingo duwoo yoweroyi oo koreteyingo, ngu Anutro ingonduduni wesiyoro eweroyiga, nguro koyi yanggango teweroyi. 2 Yo, Yuka kundingiyimbo mande gura oni gurano inootoni, ene ngunonggo mande eteku, ngu oni songomo ma ero, ene Anutno mande ete. Nguro ngu, oni gurado enengo mandeni ngu ma ingootenggo. Yuka kundingiyimboro yanggangoni, ngunonggo ene mande kuri kombiteyingo oruwoku, ngu ete. 3 Ene oni Anutro mande ero, wesiyoro etuyerooteku oningga, nguro mandeni, ngundo oni nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yeni yanggango yete. Mande ngundo oni nowoondoye yoyeni, gome oni oni tero, nowoondoye yeni imakero oorootenggo. 4 Oni ene Yuka Kundingiyimonggo bungeyi gurano mande eteku, ngu oni songo ma ingootenggoku mandega, ngundo enengo newende yeni yanggango yete. Ene oni Anutro ingonduduni wesiyoro eteku, ngundo Anutro oni simoo bare yoyeni, yanggango yetenggo. 5 Nondo yeya ngandiro ingooteno. Nondo ye bidodo Yukambo mande bungeyi yunooteku, ngunonggo mande eyi, ero nguro ingooteno. Ene Anutro ingonduduni wesiyoro etuyeroweroyi kongga ngu, nondo ye komo ngu teyi, ero nguro gome ingooteno. Oni ene mande bungeyi gurano mande ero, ene mandega ngu ma yowoorengowaku ngu, asa, Kristen oni simoo bare mande, nguno yanggango ma yowanggo. Ene Yuka Kundingiyimbo mande bungeyi yunooteku, nguno Anutro mande wesiyoro etoni, oni gurado Anutro mandega nguro muri yowoorengoro ewaku, ngu gome. Ene oni Anutro ingonduduni yootunoro eteku oningga, ngundo Yukambo mande bungeyi gura inootoni eteku, ngu dagayeroote. 6 Ye Kristen dobookurine, ene no yeno oororo, Yuka Kundingiyimbo mande bungeyi guranonggo mande ewanoku, nguno Anutro murini mande keta ngu ma etuyeroro, ingoyingododo teweroyi, ko oo gura gura nguya, ma etuyerowanoku ngu, ndawu oogano, ye hoorooweyerowano? No ye ma hoorooweyeroyingo.

7 Sumbi oobo yambo ureweroyi ngu oni bungeye kini, ene onindo mete uwooweroyi. Ngundiro oo ngundo ngguyi nenengo ma utoni ngu, asa, ndadiro tero, noore oo dogi, woonggu nguro ngguyi nenengo oorengo ingowato? Noore nenengo ma tewato. 8 Giramu utoro sawawa nenengo ma utoyi ngu, onendo me idi sangga tero yomosiyowa? Ngu metemi kini. 9 Ye nguya ngundiro nangge, mande bungeyi songo gura oni ma ingootenggoku, ngunonggo Anutro mandeni wesiyoro ewanggoku ngu, ndadiro tero, mandega nguro muri gome nenengo oorengo ingowanggo? Kini, gengo mandegega ngu kingo ngguyi nangge. 10 Ngu hamoo, mande bungeyi gura gura mera nga bidodomo oorootenggo. Mande ngu bidodo murinidodo ooroote. 11 Asa, no oni guraro mandeningga eteku, nguro muri ma ingootoowe ngu, ene mandeni gura eteno, ero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ingowa. Nguro no nguya ingowano. Nga oningga nga ngu, ende gura oni
ngundi mera gura oni, ero ingowano. 12 Ye nguya ngundiro nangge. Ye
Yuka Kundingiyi, nguro oo kingo duwoo yoweroyiga, nguro hahangero
ingootenggoku, nguno ngu, ye komo Yuka Kundingiyi sumoo inootoyi,
ye kingo oo duwoo ngu yunootoni, ngundo Kristen oni simoo bare ngu
hoorooweyerootoyi, nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggango
tunootewanggo.
13 Ngundiro nguro, oni gura Yuka Kundingiyimbo mande bungeyi
songo inootoni, eteku ngu, ene komo Anutno yemboongetoni ngu,
Anutdo yanggango inootoni, ene ngunonggo mande ngu yowoorengoro,
muri nenengo wesiyoro ewa. 14 No Yuka Kundingiyi mande bungeyi
guraro Anutno yemboongewanoku ngu, noro nowoondone, ngundo
yemboongeteku ngu, ene noro ingondudune, ngundo ndadiro
nowoondonemo eteku, ngu ma ingoote. 15 Ngundiro nguro, no
ndadiro tewano? Noro nowoondonemonggo yemboongetoni ngu,
komo ingondudune nguya yemboongewa. Noro nowoondonemonggo
yambo udoni ngu, komo ingondudune nguya yambo urewa. 16 Ndawu
narunggano, gengo Yuka Kundingiyi ngundo mandega, nguno
nangge Anutno esosootetoni, oni gurado ngu mandega gedo Anutno
esosootewoku, ngu ingoro ngu, ndadiro tero, enendo hamoo ero ewa?
Ene ereremo kini. Ndadiro nguro, gedo mande bungeyingga eteku
ngu, ene ma ingoyingo. 17 Gedo Yukambo mande Anutno esosooteteku
ngu mete, ene oni guraga, nguro newende ngu, gedo yanggango ma
teyinoyingo. 18 Nondo ye bidodo dagayeroro, Yuka Kundingiyimonggo
mande bungeyi gura gurano mande eteno. Nguro, no Anutno
esosooteteno. 19 Ene Kristen oni simoo barero yowuruno ngu, no mande
bungoo bodaga nangge ewero ingondudu tero oorootenoku, nguno oni
gidarega etuyerootoowe, oni gome ingootenggo. Yo, oni mande bungeyi
ingootenggoku, nguno mande ootuwoo etenoku, ngundo bungeyi gurano
mande piru simoo bare ma ingootenggokuno etenoku, ngu dagate.
20 Ye Kristen dobookurine, yengo ingonduduyemonggo simooye bobodi
nguro ingondudu, ngundiro ma ingoro oruwero. Kini, yengo ingonduduye
ngu, ye komo oni urungga teya oriyi. Ene ye buniyo bobodi nguro
ingoyingo gurananggega ngu keyoyi. Ngu ngandiro: ene muri biyomi
ngu tewero ma ingootenggoku, nguro ye nguya ngu keyoyi. 21 Anutro
mamana mandeno ngandiro nakangoyingo.

> Nondo mande songo eyingo oni ngundo, manggoyebo nga oni simoo
> bare nga mande ero etuyerowano. Ene noro manggone ma keyoro,
> mandene ma ingowanggo. Oo Bidodo Simburi, ngundo ngundiro,
> ero eyingo. *(Ayisaya 28:11,12; Dutoronomi / Lo 28:49)*

22 Nguro ngu, noore ingowato. Yukambo mande bungeyi songo gurano
mande eweroyi, ngu oni nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu ma

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

etuyeroote. Kini, ngu mande muringga, ngundo ngu, oni nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ngu oni nguno Anutro yanggangoni etuyeroote. Ene Anutro mande muri wesiyoro eweroyi, ngu oni nowoondoyemo hamoo kini, ngu ma etuyeroote. Kini, oni Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu mande muri nenengo etuyeroote.

23 Nguro ngu, Kristen oni simoo bare bidodo yowuruwooro ngu, ye bidodo Anutro Yukano mande songo songo etoyi ngu, oni amana gura, ngundi oni ene Anutro newendemo hamoo ma teyingo nguno mayero, mande bungeyi gura gura ingoro ewanggo. Ye bine, mboorombo yoyoote? Ngundiro ero eyingo. 24 Ene ye bidodo Anutro ingonduduni wesiyoro etenggoku, nguno oni gura newendemo hamoo kini, ngundi, oni Anutro mande gome ma ingooteku, ngundo ye kewooroyemo uro yengo mande ingoro oodoni, yengo mandeyega etenggoku, ngundo ngu oni nguro weti mbumbuwani etungootoni, nguno enengo biyomini ngu, bidodomo tunoo oorengo ingomukowa. 25 Ngundiro ingoro, mande murini biyomi bidodo ngu newendemo kombitero oorooteku, ngu yeni tunootetoni, nguro ene yowoorengoro, Anutno boodoo oondookero, Anut bingami ero okooro ewa. Hamoo oorengo, Anut ye kewooroyemo oorooteku nga! Ero ewa.

Anutno Yambo Mande Tewero, Ngu Nenengo Oorengo Teweroyi

26 Nguro ngu, ye Kristen konebane, ye komo ndadiro tewanggo? Ye yowuru tero ngu, ye bidodo koyedodo. Oni gurado yambododo, gurado ngu mande onino ero etuyeroweroyi, oni gurado ngu, Anutro murini keta yootunoro eweroyi, oni gurado ngu, Anutro Yukano mande bungeyi songomonggo mande eweroyi, oni gurado ngu, mandega ngu muri yowoorengoro eweroyi oruwanggo. Ko nga bidodomo, ye komo hoorooweyerootoyi, nguro Kristen oni simoo bare ngu nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggango tunootewanggo. 27 Ene oni gidarega, Yuka Kundingiyimbo mande bungeyi gura gurano mande ewero ngu, mete oni eraya, ngundi kabusa nangge mande ewanggo. Oni gurado koretero etoningga ngu, asa, oni gurado komo mandeni yowoorengoya eni. Mande emukootoni ngu, asa, oni erayaga, ngu enebana mande etoni, asa, oni gurado mandeni yowoorengoya eni. Ngundiro nangge, oni kabusayiga ngu enebana ngu keyoya ngundiya teni. 28 Ene oni gurado oni gura mande songo eweroyiga, ngu oni gurado mandeni ma yowoorengoweroyi tetoni ngu, asa, ene simoo barero yowuru nguno mande ma ewero. Kini, ene komo neneteya ootooya, enengo ingonduduno nangge Anutya mande eri. 29 Oni Anutro mande yunowoku, ngu ero wesiyoro etuyeroweroyi oni ngu, oni eraya ngundi kabusa ngu mete mande ewanggo. Oni gidarega ngu, ene mande etenggoku, ngu wirikoro ingowanggo. Mande ngu Anutro mande bine, ngundi enengo mande kini bine etenggo? Ero wirikoyerowanggo. 30 Ene oni gura bibitero oodoni, Anutdo mande gura

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

etungootoni ngu, asa, oni koretero mande erorooteku, ngu ene komo
nenetero bibitetoni, oni kootungga Anutdo mande inowoku, ngu enebana
mande eni. 31 Ngundiro muringgano nguno, ye bidodo songo songomo,
mete Anutro mandeni wesiyoro ewanggo. Ngundiro muringga, nguno
ye bidodo ingoyingo yoro, asa, ye yanggangododo tewanggo. 32 Anutdo
mande gura wesiyoro eweroyi oni gura, newendemo yetoningga ngu, asa,
ngu oningga ngundo enengo naruno mandeni mete eni. Ene enengombo,
enengo naruni ngu wirikoya sobowooni. 33 Yo, Anutdo enengo ko ngu
bidodo nenengo oorengo tete. Ene ko oo buribari ma tete. Ngundiro
nangge, noore nguya nowoondonani guranangge yero, ko gobooro
metemi nenengo tewato.

34 Bare ngu Kristen oniro yowuru bidodo nguno, ene komo neneteya
oriyi. Ene mande gura ma ewero. Mamana mandeno ngundiro eteku ngu,
bare ene tabango oni nowoondoyemo oriyi, ero eyingo. 35 Bare ene mande
gura gome ma ingoro ngu, asa, enengo yano enengo kamesumooyemo
sumoo etoyiga, nguno muri etoyi ingowanggo. Ene baredo Kristen simoo
barero yowuruno, mande eweroyi ngu nenengo kini. 36 Ye bine ngandiro
ingootenggo? Noorendo Anutro mande ngu simburi tero, ko, noorendo
nangge mande ngaro murini bidodo ingomukooteto. Ero ingootenggoku,
ngu hamoo oorengo kini.

37 Ene oni onendo Anutro mandeni nga wesiyoro eweroyi, ngundi
enendo Yuka Kundingiyimbo kingo oo duwoo yowoku, ngundo ene
komo ingoyi. Nga mandega nondo nakangootenoku nga ngu, Oo Bidodo
Simburi, nguro mamana mandeni. 38 Ene oni gura Anutro mamana
mande ma ingoro, keyowaku ngu, asa, ye nguya enengo mandeni ma
ingowero. 39 Arisa, ye Kristen konebane, ye komo Anutro mandeni nga
wesiyoro ero, etuyeroweroyi kongga, ngaro hahangeya, yanggango
teyi. Ngundiro nangge, ye Anutro Yukani nguro mande bungeyi gura
guranonggo mande eweroyi muringga, nguro roogo ma tewero. 40 Ye
Anutno yambo mande tewero ngu, ye komo oo bidodo teya, gome
yoonenengoya yeya, ngunonggo ye ko ngu enengo narunimo teyi.

Krayis Kumooro Ko Ootoogeyingo

15 1 Ye Kristen dobookurine, no yengo ingonduduye, ko
yokutuyerooteno. No Anutro mande keta gome nenengo kuri
etoowe, ingoro yowonggoku, ngu nowoondoyemo yanggango ooroote.
2 Ene nondo Anutro mande gome ketangga nga yeno ewonoku, ngu
gome dowoowanggoku, ngundo ye yoyoote. Ene ye mande ngaro
nowoondoyemo hamoo ma tetenggoku ngu, asa, ye oonootewanggo.

3 Nondo mande ye kuri yunowonoku ngu, ndawugaro nguro, no
komo ye tunoo oorengo ingootenggoku, ngu ingowero ngandiro
ero etuyerowono. Anutro mande nakayano ngandiro ete. Krayisdo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

noorengo bidodoboro weti mbumbuwanani andangeweroyimboro kumooyingo, ero nakangoyingo. 4 Krayis Yisas kumootoni, bingo yoro, mereno merengooyingo. Ene Anutro mande nakaya ngu keyoro, naru kabusagomo ko yokutuwootoni ootoogeyingo. 5 Ootoogero, Pita, oowooyi gura Sipas, ngu doongeyimo tunootero, kootuyisina, enengo kirikiri oni kande eraya kegidemboro erayaga (12), ngu doongeyemo nguya tunootetoni kenoyingo. 6 Kootuyisina, Yisas Krayisdo, Kristen oni dobookurinani urungga oorengo (500) dagaro, ngu doongeyemo tunootetoni kenoyingo. Ngu Kristen oni dobookurinani nguromu gidare oodoyi, gidare kuri kumooyingo.

7-8 Ngu naruno nguno, Yisas Krayisdo, Yemus doongeyimo tunootero, kootuyisina, Aposel oni bidodo doongeyemo nguya tunooteyingo. Kootuyisina, no doongenemo nguya, tunooteyingo. Ene nono ngu sodedo oorengo tunootetoni, kenoro, nowoondone yowoorengootoni, enengo ko oni teyingo.

9 No, ngu Aposel oni, nguro kewooroyemo oni owoorongo bodaga. Onindo noya Aposel eweroyi nguya kini. Ndadiro nguro, nondo kuri Anutro Kristen oni simoo bare yutoro yowoosooro, yomburiyeroro oruwono. 10 Ene Anutro sumangenimo, no ataga oorootenoku muringga nga ngu, no komo ngundiro oruwano. Anutdo sumangengga nunowoku ngu, nono engge urungga tunooteteku ngu, nguno no komo ko yanggango tero, Aposel oni gidarega dagayeroro ko tewono. Ene ko ngu nondo ma teteno. Kini, Anutro sumange ngu noya oodoni, ngunonggo no ko ngu teteno. 11 Nondo Anutro Mande Keta Mesarango yeno wesiyoro ewonoku, ngundi Aposel oni gidaregado ewonggoku ngu, ngu noore bidodo Anutro mande keta gomengga nga nangge yootunoro ewootoku, nguno ye kuri nowoondoyemo hamoo tewonggo.

Kootuyisina Oni Kumooyingo Ngu Bidodo Ko Ootoogewanggo

12 Yo, noorendo suwooyi sano Krayis ngu kumoononggo, Anutdo ko yokutuwootoni, ko keta ootoogeyingo, ero eteto. Ndawugaro ye kewooroyemo, ngunonggo oni gidaregado ngandiro etenggo. Oni kumooro ko ma ootoogewanggo. Ndawugaro ene ngundiro etenggo? 13 Ene oni kumoononggo ko ma ootoogeweroyi, ngu hamoo tetoni ngu, asa, Anutdo Krayis nguya, merenonggo ko ma yokutuwooro yeni ootoogeweroyi, eyingo. 14 Ngundiro nangge, kuri Anutdo Krayis hamoo ma yokutuwooyingo ngu, asa, nga mandega, noorendo ero koyi tetetoku, nga nguya nguro enggeni kini. Yengo nowoondoyemo hamoo teyingongga nguya enggeni kini. 15 Ngundiro tetoni ngu, arisa, noorendo Anutro mande etetoku nga, ngu godange mande. Ndadiro nguro, noorendo ngu kuri tunoo oorengo ngandiro ewooto. Krayis ngu, Anutdo kuri merenonggo yokutuwootoni, ko ootoogeyingo,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

eyingo. Ngu hamoo Anutdo oni kumooyingo ngu ma yokutuyeroweroyi ngu, asa, Anutdo Krayis nguya ma yokutuwootoni ootoogewa. 16 Yo, Anutdo oni kumooyingo ngu hamoo ma yokutuyeroweroyi ngu, arisa, noore komo ngundiro ewato. Anutdo Krayis nguya merenonggo ma yokutuwootoni, ootoogeyingo, ewato, eyingo. 17 Ene Anutdo kuri Krayis merenonggo hamoo ma yokutuwooyingo ngu, asa, yengo nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu kingo tetenggo. Ye ngu ataga yengo weti mbumbuwayemo nguno oorootenggo. 18 Asa, oni Krayisro nowoondoyemo hamoo tero kumoowonggoku ngu, ene nguya oonootero kinitewanggo. 19 Noore Krayisro nowoondonanimo hamoo tetoni, Krayis sobowooro ootooro, ngunonggo noore mera ngaro oo nguno keta oruweroyiga, nguno nangge oruwatoku ngu, asa, oni bidodo nowoondoyi urungga oorengo, noorengo teyunowanggo.

20 Ngundiro nguya kini. Ngu hamoo oorengo! Krayis ngu kumootoni, Anutdo kuri yokutuwooyingo! Yisas Krayis ngundo oni kumooyingo nguro koreteyunoro ootoogeyingo. Ngu ngandiro: Yisas ngu kono oowari koretero enggero mandoni yeteku, ngundiro teyingo. Yisas koretero ootoogeyingo, ngundiro oorengo Kristen oni nguya, kootuyisina hamoo oorengo ootoogewanggo. 21 Yo, oni gurado kuri kumoo muringga, ngu yeni tunooteyingo. Ngundiro nangge, oni gurado, ngu oni kumooyingo ngu yoyeni, ko ootoogeweroyi muringga, ngu yeni tunooteyingo. 22 Ngu ngandiro: Adamnonggo, ngu oni bidodo kumootenggo. Ngundiro nangge, Krayisnonggo, ngu enengo Kristen oni bidodo, ko keta ootoogewanggo. 23 Ngundiro tero, noore bidodo noorengo naruno songo songo ootoogewato. Koretero, Krayisdo ombutoni, ngu keyoro, Yisas Krayis sambo endemonggo ko ombuteku naruno, enengo oni simoo bare nguya ko keta ootoogewanggo.

24 Ngu narunggano nguno, oo bidodo kinitemukootoni ngu, asa, ngu naruno, Krayisdo ngu Gabuman tabango Anutya mundi tetenggoku, ngu bidodo merako ngano oorootenggoku, ngu bidodo woongooni umukowa. Ngundiro tero, asa, Yisasdo enengo oni simoo bare sobowooteku muringga, ngu eweyi Anut kandeyimo yewa. 25 Ndadiro nguro, Krayisdo, ngu komo Oo Bidodoboro Simburi Urungga oorengo oruwa. Ngundiro tero oode, oororo, enengo mundi oni bidodo yoyeni kinitemukowa. 26 Yisas Krayisdo mundi oni ngu yeni kinitemukootoni, asa, kootu wenga kumoo muringga nguya yeni kinitewa. 27 Anutro mande nakaya nguno ete.

> Anutdo oo bidodo yeni Krayis tanggeyimo yetoni, ngundo sobowoowa, eyingo. *(Sam 8:6)*

Ndadiro nguro, Anut enengombo oo bidodo Krayis tanggeyimo wata yewa. Nguro ngu, noore kuri ingooteto. Anut enengombo ngu Krayis newendemo ma oruwa. Ene oo songo bidodo ngu Krayis newendemo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yemukoyingo. 28 Ngundiro yemukoro, asa, ngu narunggano nguno,
Anutro Nangoni Yisas enengombo ngu, ene oororo, oo bidodo kuri yeni
tunooteyingo, Anutga ngu keyi damonimo uro oruwa. Ngundiro tero,
Anut enengombo ngu oni oo bidodoboro tabango urungga oorengo
oruwa.
29 Oni gidaregado kuri ngandiro eyingo. Anutdo oni kumooyingo
ngu, ko yokutuyerootoni ma ootoogewanggo, ero ingootenggo.
Ngundiro mande hamoo tetoni ngu, ndadiro nguro, oni gidaregado
oni kumoowonggoku, nguro ingondudu tero, ene ngu musiyemo sono
kundingiyi ngu gimutenggo? Ene oni kumooyingo ngu ko hamoo
ma ootoogeweroyi tetoni ngu, asa, ndawugaro, oni gidaregado oni
kumooyingo, nguro ingondudu tero, oni ngu hoorooweyerowero
sono kundingiyi ngu gimutenggo? Hamoo oorengo, Anutdo ngu
oni kumoononggo ko yokutuyerowa. 30 Yo, ngu hamoo tetoni ngu,
asa, ndawugaro nguro, noorendo suwooyi sano mande, nguro muri
wesiyoro ero, nguro ko yanggango tetooye, nguro onindo noore yutoro
yomburiyerowero terorootenggo? 31 Ye Kristen dobookurine, ngu hamoo
eteno. Nondo Krayisro oowooyi wesiyoro etenoku, nguro ngu, naru
bidodomo oni nureyi kumoowa. Ngu nguya hamoo oorengo, nondo
yengo noorengo Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas Krayis,
nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro no yengo oni oni urungga teteno.
32 Ene oni kumoononggo ko ma ootoogeweroyi tetoni ngu, asa, nondo ko
yanggango tero, Epesas endemo, Krayisro mundi oni nguro yanggangoye
yewe imakeyingo, ngu nondo kingo ko ngundiro tewono. Nga mandega
nga hamoo tetoni ngu, asa, Anutro mandeno eteku ngandiro tewano.

> Noore oowari sono oo ngu nero kingo oode, ndadiro nguro, yangeni
> kumooweroyi, eyingo. *(Ayisaya 22:13)*

33 Ene mande ewonggoku ngu hamoo kini. Ye kingo
ganaganayerootenggo. Ye mande ngaro ma wenonowero, nga mande
ngano ngu ngandiro:

> Noore oni muriye biyomimboya endeyootetoku, nguno enendo
> noorengo murinani ingoyingonani metemingga, ngu sodedo
> yomburiyowanggo, ero eyingo.

34 Ye komo muri biyobiyomi ngu yokoya, ingondudu metemi yoya ngu, ye
weti mbumbuwa ko ma tewero. Ye ingoyi. Oni gidarega ye kewooroyemo
nguno, ene Anutro nowoondoyemo hamoo ero ma ingootenggo. Nondo
nga mandega etenoku nga, ngu ye oyimoyeroni, ero eteno.

Goweyi Ko Ootoogeweroyi, Ngu Guradiro Oorengo

35 Oni gurado ngandiro sumoo ewa. Oni kumooyingo ngu, ndadiro
tero ko ootoogewanggo? Ene ndadiro goweyega yoro, ko ombuwanggo?
Ero sumoo ewa. 36 Ge wenonoyingo oni! Ge nggire yuwooyi miteku ngu,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ene mbongeyi keta ooretoni, ngu ene koretero yuwooyingga ngu, buwoo yete. 37Ngu oo yuwooyingga mitenggoku ngu, oo yuwooyi ngu, wimbuyi mbongeyi oo ngundiro kini. Ngu kingo tanggori nangge mitenggo. Ngundiro oo ngu, Rayis, nggire, ngundi oo yuwooyi gura bine, ngu nangge mitenggo. 38Ene Anut enengo tewero ingooteku, ngunonggo oo yuwooyi gura gura, ngu songo songo goweye guradiro guradiro yunoyingo. 39Enengo goweye bidodo ngu guranangge ngundiro kini. Kini, Anutdo goweye gura gura yunoyingo. Ene oni simoo barero goweye ngu guradiro, se, bo, kare goweye ngu songo, nu goweye ngu songo, wendeyimo iso nguro goweye ngu songo yunoyingo. 40Sambo meraro oo goweyari, songo songo oorooteri. Samboro oo duridarini ngu guradiro, ko meraro oo duridarini nguya guradiro. 41Ogisa ngu ene duridarini songo, kombo ngu ene duridarini songo guradiro, tootu nguro duridarini songo guradiro nguya. Tootu kewooroyemo nguya duridarini ngu songo guradiro guradiro ooroote.

42Oni kumooyingo nguro ootoogeyingo nguya ngundiro nangge. Goweyi noorendo merengootetoku, ngu buwoo yete. Ene goweyi keta yokutuwootoni ootoogeteku, ngu hamoo oorengo ko ma buwoo yewa. 43Yo, goweyi noore merengoowootoku ngu, ene oowooyi bingamini ko yanggangoni nguya kini. Ene goweyi ko keta yokutuwootoni ootoogetekungga ngu, ene oowooyi bingami ko yanggangonidodo. 44Ngundiro nangge, goweyi noore merengoowootoku, ngu mera ngaromu. Goweyi merenonggo ko yokutuwootoni ootoogetekungga ngu, Samboro goweyi. Yo, mera ngaro goweyi nguya oodoni, ko Samboro goweyi nguya ooroote. 45Anutro mandeno nguya nakangoro eyingo.

Oni koretero gogoro, Adam ngu enengo keta oruweroyiga Anutdo inootoni tunooteyingo, eyingo. *(Yenisis / Stat 2:7)*

Ene Adam kootu wenga tunooteyingongga, ngu Krayis. Anutdo Krayis ngu keta oruweroyi guradiro inoyingo. Ngundiro nangge, Krayisdo oni enengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu enengo ketangga sugi sugi oruweroyi ngundiro yunowa. 46Ene samboro goweyi keta oruweroyiga, ngu koretero ma tunooteyingo. Kini, ene mera ngaro goweyi keta oruweroyiga ngu koretero tunooteyingo. Samboro goweyi keta oruweroyiga ngu, ene kootu oorengo tunooteyingo. 47Oni koreteyingo ngu, mera ngaromu, Anutdo mera ngando oni yeyingo. Ene oni kootungga ngu, Anutro sambo endega, nguro oni. 48Noore mera ngaro oni bidodo ngu, oni mera ngando yeyingongga ngundiro. Oni bidodo sambo endeboromu ngu, noore bidodo sambo endeboro oningga ngundiro tunootewato. 49Ataga ngano ngu, noore mera ngaro oni kirarongo oorooteto. Ngundiro nangge, kootuyisina, noore sambo endeboro oningga ngu kirarongo tunootero oruwato.

50Kristen dobookurine, no yeno nenengo oorengo eteno. Mera ngaro oni ngu, ene mete Anutro endega nguno enengo oni simoo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

bare sobowooteku, nguno ma uro oruwanggo. Ndadiro nguro,
noorengo gowenani ngu mera ngaromu nangge. Ngundiro nangge,
noorengo gowenani kumooro biyomi yeweroyi, ngundo sambo ende
kumooro ma biyomi yeweroyi musiyongga, nguno hamoo oorengo
ma oorewato. 51-52 Ye ingoyi! No mande kombiteyingo gura yeno ero
etuyerowero. Noore gidarega bidodo ma kumootooye, ene noore bidodo
komo gowenaningga nga, ngu yowoorengootoni, samboro goweyi
tunootewa. Yo, naru wenga tetoni, unggu uwootoni, ngguyi utoni, oni
kumooyingo ngu ootoogero, goweyi ketangga ngu yoro, nguro ene ko
ma kumoowanggo. Ngu narungga nguno, noore sodedo doongeparero
ngundiro nangge kenootooye, noore bidodo gowenani yowoorengootoni,
ene samboro goweyi ngu yoro tunootewa. 53 Ngu naruno nguno,
noorengo merako, ngano gowenani buwoo yeweroyi ngu yokoro ngu,
sodedomangge, noorengo gowenani keta ma buwoo yeweroyi ngu yoro,
samboro gowenani keta tunootewato. Yo, noorengo samboro gowenani
ketangga ngu ko ma kumooro buwoo yewa. 54 Asa, ngu narungga ngu
tunootetoni, oo kumooro kiniteweroyi ngu yokoro, ene oo suwooyi sano
sugi keta oruweroyi ngu yoro nenggurongootoni, nguno Anutro mande
nakaya ngu, engge tunootewa. Anutro mandeno ngandiro eyingo.

> Anutro yanggangoni ngundo kumooweroyi muringga ngu yeni
> kiniteyingo, eyingo. *(Ayisaya 25:8)*

55 Anutro mande nakaya gura ngundiro ete.

> Kumoo, gengo yanggangongge ndadiro? Kumoo, ge ogingo gura
> teweroyi yanggangongge kini, eyingo. *(Hoseya 13:14)*

Hamoo oorengo, ngu naruno Anutdo kumooweroyi muringga ngu yeni
kinitewa. 56 Kumooweroyi nguro sosoreteku ngu ngandiro: Oni enengo
weti mbumbuwa tewonggoku, nguro gumi ogingo yowanggoku, nguro
sosoretenggo. Ndadiro nguro, oni merako ngano oruwonggoku ngu,
ene Anutro mamana mande ma keyowonggo! 57 Ene noore Anutno
esosootetooye, noorengo Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas
Krayis, nguro yanggangoni, nguno noore yoyeni, weti mbumbuwa teweroyi
muri, ko kumooweroyi muri, ngu bidodo dagaro, yanggango yowato.
58 Arisa, ngundiro nguro, ye noro Kristen dobookurine oorengo, ye
komo nenengo yanggango dikaya oriyi. Ngundiya teya ngu, Urungga
Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas, nguro koni ngu suwooyi sano
yanggango teyi. Ye ngandiya ingoyi! Ye Oo Bidodo Simburi Simbunani,
Yisas, nguro koni tewonggoku, ngu kingo duwoo ma yokowanggo.

Beye Yowuruwooro, Ngundo Anutro Oni Simoo Bare Hoorooweyeroweroyi

16 1 Nondo ataga beye yowuruwooro Anutro oni simoo bare
Yerusalemno oorootenggoku, ngu yunowero mande eteno.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nondo kuri ngu kongga ngu tero, Galesiya merako, Kristen simoo
bare etuyerowonoku ngu, ye nguya komo ngundiya teyi. 2 Sande naru
bidodomo, ye bidodo songo songomo, ye komo nguro ingondudu
teya, yengo digi beye usowooya, gumi gura yengo yano yetoyiga,
nguno orini. Ngundiro tero oodoyi ngu, kootuyisina, no tanggeyemo
nguno toongetoowe, ye nguro koyi eririnonggo tero, digi ma
erewewanggo. 3 Kootuyisina, no nguno mayetoowe, yengombo oni
gidarega rogoyerootoyi, nondo so uyi nakangoro oni ngu yunootoowe,
ngundo yengo beye oo kingo duwoo esosootero yetenggoku, ngu yoro,
Yerusalemno oororo yunowanggo. 4 Ene nondo eneya oorowuwero ingoro
ngu, asa, no eneya oorowuwato.

Pol Ene Korind Merako Kristen Oni Simoo Bare Yeyowero Endeyowa

5 No ngu koretero, Masedoniya mera ngu kewooro oorengo usowooro,
yade yade oororo, asa, no ye yeyowero oororo tunootewano. Yo, no komo
Masedoniya mera kewooro oorengowoore oorowuwano. 6 No ngu yeya
naru gidega oruwato, bine, ngundi midugu naru ngu bidodomo yeno
oruwano, bine? No watayi kini. Ene kootuyisina, no ndano toongewero
tetoowe ngu, ye mete digi oo gidaregado hooroowenerootoyi, no
toongewano. 7 Ye ingootenggo. No ataga, ye yeyoro yoyokoro, sodedo ko
toongeweroyi nguya kini. Kini, Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani
Yisas, ngundo ma sorenerootoni ngu, asa, no yeya nguno naru pirunggayi
oruwero ingooteno. 8 Ene no Epesas endemo ngano oodoowe, Yuda
oniro naru kundingiyi, oowooyi Pendikos ombuyingo, nguro naruwo
tunootewa. 9 Ndadiro nguro, oni simoo bare urungga Anutro mande
ingoweroyi sobonerootenggo. Nguro ngu, Anutdo ene nowoondoye yeni
tango yetoni, nguro no ngano ootooro, enengo mande keta mesarango
ngu wesiyoro etuyerowano. Ene oni oowooyingga noro mundi tero,
oorene ukingowero tero oorootenggo.

10 Kootuyisina ngu, Timooti ye tanggeyemo nguno mayetoningga
ngu, yendo komo gome sobowooro kawararangootoyi ngu, asa, Timooti
ene newende metemi imakeyingo ingoro, ene ye kewooroyemo nguno
yeya gome oruwanggo. Ye ingoyi. Timooti ngu, ene Urungga Oo Bidodo
Simburi Simbunani Yisas, nguro koni gome nondo ko tetenoku, ene nguya
ngundiro ko tete. 11 Ngundiro nguro, ye gurado ngandiro ma ingowero.
Timooti ngu ko gome ma tewa, ero ma kootu inowero. Kini, ye komo ene
yeyiga newende imakeyingo sumangedodo teya oodega, kootuyisina yoya
ooreko yokootoyiga, ene nono ko ombuwa. Nondo ngu eneya Kristen
dobookurine gidarega, enedodo ombuweroyi nguro soboyerooteno.

12 Noorengo Kristen doboonani Apolos, nguro mandeni ngu
ngandiro: Nondo naru urungga Apolos eriringowonoku, ene Kristen
oni dobookurinani gidarega nguya, ye tanggeyemo nguno ye yeyowero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorowuweroyimboro. Ene Apolos ngu, nga naruno ngano oorowuweroyi ngu yokoote. Ene kootuyisina oore gura kenoro ngu, asa, ene yeno oorowuwa.

Mande Gumi Gidarega

13 Ye komo gome doongedoongoodoongo teya, yengo nowoondoyemo hamoo ngu gome sobowooya yanggango teya, ye sosorero ma oruwero. Kini, ye komo yanggangoyedodo teya oriyi. 14 Yengo oo tetenggoku, ngu bidodomonggo, ye komo nowoondoyi teweroyi murimo nguno teyi.

15-16 Ye Kristen dobookurine, ye Stepanas simoonggororo ingootenggo. Enendo koretero, Akayiya merako Kristen teyingo. Ngundiro tero, enengo ingondudunonggo, ene Anutro oni simoo bare hoorooweyeroweroyi, ko, ngu teyingo. No ngu oni ngundiro mande muriye gome tetenggoku, nguno ye nguya ene keyeroya, ye ngundiya teyi, ero ingooteno. Yo, nondo ye yokutuyerootenoku, ngu ye oni ngundiro ngu keyeroro, ko, ndawu oninggado oni bidodo hoorooweyeroro tetenggoku, ngu keyoyingo. Ye ene nowoondoyemo uya, ngunonggo yanggango dikaya teyi, ero ingooteno.

17 Stepanas, Pootunetas, Akayikas, garo ngu, ene no tanggenemo mayetoyi, yeyoro, nguro no enengo oni oni urungga tewono. Ndadiro nguro, ye ngano ma ombuweroyi kini, nguro enendo ye hoorooweyeroro, nono ombuwonggo. 18 Yo, nga oni kabusaga ngando noro nowoondone yeyi imaketeku, ngandiro ye nowoondoye yeyi imakewoku, ngundiro tewonggo. Nguro ngu, ye komo oni ngundiro ngu bingamiye, eya okooyi.

19 Anutro Kristen oni simoo bare Esiya merako oorootenggoku, ngundo ye kambayerootenggo. Akuwila ko Prisila erambarisa, nguro yano Kristen simoo bare suwooyi sano mayero, yowuruwooro oorootenggoku, ngu bidodo nguya Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas, ngu oowooyimo nguya ye kambayerootenggo. 20 Kristen dobookurinani ngano, ngu bidodo ye kambayerootenggo. Ye bidodo songomo songomo, Kristen dobookuriye sumangenonggo kandeye dowooyi.

21 No, Polndo nenengo kandenembo, nga kambayeroyingo mandega nga nakangooteno.

22 Oni gura ene Yisasro ma ingoro, nowoondoye Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguno ma yero ngu, asa, Anutdo ene kumana biyomi inowa. Noorengo Oo Bidodo Simburi, ge ombu!

23 No Oo Bidodo Simburi Yisas, nguno yemboongetoowe, gedo sumangengge ngu, ene kutuwooyunootooga oriyi, ero yemboongeyingo.

24 Krayis Yisas oowooyimo, no nowoondone ye bidodo yunooteno. Ngu hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Korindro So Uyi Kootu

2 Korind Mande Tabango

Ngu naruno, Polndo so uyi gura nakangoro, Korind oni simoo bare ngu endemo oorootenggoku, ngu yunoyingo. Ene ngu mera gumisina nguno oruwo. Ngu merangga ngu oowooyi Masedoniya. Korind endega ngu Giris mera gumisina nguno ooroote. Ngu endega ngu, ene hamoo oowooyi bingaminidodo ngu oni simoo bare, ene ngu mera gumisina nguno oorootenggo.

Ngu naruno, Polndo nga so uyiga nga nakangoro, Korind oni simoo bareya sanggiri tero ngu, kootuyisina, Tayitus ngu soweyootoni, nguno oorowuwa. Nguno oororo, ngundo oni simoo bareya ootooro, nguno enengo muri gura gura tetenggoku, ngu kenoro, omburo, ngu Polno nguro mandeni ewa. Tayitasdo ko omburo, Polno ngundiro eyingo. Korind oni simoo bare, ene Polro mande ngu ingoro, ene nowoondoye kuri yowoorengoyingo. Ene oni gidegado ngu Pol kootu ingoro, ko, Polndo ngu noore ma soboyerowa. Ngundiro ero, ingootenggo. Ero eyingo. Nga so uyigano ngano ngu, mande yanggango namoraya nguro ete. Oo koreteroga ngu ngandiro. Polndo oni simoo bare nowoondoye yowoorengootoni, nguro ene oni oni teyingo. Enendo ngu, enengo ingonduduye ngu yokutuyeroro, ingondudu metemi nga, Yisas Krayisro Mande Keta Mesarango ngu yunoyingo. Oo kabusayiga ngu ngandiro ete. Digi beye yowuruwooro, oni simoo bare angoyi, oni ngu yunoweroyi. Oo tambu namorayaga ngu ngandiro ete. Enendo ngu enengomboro onino ero, no ngu hamoo kirikiri oni gura Aposel.

Mande gumi gumi ngu, nga so uyimo ngandiro ooroote.

Kambayeroyingo mande ero, ko, oni oni teya, Anut oowooyi bingami okooyi. 1:1-11.

Korind oni simoo baredo, Pol kowuri inootoyi, ene Polndo nguro gome ingoro, eneya nowoondoye guranangge yero, oruwero gome ingoyingo. 1:12–2:13.

Pol, enengo koni oorengo ngu ngandiro. Enendo ngu, mande ketangga Anutdo ero gosiyoro, oni simoo bare yunowoku ngu, Polndo yootunoro eweroyi oni tunooteyingo. 2:14–6:10

Polndo enengo newendemonggo oo ngu, Korind oni simoo bareno kowuri ingoro, ngundiro eyingo. 6:11–7:16.

Oniya mande ero, ko enengo ingoyingoyemonggo nguya ete. Ene nowoondoye guranangge yero, digi beye yowuruwootoyi ngu, oni simoo bare gidarega yunowero. 8:1–9:15.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Polndo ngu oo ngu, gura gura kirikiri onindo ko tetoyi tunooteyingomu, nguro mandeni eyingo. 10:1–12:21.
Pol enengo newendemonggo ngu ete. Yengo ingonduduye ngu yanggango yunoro kambayerooteno. 13:1-14.

Polndo Korind Kristen Nguro So Uyi Kootungga Nga Nakangoyingo

1 1 No Pol, Krayis Yisas nguro Aposel. Anut enengo ingondudunonggo
no noyoro, enengo Aposel noyewo. Noorengo Kristen doboonani
Timooti, ngundo hooroowenerootoni, nga mandega nga nondo yengo
nakangooteno. Yo, nga ngu ye Anutro simoo bare Korind endemo, ko
Giris merako, Kristen oni oorootenggoku, nguro nguya nakangooteno.
2 Nondo Anut, ngu noorengo Awanani, ko Oo Bidodo Simburi Simbunani
Urungga, Yisas Krayisno, yemboongeteno. Gedo gengo sumange ayibige
ngu ene yunootooga, nguno nowoondoye imakeyingomo oriyi, ero nguro
yemboongeteno.

Anutdo Pol Hoorooweyingo, Nguro Esosooteyingo

3 Noore Anutro oowooyi bingami, ero okoowato. Ene, ngu Anut, ene
Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, nguro eweyi. Ene ngu
nowoondoyi teweroyi ngu bidodoboro Simburi Urungga. Ene ngu oni
simoo bare kowuridodo oorootenggoku, nguro nowoondoye bidodo
yeni ayibidodo tetoni hoorooweyeroweroyi nguro Anut. 4 Yo, kowuri
ogingo bidodomo nooreno tunootetoni ngu, Anutdo noore nowoondonani
yeni, imakero ooroote. Nguno ngu, noore nguya mete oni kowuri
ogingo guradiro guradiro, eneno tunooteteku, ngu hoorooweyeroro
nowoondoye yeye imakewa. Yo, Anutdo noore nowoondonani yeni
imaketeku, nguro noorendo nguya, mete oni gura gura ngundiro
hoorooweyerowato. 5 Yo, ogingo ngundiro ngu, Krayisdo ngu kuri
koorowooyingo, nguro Anutdo ene hooroowetoni, newende imakeyingo.
Ngundiro nangge, ngu kowuringga, ngu nooreno nguya, urungga
oorengo tunootetoni, nguro Krayisdo ngu noore nowoondonani yeni,
gome imakeyingo oorengo tunootete. 6 Noorendo yeno mande keta
gome mesarango, ngu yeno wesiyoro ero, nguno ogingo kowuri gura
gura koorowootooye, ene Anutdo nowoondonani yanggango teyunoro
ngu, enengo ayibini sumangeni, ngundo yeni imakeyingo. Imaketoni,
asa, ye ngu kenoro ingootenggo. Ngundiro muringga, ngundo nooreno
tunooteteku ngu, ye etuyerooteku, ngundiro nangge, yendo kowuri
ogingo yeno tunootetoni ngu, Anutdo ye nguya hoorooweyerowa. Yo,
Anutdo ngu yengo kowuri koorowootenggoku, naruno nguno, ene
hamoo oorengo hoorooweyerootoni, nowoondoye ngu yeni, imakeyingo
yanggangoyidodo teyunowa. 7 Noorendo, ye Krayisro konimo, ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

hamoo yanggango dikatenggoku, nguro noore nowoondonanimo hamoo yanggango ingooteto. Ye ngu noore gobooro dikaro, nguno ngu, noore hoorooweyeroro kowuri gobooro nooreya koorowooweroyi. Ngundiro nangge, ye nooreya sumange ayibi imakeyingongga, Anutnonggo ombuteku ngu, nooredodo gobooro yowato.

8 Yo, ye Kristen dobookurine, Esiya mera urungga, nguno kowuri nooreno tunootewoku ngu, ye nguya ingoyi, ero nguro eteto. Kowuri urungga oorengo nguno noore wiriyerowo. Ngundo ngu, noorengo yanggangonani, ngu bidodo, ngu hamoo oorengo dagawo. Ngundiro tero, noorendo ngu kumoowato, ero ingowooto. 9 Yo, noorendo noorengo ingonduduno, ngu ngandiro ingowooto. Noore ngu wirikoyingo oni, ngundo ngu, kuri nooreya ewo. Ye komo hamoo kumoowanggoku ngu! Ero ingowono. Noore komo ngundiro ingowooto. Ngu noorendo, noorengo yanggangonani, ngundo ma yeni mete tewa. Ngundo noore etuyerooteku, ngu noore komo noorengo yanggangonanimo Anutro koni hamoo ma tewato. Kini, Anutdo enengo yanggangoni, ngundo Yisas Krayis merenonggo yokutuwooyingo yanggangongga, ngudodo noore komo koni tewato. 10 Ngu ooga, ngundo noore yureni kumoowero teyingo. Ene ngu oo biyomi oorengo, ene Anutdo kuri ene noore yoyoyingo. Kootuyisina nguya, ene noore ko yoyowa. Yo, noorendo, ngu noore nowoondonanimo hamoo tetetoku, ngu ene komo hamoo oorengo kowuri gura, noore wiriyerowero tetoni ngu, asa, ene noore ko yoyootoni gome oruwato. 11 Ye nguya komo noore Aposel oni hoorooweyeroya, Anutno yemboongeyi. Ngundiro tetoyi ngu, Anutdo oni simoo bare oowooyinggaro, yemboongeyingo ngu ingoro, ene noore hoorooweyerowa. Oni simoo bare urungga oorengo, ene nooreno ingoro, ene Anutno nguro esosootewanggo.

Polndo Korind Oni, Ngu Kuri Ma Ganangoyingo

12 Noorendo ngu ooga, nguro oni oni tero eteto. Noore nowoondonanimonggo ngu yootunoro etoni, ngu muri nenengo Anut doongeyimo, ko ye doongeyemo nguya, gome nenengo oorengo oruweroyi, nguro gome ingooteto. Nga muri gomengga nga, ngu Anutdo noore yunoyingo. Mera ngaro oni, nguro ingoyingoni ngundo, muringga ngu nooreno ma yeni tunooteyingo. Kini, Anutro sumangeni ngundo nangge, ene noore kuri hoorooweyerootoni, noore ngandiro endeyootetoku nga! 13-14 Nga mandega nga, ngu nondo yengo nakangootenoku, ngaro muri ngu ma kombiteyingo. Kini, yengombo kandangero nguro murini gome ingowanggo. Kuri ye noorengo murinani ko mandenani bidodo gome ma ingoyingo. Ene kootuyisina ngu, ye noorengo murinani bidodo ingomukowanggoku, nguro gome ingooteno. Ye ngundiro ingomukootoyi ngu, asa, Oo Bidodo Simburi Simbunani,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisas, ko ombuyingo narunimo nguno, yendo noorengo oni oni tetoyi, ko noorendo nguya yengo oni oni tewato.

15-16 Nondo ngu, ye kuri ingonduduye gomengga nguro nowoondonemo hamoo tero, ngundiro nguro, kuri no yeno koretero oorowuwero ingoro ewono. No yeno Korindno, koretero oororo, ngunonggo ye yoyokoro ngu, no Masedoniyano oorowuwano. No Masedoniyanonggo ngu, no ko ye tanggeyemo ombuwano, ero ingowono. Nguno ngu, no tambu eraya, yeno oorowutoowe, ye nguro nowoondoye metemi ingoro, oni oni tewanggo. Asa, no ngundiro yeno ko omburo, nguno nondo oo gura guraro wenonootoowe, yendo mete hooroowenero ro, sowenerootoyi, Yudiya merako oorowuwano. 17 Ndadiro nguro? Nondo yeno ombuwero mandega, ewonoku ngu, no ingondudu buribari ingoro ma eyingo. No kingo nga mandega nga, ngu ma eteno. Kini, no nenengo ingoyingo koretero, ngu yokoro, no komo omburo, ye tambu eraya yeyoro, nguno nowoondoye yanggango teyunowero ingooteno. No mera ngaro, murini ngu ma keyoro, nguno eteno. Oni oo guraro ewero ngu, oni ngandiro etenggo. Yo, ero ko, oni gurano ngu kini, ero etenggo. Hamoo oorengo, no ngundiro muri, ngu no ma tewano. 18 Noore Anut doongeyimo, noorendo mande ye yunootetoku, ngu komo hamoo oorengo. Ngu godange ma eteto. 19 No, Sayilas ko Timooti, noorendo kuri ye kewooroyemo nguno mande nga ero etuyeroyingo. Nga ngu Anutro Nangoni, Krayis Yisas, nguro mandeni ngu ye ingootenggo. Yo, enengo mandeni eyingo, ngu hamoo oorengo nangge, godange mande kini. 20 Yo, Anutro sunggi mande ero gosiyoyingo, ngu oowooyingga oorengo tetoni, ene Krayisdo ngu bidodo keyoro temukowa, ngu ingooteto. Nguro ngu, noore Anut bingamini, ero okooro, noore nguno hamoo oorengo eteto. 21-22 Anut enengombo nangge noore, ye nguya yoyeni, Krayisya nowoondonani gobooro guranangge yeteto. Ngundo nangge, ene noore rogoyeroro yoyoro, enengo konimo, ngano nangge, yoyeyingo. Yo, enengombo, ngu nooreno enengo sunggi kundingiyi ngu yero yunoro, enengo Yuka Kundingiyi, ngu noore nowoondonanimo yero yunoyingo. Yuka ngu Anutro oo koreteyingo, ngu gumi kootu yunoweroyimu, ngu yunowoku, ngu noore ngandiro ingooteto. Hamoo oorengo, ene kumana bidodo kootu, noore yunowa, ero ingoyingo. 23 Ene nondo, Anut doongeyimo, no hamoo oorengo eteno. Nondo yeno sodedo ko ma ombuyingo nguro muri ngandiro. Nondo ye kowuri yunowero, yokootenoku ngu! 24 Noorendo yengo nowoondoyemo hamoo teyingongga, nguro tabango ma oorooteto. Kini, yengo nowoondoyemo hamoongga, ngu kuri yanggango dikaro oorooteku ngu. Nguro ngu, noorendo yeya, ko gobooro tero, nguno yengo oni oni teyingongga, nguno yengo nowoondoyemo hamoo, ngu yanggango teyunowa.

2 1 No nenengo nowoondonemonggo ngandiro usowooro ingooteno. No yeno ogingo kowuridodo, nguro no ko ma oorowuwano. 2 Kini, nondo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ye nowoondoye ogingoweroyi kowuri, ngu ye yunootoowe ngu, onendo
ngu ye nowoondoye yeni oni oni teweroyi, ngu yunowa? Ene nondo yengo
nowoondoye yewe ogingododo kowuri yewoku ngu, ko oni gurado no
nowoondone yeni, oni oni ma tewano. 3 Ye ngu noro oni oni tenunoweroyi
oni. Ngundiro nguro, no yeno oororo, nowoondone ogingo kowuridodo
yoro oruwero ma ingooteno. Nguro ngu, no kuri so uyiga nakangowonoku
ngu, nondo ye bidodoboro, ngu hamoo ingowono. Nondo oo guraro
nowoondonemonggo oni oni tewanoku ngu, ye bidodo nguya, ngu ooga nguro
oni oni teyi, ero ingooteno. 4 Yo, no kuri yengo so uyi nakangowonoku, ngu
naruno ngu, nowoondone kowuri urungga nunootoni, ogingo nguya ingoro,
ngunonggo ko no sendoro biyomi oorengo teyingo. Ene nondo, nga so uyiga
nga ngu, nowoondoye kowuri ingoro ero, ma nakangooteno. Kini, nondo
nga so uyiga, nga yengo nakangootenoku, ngu muri ngandiro. Nondo yengo
nowoondoyi urungga teyunoro, nguro nga so uyiga nga nakangoro yunooteno.

Oni Weti Mbumbuwa Tetoningga Ngu, Ngu Biyomi Tewoku Nguro Komo Andangeyunoya Kabeteyi

5 Oni ene ngu kowuri ogingongga, ngu yeyi tunooteteku ngu, no nangge
ogingo ngu ma tero nunoote. Kini, ngu ogingongga, ngu yeno, oni gidarega
nguya, ogingo ngundiro yunoote. No nguro mande yanggango ma ewano.
No mande gumi bodaga nangge eteno. Eyingo. 6 Ene oni muri biyomi tewoku
ngu, nguro gumi ngu oni simoo bare urungga doongeyemo, gumi ngundiro
mamana mande inootenggoku, ngu mete. 7 Ngundiro nguro, ataga, ngu ye
muri gura teyinoyi. Ye enengo weti mbumbuwa tewoku, nguro ma ingowero.
Ye enengo newende yanggango teyinoya, newende yeyiga imakeni. Ngundiro
ma tetoyi ngu, asa, kowuri urungga newendemo oodoni, ngundo ngu
oningga, ngu yeni yomburiyowa. 8 Nguro ngu, nondo yengo nowoondoye ngu
yokutuwooro, ngandiro etuyerooteno. Ye komo ngu oningga, nguro nowoondoyi
teyinoya, tanggeyimo ooroya, mande gome ngu eya ingoya, nguno ene ko
yowanggo. 9 Nguro, nondo nakaya kuri nakangoro, ye towooyerowono. Ye
bine oo bidodomo no manggone keyoro tetenggo, ngundi kini, no ngu kenoro
ingoweroyimboro. 10 Yendo oni guraro biyomini tewoku, ngu kabetero, nguro ko
ma ingoro, nowoondoyi teyinowanggoku ngu, asa, no nguya Krayis doongeyimo,
biyomini tewoku, ngu kabetero, nguro ko ma ingowano. Ene ngu noro ko kini,
ngu yengo Kristen oni yengombo mete kowuri, ngu yomosiyowanggo. 11 Yo,
noore komo kewooronanimo oo biyomi oorooteku, ngu sodedo yomosiyowato.
Ngundiro ma tewatoku ngu, asa, Setando omburo, noore ganaganayeroro
yomburiyerowa. Noore Setanro ingonduduni kuri ingootetoku ngu.

Krayisdo Enengo Ko Oni Ngu Yanggango Yunoote

12 Kuri no Trowas endemo mayero, nguno Krayisro mande keta
mesarango, ngu ero etuyerowero ombutoowe ngu, Oo Bidodo Simburi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Simbunani Urungga, ngundo oni nowoondoye kuri yomosiyootoni, mande
gome ingowero sobowoowonggo. 13 Ene noro nowoondone, ngu ma
imakeyingo. Ndadiro nguro, nenengo doboone Tayitas, nguno ma kenoro,
nguro no Trowas oni kambayeroro, no Masedoniya merako oorowuyingo.
14 Ene, no ataga, Anutno esosooteteno. Ndadiro nguro, Krayisdo
noore yanggango yunooteku, ngundo noore Setanro yanggangoni, ngu
wongooye uyingo. Yo, noore Krayisya woorogongoro, nguro enengo
yanggangoni, ngunonggo endeyooteto. Nguno ngu, mera bidodomo
Anutdo noore soweyerootoni satetoku, nguno Oo Bidodo Simburi
Simbunani, nguro mande keta mesarango, ngu wesiyoro eteto. Ngu
mandega etetoku ngu, ndindingo gome ngundiro, mera bidodomo
oororo rogowoote. 15 Yo, noore Krayisro ko oni ngu, Krayisdo yoyoro
wooro ndindingo gome ngu, Anutno yete. Ngungga ngu, kuri wooro
yeyingo onindo Anutno wooro ndindingo yeyingo ngundiro. Yo, ngu
ndindingongga ngu enengo mande keta mesarango, ngu oni simoo
bareno, wesiyoro eteto. Ene gidaregado gome ingoro keyootoyi, ko oni
gidaregado, ngu yokootenggokuro, ene oonootewanggo. 16 Ene ngu
oni gidarega ngu mande gome ingoroode, ene sureyo kiniteteku, ngu
oonooteweroyi musiyomo uwero, tetenggo. Ene oni gidarega mande gome
ingoro yoro dowootenggoku ngu, ene oni oni teweroyi sambo endega,
nguno uwero tetenggo. Ene onendo, nga kongga nga mete tewa? 17 Oni
gidarega Anutro mande nguno ene digi beye yoweroyi koyi tetenggoku,
ene noore ngundiro ma teteto. Kini, noore nowoondonani gome
nenengo, hamoomonggo, noore Anutro koni, nga yoro, koyi teteto. Noore
nowoondonani guranangge, Krayisya gobooro yero, ngunonggo Anut
doongeyimo noore mande ero yootunoro eteto.

Sunggi Mande Keta Ero Gosiyoyingo Nguro Ko Oni

3 1 Ye ndadiro ingootenggo? No bingamine ngandiro okooro, ko
eteno, no Anutdo rogoneroro oni nenengo, yeno sowenerootoni
ombuwono, ngundi, nondo nangge Anutro mande hamoo, ngu oni
simoo bareno, wesiyoro eteno, bine? Nga ngu noro ingondudune kini.
2 Kini, oni gidaregado, ye nenengo endeyootenggoku, nguno kenoro
ingootenggo. Nondo Anutro mandeni, yeno wesiyoro etenoku, ngu ingoro
keyootenggo. Nguro ngu, noorendo yengo gome ingooteto. 3 Yo, nondo
Krayisro mandeni wesiyoro, etoowe ingowonggoku, nguno ye oni simoo
bare, etuyerootenggoku ngu, ye oni nenengo. Nguro ngu, noorendo yengo
nakaya gura ma nakangoro soweyowato. Ndadiro nguro, Anutro Yuka
Kundingiyi, ye nowoondoyemo oorooteku, ngu oni simoo bare bidodo ene
tunoo oorengo kenowanggo.
4 Nga mandega ngaro muri ngu ngandiro; Krayisdo ngu noore
nowoondonanimo hamoo teyingongga, ngu yeni tunooteyingo. Nguro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu, noore Anutro hamoo ingoro, nguro noore mande, nga eteto. 5 Ngu
hamoo, noorengombo ko mande nga, ero ma teteto. Nguro ngu, noorendo
ngandiro ma ewato. Noorengombo oo ngu kuri teyingo, ero ma ewato.
Kini, Anutdo nangge noore yanggango yunootoni, noore enengo koni
mete teteto. 6 Enengombo, noore yoyeni, noore kuri sunggi mande keta,
ero gosiyoyingo. Nguro oni wesiyoro, ko teteto. Ngu sunggi mande keta
ero gosiyoyingongga, ngu mamana mandeno ero nakangoyingomo,
ngundiro kini. Ngu Anutro Yukaromu oo nangge. Yo, Anutdo kuri
mamana mande inowoku, ene oni enengombo keyoweroyi, ngu ereremo
kini, nguro ene oonootewanggo. Ene sunggi mande keta gosiyoyingongga,
nguno Yuka Kundingiyi, ngundo oni nowoondoye yanggango yunootoni,
nguro ngu, oni ene mete Anutro mande, ngu keyoro, ngunonggo ngu
suwooyi sano keta oruweroyiga, ngu yowanggo.

7-8 Anutdo kuri nga mandega ngaro mamana mandeni ngu, digi
bungomo nakangoyingo. Ngu mamana mandega, Mosesndo oni
yunooteku, ngundo kumoo yeni tunootete. Ndadiro nguro, oni simoo
bare bidodo, mamana mande yunowoku, ngu keyoweroyi, ene ereremo
kini. Ene nga kongga, nga Anutro soru himi duridarinidodo, ngundo
Mosesro omukumundoongo, ngu soru himidodo tunooteyingo. Iserel
oni simoo bare Moses omukumundoongomo doongeteweroyi nguya,
ereremo kini. Ene kootuyisina, ngu soru oo ngu kiniteyingo. Ene sunggi
mande keta Yuka Kundingiyi yunoweroyi, ero gosiyoyingo, nguro
duridarini ngundo ngu, mamana mande kurimingga, nguro duridarini
ngu dagate. 9 Yo, ngu mamana mandega, Anutdo kuri oni yunowoku,
ngu gome. Ene sunggi mande keta, ero gosiyoyingongga, ngundo
mande kurimingga ngu hamoo oorengo dagate. Ndadiro nguro, Anutdo
Yukani oni simoo bare yunooteku, ngundo oni hoorooweyerootoni, ene
mete nenengo oruwanggo. 10 Hamoo, ngu mamana mandega ngu, ngu
ene kuri duridarinidodo. Ene ataga, Yuka Kundingiyi duridarinidodo
yunowokungga, ngando kurimingga, ngu dagaro, ene urungga oorengo.
11 Yo, hamoo ngu mamana mande kurimingga, nguro duridarini ngu,
suwooyi sano ma oruwa. Ene kinitewa. Ene ngu sunggi mande keta
ero, Yuka Kundingiyi, ngundo gosiyooteku duridari gomengga nga ngu,
awuno oorengo sugi sugi oruwa.

12 Arisa, noore ngu nowoondonanimo hamoo oorengo tetoni, nga
Yuka Kundingiyi, ngaro duridarini ngu sugi sugi oruwa. Nguro ngu,
noore Krayisro mandeni, yootunoro ewero, ma sosoreteto. Kini,
noore Yuka Kundingiyimboro yanggangonimo, ko yanggango teteto.
13 Noore, Mosesndo oo tewoku ngundiro ma teteto. Anutro duridarini
ngu Moses omukumundoongomo, soru himidodo oruwoku ngu, ene
towimbo omukumundoongo doobengoro oruwo. Ndadiro nguro, Iserel
oni simoo baredo, ene omukumundoongomo soru himi ngu kenoweroyi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

sosoreyingo. Mosesndo ngundiro muringga teyingo ngu, Anutdo duridarini soru himingga towi newendemo nguno kinitetoni ngu, asa, Iserel oni ngu, ene mete Moses omukumundoongo ko kenowanggo. 14 Yo, Iserel oni, enengo ingonduduye ngu gome ukingoyingo. Nguro ngu, naru bidodomo kurimi mande, ero gosiyoyingo ngu kandangero, ene nguro muri nenengo ngu ma ingoyingo. Ngu ngandiro, towi sosowoongga omukumundoongomo ngu oodoni, nguro ene doongetero ma kenoro ingowa. Ngu ooga ngu, ngundiro oodoni omburo, ataga, nga nguya ooroote. Ene Krayisdo nangge, ngu towi sosowoongga ngu andangero yokoro, hoorooweyerowa. 15 Yo, naru bidodomo Mosesro mandeni kandangetenggoku ngu, towi sosowoombo ingonduduye nowoondoye nguya, doobengoyingo. Ngundiro tero oode oode omburo, ataga nga. 16 Ene oni ene newende yowoorengootoni, Oo Bidodo Simburi nguno oorowuteku ngu, arisa, Oo Bidodo Simburi, ngundo towi sosowoongga ngu mete andangeyinootoni, ene nguno ingonduduye himi yetoni ingowanggo. 17 Oo Bidodo Simburi, ngu ene Yuka. Ene Oo Bidodo Simburi, nguro Yukani, ngu oni gura newendemo oruwaku ngu, asa, mamana mande koyi teweroyi, weti mbumbuwa nguro murini, kumooweroyi muringga, ngundo oningga, ngu ko ma gosiyowa. 18 Noore Kristen bidodo ngu, oo gurado omukumundoonani, wiriyoweroyi nguya kini. Ngundiro nguro, Oo Bidodo Simburi, nguro soru himini duridarini yanggangonidodo, nooreno ombute. Anutdo noore ngu soru himingga, ngu yeni tunootetoni, oni songomo oorowuwa. Suwooyi sano, noore ngu duridariningga, nguno oode oororo, nooreno urungga oorengo tunootewa. Ngundo noore yowoorengoyerootoni, noore Oo Bidodo Simburi Urungga, ngu kirarongo tewato. Oo Bidodo Simburi Simbunani ngu, ene Yuka, nguro oo ngundiro tete.

Aposel Oni Ngu Ene Kumbe Ngundiro

4 1 Anutdo Aposel oni, noorengo nowoondoyi sumange teyunoro, ene nga kongga, nga noorendo teyi, ero yunowo. Nguro ngu, noore ko, ngaro surekinikini ma teteto. 2 Kini, noore Aposel oni oyimo yoweroyi, muri kombiteyingo, ngu kuri kootu inoyingo. Noore mande godange eweroyi murini, nguno ma endeyoro, Anutro mandeni ngu ma yowoorengooteto. Kini, noore hamoo mande, ngu tunoo oorengo wesiyoro eteto. Nguno ngu, oni bidodo, ene nowoondoyemonggo gome ingowanggo. Ene noorengo Aposel konani ngu, Anut doongeyimo ngu gome nenengo oorengo, kenoro ingowanggo. 3 Nga Anutro mande keta gomengga, noorendo ero wesiyootetoku nga ngu, ene oni ene nowoondoyemo hamoo ma tetenggoku ngu, doongeyemo ngu kombiteyingo. Yo, ngu oni ngu, ene mande nga ma keyootenggoku, nguro ene oonooteweroyi oorootenggo. 4 Setan, ngu mera ngaro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mbooro godange. Ngundo omburo oni gidarega nowoondoye hamoo ma teyingo, ngu ganaganayerootoni, nguro ngu, doongeye ingonduduye nguya, ukingoyunoote. Ngundiro ukingootoni, nguro ene Krayisro hamoo mande gome, ngaro soru himini, yanggangoni, duridarini ngu nowoondoyemo, ingonduduyemo nguya, ma uro bibiteyingo. Nguro ngu, ene Anutro Nangoni ngu Anut enengo kirarongo oorengo, ngu ma kenoro ingootenggo. 5 Ngu ngandiro: noorendo noorengo mandenani ero, ma wesiyoro eteto. Kini, noore ngandiro mande tunoo, ero yootunooteto. Krayis Yisas, ngu Oo Bidodo Simburi Simbunani. Ngundo noore ko yoyowoku, nguro noore yengo ko oni tero oorooteto, eyingo. 6 Kurimi, Anutdo eyingo. Ooreri newendemo soru himi mete tunootewa, eyingo. Anut, enengo soru himi ngu nooreno omburo, ngundo noore nowoondonanimo himi yewa. Nga soru himingga ngando ngu, noore nowoondonanimo Anutro duridarini, nguro gome ingooteto. Ngu soru himingga ngundo, Krayis omukumundoongomo himi yeteku, ngu Anutro kirarongo ngundiro.

7 Ene noorendo enengo mandeni wesiyoro eweroyi yanggangoningga ngu, ngu noore nowoondonanimo oorooteku, ngu gowenani yanggango kini, ngu newendemo ooroote. Yo, noore gowenani, ngu mera kumbe yanggangoni kini ngundiro. Ngu oni bidodo ngu kenoro ingootenggoku, yanggango urungga nga ngu, Anutro yanggangoni, nga noorengomu kini. 8-9 Mera bidodomo, onindo ngu kowuri noore teyunootenggoku, ene ngundo noore ma yomburiyeroote. Setando ingoyingo gura gura, ngundo noore ingondudunani yomburiyooteku, ene mete noorengo ingondudunani ma gosiyoote. Onindo noore yomburiyerowero oweyerootenggoku, ene Anutdo noore ma yoyokoote. Ene noore yureyi werooteto, ene noore nguno biyomi urungga ma yoro oonooteteto. 10 Yisas ureyi kumooyingo, ngundiro nangge, onindo noore nguya yureyi kumoowero tetenggo. Ene noore keta oorootetoku, ngundo oni etuyeroro, Yisas nguya keta ooroote. 11 Yo, noorendo Yisasro koni tetetoku, nguro naru bidodomo, onindo noore yureyi kumoowero tetenggo. Yisasro keta yanggangoningga ngu, noore gowenanimo yanggango kiningga, ngano oodoni, ngunonggo yootunootoni, oni gidarega doongeyemo endesina tunoo oorengo tete. 12 Nguro ngu, Korind Kristen, yendo noore yeyootenggoku, noore kumooweroyimboro meyero, nguro nga kongga nga teteto. Noore ngundiro tero, nguro ye hoorooweyerootooye, ye Yisasno keta oruwanggo.

13 Anutro mande nakangoyingomo ngandiro ete.

> No Anutro nowoondonemo hamoo tero, nguro no yootunoro ewonoku ngu, ero eyingo. *(Sam 116:10)*

Ngundiro nangge, no nguya nowoondonemo hamoo tero, nguro no mande, nga tunoo oorengo yootunoro eteno. 14 Noore kuri ingooteto.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutdo Oo Bidodo Simburi, Yisas, ngu merenonggo yokutuwootoni keta ootoogeyingo. Yisasdodo yokutuyeroyingo. Anutdo noore, ye nguya, ngundiro nangge yoyootoni, enengo tanggeyimo eneya gobooro sugi sugi oruwato, ero ingoyingo. **15** Yo, nga oo nga bidodo ngu, ye hoorooweyerowero tunootete. Anutro sumangeni, ngu yeno nguno soweyootoningga, urungga tunooteni. Ngundo ngu, oni simoo bare urungga oorengo, yoyoro yoyoro oorowutoni, ngundo Anutno esosooteweroyi, ko enengo oowooyi bingami ero okooweroyi, ngu urungga oorengo tunootewa.

16 Ngundiro nguro, noore koro ma kiyayi yeteto. Ngu hamoo, gowenaningga nga, ngu dogoni yero powungo yetoni, ene Anutdo noorengo nowoondonani ngu naru bidodomo yanggango teyinoro yoonenengootoni, ngu gome keta tunootete. **17** Ngu ngandiro: nooreno kowuri urungga, merako ngano tunooteteku, oo ngu ene naru ootuwoo bodaga nangge oruwa. Ene Anutro duridarini urungga, noorendo yoro, suwooyi sano keta oruweroyi, ingootetoku nguno, oo kowuri gowenanimo tunooteweroyi nguro ma ingooteto. Ngu kingo oo ngundiro. **18** Oo merako, ngano doongenanimbo kenootetoku, ngu kini tewa. Ene Anutro sambono duridarini oorooteku ngu, noore doongenanimbo ma kenoweroyi ngu, ene sugi sugi oruwa. Noore oo ngundiro ngu kenowero hahangeteto.

5 **1** Yo, noore kuri ngandiro ingowooto. Nga towimbo tookododo yangga, (gowenani) ataga merako ngano oorooteku ngu, ene biyomi yetoni ngu, asa, noore ya gura Anutdo sambo endemonggo, noore yunowa. Ngu yangga ngu onindo kandeyebo ma yeyingo. Kini, Anutdo nangge yetoni, ene sambo endemo oorooteku, ngu sugi sugi oruwa, ero ingooteto. **2-3** Ngu hamoo, noore ngu yanggano, nguno ootooro, ngunonggo noore sendoro oorootetoku, nguro noorengo ya sambo endemo oorootekungga, nguro gome gome ingoro hahangeteto. Noore gowenaningga nga ngu, towi nengguro ngundiro yoro, nengguroyi tewero teteto. Nguro ngu, noore merako nengguro tero oorootetokungga, nga wiriyowero, ngu samboro nengguroga, ngu yoro, sanganimo teweroyi ingoro hahangeteto. Ngundiro tero, noore kingo gowenani nangge ma oruwato. **4** Yo, noore nga gowenani ngano oorootetokuno ngu, noore kowuri ingoro sendoro oorooteto. Noorendo gowenani kurimingga, nga kumooni, ero ma ingooteto. Kini, Krayis ko ombuweroyi narunggano, nguno ombuya, noorengo gowenani kurimingga nga nangge, yowoorengootoningga, keta tunooteni, ero gome ingooteto. **5** Anutdo kuri, noorengo samboro gowenani ketangga, ngu yunoweroyimboro, yoonenengootoni ooroote. Nguro ene kuri Yuka Kundingiyi, ngu noore yunoyingo. Yo, Anutdo koretero ngu Yuka Kundingiyi, noore yunoro etuyerooteku ngu, hamoo oorengo, kootuyisina samboro gowenani ketangga nguya yowato.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

6 Nguro ngu, noore suwooyi sano nowoondonani yanggango
tero oruwato. Noore ingooteto. Ataga, nga merako ngano ngu keta
oorootetoku ngu, noore Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani nguya,
enengo endemo eneya gobooro mete ma oorooteto. 7 Kini, ataga, ngu
noore enengo nowoondonanimo hamoo tetoni, endeyoro ootooro, ene
noore Yisas hamoo oorengo ma kenooteto. 8 Ene nondo kuri ewonoku,
noorengo nowoondonanimo hamoo teyingo, ngu yanggango oruwato.
Gowenaningga, nga noore ngano yokoro, noore oororo, Urungga Oo
Bidodo Simburi Simbunani nguya, ende damonimo gome bibitero
oruweroyi, nguro gome oorengo ingooteto. 9 Nguro ngu, noore eneya
sambo endemo ootooro ngu, ngundi noore ene merako ngano ootooro
bine, ene komo noore Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo oo mande
muri ingooteku, ngu nangge yanggango oorengo teroruwato. 10 Noore
ingooteto. Noorengo bidodo komo Krayisdo wirikoyeroweroyi naruno,
nguno tunoo dikawato. Noore nga gowenaningga, ngano ootooro,
ngunonggo mande muri gome nenengomo tewooto bine, ngundi noore
kuri muri biyomi teyingo bine. Nguro ngu, noorengo bidodo songo songo,
noorengo murinani bidodoboro urini, ngundiro nangge yowato.

Noore Krayisya Nowoondonani Gobooro Yero, Oni Keta Tunootewato

11 Arisa, noorengo konani, ngu Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
wirikoweroyi nguro noore sosoreteto. Ngundiro nguro, noore oni simoo
bareno ko tero, nowoondoyemo hamoo teyi, ero yokutuyerooteto. Ene
Anutdo, ngu noorengo murinani ngu bidodo kenoro ingoote. Yo, enendo
noorengo murinani bidodo ingooteku, ngundiro nangge, yendo nguya,
noorengo ngundiya ingoyi, ero gome ingooteto. 12 Nga mandega ngano,
noorengo oowoonani bingaminani, ero ma okootooye, nguno ye noorengo
ero ingootoyi ngu, oni gome nenengo, ero ingootenggo. Kini, noorendo
nga mandega, nga yengo nakangootetoku, nguno ngu, ye oni songo
doongeyemo, noorengo murinani, nguro oni oni tewanggo. Ye ngundiro
tero ngu, asa, ye mete onindo, noore gowenani sanggawero, mande
kootunanisina etenggoku, nguro mande gumi ewanggo. Yo, ngundiro oni
ngu, ene oni goweyi sanganimo oo ngu nangge kenoro wirikootenggo.
Oni newendemo muri nenengo, ngu mete ma wirikoro ingootenggo. 13 Oni
gidaregado nooreya wenonoyingo oni, ero ingootenggo. Ngu hamoo, tetoni
ngu, noore Anutro ko ngu kingo tero, nguno noore wenonoro oruwato.
Ene noorendo ingondudu gome nenengo ingoro ngu, arisa, noore nguno
ye hoorooweyeroro ko tewato. 14 Krayisro nowoondoyini, ngundo nangge,
noore nowoondonani yokutuwooteku, ngu enengo koni tewero. Yo, noore
hamoo oorengo ngandiro ingooteto. Oni gurananggebo ene noore bidodo
hoorooweyeroro, noorengo weti mbumbuwaro kumooyingo. Ngundiro
nguro, noorengo weti mbumbuwa biyomi teweroyi hahangeyingo muri,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu kuri ene woorogongoro, eneya gobooro kumooyingo. **15** Yo, enendo kuri kumootoni, Anutdo merenonggo, ko keta yokutuwootoni, nguno ngu, oni eneno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo eneya sugi sugi oruwanggo. Ngundiro nguro, noorengombo nangge ootooro endeyooteto, ero ma ingowero. Kini, noore Krayisdo oni oni tewero, ingooteku, ngu nangge noore ingondudu tero, endeyoro oorooteto.

16 Ngundiro nguro, ataga, noore Krayisno nowoondonanimo hamoo tero, nguno noore ingondudu kurimingga, merako ngano oorooteku, ngu ma keyoyingo. Ngunonggo, noore oni guraro murini, ngu ma wirikooteto. Hamoo, kuri ngu noore ingondudu kurimi, nguro murini, ngu keyoro, ngunonggo, Krayis ngundiro wirikoyingo. Ene ataga ngu, noore ngu muringga, ngu ma keyoyingo. **17** Ngundiro nguro, oni gura, ene Krayisya gobooro oodori ngu, asa, Anutdo ene yeni, oni keta tunootewa. Weti mbumbuwa biyomi, ngu tewero hahangeyingo muri kurimi, ngu bidodo kiniteyingo. Ye gome ingoyi! Krayisro muri keta ngu nooreno kuri tunootete.

18 Anut enengombo ngu oo ngu bidodoboro Simburi. Kurimi ngu, noore Anutro mundi oni tero oruwooto. Ene Anutdo, Krayis soweyootoni, ngundo noorengo kawarara oni tunootero, noore yoyeni, Anutya nowoondonani gobooro siyeteto. Ngundiro nguro, ene nga kongga, nga noore yunootoni, noore oni gidarega kawararayeroro hoorooweyerootooye, nguro ene nguya Anutya gobooro siyewanggo. **19** Noorengo mande ngandiro, ko eteto. Krayis ko tetoni, nguno Anutdo oni bidodoboro muri biyomiye yokoro, ene gobooro siyero, nowoondoye eneya guranangge yeyi, ero ingowero ingoote. Yo, ngundiro tetoyi ngu, asa, Anutdo kuri oniro muri biyomi tero, weti mbumbuwa tewonggoku, nguro ma ingondudu tero, kabeteyunoyingo. Ene nga kongga, nga noore yunootoni, noorendo nga mandega, nga mundi onino wesiyoro yootunoro eteto. Anutdo ingowero, enengo mundi oni, ngu eneya, gobooro siyero, nowoondoye guranangge yewanggo, ngundiro ero ingoote. **20** Ngundiro nguro, noorendo Krayisro mandeni manggowoomonggo, ngu yoro, enengo mandeni nga yootunoro eteto. Yo, noore manggonanimonggo, Anutdo Krayis oowooyimo, oni bidodo negoyero ngandiro ete. Ye komo muri biyomi teweroyi, ngu yokoya, ombuya, noya gobooya siyeya oriyi! Anutdo ngandiro eyingo. **21** Krayis ngu, ene weti mbumbuwani kini. Ene Anutdo oni noorengo weti mbumbuwa bidodo yowuruwooro, Krayisno yetoni, enendo koorowooyingo. Enendo ngundiro tetoni, nguno noore Anutya gobooro siyero oruwato. Yo, Krayisro yanggangoni, nguno noore Anutro oni nenengo tunooteyingo.

Yisasro Aposel Oni Ngu Koro Kowuri Urungga Koorowootenggo

6 **1** Noore Anutya ko gobooro tero, nguro noore mande yanggango, yeya ngandiro eteto. Ye kuri Anutro sumangeni ngu yoro, nguno

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

endeyootenggoku, ngu kingo ma yomburiyowero, ero eyingo. 2 Anutdo eyingo.

> Ataga ngu no yengo nowoondoyi teyunoweroyi naruwo, nguro yengo manggoye ingowono. Oni simoo bare ko yoyoweroyi naruno, no kuri ye hoorooweyerowono. Ero eyingo. *(Ayisaya 49:8)*

Ingoyi! Ataga ngu, ye Anutro sumangeni, newendemo omburo, oruweroyi naru gome. Ingoyi! Ataga nga narungga nga ngu, ye komo nowoondoye yowoorengoro, Anutro nowoondoyemo hamoo teweroyi, nguro naruwo, yoyoweroyi naruwo, ngu tunooteteku nga!

3 Onindo noorengo konani ngaro mandeni biyomi eweroyi kini, ero ingooteto. Nguro ngu, noore Anutro mande keta mesarango, ngu nangge, wesiyoro eteto. Ndadiro nguro, noore dobookurinani ingoyingoye, nowoondoye nguya ma yomburiyerowato. 4 Kini, noore Anutro ko oni tero oorooteto. Nguro ngu, noore suwooyi sano muri gome, oni bidodo etuyerootetoku, nguro ko yanggango oorengo, ngandiro teteto. Yo, onindo kowuri gura gura noore yunootoyi, noore ngu bidodo koorowooro, Anutro yanggangonimo endeyooteto. 5 Ene noorengo mundi onindo noore yutoro, yoyoro ya biyomimo nguya yoyetenggo. Mundi onindo noore oweyeroro, nooreya meno manggaru biyomi tetenggo. Noore ko yanggango oorengo tero, naru oowooyingga, oowariro kumooro biyomi tero, nguno noore nenengo ma werooteto. 6-7 Ene ngu kowurimo, nguno noore oni simoo bare bidodo doongeyemo, muri gome nenengo ngu tero, oo ingonduduno, Anutro mandeni gome ingoweroyi, ngu noore gome dowooteto. Noore oni gidaregaya sodedo sanggiri ma tero, oni simoo bareno nowoondonani yunoro, hoorooweyeroweroyimboro. Nooreno Yuka Kundingiyi nguro yanggangoningga, ngudodo noorendo ngu nowoondoyi teweroyi muringga, ngu hamoo teteto. Noore manggonanimonggo ngu hamoo mande nangge, wesiyoro eteto. Nguro ngu, noore Anutro yanggangoni nguno ko tero, nguno oni noore gowenani, sanggawero mande biyomi etenggoku, ngu gumi mande metemi yunooteto. Yo, hamoo, Anutro yanggangonimo noore manggonani yanggango oorengo, simoo bareno mandeni wesiyoro ewero ma sosoreteto. 8 Oni gidaregado ngu noore bingaminani, ero okootoyi, oni gidaregado noore kootunanisina mande biyomi etenggo. Oni gidaregado, ngu oni gidaregano, nooreya etenggo. Enendo muri gomemo ko nenengo tetenggo, ero etenggo. Ene oni gidaregado nooreya godange oni, ero etenggo. Ene ngundiro etoyi, ene hamoo oorengo ngundiro kini. Noorendo ngu hamoo mande ngu nangge teteto. 9 Oni gidaregado, ngu nooreya ene ma ingootenggo, ero etenggo. Ene oni ene bidodo, noore gome yeyoro ingootenggo. Oni oowooyinggado, ngu nooreya kumooyingo ero etenggoku, ene noore keta oorooteto. Oni gidaregado, ngu ingootenggo. Yo, hamoo, oni gidaregado, yutoro, gisaruyerowonggoku,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ene ngu oni ngundo, noore ma yureni kumooyingo. 10 Noore kowuri
koorowootetoku, naruno ngu, Anutdo nowoondonani yeni imaketoni,
noore suwooyi sano oni oni tero oorooteto. Ngu hamoo, mera ngano
oni doongeyemo ngu, noore angoyi oni. Yo, hamoo, noore digi urungga,
ko oo oowooyingga nguya kini. Ene noore Anutro mande keta gome
mesarango, ngu simoo bareno wesiyoro etooye, Anutdo ene yunowero
eyingo, ngu bidodo yowanggo. Ngundiro nangge, Yuka Kundingiyi, nguro
yanggangonimo ngu, Anutdo oo bidodo rogoyimo noore yunoote.
11 Ye Korind dobookurinani, noorendo yeno mande tunoo oorengo
etetoku nga! Noorendo yengo nowoondonani urungga oorengo tero,
nowoondonani bidodo ye yunooteto. 12 Noorendo ye ma yoyokooteto.
Kini, noorendo yengo nowoondoyi teyunootooye, ene yendo
nowoondoyemonggo, nooreya gobooro ma siyetenggo. 13 Ataga, nondo
yeno etenoku ngu ngandiro: eweyimbo nangoni mande inooteku
ngundiro nondo yeno eteno. Nondo nowoondone ye yunootenoku,
ngundiro nangge, yendo nguya, nowoondoye nonunoyi, ero ingooteno.

Muri Kurimi Ngundo Anutro Muri Nguya Ma Siyewari

14 Ye Kristen onindo oni Krayisro nowoondoyemo hamoo ma
tetenggoku nguya, ma siyero gobooro ma oruwero. Ndadiro nguro, oni
Anutro nowoondoyemo hamoo ma tetenggoku, nguro muriye ko yengo
muriye ene gura. Yendo muri gome nenengo nguya, muri biyomi nguya,
yowuruwooweroyi ereremo kini. Nguro ngu, ye nguya, gobooro siyero
ma endeyowero. 15 Krayis ngu, Setanya, nowoondoyari gobooro yero
siyeteri bine? Ngundiro nangge, oni nowoondoyemo hamoo teyingo, ko
oni Anutro nowoondoyemo hamoo kini nguya ingondudu guranangge
ingooteri, bine? Ngu ereremo kini. 16 Ndadiro terogo, Anutro ya
kundingiyi nguya, ko mbooro biyomi nguro ya nguya yowuruwooro
oruwari? Ye ingootenggo. Noorengombo ngu, noore Anut kundingiyi
oorengo ene suwooyi sano keta oorootekungga, nguro yani, ero
ingooteto. Kurimi Anutdo eyingo.

> No ene nowoondoye newendemo uro ootooro, ngunonggo, no
> ene kewooroyewoore endeyoro oruwano. No ngu enengo Anut
> oodoowe, enendo ngu noro oni simoo bare oruwanggo. Eyingo.
> *(Yenisis / Stat 2:24)*

17 Oo Bidodo Simburi Simbunani nguya, ero eyingo.

> Ye Kristen oni, yengo ingonduduye muriye ngu oni nowoondoyemo
> hamoo ma teyingo, nguro muriye biyomi nguya, ma
> yowuruwoowero. Yengo muriye ngu komo ngu songo guradiya
> tunooteni. Ye komo Krayisro murini, ngu nangge keyoyi. Ye
> ingonda teyi! Mera ngaro biyomi ngu, ye komo yokoyi! Ye ngundiro
> yokootoyi ngu, asa, nondo ye yoyowano. Ero eyingo. *(Ayisaya 52:11)*

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

18 Ye ngundiro tero oodoyi, arisa, nondo yengo awaye tero oruwano.
Ye nguno ngu, noro nangosumoone, ko nambosumoone
tero oruwanggo. Oo Bidodo Simburi Simbunani ngu, ene
yanggangonidodo, ngundo ngandiro ero eyingo. *(2 Samuwel 7:14)*

7 1 Ye noro Kristen dobookurine oorengo, noore ngu sunggi mandega Anutdo ero gosiyoyingo, nguro noore komo mera ngaro muri biyomi, Anut doongeyimo ngu nenengo kini, ngu yokowato. Noore komo Anutro sosorero, nguro noorengo muri ingondudunani ngu, Anutdo ingoro eteku, ngu nangge keyooteto.

Korind Oni Anutro Nowoondoyemo Hamoo Tetoyi, Nguro Polndo Oni Oni Teyingo

2 Ye komo nowoondoyemo noorengo nowoondoyi teyunoyi. Ndadiro nguro, noorendo oni gura kuri ma yomburiyoro, biyomi teyinoyingo. Noorendo oni gura ganangoro, enengo oo sobiyoro ma yoyingo.
3 Nondo ye yomburiyerowero mande nga ma eteno. Kini, nondo ngu kuri ngandiro ewono. Noorendo ngu yengo nowoondoyi teyunooteto. Noore kumoowatokuno, ngundi keta ootooro, nguno nguya, noore yengo nowoondoyi teyunowato. 4 Nondo tunoo oorengo yeno eteno. Nondo yengo oni oni urungga oorengo teteno. Nooreno kowuri bidodo tunootetoni, ene nondo ngu yengo ingonduduyeroro oorooteno. Ngundo ngu, noro nowoondone yeni imakero oode, nguno oni oni urungga oorengo teteno.

5 Yo, kuri noore yade mayero Masedoniya merako tunooteyingo nguya, ngu mera gumisina, nguno noore gowenani ngu ma kengero imakeyingo. Kini, kowuri gura gura, nooreno tunooteyingo. Nguno ngu, noorengo ingondudunanimo ngu buribari tero, nowoondonanimbo ngu sosorewero ingoyingo. 6 Ene oni kowuri yoro, nguro ogingo ingootoyi ngu, Anutdo ngu oni ngu nowoondoye imakeyingo yunoote. Yo, Anutdo, Tayitas sureyootoni, nooreno mayero, ngundo noore nowoondonani yeni imakewo. 7 Yo, Tayitasdo nooreno mayero, noore nowoondonani yeni imakewo. Ngundiro nangge, yendo nguya Tayitas newende yeyi imaketoni, ngundo ngu, yoro mayero ngundo noore nowoondonani, Anutdo yeni nguya imakewo. Tayitasdo nooreno etoni ingowooto. Yendo noore komo yeyowero gome gome ingootenggo. Yengo nowoondoye nguya sendoro, ngunonggo, nooreya nowoondonani guranangge yero, oruwero gome ingootenggo, ero etoyi ingowono. Ngundiro nguro, no yengo oni oni urungga oorengo tewono.

8 No ingooteno. Noro so uyiga, ngundo yengo nowoondoye yeni biyomi yetoni, ngu ene nondo nguro ma kowuri ingowano. Yo hamoo, kuri, no nguro nowoondone kowuri yewo. Ene ataga, ngu kini. Ndadiro nguro, no ingooteno. Nga so uyiga ngando ngu, ye nowoondoye kowuri yunooteku

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu, ngungga ngu naru ootuwoo bodaga nangge. 9 Ataga, ngu no oni
oni tetenoku, ene nondo yengo nowoondoye kowuri ingootenggoku,
nguro ma oni oni teteno. Kini, nondo ngu, yendo kowuri, nguno ye
kuri nowoondoye yowoorengowonggoku, nguro no oni oni teteno.
No ingooteno. Anut enengombo ngu nowoondoye kowuringga, ngu
yeni yeno tunootewo. Ngundiro nguro, noorengo mandenani ngundo,
ye ma yomburiyeroyingo. 10 Kini, nowoondoye kowuri, yero oyimo
yoweroyi ngu, Anutdo yeni tunooteteku, ngundo oni nowoondoye yeni
yowoorengoote. Ene ngu muringgano nguno, Anutdo noore ko yoyoote.
Ngundiro nguro, noore nowoondonani ko yowoorengowero, ma kowuri
tewato. Ene mera ngaro murimo nowoondoye kowuri yeweroyiga,
ngundo ngu, ene oni yeni, Setanro endenimo oonootewa. 11 Yo, ye komo
gome ingondudu teyi! Ngu nowoondoye kowuringga, Anutdo kuri ye
yunoyingo, ngundo nangge, ene muri gome gomemu gura gura yeni,
yeno tunootewoku, ngundo ye eririyeroote. Ye nguno ootoogero, yengo
mandeye ngu yoonenengootoyi, metemi tete. Nguno ngu, Anutdo ye
yokutuyerootoni, enengo sosorero, nguro yendo oni muri biyomi tewoku,
ngu mamanayeroro etenggo. Yengo nowoondoye ngu, noore yeyowero
hahangetenggo. Oningga, oo biyomi tewoku, ngu yomosiyowero, ko
yanggango tetenggo. Ye ko bidodo tetenggoku ngu, nga mandega nga
yomosiyowero, ko tetenggo. Yengo muriye ngu tunoo endesina oorengo,
ngu ngandiro: ye biyomiye gura kini.

12 Ngu hamoo, nondo so uyi, yengo nakangoro yunowonoku, ene
nondo oni biyomi tero weti mbumbuwa tewoku, nguro nangge, no ma
nakangoro yunoyingo. Ko nondo oni songomboro nguya ma ingoyingo,
nguro oni ngundo nangge, ene kuri biyomi eneno teyingo. Kini,
yendo noorengo gome ingootenggoku nguro, nondo nga so uyiga, nga
nakangooteno. Yo, Anutdo noro mandega nakangoro yunowonoku,
nguno nowoondoye yokutuwootoni, ngunonggo yengo muriye, ngu
tunoo endesina tunooteni. Yo, noro mandene keyowonggoku, nguno
tunoo etuyeroote. Ye noro nowoondoyi tetenggo. 13 Yengo muriyengga,
ngundo nowoondonani yeni, imakeyingo ootooro, nowoondonani oni
oni tero oruwooto. Yo, noore ingoro, oni oni tetooye, yendo Tayitas
gome kawararangootoyi, ene nguro newende gome yewo. 14 Kuri nondo
yengo muriye gome nguro Tayitasno ero, oowooye bingami okoowono.
Okooro, no nguro oyimo gura ma yowono. Yo, mande bidodomo, nondo
yeno ewonoku, ngu hamoo oorengo. Nguro ngu, nondo yengo muri gome
nguro Tayitasno ewonoku, ngu nguya hamoo oorengo. 15 Tayitas ngu, ene
yeno nguno mayetoni ngu, ye nguro ingoro soriyokoro sosorero yoyingo,
ene ye bidodo, Tayitasro manggowo gome ingoro, keyootenggo. Tayitasdo
ngu kenoro ingoro, enengo newende, ngu yengo nowoondoyi oorengo
tero, newende bidodo yengo ingondudu teyunowero, gome ingoote.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

16 Ataga no nowoondonemo hamoo teyingongga, ngu yengo ingooteno.
Yendo ngu mande muri gome nenengo ngu bidodo gome tetenggo, nguro
no oni oni teteno.

Kristen Oniro Muri Ngu Dobookuriye Hoorooweyeroyi

8 1 Ye Kristen dobookurine, noorendo nga mandega nga yeno
ewero. Anutro sumange, Masedoniya oni simoo bare yunowoku,
nguro eteto. 2 Ngu hamoo, kowuri urungga, eneno towooyerootoni,
nguno ene oni oni tero, Anutro koni tewonggo. Ngu hamoo ene oo
sitowiye oowooyingga kini, ene Anutdo nowoondoye yokutuyerootoni,
ngunonggo ene digi beye urungga, nga Kristen kongga, nga
hoorooweyeroweroyimboro yewonggo. 3 Nondo kenoro ingoro, nguro
no yootunoro tunoo eteno. Ene enengo ingonduduye ngu keyoro,
ene ngu digi beye ngu yeyingo. Ene oo yeweroyi rogoga, ngu dagaro
awuno oorengo yeyingo. 4 Ene nooreno mande yanggango, ero etenggo.
Noorendo nga kongga, ngaro mete ero etoyi ngu, ene Kristen dobookuriye
gidarega nguya yowuruwooro, Anutro oni simoo bare Yudiyano ngu
hoorooweyerowero, ko tewanggo, ero ingootenggo. 5 Yo, ene ngundiro
tero, ene nondo ingowonoku, ngundiro ma teyingo. Kini, ene rogo
ngu dagaro urungga oorengo yewonggo. Ndadiro nguro, koretero ngu,
enengo nowoondoye ngu Anutno yero, Anutro ingonduduni, ngu keyoro,
ngunonggo, ene nowoondoye noore yunoyingo. Yunoro, ngunonggo ene
ngundiro muringga, ngu tewonggo.

6 Nguro ngu, noorendo, Tayitas nguya, ene ye kewooroyemo, nguno
nguya sumangero, ko ngu temukoni ero, nguro eriringooteto. Ndadiro
nguro, Tayitasdo koretero yengo nowoondoye yokutuwootoni, Yudiyano
simoo bare hoorooweyeroweroyi kongga, ngu damoni yero tewonggo.
Nguro ngu, ene komo yeno ooroya ngu kongga, ngu temukoni. 7 Oo
bidodo yendo tetenggoku, ngu muri gome nenengo oorengo. Yengombo
Anutro nowoondoyemo hamoongga tetenggoku, ngu yanggango
nguro. Ye ngunonggo ngu, Anutro koni, ngu yanggango tetenggo. Ye
ingoyingoye urungga oorengo. Ngundiro nguro, ye Anutro ko tewero ye
oni oni tero, ootoogero ko tetenggo. Yendo nowoondoye urungga noore
yunootenggo. Arisa, ngundiro nguro, ye komo sumangero kongga, ngaro
yanggango teya, digi beye, ngundo oni oowariro wenonootenggoku, ngu
hoorooweyeroyi.

8 Nondo yengo mamana mande, ngundiro ma teteno. Kini, nondo
ngu oni gidarega, ene hamoo ootoogero, ene oni wenonootoyi
hoorooweyerowero ko gome tetoyi, nguro eteno. Ngu muringgano nguno,
nondo yengo nowoondoyiyega ngu towooyerowono. Nga ngu, ye ingoro,
ye nguya oni gidaregado, nowoondoyi tetenggoku, ngundiro nowoondoyi
tewanggo bine, ngundi kini? Ero ye towooyerowono. 9 Yo, noorengo, Oo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Bidodo Simburi, Yisas Krayis, ngundo enengo duridarini bingamini, oo
ngu sambo endemo oorooteku, ngu yokoro, enengo nowoondoyiningga,
ngunonggo, ene merako ngano omburo, ene angoyi oni tunooteyingo.
Ene angoyi oni tunootero, ngunonggo, noore simoo bare, ko yoyowero
ombuyingo. Ngundiro tero, ngunonggo, enengo Yukani yunootoni,
noore Kristen oni simoo bare yanggangododo tero, nenengo
oruwanggo. Ngunonggo, Kristen dobookurinani, hoorooweyerootooye,
nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggangododo tunootero, eneya
keta oruweroyi sugi sugi, ngu yowanggo.
10-11 Ataga, nondo nenengo ingondudune, ngu ye etuyerooteno. Nondo
digi beyebo yeweroyi kongga, ngaro ngandiro ingooteno. Dagoma
gura ameno yokowootoku, nguno ye damoni, yero ko ngu tewonggo.
Yendo ko, ngu kingo ma teyingo. Kini, ye ko ngu tewero, gome ingoro,
nguro tewonggo. Nguro ngu, ataga ye ko ngu tewonggoku nguro komo
temukoyi. Ene yendo hahangero sodedo ko ngu tewero tewonggoku,
ngundiro nangge, ataga nguya ye ko ngu temukowero hahangeya, ko
ngu yengo rogoyimo oorengo teya temukoyi. **12** Oni gura, ene koretero
oo nowoondoyi tero, oni digi beye yunootoni ngu, asa, ene Anutdo ngu
muringga, nguro gome ingowa. Ngu oningga, nguro rogoyimo oo digi
yunoweroyi tero ngu, asa, Anutdo oo nguro gome ingoote. Anutdo ngu
oni oo kini, nguno ma ingoro wirikoyeroote.
13 Nondo ngu, oni gidarega, imakeyingomo oodoyiga, ko yendo ngu
ko biyomi oriyi, ero ma eteno. Kini, nondo ngu ye bidodo ereremo roogo
gurananggemo oriyi, ero ingooteno. **14** Ataga, nga narunggano, ngano ngu
yengo oo oowooyingga, ngundo oni songo oo nguro wenonootenggoku,
ngu yunootoyi, ene ngu yoro metemi ingowanggo. Ngundiro nangge,
kootuyisina, ye ooro wenonootoyi ngu, asa, oni songombo, ene ngu ooku
yeno yeyi mayetoni, ye mete yowanggo. Ngu muringgano nguno ngu, ye
mete ereremo rogono oruwanggo. **15** Ngu Anutro mande nakayano nguya
ngandiro ete.

> Oni ene oowari urungga yowoku ngu, ene gumi urungga ma yowa.
> Ngundiro nangge, oni ene oo bodaga nangge yowoku ngu, ene
> oowari ooro ma wenonowa. Ero eyingo. *(Eksodas / Kisim Bek 16:18)*

Tayitasdo, Anutro Ko Oni Gidaregaya, Korind Endemo Oorowuyingo

16 Nondo Anutno esosootetoowe, Anutdo, Tayitasro newende
yokutuwootoni, ene oni oni sanganimonggo, noore ngandiro tero, ye
hoorooweyerowero gome ingowoku ngu. **17** Yo, ene ngu noorengo mande
ngu keyowo. Ene nguya nga kongga, ngaro gome ingoro, nguro enengo
ingondudunonggo, ene yeno oorowuteku ngu. **18** Noorendo Kristen
doboonani, gura nguya soweyootooye, eneya oorowuteri. Ende bidodomo
Kristen simoo bare dobookurinani, ngundo oni Anutro mande keta gome,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nga wesiyoro eweroyi, ko enengo murini, nguro gome ingootenggo.
19 Ngu nangge kini. Kini, ene Kristen endeni endeni, ngundo ene nooreya
endeyoweroyi, ene rogo tero ewonggo. Ene ngu nooreya endeyoro,
Anutro sumange mandega, ngaro koyi teweroyi. Noorendo nga kongga,
tetetoku nga ngu, Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro oowooyi
bingamimboro ko teteto. Ngundiro tero, oni etuyerootooye, ene nguno
hamoo ingowanggo. Hamoo, Aposel ene nowoondoyemonggo oo duwoo
yeweroyi kongga, nguro hahangetenggo, ero ingowanggo.
20 Noorendo nguro ma ingootooye ngu, oni gurado noorengo murinani,
ngaro kingo oo duwoo urungga yetetoku, nguya mandeni biyomi, ero
yomburiyowa. Ngundiro nguro, noorendo nga Kristen doboonaningga,
nga sureyootooye, eneya oorowuteri. 21 Noorendo ngu muri hamoo gome
nenengo tero, nguro ingondudu teteto. Oo Bidodo Simburi Simbunani,
nguro doongeyimo nangge kini. Kini, oni simoo bare doongeyemo nguya,
komo gome metemi tunootewa.
22 Noorendo ngu, noorengo Kristen doboonani gura sureyootooye,
ene erayaga nguya oorowutenggo. Naru urungga, noore enengo ko oo
teteku towoongootooye, ene ko nenengo yanggango tewo. Ataga, enengo
newendemo hamoo teyingo, ngu yanggango, nguro yendo digi beye
yoweroyi kongga, nga muri gome nenengo nguno tewanggo. Ngundiro
nguro, ene ko nga yanggango oorengo tewero ingondudu tete. 23 Tayitasro
ngu ye ngandiya ingoyi. Ene ngu noro doboone, noya ko gobooro tetero.
Noorengo dobookurinani erayaga, nguro ye ngandiya ingoyi. Ene Kristen
oni simoo barero ko oni. Ene Krayisro bingamini, yeri tunootewa.
24 Nguro ngu, ye komo nga oni, ngaro nowoondoyi teyunootoyi, nguno
Kristen onindo soweyerowonggoku, nguno yengo muriye tunoo oorengo
kenoro, gome ingowanggo. Noorendo yengo muriye nguro mande gome,
eneno ewootoku, ngu hamoo nenengo, ero ingowanggo.

Oo Kingo Duwoo Anutro Kristen Oni Simoo Bare Hoorooweyeroweroyi

9 1 Ye kuri ingootenggo. Ngu oo kingo duwoo Anutro oni simoo
bare hoorooweyeroweroyi ngu, nguro ngu, nondo nguro mandeni
pirungga ma nakangowano. 2 No kuri ingooteno. Yengo nowoondoye ngu
nga kongga nga tewero ingowonggo. Ero ingootoowe, nguro ngu, nondo
suwooyi sano, yengo bingamiye oowooye, Masedoniya Kristen simoo
bare doongeyemo, ero okooteno. Nondo ngandiro yeno ewono. Ameroko
dagomangga yokowootoku, nguno ngu, Giris merako, Kristen simoo
bare, ene kuri digi beye yowuruwooweroyi kongga, nga tero, damoni
yero tewonggo. Eyingo. Ene yengo mandega nga ingootoyi, ye ko nga
tewero yanggango yetoyi, nguro Masedoniya, Kristen oni oowooyingga
oorengo nguya ootoogero, ko nga tetenggo. 3 Ene nondo ngu, noorendo ye
oowooye bingamiye, ero okootetoku, mandega ngu kingo ma yokowero,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ero ingooteno. Kini, ye ngu komo yoonenengoya oriyi, nondo kuri yengo ewonoku ngundiro. Nguro ngu, nondo ngandiro ingoro, nguro dobookurine sureyerootoowe, yeno oorowutenggoku ngu. 4 No ngu yengo muriye, nguro hamoo ingooteno. Nguro ngu, nondo ngandiro ingooteno. Masedoniya oni noya, yeno oorowutooye, ye oo ma yomosiyoro oodoyi, nguno yeyootoyi ngu, noorendo yengomboya oyimoyerowa, ero ingooteno. 5 Ngundiro nguro, nondo ingoro nguro, no komo dobookurine eririyerootoowe, ene sodedo ye tanggeyemo ko oorowuwanggo. Enendo oo yendo kingo duwoo yunowero ero, mande gosiyoro ewonggoku, ngu yomosiyomukowanggo. Ngu oo kingo duwooga ngu, ene komo hamoo oo kingo duwoo oorengo. Oo ngu, noorendo ye kandeyemonggo kingo sobiyoro yoweroyi nguya kini.

6 Ye mande adingayi ngaro gome ingondudu teyi. Oni gura, ene oo yuwooyi bodaga nangge miwoku ngu, ene engge nguya ngundiro bodaga nangge yowa. Ene oni gura oo yuwooyi urungga miwoku ngu, ene engge nguya, ngundiro urungga yowa. 7 Ye bidodo songo songo, nguro komo ingonduduyemo, ko nowoondoyemo nguno nguro gome ingoya ngu, ngu nangge keyoya, ye digi beye yunoyi. Ene kini tetoyi, oni gura newende kowuri ingoro, ngunonggo oo ngu yewa; ngundi onindo mande yanggango, eneno ero eriri tetoyi, nguro nangge bine yewa. Ngundiro muri ngu biyomi. Ndadiro nguro, Anutro ingondudu ngu, oni ene oni oni sanganimonggo oo eneno inoni, ero ingoote. 8 Anutdo ene mete kingo oo duwoo ngu bidodomo enengo sumangeno, ye yunootoni, yeno nguno ngu angero oorero oruwa. Ngundiro tero, naru bidodomo, yeno ngu oo bidodo gome oorengo tunootetoni, ye ngunonggo ko bidodo mete temukowanggo. 9 Ngu Anutro mandeno ngandiro ero nakangoyingo.

> Anutdo ngu oo urungga angoyi oni, bayetero yunororoote. Enengo murini gome metemingga, ngu sugi sugi ooroote. Eyingo.
>
> *(Dutoronomi / Lo 25:4)*

10 Anutdo oo yuwooyi miweroyi oni inootoni, ngundo ngu oo ngu oorero enggetoni, ngu onindo yoro, neweroyi tunootete. Ngundiro nangge, Anutdo oo yuwooyi miweroyi, ngu nangge, ye yunoro, ene tetoni ngu oowaringga, ngu yeni urungga oorengo tunootewa. Enendo yengo muriye gome ngu yomosiyootoni, nguro engge urungga tunootewa. 11 Anutdo ye oo urungga ye yunooteku, nguro ngu, ye mete oni dobookuriye, hoorooweyeroro, kingo oo duwoo nguya, urungga yunowanggo. Noorendo yengo digi beye, Kristen dobookurinani, hoorooweyerowero ewonggoku, ngu yoro oororo yunootooye, nguro ene Anutno esosootewanggo. 12 Yo, yendo ko ngundiro tero, ngunonggo, Anutro oni simoo bare hoorooweyerowanggo. Ngu muringgano, nguno yendo oni ooro wenonootenggoku ngu, ene yoro, ene nguya, rogoyimo tero, nguro ngu, ene Anutno esoso urungga tetenggo. 13 Nga kongga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Kristen dobookurinani hoorooweyerowero tetenggoku ngu, yeno tunoo endesina tunootewa. Nguno ngu, Kristen dobookuriye bidodo ngu kenoro ingowanggo. Yendo ngu Anutro mande gome keyoro, ngunonggo Krayisro mande keta gome ngu wesiyoro, ero ingootenggo. Ene ye yeyootoyi ngu, ene yendo oni ooro wenonootenggoku, ko oni gidarega nguya, kingo oo duwoo urungga yunootenggo. Yo, ye ngundiro tetoyi, nguro ene Anutro oowooyi bingami, ero okootenggo. 14 Ngundiro tero, ene ingootenggo. Anutro sumangeni, ngu yeno urungga oorengo ooroote, ero ingootenggo. Nguro, ene komo ye yeyowero gome ingoro, ene Anutno yemboongero oorootenggo. Nguno ngu, Anutdo, ye kumana urungga yunowa. 15 Anutdo kingo oo duwoo urungga oorengo noore yunowoku, ngu enengo Nangoni guranangge, ngundo noore ko yoyoweroyimboro yunoyingo. Nguro noore Anutno esoso urungga oorengo teweroyi!

Onindo Polya Mande Biyomi Etenggoku Ngu Andangeyingo

10 1 No Pol, nenengombo Krayisro murini imakeyingoni, ngu yengo ingonduduye yokutuyeroro eteno. Krayisdo enengo newende ayibinonggo, oni simoo barero, imakeyingo muri ngu teyunoyingo. Ene oni gidaregado, no gowene sanggawero mande ngandiro, ero etenggo. Pol enengombo, noore doongenanimo, oruwoku ngu, ene imakeyingo ooroote. Ene, oriroko ootooro ngu, ene mande yanggango nangge, ero yunooteku ngu! Ero eyingo. 2 Nondo yengo mande yanggango ngandiro eteno. Kootuyisina, no yeno nguno oorowuwanoku nguno, no ye mamanayeroro mande yanggango ewero, ma ingooteno. Ene oni gidaregado, nooreya ngandiro ingootenggo. Pol, garo ene mera ngaro murimo endeyootenggo, ero ingootenggoku, nguro no oni, nguno mande yanggango ewanoku ngu! 3 Hamoo, noore mera ngaro, oni ngundiro endeyooteto. Ene noorendo ebe ma urooteto, mera ngaro onindo tetenggoku, ngundiro kini. 4 Noore ebe ureweroyi oo dowootetoku, ngu mera ngaro oo kini. Ngu oo ngu, Anutro yanggangoni, ngundo mera ngaro yanggangoni biyomi, ngu ureni uweroyimboro dowooteto. 5 Noorendo mera ngaro oni windawinda tetenggoku, nguro ingonduduye ngundo oni Anutro mande murini, ingoweroyi tetoyi, nguro ooreye ngu goodoowero tetenggoku, ngu noorendo enengo ingonduduyega, ngu andangero yokowero mamanayerooteto. Ngundiro tero, nguno noorendo Anutro mande nga etooyega, ene ngu ingoya, ngunonggo ene Krayisro mandeni, ngu keyowanggo. 6 Ene noore ye soboyeroro oodooye, yendo noorengo mande, gome nga ingoro keyowanggoku ngu, asa, ngu naruno nguno, noorengododo yowuruwooro, oni mande yokootenggoku, nguro mande yunoro mamanayerowato.

7 Ye komo nguro ingondudu teyi! Oni gura newendemo hamoo teyingo, ngu yanggango tetoni ngu, enengombo ngu, ene Krayisno ooroote. Ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oningga ngu, ene ngandiya newendemonggo ingondudu teni. Nondo ngu,
Krayisro oni, ngundiro nangge, noore nguya Krayisro oni oorooteto, ero
ingowato. 8 Oo Bidodo Simburi Simbunani Urungga, ngundo yanggango,
noore yunoyingo, noore ngunonggo nga kongga, nga teweroyimboro.
Nguno ngu, noorendo yengo nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu
yanggango teyinootooye, nguno ye ma biyomi yewanggo. Ene Anutdo
kongga, no nunootoni, enengo mandeni wesiyoro eweroyi ngaro oyimo
ma yowano. 9 Ene nondo ye sosoreyi ero, so uyi ma nakangooteno. 10 Ngu
hamoo, oni gidaregado, noro ngandiro etenggo. Yo, enengo mande
nakayani kowuri, yanggango oorengo. Ene enengombo noorengomo
tunootetoni, kenootetoku, ngu yanggango kini kiyayi, enengo mandeni,
wesiyoweroyi nguya kingo oo ngundiro, eyingo. 11 Oni ngundiro mande
etenggoku ngu, ene komo gome ingondudu teya, ngandiya ingoni.
Noorendo yeya gobooro ootooro ngu, asa, noore mande muri ngundiro
guranangge, noorendo nakayano nakangootetoku, ngundiro tewato.

12 Oni enengo bingamiye ero okootenggoku ngu, noorendo noorengo
murinani nguya enengo muriye nguya, gobooro ma wirikoweroyi. Kini,
ngundiro oni ngundo, enengo muriye, ngu ene rogono tetenggo. Nguro
rogogano, nguno enengo muriye ngu wirikootenggo. Oni ngundiro
tetenggoku ngu, ene nowoondoyemo ingoyingo nguya kini. 13 Ene
noorendo murinani rogono, ngu rogowootooye, urungga awuno ooretoni,
ene noorengo bingaminani, ero okoowero yokooteto. Kini, noore Anutdo
ingooteku rogoga, ngu nangge keyowato. Noore ngu nangge keyoro, yade
oororo, yeno nguno oorowuwootoku ngu! 14 Yo, Anutdo noore rogoyerowoku,
noore yeno Krayisro mande keta mesarango, wesiyoro eweroyimboro.
Nguro noore Anutdo rogo yewoku, ngu ma karongoyingo. Kini, noore yeno
koretero omburo, Krayisro Mande Keta Mesarango, wesiyoro yunoyingo.
15 Yo, Anut enengombo ko noorendo teweroyi rogoga ingowoku, ngu kuri
yeyunoyingo. Nguro ngu, noore enengo rogo, noorengo yeyingo, ngu ma
karongoro oni gidaregado, Krayisro koni tetenggoku, nguro ma wesiyoro
eteto. Kini, noorendo ngu ngandiro ingondudu yanggango teteto. Yengo
nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggangododo tunooteya tunooteya
ooreni, ero ingooteto. Ye ngundiro tetoyi ngu, asa, noorengo konani ngu,
ye kewooroyemo, nguno urungga nguya tunootewa. 16 Ngundiro tetoni,
noore Krayisro mande keta gome ngu yoro, ye kootuyesina, merako oni
simoo bare, nguno nguya, ero yootunoro yunowato. Noorendo oni guraro
koni, nguno ma karongoro, uro, nguno ko gidarega, ngu oni, ngundo kuri
temukowonggoku, nguro noore oowoonani kingo, ero ma okoowato.

17 Anutro mandeno ngandiro ete.

Oni ene oni oni tewero ngu, ene, komo Oo Bidodo Simburi
Simbunani, nguro nangge oni oni teni, ero eyingo.

(Yeremayiya 9:24)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

18 Noore ingooteto. Oni enengo oowooyi bingami ero okooteku ngu,
ene Anut doongeyimo ngu, ene oowooyi bingami kini. Ene Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ngundo oni gura oowooyi, ero okoowaku ngu,
asa, ngu oningga ngu nangge, ene oowooyidodo oorengo oruwa, ero
ingooteto.

Polndo Godange Etenggoku Oni, Nguro Muriye Yootunoro Eyingo

11 1 Nondo kingo wenonoyingo mande gura etoowe, yendo
nguro ingondudu urungga ma ingowero. Ye kingo no
sodeyonunootoyiga, nga mandega nga ewe. 2 Ndadiro nguro, yengo
nowoondoye, ngu bidodo Anut inoyi ero, nowoondone bidodo yengo
ngundiro ingooteno. Yo, yengo ootootooye muriye ngu gome nenengo
ngundiro oode ngu, asa, kootuyisina, ngu muriye gomengga, ngu kingo
duwoo inowanggo. Yo, ngu muri ngu ngandiro: bare oore gura newende
gome oorengo ootooro, ene simoo guraya ma endeyoro oode, asa, ene
nenengo kame teteku ngundiro. 3 Kuri, damonimo sirendo godange
eweroyimboro, ingondudu tero, ene Ewa ganangoyingo. Ngundiro
nangge, nondo ngu muringga, ngu yeno tunooteweroyi, nguro no
sosoreteno. Yo, ye ngu muringga, ngu tero ngu, ye muri nenengo gome
metemi Krayisro, ngu yokowanggo, ero nguro no sosoreteno. 4 Ndadiro
nguro, oni gidarega yeno mayero, Yisas guraro mandeni, wesiyoro yeno
ero ngu, ngu mandeye etenggoku ngu, noorendo Yisasga, nguro mandeni
etetoku, nguro mandeni ngundiro kini. Ngundiro muringga nguno,
ye kuri Yuka Kundingiyingga, Anutnonggo ombutoni, yoyingongga,
ngundiro kini, ye yuka gura yootenggo. Ye mande keta gome gura
ngu, noore manggonanimonggo, ye kuri ma ingoro yowonggoku, ngu
yootenggo. Ene oni gura ye kewooroyemo, ngunonggo, ngu muringga,
ngu tetoni ngu, yendo enengo murini biyomi, nguno ma uwero.

5 Ye Korind oni ingoyi! Ngu Aposel oni yendo oowooye, ero
okootenggoku, ngundo no ma daganerootenggo. 6 Ngu hamoo, no
mande wesiyoro eweroyi rogono kini, ene Anutdo enengo mande
keta mesarango, nguro ingoyingo urungga nunowoku, nguro no
wenonoweroyi kini. Nguro ngu, noorendo mande ketangga nguro murini
gome oorengo wesiyoro, tunoo oorengo ye etuyerowootoku ngu!

7 Ye ingootenggo. Nondo kuri Anutro mande gome ketangga, ngu yeno
wesiyoro ewonoku, nguro nondo urini ma yoyingo, ero ingoyingo. Ngu
muringgano, nguno no nenengombo ayibiyi imakeyingomo ootooro,
no yengo bingamiye nangge, ero okoowono. Ndadiro nguro, nondo ngu
muringga tewonoku, ngu weti mbumbuwa, bine? Kini, ngu nenengo
kini. 8 Nondo ngu ende gidaregaro, Kristen oni, nguro digi beye oo
ngu yoro, ngunonggo, yeno ko tero, ye hoorooweyerowono. Ngundiro
muringga nguno, nondo enenonggo digi beye oo ngu kingo duwoo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yowono. 9 No kuri yeya ootooro ngu, no ooro wenonowonoku, ngu
naruno, no oni gurano ooro ma sumoo inoyingo. Kini, noro dobookurine
Masedoniya mera yokoro, Korindno mayetoyi, nguno ngu, no ooro
wenonowonoku ngu bidodo nunomukowonggo. Nondo oo bidodo gome
sobowooro, ngunonggo, ye kowuri bodaga ma yunoyingo. Ngundiro
nangge, nondo suwooyi sano oo sobowoororuwano. 10 Krayisro mande
hamoo oorengo, ngu nono ooroote. Nguro ngu, hamoo oorengo, Giris
mera gumi bidodomo, oni gurado, nondo Krayisro koni tewero oni oni
tetenoku, murinengga ngaro, ooreni doongooweroyi nguya kini. 11 Nondo
ndawugaro nguro, ngandiro eteno? Nondo bine yengo ma nowoondoyi
teyunooteno? Kini, Anutdo ngu, ene kuri ingooteku ngu, nondo yengo
gome gome nowoondoyi teyunooteno.

12 Ene oni gidaregado enengo oowooye bingamiye ero
okooweroyimboro, oore erewetenggo. Ene noorendo ko tetetoku,
ngandiro oni simoo bare doongeyemo, ene nguya ngundiro tunoo ko
teweroyimboro ingootenggo. Ene hamoo ma ko tetenggo. Yo, nondo ngu
enengo godange muriyengga, nguro ooreye doongooyunororuwano.
13 Ngu ngandiro: ngu Aposel godange oningga ngu, ene godange
mande nguro ko oni teyingo. Yo, enengo muriye godange ngu simoo
bare doongeyemo yowoorengootoyi, onindo kenoro ingootenggo.
Ene, Krayisro Aposel oni hamoo, ero ingootenggo. 14 Ene ye nguro
ma soriyokowero. Ndadiro nguro, noore ingooteto. Setan enengombo
enengo murini godangengga ngu oongooro, ene, Anutro sambono Engel
oni duridarinidodo ngundiro goweyi yoro, simoo bare ganayerowero
tunootete. 15 Nguro ngu, Setanro ko oni nguya enengo muriye
godangengga ngu yowoorengootoyi, oni simoo bare doongeyemo ngu
mande muri gome nenengo, nguro ko oni ngundiro tunootetenggo. Asa,
noore nguro ma soriyokowato. Ndadiro nguro, kootuyisina, ene nguro
urini gumi ngu, enengo koye tewonggoku ngundiro yowanggo.

Polndo Aposel Kongga, Nguro Kowuri Urungga Koorowooro Ko Teyingo

16 Nondo ko eteno. Oni gura noya wenonoyingo oni ingoyingoni kini,
ero ma ewero. Ene noya wenonoyingo oni, eya ingoya ngu, asa, ye komo
noyokootoyiga, no nguya, no nenengo oowoone, mete naru bodaga,
ero okoowano. 17 Nondo mandega etenoku nga, ngu Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ngundo nono etoni ma eteno. Kini, nondo ngu wenonoyingo
onindo kakabetero mande etenggoku, ngundiro ero, no nenengo
bingamine, ero okooweroyi, nguro mande yanggango eteno. 18 Oni
oowooyingga oorengo ngu, ene mera ngaro muri ngu keyoro, enengo
oowooye bingamiye, ero okootenggo. Ngundiro nguro, no nguya ngu
muringga, ngu keyoro, no nenengo oowoone bingamine, ero okooteno.
19 Ye ingoyi! Ye ngu ingonduduye gome oorengododo, ngundiro nguro,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ye komo oni wenonoyingo, nguro mandeye ingowero gome ingoro, ye yoyokootoyi, yengo kewooroyemo omburo, wenonoyingo mande etenggo.
20 Yo, oni gurado, ye yoyoro enengo koni biyominggano nguno yoyetoni;
ngundi enendo yengo oo yeni kinitetoni; ngundi enendo mandeni
godangengga, nguno ye yoyootoni; ngundi yeno muri biyomi tetoni;
ngundi ene oowooyidodo tunootero, ye yowoongooni utoni; ngundi
yengo gagiyemo oorongooya yudoningga ngu; asa, ye nguro mande gura
ma ewero. Nguno yokootoyiga, ene komo yeno ngundiya teni. 21 Ngu
hamoo, noorendo ngu muringga, ngu teweroyi yanggangonani nguya
kini! Ngundiro nguro, no oyimonerootoni, nguro no nga mandega,
nga eteno! Ene oni gurado enengo murini, nguro mande yanggango
yootunoro ewero, ewaku ngu, arisa, no nguya nenengomu, ngu ewero
yanggango yero ewano. Ataga ngu, no oni wenonoyingo nguro mande
ngundiro eteno. 22 Ene Hiburu mande ete, bine? No nguya Hiburu mande
eteno. Ene ngu Iserel oni, bine? No nguya Iserel oni. Ene Ebarahamro
sowe, bine? Ngu no nguya Ebarahamro soweni. 23 Ataga ngu, nondo oni
wenonoyingomboro mandeye ngundiro oorengo eteno. Ene Krayisro
ko oni, bine? Nondo Krayisro konimo ngano ngu, ene dagayerooteno.
Nondo Krayis oowooyimboro, ko yanggango oorengo tero, nguno
noyoro ya biyomimo noyetoyi, nguno naru oowooyingga oruwono. Naru
oowooyingga mundi onindo gome gome nurewonggo. Ngu oo nguno,
nondo ene bidodo dagayerowono. Naru bidodomo, no kumooweroyi
oorengo teroruwono. 24 Yuda onindo tambu kandegura, uto gisaruyibo
nutoroodoyi, oororo tambu onibiga kandegura gidemboro namoraya.
(39), ngu teyingo. 25 Tambu kabusagomo, turimbo nureyingo; tambu
guranangge, digibo nureyingo; tambu kabusa, wanggo biyomi yetoni, no
wendeyino oonootewero tero, nguno no suwoo gura, ko sa gura nguya,
no wendeyi sanganimo awoonerorootoni oruwono. 26 Naru urungga
oorengo, no Krayisro mande keta, ngu wesiyoro ero etuyerowero,
oore orirokoyi toongewonoku, nguno no sono tuwino oonootewero
tero; yakaka onindo oo sobibiyoro yootenggoku, ngu kandeyemo nono
biyomi tero; Yuda oni dobookurine, ko oni sowe gidaregado nguya,
yomburinerowero tewonggo. Ende ururumo nguya, ko oni kini kingo
merako nguya, wendeyino nguya, no kowuri urungga yowono. Godange
oni dobookurine kandeyemo nguya no kowuri koorowoowono. 27 Nondo
kuri ko biyomi guradiro guradiro oorengo tewono. Naru urungga no
suwoo ko tero, no ma wereyingo. No oriroko ootooro, nguno sonoro
oowariro nguya biyomi tewono. Naru urungga, no oowari yokoro, doogo
dogigino sosorero biyomi tero, moondene doobengoweroyi oo ngu
ereweyingo.

28 Ngu nangge kini. Kini, naru bidodomo, kowuri urungga oorengo
omburo, ngundo no wirineroote. Ngu ngandiro: nondo Kristen oni simoo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

bare ende bidodomo, nguro ingondudu urungga ingootoowe, ngundo
kowuri nurewo. 29 Oni gura yanggangoni kini bine, asa, no nguya
yanggangone kini. Oni gura weti mbumbuwano, sorero utoni ngu, no
nguro nowoondone kowuri yete. 30 Oore kini ngu, no komo nenengo
oowoone bingamine nangge okoowano. Nguno ngu, no mete ngandiro
ewano. No yanggangone kini ero, ngunonggo, no nenengo oowoone
bingamine, ero okoowano. 31 Anut ngu, Yisas Krayis, Oo Bidodo Simburi
Simbunani Urungga, nguro eweyi. Ene suwooyi sano, ene sugi sugi
keta oorooteku, ngu nangge oowooyi bingamidodo oorooteku, ngundo
ingootoni eteno. No godange ma eteno, ero ingoote. 32 Damaskas ende,
nguro oo sobosobo koreteyingo oni, oowooyi Aretas, nguro Kiyap,
ngundo me oni yoyoro yoyetoni, endega nguro sisipawayi ngu yamukoni
sobowooyingo. Ndadiro nguro, ene no noyoro ya biyomimo noyewero
ngundiro teyingo. 33 Ene Kristen konebane gidaregado, no noyoro siko
sirineroro, noyoro doogoro wituwoore noyeyi, ende nguro sisipawa
damonimo, noyokootoyi uro, nguro no ende yokoro toongeyingo.

Gabono Anutdo Ko Mande Oo Urungga, Pol Etungootoni, Kenoyingo

12 1 Oore gura nguya kini, no ngu komo nenengo oowoone
bingamine, ero okoowero. Hamoo, ngu muringga ngundo
noore ma hoorooweyerowa. Ngundiro ngu yokoya, nondo gabono oo
mande gidarega Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo kombiteyingo
ngu yootunoro etunerowoku, nguro ewano. 2 Kuri dagoma kande eraya
kegidemboro namoraya (14) yokoro, Anutdo noyoro sambo ende awu
sanganimo nguno ooreyingo. No bine gowene nga bidodo, ngundi gowene
yokoro gabonembo nangge oorewono, ngu no watayi kini. Anutdo
nangge ene ingoote. 3-4 Yo, no ko eteno. No bine gowene nga bidodo,
ngundi gowene yokoro gabonembo nangge oorewono, ngu no watayi
kini. Anutdo nangge ene ingoote. Sambono, Paradayis endemo nguno,
no mande kundingiyi oorengo ingowonoku ngu, ene guradiro oorengo,
onindo mande ngu yootunoro eweroyi nguya kini. Nondo mande ngu
yootunoro onino eweroyi, ngu roogo oorengo tenunowonggo. 5 No ooga
nguro yootunoro ewanoku, ngu ene no nenengo oowoone bingamine, ngu
ma ero okoowano. Nondo ngu ngandiro mete ewano. No yanggangone
kini, ngundiro nangge eroruwano.

6 Hamoo, nondo nenengo oowoone bingamine ero okoowanoku ngu,
no oni wenonoyingo, ngundiro ma tewano. Kini, no ngu hamoo oorengo
eteno. Ene nondo nenengo oowoone bingamine, ma ero okooteno. Kini,
oni gurado, noro ingootoni, oni gome oorengo ero ingoweroyi, ngu no
yokooteno. Nondo ngu, yendo noro murine tetenoku ngu kenoya, ko
nondo mande ero yunootenoku, ngu ingoya, ngunonggo, ye noro murine
ngu gome oorengo ingowanggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Disi Oo Ngundiromundo, Pol Goweyi Sanggaweyingo

7 Anutdo oo etunerootoni kenowonoku, ngu songo guradiro ene komo
urungga oorengo. Nguro nondo nenengo oowoone okooweroyi, tetenoku
ngu, Anutdo nguro ma ingoote. Ngundiro nguro, ene gowenemo sayi
ogingo nonunowoku ngu, disibo gowene sanggaweteku ngundiro.
Ngungga ngu, Setanro ko oni, ngundo yomburinerootenggoku ngundiro.
Ngundo ngu, nodowooro nowoosootoni, nguro no nenengo gowene
okooweroyi nguya ereremo kini. 8 No tambu kabusa, Oo Bidodo Simburi
Simbunani, nguno nono ooga nga andangeni ero, nguro ngguyinggayi
tero, yemboongewono. 9 Ngguyinggayi tero, yemboongetoowe, Anutdo
nono gumi ngandiro eyingo. Kini, nondo gengo sayinggega, ngu ma
andangero yokowano. Ndadiro nguro, noro sumangene ngu geno
mete oruwa. Yo, noro yanggangone, ngu oni yanggangoye kini, nguno
ko gome metemi tunootewa, eyingo. Urungga Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ngundo ngundiro ewo. Ngundiro nguro, no nowoondone
yanggangoni kini ero, ko ma kowuri ingowano. Kini, no ko ngaro oni oni
urungga oorengo tero, ko teteno. Ndadiro nguro, Krayisro yanggangoni
noya ooroote. 10 Ngundiro nguro, Krayisro konimo ngano ngu, no
yanggangone kini. Onindo yomburinerootenggokuno, kowuri gura
gurado noyootekuno, onindo nutoro yomburinerootenggoku, nguno ngu,
no nowoondone gome metemi ayibidodo tunootete. Yo, no yanggangone
kiniteteku naruno, nguno nguya, Krayisdo enengo yanggangoni ngu
nunootoni, nguno no yanggango oorooteno.

Polndo Korind Oni, Nguro Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Ngu Yanggango Teyunoyingo

11 Nondo nga mandega, etenoku nga, ngu wenonoyingo mandega eteno.
Ene yendo no yokutunerootoyi, nguro nondo ngundiro eteno. Yendo ngu
noro murine, gome ngu yootunoro eweroyi mete ero, ene ye ngundiro
ma teyingo. Hamoo, no ngu kingo oni ngundiro, ene yengo, Aposel oni
godange ururu, ngundo no ma daganerootenggo, eyingo. 12 Nondo ngu,
Anutro koni, ngaro nowoondone bidodo, ngu tewero hahangero, nguro
no ye hoorooweyeroro, ko biyomi urungga tewono. Anutdo yanggango
nunoro, hooroowenerootoni, nguro no yeno Aposel oniro, sunggi gura
gura oowooyingga, ngu muri songo gura gura, onindo ma teweroyi, ko
ngu ye kewooroyemo nguya tewono. Nguno ngu, Anutro koni, nguro
yanggangoni ngu tero etuyerootoowe, oni ngu kenoro, ene ingootenggo.
Yo, hamoo, Pol ngu Anutro Aposel oni oorengo, ero ingootenggo.
13 Yo, nondo Krayisro mande murini yeno tewonoku, ngundiro Kristen
oni songomo nguya, ngundiro nangge etuyerowono. Ene oo gura ye
kewooroyemo nguno ma tero etuyerowonoku, ngundiro Kristen oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

songomo nguya, tero etuyeroyingo. Yendo no oowari oo nunoweroyi muringga ngu, no ye ma etuyeroyingo. Ngu hamoo, nondo muri biyomi tewonoku, nguro ye ma ingondudu tewero, kabeteya, yokoyi! 14 Arisa, ataga ngu, no yeno tambu kabusayiga ngu oorowuwero, tetenoku ngu, nondo nguno yengo oo gura ma yowano. Ene ye ingoyi! Yengo nowoondoye ngu nangge nonunootoyi, no yeya ko gobooro teweroyi, nguro nangge ingooteno. Ye ingootenggo. Buniyo ngu, ene awa namoye, ma soboyerootenggo. Kini, awa namoyembo nangge, enengo simoo namboye soboyerootenggo, ero ingoyingo. 15 Nguro no nenengombo, ngu gowene, ingondudune, yanggangone, oo bidodo ye hoorooweyerowero, gome ingooteno. Nondo yengo nowoondoyi urungga oorengo, teteno. Ndadiro nguro, yendo nguya noro nowoondoye, ngundiro ma tenunowanggo? Nondo nga mandega etenoku nga ngu, ye nowoondoye yokutuwoowero eteno.

16 Ene oni gidaregado, nono ngandiro ero etenggo. Hamoo, ene noorengo oo gura tunoo ma yootoni, ene ngu ganayeroweroyi oni. Enengo godange muringga, ngundo ene noore ganayeroro yoyoyingo, ero etenggo, eyingo. Ene ngu mandega, etenggoku ngu, ngu hamoo ma etenggo, eyingo. 17 Arisa, nondo kuri oni gidarega, sureyerootoowe ngu, yeno nguno oororo, ye ganayeroro, kandeyemonggo, yengo oo gura yowo, bine? 18 Nondo Tayitas, yewe ootoogetoni, eriringootoowe, ene ootoogero, yeno oorowuyingo ngu. No doboone gura nguya, sureyootoowe, eneya oorowuwori. Tayitasdo bine ganayeroro, yengo ooga sobiyoro yoyingo? Noorendo ingondudu guranangge, siyero bine, ma endeyooteto? Noorendo oore gurananggemo bine, endeyooteto? Ngu yengombo wirikoya ingoyi.

19 Nondo ngu, ye bidodo nga mandega nga kandangeya ingoyi, ero ingooteno. Noorendo mandenani, nga ye doongeyemo yomosiyoweroyi, nguro mandega nga nakangooteto. Ene ngundiro nguya kini. Kini, noore ngu Krayisro oni oorooteto. Noorendo nga mandega, etetoku nga, ngu Anut doongeyimo, eteto. Noro Kristen dobookurine, noorendo nga mandega, etetoku nga, ngu yengo nowoondoyemo hamoo teyingongga ngu, yanggango teyunowero eteto. 20 Nondo nowoondonemo kowuri bodaga ingoro, ngunonggo ngandiro eteno. Kinitetoni ngu, no yeno nguno oororo tunootero, no ye yeyootoowe ngu, ye mande muri songo guradiro tero oodoyi yeyowero, ma ingooteno. Ko yendo nguya, no neyootoyi, nga mande murine tetenoku, ngandiro nenengo neyoweroyi, ngundiro ma neyowanggo. Nguro ngu, no yeno omburo ngu, yengo muri biyomi, ngundiro ngu kenowero yokooteno. Ngu ngandiro: Ngu rongge sambi mande teweroyi; dobookuriyeboya boguwooro mande eweroyi; nowoondoye biyomi yeweroyi; sanggiri teweroyi; nowoondoye siyero oruweroyi, muri ngu toongooweroyi; kootuyisina mande eweroyi; oniro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mande konokonoyi tero, yomooyunoweroyi; windawinda teweroyi; muri gome metemi, ngu yomburibariyoyingo; ngu oo ngu bidodo kenowero ma ingooteno. 21 Ene yendo muriye biyomi tewonggoku, sebobarese teweroyi muri, ko nowoondoye urutеweroyi muringga, kuri yendo terorootenggoku, ngu ma yokowanggoku ngu, asa, no ye kewooroyemo ombutenoku, naruno, ngu noorengo Anutga ngundo no nowoondone yeni kowuri yetoni, sendowero tewano.

Korind Oni, Ene Komo Enengo Nowoondoyemo Hamoo Teyingo Ngu Gome Sobowooyi

13 1 Ataga, no yeno oorowuwero tetenoku nga ngu, tambu kabusayigaku. Anutro mandeno ngandiro ete:

Oni biyomi tewokungga ngu, oni eraya, ngundi kabusa, ngundo kenowonggoku, ngundo oningga, nguro mande guranangge etoyi ngu, arisa, ngu nangge yomosiyowato, eyingo.

2 No yeno tambu erayayiga oororo, yeya nguno oruwonoku, nguno ngu, oni ene weti mbumbuwa kuri tetoyi, ko ye oni songo gidarega nguya, nondo mande yanggango oorengo yeno ewono. Ye komo yengo muriye biyomi tetenggoku, ngu kootu inoya, nowoondoye yowoorengoyi, ero ewono. No ataga oriroko ootooro, ngunonggo nguya ngundiro yeno eteno. No yeno ko oorowutoowe ngu, oni gura enengo weti mbumbuwani kurimi, ngu ma andangeyingo ngu, asa, nguro no komo yanggango oorengo ene mamanayeroro sodeye sobiyowano, ero eteno. 3 Ye hamoo ingoweroyi ngu, Krayisdo no manggonemonggo, mande ete bine, ngundi kini bine? Asa, yengombo mete kenoya ingoyi! Krayis ngu ene yengo sureyo ma kiniyewa. Kini, ene ye kewooroyemo, nguno ko yanggango oorengo tero etuyeroote. 4 Hamoo, kuri Yisas ngu ene yanggangoni kinitetoni, yoro de omukondino sanggawero ureyingo. Ene Anutro yanggangonimo nguno, ene ataga, keta ooroote. Hamoo, noore nguya, eneno woorogongoro, nguro noore yanggangonani kini. Ene Anutro yanggangoni nguno ngu, noore nguya, eneya, keta gobooro ootooro, ye hoorooweyeroweroyimboro.

5 Yengombo komo yengo nowoondoye suwooyi sano, towoongoya, gome kenoya ingoyi, yengo nowoondoye ngu hamoo teyingo mete bine, ngundi kini bine? Yengombo, yengo wirikoya ingoyi. Ye kuri ingootenggo. Yisas Krayis, ene ye nowoondoyemo ooroote, ero ingoyingo. Kinitetoni ngu, asa, ye enengo nowoondoyemo hamoo, ma tetenggo. 6 Nondo ngu hamoo ingooteno. Yendo, ngu nooreya, ingootenggoku, ngu noorendo Krayisro koni, ngu nenengo oorengo keyoro tetetoku, ngu ingootoyi, nguro no gome ingooteno. 7 Noorendo ngu Anutno yemboongeteto. Gedo ngu ene hoorooweyerootoyi, ene nguno muri biyomi gura ma tewero, ero yemboongeyingo. Noorendo noorengombo komo noore ko oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

metemi tunooteteto, ero ma ewato. Kini, noorendo ngu, yendo mande
muri gome nenengo ngu teyi, ero gome ingooteto. Yo, ye noorengo ma
ingootenggoku, nguro kowuri kini. Ene yengombo ngu komo Anutdo
ingooteku muri ngundiro nenengo tero oruwanggoku, ngu gome oorengo.
8 Ye ingootenggo. Noorendo ko yanggango tero, ngunonggo hamoo mande
nga ma wiriyowato. Kini, noore komo ngu ko gome tero, ngunonggo
Anutro mande hamoo nga gome nenengo wesiyoro oni etuyerowato.
9 Yo, noore yanggangonani kini ngu, ko yendo ngu yanggangoyedodo.
Nguno ngu, noore oni oni teteto. Nguro noore suwooyi sano, Anutno
yemboongeteto. Gedo Korind, Kristen oni hoorooweyerootooga,
ene nowoondoye ngu yanggango oorengo tunooteyi, ero nguro
yemboongeteto. **10** Ataga ngu, no yeya oriroko ootooro, ngunonggo, no
nga nakayangga, nga yengo mande nakangooteno. Nga muringga ngaro
nangge nakangooteno. Nondo oororo yeya nguno ootooro, nguno Oo
Bidodo Simburi Simbunani, ngundo koro yanggangongga nunowoku, ngu
yengo muriye, nguro mamanayerowero ngu, asa, Anutdo ene ayibinonggo
nowoondoyi teweroyi muriningga, ngundo yeya gobooro oruwanggo.
11 Arisa, noro konebabagaro, okeyo. Ye komo ko yanggango teyago,
Anutro muri, ngu bidodo keyoyi. Ye komo noro mande nga ingoyi! Ye
komo ingondudu guranangge dowooya, nowoondoye imakeyingo oriyi.
Ye ngundiro tetoyi ngu, asa, Anutro nowoondoyi teyingo, ko, enengo
newende imakeyingo, ngu yeya oruwa.

12 Noore Anutro oni simoo bare nguro murinani ngu, ye bidodo
songomo songomo, dobookuriyeboya nowoondoyi teya, ebe
yengguna ngguna teya, gobooro siyeya oriyi. Anutro oni simoo bare
bidodo, ye kambayerootenggo.

13 No Anutno ngandiro yeya yemboongeteno. Urungga Oo Bidodo
Simburi Simbunani, Yisas Krayis, gedo ene sumange yunowa. Anut,
gengo nowoondoge ene yunowa. Yuka Kundingiyi, gedo ene bidodo
nowoondoyemo, uro dowoomomooro, nguno eneya gobooro oruwanggo,
ero yemboongeyingo. Ngu hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Galesiya Mande

Polndo Nga So Uyingga Galesiya Merako Simoo Bare, Nguro Nakangoyingo

Galesiyaro Mande Tabango

Polndo nga so uyingga nga nakangoro soweyootoni, oni simoo bare gura gura nowoondoyemo hamoo teyingo, oni ene Galesiya etenggoku mera gumisina nguno oorootenggoku, nguro nakangoro yunoyingo. Kuri, Pol enengombo ngu ende mera oowooyingga endeyoro, Galesiyano Yisasro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro eyingo. Ene ngu naruno, oni simoo bare oowooyingga nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu mera gumisina nguno tunooteyingo.

Oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu Galesiyano mayero oorootenggoku ngu bidodo, ene mandeye gura gura Polndo Anutro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro, ngandiro eyingo. Nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu nangge. Ene Anutdo ge gome hooroowenggerootoni, ye oni simoo bare gome nenengo oorengo tunootewanggo. Kootuyisina, ngu Yuda oni gidaregado, Polndo mandega ewoku, ngu kootuyisina mande mande ero ngu, ngandiro ewonggo. Ngu gome, ene oni simoo baredo Mosesndo oo rogo tero, mamana mande eyingo, ngu keyoro ngu, asa, noore oni gome nenengo Anut doongeyimo tunootewato. Ngundiro nguro, ene oni oowooyingga mamana mande ngu oni moondeyi doongooro yomosiyoweroyi, nguro mande oowooyingga etenggo.

Polndo sanggiri oorengo teyingo, ngu moondeye yomosiyoweroyi mamana mandega ngu etoyi, enendo ngu ngandiro eyingo. Ene noore mete gome nenengo tunootero, ngu mamana mandega ngu keyoro, ene Krayisdo noorengo kumooro weti mbumbuwanani andangeyunoyingo. Ngu kingo oo ngundiro tero, ene nguro damoni kini.

Nga so uyinggano ngano ngu, Polndo sanggiri tero, mande yanggango Galesiya oni simoo bareya eyingo. Polndo ngu oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo ngu, ene komo oo etuyeroyingo oni godange ngu oweyerootoyiga, satoyi ngu, ene ko Yisasno ombuya nowoondoye ngu hamoo teyi.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

So uyi ngaro mande gumi gumi ngandiro.

Kambayeroyingo mande, ko ingondudu hamoomonggo ngu mande keta gome. 1:1-10.
Polndo ngu ete, no ngu naruno nguno, no kirikiri oni tunooteyingo. 1:11–2:21.
Nowoondoye hamoo teyingo, nguro oore ete. Ene Anutdo ngu noore hoorooweyerootoni, noore gome nenengo tunootero ngu, ko mera ngaro mamana mande oo ngu keyoweroyi, ngu hamoo oorengo, kondibo kini. 3:1–4:31.
Krayisdo ngu ene noore mera ngaro muri biyomi, ngundo soboyeroyingo. Ene noore ngu Yuka Kundingiyi nguro ingonduduni ngu keyowato. 5:1–6:10.
Kambayeroyingo mande ero ngu, ingonduduye yokutuwooro, nguno mandeye nga so uyi newendemo ooroote. 6:11-18.

---

1 1 No Polndo, Yisas Krayisro soweyeroyingo Aposel oni gura. Oni
gurado no ma negoneroro, kono ngano noyeyingo. Ngundiro nangge,
oni gidaregado mande ero, yanggango nga ma nunootoyi, nguno Aposel
ko nga teteno. Kini, Yisas Krayis, ko, Anut Awanani nguya sowenerowori.
Anutdo Yisas merenonggo kuri yokutuwootoni, ootoogeyingo, ngundo
nga konggano ngano no rogoneroro noyewo. Nguro nondo nga so uyingga
nga, ngu ye Kristen oni Galesiya ende bidodoboro nakangoyunooteno.
2 Noro Kristen dobookurine noya oorootetoku ngaya, nga so uyingga nga,
ye Galesiyano Kristen oni simoo bare oorootenggoku, noorendo bidodo
yengo soweyoyunooteto.
3 Nondo noorengo Awanani Anut, ko, Oo Bidodo Simburi Simbunani
Yisas Krayisno, ngandiro yemboongeteno. Anut, gedo mete gengo
Galesiya Kristen simoo bare oorootenggoku, ngu sumangengge
ene yunoro, nguno nowoondoye yoyeni, imakero oruwanggo, ero
yemboongeteno. 4 Krayisdo ngu, ene noorengo Awanane Anut, nguro
ingonduduni ngu keyoro, enengombo noorengo weti mbumbuwanani
andangeyunoro kumooyingo. Ene ngundiro tero, merako ngano muri
biyomi oorooteku, ngunonggo ene noore uriyeroro, andangeyeroro, ko
yoyoyingo. 5 Ngundiro nguro, noore mete suwooyi sano, Anut oowooyi
bingami ero, okooro oruwato. Ngu hamoo oorengo.

Anutro Mande Keta Ngu Guranangge Ooroote

6 Yendo ngu muringga tetenggoku, nguro no soriyokooteno. Anutdo,
Krayisro sumangenimo, ye negoyerowoku, ene yendo sodedomangge
ene yokoro, ye mande muri keta guraro ingoro, ye ngu keyootenggo.
7 Hamoo oorengo, mande keta gome gura nguya kini. Ene godange
eweroyi oni gidaregado, yengo ingonduduye yomburiyoro, Krayisro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mande keta gome nguya yowooraringowero tetenggo. 8 Ene noorendo
bine, ngundi, sambono Engel onindo yeno mande gura etuyerowatoku
ngu, kuri noorendo Anutro Mande Keta Mesarango yeno wesiyoro
ewootoku, ngundiro kinitetoni ngu, arisa, oni ngundiro muri tetenggoku
ngu, Anutdo soweyerootoni, Setanro ende biyomi de nombo ma
kumooweroyi, nguno oorongooyerootoni uwanggo. 9 Kuri noorendo
ewootoku, ko, no ataga nguya eteno. Oni gurado mande gura yeno
wesiyoro etuyerowaku, ngu nondo kuri Anutro mande ero etuyerootoowe
ingowonggoku, ngundiro kinitetoni ngu, asa, ngu oningga ngu Anutdo
soweyootoni, Setanro ende biyomi de nombo ma kumooweroyingga,
nguno oorongootoni uwa.
10 Nga mandega etenoku nga, yendo ingoya, nguro oni no oowoone
bingami okooyi, ero eteno, bine? Hamoo oorengo kini. Nondo nga kongga
tetenoku nga ngu, Anutdo noro oni oni teni, ero ngu nangge teteno. Ene
nondo kongga nga, onindo oni oni teyi, ero tero ngu, asa, no Krayisro ko
oni oorengo tero, ma oruwano.

Polndo, Yisasro Aposel Oni Kirarongo Tunooteyingo, Nguro Mandeni

11 Ye Kristen dobookurine, no yeno nenengo oorengo etenoku
nga, kuri Anutro Mande Keta Mesarango yeno wesiyoro etoowe,
ingowonggoku, ngu oni gurado yeni, ma tunooteyingo. 12 Kini, nondo
oni gura kandeyimonggo, nga mande keta gomengga nga, ngu ma
yoyingo. Ngundiro nangge, oni gurado nguya nga mandega nga, no ma
etuneroyingo. Hamoo oorengo kini, Yisas Krayis enengombo nangge, nga
mandega nga etunerowo.
13 No kuri Yuda oniro muri keyoro, nguno muri biyomi
tewonoku, ngu ye kuri ingoyingo. Nondo Yisasro nowoondoyemo
hamoo teyingo oni ngu yoyoro, yutoro, yomburiyeroro, yurewe
kumooweroyimboro yanggango yeyingo. 14 Nondo Mosesro mamana
mande nguno ngu, nenengo dobookurine gidarega noya uru teyingo,
ngu dagayeroro, nondo Yuda oniro muriye, ngu urungga oorengo
yoyingo. Nondo osi sambanemboro muriye nguya, ngu bidodo gome
keyoyingo.
15 Ene kuri namondo no ma bisineroyingomo, nguno Anut
enengombo ene kuri no rogoneroyingo. Kootuyisina, Anut enengo
sumangenonggo enengo narungga yewokuno, ene no negoneroyingo.
16 Ngu naruno, Anut enengombo enengo Nangoni yootunoro, no
etunerowoku, nguro ngu, nondo oni sowe gidarega Yuda oni
kini, ngu kewooroyemo nguno, Mande Keta Mesarango ngu, ero
etuyeroyingo. Yo, ngu naruno, no oni gura tanggeyimo oororo,
nguro ingonduduni nguro ma sumoo ero ingoyingo. 17 Kini, Yisas
enengombo no etunerootoni, nguro ngu naruno, oni gidarega ene

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

koretero Aposel tunooteyingo ngu, Yerusalemno oriyingoku, no
nguno oororo, enengo ingonduduye ngu ingoro, ma yoyingo. Kini, no
ootoogero, Arebiya merako oororo oode, kootuyisina, no Damaskas
endemo ko ombuyingo.
18 Kootuyisina, dagoma kabusa yokoro ngu, no Yerusalem oorero, Sipas
(Pita) oningga nguya mande ero ingoro, nguno sa naru kande eraya
kegidemboro namoraya (14) eneya oruworo. 19 Ngundiro tero, ene no
Aposel gidarega ngu, ene ma yeyoyingo. Yemus, noorengo Oo Bidodo
Simburi Simbunani nguro koneyo, enesu nangge kenowono. 20 Nga
mandega yengo nakangootenoku nga ngu, Anutdo neyoro ingootoni,
ngunonggo eteno, no ye ma ganayerooteno.
21 Ngu naruno nguno, no Pitando Yemus yokoro, kootuyisina,
no Siriya ko Silisiya merako nguno oororo, Anutro mandeni oni
simoo bare yunoyingo. 22 Ene ngu naruno, oni simoo bare Krayisno
nowoondoyemo hamoo tero, Yudiya merako oorootenggoku, ngundo no
omukumundoone ma kenoyingo. 23 Ene noya mande ngandiro ingoro
oruwonggo. Kuri ngu oningga, ngundo noore yureni kumoowero tero
oruwoku ngu, ene ataga, Anutro Mande Keta Mesarango Yisasro ngu
oni simoo bareno wesiyoro, ero etuyeroote. Kuri, ene Kristen oni simoo
bare nga nowoondoyemo hamoo teyingongga nga yomburiyerowoku,
ene ataga, Anutro koni tete, ero eyingo. 24 Ene Anutdo nono oo tewoku,
nguro mandeni bidodo ingoro ngu, asa, ene Anutro oowooyi bingami,
ero okoowonggo.

Polndo Aposel Oni Gidaregaya, Nowoondoye Gobooro Yeyingo

2 1 No dagoma kande eraya kegidemboro namoraya yokoro ngu, ngu
naruno nguno, noore Banabasya Yerusalemno ko oorero, nguno
oni gura oowooyi Tayitas nguya yoro, nooreya oorewooto. 2 Nguro
ngu, Anut enengombo ngu ingonduduga ngu nunoro, gedo komo
Kristen oni tabango Yerusalemno oorootenggoku, nguno oorowu, ero
etunerootoni, nguro no oorewono. Ngu naruno, ene Kristen tabango
oni nangge enengo yano nguno yowuruwooro ootooro, Anutro Mande
Keta Mesarangongga, ngu oni sowe gidaregano ero etuyerowonoku,
ngu eneno ero etuyerowono. Ndadiro nguro, nondo Kristen oni tabango
Yerusalemno oorootenggoku, nondo kongga nga ataga tetenoku nga, ko
kuri tewonoku nguya, ngu enendo ingoro, enengo nowoondoyemonggo
nondo ko tetenoku, nguro noya nowoondonani gobooro
yowuruwooweroyimboro ingooteno. Nondo Krayisro koni tetenoku
nga, nguro damoni kini, ngundiro ma tewano. 3 Yo, oni tabango
Yerusalemno oorootenggoku, ngundo noro mandene gome ingowonggo.
Ngundiro nguro, ene Tayitas, Girik oningga nooreya oorootetoku,
ngu enengo moondeyi yomosiyoni, ero ma eriringootenggo. 4 Ene

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni gidarega Yisasro nowoondoyemo hamoo ma teyingo, goweyi sanganimonggo, ngundo Kristen kewooroyemo torige oororo, ngu Girik oningga ngu moondeyi yomosiyoweroyi muringga, ngu newendemo uni, ero etenggo. Ndadiro nguro, ene ngandiro ingootenggo. Kristen oni, ngundo Krayis Yisasro mandeni, ko, Mosesro mamana mande bidodo nguya keyootenggo, ngundi kini bine, ero nguro ingowero. Yo, ngundiro godange oni, ngundo Kristen oni simoo bare yoyeni, Mosesro mamana mande newendemo uro, ngu bidodo nguya keyowanggo, ero ingootenggo. 5 Ene noorendo enengo mandeye ngu ma keyoyingo. Nguro ngu, noore Tayitas moondeyi ma yomosiyoyingo. Ndadiro nguro, nga hamoo mande keta gomengga nga, yeno nenengo oorengo sugi sugi orini, ero, ene nguro ngundiro teteto.

6 Oni gidarega tabango oni ururu oowooyedodo, ene ndadiro oowooyengga, ngu nono ngu kingo oo ngundiro tewa. Anut doongeyimo, oni oowooyedodo ko oowooyedodo kinimu nguya, ene ereremo oorengo. Kristen tabango onindo, no Mande Keta Mesarango oni sowe gidaregano wesiyoro etuyerootenoku, nguno mande gura soweyoro ma eyingo. 7 Ene ingootenggo. Anutdo Pita rogo tero soweyootoni, Yuda onino mande keta gome nga, wesiyoro ewero soweyoyingo. Ngundiro nangge, Anutdo Pol nguya rogowooyingo, ngu enengo Mande Keta Gome nga ngu, oni sowe gidaregano wesiyoro eweroyi, nguro soweyoyingo, ero ingoyingo. 8 Yo, Anutdo Pita yanggango inoro, ene Yuda oni kewooroyemo enengo Mande Keta Mesarango nga wesiyoro eweroyimboro rogo teyingo. Ngundiro nangge, Anut enengombo no yanggango nunowoku, ngu oni sowe gidarega kewooroyemo, Yisasro Aposel ko ngu teni, ero no rogonerowo. 9 Kristen tabango oni, Yemus, Pita, Yon, Kristen simoo barero nowoondoyemo hamoo teyingo yanggango teyunoweroyi oniku, ngundo kuri noro ingootenggo. Anutdo noro sumange tenunoro, nga kongga nga no nunowo, ero ingootenggo. Ngundiro nguro, ene noore Banabasya kandenari dowooro eyingo. Yari noorengo dobookurinani gobooro. Noore mande nguro nowoondonani gurananggе yero, ko tewato. Yari mete oni sowe gidarega kewooroyemo ko tetori, ko, noorendo ngu Yuda oni kewooroyemo ko tewato, ero ewonggo. 10 Ene mande gura nguya soweyoro, nooreno ewonggo. Yari komo noorengo angoyi onindo ooro wenonootenggoku, ngu hoorooweyeweroyi, nguro ye ma kabetewero, ero ewonggo. No angoyi oni hoorooweyeroweroyi kongga nguya, yanggango tewero hahangeteno.

Polndo Pita Mamanangoyingo

11 Pita, oowooyi gura Sipas, ngundo Andiyok merako ombutoni, nondo Pita enengombo muri eraya tewoku, nguro enengo doongeyimo, ko Kristen kewooroyemo nguya, nenengo yootunoro, mamanangoro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ewono. 12 Ngu ngandiro. Kuri, Yemusro oni gidarega ma ombuyingomo,
ngu naruno nguno, Pita ene Kristen oni sowe gidaregaya bibitero,
oowari neyingo. Ngundiro tetoni, ene ngu naruno, Yudaro Kristen oniku
moondeye yomosiyoweroyi muringga, nguro gome ingootenggoku,
nguno ombutoyi ngu, ene nguro sosoreyingo. Ngundiro nguro, ene
Kristen oni sowe gidaregaya bibitero, oo neyingo ngu yokoro, eneya ko
ma bibiteyingo.[a] 13 Yudano Kristen oni gidarega nguya, Pitando muri
biyomingga tewoku, ene nguya teyingo. Ngu muringga, ngundo Banabas
nguya woosootoni, ngu keyoro teyingo.

14 Ngundiro nguro, no ene yeyootoowe, Anutro hamoo mande keta
gome, ngu gome nenengo ma keyootoyi, nguro nondo Pita simoo bare
kewooroyemo kenoro ngu, no ngandiro mamanangoro ewono. Ge Yuda
oningga, ene gedo ngu, oni sowe gidarega nguro muriye ngu keyooteku,
Yuda oniro muriye ngundiro kini. Ge ndadiro nguro, ge komo oni
sowe gidaregado Yuda oniro muriye ngu keyoyi, ero, yanggango yero
eririyeroote? Ero eyingo.

Oni Yisasno Nowoondoyemo Hamoo Tewaku ngu, Anutdo Oni Gome Nenengo, Ero Ewa

15 Hamoo, Pita, ge nooreya ngu Yuda oni nenengo. Noore oni sowe
gidaregaya, weti mbumbuwadodo oni ngundiro kini. 16 Ene noore
ingooteto. Anutdo oni Mosesro mamana mande keyootenggoku nguya,
oni nenengo, ero ma ewa, ero ingowato. Kini, oni Krayis Yisasro
nowoondoyemo hamoo tetenggoku, nguro Anutdo oni gome nenengo,
ero ete. Noore kuri, Krayis Yisasro nowoondonanimo hamoo tewootoku,
Anutdo ngu nowoondonanimo hamoo teyingongga, ngu kenoro, nguro
ene oni gome nenengo, ero ete. Ndadiro nguro, oni gurado Mosesro
mamana mande gome oorengo keyoro, ko tetoni, Anutdo nguro oni gome
nenengo, ero ma ewa.

17 Noore Krayisya gobooro siyero ootooro, nguno Anut doongeyimo,
oni gome nenengo tunootewero ingooteto. Ene Yuda onindo noorendo
Mosesro mamana mandeni ngu ma keyootooye, ngu kenoro, ene weti
mbumbuwadodo oni, ero ingootenggo. Ngu Yuda oni ngundo ngandiro
ingootenggo. Krayisdo ene yoyeni, Moses mamana mande yokoro,
weti mbumbuwa tetenggo, ero ingootenggo. Ngu hamoo ngundiro,
bine? Hamoo oorengo, ngundiro nguya kini. 18 Ene nondo ko oororo,
Mosesro mamana mande kuri yokowonoku, ngu keyoro ngu, asa, no
weti mbumbuwa tewano. 19 Nondo Mosesro mamana mandeni ngu

---

[a] **2:12** (Yo, Yisasro murinimo ngu Kristen dobookuriye songomboya siyero oo gobooro mete neweroyi. Ene Pitando ngundiro muri gome ngu damoni yero, tero, ko yokoro Yuda oni enengo muriye nguno ko oorowuyingo).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yokootoowe, ngundo ma sobonerowa. Mosesro mamana mandeni,
ngundo no noyeni, Anut doongeyimo, oni nenengo tunooteweroyi,
nguya erereremo kini. Ngundiro nguro, noro weti mbumbuwane ngu
Krayisdo yoro, de omukondino sanggawero yokoyingo. Nguro ngu, no
ataga Anut doongeyimo, oni nenengo, ero ingoro, neyootoni oorooteno.
20 No Anutro Nangoni nguro nowoondonemo hamoo teyingo, ngunonggo
noro yanggangone ingondudune ngu bidodomo, ngu nenengombo
sobowooro, ma endeyooteno. Kini, Krayisdo no nowoondonemo ootooro,
ngunonggo noro ootootoone nguya sobowootoni, ngunonggo no enengo
yanggangonimo, nguno endeyooteno. Nguro no merako ngano keta
oorootenoku, nguno no mete Anutdo muri nenengo nondo teni ero
ingooteku, ngundiro tewano. Ndadiro nguro, enengo Nangoni, ngundo no
hoorooweneroote. Yo, hamoo, Yisas noro gome ingoro, nguro enengombo
de omukondino no hooroowenerowerоyimboro kumooyingo. 21 Nondo
Anutro sumangeni ngu yewe, kingo oo ngundiro ma tewa. Ene Mosesro
mamana mande, ngundo mete muri nenengo yeni, tunootetoni ngu, arisa,
Krayisdo de omukondino noorengo mbumbuwaro kumooyingongga, ngu
kingo ngundiro tewo, ero eyingo.

Mosesro Mamana Mande, Ko Nowoondoye Hamoo Teyingo, Nguro Muri

3 1 Ye Galesiya oni wenonoyingo! Onendo yengo ingonduduye yeni
wenonootenggo? Yengo ingonduduye ngu nenengo kini! Ye ngu kuri
Yisas Krayis de omukondino kumoowoku, ngu noorendo ye etuyerootooye,
yengo doongeyembo goweyi kenootoyi kumooyingo, ngundiro ingowonggo.
2 No ye sumoo yunootoowega ngu, ye nono nenengo etoyi ingowano.
Ye Anutro Yuka Kundingiyi yowonggoku ngu, ye bine, mamana mande
keyoro, ngunonggo yowonggo, bine; ngundi, ye bine, Anutro Mande
Keta Gome ngu ingoro, nowoondoyemo hamoo tetoni, ngunonggo Yuka
Kundingiyi yowonggo? Yo, hamoo, koretero ye Yisasno nowoondoyemo
hamoo teyingo, ngundiro nguro, Anutdo enengo Yuka Kundingiyi yengo
hoorooweyeroweroyimboro soweyoyingo. 3 Ye ndadiro wenonootenggo?
Ye Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu damoni yero, Yuka
Kundingiyimboro yanggangonimo nangge, nguno endeyoyingo. Ene ye Yuka
Kundingiyimboro yanggangoni, ngundo ye hoorooweyeroweroyimboro
oore gome, ngu yokoro, nguro ngu, ye ataga yengo yanggangoyemo nangge
oorootenggo, bine? 4 Ye Yisas oowooyimboro kowuri kuri ye yunootoyi, ngu
kingo koorowoowonggo, bine? Hamoo oorengo, nondo ingootenoku ngu, ye
kingo ma koorowooyingo. 5 Ye Mosesro mamana mande keyootoyi, nguno
Anutdo ye yeyoro, nguro ye Yuka Kundingiyi yunoro, muri songo oorengo
gura onindo ma teweroyi ngu, ye kewooroyemo nguno ma tete. Hamoo
oorengo, ngundiro nguya kini! Ye Anutro mande keta gome ngu ingoro,
nguro ye nowoondoyemo hamoo tetoni, nguro nangge, Anutdo enengo Yuka

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Kundingiyi suwooyi sano ye yunoro, ko, muri songo oorengo gura onindo ma teweroyi, ngu ye kewooroyemo, nguno tete.

6 Anutro mande nakayano, ene ngandiro ete. Ebaraham ngu Anutro newendemo hamoo teyingo, nguro Anutdo Ebaraham enengo newendemo hamoo teyingongga, ngu kenoro, nguro ene oni gome nenengo, ero eyingo. **7** Ngundiro nguro, ye komo ngandiya ingoyi! Simoo bare, ngundo Anutro mande keta gome ngu ingoro, nguro ene nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu, Anut doongeyimo, ngundiro simoo bare, ngundo Ebarahamro osisembeni oorengo tunootewanggo. **8** Yo, kurimi Anutro mandeno, Anutdo eyingo. Nondo oni sowe gidarega yoyewe, noro mande keta gome ingoro, nono nowoondoyemo hamoo tewanggo. Nguro noro doongenemo, ngundiro oni ngu gome nenengo tunootewanggo, ero eyingo. Yo, Anutdo Yisas ma soweyoyingomo, ngu naruno, Anutdo Ebarahamno ngandiro eyingo.

> Ebaraham, genonggo oni simoo bare mera bidodomo, ngu kumana yowanggo, ero eyingo. *(Yenisis / Stat 12:3)*

9 Ngundiro nguro, oni nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, ene Ebarahamro newendemo hamoo teyingongga nguya, gobooro kumana yororuwanggo.

10 Ene oni gidaregado ngundiro ingootenggo. Noore Mosesro mamana mande keyootetoku, nguro Anutdo oni gome nenengo, etoni, tunootero oruwato, ero ingoyingo. Ene enengo ingonduduye, ngu nenengo kini. Anutro mande nakayano, Mosesro mamana mandero bukno, ene ngandiro ete.

> Oni gura mamana mande nakangoyingo, ngu bidodo ma keyoro tewaku ngu, asa, Anutdo ngundiro oni, ngu kumana biyomi inowa, ero eyingo. *(Dutoronomi / Lo 27:26)*

11 Ataga ngu oni mamana mande keyootoyi, Anutdo nguro oni gome nenengo eweroyi, oore gura nguya kini. Anutro mande nakayano, ene ngandiro ete.

> Oni ene nowoondoyemo hamoo tewanggoku, nguro Anutdo eneya oni gome nenengo oorengo etoni, tunootewanggo. Yo, hamoo, ngu oni, ngundo Anutya siyero, gobooro keta oruwanggo, ero eyingo. *(Habakuk 2:4)*

12 Nguro ngu, oni simoo bare gome ingowanggo. Oni mamana mande keyootoni, nguno ngu, Anutdo ngu oningga, ngu gome nenengo, ma ewa, ero ingowanggo. Kini, Anutro mande nakayano, ene ngandiro ete.

> Oni ene mamana mande bidodo keyootenggoku ngu, ene mamana mande nguno nangge keta oruweroyi, ngu yowanggo, ero eyingo. *(Lewitikus / Wok Pris 18:5)*

13 Ene noore mamana mande bidodo keyoweroyi, ngu erereremo kini. Ngundiro nguro, Krayisdo noore ko uriyerowoku ngu, Anutdo kumana

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

biyomi noore yunowero tetoni, Krayis enengombo noorengo kumana biyomi, ngu bidodo yowo. Yo, Anutro mande nakayano, ene ngandiro ete.

Oni gura ene deno boorowoowanggoku ngu, Anutdo ngu oningga nguya, kumana biyomi inowa, ero eyingo. *(Dutoronomi / Lo 21:23)*

14 Yo, Ebaraham newendemo hamoo tetoni, nguro Anutdo ene kumana inoyingo. Ngu kumana ngundiro Anutdo noore bidodo Krayisno oorootetoku, Yuda oni, ko, oni sowe gidarega nguya yunoyingo. Arisa, ataga noore ingooteto. Noore Krayis Yisasno nowoondonanimo hamoo tewatoku, nguro ngu, Anut enengo Yuka Kundingiyi kuri yunowero ero, mande gosiyoyingo ngu, noore yunowa, ero ingoyingo.

Mosesro Mamana Mande, Ngundo Anutro Mande Ebarahamno Ero Gosiyoyingo, Ngu Ma Andangewa

15 Ye dobookurine, no ataga oni noorengo mande murinanimo sanggawero eteno. Ngu ngandiro. Oni gurado kumoowero ingoro, enengo oo sitowi ngu simoongo bayetero, yunowero ingoro ngu, arisa, ene mande ngandiro ero gosiyoro nakangoyingo. Mande ngu gosiyowoku, oni gurado enengo mande ma toongooro, mande gura nguya soweyoro, ero ma gosiyowa. **16** Ngu sunggi mande ero gosiyoyingongga, ngu Anutdo Ebaraham ko enengo sembeni guranangge, nguro eyingo. Anutro mande nakaya, ngundo enengo osisembeni bidodoboro ma eyingo. Kini, enengo sembeni guranangge nguro eyingo. Ngu sembeni gurananggega ngu Krayis. **17** Noro mandene nguro damoni ngandiro. Koretero, Anutdo sunggi mandega Ebarahamya ero gosiyoyingo ngu, ko kootu dagoma oowooyingga (430) yokoro oode ngu, arisa, Mosesro mamana mande ngu tunooteyingo. Ngundo Anutdo Ebarahamya sunggi mande ero, ngu tunoo etuyeroyingo. Mamana mande ngu yade yade oororo ngu, Ebaraham sembeni oorengo, Yisas Krayis, Anutdo mande gosiyoyingo, ngundiro tunooteyingo. Ngu Anutdo enengo mamana mandega, ngu Engel oni yunoyingo. Ngundiro yunootoni, Engel ngu manggoyemonggo, kawarara teyingo oni, Moses, enengo kandeyimo yetoni, ngundo mamana mande ngu oni simoo bare yunoyingo. **18** Ene noore mamana mande keyoro ngu, arisa, noore Anutro oo sitowi goweyiboro, ko gaboyiboromu nguya noorengoro ero eworomu, ngu noore mete yowato. Ene ngu oo ngu yowatoku, ngu mamana mande keyoro kini. Kini, Anutndo enengo sumangenino, ngu oo ngu, Ebarahamno sunggi mandeno yeworo. **19** Ngu ndatero nguro, mamana mande ooroote? Arisa, ngu ngandiro: Anutro ingondudu ngu mbumbuwaro muri ngu yeni tunooteweroyimboro, nguro mamana mande soweyootoni ombuworo. Yo, Anutro mamana mande oodoni, kootuyisina, Ebaraham osiyi gura (Yisas), Anutndo kuri mande gosiyingomu, ngu tunootetoni ngu, arisa, mamana mande kurimi, ngu kini tewo. Anutndo mamana mande ngu Engel onino yunootoni, Moses inowonggori. Inootoyi, Moses, ngu kewooroko oningga,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundo oni simoo bareno ero yunoworo. 20 Ene ngu naruno, Anutdo
Ebarahamya mande ero gosiyoro inowero ngu, ene kawarara teyingo oni,
Moses, sambono Engel onindo manggoyemo, ero ma yunoyingo. Kini, Anut
enengombo nangge, mande ero gosiyoro yunoyingo.

Anutro Mamana Mande, Nguro Koni

21 Mamana mande, ngundo Anutro mande kuri ero gosiyoyingo
nguya usowootoni, eraya tewa, bine? Hamoo oorengo, ngundiro nguya
kini. Anutdo mamana mande gura yunoro, nguno Anutdo nooreya
oni gome nenengo etoni, tunootetooye ngu, nguno ngu, mamana
mande keyoweroyi muri, ngundo noore yoyeni, oni nenengo oorengo
tunooteweroyi tewato. 22 Ene Anutro mande nakayano, ngundo ete.

Weti mbumbuwa, ngundo simoo bare oni bidodo pawayerootoni,
ngu newendemo oorootenggo, ero eyingo.

Ene oni Yisas Krayisro nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguno ngu, Anutdo
oni nenengo ero, ngunonggo ooga yunowero, ero mande gosiyowoku, ngu
yunowa.

23 Kuri Yisas Krayis ngu ma tunooteyingo naruno, nguno noore
mamana mande ngundo ya biyomimo oni soboyerooteku, ngundiro
soboyeroyingo. Yo, mamana mande noore ngundiro soboyerootoni,
oodooye, omburo, Yisas tunooteyingo naruno nguno, noore eneno
nowoondonanimo hamoo teweroyi muringga, ngu tunoo oorengo
teyingo. 24 Yo, Mosesro mamana mande ngu noorengo soboyeroyingo
awanani ngundiro. Ene ngundo yoyoro, Krayisno ombutoni, noore
mete Anutro mande keta gome ngu ingoro, nowoondonani hamoo
tetoni, nguro Anutdo nooreya, oni nenengo eyunowa. 25 Ataga, Yisasro
nowoondonanimo hamoo teyingo ngu tunootetoni, nguro noore (mamana
mande) soboyeroyingo awanani gura, newendemo ko ma oruwato.

Nowoondonani Hamoo Teyingo, Ngundo Yoyeni, Anutro Simoongo Tunooteteto

26-27 Ye bidodo Krayis Yisasno nowoondoyemo hamoo tetoyi, ngu
nowoondoye hamoo teyingongga, nguno ngu, ye Anutro simoongo tero
oorootenggo. Ngundiro nangge, ye Krayisya sono kundingiyi gimuyingo.
Nguro ngu, ye Krayisya nowoondoye gobooro yero, ngunonggo ye enengo
murini ngu keyoro, eneya gobooro oruwanggo. 28 Ngundiro nangge,
ngu Yuda oni kini, oni sowe gidarega kini, kingo kirikiri oni kini, oni
enengombo enengo sobowooweroyi kini, simoo ko bare kini, ene ataga
ngu, ye bidodo Krayis Yisasya guranangge oorengo yowuruwooro
oorootenggo. 29 Ye Krayisro oni ootooro ngu, arisa, ye Ebarahamro
osisembeni tero oorootenggo. Ngundiro nguro, ye Anutdo oo kuri
Ebaraham inowero, ero gosiyoyingongga ngu yowanggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutro Simoongo Nguro Mande

4 1 Noro mandene ngu ngandiro. Simooyengga eweyimboro oo sitowi
bidodo yoweroyingga, ngu ene owita simooye bodagano ngu, ene
kirikiri oni ngundiro oode, oororo, simoo urungga tero ngu, asa, ene
eweyimbo oo sitowi ngu bidodo yowa. 2 Yo, ene simooye bodagano ngu,
ene komo enengo sobosobo eweyingga, ngundi, enengo sobosobo oni
nguro mandeni, ngu gome keyoro oodoni, oororo, ngu ene eweyimbo
narungga rogo tewoku, nguno tunootewa. 3 Noore nguya ngundiro. Noore
simooye ngundiro ootooro, ngu naruno, noore mera ngaro yuka biyomi
oo ngundo pawayerootoni, noore ngu newendemo uro, ko biyomi tero
oruwooto. 4 Ene Anut enengombo kurimi naru rogo teyingoku, oororo
kinitetoni ngu, asa, Anut enengo Nangoni soweyootoni ombuyingo.
Bare gurado Yisas bisiyootoni, ene mamana mande ngu newendemo
uro oruwo. 5 Ene ngundiro tero, ngunonggo noore simoo bare mamana
mande newendemo oodooye, enendo ko uriyeroro, yoyootoni ngu,
noore Anutro simoongo tunooteyingo. 6 Ataga ngu, ye Anut enengo
simoongo tetoyi, nguro Anutdo enengo Nangonimboro Yukani nooreno
soweyootoni, kuri uro oodoni, ngunonggo noore oni oni tero, meno
eteto, Awa, Awanani! Ero eyingo. 7 Nguro ngu, Anutdo ye rogoyerootoni,
enengo simoongo tunootero, nguno ye kingo kirikiri oni kini. Kini, ataga,
ye enengo simoongo oorengo ootooro, nguro ye Anutro kandeyimo, ye oo
bidodo ero gosiyoyingo, ngu yowanggo.

Polndo Galesiya Oni Simoo Barero Nowoondoyi Teyingo

8 Kuri ye Yisasro ma ingowonggoku naruno nguno, ye oni sowe gidarega
merambooro godange anut, nguro mamana mandeni, ngu keyoyingo.
Ngundiro nangge, ye Yuda onindo ngu Mosesro mamana mande
ngu keyoyingo. Ngundiro tetoyi, ngu oo ngundo yengo nowoondoye
ingonduduye nguya sobowootoni, nguno oruwonggo. 9 Ene ataga ye Yisasro
ingootenggo. Ngundi no ngandiro ewano? Yisasdo yengo nguya ingoote.
Ndadiro nguro, ye Mosesro mamana mandeni ngu yanggangoni kini nguno
ko oororo, nguro kirikiri teyinowero ingootenggo? Yengo ingoyingoyengga
ngu, metemi kini. 10 Yo, ye Mosesro mamana mande ko keyoro, nguro
naru urungga nguno, ye Anutno yambo mande tetenggo. Ye ngundiro
tero, kombo naru, dagoma naru ketamo nguya, ye yambo mande tetenggo.
Ndadiro nguro, yendo ngundiya tetooyega, Anutdo yeyoya, gome metemi,
eya ingoni, ero tetenggo. 11 No yengo muriye ngu ingoro, nowoondone
kowuri yetoni sosoreteno. No naru oowooyingga ye kewooroyemo nguno
ko teroruwonoku, ngu kingo kinitewa, bine? Ero nguro ingooteno.

12 Ye Kristen dobookurine, no yeno ngguyinggayi tero, sumoo
yunooteno. No kuri Mosesro mamana mande ngu keyoro oode, ko, ataga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

no Krayisro murini ngu nangge keyoro, nguno no mamana mande ngu yokoyingo. Ye nguya komo ngundiya teyi! No yeno tunootewonoku naruno nguno, ye no gome sobonereroro, nguno ye biyomi gura ma tenunoyingo. 13 Ye ingootenggo. No koretero no yeno tunootero, nguno Anutro mande keta gome ngu wesiyoro ewonoku naruno ngu, no yanggangone kini, ero ingoyingo. 14 Hamoo, no sayidodo tero oruwonoku naruno nguno, ye noro ma sureye kiniyetoni, noya kootunesina mande ma eyingo. Kini, ye no sobonerowonggoku, ngu Anutro sambono Engel oni, ngundi, Krayis Yisas sobowooweroyi, ngundiro tewonggo. 15 Arisa, kuri yendo noro oni oni tewonggoku, ngu ataga ndano? No hamoo oorengo, yengo muri gomengga nguro eteno. Ene ngu narungga nguno, ye mete tetoningga ngu, arisa, yengo doongeye ngu andangero, no nunoweroyi. 16 No hamoo mande ngu yeno etenoku ngu, ndadiro nguro, ye noya mundi tetenggo, bine?

17 Hamoo, oni gidaregado ye ganayeroro, yowoosooro, muri biyomi teyi, ero ko yanggango tero yowoosootenggo. Ene ye hoorooweyeroweroyi nguya kini. Kini, yendo ene oowooye bingamiye nangge okooweroyimboro, nguro tetenggo. 18 Oni songombo yeno ingoyingo metemi gura tewero etoyi, ye nguro mandeni ingootoyi ngu, ngu mete. Ene oni nguro newende ngu hamoomonggo, ye hoorooweyeroweroyimboro tetoni ngu, asa, ngu mete. No yeya oorootetoku naruno, ko, yeya ma oorootetoku naruno nguya, ye muri ngundiro nangge tetenggo. 19 Ye Kristen simoone oorengo, no ko ogingo koorowootenoku nga ngu, baredo simoo bisiyowero ogingo ingootenggoku ngundiro. Ogingo ngundiro koorowoorootoowe, Krayisro murini ye nowoondoyemo nguno uro, angero oodoni, ngunonggo ye Anutro simoongo oorengo tunootetoyi, asa, ogingo ngu kinitewa. 20 No nenengo kowuri so uyino nakangowero ma ingooteno. No yengo muriye nguro kowuri ingoro ngu, no yeno omburo, hoorooweyeroweroyimboro hahangero oorooteno.

Hega, Sera Eraga, Nguro Mande Adingayi

21 Ye simoo bare ngu Mosesro mamana mande keyoro, ngu newendemo oorootenggoku, ene ye nguro muri oorengongga, ngu ye gome ma ingootenggo. 22 Anutro mande nakayano, ene ngandiro ooroote. Ebaraham ene nangosumoongo eraya oruwori. Gura ngu kirikiri barega ngu nangoni, oowooyi Ismayel, ko, nangoni gura, ngu enengo bareyi oorengongga nguro nangoni, oowooyi Ayisak, ero eyingo. 23 Kingo kirikiri bareyiga, ngu oowooyi Hega. Hegado nangoni ngu mera ngaro murimo bisiyoyingo. Ene Anutdo Ebarahamya mande, ero gosiyoyingo, nguro ngu, enengo bareyi nenengo oorengo, oowooyi Sera, ngundo nangoni bisiyootoni tunooteyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

24-25 Nga hamoo mande oorengongga nga ngu, mande adingayi
ngundiro etuyeroote. Ngu bare erayaga, Sera ko Hega, ngundo oo
gabogaboyi ngundiro etuyerooteku, ngu Anutro sunggi mande ero
gosiyoyingo erayaga, ngu Anutdo oni simoo bare yunoyingo. Ngu sunggi
mande koreteroga, Anutdo Sayinayi purimo, Arebiya merakono, enengo
mamana mande ngu Moses ko Iserel oni simoo bare yunoyingo. Iserel
oni simoo bare Mosesro mamana mande keyootenggoku, ngundo ngu
mamana mande nguro kingo kirikiri bare, Hega ngundiro tunootetenggo.
Yo, Hega ngu kingo kirikiri bare oodoni, Iserel oni simoo bare
Yerusalem endemo oorootenggoku, ngundo Mosesro mamana mande,
nguro kingo kirikiri oni ngundiro tero oorootenggo. 26 Yerusalem ende
ketangga sambo endemo oorooteku, ngundo oni simoo bare Krayisro
nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo Sera, Ebaraham bareyi nenengo,
ngu simoongo ngundiro. 27 Anutro mandeno, Seraya ngandiro eyingo.

> Ge bare ninggootero ootooro, simoo ma bisiyooteku ngu, ge meno
> yanggango eya, oni oni te. Ngundiro nguro, no simoongge
> oowooyingga oorengo gunowano. Gengo simoongge, ngundo
> kingo kirikiri barega kamenggebo oweyingongga, nguro simoongo
> dagayerowa, ero eyingo. *(Ayisaya 54:1)*

28-29 Ebaraham nangoni koreteyingo, oowooyi Ismayel, ngu oniro murimo
tunooteyingo. Ene nangoni kootungga, Anutdo mande ero gosiyoyingongga,
ngu Yuka Kundingiyimbo yeni tunooteyingo. Ye Kristen dobookurine, ye
ngu Anutro mande ero gosiyoyingo, nguro simoongo, Ayisak, ngundiro
tunootetenggo. Kuri, Ayisakro naruno, kingo kirikiri barega ngu nangonimbo
Ayisak yomooyinoro mande biyomi, ero inoyingo. Ngu muringga ngu, ataga
nguya, oni nowoondoyemo hamoo kini, ngundo Kristen oniya muri biyomi
ngundiro tetenggo. 30 Anutro mandeno, ndadiro eyingo? Ngu ngandiro.

> Kingo kirikiri barega ngu nangonimboya oweyerootooga sari! Ndadiro
> nguro, Ebaraham enengo bareyi nenengo nguro nangonimbo,
> ko kingo kirikiri barega nguro nangoni nguya, awayarimboro oo
> sitowiga ngu gobooro ma yowari, ero eyingo. *(Yenisis / Stat 21:10)*

31 Nguro ye Kristen dobookurine, noore ngandiro ingowato. Noore
kingo kirikiri barega nguro simoongo kini. Kini, noore enengo bareyi
nenengongga, nguro simoongo, ero ingoyingo.

Noore Mamana Mande Newendemo Ko Ma Oorooteto. Kini, Noore Krayisno Keta Oorooteto

5 1 Krayisdo Mosesro mamana mande temukowokuro, nguro noore
ataga ngu mamana mande kurimingga, ngu newendemo ko ma
oorooteto. Yo, ye komo yengo Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo,
nguno yanggango dikayi. Ye oni gura yokootoyi, ngundo ye yoyeni, ngu
mamana mande kurimingga, ngu newendemo ma uwero.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 No Polndo, yeno eteno. Ye komo gome ingoyi! Ye ngu mamana mandega
ngu keyoro, goweyi doongooweroyi muringga ngu tetoyi ngu, asa,
Krayisdo nguno ma hoorooweyerootoni, yanggango yowanggo. 3 No mande
yanggango oorengo, yeno eteno. Ye ingonda teyi! Ye oni yoyokootoyi,
ngundo goweye doongootoyi ngu, asa, ye komo Mosesro mamana mande,
ngu bidodo keyoyi. 4 Ene ye mamana mande bidodo keyootooyega, nguno
Anutdo yeyoya, oni nenengo eni, ero ngu, asa, ye Krayisro koni ngu
yokoro, ngunonggo ye Anutro sumangeni, ngu yomburiyoro yokootenggo.
Ene mamana mande ngundo yoyeni, oni nenengo ma tunootewanggo.
5 Anutro Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni, ngunonggo noore Anutno
nowoondonani hamoo tetoni, nguro sobowooro, hahangero oruwato.
Nguno Anutdo noore hoorooweyeroro oodoni, kootuyisina, noore oni
nenengo oorengo tunootero, eneya gobooro oruwato. 6 Oni ene Krayis
Yisasro newendemo hamoo tero oorooteku, ngu komo oo urungga
oorengo. Oni gura ene goweyi doongooweroyi murimo uro, ngundi, ngu
muringga nguno ma utoni ngu, oo urungga kini. Ene nowoondoye hamoo
teyingo, ngundo oni nowoondoye yokutuwootoni, ngundo oni nowoondoye
yunootenggoku, ngu oo urungga oorengo.
7-8 Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, nguno yanggango
dikaro, mande hamoo oorengo, ngu keyowonggo. Onendo yengo
oore gomengga ngu goodootoni, ye muri gomengga tewonggoku, ngu
yokowonggo? Ngu muri biyomingga ngu, Anut ye negoyerowokungga,
ngunonggo ma ombuyingo. 9 Ye ingonda teyi! Ngu ingondudu ketangga,
ye kewooroyemo mayero, tunootero etuyerootenggoku, yendo ngu
bodaga nangge, ero ingootenggo. Ene ngundo ngu ootoogero, yengo
nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu hamoo oorengo yomburiyerowa.
10 Oni gurado yengo nowoondoyemo hamoo ngu yomburiyoro,
ingondudu biyomi gura gura yunoote. Ngundiro oningga ngu, Anutdo
ogingo urungga oorengo, ene inowa. Nondo yengo Anutno sumoo ero
yemboongetoowe, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango
inoro hoorooweyerootoni, ngunonggo ye ngu oni nguro ingonduduni
biyomi, ngu ma keyowanggo. 11 Ye dobookurine, nondo oni goweye
doongooweroyi muringga, ngu etuyerootoowe ngu, asa, ndadiro nguro,
Iserel onindo no nurewero tetenggo? No ngundiro mande ngu ero
ngu, asa, nondo Krayis Yisasro koni de omukondino kumooyingo, ngu
wesiyoro eweroyi, nguro kowurini kini. 12 Ngundiro oni, ngundo yengo
ingonduduye yomburiyootenggoku, nguro ene komo enengo goweye
doongooweroyi gumingga, ngu bidodo doongooya, oomboongeya yokoyi.

Yuka Kundingiyi Nguro Yanggangonimo Nangge Endeyoweroyi

13 Yo, ye dobookurine, Anutdo ye mamana mande kurimi, ngunonggo
andangero yoyootoni, nguro ye Anutro murini metemi, ngu keyoyi. Yo,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ataga ye Anutromu, nguro ngu, ye mande kurimi newendemo ko ootooro,
ye mete ko biyomi gura gura, ngu ma tewero. Kini, ye dobookuriye
nowoondoye yunoya, ye komo nguro ko oni teyi. 14 Mosesro mamana
mande bidodo, ngu mande guranangge newendemo oorootenggo. Ngu
ngandiro. Ge komo gengomboro ingooteku, ngundiro nangge, oni
tanggegemo oorooteku, nguro gome ingo, ero eyingo. 15 Nguro ngu,
ye ingonda teyi! Ye kewooroyemo, ronggesambi ebe utoro ngu, asa,
yengombo yengo yomburiyerowanggo.

Yuka Kundingiyi Nguro Muri, Ko, Nowoondoye Kurimi, Nguro Muri

16 No yeno eteno. Suwooyi sano, yengo endeyoyingo muriye, ngu
bidodo Yuka Kundingiyimboro yanggangonimo endeyoyi. Ye ngundiro
tero ngu, asa, ye nowoondoye kurimimboro murini, nguno ma endeyoro
oruwanggo. 17 Noore ingooteto. Nowoondoye newendemo ingonduduye
kurimimboro murini, ko, Yuka Kundingiyi nguro muri nguya, ene ebe
utoro, ebe dagadaga terorooteri, ero ingootenggo. Ngundiro tero, Yuka
Kundingiyi, ngundo yowoosooro, muri metemi nguno yoyetoni, ko,
nowoondoye kurimi, ngundo yowoosooro, muri biyomi teweroyi, nguno
yoyeroroote. Ngu muringga, ngundo nowoondoyemo ootooro, ngundo
yowoosootoni ngu, asa, oo gome teweroyi ingootenggoku, ngu ma
tetenggo. 18 Ye Yuka Kundingiyimboro yanggangonimo endeyoro ngu,
asa, ye Mosesro mamana mande, ngu newendemo ko ma oruwanggo.
19-21 Nowoondoye kurimi nguro murini, ye kuri ingootenggo. Ngu
ngandiro. Sebobarese teweroyi muri; nowoondoye yeyi biyomi yeweroyi;
ingonduduye biyomi yeweroyi; nowoondoye uru tetoni, ene oo muri
biyomi oorengo, nguro ingondudu teweroyi; oombooro biyomi ngu anut
godange keyoweroyi; gosonggi teweroyi; mundi mundi oruweroyi; oni
simoo bareya nowoondoye gobooro siyeyingo kini, nguro muri; oni
gurado oo gomemu tetoni, kenomayingoro nguro nowoondoye biyomi
yeweroyi; sanggiri sodedo teweroyi; oni enengo ingondudu nangge
keyoro, enengo ingootoyi urungga teweroyi; ronggesambi tero, oni simoo
bare usowooro, songo songo teweroyi; oo kenomayingoro teweroyi;
sono yanggango biya neweroyi; oowari oowooyingga neweroyi; ko, muri
gura gura ngu bidodo nowoondoye kurimimboromu nangge. Ye muri
ngundiro tero ngu, asa, ye Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
enengombo endega oni simoo bare soboyerooteku, nguno ma uwanggo.
22-24 Ene Yuka Kundingiyimbo oo engge gome ngandiro yeni
tunooteteku, ngu ngandiro. Nowoondoye ebe ino ino teweroyi; oni oni
teweroyi; nowoondoye imakeyingo; onindo muri biyomi yeno tetoyi,
nguro gumi ma teweroyi; oni hoorooweyeroweroyi; suwooyi sano,
nenengo endeyoweroyi; hamoo mande eweroyi; torige oruweroyi;
oni enengo endeyoyingo ngu gome sobowooweroyi; ngu bidodo Yuka

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Kundingiyimboromu. Mamana mande gurado ye ma gosiyerootoni, nga
muri metemi nga tero endeyoyingo. Yo, nga muri oo kenomayingoweroyi,
yengo ingonduduye nangge keyoweroyi, ko muri biyomi gura
gura, nowoondoye kurimingga oorooteku, ngu bidodo Krayisya de
omukondino yowuruwooro, sanggawero udoyi kumooyingo. 25 Yo, Yuka
Kundingiyimbo, noore Yisasno keta oruweroyi, ngu yunoyingo. Ngundiro
nguro, noore komo Yuka Kundingiyi yokootooyega, ngundo nangge,
noorengo endeyoyingo, ko keta oruweroyi, ngu bidodo sobowooni.
26 Ngundiro nguro, noore komo oowoonani bingaminani ma ero okooro,
dobookurinani kootuyesina mande biyomi, ma ero goweye sanggawero,
enengo oo sitowini, ko enengo ingoyingo gomemo oo gome teteku ngu
kenoro, nguro ma ingowato.

Noore Komo Dobookurinani Hoorooweyeroro, Kowuriye Koorowoowato

6 1 Ye Kristen dobookurine, ye oni gura kenootoyiga, mbumbuwa
tetoningga ngu, asa, ye Yisasno nowoondoyemo hamoo tero, Yuka
Kundingiyidodo oorootenggoku, ngundo eneno ooroya, nowoondoye
inoya, hooroowetoyiga, ene ngu muri biyomingga tewoku ngu yokoya,
Anutno yanggango dikani. Ene ye yengomboro ingonda teyi! Setando ye
nguya towooyerootoni, mbumbuwa tewanggoku, nguro ingonda teyi! 2 Ye
komo oni dobookuriye hoorooweyeroya, nguro kowuriye koorowooyi.
Ngu muringgano nguno ngu, ye Krayisro mamana mande, ngu mete
rogoyimo tewanggo. 3 Oni simoo bare Anutro nowoondoyemo hamoo
teyingo, ngundo Anut doongeyimo, ngu ene rogo guranangge. Nguro ngu,
oni gura ngu kewooroyemonggo enengo oowooyi ingootoni, urungga
oorengo oni kandeyimonggo yooteku, ngu komo enengo etuyeroyingo
oni ngu oo gomengga gumi ngu wendangeya inoyi. 4 Oni simoo bare
guranangge nangge enengo damoni ko teteku, ngu wirikoya kenoyi. Ngu
mete, ngundi kini, bine? Oningga ngundiro tero ngu, asa, enengomboro
ke oni oni teni. Enengo damoni ngu yoro, dobooyimborododo ma
wirikoro kenowero. 5 Ndatero nguro, oni guranangge nangge enengombo
enengo kowuri teteku, ngu komo koorowoowa. 6 Oni Anutro mandeni
ingoro yowoku, ngu enengo oo sitowi gome gomemu ngu kewooro
wesowooya, gumi Anutro ko oningga, ngundi etuyeroyingo oni, ngu
ingoweroyi.

7 Yengo ingonduduye, ngundo ye ma ganayerowero. Oni gura ene
Anut ganangoweroyi nguya, ereremo kini. Hamoo oorengo, oni
gura oo yuwooyi miteku ngu, ene ngu oowaringga ngu nangge,
engge tunootetoni yowa. 8 Ngu mandega ngu ngandiro. Oni newende
kurimingga nguro murini keyoro, endeyowaku ngu, asa, nguro
enggeni ngu ngandiro. Setando ngu oningga ngu yomburiyoro,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yoro, enengo ende biyomi nguno suwooyi sano oruwari. Ngundiro nangge, oni gurado Yuka Kundingiyimboro yanggangoni murini ngu keyoro, oruwaku ngu, asa, nguro enggeni, ngu ngandiro. Ene Yisasno keta oruweroyi ngu yoro, eneno suwooyi sano sugi sugi oruwa. 9 Nguro ngu, noore muri mete teweroyi, nguro ma surenani kiniyewa. Noore ngundiro muringga, nguro ko yanggango tero ngu, asa, kootuyisina, nguro enggeni gome metemi oorengo, ngu yowato. 10 Arisa, ye oni bidodo komo muri gome oorengo teweroyi, nguro ko yanggango teyi. Ngundiya teya ngu, ye komo Anut simoongo Krayisno oorootenggoku, ngu gome oorengo soboyeroya hoorooweyeroweroyi.

Noore Komo Yisas Krayis Oowooyi Bingami Nangge Okoororuwato

11 Nga nakaya urungga nga, ngu nenengombo so uyino nakangootenoku, nga kenoyi.

12 Godange oni gidaregado ye yoyeyi, moondeye doongooweroyi muringga, ngu newendemo uwero tetenggo. Ndadiro nguro, Yuda oniro muriye gumi nguya Krayis de omukondino noorengo mbumbuwaro kumooyingo, nguro mandeni nguya yowuruwooro, oni simoo bare etuyerootenggo. Nguro muri ngandiro. Yuda onindo ngundiro muri ngu kenoya, nguro ene oni oni teya, kowuri ma yunoyi, ero ngundiro tetenggo. 13 Yuda oni, ngundo ene moondeye doongooweroyi muringga, ngu newendemo utenggoku ngu, ene Mosesro mamana mande ngu bidodo keyoweroyi, nguya ereremo kini. Ene ye nguya yowoosooro, moondeye doongooweroyi muringga nguno yoyero, nguro ene bingami okooweroyimboro tetenggo. 14 Ene ngundiro tetoyi, ene nondo ngu oo gura oowooyi bingami, ero ma okoowano. Kini, no komo Yisas Krayis oowooyi bingamini nangge, ero okoororuwano. Ene de omukondino noorengo mbumbuwaro kumoowoku, nguro nangge, no oni oni teteno. Mera ngaro murini biyomi oorooteku, ngu no ma keyowano. Kini, ngu ingondudune kurimingga ngu, Krayisya de omukondino kuri kumooyingo. Merako oni nga doongeyemo, noro murine biyomi kuri oruwonoku, ngu ataga ene ko ma kenowanggo. 15 Oni moondeye doongooweroyi muringga tetenggoku, ngu kingo oo ngundiro. Ko oni moondeye ma doongooyingo nguya, ngu kingo oo ngundiro. Ene Anutdo oni yeni, nenengo keta tunooteteku ngu, ene hamoo oo urungga oorengo! 16 Oni simoo bare ngundiro ingonduduga keyoro ngu, asa, Anutdo enengo sumangeni, ko enengo imakeyingo muringga, ngu oni ngu yunoro, ko oni eneno nowoondoyemo hamoo oorengo tetenggoku nguya, ngu bidodo yunowa.

17 No mande wenga yunowero. No onindo kowuri gura ko nunoyi, ero ma ingooteno. Ndawugaro nguro, no Yisasno nowoondone hamoo tero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

keyowonokuro, nguro kuri oni oowooyingga ngundo nurewonggoku,
nguro mambu doongo oowooyingga, ngu moondenemo ooroote.
18 Ye Kristen dobookurine, nondo Anutno yemboongetoowe, noorengo
Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas Krayis, nguro sumangeni yeya orini,
ero eyingo. Ngu hamoo oorengo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Epesasro Nakaya

Nga So Uyingga Nga, Ngu Polndo Epesas Oniro Nakangoyingo

Epesasro Mande Tabango

Pol, ngu Romno ya biyomimo oruwoku, ngu naruno ngu, ene so uyi namoraya nakangoyingo. So uyi gura ngu nakangoro, Epesasno oni simoo bare nowoondoye hamoo teyingo, nguro yeni oorowuyingo. So uyi gura ngu yeni, Pilipayino oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro yeyingo. So uyi gura ngu, Kolosino oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro yeyingo. So uyi gura ngu, Palimon oningga nguro nakangoro, yeni oorowuyingo. Nga so uyingga nga ngu, Epesasno oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo kandangero ingoro, ngunonggo yeyi, ende songo songomo oorowutoni, ene nguya kandangero ingowanggo.

Epesas ngu ende urungga, ene oowooyi nguya urungga oorengo, Esiya mera gumisina nguno. Ngu simoo bare ngu, ene oo sitowi yowero gome ingootenggo. Ene godange anut nguno nowoondoyemo yetenggo. Ngu anut godangengga ngu oowooyi Dayiyana. Epesasno ngu yambo ya urungga ngu godange anut Dayiyanaga, nguro yani. (Aposel 19:17).

Polndo kootu endeyoyingo erayaga, naru bodaga nangge, nguno ngu, Anutro Mande Keta Gome ngu wesiyoro, Yuda oni Epesasno oodoyi, ngu naruno, nguno Yuda oni simoo bare kengeyingo. (Aposel 18:18-21) Polndo endeyoyingo kabusayiga nguno ngu, ene Epesasno oororo, nguno dagoma kabusa ootooro, nguno ene mande keta gome ngu ero etuyeroro, oruwo. (Aposel 19) Epesas oni oorengo urungga ngu, Yuda oni kini. Ene Yuda oni gidaregado, ngu oni sowe gidarega nguya nguno, oorootenggo. Polndo ngu, Krayis ngu Yuda ko oni gidarega, Yuda oni kini, ngu bidodo yowuruyeroro, nguro ooreye gobooro guranangge. Ngundiro nguro, ene Krayisno nowoondoye gobooro guranangge yewanggo. Polndo ngu kuri mande gabogaboyi kabusaga, ngundo hoorooweyerootoni, ene nguno gome oorengo ngu, Krayisro damoni ngu gome nenengo ingowanggo. Mande gabogaboyi kabusaga, nguro muri ngu ngandiro oruwato. Ene ngu noorengo tabango. Ene noore ngu, Anutro ya ngundiro. Krayis ngu yangga nguro, ya nonggini gura. Ngundo ngu, ya bidodo dowootoni,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yanggango ooroote. Polndo ngu, mande gabogaboyi gura ngu kuri Krayisro oni ngu yunoyingo. Krayis keyimo oni ngu, enengo bareyi oorengo ngundiro.

Nga so uyingga ngano, mande gumi gumi ngu ngandiro.

Kambayeroyingo mande. 1:1-2.
Anutdo noorengo nowoondoyi urungga oorengo tero, enengo newende noorengo bidodo yunoyingo. Nguro noore, Krayisya gobooro siyero, wata guranangge. 1:3–3:21.
Ngu gome oorengo. Nowoondoyemo hamoo teyingo, oni simoo bare ngu, ene ingonduduye gobooro guranangge yero oruwanggo. 4:1-16.
Ngu gome oorengo. Nowoondoyemo hamoo teyingo, oni simoo bare ngu, ene muri biyomi ngu kootu inoro ngu mete. 4:17–5:20.
Ngu gome oorengo. Ene nowoondoyemo hamoo teyingo, oni simoo bare ngundo, ene nowoondoyi teweroyi muringga nguno, ene nowoondoyi oorengo tero, nguno nowoondoyemo hamoo teyingo, oni gidarega nowoondoyi teyunoweroyi ngu, gome oorengo. 5:21–6:10.
Nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare, ngundo ene Setanro oni ngu mete dagayerowanggo. Ene Krayis yootoyi, nowoondoyemo yanggango oodoni, nguno ene mete tewanggo. 6:11-20.
Okeyi ero kambayeroyingo. 6:21-24.

---

1 1 No Pol, no ngu Krayis Yisasro soweyeroyingo Aposel oni gura.
Anutdo enengo ingondudunonggo nangge, ene no noyoro, Aposel
kongga, ngaro rogoneroyingo. Nguro nondo ye Anutro simoo baredo
Krayis Yisasro nowoondoyemo hamoo tero, Epesasno oorootenggoku,
nguro nondo nga so uyingga nga, yengo nakangooteno. 2 Nondo ngu
noorengo Awanani, Anut, ko noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani,
Yisas Krayis, nguno sumoo eteno. Gengo sumange yoro, gengo
simoo bare yunoro, nguno enengo nowoondoye yeyi, imakeyingomo
oruwanggo, ero yemboongeyingo.

Krayisnonggo, Anutdo Kumana Bidodo Noore Yunoote

3 Noore Anutro bingami okooweroyi ngu, noorengo Oo Bidodo Simburi
Simbunani, Yisas Krayis, nguro eweyi. Yo, noore Krayisya gobooro
oorootetoku, nguro Anutdo sambo endeboro murini gome nenengo
ngu bidodo, noore nowoondonanimo yero yanggango yoweroyimboro
yunoyingo. 4 Kurimi oorengo, Anutdo mera nga ma yeyingo naruno
nguno, ene kuri Krayis, nooreya gobooro oruweroyi nguro rogo teyingo.
Ngundiro rogoyerootoni, noore Kundingiyi oodooye, nguno enengo
doongeyimo biyomi gura ma oruwa. 5 Anutdo kurimimonggo, newende
noore yunoyingo ngu, noore enengo simoongo rogoyeroyingo. Ndadiro
nguro, Krayis Yisas, ngundo noore yoyootoni, nguro noore mete enengo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

simoongo tero oruwato. Ngu Anut enengo ingondudunimonggo, ngundiro teyingo. 6 Anutdo enengo nangoni nguro gome ingootekungga, ngu oowooyimonggo, ene noorengo sumange urungga oorengo kingo duwoo teyunoyingo. Ngundiro nguro, noore komo Anutro oowooyi bingami ero okoowato.

7 Krayisro sumangeningga, ngu urungga oorengo, nguro Krayis kuri kumooro, ngunonggo ene noore uriyeroro, ko yoyoyingo. Yo, hamoo, enengo sidu darowobo noorengo biyominani bidodo andangeyunoro kabeteyingo. 8 Yo, enengo ingoyingoni, ngu bidodo oorengo, ngunonggo ene noorengo weti mbumbuwa teyingo, ngu andangeweroyimboro kumooyingo. Nguro ngu, ene suwooyi sano enengo sumangeningga ngu urungga oorengo, ngu noore etuyeroro yunoyingo. 9 Kurimi, Anutdo ngu oo nguro Krayisro konimo, nguno tewero, ene kuri eyingo. Ngundo enengo ingoyingongga kuri kombitero oruwokungga, ngu tunoo noore etuyerooteku nga. 10 Enengo ingoyingongga ngu ngandiro. Ene komo oo bidodo yoonenengoweroyi narungga ngu, ene kuri rogo tewoku, nguno ngu, Sambo endeboro oo, ko mera ngaro oo yewoku nguya, ngu bidodo Krayisro keyi damonimo watayewa. Ngundiro yemukootoni, enendo nguro tabango urungga tero, sobowooro oruwa.

11 Enengo ingonduduni ngu, ene kuri noore Yuda oni simoo bare ngu enengo rogoyerootoni, nguno Krayisya gobooro oruweroyi rogoyeroyingo. Yo, Anutdo ingoyingo ngu oo gura tewero ngu, asa, oo ngu tetoni tunootewa. 12 Koretero, noore Yuda oni, ngundo Krayisro ingondudu tero sobowooro oruwooto. Yo, naru bidodomo noore Anut enengo oowooyi bingamini duridarinidodoga ngu okoowato.

13 Ye oni sowe gidarega nguya, Anutro mande keta mesarango hamoo ingootoyi, ngundo ye ko yoyoyingo. Yo, ye kuri Krayisro nowoondoyemo hamoo tetoyi ngu, asa, Anutdo ngu Yuka Kundingiyi ye yunowero mande ero gosiyoyingo, ngu yunoyingo. Yo, ngu Yuka Kundingiyi ngu Anutro sunggi yeno yeyingo. 14 Yuka Kundingiyi ngu, Anutdo oo kootuyisina noore yunowero ingoyingongga nguro sunggiyi. Yo, Anutdo enengo simoo bare kuri uriyeroro, ko kootuyisina ene noore ko yoyootoni, noore eneya sugi sugi oruwato. Oo ngu Anutdo noore yunowero mande kuri ero gosiyoyingo sunggiga, ngu Yuka Kundingiyi ngundo oo kootuyisina yunoweroyi etuyerooteku, ngu hamoo yunowa. Nguro noore enengo oowooyi bingamini urungga ero okooteto.

Polndo Anutno Epesas Oni Ingoyingo Yunoni, Ero Yemboongeyingo

15 Ngundiro nguro, nondo yengo mande ingowonoku ngu, yendo Oo Bidodo Simburi, Yisasga, nguro nowoondoyemo hamoo tewonggo. Yendo Anutro oni simoo bare, ngu bidodo nowoondoye yunootenggo. 16 Nguro ngu, no suwooyi sano Anutno yengo ero esosooterorooteno.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nenengo yemboongeyingo naruno, no ye ma yoyokooteno. Kini, nondo suwooyi sano yengo ingondudu tero, Anutno yemboongero oorooteno.
17 Nondo Anutno yemboongetenoku ngu, noore Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu Krayis Yisas, nguro eweyi ene duridarinidodo. Nguno yemboongetenoku ngu, enendo ingondudu gome metemi ngu ye yunowa. Nguno ngu, enengo mandeni murini, ngu yeno yeni tunootetoni, nguno ye enengo gome oorengo ingowanggo. Ero ngundiro yemboongeteno.
18 Nondo ngu, Anutdo yengo ingonduduye, ngu yeningga himidodo teni, ero nguro ingooteno. Nguno ngu, ye mete enendo ooga ye yunowero negoyerowoku, nguro ingondudu yanggango tero, oni oni tero, hahangero, sobowooro oruwanggo. Yo, nondo ngu Anutdo yengo nowoondoye yokutuyerootoningga, enengo oo duridarinidodo, oni simoo bare yunowero rogo teyingo, ngu yunoyarini, ero nguro ingooteno.
19-20 Ye komo nguno ingoyingo yanggango tero, enengo yanggangoni ngu suwooyi sano, noore enengo simoo bare, enengo nowoondonanimo hamoo teyingo, ngu hoorooweyeroote. Ngungga ngu, urungga oorengo, ngu noorendo ngu wirikoweroyi nguya kini. Anutro yanggangoni ngundo kuri Krayis merenonggo ko yokutuwootoni ootoogetoni, yoro, Sambo endemo oorero, enengo kandeyi koondosina yetoni, bibiteyingo. Ngu yanggango urungga ngundo nangge, nooreno nguya ko tete.
21 Ataga ngu, Krayisdo tabango oni bidodo sambononggo, ko, merako ngano ngu bidodo dagayeroote. Oni koreteyingomu ngu bidodo, oni yanggangododomu, oni ururumu ngu bidodo nguya dagayeroote. Enendo nangge oni oowooyedodomu nga sanganiyemo, ataga nga narunggano, ngano ootooro oode, oororo, kootuyisina nguya, ngundiro oruwa.
22 Anutdo, ene kuri oo bidodo Krayis keyi damonimo wata yetoni, enendo nangge tabango urungga oorengo tero, Kristen oni simoo bare bidodoboro tabangoye urungga ooroote. **23** Krayisro simoo bare ngu Krayisro goweyi, ngundo Krayis bungomo woorogongoro ndinditeyingo. Krayisdo ngu oo bidodomo woorogongoro, ndindi tero soboyeroote. 1,

Anut Doongeyimo, Weti Mbumbuwa Tero Ngu Noore Oonootewato

2 **1** Kurimi ngu, ye weti mbumbuwaro biyomi nguro murini gurano gurano oruwonggo. Weti mbumbuwa tetenggoku, ngundo Anut doongeyimo, ye oonootewero yoonenengoro oorootenggo. **2** Ngu naruno ngu, ye kuri mera ngaro muri biyomimo nguno endeyoro oruwonggo. Yo, ye ngu oombooro biyomi, sambono oorooteku, nguro tabango oningga ngu keyoro oruwonggo. Ataga, nga naruno ngano ngu, yuka biyomingga nguro tabangongga ngu, oni Anutro mande owero yokootenggoku, ngu nowoondoyemo nguno ko tero ooroote. **3** Kurimi ngu, noore bidodo ngu, oni Anutro ma ingootenggoku, ngundiro oruwooto. Yo, noore nenengo ingondudu biyomi ngu keyoro, nowoondonani kurimingga,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguno oruwooto. Kuri, noorengo gowenanimbo oni oni teweroyi ngu
nangge keyoyingo. Nguro ngu, noore oni gidaregado, Anutro Mandeni
ma keyoyingo ngu, noorendo oore nguno yade oororo, Setanro ende
biyomimo Anutdo nguro gumi ogingo yunoweroyi, nguno oorowuyingo.
4-5 Hamoo, noorengo biyominani ngundo kuri yureni kumooyingo.
Noore komo oni kumooyingo, ngundiro oorengo tero oruwooto. Ene
Anutro sumangeni, ngu nooreno urungga angero ooroote. Anutdo ngu
noorengo nowoondoyi oorengo teyunoro, newende noore yunoyingo.
Nguro ngu, enendo noore yoyeni, Krayisya gobooro keta oorooteto. Yo,
Anutro sumangeni ngundo nangge, ene noore ko yoyoyingo. 6 Enendo
ngu, noore Krayis Yisasya gobooro ko yokutuyerootoni, ootoogero,
noore sambo endemo oororo, Krayisya gobooro oo bidodo sobowoowato.
7 Ene ngundiro teyingongga, nguno ngu, enengo sumangeni urungga
oorengo oni bidodo doongeyemo, narudodomo, ko kootuyisina nguya,
enendo ngu sumangengga, ngu noorengo etuyeroyingo. Yo, Krayis
Yisasro koni nooreno tewoku, nguno Anutdo enengo nowoondoyini,
ngu noore etuyeroweroyimboro tete. 8 Ngu ngandiro. Ye Krayisro
nowoondoyemo hamoo tetoningga ngu, Anutro sumangeningga,
ngunonggo ye ko yoyoyingo. Ngungga ngu, yengo ko tewonggoku ngu
kini. Hamoo oorengo kini. Anutdo kingo duwoo oorengo ye yunoyingo.
9 Ngungga ngu, yengombo ko tetoyi, nguro urini kini, nguro ngu, oni
gurado, enengo oowooyi bingami ero okooweroyi, nguya kini. Hamoo
oorengo kini. 10 Anut, enengombo noore yoyeyingo. Krayis Yisasdo noore
yomosiyeroro yoyeni, oni keta tunooteyingo. Nguno ngu, noore muri
gome nenengo tewato. Kurimi, Anutdo ngu mande muri gomengga ngu
noorengo yoonenengoyingo, noore mete nguno endeyoro oruwato.

Krayisdo Oni Wata Erayagaku Yoyeni, Wata Guranangge Teyingo

11 Nguro ye simoo bare sowe gidarega, ye ingondudu teyi. Yuda onindo
yeya etenggo. Oni goweyi ma yomosiyoyingo, etenggoku, ko, Yuda onindo
enengomboya ngandiro etenggo. Noore moondenani yomosiyoyingo, ero
etenggo. (Nguro damoni ngandiro. Ene moondeye yomosiyoyingo ngu
Anutro simoo bare ero etuyeroote.) Ye Kristen oni sowe gidarega, ye
nguro ma wenonoro kabetewero. Kuri, ye nguya Anutro nowoondoyemo
hamoo ma teyingo. 12 Ngu naruno nguno, ye Krayisromu kini. Ye Anutdo
enengo simoo bare rogoyerowoku, ngundiro nguya kini. Ye eneno
songo oriroko oruwonggo. Anutdo eneno sunggi mande Yuda onino ero
gosiyoyingongga, ye nguno gobooro eneya ma oruwonggo. Nguno ye oo
gome gura kootu tunooteweroyi, nguro ma doongetero sobowooyingo.
Ye Anutro nguya ma ingoyingo. 13 Yo, hamoo, kurimi ngu ye oriroko
oorengo oruwonggo. Ene ataga, ngano ngu, Krayisro sidu darowo
ngundo ye yomosiyeroro, yoyoro ombutoni, nguro ye Anutya gobooro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorootenggo. 14 Krayisdo, ngu nowoondoye imakeyingomo oruweroyi
muringga, nguro simburi. Kurimi, Yuda oni sowengga ngundo oni sowe
gidaregaya ngu, mundi tero oruwonggo. Ngu sanggiri mundiyiga, ngundo
ngu, oonggoo sisipawa ngundiro kewooroyemo teyingo. Ene, Krayis ngu
oonggoo sisipawa ngu toongootoni, ye oni sowe erayaga, ngu yoyoro
yowuruyerootoni, oni wata guranangge tunooteyingo. 15 Nguro ngu,
ene de omukondino kumooro, ngunonggo mamana mande ngu bidodo
andangero yokoyingo. Ene ngundiro teyingongga nguno ngu, noore oore
muri keta etuyeroyingo. Ngunonggo wata erayaga, ngu yowuruyerootoni,
oni keta amana wata guranangge tunootewo. Yo, ngu muringgano
nguno, ene noore yoyeni, nowoondonani guranangge gobooro tunootero
oorooteto. 16 Yisas, de omukondino kumooyingo ngu, oni wata erayaga
ngu, nguro Anutno kawarara tero, yoyootoni, wata guranangge tero,
Anut tanggeyimo yoyeyingo. Yo, Yisas kumooyingongga ngundo ngu,
Yuda oni, ko oni sowe gidaregaya, mundiyi teyingo muringga, ngu kuri
andangeyingo. 17 Enendo omburo tunootero, mande keta gome ngu
yootunoro, ngandiro eyingo. Ataga ngu, ye nowoondoye guranangge
oriyi. Ero eyingo. Enendo ngu mande keta gomengga ngu, ye oni
sowe gidarega oriroko songo oruwonggoku, ko Yuda oni tanggeyimo
oruwonggoku nguya, yowuruyeroro, mande ngu imakeyingo muringga
ngu wesiyoro etuyeroyingo. 18 Mande Keta Gomengga ngu ngandiro.
Krayisno ngu, noore oni wata erayaga ngu, noore Yuka Kundingiyi
guranangge ngundo noorengo oore goosooyunootoni, nguno ngu, noore
mete Awa tanggeyimo, tunootewato.

19 Arisa, ye yuto oni ngundiro ma ootooro, ye meraye nguya kini
oorootenggo. Kini, ye ngu Anutro oni simoo bareya gobooro ootooro,
enengo simoongo oorengo, tunootetenggo. 20 Ye ngu, ya ngundiro Anutdo
yoyeyingo. Aposel oniya, Anut, enengo ingondudu eyingo oniya, ngu
yangga nguro nonggini; Krayis Yisasdo ngu yangga nguro ungoomboro
nonggini kewooroko urungga; ko noore nguya, enengo ya nguro gumi.
21 Krayis, noorengo Simbunani, ngundo ngu yangga nguro wimbuyi
ngu bidodo dowootoni, nguro oo bidodo ngu gome yanggango ndindi
tero, enengo Tembel ya kundingiyi tunootete. 22 Ye nguya Krayisno
woorogongoyingo. Yo, Anutdo ye nguya yoyoro, Kristen onidodo
soweyootoni, ye nguya Anutro ya oorengo tunootewanggo. Yo, hamoo,
Anutdo ngu yangga yewoku, nguno Yuka Kundingiyi, ngundo yeya
gobooro oruwanggo. 2,

Pol, Oningga Ngu Ene Oni Sowe Gidaregano, Mande Gome Ngu Yootunoro Eweroyi Oni

3 1 Yo, Anutdo ye Yuda oni simoo bare, ko, simoo bare sowe gidarega
nguya yowuruyeroyingo. Ngu muringga ngunonggo, no Polndo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Krayis Yisas oowooyimboro, ya biyomimo ngano oorooteno. Nguno ngu,
nondo ye oni sowe gidarega ye hoorooweyeroweroyimboro. 2 Nondo
ngu, ye kuri ingowonggo, ero ingowono. Anutdo noro sumangetero,
nga kongga nga teni, ero rogonerootoni, nguro no mande nga ye
hoorooweyerowero ero yunooteno. 3 Nga mandega nga, ngu kuri
kombiteyingo oruwoku, ene Anutdo nono yootunoro ero, etunerootoni,
no ingowono. Nguro ngu, no yengo mande ootuwoo bodaga nangge,
kuri nakangoro yunowonoku ngu. 4 Ye nga mandega nga kandangero
ngu, asa, ye komo nguno ye ingowanggo, noro ingondudune ngu
Anutro mande kombiteyingo ngu bidodomo, ngu Krayis tunootetoni,
nguno nondo ingowono, ero ingowanggo. 5 Kurimi, Anutdo nga mande
kombiteyingongga, nga ma yootunoro tunoo eyingo. Ene ataga ngano
ngu, Yuka Kundingiyimbo Anutro mande kombiteyingo ngu, enengo
Aposel oni kundingiyi nguno, ko, enengo ingondudu eyingo onino nguya,
yootunoro, tunoo oorengo etuyeroote. 6 Nga mandega nga, ngu ngandiro.
Mande gome ketangga ngano ngu, ye oni sowe gidarega, ko, noore Yuda
oni nguya, Krayis Yisasno, nowoondoyemo hamoo teyingongga, nguro
noore gowenani guranangge, ko, wata guranangge tero yowuruwooteto.
Nguno ngu, noorengo bidodo yowuruwooro, Krayis Yisasdo imakeyingo
muringga ngu sumangenonggo noorengo ero rogo teyunowoku, ngu
yowato. 7 Anutdo no ngu noyoro, mande gome ketangga, nga ero
yootunoweroyi, nguro ko oni noyewo. Enengo sumange ngu no nunoro,
enengo yanggangoni nguya, no nunowoku, ngundo ngu, nga kongga
ngano no yanggango tenunoweroyimboro. 8 No ngu komo Anutro oni
simoo bare gidarega ngu bidodo nowoondoyemo, no oowoone bodaga
oorengo. Ene ngu sumangengga, ngu no nunowoku ngu, ene no noyoro,
oni sowe gidaregano mande gome keta, ngu ero etuyeroweroyi noyewo.
Nga Mande Gome Ketangga nga ngu, Krayisro murini gome oorengo
etuyeroyingo nga, ngu bidodo ingoweroyi, ngu ereremo kini. 9 Anutdo
kuri oo bidodo yemukoyingo, ngu ingondudu ningga, ngu kurimi
naru bidodomo oongootoni, kombitero oruwo. Ene, ataga, ngano ngu,
ene mande keta gome nga onino ngano yootunoyingo. Ngu mandega
ngu wesiyoro oni simoo bare bidodomo eweroyi, nguro Anutdo no
rogoneroyingo. 10 Kurimi ene oongooyingoku ngu, ene ataga ngano ngu,
enengo oni simoo baredo yootunoya eyi, ero yunoyingo. Enengo oni
ngundo, Anutro ingoyingo gome gura gura, ngu enengo tabango Engel
onidodo, ko, enengo koreteyingo onidodo sambo endemo kundingiyi
oorootenggoku, ngundo nguya enengo ingoyingo kombiteyingo ngu tunoo
etuyeroyingo. 11 Kurimi oorengo, Anutdo oo tewero ingoro gosiyoyingo
ngu Krayis Yisas, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunaningga, ngundo
oo ngu yeni tunooteyingo. 12 Noore Krayis nowoondonanimo hamoo tero,
gobooro oruwatoku, Krayisdo oo tewoku, nguno ngu, noore mete Anutno

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nenengo oorowuwero, nguro ma sosorewato. 13 Nguro ngu, no yeno
eteno. Nondo yeno mande keta mesarangongga, ngu yeno wesiyoro ero
etuyerootenoku, nguro no ya biyomimo, noyetoyi ogingo koorowooteno.
Nga ogingongga, nondo ye hoorooweyeroweroyimboro koorowootenoku,
ngaro ingondudu biyomi yoro kiyayi ma yewanggo. Kini, nga ogingongga
ngano ngu, ye hoorooweyerootoni, ye Anutya gobooro oruwanggo.

Epesas Oni, Ngu Komo Krayisro Nowoondoyiningga, Ngu Gome Ingowanggo

14 Awando oo bidodo tetoni, nguro no Awano boodoo oondoogero,
yambo mande teteno. 15 Ndadiro nguro, Anutdo noore oni sowe bidodo
sambo endemo oorootenggoku, ko merako nganoku, nguya ngu
bidodo, enengombo yoyeni, keta oruweroyi, ngu yunoote. 16 Nondo
Anutno ngandiro yemboongeteno. O Anut, gengo duridarige urungga
oorengo sambono ooroote. Ngunonggo, gengo Yuka Kundingiyi, ngundo
enengo nowoondoyemo, nguno angero oorero, ngundo ene yoyeni,
yanggango oorengo yewanggo. 17 Nguro, ene yengo nowoondoyemo
hamoo teyingo, nguno ngu, Krayis ene nowoondoyemo nguno uro
oruwa. Yengo nowoondoyi teyingo muringgega, ngundo simoo bare
bidodo yoyeni, yanggango dikawanggo. De hurimbo mera nogo
yanggango dowootoni, de yanggango dikateku, ngundiro dikawanggo.
18 O Anut, gengo yanggangongge oni bidodo yuno. Nguno ngu,
ene Krayisro nowoondoyiningga, ngu gome ingowanggo. Enengo
nowoondoyiningga ngu urungga oorengo, piru ndandayingo oorengo,
ene awuno oorengo, mera newendemo amuno oorengo nguya. 19 Yo,
ge simoo bare yanggango teyunootoni ngu, asa, ene mete Krayisro
nowoondoyiningga, ngu hamoo oorengo, gome ingowanggo. (Ene nguro
nowoondoyiningga, ngundo noorengo ingoyingo bidodo dagayeroote.)
O Anut, ene hoorooweyerootooga, ngunonggo ene Krayisro nowoondoyi
teyunoyingongga, ngu gome oorengo ingowanggo. Gedo gengo
muringgega, ngu nangge tetooga, ene nowoondoyemo uya, nguno orini.
20-21 O Anut, gengo yanggangongge ngundo noorengo nowoondonanimo,
ko urungga teroroote. Gedo oo teteku ngu noorengo ingondudu ngu
dagayeroro, ngu urungga oorengo. Nguro noore ngu yanggangonggega,
nguno ko teteto. Nguro noore gengo simoo bare ngu, gengo oowoongge
bingamingge okooro, ko Krayis Yisasro oowooyi nguya ero okooro, yambo
mande tewato. Yo, hamoo, noore, ko kootuyisina osi sambananimbo
nguya, gengo oowoongge okoororuwato. Ngu hamoo oorengo. 3,

Noore Kristen Oni Noore Ngu Krayisro Goweyi

4 1 No ngu, Oo Bidodo Simburiga, nguro koni ngu tetoowe, nguro no
ya biyomimo uro ootooro, ngunonggo nondo ye eririyerootenoku

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu ngandiro. Yengo muriye ngu gome nenengo, Anutdo yeno sunggi
enengomu yero ingooteku, ngundiya tunooteni, ero ingooteno. 2 Ye
komo oni bidodo, nowoondoyemo ayibiyidodo oriyi. Ye komo oni songo
soboyeroro sodedo ma sanggiri tewero. Ye komo dobookuriyeboro
nowoondoyi teya, kowuriye ngu ye yunootenggoku, ngu koorowooya
hoorooweyeroyi. 3 Yuka Kundingiyi, ngundo nowoondoye yeni
nowoondoyemo siyero, gobooro oorootenggo. Ngu muringga ngu, uto
ngundiro gosiyerootoni, ye Krayisro oni wata guranangge tunootero
oorootenggo. Nguro ngu, ye komo ngu muringga, ngu gome yanggango
dowooya oriyi. 4-6 Goweyi ngu guranangge; ko, Yuka Kundingiyi
ngu guranangge, nguro ngu, Anutdo ye negoyeroyingo ngu, yengo
ingonduduno ene gome dowooro, ngunonggo ye oo guranangge
sobowooro oruwanggo. Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu guranangge;
nowoondoyemo hamoo teyingo guranangge, sono kundingiyi gimuyingo
guranangge; Anut guranangge nguya, ngu noorengo bidodoboro
Awanani. Enendo nangge oni bidodo dagayeroro, awuno oorengo
ooroote. Enendo nangge oni bidodo kewooroyemo koye tero ooroote.
Enendo nangge oni bidodo nowoondoye newendemo uro, nguno ooroote.
7 Nguro ngu, Krayisdo kingo oo duwoo noore songo songo yunooteku,
ngundo noore enengo koni, enengo simoo bareno ko teteto. Yo, Krayisdo
ngu oo kingo duwoo yunooteku, ngu noorengo yunowero rogo yewoku,
nguno yunoote. 8 Nondo oo etenoku, ngundiro nangge, Anutro mande
nakayano oorooteku ngu ngandiro.

Ene ya biyomimonggo oni simoo bare urungga oorengo yoyoro,
awuno ooreyingo. Ene kingo oo duwoo ngu simoo bare yunoote.
Ero eyingo. *(Sam 68:18)*

9-10 (Nga mandega nga ngu, awano oorewoku, nguro muri ngu ndadiro?
Ene awuno ooreweroyi kini. Kini, koretero ene mera newendemo amuno
mera oorooteku, nguno ene uyingo. Ngu oningga, ngundo nangge, ene
koretero mera newendemo ameno uro, ko awuno nguya ooreyingo.
Ene nguno ngu, oo bidodomo, ene nangge ndindi teyingo.) 11 Yo,
Anut enengo simoo bare oo kingo duwoo, enengo ko teweroyimboro
yunooteku, ngu ngandiro: Oni gidarega ngu Aposel, ko ngu yunoro;
oni gidarega ngu Anutro ingondudu eweroyi ko yunoro; oni gidarega,
ngu mande gome ngu ero etuyeroweroyi ko yunoro; oni gidarega ngu
Kristen oni soboyeroweroyi ko yunoro; oni gidarega ngu oo nakangoro
etuyeroweroyi, ko ngu yunoyingo. Ko ngundiro songo songo yunootoni,
tero oorootenggo. 12 Yo, Anutdo kingo oo duwoo ko teweroyimboro
ngundiro, enengo simoo bare, noore hoorooweyeroro yunooteku, nguno
ngu, dobookurinani bidodo Krayisro nowoondoyemo hamoo teyingongga
nguya, ebe hooroowe hooroowe tetooye, muri gome tunootewa. 13 Yo,
noore komo suwooyi sano Anutdo oo kingo duwoo yunowoku, nguro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

koni teweroyimboro hahangero koyi tewato. Nguno ngu, noore gobooro ootooro, nowoondonani hamoo oorengo tero, ngunonggo Anutro Nangoni, nguro yanggangoni, ngu noore nowoondonanimo hamoo ingowato. Ngundiro tewatoku ngu, noore Krayisro murini ngundiro tunootewato. 14 Ngundiro tero ngu, asa, noore simooye bobodi ngundiro ko ma oruwato. Godange oni biyomi, ngundo mete buniyo bobodi mande gura gurano etuyeroro ganayerootoyi, nguro ene nowoondoye buribari ingootenggo. Ngungga ngu, wendeyi dookero, ngundo wanggo yoro yowooraringooteku ngundiro. 15 Kini, noore komo nowoondonani hamoomonggo, oni songomboro nowoondoyi tewato. Noore hamoo mande, ngu nangge ewato. Ngundiro tero ngu, noore komo Kristen simoo bare yanggango tunootero, Krayisya gobooro oruwato. Krayis ngu noorengo tabango oorengo. 16 Ngu Krayis noorengo tabangongga, ngundo ngu, noore yoyeni, noore bidodo, kandenani, kenani, doongenani, oo gowenani ngu, mete ko rogono rogono yero songo songo ko tetenggo. Nguro ngu, noore goweyi, nguro gumi ngu, noore mete ebe hooroowe hooroowe tero, bidodo eneya, gowenani guranangge yowuruwoowato. Ngu muringgano nguno, goweyi urungga tero, yanggangododo tero, nowoondoyi teweroyi muri ngu tetenggo.

Kristen Oni Ngu Ene Komo Oore Ketamo Endeyoyi

17 Nguro, nondo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu oowooyimo, yeno mande yanggango ngandiro ewero. Ye oni biyomi endeyootenggoku sowengga, nguro muriyemo ko ma endeyowero. Ene kingo oo nguno ingonduduye buribari yero, nguno nangge oorootenggo. 18 Enengo ingoyingoye ngu ooreridodo ooroote. Ene ingoyingoye gome nenengo kini, enengo nowoondoye ngu ukingoyingo. Ngundiro nguro, ene ingoyingo ketangga oni, Anutro nowoondoyemo hamoo tetoyi yunootekungga, ngu eneno kini. 19 Ene muri biyomi teweroyi nguro oyimo ma yowanggo. Kini, ene oororo, sebobarese muri biyomi teweroyi, ko muri biyomi gura gura tewero, ingondudu urungga oorengo tero, hahangero oorootenggo.

20 Ene ye ngu kuri Krayisro murinimo nguno, ngundiro mande muringga ngu ma yoyingo. 21 Kini, nondo ngu ngandiro ingooteno. Ye ngu kuri, Krayisro mandeni ingoyingo. Ye ngu Yisasro hamoo mandega ngu kuri yowonggo. 22 Ngu mande hamoongga etuyeroyingo, ngu ngandiro. Kurimi ngu, ye nowoondoye kurimingga nguro mande murinimo endeyoro oruwonggo. Ngu nowoondoye kurimi murini ngu godange, ko oo kenomayingoweroyi, ngundo nowoondoye yomburiyoote. Ngundiro nguro, yengo nowoondoye kurimingga, nguro murini ngu komo oweya yokoyi! 23 Yengo ingonduduyeboro muringga ngu, ko, nowoondoye nguya yowoorengoya, ye komo keta tunooteyi! 24 Ye komo oni keta tunooteya

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oriyi! Yo, hamoo, ngu oni ketangga ngundo ngu, ene komo Anutro murini nangge keyoyi! Anutro murini ngu nenengo kundingiyi oorengo, nguro oni ketangga, nguro murini nguya gome nenengo kundingiyi oorengo oruwa.

25 Arisa, ye komo godange mande ngu yokoyi! Ye bidodo komo hamoo mande ngu nangge, oni songomo eyi! Ndadiro nguro, noorengo bidodo songo songo ngu, Krayisro oni nguro gumi. 26 Ene yengo nowoondoye sanggiri teweroyi, nguro ingonda teyi! Kinitetoni ngu, ye sanggiri tetenggoku nowoondoyega ngu, ngundiro oodoyi oororo, sa nemimo uro suwootetoni, ye weti mbumbuwa tewanggo. Nguro ye komo ingonda teyi! 27 Kinitetoni ngu, Setando omburo, nowoondoyemo uro towooyerowa. 28 Yakaka oni ngu, ene yakaka ko ma tewero. Ataga ngu, ene komo kandeyibo ko gome ngu tetoyi, engge tunootetoni, ngunonggo ene oo yoro, oni wenonootenggoku, ngu bayetero, yunoro hoorooweyeroyi. 29 Ye mande biyomi gura manggoyemonggo ma tunootewero. Kini, mande gome metemi ngu nangge etoyiga tunooteni. Ngundo ngu, oni kiyayi ngu yanggango yunowanggo. Ngunonggo ngu, oni yengo mande gome ingootenggoku ngu, Anutro sumangeni nguno oni yengo mande ngu ingoro, yanggango yewanggo. 30 Ye Anutro Yuka Kundingiyi nguro newende kowuri ma inowero. Ndadiro nguro, Anutdo yengo nowoondoyemo Yuka Kundingiyi yeyingo, ngu enengo rogo tero, sunggi yewoku ngu, naru wengamo enengombo ko yoyowa. 31 Ye ngu komo nowoondoye biyomi yeweroyi muri biyomingga, ngu andangeya yokoyi. Sanggiri, nowoondoye kowoo yeweroyi, nowoondoye kookingo yeweroyi, ronggesambi teweroyi, oni kootuyesina mande ero yomooyunoweroyi mande biyomi muri, ngu bidodomo, ye komo andangeya yokoyi. 32 Yo, hamoo, muri ngundiro ngu yokoya, ye komo mande muri ngu ayibinonggo dobookuriyeboro nowoondoyi teyi. Anutdo Krayis oowooyimo, yengo weti mbumbuwaye andangeyunowoku, ngundiro nangge, yendo nguya komo dobookuriyeboro weti mbumbuwaye ngu andangeyunoyi.

Noore Komo Soru Himimo Endeyowato

5 1 Anutdo ngu ye, enengo simoongo, nguro gome oorengo ingoote. Nguro ye Anut kirarongo oriyi. Yo, ye komo enengo mandeni murini ngu keyoya, ngu nangge teyi. 2 Krayisdo noorengo nowoondoyi tero, enengo ketangga, ngu yokoro, ngundo noore hoorooweyeroro, Anutno wooro kundingiyi ndindingo gome oorengo, ngu yeyingo. Ngundiro nguro, ye nguya yengo ketangga ngundo oni songo hoorooweyerowero ko teyi.

3 Sebobarese ko muri biyomi, oo kenomayingoro doongeye uruteweroyi muri biyomi ngu, ye kewooroyemo nguno bodaga ma tunootewero.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Noore Anutro oni simoo bare, ngundo muri biyomi, nguro mande ma ero
ingoweroyi. 4 Ye mande biyomi sugabododo, ko kingo mande godange,
kingo koondoonge mande godange ngu biyomi, ngundiro mande, ngu
metemi kini. Kini, ye Anutno esoso mande ngu nangge tewanggo.
5 Yengombo ngu ingootenggo. Sebobarese tetenggoku muri, ko, muri
biyomi sugabododo, oo kenomayingoweroyi muri ngu, oni ngundiro
muri tetenggoku, ngu ene godange anutga ngu keyootenggo. Ngundiro
oni ngu, ene Krayis Anut eragaro, endega, enengo oni simoo bare
soboyerooteku, nguno ma uwanggo.
6 Ye muri biyomi nguro komo ingonda teyi! Kinitetoni ngu, godange
onindo, ye yowoosooro, oororo, mande muri biyomi nguno utoyi, ye
ngu keyowanggo. Hamoo oorengo, ngundiro mande muri nguro murini
Anutdo sanggiri urungga tero, oni ngundiro tetenggoku, ngu ogingo
yunowa. 7 Nguro ngu, ye eneya gobooro ma endeyoro oruwero. 8 Kurimi
ngu ye ooreriko oodoyi, ene ataga ngu, Oo Bidodo Simburi, ngundo ye
yoyoro, soru himimo yoyetoni oorootenggo. Ye komo ngu soru himimo
oni ngundiro endeyoya oriyi. 9 Soru himi, ngundo ngu mande, muri gome
metemi ngu bidodo, muri gome nenengomu, ko hamoo mande muri ngu
yeni tunootete. 10 Ye ngu komo ndadiro mande muringga, Oo Bidodo
Simburi, ngundo nguro ingooteku, ngu yoweroyi, nguro ko yanggango
teyi. 11 Ye ngu, oni ooreri, nguro mande muri biyomi tetenggoku,
nguya ma siyero gobooro oruwero. Ngundiro mande muri, ngundo
engge gomemu ma yeni tunootete. Kini, ye komo onindo, muri biyomi
tetenggoku, ngu muri biyomi eya, oni bidodo etuyeroyi. 12 Nondo mande
muriye kombitero tetenggoku, nguro muri ma yootunoro ewano. Kini,
nondo nguro mandeni ero ngu, asa, no oyimonerowa. 13 Ene soru himi
yetoni ngu, asa, oo bidodo himimo tunootete. 14 Oo bidodo ngu tunoo
oorooteku, ngu soru himi oo ngundiro. Nguro ngu, nga mandega nga
ooroote.

> Ge oni ataga ge werooteku, sodedomangge ge ootooge! Ge
> merenonggo ootoogetoyi, Krayisdo ngu soru himi yeni, geno
> ombuwa, ero eyingo. *(Ayisaya 26:19; 60:1)*

15 Ye komo yengo endeyoyingo, nguro ingonda teya, ye endeyoyi.
Ye oni ingonduduye kini onindo endeyootenggoku, ngundiro ma
endeyowero. Kini, ye ngu oni ingonduduyedodobo endeyootenggoku,
ngundiya endeyoyi. 16 Ene ataga nga ngu, naru biyomi oorooteku nga.
Ngundiro nguro, ye Kristen oni simoo bare, nga narungga ngano ngu, ye
ko oo gomengga, oni songomo tewero teya ngu, asa, ye komo ngu sodedo
teyi! 17 Arisa, ye wenonoyingo muri ngu, ma tewero. Kini, ye ngu komo
Anutdo oo nguro ingooteku, ngu gome oorengo ingoya teyi!
18 Ye sono kowoo gome gome ma nero kakabetero oruwero. Kini,
ngu muringga, ngundo ye yomburiyerooteku ngu. Ye komo Anutro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yuka Kundingiyi ngu yokootoyiga, ngundo yengo nowoondoyemo uya
soboyeroni. 19 Ye komo dobookuriyeboya mande eya ngu, Iserel oniro
yambo, ko yambo gidaregano, Anut bingami ero okooweroyi ngu utoya,
nguno yengo nowoondoyemo ngu yanggango teyinoyi. Suwooyi sano
ye komo Urungga Oo Bidodo Simburi, nguro yamboni ngu manggoye
nowoondoye ngu nguya, utoya oriyi. 20 Naru bidodomo, ye komo Anut
Awanani ngu, ko noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis,
ngu oowooyimo oo bidodoboro esosooteya, bingami okooyi.

Oni Kamebare Teyingo Muringga, Nguro Mandeye

21 Ye komo Krayis newendemo uro ootooro, ngunonggo dobookuriye
nowoondoyemo nguya uya oriyi.
22 Ye bare garo, Oo Bidodo Simburi, nguro mandeni keyootenggoku,
ngundiro nangge, ye komo kamesumooyemboro mandeye, ngu gome
keyoyi. 23 Ndadiro nguro, simoo ngu bareyiboro sobosobo tabangoni ngu,
Krayisdo, Kristen oniro tabango oorooteku, ngundiro. Kristen oni, ngu
Krayisro goweyi. Kuri, Krayisdo ene uriyeroro ko yoyoyingo. 24 Kristen
oni ngu Krayisro manggowo keyootenggo. Ngundiro nangge, ye bare
nguya, suwooyi sano ye komo yengo kamesumooye, nguro manggoye
keyoya, ngu nowoondoyemo oriyi.
25 Ye simoo garo, Krayisdo Kristen oniro nowoondoyi tero enengo
ketangga ngu yokootoni, ngundo oni hoorooweyeroyingo. Ngundiro
nangge, ye komo baresumooyemboro nowoondoyi teyunoyi. 26 Yo,
Krayisdo, Kristen oni nowoondoye sonowooro yowoorengootoni, nguno
ene oni gome metemi tunooteyingo. Ngu sono gimuyingongga ngu,
enengo mande keta mesarango. Ngu muringgano nguno ngu, enengo oni
ngu, Krayisdo enengo sorengoro, sunggi yeyingo. 27 Ene enengo simoo
bare ngu gome nenengo oorengo tunootetoyi, ngu enengo oo sumangeyi,
ero ingoote. Yo, enengo simoo bare ngu biyomi gura, ko sooro oo biyomi
gura, eneno ma tunootewero, ero ingoote. Kini, ene kundingiyi oodoyi,
nguno goweyemo oo biyomi gura, ma orini, ero ingoote. 28 Ngundiro
nangge, ye simoo garo, yengo baresumooyemboro nowoondoyi teyunoyi.
Yendo yengo goweyeboro nowoondoyi tero, ingootenggoku, ye ngundiya
baresumooyemboro nowoondoyi teyunoyi. Yo, oni ene bareyiboro
gome ingooteku ngu, enengo goweyiboro ingooteku ngundiro. 29 Noore
ingooteto. Oni gurado enengo goweyiboro mundiyi ma tete. Kini, ene
oowari gomemu inoro, ngu gome sobowoote. Krayisdo enengo oni simoo
bare soboyerooteku ngundiro. 30 Ndadiro nguro, noore ngu Krayisro
kekandeyi, doongeyi, goweyimo oorooteku nga. 31 Anutro mandeno ete.

> Nguro ngu, simoo ngu eweyi nemi yoyokoro, ene bareyiboya ebe
> dowoodowoo gobooro oorooteri. Ene ngu goweyari eraya kini. Kini,
> ene goweyari guranangge tunootete. Ero eyingo. *(Yenesis / Stat 2:24)*

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

32 Ngu mandega, nguro murini ngu songo gura. Ene nondo ngu ngandiro
eteno. Ngu Krayisdo, enengo simoo bareya gobooro oorootenggoku,
nguro ete. 33 Ene ye songo songomo nguya, ye komo yengo
baresumooyemboro nowoondoyi teyi. Yengo goweyeboro ingootenggoku,
ngundiro enengo nguya nowoondoyi teyunoyi. Bare, ye komo yengo
kameyemboro oowooye bingami eya okooyi! 5,

Simooyemboro Mande Ko Awanamoyemboro Nguya Mandeye

6 1 Ye simooye garo, ye Urungga Oo Bidodo Simburiga, nguro
nowoondoyemo hamoo tetoningga, ngunonggo ye komo
Awanamoyemboro manggoye ngu keyoyi. Ngu muringga ngu nenengo.
2 Anutro mandeno ete.

Ge komo gengo awanangge manggoye keyo, eyingo.
(Kisim Bek / (Eksodas) 20:12)

Ngu mamana mandega ngu, ene koreteyingo, ngu ene sunggi
mandenidodo.
3 Sunggi mandeni ngu ngandiro.

Ye Awanamoyemboro manggoye keyootoyi ngu, asa, ye gome
ootooro, ye merako ngano naru pirungga sugi oruwanggo. Ero
eyingo. *(Dutoronomi / Lo 5:16)*

4 Ye simooyemboro awa awaye, yengo simooyemboro nowoondoye yeyi
ma biyomi yero sanggiri tewero. Kini, yendo ngu komo gome soboyeroya,
Oo Bidodo Simburi nguro mandeni ngu eya etuyeroyi.

Kingo Ko Oniro Mandeye, Ko Sobosobo Oniro Mandeye Nguya

5 Ye kingo ko oni garo, ye ngu komo yengo sobosobo oniro manggoye
ngu keyoya, ngu nowoondoyemo oriyi. Yengo sobosobo nguro sosoreyi.
Kinitetoni ngu, ye nowoondoye eraya eraya ko tewanggo. Ye ngu komo
yengo sobosobo oni nguro manggoye ngu keyoya, Krayisro mandeni
keyootenggoku ngundiro. 6 Kinitetoni ngu, asa, ye kingo ene doongeyemo
ko tetoyi, enendo kenootoyiga, gome teni ero, kingo ko tewanggo.
Ngundiro muringga ngu, nenengo kini. Kini, ye ngu Krayisro ko oni teya
ootooya, ngunonggo Anutdo ingooteku, ngundiya ko teyi. Ndadiro nguro,
yengo nowoondoye, ngu kuri Anut inoyingo. 7 Ye ngu komo yengo koye
nguro oni oni teya, nowoondoye gomemonggo ko teyi. Ye oniro ko ma
tetenggo. Kini, ye ngu Urungga Oo Bidodo Simburiga, nguro ko tetenggo.
8 Ye ingoyi. Anut doongeyimo, kingo ko oni, ko, oni enengombo enengo
soboyerooteku nguya, Anutdo oni ngu bidodo ko gome tewonggoku,
nguro uriyi gome nenengo yunowa.

9 Ye ko oniro sobosobo oni garo, yendo nguya komo kingo ko oniya,
muri gome nenengo, ngu nangge eneno teyi. Yendo ngu yengo ko
oni sosoreyingo ma teyunowero. Ndadiro nguro, Oo Bidodo Simburi,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

sambo endemo oorootekungga, ngu yengo Urungga, ko, kingo ko oniro Urungga nguya, ooroote. Hamoo oorengo, kingo oni, ko, oni enengombo, enengo soboyerootenggoku nguya, Anutdo oni wata erayaga ngu muri gurananggemo soboyeroote.

Kristen Oni Ngu Me Oni Ngundiro

10 Arisa, nondo mande nga wenga yokowero mande ngandiro eteno. Ye ngu komo Oo Bidodo Simburi, nguro wimbuyi yanggangonimo nguno yanggango oorengo oriyi. 11 Ye ngu komo Anutro me ebe ureweroyi, me idi sanggaro nengguro oo ngu yoro tero, ngunonggo ngu, ye yanggango yoro, Setanro me ebeni oo biyomi godangeni, ngu utoro andangewanggo. 12 Ye ingoyi! Noore oniya ebe ma urooteto. Kini, noore ngu yuka biyomi awuno oorootenggoku, nguro tabango onidodo, ko, enengo koreteyingo oni ururu nguya ebe urooteto. Ngundo, ooreri narungga nga sobowootoyi, nguno oorooteto. 13 Nguro ngu, ye komo Anutdo me ebe ureweroyi oo yunowoku, me idi sangga, ngu bidodo yoya dowooya oriyi. Ngundiro tero ngu, naru biyomimo ye mete yanggango dikaro, ebe urewanggo. Me ebe ngu kinitetoni, nguno nguya, ye yanggango dikaro oruwanggo.

14 Yo, ye ngu komo ngundiya dikayi. Yendo ngu hamoo mande ngu yoya, ngu wanggayemo nguno utoo kimbona ngundiro gosiyoyi. Mande muri gome ngu yoya, Ayen nengguroyi ngundiya, nomoye doobengoyi. 15 Ye ngu komo Anutro Mande Keta Gome ngu onino ero etuyeroro, nguno nowoondoye gobooro guranangge, oni simoo bare nguno yero oruwanggo. Ye ngu komo ngu muringga, yowanggoku ngu, keyemboro keye goweyi (Su) ngundiro yoro gosiyowanggo. 16 Ye komo ngu muringga ngu bidodo yomukoro, ngunonggo ngu nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu, yengo kondimu ngundiro. Ngu kondimungga ngundo ngu, oni biyomi, Setanro nasa, dedodo bisingootoni, ombuteku, ngu bidodo utoro, andangero wemoowanggo. 17 Anutdo ngu, ye kuri yoyoyingo ngu. Ngu ingonduduga ngu yengo Ayen tomoku, ngundiro tabayemo yeya oriyi. Anutro mandeni, ngu duge ngundiro. Yuka Kundingiyimbo mandega yunooteku, ngu nangge gome dowooya, ko teyi! 18 Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni, nguno ngu, ye komo Anutno yemboongeya oriyi. Oo bidodo teweroyi ngu, ye Anutno yemboongeyago oo ngu teyi. Suwooyi sano, ye doongedoongoodoongooteya, sobowooya oriyi. Ye kengero kingo ma oruwero. Kini, suwooyi sano, ye komo Anutro oni simoo bare ngu hoorooweyeroro, Anutno yemboongeya oriyi. 19 Yendo ngu komo no hoorooweneroya, Anutno yemboongeyi. Nondo ngu, yendo ngandiya yemboongeyi, ero ingooteno. Anutdo enengo mandeni ngu no manggonemo yetoningga, noro sosoreyingongga ngu yokoya, no enengo mande keta gome mesarango, kuri kombiteyingongga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu yootunoro, ero etuyerowano. 20 No ngu Anutro mande keta gome ngu
ero etuyeroweroyi oni. Ngundiro nguro, no ya biyomimo oorooteno. No
ngu Anutro mande keta gome nga eweroyi, nguro ko oni. Nguro ngu, ye
Anutno no hoorooweneroya, ye komo yemboongeyi. Nguno ngu, nenengo
sosoreyingonengga ngu kinitetoni, no Anutro mande ketangga nguro
yanggango yero, mande ngu simoo bareno ero yootunoro, etuyerowano.

Mande Gumi Gidarega Ngu Mande Wenga

21 Tikikasdo ngu nondo ko oo tetenoku, nguro mandeni bidodo yeno
emukowa. Tikikas ngu noorengo Kristen doboonani oorengo. Ene ngu
Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro ko oni oorengo. 22 Nondo ene
sureyootoowe, ene yeno oorowuteku, nguro damoni ngu ngandiro. Noore
ndadiro oorootetoku, nguro mande ngu gome nenengo oorengo, mandeni
murinani, ngu ingowanggo. Nguno ngu, yengo nowoondoye yanggango
teyinowanggo.

23 Anut Awanani nguya, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Krayis Yisas
nguya, ngundo ene mete Kristen dobookurinani nowoondoye yoyeni,
imakero oruwanggo. Enendo ngu oni songomboro nowoondoyi teweroyi
muringga, ngu yunoro, ko, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu
yanggango teyunowa. 24 Oni bidodo, ngu noorengo Simbunani Oo
Bidodo Simburi, Yisas Krayisro nowoondoyi urungga teyingo muringga,
ngu suwooyi sano teroodoyi ngu, asa, Anutdo ene bidodo sumange
teyunootoni, eneno sugi sugi oruwanggo. Ngu hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pilipayi Mande

Polndo, Pilipayi Oniro, So Uyi Nakangoyingo

Pilipayiro Mande Tabango

Ngu naruno, Pol ngu Rom endemo, nguno ya biyomimo ootooro, ngunonggo nga so uyingga nga nakangoyingo. Nga so uyingga nga ngu, Pilipayi oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro soweyootoni oorowuyingo. So uyi ngaromu gumi ngu, Epesasno Kolosino ko oni gura, ene newendemo hamoo teyingo, oni gura oowooyi Palimon, nguro nguya yeni oorowuyingo. Nguno ngu, Pilipayi oni simoo baredo digi beye urungga nowoondoyi tero, yowuruwooro, Epaporodayitus kandeyimo yetoyi, ngundo yoro, Polno oorowutoni, nguro Polndo esosooteyingo.

Pilipayi ngu ende urungga, ene oowooyidodo ngu Masedoniya mera gumisina nguno. Polndo kootu erayayiga endeyoyingo, nguno ene amana Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro ero, oni simoo bare etuyerootoni, gidarega nowoondoyemo hamoo teyingo. (Aposel 16:12-40)

Pilipayi oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu ende gura nanggemonggo mayero ma oorootenggo. Kini, ene mera gurano guranonggo mayero oorootenggoku, ngundo digi beye urungga oorengo yowuruwooro, yeyi Yerusalem oni ooro wenonootenggoku nguro, ko Polro koni nguya hoorooweyingo.

Pol, ngu ya biyomimo ootooro ngu, ene oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo oni, nguro oni oni teteku ngu, enengo kowurini gura gura nguro nguya. Polndo, Pilipayi simoo bare ngu nowoondoye samangoro mande yunoro ete. Ye komo yanggango dikaya, ngunonggo etuyeroyingo godange oni nguro ingonda teyi. Ngu oni, ngundo ngu, ene goweye doongooweroyi muringga, nguro ene mande yanggango oorengo etenggoku ngu.

Ene ngandiro nguya etenggo. Enengombo enengo oowooye yeyi ameno utoni, nguno imakeyingomo ootooro ngu, ene Yisas ngundiro oruwero etenggo. Nga so uyingga ngano noore ingowato. Polndo ngu ene Pilipayi simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro nowoondoyi tero, ene ingondudu urungga tero ooroote.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

So uyi ngaro mande gumi gumi ngandiro:

Kambayeroyingo mande. 1:1-2.
Pilipayi simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo ene nowoondoye gobooro guranangge oorengo yeyingo. 1:3-11.
Ene oo tero nguno bibiteweroyi, nguro mande eyingo. 1:12-26.
Nowoondoyemo hamoo teyingo, oni simoo bare nguro muriye gome metemingga nguro eyingo. 1:27–2:18.
Polndo, ngu Timooti Epaporodayitus eraga, ko yunowero eyingo. 2:19-30.
Noore Krayisro mandeni, nguro ooreni, nguno ebe dagadaga teweroyi, ko nguro mandeni gome nenengo oorengo, nguro ooreni, nguro eyingo. 3:1–4:9.
Polndo ngu simoo baredo digi beye yowuruwooro simoo bare gidarega hoorooweyerootenggoku, nguro esosootero, nguro eyingo. 4:10-20.
Okeyi eyingo nguro mandeni. 4:21-23.

---

1 1 Pol Timooti eraga, ngu Krayis Yisasro ko oni. No Polndo nga so
uyingga nga nakangooteno. Noorendo Timootiya ye Pilipayi oni
yunootero. Nga so uyingga nga ngu, ye Anutro simoo bare ko, Krayis
Yisasro, nguno Pilipayi, endemo oorootenggoku, ngu ye bidodoboro.
Ye yambo yaro sobosobo oni, ye ko oni Kristen oni hoorooweyeroro ko
tetenggoku, nguro ye bidodoboro nguya nakangooteno. 2 Nondo Anutno
ngundiro yemboongeteno. Anut noorengo awanani, nguya noorengo,
Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ngundo ngu ene
mete ye sumange teyunoro, yengo nowoondoye ngu yeni imakeyingo,
ayibidodo teyunootoni oruwanggo, ero yemboongeyingo.

Polndo Anutno Esosooteyingo

3 No yengo ingootenoku naruno ngu, no nenengo Anutno esosootero
oorooteno. 4 No yengo Anutno yemboongetenoku naruno ngu, no
suwooyi sano oni oni sanganimonggo terorooteno. 5 No nenengo
Anutno esosootetoowe, ndawugaro nguro, yendo oo gura gura
hooroowenerowonggoku, ye Yisas Krayisro mande keta mesarango,
kongga wesiyoro etenggoku ngu, ye ngu noya ko gobooro teteto. Yo,
ye koretero, Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu naruno, ngu
oodooye, yade omburo, ataga nga narungga, ngano nguya, ko ngu
teteto. 6 Nondo ngu kuri ngandiro hamoo ingowono. Anutdo yeno hamoo
kongga ngu damoni yero tewokungga, ngundo ye yoyeni, oni gome
tunootetenggo. Ene nga kongga, nga yeno yanggango tero, yade yade
oororo, Yisas Krayis ko ombuweroyi narunimo, ngu wenga kinitewa. 7 Yo,
ngu mete nondo ngu yengo bidodoboro ngandiro ingondudu urungga
tero, ndawugaro nguro, no yengo gome ingooteno. Ngu ngandiro:

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

No ya biyomimo oruwonokuno ngu, ko no mande wirikoweroyi,
musiyomo oruwonokuno ngu, ngu naruno no mete enendo noya,
mande sanggaweroyi etoyi, nondo gumi gumi ero, Yisasro mande
keta mesarango nguya, eneno wesiyoro ewonoku ngu, yendo nguya
hoorooweneroro Anutno yemboongetoyi, ene no yanggango nunoni, ero
hoorooweneroyingo. Ye bidodo noya, ko gobooro tewonggoku, Anutdo
sumangenimonggo, no rogonerootoni ko teteno. 8 No Anut doongeyimo
hamoo oorengo yeno eteno. Yisas Krayisro nowoondoyi teyingongga,
ngundo yokutunerootoni, no ye bidodo yeyowero nowoondone hahangero
oruwono. No ye bidodo gome ingootoowe, Krayis Yisasdo, yengo
ingooteku ngundiro.

9 Nondo ngu suwooyi sano Anutno yeya ngandiro yemboongeyingo.
Yengo Anut, ko oni simoo bare gidarega nowoondoyi teyunoweroyiga,
ngu komo oororo urungga tewa. Nguno ngu, Anutdo enengo muri
gomemu ngu yeno tunoo oorengo, yeni tunootewa. Nondo Anutno
yemboongetoowe, ngu ene, yengo ingonduduye ngu tetoni, oo nenengo
wirikoweroyi muringga ngu yeni yade yade oororo, urungga tewa.
10 Nguno ngu, ye oo muri ngu bidodo wirikoro, ingoro gome ewanggo.
Ngundiro tero, ye oni gome nenengo oorengo oodoyi, nguro ngu oni
gidaregado yeno oo biyomi gura ngu ma kenowanggo. Nondo Anutno
yemboongetoowe, ngu yengo muriye metemingga, ngu ataga, ko
kootuyisina, ngu yeni oororo, Krayis ko ombuweroyi narunggano nguno
ngu kinitemukowa. 11 Ngundiro tetoyi, Anut ko Yisas Krayisro murini
gome nenengongga ngu yeno yeni tunooteteku, ngundo yengo muriye
gomengga, ngundo Anutro murini gome oorengo teteku, ngu yeno oo
gabogaboyi ngundiro tewa. Ngundiro tetoni ngu, asa, oni gidarega, yengo
muriye gomengga ngu kenoro, nguro ngu, ene Anutro oowooyi bingamini
ero, okoororuwanggo.

Pol, Ngu Ya Biyomimo Ootooro, Ngunonggo Mande Gome Ketangga, Nga Yanggango Inoyingo

12 Ye Kristen oni dobookurine, ye ingoyi! Nondo ngu ye gome oorengo,
watayi teyi, ero ingooteno. No gowenemo oo biyomi tunooteteku, ngundo
Yisasro mande ketangga, nguro ooreni ngu gosiyowo, bine? Kini, ngu
oo ngu yeni simoo bare oowooyingga, ngundo Yisasno nowoondoyemo
hamoo teyingongga ngu yeni urungga tete. 13 Oo biyomingga nono
tunootewokungga, nguro ngu, me oni bidodoboro mera sobosobo oni
koreteyingo, nguro ya sobowootenggoku ngu, ene noro ingootoyi, ko, oni
songo gidarega nguya, ene ingootenggo. No ngu Krayis oowooyimboro
ya biyomimo oorooteno. 14 Dobookurine, namoko ngu bidodo, ngundo Oo
Bidodo Simburi Simbunani, nguro nowoondoyemo hamoo tetenggoku,
ene ingootenggo. No ya biyomimo oorootenokungga, ndawugaro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguro, no Yisas Krayisno, nowoondone hamoo teteno. Nguro enengo nowoondoye nguno ngu yanggango yootenggo. Ene sosoreyingo ngu yokoro, ene yanggango dikaro, ene Anutro mande, ngu yootunoro etenggo.

15 Hamoo, oni gidaregado, ngu Anutro mande wesiyootenggoku, nguno ene nowoondoye bogudodo tero, ngunonggo ene no oowoone yomburinerowero tero, noro kone wongooyi uwero. Ene oni gidaregado ngu, ene nowoondoye ingonduduye gome metemimonggo, Anutro mande ero, Krayisro oowooyi bingamini okoowero tetenggo. 16 Oni gumingga ngando ene noro gome ingoro, ene ngandiro watayi: No ngano ya biyomimo oorootenoku nga, ngundiro tero nguro ngu, no simoo bare tunoo oorengo etuyerowero, nga Yisasro mandega nga, ngu hamoo nangge. 17 Ene oni nondo kuri yeya ewonoku, ngu enengo oowooye bingamiye nangge, yeyi tunooteweroyimboro ko tero, ngunonggo ene Krayisro mandeni ngu ero, ko tetenggo. Enengo nowoondoyemo ingoyingo gome metemi gura kini. Kini, ngundiro oni, ngundo no ya biyomimo oruwonokuno, ngu oni, ngundo nono kowuri gura gura, sanganimo yero, soweyoro, nunootenggo. 18 Ngundiro oo ngu biyomi. Ene Anutro mandeni keta gome, ngu nowoondoyemo, ingoyingoyemo, gome kini, nguro tetenggo, ngundi, nowoondoye ingonduduye gome metemimonggo, ko tetoyi ngu, nguno ngu, nondo oo ngu urungga ma ingooteno. Kini, nondo tewero ingootoowe, Krayisro mandeni wesiyoro eweroyi, ngundiro ingooteno. Ngu metemi nangge. Nguno ngu, no oni oni teroruwano.

No Keta Ootooro Ngu, Asa, No Krayisya Gobooro Oorootero

19 Yo, no suwooyi sano ngundiro oni oni teroruwanoku, ndatero nguro, no kuri ingooteno. Yendo suwooyi sano no hoorooweneroro yemboongetoyi, ko Yisas Krayisro Yukani, ngundo ngu, no hoorooweneroro yanggango tenunoote. Nguro, no kuri ingooteno. Nondo wirikoweroyi musiyo oruwanokuno ngu, Anut, nono yanggango tenunowaku, nguro nondo enengo mandeni gomengga, ero wesiyoweroyiga, nguro ma sosorewano. 20 Nguro no nowoondone gowene, ngu bidodo yanggango yeteku, ngu enengo konimo soreweroyi, ma teteno. Nguno no oyimo bodaga ma yowano. Kini, nguno no Yisasro mandeni keta mesarangongga, ngu yanggango yootunoro ewano. Mande muri suwooyi sano tewonoku, ngundiro nangge, ataga nguya, ngu nangge tewero ingooteno. Ngu ngandiro: No keta ootooro bine, ngundi, enendo nutoyi kumootoowe ngu, gowenembo ngano, ngu Krayisro oowooyi bingami, ngu hamoo oorengo endesina tunoo oruwa. 21 Yo, noro ingoyingonemo, ngundiro ingooteno. Ene no keta oruwanoku ngu, nondo Krayisro koni teroruwano. Ene no nutoyi, kumooro ngu, asa, ngu metemi, nguro no Krayisya gobooro oruwaro. 22 Ngu hamoo, nondo kumooro ngu Krayisya ootooro ngu, ngu metemi gome. Ene no

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

merako ngano keta oruwanokuno ngu, ngu nondo Anutro koni tetenokungga ngu, ngu gome enggewa. Nguno ngu, no keta oruwano, ngundi kumooweroyi, bine? No watayi kini. 23 Nguro ngu, no ingondudu eraya moore. Ene no hamoo oorengo Krayisno oororo, nguya gobooro oruweroyi, nguro metemi gome ingooteno. 24 Ene no merako ngano ootooro ngu, nguno ngu, no mete ye hoorooweyerowanoku, arisa, ngu gome oorengo. 25 Nguro ngu, oo ngu, no kuri hamoo oorengo gome ingooteno. Nondo yeya merako, ngano oruwanokuno, nguno ye hoorooweyerootoowe, yengo nowoondoyemo hamoongga ngu mete yanggango tewanggo. Ngundiro nangge, yengo nowoondoye teyingomu, ngu yanggango tewanggoku, nguno ngu, ye oni oni tewanggo. 26 Nguro no yeno oororo, ko tunootetoowe ngu, ye oni oni urungga oorengo tero, Krayis Yisas, oowooyi bingami urungga oorengo ero okoowanggo.

Pilipayi Oni Ngu, Ene Polya Anutro Ko Gobooro Teyingo

27-28 No oororo, ye yeyowano bine, ngundi kini, bine? Ngundi no yenonggo oriroko ootooro, yengo mande muriye, ngu nangge, ingowano bine? Ngu oo ngu, no watayi kini. Ene oo urungga ngandiro: yengo endeyoyingo nguno ngu, ye komo gome endeyoya, ngunonggo, ye oni simoo bare gidarega etuyeroro, ye Krayisro mandeni keta mesarangongga, ngu keyoyi. Ye oo ngundiro tetoyi ngu, asa, nguno ngu, no ngandiro ingowano. Ye bidodo Krayisro Mandeni Keta Mesarango wesiyoweroyi, ko gobooro teyingo. Ye komo nowoondoye guranangge gobooro yetoyi, oni gidarega, ngundo Anutro mandeni yomburiyowero tetoyi ngu, asa, nguro, ye bidodo yanggango dikayi. Ye yanggango dikaro, ebe hooroowe hooroowe teya, Yisasro mande keta mesarango ngu wesiyoya eya, nguro ma sosorewero ero ingooteno. Ene ye ma sosoretoyi ngu, yengo mundi oni ngu, ene ngandiro etuyerowanggo. Anutdo enengo oni simoo bare kawararayeroro soboyerootoni, nguro ene gome metemi oorootenggo. Ene noore, nguAnutdo ogingo urungga yunowa. 29 Anutdo ngu ye mande muri gome metemi ngu ye yunootoni, ngundo ye yoyeni, Krayisro koni, ngu tewanggo. Ene ngu Krayisro nowoondoyemo hamoo teweroyi muringga, nguro nangge kini, ye nguya nguro ogingo koorowooweroyi muringga, ngu enengo oowooyimboro nguya yowanggo. 30 Kuri no Pilipayino oruwonokuno, ngu noro mundi onindo no nurewero tetoyi, ye kenowonggoku ngu, ko ataga Rom endemo, ngano nguya ye ingootoyi, no Krayis oowooyimboro, no ogingo urungga, ko kowuri urungga koorowooro oorooteno. Ngundiro nangge, ye nguya enengo oowooyimboro ye ogingo koorowootenggo. 1,

Noore Komo Imakeya Ayibinonggo Ootooya, Ngunonggo Ngu Dobookurinanimboro Nowoondoyi Tewato

2 1 Arisa, no yeno mande gura nguya yeno wesiyoro etoowe, nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu sanganimo yanggango

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

dikayi. Ngu ngandiro. Yengo nowoondoye, ngu Krayisno yanggango
yootenggo, bine? Ye bine Krayisro nowoondoyiningga, nguro ye
nowoondoye imakero oorootenggo, bine? Ye bine Yukaro ketangga ngu
nowoondoyemo oodoni, nguro ye Krayisya gobooro ko tetenggo, bine?
Ye bine yengo nowoondoye, ngu oniro nowoondoyi tero, nowoondoye
oni yunootenggo bine? Ye oo ngundiro tetoyi ngu, asa, no yengo oni oni
teteno. 2 Ene ye komo noro oni oni nga tetoyiga urungga tunooteni, ngu
ngandiro. Ye komo ingonduduye gobooro teya, nowoondoyi teweroyi
muringga, ngu dobookuriyeboya nangge, nowoondoyi teweroyi, ngu oni
bidodoboro teyunoya, nowoondoye gobooro oni gidarega yuno. 3 Ye ngu
yengomboro nangge ma ingoro, ngunonggo yengo oowooye bingami
nangge okoowero. Kini, ye komo oni gidaregado muri gome ngundo
yengo muringga ngu dagayeroote. 4 Yendo ngu yengo oo ngu nangge, ma
sobowooro koyi tewero kini. Ye komo oni songomboro oo nguya, gome
sobowooya, ene ooro wenonootoyi ngu, asa, ye komo ngu hoorooweyero.

Krayisdo Ngu Enengombo Imakeyingo Oodoni, Nguro Anutdo Bingami Ero Okooyingo

5 Ye ngu komo Krayis Yisasdo ingonduduga teyingo, ngundiro ingondudu
teyi. Ene ingondudu ngandiro teyingo. 6 Yisas, ngu Anut oorengo. Enengo
yanggangoni ngu Anutro yanggangoni ngundiro. Ene hamoo oorengo,
ene Anut eweyi ngundiro, ene ingoyingomu ngu, ene Anut eweyi ngu
newendemo oruwero ingoyingo. 7 Enesu nangge ingondudunimo mande
gosiyoro, nguro ene oo bidodo sobowooweroyi muringga Anutdo tero
sambono oorooteku, ngu yokoro, ene merako ngano omburo, oni kirarongo
ko oni ngundiro tunootero, oni simoo bare hoorooweyeroweroyimboro
ombuyingo. 8 Onindo kenoyingomu, ngu oni oorengo ngundiro teyingo.
Ene ngu oni, nowoondoyemo owoorongo ootooro, ngunonggo ngu ene
Anutro manggowo, nguro mandeni, ngu nangge, suwooyi sano ngu keyoro,
ko teyingo. Yo, ene oo ngundiro tero, nguro ene meyero, de omukondino
oyimo koorowooro mete kumooweroyi. 9 Ngu muri tewoku, ngunonggo
Anutdo Yisas oowooyi ngu okooro awuno oorengo yewo. Nguno ngu,
Anutdo oowooyi gura inowoku, ngu oni oowooye bidodo dagayero,
oowooyi urungga oorengo inoyingo. 10 Yo, Anutdo ngu Yisas yeni sobosobo
koreteyingo yewoku, nguro ene sambo endemo oni, merako oni, oni kuri
kumooyingo, enengo musiyomo oorootenggoku, ngu nguya sobowoote.
Ngu oo bidodo, Yisas oowooyi bingami ero, ene keyi damonimo bodo
oondoogero suwooyi sano oowooyi okoororuwanggo. 11 Yo, Anutdo Yisas
oowooyi yeni urungga tunootetoni, nguro suwooyi sano, oni simoo bare
bidodomo, oowooyi okooro ngu, ene oowooyi murini yootunoro ewanggo.
Yisas Krayis, ngundo Oo Bidodo Simburi Simbunani, ero ewanggo. Ene Yisas
oowooyi ero okooro ngu, ene eweyi Anut oowooyi nguya okoowanggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Noore Ngu Soru Himi Ngundiro, Oni Kewooroyemo Oruwato

12 Arisa, ye Kristen dobookurine oorengo, Anutdo ye kuri ko yoyowoku
ngu, ngundiro nguro, no kuri yeno oruwonokuno, ngu naru nguno,
ye suwooyi sano, Yisas Krayis manggowo keyowonggoku, ngundiro
nangge, no ataga, oriroko oorootenoku, ngano nguya, ye komo, ngu
muringga ngu suwooyi sano ngundiya teyariyi. Nguro ngu, ye komo
ingootenggo. Yengombo nangge yanggango ma tero, ye mete Anutro, ko
ngu tero, enengo murini keyoweroyi, ngu ereremo kini. Ene Anutdo yeno
yanggango teyunooteku ngu, asa, ye mete enengo koni gome tero, yade
yade oororo, Yisas yeno ko ombuweroyi naruno, ngu temukowa. 13 Noore
ingooteto. Anutdo ye kewooroyemo nguya ko teteku ngu, enengombo
ye yanggango yunoro, enengo mandeni keyoyi, ero yokutuyeroyingo.
Yokutuyerootoni, ye nguno ngu, Anut enengombo ingooteku, ngundiro ko
tetenggo.

14 Oo bidodo yendo tetenggoku ngu, ye komo yengo ebe, sanggiriyega,
rongge sambi muringga, ngu bidodo yokoya, ye ko nangge teyi. 15-16 Ye
ngu komo ngundiya teya ngu, nguro ngu, ye mete gome nenengo
ootooro, yeno biyomi gura ma oodoni, nguno ngu, ye Anutro simoongo
tero oruwanggo. Nguno ngu, yeno oo biyomi gura nguya kini. Ene oni
ye kewooroyemo, ngunonggo mande muri biyomi tero, endeyootoyi,
ene yengo endeyoyingo muriye ngu nenengo nangge keyootenggo. Ye
ngu Yisasro Mande Keta Mesarango ngu yoro, gome dowootoyi, ndindi
tetoningga ngu, ye mera ngaro oni simoo bare, ngu kewooroyemo ngano
oorootenggoku ngu, ye soru himi oorengo suwoo ooreriko oorooteku, ngu
ngundiro. Nguro ngu, Yisas Krayis ko ombuweroyi, naruno ngu, no yengo
oni oni tewano. No nguno ingowanoku: No kingo ko tero, yanggangone
kingo ma yomburiyoyingo. Kini, ye Krayisro mande muri gome, nguno
endeyootoyi, ngu engge gome tunootete, ero ingowano. 17 Ene ataga,
nondo oo ingootenoku ye nguya ingoyi. Yengo nowoondoyemo hamoo
teyingongga ngu, yengo wooro Anutno yetenggoku ngundiro. Anutdo
enengo wooro yeyingo oni, nguro wooro yeweroyi tetoyi, nguro ene oni
oni tero, ngundiro nangge, ene yengo nowoondoyemo hamoo teyingo
nguya, kenoro, oni oni teyingo. Kuri, Anutro wooro yeyingo oni, ngundo
wooro yeweroyi eraya ngu Anutno yeyingo. Gura ngu wooro yeweroyi,
ko gura ngu Wayinmbo wooro yeweroyi. Yengo nowoondoyemo hamoo
teyingo ngu wooro yeweroyi ngundiro. Rom me oni, ngundo no nureyi
kumootoowe ngu, asa, no sidu darone ngu Anutno Wayin wooro
yeweroyi, ngundiro teyingo. Ngundiro tetoni nguro, no mete oni oni
tewano. Ngungga ngu ngandiro: no ngu yeya Anutno wooro, ngundiro
inoro, nguro noore oni oni teteto. 18 Nguro ngu, ye ngu noya gobooro oni
oni tewato.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Timootiro Mandeni

19 Ene, Oo Bidodo Simburi, Yisas ngundo etoni ngu, asa, naru bodaga
nangge yokoro, no Timooti sureyootoowe, yeno oororo, naru bodaga yeno
oodegogo, ko ngano ombuwa. Ene ko omburo, ngundo yengo mandeye,
ngu nono etoni ingowano. Nguno ngu, noro nowoondone ngu yengo
oni oni urungga oorengo tewano. 20 Noro oni gura, Timooti ngundiro
kini, ene ngu noya nowoondonari guranangge. Enengo newende ngu,
ye hoorooweyerowero gome oorengo ingondudu tete. 21 No oo ngundiro
yeno etenoku, ndawugaro, no oo ngu watayi nguro: Oni songo gidarega
ngu, enengo oo ngu sobowoowero nangge ingootenggo. Ene Yisas Krayis,
nguro koni ngu sobowooro teweroyi, nguro gome ma ingootenggo. No
ngundiro ero ingoyingo. 22 Ene yendo Timootiro, ngu ingootenggoku
ngu, ene oni gome metemi. Enendo ngu no hoorooweneroro,
mande keta gome, ngaro koyi tetero, simooyembo awa awaye kono
hoorooweyerootenggoku, ngundiro. 23 Nono oo bidodo tunootewaku ngu,
ingomukoro ngu, ngu naruno, no ene sureyootoowe, ene yeno, nguno
sodedo oorowuwa. 24 Nondo ngu hamoo oorengo ingooteno. Oo Bidodo
Simburi, ngundo oore yomosiyootoni ngu, asa, no nguya, naru bodaga,
yeno nguno oorowuwano, ero ngundiro ingooteno.

Ipaporodayitasro Mandeni

25 Nondo ngu, no komo Ipaporodayitas, sureyootoowe, yeno nguno
oorowuni, ero ingooteno. Ene ngu noorengo doboonani, ene ngu noya
ko gobooro tero, nguno ene no hoorooweneroro, Krayisro Mande
Keta Mesarango, nguya wesiyoro eyingo. Kuri yendo, yengo ko oni
sureyootoyi, nono ombuyingo. Enendo ngu no hoorooweneroro oodoni,
asa, no ene sureyootoowe, yeno ko oorowuwa. 26 Enengo newende ngu,
ye yeyoweroyimboro hahangero, ero ooroote. Ndadiro nguro, yendo ene
sayidodo, ero ingootenggoku, mandega ngu ingoro, nguro ene newende
kowuri, ingoro, ooroote. 27 Hamoo, kuri ngu ene sayi tero, kumoowero
namoko teyingo. Ene Anutdo enengo nowoondoyi tero, Ipaporodayitas,
yeni, ene mete teyingo. Yo, Anutdo, enengo nowoondoyi teyinoro, ko no
nguya, tenunoote. Anutdo ene yeni mete tewoku, ngu nangge no nguya,
kowuri gurado no wirinerowa, ero ma ingoote. 28 Ngundiro nguro, no
ene sureyootoowe, yeno nguno oorowuni, ero hahangeteno. Nguno
ngu, ye ene ko kenoro, nowoondoye oni oni tetoyi, nguno ngu, noro
kowurine, ngu bodaga imakero uwa. 29 Nguro ngu, Oo Bidodo Simburi,
ngu oowooyimo, ye ene yoweroyimboro nowoondoye oni oni teyi. Ye ngu
komo oni gura gura ngundiromu, nguro oowooye bingamiye eya okooyi.
30 Ipaporodayitas ngundo Krayis Yisasro konimo ngano namoko
kumoowero tewo. Enendo ngu keta oruweroyiga nguro ingondudu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

urungga ma teyingo. Kini, ene ngu, ko nga yendo ma teweroyi, nguro ene ngu tero, no hoorooweneroro ngu teyingo.

Oni Ene Krayisro Newendemo Hamoo Tewaku Ngu, Ene Oni Gome Nenengo Oorengo

3 1 Ye Kristen konebane, no nga mandega nga wenga yokowero
ngandiro eteno. Ye ngu, Oo Bidodo Simburi, nguro simoongo,
nguro ngu, ye oni oni teyi. Nondo nga mande oni etuyeroyingomboro,
mande godange etenggoku, nguro nondo yengo ko nakangowero,
nowoondone kowuri ma ingooteno. Ndadiro nguro, nga mandega nga,
ngu ye hoorooweyerootoni, enengo mande biyomi etenggoku, yendo ngu
kootuyisina yunowanggo. 2 Ye oo nguro ingonda teyi! Ngu ngandiro:
Etuyeroyingo oni godange, ngundo ganayeroro etenggo. Ye oni, yengo
goweye doongooro yomosiyowaku ngu, Anut doongeyimo, ngu muri
nenengo, ero ngundiro etenggo. Ngu oni oo ngundiro etenggoku, ngundo
ye ganayeroro, ko biyomi tetoyi, nguro ye ingonda teyi! Ngu oni, ngu
se koki biyomimbo, ye yokitenggoku ngundiro. Ndadiro nguro, enendo
mande etenggoku, ngu godange mande nangge. Ngundo ye Krayisro
nowoondoyemo hamoo teyingo, oni simoo bare ingootenggoku, ngu
yoyeni hamoo mande yokoro, enengo mande godange, ngu nangge,
keyowanggo. Nguro ene ngundiro ingowero. 3 Yuda onindo goweyi
doongooro yomoosiyoweroyi sunggiga, ngundo ene oni simoo bare
etuyeroro, ene Anutromu. Ene ye enendo mande godange etenggoku,
ngu ingootoyi, nowoondoyemo hamoo ma tewero! Ngu oni, ene goweye
doongootoyi ngu, nguno ngu Anutdo oni nenengo, ero ma ewa. Kini,
noore komo Anutro nowoondonani hamoo teyingo oni. Noore ko oo
tetetoku, ngunonggo Anutdo noore oni nenengo ero ma ete. Kini,
goweye doongooweroyi sunggi hamoo ngu ngandiro: Noorendo Anutro
Yukanimo, ngu yambo mande tero, Krayis Yisasro, oowooyi bingami
nangge ero okooteto. 4 No nguya, no mete murine oowooyingga tero, ye
etuyerowanoku, nguro oni simoo baredo, kenoro, etenggo. Nga oningga
nga ngu, ene oni nenengo nangge, ero ingootenggo. Yo, hamoo, no oo
gome oowooyinggado, no hooroowenerowеroyi moore. 5 Ngu ngandiro:
noro narune, kandegura gidemboro kabusagomo ngu, Yudaro tabango
oninggado, no gowene doongooro yomosiyoyingo. No osisambanani,
Iserel, nguro nangoni, Beniyaminro soweni. No ngu Hiburu mande
eteno. No ootoogero uru teyingo naruno, no ngu Parisi oni, ngu
mamana mande, ngu hamoo gome keyoyingo oni, tunooteyingo. 6 Kuri,
no Kristen oni yomburiyeroweroyi koyi, ngu yanggango tewono. Ene
oni songombo nono mamana mande, nondo keyootenoku, nguro no
wirikonerowonggoku, ngu ene biyomi gura, nono ma kenoyingo. 7 Kuri,
nondo oo ngu ngundiro ero ingowonoku ngu, ene noro ingondudune,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu Anut doongeyimo, ngu nenengo kini. Ngundiro nguro, ataga, nondo ingondudune kurimi inowonokungga, ngu kootuyinoro, ko Krayisro ingoyingo yooteno. Ngundiro nguro, oo ngu bidodomo yowonoku ngu, kingo oo ngundiro tete. 8 Ngu hamoo, oo bidodo no kuri, ngundo no hooroowenerowa, ero ingowonoku, ngu ataga, no mete yokowano. Hamoo oorengo, no oo ngu tewonoku, nguro no hamoo ingooteno. Krayis Yisas, ngundo noro, Oo Bidodo Simburi Simbune, ingoyingo. Ngundo oo bidodo dagayeroote. Ngunonggo ngu, oo ngu tewonoku ngu, kuri yokowono. Ooku kandangetoowe, ngu kingo oo ngundiro temukootoni, nguro ngu, Krayisro murini yanggango dowoowero nguro nangge ingondudu teteno. 9 Ngundiro ingowero, ingondudu tero, no eneya sugi sugi oorootero. Nondo mamana mande, ngano oni gome nenengo oorengo ootooro, nguro mandeni muri ngu gome keyoro, oruweroyi nguya kini. Kini, no Krayisro nowoondonemo hamoo tetoni ngu, Anutdo ngu nowoondonemo hamoo teyingongga, nguno ngu, oni gome nenengo oorengo, ero ewa. 10 No ngu Krayisro hamoo oorengo ingoweroyi ingootenoku, nguro no enengo murini, no mete watayi, ingowero teteno. No ingowero, Krayis merenonggo, ko, keta ootoogeweroyi naru, nguno enengo yanggangoni yowoku ngu, nondo oo ngundiro, ngu yowero ingooteno. No ataga, Krayisya ko gobooro tero, nguro enendo noorengo ogingo, koorowoowoku, no nguya, ngundiro koorowoowero ingooteno. Yo, onindo nowoondone hamoo teyingomu, nguro nureyi kumooweroyingga ngu, no nguro, nguya meyeteno. 11 Yo, nondo kumoowanoku, naruno ngu, nondo ngundiro ingooteno. Anutdo ene mete noyeni, ko keta tewano, ero ingoyingo.

Polndo Yanggango Oorengo Kendutero Oorowuyingo

12 Nondo ngandiro ma ingoyingo. Nondo ngu kuri Krayisro mande murini, ngu bidodo yowono, ero ingoro, no komo mete bidodo teteno, ero ingootenoku, ngu kini. Kini, no suwooyi sano Krayisro mandeni murini nenengongga, nondo ngu yowero, nguro no towootowoongooteno. Ngundiro nguro, Krayis Yisas, enengombo no kuri rogonerowoku, nguro no ngundiro ingooteno. Krayisdo, nono oo tetoni tunooteweroyiku ngu, kootuyisina, bidodo nono tetoni tunootewa, ero ingooteno. 13 Ye Kristen konebane, nondo ngu enengo mande muriningga, ngu kuri yomukowono, ero ma ingooteno. Ene, no oo gurananggemboro ingooteno. No oo koreteyingo yowonoku, ngu bidodobo, kuri kabetero, no oo kootuyisina, Krayisdo oo nunoweroyi, nguro koyi yanggango teteno. 14 Anutdo no Krayis Yisasro, ero negonerowoku ngu, enengo murini, gome nenengongga ngu, no towoongoro keyoro, nguno ngu, no ko yanggango tero, enengo murini, ngu nangge, keyoro, yade yade oororo, Anut enengombo noyoro, sambo endemo oorero, enengomboya oruwaro. 15 Noore Kristen oni simoo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

bare, onendo Anutro muri nenengo teweroyi, ngu gome watayi ngu, noore ngu muringga, ngu nangge, keyoro oruwato. Ene ye ingondudu songo gura moore tetoni ngu, Anutdo ngu yowoorengootoni, ye gome kenoro, tunoo ingowanggo. 16 Ene noore mande ataga, yootetokungga nga, ngu komo gome dowooro keyoro, yade yade oororo, noorengo murinaningga, ngu nenengo oorengo tunootetoni, nguno ngu kinitewa. 17 Ye Kristen konebane, ye bidodo, ngu komo noro mande murine, nga kenoya, ngundiya nangge teya keyoyi! Ye, Pilipayi Kristen oni simoo bare gidarega, ngundo Krayisro murini, ngu gome keyootoyi ngu kenoya, ko nondo murine tetoowe, yeno tunootewoku, ngu naruno, no yeya oruwonokuno, ye komo noorengo murinani, ngu gome kenoya, ngu nangge keyowanggo. 18 Naru oowooyingga no yeno ewono. Ngu oni onendo, ngundiro etenggo. Noore Kristen oni ero etoyi, ene enengo endeyoyingo, ngu biyomi oorengo nangge, ero ewono. Ngu oni, nguro endeyoyingo biyomiye ngu, oni gidaregano tunoo etuyeroyingo, ngu ene Krayisro mundi oni. Ngundiro oni, ngu Krayisdo, enengo weti mbumbuwa andangeyunowoku, nguro nowoondoyi, ma tetenggo. Ngundiro nguro, sendo sorewero tetoni, no ko yeno eteno. Ngano ngu, oni oowooyingga oorengo, ngu Krayisro mundi oni oorootenggo. Yo, ene suwooyi sano weti mbumbuwadodo tetoyi, nguno ngu, ene oni gidarega tunoo etuyeroro, ene Krayisro mande hamoo ngu ma keyootenggo. 19 Ngundiro oni ngu, ene Setanro ende biyomi nguno uro, suwooyi sano oonootewanggo. Ngu oni ngu Anut enengombo ero oo tetoni tunooteweroyi, ngu ma tetenggo. Kini, ene enengo goweyeboro, nguro oni oni teweroyimboro, ngu nangge tetenggo. Ene ngundiro oo mande muri biyomi gura gura tewonggoku, nguro oni gidaregaya, mande mande oowooyingga ero, ene nguro oyimo kini. Ene, mera ngaro, oo nggiringgara, nguro nangge ingootenggo. 20 Ngundiro nguro, ene noorengo ende hamoo, ngu Anutdo sambo endega oorooteku ngu, nguno noorengo ingondudunani oorooteku ngu! Noorengo, Oo Bidodo Simburi Urungga, Yisas Krayis, ngundo endega yokoro, merako ngano omburo, nguro noore ko yoyowa. Ngundiro nguro, noore enengo ko ombuweroyi, naruningga, nguro noore hahangero sobowoowato. 21 Ngu naruno nguno, ombutoni, enengombo Simburi tero, sobowooro ootooro, ngunonggo, ene noore gowenani biyomingga nga, nguro yanggango kini, nga tetoni, ngu Krayis, enengo goweyi ngundiro duridarinidodo tunootewa. Enengombo ngu yanggangododo tero, ngunonggo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, enengombo oo bidodo yeni, enengo keyi damonimo ombuyingo.

Oni Ene Komo Nowoondoye Gobooro Yero, Oni Oni Tero, Ingondudu Gome Metemi Yootenggo

4 1 Arisa, ye Kristen oni konebane, nondo yengo nowoondoyi tero, nowoondone ye yunooteno. Nondo yengo suwooyi sano oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni teyunootoowe, ye noro kone teyingo, ngu digi beye uriyoweroyi
ngundiro. No mande gidarega yeno ewero. Ngu mande bidodo, nga yeno
nakangowonoku, ye komo ngu oo ngu gome ingoya keyoyi. Ngundiro
nangge, ye komo Oo Bidodo Simburi Urungga nguno yanggango dikayi,
ero nguro eteno. 2 Yuwodiya ko Sinitiki, yari bare eraga, no mande
bodaga yarino ewero. Yari ngu, Oo Bidodo Simburi Simbunani, enengo
namboni eraga, bine? Mete yari, ngu Oo Bidodo Simburi Urungga, nguno
yanggango dikaya, nguno ingonduduyari ko nowoondoyari guranangge
gobooro yeri. 3 Ge, Sudayigos, ge oni gidaregaya, ko gobooro teweroyi
gome ingoote. Nguro ngu, no geno sumoo eteno. Gedo bare erayaga,
nguno ooroya, hoorooweyerootooga, ko siyeri, ero sumoo gunooteno.
Enendo ngu ene noya mande keta gome, ngaro noya gobooro dikaro, ko
tewooto. Ngundiro nangge, erayaga, ngu Kelemen, ko, oni gidarega nguya,
ko tero, enengo bidodo, noro ko gobooro nguya teyingo. Ngu oni ngu
bidodo enengo oowooye ngu suwooyi sano keta oruweroyi bukga, nguno
ooroote. 4 Suwooyi sano ngu, ye komo oni oni teyi! Ndawugaro nguro, ye,
ngu Oo Bidodo Simburi, nguromu nangge. Nguno ngu, nondo ko eteno. Ye
ngu komo oni oni teyi! 5 Oni bidodobo ngu, ene komo yengo ingootenggo.
Ye oni imakeyingo ayibiyi oni oorootenggo, ero ingootenggo. Ye komo
meyero, oni gidaregaro mande damoni etenggoku, ngu gome gome
wirikoro ingowanggo. Ye oo ngu tero, ndatero nguro, Oo Bidodo Simburi,
ngu nooreno ko ombuweroyi naruno nguno, ngu namoko ooroote. 6 Ye
oo guraro guraro ingondudu urungga ma tero, nowoondoye biyomi ma
ingowero. Kini, oo bidodoboro ngu, ye komo Anutno oo nguro etenggo.
Ye oo gura guraro wenonoro kowuri gura gura, yoro, oorootenggoku ngu,
arisa, Anutdo oo ngu hoorooweyeroni, ero ngu sumoo eya yemboongeyi.
Ye oo ngundiro yemboongetoyi, ye komo eneno esosootetoyi, Anutdo,
yeno oo hoorooweyeroro, oo yunoweroyiga, nguro esosooteyi. 7 Oni simoo
bare, ngundo Anutro imakeyingoni ayibini murini, enengo oni yunooteku,
ngu gome watayi kini. Yo, Anutdo yengo nowoondoye imakeyingo yeni,
ngundo yengo ingondudu urungga, nguro nowoondoye biyomi yetoni,
kowuri ingootenggoku, ngundo ye ma soboyerowa. Kini, ye Yisas Krayis
nowoondoyemo hamoo tero, eneno ingootoyi ngu, asa, nowoondoye
imakero ngu, biyomi ko ma yowa. 8 Ye Kristen konebane, naru bidodomo
nga oo ngaro ingoyingo yoyi. Ngu ngandiro: mande muri bidodo
hamoo oorengo, ko ingondudu gome, muri gome nenengo teyingo; Anut
doongeyimo, oo biyomi gura kini; oo gome oorengo nangge; oo ngu mete
bingami okooweroyi mete; asa, ngu ingoro, ngu nangge, gome dowooyi.
9 Mande muri bidodo nondo yeno ero etuyerootoowe, kuri yowonggoku
ngu, ko noro mandene ingoro, murine ngu kenoro, ingowonggoku nguya,
ngu ye komo ngu bidodomo ngundiya teyi. Ye ngundiro tetoyi ngu, asa,
Anutro imakeyingo murini, ngu yunootoni, yeya oruwa.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Pilipayi Onindo Oo Kingo Duwoo Soweyootoyi, Nguro Pol Oni Oni Teyingo

10 Ataga yendo noro ingoro, nowoondoye ko yokutuwootoyi, nguro
ngu, no oni oni oorengo tero, nguro no Oo Bidodo Simburiga nguno
esosooteteno. Hamoo, kurimi, ngu ye noro ingondudu tewonggoku,
ene ye, nono orirokoyi oruwonggokuno, nguro ye no oowooyingga
hooroowenerowerоyi, ye ereremo kini. 11 No yeya ngandiro oo ngaro
ma ewono. No oo guraro wenonoyingo tero, nguro no ma eyingo. Kini,
no kuri ingootenoku ngu, oo gura, nono ombuwaku ngu, no nguro ma
boguwoowano. Ngu mete nangge. 12 Naru gidaregano, no angoyi oni
oode, no naru gurano, oo oowooyingga oorengo yoro, dowoowono.
Nondo ngano oode, ngundi musiyo gurano oode bine, nowoondone
ngu imakeyingo nangge, nguro no kuri watayi. Ngundiro nguro, naru
gurano, no oowari urungga neweroyi, ngu ingoro ngu, ngundi naru
gurano, no oowariro nguya, kumooro bine; naru gurano, no oo urungga
dowooweroyi ngu, ngundi naru gurano ngu ooro wenonoweroyi
nono tunootetoni ngu, nguno bidodoboro ngu, oo mete nangge, ero
ingooteno. 13 Nguro ngu, no, Krayis yanggangonimo, no oo bidodo
mete temukooteno. 14 Ene yendo komo ngu muri gome oorengo tero, ye
noya gobooro dikaro, no hooroowenerоro kowurine, koorowooyingo.
15 Ye Pilipayi oni simoo bare, ye yengombo ngu ngandiya watayi teyi.
Kurimi ngu, no damoni yero, mande keta gome mesarangongga, nga ero
etuyerowonoku, no Masedoniya mera yokowonomu, ngu naruno ngu, ye
Kristen simoo bare, yendo nangge noya, gobooro dikaro, nowoondoyi
teweroyi muringga ngu teyingo. Ye ngundiro tero, ngunonggo ye oo
kingo digi duwoo no nunoyingo, no ero ingoyingo. 16 Yo, no Tesalonayika
merako oruwonoku, ngu narunggano nguya, yendo nangge naru gura
gura, no digibo hooroowenerоro no nunoyingo. 17 Yendo ye oo kingo
duwoo gidarega no nunoyi, nguro ero ma ingooteno. Kini, nondo
ngandiro ingowero: Yengo muriye gome, ngundo Anut doongeyimo, ngu
komo engge gome oorengo tunooteni, nguro hamoo Anutdo oo urungga
yeno gumi yunowa, ngu ero ingowero ingooteno. 18 Yendo digi kingo,
Ipaporodayitasno, soweyowonggoku ngu, no rogoyimo urungga oorengo
no daganerowoku ngu yowono. Anutdo ye digi beye soweyoro kingo
nunoyingo nguro oni oni tero, ngundiro ngundiro, wooro ndindingo
gome metemi Yuda onindo eneno teyingomu, nguro nguya ene gome
ingoote. 19 Noro Anutga ngu, ene oo bidodo, nguro Simburi Simbunani.
Yengo Krayis Yisasro nowoondoyemo gobooro siyeyingomu, ngunonggo
yendo ooro wenonootenggoku, Anutdo oo yunowa. 20 Anut noorengo
awanani, noorendo suwooyi sano enengo oowooyi bingami okoowato.
Ngu hamoo oorengo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Kambayeroyingo Mande

21 Nondo ngu Krayis Yisasro oni simoo bare bidodo kambayeroro
eteno. Ye Kristen oni konebane, noya gobooro oorootetoku, ngudodo
ye kambayeroro etenggo. 22 Anutro oni simoo bare ngu bidodo
ye kambayeroro etenggoku, ngu gidarega ngu mera ngaro oo
sobosobo oni oowooyi Sisa nguro yano ko tetenggoku, ngundo nguya
yengo kambayeroro mande nga soweyootenggo. 23 Nondo Anutno
yemboongeteno. Oo Bidodo Simburi, Yisas Krayis, gengo sumangengge
ngu ene yunoya, gobooro ootooya, yanggango teyunoni, ngundiro ero
yemboongeyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Kolosi

Polndo Kolosi Oni Simoo Barero Nga So Uyingga Nga Nakangoyingo

Kolosiro Mande Tabango

Pol ya biyomimo oruwoku, nguno naruno, nga so uyingga nga, oni eraya kandeyarimo yeyingo. Nguro oowooyari ngandiro: Tikikas, ko Onesimus. Nga oni erayaga ngando nga so uyingga nga yoro, oororo, Kolosi simoo bareno yunoyingo. Kolosi, ngu Epesas ngu namoko, ngu Esiya merako nguno ooroote. Ngu oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu Polndo ko tero, mande keta gome ngu wesiyoro etuyerootoni, nguno ene nowoondoyemo hamoo ma teyingo. Kini, Pol ngu Epesasno ootooro, ene Epaparas soweyootoni, ngundo mande keta gome ngu wesiyoro ero, etuyerootoni, nguno ene nowoondoyemo hamoo teyingo. (Kolosi 1:7) Epaparas oningga ngundo ngu, ene kuri ende eraya Kolosi tanggeyimo nguno, nguro oowooyari ngu, Leyodisiya ko Hirapolis, (Kolosi 4:13) Pol, ene kuri ngu simoo bare ngu ma yeyoyingo. Ene nguro nowoondoyi tero nguro, ene yemboongeyingo.

Epaparasdo ngu etuyeroyingo oni godange, nguro omburo, Polno mande eyingo. Ngu muringga nguro, nga so uyingga nakangoro yunoyingo. Ndadiro nguro, ngu godange oni etuyeroyingo, ngundo ngu, oni simoo bare Kolosino nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yomburiyerowanggo ero, nguro nakangoyingo. Ngu etuyeroyingo oni, ngundo ngu, oowooye bingamiye ero okooweroyi muri ngu, ko Engel oni ngundiro eyingo. Yisas ngu Anut nangoni oorengo kini ero, ene ngu Engel oni nangge, ero eyingo. Ngu godange oni etuyeroyingo, ngundo ngu, ene ngandiro ingoro, etenggo. Oni ene komo mamana mande ngu keyoya ngu, goweye doongooya, ngunonggo Mosesro mamana mande gidarega nguya keyoyi, ero ingootenggo.

Nga so uyingga ngano ngu, Polndo ngu Kolosi oni ngandiro etuyeroyingo. Ene komo Krayisro, ngandiro hamoo oorengo, ingowanggo. Krayis ngu Anut, ene duridarinidodo, enengo ingonduduyari, ko muri nguya ngu Krayis nangge. Anutdo kuri oo bidodo yemukoyingo naruno, nguno ngu, Krayisngga ngundo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu, ene oo bidodo simburi nguro tabango, ko oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro tabango. Krayisdo nangge ngu, noore mbumbuwanonggo ko uriyeroro yoyoyingo. Ngundiro nguro, noore gome bibiteweroyi ngu yunootoni, nguno noore mete suwooyi sano keta oruweroyi, ngu yowato.

Nga bukga ngaro mandeni gumi gumi ngandiro.

Polndo kambayeroyingo. mandeni. 1:1-2.
Polndo Kolosi oni simoo bareno esosootero, oowooye bingamiye ero okooyingo. Nguro nguya eyingo. 1:3-14.
Krayisro yanggangoni nguro mande ero, ene koni nguro nguya eyingo. 1:15-23.
Polndo enengo koni simoo bare guradiro guradiro, nguno ko tetoni, ene nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro eyingo. 1:24–2:5.
Polndo Kolosi, simoo bare ngundo ene komo yowuruwooya, Krayisya ootooya, nguno ngu, ene komo godange oni, etuyeroyingo oni ngu oweyeroyi, ero eyingo. 2:6–3:4.
Oore gome nenengo, ko nowoondoyemo hamoo teyingo, oni simoo barero muriye. 3:5–4:1.
Ingoweroyi mande yanggango oorengo, ko okeyi ero, kambayeroyingo nguro mande. 4:2-18.

1 **1** No Polndo, no ngu Krayis Yisasro Aposel. Anut enengo ingondudunonggo nangge ene no noyoro, Aposel noyewo. No nga so uyingga nga yengo nakangootoowe, noro doboone Timooti nguya nga mandega nga kandangero, ingoro, ene mete ero ewo. **2** Nondo nga so uyingga nga ngu, ye Anutro oni simoo bare noorengo dobookurinani Kolosi endemo oorootenggoku, ngundo Krayisro nowoondoyemo hamoo tero keyootenggoku, nguro nakango yunooteno. Noorengo Awanani Anutdo ngu sumange teyunoro, yengo nowoondoye ngu yeni, imakero oruwanggo.

Kolosi Onindo Krayisro Nowoondoyemo Hamoo Teyingo

3 Noorengo yemboongeyingo naruno ngu, suwooyi sano, noorengo eraya eraya ngu noorengo Simbunani Oo Bidodo Simburi Yisas Krayis, nguro eweyi Anutno yengo esosootetero.

4-6 Yo, noore Anutno esosootetero, ndadiro nguro, noore ngu yengo mande ngandiro kuri ingoworo. Kuri hamoo Mande Keta Mesarango nga ngu yeno tunootetoni, ye kuri ingoro, nguro ye Krayis Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo. Nguro ngu, ye Anutro oni simoo bare bidodoboro nowoondoyi teyunootenggo. Nguro ye Anutdo oo sambo endemo oo ngu yunowero ewokungga, ngu sobowooro oorootenggo. Yo, Epaparasdo yeno Mande Keta Mesarango yunooteku, ngundiro nangge, mera bidodomo nga Mande Keta Mesarangongga nga simoo bare

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

urungga oorengo, suwooyi sano ngu ingoro, keyootenggo. Yo, ene muri gome nenengo ngu keyoro, nguno engge gome oorengo yeyi tunootete. Ngundiro nangge, yeno nguya ngundiro muringga, ngu urungga tunootete. Yo, ye nguya damoni yero, ngunonggo ngu Mande Keta Mesarango nga ingoro, omburo, ataga ngano nguya Anutro sumangeni hamoongga nga kuri ingootenggo. 7 Epaparasdo ye kuri, nga Mande Keta Mesarangongga, nga ngu ye etuyerootoni, ye kuri ingoyingo. Epaparas, noorengo ko gobooronani, ngu Krayisro ko oni gome metemi. Ene ye hoorooweyeroro, Krayisro koni, ngu tete. 8 Yo, Epaparasdo nooreno etoni ingoworoku, ngu ngandiro. Yuka Kundingiyi ngundo ye nowoondoye yeni, Anutro simoo barero nowoondoyi teweroyi muringga, ngu gome tetenggo, ero etoni ingootero.

Polndo Kolosi Oniro Anutdo Yanggango Yunoni, Ero Yemboongeyingo

9 Nguro ngu, noore yengo mande koretero ingoro, ngu narunggano nguno, noore damoni yero oororo, ataga, nga naruno nguya, noore suwooyi sano Anutno ye hoorooweyeroro, ngandiro yemboongetero. O Anut, gengo Yuka Kundingiyingge, ngundo gengo ingoyingo gome metemi, ngu ene yunoya, yoyega, ingonduduye gome himimonggo oo gedo ingooteku, ngu bidodo ingomukowanggo. 10 O Anut, ge ene hoorooweyerootooga, oo gedo ingooteku, ngundiya teyi. Ene ngundiro tetoyi, enengo endeyoyingo, ngundo gengo simoo bare, ngu etuyerowanggoku, ngu ge enengo Oo Bidodo Simburi. Gedo ene hoorooweyerootooga, gengo muringge nenengo, ngu nangge, keyoya, ko nguya, ge hoorooweyerootooga, enengo ko bidodomo, ngu engge gome nangge, enggewa. Ene ngundiro tetoyi ngu, asa, ngu gedo oo ingooteku, ingoyingongga ngu urungga oorengo tunooteroruwa. 11-12 O Anut, gengo yanggangonggedodo ene yuno. Ngundiro yunootoyi, ene nguno mete yanggango dikaro, ngunonggo, kowuri gura gura koorowooro ootooro, ene ma boguwoowanggo. Kini, ene mete nowoondoye, Awa geno oni oni tero, esosootewanggo. Ndadiro nguro, gedo ene yooneneyeroro, nguno oo gedo ene yunowero rogowootoyi, sambo endemo himidodo oorooteku, ngu gengo simoo bare nguya bidodo yowanggo, ero yemboongeteno. 13 Yo, Anut, noorengo Awanani, ngundo Setanro oorerini nguro yanggangonimonggo andangeyeroro, ko yoyoyingo. Yo, ene noore yoyoro, enengo Nangoni nguro gome ingooteku, ngundo oni simoo bare soboyerooteku, ngu kewooroyemo yoyewo. 14 Anutro Nangoni, ngundo noore uriyeroro, ko yoyoro, noorengo weti mbumbuwanani andangeyunoro kabeteyingo.

Krayisro Murini, Enengo Koni Nguya

15 Anutro Nangoni gogoro guranangge oorengo, Krayis ngundo Anutga noore ma kenoweroyingga, ngu kirarongo oorengo. Enendo ngu Anutdo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oo bidodo yemukoyingongga, ngu bidodoboro tabango urungga oorengo
ooroote. 16 Anutro Nangonimbo ene oo bidodo sambono, ko, merako
oorootenggoku, ngu bidodo yemukoyingo. Yo, oo merako ngano noore
tunoo kenootetoku, nguro simburi. Ngundiro nangge, sambono oo
oorootenggoku, ngu noore ma kenootetoku nguya, enendo nangge ngu
bidodo yetoni oorootenggo. Yo, oni ururu, ko, yuka nguro yanggangoye
urungga oorengo, sambono, merako ngano nguya oorootenggoku,
ngu bidodoboro simbuye. Oo yeyingo ngu bidodo, enengo oowooyi
bingaminidodo tunooteweroyi, nguro ene yeyingo. 17 Ene oo ma yeyingo
naruno nguno, ene oruwo. Enengo yanggangoni, ngunonggo, nangge oo
bidodo yewoku, musiyemo musiyemo rogono oorootenggo. 18 Enengombo
ngu, enengo oni simoo bare yowuruwooro oorootenggoku, nguro tabangoye
urungga. Enengo, oni simoo bare ngu, enengo goweyi, ko, enengombo
nguro simbuye oorengo. Enengombo ngu, ene koretero oorengo merenonggo
ko ootoogeyingongga, ngundiro nguro, ene oo bidodoboro tabango
koreteyingo urungga ooroote. 19 Anutdo, ngu enengo ingonduduni murini,
ngu bidodo, enengo nangonimo nangge orini, ero gome ingoote. 20 Anutdo
ngu mera ngaro oo bidodomo, ko, sambo endeboro oo bidodomo nguya,
eneno nangge nowoondoye eneya gobooro guranangge yewero, ero ingoote.
Ngundiro nguro, Anutdo Krayisro sidudarowo de omukondinonggo wendoni
ombuyingo, ngundo noore yoyoro, Anutya yowuruyeroyingo. Nguno ngu,
Krayisdo, noore Anutya kewooroko kawararayeroro, mundi tero oruweroyi
murinaningga, ngu andangeyunoyingo.

21 Kurimi ngu, ye Anut tanggeyimo kini, oriroko songo oruwonggo.
Ndadiro nguro, yengo ingonduduye, ngundo eneya mundiyi oruwonggoku,
nguno ngu, ye muri biyomi tero oruwonggo. 22 Ene Krayis de omukondino
kumooyingo muringga, nguno ngu, ye Anutya nowoondoye gobooro
guranangge yero oorootenggo. Ndadiro nguro, Anutdo ngandiro ingoote.
Ene ye gome metemi oorengo, kundingiyi ene tanggeyimo ootooro, nguno
enengo doongeyimo, sugabo oo biyomi gura kini, ngu gome nenengo
oorengo ootooro, nguno enengo tanggeyimo oruweroyi, nguro gome ingoote.
23 Ene ye komo nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu gome yanggango
dowooya, nguno yanggango dikaya oriyi. Kinitetoni ngu, oo biyomi gurado
ye yodowooro, yowoosooro yoyowa. Nguno ngu, ye kuri nga mande
gomengga, nga ingoro, yoro, nguno nowoondoye hamoo teyingo yanggango
tetoyi, nguno Anutdo ko yoyoweroyi, ngu yokowanggo. No Pol, nondo kuri
nga mande gomengga, ngaro ko oni tewonomu, ngundo eteno. Noorendo ngu
Mande Keta Mesarango nga ero, oni mera bidodomo ewootowomu ngu.

Polndo Kolosi Oni Hoorooweyeroyingo

24 Krayis enengo goweyi, ngundo ogingo urungga oorengo, enengo
oni simoo bare yowuruwooyingo, ngundo hoorooweyeroyingo. Ene no

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

rogoneroyingo ngu, ogingo nguya koorowooro, ngunonggo simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu hoorooweyerowano. Ngundiro nguro, nondo ataga, ye hoorooweyeroro, kowuri koorowooweroyimboro oni oni teteno. 25 Anutdo no enengo koni teweroyimboro rogonerowoku, ngu no enengo simoo bare hoorooweyeroweroyimboro, ko oni tunootewono. Ene no ngu, enengo mandeni hamoo ngu bidodo, ero yootunoweroyimboro, rogoneroyingo. 26 Kurimimonggo, nga mandega nga, ngu naru bidodo osi sambanani doongeyemo ngu kombiteyingo oruwo. Ene ataga, ngano ngu, Anutro oni simoo bare doongeyemo kuri endesina tunoo oorengo tunootete. 27 Anutdo nga mande gome oorengongga nga, ngu kombitero oruwoku, ngu oni sowe gidarega Yuda oni kini, ngu kewooroyemo nguya, tunoo etuyerootoni, kenoro ingowanggo. Nga mande kombiteyingongga nga, ngu ngandiro. Krayisdo ngu yeya gobooro ooroote. Nguro ngu, yendo oni oni tero, ene sobowootoyi, omburo, ko yoyowa. Yo, ngu naruno, Anutdo ngu yengo oowooye bingamiyedodo yunootoni, eneya gobooro sugi sugi oruwanggo. 28 Noorendo ngu koretero Anutnonggo, ingoyingo gome oorengongga yoro, ngunonggo, noore Krayisro Mandeni Keta Mesarango, ngu oni bidodomo yootunoro, ero etuyerooteto. Yo, noorendo komo mande yanggango ero, mamanayeroro biyomi ma tewero, ero, ko, oore mande gome nenengo ngu komo teyi, ero etuyerooteto. Ndadiro nguro, noorendo ngu oni simoo bare songo songo guranangge nangge bidodo yoyoro, Krayisno ombutooyega, ene komo Krayisro oni oorengo teya oriyi, ero ingoro, ko teteto. 29 Nguro ngu, Krayisro yanggangoni urungga no nunootoni, no ngu yanggangongga, ngu bidodo, enengo koni nga teteno.

Oni Ene Komo Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Ngu Yanggango Teya, Ene Godange Mande Ngu Andangeyi

2 1 Nondo ngu ye ngandiya ingoyi, ero ingooteno. Nondo ngu ye, ko, Leyodisiya endemo, Kristen oni nguya, hoorooweyeroro, ko yanggango oorengo teteno. Ngu hamoo, ye nguya, Kristen oni simoo bare gidarega nguya, no ma neyoyingo, ene nondo ngu ye bidodo hoorooweyeroweroyimboro, ko yanggango oorengo teteno. 2 Nondo ngu ko yanggango oorengo tero, ndadiro nguro, yengo nowoondoye ngu yanggangododo tunooteya, ngunonggo ngu ye nowoondoyi teweroyi muringga nguya, ye woorogoyeroni, ero ingooteno. Nguno ngu, yengo ingonduduyemo, Anutro mande kombiteyingo, ngu tunoo oorengo ingowanggo. Ngu mande kombiteyingo nguro damoni, ngu Krayis nangge. 3 Yengo nowoondoye Krayisno yero ngu, asa, Anutdo ye hoorooweyerootoni, nguno enengo mande kombiteyingo ururu oorengo oorooteku, ngu ingonduduyemo tunoo oorengo ingowanggo.

4-5 Nondo ngu ngandiro ingooteno. Oni gurado godange mande gura ye ganayeroro ma yoyowero ero, nguro nondo mandega, nga eteno. Ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

hamoo, nondo yeya gobooro ma oorootetoku, ene noro ingondudune, ngundo ngu, naru bidodomo yeno ooroote. Nga naruno ngano, no yengo oni oni oorengo teteno. Ndadiro nguro, no yengo mande, ngandiro ingowono. Ye Krayisro nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngu yanggango oorengo, nguno yengo dobookuriyeboya nowoondoye, gobooro guranangge yetenggo.

Ye Komo Krayisno Woorogongoyagogo, Ye Keta Oruweroyiga Ngu Yowanggo

6 Yo, ye ngu Oo Bidodo Simburi, Krayis Yisas, ngu kuri yowonggo. Nguro ngu, ye komo eneya gobooro endeyoya oriyi. 7 Ye ngu komo eneno yanggango dikaya ootooya, de ngu mera nogono yanggango dikaro ooreteku, ngundiya dikayi. Ngundiro nangge, ya nguya, ngu ene samango sanganimo yanggango dikatoni, ngunonggo yetenggoku, ye ngundiya dikayi. Nguro ngu, ye komo noorendo mande gome mesarango yeno, ero etuyerowootoku, nguro nowoondoyemo hamoo tetoningga, ye nguno yanggango dikaya oriyi. Ngundiro ootooro, ngunonggo, ye suwooyi sano, Anutno esosootero, yanggango teweroyi, nguro hahangeya oriyi.

8 Ye komo ingonda teya oriyi! Kinitetoni ngu, oni gurado kingo godange mandega yeno ero, ganaganayerowa. Oni ngundiro, ngundo ene osi sambayeboro kingo mata mande mande muri engge kini, nguro ero, ngunonggo, mera ngaro mande muri nguro nangge etenggo. Ene Krayisro mandeni hamoo, ngu ma ero keyootenggo.

9 Ye ingootenggo. Krayis ngu oni noore ngandiro. Ngu hamoo, ene Anutro keta oruweroyiga, ngu bidodo Krayis newendemo angero, oorero ooroote. 10 Krayisdo nangge sambono merako sobosobo tabango oni oorootenggoku, ngu bidodoboro tabangoye urungga. Yo, hamoo, Anutro murini nenengo, ngu eneno nangge angero oorooteku, ngu yeno nguya angero, oorero oruwa. 11 Ye eneya woorogongoro, nguno Krayisdo yengo goweye yomosiyoyingo muri hamoongga, ngu teyingo. Ngu ooga ngu goweyeboromu kini. Kini, Krayisro murimo, ngu noore nowoondonanimboro ingondudu kurimingga, ngu andangero yokoyingo. Ngungga, ngu goweye yomosiyoyingo, nguro muri hamoonggaku ngu. 12 Sono kundingiyimo ngu, ye Krayisya woorogongootoyi ngu, Anutdo yengo nowoondoye kurimingga, ngu yoro, mereno Krayisya mereyeroyingo. Ye ngu Anutro yanggangoni, nguro nowoondoyemo hamoo tetoyi, enengo yanggangonimbo nangge, Anutdo kuri, Krayis merenonggo yokutuwootoni, ko keta ootoogeyingo. Ngundiro nangge, ye kuri sono kundingiyi gimuyingo naruno nguno, ene ye nguya yokutuyerootoni, oni keta tunootewonggo. 13 Kuri ngu, ye mande muri biyomi guradiro guradiro teroruwonggo. Ye nguno nowoondoyeboro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ingondudu kurimingga ngu tero, keyoro oruwonggo. Nguno ngu, ye Anut doongeyimo, kuri kumooyingo. Ene Anutdo ye yooneneyerootoni, ye Krayisya gobooro keta oorengo tunootero oorootenggo. Yo, hamoo, Anutdo noorengo biyominani ngu bidodo kuri andangeyunoro kabeteyingo. 14 Anutro mamana mande nakangoyingo nguno, noorendo oo teweroyi Anutdo ingooteku, nguno ooroote. Naru bidodomo, noorendo biyomi tetetoku, ngundo yoyoro, mande wirikoyingomo yoyewero tewo. Ene Anutro sumangeni, ngunonggo, ene noorengo biyominani ngu andangero, yoro, de omukondino Krayisya booroyeroro sanggaweyingo. 15 Enendo oombooro biyomi bidodo, ko, nguro sobosobo tabango onikudodo yanggangoye nguya andangeyingo. Yo, de omukondinonggo, Anutdo enengo yanggangoye dagayeroro yoyokootoni, oni doongeyemo, oombooro bidodo ngu kingo oni ngundiro tunootetoyi, Anutdo nangge yanggangonidodo ooroote.

Noore Ngu Krayisya Gobooro Kuri Kumooyingo

16 Nguro ngu, ye kuri Krayisya gobooro oodoyi, nguro ngu, ye oni gura yokootoyi, ye goweye sanggawero mande gura yeno oowari neweroyi, ngundi, sono neweroyi nguro mamana mandeni yeno ma ewero. Ngundiro nangge, oni gura yokootoyi, ngundo naru urunggaro, kombo keta amana mayetoni, nguno yambo mande teweroyi; ngundi, Sabat naruno yambo mande teweroyi, nguro nguya ye goweye sanggawero mande gura ma ewero. 17 Ngu oo ngu kootuyisina oo tunooteweroyi, nguro kingo gabogaboyi nangge. Ene Krayisngga, ngu hamoo oo engge oorengo. 18 Oni gurado ene gaboya gaboya oo kuri kenoro, nguro ingoyingo yoro ete. No ingondudune urungga oorengo oni songo dagayerooteno, ero ingoote. Ye ngundiro oni ngu yokootoyi, omburo, ngundo ye goweye sanggawero mande ngandiro ma ewero. Yengo Anutdo oni oni teni, eya ngu, asa, ye komo Engel, onino yambo mande teya, oni nowoondoyemo oriyi, ero ewa. Ngundiro oni nguro ingonduduye ngu nowoondoye kurimi muringga, nguno windawinda tero endeyootenggo. 19 Ngundiro oni, ngundo Krayis yoro, dowootoni, ma ndindi tete. Ene Krayis ngu noorengo tabangonani oorengo. Nga Krayisngga ngando ngu, ene goweyi ngu bidodo oowari inootoni, nguro ngu wimbuyi sowe sowe, sinami utoyi, oo goweyimo ngu bidodo dowooro woorogongootoni, yanggango ooroote. Nguro ngu, ene goweyi ngu Anutro yanggangonimo urungga oorengo tunootete.

20 Ye ngu Krayisya gobooro kumooro, nguno ngu, ye mera ngaro muri biyomi engge kinimo, nguno kuri yokoyingo. Ndawugaro nguro, ye ataga, mera ngaro mamana mandeni, ngandiro nga newendemo ko utenggo? 21 Yo, ngu ganayeroyingo oni, ngundo ngandiro etenggo. Ge komo oo ngu ma dowoowero, ma towoongoro newero, gengo kande dibigebo ma

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ikakowoowero, ero etenggo. 22 Ngundiro mamana mande ko oo ngu,
noore ngu tetooye, ngu sodedo biyomi yete. Ngu oniro ingondudunonggo
nangge, mamana mande ngu yero, noorendo komo ngu keyoyi, ero
etuyerootenggo. 23 Ene hamoo, ye komo ngundiro ingondudu biyomi, ngu
ma keyowero. Ndadiro nguro, ngu mamana mandega etenggoku, ngu
ingondudu kurimingga, ngunonggo, ombute. Yo, hamoo, ngundiro oni,
ngundo enengombo ingootoyi, ene ingoyingododo tetoni, nguno noore
yowoosootoyi, enendo yambo mande tewero ingootenggoku, ngundiro
teteto, ero ingootenggo. Yo, ene ngundiro tero, nguno nowoondonanimo
hamoo teyingongga, ngu woongooni utoni, yoyeni, noore kingo oni
ngundiro tunootero, noorengo gowenani ogingo yunoyi, ero ingootenggo.
Ene ngundiro mamana mande, ngundo noore hoorooweyeroro, murinani
kurimingga, ngu ma woongooni uwa. Hamoo oorengo kini.

Anutdo Ngu Ye Krayisya Gobooro Kuri Yokutuyeroyingo

3 1-2 Anutdo ngu ye Krayisya kuri gobooro yokutuyeroyingo. Nguro
ngu, yengo nowoondoye ingonduduye bidodo oo sambono awuno,
Anutdo ye yunowero, nguro hahangeya oriyi. Sambo endemo, Krayis
ngu, enengo yaba bingamidodo, bibiteteku, ngu Anut kandeyi koondosina
bingaminidodo ootooro, ngunonggo, ene oo bidodo sobowooweroyi
kongga, ngu tero ooroote. Nguro ngu, yengo nowoondoyi ngu Krayisro
murini, gome nenengo, nguro nangge naru bidodomo ingondudu teya,
keyoya oriyi. Ye mera ngaro oo nguro ma ingondudu urungga tero oruwero.
3 Yo, yengo nowoondoye kurimingga, ngu kuri kumooyingo. Yengo ketaye
hamoo oorengongga, ngu Krayisya gobooro, Anut tanggeyi oorengomo
kombitero oorootenggo. 4 Krayisdo ngu noorengo ketangga, suwooyi sano
oruweroyiga, nguro simburi. Kootuyisina ene tunooteweroyi narunggano,
nguno ngu, Anutdo ye nguya bingamiyedodo Krayisya gobooro yunowa.

Noore Simoo Bare Keta Tunooteto

5 Nguro ngu, ye komo nowoondoye kurimingga, ngu enengo mande
muri biyomi ngu bidodo andangeya yokoyi! Ngu oo biyomi ngu ngandiro:
sebo barese mande muri biyomi teweroyi; mande muri sugabododomu
teweroyi; nowoondoyemonggo bare songomboro ingoro yoweroyimboro;
nowoondoye bidodo muri biyomi nangge teweroyi nguro hahangeweroyi;
oni guraro oo kenomayingoweroyi.[a] 6 Yo, hamoo, Anutdo ngu muri
biyomi bidodoboro, ngu sanggiri urungga tero ooroote. Ngundiro nguro,
oni ene Anutro mandeni ma keyootenggoku, nguro gumi biyomi urungga
yunowa. 7 Kurimi ye nguya, ngu oni biyomi ngudodo gobooro endeyoro
oruwonggo. Ye nguya ngu mande muri biyomi, ngu bidodo teyingo.

---

[a] **3:5** (Ngungga ngu, godange anutga, nguro muri ngu keyootenggo).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

8 Ene ataga ngu, ye komo ngundiro mande muri biyomi, ngu bidodo
andangeya yokoyi! Ngu ngandiro: sanggiri teweroyi muri, nowoondoye
biyomi yero boguwooweroyi muri; oniya kootuyesina mande muri
biyomi teweroyi; oniya kootuyesina mande ero yomooyunoweroyi; yengo
manggoyemonggo, mande sugabododo biyomi ngu eweroyi muri ngu
teyingo. Ye komo ngundiro mande muri biyomi ngu bidodo andangeya
yokoyi! 9 Ye komo dobookuriye ma ganayerowero. Ndadiro nguro,
yengo nowoondoyeboro muri kurimingga, ngu bidodo kuri andangero
yokoyingo. 10 Nguno ngu, ye oni keta kuri tunooteyingo. Yo, Anutdo
ngu, ene kuri oni ketangga, ngu yeni tunooteyingo. Ene suwooyi sano,
ene ko yanggango tero, ye hoorooweyerootoni, enengo murini, ye komo
gome gome ingororootenggo. Ndadiro nguro, yengo muriye, ngu komo
enengo kirarongo tunooteni, ero ingoote. 11 Ngundiro nguro, ataga, noore
Krayisno oni wata guranangge oorooteto. Ngu ngandiro: noore oni sowe
gidarega Yuda oni kini; Girik oni kini; oni goweye yomosiyoyingo ngu
kini; oni goweye ma yomosiyoyingomu nguya kini; mande bungeye gura
gura, ko muriye gura gura, nguro nguya kini; kingo kirikiri oni kini; oni
enengombo soboyeroro oorootenggo; ngundiro, oni ngu bidodo, Krayisdo
yoyeni, wata guranangge tunooteyingo. Yo, Krayis enengombo oni bidodo
nowoondoyemo uro, nguno ooroote.

Noore Komo Nowoondoyi Teweroyi Muri, Ngu Yowato

12-13 Ngundiro nguro, Anutdo ngu ye kuri rogoyerootoni, ye enengo oni
simoo bare oodoyi, ene yengo nowoondoyi teyunoote. Nguro ngu, ye komo
mande muri ngandiro ngu yoyi. Ye komo oni bidodoboro nowoondoyi
teyunoya, gome yomosiyeroyi. Ye komo yengo oowooye okooweroyi
ngu yokoya, imakeyingomo ootooya, ngunonggo oni songomo mande
muri imakeyingo, ngu teyi. Oni songombo yeno biyomi gura tetoyiga
ngu, ye nguro suwooyi sano, ene hoorooweyerootooga, muri nenengo
ngu tewanggo. Ene ye kewooroyemo nguno, oni gurano, mande gura
dobooyibo eneno biyomi gura teyinoyingo tetoningga ngu, asa, ene komo
nguno yokoya, enengo weti mbumbuwani ngu andangeya kabeteyunoni.
Ndadiro nguro, Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo ngu, noorengo
weti mbumbuwanani kuri andangero kabeteyunoyingo, nguro ngu,
noore nguya komo oni gurado nooreno biyomi teyunootoni ngu, noore
nguya ngu andangeya yokoyi. 14 Nowoondoyi teweroyi muringga, ngundo
ngu muri songo gome gidarega ngu bidodo dagayeroote. Ngundiro
nguro, nowoondoyi teweroyi muringga, ngundo oo muri gome bidodo
yowuruwooro witumooro, ngundo oni gidarega nowoondoyemo hamoo
teyingo, ngu yanggango yunowa. 15 Krayisdo ngu yengo nowoondoye
imakeyingo, ngu yunoote. Ngu nowoondoye imakeyingongga, ngundo
yengo nowoondoye gome oorengo sobowooya orini. Yo, Anutdo ene ye

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kuri negoyeroyingo. Nguno ngu, ye goweye guranangge ootooro, nguno ye nowoondoye imakeyingongga, ngu yoyingo. Ngundiro nguro, ye komo Anutno suwooyi sano esosooteroruwanggo. 16 Yo, Krayisro mandeni, ngu komo ye nowoondoye newendemo, nguno hamoo uya orini. Nguro ngu, yendo ngu komo dobookuriye etuyeroya, nguno ingoyingo gome gome gura gurano gome yomosiyeroyi. Ye ngu komo Anutno ngu, nowoondoyemonggo esosooteya, Anutro yambo bukno yambo ngu utoya, yambo mande teweroyi yambo ngu utoya, ko, yambo Yuka Kundingiyimbo nowoondoyemo yeni tunooteteku, ngu nguya ureyi. 17 Oo bidodo yendo tero, nguro mandeno kono nguya tetenggoku, ngu bidodomo, ngu Oo Bidodo Simburi Yisas oowooyimo, nguno ye komo teyi. Ene oowooyimo, ngunonggo, ye komo Anut Awaye nguno esosooteyi.

Kristen Simoonggoro Nguro Mandeni

18 Ye bare, ye ngu komo kamesumooye nowoondoyemo oriyi. Ngu muringga ngu, Oo Bidodo Simburi, ngu doongeyimo, gome nenengo oorengo. 19 Ye simoo, ye ngu komo baresumooyemboro nowoondoyi teyunoya, yendo ene nowoondoye yeyi, ma biyomi yewero.

20 Ye simooye garo, ye komo oo bidodomo, awanamoyemboro manggoye gome oorengo keyoyi. Ndadiro nguro, Oo Bidodo Simburi, ngundo muri ngundiro, nguro ingoote. 21 Ye simooyemboro awa awaye, ye komo yengo simooyemboro muriye, ngu rogoyimo nangge yoonenengoyeroyi. Ye ngu rogoga ngu dagaro ngu, asa, ye enengo nowoondoye yeyi, bogudodo tewanggo.

Ko Oniro Mandeye, Sobosoboro Mandeye

22 Ye Kristen kingo ko oni, yendo ngu komo yengo sobosobo oni, nguro mandeye ngu bidodomo keyoyi. Kinitetoni ngu, ye nguno kingo ko nguro irosarayi nangge teroruwanggo. Ko hamoo tete, eyi, ero ma tero oruwero. Kini, ye ngu komo, Oo Bidodo Simburi, nguro sosoreya, ngunonggo yengo nowoondoyemonggo nangge komo, ko gome nenengo teyi. 23 Yendo ndawu oo kongga tetenggoku nguno, ye komo nowoondoye bidodo ko nguro ingoya, ko teyi. Ngu yendo oniro ko ma tetenggo. Kini, yendo ngu Oo Bidodo Simburi, nguro koni, tetenggo. 24 Ye ingoyi! Kootuyisina ngu, Oo Bidodo Simburi, ngundo yengo ko tewonggoku, nguro urini yunowa. Ngu ko uriyingga, ngu ye yunowero rogo tetoni ooroote. Ye ngu Krayis, nguro ko oni tero oorootenggo. 25 Oni ene oo biyomi teteku ngu, ene biyomingga tewoku, nguro urini gumi ngundiro yowa. Yo, hamoo, Anutdo ngu oni simoo bare bidodoboro muriye, ngu muri guranangge nenengo oorengo, nguno wirikoyerowa.

4 1 Ngundiro nguro, ye ko oniro sobosobo oni garo, ye komo nguya muri gome nenengo oorengo, ngu yengo ko onino teyi. Ye komo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguya ingoyi. Yengo sobosobo oorengo ngu sambo endemo ooroote, ero ingootenggo.

Yanggango Yemboongero, Nguno Gome Nenengo Endeyowato

2 Ye ngu komo yemboongeweroyi muringga, ngu gome dowooyi. Yengo
yemboongeyingongga ngu, ye komo gome nenengo ingondudu teya,
ngunonggo Anutno esosooteyi. 3 Ye komo Anutdo, noore hoorooweyeroni
eya, nguya yemboongeyi. Enendo mete noorengo oore yoonenengootoni,
noore nguno Krayisro mandeni, kuri kombiteyingongga, nga yootunoro,
ero, oni etuyerowato. Nga mandega, ngaro no noyoro, ya biyomimo
noyeyingo. 4 Ye komo noro yemboongetoyi, nguno Anutro mande
kombiteyingo nga yootunoro, wesiyoro onino eweroyi ngu, Anutdo ngu,
nondo oo teweroyi ingooteku, ngundiro no komo nenengo tewano.
5 Yendo oni Krayis nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ngu
kewooroyemo ootooya ngu, asa, ye komo Krayisro Mande Keta
Mesarango, nga ememangge eya etuyeroyi. Ye ko teweroyi naru gura,
kingo ma yomburiyowero. 6 Yengo mandeye ngu suwooyi sano, gome
nenengo sumangeyi oorengo etoyi, oni gidarega nowoondoyemo gome
oni oni sanganimonggo, ingowero ingootenggo. Oni ye sumooyunoro,
ingoweroyi etoyi ngu, asa, mande nenengo gumi ewanggo.

Polndo Tikikas, Onisimas, Eraga Sureyeroyingo

7 Tikikasdo ngu nondo ko tetenoku, nga bidodoboro mandeni yeno
ewaku ngu. Ene ngu noorengo Kristen doboonani oorengo, Oo Bidodo
Simburi nguro ko oni, ko, ene nooreya konani gobooro. 8 Nondo ene
nga oo ngaro sureyootoowe, yeno oorowuteku ngu, nguno ngu, ye mete
noorengo ingowanggo. Noorendo ndadiro oorootetoku ngu, enendo yengo
nowoondoye ngu yeni, yanggango teyinowa. 9 Onisimas ngundo Tikikas,
noorengo Kristen doboonani oorengo, ngu yoro, yeno ombuwariku ngu.
Ndadiro nguro, Onisimas ngu yengo dobooyega, enendo ngano oo bidodo
tunooteteku, ngaro mande mandeni ngu bidodomo etori, ye ingowanggo.[b]

Polndo, Kolosi Oni Kambayeroro Mande Soweyoyingo

10 Arisitakasdo ngu noya ya biyomimo gobooro uro oorooteroku,
ngundo ye kambayeroote. Mak nguya, Banabas buriburiyi, eraga nguya,
ye kambayeroro mande soweyooteri. Ene yeno ooroya tunootetoningga
ngu, ye komo ene yoya, sobowooya kawararangoyi. Nguro ngu, nondo
yengo mande soweyooteno. 11 Yisas, ngu oowooyi gura Yasitas, enendo
nguya ye kambayeroro mande soweyoote. Ngu Yuda oni sowengga, nguro
nga oni ngando, ene noya ko gobooro teteto. Yo, ene noro ko gobooro

[b] **4:9** (Onisimas ngu Palimonro kingo ko oni).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni, kewooroyemo ko tero, Anut ngundo simoo bare soboyerooteku
muringga, ngu simoo bareno wesiyoro etenggo. Yo, hamoo, ene no gome
hooroowenerootoyi, no nowoondone imakewo.
12 Epaparasdo nguya, ye kambayeroro ete. Ene nguya, ngu yengo
oni gura, ene Krayis Yisasro ko oni. Enendo suwooyi sano, ye
hoorooweyeroro, ko yanggango tero, yemboongero ooroote. Enendo
yengo Anutno yemboongeteku, ngu Anutdo ye yoyeningga, enengo
murini, nenengo nguro ingooteku, nguno yanggango dikayi, ero koyi
teroroote. Yengo nowoondoyemo, ngunonggo, Anutro ingonduduni
murini ngu bidodo hamoo oorengo ingowanggo. 13 Nondo enengo
murini, ngu kenoro, nguro oni oni tero, nguro yeno eteno. Enendo yengo
ko yanggango oorengo tero, ye hoorooweyeroro, ngunonggo, simoo
barero nguya ko tero, ngunonggo ene Leyodisiya, Hirapolisno, simoo
bare oorootenggoku, nguro koyi tete. 14 Noorengo doboonani, Luk, ngu
noorengo yomosiyeroyingo oni gome oorengo (Doguta gome), ko, Dimas
nguya ye kambayeroro mande eteri.
15 Yendo noro kambayeroyingo mandene nga, ngu noro dobookurine
Leyodisiya endemo oorootenggoku, ngu nguya yunoyi. Nimba, Kristen
barega nguya, ko, Anutro simoo bare enendo yano yowuruwooro
yambo mande tero oorootenggoku, ngu noro mande nga yunootoyiga,
ene nguya kandangeya ingoyi. 16 Yendo mandene nga kandangeya,
ingoya ngu, asa, ye komo soweyootoyiga, Leyodisiyano, Kristen simoo
bare oorootenggoku, nguno nguya, oorowutoningga ngu, ene nguya
kandangero ingowanggo. Ngundiro nangge, noro so uyi Leyodisiya
simoo bare yunootoowe ngu, ye nguya kandangero ingowanggo. 17 Yendo
Akipasno ngandiya eyi. Ge komo ingonda teya, Oo Bidodo Simburi, nguro
koningga, nguno ge rogogerowoku, ngu gome nenengo oorengo teya,
temuko, eya eyi. Eyingo.
18 No Pol, no nenengombo, ngu ye kambayeroro mande nga nakangoro,
yengo soweyooteno. Ye ngu komo noro ingondudu teyi! No ngu ya
biyomimo oorootenoku nga! Anutro sumangeni, ngu yeya orini. Ngu
hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 Tesalonayika

Polndo So Uyi Koreteroga Tesalonayika Oniro Nakangoyingo

1 Tesalonayikaro Mande Tabango

Pol, ngu, ene Korind endemo nguno oruwoku, ngu naruno nguno, ene nga so uyingga nga ngu, nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare, Tesalonayikano oruwonggoku, nguro nakangoro yunoyingo. Tesalonayika ngu, Masedoniya merako nguno ende urungga oruwoku, ngu wendeyi tanggeyimo. Polro endeyoyingo tambu eraya, nguno ene Anutro mande gome keta ngu ero wesiyoyingo. Nga ngu koretero, Polndo mande gome keta ngu, Tesalonayika endemo simoo bareno ngu ero, wesiyoyingo. Ngu naruno, ene mande gome keta ngu ero wesiyootoni, nguno simoo bare gidarega, ngu nowoondoyemo hamoo teyingo oni, tunooteyingo. Nowoondoyemo hamoo teyingo simoo bare gidarega ngu, Yuda oni nangge, simoo bare gidarega bidodo ngu, Yudanonggo ma ombuyingo. Ngu Polro oni ngu, ngu Yuda oni ngu, enengo muriye kurimi ngu yokootoyi, nguro Yuda oniro tabango ngundo nowoondoye biyomi yetoni, nguro ene Pol ko enengo oni simoo bare ngu oweyerootoyi, ene saro Beriyano oororo tunooteyingo. Kootuyisina, Polndo Timooti sureyootoni, Tesalonayikano oorowuyingo. Timooti ko ombuyingo, naruno ngu, ene nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare, Tesalonayikano oorootenggoku, nguno ko tewoku, nguro mandeni gome ngu, Polno wesiyoro eyingo.

Nga so uyingga ngano ngu, Polndo Anutno esosooteyingo, ngu oni nowoondoyemo hamoo teyingo yanggango, nguro ko Tesalonayika simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo Polro nowoondoyi oorengo tewonggoku, nguro nguya ingondudu urungga oorengo, Polro teyingo. Nga so uyino ngu, Polndo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango teyinowero nguya, ko enengo sumoo mande eyingo, gumi nguya ero, kumooro muri nguya eyingo.

Nga bukga nga mande gumi gumi nguro mandeni ngandiro:

Kambayeroyingo mande. 1:1.
Ene Anutno ngu simoo bare nguro nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro esosooteyingo. 1:2–2:12.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Polro murini, nguro mandeni ko Polndo Tesalonayika simoo bare kewooroyemo oruwoku, nguro mandeni. 2:13–3:13.
Muri gome nenengo oorengo, ngu simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo. 4:1-12.
Yisas ko ootoogeyingo, nguro mandeni. 4:13–5:11.
Mande gidarega ko okeyi ero, kambayeroyingo. 5:12-28.

1 1 No Polndo nga so uyingga, nga Sayilas ko Timooti eraga nguya,
hoorooweneroototoyi nakangooteno. Nga so uyingga nga ngu, Awa
Anut, Oo Bidodo Simburi, Yisas Krayis, nguro simoo bare Tesalonayika
endemo, nguno Kristen yowuruno oorootenggoku, yengo noorendo nga
mandega, nga nakangoyunoro soweyoyunooteto.

Noorendo, yengo Anutno yemboongetooye, O Anut, gengo
sumangengge, ko, gengo imakeyingo muringgega, eneno yunoyi, ero
yemboongeteto.

Tesalonayika Simoo Bare Yisasro Nowoondoyemo Hamoo, Ngu Yanggango Teyingo

2 Naru bidodomo yemboongetetokuno, noore ye bidodo, Anutno
esosootero yemboongeteto. 3 Yo, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo,
ngunonggo ko gome teweroyi murimo ko tetenggoku, ngu noorendo
ingoro, nguro Awa Anutno esosooteteto. Yendo ngu dobookuriye songo
nowoondoye yunoro, ko, yengo nowoondoye yanggango teyinoro,
ngunonggo ye Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ngu
sobowooro, suwooyi sano hahangero oorootenggo. Ngundiro nguro,
noorendo narudodomo, ngundiro oo ngu ingoro, nguro noore Awa
Anutno yengo yemboongero oorooteto. 4 Ye Kristen dobookurine, Anutdo
yengo gome ingoote. Nguro ngu, noore kuri ingooteto. Anutdo ye enengo
oorengo rogoyerowo, ero ingooteto.

5 Ndadiro nguro, noore ye kewooroyemo tunootero ngu, Anutro
Mande Keta Mesarango nga ngu, noorendo yeno kingo ma wesiyoro
eyingo. Kini, noore Yuka Kundingiyimboro yanggangoni, ngundo
noorengo nowoondonanimo hamoo teyingo, ngu yeni, yanggango tetoni,
ngunonggo Anutro Mande Keta Mesarango ngu yoro, ye kewooroyemo
ombuyingo. Yo, hamoo, kuri noorendo muri gomemu, ye kewooroyemo
hoorooweyeroweroyimboro ko tewootoku, ngu ye kuri ingootenggo.

6 Ye noorendo muri gomengga, ngu kenoro keyoro ngu, asa, ye Oo
Bidodo Simburi Simbunani, nguro muri nguya keyoyingo. Ene kowuri
oowooyingga oorengo, ngundo wiriyerootoni ngu, ye nguro kowuri
urungga ma ingoyingo. Ndadiro nguro, Yuka Kundingiyimbo ye yoyeni,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutro Mande Keta Mesarango, ngu ingoro, oni oni teyingo. 7Ngundiro
nguro, yengo muriye gomengga ngu, Masedoniya mera, Akayiya
(Giris) merako simoo bare, Yisasro nowoondoye hamoo teyingo, ngu
etuyeroyingo. 8Ye Anutro Mande Keta Mesarango, ngu yanggango
wesiyoro etoyi, giramu ngguyi urungga ngundiro tunooteyingo.
Mande ngu yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu Masedoniya
mera, Akayiya merako, nguno tunootero, ko, mera bidodomo nguya,
tunootetoni ingoyingo. Ngundiro nguro, oni kuri ingowonggokuro, noore
nguro ko ma ewato. 9Ndadiro nguro, noore kuri yeno oorowuwootoku
nguno, oni simoo bare yendo ndadiro ooga ene doongeyemo tewonggoku,
nguro mandeni ngandiro eyingo. Yendo yengo oombooro biyomi yokoro,
ye nowoondoye yowoorengoro, ye Anut hamoo suwooyi sano keta
oorootekungga, nguro nowoondoyemo hamoo tero, nguro ye enengo
ko oni tunootero oorootenggo. 10Ngundiro tero, ye Anutro Nangoni,
Yisas, sambononggo, ko omburo, yoyoweroyi, ngu sobowootenggo.
Ndadiro nguro, kuri Yisas, de omukondino noorengo weti mbumbuwaro
kumootoni, Anutdo merenonggo ko yokutuwootoni, keta ootoogeyingo.
Ngundiro tero, ngunonggo ene noorengo weti mbumbuwa biyomi ngu
bidodo uriyoyingo. Ngundiro nguro, kootuyisina, noore Anutro sanggirini
tunooteweroyi, ngu ma yowato.

Polndo Tesalonayika Onino Ko Teyingo, Nguro Eyingo

2 1Arisa, ye Kristen dobookurine, ye yengombo kuri ingowonggoku,
noorengo ko ye kewooroyemo ko tewootoku, ngu kingo ma
teyingo. 2Kini, ye nga kowuringga, nga nguya, ingootenggo. Kuri noore
ye Tesalonayika onino ma ombuyingo naruno, noore Anutro Mande
Keta Mesarango Pilipayi endemo oni ngu yunoyingo. Ene noorendo
ngundiro tetooye ngu, Pilipayi merako oni, ngundo kowuri gura gura,
noore yunoro, kootunanisina mande biyomi gura gura nooreya eyingo.
Yo, ene ngundiro tetoyi, ene Anutdo yanggango noore yunootoni,
nguro noore mete yeno omburo, Anutro Mande Keta Mesarango ngu
wesiyoro yeno ewooto. 3Ngu naruno nguno, noore ye kewooroyemo
omburo, nga mandega, nga wesiyoro ewootoku ngu, noore godange
mande ma ero, ngundi, mande muri biyomi gura tero, nguno ye ma
ganayeroyingo. 4Kini, Anut enengombo noore rogoyerootoni, omburo,
yeno, enengo Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro yunooteto. Ye
kewooroyemo omburo, mande keta gome wesiyoro, etetoku kongga
nga, yendo kenoya, oni oni teyi, ero kini. Kini, noore Anutdo yeyoya,
oni oni teni, ero, nguro ko teteto. Ndadiro nguro, Anutdo noorengo
ingondudunani, nowoondonani nguya wirikoro, kenoro ingoote.
Noorendo, mete enengo koni nga teweroyi, Anutdo nguro ingoote.
5Hamoo oorengo, Anut watayi tero, ko, ye nguya, kuri ingootenggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nga mandega yeno wesiyoro etuyerootetoku nga ngu, ye ganayeroro,
yengo oo kenoro nguro ingoro, yoweroyimboro mande gome nga, ma
eteto. 6 Kini, noore ye kewooroyemo mande wesiyoro etetoku nga ngu,
yendo simoo bare gidarega nguya, mande nga ingoya, nguro ye noore
bingaminani okooyi, ero kini. Hamoo oorengo kini! 7 Hamoo, noore ye
kewooroyemo, Krayisro Aposel oni, oorooteto. Ngundiro nguro, noore
mete yeno etooye, yendo ngu komo noore hoorooweyerowanggo. Ene
noorendo yeno ngundiro ma eyingo. Kini, noore Anutro mande hamoo,
ngu yeno ememonggo wesiyoro ewootoku, ngu baredo, enengo simoongo
gome soboyerooteku muringga, ngundiro noorendo yeno tewooto.
8 Noore yengo gome oorengo ingooteto. Ngundiro nguro, noore Anutro
Mande Keta Mesarango, ngu wesiyoro yunoro, noorengo ketangga nga
yokoro, ngundo ye hoorooweyerowero meyeteto. Ndadiro nguro, ye kuri
noorengo dobookurinani oorengo tunootewonggo.

9 Dobookurinani, ye kuri ingootenggo. Noore ye kewooroyemo Anutro
Mande Keta Mesarango wesiyoro, etooye ngu, yendo noore soboyeroyi,
ero, kowuri ye ma yunowooto. Kini, noore Mande Keta Mesarango,
nga yeno wesiyoro ero, ko, suwooyi sano nguya, no kandenembo ko
yanggango tero, noorengo oowari yoweroyimboro tewono. Ndadiro
nguro, noore kowuri ye yunoweroyi nguya kini.

10 Ye kuri ingootenggoku, ngu Anut nguya ngandiro ingoote. Noore
ye Krayisro nowoondoyemo hamoo teyingo, simoo bare kewooroyemo
oruwootoku, nguno noore muri kundingiyi, nenengo nangge tero, oo
biyomi gura yeno ma teyingo. 11-12 Ye ingootenggo. Merako ngano,
awaye gurado enengo simoongo gome soboyerooteku, ngundiro nangge,
noorendo yeno nguya, ngundiro teyingo. Ngu ngandiro. Noorendo
yengo ingonduduye yokutuwooro, nowoondoye yanggango yunoro,
eririyerootetoku ngu, Anutdo muringga, ingooteku ngundiya teyi, ero,
nguro yeno yootunoro eteto. Ndadiro nguro, yengo nowoondoyemo
hamoo teyingongga, Anutro ingootenggoku, ngu yanggango oorengo teya
oriyi. Ye ngundiro oodoyi, asa, Anutro endeningga, enengo simoo bare
soboyerooteku, nguro duridarinidodoga, nguno uwero negoyerowoku,
nguno uwanggo.

Kristen Oni Ene Komo Yanggango Dikaya, Kowuri Koorowooyi

13 Ye Anutro Mande Keta Mesarango ngu noorendo etooye, ye
ngu ingoro, nowoondoyemo hamoo tewonggoku, ngu ye kuri
ingootenggo. Ngu mandega ingowonggoku ngu, ye oniro mande, ero
ma ingoyingo. Kini, yendo ngu Anutro mande hamoo oorengo, ngu ero
ingoyingo. Ngundiro nguro, hamoo mande, ngu Yuka Kundingiyimbo
nowoondoyemo ko tetoni, ngunonggo engge gome oorengo
tunooteyingo. No ngu kenoro, nguro suwooyi sano Anutro esosootero,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yemboongerorooteno. 14 Ye Kristen dobookurine, Kristen oni simoo
bare Yisas Krayisro nowoondoyemo hamoo teyingo, Yudiya merako
oorootenggoku, nguno kowuri tunooteyingo, ngundiro yeno nguya,
tunootete. Ene Yisasro nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguro Yuda merako
oni gidaregado, kowuri gura gura ene yunootoyi, koorowooyingo.
Ngundiro nangge, ataga, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo,
nguro Tesalonayika endemo oni, ngundo kowuri urungga ye nguya,
yunootoyi, koorowootenggo. 15 Yo, kurimi, Yudiya merako, Yuda onindo,
noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas, ko, Anutro ingondudu
eyingo oni oowooyingga nguya, yureyi kumooyingo. Ene ngundiro
muri biyomi ngu tero, ngunonggo noore nguya, oweyerootoyi sayingo.
Enendo oni bidodoboya, mundi mundi tero oodoyi, Anutdo enengo
muriyengga nguro ma ingooteku ngu! 16 Ene oni sowe gidarega Anutro
Mande Keta Mesarango, nga ma ingowero, ero ingootenggo. Ngundiro
nguro, noorendo saro, Yisasro Mande Keta Mesarango, nga wesiyoro
eweroyi oorenani goodootenggo. Ndadiro nguro, enendo ngu ngandiro
ingootenggo. Oni sowe gidarega, ngundo Yisasro nowoondoyemo hamoo
ma tewero, ero ingootenggo. Ene ngu muri biyomingga, ngu tero oodoyi,
nguro enengo weti mbumbuwaye urungga oorengo ooretoni, nguro
Anutro sanggirini urungga oorengo, kuri eneno tunooteyingo.

Polndo Ngu Tesalonayika Oni Ngu Yeyoweroyimboro Hahangeyingo

17 Ye Kristen dobookurine, Yuda onindo ye kewooroyemo, ngunonggo
noore oweyerootoyi sawooto. Ene noorendo, ye ngu ma kabeyerooteto.
Kini, suwooyi sano noorengo ingondudunanimo, ngu sodedo yeno
ko omburo, yeyowero hahangero oorooteto. Ene Setando, noorengo
oorenani goodooyunoote. 18 Yo, hamoo, naru urungga nguno, noore
yeno ko ombuwero ingooteto. No Pol, nondo nguya, yeno omburo
yeyoweroyimboro ingooteno. Ene Setando noorengo oore suwooyi sano
ukingoro ooroote. 19-20 Kootuyisina, Oo Bidodo Simburi Simbunani,
Yisas Krayis, ko omburo noore yoyoweroyi, naruno nguno, noore ndawu
ooga ngu sobowooro, oni oni tewato? Ndawu ooga ngu noorendo kongga
tewootoku nguro uriyi? Ye Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo
oni Tesalonayikano oorootenggoku ngu, ye ngu noorengo uriyi! Yo,
hamoo, ye nooreya Yisasno dikawatoku nguno ngu, yendo ngu noorengo
duridarinani, ko, yendo ngu noorengo oni oni teyingo urungga!

Polndo Timooti Soweyootoni, Tesalonayikano Oorowuyingo

3 1-3 Asa, ye Kristen dobookurine, noore yengo nowoondoye hamoo
teyingo, nguro enggeni naru pirungga ma ingoro, nguro noore
mandeni ingowero hahangewooto. Ngundiro nguro, noore Atens endemo
ootooro, ngunonggo noore Timooti sureyootooye yeno oorowuwo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Timooti ngu Anutro ko oni, noorengo Kristen doboonani, ene nooreya
Krayisro Mande Keta Mesarango, oni simoo bareno wesiyoro eweroyi
oni nooreya ko teteto. Ene yeno oororo, ye hoorooweyerootoni,
nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggangododo tero, nguno yengo
nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu ma yokowanggo. Ndadiro nguro,
ye kuri ingowonggo. Noorendo yeno ewootoku ngu, noore Yisasro
nowoondonanimo hamoo tetooye, nguro mundi onindo, noore kowuri
yunootoyi, koorowooro oruwato, ero etooye, ingoyingo. 4 Yo, hamoo,
ye kuri ingoyingo. Kuri, noore ye kewooroyemo ootooro, nguno noore
Yisasro Mande Keta Mesarango, wesiyoro etooye, nguro mbumbuwadodo
onindo kootunanisina mande ero, kowuri gura gura yunootoyi,
noore yeno mande ngundiro ewootoku, ataga oo ngundiro tunootete.
5 Ngundiro nguro, no Timooti soweyootoowe, oorowuwoku ngu, nguro
damoni ngandiro. No yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu
ingoweroyimboro. No nowoondone kowuri ingowonoku ngu, Setando, ye
towooyeroro, ganayeroro yowoosooro, enengo oore biyomingga, nguno
yoyewakuro, nguro kowuri ingowono. Ene ngundiro tetoni ngu, asa,
noore yeno ko yanggango tewootoku, ngu kingo kinitewa.

Timootindo Mande Gome Yoro, Polno Ko Ombuyingo, Nguro Mande

6 Gome oorengo! Ataga Timooti ko omburo, yengo nowoondoyemo
hamoo teyingo, nguro mande gome etoni, ingooteto. Yengo nowoondoye
hamoo teyingo, ngu yanggango yero, Kristen dobookuriye bidodo
nowoondoye yunootenggoku, nguro etoni ingooteto. Ene ngandiro ero,
ye noore ingondudu yeroro, nowoondoye noorengo gome tero, ye noore
yeyowero, hahangetenggo. Noore nguya, ye yeyowero, hahangeteto.
7 Ngundiro nguro, ye Kristen dobookurine, noore yengo mande gome
ingootooye, ngundo yengo nowoondoye hamoo teyingo, ngu yanggango
oodoni, nguro ngu, ngundo noore nowoondonanimo hamoo teyingo,
yanggango teyunoote. Ngu mandega, ngundo ngu, noorendo kowuri
koorowootetoku, nguno gome hoorooweyeroote. 8 Ataga noore ingooteto.
Yendo Oo Bidodo Simburi, nguro nowoondoyemo hamoo teyingo,
ngu yanggango oodoyi, ngunonggo noorengo nowoondonani hamoo
teyingongga ngu nguya yanggango teyunoote. 9 Nguro ngu, Anutro
doongeyimo, noore yengo oni oni terorooteto. Ngundiro tero, noore
suwooyi sano, yengo Anutno esosootero yemboongerorooteto. 10 Yo,
naru bidodomo yemboongetetokuno, noore nowoondonani bidodomo, ye
yeyoweroyimboro yemboongero oorooteto. Noore ye kewooroyemo ko
ootooro ngu, asa, noore mete yengo nowoondoye hamoo teyingo, ngu
yanggango teyunowato.

11 O Awa Anut, ko, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas,
nondo enengo ngandiro yemboongeteno. Gedo noorengo oore, eneno

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorowuweroyi ngu yeyunootoyi, noore mete eneno oorowuwato.
12 Oo Bidodo Simburi Simbunani, gedo ene nowoondoye yeyi, Kristen
simoo bare, ngu enengo kewooroyemo, ko, oni gidarega bidodo nguya,
nowoondoye ebe ino ino tewanggo. Gengombo ngu muringga, ngu
tetooga, ngundo yeningga, eneno nguya urungga oorengo tunooteya
orini. Gedo ene hoorooweyerootooga, enendo Kristen dobooyi, ko,
simoo bare gidarega nguya, newende inoni, noorendo nowoondonani
ene yunootetoku, ngundiya teyi. 13 O Awa Anut, ge enengo nowoondoye
yega, yanggango yetoningga, ngunonggo ene mete, ge doongenggemo,
kundingiyi oorengo tero, nguno biyomi gura, eneno ma oruwa. Ngundiro
hoorooweyerootoyi oodoyi, nguno gengo Nangongge Oo Bidodo Simburi,
Yisas, ngundo enengo keyimo, oni ngudodo ombuyingo naruyemo nguno,
yanggango dikawanggo. Nguro no geno yemboongeteno.

Anut Doongeyimo Nenengo Endeyoweroyi, Nguro Mande

4 1 Ye Kristen dobookurine, nga so uyingga ngaro mande wenga
ngandiro. Anutdo muri gome yendo teyi, ero ingooteku, ngu
nondo etuyerowonoku, ngu ataga ye keyootenggo. Ngu gome oorengo.
Ene noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas oowooyimo, no
yengo ngguyinggayi tero, nguro sumoo mamanayerootetoku, ye komo
kootuyisina nguya, naru bidodomo, ngundiya nangge keyoya tetoyiga,
ngu ooroya yeningga, urungga tunooteya oriyi.
2 Ye kuri ingootenggo. Noorendo mande etuyeroro yunowootoku ngu,
Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas, nguro yanggangonimo, oowooyimo
nguya yunowooto.
3 Anutro ingondudunimo ngu, ye komo ngandiro muri ngu teyi,
ero ingoote. Ye bidodo komo muri kundingiyi oorengo, ngu nangge
keyoyi. Ye bidodo sebobarese buribari teweroyi muri biyomingga,
ngu ma keyowero. 4 Ye bidodo komo ingonduduye, nowoondoye,
gome sobowooya, ngunonggo baresumooyemboya muri gome, Anutdo
nguro ingooteku, ngu teya, kundingiyi oriyi. 5 Ye simoo, oniro bare
gura ma kenomayingowero. Ngundiro nangge, ye bare nguya, simoo
gura ma kenomayingowero, Anut watayi kini, onindo tetenggoku,
ngundiro ma tewero. 6 Ye komo dobookuriye ganayeroro, nguro oo
gura ma yomburiyowero. Ye ngundiro tewanggoku ngu, asa, Oo
Bidodo Simburiga, ngundo kowuri urungga oorengo, ye gumi yunowa.
Nguro noorendo yeno mandega kuri eyingongga, nguro ingonda teyi!
7 Ndadiro nguro, Anutdo noore sebobarese muri biyomi ngu keyoyi,
ero ma negoyeroyingo. Kini, Anutdo nooreya muri nenengo kundingiyi
oorengo, ngu keyoyi, ero negoyeroyingo. 8 Ngundiro nguro, oni ene nga
mandega, nga etuyerowonoku, ngu kootu inoro yokowaku ngu, asa, ene
oniro mande ngu ma kootu inowa. Kini, ene Anutro mande kootu inowa.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yo, hamoo, Anut enengo Yuka Kundingiyi, oniro ingonduduyemo yero inoyingo, ngu ene kootu inoote.

Noore Komo Muri Nenengo Nguno Ko Tewato

9 Yo, Anut enengombo oni nowoondoye yunoweroyi muringga, ngu kuri etuyerowo. Ngundiro nguro, no nguro mande gura ma nakangowano.
10 Hamoo oorengo, ye Masedoniya merako oni Kristen simoo bare bidodo ngu nowoondoye yunootenggo. Nguro ngu, no ye nowoondoye ko yokutuwootoowega, ye komo ngu muringga, tetoyiga urungga yeni, ero nguro eririyerooteno. 11 Ye komo yengo koye, nguno nowoondoye yeya, nguno imakeyingo muringga nguno yengo ko ngu teya oriyi. Ye komo yengo kandeyebo ko ngu tewanggoku, ngundo yengo hoorooweyerowa. No mande ngundiro ero, ye etuyerowono. 12 Ye ngundiro tewanggoku ngu, asa, ye oo guraro ma wenonowanggo. Ngundiro tetoyi ngu, asa, oni Anutro mande ma keyootenggoku, ngundo yengo muri gomengga, ngu kenoro, nowoondoyemonggo, yengo bingamiye okoowanggo.

Kristen Oni Simoo Bare Kumooro Ko Ootoogeweroyi, Nguro Mande

13 Ye Kristen dobookurine, no yendo gome ingoyi, ero ingootenoku ngu, ndawu ooga Kristen oni kumooyingomo, nguno tunootewa. Ye nguro nowoondoyemo buribari ingowero ngu, oni Anutro nowoondoyemo hamoo kini, ngundo kowuri ingootenggoku, ngundiro ma tewero, ero ingooteno. 14 Noore ngu, Yisas merenonggo ko yokutuwootoni, keta ootoogeyingo, nguro nowoondonani hamoo teni. Ngundiro nguro, noore ingooteto. Yisasro yanggangonimo, Anutdo Kristen oni kuri kumooyingo, ngu yokutuyerootoni, ootoogero, Yisasdodo ko ombuwanggo.
15 Anutro mandeni ngu, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo ngandiro ero etuyeroyingo. Kootuyisina, Yisas ko ombuteku narunimo, noore Kristen keta oorootetoku, ngundo Kristen oni kuri kumooyingo, ngu koreteyunoro ma oorowuwato. Kini, Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo oni kuri kumooyingo, ngundo koretero, Yisasno oorowutoyi, asa, noore nowoondonani hamoo teyingo, simoo bare keta oorootetoku, ngu nguya kootu ene keyeroro oororo, eneya yowuruwoowato. 16 Yo, hamoo oorengo, Anutro sambono Engel oni koreteyingongga, Anutdo ene mande inootoni, ngunonggo ene meno yanggango ero, Anutro unggu uwoowa. Ene ngguyi urungga utoni ngu, asa, ngu naruno, Oo Bidodo Simburi Simbunani, enengombo sambo ende yokoro, ko ombuwa. Ngu naruno, Krayisro oni kuri kumooyingo, ngundo koretero ko ootoogewanggo. 17 Ngundiro ootoogetoyi ngu, asa, noore Kristen oni keta oorootetoku, ngu naruno nguno, Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo noore ko Kristen simoo bare kuri kumooyingo nguya, yoyootoni, eneya sambono goboore musiyomo yowuruwoowato.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ngundiro yowuruwooro, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani nguya,
sugi sugi oruwato. 18 Arisa, nga mandega ngando, ye komo Kristen
dobookuriye nowoondoye yanggango yunootoyi, nguno ene ngundiro
kowuri, nguro ingonduduye urungga ma tewanggo.

Noore Komo Oo Bidodo Simburi Simbunani Ko Ombuweroyi, Nguro Sobowooro Oruwato

5 1-2 Ye Kristen dobookurine, no yengo so uyi nakangoro, Yisas ko
ombuweroyi, nguro naru, kowooyingo naru nguro mandeni ma
etoowe ingowanggo. Ndadiro nguro, ye kuri ingootenggo. Ye yakaka
onindo suwoono torige mayeweroyi nguro naru ma ingootenggoku,
ngundiro nangge, Oo Bidodo Simburi Simbunani, ko ombuweroyi naru
nguya, ye ma ingootenggo. 3 Ngu naruno, oni simoo bare ngandiro ero
ingootenggo. Nga naru gome oorengo, noore gome bibitetetoku nga, ero,
ingoro oorootenggo. Ngu narunggano nguno, sodedomangge kowuri
urungga oorengo omburo yomburiyerowa. Yo, ngundiro kowuringga, ngu
omburo, baredo simoo bisiyowero naruno, koretero ogingo kowuri sodedo
ingootenggoku, ngundiro nangge, kowuri ogingongga sodedo ombuteku,
ngu hamoo oorengo, dagaweroyi kini. 4 Ye Kristen dobookurine, ye ngu
oni Setanro ooreriko oorootenggoku, ngundiro ma oorootenggo. Nguro
ngu, narungga ngu, yeno sodedo tunooteweroyi, ngu yakaka onindo yeno
tunootetoyi, soriyokootenggoku, ngundiro ma tunootewa. 5 Ye Yisasro
nowoondoyemo hamoo teyingo oni, ye Yisasro murini keyootenggoku
ngu, ye enengo soru himimo endeyoro, yengo ko gome ngu ogisano
tetenggo. Ngundiro nguro, ye muri biyomi gura gura suwoono mera
kombiteyingomo tetenggoku, ngu ma tewero. 6 Nguro ngu, noore oni
simoo bare nowoondoyemo hamoo ma tero, gaboye wetorootenggoku,
ngundiro ma tewato. Kini, noore komo noorengo endeyoyingo gome
sobowooro, Yisasdo ko omburo yoyoweroyi, nguro hahangero,
yanggango doongedoongoodoongo tero, sobowooro oruwato. 7 Noore
kuri ingooteto. Oni nowoondoyemo hamoo ma tetenggoku ngu, enengo
gaboye ngu oni suwoono werootenggoku, ngundiro wetorootenggo. Yo,
ngu oni ngu, ene sono kowoo yanggango (Biya) netenggoku muringga,
nguno ootooro, ko, muri biyomi gura gura oowooyingga nguya tero
oorootenggo. 8 Ene noore Yisasno nowoondonani hamoo teyingo
oni ngu, noore Yisasro murinimo endeyootetoku ngu, noore ngu oni
biyomi ngundiro kini. Kini, nowoondonani hamoo teyingo, ngundo
hoorooweyerootoni, nguno noorengo endeyoyingo gome sobowooro,
dobookurinani nowoondonani yunootooye, ngundo nowoondonani
yanggango yunoyingo. Nguro ngu, Setando towooyerooteku naruno,
noore kuri meyero oorootetokuro, nguro Setando noore ma yoyowa. Ngu
ngandiro: noore koondimu yanggango urungga, ebe ureweroyimu moore.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Noore Anut sobowootooye, omburo ko yoyoweroyi muringga, ngundo
ingondudunani tomoku yanggangonggado tabanani doobengooteku,
ngundiro doobengootoni, nguro noore ma yomburiyerowa. 9 Yo, Anutdo
nooreya, enengo sanggiriningga ngu yoyi, ero ma roogoyerowo. Kini,
ene Yisas Krayis, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, noore
nguro rogo tetoni, ngundo omburo, noore eneno nowoondonani hamoo
teyingongga, ngu ko yoyowa. 10 Noore Yisasno nowoondonani hamoo
teyingo oni, kuri kumooyingomu, ngundi, keta oorootetoku nga,
Yisasdo hoorooweyerowero kumooyingo. Ngundiro nguro, noore eneya
suwooyi sano keta oruwato. 11 Arisa, ye komo nga mande gomengga, nga
dobookuriye bidodomo wesiyoya eya, enengo nowoondoye yanggango
teyunoya, ko, nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango teyunoyi.
Yendo ataga ingoro tetenggoku, ngundiya teya soweyoyi.

Ye Komo Anutdo Muri Gomemu Ingooteku, Ngu Keyoyi

12 Ye Kristen dobookurinani, noorendo yeno ngguyinggayi tero,
sumoo sumoo eteto. Ye komo yengo Kristen tabango oni kewooroyemo,
ko yanggango tero, hoorooweyeroro, yengo endeyoyingo ngu
yooneneyerootenggoku, nguro ye enengo oowooye bingamiye okooro,
enengo mandeye ngu keyoyi. Ndadiro nguro, noorengo Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ngundo yengo Kristen tabango oni rogo teyunowo.
13 Yo, ene ye hoorooweyeroro, ko yanggango tetenggoku ngu, ye nguro
komo nowoondoye yunoya, nguro oowooye bingami okooyi. Ye bidodo
komo simoo bare kewooroyemo, nguno nowoondoye imakeyingo
muringgano, nguno oriyi.

14 Ye Kristen dobookurinani, noore yeno mande yanggango eteto. Ye
komo oni ko tewero surekinikini tetenggoku, nguro endeyoyingo, ngu
yooneneyeroyi. Oni sosoretenggoku, ngu hoorooweyeroya, nowoondoye
yanggango teyunoyi. Oni Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo ngu
yanggango kini, ngu ye nowoondoye yanggango teyunoyi. Ye komo oni
bidodomo, imakeyingo muri nangge eneno teyi.

15 Onindo muri biyomi yeno tetoyi ngu, yebana nguro biyomi, ngu
gumi ma tewero. Kini, yendo muri gome, ngu nangge eneno teyi. Yo,
naru bidodomo, ye komo Kristen dobookuriye, simoo bare songomo
nguya, nowoondoye yunoya, muri nenengo ngu eneno ko yanggango teyi.

16-18 Ye komo suwooyi sano, oni oni teweroyi muri ngu teyi. Ye komo
naru bidodomo, Anutno yemboongeyariyi. Ye komo oo biyomi, ko,
gomemu yeno tunooteteku, ngu bidodoboro Anutno esosooteyariyi. Ye
ngu Krayis Yisasro oni simoo bare, Anutdo ngundiro muri ngu teyi, ero
ingoote.

19 Ye Yuka Kundingiyimboro koni, oni kewooroyemo oorooteku, ngu
ma gosiyowero. 20 Onindo Anutro Mande Keta Mesarango yeno wesiyoro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ero, ngundi, Anutdo oni nowoondoye sanggawero ingonduduyemo
mande gidega nguya, yunootoni, ngu wesiyoro etoyi ngu, asa, ye Anutro
mande ngu ma kootu inowero. 21-22 Ye komo mande oo bidodo yeno
tunootetenggoku, ngu gome wirikoya, oo gome Anutnonggo ombuteku
ngu, ngu nangge teya, oo biyomi muri gura gura ngu bidodo andangeya
yokoyi.

23 Nguro ngu, nondo Anutno yengo ngandiro yemboongeteno. O
Anut, gedo nowoondoge imakeweroyi, nguro simburi. Ngundiro nguro,
gedo ene yoyega, ene kundingiyi oorengo tunootewanggo. O Anut,
gedo enengo ingonduduye nowoondoye ngu bidodo gome soboyeroya,
hoorooweyerootooga, enengo endeyoyingo muriye, ngu bidodo
kundingiyi oriyi. Ene ngundiro tetoyi ngu, asa, gengo nangongge,
Yisas Krayis, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo ene ko
yoyowero, ombutekuno ngu, asa, enengo endeyoyingomo, ge oo biyomi
gura ene bungomo ma kenowa, ero yemboongeteno. 24 Yo, Anutdo ye
enengo simoongo tunooteyi, ero negoyerowoku, nguro hamoo oorengo,
yeno oo bidodo tewero, gosiyowoku, ngu hamoo teyunowa.

25 Ye Kristen dobookurinani, ye komo Anutno yemboongetoyi, ngundo
noore mete hoorooweyeroro, yanggango yunowa.

26 Ye Kristen dobookuriye, yeyoya ngu, asa, ye eneya oni oni teya,
kandeye dowooyi.

27 No Oo Bidodo Simburi Simbunani oowooyimonggo, no yeno mande
yanggango eteno. Ye komo nga so uyingga nga, Kristen dobookuriye
bidodomo kandangetoyiga, ingoyi.

28 No Anutno yengo yemboongeteno. O Anut, gedo yoyega, noorengo
Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayisro sumangeni, ngundo eneya
oruwa, ero yemboongeteno. Ngu hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 Tesalonayika

Polndo So Uyi Erayayiga Tesalonayika Oni, Nguro Nakangoyingo

2 Tesalonayikaro Mande Tabango

Pol ngu Korindno oruwoku, ngu naruno nguno, ene so uyi erayaga nga nakangoro, Tesalonayika oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro soweyoyingo. Pol, ene mande ngandiro ingoyingo. Tesalonayika oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu gidegado Yisas ko ombuweroyi, nguro ingootoyi, nowoondoyemo hamoo teyinoyingoku, ngundo nowoondoye eraya eraya teyingo. Ngu oni sowengga ngundo ingonduduye buribari yoro, ngundiro ingowonggo. Yisas ngu, ene kuri ombuwoku, ngu ero ingoro, ngu oni simoo bare, ngu kingo oorootenggo. Nga so uyinggano ngano ngu, Polndo ngu mundi oni ngu gura keyowanggo ero, nguro Anutya mundi tero, ko omburo, godange ero, enendo ngu oni simoo bare oowooyingga oorengo yowoosooro, weti mbumbuwano uro, ko oo gidarega nguya keyowonggo. Hamoo oni urungga oorengo, Yisas Krayis, ngu ko omburo, wirikoyeroro, oni simoo bare biyomi ngu yomburibariyerowa. Polndo ngu mande yanggango yunoro, nguro gome ingoro, enengo muri biyomi ngu, yokoya, yowoorengoya, gome nenengo tunooteyi. Oni simoo bare metemi, enengo muriye ngu metemi tunooteyi.

Nga bukgano ngano ngu, mande gumi gumi ngu ngandiro ooroote:

Polro kambayeroyingo mande. 1:1-2.
Anutno esosootero, nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango teyunoro, ko, oo gidega ngu oni simoo bare onendo eneya mundi tetenggoku, nguno tunooteweroyi, nguro eyingo. 1:3-12.
Ngu oninggano nguno mande etoyiga, ingoni, ngundo ngu, Anutya hamoo mundi tewa. Ngundiro nguro, Yisas ko ombuweroyiga, nguro mande eneno eyi. 2:1-17.
Mande yanggango, ko gome teweroyi, nguro eyingo. 3:1-15.
Kambayeroro okeyi, ero eyingo. 3:16-18.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 1 No Polndo nga so uyingga, nga nakangootoowe, Sayilas,
Timooti, ngundo hooroowenerootori, ye Tesalonayika yowuruno
oorootenggoku, nguro soweyoyunooteto. Yo, no nga so uyingga nga, ye
noorengo Awanani Anut, ko, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani,
Yisas Krayisno, nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare, nguro
nakangoyunooteno.
2 Noorengo Awanani Anut, ko, noorengo Oo Bidodo Simburi
Simbunani, Yisas Krayis, noorendo geno enengo yemboongetooye, gedo
gengo sumangengge, nowoondoge imakeyingo muringga, ngu eneno yeyi
ombuwa.

Tesalonayika Kristen Oni, Kowuri Koorowooyingo

3 Ye Kristen dobookurinani, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo,
ngu yanggango oorengo yero, ko, Kristen dobookuriye nowoondoye
yunoweroyi muringga, ngu songo songomo urungga oorengo yeyi,
ero, nguro noore komo naru bidodomo Anutno yengo esosootero
yemboongeteto. 4 Ene ye Yisasno nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguro
Tesalonayika merako oni gidaregado, ye kowuri gura gura ogingo nguya
yunoyingo. Ene ye yunootoyi, ene yengo nowoondoyemo hamoo teyingo,
ngu yanggango dowooro, ngunonggo kingo kowuri ogingo yunootoyi,
ngu yanggango koorowooro dikatenggo. Ngundiro nguro, noore yengo
muriye gome, ngu Kristen yowuru ende gidaregano ngu wesiyoro etooye,
ene ngu ingoro, ngunonggo, enengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu
yanggango teyunoyingo, ero eteto.

Anutdo Noore Muri Nenengo, Nguno Wirikoyerowa

5 Yo, ye Krayis oowooyimo, ngu kowuri koorowootoyi, ngundo yoyeni,
nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango oorengo tunootetenggo.
Ngungga, nguro nangge, ye tunoo etuyerootoyi, Anutdo enengo murini
ye wirikoyeroweroyi ngu nenengo oorengo. Yo, Anutdo ngu kowuri
ngu yokootoni, yeno omburo, ngundo yanggango yunoyingo. Ngundiro
nguro, ye mete Anutro endeningga, enengo simoo bare soboyerooteku,
nguno uro oruwanggo. 6 Yo, Anut ngu Kundingiyi oorengo, nguro ene oni
bidodoboro muriye wirikoyeroweroyi nguro rogo guranangge. Ngundiro
nguro, ene oni kondibo muri biyomi yeno tewonggoku, nguro ogingo
urungga gumi yunowa. 7 Yo, hamoo, oni kowuri ye yunootenggoku
ngu, Anutdo ngu wendangero, kowuri gumi urungga ene yunowa. Ye
kowuri oorengo koorowoowonggoku, nguro Anutdo ye, noore nguya,
kengeweroyi gomemu yunowa. Noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani,
Yisas, ko enengo sambono Engel oni yanggangododomu, ngu sambo
ende yokoro, mera ngano, noorengo doongenanimo tunoo oorengo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ombuwanggo. Yo, ngu naruno, Yisasdo de soru urungga oorengo nguno
ombuwa. 8 Ngu naruno, oni ene Anutno nowoondoyemo hamoo ma tero,
noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisasro Mande Keta Mesarango,
ngu ma keyootenggoku ngu, asa, Anutdo, nguro uri biyomi urungga,
yunowa. 9 Yo, hamoo, ngundiro oni ngu, Anutdo soweyerootoni, Setanro
ende biyomi de nombo ma kumooweroyingga, nguno uro, sugi sugi
oruwa. Yo, Anutdo enengo oore ngu goodootoni, nguro ene Anutno
ko ma omburo, Anutro duridarini yanggangonidodo, ngu kenoweroyi
ereremo kini. 10 Anutdo kuri naru rogo tewoku nguno, Oo Bidodo
Simburi Simbunani duridarinidodo, ko ombuteku naruno, Anutro simoo
bare bidodo Yisasno nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngu kenoro,
soriyokoro, nguno ngu, ene oowooyi bingami oorengo, ero okoowanggo.
Yo, hamoo, ye nondo Anutro mandeni ye kewooroyemo ewonoku, ngu
nowoondoyemo hamoo tewonggoku, nguro ye nguya ngu oni nguno
yowuruwooro, Anut oowooyi bingami ero okoororuwanggo.
11 Nga mandega ngaro damoni, nondo Anutno yengo
yemboongerodoowe, Anutdo yanggangonidodo, ene mete ye
hoorooweyeroro yoyeni, oo muri gomengga teyi, ero negoyerowoku, ko,
yengo nowoondoye hamoomonggo, Anutdo ingooteku nguya, ye mete
bidodo tewanggo. 12 Noore ngu Anutno yengo yemboongetetoku, nguro
muringga ngu ngandiro. Simoo bare yengo oo gome tetenggoku ngu
kenoro, nguro ene, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas, ngu suwooyi
sano oowooyi bingami okooyariyi. Nguno ngu, Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ngundo yengo oowooye bingamiye nguya, ero okoororuwa.
Noorengo Anut, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayisro
sumangeni, ngundo oo bidodo yeno yeni tunootemukowa.

Anutro Mamana Mande Toongooyingo Oni

2 1 Ye Kristen dobookurine, noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani,
Yisas Krayis, ko ombuwakuno, noore eneya yowuruwooweroyi,
nguro no yeno ngguyinggayi tero, sumoo etenoku nga, ngu ye nga
mandega ngaro ingonda teyi! 2 Oni gidaregado noorengo, Oo Bidodo
Simburi Simbunani, ko ombuweroyi naru kuri tunooteteku nga, ero
ganayeroro ngu, yeno mande ngandiro yunoro, nguro ene yeno ero, Anut
enengombo nga mandega, nga noore yunoro ero; ngundi, Polndo nga so
uyingga nakangootoni, noorendo yeno wesiyoro yunooteto, ero eyingo. Ye
ngundiro mande ngu ingoro, nguro soriyokoro, nowoondoyemo hamoo ma
tewero. Hamoo oorengo kini. 3 Ye oni gura yoyokootoyi, ngundo ngundiro
towootowoo, nguno ma ganayerowero. Kootuyisina, Yisas noore Kristen
oni simoo bare, nguro ko ombuweroyi, naruwo ngu ma tunooteyingomo,
ngu koretero oo ururu eraya tunootewari. Ngu ngandiro. Koretero ngu
oni oowooyingga tunootero, winda winda tero, Anut kootu inowanggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ngundiro kootu yunootoyi, ko, ngu naruno ngu, Setanro oni oowooyi,
Anutro Mamana Mande Toongooyingo oni nguya, tunootewa. Ngu oningga
ngu kootuyisina, Setanro ende biyomi de nombo ma kumooweroyi, nguno
uro oonootewa. 4 Anutro Mamana Mande Toongooyingo oni, ngundo
oni simoo bare godange anut, ko, simoo bare Anutno yambo mande
tetenggoku, nguya mundi oorengo tewa. Ndadiro nguro, ene enengo
oowooyi bingami nangge, ero okooro, simoo bare bidodo eneno nangge
yambo mande teyi, ero ingowa. Ngundiro tero, kootuyisina, ene oororo,
Yudaro yowururo ya urungga, oowooyi Tembel, musiyo kundingiyi
oorengo nguno bibitero, ngandiro ewa. No nangge Anut oorengo, nguro ye
komo nono nangge yambo mande teyi, ero ganayerowa.

5 No kuri yeya ootooro, nguno nga mande nga no yeno ewono. Ye
ngu ma kabetewero. 6 Ene ataga, oo gurado Anutro Mamana Mande
Toongooyingo oni, nguro ombuweroyi oore goodooyinoote. Eme Anutdo
rogo tewoku naruno, enengo koni ngu yeni tunootewa. 7 Anutro mande
kootu ingoweroyi muringga, ataga, ngu kombiteyingo ko tero oorooteku,
ene kootuyisina, Anutdo oni biyomingga, nguro oore andangeyinootoni,
nguwoore enengo murini biyomingga, ngu hamoo yeni tunootewa. 8 Ngu
naruno, Anutro Mamana Mande Toongooyingo oni yanggangongga,
ngu hamoo tunootewa. Ene, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas,
kootuyisina, enengo duridarinidodo ko ombuteku naruno, nguno enengo
yukani, ngundo ngu oni biyomingga, ngu ureni kumoowa. 9-10 Yo, ndawu
narunggano, Anutro Mamana Mande Toongooyingo oni, yanggangongga
ombuteku naruno ngu, Setanro yanggangoni ngundo yeni tunootewa.
Ngundiro tunootero, ene godange sunggi gura gura tero, ko, muri
songo oorengo gura, onindo ma teweroyi ngu tewa. Ngundiro tero,
nguno godange mande muri biyomi urungga tero, nguno oni Anutro
mandeni kootu inootenggoku, ngu ganayeroro yoyowa. Ndadiro nguro,
simoo bare, Anutdo yoyowero mande ewoku, ngu ingoro, yokoyingo.
Ngundiro nguro, ngu oni ngu ene Setanro endeni biyomingga, nguno
uro oonootewanggo. 11 Yo, ndadiro nguro, oni simoo bare, Anutro oore
ma keyowero ingootenggoku ngu, Anutdo enengo ingoyingoye ngu
tetoni, wenonowanggo. Ngundiro nguro, ene Anutro Mamana Mande
Toongooyingo oningga, nguro godange mandeni ngu ingoro, nguro ene
nowoondoye hamoo tewanggo. 12 Ngundiro nguro, ene Anutro mande
hamoo, ngu nowoondoyemo hamoo ma tero, ene muri biyomi nangge
keyoro, teweroyimboro ingoro, nguro oni oni tewanggo. Ngundiro muri
biyomi ngu tero oodoyi, wirikoyeroweroyi naruno, ene oonootewanggo.

Anutdo Ye Ko Yoyoweroyimboro Kuri Rogoyerowo

13 Ye Kristen dobookurine, Anutdo yengo gome ingootoni, nguro
yemboongewero naruno, noore komo Anutno yengo esosootero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yemboongerorooteto. Ndadiro nguro, Anutdo kurimi oorengo, ye ko yoyoweroyimboro rogoyeroyingo. Ye enengo hamoo mande, nguro nowoondoyemo hamoo tetoyi ngu, Yuka Kundingiyimbo, yengo nowoondoye ko muri biyomiye sonowootoni, ataga, ye enengo oorengo tunootero oorootenggo. 14 Yo, Anutdo, ye enengo Mande Keta Mesarango, no yeno wesiyoro ewonoku, nguro nowoondoyemo hamoo teyi, ero rogoyerowo. Anutdo ngundiro tero, nguno Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ngundo noore enengo duridarinimo oriyi, ero ingoote. 15 Ngundiro nguro, asa, ye Kristen dobookurine, ye nga mandega, nga gome ingoya, ma kabetewero! Yengo, Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo, nguno komo yanggango dikayi. Anutro mande bidodo so uyino, ko manggomo etuyerowonoku ngu, ye komo ngu bidodo oorengo gome keyoyi.

16 Noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ko, Awa Anut, ngundo noorengo gome oorengo ingooteri. Nguro ngu, enengo sumangeni, ngundo noorengo nowoondonani yeni, gome oruwa. Ene ngundiro tero, ene noore hoorooweyerootoni, nowoondonanimo hamoo tero, Anut sobowootooye, ngundo ene noore ko yoyowa. 17 Noore Anutno yemboongetooye, Anutdo yengo nowoondoye yeni, yanggango yetoni, ngunonggo ye hoorooweyerootoni, ye mande muri ngu bidodo gome nenengo keyoro tewanggo.

Ye Komo Anutdo Noore Hoorooweyeroni, Eya Yemboongeyi

3 1 Noro so uyinggano, mande wenga, no ngandiro mande, yeno ewero. Ye Kristen dobookurine, ye komo Anutno yemboongetoyiga, enendo noore hoorooweyeroro, ngunonggo, Oo Bidodo Simburi, nguro mandeni ngu mera bidodomo rogowooweroyi ngu yeno oororo tunootewoku, ngundiro eneno nguya tunootetoni, ngu keyowanggo. 2 Oni gidarega Anutro mande ingoro, ene nowoondoyemo hamoo, ma tetenggo. Nguro, no ye sumoo yunootoowe, ye komo Anutno yemboongetoyiga, Anutdo mbumbuwadodo oni muri biyomi oorengo tetenggoku, ngu ma yoyokootoni, ngundo noore yomburiyerowero.

3 Setando towooyerowero ingootekuno ngu, noorengo, Oo Bidodo Simburi, ngundo mete ye pawayeroro, yanggango yunootoni, nguno Setando ye ma yoyowa. Ndadiro nguro, noore kuri ingooteto. Oo Bidodo Anutdo tewero ewoku ngu, ene komo ngundiro temukowa. 4 Noore, Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguno nowoondonani hamoo tetetoku, enendo hoorooweyerootoni, nondo muri bidodo etuyerowonoku ngu, ataga tetenggoku, kootuyisina nguya, ngundiro tewanggo.

5 Noorendo Anutno yengo ngandiro yemboongeteto. Oo Bidodo Simburi Simbunani, gedo enengo ingonduduye yoonenengootoyi, nguno ngu, ene gedo gengo simoo barero, nowoondoyi teteku, muringgega ngu, ene

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguya, nguro gome ingowanggo. Nguno, ene Krayisno yanggango dikaro, kowuri koorowooyingo ngundiro, ene nguya, ngundiro koorowoowanggo, ero ingooteto. Hamoo.

Oni Bidodo Komo Ko Teyi

6 Ye dobookurine, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis oowooyimo, noore mande yanggango, yeno ngandiro eteto. Kristen dobooye gura ye kewooroyemo, nguno ene kingo bibitero ootooro, ngunonggo, noorendo mande yeno ewootoku, ngu ma keyoro, ko gura ma tetoningga ngu, asa, ye ngu oningga, ngu tanggeyimo ma oruwero. Ndadiro nguro, ene noorendo mande etuyerowootoku, ngu ma keyoyingo. 7 Noore ye kewooroyemo oruwootoku naruno ngu, noore ko tewero surenani, ma kini yeyingo. Kini, noorengo murinaningga, ngu ye kuri ingowonggo. Nguro ngu, ye komo ngundiya, keyoya ko teyi. 8 Yo, hamoo oorengo, noore ye kewooroyemo oruwootokuno, suwooyi sano ko yanggango tero, digi beye yoro, noorengo oowari uriyoro neroruwooto. Noore yeno oowari kingo yoro, ma neyingo. Kini, noore ngu kongga tewootoku, nguro ye kowuri yunowero ma ingoyingo. 9 Ngu hamoo, Anutro ko oni ngu Kristen simoo bare kandeyemonggo, oowari yoweroyi ngu Anutro mamana mandeno ooroote. Ene noorendo yeno oo nguro ma kira eyingo. Kini, noore ngu muringgano ko tewootoku ngu, oo gabogaboyi ngundiro nangge etuyerowootoku, ye ngu kenoya, ngundiya teyi.

10 Noore kuri ye kewooroyemo oruwootoku nguno, noore yeno mamana mande ngandiro ewooto. Oni gura ene ko gura ma tetoni ngu, asa, ene oowari ma newa, ero eyingo.

11 Ene noore yengo mande binga ingowootoku ngu, oni gidarega, ye kewooroyemo oorootenggoku, ene ko ma tero, kingo oorootenggo. Nguro ngu, ene oni songomboro ko, nguro mande mande oowooyingga kingo tero, oorootenggo. Ene oni songomboro ko, ngu enengo oo kini. 12 Ngundiro nguro, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis oowooyimo, noore mande yanggango, ye yunooteto. Oni ngu, ene komo enengo endeyoyingo gome sobowooya, enengo baresumooye ko simooye nguya ko yanggango teya, ngunonggo oowari yoya neyi.

13 Nguro ngu, ye Kristen dobookurine, ye komo muri gome nenengo, ngu tewero ma sureye kiniyewero. 14 Oni gura ye kewooroyemo nguno, ene noorengo mande so uyimo nakangootetoku, nga ma keyootoningga ngu, asa, ye ngu, oningga, ngu gome kenoya, ye ngu tanggeyemo ma oruwero. Nguno ngu, enengombo muri biyomi tewoku nguro oyimo yowa. 15 Ene noorendo ngu ngandiro ma eteto. Yendo ngu oningga, nguya mundi oni ngundiro teyi, ero ma eteto. Kini, ene yengo dobooye, nguro ye ene mamanangoya mande gome inoro hooroowetoyi, ene nguno yanggango yoro, muri nenengo oorengo ngu tewa.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Mande Wenga

16 Oo Bidodo Simburi Simbunani, enengombo nangge, nowoondoye imakeyingo muringga, nguro simburi. Nondo Anutno yemboongetoowe, ene ye suwooyi sano oo bidodoboro nowoondoye imakeyingo muringga, ngu yunowa. Nondo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguno yemboongetoowe, ene yeya suwooyi sano oruwanggo.
17 No Pol, nondo nangge, nenengo kandenembo kambayeroyingo mande, nga yengo nakangooteno. Nga ngu nenengombo so uyi bidodo nakangootenoku, nguno ngu, noro sunggiyi, ngu ngandiro nakangooteno.
18 No Anutno yengo yemboongetoowe, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, nguro sumangeni ngu ye bidodoboya orini. Ngu hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 Timooti

Polndo Timootiro So Uyi Koretero Nakangoyingo

1 Timootiro Mande Tabango

Timooti oningga ngu ene Esiya mera etenggoku, ngu gumisina ngunonggo mayeyingo. Enengo eweyi ngu ene Girik oni, ko, enengo nemi ngu Yuda bare. Polndo kootu endeyoyingongga, nguno ene Timooti nguya yootoni, ngundo Pol hooroowero, tero ngu, enengo ko gobooro oni tunootero endeyoweroyi, nguro rogo teyingo. (Aposel 16:1-3) Kootuyisina, Polndo ene Timootino ngu Epesasno nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare, ngu soboyeroni, ero rogowooyingo.

Nga so uyingga ngano ngu, Polndo Timootiya ingonda teni ero, mande eyingo. Ngu godange oni etuyeroyingo, ngundo nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare, ngu ma yomburiyerowero ero, yanggango teyunoyingo. Polndo ngu nowoondoyemo hamoo teyingo oni, nguro yambo mande teweroyi, nguro Timootino eyingo. Ene ngandiro nguya eyingo, tabango oniro muriye gomengga, nguno ene yambo mande komo teyi, ero eyingo. Polndo, ngu muri metemi ngu nangge, Timootindo yoni, ero eyingo. Ndadiro nguro, ene ngu Krayisro ko oni ngu nowoondoyemo hamoo teyingo simoo bare, ngu kewooroyemo ko teweroyi oni.

Nga so uyingga, ngaro mande gumi gumi ngu ngandiro.

Polndo ngu esoso mande eyingo, ngu ene Timooti yoro hooroowe weroyi, nguro eyingo. 1:1-2.
Etuyeroyingo mande nenengo, nguro mandeni. 1:3-20.
Yemboongeweroyi muri nguro mande, ko, simoo barero muriye gome nenengo nguro mande. 2:1-15.
Kristen simoo barero tabangoye, nguro muriye. 3:1-16.
Ingoweroyi mande, ngu Timooti ene komo enengo murini ngu gome sobowooya, enengo mandeni etuyeroyingo ngu nguya, gome sobowooni, ero eyingo. 4:1-16.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Timootiro koni nguro mande ingoni ero, ko nowoondoyemo hamoo teyingo simoo bare, ngundo gome hoorooweyeroya ko teni ero, mande eyingo. 5:1–6:21.

1 1 No Pol, no Aposel, Krayis Yisasro soweyeroyingo oni. Anutdo noore
ko yoyootoni, Krayis Yisas kenowero sobowootetoku, ngundo no
rogoneroro, enengo Aposel oni yootunonerowo.
2 Timooti, ge Krayisno nowoondogemo hamoo teyingo, nguro ge noro
nangone oorengo. Nondo nga nakayangga nga ngu, gengo nakangooteno.
Awa Anut, ko noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas Krayis,
enengo sumangeni, nowoondoyini, imakeyingoni ngu mete geya oriri.

Noore Mande Godange Ngu Bidodo Wongooye Uwa

3 No kuri Masedoniya oorowuwero yade oororo, ooreko geno etoowe,
ingoyingo, ngundiro nangge, ataga nguya no geno eteno. Ge komo Epesas
endemo nguno ootoo, ngunonggo oni gidaregado mande godange simoo
bareno ero etuyerootenggoku oni, ngu gedo mamanayeroya e. Ye komo
ngundiro godange mande ngu simoo bareno ma etuyerowero! Eyingo.
4 Yo, hamoo, ngu oni ngundo kingo mata gura gura suwooyi sano ero,
ko enengo osi sambayeboro oowooye nguro mande gumi gumi ero
woosooro etenggo. Ngundiro mande mande ngu etoyi, ngundo simoo
bare usowootoni, songo songo tero, nguno enengo nowoondoyemo hamoo
teyingo ngu yomburiyootenggo. Yo, ngundiro mandega ngundo oni simoo
bare ma hoorooweyerootoni, Anutro koni tetenggo. 5 Ene nondo, ataga
nga mamana mandega ge gunootenoku nga keyoro ngu, arisa, Anutro
mamana mande nowoondogemo oorooteku, ngundo ge oo biyomi gura
teyingo, ero ma ete. Nguno, ene Yisasro nowoondoye hamoo teyingo ngu
gome ingootenggo. Ngu mande muringga ngu bidodobo nowoondoye
yokutuwootoni, ene ngunonggo nowoondoyi teweroyi, muri gome ngu
tewanggo. 6 Nga etuyeroyingo oni godange ngando, ene muri nenengo
ngu yokoro, ene wenonoro kingo mande, nguno nowoondoye yetenggo.
7 Yo, ene Anutro mamana mande ngu simoo bare etuyerowero ero,
ngandiro ingootenggo. Noorengo mande nga ngu, hamoo oorengo, ero
ingootenggo. Ene mandega, nguro murini nguya, ma ingootenggo.
8 Noore ingooteto. Anutro mamana mande ngu gome nenengo.
Anutro mamana mandega, nguro muri ngu ngandiro. Onindo endeyoro
oruweroyiga, ngu yoonenengoote. 9-10 Noore nguya ngu ingooteto.
Mamana mande ngu oni nenengomu yomosiyoweroyi, nguro kini.
Kini, mamana mande ngu, oni mamana mande karongootenggoku;
ko, ene tabango oni manggoye nguya, ma keyoro, utoro oorongooro
oorootenggoku; windawinda tetenggoku, nguro mamana mande. Nga
ngu oni Anut kootu inoro, ene weti mbumbuwa tetenggoku ngu; oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ene Anutro mande kootuyisina ero, ene mera ngaro muri biyomi ngu keyootenggoku, nguro mamana mande. Nga ngu oni awanamoye yureyi kumootenggoku; ko, oni gidarega nguya yureyi kumootenggoku; oni simoo sebobarese tero, ooreko ooreko endeyootenggoku; oni ngu ene Sodom ende oniro muriye biyomi keyoro tetenggoku; oni ene yakakayi oni yoro yoyeni, enengo kingo ko oni tetenggoku; ebe ganagana mande godange tetenggoku oni; oni ene godange ero, no hamoo oorengo urungga awendiro ero etenggoku oni; mande muri biyomi gidarega, ngundo mande metemi nguya mundi tero, yomburiyooteku, ngu nguya yomosiyoweroyi mamana mande, nguro damoni.[a] 11 Ngu oo ngundiro ngu, Anutro mande keta mesarango nguno oorooteku, ngu Anutdo no rogonerowoku, ngu simoo bareno wesiyoro, eweroyimboro. Nga Mande Keta Mesarangongga nga ngu, Anutro duridarinidodo, ko, enengo oowooyi bingami okooweroyi muriningga, ngu simoo bareno etuyeroote.

Anutdo Polro Nowoondoyi Teyingo Nguro Esosooteyingo

12 No Krayis Yisas, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo yanggango no nunootoni, enengo koni nangge tero oruwano. Ene noro murine gome ngu ingootoni, no mete enengo koni teweroyi ingoro, nguro enengo sunggi ngu nono yero, noyoro, enengo koni nga teweroyimboro rogoneroyingo. Ngundiro nguro, no eneno esosooteteno. 13 Hamoo, kurimi no enengo oowooyi yomooyinoro, nguro no Anutro oni simoo baredoya sanggiri tero, yutoro yomburiyeroyingo. Ndadiro nguro, no ooga tewonoku, nguro murini ma ingoro, ko, Yisas ngu ene ndawu oningga, ngu no kuri watayi ma teyingo. Yo, hamoo no ngundiro teroodoowe, ene Yisasdo nowoondoyi tenunoyingo. 14 Noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Krayis Yisas, ngundo sumange urungga oorengo, nono yero, nowoondoyi teweroyi muri ngu Krayisno nowoondone hamoo teyingo ngu, yeni tunooteyingo. Ngunonggo ngu, Yisas Krayisro nowoondoyemo hamoo teyingo, oni bidodo nondo nowoondoyi teyunooteno.

15 Nga mandega nga ngu, hamoo oorengo, oni simoo baredo ingoro, nowoondoyemo hamoo teweroyi. Ngu ngandiro. Yisas Krayis, ene merako ngano oni simoo bare, noore weti mbumbuwanonggo andangero, yoyowero, ombuyingo. Nondo ngu weti mbumbuwa teweroyi, oni koreteyingo. 16 Yo, hamoo oorengo, kuri nondo ngu weti mbumbuwa teweroyi oni koreteyingo. Ene Krayis Yisas enengo sumangeni, ngu

---

[a] **1:9-10** (Oni Sodom ende urungga nguno oruwonggoku, ngundo ngu baredoya kini, simoondo enengo nangge ebe korokoro muri biyomi ngu teyingo. Anutro Mande Kurimimo, ngu Yenesis / Stat 18:16-33; gumi ko, gumi 19:1-29, mandega ngu kandangeya ingoyi).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

bidodo yeni koretero nono ombuyingo. Ngu sumangeningga, nguro
gabogaboyi, ngu simoo bare etuyeroyingo. Nguno ngu, oni simoo
bare no neyowanggoku, ngu Yisasdo noya ma boguwooyingo. Nguro
kootuyisina, oni simoo bare nguya neyoro ingoro, nguno ene Krayis
Yisasro, nowoondoyemo hamoo tero, suwooyi sano keta oruweroyi ngu
yowanggo. 17O Anut, nondo gengo nowoondoyige urungga, no nunootoyi,
ingoro, nguro no komo geno yemboongetenoku nga! Ge suwooyi sano
oo bidodo sobowooweroyi, nguro Simburi! Ge ma kumoowa; ko onindo
geyoweroyi nguya kini! Gedo nangge, ge Anut oorengo! Ge nangge
oowoongge urungga oorengo, nguro gengo duridarige sugi sugi oruwa!
Ngu hamoo! Ero eyingo.

Polndo Timooti Ko Inoyingo

18 Nangone, Timooti, no Anutro mamana mande nga ge gunooteno.
Nga mandega nga ngu, noro ingoyingonemonggo, geno ma eteno. Kini,
kuri Anutro ingondudu eyingo onindo, geno oo tunooteweroyi mandega
ngu, enendo nguya ngundiro eyingo. Ngu mande gomengga eyingo
ngu yanggango dowooya, ngunonggo ge mete mundi oniya yanggango
ebe ureyi. 19 Ngu ebega nguno ngu, ge nowoondogemo hamoo teyingo
ngu gome dowooya, muri gome metemi, Anutro mamana mande, ge
nowoondogemo oorooteku, ngu nangge te. Oni gidarega ngu muri
metemingga, enengo nowoondoyemo oorooteku, ngu yokoro, kootu
inootenggoku, nguno enengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu sono
tuwi tero mera yomburiyooteku, ngundiro tetenggo. 20 Hayimeniyas,
ko Alekisanda eraga ngundiro tetori, nguro nondo ene yoyoro, Setan
kandeyimo yoyeyingo. Ene ngunonggo ingondudu metemi yoya, Anut
oowooyi ko ma yomburiyoro yomooyinowari.

Yemboongeweroyi Nguro Muri

2 1-2 Arisa, koretero nga kongga nga no ye eririyerootoowega, ngu
nangge teyi. Ngu ngandiro. Ye Anutno kira eya yemboongetoyiga,
enendo oni simoo bare bidodo, oni ururu, oo sobosobo oni nguya,
Gabuman oni nguya hoorooweyerowa. Ye komo Anutno ngu oni nguro
esosooteyi. Ye Anutno ngundiro kira tetoyi ngu, asa, noore bidodo
nowoondonani imakeyingomo ootooro, ngunonggo Anutro mandeni,
ko, muri metemi gome nenengo, ngu nangge keyowato. 3 Kira ngundiro
teweroyi ngu, Anut doongeyimo gome metemi. Yo, noore ko yoyoyingo
Anutga ngundo, nguro gome ingoote. 4 Yo, Anutdo oni simoo bare bidodo
yoyoweroyimboro ingoote. Ngundiro nguro, Anutdo oni simoo bare
yoyeni, mande hamoo ngu muri gome nenengo oorengo ingowanggo.
5 Noore ingooteto. Anut guranangge ooroote. Anut, ko oni simoo bare
nguya, kewooroyemo kawarara teyingo, oni guranangge ooroote. Ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oningga ngu Krayis Yisasga, ngundo nangge. Enengo goweyi, ngundo oni
simoo bare bidodo uriyeroyingo. 6 Nga kongga ngaro naruni tunootetoni,
oni Yisas Krayis enengombo enengo ketangga ngu oni simoo bare bidodo
uriyeroweroyimboro yero, ngundo ko uriyeroyingo. Ngu muringga
nguno, Yisasdo Anutro ingondudu yeni, tunooteyingo. Ngu ngandiro.
Anutdo oni simoo bare bidodo yoyowero. 7 Nguro ngu, Anutdo noyoro,
Aposel kono ngano noyewo. Noro kone ngu, enengo mandeni ngu
wesiyoro eweroyi. No hamoo oorengo ero, godange mande ma eteno. No
ngu oni sowe gidaregaro etuyeroyingo noyewoku, nguno ene nguya, nga
hamoo mandega ngaro nowoondoyemo hamoo tewanggo.
8 Nondo ngu ngandiro ingooteno. Ende bidodomo, oni simoo bare
ngu, ene komo Anutno kandeye okooya, enengo oowooyi bingamini eya
yemboongeyi, ero ingooteno. Ene ngundiya teya ngu, ene nowoondoye
kookingo yetoni, sanggiri teweroyi muri ngu yokoya, ene kundingiyi
ootooya, ngunonggo ene Anutno yemboongeya oriyi, ero ingooteno.

Baredoro Mande

9 Nondo ngu ngandiro ingooteno, bare garo ngu ene komo towikumba
goweyeboro rogono teyi. Goweyimo ma woorogongoro ndinditewero.
Towikumba metemi rogono ngu nangge teyi. Bare garo, nguno goweye
nakangoro, nguno uye, moondeye, ma nakangowero. Beye goyayimu nangge
penggoro, towikumba gome gomemu ngu urini urungga, ngu ma yoro,
goweye nakangowero. 10 Kini, bare garo ngu, ene Anutro nambosumoongo
ootooya, ene ngunonggo Anutro kongga tetenggoku, ngundo nangge enengo
irosara oorengo. 11 Bare ngu, ene komo neneteya, torige bibiteya, ngunonggo
mande ingoya, ene newende gome imakeyingomo ootooya, manggo
korokoro teyi. 12 No bare gura yokootoowe, ngundo oni etuyeroyingo ma
oruwa. No, baredo simooro tabango ma oruwa. Bare garo ngu, ene komo
manggoye gosiyoya, ene komo mande ngu nangge ingoyi. 13 Ngu ngandiro.
Anutdo ngu ene Adam koretero yero, kootuyisina, Ewa barega ngu yeyingo.
14 Adam enengombo mande godange nguro newendemo hamoo ma teyingo.
Kini, barega ngundo godange mande nguro newendemo hamoo tetoni,
weti mbumbuwa teyingo. 15 Bare ene Krayisno nowoondoyemo hamoo tero,
ngunonggo nowoondoyi teweroyi muringga, nguno ootooro, ngunonggo
ene towikumba gome, goweyiboro rogono tero, ootooro, ngunonggo Anut
doongeyimo muri gome nenengo tero oode ngu, asa, Anutdo sunggi mande
ngandiro ero, gosiyoyingo. Bare simoo bisiyoweroyi naruno ngu, Anutdo
ene gome hooroowetoni, yanggango yoro, ene simoo mete bisiyowa.

Kristen Simoo Barero Sobosobo Koreteyingo Nguro Mande

3 1 Nga mandega nga, ngu hamoo oorengo. Oni gura Anutro simoo
bare bidodoboro soboyeroyingo tabango koreteyingo oruwero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ingooteku ngu, asa, ene komo ko gome teweroyi, nguro gome ingoni.
2 Arisa, sobosobo ngu gome nenengo oorengo oodoni, oni simoo baredo
eneno biyomi gura ma kenowanggo. Ene komo bare guranangge nguro
kameyi oorengo orini. Ene komo sono kowoo rogono nangge neya,
enengo oo bidodo teteku ngu rogono nangge teni. Enengo ingonduduni,
goweyi ngu bidodo gome sobowooya, imakeyingo muri ngu keyoya,
muri gome nenengo ngu bidodo teni. Ene oni bidodo enengo yano
ombutenggoku, ngu gome soboyeroni. Ene komo oni bidodoboro
etuyeroyingo, oni gome ingondudu orini. 3 Ene sono kowoo urungga
nero wenonoro, oni songomboya sodedo sanggiri tero ebe ma urewero.
Kini, ene oni songomo imakeyingo muri gome, ngu nangge teni. Ene
digi beye oo nguro nangge hahangero, ingondudu urungga ma tewero.
4 Ene enengo bareyi simoongo ngu gome soboyeroro, ngunonggo
enengo simoongo nga yoyeni, enengo mandeni gome keyoro, torige
bibitetenggo. 5 (Oni enengo bareyi simoongo gome ma soboyeroro
ngu, asa, ene Anutro oni simoo bare soboyeroweroyi nguya, ereremo
kini.) 6 Oni Kristen keta tewoku, ngundo sobosobo oni tero, ma oruwa.
Ndadiro nguro, ene windawinda tewaku ngu, asa, Anutdo ngu oningga,
ngu goweyi sanggawero mandeni wirikoweroyi ngu, Setan goweyi
sanggawero mandeni wirikoyingo, ngundiro tewa. 7 Endemo simoo bare
kewooroyemo, nguno oni oowooyi gome nenengo, oni gome etenggo.
Ene oowooyi gome metemi kini ngu, asa, ngu oningga ngundo oyimo
yowaku, Setanro sooro sebano ngu sorewa.

Kristen Simoo Barero Tabango Oni Nguro Mande

8 Ngundiro nangge, simoo bare kewooroyemo, endemo Kristen tabango
onidodo nguya, ene komo ingonduduye nenengo oorengo ingoya,
ngunonggo enengo koye gome teyi. Ene manggoye tege eraya ma tewero.
Ene sono kowoo nero ma wenonowero. Ene oni dobookuriyeboro digi
beye kingo yowero ma ingowero. Endemo oni doongeyemo nguya,
ene komo oni gome nenengo tunooteya orini. 9 Ene komo ngandiro
ingootenggo. Ene Anut doongeyimo mamana mande nowoondoyemo
oorooteku, ngundo oo biyomi gura teyingo, ero ma ete. Nguro ene komo
mande hamoo ngu nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu gome ingoya,
gome dowooyi. 10 Koreteya ngu, enengo koye ngu towooyeroya yeyoyi.
Ene koye gome metemi tetoyi, nguno oni gurado muri biyomi gura eneno
ma kenowanggoku ngu, arisa, ene mete Kristen simoo bareno ko oni
gome tero oruwanggo. 11 Ngundiro nangge, endemo simoo bare ngundo
ko oni nguro bare sumooye nguya yeyootoyi, ene ingonduduye gome
nenengo, ero etenggo. Ene kootuyisina, mande kono kono ngu ma ewero.
Ene sono kowoo netenggoku, ko oo bidodo teteku nguya, ngu ene komo
rogono nangge tero, suwooyi sano muri gome nenengo, ngu nangge teyi.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

12 Yo, hamoo, Kristen simoo barero ko oni ngu, ene komo bare sumooye
guranangge nangge oruwanggo. Ene komo enengo bareyi simoongo
nguya, gome soboyerowanggo. 13 Oni ene Kristen simoo barero ko oni
tero oruwero ngu, ene ko gome metemi tetoyi, enengo oowooye nguya
gome metemi oorengo oruwanggo. Ngundiro tero ngu, ene mete Krayis
Yisas nguro mandeni, ngu yanggango oorengo wesiyoro ewanggo.

Anutro Mande Nguro Muri

14 Hamoo, no geno sodedo oorengo oorowuwero ewonoku, ene ataga
nga mandega nga nakangoro gunootenoku nga. 15 Nguro ngu, no sodedo
geno nguno ma oorowutoowega ngu, asa, ge mete nga mandega nga
kenoya ingo. Nguno ngu, Anutro simoo bare ngundo mande muri gome
nenengo Anutdo nguro ingooteku, ngu tewanggo. Ndadiro nguro, ngu
Anutro simoo bare ngu, ene ya nonggini yanggango dikaro, ngunonggo
ya koorowooteku ngundiro. Yo, hamoo, ngu Kristen, ngundo Anutro
hamoo mande ngu yoro, simoo bare gidaregano wesiyoya eyi. 16 Yo,
Anutro mande murini ngu, ene urungga oorengo. Onindo nga mandega
nga, yeni biyomi yeweroyi nguya kini. Ngu ngandiro:

> Ene oni kirarongo oorengo tunooteyingo. Yuka Kundingiyimbo,
> enengo murini yeni tunooteyingo ngu, ene noorengo Simbunani
> oorengo ngu etuyeroyingo. Engel onindo ene kenoyingo. Enengo
> mandeni ngu oni sowe bidodomo oorowute. Mera ngano, oni
> simoo bare oowooyingga eneno nowoondoyemo hamoo teyingo.
> Ngundo ene sambo endemo oorero, ene ngu Anutya gobooro
> oorooteri.

Godange Oniro Mande

4 1 Yuka Kundingiyi, ngundo mande yootunoro ngandiro ete.
Kootuyisina, oni gidarega nowoondoyemo hamoo teyingo ngu
yokowanggo. Yo, ene Setanro keyimo oni ngundo ganaganayeroro,
noore Anutro ingondudu eyingo oni, ero etoyi, ene nguro mandeye
ingoro, keyowanggo. Ene oombooro biyomi, nguro muri biyomi ngu
etuyerootoyi, nguya keyowanggo. 2 Ngu naruno, godange oni, ngundo
godange muri songo ngu etuyerowanggo. Ndadiro nguro, nowoondoyemo
hamoo teyingongga ngu yokoro, nguno enengo ingonduduye nenengo
gura ingoweroyi nguya kini. Ngundiro nguro, enengo weti mbumbuwaye
ngu ene ma ingootenggo. 3 Ngundiro oni, ngundo ene simoo bare
ngandiro etuyerootenggo. Ene komo erambarisa teweroyi muri ngu
yokoya, oowari gura gura nguya yokoya, roogo teyi, ero etuyeroyingo.
Ene Anutdo ngu oo ngu ye yunoyingo. Yo, noorendo enengo hamoo
mandeni ngu ingootenggoku, ene mete oowari yoro, Anutno esosootero
newato. 4 Noore ingowato. Anutdo oo bidodo yemukoyingo ngu oo gome

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorengo. Ngu noore oorongooye uweroyi kini. Kini, ngu noore yoro,
ngunonggo Anut bingami okooro esosooteweroyi. 5 Ndadiro nguro,
Anutro mandeni, ko, Anutno yemboongengga ngudodo yowuruwootoni,
oo ngu yeni, kundingiyi tunootete.

Timooti Ngu Komo Krayisro Ko Oni Gome Orini

6 Ge nga mandega nga dobookurigemo ero etuyeroro ngu, arisa, ge
Krayis Yisasro ko oni gome oruwa. Yo, hamoo, ge bodaga oruwoku
oororo, ataga nguya, ene ge mande gome etunggerooteku, nguno ge
yanggango urungga yoro, nowoondogemo hamoo teyingo, mande
gomengga ngu keyoro ooroote. 7 Ene bare dogodogonimbo ngu, ene
kingo mata mande ngu etenggo, ko, kingo mande, Anutro mande ma
keyooteku, ngu bidodo kootu ino! Ge komo Anutro mande murini, nguno
gengo yanggango yoweroyi nguro ko yanggango te. 8 Ge ingooteku
ngu, noore gowenani yanggango yeweroyi ngu, asa, towoongoro, ko
yanggango ko tetooye, ngundo noore hoorooweyerowa. Ene Anutro
mande muriningga, ngu keyoweroyi, nguro towoongoro keyowatoku,
ngundo ataga ngano hoorooweyerootoni oode, kootuyisina nguya,
gome oorengo hoorooweyerowa. 9 Nga mandega nga ngu, hamoo
oorengo. Nga mandega nga ngu, oni simoo bare bidodo gome ingoro,
keyoro, nowoondoyemo hamoo teweroyi, ngu gome oorengo. 10 Anutdo
oni simoo bare bidodo yoyowero koyi teteku ngu, noore enengo oni
nowoondonanimo hamoo teyingo ngu, ene hamoo yoyowo. Noore
Anut suwooyi sano keta oruweroyiga, nguro nowoondonanimo hamoo
tero, noore enendo yoyoweroyiga, ngu sobowoowato. Yo, hamoo, ngu
muringga nguro nangge, noore suwooyi sano towoongoro, ko yanggango
oorengo tero, enengo murini keyowato.

11 Ge komo nga mamana mande, nga oni simoo bareno, eya, gome
etuyerootooga, ene komo ngu keyoyi. 12 Ene ge geyoro, simoo oore,
ngundo kingo oningga, ero ma ingowero. Kini, ge komo oni etuyeroyingo
oni kirarongo, tunootero oodoyi, nguno ngu, Kristen oni simoo bare, ge
geyoro kenggerowanggo. Ngu ngandiro. Gengo mande eyingomo, gengo
endeyootekuno, ko, gengo nowoondoge dobookurigeboro ingootekuno,
nowoondogemo hamoo teyingo nguno, ko, Anut doongeyimo
ootootoongge, muringge gome nenengo, ngu bidodo kenoro, ene ge
kenggerowanggo. 13 Nga narungga ngano, ge no soboneroya ootooya,
nguno ngu, ge komo suwooyi sano Anutro mande, ngu oni simoo bareno
kandangeya, mande nguro murini gome wesiyoya, eya, etuyeroya
ootoo. 14 Kuri Kristen oniro tabango, onindo kandeye ge tabagemo
yeyingo naruno, nguno ene ge Anutro ko oni goyeyingo. Yo, enendo ge
rogogerootoyi, nguno Yuka Kundingiyimbo Anutro ko teweroyimboro
kingo oo duwoo gura ge gunoyingo. Ngu naruno nguno, oni gurado, gedo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kootu ko teweroyi, nguro ingondudu tero eyingo. Nguro ngu, ge ngu oo
kingo duwooga, nguro koni tewero wembuge ma kiyayi yewero. 15 Naru
bidodomo, ge komo ngu kongga ngu sobowooya teya, nguno nangge
ootoo. Ge ngundiro tetoyi ngu, asa, oni bidodo, gengo kongge, ngu tunoo
oorengo kenootoyi, urungga oorengo tunootewa. 16 Gengo muringgega
teteku ngu, komo gome sobowooya, simoo bareno oo etuyerooteku nguya
gome sobowo. Oni etuyeroyingo koyi ngu, ge suwooyi sano ngu kongga
nguro koyi yanggango te. Ge ngundiro tewaku ngu, asa, ge goyoro,
ngunonggo oni simoo bare gengo mandege ingoro, nowoondoyemo
hamoo tetenggoku, nguya Anutdo yoyowa.

Timootindo Oni Simoo Bare Yeyoro, Enengo Soweni Nenengo, Ero Ingowa

5 1 Ge oni dogodogoni nguya ma boguwooro yeyoro ewero. Kini, ge
komo mande ememonggo eya, gengo awangge yomosiyooteku,
ngundiya ene yomosiyero. Ge gengo konedobooge yomosiyerooteku,
ngundiro nangge, simoo oore gidarega nguya, ngundiya yomosiyero.
2 Gengo nangge yomosiyooteku, ngundiro ge komo bare dogodogoni, ngu
gome yomosiyero. Ge bare oore gidarega komo gome yomosiyero, gengo
kuwoongge yomosiyooteku ngundiro. Yo, hamoo, Anut doongeyimo muri
gome nenengo, nguno gengo kuwoongge yomosiyooteku, ngundiya ene
yomosiyero.

Bare Wabu Nguro Mande

3 Bare wabu gura kameyi kumootoni, enesu nangge oodoningga ngu,
arisa, ge ngu barega ngu gome sobowooya yomosiyo. 4 Ene bare ngundiro
ngu ene simoongododo, ngundi osi osiyidodo bine, arisa, ene ngandiro
gome ingowanggo. Anut doongeyimo, enengo ko koretero ngu enengo
awanamoye osi osiye nguya soboyerowanggo. Ndadiro nguro, enendo
kuri ene soboyeroro ko tewonggoku, nguro gumi ngundiro tewanggo. Yo,
Anutdo ngundiro muringga nguro gome ingoote.

5 Ene bare wabu gura enesu nangge oodega ngu, arisa, ngu barega ngu
ngandiya teni. Ene Anutro newendemo hamoo tetoningga ngu, suwooyi
sano narudodomo, ene komo Anutdo hooroweneroni, eya yemboongeya
orini. 6 Ene bare wabu gura, enesu nangge tero, ene ingonduduni buribari
ingoro, goweyiboro murimo oorooteku ngu, asa, Anut doongeyimo,
ene kuri kumooyingo ngundiro ooroote. 7 Ge komo bare wabu, ko,
enengo simoongo nguya, mamanayerootooga, ene nga mandega nga
keyoya, muri nenengomo oodoyi ngu, asa, oni songombo ene goweyi
sanggawero mande gura, eweroyi kini. 8 Oni enengo dobookuriye gome
ma soboyeroro, oni enengo sidu soweni oorengo, ko, bare wabu eneno
oorootenggoku, ngu gome ma soboyerowaku ngu, asa, ngu oningga ngu,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ene newendemo hamoo teyingo ngu, ene kuri yokowoku ngu, nguro ene oni biyomi oorengo. Oni Anutro ma ingootenggoku, ngundo muri biyomi ngundiro ngu ma tetenggo.

9-10 Bare wabu oowooye oorooteku, so uyigano, nguno ge ngundiro bare, ngu oowooye nguno nakango. Bare ene dagoma onibi kabusa (60) yokoyingo ngu, ene simoo gurananggeboro bareyi. Ngundiro bare ngu, ene ko gura gura teweroyi, oowooyi gome metemi. Ene kuri, enengo simoongo gome soboyerowo. Ene ende songo oni mayetoyi, oo karo yunoro yomosiyerowo. Ene ko gura gura Kristen oni simoo bareno teweroyi, nguro meyero oorootenggo. Ene oni kowuri yoro oodoyi, ngu hoorooweyeroro, ko metemi gura gura teyingo. Bare ngundiro muri teyingo ngu nangge oowooye nakango.

11-12 Ene ge bare wabu oore oorootenggoku, ngu oowooye ma nakangowero. Ndadiro nguro, enengo goweyiboro ingonduduga, ngundo soboyerootoni, ene ko kame tewero ingowanggo. Yo, enengo goweyega, ngundo ingonduduye sobowootoni, ngundo Krayisro ingoro koni teweroyi, ngu dagate. Nguro ngu, ene kuri, Krayisro koni tewero mande, ero gosiyoyingo ngu yokootenggo. Ngundiro nguro, ene Anut doongeyimo, weti mbumbuwa tetenggo. 13 Ene muri gura nguya, ngandiro tetenggo. Ene sureye kiniyetoni, ene ya bidodomo oororo, ene oni songomboro mande yakakayi yoro, koorowooro, oororo omburo tetenggo. Ene mande biyomi gura gura noore ma teweroyi, ngu ero endeyootenggo. 14 Ngundiro nguro, nondo ngandiro ingooteno. Wabu bare oore oorootenggoku, ngu ene ko kametero, ene simoo bisiyoro, enengo ya gome sobowoowanggo. Ene ngundiro tetoyi ngu, arisa, oni Anutro nowoondoyemo hamoo kini, ngundo mande biyomi gura, noore gowenani sanggawero ma ewanggo. 15 Ye kuri ingootenggo. Bare wabu gidarega, ene oore metemi ngu kuri yokoro, ene Setanro murini ngu keyootenggo. 16 Ene Kristen bare gurado enengo soweni nguno wabu bare gidarega oodoyiga ngu, asa, ene komo gome soboyeroyi. Ngundiro tetoni, nguno ngu, endemo Kristen simoo baredo wabu bare soboyeroweroyi, ngu kowuri kini. Ene wabu enesu guranangge nangge, hooroowe weroyi gura kini, ngu Kristen simoo bare watangga, ngundo hoorooweyeroro soboyerowanggo.

Tabango Oniro Mande

17 Kristen tabango oni ko gome oorengo tetoyingga ngu, ye yowuru simoo bare ye bingamiye okooya, oowooye metemi eya, nguro uriyi digi beye yunowanggo. Ndadiro nguro, ene ko yanggango tero, Anutro mandeni ngu simoo bareno ero gome wesiyoro etuyerootenggo. 18 Noore ingowato. Anutro mande ngundo ngandiro ete.

> Ge Bulmakawu manggowo ma doobengootoyi, Wit Rayis oo ngu wongoowero, ero eyingo. *(Dutoronomi 25:4)*

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutro mandeno nguya ngandiro ete.

Ko oni ngu ene mete koro uri yowanggo. Ero eyingo. *(Luk 10:7)*
19 Oni gurado, ngu tabango oningga ngu biyomi tewa, etoni ngu, arisa,
ge ngu mandega ngu ma ingowero. Ene oni eraya, ngundi oni kabusa
bine, ngu mandega ngu etoyiga ngu, asa, ge mete nguro mandeye ngu
ingo. 20 Ene Kristen tabango oni gura, weti mbumbuwa tetoningga ngu,
arisa, ge mete Kristen oni doongeyemo mandeni, ngu tunoo yomosiyoyi.
Ngundiro tetoyi ngu, tabango oni gidarega ngu kenoro sosorewanggo.
21 Anut doongeyimo, Krayis Yisasno, ko, Anutro oni Engel oni doongeyemo
nguya, no nenengo geno eteno. Ge komo mande bidodo gunowonoku, ngu
bidodo keyo! Ge mande gura muri ma kenoro ingoro ngu, arisa, ge nguro
nowoondogemonggo sodedo ngandiro ma ewero. Kini, noro mandene bidodo
keyo. Ge komo oni bidodomo mande muri guranangge te. Ge gisigosononggo
dobookurigemo mande ero, oni gidaregano ma yoyokowero. 22 Ge sodedomangge
eririnonggo, oni gura sobosobo teweroyi nguro kandege tabangomo ma yewero.
Ge oni gidegado weti mbumbuwa tetenggoku, ngu ge nguya, yowuruwooro ma
tewero. Kini, gengombo ngu Anut doongeyimo nenengo oorengo ootoo.
23 Ge komo kingo sono nangge ma newero. Ge mete Wayin bodaga nangge
sonono wendoya, ngudodo nowoondoge hooroowe weroyimboro ne. Ngundo ngu,
sayingga suwooyi sano geno tunooteteku, ngu andangetoni kinitewa.
24 Oni gidaregaro weti mbumbuwa ngu tunoo ooroote. Ngundiro
nguro, mandeni wirikoweroyi ngu kowuri kini. Ene oni gidaregaro weti
mbumbuwa ngu kombiteyingomo ooroote. Kootuyisina, tunootetoni
wirikowanggo. 25 Ngundiro nangge, muri gome gidarega ngu tunoo
oodoni, ko muri gome gidarega, ngu kombiteyingomo ooroote. Ene
kootuyisina muri gome ngu bidodo tunoo oorengo tunootewa.

Ko Oniro Mande

6 1 Kingo ko oni bidodo, ene Kristen tetoni ngu, ene komo ngandiya
ingondudu yoyi. Noorengo sobosobo tabango oni ngu metemi,
nguro noore enengo oowooyi bingamini okoowato. Ngundiro tetoyi ngu,
sobosobo tabango onindo Anut oowooyimboro mande biyomi ero, ko
Kristen murimboro nguya, mande biyomi eweroyi kini.
2 Kingo ko oniro sobosobo oni ngu, ene Kristen oodoni ngu, asa, ko onindo
ngandiro ma ingowero. Ene nenengo doboone, nguro no mete enengo manggowo
unggarangoowano, ero ma ingoyingo. Kini, ene komo ngandiro ingowa. Ene
Kristen oni, nguro no koni gome tewano, ero ingoyingo. Ndadiro nguro, ene noro
Kristen doboone, nguro no koni gome tewano. Eyingo.

Etuyeroyingo Oniro Mandeye Nenengo Kini

Suwooyi sano, ge simoo bare muri ngandiro teweroyi, nguro
gome etuyero, ge komo, eya, yokutuyerootooga teyi. Ngu ngandiro.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

3-4 Noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, ngundo ngu,
Anutro murini ngu gome etuyerowo. Ene oni gurado, ngu Yisasro hamoo
mandega ngu yokoro, mande gurano etuyerowaku ngu, asa, noore
ngu mete ingowato. Ngu oningga ngu, kingo windawinda tero, ene oo
bodaga ma ingoote. Ene ingonduduni ngu muri biyomi teweroyi, nguro
hahangero ooroote. Ene mande gumi gumi eweroyi muri, nguro mande
ebe uto uto tete. Ngundiro mande, ngundo muri ngandiro yeni tunootete.
Oni gidaregaya, nowoondoye biyomi yero, ko ebe utoro, kootuyisina
yomooyinoro mande biyomi ero, ko, dobooyiboya ingondudu biyomi
ingoweroyi, nguro tunootetenggo. 5 Ngundiro tero, suwooyi sano sanggiri
tetenggo. Ngundiro oni, ngundo ingonduduye ngandiro sasa ingootenggo.
Ene hamoo mande ngu, gome ma ingoro, dowootenggo. Kini, ene
ngandiro ingootenggo, Anutro mande murini, ngu oo sitowi yoweroyi
oore, ero ingootenggo.

6 Ene oni, ene Anutro mande murini ngu keyootoyi, Anutdo
nowoondoye yanggango teyunoro, kumana urungga yunoote. Ngu
muringga, ngunonggo Kristen oni, ene oo bidodomo Anutdo rogoyimo
yunootoni, nguro ene oni oni tetenggo. 7 Noore ingooteto. Namonanimbo
bisiyerootoyi, noore merako tunootewootoku, ngu naruno, noore oo gura
ma yoro ombuyingo. Kootuyisina nguya, noore mera nga yokowatoku,
ngu naruno, noore oo gura ma yoro oorowuwato. 8 Noore oowari
towikumba rogoyimo tetoni, nguno ngu, asa, noore mete ngandiro ewato.
Nga oo nga, noore mete, ewato. Eyingo. 9 Ene oni digi beye oo sitowi
urungga yowero hahangeteku, ngu muringga ngundo oningga yeni, muri
biyomi gurano gurano sorero oonootewa. Yo, hamoo, ene oonooteweroyi,
ngu nusako mereno sorero kumootenggoku ngundiro. Yo, ngu muringga,
ngundo nowoondoye sanggawetoni, nguro ene biyomi oorengo tetenggo.
10 Beyero gome ingoweroyi muri ngu, muri biyomi bidodoboro damoni.
Oni gidarega ngu ene beyero gome ingootenggoku muringga, ngundo
ene yowoosootoni, enengo nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu kuri
yokoro, kowuri urungga koorowootenggo.

Noore Suwooyi Sano Keta Oruweroyiga Ngu Gome Dowoowato

11 Ene ge Anutro oni, ge ngu oo ngu kootu inoya, ge songo toonge.
Ge komo muri nenengo ngu yoweroyimboro koyi te; Anutro muri
nenengo ngu keyoya; nowoondoyemo hamoo teyingo muringga
ngu teya; dobooyiboro nowoondoyi teweroyi muringga ngu teya;
yanggango dikaro kowuri ogingo bidodo koorowooweroyi muringga
teya; ngunonggo simoo bareno imakeyingomo mande muri, ngu teyi.
12 Oni ene Krayis newendemo hamoo teyingo ngu, enengo koni ngu, oni
ene ebe pawapawamu tero, kendu tetenggoku ngundiro. Yo, oni ene ko
yanggango tero, ebe pawapawamuno uro, uriyi yootenggoku ngu, ge

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguya ngu kongga ngu teroode, oororo, wengamo yokowa. Ge ngundiro tero ngu, asa, Anutdo suwooyi sano keta eneya oruweroyi, ngu ko uriyi gunowa. Yo, ge nowoondogemo hamoo tero, ngunonggo ge simoo bare gidaregano wesiyoro eteku, ngu naruno nguno, Anutdo keta sugi sugi oruweroyi mande, ero gosiyoyingongga, ngu gunowa.

13 Anutdo ene oo bidodo keta oruweroyi, ngu yunoote. Krayis Yisas ngundo ngu, Pondiyas Payilat doongeyimo murini, enengombo, nenengo murini yootunoro, eyingo. Ngu Anutga ngu doongeyimo, ko, Krayis Yisasno nguya, no geno mande yanggango gunooteno. 14 Ge komo Anutro mande ngu bidodo gome keyo. Ge ngundiro tetoyi ngu, asa, sugabo nguno ma oodoni, ko, onindo nguya nguro mandeni biyomi eweroyi kini. Ge komo ngundiro sobowooro oodoyi, oororo, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, tunooteyingo naruno, nguno wenga kinitewa. 15 Yo, hamoo, Anutdo Krayis ko ombuweroyi naruningga rogo teyingo, ngu yeni tunootewa. Anut gurananggе, nguro noore komo enengo oowooyi bingamini ero okooororuwato. Ene gurananggе yanggangonidodo oorengo. Ene gurananggе mera ngaro oo sobosobo oni ururu nguro Urungga. Oni ururu nguro soboyeroyingo oni urungga oorengo. 16 Ene gurananggе, ene ma kumoote. Ene soru himi urunggano oorooteku, nguro noore ene tanggeyimo oorowuweroyi nguya kini. Kuri oni gurado nguya ene ma kenoyingo, ko, ataga nguya, oni gurado kenoweroyi nguya, ereremo kini. Enengo oowooyi urungga ko yanggangoni, ngu suwooyi sano ngundiro oruwa. Ngu hamoo.

Oni Oo Oowooyinggadodo Nguro Mande

17 Oni mera nga oo sitowi oowooyinggadodo nguno eyi. Ene enengo digi beye oo urungga nguro ma oni oni tero, ene yeni mande unggarangooro windawinda tewero. Ndadiro nguro, oo ngu bidodo sodedo biyomi yeweroyi, nguro nowoondoyemo hamoo ma tewero. Kini, ene komo Anutro nowoondoyemo hamoo teyi. Enengombo nowoondonani gome oni oni teweroyi, oo gome ngu urungga oorengo, noore yunoote. 18 Oni oo sitowi urunggadodo nguno eyi. Ene komo mete ko gome metemi ngu bidodo teyi. Ene komo oni oni sanganimonggo oni gidarega ooro wenonootenggoku, ngu hoorooweyeroyi. 19 Ene ngundiro tero ngu, arisa, ene oo gome gome oowooyingga teyingo, ngundo kootuyisina, enengo hoorooweyeroweroyimboro yowuruwoowanggo. Ngundiro tero ngu, ene mete keta oruweroyi keta hamoo oorengongga ngu yowanggo.

Ge Komo Gengo Kongge Ngu Gome Sobowo

20 O Timooti, ge komo ko Anutdo kuri gunowoku, ngu gome sobowo! Kingo mande Anutro muri ma keyooteku, ko, oni enengo ingoyingoyemonggo mande etenggoku, ngu nguya ge kootu ino. Ndadiro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguro, Anutdo kingo mande mande oniro ingoyingoyemonggo etenggoku,
nguro sanggiri tete. **21** Oni gidaregado etenggo. Noore ingondudu oni,
noore oo bidodo rogoyimo ero etenggo. Ene ngundiro etoyi ngu, asa, ngu
naruno, ene damoni yero, Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu
yomburiyootenggo.

Anutro sumangeni ngu mete yeya orini. Ngu hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 Timooti

Polndo, Timootiro So Uyi Erayaga Nakangoyingo

2 Timooti Mande Tabango

Nga so uyi erayayiga nga ngu, Timootiro. Polndo nga so uyingga nga, ene Rom ya biyomimo ootooro, ene ngu naruno so uyi nakangoyingo. Onindo Pol yoro ya biyomimo yeyingo. Ndadiro nguro, ene Yisas Krayisro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro ete. Polndo ngandiro ingondudu tewoku ngu, Pol ureweroyi naruni namoko tetoyi ingoro, nguro ene nga so uyingga nga, nakangoyingo.

Timootindo, ngu Pol, hooroowero enengo erayadodo ko oowooyingga tero ngu, Timootindo Epesas oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, oni ngu gome soboyeroyingo. Timooti newendemo hamoo oorengo teyingo, ngu Polndo Yisas Krayisro newendemo ingootoni, hamoo tetoni, keyoyingo ngundiro. Polndo Timooti ngundiro kenoro, nguro ene ngandiro eyingo. Timooti ngu nenengo nangone, ero eyingo. Nga so uyingga nga ngu, Polndo enengomboro mande ero ngu, enengo newende bidodo oorengo Timooti inoro, nguro gome ingoro, enendo ngu komo gome yanggango dikaya, kowuri koorowooya dikani. Enendo ngu oni simoo bare gidega, Anutya mundi tetenggoku, ngu yoyoni. Polndo ngu Timootiya nga so uyingga nga nakangoro, ge nga mande nga etuyeroya, nenengo mande yuno ero, so uyi nakangoro Timooti inoyingo.

Nga so uyinggano ngano ngu, mande gumi gumi ngandiro ooroote.

Polndo Timooti kambayingo. 1:1-2.
Polndo Timooti ingootoni newendemo hamoo tetoni, nguro Anutno esosooteyingo. 1:3-7.
Ngundiro ero ngu gome oorengo, Timooti ge yanggango dikaya, ko ngu gome eni. 1:8–2:13.
Sunggi gura gura ngu eneno tunootewa. Ngundiro tunootetoni, nguno kenoro, ingoro ngu, onendo ngu hamoo oorengo, Anutro ko oni simoo bare oorengo tero oorootenggo. 2:14-26.
Naru wenga ngu namoko tunootetoni ngu, oni simoo barero weti mbumbuwa ngu komo urungga oorengo tunootewa. 3:1-9.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ko yanggango teyinoweroyi, nguro mandeni, ko, oo biyomi Timootiro kono tunooteweroyi, nguro ingonda teni. 3:10–4:5.
Polro ingonduduni newendemo ingooteku nguya, inoro eyingo. 4:6-18.
Polndo oni gidarega kambayeroro nguro mande soweyoyingo. 4:19-22.

---

1 1 No Pol, no Krayis Yisasro Aposel oni. Anutdo no rogonerootoni,
no keta oruweroyi mandega ngu oni simoo bareno wesiyoro
eweroyimboro oni. Oni simoo bare, ene Krayis Yisasro nowoondoyemo
hamoo tero ngu, ngu sugi sugi keta oruweroyiga, Krayisdo sunggi
yeyingo, ngu yowanggo. Ngu kongga ngu no nunowo.
2 Timooti, ge noro Kristen nangone oorengo. No nga so uyingga
nga, gengo nakangooteno. Awa Anut, noorengo urungga Krayis Yisas,
ngundo enengo nowoondoyimo, ene ge sumange tenggunowa. Ene ge
nowoondoge yeni, imakeyingomo oruwa.

Noore Mande Keta Mesarango, Ngaro Ma Oyimoyerowa

3 Noro osisambane ngu, ene Anutro muri ngu keyoyingo, nguro
no nguya ngu keyooteno. Nowoondonemonggo ingootenoku ngu,
nga muringga, nondo tetenoku, ngu nenengo oorengo. Nenengo
yemboongeyingo naruno, no suwoo sano nguya, Anutno gengo
esosootero yemboongeteno. 4 No gengo doongengge sonoyi
ombuyingongga, ngu ingootenoku, nguro no komo ge ko geyoro ngu,
asa, no oni oni tewano. 5 No gengo nowoondogemo hamoo teyingo
ngu ingooteno. Ngu godange kini. Nowoondoyemo hamoo ngundiro
ngu, ombige Lowisno, ko, nangge Yunisno nguya ngundiro oruwo.
6 Ngundiro nguro, no ingonduduge ngu yokutuwooteno. Ge Anutdo ko
teweroyimboro oo kingo duwoo, ge gunootoni oorooteku, nguro ingo.
Kuri nondo kandene ge tabagemo yetoowe, ge ngu oo kingo ngu yoyingo.
Ataga ngu, ge ngu oo kingo duwooga, gunoyingo koyi tetooga, urungga
tunooteni. Onindo de uwootoyi de urungga dedeku ngundiro, gengo oo
kingo duwoo yoyingongga, ngu koyi tetooga, urungga tunooteni. 7 Ge
ingooteku, Anutdo sosoreyingo muringga, ngu noore ma yunoyingo. Kini,
ene noore yanggango oruweroyi muringga, ngu yunoro; ko, nowoondoye
ebe ino ino tero, nowoondoyi teweroyi muri yunoro; noorengo gowenani,
ingondudunani gome sobowooweroyi muringga, ngu bidodo, noore
hoorooweyeroweroyimboro yunoyingo.
8 Ngundiro nguro, ge noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani,
nguro mandeni, wesiyoro ewero nguro oyimo ma yowero, ko, no ya
biyomimo oorootenoku ngaro nguya, oyimo ma yowero. Kini, ge komo
Anutro yanggangoni ngu yoya, ngunonggo ge noya kowuri nga gobooro
koorowooro, nguno mande keta gome, nga wesiyoro eweroyi, koyi
ngu tewaro. 9 Anutdo kuri negoyeroro ko yoyowoku, noore enengo oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

simoo bare oruwato. Noore muri gome metemingga tetooye, nguro
ma negoyeroro yoyoyingo. Kini, enengo ingondudunonggo, enengo
sumangeningga, ngundo negoyerowo. Kurimi oorengo, Anutdo mera nga,
ma yeyingo naruno, Krayis Yisasdo ngu sumangengga, ngu noorengo
yunoyingo. 10 Ataga, nga narunggano ngano ngu, Krayis Yisas, noore
ko yoyoweroyi oningga, ngu kuri tunoo oorengo tunooteyingo. Yo, ene
kumooro yanggangoningga, ngu oondoogero, Mande Keta Mesarango,
ngu yunoro, nguno suwooyi sano keta oruweroyi etuyerowo.
11 Anutdo no rogonerootoni, ngu Mande Keta Mesarango, ngu wesiyoro
eweroyi oni oorooteno. No nguro Aposel oni, ko, enengo mandeni, oni
simoo bareno etuyeroyingo oni oorooteno. 12 Ngu muringgano nguno,
no kowuri koorowooteno. Ene, no nguro oyimo ma yooteno. Kini, no
kuri ingooteno, no ngu oningga, nguro nowoondonemo hamoo tewo.
No nguro murini, hamoo ingootoowe, ene nga kongga, no kandenemo
yewoku nga sobowootoni, sugi sugi oodoni oororo, ngu naru urungga
ngu tunootewa.
13 Nga mande hamoongga nga, ge no manggonemonggo ingowoku, ngu
oo gabogaboyi ge etunggerowonoku, ngu oni etuyeroyingo muri gome.
Ngundiro nguro, ge Krayis Yisasro nowoondogemo hamoo teyingo, ngu
yanggango teyinoya, ngunonggo Krayis Yisas nowoondoge ino! Ngu
muringga, nguno ngu, ge nga mandega nga gome dowoo! 14 Anutdo
ge kandegemo oo gomengga, yewoku ngu, ge gome sobowo! Yuka
Kundingiyi, noore nowoondonanimo oorooteku, ngundo ngu, nga kongga
teteku, ngano hooroowenggerowa.
15 Ge kuri ingoote; Esiya oni bidodo, Piselas ko Hemosenis nguya, ene
no kuri noyokowonggo.
16 No, noorengo Simbunani, nguno yemboongeteno. Gedo, Onesiporas
ko enengo simoonggoroboro nowoondoyi teyunoni, ero yemboongeteno.
Ndadiro nguro, naru oowooyingga, Onesiporasndo no nowoondone
yeni, imakero ooroote. Ene no ya biyomimo oorootenoku, nguro ma
oyimo yoote. 17 Kini, ene Romno, ombuwoku ngu, ene no erewenero ro,
ko biyomi tero oode, kootuyisina, no neyowo. 18 Ge ngandiro ingoote,
no Epesasno oruwonoku ngu, Onesiporasndo no gome urungga
hooroowenerowoku ngu. Nguro no noorengo Simbunani, nguno ero
yemboongeteno. Gedo, wenga naru urunggano nguno, gengo sumange
Onesiporas ino, ero yemboongeteno.

Ge, Krayis Yisasro Me Oni Gome Oruwa

2 1 Arisa, nenengo nangone, suwooyi sano noore ge nguya,
Krayis Yisasya gobooro oodooye, nguno ge komo enengo
sumangenimonggo yanggango dika! 2 No mande bidodo oni simoo bare
urungga doongeyemo wesiyoro etoowe, ge ingowoku ngu. Ngu mandega

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu nangge, ge komo oni kuri yomosiyerowoku, ngundiro oni, ngu mandeningga, ngu kandeyemo yetoni, ngundo mete oni gidaregano, mande ngu gome, wesiyoro ero etuyerowanggo.

3 Ge komo Krayis Yisasro me oni oorengo gome ootooya, ngunonggo noore me oni gidaregaya, nga ko ngaro kowuri koorowoowato. 4 Oni, ene me oni koyi tero ngu, ene ko gura gura, ma dowooro tewa. Kini, ene me oni koyi gome tewa. Ngundiro tetoni, enengo me oniro tabango, ngundo enengo koni, ngu kenomayingoni ero, ko tete. 5 Ngundiro nangge, oni ene ebe pawapawamuno, kendutewero ngu, ene komo ebe pawapawamu ngundiro ma tero ngu, ene nguno oowooyidodo ma tewa. 6 Oni ko yanggango tero, oo kono miro sobowooteku ngu, enengombo ngu kongga, nguro engge koreteyingo, ngu koretero yowa. 7 Ge komo nondo mandega etenoku, ngaro ingondudu te! Noorengo Simbunani, ngundo ingonduduye yeni, himi yewa. Ge ngunonggo, nga mandega, ngaro muri bidodo tunoo ingowa.

8 Suwooyi sano ge komo Yisas Krayisro ingondudu te! Ene ngu Dewitro soweni, Anutdo ene merenonggo yokutuwootoni, ko keta ootoogeyingo, nondo mande etenoku ngundiro. 9 Nondo nga mande metemingga nga wesiyoro eteno. Nguro oni ngando noya oni biyomi ero ingoro, kowuri gura gura nunootenggo. Yo, nguro nodowooro ya biyomimo nguya noyetenggo. Ene Anutro mande, ngu ya biyomimo ma oruwa. 10 Ngundiro nguro, no nenengombo nowoondone yanggango inoro, kowuri bidodo koorowooteno. No oni simoo bare bidodo hoorooweyerootenoku, ngu Anutdo enengo sorengoro sunggi yewokuro, no ngandiro ingooteno. No ngundiro tetoowe ngu, asa, ene nguya, Krayis Yisasno keta oruweroyi, ko duridaridodo suwooyi sano sugi sugi oruweroyiga, ngu yowanggo.

Noore komo nga mandega ngaro nowoondonanimo hamoo teni.

11 Hamoo, noore eneya kumooro ngu, noore eneya keta oodooye.
12 Ene noore yanggango tero, kowuri bidodo koorowooro ngu, arisa, noore eneya oo bidodo sobosobo oruwato. Ene, noore ene kootu inootooye ngu, asa, ene nguya, noore kootuyunowa. 13 Ene noore ene keyowero ero yokoro, ko noore mandega ngu ma keyoro ngu, arisa, noore yokootooye ngu, ene enengombo enengo mandeni, ngu komo keyowa. Ndadiro nguro, ene mandeni ngu ma yowoorengowa. Hamoo oorengo kini, ero eyingo.

Ko Oni Oorengo Ngu Anut Doongeyimo Ngu Nenengo

14 Suwooyi sano, ge nga mandega, ngano oni simoo bare ingonduduye yokutuyeroya, Anut doongeyimo ge mande yanggango e! Ngu ngandiro. Ene komo mande gura guraro ma ebe urewa. Ngu muringga, ngundo oni gura nguya, ma hooroowewa. Kini, ene oni ngundiro mande, ngu ingootenggoku, ngundo yomburiyoote.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

15 Ge komo ko yanggango teyadega, ge ko oni oorengo tunootete.
Nguno ngu, Anutdo gengo kongge, nguro ingowa. Ngundiro tero, ge
mande nenengo yoonenengoro wesiyoro ero, ge Anut doongeyimo nguya,
oyimo ma tewa. 16 Ge komo kingo mande gura gura engge kini, nguro
ge sosoreya gome meye. Ngundiro mande, ngundo oni oowooyingga
oorengo, yowoosootoni, Anut kootu inoyingo ooreyimo oorowuwanggo.
17 Enengo mandeye ngu yomburiyoyingo. Mande ngundiro, ngundo ngu,
urungga oorengo tunootero, rooku mambu ngundiro yewa. Hayimeniyas
Payilitas eraga nguya, ene ronggesambi mande teweroyi oni. 18 Ngundiro
oni ngu, ene hamoo mande, ngu yomburiyoyingo oni. Ene ngandiro
etenggo. Noore kuri ko ootoogeyingo, ko ma ootoogewato, eyingo.
Ngu mandega, ngundo oni gidaregaro nowoondoyemo hamoo ngu
yomburiyootenggo.

19 Ene Anutdo ya nonggini yanggango oorengongga kuri miwo.
Ngungga ngu, dikaro ooroote. Ngu nongginingga, nguno nakaya
ngandiro oorete. Oo Simburi Simbunani, enengo oni simoo bare ngu
gome yeyoro ingoote, eyingo. Nakayano, ngandiro nguya ooroote.
Oni simoo bare bidodo, Oo Simburi Simbunani, oowooyi yootunoro
etenggoku, ngu ene komo muri biyomi ngu kootu inoya yokoyi, ero
eyingo.

20 Ya urunggano koondo oo ngu oo wadoribo (Gol Siluwa), ngundo tero
yeyingo, koondo gidarega, ngu debo koondo teyingo, ko gidarega ngu
merambo koondo teyingo. Gidarega ngu kundingiyi ko metemimboro,
gidarega ngu ko gura guraromu. 21 Nguro oni gura, ngundiro muri biyomi
ngu andangero yokoro ngu, ene gome metemi nenengo oruwaku ngu,
asa, ene ngu ko metemimboro koondo ngundiro kundingiyi oruwa. Ene
mete enengo sobosobo ngu hooroowewaku ngu, ko bidodo metemi ngu
tewero yoonenengowa.

22 Suwooyi sano ge komo simoo oorero ingondudu biyomingga, nguro
ge songo toongeya ootoo. Ge ingondudu metemi, ngu yoweroyimboro
koyi yanggango te! Yo, hamoo, ge komo ngu yoweroyimboro ko
yanggango teya, nguro ge nowoondogemo hamoo teya, doboogeboro
nowoondoyi teya, muri ko imakeyingomo oruweroyi, ngu bidodo te! Yo,
hamoo, oni ene newende gomemonggo, Oo Simburi Simbunanino, meno
etenggoku, ngundiro ngu, ge nguya te! 23 Ge mande mande gidarega
mboorombo yoyoyingombo ingoyingo kini onindo etenggoku, ngu kootu
ino. Ge ingoote. Ngundiro mande, ngundo ngu, ebe yeni tunootete. 24 Oo
Simburi Simbunaniro ko oni ngu, ene komo ebe ma urewa. Kini, ene
komo oni bidodoboya ngu, ene imakeyingomonggo mande ero tewa. Ene
ngu etuyeroyingo oni metemi gome tero, sanggirini imaketoni, onindo
biyomi gura eneno teyinootoyi ngu, ene nguro mete ngu kowuringga,
ngu koorowoowa. 25 Ene ko imakeyingomonggo tero, ngunonggo oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mande utoro oorongootenggoku, nguro ingonduduye yomosiyerowa.
Ene ngundiro tetoni ngu, asa, Anutdo bine hoorooweyerootoni, oni
nowoondoye ingonduduye hamoo ngu ingowanggo. 26 Kurimi Setando ene
yoyoro, enengo manggowo keyoweroyimboro gosiyeroyingo. Ene hamoo
mande ngu ingoro ngu, asa, ene ingonduduye ko himi yetoni, nguno ngu,
ene Setanro utongga, ngu omboongero ombuwa.

Naru Wengamo Muri Biyomi Gura Gura Tunootewa

3 1 Ge komo ngandiya ingo! Naru wengamo, ngu oo biyomi gura gura
kowuri urungga oorengo tunootewa. 2-5 Yo, naru wengamo ngu, onindo
ngu ngandiro tewanggo. Ene enengomboro nangge ingoweroyi; beyedoro
nangge ingoro; enengo bingamiye nangge okooro; oni enengombo oo gura
gura tero, nguro oni oni tero; oniya kootuyisina mande, ero yomooyinoro;
awanamoyemboro mande unggarangooro; ene Anutro, onino nguya, ma
esosootero, ngunonggo ene muri gome nenengo, ko nowoondoyemo hamoo
teyingo muringga nguya, yokoro oruwanggo. Enengo oni soweni nguya
siyero ma oruwanggo. Ene oni songombo eneno muri biyomi tetenggoku,
nguro sanggiri teweroyi muri ngu ma yokowanggoku; mande kootuyisina
ero endeyowanggoku; goweyeboro ingondudu ngu ma sobowoowanggoku;
oni yomburibariyerowanggoku; muri metemi gome nguya yokoro, kootu
inowanggoku; ene dobookuriye yoyoro, oni sanggiri kandeyemo yewanggoku;
ene sodedomangge enengo ingonduduye biyomi ngu keyowanggoku;
oni enengo ingootoyi, ene oni ururu tewanggoku; ene goweye oni oni
teyinoweroyi muri gura gura, nguro gome ingowanggo. Yo, hamoo, ene oo
ngu tero, ene Anutro ma ingowanggo. Ene kingo goweyemonggo nangge
Anutro ko tero, ene Anutro mande muri yanggangoni, ngu kootu inowanggo.
Ge komo ngundiro oni ngu tanggeyemo ma bibitewero, ge songo ootoo.
6 Godange etuyeroyingo oni ngundiro tero, ene torige torige baredoro
yano utenggoku, bare ingonduduye metemi kini, ngu mande gura gura
ingonduduye ganayeroweroyimboro yowoosooyingo. Yo, baredo enengo
ingonduduye, ngu weti mbumbuwa tewonggoku, nguro ene kowuri urungga
ingoyingo. Enengo nowoondoye ngu oo gura guraro ingootoyi, ngundo
yowoosooro, oororo omburo tete. 7 Ngu bare ngu, ene suwooyi sano mande
gura gura ingowero yootenggo. Ene hamoo mande ingoweroyimboro kini.
8 Kurimi, Yanis, Yambiris eraga, ene Mosesya sanggiri teyingo, ngundiro
nangge, nga oni nga nguya, hamoo mande ngaro sanggiri tetenggo. Enengo
ingonduduye biyomi buribari yeyingo, ene nowoondoyemo hamoo kini.
Kingo goweye nangge.[a] 9 Naru ootuwoo nangge Yanis Yambiris eragaro,

---

[a] **3:8** (Kurimi, Igip merakono, ngu tabango oni koreteyingo oowooyi Pero, ngu oruwo. Yanis, Yambiris eraga, ngundo Pero, enengo gosonggi oni. Anutro Mandeno enengo mandega ngu bukEksodas / Kisim Bek 7:22; 9:11 nguno oorooteku, ngu kandangeyi).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ene muriyari gura gura onindo ma teweroyi ngu teyingo. Ene oo urungga Mosesndo tewoku, eragado ngu teweroyi, ereremo kini. Ngu godange etuyeroyingo oni ngundiro. Oni enengo godange ngu kenoro ngu, ene gome watayi. Ngu oni ngu godange nangge, ero ingowanggo.

Ge Komo Anutro Mande Gome Ingoro Dowoowa

10-11 Ene, ge kuri noro mande wesiyoro etuyeroyingo, ngu ingowo. Nenengo ootootoone murine bidodo ingoote. Ge oo ngandiro ingooteku: no Anutro hamoo ingootenoku, ngu hamoo yanggango oorengo, ingooteku; suwooyi sano no nenengombo nowoondone yanggango teyinoro, no ngunonggo oniya sanggiri ma teyingo ingooteku; no oni nowoondoyi teyunoyingo ingooteku; no yanggango tero kowuri koorowooyingo ingooteku; oo biyomi bidodo onindo nono tetoyi, ge ngu kenoro ingowo. No ogingo bidodo, Andiyokno, Ayikoniyamno, Listarano nunootoyi koorowootoowe, ge no gowenemo, ngu bidodo kenowo. Ene Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo ngu kowuringgano, ngunonggo, no andangeneroro noyowo. 12 Yo, oni bidodo Krayis Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo eneya siyero oodoyi, Anutro mande murini tewero etoni keyootoyi, merako oni nguro bogu sanggiri tero, ogingo urungga teyunowanggo. 13 Yo, oni biyomi ko ingondudu godange oni, ngundo suwooyi sano oni simoo bare ganaganayerowanggo. Enengo muri, ngu biyomi oorengo tunootewa. Ene oni gidarega ganaganayerootoyi, ko, oni gidaregado ene nguya ganaganayerowanggo.

14 Ene ge kuri ingowo. Noore oni simoo bare ge nguya, nga mande keta mesarango, nga etuyerowooto. Ngundiro nguro, ge ngu, nga hamoo mandega nga, ge kuri yoro, nguro nowoondogemo hamoo tewoku, ngu gome dowoo. 15 Yo, hamoo, kuri ge bodaga oode, ngunonggo ge damoni yero Anutro Mandeno ingowo. Ngu so uyingga, ngundo mete ge ingondudu gomemu gunowa. Nguno ngu, ge Krayis Yisasro nowoondogemo hamoo tewaku, nguro Anutdo ge ko goyowa. 16-17 Anutdo enengo Buk nguno mande ngu bidodo yeni, oni Anutro ingonduduni ingoro, mandeni nakangootoyi, ngu tunooteyingo. Ngu mandega, ngundo ene mete noore muri nenengo noore etuyeroro; noorengo weti mbumbuwa tunoo etuyeroro; noorengo endeyoyingo ngu yooneneyerowa. Ngundiro nguro, Anutro Mande, ngundo noore, enengo ko oni yanggangododo yoyeni, noore ko gome metemi, ngu bidodo mete tewato.

Ge Komo Anutro Mandeni Ngu Wesiyoya E

4 1 Krayis Yisasdo oni simoo bare keta oorootenggoku, ko kuri kumooyingomu nguya wirikoyerowa. Nguro no Anut doongeyimo ko Krayis Yisas ngu doongeyimo nguya, no mande yanggango geno ngandiro eteno. Krayis Yisasdo, oni simoo bare bidodo doongeyemo, tunoo ko

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ombuwakuno, ene noorengo oo bidodo sobosobo koreteyingo sugi sugi
oruwa. 2 Ngundiro nguro, no geno mande yanggango ero eriringgerootoowe,
ge komo nga mandero ingondudu teya, mande nga wesiyoya e! Oni simoo
bare mande ingowero tetoyi, ngundi, ene nguro ma ingootoyi ngu, ge
komo suwooyi sano ko yanggango teya, Krayisro mande, wesiyoya e! Ge
komo nowoondoye sanggawewero, mande yanggango wesiyoya e! Ngundo
nowoondoye yokutuwootoni, nowoondoye yowoorengowanggo. Ge komo
Anut keyoweroyi mande, muri wesiyoya e! Ngundo mete nowoondoye
yanggango teyunowa! Ge suwooyi sano ko ememonggo, eneno teya,
mande gome etuyero. 3 Ndadiro nguro, kootuyisina ngu, oni mande gome
nenengo ngu ingoro yowero yokowanggo. Ene ngundiro tero, enengo
ingondudu sodeye, ngu nangge, keyoro, ene etuyeroyingo oni gidarega
nguya yoyowanggo. Yoyootoyi, ngundo mande gidarega kingo etoyi, ngu oni
nguro gome ingowanggo. 4 Ene mande hamoo ngu kootu inoro, ene kingo
mande mande gura gura ingowero sodeyewanggo. 5 Ene gengombo suwooyi
sano tunoo ingondudu tewaku ngu, ge komo kowuri koorowoowaku, ngu
ge komo mande metemi ngu koyi teya, mandega nga wesiyoya e! Gengo
kongga ngu Anutro Mande Keta Mesarango wesiyoro eweroyi. Nga kongga,
no ge gunowonoku nga ngu, komo bidodo te!

Ataga, Noro Ko Ngu Kinitewero Tete

6 Anutno wooro yeweroyi oni nguno Anutno Wayin sono
wendootenggoku, ngundiro nangge, noro gowene nguya Anutno
inootoowe, wooro yeweroyimboro. Yo, noro narune, ngano ngu kinitetoni,
no toongewero namoko teteno. 7 No ebe pawapawamungga, nguno koretero
dagayerowono. Ataga, no rogogakuno tunootewono. No kuri, Krayisno
nowoondonemo hamoo ngu gome dowoowono. 8 Ngu pawamungga, nguno
koretero dagayeroro, nguro no oo yoweroyiga ngu sobowooteno. Ngu ooga
ngu ngandiro. Oo Bidodo Simburi Simbunani, noorendo wirikoyeroyingo
oni nenengo gome, ngundo noya ewaku, ge oni nenengo ewaku, nguro ene
no ko gumi nunowa. Yo, naru wenga nguno, ene ngu ooga ngu no nunoro,
ko, oni bidodo ene tunootetoni, hahangero kenowero, ingondudu tero
oorootenggoku, ngu nguya yunowa.

9 Ge komo sodedomangge nono ombu! 10 Dimas, ene mera ngaro oo
nguro gome ingooteku, nguro ene kuri no noyokowoku, Tesalonayika
endemo oorowuwo. Keresenis ngu, ene Galesiya merako oorowutoni,
Tayitasdo Dalumesiya merasina toongewo. 11 Luk enesu nangge,
noya oorootero. Nguro ngu, ge komo Mak yoya, geya omburi. Ene no
hoorooweneroro, ko teweroyi oni gome.

Mande Sosowo Gidarega

12 No Tikikas sureyootoowe, Epesas endemo kuri oorowuwo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

13 Ge ombuwero ngu, ge komo noro nengguro pirungga, Trowas
endemo, Kapasdo yano yokootoowe, oorooteku, ngu yoya, buk nguya
yoya ombu. Buk gidarega nusako goweyibo teyingo, ngu nguya komo
yoya ombu.
14 Alekisanda, oo Ayen wadorimu teweroyi oni, ngundo ene biyomi
urungga tenunowo. Kootuyisina noorengo Simbunani, ngundo enengo ko
murini, nguro gumi teyinowa. 15 Ge nguya ngu oningga, nguro ingonda
te! Ene noorengo ko mande nga yomburibariyoote.
16 Noro wirikoyingo naru koretero nguno, noso nangge mande
wirikoyingo onino mandeni ewono. Ngu naruno, oni gurado no
hoorooweneroro dikaro, mande ma eyingo. Kini, oni bidodo no
noyokoyingo. No Anutno yemboongero ngandiro ewono. O Anut,
gedo enengo biyomi nono tewonggoku, nguro ma ingowero, ero
yemboongewono. 17 Ene noorengo Simbunani, ngundo no sobonеroro
yanggango nunowo. Ngundiro nguro, no mande keta mesarango,
wesiyoro eweroyi, ngu gome etoowe, oni sowe gidarega, ngu mande ngu
gome ingowonggo. Nguro Anutdo yoyokootoni, ngundo no nureyi, ma
kumooyingo. 18 Mande muri biyomi no tenunootoyi, Oo Bidodo Simburi
Simbunani, ngunonggo, andangeneroro, noyoro, oorero, enengo sambo
endega enengo oni simoo bare soboyerooteku, nguno noyewa. Ngundiro
nguro, nondo Oo Bidodo Simburi Simbunani enengo oowooyi suwooyi
sano sugi sugi bingaminidodo okoororuwano. Ngu hamoo.
19 Ge komo noya Prisila, Akuwila, erambarisa, Onesiporas ko enengo
simoonggoro ngu bidodo kambayero. 20 Erasitas ngu Korind ende nguno
oodoni, Taropimas ngu sayidodomu yokootoowe, Mayilitas endemo,
nguno ooroote. 21 Ge komo nono sodedo ombu! Ndadiro nguro, ge
bodaga oruwaku ngu, asa, doogo naru biyomi tunootewa. Yubuyulas,
Payudenis, Layinas, Koloodiya, ngu Kristen dobookurinani, ngu bidodo,
ge kambagerootenggo.
22 Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo geya oruwa. Enengo
sumangeni ngu, ye kewooroyemo nguno mete orini. Ngu hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Polndo Tayitasro So Uyi Nga Nakangoyingo

Tayitasro Mande Tabango

Tayitas, ngu Yuda oni kini, Tayitas ngu Polndo Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro etoni, ngu ingoro, ene newende yowoorengootoni, nguro ene Yisas Krayisro hamoo oorengo ingoyingo. Polndo endeyoro Mande Keta Mesarango ngu wesiyoro etoni, nguno ngu, Tayitas ene Polya endeyoro, ngunonggo Pol hooroowero ko teyingo. Tayitas, ngu Polya yade oororo, Yerusalemno nguno Aposel oni yowuru gurano oorowuyingo (Aposel 15:2). Polndo ngu kuri Tayitas sureyootoni, tambu eraya Korind oorowuyingo. (2 Korind 7:6-7; 8:6 ko 8:16). Kootuyisina, Polndo ngu Tayitas rogowootoni, ene Kirit meradonimo nguno nowoondoyemo hamoo teyingo simoo bare ngu soboyeroni, ero, rogo teyingo. (Tayitas 1:5).

Nga so uyingga ngano ngu, Polndo ngu Tayitas, ene komo tabango oni gidarega rogo tetoningga, ngundo nowoondoyemo hamoo teyingo simoo bare ngu soboyeroni, ero, nguro ko, etuyeroyingo godange oni, nguro ingonda teyi ero, mande eyingo. Nowoondoyemo hamoo teyingo simoo bare etuyeroweroyi, nguro muri ngu, Tayitas etungoyingo. Nguno ngu, nowoondoyemo hamoo teyingo simoo bare, nguro muriye gome gura gura nguya etungoyingo.

Nga bukga ngaro mande gumi gumi ngu ngandiro:

Polndo Tayitas kambayingo, nguro mande. 1:1-4.
Nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro tabango oni, nguro mandeye. 1:5-16.
Nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro yambo mande guradiro guradiro teweroyi, nguro mande ingoweroyi, nguro mandeni. 2:1-15.
Muri gome nenengo ngu guradiro guradiro oorooteku, ngu ingowero eyingo. 3:1-11.
Polro mande kinitetoni, Polndo okeyi, ero eyingo. 3:12-15.

1 [1]No Polndo nga so uyingga, ge Tayitas, nguro nakangooteno. Anutdo no rogonerootoni, nguro no ngu Anutro ko oni. No ngu Yisas Krayisro soweyeroyingo Aposel oni. Anutdo no surenerowoku ngu, nondo Anut enengo simoo bare enengo oorengo kuri rogo tewoku, nguro nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu nenengo teyinowero.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nondo nga kongga tetenoku, ngundo ene hoorooweyerootoowe, ene
Anutro Mande Keta Mesarango nga yoro gome ingoro, ngunonggo ene
Anutro mande muri gome ngu keyowanggo. 2 Oni Anutro murini ngu
gome keyoro ngu, asa, nguro ingonduduni gosiyoro, Anutya suwooyi
sano keta sugi sugi oruweroyiga, ngu sobowooro oruwanggo. Kurimi
oorengo, Anutdo oo gura ma tetoni, tunooteyingomo nguno, ene kuri
nga mande keta sugi sugi eneya oruweroyiga, ngu noore yunowero,
mande gosiyoro eyingo. Ene mande godange ma ewa. 3 Asa, kootuyisina,
ngu naru rogo teyingongga, ngu tunooteyingo, Anutdo oni gidarega
yootunoyerootoni, ngundo ene Yisasro mande ero, oni etuyeroweroyi
tunooteyingo. Ngu muringgano nguno ngu, Anutdo enengo keta sugi
sugi oruweroyiga, nguro mande yeni, tunoo oorengo tunooteyingo.
Enengo ko oni manggoyemo, Anutdo enengo mandeni, ngu wesiyoro
etuyeroyingo. No nguya Anutdo, ngu mandega ngu rogonerootoni, onino
wesiyoro eteno. No kingo ko oni kini. Kini, Anut enengombo, noore ko
yoyoweroyi kongga, nguro no enengo mandeni wesiyoro ewonoku, nguro
no rogonerowoku ngu!

4 Tayitas nondo nga so uyingga nga, ngu gengo nakangoro gunooteno.
Gengo Anutno nowoondogemo hamoo teyingo, ngu nondo nowoondone
hamoo teyingo, ngu siyeyingo. Nguro, ge ngu, noro nangone ngundiro.
Nondo Anutno yemboongeteno. Anut, Awanani, ko noorengo ko
yoyoweroyi oni, Yisas Krayis, ngundo sumange ge suwooyi sano gunoro,
ngundo nowoondoge yeni, imakero ayibidodo teya, imakeyingomo ootoo.
No nguro yemboongeteno.

Oni Krayis, Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Nguro Tabango Oniro Mandeye

5 Nondo ge kuri goyokootoowe, ge Kirit meradonimo oorooteku ngu,
ngu muri ngu ngandiro: Nondo ngu ngandiro ingooteno, ge komo ko
bidodomo ko gumi gumi ngu nenengo kini, ngu yoonenengootooga,
gome metemi tunooteni, ero ingooteno. Ge ende bidodomo, Kristen oniro
tabango oni Anutro yowuru yano rogoyerootooga oriyi. Kuri, nondo
geya ewonomu, ngundiro. 6 Ye komo Anutro yowuru yano tabango oni
muriye ngu, ngundiromu ngu rogo teyi. Oni gura ene goweyimo biyomi
gura oni simoo bare doongeyemo kini ngu, ene oni gome nenengo.
Ngu oningga ngu, ene komo bareyi guranangge yoro, bare guraya ma
endeyowa. Enengo simoongo ngu ewe nemi nowoondoyemo imakeyingo
murimo oruweroyi. Ene oni doongeyemo muri biyomi buribari ngu ma
tero, ene awanamoyemboro manggoye ma toongootenggo. 7 Ge ingoote,
Kristen oniro sobosobo, ngundo ngu, ene Anutro koni ngu sobowooro
kawararangowa. Nguro ngu, ene komo gome nenengo oorengo endeyoni.
Ngundiro tetoni ngu, oni simoo baredo, ene goweyimo kingo oo biyomi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

gura, ma kenowanggo. Ene windawinda sodedo ma tero, ene sanggiri
sodedomangge ma tewero. Ene sono kowoo nero, mera ma utoro
endeyowero. Ene, oni kingo kingo ma yutoro, endeyowero. Ene digi
beye oo urungga yoweroyimboro doongeyi, ma urungga tewero. 8 Ene,
ngundiro muri biyomi ma tewero. Kini, ene komo oni ende songomonggo
amana mayetoyiga, ngu yomosiyeroni. Ene, komo meyero oni gome
hoorooweyerowa. Enengo ingondudunimo ndawu ooga ngu biyomi,
ngundi metemi, ngu ene gome watayi. Ene, komo muri gome teweroyi
ngu nangge keyoya teni. Enengo endeyoote muri gomengga, ngu oni
etuyerootoni, ene Anutro oni gome, etuyeroyingo. Ene komo enengo
goweyi ingoyingoni, ngu nangge gome sobowooni. 9 Ene ngu komo
Yisasro Mande Keta Mesarango, ero etungowonoku, ngu gome yanggango
oorengo dowooni. Ngundiro tero ngu, ene komo ngunonggo oni Anutno
nowoondoye hamoo teyingo, ngu yanggango teyunoweroyi mande, ngu
gome nenengo oorengo etuyerootoyi, ngu keyowanggo. Asa, ene mete
Kristen oni Anutro mande tootongootenggoku, nguya mande yanggango
mamanayerootoni, nguno ngu, oni ngu ingootoyi, biyomi yetoni, ene
gome oorengo ingoro, ko yowoorengowanggo.

Kirit Meradoni Godange Oni Oowooyingga Oorengo Nguro Ingonda Teyi!

10 Yo, Kristen oni kewooroyemo, oni oowooyingga ene mande gome
nenengo ma ingoro keyootenggo. Ene kingo mande mande ero, oniro
ingonduduye yomburiyoro, kingo ganaganayerootenggo. Yudano, Kristen
oni oowooyingga, ngundo ko biyomi ngundiro teyingo. 11 Oni ngundiro
ngu, ene muri biyomi ngu tero, ene Kristen oniro, digi beye oo ngu
sobiyoro yootenggo. Ngundiro tero, ene muri biyomi, ngu noorendo ma
teweroyi ngu tero, ene etuyerootenggo. Ngu muringgano, nguno ngu,
ene oni gidaregaro ingonduduye yomburiyoro, ngunonggo enengo bare
sumooye, simoo namboye nguya ingonduduye yomburiyerootenggo.
Nguro ngu, ge, ko yambo yaro sobosobo oniku, nguya komo ngundiro
oni nguro manggoye ngu gosiyo yunoyi. 12 Kuri, Kirit oni gura ngu,
enengo ingondudu gome eyingo oni, ngundo ngandiro eyingo. Ngu
Kirit oni, ngu godangeyedodo oni oorootenggo. Ene oowari urungga
oorengo newero ingoro, ene ko tewero nguya sure kini kini urungga
tetenggo. Ene se koki biyomi, ngundo mayero, oni yokitoni ogingooteku
ngu oni ngundiro, eyingo. 13 Nga mandega, nga ingondudu eyingo oni,
Kirit meradonimonggo, ewonggoku ngu hamoo oorengo, nguro ge komo
oni nowoondoye hamoo tero, oore nenengomu yokootenggoku, nguno
mande yanggango oorengo mamanayeroote. Nguro ene ingowanggoku,
ngu oorega ngu, ngu nenengo kini. Nguro ngu, ene ingonduduye
yowoorengoro hamoo mande, ngu keyowanggo. 14 Oni ene Anutro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

hamoo mande keyoro ngu, asa, ene Yuda oniro mata mande kingo kingo, nguro sodeye ma yero, onindo mande godange etenggoku ngu nguya ma ingowanggo. Ngundiro oni ngu, ene Anutro mande hamoo ngu kuri kootu inoyingo.

15 Anut doongeyimo, oniro ingonduduyemo nowoondoyemo ngu gome nenengo ootooro ngu, asa, ene mete oowari bidodo newanggo, nguro roogo kini. Ene oni gura enengo ingonduduni newendemo, sugabododo tero, Yisasno newendemo hamoo ma teyingongga, ngundiro oningga ngu, ene oo biyomi ngundi metemi teweroyi, ene ngundiro teweroyi watayi kini. Ene oo biyomi tero, ngu ingootoni oo biyomi ero ma ingowa, ngundiro ingoyingo. 16 Enengo manggoyemonggo ngu, ene ngandiro etenggo. No Anutro ingoro keyooteno, eyingo. Ene ngundiro etoni, ene endeyoyingomo, ngu oo biyomi oowooyingga tetenggo. Ngu muringgano, nguno ngu, oni simoo baredo tunoo oorengo yeyootenggoku, ene Anut kootu inootenggo. Anutdo ngu muri biyomingga, kenoro, nguro biyomi urungga ingoote. Ngu oni ngundiro, ene Anutro mandeni ma keyoro, oo metemi gura ma tewanggo. Kini oorengo.

Oni Simoo Bare Dogodogonimboro Mande

2 1 Ene Tayitas, ge ngu komo hamoo mande gome nenengongga, nguno ingoyingo gome yoyingongga, ngunonggo mande muri gome nenengo, nguno oni simoo bare Anutro nowoondoye hamoo teyingomu, nguro mande gome teweroyi, ngu eya etuyeroya ngu, ge ngandiya e:
2 Oni dogodogoni ngu, enengo rogoyimo oo nangge teyi. Sono kowoo oowooyingga, ma newero, nguro ene mete ingondudu muri gomemu nangge ingoro, ngunonggo, enengo goweye ingonduduye ngu gome sobowooyingo. Oni simoo baredo muri gomengga, ngu tetoyi kenoro, ngu oowooye bingamini okootenggo. Ene ngu komo nowoondoye yanggangomonggo, Yisasro mande nenengo nangge, nguno gome oriyi. Oni dobookuriyeboro, nowoondoyi teweroyi mande murimo, nguno teyi. Enengo kowuri bidodo koorowooro, yanggango dikaweroyi murimo, nguno oriyi.

3 Ngundiro nangge, gedo bare dogodogoni nguya, ene komo Anutro murini, ngu keyoya, kundingiyi endeyoyi, ngundiya etuyeroyi. Ene oni dobooyiboya, kootuyisina, kingo mande ma ewero. Ene ngu sono kowoo yanggangongga, ngu ingootoni, ngundo ene ye ma sobowoowero. Ene komo bare oore mande muri gome nenengo nangge, ngu etuyeroyi. 4 Bare dogodogoni, ngundo bare oore garo ngu, ene komo enengo kamesumooye ko enengo simoonamboye, nguro nowoondoyi teyunoyi. 5 Ene komo enengo goweye ingonduduye, ngu gome sobowooya, ngunonggo sebo barese muri biyomingga, ngu ma tewero. Ngunonggo ngu, enengo yano oo ngu gome oorengo sobowooro, nguro ene kamesumooye,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ko simoo namboye gome hoorooweyeroyi. Ene komo kamesumooye nowoondoyemo ootooya, nguro manggoye keyoyi. Ene komo ngu muringga, ngu bidodomo tetoyi ngu, asa, onindo, ngu kenoro, Anutro mandeni nguro kootuyisina mande ero, ma yomooyinowanggo.

Simoo Oore Garoro Mandeye

6 Ngundiro nangge, ge komo simoo oore ngu ingonduduye
yokutuyeroya, mande gome yunootooga, ene nguya enengo goweye
ingonduduye, ngu gome sobowooyi. 7 Tayitas, ge komo muri bidodo
mete teteku, ene gengombo, ngu ge komo oo gabogaboyi gome ngundiro
oodoyi ngu, asa, simoo oore ge geyoro, ene ge kenggerowanggo. Oni
etuyeroweroyi ko ngu, ge komo mande nenengo ngu nangge, etuyeroya
e. Etuyeroya etooga, onindo ngu ingoro, ene hamoo ingowanggo.
Enengombo nguya, ingootoni, hamoo tete, ero ingowanggo. Ge komo
suwooyi sano ngu, ge gome ingondudu teyagogo, ngunonggo, oni
gidarega, oo kenoro ingowanggo. Ge oni nenengo, ero nguro oowoongge
bingami okoowanggo. 8 Ge komo hamoo mande nenengo, ngu nangge
teya, etuyerootooga ngu, onindo geno biyomi gura ma kenowanggo.
Nguro ngu, onindo Yisasro mande ma keyootenggoku, ngundo ngu oyimo
mande biyomi, noore Kristen onisina, ngu ma ewanggo.

Kingo Ko Oniro Mandeye

9 Ye ngu komo Kristen kingo ko onino, ngandiya etuyeroro eyi. Oo
bidodomo ngu, ene komo enengo sobosobo, nguro mandeye ingoya,
ngu nowoondoyemo oriyi. Ene komo ko gome teyi. Ko onindo, enengo
sobosobo oniya mande biyomi ma ero, manggoye ma toongoowanggo.
Ene ngundiro oo gome tetoyi ngu, asa, enengo sobosobo ngundo kenoro,
ngu oni metemi, ero ingowa. 10 Ko onindo enengo sobosobo nguro oo
ngu gumi yakakayi ma yowanggo. Kini, ene komo enengo muriye gome
ngu tunooteni. Nguro sobosobo oni enengo muriye, ngu gome kenoro,
ngu oni gome nenengo, ero ingowa. Kristen ko onikundo, Anut, enengo
ko yoyoweroyi oni, nowoondoyemo hamoo teyingo, nguno ngu, enengo
endeyoweroyi gome nguya, noore tunoo etuyeroyingo. Yo, enengo
endeyoyingo gomengga, ngu noore etuyerooteku ngu, Anutro mandega
nga, ngu komo hamoo nangge! Ero ingoro, nguro ingondudu urungga
teyingo.

Noore Komo Metemi Nenengo Ootooro, Ngunonggo Krayisro Narungga, Ngu Sobowoowato

11 Ge komo oni simoo bare, Yisas Krayisno, nowoondoyemo hamoo
teyingo ngu, mande yanggango yunoro, enengo endeyoyingo ngu
gome nenengo nangge tetoyi etuyeroyingo. Ndawugaro nguro,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

noore ingootetoku, Anutro sumangenimo, Anutdo kuri Krayis Yisas soweyootoni, ene merako ngano ombutoni, nguro Anutdo mete oni simoo bare, weti mbumbuwa bidodo andangeyunoro, ko yoyowa, ero ingoyingo.
12 Ngu Anutro sumangenggano, ngu noore Anut kootu inootetoku muringga ngu, yootunoro etuyeroote. Mera ngaro goweyimboro oni oni teweroyi muri biyomingga, ngu yokoro kootuyinoro, asa, noore ingondudunani, gowenani gome sobowoowato. Noore Anut doongeyimo, muri nenengo nangge, keyoro, ngundiro nangge, ataga, yade oororo kumoowato. 13 Ngu Anutro sumangenggano, Anutdo noore etuyeroro, noore nowoondonanimo hamoo teyingo, ngu yanggango teyunootoni, nguro noore oni oni teweroyiga, ngu Yisas Krayis, ko ombuweroyi narungga ngu sobowooro oruwato. Ene noorengo Anut yanggango oorengo, noorengo hoorooweyeroyingo oni. 14 Krayisdo ngu, enengo ketangga ngu yokoro, ngundo noore oo biyomi teyingomu uriyeroro, ko yoyoyingo. Yo, Krayisdo, noorengo kumooro, nguro ngu, noorengo weti mbumbuwanonggo andangeyeroro, ko yoyowo. Krayisdo kumootoni, nguro ngu, nowoondonani, ngu sarayi oorengo tunooteyingo. Ene noore yeni, enengo oni simoo bare tunootero, nguro ngu, noore Anutro muri gomengga ngu keyowero, hahangeteto.

15 Arisa, ge komo suwooyi sano nga mandega nga nangge Kristen onino eya etuyeroya, enengo muri biyomi yomosiyoyuno! Ge komo ene yokutuyerootooga, ene nga mandega, nga nangge, keyoya oriyi. Ge komo Kristen oni simoo bare, Anutro mande nenengo ma keyootenggoku, ngu mande yanggango mamanayero. Onindo komo ge angoyi oni, ooroote ero ma ingowero. Kini, ge kingo angoyi oni kini, Anut enengombo ge rogogerootoni, nga kongga nga tete.

Noore Komo Muri Gomemo Nguno Yanggango Dikaro Oruwato

3 1 Ge komo naru bidodomo, Kristen simoo barero ingonduduye ngu yokutuwootooga, ene komo Gabuman sobosobo onidodo ko tabango oniku, nguro manggoye keyoya, ngu nowoondoyemo oriyi. Ene komo ko bidodo gome teweroyi, nguro nangge, meyeya, teyi! 2 Ge komo mande ngundiya, Kristen oni simoo bare etuyero. Ene oni guraya mande biyomi ma ewero, ene ebe rongge sambi mande, ma tewero. Ene komo oni gidarega, nowoondoye yunoyingo. Ene suwooyi sano ngu, ene komo mande muri gome imakeyingo, ngu nangge, oni simoo bare bidodo teyunoyi, ngundiya etuyero.

3 Yo, nondo ngu muringga ngu etuyerootenoku, yendo komo simoo bare gidegaro nowoondoye ngu ngandiro: Ge ingooteku kurimi ngu, noore nguya ingondudunani, gome metemi kini. Nguno ngu, noore mande toongootoongo, ngu teroruwooto. Setando noore ganaganayerootoni, noore wenonoro endeyoro oruwooto. Noore muri biyomi gura gura,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nowoondoye urute weroyi, goweyega, nga oni oni teyinoweroyi, nguro nangge hahangero suwooyi sano teyingo. Noore oni songomboya nowoondoye biyomi yeweroyi, oniro oo kenomayingoweroyi. Ngunonggo ngu, onindo nooreya, nowoondoye biyomi ingootoyi, noorengo kewooronanimonggo, mundi oniya, mundiyi gumi teweroyi muri, nguno oruwooto.

4-5 Ene noore weti mbumbuwa murimo oodooye, Anutdo sumange teyunoro, noorengo nowoondoyi tero, Yisas, noore ko yoyoweroyi oni, ngu sureyootoni, omburo, noore ko uriyeroro yoyoyingo. Enendo ngu noorengombo mande muri gome nenengo oorengo gura tetooye, ngu kenoro ingoro, nguno ene noore ko uriyeroro ma yoyoyingo. Kini, enengo nowoondoyiningga, ngundo nangge, ene noore ko uriyeroro yoyoyingo. Anutdo Yuka Kundingiyi soweyootoni, noore sonoyerootoni ngu, noore enengo doongeyimo, nowoondonani sarayi oorengo yeyingo. Yo, ene noore sarayi oorengo yero, nguro noore keta tunooteyingo. Baredo abu keta bisiyooteku, ngundiro nangge, noore keta tunooteyingo. 6 Ngu ngandiro: Yisas Krayis noorengo weti mbumbuwanonggo ngu uriyeroro ko yoyoyingo oni, ngundo noorengo Yuka Kundingiyi soweyoyingo. Ngundiro nguro, Anutdo Yuka Kundingiyi yeni, nowoondonanimo yanggango angeyingo. 7 Ene ngundiro tero, ngunonggo, Anut doongeyimo, ene nooreya oni gome nenengo eyunoyingo. Ngu Anutro sumangeningga nguno ngu, Anutdo noore rogoyerowoku ngu, suwooyi sano keta oruweroyiga, ngu yowato. Nguro ngu, noore ngu ooga, ngu sobowooro oruwato.

8 Nga mande ewonoku nga, ngu hamoo nangge. Nguro nondo ingootenoku, ge komo nga mandega, nga ge nguro mande yanggango, eneno ero etuyerootoyi ngu, oni Anutro nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngundo ene mete nowoondoyemonggo, nguro ingondudu tero, nga kongga ngaro yanggangoni, nguro murini gomengga, nguno yanggango dikaro oruwanggo. Ngundiro tero, nga kongga, nga ngu gome tetoyi, ngundo oni bidodoboro hoorooweyerowa.

9 Oni simoo bare ngundo kingo mande gura gura ero, nguro ene kingo sumoo sumoo ero endeyootenggoku; osi sambaye oowooyemboro mande mande ero, nguro sanggiri tero, Mosesro mamana mande, nguro kingo rongge sambi tetenggoku ngu, ngu oo ngu bidodo ge komo dagaya endeyo. Ge ingooteku, ngundo ngu noore ma hoorooweyeroro, nguro engge gome ma tunootewa.

10 Etuyeroyingo oni, ene Kristen oni gidarega, ganayeroro, Anutro mande nenengo kini, ngu etuyerootoni ngu, asa, Kristen tabango oni, ngundo komo godange oni mamanangowa. Godange oningga, ngu ingonduduni ma yowoorengoro, tabango oniro mande ma keyootoni ngu, asa, tabango oni, tambu erayayiga, ene ko mamanangowa. Ene

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundiro mamanangootoyi, ene ngu ma keyootoningga ngu, asa, Kristen tabango oni, ene komo godange oni roogo tetoyi, ene ko ma etuyerowa. Ngu oningga ngu, ene komo nenetero torige oruwa. 11 Ge ingooteku, oni ngundiro ngu, ene oore gome metemi, ngu kuri yokowo. Nguro ngu, enengo weti mbumbuwani ngundo ngu, ene kuri yomburiyowoku ngu! Ero ingowa.

Wenga Mande

12 Kootuyisina ngu, nondo Atemis, ngundi, Tikikas eraga gura sureyootoowe, geno nguno oorowuwari. Ene Kirit meradoni, nguno mayetoni ngu, ngundo gengo ko nguno yowa. Ene geno, nguno tunootetoningga ngu, asa, ge komo sodedomangge, Nikopolis endemo, nguno nono ombu. Ge ingooteku, nondo ngandiro kuri ewonoku, wendeyi biyomi yeyingo, doogo urungga naruwo ngu, no Nikopolis nguno oruwano. 13 Yo, ge komo Mosesro mamana mandero ingoyingododo oningga, oowooyi Sinas, ko Apolos nguya, ngu gome hoorooweyeroya soboyero. Ge komo eneya saweroyimo, nguno oo gome yunoya, hoorooweyero. Ngundiro tetoyi ngu, ene saweroyi oo nguro, ma wenonowari. 14 Noorengo, Kristen simoo bare ngu, ene komo oni ooro wenonootoyi, hoorooweyeroweroyi mande muringga, nguro gome ingonda yanggango dikaro, ngunonggo, ene oni hoorooweyeroweroyi, nguro koyi gome tewanggo. Kini tetoni ngu, ene kingo oodoyi ngu, ene Anutro mande murini, ngu engge kini tero oruwa.

15 Mande wenga no geno eteno. Oni simoo bare noya oorootetoku, ngundo ge kambayeroro mande, yengo Kirit onino soweyootenggo. Ge nguya, ge komo noro kambayeroyingongga, ngunonggo, oni simoo bare, ngu noorengo dobookurinani, ngu Yisas Krayisro nowoondoye hamoo tero oorootenggoku, nguya yowanggo. Nguro no yemboongetoowe, Anutro sumange ngu ye bidodoboya orini. Polndo ngundiro yemboongeyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Palimonro Buk

Polndo Nga So Uyingga Nga Ngu, Palimonro Nakangoyingo

Palimonro Mande Tabango

Palimon, oningga ngu ene digi beyedodo, ngu newendemo hamoo teyingo. Ngundo ende gura oowooyi ngu, Kolosi ngunonggo ombuyingo. Palimondo ngu, kingo kirikiri oni gura ngu yoyingo, ngu oowooyi Onesimus. Ene kootuyisina, Onesimus ngu Palimonro ko ngu bidodo yokoro toongeyingo. Ngu naruno nguno, oni muriye ngu ngandiro. Oni ene mete simoo bare gidarega uriyoro, se bo uriyoro, ngundiro uriyoyingo. Simoo bare uriyowonggoku, ngu komo enengo simburi ngu suwooyi sano kingo ko tero oruwonggo. Nguro ngu, kingo kirikiri gurado ngu enengo simburini, ngu biyomi ingoro, toongetoni ngu, enengo simburi ko oni ngu ko yowaku ngu, asa, ene mete ureyi kumoowa.

Onesimus ngu toongero, oororo, Pol ya biyomimo kenoro ngu, ene ngu naruno Polya nguno oriyingo. Polndo ngu eneno mande ero ete. Etoni ingoro, Onesimus newende yowoorengoro, Yisas Krayis nowoondoyi hamoo teyingo. Pol, Onesimus, eraga ngu enengo erayadodo naru bodaga pirungga oruwori. Ene Polndo ngu ingondudu ngu gome yoro, Onesimus ngu ko oororo, sobosoboga Palimon ngu newendemo oruwa. Ngu muringgano ngunonggo Polndo nga so uyingga nga nakangoro, Palimonno soweyoyingo. Polndo ngu Palimonno mande ero, nguro gome ingoro, ene oni oni teya, Polndo ngu Onesimus ngu naruno eneno ombuyingo, nguro hamoo kambayingo. Ngu ingootoyi, kingo kirikiri ma tewa. Kini, nguro oni oni teya, ene kambayeroya ngandiya eyi. Ene ngu, Yisas Krayis nguro oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguya yowuruwooyingo.

Nga bukga ngano ngu, mande gumi gumi ngandiro ooroote:

Polndo, Palimon ngu kambayingo. 1:1-3.
Polndo, ngu Palimonro Anutno esosooteyingo. 1:4-7.
Polndo, ngu Palimonro gome ingoro, enendo ngu Onesimasro oni oni teya orini. 1:8-22.
Polndo okeyi ero eyingo. 1:23-25.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 No Pol, no ngu Krayis Yisasro koni tewonoku, nguro ya biyomimo
oorooteno. Nondo nga so uyingga nga ngu, Palimon, gengo
nakangooteno. Ge ngu noorengo Kristen doboonani oorengo, konani
nguya gobooro guranangge, nguro nondo noorengo Kristen doboonani,
Timootiya ge kambagerootero. 2 Noorendo ngu noorengo Kristen
kuwoonani Apiya; Arisitakasdo ngu nooreya nga kongga ngaro me
oni tero, ebe utoro oorootetoku; ko, Kristen simoo bare Palimonro
yano omburo yowuruwootenggoku, nguro nguya so uyino mande nga
soweyootero.
3 Noorengo Awanani Anut nguya, Oo Bidodo Simburi Yisas Krayis,
ngundo ye sumange teyunoya, nowoondoye yeningga, imakeya orini.

Palimonro Newende Ngu Oo Bidodo Simburiga Ngu Inoyingo

4 Ge noro doboone, Palimon, nondo gengo ingondudugeroro ngu,
nenengo yemboongeyingo naruno, no suwooyi sano, ngu nenengo Anutga
nguno gengo esosootero yemboongeteno. 5 Ndadiro nguro, suwooyi sano
no gengo mande ingootenoku ngu, gengo nowoondoge, ngu Oo Bidodo
Simburi, Yisas inoro, nguro nowoondogemo hamoo teyingongga, ngu
yanggango tero ooroote. Ngundiro tero, ngunonggo ge Anutro simoo
bare bidodoboro nowoondoyi tero, nowoondoge ene yunoote, ero
etoyi ingowono. 6 Ge nooreya nowoondonani gobooro yero, Krayisro
nowoondonanimo hamoo teteto. Nguro ngu, nondo gengo nowoondogemo
hamoo teyingongga, ngu Anutdo yeningga, gome yanggango teni, ero,
Anutno yemboongero oorooteno. Nguro nondo ngandiro ingooteno.
Anutdo ingoyingo, gome nenengo ge gunoro, ngunonggo oo bidodo
gome oorengo, ngu geno tenggunooteku, ngu gome oorengo ingowa,
ero ingooteno. Ndadiro nguro, ge Krayisro nowoondogemo hamoo tero,
nguya gobooro oorooteri. 7 Yo, doboone, gedo Kristen simoo bare bidodo
nowoondoyi teyunooteku muringgano, nguno, ge enengo nowoondoyemo
hamoongga, ngu yanggango teyunoote. Nguro ngu, no oni oni urungga
oorengo teteno. Gengo muringgega teteku, ngundo noro nowoondone
yeni, imakero ooroote.

Palimondo Ngu Ene Komo Onisimas, Ngu Ko Yoya, Dobooyi Teni

8-9 Nguro ngu, nondo Krayis oowooyimo, nga mande yanggangongga
nga, no mete geno ewano. Ge komo nga ooga nga te, ero mete ewano.
Ene nondo nguro ngandiro ma ewano. Kini, nowoondoyi teweroyi
muringga, ngundo noore geya gobooro gosiyerooteku, nguro nondo
nga mandega, nga geno ememonggo sumoo eteno. Yo, no Polndo, no
kurimimonggo, Krayis Yisasro ko oni tero oodoowe, nguro mundi onindo
noyoro, ya biyomimo noyetoyi oorooteno. 10 Nguro nondo ngandiro
sumoo eteno. Gedo ngu noro nangone, Onisimas, nguro gome ingo, ero

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

eteno. Ndadiro nguro, nondo ya biyomimo ootooro, ngunonggo Krayisro
newendemo hamoo teyingongga, ngu etungowono. Ngu muringgano
nguno ngu, ene noro nangone oorengo ngundiro tunootete. 11 Kuri, ene
gengo kingo kirikiri oni oruwoku, nguno ngu, ene ge hooroowenggeroro,
ko gome ma teyingo. Hamoo oorengo kini. Ene ataga ngano ngu, enengo
ingonduduni gome himi yetoni, nguro ene mete noorengo eraya eraya
gome hoorooweyerowero, ko gome metemi tewa.
12 Ngundiro nguro, nondo Onesimasro gome ingootenoku, nguro
no ataga, ene sureyootoowe, geno ko oorowuteku ngu! 13 Nondo ngu
Krayisro mande keta mesarango nga ero yootunoweroyi, koyi, ngu
yewonoku, nguro ngu, ene no noyoro, ya biyomimo noyewonggo.
Ngundiro nguro, Onisimasdo ge musingge yoro, ya biyomimo ngano
no hooroowenerowaku ngu, asa, no oni oni urungga tewano. 14 Ene
gedo mete ero ma etoyi ngu, asa, nondo Onisimas ma sorengowano.
Ene nondo, nguro mande yanggango, geno ma ewano. Kini, nondo ge
Onesimasro nowoondoyi teyino, ko, yo, ero ingootenoku, ene gengomu
nangge.
15 Anutdo bine, ene newende yokutuwootoni, nguro sa naru gidarega
nangge, ge goyokoro toongewo. Nguro ngu, ene gengomboya ngu naru
bidodomo oruwari. 16 Ataga ngu, gengo, kingo ko oningga ngu, enengo
murini yowoorengootoni, keta tunooteteku, nguro ngu, ataga ene
noorengo Kristen doboonani oorengo. Yo, ene noro doboone oorengo,
ero ingoro, nguro no nowoondoyi teyinooteno. Ge nguya, mete enengo
nowoondoyi teyinoya, ingootooga, Kristen doboone oorengo, eya ingo.
17 Ngu hamoo, gedo ngu ge komo noro gome ingooteku ngu, Krayisro
konimo, ngano no gengo dobooge oorengo, ero ingooteku ngu, asa,
ngundiro nangge, ge komo Onisimas nguya, no noyooteku, ngundiro
ene nguya ko yoya oriri. 18 Ene, enendo gengo oo yomburiyowoku,
ngundi, enendo oo gura gumimboro weti yoyingo, tetoningga ngu, asa,
ge komo enengo oowooyi ngu toongooya yokoya, ngu musiyomo, ge
no oowoone nakango. 19 No Polndo, nga so uyingga nga, ngu nenengo
kandenembo nakangooteno. No nenengombo, ngu wetingga, ngu gumi
wendangewano, ero nakangooteno. (Ene hamoo oorengo, ge ngu nono
weti moore, ngu gengo ketangga ngu!) Ene nondo nguro ma ewano. 20 Yo,
doboone, Oo Bidodo Simburiga, ngu oowooyimo, ge mete noro oni oni
tenuno. Noore geya, Krayisro oni, nguro ge mete no hooroowenerowero
ngu, asa, ge noro nowoondone yega, gome imakeyingo tunooteni.
21 Noro nowoondonemo hamoo teyingo, ngu yanggango ingooteno.
Gedo noro mande nga keyowa ero, nguro no nga so uyingga nga, gengo
nakangooteno. No kuri ingooteno. Gedo ataga nondo mande muringga
nakangoro gunoro, etenoku nga ngu, gedo ngu dagaro, muri hamoo
gome ngu soweyoro tewa, ero ingooteno. 22 Ene nondo mande gura

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguya soweyoro ewano. Nondo ngandiro ingooteno. Yendo Anutno noro
yemboongewonggoku, nguro Anutdo noyokootoni bine, yeno omburo
yeyowano. Ngundiro nguro, gengo ya gumi, ngu gura noro yomosiyoya,
yokonunootooga orini. Nguno ngu, no geya nguno gobooro oruwaro.

Kambayeroyingo Mande Gumingga

23 Epaparasdo ge kambageroote. Ene ngu noya ya biyomimo, Krayis
Yisasro yoyoro, ya biyomimo yoyetoyi oorootero. 24 Nga oni nga noya
ko goboorone teyingo: Mak, Arisitakas, Dimas, Luk, ngundo noya, ge
kambagerooteto.
25 No noorengo Simbunani Oo Bidodo Simburi Yisas Krayisno, ngandiro
yemboongeteno. O Anut, gedo gengo sumangenggega, ene inoro, eneya
gobooro oruwari, ero yemboongeteno. Ngu hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Hiburu Mande

Nga So Uyingga Ngu, Yuda Simoo Bare Krayisro Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Nguro Mande

Hibururo Mande Tabango

Nga so uyingga nga ngu, Yuda oni onendo newendemonggo, Yisas Krayisro newendemo hamoo oorengo teyingo, nguro nakangoro, soweyootoyi oorowuyingo. Yuda oniro mande ngu oowooyi Hiburu, noorendo ene goweye sanggawero ngu, noore ngundiro eteto. Nga so uyingga nga ngu, noore watayi kini, onendo nakangoyingo, ngu oni simoo bare ngu Yisasya mundi tero, ene nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bare kowuri urungga oorengo yunoyingo. Ngu Hiburu mande eyingo oni ngu. Ngundiro kowuri ngu kenoro ingoro, nguro ene enengo osi sambayebo yambo mande teyingo, nguno oorowutenggo. Ngu muringgano nguno, oni ene nga so uyingga nga, nakangoyingo. Nguno ene etuyerootoni, ngu ingoro, ene komo oo gome ero ngu, ene komo enengo osi sambayeboro muri ngu yokowanggo. Yisasnonggo nangge ngu, ene mete nenengo oorengo Anut doongeyimo tunootewanggo. Yisasdo nangge ngu, ene guranangge ngu, Anut Nangoni oorengo ngu, ene awuno oorengo. Ene Engel oni, ko Anutro ingondudu eyingo oni, Moses nguya ngu bodaga nangge awuno. Ene ngundiro ero etuyeroro, ngu muringgano, nguno ngu, ko gome tero, nguno Anutno wooro guradiro guradiro yeweroyi. Ngungga ngundo, ene hoorooweyerootoni ngu, ene Anut doongeyimo gome nenengo tunooteweroyi nguya kini. Ngu Yisas Krayisno nangge. Ngu Anutdo noorengo weti mbumbuwa andangeweroyi ingoote. Ndadiro nguro, Yisas Krayis ngu, ene Anutno wooro yeweroyi nguro tabango koreteyingo urungga oorengo. Nguno ngu, noore awanani Anut nguro kandeyi koondosina suwooyi sano bibitero oruweroyi. Ngu muringgano nguno ngu, noore muri kurimi ngu yokoro, noore Yisasro nowoondonanimo hamoo teyingo, ngu hamoo oorengo tewa.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nga bukga ngaro mandeni gumi gumi, ingoweroyi ngu ngandiro.

Nga so uyingga nga nakangoyingo oningga, ngundo kambayeroyingo mande ngu, Yuda oni simoo bare yunoyingo. 1:1-3.

Engel oni ngu oo urungga kini, ene Yisas ngu oo Urungga oorengo. 1:4–2:18.

Yisasdo hamoo oorengo Moses dagaro, ko mande yanggango oni simoo nowoondoyemo hamoo ma teyingo, nguro eyingo. 3:1-19.

Anutro oni simoo bare nguro kengeyingo ngu guradiro. 4:1-13.

Krayis ngu noorengo wooro yeyingo nguro tabango koreteyingo, ngu awuno oorengo. Wooro yeyingo oni gidarega ngu Krayis newendemo. 4:14–7:28.

Yisasdo ngu noorengo oore keta gura goosooyingo. Ngu ooregano nguno noore Anutno oorowuweroyi. Ngu oorega ngu, oore kurimingga ngundiro kini. Oore ketangga ngu gome oorengo. 8:1–9:28.

Yisasro sidu darowo ngu noorengo wendoyingo, ngu gome oorengo. Anutno wooro gidarega yetenggoku, ngundiro kini. 10:1-31.

Kurimi oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro mande yanggango yoro oriyingo. Mande gura ngu ngandiro, enengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu komo suwooyi sano yanggango dowooya urungga tunooteya oriyi. 10:32-39.

Ene ngandiro eyingo, noore ngu komo nowoondonanimo hamoo teyingo ngu, oni koretero nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, keyerowato. Oni onendo kuri kurimi oorengo, ene Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo. 11:1–12:29.

Mande gura gura, ko noorengo mande nga tero, ngu temukoweroyi, nguro ngu gome, nguno mande eweroyi. 13:1-25.

Anut ro Nangoni, Ngundo Noore Mande Yunoote

1 1 Kurimi oorengo, ngu naruno, Anutdo enengo ingondudu eyingo
onino etoni, ngundo noore Yuda oniro osi sambananimo, enengo
mande wesiyoro, eyingo. Naru songo songomo, ingondudu eyingo
oniro mandeye gura gurano nakangoyingo, ko enengo muriye gura
gura teyingo, ngundo osi sambananimo, ngu Anutro ingonduduni
etuyeroyingo. 2 Ngundiro nangge, ataga naru wengamo ngano, enengo
Nangonimbo, nooreno mandeni wesiyoro ete. Kurimi oorengo, Nangoni
kandeyimo, Anutdo merani meranimo, oo bidodo merako sambono nguya
yeyingo. Ngundiro merangga etoni ngu, Anutdo, enengo Nangoni, rogo
teworomu, naru wengamo, ngundo oo sitowi bidodo yowa. 3 Enengo
Nangoni, ngundo Anutro yanggangoni duridarini, ngu noore etuyeroote.
Ene Anut ngundiro oorengo ootooro, nguro enengo mandeni ngu
yanggango oorengo. Ngundo ngu, oo bidodo sambono merako nguya

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorootenggoku, ngu yanggango teyunootoni oorootenggo. Ene noorengo weti mbumbuwanani andangeyunoro, ngunonggo ene noorengo oore yeyunoro, sambono ooreyingo. Arisa, sambo endemo, ene Anutro kandeyi metemi bingaminidodoga ngusina bibiteyingo.

Anutro Nangoni Nguro Yanggangonimbo Sambono Oni Nguro Yanggangoye, Ngu Dagate

4 Anut Nangoni, ngundo sambono oni ngu bidodo dagayeroote. Anutdo Nangoni oowooyi urungga bingaminidodo inootoni, ngundo ngu, sambono oni oowooye nguya dagayeroote. 5 Noore ingootetoku, Anutro mandeno, Anutdo sambono oni, nguno mande ngandiro ma eyingo. Kini, enengo nangonimboya eyingo.

Ge nangge noro nangone. Ataga no gengo awangge tunooteteno.
(Sam 2:7)

Anutdo sambono oniya ngundiro ma eyingo. Kini, enengo nangonimboya eyingo.

No enengo eweyi oodoowe, enendo noro nangone oruwa, eyingo.
(2 Samuwel 7:14)

6 Anutdo enengo Nangoni oorengo, ngu merako ngano soweyowero ingootoni, ko ombuweroyimboro, nguro mandenimo, ngandiro ko eyingo.

Nenengo sambono kirikiri oni ngu bidodo, komo eneno yambo mande teyariyi, ero eyingo. *(Dutoronomi / Lo 32:43)*

7 Anutro mandeno, ene sambono kirikiri oniya ngandiro eyingo.

Anutdo enengo sambono oni yoyeni, doogo oororo omburo teteku, ngundiro tunooteyingo. Anutdo enengo sambono, oni ene de soru urungga dero, imakero dedeku, ngundiro yoyeni tunooteyingo, ero eyingo. *(Sam 104:4)*

8 Ene Anutdo Nangonimboya ngandiro eyingo.

Anut, gengo yanggangongge ko oo sobowooteku, nguro muri ngu sugi sugi oruwa. Gengo oni simoo bare sobowooteku ngu, ge muri nenengo nangge wirikoote. 9 Ge oni simoo baredo muri gome tetenggokungga, ngu kenoro, nguro ene gome oorengo ingoote. Ngundiro nguro, ge oni simoo baredo muri biyomi tetenggokungga, ngu gome ma ingoro yokoote. Ngungga nguro, muri damoni, nondo no gengo Anut, no gengo rogo tenggunoro, gengo oowoongge bingami oorengo okooteno. Ngundiro nguro, gengo oowoongge, ngundo oni gidega oowooye ngu dagayeroote. Nguro ngu, ge oni oni tewa, ero eyingo. *(Sam 45:6,7)*

10 Anutro mandeno, Anutdo mande gura nangonimo eyingo.

Kurimi oorengo, ge Oo Simburi Urungga, gedo mera bidodo yetoyi, yanggango ooroote. Sambo nguya kandegebo yeyingo.
11 Ene eme sambo mera yomburiyerootoyi, towi soroni kurimi,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundiro tunootewa. Ene ngundiromu, gedo nangge sugi sugi
oruwa. 12 Onindo towikumba kurimi andangero yokoro, metemi
yemutenggoku ngundiro, ge sambo mera nguya, ngundiro
andangero yokoro, gura yewa. Ene ge guradiro ma tunootewa.
Naru bidodo, gedo nangge sugi sugi ngundiro oruwa, ero eyingo.
(Sam 102:25-27)

13 Anutdo sambono oni nguya ma eyingo, ene nangonimboya ngandiro
eyingo.

Ge no kandene metemisina musiyo yanggangododo, nguno
bibitero oode, kootuyisina, gengo mundi oni ngu yoyeyi, ge
nowoondogemo uwanggo, ero eyingo. *(Sam 110:1)*

14 Anutro sambono oni, ngu oone? Sambono oni ngu bidodo yuka
nangge. Ene Anutro ko terorootenggo. Anutdo ngu soweyerootoni, oni
simoo bare hoorooweyerootoyi, Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo,
tunootewanggoku ngu, Anutdo ene ko yoyowa. Ngundiro nguro, Anutro
nangonimbo sambono oni bidodo hamoo dagayeroote.

**Anutdo Noorengo Mbumbuwa Andangero, Ko Yoyoweroyi,
Ko Ngu Urungga Oorengo. Ye Gome Ingonda Teyi!**

2 1 Ngundiro nguro, Anut nangonimboro hamoo mandega nga, noore
gome dowooro, mandeni ingowootoku, ngu ingonduduwooro
keyowato. Ngundiro ma tero ngu, noore Anut yokoro, songo toongero
oonootewero oruwato. 2 Noore ingootetoku, ngu kurimi oorengo, Anutdo
enengo mamana mande sambono oni nguno etoni, ngundo Mosesno
eyingo. Oni gurado nga mandega nga ma keyoro ingoro ngu, oo biyomi
tewoku, nguro uriyi ngundiro yowo. Ene oni simoo bare kuri ingowonggo,
nga mandega nga Anutro sambono oni ngundo ewonggoku, ngu hamoo
oorengo. 3 Ene ngandiro, noore Anutdo yoyoweroyi mandega ngu ingoro,
yokoro, yoro nowoondonanimo gome ma siriyowatoku ngu, arisa, Anutdo
nguro gumi urungga oorengo yunowa. Anut enengombo noore ko
yoyoweroyimboro oore yeyunowoku, kongga ngu urungga oorengo. Oo
Bidodo Simburi, ngundo ko yoyoweroyi oorega, ngu oni simoo bareno
koretero wesiyoro eyingo. Ngundiro tetoni, oni oowooyingga enengo
mandeni ingoro, nowoondoyemo hamoo teyingo. Ngundiro nguro, noore
ingootetoku ngu, mandega nga hamoo oorengo, eyingo. 4 Ene Anutro
mande ingootoyi, ngu naruno, Anutdo enengo mandegaku yeni yanggango
yetoni, oo muri songo oorengo gura onindo ma teweroyimu tero, ko
gura gurano nguya, enengo yanggangoni etuyeroyingo. Ene enengo
ingondudunonggo Yuka Kundingiyimboro yanggangoni, Kristen oni simoo
bare kingo yunooteku, ngu ebe dagadaga yunororoote. Ngundo Kristen oni
simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango teyunowero.
Ngundiro nguro, noore ingootetoku, ngu mandega nga hamoo oorengo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yisasdo Noore Ko Yoyoweroyimboro Oni Koreteyingo Merako Ngano Tunooteyingo

5 Nondo ataga, mera gura kootuyisina tunooteweroyi, nguro mande
eteno. Anutro sambono oni, ngundo ngu mera ketangga ngu sobowooyi
ero, ma rogo tetoni, ngundo sobowoowanggo. 6 Anutro mandeno kuri oni
gurado ngandiro eyingo.

> Noore oni simoo bare oowoonanidodo kini. Ndawugaro, ge
> noorengo ingoro, gome soboyeroote? 7 Anutdo naru ootuwoo
> bodagano, ge sambono oni, nguro oowooye ngu, oni simoo barero
> oowooye ngundo ene dagayeroote. Ngu hamoo. Ngundiro nguro,
> ge oni simoo barero oowooye bingami okoowo. Oni oowooyidodo
> inooteku murimo, nguno ge oowooyi bingami okoote. 8 Gedo ngu
> kuri oo bidodo, enendo sobowooni ero, rogo teyingo. Ero eyingo.
> *(Sam 8:4-6)*

Yo, Anutdo oo bidodo oni nowoondoyemo yeyingo. Hamoo oorengo, oo
bidodo oni nowoondoyemo oorootenggo. Ngundiro nguro, ataga nga
narungga ngano, noore oni ma yeyootooye, oo bidodo sobowootenggo.
9 Noore ingootooye, Yisasdo, ataga, oo bidodo enengo sobowoote. Naru
ootuwoo bodaga, Anutdo Yisas merako, ngano soweyootoni omburo,
ene ngu naruno, enengo oowooyi sambono oni nowoondoyemo oruwo.
Anutdo newende noore yunoro, ene Yisas merako, ngano soweyootoni
omburo, oni bidodoboro weti mbumbuwa andangeyunowero
kumooyingo. Ngundiro nguro, ene noorengo ogingo urungga
koorowooro, kumootoni ngu, asa, ataga, ene duridarini oowooyidodo
urungga ooroote.

10 Anut Oo Bidodo Simburi ootooro, ene oo bidodo yeyingo. Ene
enengo simoongo nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngu bidodo
yoyoro, sambo endemo oorero, eneya gome oorengo gobooro oruwanggo.
Ngundiro nguro, ene Yisas yokootoni, ngu ogingo koorowooro kumooro,
noorengo wooro gome oorengo yeyunoro, ko kondibo temukoyingo.
Anut enengombo ngu kongga ngu teni ero, Yisasno rogo teyingo. Ngu
muringga ngu metemi oorengo. Yisas enengombo noore ko yoyoro,
Anutno oorowuweroyi nguro simburi. 11 Ene oniro weti mbumbuwa
sonowootoni, oni nowoondoye sarayi oorengo tunootetenggo. Ngundiro
oni ngu, ko Yisasya awaye guranangge. Ngundiro nguro, Yisasdo eneya
konedoboone ewero, nguro oni oni tete. 12 Anutro mandeno, Yisasdo
Anutno ngandiro eyingo.

> No konedoboonemo, oo bidodo gedo tewoku ngu, wesiyoro ewano.
> Ene yambo mande tewero yowuruwootoyi, ngu oowoongge
> bingami okoowano. Ero eyingo. *(Sam 22:22)*

13 Ene mande gumi gura nguya eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

No nowoondone hamoo teyingo, ngu bidodo Anutno yewano, ero eyingo. *(Ayisaya 8:17)*

Ene mande gura nguya eyingo.

No oni nowoondoye hamoo teyingo ngu, gedo nunoyingongga ngadodo, nooreya ngano oorooteto. Ngundiro oni ngu, noro simoone. Ero eyingo. *(Ayisaya 8:18)*

14 Noore enengo simoongo, oni nenengo tunootero, merako ngano oorooteto. Ngundiro nguro, Yisas nguya oni ngundiro tunooteyingo. Ngundiro tero ngu, ene kumooro, Setanro yanggangoni, noore yomburiyeroweroyi, ko kumooweroyi, ngu andangeyingo. 15 Oni simoo bare bidodo kumooweroyi, nguro sosoreyingo. Suwooyi sano, ene merako keta oorootenggoku, ene kumooweroyi nguro sosorero oorootenggo. Ngu muringga nguro, Yisas omburo kumooro, ngu sosoreyingongga ingondudunanimo ngu andangetoni; nguro ngu, noore nowoondonani oni oni tero, imakeyingomo oorooteto.

16 Ene sambono oni hoorooweyeroweroyimboro ma ombuyingo. Kini, ene noore merako oni hoorooweyeroweroyimboro ombuyingo. Anutro mandeno eteku, ngundiro.

Ene Ebaraham osi sembeni ngu hoorooweyerowero ombuyingo. (Ebarahamro osi sembeni oorengo ngu, oni Yisasro nowoondoye hamoo teyingo.) *(Ayisaya 41:8-9)*

17 Nguro, Yisas ngu oni oorengo noore ngandiro tunooteyingo. Ngundiro nguro, Yisasdo noorengo kowuri koorowooro ingootetoku, ene ngu bidodo ingoote. Ene ngundiro tero, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro sobosobo koreteyingo tero, Anutro ko tete. Ene oni simoo barero nowoondoyi teweroyi oni, ko hamoo nenengo teweroyi oni nguya. Ngundiro nguro, ene mete oni simoo barero weti mbumbuwa andangeweroyi, nguro nguya wooro kundingiyi yeyingo. Nga naruno ngu, oni ene nenengo ootooro ngu, ene mete Anutya gobooro siyero oruwari. 18 Setando, Yisas towootowoongootoni, nguno Yisas ogingo ingoyingo. Nguro ngu, oni songombo, nooreno towootowoo tunootetoni ngu, asa, Yisasdo mete noore hoorooweyeroro, yanggango yunowa.

Yisasro Oowooyi, Ngundo Moses Oowooyi Ngu Dagate

3 1 Ye Kristen dobookurine, Anutdo noore rogo yerowoku ngu, noore enengo nowoondonanimo hamoo tetoni, eneya sambo endemo oruweroyimboro. Noore komo Yisasro ingonduduni keyoro, nguro ingondandangero yootunoro ewato. Ene Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, soweyootoni, omburo, ngundo noorengo nowoondonani hamoo teyingo, nguro tabango ooroote. 2 Anutdo enengo ko, nguro Yisas rogo tetoni, newende bidodo nguno yero ngu keyowo. Ene kuri Mosesndo newende bidodo Anutro ko, nguro nguno

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yero, Iserel simoo bareno ko tewoku ngundiro. 3-4 Ene Yisasro oowooyi bingami, ngundo Moses oowooyi bingami ngu dagate. Ngu ngandiro, oni gurado ya keta gomengga yetoni ngu, onindo kenoro, ya simburi oningga, nguro oowooyi bingami ewanggo. Noore ingootetoku ngu, ya bidodo ngu simburidodo. Ngundiro nangge, Anutdo Oo bidodoboro simburi. Moses, ene Anutro newende hamoo teyingo oni guranangge. 5 Anutro ko oni, Moses, ene oni simoo bareno Anutro ko teyingo. Anutdo ene Moses ko gome teweroyi, ngu ene ingoyingo. Mosesro ko urungga ngu Anutro mande wesiyoro etoni, kootuyisina, Yisasno ngu mandega Mosesndo ewoku, ngu engge tunooteweroyimboro, eyingo. 6 Ene ngundiromu, Yisas, Anutro Nangoni, Anutdo eneno rogo tetoni, Anutro oni simoo bare soboyeroote. Yisasdo Anutro mande hamoo keyoro, Anutro ko teyingo. Naru bidodomo, noore nowoondonani hamoo yanggango yero, oni oni tero, Yisasro hahangero sobowooro ngu, asa, noore Anutro oni simoo bare oruwato.

Noore Anut Mande Kootuyinoro Ngu, Noore Eneya Ma Kengewato

7-8 Ye enengo mande kuri ingowonggoku, ngundiro nangge, ataga nguya, Yuka Kundingiyimboro mande ingoyi. Anutro mandeno, ene ngandiro eyingo.

> Ye Anutro mande ataga ingoro ngu, yengo ingondudu nowoondoye yanggango ma gosiyowero, osi sambayebo teyingo, ngundiro ma tewero. Ene kingo merako oruwonggoku nguno, ene Anutro mande kootu inoro ma keyoyingo. Ngu naruno, ene Anutro yanggangoni towoongoro kenoyingo. 9 Dagoma onibi eraya (40) nguno, nondo ene hoorooweyeroro soboyerootoowe neyoyingo, nguro ngu naruno, ene noro yanggangone towoongoyingo. 10 Ngundiro nguro, no ngu oni simoo bare nguya, nowoondone sanggiri urungga tero eyingo. Ene no kootu nunoro, noro mande ma keyootoyi nguro nondo eyingo. 11 Ngundiro nguro, no eneya sanggiri urungga tero, mande hamoo oorengo sorumimonggo, ero gosiyowono. No merako musiyo kengeweroyingga yunowero ingowonoku, ngu yoyokootoowe, nguno ma uwanggo! Ero eyingo.
>
> *(Sam 95:7-11)*

12 Ene ye Kristen dobookurine, ye ingonda teyi! Ye nguro ingonda ma tewanggoku ngu, asa, ye kewooroyemo, nguno Kristen dobooyegado newendemo ingondudu biyomi, ngundo enengo newende hamoo teyingo ngu yokoro, Anut keta oorootekungga, ngundo mete uri biyomi gumi yunowero ene yanggangododo oorooteku, ngu kootu inoro yokowa. 13 Setando kewooronanimo oni gura ganangoro ngu, newende yanggango gosiyootoni, Anut kootu inoro yokowaku, nguro ngundiro ma tewero. Kini, naru bidodomo, noore ko yanggango tero, Kristen dobookurinani

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

gidega hoorooweyeroro, nowoondoye yanggango teyunowato. Noore komo naru guranangge nanggemo, ngundiro tero oodoowe oororo, naru wenga tunootewa. 14 Noore Krayisya ko tewero ngu, noore komo nowoondonane hamoo teyingongga ngu yanggango dowooro, ngundiro nangge, oode oororo, kumoowato. 15 Anutro mandeno ngandiro eyingo.

Ye Anutro mande ataga ingoro ngu, yengo ingonduduye nowoondoye yanggango ma gosiyootoyi, osi sambayebo teyingo, ngundiro ma tewero. Ngu naruno, ene Anutro mande kootu inoro, ma keyoyingo. Ero eyingo. *(Sam 95:7-8)*

16 Oni kuri Anutro mande ingoro, kootu inoyingo, ngu onendo? Ngu oni ngu Mosesndo oni yoyoro, Igip mera yokoro sayingo, ngu oni ngundo nangge teyingo. 17 Anutdo dagoma onibi eraya nguno oneya sanggiri urungga teyingo? Ene oni simoo bare weti mbumbuwa tetenggoku nguya, sanggiri urungga tetoni, nguro oni kini merako, nguno kumootoyi, bingoye nguno oriyingo. 18 Ngu naruno, Anutdo mande hamoo oorengo ero gosiyoyingo, ngu ngandiro eyingo.

No mera musiyo kengeweroyingga, yunowero ingowonoku, ngu yoyokootoowe, ene nguno ma uwanggo.

Ngu mandega ngu wesiyoro ero, ene oneya ewo? Ngu oni simoo bare enengo mande kootu inoro, ma keyoyingo. Oni nguro ngundiro eyingo.

19 Oni simoo bare nowoondoye hamoo ma teyingo, ngu muringga, ngunonggo, ene Anutro musiyo kengeweroyingga, nguno ma uwanggo. Ero eyingo.

Anutro Oni Simoo Bare Kengeweroyi

4 1 Noore nowoondonani hamoo teyingo, ngundo nguya, Anutdo kuri ngu musiyo kengeweroyingga ewokungga nguno oorowuwato. Ngu Anutro mande yanggango gosiyoyingongga ngu, ataga nguya hamoo oorengo ootooro, ene ngandiro eyingo.

Ye mete noro musiyo kengeweroyingga, nguno oorowuwanggo. Asa, noore komo ingonda tero, Anut tanggeyimo oruwato. Noore nguya nowoondonani hamoo teyingo, ngu yokoro ngu, noore ngu musiyo kengeweroyingga, nguno ma oorowuwato. 2 Noore Anutro mande keta mesarango, ngu ingootetoku ngu, kuri Yuda oni, ngu Igip mera yokoro, oni kini merako oorowuyingo, ngundo nguya, ngundiro ingoyingo. Anutro mandega ingoyingo, ene nowoondoyemo hamoo ma tetoyi, ngundo ene ma hoorooweyeroyingo. 3 Noorengo nowoondonani hamoo tero ngu, asa, noore mete enengo kengeweroyi musiyongga, noore damoni yero, nguno oorowuteto. Kuri, Anutro mandeno, ene ngandiro eyingo.

No eneya sanggiri urungga tero, mande hamoo oorengo ero, gosiyowono. No musiyo kengeweroyingga, yunowero ingowonoku, ngu yoyokootoowe, nguno ma uwanggo. Ero eyingo. *(Sam 95:11)*

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Amana damoni yeyingo naruno, Anutdo oo bidodo yemukoro yokoyingo.
4 Anutro mandeno, sa kandegura gidemboro erayaga nga, nguro onindo
ngandiro eyingo.

Sa kandegura gidemboro guranangge, nguno Anut, enengo ko
oo bidodo temukoro, sa kandegura gidemboro erayaga, nguno
kengeyingo. Ero eyingo. *(Yenisis 2:2)*

5 Anutro mandeno, mande gura nguya eyingo. No musiyo
kengeweroyingga yunowero ingowonoku, ngu yoyokootoowe, nguno ene
ma uwanggo. Ero eyingo.
6 Yuda oni koretero Anutro mande keta mesarango ingoyingo, ene
nowoondoyemo hamoo ma tero keyoyingo. Ngundiro nguro, ene
ngu kengeweroyi musiyongga nguno ma oorowuyingo. Ene Anutdo
kengeweroyi musiyongga, nguno oni gidarega nangge uwanggo. Oni
nowoondoye hamoo tetenggoku, ngundo nangge mete ngu musiyongga,
nguno uwanggo. 7 Nguro, Anutdo ingoro, ene naru gura ko rogo tewo.
Ene naru ketangga, ngu ataga, ero ewo. Kurimi, dagoma oowooyingga
yokoro, Anutro mandeno, Anutro Yukani, ngundo Dewitya ngandiro
etoni, nakangoyingo.

Ataga ye Anutro mande ingowero ngu, ye ingonduduye nowoondoye
yanggango ma gosiyowero. Ero eyingo. *(Sam 95:7-8)*

8 Kuri, Yosuwando kengeyingo yunootoni ngu, asa, kootuyisina, Anutdo
sa gura ma ero yunowo. 9 Nguro ngu, Anutro oni simoo bare kootuyisina,
ngu kengeweroyi nguno oruwanggo. Anutdo enengo ko temukoro yokoro,
sa kandegura gidemboro erayaga, nguno ene ngundiro kengeyingo.
10 Oni simoo bare Anutro kengeweroyi musiyomo oororo ngu, enengo
ko bidodo yokomukowanggo. Kuri, Anutdo, enengo ko kinitetoni ngu,
ene nguya kengeyingo. 11 Arisa, noore ngu kengeweroyi musiyongga,
nguno oorowuweroyimboro nguro hahangero, ko yanggango tero oororo,
nguno kengeweroyi musiyomo uwato. Ye komo ingonda teyi! Ye Anutro
mandeni ma kootu inowero, Yuda onindo kuri mandeni ma keyoyingo,
ye ngundiro ma tewero. Ye ngundiro tero ngu, Anutro kengeweroyi
musiyongga, nguno ma uwanggo. 12-13 Anutro mande ngu yanggango
oorengo, ene mete noorengo muri biyomi ngu yowoorengootoni, keta
tunootete. Noore ingootetoku, duge pirungga kuningo, gide gide,
ngundo oo gome doongooweroyi. Ene ngundiromu, Anutro mandeni,
ngundo duge pirungga kuningo, ngu dagate. Anutro mandeni, ngundo
mete noorengo nowoondonani, ingondudunani, newende oorengo ngu
sanggawete. Ene ngundiro sanggawetoni, noorengo ingondudunani
bidodo, ko noorengo murinani tetetoku, ngu wirikoro bidodo
tunootemukowa. Noore ngu hamoo oorengo, oo gura Anut doongeyimo
ma oongoowato. Kini, oo bidodo merako ngano oorooteku ngu, ko noore
moondenanimo oorooteku, ngu nguya, Anut enengombo ngu bidodo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ingomukoote. Ngundiro nguro, emegogo Anut enengombo noorengo murini tetetoku ngu, bidodo enendo wirikoyerowa.

Yisas Ngu Noorengo Anutno Wooro Yeyingo Oni Kundingiyi, Nguro Tabango Urungga

14 Arisa, noore Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga ootooro, ene sambo ende newendemo oorero, Anut tanggeyimo, nguno ooroote. Ngu oningga ngu, Yisas Anutro Nangoni. Ngundiro nguro, nowoondonani hamoo teyingo mandega, ngu wesiyoro erorootetoku, ngu yanggango dowoowato. 15 Ngu Anutno Wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, ootooro ngu, ngundo mete noorengo kowuri koorowootetoku, newendemo ingoro, noorengo nowoondoyi teyunororoote. Towootowoo gura gura nooreno tunooteteku, ngundiro nangge, eneno nguya merako oruwokuno, towootowoo gura gura ngundiro tunooteyingo. Ngundiromu, ene weti mbumbuwa ma teyingo. 16 Ngundiro nguro, noore Anut Simbunani, tanggeyimo oorowuweroyimboro ma sosorewato. Anut, enengo nowoondoyini ko sumangeni noore yunoweroyi, nguro ngu, noore komo eneno oororo, ngu oo erayaga ngu yowato. Ngundiro tero ngu, noore kowuri yoro oodooye ngu, enengo nowoondoyi, ngundo hoorooweyerowa.

Noorengo Anutno Wooro Yeyingo Oni Kundingiyi, Nguro Tabango Urungga, Ngundo Noore Ko Yoyowa

5 1 Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi nguro tabango urungga, ngu rogo teweroyi, nguro muri ngandiro. Anutdo oni rogo tero, enengo kono yoyetoni, oni simoo bare hoorooweyeroyimboro, oo gura gura kingo Anut inoro, ene wooro kundingiyi, noorengo weti mbumbuwa andangeweroyi, eneno yeyingo. 2 Ngundiro oningga ngu, ene Anutno newende hamoo teyingo, naru gura yanggango kini nguro, ene muri biyomi tewo. Ngundiro nguro, ngu oningga, ngundo oni muri biyomi tero, metemi ero ingootenggoku, nguro ene mete nowoondoyi teyunowa. 3 Ngundiro nangge, ngu oningga ngu, ene nguya weti mbumbuwa tetoni, ene komo koretero, enengo weti mbumbuwa ngu andangero Anutno wooro yerogogo, asa, oni simoo barero weti mbumbuwaye, nguro Anutno wooro kootu yewa.

4 Oni gura enengombo enengo oowooyi okooro, ngunonggo Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi nguro tabango urungga, nguro kongga ngu, enengombo rogo teweroyi, ene ereremo kini. Anut enengombo, ndawu oninggado ngu kongga tewero ingooteku, ngu rogo tete. Ene kuri, Eron oningga, wooro yeweroyi oni kundingiyi nguro tabango urungga rogo teyingo, ngundiro.

5 Nguro ngu, Krayis nguya, enengombo oowooyi okooro, Anutno wooro yeweroyi kongga, enengombo ma rogo teyingo. Kini, Anutdo Yisas oowooyi okooro, ngandiro eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ge nenengo nangone, ataga, no gengo awangge tunooteteno. Ero eyingo. *(Sam 2:7)*

6 Anutro mande bungonggano, ene Krayis oowooyi bingami okooro
nguya, ngandiro eyingo.

Suwooyi sano, ge Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, sugi sugi oodoyi, kuri no Mekisedek rogo tetoowe, ko tewoku ngundiro. Ero eyingo. *(Sam 110:4)*

7 Yisas merako oruwokuno, ene Anutno kira yanggango ero sendoro, sumoo
inoro nguya tetoni, nguro Anutdo ngu kumoongga nguno yanggango inoyingo.
Ene enengomboro ingowoku, ngu ene Anut newendemo oodoni, nguro Anutdo
enengo kira teyingo, ngu ingoro ene hooroowetoni, ene kumooweroyi, nguro
ma sosoreyingo. 8 Ene Anutro Nangoni oorengo. Ngu hamoo. Ene merako
oruwokuno ngu, ene ogingo ingoro, ene kumooyingo. Ndadiro nguro, Anutdo
rogo teyinoro, ene ngundiya kumooni ero eyingo. Nguro enengo mandeni
keyoweroyi muringga, ngu etungoyingo. 9 Yisasdo Anutro ko rogo tero
inoyingoku, bidodo temukoro ngu, ene oni nenengo oorengo tunootetoni, oni
simoo bare enengo mande ingoro keyootenggoku, ngu hoorooweyeroro, ko
yoyowa. 10 Nguro ngu, Anutdo Yisas wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro
tabango urungga, rogo tero, ene kuri Mekisedek rogo teyingo ngundiro. Eyingo.

Noore Krayisro Nowoondonani Hamoo Teyingo Ngu Ma Yokowato. Nguro Ingonda Tewato!

11 No ingondudu oowooyingga Mekisedek, nguro mande yeno wesiyoro ero,
nakangowero. Ngundiro mandega ngu yeno tunoo wesiyoro eweroyimboro,
no nguro oore erewero ko biyomi tetoowe, ngundiro, naru oowooyingga
ye sodeyebo nangge mande ingoro, yoro nowoondoyemo ma siriyootenggo.
12 Naru pirungga, ye Anutro mande damoni ingootoyi, nguro nowoondoyemo
ma uyingo. Yo, yendo oni gidarega Anutro mande damoni etuyerootoyi, watayi
teyingo. Ene ye enengo mande damoni nguro oni gidarega gome nenengo
etuyeroweroyi nguya ereremo kini. Ngundiro nguro, oni gidaregado ye
etuyerowanggo. Ngu ngandiro. Ye oowari yanggango ma nero, nguro ye nono
nangge mete nerorootenggo. 13-14 Oni gura oowari ma nero, ene nono nangge
neteku ngu, ene oni buniyo bodaga nonono ngundiro. Buniyo bodaga, ngundo
ene oo biyomi, metemi teweroyi, ene watayi kini. Oni kuri urungga tero ngu,
ingondudunimo oo biyomi metemi nguya, wirikoro ingoweroyi nguya, urungga
tewa. Ngundiro nguro, oni enengo newendemonggo ndawu ooga ngu biyomi,
ko metemi teweroyi, ngu wirikoro gome ingootenggo.

Noore Nowoondonani Hamoo Teyingo, Nguro Ko Yanggango Tero, Yanggango Dowoowato

6 1-2 Arisa, naru bidodomo, noore Yisasro mande damoni nangge,
ngu ma eroruwato. Ngu ngandiro. Nowoondoye yowoorengoro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

muri bidodo, oni ma hoorooweyeroweroyi, ngu bidodo kootu inoweroyi, nguro muri, Anutro nowoondoye hamoo teweroyi, nguro muri; sono kundingiyi gimuweroyi gura gura, ko kandeye Kristen oni tabayemo yetoyi kumana yoweroyi, nguro muri; oni kumooyingo, nguro muri; oni weti mbumbuwadodo Anutdo wirikoyeroweroyi, nguro muri; ngu bidodo Anutro mande damoni nangge. Nguno ngu, noore ngu ingonduduwooro wesiyoro, naru bidodomo, ma ewato. Kini, noore komo Kristen oni simoo bare nenengo tunootero, nowoondonani hamoo teyingo, ngu yeyi yanggango yero, Anutro oowari nenengo yanggango yunoweroyi, ngu newato. 3 Yo, ye ngu oo ngu kuri ingootenggo. Ngundiro nguro, ye komo meyeya, Anutdo oo gidarega ye etuyerowero tetoni, ye ngu gome oorengo ingoro nguro ingondudu tewanggo.

4 Kristen oni yowoorengoro, enengo nowoondoye hamoo teyingo, ngu yanggango dowooyingo, ngu ooga ngu kootu inootoyi ngu; arisa, ndawu oorega oodoni, ngundo hoorooweyerootoni, enengo weti mbumbuwa nguro ingoro, ko newende yowoorengowa? Kurimi, oni nowoondoye hamoo tero, ngu Anutro mande ingoro ngu, nowoondoyemo ingootoyi hamoo oorengo tetoyi ngu, Anutdo enengo Yukani, bayetero yunoyingo. Anut kootu inoro, ko Yuka Kundingiyimbo oo bayetero yunoyingoku, ngu bidodo kootu inootoyi, nguro ogingo urungga yunowa. 5 Ngundiro, oni ngu nowoondoyemo ene kuri ingootenggoku ngu, Anutro mande ngu gome oorengo. Oni ene Yuka Kundingiyimbo sunggi gura gura etuyerootoni kenootenggoku, naru wengamo, Anutdo oo bidodo sobowooweroyi narungga, nguro etuyeroyingo. Ene Yuka Kundingiyimboro yanggangoni nowoondoyemo kuri ingowonggo.
6 Ngundiro oni ngu, nowoondoye hamoo teyingo ngu yokoro,
Anutro mande kootu inootoni ngu, asa, ene ko omburo nowoondoye yowoorengoweroyi, ooreni gura kini. Kini, ene ngundiro muri tetoni ngu, ene Anutro Nangoni yoro, de omukondino sanggawero ko ureyi kumooweroyi, ngundiro. Ene Yisas yoro de omukondino boorowootoyi, onindo yomooyinoro mande kootuyisina ko etenggoku ngundiro.

7 Oni simoo bare ene mera ngundiro. Sono omburo kono simoo baredo oowari miwonggoku, nguno sorerootoni ngu, asa, Anutdo ngu kono meranggaku, kumana inoro yeni, oowari gome enggeyingo. 8 Kono ngu, so biyomi sanggiridodo, ngu nangge ooretoni ngu, ngu ngandiro, Anutdo kumana biyomi inoro, nguro toongooro kawa.

9 Ye noro Kristen dobookurine oorengo, no nga mandega nga yengo nakangootenoku, nga ingoya, ye ingonda teyi! Ene noore yengo nowoondoye hamoo teyingo, nguro kowuri ma ingooteto. Ye mera gomenggano oowari gome ooreteku ngundiro. Yengo nowoondoye hamoo teyingo, ngundo nguya, ngundiro gome enggewa. Noore ingootetoku, Anutdo ye hoorooweyeroro, ko yoyowa. 10 Ene Anutdo muri nenengo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguno, oni simoo bare bidodo wirikoyeroote. Nguro ngu, yendo ko yanggango tero, nguno Kristen oni simoo bare hoorooweyeroro, nowoondoyi teyunowonggoku, ko ataga nguya, teyunororootenggoku, nguro nguya Anutdo ma kabeyerowa. 11 Nowoondone bidodo yanggango yetoowe, yengo nowoondoye hamoo teyingo, ngu komo yanggango dowooya, nguro ko yanggango teya, Anut omburo ko yoyoweroyi, nguro hahangeya sobowooya oriyi. Ye komo ngundiro nangge tero, oororo naru wengamo. 12 Nowoondone bidodo yanggango yetoowe, nowoondoye hamoo teyingo, ngu yanggango yeya, Anutro ko tewero, Anut omburo ko yoyoweroyi, nguro hahangeya sobowooyi. Nondo ye nga oningga, ngaro muri gome tetenggoku, ngandiro tunooteyi ero ingooteno. Ye ngundiro tero ngu, arisa, Anutdo oo bidodo yunowero mandeno ero gosiyoyingo, ngu yororootenggo.

Hamoo Oorengo, Anutdo Mandeni Ero Gosiyoyingo, Ngundiro Teyingo

13-17 Onindo oni guraya hamoo oorengo mande gosiyowero ngu, ene Anut oowooyi yoro ngu ero teyingo. Ngundiro tero ngu, asa, oni mande gosiyoyingonggaku, enengo mandeninggaku yeni oororo yanggango yetoni, oni gurado mandega, ngu ureni uwa. Kuri, Anutdo noore, enengo simoongo, hoorooweyeroweroyimboro mande eyingo. Ene nooreno mande rogo teyingo ngu, ma toongoowa. Nguro ngu, enengo mande ngu yanggango inoro, hamoo oorengo, sorumi ngundiro eyingo. Anutdo Ebarahamno mande ero gosiyoyingo ngu, enengo oowooyimonggo hamoo oorengo, ero eyingo. Ngundiro nguro, oni gura oowooyimbo Anut oowooyi dagaweroyi ereremo kini. Anutro mandeno, Anut Ebarahamya ngandiro eyingo.

> No geno mande gosiyoyingo, ngu ngandiro. Hamoo oorengo, no ge kumana gunoro, osi sambage nguya oowooyingga gunowano, ero eyingo. *(Yenesis 22:17)*

Nguro ngu, Ebarahamndo Anutro mande gosiyoyingo, nguro ene torige ootooro, ma sureyokini yeyingo. Ngundiro nguro, Anutdo eneno mande ero gosiyoyingo ngu temukoyingo. 18 Anutdo hamoo mande sorumimonggo ero, noorengo nowoondonani yanggango teyinowero, nguro oni oo eraya yunowoku ngu ma yowoorengoro yokowa. Ngu ngandiro: sorumimonggo nguya eyingo. Ene kumana yunowero ewoku ngu, hamoo oorengo. Anut ene kundingiyi oorengo, ene godange nguya, ma ewa. Ngundiro nguro, noore kendutero Anut tanggeyimo sodedo oorowutooye, ene hoorooweyerowero sunggi mande ewoku, ngu sobowooro torige oodooye, oo bidodo yunowero ewoku ngu, enengo naruno, engge ngundiro nangge, noore teyunowa. 19-20 Ngu ngandiro, nonggini ngu, nonggini gura woorogongoro yangga ngu yanggango inoote. Ngundiro nangge, noore Anut sobowooro, torige ootooro,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

enendo sunggi mande noorengo ewoku, nguro nowoondonanimo hamoo tetoni, yanggango teyinowa. Ngundiro nguro, Yisas, noorengo weti mbumbuwaro kumoowoku, ene noorengo Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga tunootero, nguro ene musiyo kundingiyi oorengo sambono ooroote. Ene nguno uro, noore kawararayerootoni, noore Anut tanggeyimo oorowuwato. Ene noorengo Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga tunootero, sugi sugi ngundiro ko tero oruwa. Ngu Mekisedek oningga, Anutno wooro yero oruwoku, ngundiro.

Mekisedek Ngu Anutro Wooro Yeyingo Oni Kundingiyi Nguro Tabango Urungga, (Het Pris)

7 1 No Mekisedek, Anutno wooro yeweroyi oningga, nguro mande gidarega yeno ewero ingooteno. Mekisedek ngu, Selam ende, nguro ende oni sobosobo koreteyingo. Anutro murini gome oorengo, ngundo oni bidodoboro muriye dagate. Anut enengombo Mekisedek rogo tetoni, enengo wooro yeyingo oni Kundingiyi, nguro tabango koreteyingo, nguno tunooteyingo. Kurimi oorengo, Ebarahamndo enengo oniya, ende namoraya nguro oni sobosobo koreteyingo, enengo oni oowooyingga nguya ebe utoro, yutoro yowoowetoni satoyi, ene yade yade, ende oorowuwero, oorowutoyi, asa, Mekisedek oororo, Ebaraham kenoro kumana inoyingo. 2 Ngu naruno, Ebarahamndo ebeno oo sitowi gasiyoro yomukoyingoku, ene wata kande eraga ngu teyingo, nguromu wata guranangge, Mekisedek inoyingo. Mekisedek oowooyi nguro muri damoni ngandiro, ko nenengo gome teweroyi, nguro tabango. Selam oowooyi nguro damoni ngandiro, imakeyingo. Ngundiro nguro, Mekisedek Selam ende nguro tabango koretero rogowooyingo. Nguro ngu, ene nowoondoye yeyi ayibiyi ingoweroyi, oni tabango. 3 Anutro mande nakayano, Mekisedek ewenemi, osi sembeni nguya, nguro bisiyoyingo naruni, ene ma nakangoyingo. Ngundiro nguro, noore nguya watayi kini. Nguro ngu, noore Mekisedek nemimbo bisiyoyingo naru, ko enengo kumooyingo naru nguya, noore watayi kini. Ene Anutro Nangoni ngu, ngundiro ootooro, ngunonggo suwooyi sano, ene Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga ooroote.

4 Ataga noore ingootetoku, Mekisedek oni urungga Ebaraham, oni urungga oorengo, noorengo sambanani, ngundo ebe ureyingo naruno, ene oo sitowi gome gomemu yomukoro, gasiyoro ombuyingoku, nguromu kande eraya wesoowooro, nguromu guranangge Mekisedek inoyingo. 5 Mosesro mamana mandeno, Anutdo Liwayi, ko enengo osisembeni gidega rogo tetoni, Pris, wooro yeyingo oni tunooteyingo. Iserel oni bidodo enengo oo sitowiyeku wata kande erayagaku tetoyi, oorooteku, nguromu guranangge nangge, Pris onindo Liwayi sembeni wesoowooro,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

gide ene yunoyingo. Iserel oni bidodo Ebarahamro osisembeni
oorootenggoku, ngundo ene komo oo ngu wesoowooro, Liwayi oni naru
bidodomo, ngu yunororuwanggo. 6 Liwayi ngu Mekisedek osiyi kini.
Nguro ngu, Mekisedek ene oo kande eraya nguromu guranangge, Iserel
onindo yetenggoku, ngu gumi yoweroyi, nguya kini. Ngu hamoo. Ene
Ebarahamndo ebe ureyingo naruno, enengo oo sitowi wata kande eraga
teyingoku, yomukoro, ombuyingoku, nguromu ene wata guranangge
Mekisedek inoyingo. Ngundiro tetoni ngu, Mekisedek, ngundo Ebaraham
kumana inoyingo. Ebaraham, ene Anutro mande ero gosiyowoku,
ngu yoyingo oni, nguro ene oowooyidodo ooroote. Ngu hamoo,
Mekisedekdo ene kumana inoyingo. 7 Oni kumana yooteku, nguro
oowooyi ngu ameno. Ene noore ingootetoku ngu, Mekisedek oowooyi,
ngundo Ebaraham oowooyi dagate. 8 Liwayi, ko, enengo osisembeni
Anutro wooro yeyingo oni oorootenggo. Ene nguya kumooweroyi oni,
oni songo kumootenggoku, ngundiro oorootenggo. Nguro ngu, ene
Iserel oniro oo sitowi wata kande eraya tetenggoku, ngu guranangge
yootenggo. Ene Mekisedek nguya, nguro oo sitowi guranangge yowoku
ngu, Anutro mandeno ene ngandiro eyingo, nguro ene keta ooroote.
Eyingo. 9-10 Liwayi ma tunooteyingo naruno, nguno Ebarahamndo oo
gumi Mekisedek inoyingo. Ngu naruno, ene kuri ngu oo kande erayaga,
nguromu gura Mekisedek inoyingo ngu, ene kuri Liwayi oowooyimo
inoyingo. Liwayi nguro soweni, ngundo Anutno wooro yeweroyi kongga
ngu kootu hamoo tunootewa. Ngu muringga ngu, ngundiro tero, yade
yade oororo, Liwayi oniro naruno nguya, ngundiro teyingo.

Yisas, Ngu Anutro Wooro Yeyingo Oni Kundingiyi, Ngu Mekisedek Ngundiro Tunooteyingo

11 Kuri oni simoo bare Mosesro mamana mande ngu yootoyi, ngu
mamana mande ngundo ngandiro eyingo. Liwayi osisembeni ngu Anutro
wooro yeyingo oni kundingiyi ngu kongga ngu dowooro tewonggo.
Nguro ngu, Liwayi osisembeni oni, nguro Anutro wooro yeyingo oni
kundingiyi kongga, ngundo oni simoo bare yoyeyi, Anut doongeyimo,
ene gome tunootewanggoku ngu, asa, ndadiro nguro, Anutro wooro
yeyingo oni kundingiyi ngu kootu tunootero, Mekisedek ngundiro, ko
Eron ngu ngundiro kini? (Eron ngu Liwayi nguro osiye). 12 Ngundiro
nangge, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro ko murini kurimi
ngu yowoorengoro, wooro yeweroyi murini keta tunootetoni ngu, asa,
mamana mande Anut doongeyimo nenengo tunooteweroyi, nguro
muri nguya yowoorengoro keta tunootewa. 13-14 Noore bidodo kuri
ingootetoku, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas, ngundo Yuda
oni soweyemonggo tunooteyingo, Liwayi soweyemonggo kini. Nguro ngu,
Mosesndo kuri ingowoku, ngu Anutdo Liwayi soweyemonggo nangge,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro koyengga ngu rogo teyingo.

Yisas, Anutro Wooro Yeyingo Oni Kundingiyi, Ngu Mekisedek Ngundiro

15 Asa, nga mande muringga nga, noore tunoo ingooteto. Ataga, Anutro
wooro yeyingo oni kundingiyi keta gura tunootewoku (ngu Krayis),
ngundo Mekisedek ngundiro tunooteyingo. 16 Mosesro mamana mandeno
ngu rogo ma tetoyi, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi ngu ma
tunooteyingo. Kini, Keta sugi sugi oorooteku, nguro yanggango (Anut),
ngundo yeni, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, tunooteyingo.
17 Anutro mandeno ene nangonimboro, ngandiro eyingo.

Suwooyi sano, ge Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi oruweroyi,
ngu Mekisedek ngundiro. Ero eyingo. *(Sam 110:4)*

18-19 Mosesro mamana mande kurimi ngu yanggango kini, nguro engge
gome ma tunootero, oni simoo bare hoorooweyerootoni, nenengo
ma tunooteyingo. Nguro ngu, Anutdo andangero yokoyingo. Anutdo
noorengo oore gura goosooyunowoku, ngu gome oorengo. Ngu Mosesro
mamana mande ngu dagatoni, ngu ooregano, nguno noore Anut
tanggeyimo, mete oorowuwato.

20 Ene ataga ngu, noorengo oore keta gura tunootete. Anutdo
Yisas wooro yeyingo oni kundingiyi rogo tero ngu, mande hamoo
oorengo eyingo. Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, kurimi ngu
ngundiro kini. Anutdo mande hamoo oorengo sorumimonggo kuri
ma etoni, ngundo enengo wooro yeyingo oni kundingiyi, ngu yeni
tunooteyingo. 21 Ngundiro nguro, Anut enengombo mande hamoo
oorengo sorumimonggo ero, Yisas wooro yeyingo oni kundingiyi yetoni,
tunooteyingo. Anutdo Yisasya, ngandiro eyingo.

No, Anut Oo Bidodo Simburi, geno mande hamoo oorengo
gosiyoyingo, ko nondo oo gura ma tewano. Ge, Anutro wooro
yeyingo oni kundingiyi, sugi sugi oruwa. Ero eyingo. *(Sam 110:4)*

22 Ngundiro nguro, noore ingowato. Yisasro sunggi mande keta
gosiyoyingongga, ngu hamoo oorengo, Yisasdo sunggi mande gosiyoyingo
ewoku, ngu bidodo temukowa. Ngundo mande kurimi gosiyoyingongga,
ngu dagate. 23 Kuri, oni Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi
oowooyingga oriyingo. Oni kumooweroyi muri ngu eneno oruwoku,
nguro ene sugi sugi ko teweroyi nguya kini. 24 Ene Yisasdo ngu ketangga,
nguno sugi sugi oruwa. Enengo koni nguya sugi sugi oruwa. Oni gurado
Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, Yisas ngundiro, ma tunootewa.
25 Ene ngundiro nguro, ataga, ko kootuyisina nguya naru bidodomo, Yisas
ene mete oni simoo barero weti mbumbuwa andangemukoro yokoro,
ene ko yoyowa. Ataga, Yisasdo suwooyi sano sambono ootooro ngu, ene
Anutro oni simoo bare hoorooweyeroni ero, kirano ero, yenggonangoro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oodoni ngu, oni simoo bare Yisasro nowoondoye hamoo teyingo ngu, ene mete Anut tanggeyimo omburo, eneya sugi sugi oruwanggo.

Yisas Anutro Wooro Yeyingo Oni Kundingiyi Noore Hoorooweyeroweroyimboro

26 Ene Yisas noorengo Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga. Ngundo noorengo kowuri gura gura ngu bidodo hoorooweyeroweroyimboro, Yisas ene kundingiyi ootooro, ngunonggo ene weti mbumbuwa gura ma tero, enengo newendemo oyimo ma ooroote. Ene merako oni weti mbumbuwadodo nga ngundiro kini. Kini, weti mbumbuwa nguro murini, ngundo ene ma dowoote. Ene sambo endemo oorero, Anut tanggeyimo ooroote. 27 Kuri naru bidodomo, sa naru gurananggе nangge, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, ngundo koretero enengo weti mbumbuwa, nguro Anutno wooro yero, ko kootu oni simoo barero weti mbumbuwa andangewero wooro yeyingo. Yisas ene ngu oni ngundiro kini. Kini, Yisasdo noorengo mbumbuwanani teyingoku, nguro enengombo enengo goweyi yoro, Anutno noorengo wooro yeyingo. Ngu wooro yeyingongga ngu, Yisasdo naru gurananggemo yeyingo. Naru gurananggemo, wooro yero teyingongga, ngundo naru bidodoboro nguya teyingo. 28 Kuri Mosesro mamana mande, ngundo oni rogo tetoni, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, ngu tunooteyingo. Ngundiromu, ene merako oni, nguro nowoondoye hamoo teyingo nguro yanggangoye kini. Anutdo Mosesro mamana mande kuri rogo tetoni, tunooteyingo. Ene kootuyisina, enengo nangoni kirarongo ngu hamoo oorengo, mande sorumimonggo ero gosiyootoni eneno wooro yeweroyi oni kundingiyi, nguro tabango urungga tunooteyingo, ngundo biyomi gura ma teyingo, nguro ene rogo teyingo. Nguro ngu, ene mete noorengo Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi nguro tabango urungga, sugi sugi oruwa.

Yisas Noorengo Anutno Wooro Yeyingo Oni Kundingiyi Nguro Tabango Urungga

8 1 Asa, nga mandega ngaro ewonoku, nguro damoni ngandiro. Ataga, noore Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, ngu Yisas. Ene sambo endemo ootooro, ene ataga Anutro duridarini, ngu tanggeyimo, bibitero ooroote. Ene Anut kandeyi metemisina oowooyi bingamidodo teweroyi musiyongga, nguno ooroote. 2 Ataga, Yisasdo Anutro musiyo kundingiyi oorengo, nguno Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, nguro koni ngu tete. Onindo yambo ya kundingiyingga ngu ma yetenggoku ngu, Anut enengombo yeyingo.

3 Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango ururu bidodo, ngundo oninonggo, oo gura gura kingo yoro mayero, Anutno inoro wooro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yeyingo, nguro koye ngundiro teyingo. Noorengo Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, Krayis, ene nguya, komo Anutno wooro yeyingo. 4Ndadiro nguro, Yisas ene Liwayiro soweyemonggo ma tunootetoni ngu, Mosesro mamana mandeno, wooro yeweroyi, ko nguro eteku ngundiro, Yisasdo merako ngano ootooro ngu, ene wooro yeyingo kongga ngundiro, ngu ma tewa. Ndadiro nguro, ene merako ngano Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi oowooyingga, Mosesro mamana mande keyoro, Anutno wooro yero, oo gura gura Anut inoyingo. 5Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, merako ngano oorootenggoku, nguro koye ngu namoko Yisasro koni, yambo ya hamoo sambo endemo oorooteku, ene ngundiro kini. Noore nga mandega ingootetoku, ngu hamoo, ndadiro nguro, Mosesndo towimbo Anutro yambo ya kundingiyi yetoni ngu, Anutdo eneya ngandiro eyingo.

> Ge ingonda te! Ge towimbo yambo ya kundingiyi yewero ngu, ge purimo oruwoku naruno ya gabogaboyi etunggerowonoku, ge komo ngundiya ye! Ero eyingo. *(Eksodas 25:40)*

6Ene Yisasdo Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro ko teyingo. Enengo koningga, ngundo merako ngano, Anutno wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro koye, ngu hamoo oorengo dagayeroote. Ndadiro nguro, Yisasdo merako simoo bare nguya, Anutya kewooroyemo, kawarara tero ooroote. Nguno ngu, Anutdo sunggi mande keta ero gosiyoro noore yunoyingongga, ngundo sunggi mande kurimingga, ero gosiyoyingo, ngu hamoo oorengo dagate.

Sunggi Mande Keta Gosiyoyingo, Ngundo Sunggi Mande Kurimi Gosiyoyingongga, Ngu Dagate

7Sunggi mande kurimi, ngundo oni hoorooweyeroweroyi, nguro yanggango kini, nguro ene Anutdo oo tero ewoku, ngundiro gome ma enggeyingo. Ngundiro nguro, Anutdo ngu kenoro, ingoro yokoro, oni simoo bare merako, ngano oorootenggoku, nguno ene sunggi mande keta ero gosiyoro yunoyingo. 8Sunggi mande kuriminggakuno, Anut ene ingooteku, Yuda oni simoo bare enengombo ngu keyoweroyi kini. Nguro ngu, Anutdo ene bungomo mande sanggawero eyingo. Anutdo oni simoo bare sunggi mande ketangga yunowero ingoyingo. Anutro mandeno, ngandiro ero nakangoyingo.

> Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo eyingo. Nga mandega nga, ye gome ingoyi! Kootuyisina naru gurano, no Iserel osisembeni, ko Yuda osisembeni, nguro sunggi mande ketangga ero gosiyoro yunowano. 9Sunggi mande ketangga ero gosiyootenoku nga ngu, sunggi mande kurimingga gosiyoyingo, ngu Iserel osi sambaye yunoyingo, ngundiro kini. Kurimi, ene Igip mera yokootoyi ngu, nondo hoorooweyeroro, yodowooro, oore etuyeroyingo. Ngundiro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tetoowe, ene noro sunggi mande ero gosiyoyingongga, ngu ma
keyoyingo. Ngundiro nguro, no ene kootuyunoro yoyokooteno.
Oo Bidodo Simburi ngundo mande, ngundiro eyingo. **10** Oo
Bidodo Simburi ngundo mande gura eyingo. Kootuyisina, sunggi
mande koreteroga kinitetoni ngu, no Iserel osisambaye, Yuda
osisambaye, nguro mande ero gosiyoyingo, ngu yunowano.
Nondo nenengo mamana mande, ngu enengo ingonduduyemo
yero, nowoondoyemo nguya nakangowano. Ngundiro tetoowe
ngu, asa, nowoondoye ngu metemi ingoro keyowanggo. Nondo
enengo Anut oodoowe, ene nono yambo mande teroruwanggo.
Ene noro simoo bare tunootetoyi, nondo ene hoorooweyerowano.
11 Ngundiro nguro, yengomo yengomo dobookuriye konebaye ma
etuyerowanggo. Ye komo Anutro muri ngu ingoyi. Kootuyisina,
ngu naruno, noro oni bidodo oowooyedodo, ko, oni oowooye
kini, ngundo noro murine ngu gome oorengo ingowanggo.
12 Nondo nowoondoyi teyunoro, enengo sumange teyunoro,
weti mbumbuwaye andangeyunoro yokoro, enengo muri biyomi
tetenggoku, ngu kabeteyunowano. Eyingo. *(Yeremayiya 31:31-34)*

13 Anutno sunggi mande ketangga ero gosiyoyingo nguro etoni, ngu naruno, ene sunggi mande gura kuri ero gosiyoyingo ngu, ataga, ngu kuri biyomi ngundiro tunootete. Ngundiro nguro, ngu sunggi mande kurimingga ero gosiyoyingo, ngu kurimi oorengo tunooteyingo. Ngundiro nguro, naru bodaga nangge oode, ene kinitewa.

Merako Nguno Yambo Mande Teweroyi Nguro Muri, Ko Sambo Endemo Yambo Mande Teweroyi Nguro Muri

9 **1** Sunggi mande koretero ero gosiyoyingo nguno, Anutdo oni simoo bare yambo mande gidarega teweroyi, nguro mamana mande yunoyingo. Ene towimbo yambo ya yeweroyi, nguro muri nguya etuyerowo. **2** Anutdo ngundiro etoni, Mosesndo towimbo yambo ya oo ewoku, ngundo ngundiro yeyingo. Ngu towimbo yambo yangga yeyingo, nguno towi erayagobo pawangoyingo, ngu newendemo yeyingo. Towimbo yambo yangga ngu newendemo utoyi ngu, gumi koreteroga ngu oowooyi, ya gumi kundingiyi eyingo. Ngu ya gumi kundingiyimo, soru himi musiyomo ootooro, ko yaba gura ngu sanganimo oo manongoyingo kundingiyi, Anutno wooro yeweroyi, nguro musiyo oruwo, eyingo. **3** Ya gumi newendemo nguno towi pirunggado wemboongeyingo. Ya gumi newendemo ngu oowooyi, musiyo kundingiyi oorengo, eyingo. **4** Ngu musiyo kundingiyi oorengongga, nguno wooro yeweroyi nombo kundingiyi musiyo, ngu oruwo. Ngu nomboga oo wadori gomemu (gol), ngundo doobengoyingo, ngu musiyonggano, Anutno ndindingododo wooro gome yeyingo. Ngu musiyo kundingiyi oorengo, nguno Anutro sunggi mande ero gosiyoyingo,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguro Pawus kundingiyi nguno oruwo. Pawus kundingiyingga oo wadori
gome (gol), ngundo doobengoyingo. Pawus kundingiyi newendemo oo
gidega nguno oorooteku: (gol) kumbega ngu newendemo oowari kundingiyi
sambononggo ombuyingo, ngu oowooyi Mana ngu oodoni; Eronro usudogo
dowootoni, ngunonggo didani ooreyingonggaku nguno oodoni; ko digi sosi
erayaga, nguno Anut enengombo mamana mande nakangoyingo ngu; oo
ngu bidodo Pawus kundingiyi ngu newendemo oruwo. 5 Sunggi mande ero
gosiyoyingo, nguro Pawus kundingiyi, ngu sanganimo Anutro sambono
oni gabogaboyari eraya, wireyari ebe dowoodowootero, Anutro duridarini
etuyeroro oruwori. Sambono oni gabogaboyi musiyongga ngu newendemo,
Anutdo oniro weti mbumbuwa andangeweroyi nguro oo musiyo. Ene no
ngu, oo nguro muri damoni wesiyoro tunoo eweroyi, anangu ereremo kini.
6 Ene towimbo yambo ya kundingiyi yeyingo, ngu gumi eraya, nguno
oo ngu bidodo, enengo musiyomo musiyomo rogono oodoni ngu, arisa,
naru bidodomo Anutro wooro yeyingo oni, yambo ya gumi koreteroga,
nguno enengo ko teroruwonggo. 7 Nguro ngu, Anutro wooro yeyingo
oni kundingiyi, nguro tabango urungga, ngundo dagoma guranangge
nanggemo, tambu guranangge towimbo yambo ya nguro musiyo kundingiyi
oorengo, nguno uyingo. Ngu naruno, wooro yewero nusako ureyingo, nguro
sidu darowo yoro, musiyo kundingiyi oorengo nguno uro, koretero enengo
weti mbumbuwa tewoku, ngu andangeweroyimboro, nguro Anutno wooro
yero, ko kootuyisina oniro oo biyomi ma ingoro tewonggoku, nguro ene
ngundiro wooro yeyingo. 8 Yudaro yowuru yano yambo mande teweroyi
naruno, nguno yuka kundingiyi, ngundo gabogaboyi noore etuyeroyingo,
noore oore gurano musiyo kundingiyi oorengo, nguno nenengo uro, Anutno
yambo mande teweroyi, ereremo kini. 9 Towimbo yowuru yangga nguro
mandeni damoni, ngu ataga naru ngaro oo gabogaboyi ngundiro. Kuri,
towimbo yowuru yano nguno ene Anutno oo gura gura kingo inoro, ko
wooro gura gura nguya, eneno yeyingo. Nguro ngu, oni Anutno yambo
mande tewero ngu, ngu muri kurimingga, ngundo oni nowoondoye gome
sarayi oorengo, yeyi ma tunootewa. 10 Kini, ngu mamana mande kurimingga
ngu goweye sobowooweroyi nangge. Ngu ngandiro. Nga mamana mande
kurimingga nga ngu, ene oni simoo bare hoorooweyeroweroyimboro,
Anutdo yunoyingo. Asa, kootuyisina, ene oore gome oorengo ketangga
etuyerootoni, eneya nowoondoye gobooro yero oruwanggo. Oowari ko
sono mete neweroyi nguro muri, ene goweye sobowooweroyi nguro
mamana mande; ko gome sarayi oorengo, Anut doongeyimo tunooteweroyi
muringga, nguro mande nguya ooroote.

Krayisdo Enengo Situ Darowobo Noorengo Anutno Wooro Yeyingo

11 Ene ataga Krayis ene noorengo Anutno, wooro yeyingo oni
kundingiyi, nguro tabango urungga, ene kuri ombuyingo. Ene merako

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngano oo gome gome tunooteyingo, nguro wooro yeyingo oni tabango urungga. Ene ataga, Anutro towimbo yowuru ya nenengo oorengo, nguno noorengo ko teroroote. Ngu yambo ya nenengongga, onindo ma yetoyi, ko merako ngano ma ooroote. Sambo endemo, Anutro yambo yangga oorooteku, ngundo merako, ngano yambo ya oorooteku, nguro muri ngu bidodo dagayeroote. 12 Krayis ene sambo endemo yambo ya kundingiyi hamoo oorengo, nguno uro, musiyo kundingiyi oorengo, nguno oororo, ataga nguya, naru bidodomo ooroote. Ene noorengo weti mbumbuwa andangeweroyimboro wooro yewoku ngu, ene Bulmakawu, Meme nguro sidu darowo, ngundo ma teyingo. Kini, enengo situ darowo nenengo wendoro, ngundo noorengo Anutno wooro yeyingo. Ngundiro tero, noore yoyootoni, nowoondonani hamoo teyingo oni ngu, eneya suwooyi sano sugi sugi oruwato. 13 Kuri, onindo enengo goweye sobowooweroyimboro, nguro mamana mande toongootoyi, Anut doongeyimo, ene oni nenengo kini ootooro, yambo mandeno ma ombuwo. Ngundiro oni ngundo, Anutro wooro yeyingo oni, ngundo Meme sidu darowo yoro; ko Bulmakawu simoongo sidu darowo yoyingo. Ene Anutno wooro yeweroyi digi yawasa nguno yero, Bulmakawu duriyo yoro, nguno yero, katoyi, dero kinitetoni, ngu nombononggo ngu biruwo yoro, ko, nusako sidu darowo nguya yowuruwooro, oni sanganimo sogi yunoyingo. Nguro ngu, oningga, ngu ene Anut doongeyimo ko sarayi tunootero, ene mete yambo yano ko oororo, Anutno yambo mande tewa. 14 Kurimi ngu, Bulmakawu, Meme nguro sidu darowo, ngundo oni yoyeni, Anut doongeyimo sarayi tunooteyingo. Ngu hamoo. Arisa, Krayisro sidu darowo wendootoni, ngundo noorengo wooro yeyingo, ngundo kurimi oorega, ngu dagate. Yisas merako ngano oruwokuno, enengo endeyoyingo ngu nenengo oorengo ootooro, ene oo biyomi gura ma teyingo. Ngundiro nguro, Anutro Yuka Kundingiyi yanggangododo naru bidodomo oorootekungga, nguno Yisasdo enengombo enengo keta oruweroyi ngu inoro, noorengo Anutno wooro yeyunoyingo. Ngundiro nguro, enengo sidu darowo, ngundo gowenani yomosiyoro, nowoondonani ingondudu ngu bidodo sonowooro, ko, oyimo oo biyomi teyingo, ngu nowoondonanimo oorooteku, ngu bidodo andangeyunoyingo. Ngundiro tetoni ngu, noore, Anut doongeyimo, oni nenengo tunootero, noore Anut yanggangonidodo oorooteku, enengo ko tero oruwato.

Krayisro Sidu Darowo, Ngundo Sunggi Mande Ketangga Ero Gosiyoyingo Ngu Yanggango Inoote

15 Ngundiro nguro, Krayisdo noorengo hoorooweyeroro kawarara teyunootoni, noore Anutya gobooro sunggi mande ketangga ero gosiyoyingo ngu tunooteyingo. Ene kuri kumooro, oni simoo bare ko yoyoro, enengo weti mbumbuwa bidodo andangeyunoro, kuri sunggi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

mande gosiyowoku, ngu ene sugi sugi oruweroyi, nguro kumana yunoyingo. Ene ngundiro tero, onindo muri biyomi teyingo, nguro sunggi mande kurimingga, nowoondoyemo oruwoku, ngu bidodo andange yunoyingo.

16 Onindo kumooweroyi ingoro ngu, oni enengo oo sitowi ngu, yowero ingoro ngu, asa, ene ngu mandega so uyimo sunggi mande ngandiro nakangowa. Ngundiro nangge, ngu oningga ngu simoongombo ngu sunggi mandega ngu keyoro, awayemboro oo sitowi yowero ngu, arisa, onindo ngu komo gome ingootoyigogo, hamoo oorengo ngu oni ngu kumooyingo. 17 Oni kuri kumooyingo, arisa, kuri enengo sunggi mande ero gosiyoyingongga, ngu yanggango oorengo. Oni kuri sunggi mande ero gosiyoyingo, ngu keta oodoni ngu, arisa, ngu sunggi mandega ngu kingo oruwa. 18 Muri ngandiro nguro, ene oo nusako utoro, ngu sidu darowo moondoro, ngundo wooro yetoyi ngu, sunggi mande kuriminggaku yanggango yeyingo. 19 Mosesndo Iserel onino, Anutro mamana mande bidodo wesiyoro yunoyingo. Ngundiro tero, ene Bulmakawu simoongo, Meme nguro sidu darowo yoro, sonododo yowuruwooyingo. Sipsip uyi dagoyi yoro, digunonggo irosara oowooyi Hisop, ngudodo yowuruwooro gosiyoro, sidu daro sonono nguno yero, dowooro, Anutro mandeno (Buk) ko Iserel oni simoo bareno nguya, sogi oorongooyingo. 20 Ene ngundiro tero, eyingo. Ngu sidu darowoga, ngundo Anutro sunggi mande eyingongga, ngundo Anutro mande yanggango inootoni, oni simoo bare ngu komo keyootenggo. Ero eyingo. 21 Ngundiro nguro, Mosesndo sidu darowoku, Anutro towimbo yambo yano sogi oorongooro, ko yambo yaro oo teweroyi, yambo mande teweroyi, ngu bidodomo, ngundiro teyingo. 22 Anutro mamana mandeno, namoko oo bidodo komo sidubo sogi yunootoyi, ene Anutro doongeyimo, gome nenengo tunootetenggo. Nguro ngu, Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, ngundo sidubo ngu wooro ma yetoyi ngu, asa, Anutdo oniro weti mbumbuwa ma andange.

Krayisdo Wooro Yeyingongga, Ngundo Noorengo Weti Mbumbuwa Andangewo

23 Towimbo yowuru ya merako ngano oruwokungga, nguno oo bidodo yeyi sarayi yeweroyi muri tewonggoku, ngu sambo endemo oorooteku, nguro gabogaboyi ngundiro teyingo. Ene Anutdo wooro keta yanggango (Yisas) yeyingongga, nguro rogo tetoni, sambo endemo oo ngu sarayi tunooteweroyimboro. 24 Yambo ya merako ngano, oni enengo kandeyebo yetenggoku, ngu gabogaboyi nangge, yambo ya hamoo oorengo ngu, sambo endemo ooroote. Nguro ngu, Krayis ngu sambo endemo yambo ya oorengongga, oorooteku, nguno ooroote. Ngundiro nguro, ene Anut tanggeyimo ootooro, suwooyi sano ene oniro kawarara teweroyimboro, Anutya ootooro, ngunonggo noore hoorooweyeroweroyimboro.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

25-26 Dagoma gurananggе nanggemo, tambu gurananggе Anutno
wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, yambo ya
nguro gumi kundingiyi oorengo newendemo uro, oo nusako sidu
darowo yoro, Anutno wooro yeyingo. Ene oniro weti mbumbuwa
andangeweroyimboro dagoma bidodomo, ngundiro teroruwonggo. Ene
Yisas ngu wooronggа naru oowooyingga, ngundiro ma teyingo. Kini,
ene ataga sambo endemo nguro musiyo kundingiyi oorengo, nguno
ootooro, ene oowooyingga ma yeyingo. Ene ngundiro suwooyi sano
tero ngu, ene ogingo nguya suwooyi sano koorowooro oodoni, Anutdo
amana sambo mera yeyingomo omburo, ko ataga nguya. Ngundiro kini.
Ataga ngu, naru namoko wenga kini teweroyimo, nguno Krayis tambu
gurananggе merako, ngano tunootero, enengombo Anutno noorengo weti
mbumbuwa andangeweroyimboro, enengombo wooro yeyingo. 27-28 Oni
simoo bare bidodo, tambu gurananggе kumootoyi, kootuyisina Anutdo
oni ko wirikoyerowa. Ngundiro murimo, Krayis tambu gurananggе oni
bidodoboro, weti mbumbuwa andangeweroyimboro, ene kumooro, oni
simoo bare Anutno wooro yeyunoyingo. Naru wengamo ombutekuno,
ngu ene noorengo weti mbumbuwa andangeweroyimboro ko ma tewa.
Kini, kootuyisina, tambu erayagaku tunootero ngu, ene oni nowoondoye
hamoo teyingo ngu, Yisas sobowooro oodoyi, omburo yoyowa.

Naru Gurananggemo Krayis Enengombo Anutno Wooro Yeyingongga, Ngu Naru Bidodoboro Yeyingo

10 1 Yuda oniro mamana mande ngu oo gome kootuyisina
tunooteweroyi, nguro gabogaboyi nangge. Ene Anutno wooro
yeyingo kurimingga ngu Anutro wooro yeweroyi oni ngundo ngu
dagoma rogowooro simoo barero weti mbumbuwa andangewero wooro
yeroruwonggo. Ene ngu wooro yeyingongga, ngundo oniro nowoondoye
yeni, ma mete tewa. Hamoo oorengo kini. 2 Ene mamana mande
kurimingga, ngundo oni nowoondoye yeyi, gome metemi tunootetoyi, ko,
oniro nowoondoye oyimo oo biyomi ingooteku, ngu andangeweroyi mete
tetoni ngu, asa, wooro gura yeweroyi koni gura nguya kini. 3-4 Ngundiro
kini, dagoma gurananggе nanggemo wooro ngu yetoyi, enengo weti
mbumbuwa teyingo, ko ingororuwanggo. Bulmakawu simoongo, ko
Meme sidu darowo, ngundo noorengo oyimo oo biyomi teyingo, ngu ma
andangewa.

5 Ngundiro nguro, naru namoko Krayis ngano oniro mbumbuwaboro
wooro yeweroyi nguro ombuweroyimboro, ene Anutno ngandiro eyingo.

> Ge oniro wooro kurimingga ngu, ko oo kingo duwoo
> gunoyingongga, nguro ge ma ingoote. Nguro ngu, ge no gowene
> yeyi guradiro tunootetoni, merako oni goweyi ngundiro
> tunootewano.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

6 Anutno wooro yeweroyi digi yawasa, nguno nusako karo, ko oo
kingo duwoo inoweroyi gura nguya, oniro weti mbumbuwa
andangeweroyi, nguro wooro yetoyi, ge nguro gome ma ingowa.
7Ngundiro nguro, Anutno mandeno oni nakangoyingoku, Krayisdo
Anutno eyingo.
O Anut, no ngano oodoowe, gengombo ko te, ero nunootoni, ngu
no kongga ngu mete tewano. No gengo mandeno kuri noro
nakangoyingo, ngundiro tewano. Eyingo. *(Sam 40:6-8)*
8Yisasdo mande ewoku, ene Anutno ngundiro ko eyingo.
Gengombo oni mamana mandeno wooro yeweroyi, nguro muri
yunootoyi, ngundiromu, ge enengo wooro yeyingo ngu, geno
yero, ko oo kingo duwoo ge gunootoyi, ge nguro gome ma ingoro,
ngu teweroyimboro ma ingoote. Ene, gengo onindo, oo nusakobo
wooro yeweroyi digi yawasa, nguno karo, oniro weti mbumbuwa
andangewero wooro yetoyi ngu, nguro nguya, ge ma ingoote.
Eyingo.
9Ene mande gumi gura ko eyingo.
O Anut, no ngano ootooro, no ko gengombo teni ero, nunowaku ngu,
no mete tewano. Ero eyingo.
Ngundiro nguro, Anutdo wooro kurimingga ngu yokoro, nguro musiyomo wooro keta ene Yisasdo yeyingo. 10Ngundiro nguro, Anutdo wooro kurimi yeyingongga, nguro muri yanggangoni andangero yokootoni, Krayis enengombo wooro yeyingongga, ngundo wooro guraga nguro musiyo yoyingo. Ngundiro nguro, Yisas Krayis, ene Anutro ingondudu ngu keyoro, enengo goweyibo wooro naru guranangge, naru bidodoboro yeyingo. Ngu wooro yeyingongga, ngundo nowoondonani sonowootoni ngu, sarayi oorengo tunootetoni, ngundo noorengo oyimo bidodo tewootoku, ngu andangero yokootoni ngu, ataga, noore nenengo ootooro, noore mete Anutno yambo mande teroruwato.

Krayis Enengombo Wooro Yeyingongga, Ngundo Mete Noorengo Weti Mbumbuwa Andangewa

11Kuri, Yudaro wooro yeyingo oni, ngundo naru guranangge nanggemo, ene dikaro, enengo ko wooro yeweroyi ngu teroruwonggo. Ene ngundiromu, wooro kurimingga yeyingo, ngundo oniro nowoondoye kurimingga, ngundo hahangero mbumbuwa teteku, nguro murini hamoo ma andangewa. 12Ene Krayisdo naru gurananggemo, noorengo wooro yeyingo ngu, naru bidodoboro weti mbumbuwa andangewero teyingo. Enengo wooronga yeyingo, ngu temukoro ngu naruno, ene sambo endemo oorero, Anut tanggeyimo kandeyi metemi bingamidodosina bibitero ooroote. 13Ene nguno ootooro, Anut sobowootoni, ngundo enengo mundi oni yoyeni, ene newendemo uro oruwanggo. 14Nguro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

wooro guranangge yero, ene nowoondonani hamoo teyingo, nguro
weti mbumbuwa naru bidodoboro andangeyunoro, nowoondonani
sonowootoni, noore enengo tunooteteto. Asa, ataga noore oyimo oo
biyomi tetetoku, nguro ma ingowato. Ataga Yisasdo naru bidodomo, Anut
doongeyimo, noore nowoondonanimo sarayi oorengo yeroroote.
15-16 Anutro mandeno, Yuka Kundingiyi, ngundo noore etuyerootoni,
Anutdo noore enengo rogoyeroro, enengo oni simoo bare kundingiyi
oriyi. Yuka Kundingiyimbo nguya ngundiro eyingo.

> Oo Bidodo Simburi, ngundo eyingo. Ngu narungga tunootewakuno
> ngu, asa, no eneno sunggi mande gura ero gosiyoyunowanoku
> ngu, ngandiro. No nenengo mamana mande ene nowoondoyemo
> yetoowe keyootoni; ko enengo ingonduduyemo nguya
> nakangoyunootoowe, gome ingowanggo. Ero eyingo.
>
> *(Yeremayiya 31:33)*

17 Ene mande gura ko eyingo.

> No enengo weti mbumbuwa bidodo teyingo ngu, andangeyunoro
> yokoro enengo oo biyomi tewonggoku ngu, no kabeteyunowano.
> Ero eyingo. *(Yeremayiya 31:34)*

18 Ene ngundiro nangge, Anutdo noorengo mbumbuwa andangeyunoro,
kabetetoni ngu, arisa, weti mbumbuwaboro wooro yeweroyi koni
kiniteyingo.

Noore Nowoondonani Hamoo Teyingo Ngu Yanggango Yero, Anut Tanggeyimo Oorooteto

19 Arisa, ye Kristen dobookurine, Yisas enengombo kuri wooro yeyingo,
enengo sidu darowo wendootoni, nguro, noore mete Anutro musiyo
kundingiyi oorengo, ene oorooteku nguno uwero oni oni tero, ma
sosorewato. **20** Yo, Yisasdo, enengo goweyi noorengo weti mbumbuwanani
andangeweroyi yunoyingo, nguro wooro yero ngu, ene noorengo oore
keta yeyunootoni, noore mete nenengo Anutno oororo, musiyo kundingiyi
oorengonggano, nguno oorowuwato. Yo, Yisasdo, noorengo wooro
yeyunowoku ngu, ene oo gabogaboyi Yudaro yowuru yano, nguro musiyo
kundingiyi oorengo, ngu towimbo pawangoyingo, ngu ngundiro. Enendo
ngu towingga oomboongero, noore yoyokootoni, noore mete newendemo
uro, Anutno yambo mande nenengo tero oruwato. **21** Ngundiro nguro, ataga,
noore Anutro wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga,
oorengo ooroote. Ene sambo endemo oorooteku, ngundo noore Anutro oni
simoo bare nowoondonani hamoo teyingo, ngu soboyeroroote. **22** Yisasdo
enengo sidu darowo noore nowoondonanimo wendoro, sonowootoni,
sarayi yetoni, ngundo noorengo oyimo ingootetoku, andangeyunowa.
Ngundiro nguro, nowoondonani Anutno gobooro yero, oo bidodo enendo
teweroyimboro mande ero gosiyoyingo ngu, noore nowoondonani hamoo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tetetoku ngu, ene komo ngundiro tewa. 23 Noore Yisasro nowoondonanimo
hamoo teyingo ngu, wesiyoro ero, nguro komo yanggango dowooro
sobowooro, ootooro, nguro ingonduduye eraya eraya ma yowato. Ndadiro
nguro, noore hamoo oorengo ingootetoku, Anutdo oo tewero mande ero
gosiyoyingo ngu ingoro, ngu tewa. 24 Noore komo dobookurinanimboro
nowoondoyi teyunoro, hoorooweyerowero ko yanggango tero, enengo
ingondudu yokutuyerootooye ngu, asa, ene nguya oni gidegaro nowoondoyi
teyunoro, muri metemi ngu tewanggo. 25 Noore Kristen dobookurinani
nguya, yowuruwooweroyi muri, ngu ma yokowato. Oni songombo
tetenggoku, ngundiro kini, noore ingooteto, Krayisdo ombuweroyi, naru
ngu namoko ombute. Ngundiro nguro, noore dobookurinani nowoondoye
yanggango yunoro, nguro ko yanggango tewato.

Noore Ingonda Tewato, Anutro Nangoni, Ngu Ma Kootu Inowato

26 Ene noore Anutro mande hamoongga kuri ingoro, nowoondonanimo
hamoo tewootoku ngu, kootuyisina, noore ingondudunonggo endeyoro,
naru bidodomo weti mbumbuwa tewatoku ngu, asa, weti mbumbuwa
andangeweroyi wooro gura kini. 27 Ngundiro tero ngu, ngundo Anutro
mundi oni ootooro, asa, noore naru bidodomo, Anutdo ndadiro uri
biyomingga wirikoyeroweroyi naruno yunowaku, ko de nombo ma
kumooweroyingga, nguno naru bidodomo yoodeweroyi naruno, nguro
nguya sosorewato. 28 Oni gurado, Mosesro mamana mande kootu inootoni
ngu, oni eraya ngundi kabusa, ngundo kenoro, nguro ene bungomo mande
sanggawero ero, asa, ngu oningga, nguro nowoondoyi ma tetoyi, ngu komo
ureyi kumoowa. 29 Nguro ngu, oni ene Mosesro mamana mande ngu kootu
inoro ngu, ene komo nguro gumi kumoowaku ngu. Asa, oni ene ndawu
oo muringga, nguno wooro yeweroyi ngu Anutro nangoni Yisas, ngundo
noorengo weti mbumbuwa ngu kuri andangero, kootu inoro, nguro ngu,
sunggi mande keta ero gosiyoyingo ngu. Yisasdo ngu noore yoyeni, oni keta
gome nenengo oorengo kundingiyi, Anut doongeyimo yoyeyingo, nguro
ngu, ene Anutro sumangeni Yuka Kundingiyimbo inowoku, ngu kootu
inowaku ngu, asa, oniyooge, nguro gumi ndadiro biyomi oorengongga
ngu yowa? Hamoo oorengo, ogingo urungga sugi sugi yororuwa! 30 Anutro
mandeno, noore kuri ingootetoku ngu, Anutdo ngandiro eyingo. Muri
biyomi onindo tetenggoku, nguro gumi teyunoweroyi ngu, noro ko nangge,
eyingo. No nenengombo uri biyomi, ngu gumi teyunowano. Anutdo mande
gura nguya eyingo.

No nenengo oni simoo bare wirikoyerowano. Ero eyingo.

(Dutoronomi 32:35)

31 Anut yanggangonidodo keta oorooteku, ngundo noore
wirikoyeroweroyi, ngu oo urungga oorengo. Ngundiro nguro, noore
komo sosoreyingo urungga tewato.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

32 Ye koretero Anutro mande keta gome ingoro, nowoondoyemo
hamoo teyingo, ngu ko ingoyi. Ngu naruno, ye nowoondoye hamoo
teyingo, nguro bine kowuri urungga yunootoyi, koorowootoyi, ene ye
yanggango dikatenggo. 33 Ngu naruno, ye oni simoo bare ye kewooroko
dikaro, yengo nowoondoye hamoo teyingo, ngundiro nguro, ene ye
mande biyomi yunoro, kowuri urungga nguya, yunootenggo. Naru
gidegano, nguno oni gidaregado, Kristen oni kowuri yunootoyi ngu, ye
kenoro Kristen dobookuriye yeyoro, oororo hoorooweyeroyingo. 34 Ye
oni simoo bare, Yisasro nowoondoye hamoo teyingo, nguro ya biyomimo
oriyingo, ngu yeyoro, nguro nowoondoyi teyunoyingo. Naru gidegano
oni nowoondoye hamoo ma teyingo, ngundo yengo oo sitowi kingo
sobibiyoro yootoyi ngu, nguro ye nowoondoye imakeyingomo oriyi.
Ndadiro nguro, ye kuri ingowonggoku, yengo oo sitowi hamoo oorengo
ngu, sambo endemo sugi sugi ooroote.
35 Ngundiro nguro, ye Anutno nowoondoye hamoo teyingo
yanggangongga ngu ma kootu inowero. Kini, ene yengo nowoondoyemo
hamoo gome dowoororuwanggoku ngu, asa, nguro urini ngu urungga
oorengo. 36 Ene ye nowoondoye, Anutdo ko ero yunowoku, ngu tewero
hahangero temukoro ngu, asa, oo bidodo Anutro mande ero gosiyoro,
yunoyingo, ngu yowanggo. 37 Anutro mandeno, ene ko yoyoyingo oni
Mesayiya, nguro ngandiro eyingo.

> Naru ootuwoo bodaga oode, oni merako ngano ombuweroyiga, ngu
> ombuwa. Ene naru pirungga ma sobowoowa. 38 Anutro mandeno,
> Anutdo ngandiro eyingo. Noro oni gome nenengo ngu, noro
> newendemo hamoo tero keta oruwa. Enengo newendemo hamoo
> ngu, woosooro ko oorowuwaku ngu, asa, no nguro nowoondone
> biyomi yewa. Eyingo. *(Habakuk 2:3-4)*

39 Ene ngandiro nguro, oni Anutno nowoondoye ero inootoni,
yomburiyerowoku, noore ngundiro oni kini. Kini, noore oni
nowoondonani hamoo tero keta oruweroyi, ngu sugi sugi yowato.

Nowoondoye Hamoo Teyingo, Nguro Muri Damoni

11 1 Anutno nowoondoye hamoo teyingo, nguro muri ngandiro.
Noore nowoondonani, Anutdo oo yunoweroyi ngu sobowooro,
nowoondonani yanggango dowoowanggo. Oo doongenanimbo ma
kenootetoku ngu, nowoondonanimbo gome oorengo watayi tero,
ingootooye ooroote. 2 Oni kuri oruwonggoku, ngu Anutro nowoondoye
hamoo tetoyi ngu, nguro Anut oni oni tewo. Eyingo. 3 Noorengo
nowoondonani hamoo teyingo, nguno kuri ingooteto, kuri Anutdo
etoni, oo sambono ngu tunooteyingo. Ngu naruno, ngu oo ngu ma
tunooteyingomo, ene ngu oo ngu yetoni tunootetoni, ataga noore
kenooteto.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ebel, Inok, Ko Nowa

4 Ebel, Anutno newende hamoo tetoni, nguro ene Anutno wooro gome
yeyingo. Ngu wooronggа yeyingo, ngundo Keyinro wooro yeyingo, ngu
dagaro gome tunooteyingo. Yo, Ebel newende hamoo tetoni, nguro
Anutdo enengo wooro yewoku, nguro oni oni tero, ene oni nenengo ero
eyingo. Ebel ngu kuri kumooyingo, ene enengo newende hamoo teyingo,
ngundo ataga nguya, noore etuyeroote.
5 Inok, Anutno newende hamoo tetoni, nguro Anutdo ngu yoro sambo
endemo ooretoni, ene ma kumooyingo. Anutdo, kuri ngundiro yootoni
nguro, oni erewero ma kenoyingo. Kuri, Anutdo Inok yoro sambono
ma ooreyingo naruno, Inok, ene Anutro ingonduduni keyootoni,
nguro Anutdo, ene kenoro oni oni urungga teyingo. 6 Ene oni Anutno
newende hamoo ma teteku ngu, ene Anutro ingonduduni nenengo ma
keyootoni, nguro ngu, Anutdo ma oni oni tewa. Ndadiro nguro, oni
Anut tanggeyimo oorowuwero ingoro ngu, asa, ene komo Anut keta
oorootekungga, nguro newendemo hamoo teya ngu, enengo ingonduduni
bidodo, newendemo nguya bidodo, nguno dowoomomooni. Ngundiro
tewaku, nguro Anutdo kumana gome metemi inowa.
7 Anutdo Nowano oo kootuyisina tunooteweroyi nguro etoni, ingoro,
nguro ene newendemo hamoo teyingo. Ngundiro nguro, ene wanggo
urungga oorengo tero, nguno, enengo bareyi simoongo tengakuriyi
nangge yoyoro, wanggo newendemo uro, nguno gome oodoyi, sono
tuwi urungga, ngundo ma yomburiyeroyingo. Yo, Nowa ngu Anutro
newendemo hamoo tetoni, nguro Anutdo Nowaya oni nenengo eyingo.
Yo, Nowaro newendemo hamoo teyingongga, ngundo simoo bare
bidodoboro weti mbumbuwaye, ngu Anutdo ngu yootunoyingo.

Ebaraham

8 Ebaraham Anutro newendemo hamoo tetoni, Anutdo negongootoni,
ene ende damoni yokoro, mera gura inowero ero inootoni, nguno
toongewo. Ebaraham ngu Anutdo mande ewoku, ngu keyoro, enengo
mera yokoro, yade yade toongeyingo ngu, ndawu meranggano
toongeweroyi ngu, ene ma ingoyingo. 9 Ene newendemo hamoo tetoni,
Anutdo merangga inowero mande ero gosiyowoku, nguno oorowuyingo.
Ene mera songo oni ngundiro, ene towimbo tookoododo ya nangge
yero ootooro, mera gurasina gurasina, oororo omburo tero oruwo. Ene
ngundiro oruwoku, ngu mete, ene Anutdo mande ero gosiyowoku, nguro
newendemo hamoo teyingo, kootuyisina ene mera ngu, ene ko enengo
soweni nguya, ngu mera ngu enengo oorengo yunowa. Nguro ngu,
nangoni Ayisak, ko osiyi Yekob nguya, ngu merako nguno ngundiro tero
oruwonggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

10 Ene ngundiro ootooro, nguro ene kuri ingowoku, Anut enengombo
ngu ende urungga ngu teweroyimboro ooreni ingoro tewoku, ngu sugi
sugi oruwa. Ebaraham ene ende urungga ngu newendemo uweroyimboro,
enengo naru sobowooro oruwo.
11 Anutdo Seraya nangonggega bisiyowa, ero, mande gosiyoyingo.
Ngundiro etoni, ene, Sera simoo bisiyoweroyi naruni, ngu kuri kiniteyingo.
Ene, Anutdo mande ewoku, ngu ingoro, ene newende hamoo teyingo.
Ngundiro nguro, Anutdo Sera yanggango inootoni, ene nangoni simoongga
bisiyoyingo. 12 Ngundiro nguro, oni guranangge Ebaraham, ngu kuri
dogoni yeyingo, nguro kumoowero namoko tewoku, ene oni bidodoboro
osisembeni tunootetoni, enengo osisembeni ngu sambono tootu ngundiro
tunootero, wendeyino keredi ngundiro nguya, tunooteroruwanggo.
Onindo nguya, ngu kandangeweroyi ereremo kini. 13 Ngu oni simoo
bare nowoondoyemo hamoo tero, ene kuri kumoowonggo. Ene merako
oruwonggokuno oo gomengga, Anutdo yunowero mande, ero gosiyoyingo,
ngu ma yoyingo. Kini, ene nowoondoyemo hamoo tero oodoyi, kootuyisina,
Anutdo mande ero gosiyowoku, ene ngundiro tewa. Ene kuri nga
merangga, ngano oni songomboro mera ngundiro ootooro, mera bidodomo,
oororo, omburo teroruwo. Ndadiro nguro, nga merangga, nga enengo
mera oorengo kini. Eyingo. 14 Oni ngundiro mande etenggoku, ngu noore
ingowato. Ene enengo mera hamoo sambono, ngu erewеweroyimboro
ingootenggo. 15 Ngundiro nangge, enengo nowoondoye ngu, enengo ende
kuri oruwonggoku nguno, ko ombuwero ingootoyi ngu, nguro ingoro,
asa, ene mete ko nguno yowoorengoro oorowuweroyi, nguro oore moore.
16 Ene ngundiro ma teyingo. Kini. Enengo nowoondoye kuri mera gurano
oorowuwoku, ene ngu merangga ngu gome oorengo, ngundo nga merangga
nga dagate. Ngundiro nguro, Anut ene ngu oni, ngundo mande eyingo,
nguro ma oyimo yoyingo. Ge noorengo Anut, ero eyingo. Ene Anutdo ngu
oni nowoondoyemo hamoo teyingo, noore ingootetoku, Anutdo, nguro
ende yomosiyootoni oororo oruweroyimboro, yomosiyoyunoyingo. Ngu
ende gomengga ngu sambo ende.
17-18 Ebarahamndo Anutro sunggi mande yowoku ngu, ngu ngandiro,
Anutdo Ayisakro osisembeni oowooyingga oorengo inowa. Ngundiro
nangge, Ebaraham Anutro newende hamoo tetoni, nguro Anutdo
Ebarahamya ewoku naruno, ene nangoni guranangge, Ayisak, ngu yoro
eneno wooro yeyingo. Ene ngu ingoro, ene Anutro mandeni keyowero
mayeyingo. Anutro mandeno, Anutdo Ebarahamno ngandiro eyingo.
Ayisakro soweni ngunonggo gengo osisambage tunootewanggo, ero
eyingo. 19 Ene ngandiro ingondudu teyingo. Ayisak kumootoni ngu,
Anutdo mete yokutuwootoni, ko ootoogewa ero ingoyingo. Ngundiro
nguro, hamoo oorengo, nguro mande adingayi ngu ngandiro,
Ebarahamndo nangoni merenonggo ko yoyingo. Ero eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ayisak, Yekob Ko Yosep

20 Ayisakdo Anutro newendemo hamoo tero, nguro ene Yekob, Isoo
eraga, kumana yunoyingo. Ngu kumanangga, nguno oo kootuyisina
tunooteweroyi, nguro eyingo. 21 Yekob Anutro newendemo hamoo
tero, ene kumoowero naru namoko tetoni ngu, enengo nangoni, Yosep
simoongo simoo erayaga, ngu kumana yunoyingo. Ngundiro tero ngu,
ene enengo usudogo sosowoomo penggootero, Anutno yambo mande
teyingo. 22 Yosep Anutro newende hamoo tero, ene kumooweroyimboro
namoko tero eyingo. Kootuyisina, Iserel onindo Igip mera yokoro
saweroyi nguro ero, enengo wimbuyi yoro, oororo, enengo merako
merengooweroyi, nguro nguya eyingo.

Moses

23 Moses eweyi nemi, Anutno nowoondoyari hamoo teyingo, nguro
Moses nemimbo bisiyoro kenootori, nangoyari gome oorengo tetoni,
yoro, oongoorootori, kombo kabusa oriyingo. Ene Igip mera oni sobosobo
koreteyingo, nguro mamana mandeni, ngu ngandiro ewoku, nguro
enengo mundi oni Iserel oniro simoo buniyo bobodi, ngu bidodo ureyi
kumoomukowanggo, nguro ene ma sosoreyingo. 24 Mosesndo, Anutro
newendemo hamoo teyingo. Ene kuri oni urungga tetoni ngu, onindo
eneya Igip mera, nguro oni sobosobo koreteyingongga nguro namboni
ngu nangoni, etoyi, ingoweroyi ngu yokoyingo. 25 Kini, ene Anutro
Iserel oni nguya, kowuri yowero ingoyingo. Ene mera ngaro muri naru
bodaga nangge oruweroyi, ngu keyowero ma ingoyingo. 26 Onindo ene
bungomo mande sanggawero, kowuri inootoyi; Mosesndo ngu kowuri
ngu bidodo koorowooyingo. Ngungga ngu, Krayis, noore ko yoyoweroyi
oningga, ngundo noorengo kowuri koorowooyingo. Ngundiro nguro, ene
newendemonggo ingowoku ngu, kowuri koorowoowoku kongga, ngundo
digi beye oo gome gome Igip merako oorooteku, ngu bidodo dagayeroote.
Ngundiro tero ngu, ene kootuyisina, Anutdo uri metemi sambono
oorooteku, inoweroyi, nguro ingowo.

27 Moses Anutro newende hamoo tero, nguro ene ootoogero, Igip mera
yokoro oorowuyingo. Ene mera nguro oni sobosobo koreteyingo, nguro
sanggirinimboro ma sosoreyingo. Kini, ene newende yanggango ootooro,
Anutdo ko rogo tero inowoku, ngu kongga ngu teroruwo. 28 Mosesndo
Anutro newendemo hamoo tetoni, nguro ene Anutdo oo ewoku, ngu
keyoyingo. Ene Iserel oni simoo bareno etoni, Sipsip yutoro, sidu darowo
yoro, yamuko kembe dabemimo, sogi oorongootoyi, nguro ngu, sambo
endemo onindo oni yureyi kumooweroyimboro omburo ngu, Anutro
sunggi yamukono oodoni kenoro ngu, asa, simoo gogoro ngu yano
oorootenggoku ngu dagayeroro, ene ma yureyi kumooyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Iserel Oni Oowooyingga Oorengo Yanggango Nowoondoye Hamoo Teyingo

29 Iserel oni Anutro nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguro Anutdo
Wendeyi Dagoyi, ngu toongootoni, mera ariyetoni, nguwoore
urooreyingo. Ene Igip mundi onindo Iserel oni yoyowero, kendutero, ene
nguya sono koongeyingo musiyongga, nguwoore ene towoongoro, oororo,
ene sono nero kumoomukoyingo.
30 Iserel oni Anutro nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguro Yeriko
endemo digibo oonggoo pawa teyingo, ngu sa kandegura gidemboro
eraya, ngu pawangoro endeyoroodoyi, asa, digibo oonggoo pawa teyingo
ngu, tookero soreyingo. 31 Yeriko endemonggo, ooreko ooreko bare
oowooyi Rehap, ngu ene hamoo ingoyingo, Anutdo hooroowenerowa.
Ngundiro nguro, ene Iserel oniro, oni bagayeroweroyi, torige endemo
mayero, oo bidodo kenowero mayetori ngu, ene hoorooweyeroyingo.
Ngundiro nguro, ene oni simoo bare nowoondoyemo hamoo ma teyingo
nguya, ma oonooteyingo.
32 Ngundiro nguro, nondo ataga, ndadiro mandega soweyoro ewano?
Kini. No Gidiyon Barak, Samson, Yepita, Dewit, Samuwel, ko Anutro
ingondudu eyingo oniro nguya, mande eweroyi, naru kini. 33 Ngu oni ngu,
ene Anutro nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguro ene mera oni sobosobo
koreteyingo oni ururu oowooyingga, nguro me oni nguya oowooyingga
oorengo, nguro me ebeye dagayingo. Ene, Iserel oni simoo bare yanggango
soboyeroro, mande hamoo nenengo, ero oruwero teyingo. Nguro ngu, ene
Anutdo oo yunowero mande, ero gosiyowoku, ngu yoyingo. Oni gidarega
nusako koki oowooyi Layon, ngu manggowo ukingootoyi, ngundo ene
ma yureyingo. 34 Ene Anutro nowoondoyemo hamoo tero ngu, oni gidega
de nombo urungga ngu wemooro, sobiyoro sodedo satoyi, nguro mundi
onindo dugebo ma yurewanggo. Oni gidarega kiyayi yeyingo ngu, ko
yanggango yoro, ene yanggango ebe ureweroyi oni tunooteyingo. Ene oni
gidaregaro me oni, mera guranonggo ngu oweyeroyingo. 35 Oni gidarega
kuri kumooyingo, ngu ko keta ootoogetoyi, nanamoyembo ko yoyoyingo.
Ene nowoondoyemo hamoo teyingo, oni gidarega nguro mundi oni, ngundo
yoyoro, ya biyomimo yoyero ngu, ogingo urungga oorengo goweyemo
yunoro, ngundo yoyeni, mande etoyi, noore nowoondonanimo hamoo
teyingo, ngu yokoro, Anut kootu inoyingo, ero eyingo. Ngundiro etoyi
ngu, asa, ene ogingo yunootenggoku, ngu yokootoyi, kingo sawanggo.
Ene oni oowooyingga enengo nowoondoye hamoo teyingo ngu yanggango
dowooro, nguro kumooyingo. Ndadiro nguro, ene ingoyingo, kootuyisina,
ene keta ko ootoogero, Anutya sambo endemo gome oruwanggo.
36 Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro oni gidarega enengo
mundi onindo kowuri yunoro, yomooyunoro mande ero, gisaruyeroro,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yoyoro ya biyomimo uto yanggango gagiwibo gosiyeroro, yoyeyingo.
37 Oni gidarega Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro mundi
onindo digi yoro ngundo moondeyemo oorongooro yureyingo. Mundi
onindo oni gidarega, ene de toongooweroyi duge oowooyi Soo, ngu yoro,
ngundo kewooro yootoongooyerootoyi, goweye gumi gumi tunootetoyi,
duge piru gura yoro, ngundo yodongootoyi, kumooyingo. Nowoondoyemo
hamoo teyingo nguro, oni gidaregado bo gura oowooyi Sipsip, ko bo gura
oowooyi Meme, nguro goweyi yoro ngundo ngu moondeye towi ngundiro
doobengoro, ene oororo, omburo, tero, nguro ene goweyeboro oo nguro
ingoro wenonootoyi, onindo kowuri yunoro muri biyomi oorengo ngu
teyingo. 38 Ngundiro nguro, ene oni kini merako nguno saro, nguno
endeyoro, yadoyi, gumimbo purimo oorero, nguno kombiteyingo. Oni
gidaregado ngu mere digi woondoko nguno nguya kombitetoyi, gumimbo
mera mereyi newendemo nguno nguya uro, kombitemukoyingo. Ngu
oni ngu, ene oni simoo bare muriye gome nenengo, merako oni ngano
oruwonggoku, nguro muriye dagayeroote.

39 Ngu oni simoo bare ngu bidodo, Anutro nowoondoyemo hamoo
tero, Anut doongeyimo oowooye metemi yoyingo. Ngundiro oni ngu,
ene Anutdo kuri oo gomengga yunowero ero, mande gosiyoyingoku,
ma yoyingo. Kini, naru wengangga ngu sobowooro nguno yowanggo.
40 Ndadiro nguro, kurimi oorengo, Anutdo noorengo sunggi mande ero
gosiyoyingo ketangga tewoku, ngundo sunggi mande kurimingga, ngu
dagayingo. Nguro damoni ngandiro. Nowoondoyemo hamoo teyingo oni
kuri kumooyingo, ko, noore nowoondonanimo hamoo teyingo oni ataga
nguya, Anutdo hoorooweyerootoni, kootuyisina naru gurananggemo,
noorengo bidodo yowuruwootooye, Anutdo noore yoyeni, oni nenengo
oorengo tunootewato.

Noore Komo Yisasro Doongetero Enengo Nowoondonani Hamoo Tewato

12 1 Kurimi Anutro nowoondoyemo hamoo teyingo oni oowooyingga
oorengo, ngundo enengo nowoondoyemo hamoo teyingo
muri gome ngu, noore yanggango etuyerootoyi, Anutdo oo nooreya
teyi ero ingoro, rogo teyingo kongga ngu tewato. Nowoondoye hamoo
teyingo, oni kurimi, nguro gabogaboyi ngu noore pawanggerooteku
ngu, goboorebo omburo, mera bidodo dobengoyingo. Ngundiro nguro,
noore komo oo kowuringga, nowoondonanimo hamoo teyingo ngu,
yomburiyootoni, ngu yokowato. Ngundiro nangge, noore komo weti
mbumbuwa tewero ingootetoku nguya bidodo yokoro, nowoondonani
yanggango yero, ebe pawapawamu teweroyiga, Anutdo rogo teyunowoku,
nguno yanggango kendu tero, oorowuwato. 2 Ngundiro nguro,
noore ingondudunani bidodo komo Yisasno yewato. Yisas, noorengo
nowoondonani hamoo teyingo ngu yeni tunooteweroyi, nguro simburi,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundo noore nowoondonani yanggango yunootoni, nguro naru
bidodomo, noore, Anutro nowoondonani hamoo teyingo oorooteto. Yisas
merako ngano oruwokuno, ene sambo endemo ko oorewero ingoro,
ene oni oni tero, nguno ngu ene mete de omukondino kumooro, nguro
oyimo koorowooyingo. Ataga, enengo ebe pawapawamu ngu kinitetoni,
ene Anut kandeyi metemisina bingamidodo oorengo musiyomo, nguno
bibitero ooroote.

Anutdo Noore Kowuri Yunowaku, Ngu Yooneneyeroweroyimboro

3 Ye gome ingoyi. Kuri mbumbuwadodo oni, ngundo Yisasya mundiyi
tero, kowuri urungga oorengo inoyingo. Ngundiro tero, ene yanggango
oorengo dikayingo. Kowuri yeno tunootetoningga ngu, ye Yisasro ko
ingonduduwooya, ye ma kiyayi yero nowoondoye biyomi ma yewero.
4 Ngundiro nangge, weti mbumbuwa teweroyi muringga, ngundo suwooyi
sano ye yowoosootoni, eneya ebe utoro, nguno enendo ye yureni ma
kumooyingo. 5-6 Ye Anutdo mandega nowoondoye yanggango yeweroyiga
ewoku, ngu ma kabetewero. Enendo yeya nenengo simoone oorengo, ero
eyingo. Anutro mandeno, ene ngandiro eyingo.

> Nenengo Nangone, ene Oo Bidodo Simburi, ngundo muri gura
> ge yoonenenggerowero tetoni ngu, ge ngu ingootoyi, kingo oo
> ngundiro ma tewero. Ngundiro tero, oni guraya ewa. Enendo ge
> yoonenenggerowero kowuri gunootoni ngu, arisa, ge nowoondoge
> biyomi ma yewero. Ndadiro nguro, ge ingoote. Anutdo oni guraro,
> gome ingoro ngu, asa, ene nguro murini yoonenengororoote.
> Ngundiro nangge, enendo nangone, ero ngu, asa, eneno enengo
> murini biyomi, ngu yomosiyowa. Ero eyingo. *(Poroweb 3:11-12)*

7 Anutdo gedo muri biyomi tewoku, nguro yoonenenggerootoni
ngu, arisa, muri metemi ngu keyo ero, etunggerootenggo. Anutdo ngu
muringga, yeno teteku ngu, enengo nangonimo tewoku, ngundiro tete.
Oni gura enengo simoongo oorengo, ngundo muri biyomi tetoyi ngu,
ene simoongo yooneneyeroote. 8 Kuri, Awa awaye bidodo merako,
ngano oorootenggoku, enengo simooye muri biyomi tetenggoku,
nguro gumi yunootenggo. Ngundiro nangge, ge awanggebo ma
yoonenenggerootoni ngu, ge enengo simoongo oorengo ngundiro
kini. Ngu gengo awangge goyeni tunooteteku, ngundiro kini. 9 Awa,
awanani merako, ngano oorootenggoku, ngundo yooneneyerootoyi
ngu, noore enengo oowooye bingami okootetoku ngu, arisa, awanani
sambo endemo oorootekungga ngu nguya, noore komo ngu newendemo
ootooro, nguno ndadiro teyinowato? Asa, hamoo oorengo, noore
nowoondonani bidodo, ene inoro, noore keta oruwato. 10 Awa, awanani
merako, ngano oorootenggoku, ngundo naru bodaga nangge, nguno
noorengo muri biyomi tetetoku, nguro gumi enengo ingondudunonggo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yooneneyerootenggo. Ene Anutdo yooneneyerooteku, nguro damoni ngandiro. Ene ngundiro tero, noore muri metemi keyoweroyi ngu etuyerootoni, noore enengo muri kundingiyi oorengo ngu yowato. 11 Awa Anutdo kowuri noore yunoro, yooneneyerootoni ngu, ngu naruno, noore kowuri ingoro, nguro oni oni ma teteto. Kini, nowoondonani kowuri ingororooteto. Ene noore kuri yooneneyerootoni ngu, nowoondonanimo gome enggeroruwa. Enengo muri metemi, nguno yooneneyerootoni, nowoondonani imakeyingomo ootooro, muri nenengo tewato.

Ye Ingondangeya Teya, Mandega Nga Ingoya, Yanggango Dikayi!

12-13 Ene ye Anutro mandeni ingonduduni ngu orirokono ma oorootenggo. Kini, ye komo nowoondoye yanggango yeya, Anutro ko dowooro tewanggo. Ye komo Anut tanggeyimo ko omburo, nowoondoye hamoo teyingo ngu yanggango inoro, ye mete oni gidarega nowoondoye hamoo teyingo ngu yanggango teyunowanggo.

14 Ye komo oni bidodoboya nowoondoye imakeyingo oruweroyi muri ngu keyoweroyi, nguro ko yanggango teyi. Ye komo muri kundingiyi ngu keyowero, nguro ko yanggango teyi. Oni ngundiro muri kundingiyi kini ngu, ene Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu ma kenowa. 15 Ye komo ingonda teyi! Kini tetoni ngu, ye kewooroyemo, nguno oni gurado Anutro sumangeni ngu kootu inoro, ene mbumbuwano soretoni Anutdo kootu inoro yokootoni, ene de tanggori kowoo ngundiro tunootero ngundo ye kowuri yunowa. Ngundiro tetoni, ngundo ye toongooyerootoni wata gura gura tewanggo. Muri biyomi ngundiro tetoyi ngu, asa, Anut doongeyimo ye biyomi sugabododo tunootewanggo. 16 Ye ingonda teyi! Oni gura ye kewooroyemo nguno yokootoyi, ooreko ooreko oni, nguro muri ma keyowero. Ye ingonda teyi, Anut ma kootu inowero, kuri Isoondo teyingo ngundiro, ma tewero. Enendo nangoni koreteroga nguro eweyi, nguno ngu, eweyimbo kumana urungga inoweroyi. Oowariro urungga kumooro, nguro koneyo kandeyimonggo, oowari tambu guranangge neweroyi, nguro enengo kumana ngu nangoni gogoro ngundiro, ngundo uriyoro neyingo. 17 Ye nga mandega nga watayi. Kootuyisina, ene eweyimo ngu kumananggaku yoweroyimboro ingootoni ngu, ene oore ngundiro erewero, sendoro biyobiyomi teyingo. Enengo eweyimbo kumana ene inoweroyi ngu, ereremo kini. Ndadiro nguro, ene nangoni kootungga ngu kuri inoyingo.

Sunggi Mande Ketangga, Nguro Muri, Ngundo Sunggi Mande Kurimingga, Ngu Dagate

18-19 Ye Iserel oni simoo bare ngundiro kini. Ene Sayiyon puri damonimo oorero, ene puri sanganimo de urungga dero, kookingo urungga yerootoni, ngu kenoro; ooreri oorengo nguya kenoro; doogo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

urungga oorengo omburo, puri pawangootoni, ngu ingootoyi, ene giramu ngguyi ngundiro ingoro; ko Anutro manggowo nguya ingoyingo. Oni simoo baredo oo ngguyi ngu ingoro, sosoreyingo urungga tero, Mosesya ngandiro eyingo. Noore komo ngu ingowero, ma ingooteto. Eyingo. 20 Ene ngundiro ewonggokuro, ndawugaro nguro, ene sosoreyingo urungga Anutdo mamana mandega ewoku, nguno ene gome ma ingoyingo. Enengo mamana mande ewoku, ngu ngandiro. Ene oni simoo bare, ngundo oo nusako damoni yero, purimo ooretoyi, arisa, ye digi yoya, yureyiga kumooyi. Ero eyingo. 21 Ene ngu oo ngu kenoro, sosoreyingo urungga oorengo tetoyi, Mosesndo nguya ngandiro eyingo. No nguya, sosorero, mbooromboooro teteno. Ene ngundiro eyingo.

22 Ye ngundiro oo nguno ma tunooteyingo, kini, ye Sayiyon purimo oorewatoku, ngu tunootetoyi, Anut keta oorooteku, enengo ende urungga oowooyi Yerusalem, ngu sambo endemo ooroote. Ngu musiyonggano nguno, Anutro sambono oni oowooyingga oorengo ootooro, Anutro oowooyi bingami okootenggo. Onindo ma kandangeweroyi nguno oorootenggo. 23 Ye sambo endemo oorewanggoku, nguno ngu, ye Anutro oni simoo bare ene nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu bidodo kuri kumooyingo, ngu yeya yowuruwoowanggo. Ngu oni nguya, ene Anutdo kuri oowooye enengo bukno nakangoyingo. Ene kuri merako oruwonggoku narungga nguno, ene Anutro oni simoo bare nenengo oruwonggo. Arisa, ataga sambo endemo ngu, Anutdo enengo koyemo wirikoyeroro, enengo oni ngu komo gome nenengo oorengo yoyeni, nowoondoyemo oo biyomi gura ma ooroote. 24 Yisas ngu Anutya kawarara oni, ngundo sunggi mande ketangga ngu tewoku, enengo sidu darowo yeno wendootoni ngu, sunggi mandega ngu yanggango yeweroyimboro. Ebel beyibo ureni kumootoni ngu, Ebel sidu darowobo beyiboro sanggirini nguno wendoyingo. Ngundiro nguro, Yisasdo enengo sidu darowo wendootoni, ngundo noore hoorooweyerootoni, kundingiyi tunootewato.

Anutdo Mera Bidodo Yeni, Kinitetoni, Sambo Ende, Ngundo Nangge Oruwa

25 Ye ingonda teyi! Yengo nowoondoye ingonduduyemonggo Anutdo mande yanggango eyunowoku, nguro nowoondoye ma ukingowero. Kurimi, Mosesndo ene Iserel oni mande yanggango yunootoni, ene nguro manggowo utoro oorongooro, kootu inoro, ene nguro gumi biyomi yoyingo. Ene ngundiro biyomi mera ngano tunootetoni ngu, asa, ene noore sambono Anutga ngundo mande yanggango yunooteku, ngu kootu inootooye, nguro gumi biyomi ndadiro teyunowa? Oniyooge, noore nguro ogingo urungga oorengo yowato. 26 Kuri, Iserel oni Sayiyon puri damonimo oruwonggoku, Anutro manggowoobo meno yanggango etoni,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

purimo mera ngu imimi urungga yoyingo. Ene ataga Anutdo noorengo mande ero gosiyoro, eyingo. Kootuyisina, naru gurananggemo, sambo mera bidodo nguya imimi urungga yetoowe, nguno tunootewa. Ero eyingo. 27Nga mandega nakangoro, naru guranangge eyingo, nguro damoni nenengo ngandiro etuyeroote. Oo bidodo Anutdo merako ngano yeyingo, ngu oo bidodo Anutdo imimi tetoni, ngu bidodo kinitetoni ngu; asa, oo sambono, ngundo nangge sugi sugi oruwa.

28Ngundiro nguro, noore simoo baredo Anutro endega enengo simoo barero soboyerooteku, nguno uweroyi. Nguno oni gurado noore andangeyeroweroyi nguya kini. Nguro ngu, noore komo Anutno esosootero, eneno yambo mande enengombo, nguro gome ingooteku, ngundiro tero, enengo oowooyi bingami nguya ero okooro, nguro rurugaro oruwato. 29Noore, Anutro mande ero gosiyoyingo, ngu yanggango ma dowooro ngu, asa, debo oo yomburiyooteku ngundiro, Anutdo noore nguya ngundiro yomburiyerowa.

Kristen Oni Gome Endeyoweroyi, Nguro Murini

13 1Ye Kristen oni simoo bare bidodo, Kristen dobookuriyeboro gome ingondudu teroruwanggo. 2Oriroko oni mayetoyiga ngu, yendo oni ngu yoyoro, yengo yano uro, gome yomosiyeroro soboyerootenggoku muringga ngu gome. Ye ingootenggoku ngu, kuri onindo muri ngundiro tewonggoku ngu oni gidarega orirokononggo mayewonggoku ngu, Anutro sambo oni nenengo. Ene oni ndanonggo mayetenggoku, ngu watayi kini.

3Kristen oni ya biyomimo oorootenggoku ngu, nowoondoyi teyunoya hoorooweyeroya, ye nguya ya biyomimo ootooro, ngundiro ingootenggoku, dobookurinanimbo hoorooweyeroyi, ero ingootenggoku ngundiro. Oni gurado ye Kristen oni nowoondoyemo hamoo ngu gura, ye ene kenootoyi, oni guraya kootuyisina yomooyinoro mande ero, kowuri ene ingootoningga ngu, asa, ye ooroya, dobooyega nguro nowoondoyi teyunoya, hoorooweya, ingonduduni yanggango teyunoyi. Ndadiro nguro, ye kuri ingootenggo. Enengo kowuri koorowoowoku ngu, ye goweyemo nguya ngundiro tunootetoni ingootenggo.

4Ye komo ingoyi! Bare kame teweroyi muri, ngu gome oorengo. Simoo, ngundo enengomo enengomo bare nenengo nguya nangge, oni oni teya oriyi. Bare, ngundo enengomo enengomo kameyi nenengo nguya nangge, oni oni teya oriyi. Ene buribari ma tero endeyowero. Ye ingootenggoku, ngu kootuyisina, Anutdo uri biyomi oni sebobarese tero, kamebare toongootenggoku, ngu yunowa.

5Ye digi beye nangge yororuwero, nowoondoyebo ma kenomayingowero. Oo yeno oorooteku, ngu nangge mete. Ye oo dowootenggoku ngu, ye komo ngandiya ingoyi, eyingo. Nguro Anutro mandeno, kuri Anutdo ngandiro eyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

No ge ma goyokowano. Nondo sobowooro oode kootu ma gunowano.
Hamoo oorengo kini. Eyingo. *(Dutoronomi / Lo 31:6)*
6 Ngundiro nguro, Anutdo ngundiro etoni ngu, noore nowoondonani
yanggango yero, ma sosoretooye, Anutro mandeno eyingo.
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo hoorooweneroroote.
Ngundiro nguro, no onindo kowuri gura gura nunootoyi, nguro
ma sosorewano, ero eyingo. *(Sam 118:6)*
7 Kuri, yengo Anutro yambo yano yowuruwooweroyi, nguro oni tabango,
ngundo Anutro mande yeno wesiyowonggo. Ye enengo endeyoyingo
gome, nowoondoyemo hamoo teyingo gome, ko, enengo muri gome
teyingo, ngu gome ingoyi. Ngundiro nangge, yengo endeyoyingo,
nowoondoyemo hamoo teyingo, ko muriye gome ngu, nguro Anutno
nowoondoye hamoo teyingo, ye nguya ngundiya teyi.
8 Yisas Krayisro murini naru bidodomo, ngundiro. Ene kuri ngundiro,
ataga nguya, kootuyisina naru bidodomo nguya, ngundiro nangge.
9 Ene ye mande gura gura Anutro mandeno ma oorooteku, ngu ma
ingoro, keyowero. Ngundiro tero ngu, ene ye yowoosootoni, ye Anutro
oore yokowanggo. Ngundiro nangge, noorengo nowoondonani Anutro
sumangeni, nguro komo yanggango yootoni, ngu gome oorengo.
Nguno ngu, noore oowariro mamana mande ngu gura gura ma
keyoro, ngunonggo nowoondonani yanggango ma yootooye, nguro
mamana mande ngundo oni simoo bare ma hoorooweyerootoni, gome
endeyootenggo.

Wooro Gome Ngundiro Nguro Anutdo Nguro Gome Ingoote

10 Yisasro sidu darowo ngu noorengo wooro yeyingo, nguro de nombo
musiyo. Ene wooro yeyingo oni kurimingga ngundo towimbo yambo
yano wooro yeyingo. Ngundiro nguro, ene ereremo kini. 11 Anutro
wooro yeyingo oni kundingiyi, nguro tabango urungga, ngundo bo
gura oowooyi Sipsip, ko Bulmakawu, ngu sidu darowo yoro, ya gumi
kundingiyi oorengo nguno uro, weti mbumbuwaro wooro yeyingo.
Yerusalem enderoko musiyonggano, nguno nusako bingo kenoro yoro,
ngu musiyonggano nguno karorootenggo.
12 Yerusalem enderoko musiyomo, Yisas nguya nguno ogingo
koorowooro, kumooro, oni simoo bare enengo sidu darowobo
yoyeni, kundingiyi tunooteweroyimboro teyingo. 13 Nguro ngu,
noore Yisasro nowoondonanimo hamoo teyingo ngu, noore komo
muri kurimi, ngu bidodo yokowato. Oni nowoondoyemo hamoo
kini, ngundo yomooyunoro, kootunanisina mande ero, kowuri gura
gura kingo yunootoyi ngu; asa, noore komo kowuri ngu oni oni tero
koorowoowatoku, ngu Yisasdo de omukondino, noorengo oyimongootoni,
ngu ene komo ngu koorowooyingo, ngundiro koorowoowato. 14 Noore

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundiro tero, nguro ingootetoku, nga meranggano ngano, ende gurano sugi oruweroyi nguya kini. Kini, noore ngu ende urungga kootuyisina tunooteweroyiga, ngu erewero sobowooro oruwato. 15 Ngundiro nguro, noore komo Yisasro ko noorengo tewootoku, nguro oowooyimo, suwooyi sano, Anut oowooyi bingami okoororuwato. Noore ngundiro tero ngu, ko oni kewooroyemo, noore Yisas noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani ero, wesiyoro etetoku ngu, asa, ngu noorengo Anutro wooro nenengo yeteto. 16 Anutdo nga woorongga ngaro ingooteku, ene noorendo wooro gidarega nguya yeyi, ero nguro gome ingoote. Ene ngandiro ingooteto. Noore komo dobookurinani nowoondonani yunoro, muri nenengo eneno tero, ene oo gaboyeboro, goweyeboro ooro ngu wenonootoyiga ngu; asa, noore ene hoorooweyeroyi, ngu Anutdo, nguro oni oni tewa.

17 Ye komo yengo Kristen oni tabango, manggoye keyoya ngu nowoondoyemo oriyi. Ndadiro nguro, ene yengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu gome sobowootenggo. Kootuyisina ene merako, ngano ko tewonggoku, ngu bidodo Anutno wesiyoro emukowanggo. Ngundiro nguro, yendo ene nowoondoye kowuri ma yunowero. Kini, ene ye enengo mande ma keyootoyi ngu, asa, yendo enengo ko yeyi yanggango tunootetoni, ene ye gome hoorooweyeroweroyi nguya kini.

Nondo Yeno Anutno Yemboongetoyiga, Hooroweneroni, Ingoro Gome Ingooteno

18 Anutdo ye hoorooweyerootoni, noorengo ingoro ngu, yendo noorengo yemboongeroruweroyi, ngu ma kabetewero. Noore Anut doongeyimo nowoondonani nenengo ingoro, nguro noore suwooyi sano nenengo endeyowero, gome ingooteto. Nguro damoni, noorendo ye sumoo yunootooye, noore hoorooweyeroro yemboongeyunowanggo. 19 No nowoondone bidodo ingootenoku ngu, yendo komo Anutno noro yemboongetoyi, ngundo no hooroowenerootoni, no yeno sodedo ko ombuweroyi, nguno oo gurado, noro oore ma doongoonunowa.

Anutdo Kumana Ye Yunowero

20-21 No ngandiro yemboongetenoku ngu, Anutdo nowoondoye imakeyingo ngu yunootoni, ye gome oruwanggo. Yisasro darowo wendoro, ngunonggo noorengo weti mbumbuwaro kumoowo. Ngu sidu daroga ngundo wooro yewoku, ngu Anutno sunggi mande ketangga ngu ene nooreya gosiyootoni, ngu sugi sugi oruwa. Ndadiro nguro, Anutdo noore ko yoyoro, ene noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas, ngu merenonggo yokutuwootoni, ko ootoogero, ataga, ene keta sugi sugi duridarinidodo oruwa. Ngundiro nguro, ene ataga, noore nowoondonani hamoo teyingo oni, noore enengo Sipsip soboyeroro, nguro tabango oni ooroote. No Yisas Krayis oowooyimo, Anutno yemboongetoowe, Anutdo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

noorengo nowoondonani hamoo teyingo ngu yanggango yunootoni,
noore mete ko bidodo tero, Anutdo rogo teyunowoku, ngu tewato.
Ngundiro nguro, noore komo Yisas oowooyi bingami suwooyi sano
okoororuwato. Ngu hamoo. Nondo ngundiro ero, yemboongewono.

Mande Wenga

22 Noro Kristen dobookurine, nondo nga so uyimo mande ootuwoongga
nakangootenoku, nguro damoni ngandiro. Nondo ye ngundiya teyi, ero
ingooteno. Yendo nga mandega nga ingoya, nowoondoyemo siriyoya,
nguro oni oni teya, keyoro, ingoro, nowoondoyemo, nguro hahangeyi.
23 No yeno mande gura soweyowero. Noro Kristen doboone, Timooti,
mundi onindo, ene ya biyomimo yokootoyi toongete. Ene nono sodedo
ombutoni ngu, no ye yeyowero ombuwanoku nguno, asa, no eneya
ombuwaro.
24 Yengo Kristen tabango bidodo, ko Anutro oni simoo bare bidodoboro,
noorengo kambayeroyingo mandega yunoyi. Kristen dobookurinani,
Itali merakonggo ombuyingo, ngundo yengo kambayeroyingo mande
soweyoyunootenggo.
25 Anutro sumangeni ye bidodoboya orini, ero yemboongeteno. Ngu
hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yemusro Buk

Yemusro Mande Tabango

Oni nga so uyingga nga nakangoyingo oningga ngu, ngu oowooyi Yemus. Ingoyingo oni oowooyingga, ngundo ngandiro ingootenggo. Yemus oningga ngu, ene Yisasro koneyo kootu bodagaku ero etenggo. Enendo nga so uyingga nga nakangoro, oni simoo bare nowoondoye bidodo hamoo Yisas inootenggoku, nguro so uyi nakangoro yunoyingo. Ngu oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo Krayis oowooyimboro mundi oni kandeyemo kowuri oowooyingga koorowootenggo. Ngu oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, mera bidodomo, songo songo saro, nguno oorootenggo. Ngu oni ngu, ene kingo yuto oni ngundiro oorootenggo. Oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, Yerusalem endemo oorootenggoku ngu, Yemusdo nguro oni urungga tero, oruwo. (Aposel 15:13, 21:18).

Nga so uyingga ngano ngu, enendo ngu mande muri gome nenengo noore oni simoo bare nowoondonanimo hamoo teyingongga, ngu tunooteyingo, nguro eyingo. Ngundo ngu, noorengo ingondudunaningga ngu, yokutuwootoni, noorengo keta oruweroyiga ngundo noorengo nowoondonani hamoo teyingongga, nguro gabogaboyi yeni tunootete. Ngu noorengo nowoondonani hamoo teyingongga, ngu gome ngu, oo gabogaboyi oowooyingga, ngu kingo mande ero, kooto arara nangge mande ma ewato. Kini, noorengo nowoondonani hamoo teyingongga, ngu komo konani nguya yowuruwoorootooye, engge tunootewa.

Nga bukga ngaro mande gumi gumi ngu ngandiro, ooroote:

Kambayeroyingo mande. 1:1.
Noore ngu komo oni oni tero, kowuri koorowootooye, nguno noorengo nowoondonani hamoo teyingongga, ngu yanggango tunootewa. 1:2-8.
Oni simoo bare sitowiye oowooyingga nguro mande, ko simoo bare sitowiye kini, angoyi oni nguro mande. 1:9-11.
Noore towootowoo ombutoni, dagaweroyi nguro oore. 1:12-18.
Ene mande nga ma ingoweroyi nangge, kini, noore komo hamoo oorengo mande ngu keyowato. 1:19-27.
Noore ngu, simoo barero goweye, ko, irosaraye, ngu ma wirikowato. 2:1-13.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Noorengo nowoondonanimo hamoo teyingo, nguro koningga, ngunonggo nangge kini noorengo nowoondonani hamoo teyingo konaningga, ngunonggo nangge enggewa. 2:14-26.
Noore ngu komo membunaningga, ngaro ingonda tewato. 3:1-18.
Noorendo ngu, mera ngaro ingonduduni, ko, mera ngaro muri biyomi, ko Setanro ingondudu muri biyominingga ngu, noore mete komo wongooye uwa. 4:1–5:6.
Noorengo nowoondonani hamoo teyingo, yanggangongga, ngunonggo nangge, noore mete yanggango dikawato. 5:7-20.

---

1 1 No Yemus, nondo Anut, Oo Bidodo Simburi Yisas Krayis, nguro ko oni. Nondo nga so uyingga nakangootenoku nga ngu, ye Yuda oni ngu Krayisro simoo bare, yengo nga so uyingga nga nakangooteno. Yengo Yuda mundi onindo ye oweyerootoyi ngu, ye yengo ende damoni yokoro, mera gurano gurano songo songo saro, nguno oorootenggoku, nondo ye kambayerooteno.

Towootowoo, Ngundo Noore Yanggango Yunoote

2 Ye noro Kristen dobookurine, towootowoo guradiro guradiro, ye goweyemo tunootetoningga ngu, asa, ye ngandiya ingoyi. Kowuri nga ngu, oni oni teweroyi nangge. 3 Ndadiro nguro, ye ingootenggo. Oni gidaregado ootoogero, yengo nowoondoyemo hamoo ingootenggoku ngu towooyerootoyi ngu, ngundo ngu, ye hoorooweyerootoni, ye yanggango dikaro, kowuri koorowooweroyi ngu yeni tunootete. 4 Arisa, naru rogono, ye komo yanggango dikaya, kowuri koorowooyi. Ye ngundiro muri ngu tero ngu, asa, ye nguno yanggango ootooro, engge metemi tunootewanggo. Nguno ngu, ye gome ootooro, ye Anutro mande murini gome ngu, guraro ma wenonowanggo. Kini, ye komo mete Anutdo ngu yendo oo teyi, ero ingooteku, ngu tewanggo.

5 Oni gura ye kewooroyemo ene ingondudu metemimboro wenonoya ngu, arisa, ene Anutno nguro kira etoni ngu, Anutdo ingondudu metemi inowa. Ndadiro nguro, Anutdo oo urungga oorengo oni yunowero oni oni tero, oo yunoote. Anutdo oni gura hooroowewero nguya, ene ma sanggiri tete. Hamoo oorengo, kini. 6 Ene ngu oningga ngu komo Anutro newendemo hamoo teya, ngunonggo eneno yemboongeni. Ene newendemo buribari ingoro, ngandiro ma ingowero. Anutdo ngu oo ngu nunowa, ngundi kini, bine? Ero ma ingowero. Ndadiro nguro, oni ene ingonduduni eraya, doogobo iroo umamingooteku ngundiro. 7 Ngundiro oni ngu, ene ngandiro ma ingowero, Oo Bidodo Simburi, ngundo oo gura nunowa, ero ma ingowa. 8 Ndadiro nguro, ngu oningga nguro ingonduduni tege eraya. Enengo murini teteku ngu bidodomo, ene oore guranangge ma keyoote.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Angoyi Oni, Ko, Sitowinidodo Oni, Nguro Mande

9 Kristen doboone nga ngu angoyi oni, ene oni oni tewa. Ndadiro
nguro, Anut doongeyimo ene ataga oowooyidodo tero, nguro ene komo
oni oni tete. 10 Ene Kristen doboone sitowinidodo ngu, Anutdo tetoni,
enengo sitowini kinitetoni, ngunonggo ene mete oni oni tewa. Ndadiro
nguro, ene ngu so irosara nungo ariyero, makooro sorero kumooteku
ngundiro, Kristen oni sitowinidodo, ene nguya ngundiro kumoowa.
11 Noore ingooteto. Sa naru urunggano, so oorero, huru so oo bidodo
kumooro ariyeteku, ngundiro nguro, oo ngu ariyero, kumooni yete.
Nguro irosarani ngu biyomi yete. Ngundiro nangge, oni sitowinidodo
ngu, enengo digi beye yoweroyi koni tero oode ngu, ene kumoowa.

Towootowoo Oo Ngundo Oni Towooyerooteku, Nguro Mande

12 Oni ene yanggango dikaro, towootowoono kowuri ngu bidodo
koorowoowaku ngu, arisa, ene oni oni tewa. Ndadiro nguro, Anutdo
suwooyi sano keta oruweroyi mandega ero gosiyoyingo, nguro enggeni
inowa. Ngu ooga ngu, oni ene Anutno nowoondoye bidodo yetenggoku,
nguro uriyi ngu yunowa. 13 Oni gura enengombo oo kenomayinoro
towoongootoni, ngu kenoro, nguro ene oo biyomingga nguno weti
mbumbuwa tero ngu, asa, ene ngandiro ma ewero, Anutdo noyoro, nga
ooga nga te, ero etoni teteno. Ero ma ewero. Kini, weti mbumbuwa,
ngundo Anut ma woosoowa. Nguro ngu, Anutdo nguya weti mbumbuwa
teyi, ero, oni ma sureyerowa. Hamoo oorengo kini. 14 Ene noore bidodo
nowoondonani songo songomo oo ngundo nowoondonani yokutuwootoni,
oo teteto. Yo, noorengo ingondudunani biyomingga, ngundo
ganaganayerootoni, nguro noore weti mbumbuwa teteto. 15 Arisa, ngu
ingondudu biyomingga oni nowoondoyemo tunooteteku, ngu ngandiro,
ene kawuyidodo tero ooroote. Kootuyisina, weti mbumbuwa gura gura
simoongo ngundiro bisiyootoni, weti mbumbuwa urungga yetoni, ngu
keyoro, kumoo tunootewa.

16 Ye Kristen dobookurine, ye mande ngundiro muringga, nguro
ingonda teyi! 17 Kingo oo duwoo gome oorengo, nguno biyomi gura kini
yoweroyi, ngu bidodo, Anutro ende sambononggo tunootero ombute.
Yo, Anutdo sa, kombo, tootu ngu bidodo yeyingo, ngundo kingo oo
duwoo gome nangge, noore yunoote. Ngu Awananingga ngu, ene murini
ma yowoorengoote. Ene sano oo gabogaboyi piru yero, ko ootutero
tunooteteku, ngundiro kini. 18 Kini, enengo ingondudu ngu nangge
keyoro, ene noorengo Awanani tunooteyingo. Yo, hamoo, Anutdo enengo
ingonduduni ngu keyoro, nguro ene noore yoyeni, enengo Mande Keta
Mesarango ero ingoro, eneno nowoondonanimo hamoo tunooteyingo.
Ndadiro nguro, noore enengo simoo bare, oo bidodo yeyingo ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kewooroyemo ngu, noore koreteyingo oruweroyi, nguro Anutdo gome ingoote.

Noore Komo Anutro Mande Ingoro, Hamoo Oorengo Keyowato

19 Ye nenengo dobookurine, ye komo mande nga gome ingoyi! Ye bidodo komo sodedomangge songo songomo mande nga ingoyi. Ene ye mande sodedo ma ewero. Ngundiro nangge, ye sodedo sanggiri ma tewero.
20 Ndadiro nguro, onindo sanggiri mande tetenggoku, ngundo Anutro mande muri gome nenengongga ngu yeni, ma tunootewa. 21 Ngundiro nguro, mande muri biyomi bidodo merako ngano oorooteku, ngu ye komo andangeya yokoyi. Ye komo enengo mandeni yengo nowoondoyemo yewoku, ngu ingoro keyowanggo. Nga mandega ngando ngu, ene mete ye ko yoyowa.
22 Ene ye nga mandega nga ingowonggoku ngu, ye komo keyoyi!
Ye kingo ingoro, ma yokowero. Ye ngundiro tero ngu, asa, yengombo yengo ganayerowa. 23-24 Oni gura Anutro mande nga kingo ingoro, ngu ma keyoro ootooro ngu, ene oo kombonimo (Galas) enengo gabogaboyi kenooteku ngundiro. Enengo omukumundoongo kenondadangero yokoro, toongero, ene sodedo kabetero, enengo omukumundoongo ndadiro ngu, ene ko ma ingowa. 25 Oni gura nga mamana mande ngaro murini kenoro, gome ingoro, keyootoni ngu, asa, Anutdo yeni, enengo koni oo ngu bidodo gome tunootewa. Yo, Anutro mamana mandega ngu nenengo oorengo oorooteku, ngundo weti mbumbuwaro yanggangoni, ngunonggo noore ko andangeyeroro yoyoyingo. Yoyootoni, ngunonggo noore oni gome tunooteyingo. Yo, hamoo, ngu oningga, ngundo Anutro mande ngu kingo ma ingoro yokowero. Kini, ene komo gome keyoni.
26 Oni gura bine ngandiro ingoote. No Anut doongeyimo, oni gome nenengo, ero, no Anutno yambo mande teteno, ero ingowaku ngu, ene ko enengo manggowo mebuyi ma sobowooro ngu, ngu enengombo enengo ganangoote. Enengo newendemo hamoo teyingo, ko, yambo mande teteku nguya, ngu kingo tete. 27 Yambo mande hamoo teweroyi muringga, nguro Anutdo gome ingooteku, ngu ngandiro. Kristen oniro muriye nenengo oo biyomi gura eneno ma oorooteku, ngu noorengo Awanani Anutdo nguro gome ingooteku, ngu ngandiro. Noorendo simooye bobodi awanamoye kumootori, kookewa tero oorootenggoku, ko, bare kameyi kumootoni, wabu tero oorooteku, noore ngu hoorooweyeroro, kowuriye koorowoowato. Oo gura nguya, noore noorengo oororo, omburo, teyingonani, ingondudunani, ngu gome sobowoowato. Noore ngundiro tero ngu, asa, mera ngaro mande murini, ngundo nowoondonani yeni, sugabo ma teyunowa.

Noorendo Ngu Komo Oni Bidodoboya Muri Guranangge Tewato

2 1 Ye Kristen dobookurine, ye noorengo Oo Bidodo Simburi Yisas Krayis duridarinidodoga, nguro nowoondoyemo hamoo teni.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nguro ngu, ye komo oni oowooyidodo, sitowiyedodo ngu yomosiyeroro,
ko, oni oowooyi kini, angoyi oni ngu kootuyinoweroyi nguya, ngu ma
tewero. 2 Oni gura bine, ene towikumba gome gome tero, moondeyi
nakangoro, yemutoni, angoyi oni gura ngu towikumbani biyomi
sugabododo soroyimu yemuro, ngu oni erayaga ngu omburo, yengo
yambo yano uwari. 3 Ngundiro utori, ye bine oni towikumba metemi
gome gome moondeyi nakangowakungga nguya ero, ge mete yaba
gome metemingga ngano bibite, ero ewanggo? Ngundi, ye bine angoyi
oninggaku nguya ewanggo. Ge songo anduno toongeya, dika, ero;
ngundi, ge ooroya, merako anduno bibite, ero ewanggo? 4 Ye ngundiro
tero ngu, arisa, ye ngu muringgano nguno yengombo dobookuriye, yengo
ingonduduyemonggo wirikoyerootenggo. Ye oni nenengo ma wirikootoyi,
muriye guranangge ngundiro teyingo. Kini, ye yengo ingondudunonggo
oni biyomi wirikoyeroyingo, ngundiro tunootetenggo.

5 Ye noro dobookurine, ye ingoyi! Angoyi oni simoo bare, Yisasno
nowoondoyemo hamoo teyingo, merako ngano oni bidodo doongeyemo,
ngu angoyi oni. Ene Anut doongeyimo, ene beye sitowiyedodo. Kurimi
ene mande ngundiro ero gosiyoyingo. Oni ene nowoondoye, Anutno yero
oode ngu, asa, Anutdo endega enengo simoo bare soboyerooteku, nguno
yoyetoni oruwanggo, ero gosiyoyingo. 6 Ene yendo ngu angoyi oni oyimo
yunoro yoyokootenggo. Ye ngandiya ingoyi! Digi beye sitowidodo oni,
ngundo ngu, ye yomburiyeroro, kowuri ye yunootenggo. Yo, ngu oni,
ngundo nangge, ye yoyoro, mande biyomi wirikoyingo onino yoyetenggo.
7 Anutdo Krayis oowooyi gomengga ngu yeno yewo. Ngu oni onendo,
ngu oowooyingga ngu mandeni biyomi ero yomooyinootenggo? Ngu oo
sitowiyedodo oni ngundo ngundiro tetenggo.

8 Noorengo oni urungga, oo bidodo sobowooweroyiga, ngundo Anutro
mamana mandeno ngandiro nakangoyingo.

> Gengomboro ingooteku, ngundiro nangge, ge komo oni songomboro
> nguya nowoondoyi teyuno! *(Lawetikas / Wok Pris 19:18)*.

Ye nga mamana mandega nga hamoo keyoya ngu, arisa, ye muri gome
nenengo teyi. 9 Ene ye oni gura gome yoonenengoro yomosiyoro, ko, oni
gura kootu inoro, ma yomosiyoro ngu, asa, ye weti mbumbuwa tetenggo.
Yo, nga mamana mandega ngando ye nowoondoye sanggawete. Ye nga
hamoo gome ingoyi. Ye mamana mande karokandingoyingo oni. 10 Oni
gura ene mamana mande gidarega bidodo keyoro, ene mamana mande
gura karongoro ngu, ene mamana mande bidodo karongoro, weti tewa.
11 Noore ingooteto, Anutdo ngandiro eyingo.

> Ge oni guraro bareyi ma tewero, ero eyingo. *(Eksodas / Kisim Bek 20:14)*.

Mande gura ngu ngandiro nguya eyingo.

> Ge oni gura ma ureyi kumoowero, ero eyingo.
> *(Eksodas / Kisim Bek 20:13)*.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Asa, ge oni guraro bareyi ma dowooro tero, ene ge oni ureyi kumoowaku
ngu, arisa, ge mamana mande ngu karongoro yomburiyowo. 12 Anutdo
yengo sumangeyi tero, ngunonggo ene yendo oo tewonggoku
wirikoyerowa. Nguro ngu, ye komo suwooyi sano mande muriye ngu
nenengo tero, oni gidarega etuyerootoyi, ye Anutro mamana mande
ngu newendemo oorootenggo. 13 Hamoo, oni gura ene oni guraro ma
nowoondoyi tetoni ngu, asa, Anutdo ene wirikoweroyi naruno, ngu
oningga nguro ma ingowa. Ngundiro nangge, oni gura oni guraro
nowoondoyi tewaku ngu, ene mete wirikoweroyi naruno, Anutdo
mandeni metemi, etoni, ene keta oruwa.

Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Ko, Oniro Muriye

14 Ye noro dobookurine, oni gurado bine ewa. No Krayisro
nowoondonemo hamoo teteno. Ero ewa. Ene mande ngundiro ero, ene
muri gome metemi ma tero ngu, asa, ngu oningga, nguro newendemo
hamoo teyingoni, ngu engge kini. Ngundiro newendemo hamoo teyingo,
ngundo enengo hooroowetoni, Anutdo ene ko yowa, bine? Hamoo
oorengo kini. 15-16 Konegenengga, ngundi kuwoonengga towikumba
biyomi soroyi, ngundi, oowari kini, kenoro ngu, ge bine eneno ero ewa.
Ge sumangeno mete oorowu. De kaya bodaga yokoya, gowege kookingo
yetoningga, oo neya kawungge pakini yeni. Ero eyingo. Ge ngundiro ero,
ene ge de ma karo, oowari nguya ma inoro hooroowero ngu, arisa, gengo
mandega ngundo ndadiro tero, ngu hooroowewa? Ene ma hooroowewa.
17 Nowoondoyemo hamoo nguya ngundiro, ngu ene kingo oode, ngundo
muri gomengga ma yeni tunootewaku ngu, arisa, nowoondoyemo
hamoongga teyingo ngu engge kini, kingo songo nangge.

18 Oni gurado bine, ero ewa, ge nowoondogemo hamoo teyingo, ko,
nondo ngu muri gome metemi teteno, ewaku ngu, arisa, no mande
ngandiro gumi ewano. Gedo gengo nowoondogemo hamoo teyingo ngu,
nguro enggeni gome metemingga, ngu ma yootunoro etunerootoyi,
asa, nondo nenengo murine gomengga nga tero, ngundo noro
nowoondonemo hamoo teyingo, ngu ge etunggerooteno. Ero ewano.
19 Gengo nowoondogemo hamoo teyingo ngu ngandiro. Anut guranangge
ooroote, eyingo. Ngu hamoo oorengo. Ene merambooro biyomi nguya,
nowoondoyemo hamoo ngundiro tero, sosorero, mboorombooro tero
oorootenggo. Yo, merambooro nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ene
Anutro mandeni ngu ma keyootenggo. 20 Ge ingondudu teweroyi oni kini,
ge kingo nowoondogemo hamoo tewo. Ge komo Yisasno nowoondogemo
hamoo tero, ko, gengo endeyoyingo gome nenengo nguya guranangge
tewa. Ge nguro murini ingowero, bine? Asa, nga ingo!

21 Kurimi noorengo osinani, Ebaraham, ngundo, enengo nangoni
Ayisak, gosiyoro, nombo sanganimo yero, Anutno wooro yewero teyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ngu naruno nguno, Anutdo Ebarahamro ootoo ootoo muriningga ngu
kenoro, nguno ene, ge oni nenengo gome oorengo, ero eyingo. 22 Ge
gome ingo! Enengo newendemo hamoo teyingongga, ngundo enengo
ootoo ootoo muriningga nguya ko guranangge teyingo. Ngu muriningga,
ngundo enengo newendemo hamoo teyingongga, ngu yeni, mete
enggedodo tunooteyingo. 23 Kurimi Anutro Mandeno ngu ngandiro ete.

Ebaraham ngu Anutro newendemo hamoo teyingo, nguro Anutdo
enengo newendemo hamoo teyingongga ngu kenoro, nguro ene,
oni nenengo oorengo, ero eyingo. *(Yenesis / Stat 15:6)*.

Anutdo Ebarahamya ngandiro eyingo. Ene noro doboone, ero eyingo.
24 Arisa, ataga ye ingootenggo. Kingo nowoondoyemo hamoo tero, ootoo
ootoo muri nguya, nenengo kini ngu, Anutdo oni gome metemi nenengo,
ero ma ewa. Kini, oni ene muri ootoo ootooni, gome metemimonggo,
Anutro newendemo hamoo tewaku ngu, arisa, Anutdo oni gome metemi
oorengo, ero ewa.

25 Ngundiro nangge, Yosuwando oni sureyerootoni, mayetoyi, ooreko
ooreko buribari bare Rehapdo gome kawararayerootoni oode, ko
soweyerootoni, oore gura keyoro, nguwoore sayingo. Ngundiro nguro,
Anutdo, Rehapya bare gome nenengo, ero eyingo. 26 Noore ingooteto.
Moondeyi ngu yukadodo kini, ngu kuri kumooyingo. Ngundiro nangge,
oni ene kingo Anutro newendemo hamoo tero, muri gome nenengongga,
ngu ma yeni tunootewaku ngu, asa, ngundiro oni nguro newendemo
hamoo teyingongga, ngu kuri kumooyingo.

Noore Komo Manggonani Gome Sobowoowato

3 1 Ye noro dobookurine, oni oowooyingga ngu komo oo etuyeroyingo
oni, ngu ma tunootewanggo. Ndadiro nguro, kootuyisina, Anutdo
simoo bare bidodo enengo muriye ngu wirikoyerowa. Ngu hamoo, ene
Anutdo oo etuyeroyingo, simoo bare enengo muriye, ngu yanggango
wirikoyerowa. 2 Naru oowooyingga, noore oo bidodo gura gura
yomburiyooteto. Ene oni gura enengo mandeni, nguno oo biyomi gura
ma eteku ngu, asa, ene oni gome mesarango. Ngundiro nguro, ene mete
enengo goweyi moondeyi gome sobowoowa. 3 Ingoyi! Noore Ayen bodaga
Hos manggowoomo gosiyootoyi, nguno ngu, ene oniro ingondudu ngu
nangge keyootenggo. Ngu Ayenga, ngundo Hos goweyi ngu bidodo
sobowootoni, ene yowoorengowa. 4 Ngundiro nangge, ye wanggoro nguya
ingondudu teyi. Wanggo ngu oo urungga, doogo yanggango urungga
mayero, ngundo uwooro oorongootoni, wendeyi sanganiwoore kendutero
oorowute. Ene wanggo ngu, nenengo oorowuni, ero utoyi, ooga ngu uru
kini, bodaga. Wanggo ngu gurasina yowoorengoya oorowuni, ero, ngu
wanggo sobosobo, ngundo ngu utoyi oo bodaga ngu yowoorengootoni,
wanggo urunggaku engge bidodo yowoorengoro, ngusina oorowuwa.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

5 Ngundiro nangge, mebunani ngu gowenaningga, ngaro gumi bodaga,
ene ngundo meno manggaru urungga oorengo tero, enengo oowooyi
bingami ero okoowa.

Ye ingootenggo. De dobini bodaga, ngundo de urungga tunootero,
ene mete digu mera de oo bidodo demukowa. 6 Yo, mebunani ngu
gowenani ngaro sosi bodaga. Ene ngu oo bodaga ngundo ene mete
oo bidodo yomburiyerooteku ngu de ngundiro tete. Yo, mebunani,
ngundo ngu, ene oo muri biyomi gura gura yeni tunootete. Ngundo
gowenani, nowoondonani ngu bidodo yomburiyerooteku ngu, de
urungga dero, oo demukooteku, ngundiro tunootete. Setan, enengombo
ngu dega ngu mebunanimo yeni tunootete. Ngu dega ngu, Setanro
ende biyomi, ngunonggo ombute. 7 Onindo ene diguno nusako koki
bidodo kuri yoyowonggo. Nu, sire, ko, oo bidodo wendeyi newendemo
oorootenggoku, ngu oni yanggangoyemo, kabengo yetenggo. Ataga
nguya, oni simoo bare ngundiya teyi. 8 Yo, ene oo ngu ngundiro tero, ene
oni enengo mebuyi yeni imaketoni, enengo ingondudu nangge ma keyoro
oruwa. Kini, suwooyi sano ene mande biyomi urungga oorengo yeni
tunootete. Ene oni ureni kumooweroyi gosonggi biyomi ngundiro. 9 Ngu
mebunaningga, ngundo ngu noorengo, Oo Bidodo Simburi, noorengo
Awanani, oowooyi bingami ero okooweroyi. Anutdo noore bidodo oni
yoyewoku ngu, noore enengo kirarongo oruweroyi. Ene mebunaningga,
ngando mande biyomi simoo bare gidarega yomburiyeroro eteto.
10 Anut bingami ero okooweroyi mande, ko, mande biyomi nguya
mande eraya eraya manggonani gurananggemonggo nangge eteto.
Ye noro dobookurine, noore ngundiro tetetoku ngu, muri nenengo
kini. 11 Sono omungo gurananggе ngundo wendeyi ko sono ningguri
nguya ma yowuruwooro, oorero ombute. Hamoo oorengo kini. 12 Ye
noro dobookurine, dimoo ngundo domu kowoongga ngu ma enggewa.
Ngundiro nangge, domu kowoo, ngundo dimoo ma enggewa. Dago
onggu, ngundo dago sereyingo ma enggewa. Ngundiro nangge, sono
omungo nguro ningguri, ngundo wendeyi kowoo ma tunootewa.

Ingondudu Metemi Anutnonggo Ombute

13 Ye kewooroyemo nguno oni gura bine ngu ewa. Nondo ingondudune
ngu gome oorengo, etoni ngu, asa, enengo murini endeyoyingo nguya gome
oorengo teteku, ngundo nguya, enengo ingonduduni gome metemi tunoo
etuyeroote. Ngu ngandiro. Ene sanggirini moore kini, oni imakeyingo.
Enengo ootoo ootooni nguya gome, ngundo ngu, ene oni gumingga nguya
enengombo teteku, ngu gome nenengo etuyeroni. 14 Ene ye bine oni
gidaregaya nowoondoye biyomi ingoro, yengo nowoondoyemonggo muri
gura gura yengo oowooye bingamiyemboro ingoweroyi, tetoningga ngu,
arisa, ye yengo muriye ingonduduyemo godangeyengga, nguro ma oni oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tewero. Ndadiro nguro, yengo muriye, ngundo ye ingoyingo gome ngu
oni ma etuyeroote. 15 Ngundiro mande muri ngu sambo endemonggo ma
ombute. Kini, ngundiro mande muri ngu mera ngaromu nangge. Ngungga
ngu, nowoondoye kurimi, ngu mande muri nguro eweyi ngu Setan. 16 Oni
gidarega oni guraya newende biyomi ingoro sanggiri teyinoro, ko, ene
muri gura gura tero, enengo oowooye bingamiye nangge okoowero, ero
tetenggoku ngu, arisa, oni ngundiro ngu, ene nenengo ma bibitetenggo.
Kini, ene muri biyomi gura gura bidodo tetenggo. 17 Ene onindo ngu
ingonduduga Anutnonggo ombutoni, yootenggoku ngu, ene ngandiro
tetenggo. Ene muri gome mesarango ngu ingondudu teya keyoyi. Ene oni
gidaregaya nowoondoye gobooro siyero, mande ememonggo eya teyi.
Ene oni gidaregaro mande ingootenggo. Ene nguro nowoondoyi tero,
muri gomemu teyi. Ene mande muri nenengo keyooteto, ero, godange
ma ewanggo. 18 Ene noore nowoondonani gobooro siyero oruwatoku,
ngu ngandiro. Ene oni gura oo yuwooyi kono miro, gome sobowooro
yomosiyowaku ngu, asa, kootuyisina, ene engge gome yowa. Ngundiro
nangge, oni gura enengo simoongo gome soboyeroro, muri gome nenengo
ngu etuyeroro, ngunonggo enengo murini gome nenengo nguya tewaku
ngu, asa, enengo simoongo nguya muriye gome nenengo tunootewanggo.

Anutdo Mera Ngaro Muri Biyomi Nguya Mundiyi

4 1 Ndawu oogado ngu rongge mande, sanggiri ye kewooroyemo,
nguro mande damoni? Nowoondoye uru teweroyi muri, ngundo
ngu, yengo goweye moondeye bidodo kewoorokono ootooro, ngundo
ebe utoro oorootenggo. Ngu muringga, ngundo nangge ebe rongge
yeni tunootete. Ngundiro, kini bine? 2 Ye oo guraro guraro gome
ingootenggoku, ngu ye ngu ma yootenggo. Ngundiro nguro, ye oni ureyi
kumooweroyimboro nangge tero, ye oo ngu kenomayingootenggoku, ene
ko ye yoweroyi nguya kini. Ngundiro nguro, ye sanggiri tero, ebe yeyi
tunootete. Ndadiro nguro, ye Anutno oo ngu yowero ma kira ero, nguro
ye oo ngu ma yootenggo. 3 Ye oo yowero kira ero, ene ye ma yootenggo.
Ndadiro nguro, yengo ingondudu ngu gome nenengo ma yoro, ngunonggo
Anutno kira etenggo. Ye oo yoro nowoondoye goweye oni oni teweroyi,
nguro nangge ingoro, Anutno kira etenggo. 4 Ye Anut yokootenggoku
ngu ngandiro. Simoo gurado bareyi yokoro, bare gurano oorowuweroyi
ngundiro. Simoo bare ene mera ngaro nguro hahangero endeyooteku,
nguno ene Anutya mundiyi tete. Yo, hamoo, oni ene mera nga muri
nguro hahangewero tero ngu, arisa, ngu oningga ngu, Anutro mundi
oni tero oruwa. 5 Anutro mande nakaya, ngundo ngandiro ete. Yuka
Kundingiyi ngu Anutdo noore nowoondonanimo yero yunoyingo, ngundo
yuka gidarega eneya yowuruwooro oruweroyi ngu yokoro, nguro ene
boguwoote. Ngu ingoyi. Ngu kingo mande bine? Kini.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

6 Yo, simoo bare, ene mera ngaro oo nguro hahangero
endeyootenggoku, muringga ngu yanggango oorengo. Ene Anutro
sumange urungga ngundo mera ngaro yanggangoni, ngu dagate.
Ngundiro nguro, Anutro mande bukno, ngu ngandiro ete.

> Oni mande toongooro, oo yomburibari tetenggoku, nguro Anutdo
> ma ingoote. Ene oni torige imakeyingomonggo oorootenggoku,
> Anutdo sumange ngu oni ngu yunoote. Ero eyingo. *(Poroweb 3:34)*

7 Arisa, ye komo nowoondoye imakeyingomonggo Anutno ooroya,
newendemo oriyi. Ye Setan, ngu utoro owetoyi ngu, asa, ene ye yoyokoro
toongewa. 8 Ye komo Anut tanggeyi oorengomo ombutoyi ngu, asa,
enendo ye tanggeyemo nguya omburo oruwa. Ye weti mbumbuwadodo
oni, ye komo yengo nowoondoye yowoorengootoyiga, gome metemi
tunooteni. Oni kandeyi sonowootoni, gome sarayi tunooteteku
ngundiro, yengo nowoondoye yowoorengootoyiga, sarayi tunooteni. Ye
ingonduduye tege erayaga, ye komo ngu gura biyomi ngu andangeya
yokoya, Anutnonggo ingondudu metemingga, ngu nangge gome dowooyi.
9 Ye weti mbumbuwadodo oni, ye komo oo biyomi tewonggoku, nguro
nowoondoye kowuri biyomi ingoya, gome gome sendoyi. Yo, hamoo, ye
komo yengo oni oni tetenggoku, ngu yowoorengoya, nowoondoye kowuri
yetoningga bisiweyi. 10 Ye Anut newendemo oodoyi ngu, asa, Anutdo
yengo oowooye bingami okoowa.

Noore Dobookurinanimboya Kingo Mande, Ene Yosanggawero Ma Ewato

11 Ye dobookurine, ye Kristen dobookuriye gidarega, kootuyesina
mande biyomi ma ewero. Ndadiro nguro, oni dobooyi goweyi sanggawero
mande kootuyisina biyomi eteku, ngundo ene Anutro mamana mande
nguya mande biyomi ero wirikoote. Ene mamana mande ngu goweyimo
kingo mande ewaku ngu, arisa, ene mamana mande ngu ma keyooteku,
nguro ene mamana mande wirikoyingo oni tunootete. 12 Ene Anut
guranangge, ngundo mamana mande yeni tunootete. Enengombo nangge,
mande wirikoyingo oni nguya ooroote. Ene guranangge ene mete oni ko
yoyoro, ngundi, oni yomburiyowa. Nguro ngu, ge onendo kingo mande
oni dobookurige bungomo mande ete?

Noore Windawinda Ma Tewato

13 Ye oni gidaregado ngandiro etenggo. No ngu komo ngandiro tewano.
Ataga bine ngundi yangeni, noore ngu endemo nguno saro, nguno beye
koyi tero, dagoma guranangge yokoro ko ombuwato. Ero ewa. Nguro no
yeno ngandiro eteno. 14 Ye ngundiro ero, ma ingootenggo. Ndawu ooga
yangeni tunootewa, ero; ngundi, noorengo keta oruweroyi, ngu ndadiro,
ero ma ingowero. Kini, ye komo yengo keta oruweroyi, nguro ngandiro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ingoyi. Ye ngu de wooro ngundiro oorero, bodaga oode kiniteteku, ngundiro kinitewanggo. 15 Ngundiro nguro, ye komo ngandiya eyi. Oo Bidodo Simburiga, ngundo etoni ngu, ko, noore keta ootooro ngu, noore nga kongga nga bine, ngundi, ko gura bine tewato, eya eyi. 16 Ye meno manggaru tero, yengo oowooye bingamiye nangge okootenggo. Yengo mande toongoo toongoo muriye ngundiro, ngu biyomi oorengo. 17 Ye gome ingondudu teyi! Oni ene oo gome metemi teweroyi ingooteku, ngu ene ma tero ngu, asa, ene nguro mbumbuwa tete.

Oni Oo Sitowidodo Nguro Mande

5 1 Ataga no, ye sitowidodo oni, ye mande yunooteno. Oo kowuri urungga yeno ombuwero teteku, nguro ingonda teyi! Ye komo nguro sendo moguru urungga tewanggo. 2 Ye oo nggiringgara merako ngano ootooro, kinitemukowaku, nguro nowoondoyemo hamoo teyingo. Yo, hamoo, yengo oo sitowiye irosaraye nguya kinitemukowa. Yengo towikumbaye nguya toowumbo kimboromborongootoni, soroyi yewa. 3 Yo, yengo beye, semeto, oo ngu bidodo yomburiyowa. Wirikoyingo naru wengamo, yengo oo yomburiyoweroyi ngu, Anutdo wirikoyeroweroyi, nguro sunggiyi. Ndadiro nguro, ye yengo sitowiye merako ngano kinitewerоyi, nguno nowoondoyemo hamoo tero, nguno ngu, ye Anutro nowoondoyemo hamoo ma teyingo. Ngundiro nguro, ye yengomboro nangge ingoro, nguro ye digi beye ngu yoro oororo, yowuruwootoyi, oo sitowi urungga tunootete. Nguro ngu, Anutdo ogingo urungga ye yunowa. 4 Gome ingoyi! Ko onindo yengo kononggo oowari engge setoyi, yendo ngu ganayeroro, ye nguro uriye yoro, yengo sorengowonggo. Yengo ko oni nguro meno ngu Oo Bidodo Simburi yanggangonidodo oorengongga, ngu doongeyimo, kuri tunootewo. 5 Naru bidodomo, ye merako ootooro, ye oo gome gomemu nangge yoro, watayero. ngunonggo yengomboro ingoro, oni oni tero oruwonggo. Ye oo gome gome nero, oonggooye ndinditero oruwonggo. Ngundiro nguro, Anutdo kootuyisina, ye wirikoyerowa. 6 Oni nenengo oorengongga, ngundo yeno biyomi gura ma tero, ebe ngu gumi wendangero, ngu ma yureyingo. Ene yendo kingo yoyoro, mande wirikoyingo onino yoyero, yureyi kumooyingo.

Noore Komo Nowoondonani Yanggango Tero, Kowuri Koorowoowato

7 Nguro ngu, ye dobookurine, ye komo nowoondoye gome yanggango teyinoya, kowuri bidodo koorowooya, Oo Bidodo Simburi ko ombuweroyiga, ngu sobowooyi. Onindo Oo Bidodo Simburiga, ngu ko ombuweroyiga, ngu sobowootoyi, ngu ngandiro. Ko simburi ngu, ene kono oo engge gome metemi enggeni, ero sobowoote. Yo, enengo newende yanggango teyinoro, ene sono midugu naru, sa naru erayaga ngu soboyeroote. Ngundo ko tero yokootori ngu, asa, ene oowari engge

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yowa. 8 Nguro ngu, ko simburi newendemo yanggango teyinowoku,
ye komo nguya nowoondoyemo teyinoya, ye komo kowuri bidodo
koorowooyi. Ndadiro nguro, Oo Bidodo Simburi, ko ombuweroyi naruni,
ngu namoko oorengo tete. Ngundiro nguro, yengo nowoondoye ngu komo
yanggango oriyi.
9 Ye dobookurine, ye Kristen dobookuriyeboya sanggiri teyinoro,
mande kootuyisina nguya, ma ewero. Kinitetoni ngu, Anutdo yengo
muriye biyomi ngu wirikoyerowa. Ye ingoyi! Wirikoyeroyingo oni,
ngu yengo yamukono dikateku, awe. 10 Ye dobookurine, kuri Anutro
ingondudu eyingo onindo, Oo Bidodo Simburi, nguro mandeni wesiyoro
etoyi, nguro oni gidegado sanggiri tero, ene yutoro yomburiyeroyingo.
Ye nguro ingondudu teyi. Ene ngu nowoondoye yanggango teyinoro,
kowuri ngu koorowooyingo. Ngundiro nangge, ye nguya komo enengo
muriye ngu kenoya, ingoya, ngunonggo ko ngundiya teya, oriyi. 11 Ye
ingoyi! Noore ngandiro ewato. Oni ene kuri nowoondoye yanggango
yero, kowuri bidodo koorowooyingo ngu, noore enengo oowooye
bingamiye, ero okoowato. Ye Yopro mandeni ingootenggo. Ene newende
yanggango tero, kowuri bidodo eneno tunooteyingo, ngu koorowooyingo.
Kootuyisina Anut Oo Bidodo Simburiga, ngundo muri gome oorengo ngu
eneno teyingo. Yo, noore ingowato. Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani,
ngundo noorengo nowoondoyi urungga teyunoro, enengo sumangeni
urungga suwooyi sano noore yunoote.
12 Ene ye dobookurine, ye oo koretero ngu komo ma tewero. Ngu
ngandiro. Ye komo sambo ende oowooyimo, ngundi, mera oowooyimo,
ngundi, oo gura oowooyimo hamoo oorengo ero, kandeye sambosina
oorongooro, mande yanggango ma ewero. Ye mande guraro ero, yo,
ero ewanggoku, ngu mete. Ene, kini, ero ewanggoku nguya mete. Ye
mande godangengga nguro hamoo oorengo Simbunanimonggo, ngundi,
oowooyi guramonggo ewanggoku ngu, asa, Anutdo nguro gumi biyomi
ye yunowa.

Oni Newende Gurananggemonggo Yemboongeteku, Ngu Yanggangonidodo

13 Ye kewooroyemo nguno dobooye gura kowuri koorowooro ooroote,
bine? Arisa, ene Anutno kowurini nguro yemboongeni. Ngundi dobooye
gura oni oni tero ooroote, bine? Arisa, ene mete Anutno yambo mande
ngu teya, Anut bingami eya okooni. 14 Ye kewooroyemo nguno dobooye
gura sayidodo bine? Arisa, ene mete Kristen simoo barero tabango oni
ngu negoyerootoningga, ngundo Oo Bidodo Simburi, Yisas oowooyimo,
bo urumi moondeyimo yeya yemboongeyi. Ye ngundiro tetoyi ngu, asa,
Anutdo ngu oningga ngu yeni, ko mete tewa. 15 Ene Anutno nowoondoye
hamoomonggo yemboongewanggoku ngu, asa. Anutdo ngu sayi oningga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu hamoo yeni, mete tero ootoogewa. Ene weti mbumbuwa gidarega
nguya teyingo tetoni ngu, asa, Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
weti ngu bidodo andangero kabeteyinowa. 16 Ngundiro nguro, ye
komo yengo weti mbumbuwaye ngu Kristen dobookuriye gidaregano
yootunoya eyi. Ngundiya teya, ye dobookuriye hoorooweyeroya, Anutno
yemboongeyi. Ngundo ngu, Anutdo ye yomosiyerootoni, ko mete
tewanggo. Oni nenengo nguro yemboongeweroyi ngu yanggangonidodo.
Ene mete oni gidarega gome hoorooweyerowa. 17 Ilayiya oningga ngu
noore ngundiro. Ene Anutno yanggango oorengo, sono ma ombuni, ero,
newende hamoomonggo yemboongeyingo. Ngundiro yemboongetoni
ngu, asa, merako ngano dagoma kabusa, ko, kombo kandegura
gidemboro guranangge, sono ma ombuyingo. 18 Kootuyisina, Ilayiya
Anutno sono ombuni, ero, ko yemboongetoni ngu, asa, sambononggo
sono ko ombuyingo. Ngundiro tetoni, kono oowari oo ngu ko oorero, oo
tunooteyingo.

Oni Oore Kuri Yokoyingo Ngu, Noorendo Ko Yoro Ombuwato

19 Ye noro dobookurine, ye kewooroyemo, nguno Kristen dobooye
gura ene Anutro hamoo mande ngaro oore yokootoni ngu, asa, Kristen
dobooyi gurado ngu komo dobooyiga ngu yoya, ko ombuni. 20 Arisa, ngu
dobooyiga, ngundo ngandiya gome oorengo ingoni. Oni gurado, oni gura
weti mbumbuwanonggo woosooro, andangero, yowaku ngu, ene dobooyi
ko yootoni, ene Setanro ende de ma kumooweroyi, nguno ma uwa. Ngu
muringgano nguno, Anutdo ngu oningga nguro weti mbumbuwani, ngu
bidodo andangero kabeteyinowa. Ngu hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 Pita

Pitando Nakaya Koretero Nakangoro Kambayeroyingo

1 Pitaro Mande Tabango

Pitando nga so uyingga nga nakangoro, oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu ende gurano gurano, ko songo songo oorootenggoku, nguro so uyi nakangoro soweyoyunoyingo. Ngu oni simoo bare nowoondoyemo hamoo tetoni, oorootenggoku, ngu ene yuto oni ngundiro, ende gurano gurano oorootenggo. (1 Pita 1:1) Ngu naruno, Pita Rom merako nguno oruwo. Rom endega ngu, enengo oowooyi gura Babilon, nguro nga so uyingga nga nakangoyingo.

Ngu oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo oni, ngundo ngu hamoo oorengo, Yisas Krayis keyoyingo. Nguro damoningga nguno, Rom Gabuman onindo kowuri gura gura yunoyingo. Pitando ngu, ene yanggango yunoro, nguro oni oni tetenggoku ngu, gome yanggango dowooya, enengo nowoondoye hamoo teyingongga, ngunonggo nangge yanggango dikayi ero, Pitando enengo ingonduduye ngu yokutuyeroyingo. Ene Yisasdo enengo weti mbumbuwa ngu kuri andangeyunoyingo. Yisas enengo muringga ngu, ndadiro tero, ene yanggango dikaro ngu, kowuri gura gura ngu yoyingo. Ngu narungga nguno, Yisas ko ombuwa. Pitando ngu ooga nguro mande nga nakangoyingo nga, kenoya, ingoya, nguno ene yanggango dikaro oruwanggo. Pitando ngu soru himi nguro muri gome gura gura ngundo ooreri toongooteku nguro mandeni eyingo. Ngu simoo bare ngu Yisas Krayisro nowoondoyemo hamoo oorengo teyingo nguno mande eyingo.

Nga bukga ngaro mande gumi gumi ngu, ngandiro ooroote:

Kambayeroyingo mande. 1:1-2.

Anutro kono ngunonggo enengo ingonduduye ngu, yokutuwooyunoro, simoo barero weti mbumbuwaye ngu andangeyunoyingo. Ngundiro tero, enengo pawa newendemo yoyoro ombuyingo. 1:3-12.

Muri nenengo nguro mande, ko noorengo sobosobo oni ngu manggoye komo keyowato. 2:11–3:7.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Noore hamoo Krayisro gabogaboyi ootooro ngu, noore ngu komo kowuri koorowoowato. 3:8–4:19.
Mande gura gura ngu, oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo. 5:1-11.
Okeyi mande eyingo. 5:12-14.

1 1 No Pita, no Yisas Krayis nguro Aposel. Nondo nga mandega nga, ye
oni simoo bare Anutdo enengo rogoyerowoku, nguro no so uyingga
nga yengo nakangooteno. Yo, Yuda oni gidaregado ye Yuda oni Krayisno
nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ngu oweyerootoyi, yengo ende
damoni kuri yokoro, mera songomo saro, Pondas merakono, Galesiyano,
Kapadosiyano, Esiyano, ko, Bitiniyano nguya oorootenggoku, nguro nga
so uyingga nga, yengo nakangooteno.[a] 2 Kurimi oorengo, Awa Anutdo
yengo ingoro, ene ye rogoyeroro soreyerootoni, ye enengo oni tunootero
oorootenggo. Yuka Kundingiyimbo ye yoyeni, ye kundingiyi oorootenggo.
Ene ngundiro tetoni, ngunonggo ye mete Yisas Krayis, nguro manggowo
keyootenggo. Yo, Yisas enengo sidudaroni, ngundo ye sogi yunootoni,
nguno ye oni nenengo tunooteyingo. Nondo Anutno yemboongetoowe,
enendo ye sumange ayibini ngu, ko, nowoondoye imakeyingo muri ngu
yeno angero ooretoni oruwanggo.

Keta Oruweroyi Gomengga Ngu Sambo Endemo Soboyeroro Ooroote

3 Nguro ngu, noore komo Anut ngu Oo Bidodo Simburi Simbunani Yisas
Krayis, nguro eweyi ngu oowooyi bingami ero okoororuwato. Ngundo
ngu, noorengo nowoondoyi urungga tero, ene sumange teyunoro, Yisas
Krayis, merenonggo ko yokutuwootoni ootoogeyingo. Nguno ngu, Anutdo
noore yoyeni, oni keta tunooteyingo. Noore nguno keta oorengo ootooro,
noore Anut sobowootooye, ene omburo, noore ko yoyowa. 4 Nguro ngu,
Anutdo noore enengo rogoyerowoku ngu, noore enendo yoyootoni, nguro
noore Anutdo oo gome noore yunoweroyi, ngu yowato. Ngu oo gomengga
ngu ngandiro. Noore eneya sambo endemo noore suwooyi sano keta
oruwato. Yo, sugi sugi keta oruweroyi ngu gome oorengo, biyomi gura
eneno kini. Ngu ooga ngu, ye soboyeroro, sambo endemo ooroote. 5 Ye
Anutro nowoondoyemo hamoo tetoyi, nguno ngu, enengo yanggangoni,
ngundo ye gome soboyerootoni, nguro ye gome oorootenggo. Ene naru
wenga nguno tunootero, ko yoyoweroyi oore, ene kuri yoonenengootoni
ooroote.
6 Ye Anutdo ko yoyoweroyi ngu ingoro, nguro ye oni oni tetenggo.
Ene ataga bine ngu naru ootuwoo bodaga nangge, nguno ngu, ye

[a] **1:1** (Ngu mundi oni ngu Yuda oni gidarega, ene Anutro nangge ingootenggo. Ene Yisas Krayis ngu Anut Nangoni, ero ma ingootenggo).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

towootowoo gura gura yeno ombuwa. 7Ngu kowuri gura gura yeno ombuteku, ngundo yengo nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu towoongoote. Toowoongooteku ngu, yengo nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu yanggango, ko, nenengo tete, ngundi kini, bine? Noore ingooteto. Beye goyayi gol oo ngu, ene biyomi yeweroyi. Ene gol ngu de nombono towoongoro katoyi, oo kakawu ngu dero kinitetoni, gol oorengo nangge oruwa. Ngundiro nangge, kowuri ngundiro, ngundo yengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu towoongoote. Nguno ngu, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ngundo gol beye oo ngu dagaro, ene gome oorengo tunootewa. Nguro ngu, yengo nowoondoyemo hamoo teyingongga ngu yanggango oodoni, oororo, kootuyisina, Yisas Krayis tunoo oorengo tunooteweroyi naruno ngu, asa, ene yengo oowooye bingamiye duridariyedodo yunowa. 8Ye ene ma kenoyingo, ene ye nowoondoye ene inoro, nguro nowoondoyemo hamoo tero, ye nguro oni oni urungga tetenggo. Yengombo ngu oni oningga tetenggoku ngu, mera ngaro oni oningga ngu dagate. Yo, hamoo, yengo oni oni tetenggoku ngu urungga oorengo, nguro yengo manggoyebo, ero yootunoweroyi nguya kini. 9Yo, Anutdo ataga ye yoyooteku, nguro ye oni oni urungga tetenggo. Ndadiro nguro, yengo nowoondoyemo hamoongga nguro enggeni tunootete. Yo, yengo nowoondoyemo hamoongga nguro enggeni, ngu ngandiro. Anutdo ye ko yoyoote.

10Anutro ingondudu eyingo onindo nga sumangengga ngaro mandeni yeno yootunoro ewonggoriyomu, ngu ataga yeno tunooteteku nga. Ene Anutro mandega ye ko yoyowa, ngu mandega nguro sumoo sumoo ero erewero, koyi yanggango tewonggo. 11Krayisro Yuka Kundingiyi ngu Anutro ingondudu eyingo oni nowoondoyemo uro, ootooro, ngundo ngu, kowuri gura gura ngu Krayisdo koorowooro, ko, kootuyisina ene oowooyi bingamidodo tunooteweroyi, ngu eneno yootunoyingo. Nguro mandeni ngu enendo kuri yootunoro ewoku, ngu Anutro ingondudu eyingo oni, nguro sumoo sumoo ero eyingo. Ndawu narunggano, ene ombuwa? Ndadiro ooga ngu naruno tunootewa? Ero sumoo eyingo. 12Ene Anutdo ene kuri etuyeroyingo, enengombo ngu mandega nguno enengo hoorooweyeroweroyi nguya kini. Kini, ene ye hoorooweyerowero, ko ngu teyingo. Ngundiro nangge, Yuka Kundingiyi Sambononggo ombuyingo, ngundo oni newende yokutuwootoni, ngundo Mande Keta Mesarango nga yeno ero etuyerootenggo. Yo, hamoo, Anutro sambono Engel oni nguya, ene nga mande gomengga nga ingowero hahangetenggo.

Anutdo Noore Negoyerowoku, Nguro Noore Kundingiyi Oruwato

13Yo, Anutdo ataga ye yoyooteku, nguro ye komo yengo ingonduduye yoonenengoya, gome sobowooya oriyi. Ye ngunonggo Yisas Krayis ngu tunooteweroyi, nguro doongedoongoodoongo teya, sobowooya oriyi. Ye

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngundiro tero oodoyi ngu, asa, enengo sumangeni ngu yeno ombuweroyi,
nguro ye nowoondoyemo hamoo oorengo teyi. **14** Ye ngu komo simooye
manggokorokoro simooyengga ngundiya teya oriyi. Kuri ngu, ye Krayis
nowoondoyemo hamoo ma teyingo naruno, ye Anutro murini ngu ma
ingoyingo. Nguro ngu, ye nowoondoye ootoogeweroyi muri biyomi nguno
oruwonggo. Ene ataga ngu, ye ngu muri biyomingga nguno oororo, ngu
ma keyowero. **15** Kini, Anutdo ye kuri negoyeroyingo ngu kundingiyi.
Ngundiro nguro, ye nguya komo kundingiyi oriyi. Yo, yengo oororo,
omburo tetenggoku, ngu bidodomo ngu Anutro muri kundingiyi nguno
endeyoyi. **16** Ndadiro nguro, Anutro mandeno, Anutdo ngandiro ete.

No kundingiyi oorootenoku, nguro ye komo nguya kundingiyi oriyi.
Ero eyingo. *(Lewitikas / Wok Pris 11:44-45)*

Anutdo Uri Urungga Oorengombo Noore Uriyeroro, Ko Yoyoyingo

17 Yendo ngu Anut negongoro, ngu etenggo. Awa, ero etenggo. Ngu
Awananingga ngundo, ene oni noorengo oowoonani, ko, noorengo
ootootoonani, bingaminani nguno ma wirikoyeroote. Kini, ene
noorengombo muri tetetoku, nguno wirikoyeroote. Ngundiro nguro,
Anut doongeyimo, noore komo ingondudu gome ngu tero, gome nenengo
endeyoro, mera ngano oruwato. Nga merangga nga, ngu noorengo mera
oorengo kini. **18** Noore ingooteto. Ye kuri Krayisno nowoondoyemo
hamoo ma teyingo naruno, ye muri biyomimo oruwonggoku, nguno ngu,
yengo osisambayebo muri biyomingga yunoyingo, nguno oruwonggo.
Ene Anutdo ye kuri ngu muringga, ngunonggo uriyeroro yoyoyingo.
Enendo mera ngaro gol beye oo biyomi yeteku, ngundo ma uriyeroro
yoyoyingo. **19** Kini, ene Krayisro sidudarowobo ye ko uriyeroyingo.
Ngu sidudaroga ngu urini urungga awuno oorengo. Krayis ngu, ene
Sipsip nangoni duriyo gome oorengo moondeyimo mambu dongo
biyomi gura nguya kini, wooro yeweroyi nguro ngundiro tunootewo.
20 Anutdo mera ma yeyingomo, ene Krayisdo ngu kongga ngu teni, ero
rogo teyingo. Ene naru wengamo nguno, ye hoorooweyeroweroyimboro
yootunootoni tunooteyingo. **21** Ene ye hoorooweyerootoni, ye nguno
Anutro nowoondoyemo hamoo tetenggo. Ngu Anutga ngundo nangge,
ene kuri merenonggo Krayis yokutuwootoni, keta ootoogetoni, ene
oowooyi bingamidodo inoyingo. Ngundiro nguro, ye nguya Anutro
nowoondoyemo hamoo teya, ye nguro oni oni teya, sobowooya oodoyiga,
ene omburo, ko yoyowa.

22 Ye komo nga mandega nga hamoo oorengo keyoyi. Ngu muringga
nguno ngu, yengombo yengo nowoondoye ngu gome yomosiyootoyi
oruwa. Ngundiro nguro, yendo yengo dobookuriye ngu nowoondoye
yunootenggo. Arisa, ataga ngu, ye komo dobookuriyeboro nowoondoyi
teweroyi muringga, ngu bidodoboro koyi yanggango teya, dobookuriye

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nowoondoyi teyunoyi. 23 Yo, Anutdo ye yoyeni, ye enengo Mande Keta
Mesarango oni keta oruweroyi yunoyingoku, ngu ingoro, nowoondoyemo
hamoo teyingo. Ngunonggo ngu, ye oni keta tunootero, buniyo bodaga
owita nemimbo yomooteku, ngundiro tunooteyingo. Yo, Anutro Mande
yanggangonidodo, ngundo ye yoyeni, keta tunooteyingo. Nguro ngu, ye
Anutya sugi sugi oruwanggo. 24 Anutro mandeno ngandiro ete.

Oni simoo bare bidodo ngu, ene so irosara ngundiro. Oniro
duridariye ngu so irosara ariyero, nungo makooro merako
uteku ngundiro. 25 Ene Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro
mandeni ngu, ene suwooyi sano sugi sugi oruwa, ero eyingo.

(Ayisaya 40:6-8)

Nga mandega nga, ngu Mande Keta Mesarango ngu yeno ero
etuyeroyingongga ngu.

Oo Bidodo Simburi Urungga, Ene Ya Ungoomboro Nonggini Keta Ooroote

2 1 Arisa, ye komo muri biyomi bidodo yokoyi; godange mande;
godange muri gidarega bidodo; oni sitowiyedodo nguya nowoondoye
biyomi yeweroyi; oni kootuyisina mande eweroyi, ngu bidodo yokoyi.
2-3 Ndadiro nguro, ye ngu kuri Oo Bidodo Simburi, ngu murini ngu
kenoro ingowonggoku, ngu muriningga ngu gome ningguri oorengo.
Ngundiro nguro, noore ingooteto. Buniyo bodaga owita nemimbo
yomooteku ngu, ene nonoro nangge gome ingoote. Ngundiro nangge,
ye komo nono gome oorengo Anutnonggo ombuteku, ngu yoya neyi.
Ngu nonongga nguno oo biyomi gura ma ooroote. Kini, ene yengo
nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango teyunoote. Ngundo ye
yoyeni, ururu tero, ye Anutdo ko yoyoyingo, ngundiro oruwanggo.

4 Ye komo Yisasno ombuyi. Ene ngu ya ungoomboro nonggini suwooyi
sano keta oorooteku ngu. Ene oni simoo baredo ngu ingootoyi, ngu ene
biyomi yetoni, nguro ene owero yokoyingo. Ene Anutdo ene rogo tero,
nguro gome ingoyingo. 5 Ye nguya ngu ya nonggini suwooyi sano keta
oorootekungga ngundiya oriyi. Anutdo ye yootunoyerootoni, ye Yuka
Kundingiyi nguro ya tunooteyingo. Ngundiro nguro, ye ngu Anutno
wooro yeyingo oni kundingiyi tunootero, nguno ye eneno yambo mande
tero, enengo oowooyi okooweroyi ngu Anutno wooro yetenggoku
ngundiro. Ye ngundiro tetoyi ngu, Anutdo Yisas Krayisno ingoro, nguno
ene yengo wooro yetenggoku, nguro gome ingowa.

6 Anutro mandeno nguya ngandiro nakangoyingo.

Ingoyi, nondo kuri Sayiyonno (Yerusalemno) ya mundumimboro
nonggini yanggango oorengo (Krayis), ngundo ngu, ene mete
ya yanggango teyinoweroyi gome oorengo. Ataga no ene
yoro, Sayiyonno mitoowe ooroote. Nguro ngu, oni enengo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nowoondoyemo hamoo tetenggoku ngu, ene oyimo ma yowanggo.
Ero eyingo. *(Ayisaya 28:16)*

7 Ye kuri nowoondoyemo hamoo teyingo oni garo, ya mundumimboro nonggini yanggango oorengongga (Krayisro) ngu, ene gome oorengo, ero ingootenggo. Ene onindo nguro nowoondoyemo hamoo ma tetenggoku ngu, ya yeweroyi oni ngundiro. Anutro Mandeno, ngandiro ete.

Ya yeweroyi onindo ya mundumimboro nonggini andangero,
mandeni biyomi, ero yokoyingo. Ene ataga ngu ya mundumi
nguro nonggini yanggango oorengo teyinowero ooroote, ero
eyingo. *(Sam 118:22)*

8 Anutro Mandeno, mande ngandiro ete.

Oni nowoondoyemo hamoo ma teyingo ngu, ene oni keye
tootokiyeroweroyi digi (Krayis) ngundiro tunooteyingo. Ngu
digi urungga, ngundo tootokiyerootoni, ukero uwa, ero eyingo.
(Ayisaya 8:14-15)

Ene Anutro Mande Keta Mesarango ngu andangero yokoro ngu, ene keye tootokiyerootoni, ene ukero uwanggo. Yo, onindo oo teweroyi ngu kuri Anutdo eyingo, ngundiro tetenggo.

9 Ene Anutdo ye enengo simoo bare kuri rogoyerowo. Ye ngu Anutro wooro yeyingo oni sobosobo urungga nguro keyimo oni oruwanggo. Ye enengo oni simoo bare sowe kundingiyi. Ye ngu Anutro oni simoo bare nenengo oorengo oruwanggo. Ye nguno ngu, enendo muri gome nenengo yeno tewoku, ero yootunowanggo. Ngu ngandiro. Enendo ye negoyerootoni, ye kuri suwoo ooreri biyomi ngu yokootoyi, enendo ye yoyoro, omburo, enengo soru gome himimo yoyeyingo. **10** Kuri ngu, ye oni simoo bare songo songo oruwonggo. Ene ataga ngano ngu, ye Anutro simoo bare oorengo tetenggo. Kuri ngu, ye Anutro sumangengga ngu ma yoyingo. Ene ataga ngano ngu, ye Anutro sumangengga ngu kuri yowonggo.

Noore Ngu Komo Anutro Ko Oni Tero Oruwato

11 Ye Kristen dobookurine, ye ngu ende songomboro oni ngundiro. Ye ngu, nga meranggano ngano ngu, naru ootuwoo bodaga nangge oruwanggo. Asa, nondo ngandiro yeno eteno. Ye komo ingonduduyemo ingoyingo kurimingga ngu yokoya, kootu inoyi. Ngu muringga ngundo gaboyeboya ebe biyomi urooteri. **12** Ye komo oni Anutro mande ingoro yokootenggoku, ngu kewooroyemo nguno gome nenengo oorengo endeyoyi. Ene yeya mandeye biyomi ero ngandiro etenggo. Ye muri biyomi tetenggo, ero ngu, ene kootuyisina, yengo koye gomengga ngu kenoro, ene Krayis ko omburo wirikoyeroyingo naruno, ngu Anutro oowooyi bingamini, ero okoowanggo.

13 Ye ngu komo Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro ingonduduni, ko, mamana mandeni ngu nangge keyoyi. Nguro ngu, ye komo mera ngano

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Gabuman koreteyingo oni, Parayim Minista, nguro manggowo keyoyi.
14 Ye komo Gabuman oni sobosobo bidodoboro manggoye nguya keyoyi.
Parayim Minista, ngundo ngu, Gabuman oni sobosobo oni yoyetoni
oorootenggoku, nguro oni muri biyomi tetenggoku, nguro gumi ogingo
yunoro; ko, oni ene muri metemi tetenggoku, nguro oowooye bingamiye
ero okootenggo. 15 Yendo muri gome nangge ngundiya teyi, ero, Anutdo
nguro gome ingoote. Ye ngu muri gome tetoyi ngu, asa, oni yeya mande
biyomi eweroyi ooreyi gura ma kenoro ingowanggo. 16 Ye Kristen
oni, ye Setanro murinimo ma oorootenggo. Kini, ye ngu yengombo
yengo soboyeroro oorootenggo. Ene yengo muriye gomengga nguno
oorootenggoku, ngunonggo torige torige muri biyomi ngu ma tewero.
Kini, ye komo Anutro ko oni oorengo teya oriyi. 17 Ye komo oni bidodo
oowooye bingamiye eya okooyi. Yengo Kristen dobookuriye, nguro
nowoondoyi teyunoyi. Ye komo Anutro sosoreyi. Ye komo mera ngano
sobosobo oni koreteyingo ngu oowooyi bingami, eya okooyi.

Noore Komo Krayis Keyoro, Ogingo Kowuri Koorowoowato

18 Ye ko oni, ko oo bidodomo, ye komo yengo kono soboyerootenggoku
ngu, enengo manggoye keyoya, ko ngu gome teya, ngu eneno
nowoondoyemo nangge oriyi. Sobosobo oni biyomi, ko, sobosobo metemi
nguya, nguro ye komo manggoye keyoyi. 19 Yo, ye Anutro ingondudu tero
endeyootoyi, nguno ene kingo oorengo ogingo ye yunowanggo. Ye ogingo
ngundiro koorowoowanggoku ngu, arisa, Anutdo ngundiro muri nguro
gome ingoote. 20 Ene yendo muri biyomi tetoyi, nguro oni songombo
ye yudoyi ngu, asa, ngu yengo muri biyomiyengga tewonggoku, nguro
gumi yootenggo. Ene yendo mande muri gome metemingga tetoyi, nguro
enendo ye yutoro ogingo yunootoyi, koorowooweroyi muringga nguro
Anutdo gome ingoote, ero eyingo.
21 Anutdo ye kuri negoyerowoku ngu, ye ngundiro muringga ngu
keyoyi, ero ewo. Ndadiro nguro, Krayisdo kuri ye hoorooweyeroro ogingo
koorowooyingo. Nguro ngu, ene kuri ngu muringga ngu ye etuyeroyingo.
Nguno ngu, ye nguya enengo keyi ngu keyowanggo. 22 Anutro Mande
ngundo Krayisro ete.

> Ene nguno weti mbumbuwa gura ma teyingo. Ene manggowoomo
> mande godange gura ma eyingo. Ero eyingo. *(Ayisaya 53:9)*

23 Mundi onindo Krayis yomooyinoro mandeni biyomi etoyi, ene mande
nguro gumi gura ma eyingo. Kini, ene kingo ogingo nangge koorowooro,
ene sanggiri mande gumi gura ma eyingo. Kini, enengombo enengo
yoro, oni mande oo bidodo nenengo wirikoyingo oni (Anut) kandeyimo
yeyingo. 24 Enengo goweyibo noorengo weti mbumbuwanani ngu
koorowooro, de omukondino ooreyingo. Ngundiro nguro, noore sugi
sugi oruweroyi ketangga ngu yoro, muri gome nenengo ngu keyowato.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yo, mundi onindo Krayis utoro, yomburiyoyingongga, nguno ene noore yomosiyeroweroyimboro teyingo. Nguro ngu, noore weti mbumbuwaro murini biyomi ngu bidodo yokowooto.

25 Kurimi ye Sipsip oore yokoyingo ngundiro. Ene ataga ngu, ye ko yowoorengoro, yengo sobosobono ombuwonggo. Nguro ngu, Sobosobo ngundo yengo endeyoyingongga ngu gome soboyeroote.

Erambarisa Teweroyi Nguro Mandeni

3 1 Ngundiro nangge, ye bare kamesumooyedodo, ye komo kamesumooye ngu nowoondoyemo nangge oriyi. Ene kamesumooye gidarega ene Anutro mande ngu ma keyootoyiga ngu, asa, ye baresumooyemboro muriye gome nenengo ngu kenoro, ngunonggo ene nowoondoye yowoorengowanggo. Mande nangge eroruweroyi nguya kini. Kini, yengo muriye gome nenengo endeyootenggoku, ngundo ene hoorooweyerootoyi, nowoondoye yowoorengowanggo. 2 Ndadiro nguro, ene ye bare ye yeyootoyi, yengo kamesumooyemboro oowooye bingamiye okooro, ngunonggo gome nenengo endeyootenggo. Nguno ngu, ene mete nowoondoye yowoorengowanggoku ngu. 3 Ye goweye sangani nangge ma nakaya teyinowero. Yengo uye siwitooro yomosiyoro, nguno irosara gura gura nguno pararo, ko, beye goyayi oo ngu pengoro nguno towikumba gome gomemu tero, ngundo goweye nakangoweroyi murimo nguno nangge ma oruwero. 4 Kini, ye komo nowoondoyega ngundiya nakangoyi. Nowoondoye nakaya teyinootenggoku ngu, ene biyomi yeweroyi oo nguya kini. Nowoondoye imakeyingomo kengero oruweroyi muringga ngu, Anut doongeyimo, gome nenengo oorengo. Ngungga ngu yengo irosara nenengo orini. 5 Kurimi ngu baredo Anutro nowoondoyemo hamoo tero, ene kundingiyi oriyingo. Ene ngundiro tero, ngunonggo ene kamesumooye nowoondoyemo oruwonggo. Ngu muringga ngu enengo irosaraye. 6 Serando ngu ene muri ngundiro teyingo. Ene Ebarahamro manggowo keyoro, kameyimboya, oni urungga, ero eyingo. Ene yendo ngu muri gome ngundiro ngu tero, ye oo guraro ma sosorewanggoku ngu, arisa, ye ngu Seraro nambosumoongo oruwanggo.

7 Ye simoo, baresumooyedodo, ye komo ingondudu gome metemi ngu yoya, ngunonggo baresumooyemboya gome oriyi. Bare moondeyi ngu yanggango nguya kini. Ngundiro nguro, yendo gome yomosiyeroyi. Yendo komo enengo ingootoyiga, ene nguya suwooyi sano oruweroyi ketangga ngu yowanggo. Ngundiro nguro, yendo ngu muringga ngu keyowanggoku ngu, asa, yengo yemboongeyingo naruno, Anutdo yengo yemboongetenggoku, ngu ingowa.

Ye Komo Nowoondoye Gobooro Yeya Oriyi

8 Ataga no nga mandega nga wenga yokoweroyimboro ngandiro eteno. Ye bidodo komo nowoondoye guranangge yeya, gobooro oodega, ye oni bidodoboro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nowoondoyi teyi. Ye komo Kristen dobookuriyeboro nowoondoyi urungga teyunoya, sumange teyunoyi. Ye komo windawinda muri biyomi ngu yokoyi.
9 Ene oni songombo yeno muri biyomi teyunootoyiga ngu, asa, ye ngu gumi mande muri eneno ma tewero. Ngundiro nangge, onindo yeya mande biyomi etoyi ngu, asa, yendo mande biyomi gumi ma ewero. Kini, yendo ngu gumi ngandiya teyi. Anutdo kumana yunoni eya, Anutno kira eyi. Ngundiro teweroyi, nguro Anutdo ye negoyerowoku ngu, ene mete kumana ye yunowa.
10 Nguro ngu, noore ingowato. Anutro Mandeno, ngandiro ete.
Ene oni enengo ketangga ngu gome tunootetoni ero, ko naru gome metemimboro ingooteku ngu, arisa, ene komo manggowo ngu roogo tero, ene godange mande biyomi gura ma ewa. 11 Ene komo muri biyomi ngu kootu inoro, muri gome ngu nangge tewa. Ene nowoondoye imakeweroyi muri ngu erewero yoro, ene ngu muringga ngu keyoro oruwa. 12 Ndadiro nguro, Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu doongeyimbo ngu oni gome nenengo ngu yeyoro hoorooweyeroote. Ene suwooyi sano onindo yemboongetenggoku, nguro sodeyete. Ene Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo ngu oni mande muri biyomi tetenggoku, ngu doongetero, yeyoro, ene nguro gumi biyomi nguya yunoote, ero eyingo. *(Sam 34:12-16)*

Noore Muri Gome Nenengo Tero, Nguro Kowuri Nguya Koorowoowato

13 Ene ye muri nenengo ngu keyowero yanggango yewanggoku ngu, onendo ene mete ngu muringga yeno ngu yomburiyowa? Hamoo oorengo kini. 14 Ene yendo muri gome nenengo ngu tero, nguro gumi ogingo ngu koorowoowanggoku, nguno ngu, ye oni oni teyi. Ene onindo ye sosoreyi ero oo tetoyiga ngu, ye ngu oo nguro ma sosorewero. Yengo nowoondoye ngu ma soriyokowero. 15 Kini, yengo nowoondoyemo nguno ngu komo Krayis nangge yetoyiga, enendo yengo endeyoyingo ngu bidodoboro soboyeroni. Onindo yengo Krayisno nowoondoyemo hamoo teyingo gomengga, nguro murinimboro yeno sumoo etoyiga ngu, asa, ye komo mande ememonggo muri nenengo wesiyoro eweroyi, nguro meyeya oriyi.
16 Ene yendo oniro mande gumi eweroyi naruno nguno, ye komo nowoondoye hamoomonggo mande ememonggo gumi eyi. Ye ngundiro etoyi ngu, asa, yengo nowoondoyemo ingootenggoku, no oo biyomi gura ma teyingo, ero ingootenggo. Ene yendo Krayisro mande murini gome nguro etoyi, nguro oni ene yomooyinoro mande biyomi etenggoku ngu, asa, ene oyimo yowanggo. 17 Ene Anutdo etoni ngu, noore mande muri gome nenengo tetetoku, nguro ogingo yoweroyi, ngu mete. Ene mande muri biyomi nguro ogingo yoweroyi, ngu biyomi oorengo. Ndadiro nguro, noore oo biyomi tewootoku, nguro gumi nangge yowato.

Krayis Ngu Noorengo Weti Mbumbuwa Andangewero Kuri Kumooyingo

18 Noore Krayisro nguya ingooteto. Ene tambu gurananggemo noorengo weti mbumbuwanani andangeyunowero kumooyingo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ene ngu oni gome nenengo oorengomu, ene noore oni biyomi nga
hoorooweyeroweroyimboro kumooyingo. Yo, enengo goweyi ngu
kumooyingo, ene Anutdo Krayis ko yokutuwootoni, keta ootoogeyingo
narungga nguno ngu, enengo Yukani keta ootoogeyingo. 19 Ngundiro
tero, enengo yukani, ngundo oororo, oni kumooyingo nguro musiyemo
uro, nguno ene Anutro mande wesiyoro, ero etuyeroyingo. 20 Yo, Yisas
ene oororo, oni kumooyingomu ngu Nowaro naruno, ene Anutro
mandeni ngu, ene yomburiyoro toongooyingo, nguno Anutro mandeni
wesiyoro yunoyingo. Ene Anutdo nguro gumi biyomi sodedo ma
yunoyingo. Kini, Anutdo ene soboyeroro oodoni, ngu naruno Nowa ene
wanggoningga ngu temukoyingo, oni kandegura gidemboro kabusa
nangge ngu oni ngu kewooroyemo metemi oruwonggo. Ngu oni ngu
nangge, ene wendeyi nero ma kumooyingo. 21 Ngu sonongga ngu, sono
kundingiyi gimutenggoku, nguro gabogaboyi ngundiro. Ngundo ngu,
ye ko yoyooteku ngu. Ngundo goweyemo sugabo ngu sonowootoni
ma kinitewa. Kini, ngundo ngu, sunggi mande guranangge Yisas
Krayis keyowero, ero gosiyootenggo. Yo, hamoo, Yisas Krayis ene
kuri merenonggo ko ootoogeyingongga ngundo ene ye yoyoro, Anut
tanggeyimo ombuyingo. 22 Yo, hamoo, Krayisdo kuri sambo endemo
ooreyingo. Ene Anut kandeyi koondosina bingaminidodo musiyomo
bibitero oodoni, Anutro sambono Engel oni, ko oo yanggangoyedodo ngu
bidodo, Yisas yanggangoni ngu newendemo oorootenggo.

Oni Ene Krayis Keyoro ngu, Ene Kowuri Yowa

4 1 Arisa, Krayis ngu goweyimbo ogingo koorowooyingo. Ngundiro
nguro, ye nguya ingonduduye ngu Krayisdo ingondudu tero, ogingo
koorowooyingo, ngundiya yoya dowooyi. Ndadiro nguro, oni ene Krayisro
koni ngu tero, nguno goweyebo ogingo koorowoowaku ngu, asa, weti
mbumbuwaro yanggangoni, ngundo ene ko ma soboyerowa. 2 Ngundiro
nguro, oni keta oorootenggoku, nguno nowoondoye kurimingga ngu
ma keyootoyi, ngundo ye ko ma soboyeroote. Kini, Anutro ingonduduni
ngu nangge keyootoyi, ngundo ye soboyeroote. 3 Kuri ye muri oni sowe
gidaregado muri biyomi gura gura tetenggoku, ye nguya kuri tewonggo.
Ngu muringga ngu ngandiro: sebobarese teweroyi muri; nowoondoye
uru teyingo muri biyomi; sono kowoo yanggango ngu gome neweroyi
muri; oo simbo urungga karo, nero, nguno sono kowoo yanggangomu
gome gome nero, ngunonggo wenonoro oororo, sebobarese muri biyomi
teweroyi muri; godange anut nguno yambo mande tero, nguno enengo
bingamiye ero okooweroyi muri, ngu bidodo tetenggo. 4 Ene ataga ngu,
ye ngu muri biyomingga ngu eneya ma tetenggo. Ngundiro nguro, ene
ataga soriyokoro, nguro yeya mande biyomi etenggo. 5 Ene kootuyisina
ngu, enengombo komo enengo muriye wirikoyingo oni urungga nguno

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yootunoro ewanggo. Ene oniro muriye wirikoyerowero meyero ooroote. Yo, hamoo, ene oni kuri kumooyingo, ko, keta oorootenggoku nguya wirikoyerowero soboyeroro ooroote. 6 Kurimi, Krayisdo Mande Keta Mesarangongga, ngu oni kuri kumooyingomo nguya wesiyoro ero yunootoni ingoyingo. Nguro muri ngu ngandiro. Ene oni simoo bare enengo weti mbumbuwa tero kumootenggoku, ngundiro kumooyingo. Ene Anutro Mande Keta Mesarango ingoro, nguro enengo gaboyega ngu, ene keta oruweroyi, ngu Anut keta oorooteku ngundiro.

Anutdo oo Kingo Duwoo Yunooteku, Nguro Koyi Tewato

7 Oo bidodo kiniteweroyi naruwo, ngu kuri namoko tete. Nguro ngu, ye komo gome ingondudu teya, yengo ingonduduye himi yetoningga, nguno ye mete suwooyi sano Anutno yemboongeya oriyi. 8 Ye komo Kristen dobookuriyeboro nowoondoyi teweroyi muringga, ngu gome dowooyi. Ngu muringga ngundo muri gidarega ngu bidodo dagayeroote. Ndadiro nguro, nowoondoyi teweroyi muringga, ngundo weti mbumbuwa urungga andangero yokoote. 9 Ye komo dobookuriye yeno mayero oorootenggoku, ngu gome soboyerowanggo. Ye nga kongga nga tewero nowoondoye biyomi ma ingowero. Kini, ye komo oni oni teya hoorooweyeroyi. 10 Ye bidodo songo songo Anutro oo kingo duwoo hoorooweyeroyingo koyi, ngu kuri yowonggo. Nguro ngu, oo kingo duwooga nguro ye komo ko teya, Kristen dobookuriye hoorooweyeroyi. Ngu muringga nguno ngu, ye Anutro sumangeni gura gura bayeteweroyi, ko oni tunootero oruwanggo. 11 Ene oni gurado Anutro mande wesiyoya etoningga ngu, asa, ene komo Anutro mande nenengo oorengo wesiyoya eni. Ngundiro nangge, oni gura ene oni songo hoorooweyerowero ngu, ene komo ngu kongga ngu Anutdo yanggango inootoni tetekungga, ngu teni. Ndadiro nguro, simoo bare ene yengo ko gome ngu kenoro, nguno ene Yisas Krayisdo eneno oo tewoku, nguro ene Anutro oowooyi bingami urungga ero okoowanggo. Yo, hamoo, O Anut, gengo yanggangongge duridarigedodoga, ngu suwooyi sano tunootero, sugi sugi oruwa. Ngu hamoo.

Ye Krayisya Ogingo Gobooro Koorowooweroyi, Nguro Mandeni

12 Ye Kristen dobookurine oorengo, yeno Krayisro konimo nguno towootowoo gurano ye towooyeroweroyi, ngu de kookingo ngundiro yeno ombuwero teteku ngu. Ene ye ngandiro ma ingowero, ngu ooga ngu ene songo oo guradiroga nooreno ombuwero tete, ero, ye ma soriyokowero. 13 Kini, ngu towootowoongga nguno ngu, ye Krayisya ogingo gobooro koorowooyingo. Nguro ngu, ye komo oni oni teyi. Ye ngundiro tetoyi ngu, enengo duridarini yeno tunooteteku naruno ngu, asa, ye mete oni oni urungga tero, ye nowoondoye metemi gome ingoro oruwanggo. 14 Ye

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu Krayisro oowooyimo ko tetoyi, nguro oni yeya mande biyomingga etoyiga ngu, ye komo mete nguro oni oni teyi. Ndadiro nguro, Anutro Yuka Kundingiyi nguro yanggangoni, ngu yeno ooroote. 15 Ye komo ingonda teyi! Ye kewooroyemo ngunonggo oni gurado ene oni ureni kumoowa; ngundi, oo yakakayi tewa; ngundi, ene muri biyomi gura gura tewa; ngundi, oni gura koni yomburiyowa; oni gura ngundiro muri ngu tetoni ngu; asa, nguro ogingo gumi ene inootoyi, oyimo yowa. 16 Ene oni ngu Kristen nguro ogingo ngu koorowoowaku ngu, asa, ene nguro oyimo ma yowa. Kini, ene komo Anutro oowooyi bingami ero okoowa. Ndadiro nguro, ene Krayisro oowooyimo ko tete.

17 Anutdo wirikoyeroweroyi naruni ngu namoko ombute. Koretero Anutdo enengo simoo bare bidodo wirikoyerowa. Yo, koretero ene noore wirikoyeroro, nguno ngu, ene simoo bare eneno nowoondoyemo hamoo ma tetenggoku, ngu ndadiro ene teyunowa? Hamoo oorengo, ene biyomi tewonggoku, nguro gumi biyomi urungga yowanggo. 18 Anutro Mandeno ngandiro ete.

> Ene ko yanggango terogogo oni gome nenengo ngu ko yoyoweroyi.
> Arisa, oni ene Anutro mande kootu inoro, ene mande muri biyomi tetenggoku, ngu ndadiro tewanggo? Ero eyingo. *(Poroweb 11:31)*

19 Nguro ngu, Anutro ingonduduni enengo oni gidarega yoyokootoni, ogingo koorowooro ngu, ene komo enengo ketangga suwooyi sano oruweroyiga ngu Anut kandeyimo yetoyiga orini. Yo, hamoo, Anutdo kuri noore yoyeyingo. Ngundiro nguro, ene suwooyi sano noore gome oorengo soboyerootoni oorooteto.

Ye Tabango Oni Ngu, Ye Komo Anutro Sipsip Ngu Gome Sobowooyi

5 1 No ataga ye Kristen oniro tabango oni, yeno mande ngandiro ewero. No nguya tabango oni. No nenengo doongenembo kuri Krayis kenootoowe, ene ogingo koorowooyingo. No nguya, noore ngu duridariga kootu tunooteweroyiga, ngu yowato. Nguro ngu, no nga kongga ngaro nowoondoye samangoyingo mande ero, ye yunooteno. 2 Ye komo Anutro oni simoo bare ngu gome soboyeroyi. Ene ngu Sipsip ngundiro ye kandeyemo oorootenggoku ngu. Onindo ye eririyerootoyi, nguno ko ngu teweroyi kini. Kini, yengombo Anutro manggowo ngu keyoya, ko ngu teyi. Ko nguro digi beye yoweroyimboro nangge ko ma tewero. Kini, yengo nowoondoyebo ko ngu tewero hahangeya teyi. 3 Yengombo yengo bingamiye nangge okooro, Anutro simoo bare urungga ye kandeyemo yewoku ngu, ma yowongowero. Yengo ootootooye ngu komo gome nenengo oorengo oodoyi, Anutro Sipsip, ngundo ye yeyoro, nguno ene yengo muriye, mandeye nguya gome keyowanggo. 4 Ngundiro tewanggoku ngu, yengo Sobosobo Koreteyingongga (Krayis) ngu tunoo oorengo tunooteyingo naruno ngu, ye ngu sunggi gura duridarinidodoga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu suwooyi sano sugi sugi oruweroyi, ngu yowanggo. Ngungga ngu ma biyomi yewa.

Noore Komo Imakeyingo Murimo Urogogo, Noore Ingondudu Gome Nenengo Tewato

5 Ngundiro nangge, ye simoo oore garo, ye komo nguya yengo tabango oni ngu nowoondoyemo ootooya, nguro manggoye keyoyi. Ye komo bidodo yengo muriye ngu yeyiga imaketoningga, ye komo Kristen dobookuriye manggoye keyoyi. Noore ingooteto. Anutro Mandeno ngandiro ete.

> Anutdo oni enengo bingamiye ero okootenggoku ngu, nguro ma ingoote. Ene ngu oni gome newende imakeyingomo oni songo nowoondoyi teyunooteku oningga, ngu Anutdo ngu oni nguro gome ingoote, ero eyingo. *(Poroweb 3:34)*

6 Ngundiro nguro, ye komo yengo ingonduduye, muriye ngu andangeya yokoya, ye ombuya, Anut yanggangonidodoga ngu newendemo uya oriyi. Ye ngundiro tetoyi ngu, asa, Anut enengo narunimo ngu, ye bingamiyedodo yunowa. 7 Anut enengombo ye gome soboyerowa. Nguro ngu, yengo kowuriye bidodo, ene kandeyimo komo yetoyiga orini.

8 Ye ngu komo ingonda teya, gome sobowooya oriyi! Yengo mundi oni ngu Setan, ene ngu Layon ngundo yanggango kiyero eteku ngundiro. Ene kombitero mayero, oni gidarega ereweyeroro yeyoro, yutoro, yooneweroyimboro endeyoote. 9 Ye komo nowoondoyemo hamoo yanggango teya, ngunonggo ene owetoyiga toongeni. Ye ingoyi, yengo Kristen dobookuriye mera bidodomo oorootenggoku, ngu nguya yendo ogingo koorowootenggoku, ngundiro koorowootenggo. 10 Yo, yendo ngu ogingo naru ootuwoo bodaga nangge koorowooro ingowanggo. Kootuyisina ngu, enengombo ye yooneneyeroro, yengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggango teyunootoni, ye nguno yanggango dikaro oruwanggo. Anut ngu sumange bidodoboro simburi. Yo, ye Krayisro keyimo oni, nguro Anutdo yengo gome ingoote. Nguro ngu, ene ye negoyerootoni, ye eneya enengo duridarini nguno sugi sugi oruwanggo. 11 Eneno nangge yanggango bidodo oorengo oorooteku, ngu suwooyi sano sugi sugi ngundiro oruwa. Ngu hamoo.

Kambayeroyingo Mande

12 Nondo nga mande ootuwoo bodaga nga nakangoro, yengo Sayilas kandeyimo ye yunooteno. Nondo ngu Sayilas ngu ingootoowe, noorengo doboonani oorengo tete. Nga so uyingga ngano ngu, nondo ye yanggango yunootoowega, ye ngunonggo Anutro sumangengga nondo nguro ewonoku, ngu yoyi, ero nakangooteno. No nenengombo kuri ingoro, nguro no yootunoro, tunoo eteno. Yo, ye mande nga ma kabetewero.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Kowuri yeno tunooteteku naruno, Anutro sumangeni, ngundo ye yoyeni,
yanggango dikaro oruwanggo.
13 Anutro oni simoo bare Babilon (Rom) endemo oorootenggokuya,
yeya ngu Anutdo kuri yedodo rogoyerowoku, ngundo noya ye
kambayerooteto. Noro nangone, Mak nguya kambayeroote.
14 Ye bidodo komo Kristen dobookuriyeboya kandeye dowooya, nguno
ebe nowoondoyi nowoondoyi teya oriyi. Ye Krayisya gobooro ootooya, ye
nguno nowoondoye imaketoningga oriyi. Ngu hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 Pita

Pitando, So Uyi Erayaga Ngu Nakangoyingo

2 Pitaro Mande Tabango

Pitando nga so uyi erayayiga nga nakangoro, oni simoo bare nowoondoyemo hamoo tetoni, songo songo oorootenggoku, nguro soweyoyunoyingo. Ene ende gurano gurano oorootenggoku, nguno nga so uyingga ngando nguno ete. Ye ngu komo etuyeroyingo oni godange, ye oorootenggoku gumisina nguro ingonda teyi. Ngu etuyeroyingo oni godange, ngundo ngandiro etenggo. Oo bidodo biyomi, ngu gome metemi, ero, ene mande muri songo guradiro etuyeroro, ngu Yisas ko ombuweroyi, nguro oore biyomi etuyerowanggo.

Pitando, ngu oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro mande yanggango yunoyingo. Yisas Krayis, nguro damoni oorengongga, ngundo nangge, ye hoorooweyerootoni ngu, yanggango dikawanggo. Enendo ngu, Yisasro damoni hamoo oorengongga, nguro sodedo ma ombuwero. Ngu ngandiro, enendo ngu, nga oni simoo bare nga bidodo nowoondoye yowoorengootoyigago, ngu kootuyisina, ko ombuwa.

Nga bukga ngaro mande gumi gumi oorooteku, ngu ngandiro:

Kambayeroyingo mande. 1:1-2.
Anutdo ngu noore enengo ero rogoyerootoni, eneya oruweroyi, nguro enendo ngu yoyokootoyiga tunooteyingo. 1:3-15.
Ingondudu eyingo oni, nguro mandeye (Propet), ko, Anutro kirikiri oni Yisas Krayisdo ngu, hamoo oorengo ete. 1:16-21.
Etuyeroyingo oni godange, nguro ingonda teyi. 2:1-22.
Yisas ko ootoogeyingo, nguro mandeni. 3:1-18.

Kambayeroyingo Mande

1 [1]No Sayimon Pita, Yisas Krayis, nguro Aposel, enengo kirikiri oni kirarongo. Nondo nga mandega nga nakangoro, ye Yisas

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Krayisro nowoondoyemo hamoo teyingo oni simoo bareno yunooteno.
Yisas Krayis, ngu yengo Anut, ko ene Anutdo soweyootoni, yengo
mbumbuwayemonggo ko yoyoweroyi oni ngu! Yisasdo enengo
ingonduduni, gome nenengo, ngundo ngandiro ingoyingo. Yengo
nowoondoyemo hamoo teyingo, gome ngu tetoyi, ngu noorengo
nowoondonanimo hamoo teyingo, eneno tetooye, ngu ngundiro
nangge, no ero ingoyingo. 2 No Anut, ko Yisas, noorengo Oo Bidodo
Simburi Simbunani, nguno yemboongetoowe, Anutdo oni simoo bare,
hoorooweyerootoni, gengo ingonduduge muringge nowoondoyemo
ngundo yeni angetoni, nguro ene gome oorengo ingoro, yade yade
oororo, urungga tunootewa, ngundiro yemboongeyingo. Ene ngundiro
tetoyi ngu, asa, Anut enengo sumangeni ayibini ngu suwooyi sano ye
yunootoni, yengo nowoondoyemo yeni, angero oorewa.

Anutdo, Noore Enengo Rogoyerowo

3 Yo, Anut, nguro yanggangonidodo, ene enengo ingondudu gome
oorengo noore yunoro, ko ene noore sugi sugi keta oruweroyi yunowoku
ngu, nguno noore Anutro murinimo oruwato. Enengo duridarini ko
enengo murini nenengo, ngunonggo, ene noore negoyeroro, noore enengo
ero yoyeni tunooteyingo. 4 Yo, Anutdo enengo yanggangoni urungga,
nguno ngu, ene kumana gomengga noore yunowero ero gosiyoyingo. Ene
noore hoorooweyeroyimboro mande gosiyowoku ngu, noore sugi sugi keta
oruweroyi yoro, ko enengo muri nenengo ngu yowato. Noore oo ngundiro
yootooye, asa, noore enengo murini gome, ngu keyoro yade yade oororo
yomukowato. Nguro ngu, noore mete oo kenomayingoweroyi muri biyomi,
ko nowoondonani weti mbumbuwano soreweroyi muri nguno, oni simoo
baredo merako, ngano tetenggoku, ngu dagawato. 5-7 Ngundiro nguro,
ye kuri, Krayis Yisas nowoondoyemo hamoo tewonggoku, nguro muriye
gome tero, ngunonggo soweyoro, windawinda muri, nguya kini. Muriye
gomengga, nguno ngu, Anutro murini gomengga, nguro ingondudu
urungga yoro soweyowanggo. Enengo ingondudu urungga yoweroyi
muringga ngu, ngundo goweyeboro gome sobowooweroyi muringga
ngu soweyowanggo. Goweyeboro gome sobowooweroyi muringga,
nguno ngu yanggango dikaro, kowuri koorowooweroyi muringga, ngu
soweyowanggo. Yanggango dikaro, kowuri koorowooweroyi muringga,
nguno ngu, ye muri nenengo ngu Anutdo yeya teyi ero ingooteku,
ngu muringga ngu soweyowanggo. Anutro muri ero keyoweroyi
muringga, nguno ngu doboo yeweroyi muringga, ngu soweyowanggo.
Doboo yeweroyi muringga, nguno ngu, oni gidaregano nowoondoyi
teweroyi muringga, Anutdo yengo nowoondoyi teyunowoku, ngu
muringga, ngundiro soweyowanggo. Nga oo nga, ngu bidodomo, ye
komo ko yanggango tero, keyowanggo. 8 Ngu muri gome, ngu yengo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nowoondoyemo oodoni, ngu muringga, ngu yengo endeyoyingomo
urungga tunootetoni ngu, asa, ngundo ngu nowoondoyemo etuyeroro,
Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayisro murini, ngu gome watayi
tero ingowanggo. Ndawugaro nguro, yengo endeyoyingo, ngu engge
gome oorengo enggete. 9 Ngu oni gura, ene muri gome, ngu eneno ma
oodoni ngu, asa, enengo endeyoyingo muri biyomi, ngundo ngu, oni
simoo bare etuyeroro, ngu oningga ngu, ene Yisasno newendemo hamoo
ma teyingo, ero ingowanggo. Yo, ngundiro oningga ngu, ene Yisasdo
ko urungga, enengo weti mbumbuwa teyingo, ngu andangeyunoro,
yeni sarayi tunootewoku, ngu ene kabetewo. Ngundiro oni ngu, ene
doongeyi kiringo yeyingo ngundiro, nguro ngu, ene oore gome ma kenoro,
nguno sorewero ngundiro. 10 Arisa, ye Kristen dobookurine, ye muri
biyomingga, ngundiro ma tewero. Kini, ye komo ngandiya teyi: Anutdo
ye kuri negoyerowoku ngu, ye enengo ero soreyeroro, rogo yeyingo.
Ngundiro nguro, ye komo Anutro murini suwooyi sano keyoro, ngundiro
nangge, ye enengo mandeni, hamoo ngu nowoondoyemo hamoo teyi.
Ene yendo muri metemi bidodo ewonoku, ngu ngundiro tewanggoku
ngu, asa, ye weti mbumbuwano ma sorewanggo. 11 Ene yendo ngu muri
gome ngu keyootenggoku, nguro Anutro oore gome, nguno oriyi. Oodoyi,
kumoowanggoku naruno nguno, ye ngu sambo endega, ngu noorengo
Oo Bidodo Simburi Simbunani, ko noore ko yoyoyingo oni, Yisas Krayis,
ngundo endega enengo oni simoo bare sobowooteku, ye nguno uro, sugi
sugi oruwanggo. Yo, ye Anutro sambo endemo, ooretoyi, Yisas enengombo,
yeya oni oni tero ewa. Gowugowurongo! Ye ngano ombuya, noya oriyi!
Ero ewa. 12 Arisa, ngu hamoo, ye komo ngu oo nguro kuri ingoro, nguro
ngu ye mande hamoo ngu kuri yoro, ko yengo nowoondoyemo hamoo
teyingo, nguno yanggango dikayingo. Ene nondo naru rogowooro, yengo
ingonduduye ngu ko yokutuwooro, yanggango teyunowero ko eteno.
13-14 No ingootenoku ngu, naru bodaga nangge ngu, no gowenengga nga,
ngu yokowano. Noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis,
ngundo ene, nono ngu ooga yeni tunootetoni, nguro kuri ingowono. Nguro
nondo ingowero, no nga gowenengga, ngano ootooro ngu, no ngu muri
ngu metemi gome, ngu yengo ingonduduye yokutuwootoowe, nguro ye
oo ngu nakangowonoku, ye ingondudu urungga tewanggo. Nguro ngu,
no naru bidodomo ngu, no ko ewano. 15 Ngundiro nguro, naru bidodomo,
no ko yanggango tero, yeno eteno. Ngundiro tero, no kumoowanoku ngu,
ye mete nga mande, nga nakangowonoku nguro, ye ingondudu tero, naru
bidodomo mandega nga, ngu ingoro oruwanggo.

Noorendo, Ngu Krayisro Duridarini Kenoyingo

16 Noorendo yeno etooye, ye ngu kuri ingoro, nguro yanggangoni
ngu kenoro ingoro, ngu noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Krayis, ngu ko ombuweroyi, nguro ye kuri ingoyingo. Yo, ye oo ngu ingowonggoku, ene Krayisro mandega nga, ngundo kingo mata mande oo gura, noorendo ero keyoro, yeno ma eteto. Kini, noorendo ngu, enengo duridarini ngu doongenanimbo hamoo kenoyingo. Nguro ngu, noore yeno ngu eteto. 17Yo, noore Yisasdodo purimo oruwootoku ngu naruno nguno, Awa, Anut ngundo enengo Sambo endega duridari gomengga, ngunonggo meno ero Yisas oowooyi bingamini, ero okooro, eyingo. Nga, ngu nenengo nangone. No enengo gome oorengo ingooteno. Nenengo nowoondone, ngu enengo gome tete, ero eyingo. 18Ngu naruno nguno, noore eneya mera puri kundingiyi, nguno ootooro, nguno ngu, noore noorengombo, Anutro manggowooga ngu ingootooye, sambononggo ngundiro etoni ingowootowo. 19Noore ngu mandega, Anutro ingondudu eyingo onindo nakangoyingongga, ngu nooreno oorooteku, ngu mande ngu bidodo hamoo nangge. Ye komo gome ingoya, ngu keyoyi! Yo, oo enendo nakangoyingo, ngundo ye hoorooweyerootoni, nguno ngu, ye mande ataga, tunooteteku, ngu wirikowanggo. Ngu hamoo, ngundi kini, bine? Soru himi gura ooreriko oorooteku ngu, oni ngu, enengo oore ngu gome kenoro nguwoore oorowuwa. Ngundiro nangge, Anutro ingondudu eyingo onikundo mande ewonggoku, ngu soru himi ngundiro. Ye Anutro ingondudu eyingo onikundo mande ewonggoku, ngu komo gome ingoya, keyoya, ingoya, yade yade oororo, Yisas Krayis, noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngu ko ombuwaku narunimo, ngu oo bidodo kini temukowa. Ngu naruno, Yisasdo ye hoorooweyerootoni, ye Anutro murini, ngu tunoo oorengo ingowanggo. Yo, ngu ngandiro tunootewa: Suwoono ooreri ngu kinitetoni ngu, asa, ngu sengetoni oorero, suwoononggoboro tootu sambono oodoni, ngu gome kenowanggo. Ngundiro nangge, Krayis ko ombuweroyi naruni, ngu ngundiro tunootewa. 20-21Ye komo ngungga, ngu koreteya ingoyagogo, Anutro ingondudu eyingo oni ngu, enengo ingondudunonggo, nga mande nga ma nakangoyingo. Kini, kurimi oni gurado, enengo ingondudunimonggo, ene oo kootu tunooteweroyi, gura ma eyingo. Kini, Yuka Kundingiyi enengombo, oni yokutuyerootoni, mande Anutdo yunooteku, ngu yootunoro eyingo.

Godange Eyingo Oni, Nguro Muriye Biyomi

2 1Ene kurimi, Iserel oni kewooroyemo ingondudu eyingo oni godange, nguya tunooteyingo. Ngundiro nangge, ataga, nguya yeno oo etuyeroyingo oni godange, ngundo mande godange, ero oruwanggo. Ene torige kombitero, ngunonggo, ene mande godange guradiro guradiro oni yomburiyerowero ewanggo. Oo Bidodo Simburi, Yisas Krayis, oniro weti mbumbuwaro kumooro, ngunonggo, ene ko uriyeroro yoyoyingo, ene nguro kootu inowanggo. Ene ngundiro tetoyi ngu, Anutdo sodedo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorengo oo gumi biyomi yunootoni, oonootewanggo. 2 Ngundiro nguro,
oni urungga oorengo, ngu enengo etuyeroyingo oni godange, nguro
muriye biyomi oorengo, ngu kenoro keyowanggo. Ene ngundiro tetoyi,
nguro ngu, oni oowooyingga, oo biyomi ngu kenoro, ingonduduyemo ngu
wirikoro, nguro ene Krayisro mande muri hamoo gomengga, nguro
mande biyomi ewanggo. 3 Ngu oni ngu, ene oo kenomayingoweroyi oni
oorengo. Ngundiro nguro, ene mande godange urungga ero, ngunonggo,
oniro digi beye urungga woosooro yowanggo. Kurimi oorengo, Anutdo
omburo, oniro mande, muri nguro wirikoyerowero eyingo, nguro ngu,
oni godange ngu, ene komo oonootewanggo. 4 Yo, noore kuri ingootooye,
Anutdo oni godange ero, oo biyomi teyingomu ngu wirikoyeroro, gumi
biyomi yunowa, ero ingoyingo. Ndawugaro nguro, ene kuri, oo ngandiro
teyingo: Kurimi, Anutro sambono Engel oni gidarega nguya, weti
mbumbuwa teyingo, nguro Anutdo ene mere urungga biyomi nguno ya
biyomimo yoyetoni, oorootenggo. Ngu merengga ngu ooreri biyomi
oorengo. Ataga, ene ya biyomimo oorootenggokuno, ngu wirikoyeroyingo
narungga, ngu sobowoororootenggo. 5 Oni simoo bare kurimi nguya, ene
kuri, Anut kootu inoro, ene muri biyomi ma yokoyingo. Kini, ene muri
biyomi, ngundiro tetoyi, Anutdo sono tuwi urungga tetoni, nguno
oonooteyingo. Ene, Nowando ngu, Anutro mandeni murini gome
nenengo, ngu oni simoo bareno wesiyoro eyingo. Ngundiro nguro,
Anutdo Nowa sobowooro, ngunonggo Nowa ko simoo bare kandegura
gidemboro eraya, ngundo nangge, ene gome oruwonggo. 6 Anutdo
Sodomu Gomora endemo oni nguya, muriye biyomi oorengo teyingo,
nguro ngu, ene wirikoyerootoni, oni simoo bare bidodo yomburiyerowo.
Ende ururu eraya, ngu Anutdo debo yokayingo. Ngu ende erayaga ngu
kingo nomboyi biruwo nangge teyingo. Nguro enengo weti
mbumbuwayari, nguro gumi biyomi kowuri yunootoni, ene biyomi tero
oonooteyingo. Ngundiro nguro, kootu onindo, Anut kootu inoro ngu, ene
komo kurimi onindo biyomi tero, nguro ogingo gumi yoyingo. Nguro
ingondudu teyi! Ngungga ngu, Anut yokoro kootu inoro, nguro kowuri
gumi komo kootuyisina yoweroyi nguro gabogaboyi. 7 Ene Anutdo ngu
oni nenengo, Lot oningga, ngu yootoni, ene ma biyomi yero
oonooteyingo. Lotdo oni, nguro sebo barese muriye biyomi, nguro
newende kowuri ingoyingo. 8 Yo, ngu oningga ngu, ene oni gome
nenengo, ene oni biyomi ngu kewooroyemo oruwo. Lotdo suwooyi sano
oniro muriye biyomi ngu kenoro, ko naru bidodomo ngu, ene mandeye
biyomi, ngu ingoro, nguno ngu, ene newende ogingoyingo. 9 Nguno oo
bidodo, noore oo eraya ingooteto. Oni Anut keyootenggoku, nguro
towootowoo eneno tunooteteku ngu, Oo Bidodo Simburi Simbunani,
ngundo ene ngu towootowoo ngu mete andangewa. Noorendo gura nguya
ingootetoku, Oo Bidodo Simburi, ngundo ngu oni biyomi, nguro muriye

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

biyomi ngu, ene kuri kenoro ingoyingo. Nguro ngu, ene wendangero,
gumi biyomi wirikoyeroyingo narunggano nguno, wenga yunoweroyi
ngu sobowoowa. 10 Oni gidarega ngu, ene kowuri urungga oorengo
yowanggo. Ngu oni ngu, ene oo kenomayingoro nowoondoye uruteteku,
muri biyomi sugabododo oorengo ngu keyoro, sebo barese tero, ene
ingootoyi, Oo Bidodo Simburi, nguro manggowo ngu kingo oo ngundiro
tete. Ene windawinda tero, enengo ingondudu nangge keyootenggo. Ene
Anutro sambono Engel oni, nguro ma sosorero, eneya kootuyisina ero
yomooyunootenggo. 11 Anutro sambo endemo, Engel oni yanggangoye,
ngundo etuyeroyingo oni godange biyomi, ngu hamoo oorengo
dagayerootenggo. Yo, hamoo, Sambo endemo Engel oni ngu, ene
yanggangoye urungga oorengo, ene Oo Bidodo Simburi doongeyimo,
nguro eneno yosanggaweroyi mande ma ewanggo. 12 Ngu etuyeroyingo
oniro mande godange, ngu nusako koki, nguro ingonduduye kini
ngundiro. Ene oo ngu ma ingootenggoku, nguro koyi tero, mandeni
biyomi etenggo. Ngundiro nguro, Anutdo, oni ngu yutomukowa. Nusako
koki ngundiro, ene nga merako tunootetoyi, onindo yodowooro
yutomukootenggoku ngundiro. 13 Ene muri biyomi guradiro guradiro
tetenggoku, ngundiro nguro, Oo Bidodo Simburi Simbunani, ngundo
enengo muriye biyomi ngu wendangero, ogingo gumi yunowa. Sa
naruno, ene sebobarese muri biyomi tero, yeya oo netenggoku, naruno
ngu, ene sono kowoo oowooyingga oorengo nero, oowari oo
oowooyingga netoyi, nguro, ye oyimo yoyingo. Ngu godange oni, ngundo
ngundiro muri tewero, ngu oni oni tetenggo. 14 Enengo doongeye, ngu
suwooyi sano barese teweroyi, nguro endeyoweroyi, nguro
doongetetenggo. Enengo doongeye ngu, ene muri biyomi weti
mbumbuwa, ngu ma yokootenggo. Hamoo oorengo kini. Ene suwooyi
sano oni nowoondoye yanggango kini ngu ganaganayeroro ngu
yowoosootoyi, nguro ene nguya muri biyomi nguno weti mbumbuwa
tetenggo. Enengo nowoondoye ngu, ene kuri oni oo kenomayingoweroyi
murimo nguno kumooyingo. Ngundiro nguro, Anutdo ngundiro oni ngu,
hamoo oorengo, ngu ogingo urungga gumi yunowa. 15 Ngu oni ngu, ene
Anutro oore nenengo ngu, kuri yokoyingo. Ngundiro nguro, ene oororo
kakabetero oorootenggo. Enengo muri biyomi ngu, Belam, Biyo nangoni
ngundiro. Ene muri biyomi tero, nguro uriyoweroyimboro teyingo.
16 Ngundiro nguro, Anutdo Belam mamanangoro teyingo. Belamro Hos
gura oowooyi Donggi, Anutdo yeni, mande ero Belam mamanangoyingo.
Yo, ngu Donggiga, ngundo oni manggowo ngundiro, ngu oningga ngu
mamanangoro, nguro muri biyomi, ngu gosiyoyingo. 17 Ngu godange oni
ngundo, ene oni simoo bareno eyingo. Noorendo ye hoorooweyeroro
etuyerootooye, ye Anutro mande muri nenengo, ngu gome ingoro
keyowanggo. Ene ngundiro ero, ene oo ewonggoku, ngu ma teyingo. Ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni ngu, ene sono mere kuri dikooro, kingo mereyi nangge ngundiro. Ene ngu goboore doogo urunggado uwootoni, toongero, sono kini teteku ngundiro. Anutdo ene ende gura yomosiyoyingo, ngu suwoo ooreri biyomi oorengo, nguno ngu, ngundiro oni, ngu uro, Anut yokoro, oriroko, oruwanggo. 18 Ngu oni ngu, ene kingo meno manggaru tero, hamoo mande nenengo kini ngu ero endeyoro, ko sebobarese teweroyi muri biyomi, nguro oni songo ganaganayerootoyi, ene nguya muri biyomi ngu tetenggo. Nguno ngu, nowoondoye sanggawetoni, ootoogero, doongeye urutewerоyi muri guradiro guradiro goweyeboromu, ngu tetenggo. Ngu muringga nguno, ene oni nowoondoyemo hamoo teyingo, oni keta ngu yowoosootoyi, ene ataga, ene oororo, ngu muri biyomingga ngu ko keyerootenggo. 19 Ngu godange oni, ngundo oni simoo bare mande godange, ero ewonggo. Yengo ingonduduye nangge keyoyi. Etoyi, ene oo muri biyomi merako ngano oorooteku, ngundo ngu, godange oni ngu soboyeroote. Ndawu muringgado ye soboyerootoni, ye ngu newendemo ootooro, ye nguro kingo kirikiri oni tero oorootenggo. 20 Kuri ene nowoondoye yowoorengoro, ene noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis, noorengo yoyoweroyi oningga, nguno nowoondoye hamoo teyingo. Nguro ngu, ene merako ngano, ene muri biyomi kootu inoyingo. Ene ataga, Yisasro murini gome, ngu kootu inoro, ko muri biyomingga, ngu ko tetenggo. Koretero ngu, ene muri biyomi teyingo ngu woorogongoro, ene biyomi oruwonggo. Ene kootuyisina ko oororo, muri biyomi teyingo, ngu ko woorogongoro ngu, asa, ene biyomi oorengo oriyingo. 21 Ngu oni, ene Anutno newende hamoo ma tero ngu, ngu hamoo biyomi. Ene oni Anutno newende hamoo tero, ngunonggo, ene kootu inoro, ene weti mbumbuwa ko teteku ngu, asa, ngu hamoo biyomi oorengo. 22 Ngu muringga, ngu eneno tunooteyingo. Ngungga ngu, hamoo mande ngandiro: sebo mindero yokowaku ngu, ene ko oororo newa, eyingo. Mande gura nguya ngandiro ete. Bo ngu, ene kuri sono gimuro yokoro ngu, ene ko oororo, mera nogoru biyomi oorengo, ngu ko gimuro ooroote, ero eyingo. Ngu godange oni ngu, ene ngundiro. Ero eyingo.

Hamoo Oorengo Oo Bidodo Simburi Ngu Ko Ombuwa

3 1 Ye Kristen dobookurine oorengo, nga so uyingga nga, ngu nakaya, erayayiga nakangoro ngu, no ye yunooteno. Nga so uyi nakaya eraya ngano ngu, nondo yengo nowoondoye yokutuwooro ngu, yengo ingonduduye yoonenengootoyiga, metemi tunooteni, ero nguro nakangooteno. Nguro ngu, ye mande ngu ko ingonduduwooro oruwanggo. 2 Nondo ngu, yendo ngandiya ingoyi ero ingooteno. Oo kootuyisina tunooteweroyi, nguro ye ngu ingondudu teyi! Nga ngu, Anutro ingondudu eyingo oni kundingiyi, ngundo kuri yootunoro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ewonggo. Oo Bidodo Simburi, noore ko yoyoweroyi oni, ngundo nguya,
nga enengo ko ombuweroyi mande Aposel oni manggoyemonggo kuri
yunootoyi, ingowonggo. Ngu nguya ye komo nguro ingondudu teyi!
3 Koreteya ngu, ye komo nga ingoyagogo naru wengamo ngu, oni
kootuyisina yomooyunoro, mande eyingo oni ngu omburo, enengo
ingonduduye biyomi ngu keyoro, ene Yisas ko ombuweroyi nguro
yomooyinoro ewanggo. 4 Ene Yisas ko ombuweroyi kuri eyingo ngu, ene
ko ombuwa bine? Arisa, ene ndano ooroote? Ene ngano kini. Kurimi
osisambaye kumootoyi mereyeroyingo. Enengo biye, ngu ko keta
oorootenggo bine? Ataga, nga oo bidodo kurimimonggo, Anutdo oo
yeyingo, ngundiro oodoni, omburo ataga nga. Ngungga ngu godange oni
ngundo ngundiro eyingo. 5 Ene mande ngundiro ewonggoku, ngu hamoo
kini. Anutdo oo kuri yeyingo ngu, ene mete yowoorengoro, gura yeyingo.
Ngu godange etuyeroyingo oni ngundo gome ingowonggoku, ene mande
hamoo unggaranggara tero, ataga, ene oo ngu, ingowero, yokootenggo.
Kuri kurimi oorengo, Anutdo etoni, sambo ko mera tunootewo. Yo, etoni,
mera ngundo sono newendemonggo tunootewo. Anutdo ngundiro tero,
sono wesoosoowooro, mera tetoni, tunooteyingo. 6 Ko nguya, kootuyisina
naruno ngu, Anutdo etoni, sono ngundo mera bidodomo, sono tuwi tero,
ngundo oo bidodo yomburiyoyingo. 7 Yo, Anutdo kuri etoni, ngu oo ngu
tunooteyingo. Ngundiro nangge, ene mande gura nguya etoni, sambo ko
mera, ngano oorooteku ngu ngundiro oode, yade oororo wirikoweroyi
naruno, ngu kinitemukowa. Ngu naruno nguno, Anutdo sambo mera
kuri yeyingo. Ataga, kenootetoku, nga ngu demukootoni, ko oni, ene
kootuyinootenggoku, ngu wirikoyerootoni, oonootewanggo. 8 Ene, ye
Kristen dobookurine, nga oo nga gura ye komo ma ingoro yokowero.
Oo Bidodo Simburi Simbunani, doongeyimo ngu, ngu ngandiro: Naru
guranangge ngu ene ingootoni, 1,000 dagoma ngundiro tete. 1,000
dagoma ngu enendo ingootoni, sa naru guranangge ngundiro. Enengo
sa ngu noorengo sa ngundiro kini. 9 Oo Bidodo Simburi Simbunani,
ngundo mande guranangge ero gosiyoro ngu, ene ko ememangge ma
tewa. Oni gidaregado ene ko tewero ingondudu tero, ene ko ememangge
tetenggoku, ngundiro kini. Kini, naru rogoyimo ewoku, tunootetoni ngu,
ngu naruno nguno, ene komo ko ombuwa! Ene ataga ene oni simoo bare
soboyerootoni, nowoondoye yowoorengoro, eneno hamoo teweroyimboro,
nguro soboyeroote. Anutdo oni oonooteyi, ero ma ingoote. Ngundiro
nguro, ene soboyeroote.

Sambo Mera Nga Ngu Kinitewari

10 Ene Oo Bidodo Simburi, nguro ko ombuweroyi, naruningga ngu,
yakaka onindo suwoono torige ombutenggoku ngundiro. Noorendo
yakaka oni ombuweroyi naru, noore ma ingootetoku, ngundiro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nangge, Oo Bidodo Simburi ko ombuweroyi naruni, ngu ma ingooteto.
Ngu narunggano nguno ngu, sambo pokomero ngguyi urungga uro,
nggorongero ombuwa. Nguro sa, kombo, tootu ngu bidodo de dero,
ngundo demukootoni kinitewa. Merako ngano, oo bidodo yetoni,
oorootenggoku, ngu oo ngu bidodo de dero, ngundo demukowa. 11 Yo,
ngu oo ngu bidodo, Anutdo komo temukowa. Ene oo tewero ewoku,
ngu hamoo tetoni ngu, asa, ene ye ngu komo ndadiro tero oruwanggo?
Ye ngu komo muri gome nenengo, nguno ooroya ombuya teya, ye oo
bidodo teweroyi, nguro Anutro oowooyi bingami okooyi. 12 Ye komo
Yisas ko ombuweroyi narungga, Anutdo narungga rogo tewoku, nguro
hahangeya sobowooyi. Ndadiro nguro, ngu naruno nguno nangge sambo
dero kinitetoni, de kookingo oorengo, ngundo ngu bidodo demukoro,
yowoorengoro sonoyi yemukowa. 13 Ene Anutdo kuri eyingo, ene sambo
ketamu, mera nguya ketamu ko yeni tunootewari, ero eyingo. Ngu
musiyo keta nguno, oni simoo bare bidodo, Anutno nowoondoye hamoo
tero, muri nenengo nangge nguno tero oruwanggo. Noore ngu ooga ngu
nangge sobowoowato.

Noore Komo Ingonda Oorengo Terogogo, Urungga Oo Bidodo Simburi Simbunani, Ngu Sobowoowato

14 Arisa, ye Kristen dobookurine, yendo nga ooga ngaro sobowooro
oorootenggo. Ye komo ko yanggango teya, gome nenengo oriyi. Oo
biyomi guraro, yengo nowoondoye yeyi ma biyomi yewero. Ye komo
Anutya nowoondoye gobooro siyero oodoyi, Anutdo kootuyisina ye
ngundiro gome oodoyi, yeyororuwa. 15 Oo Bidodo Simburi, ngundo
ngu ene noore ememangge soboyeroroote. Ndawugaro nguro, ye
komo enendo ko yoyoweroyi ngu muri ngu gome ingoyi, ero ingoote.
Anutdo ene kuri ingoyingo gome ngu, noorengo doboonani oorengo,
Pol inoyingo. Nga mande damoni ngandiro nakangoro, ye yunoyingo.
16 Yo, enengo so uyi nakayani bidodo ngu, ene nga oo ngaro nangge,
ero nakangoote. Ngu hamoo, nakaya nguno, mande gidarega ngu tunoo
oorengo ma tunooteyingo. Ngu oo ngu etuyeroyingo oni godange, ngu
ingonduduye kini tero, Anut doongeyimo, enengo endeyoyingo, ngu
nenengo kini, ngundo ngu, Polro mandeni nenengo nakangowoku,
ngu yowoorengoro, ngu muri nenengo yomburiyoyingo. Ene ngundiro
tero, ko Anutro mande gidarega nguya, enengo bukno oorooteku, ngu
yomburiyootenggo. Nguro ngu, ene oonootewanggo. 17 Arisa, ye Kristen
dobookurine oorengo, ye ngu kuri ingowonggo. Nga oo nga kootuyisina
tunooteweroyi, ngaro ye kuri ingoyingo. Ngundiro nguro, ye komo nguro
ingonda teyi! Kinitetoni, ngu mande hamoo andangero yokootenggoku,
nguro godange oni, ngundo ye ganayerootoyi, nguro ye ingonduduye
buribari tero, yanggango ma ootooro, towootowoono sorewanggo. 18 Ye

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu, Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro sumangeni, ko noorengo ko yoyoyingo oni, Yisas Krayis, ngu ye ingootenggokungga nguya oriyi. Ngundiro tetoyi ngu, Krayis, yengo nowoondoyi tero, sumange urungga yunoro, yade oororo, urungga oorengo tunootewa. Ye nguno ngu, Krayisro gome oorengo ingororuwanggo. Yisasro nangge, noore enengo oowooyi bingami okoowato. Yo, noore ataga, ene oowooyi bingamini okooro, yade yade oororo, sugi sugi oruwatoku, noore nguro ingowero. Ngu oo nguro, no Anutno yeya, ngundiro yemboongeyingo. Ngu hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

1 Yon

Yonro Nakaya Koretero Nakangoyingo

1 Yonro Mande Tabango

Yon ngu kuri dogoni yeyingo, ngu naruno nguno, ene nga so uyi koreteroga, nga nakangoro, Esiya merako oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro soweyoyunoyingo. Ngu narungga ngu, Yon ene Epesas endemo nguno oruwo.

Yonro ingonduduni ngu eraya. Ingonduduni gura ngu, ene oni simoo bare Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro mande yanggango eyingo. Ene kuri nowoondoye hamoomonggo Anut inowonggoku ngu, gome oorengo. Ataga ngu, ene enengo oni nguro nowoondoyi oorengo tetenggo. Yonro ingonduduni gura ngu, etuyeroyingo oni godange, nguro ingonda teyi, ero eyingo. Ngu etuyeroyingo oni godange, ngundo ngandiro etenggo. Noorengo gowenani biyomi oorengo oorooteku, muringga nguno ngu, Yisas ene oni noore ngandiro, ma tunootewa. Ene ngu, noore ngandiro ngu, enengo goweyi ngu songo guradiro oorengo, ero eyingo. Ngu godange oni etuyeroyingo gidarega, ngundo ngu, ngandiro ingootenggo. Ingoyingo urungga yoweroyi ngu, hamoo oo koreteyingo, ero ingootenggo. Nowoondoyi teweroyi muringga ngu oo bodaga nangge, ero etenggo. Ene oo metemi nguro ma ingondudu tetenggo. Ngu oni gidarega ngu, ene Krayisya mundiyi tetenggo. Ngu muringgano, nguno ngu, Yondo oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu hamoo mande nenengo oorengo ngu, ero etuyeroyingo. Nguno ngu, godange oni etuyeroyingo, nguro muriye biyomingga ngu yootunoro, tunoo oorengo etuyeroote.

Nga buk ngaro mande gumi gumi ingoweroyi, ngu ngandiro ooroote:

Hamoo ingondudu oorengo ngu, nga so uyingga ngano ooroote. 1:1-4.
Soru himi nguro mande murini, ko ooreri nguro mande murini, ngu ngandiro ero ingowanggo. 1:5–2:17.
Ene komo Krayisro mundi tetenggoku simoo bare, nguro ingonda teyi, ero mande eyingo. 2:18-29.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Nooreya eyingo, noore mete Anut nangoni ngu wirikoro, ko Setanro nangoni nguya wirikowato. 3:1–4:6.
Anutdo ngu nowoondoyi teweroyi muringga, nguro simburi oorengo. Ngu muringga ngu gome oorengo, nguro noore nguya ngundiro nangge, dobookurinanimboro nowoondoyi teyunoro, nguro ingowato. 4:7–5:5.
Oo kabusagobo mande eyingo, Yisas Krayis oowooyi bingami ero okooweroyi, ko suwooyi sano sugi sugi keta oruweroyi, nguro mande. 5:6-21.

Suwooyi Sano Keta Oruweroyi Nguro Mande

1 1 Nga Mandega Suwooyi Sano Keta Oruweroyiga ngu, noorendo
wesiyoro ero etuyerootetoku ngu. Nga oo nga kurimi oorengo
oruwoku, ngu noore ingoro, doongenanimbo nguya kenoyingo. Noore
kandenanimbo nguya dowooro kenoyingo.[a] 2 Ngu Suwooyi Sano
Oruweroyi Ketangga ngu, tunoo oorengo endesina tunootetoni, noorendo
ngu kenoyingo. Ngundiro nguro, ngu Suwooyi Sano Keta Oruweroyiga,
nguro mandeni, yeno wesiyoro, ero etuyerooteku ngu. Ngu ene
kurimi enengo eweyi Anut tanggeyimo oode, ngunonggo, ene nooreno
tunootetoni, noorendo ene kenoyingo. 3 Noorendo ene kenoro, mandeni
nguya kuri ingoro, nguro noorebana, yeno nguya, nguro mandeni ero
etuyerootetoku ngu. Nguno ngu, ye nguya enengo mandeni ngu ingoro,
nooreno ombutoyiga, nooreya nowoondonani guranangge yewato.
Ngunonggo, noorengo bidodo nowoondonani guranangge Awananimo
yero, ko, enengo Nangoni, Yisas Krayisya, gobooro oruwato. 4 Noore
mande nga nakangootetoku, nguro noorengo oni oni tetetokungga, ngu
gome oorengo tunooteni.

Noore Komo Soru Himimo Oruwato

5 Anutro Nangoni, ngundo mande, nga etoni, ingoyingo. Nguro
noorebana yeno ero etuyerooteto. Ngu ngandiro: Anut ngu soru himi
oorengo, hamoo oorengo, Anutno ooreri bodaga kini.[b] 6 Ene noorendo
ngandiro ewato. Noore Anutya nowoondonani gobooro guranangge
ero ngu, ko, noore suwoo ooreriko endeyowatoku ngu, arisa, noorengo
mandega etetoku, ngu godange oorengo eteto. Yo, noore ngundiro ero
ngu, asa, Anutro mandeni murini, hamoongga ngu nowoondonanimo,
nguno ma ooroote. 7 Ene, Anut, enengombo soru himi oorengo. Nguro
ngu, noore enengo soru himimo endeyoro, ootooro ngu, asa, noore

---

[a] **1:1** (Suwooyi Sano Keta Oruweroyi Mandega ngu, Yisasro ngundiro ete). [b] **1:5** (Anut enengo mandeni murini, ngu nenengo oorengo ngu, soru himi ngundiro).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

dobookurinanimboya nowoondonani gobooro guranangge siyero oruwato. Nguno ngu, Anutro Nangoni, Yisas, nguro sidu darowo, ngundo noorengo weti mbumbuwa bidodo sonowooro, andangewoku, ngunonggo noorengo nowoondonani gome metemi sarayi tunootete.

8 Noore weti mbumbuwa kini, ero ewatoku ngu, asa, noorengombo noorengo nowoondonani ngu ganangoro, godange eyinooteto. Nguno ngu, hamoo mande ngu nowoondonanimo hamoo oorengo kini. 9 Noorengo weti mbumbuwa teyingo ngu, suwooyi sano, Anutno noorengo biyominani ngu yootunoro ewatoku ngu, asa, Anutdo newende hamoomonggo, noorengo weti mbumbuwa andangero yokoro, ene noore ma yoyokowa. Kini, Anutdo enengo muri gome nenengo, ngunonggo, nooreno muri oo biyomi ngu bidodo sonowooyunoro yoyeni, noore oni gome metemi oorengo tunootewato. 10 Noore weti mbumbuwa ma teteto, ero ewatoku ngu, asa, noore Anutya godange oni, ero oowooyi biyomi ewato. Yo, ngundiro etooye ngu, asa, enengo mandeni, noore nowoondonanimo hamoo ma ooroote.

Krayis Ngu Noorengo Hoorooweyeroyingo

2 1 Ye nenengo Kristen simoone, no nga mandega, yengo nakangoyunootenoku nga ngu, ye weti mbumbuwa ma tewero, ero nakangooteno. Ene oni gura weti mbumbuwa tewaku ngu, noorengo hoorooweyeroyingo oni, ngu Awanani, Anut tanggeyimo, eneya gobooro oorooteri. Ngu oni gome nenengongga, ngu Yisas Krayis. 2 Ngu Yisas Krayisngga, ngundo noorengo weti mbumbuwanani, nguro kowuri urungga koorowooro, wetinani andangeyingo. Yo, ene noorengo weti mbumbuwa ngu andangero, ko, mera bidodomo oni simoo barero weti mbumbuwaye nguya, ngu bidodo andangeyunoro hoorooweyeroyingo.

Oni Anut Hamoo Ingooteku Ngu, Ene Anutro Murini, Ngu Keyoote

3 Ene noore Anutro mamana mande ngu keyowatoku ngu, asa, noorengombo Anutro murini, ngu gome oorengo ingowato.

4 Ene oni gurado ewa, no Anutro gome ingooteno, ero, ene Anutro mamana mandeni ngu ma keyoro ngu, asa, ene godange oni. Ngundiro nguro, Anutro hamoo mande ngu, ene newendemo nguya kini.

5-6 Ene oni gura Anutro mande ngu gome ingoro, keyoro ngu, asa, ene newende bidodo Anut inoro oorootekungga, ngu hamoo noore ingooteto. Ndadiro nguro, noore enedodo Anut newendemo uro oorooteto. Ene oni gurado ewa, no Anutya oorootero, ero ewaku ngu, asa, ene Yisas Krayisdo gome nenengo endeyoyingo, ngundiro oorengo nenengo endeyowa.

7 Ye Kristen dobookurine, nondo mamana mande nga keta, amana gura, yengo ma nakangoro yunooteno. Kini, nga mamana mandega

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nga, ngu yendo kurimi oorengo nga mamana mandega nga yoro,
kandangero ingoyingo. 8 Ene nga mamana mandega, ataga nondo yengo
nakangootenoku nga, ngu mamana mande keta gura. Noore ingooteto.
Nga ngu, Yisas Krayis, enengo koni, ngundo nowoondonanimo ko
tete. Ngundiro nguro, noore gome oorengo nowoondonanimonggo
hamoo ingooteto. Nga mamana mande ketangga nga, ngu ene hamoo
oorengo, ero ingooteto. Yo, Anutdo Setanro ooreri, yeni kinitewero tero,
ngunonggo soru himi yeni, tunootewero tete.

9 Ene oni gurado ewa. No soru himimo oorooteno, ero, ene dobooyi
guraya sanggiri tero, boguwoowaku ngu, arisa, ene komo ooreriko
uro ooroote. 10 Ene oni dobooyi nowoondoyi teyinooteku ngu, ene
Anutro soru himimo ooroote. Soru himimo endeyoro oode, ene mereno
ma sorewa. 11 Ene oni gura dobooyiboya newende biyomi ingoro,
oorootekungga ngu, ene ooreriko ooroote. Yo, ooreri ngundo ene
newende doobengootoni, nguno ene oore erewero, wenonoro ooroote.
Ndadiro nguro, ooreri ngundo doongeyi kuri doobengoro yokoyingo.

12 Ye noro simoone ngu, Anutdo Krayis oowooyimo, yengo weti
mbumbuwaye kuri andangeyunoyingo. Ngundiro nguro, nondo nga
mandega nga, yengo nakangoro yunooteno.

13 Ye awa awaye, ye ngu oningga (Krayis), ngu kurimi oo ma
tunooteyingomo oruwo. Ene oode omburo ataga, nguya oorooteku ngu,
ye nguro murini ingootenggo. Ngundiro nguro, nondo nga mandega nga
yengo nakangoro yunooteno.

Ye simoo oore, nondo nga mandega nga yengo nakangoro yunooteno.
Ndadiro nguro, ye Setanro yanggangoni ngu, ye kuri dagawonggoku,
nguro no mande nga nakangoro eteno.

14 Ye simooye garo, nondo yengo nga mandega, nga nakangoro
yunooteno. Ndadiro nguro, ye Awaro murini, gome oorengo ingootenggo.

Ye awa garo, ye ngu oningga ngu kurimi oo ma tunooteyingomo
oruwoku, omburo ataga, nguya oorooteku ngu, ye nguro murini
ingootenggo. Ngundiro nguro, no nga mandega, nga yengo
nakangooteno.

Ye simoo oore garo, ye yanggangoyedodo, Anutro mande ngu yengo
nowoondoyemo nguno oorooteku, ngundo ye Setanro biyomini ngu, ye
kuri dagayingo. Ngundiro nguro, no nga mandega, nga yengo nakangoro
yunooteno.

15 Ye mera ngaro muri biyomi gura gura oorooteku, nguro
nowoondoyemo ma hahangero oruwero. Oni gura, ene mera
ngaro murini biyomi, nguro hahangero oorooteku ngu, arisa, ene
newendemonggo, Awaro nowoondoyi teweroyi muringga, ngu eneno kini.
16 Noore ingooteto. Mera ngaro oni nguro muri bidodo ngu; goweye ngaro
nowoondoye uru teweroyi; oo kenomayingoweroyi; enengo oo sitowi

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ngu kenoro, nguro oni oni teweroyi muri, ngu bidodo Awanonggo, ma ombute. Kini, ngu merako oni nganonggo tunootete. 17 Mera ngano oo oorooteku, ngu meradodo kinitemukowa. Yo, hamoo, oniro nowoondoye uru teweroyi nguro murini, ko, doongeye gome teweroyi murini nguya kinitewa. Ene oni gura, Anutro manggowo keyoro oorooteku ngu, ene sugi sugi oruwa.

Krayis Yisasro Mundi Oni Ngu Kuri Tunootewonggo

18 Ye nenengo Kristen simoone, nga narungga nga ngu, naru wenga namoko tete. Kuri, ye Krayisro mundi oni gura tunooteweroyi, nguro mande ingowonggo. Ene ataga, Krayisro mundi oni oowooyingga oorengo oorootenggo. Nguro ngu, noore ingooteto. Naru wenga, ngu namoko tunootewero teteku nga, ero ingooteto. 19 Yo, ngundiro oni ngu, noore kewooronanimonggo, noore yoyokoro satenggo. Ndadiro nguro, ngundiro oni ngu, noorengo oni nenengo kini. Yo, hamoo, ngu oni ngu noorengo oni tetoyi ngu, ene suwooyi sano nooreya oruwato. Ene noore kuri yoyokoyingo, nguro noore ingooteto. Ngundiro oni ngu, bidodo noorengo oni kini, ero ingooteto.

20 Ye kuri, Yuka Kundingiyi yoyingo, nguro ye bidodo enengo hamoo mandeni ngu ingootenggo. 21 Ye bine, hamoo mande, ngu ma ingootenggoku, no nga mandega, nga yengo nakangooteno? Kini, ye hamoo mande ngu kuri ingootenggo. Ene ye ingoyi! Hamoo mande ngu godange mande nguno tunooteweroyi ereremo kini. Ngundiro nguro, no nga mandega nga yengo nakangoyunooteno. 22 Oni oone, ngu godange oni? Ngu oni gidaregado ngandiro etenggo. Yisas ngu ene Anutro simoo bare ko yoyoweroyi oni kini, ero etenggo. Ngundiro oni ngu, ene Krayisro mundi oni tero, Anut ko enengo Nangoni, Yisas nguya, kootu inootenggo. 23 Oni gura ene Anutro Nangoni kootu inoro yokowaku ngu, ene eweyi Anut nguya kootu inoro yokowa. Ene oni gura ene Nangonimboro newendemo hamoo tewaku ngu, ene eweyimboro nguya newendemo hamoo tero oruwa.

Yuka Kundingiyimbo Hamoo Mande Ngu Etuyeroote

24 Ye kuri mande ingoyingo. Ngu nowoondoyemo, nguno gome dowootoyiga, sugi sugi ingonduduwooya oriyi. Ye mande kuri ingowonggoku, ngu sugi ingonduduyemo gome dowooro oruwanggoku ngu, arisa, Yisasdo, eweyi Anutya ye soboyeroro, gome yodowootori, ye eneya oruwanggo. 25 Krayisdo noorengo sunggi mande, ngandiro ero gosiyoyingo. Ene sugi sugi keta oruweroyiga, ngu yunowero, Krayisdo ngundiro eyingo.

26 Nondo nga mandega yengo nakangootenoku nga ngu, oni ye ganayeroro, ye yoyoro, muri biyomimboro oore, ngu ye etuyerootenggo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ero, nguro nakangoro yunooteno. Nguro ngu, ye komo ingonda teyi! 27Krayisdo Yuka Kundingiyi ye yunootoni, yoyingo, ngu yeya oorootenggoku ngu. Ngundiro nguro, yengo ingonduduye ngu ma wenonootenggo. Kini, Yuka Kundingiyi, ngundo suwooyi sano, oore oo gome ngu etuyerowa. Yuka Kundingiyi, nguro mandeni ngu hamoo mande oorengo, ngu godange kini. Ngundiro nguro, ye komo Krayisro nowoondoyemo hamoo yanggango tetoyiga, ngunonggo, Yuka Kundingiyimbo oo etuyerooteku nguya, ngundiya nangge keyoyi.

28Yo, ye noro Kristen simoone, ye komo Krayisya nangge oriyi. Ngundiro tero ngu, asa, ene kootuyisina, tunooteweroyi naruno, noore ene doongeyimo yanggango dikaro, oyimo ma yowato. 29Yendo ngandiro ingootenggo. Krayis, ngu oni gome nenengo oorengo, ero ingootenggoku ngu, arisa, ye ngandiya ingoyi. Oni ene muri gome nenengo oorengo ngu tero, ene Anutro simoongo.

Ataga, Noore Anutro Simoongo Oruwato

3 1Ye komo gome ingoyingo yoyi! Ndadiro nguro, Awanani Anutdo noorengo nowoondoyi oorengo tero, ene newende noore yunoyingo. Yo, Anutdo nooreya noro simoone, ero eyunoote. Hamoo oorengo, noore Anutro simoongo! Mera ngaro oni ngundo Anutro ma ingootenggo. Ngundiro nguro, noorengo nguya ma ingootenggo. 2Ye Kristen dobookurine, ataga nga ngu, noore Anutro simoongo tero oorooteto. Ene kootuyisina, ndadiro oruwatoku, ngu ma tunooteyingo. Ene noore ingooteto. Kootuyisina, Krayis ko ombuteku naruno ngu, noore hamoo oorengo kenoro, noore ene ngundiro oorengo tunootewato, ero ingooteto. 3Oni bidodo, Krayisro doongetero, sobowooro, doongedoongoodoongo tero oorootenggoku, ngu songo songomo nowoondoye gome oorengo yomosiyororootenggo. Krayis, enengombo gome oorengo oorooteku, ngundiro tero oruwanggo.

4Oni ene weti mbumbuwa tero endeyooteku ngu, ene Anutro mamana mande ngu tootoongoro, ma keyoote. Ndadiro nguro, weti mbumbuwa teweroyi muringga, ngundo Anutro mamana mande ngu tootoongoote. 5Ye ingootenggo. Krayis ngu oni simoo bare bidodoboro weti mbumbuwaye andangeyunowero tunooteyingo. Ene Krayis bungomo, weti mbumbuwani gura ma oriyingo, ero ingootenggo. 6Oni gura, newendemo Krayisro ingoro oorootekungga ngu, ene weti mbumbuwa murimo ma oruwa. Ene oni gura weti mbumbuwa, nguro murimo oruwaku ngu, asa, noore tunoo ingowato. Ngu oningga, ngu hamoo oorengo, Krayis ma kenoro ingoyingo, ero ingowato.

7Ye noro Kristen simoone, ye ingonda teyi! Kinitetoni ngu, oni gurado ye ganayerowanggo. Ye ingoyi, Krayis, ene oni gome nenengo oorengo. Nguro ngu, oni ene muri gome nenengo teteku ngu, ene nguya

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni gome nenengo. 8 Kurimi oorengo, Setando weti mbumbuwa tero
oruwoku, ngundiro nangge, omburo, ataga, nguya weti mbumbuwa tete.
Ngundiro nangge, oni simoo bare weti mbumbuwa tewero, hahangero
tetenggoku oni, ngu Setanromu. Ngundiro nguro, Anutro Nangoni,
ngundo omburo, Setanro murini, koni biyomi ngu toongooro, yokowero
omburo, tunooteyingo. 9 Oni gura, ene Anutro Nangoni tero ngu, ene weti
mbumbuwa muri biyomi ngu ma tero endeyoro oruwa. Ndadiro nguro,
Anutro mandeni murini ngu ene newendemo oorooteku nguro. Ngundiro
nguro, ene weti mbumbuwaro murimo ma oruwa. Ndadiro nguro, ene
Anutro Nangoni oorengo. 10 Ndawu oningga ngu, Anut simoongo, ero
noore ingowero ngu, ko, ndawu oningga, ngu Setanro simoongo, ero
ingowero ngu, arisa, noore ngandiro ingowato. Oni ene mande muri
gome nenengo ngu ma keyootekungga ngu, ene Anutromu kini. Ngundiro
nangge, oni ene dobooyiboro ma nowoondoyi tetekungga ngu, ene
Anutro oni nguya kini, ero ingowato.

Oni Dobooyi Nowoondoyi Teyinoweroyi, Muri Oorengo

11 Kurimimonggo, ye mande ngandiro ingoyingo. Noore komo
dobookurinanimboro nowoondoyi teyunowato. 12 Noore Keyinro murini,
ngundiro ma tewato. Ndadiro nguro, Keyin ngu ene Setanro oni tero
oode, nguro ene koneyo Ebel, ureni kumooyingo. Ndadiro tero nguro,
ene koneyo ureyingo? Keyinro murini, ngu biyomi, koneyo Ebelro murini,
ngu gome nenengo oorengo.

13 Ye Kristen dobookurine, mera ngaro oni biyomimbo, yeya mundi
tetoyiga ngu, arisa, ye nguro ma soriyokowero. 14 Noore ingooteto.
Noore dobookurinani, nowoondoyi teyunootetoku, nguro noore kumoo,
nguro muri ngu kuri yokoro, noore ataga, keta oruweroyimo tunootero
oorooteto, ero ingooteto. Oni ene dobooyiboro ma nowoondoyi tewaku
ngu, ene kumoo, nguro murimo ooroote. 15 Oni ene dobooyiboya sanggiri
tero, newende biyomi yeteku, ngu ngandiro. Anut doongeyimo ngu, ene
newendemonggo dobooyi ureni kuri kumoowo. Ye ngu ingootenggo.
Oni, ene oni gura, ureni kumoowaku ngu, ene newendemo suwooyi sano
keta oruweroyiga ngu Anutnonggo ombuteku, ngu eneno kini. 16 Yisasdo
enengo keta oruweroyiga ngu yokoro, noore hoorooweyeroyingo. Noore
nguno ingooteto. Yisasdo, noorengo nowoondoyi tero kumooyingo, ngu
nowoondoyi teweroyi muri, ngundo noore etuyeroote. Nguro ngu, noore
nguya dobookurinani, hoorooweyerowero, meyero oode kumoowato.
17 Oni gura ene mera ngaro oo moore, ene dobooyi gura kenootoni
oo kinitetoni, nguro ene ma nowoondoyi tero, oo ngu gura ma inoro
ngu, asa, noore kuri watayi. Anutro nowoondoyi teyingongga, ngu ene
newendemo ma ooroote, ero ingowato. 18 Ye, noro Kristen simoone,
noore mandeno ko manggonanimbo nangge, dobookurinanimboro ma

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nowoondoyi tero ewato. Kini, noore komo nowoondonani hamoomonggo
nguya nowoondoyi teyunoro, ko gome tero hoorooweyerowato.

Anutro Nowoondoyemo Hamoo Tero Ngu, Anutro Ma Sosorewanggo

19 Anutdo newende noore yunootoni, nguno noorendo enengo
mandeni hamoo oorengo, ngu keyooteto. Ngundiro nguro, noore eneya
nowoondonani gobooro yero, enengo imakeyingo murinimo oruwato.
20 Ngundiro nangge, noore biyomi gura tetooye, nowoondonani
ngundo nguro wirikoyerowaku ngu, asa, noorengo nowoondonani,
ngu imakeyingomo oruwa. Ndadiro nguro, Anutro nowoondoyiningga,
ngundo noorengo nowoondonaningga ngu dagate. Yo, hamoo, Anutdo
ngu oo bidodo nowoondonanimo oorooteku, ngu ingomukoote.
21 Ye Kristen dobookurine, ene noorengo nowoondonani, ngundo ma
wirikoyerootoni ngu, arisa, noore Anut doongeyimo yanggango dikawato.
22 Nguro noore oo guraro Anutno sumoo ero yemboongewatoku ngu,
asa, ene oo ngu yunowa. Ndadiro nguro, noore enengo mamana mande
ngu keyoro, ngunonggo ngu noorendo oo teweroyi Anutdo ingooteku,
ngu teteto. 23 Enengo mamana mande ngu ngandiro. Noore komo,
enengo Nangoni Yisas Krayisro nowoondonanimo hamoo tero, ko, noore
komo oni dobookurinanimboro nowoondoyi teyunowato. Enengombo
kuri ngundiro eyingo. 24 Ene oni gura, Anutro mamana mande ngu
keyowaku ngu, asa, ene Anutya gobooro oodori, Anutdo ngu oningga
nguya, newendemo uro oorooteri. Anut enengo Yuka Kundingiyi, noore
yunootoni, noore Yukani ngundo etuyerootoni, ingooteto. Anut noore
nowoondonanimo ooroote, ero ingooteto.

Anutro Yukani, Ko, Yuka Biyomi

4 1 Ye, noro Kristen dobookurine, mera nga bidodomo, ingondudu
eyingo oni godange oowooyingga tunootero endeyootenggoku,
nguro ngu, ye nguro mande nguro nowoondoyemo hamoo ma tewero.
Ngu oni ngundo, yeno omburo ewanggo. Noore Anutnonggo Yuka
Kundingiyi yunootoni, ngunonggo yeno eteto, ero ewanggo. Ene ye
yuka bidodoboro nowoondoyemo hamoo ma tewero. Kini, ye komo yuka
bidodo, towooyeroya kenoyi. Ene Anutnonggo, bine ombute, ngundi,
kini bine. 2 Ye mete Anutro Yuka Kundingiyi, ngu ngandiro ingowanggo.
Oni bidodomonggo ewanggo, Yisas Krayis ngu kuri oni kirarongo
tunooteyingo etenggoku oni ngu, Anutro Yuka Kundingiyingga, ngudodo
oorootenggo. 3 Ngundiro nangge, oni bidodo, Anutdo Yisas merako,
ngano ma soweyoyingo, ero etenggoku oni nguno, yuka gura eneno
ooroote. Ene Anutromu kini. Ngundiro oni ngu, Krayisro mundini oni
nguromu. Kuri, ye Krayisro mundi oni ombuwa, ero etoyi ingoyingo. Ene
kuri omburo, ataga, merako ngano oorooteku nga.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

4 Ye noro Kristen simoone, ye ngu Anutromu, nguro yendo ngu
ingondudu eyingo oni godange, ero etuyeroyingo ngu, ye kuri wongooyi
uyingo. Ndadiro nguro, Yuka Kundingiyingga, ye nowoondoyemo
oorooteku, nguro yanggangoningga, ngundo Setanro yanggangoni
merako ngano oorooteku, ngu kuri dagate. 5 Ngu oni ngu, ene mera
nogo ngaro oni. Ngundiro nguro, enengo mande biyomiye nguya,
mera ngaromu nangge. Nguro ngu, mera ngaro oni biyomi, ngundo
ngu, enengo mande biyomi etenggoku, ngu ingootenggo. 6 Noore ngu
Anutromu. Oni ene Anut ingootenggokungga, ngundo ngu, ene noorengo
mande nguya ingootenggo. Ene Anutro oni kini ngu, ene noorengo
mande nguya ma ingowanggo. Ngu sunggigano nguno, noore ingooteto.
Hamoo mandeboro yukani, ko, godange mandeboro yukani, ngu nenengo
oorengo wirikoro ingowato.

Nowoondoyi Teyingo Muringga, Anutdo Nguro Simburi

7 Ye Kristen dobookurine, noore komo dobookurinanimboro
nowoondoyi tewato. Ndadiro nguro, oni dobooyiboro nowoondoyi
teyingo muringga, ngu Anutro murini oorengo. Oni ene nowoondoyi
teweroyi muringga, ngu keyowaku ngu, ene Anutro nangoni tero, ko,
ene Anutro murini nguya, gome watayi tewa. 8 Ene oni dobooyiboro
ma nowoondoyi tewaku ngu, ene Anutro murini nguya, ma ingoote.
Ndadiro nguro, Anut ngu ene nowoondoyi teyingo muringga, nguro
simburi oorengo. 9 Anutdo ngu noorengo nowoondoyi tero, enengo
Nangoni guranangge yeni, ene merako ngano omburo, noore enengo
ketangga, ngu yunowero ombuyingo. Noore nguno ingooteto. Hamoo
oorengo, Anut ene noorengo nowoondoyi urungga oorengo teyingo, ero
ingooteto. 10 Noore koretero, Anutro nowoondoyi ma teyinoyingo. Kini,
koretero Anutdo noorengo nowoondoyi teyunoyingo. Ndadiro nguro,
Anut enengombo nangge, newende noore yunoro, enengo Nangoni
yeni, merako ngano omburo, ngundo noorengo weti mbumbuwanani
andangero yokowero ombuyingo.

11 Ye Kristen dobookurine, ngu muringgano nguno, Anutdo noorengo
nowoondoyi teyunoyingo ngu etuyeroote. Ngundiro nguro, noore
nguya komo dobookurinanimboro nowoondoyi teyunowato. 12 Oni
gurado ene Anut kuri ma kenoyingo. Ene noore doboonani nowoondoyi
teyunowatoku ngu, asa, Anut nooreya oruwa. Yo, Anutro nowoondoyi
teyingongga ngu, nooreno gome nenengo enggedodo teroruwa.

13 Anut enengombo, enengo Yuka Kundingiyi yunoyingongga, nguno
noore ingooteto. Noore eneya oodooye, ene nguya nooreno oruwa,
ero ingooteto. 14 Noore enendo oo tewoku ngu kenoro, nguro mandeni
wesiyoro ngandiro ero etuyerooteto. Awando enengo Nangoni yeni,
mera ngaro oni simoo bare bidodo, ko yoyowero ombuyingo. 15 Oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

gurado nguro mandeni ero ewa, Yisas ngu Anutro Nangoni, ero ewaku ngu, arisa, Anutdo ngu oningga, ngu newendemo uro, nguya oodori, ko Anutdo ngu oningga nguya, gobooro oorooteri. 16 Ngundiro nguro, noore hamoo ingooteto. Anutdo noorengo nowoondoyi teyingongga, ngu ingoro, noore nguro nowoondonanimo hamoo tewa. Anut ngu nowoondoyi teyingo muringga, nguro simburi oorengo. Oni ene nowoondoyi teyingo muringga, nguno oorootekungga ngu, asa, ngu oningga ngu, ene Anutya oodori, Anutdo ngu oningga nguya newendemo uro nguya oruwari. 17 Nowoondoyi teyingo muringga ngu, nooreno gome nenengo oorengo tunootewaku ngu, asa, noore mera ngano oorootetokuno, ngundiro muringga, yanggango urungga tunootero, nguno noore Krayis enengo kirarongo oorooteto. Ngundiro nguro, noore kootuyisina, wirikoyeroyingo naru urungga nguno ma sosorewato. 18 Oni ene dobooyiboro nowoondoyi tero oorootekungga ngu, ene dobooyiboya ngu ma sosorewa. Kini, ene nowoondoyi teweroyi muringga, ngu gome oorengo tetoni tunooteteku ngu, asa, ngundo sosoreweroyingga, ngu owero andangetoni toongewa. Sosoreyingo, nguro damoni ngu ngandiro. Oni ene weti mbumbuwani tewoku, gumi biyomi yoweroyimboro ingondudu tero, nguro sosorete. Yo, hamoo, oni sosoretoyiga ngu, noore ingooteto. Nowoondoyi teweroyi muringga ngu, eneno gome nenengo oorengo ma tunootetoni, ooroote.

19 Anutdo koretero oorengo, noorengo nowoondoyi teyunootoni, nguro noorebana dobookurinanimboro, nguya nowoondoyi teyunowato. 20 Ene oni gurado ewa, no nowoondone Anut inooteno, ero, ene dobooyiboya newende biyomi yewaku ngu, asa, ngu oningga, ngu ene godange ewo. Ndadiro nguro, oni gura ene dobooyi kenoro, nguro ene nowoondoyi ma teyinowaku ngu, asa, ene Anut ma kenoweroyingga, ngu nguya, newende inoweroyi, ngu erereremo kini. 21 Nga mamana mandega nga ngu, noore Krayisnonggo yoyingo, ngu ngandiro. Oni gura, ene newende Anut inoro ngu, asa, ene komo dobooyiboro nguya newende inoni.

Anutro Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Ngundo Mera, Ngaro Yanggangoni Dagatenggo

5 1 Oni bidodo, Yisas, Anutro Nangoni, ene oni Anutdo noore ko yoyowero ero rogo teyingo, nguro nowoondoyemo hamoo tero, ene Anutro simoongo oorengo tero oorootenggo. Yo, hamoo, oni bidodo ngu, enengo nowoondoye ngu awaye ngu inoro, ngunonggo, enengo simoongo nguya nowoondoye yunootenggo. 2 Ngundiro nangge, noore nowoondonani, Anut inoro, ngunonggo, noore enengo mamana mande ngu keyoro ngu, asa, noore ngu muringga, nguno ingooteto. Noore Anutro simoongo, nguro nguya nowoondoyi teyunooteto. 3 Ene noore Anutro mamana mandeni ngu keyowatoku ngu, arisa, noorengo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nowoondonani ngu Anut inoro, nguro enengo mamana mandeni, ngu keyoweroyi, ngu kowuri kini. 4 Oni bidodo Anutro simoongo tero ootooro, ene mera ngaro muri biyomi ngu andangero yokoyingo. Noore Anutro nowoondonanimo hamoo tetetoku muringga, ngunonggo, noore ebeno yanggango tero, mera ngaro muri biyomi ngu dagateto. 5 Onendo, ene ebeno yanggango tero, ene mera ngaro muri biyomi ngu dagawo? Oni, ene Yisas ngu Anutro Nangoni, nguro newendemo hamoo tewokungga, ngundo ene mera ngaro yanggangoni, ngu dagawa.

6 Yisas Krayis ene sono kundingiyi gimuweroyi, nguro murimo nguya omburo, ko, enengo sidudarowo de omukondinonggo wendootoni, nguya ombuyingo. Ene sonoro muri, ngunonggo nangge, ma ombute. Kini, ene sonoro murini, ko, sidudaroro murimo, nguya ombuyingo. Yuka Kundingiyi ngu, ene mande hamoo nangge eweroyi, nguro simburi. Yo, Yuka Kundingiyi, ngundo ngu Krayisro murini, wesiyoro ero noore etuyeroote. 7-8 Ngundiro nguro, mande kabusa ngu bidodo Yisasro ero yootunoote. Ngu ngandiro: Yuka Kundingiyi, sono, sidudaro ngu oo kabusaga, ngundo Yisasro murini, nenengo tunoo etuyeroote.

9 Onindo mande ero wesiyootoyi, noore ingooteto. Ene Anutdo mande, ero wesiyooteku, ngundo ngu, onindo mande etenggoku, ngu hamoo oorengo dagayeroote. Anutdo nga mandega ewoku nga ngu, ene, enengo Nangonimboro mande eyingo. 10 Oni, ene Anutro Nangoni, nguro newendemo hamoo teteku ngu, asa, ngu oningga ngu, ene Anutdo mandega wesiyoro ewokungga, ngu ene kuri newendemo ingowo. Ene, oni Anutro newendemo hamoo ma teyingo ngu, ene Anutro Nangoni, nguro mandeni hamoongga Anutdo eteku, nguro newendemo hamoo ma tete. Ngu muringga nguno, enengo newendemo hamoo, ngu andangero yokootoni, nguro ene Anutya ngandiro ewa, Anutdo godange, ero ete. 11 Ngu hamoo mandega Anutdo ero wesiyooteku, ngu ngandiro. Anutdo ene kuri suwooyi sano keta oruweroyiga, ngu yunoyingo. Ngu ketangga, enengo Nangonimo oorooteku, ngu Anutdo noore yunoote. 12 Oni, ene Anutro Nangoni, ngu woorogongoro ngu, ene ngu keta sugi sugi oruweroyiga ngu yowa. Ene oni Anutro Nangoni, nguno ma woorogongoro ngu, asa, ene ngu ketangga ngu ma yowa.

Noore Ingooteto. Noore Suwooyi Sano Keta Oruweroyiga Ngudodo Oorooteto

13 Nondo nga mandega nga, yengo nakangoro yunooteno. Ndadiro nguro, ye Anutro Nangoni, nguro ingootoyiga, nowoondoyemo hamoo tetoni, ye nguno hamoo ingootenggo. Ye ngu suwooyi sano keta oruweroyiga, ngu kuri yoyingo, ero ingootenggo. 14 Nguro ngu, noore Anutro ingondudu ngu keyoro oode, ngunonggo noore oo guraro Anutno yemboongewatoku ngu, arisa, Anutdo noorengo yemboongengga ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

hamoo ingowa. Ngundiro nguro, noore Anutro ma sosorewato. Kini,
noore mete Anut tanggeyimo oorowuwato. 15 Nguno noore ingooteto.
Ene noorengo kira eyingongga, ngu bidodo ene ingowa. Ngundiro nguro,
noore ngu ingooteto. Noore eneno oo gura yunoni, ero yemboongewatoku
ngu, asa, ene oo ngu noore yunootoni yowato, ero ingooteto.
16 Oni gurado dobooyi gura ngu weti mbumbuwa tetoni, kenoro ngu,
ene Anutno ngu oningga, hooroowero yemboongetoni, nguro Anutdo
enengo mbumbuwani andangero yokoro, enengo keta oruweroyi ngu
inowa. Ene oni ene weti mbumbuwa tewero hahangero oorooteku,
oningga ngu, hooroowero yemboongeweroyimboro ma eteno. Ngundiro
weti mbumbuwa, nguro oni kumooro, Setanro ende de nombo ma
kumooweroyimo, nguno uwero teteku, nguro yemboongeyi, ero
ma eteno. 17 Muri bidodo nenengo kini, ngu muri, ngu bidodo weti
mbumbuwa. Ene weti mbumbuwa gidarega, ngundo oni yoyeni, Setanro
ende de nombono ma uwanggo.
18 Noore ingooteto. Oni bidodo, Anutro simoongo tero oorootenggoku
ngu, ene weti mbumbuwaro murini, ngu ma keyoro oorootenggo.
Ndadiro nguro, Anutro Nangoni enengombo enengo simoongo gome
soboyeroote. Ngundiro nguro, Setando kandeyi, ngu onino nguno yero
ma yodowoowa, ero ingooteto. 19 Noore ingooteto. Noore ngu Anutro
simoongo oorooteto. Ene oni mera bidodomo ngu, Setando nguro tabango
tero ooroote, ero ingooteto.
20 Yo, hamoo, noore tunoo ingooteto. Anutro Nangoni, ngu kuri
ombuyingongga ngu, ene noore ingondudu gomemu yunoweroyimboro
ombuyingo. Ngunonggo ngu, noore ngu Anutga, ngu hamoo oorengo
gome watayi. Noore Anut hamoongga nguya, enengo Nangoni Yisas
Krayis, nguya gobooro oorooteto. Hamoo oorengo, ene Anut oorengo, ene
keta sugi sugi oruweroyi, nguro simburi.
21 Arisa, ye nenengo Kristen simoone, ye komo godange anut nguro
yengombo, yengo gome soboyeroyi! Ngu hamoo oorengo, ero eteno.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

2 Yon

Yondo Nakaya Erayayiga Nga Nakangoyingo

2 Yonro Mande Tabango

Nga so uyingga nga ngu, Yondo ngu, ngundo ma eyingo. Ngangga nga ngu, no Yonnonggo ma ombuyingo. Kini, ngu ngandiro eteku, ngu nangge. Nga ngu nononggo ombute, ndawu oni tabango dogoningga, ngu gengo tabango, ero eyingo. Enendo nga so uyingga nga nakangoro, bare gura nguya, ko nambonimboya yunoyingo. Nga so uyingga nga, namoko kinitewero teteku, ngu naruno, ngu bare gura eneya gobooro bibiteworiku, nguya ete. Anutro ingoyingo oni, ngundo ngandiro eyingo. Yondo mandega ewoku, ngu hamoo baredoro ma ete. Kini, ene oni simoo bare nowoondoyemo hamoo tetoni, oorootenggoku wata erayayiga, nguro mande adingayi ete. Yondo ngu ete, oni simoo bare wata gurananggega Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu, ene komo dobookuriye nowoondoyi teyunoweroyi muri nguno nowoondoye hamoo yunoyi. Enendo nguya ete, ye komo etuyeroyingo oni godange watangga, nguro ingonda teyi.

Nga bukga ngaro mande gumi gumi ingoweroyi ngu, ngandiro ooroote:

Kambayeroyingo mande. 1:1-3.
Nowoondoye hamoo oorengo dobookuriye yunoyi. 1:4-6.
Etuyeroyingo oni godange, nguro ingonda teyi. 1:7-11.
Okeyi ero mande eyingo. 1:12-13.

---

1 No Kristen oni, ngaro tabango koreteyingo, nondo yengo nga so uyingga nga nakangoro, ge bare urungga, geya simoonggeboya yunooteno. Anutdo geya simoonggeboya, ngu enengo ero, ye soreyeroro rogoyeroyingo. No hamoo mande ero, nowoondone ye yunoro, ngunonggo nakangoro yunooteno. Yo, noorendo oni bidodo hamoo mande keyootetoku, noore bidodo yengo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nowoondoyi teyunooteto.[a] 2 Ndadiro nguro, Anutro hamoo
mandega, ngu noore nowoondonanimo oorooteku, ngu nooreno
suwooyi sano oruwa. Nguro ngu, noore yengo nowoondoyi
teyunooteto. 3 Anut Awanani nguya Yisas Krayis, Awaro Nangoni,
nowoondoyini ngunonggo sumange yunoro, nowoondoye yeni,
imakeyingo tunootete. Yo, hamoo, Anutro kumanangga nga,
noore enengo hamoo mande keyootetoku, ngundo noore simoo
bare songomboro nowoondoyi teyunowato.

Noore Nowoondoyi Teweroyi Muringga, Ngu Komo Keyowato

4 Yengo simooye gidarega, Anutro hamoo mande ngu keyootenggoku,
nguro no oni oni oorengo teteno. Yo, ngu simoongge Awando mamana
mande yunoyingo, ngu gome nenengo keyootenggo. 5 Ngundiro nguro,
ataga, ge bare urungga, no geya ngandiro eteno. Noore simoo bare songo
songomo, noore bidodo komo dobookurinanimboro nowoondoyi tewato.
Nga nondo mamana mande keta gura ero, ma yunooteno. Kini, kurimi
oorengo, noore mamana mande, nga Anutnonggo yoyingo. 6 Nowoondoyi
teweroyi muri, ngu ngandiro. Noore komo Anutro mamana mande ngu
keyowato. Kurimi oorengo, ye mamana mande ngandiro ingoyingo. Ye
komo simoo bare songo, nguro nowoondoyi teweroyi muringga ngu
keyoya, endeyoya oriyi, ero eyingo.

Krayisro Mundi Oni, Nguro Ingonda Teyi!

7 Oni oowooyingga, noore ganayerowero, ende bidodomo
endeyootenggo. Ene ngandiro etenggo. Yisas Krayis, ene oni kirarongo
tunooteyingo, ero nowoondoyemo hamoo ma tetenggo. Ngundiro
etenggoku, oni ngu, ene godange oni ngu, ene Krayisro mundi oni
oorengo. 8 Ngundiro nguro, ye yengomboro ingonda teyi! Ye Anutdo
ko yoyowoku ooga ngu duwoo ma yokowero. Noorendo ko yanggango
tero, ye etuyerowootoku, nguro ooga ngu, ye komo ngu bidodo gome
yanggango dowootoyi, oo ye yunowero ewoku, ngu bidodo yowanggo.
9 Ene oni gura, Krayisro mande gome yanggango ma dowooro,
ene ngunonggo mande gurano oorowuwaku ngu, asa, Anutdo ngu
oningga, nguya ma oruwari. Ngundiro nangge, oni gura ene Krayisro
mande yanggango dowooro keyowaku ngu, arisa, Awa Anut enengo
Nangonimboya, ngu oningga, ngudodo gobooro oruwanggo. 10 Ene oni
gura, ene Krayis oni kirarongo, tunooteyingo mandega, ngu ma yoro,

---

[a] **1:1** (Kristen oni tabango koreteyingo, ngundo Kristen pawa oowooyinggaro soboyeroyingo. Ngundo Kristen simoo bare, pawa gurano tabangoni nguya, gobooro nakangoro yunoyingo. Ngu ngandiro: bare urungga ngu, Kristen tabango oni, simooye ngu Kristen simoo bare, pawa ende gurano oorootenggoku, nguro eyingo.)

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ene kingo yeno oorowutoningga ngu, asa, ye ene kandeyi dowooro,
yoro, yengo yano ma uwero. 11 Ndadiro nguro, oni gurado, oni ngundiro
ngu kandeyi dowooro ngu, asa, ene ngu oningga nguro ingonduduni
biyomingga nguya soweyowa.

Mande Wenga

12 No mande oowooyingga yeno eweroyimu, ene no mande nga
nakangowero ma ingoro, nguro no yokooteno. Kini, no nenengombo
tanggeyemo toongero, yeyoro, yeya, nguno noorengo nangge gobooro
bibitero, mande ero ingoro, oni oni urungga oorengo tewato, ero
ingooteno.
13 Anutdo yengo gumooye kuri yootunoro, enengo soreyeroyingo,
nguro simoongombo nguya, ye kambayerootenggo. Ngu hamoo.[b]

[b] **1:13** (Gumooye, ngu simoongombo, ye kambayerootenggoku, ngu ngandiro. Gumooye ngu Kristen simoo bare pawa guraro tabango. Simoongo ngu tabango nguro Kristen simoo bare).

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

3 Yon

Yondo So Uyi Kabusayiga Nga Nakangoyingo

3 Yonro Mande Tabango

Nga so uyi kabusayiga nga ngu, Yondo nakangoro ngu, enengo oowooyi so uyino ma nakangoyingo. Enendo ngundiro ewo, No, ndawu oni dogoningga, ngu gengo tabango oorengo ooroote, nga ngu, nononggo ombuyingo, ero eyingo. Nga so uyingga nga ngu, oningga oowooyi Gayiyus, ene newende hamoo teyingo, nguro nakangoro soweyoyingo. Ngu oningga, ngundo kongga tewoku, ko, Anutro ko oni ngu gome soboyeroro, oowooyi bingami okootoni, nguro enendo nguro oni oni teyingo. Ene oni gura ngu newendemo hamoo teyingo ngu, oowooyi Diyootirepis. Enendo ngu mande yanggango oorengo, ngu oningga, ngundo muri biyomingga tewoku, nguro eyingo.

Nga bukga ngaro mande gumi gumi ingoweroyi ngu, ngandiro ooroote:

Kambayeroyingo mande. 1:1-4.
Gayiyusro oni oni teyi. 1:5-8.
Yondo Diyootirepis bungomo sanggiri mande eyingo. 1:9-10.
Dimitiriyasro mande gome. 1:11-12.
Okeyi ero, mande eyingo. 1:13-15.

---

1 No Kristen oni, ngaro tabango koreteyingo, nondo Gayiyas gengo
nga so uyingga, nga nakangooteno. Ge komo nenengo Kristen doboone
oorengo, no gengo nowoondone hamoomonggo, ge gunooteno.
2 Ge noro Kristen doboone oorengo, nondo Anutno yemboongeteno.
Gedo Gayiyasdo ko teteku, ngu yega, gome metemi tunooteweroyimboro,
ko, enengombo nguya gome metemi orini ero, geno yemboongeteno. No
kuri ingooteno. Gayiyas, gengo nowoondoge hamoo teyingo, ngu gome
yanggango, ero ingooteno. 3 Kuri dobookurine gidarega, nono mayero
ero, geya ngandiro ewonggo. Gedo Anutro mande hamoo muringga, ngu
keyoro endeyoote, ero etoyi, ingoro, nguro no gengo oni oni urungga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorengo tewono. Ndadiro nguro, gedo Anutro mande nenengo keyooteku,
nguro ngundiro eteno. 4 Yo, no nenengo simoonemboro mandeye, ingoro
ngu, simoonembo hamoo mande muri ngu keyootoyi, no nguro oni oni
urungga tero, oorooteno. Yo, hamoo, ngu oni oni tetenokungga, ngundo
noro oni oni gidarega tetenoku, ngu dagayeroote.

Gayiyasdo Ko Gome Teyingo

5 Ge noro Kristen doboone, gedo Anutro ko oni gome soboyeroro
kawararayerooteku, ngu kewooroyemo ko oni gidarega ngu amana
tunootewonggoku ngu, ge watayi kini. Ene geno mayetoyi, gedo ene
nguya gome hoorooweyeroote. Ngundiro muringgega, ngu gome oorengo.
6 Yo, Anutro ko oni gidaregado, ene Kristen simoo bare doongeyemo,
gengo nowoondoyiga teteku, ngu yootunoro ewonggo. Ngu hamoo, gedo
oo teteku ngu metemi, ene Anutro ko oni ootoogero, gengo ya yokoro,
Anutro koni tewero satoyiga ngu, asa, gedo oo gidarega nguya ene
hoorooweyeroya yunootooga, yoya sayi. Ngundiro muringga, teteku ngu,
asa, Anutdo, nguro gome ingowa. 7 Ene nga kongga, ngaro oororo, ene
Yisas oowooyi bingami ero okooweroyiga ngu tetenggo. Ene oni gidarega,
Yisasro nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ngu kandeyemonggo, oo
gura ma yowero. 8 Ngundiro nguro, noore komo oni, ngundiro ngu
hoorooweyerowato. Ngundiro muringgano nguno, noore Anutro hamoo
mandega, ngaro koni nga gobooro yowuruwooro tewato.

Diyootirepis, Ene Muri Biyomi Teyingo

9 Nondo Kristen, simoo barero, mande gidarega nakangoro yunowono.
Ene Diyootirepis ngu enengo koreteyingo oruwero ingoro, nguro ene
noorengo mande ma ingoote. 10 Ngundiro nguro, no oororo, yeno toongero
ngu, no enendo mande teteku, nguro mande yootunoro ewano. Enendo
nooreya mande biyomi gura gura ero, konokono tero endeyoote. Ene ngu
nangge ma teyingo, kini, enengombo Anutro ko oni yoyoro, enengo yano
uro, ene nguya ma yomosiyeroote. Oni songo gidaregado, ko oni yoyoro,
enengo yano uro, yomosiyerowero etoyi ngu, enendo ngu soreyeroro, ene,
Kristen oni simoo bare kewooroyemonggo, nguya oweyeroote.

Dimitiriyasdo, Muri Gome Teyingo

11 Ge, noro Kristen doboone oorengo, ge mande muri biyomingga, ngu
ma keyowero. Kini, ge komo mande muri gomengga, ngu nangge keyoya
ko te. Hamoo, oni ene mande muri gome metemi teteku ngu, ene Anutro
oni. Ngundiro nangge, oni ene mande muri biyomi teteku ngu, ene
Anutro oni kini.

12 Oni bidodo, ngu Dimitiriyas, oowooyi bingami ero okootenggoku
ngu. Ene ngu Anutro hamoo mandega, ngu gome keyootoni, nguro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Anutdo enengo oni oni tetoni, nondo nguya enengo oni oni teteno. Ge ngu ingoote, nondo mandega etenoku nga ngu, hamoo oorengo.

Mande Wenga

13 Nondo gengo mande oowooyingga, ewero ingootenoku, ene
nondo ngu so uyimo nakangowero ma ingooteno. 14 Ndadiro nguro, no
sodedomangge, no geno nguno oororo, geya gobooro bibitero, mande ero
ingoweroyi, nguro ingooteno.
15 Gengo nowoondoge ngu ayibinonggo orini. Gengo, Kristen
dobookurige, ngundo ge kambagerooteto. Nguro ngu, ge komo ooroya,
noorengo Kristen dobookurinani, ngu bidodo songo songo kambayero.
Ngu hamoo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Yud

Yudndo So Uyi Nakangoyingo

Yudro Mande Tabango

Yemus koneyo bodaga ngu oowooyi Yud. Ngundo nga so uyingga nga nakangoyingo. Ene ngu Yemusga ngu, ene Yerusalemno oni simoo bare nowoondoye hamoo tero oruwonggoku, nguro tabango oruwo. Ingoyingo oni, oowooyinggado ngu Yud kenoro ingoro ngu, nga Yisasro koneyo bodagaku nga, ero ingoyingo. (Mak 6:3).

Nga so uyinggano ngano ngu, Yuddo ngu ndadiro oni simoo bare sowengga nowoondoyemo hamoo tetoni oruwonggoku, ngundo so uyingga eneno soweyowonggo. Enendo ngu, noore Anutdo weti mbumbuwanonggo, ko andangeyeroro, yoyoyingo muri gomenggano, nguno ewo. Enendo ngu mande ngandiro ingowo. Etuyeroyingo oni godange, ngundo omburo, enengo mandega, ngundo oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo gidega, ngu yomburiyerowanggo. Enendo ngu mande muringga nguro ingonda teyi, ero eyingo. Enendo ngu hamoo mande nguro yanggangoni, ngu Yisas noorengo kondimu gumi ngundiro tunootewa, ero eyingo.

Mande gumi gumi nga bukno ingoweroyi ngu, ngandiro ooroote:

Kambayeroyingo mande. 1:1-2.
Etuyeroyingo oni godange, nguro ingonda teyi. Ngundo mande etoyi ingoweroyi, nguro muriye, ko nguro mamana mande yomburiyoro ngu, nguro ogingo suwooyi sano yoro oruwanggo. 1:3-16.
Oni simoo bare nowoondoye hamoo teyingongga, ngunonggo nangge yanggango dikayi. 1:17-23.
Yisas Krayis, ko Anut, enengo oowooyi bingami, ngu nangge okooro oruweroyi. 1:24-25.

---

1 No Yud, no Yisas Krayisro ko oni. No ngu Yemusro koneyo. Nondo
nga mandega nga, so uyimo nakangoro ye yunooteno. Ye simoo bare
Anutro menongga ngu ingoro keyootenggoku, Awa Anut ngundo
yengo nowoondoyi teyunootoni, ko Yisas Krayisdo ye soboyerootoni,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorootenggo. 2 No Anutno yemboongeteno. Anut, gedo nowoondoge ene
yunoya, sumangengge imakeyingo, ngu eneno yetooga orini. Nguno ngu,
enengo nowoondoyi teweroyi muringga yunootooga, ngu eneno oororo,
urungga oorengo tunootero oruwa, ero yemboongeteno.

Oo Etuyeroyingo Godange Oniro Mandeye Nguro Ye Ingonda Teyi!

3 Ye noro Kristen dobookurine, koretero no yengo Anutdo, noore
ko yoyoweroyi kongga nguro mande nakangoro, ye yunowero
ingondudu urungga tewono. Ene ataga no ngandiro ingoro, nguro no
komo nga mandega nga, ngandiro nakangooteno. Yengo mundi oni
gidaregado towooyerootoyiga ngu, ye komo yengo nowoondoyemo
hamoo teyingongga, ngu yanggango dowooyi. Ndadiro nguro, naru
gurananggemo nangge, Anutdo enengo oni simoo bare nowoondoyemo
hamoo teyingo muringga, ngu yunoyingo. 4 Nondo nga mandega yengo
nakangootenoku, nguro muri ngandiro: Oo etuyeroyingo oni godange
gidarega, torige torige, ye kewooroyemo omburo, ene Anutro Kristen
muri nenengo, ko enengo nowoondoyini, yunoweroyi muringga ngu
yowoorengoro, torigemangge ene mande gura gura etuyerowero
ombuyingo. Ngundiro nguro, ene torige ye kewooroyemo omburo,
sebobarese muri biyomi, ko muri biyomi gura gura nguya, ngu tero
etuyerootenggoku, ngu ye nguya, ngu mete tewanggo, ero tetenggo. Yo,
ngundiro oni ngu, ene Yisas Krayis nangge ngu oniro tabangoye koretero,
ngu noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguno nowoondoyemo
hamoo ma tetenggo. Yo, ngundiro oni ngu Anutdo enengo muriye biyomi
ngu kuri wirikoyerowoku, ene nguro oonootewanggo.

5 Ye ngu oo ngu kuri ingootenggoku ngu, ene no yengo ingondudu ko
yokutuwooteno. Ngu ngandiro: Kurimi Oo Simburi Urungga, ngundo
Iserel oni Igipnonggo yoyootoni, sayingo. Ene kootuyisina, oni simoo
bare enengo ma ingoro, nowoondoyemo hamoo ma tetoyi ngu, asa, ene
ngu yureni kumooyingo. 6 Ngundiro nangge, kurimi sambono Engel
oni gidarega nguya, enengo koye Anutdo yunoyingo, ko urungga ngu
nenengo ma tero, nguro enengo sambo ende damoni ngu yokoro sayingo.
Ngundiro satoyi, asa, ngu naruno nguno, Anutdo yoyoro ya biyomimo
yoyero, nguno uto yanggango (sen), ngundo gosiyeroro yoyetoni,
nguno suwooyi sano sugi sugi ooreriko biyobiyomi ingoro oorootenggo.
Ngundiro oodoyi, oororo, Anutdo wirikoyeroweroyi naru urungga,
ngu sobowooro oorootenggo. 7 Ngundiro nangge, kurimi oorengo,
Sodom Gomora ende erayaga nguya, ko ende gidarega namokono
oruwonggoku nguya ngundiro, ene Engel onindo tewonggoku, ngundiro
teyingo. Ene sebobarese muri biyomi ngu keyoro, ko simoondo simoo
dobookuriyiboya, baredoya, werootenggoku ngundiro teyingo. Ngundiro
tetoyi, nguro Anutdo ngu ende erayaga ngu kamukoyingo. Ngu ooga

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

tewoku, ngu oo gabogaboyi tunoo, noore etuyerooteku, ngu noore Anutro mandeni ma keyowatoku ngu, asa, ngundiro kowuri, ngu nooreno nguya tunootewa. Yo, noore Anutro mandeni nenengo, ma keyowatoku ngu, asa, noore nguya Anutdo yoyoro, Setanro ende de nombo ma kumooweroyimo nguno oorongooyerowa.

8 Ngu godange oni, ataga oorootenggoku nga ngu, ene ngundiro nangge tero, enengo gabo biyomi gura gura kenoro, ngunonggo ene goweyeboro muri biyomi oorengo ngu tetenggo. Ene noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, nguro manggowo toongooro, ene windawinda biyomi tero, ene sambono Engel oni nguya mande kootuyisina etenggo. 9 Ene kurimi, Anutro Engel oniro tabango koretero, oowooyi Mayikel, ngundo Setanya yomooyinoro, kootuyisina mande biyomi ma eyingo. Kini, ene Mosesro bingo onendo yowa ero, Setanya mande gumi gumi ero rongge nangge tero, nguno ene Setanya mande kootuyisina ma eyingo. Kini, ene ngandiro eyingo. Oo Bidodo Simburi Simbunani, Anut enengombo nangge ngu geyoro ero, mamananggerowa! Eyingo. 10 Ene nga godange oni ngando ngu, ene oo bidodoboro muri ma ingoro, nguro mande biyomi etenggo. Ene mande muri ingootenggoku ngu, ene nusako ingonduduye kini, nguro muriye ngundiro tetenggo. Ngundiro muringga ngundo hamoo oorengo yomburiyeroote. 11 Yo, ngu etuyeroyingo oni godange ngu, ene komo ingonda teyi! Ndadiro nguro, ene kuri, Keyinro newende bogudodo teyingo muriningga, ngundiro endeyootenggo. Yo, ene uriro nangge ingondudu tetenggoku, nguro enengo goweye ngu yoro, Belamro muri keyoweroyimboro inowonggo. Ene Anutro mande ngu yokoro, Korando, oni gidarega nguya windawinda tewonggoku, ngundiro teyingo. Ngu muringgano nguno, Kora, enengo ko oni nguya hamoo oorengo oonootewonggo.

12 Naru bidodomo, ye yowuruwooro Anutro ko dobookuriyeboro nguya nowoondoyi tero, oowari simbo katenggo. Ene ngu godange oni ngu yengo yowuruye ngu yomburiyoro biyomi tetenggo. Yo, ene sono oowari rogono kini ngu netenggoku, nguno ene enengo oowari ngu sobowooweroyi, nguro ma sosoretenggo. Kini, ene enengomboro nangge ingoro, oni songo ooro wenonootenggoku, ngu hoorooweyerowero ma ingootenggo. Godange oni ene goboore sambono sono kini doogobo yoro, songo songo kingo sateku, ngundiro. Ene de tanggori narunimo, ma enggeteku nguro. Ene de kumooni, onindo damonidodo gumootenggoku ngundiro. 13 Yo, godange oni ngundo oyimo yoweroyi mande muri ngu tetenggo. Nguno ngu, godange oni, nguro muriye biyomi sono tuwi urungga omburo, koodoyi nogoru digi bungomo yeteku ngundiro. Ene sambono tootumbo enengo musiye oorengo yokoro, songo songo satenggoku ngundiro. Ngu oni, nguro ooreri, iriyo oorengo, Anutdo songo yeyunootoni, sugi sugi oruwanggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Ene Nguro Uriyi Biyomi Oorengo Yowanggo

14-15 Inok ngu, Adamro soweni oororo, kandegura gidemboro
erayaga, nguno ene tunooteyingo. Anutro mandeno, Inok Anutro
ingonduduni ero, ngu godange onino nguro, ero eyingo. No kenootoowe,
Anut Oo Bidodo Simburi, nga enengo Engel oni urungga oorengo,
ngu ma kandangeweroyi, ngu eneya gobooro ombutoyi yeyooteno.
Ene oni bidodoboro biyomiye tewonggoku, ngu wendangero
wirikoyeroweroyimboro ombute. Yo, oni Anutro mande ingoro, ngu
ma keyootenggoku ngu, enengo muriye biyomi tero oruwonggoku, ngu
bidodo kenoro ingowanggo. Yo, weti mbumbuwadodo oni ene hamoo
oorengo Anut kootu inootoyi, ngundiro nguro, Anutdo, enengo mande
muriye biyomi oorengo eneya tewonggoku, nguro gumi ogingo urungga
yunowero ombuwa. Ero eyingo. 16 Ngu oni ngu, ene Anutya kootuyisina
mande ero, ko oo bidodo eneno tunootewoku, nguro nowoondoye
biyomi ingootenggo. Ngundiro nguya, enengo nowoondoye uru teweroyi
muringga ngu tero, keyoro endeyootenggo. Ene meno manggaru tero,
enengo bingamiye ero okooro, ngunonggo ene oni gidarega nguya,
oowooye bingamiye okooro ganaganayeroro, nguro oo kingo sobiyoro
yoweroyimboro.

Ye Komo Nowoondoyemo Hamoo Teyingo, Ngu Gome Dowooyi

17 Ene ye noro Kristen dobookurine, ye Oo Bidodo Simburi Simbunani,
Yisas Krayis, nguro Aposel oniro mandeye kuri ewonggoku, ngu
ingondudu teya ingoyi. 18-19 Ene yeno ngandiro eyingo. Kootuyisina naru
wengamo, oni gidarega Anutro mande murini nguya, yomooyinoro, Anut
kootu inoro, nowoondoye uru teyingo muri biyomi ngu tero oruwanggo.
Ene ngundiro tero, Anutro Kristen oni simoo bare, ngu kewooroyemo uro
ganaganayeroro, yoyeni, ene usowooro songo songo tetenggo. Yo, ngu oni
biyomi nguno Anutro Yuka Kundingiyi eneno kini. Nguro ene mera ngaro
muri, nguro nangge ingondudu tetenggo, eyingo.

20 Ene ye noro Kristen dobookurine, ye bidodo komo suwooyi sano
yengo nowoondoyemo hamoo teyingo kundingiyingga, ngu yengomo
yengomo yanggango teyinoya oriyi. Ye komo suwooyi sano, Yuka
Kundingiyi, nguro yanggangoni, ngunonggo Anutno yemboongeyi.
21 Anutdo yengo gome ingootoni, nguro yengo endeyoyingo muringga ngu
tunoo etuyeroro, ye enengo ingondudu nangge keyoyi. Ye ngundiro tetoyi
ngu, asa, Anutdo ye kumana urungga yunowa. Ye komo ngu narungga,
ngu sobowooya, noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas Krayis,
nguro nowoondoyini ngu ye keta sugi sugi oruweroyi ngu yunowa. 22 Ye
komo oni gidarega enengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu bodaga
yokowonggoku, nguro nowoondoyi teyunoya hoorooweyeroyi. 23 Kristen

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oni gidarega, ngundo biyomi tetoyiga ngu, asa, ye komo sodedomangge, ene hooroowetoyiga, Anutro oore metemi nguno ko oorowuyi. Yo, ye oni ngundiro nowoondoyi teyunoro, hoorooweyeroro ngu, asa, ye komo nguro ingonda teyi! Kinitetoyi ngu, asa, ye nguya mete weti mbumbuwa tewonggokuro nguro ye sorewanggo. Ene ingondudu kurimi nguro muriye, ngu towi soroyi sugabododo oorengo ngundiro. Ye komo muri ngundiro nguro, sosoreya songo saya oriyi.

Anutno Esosooteweroyi

24 Anutdo ene mete ye soboyeroro kawararayerootoni, nguro ye mera
ma wongosogurumooro yurewa. Enengo duridarinimo ombuteku, naruno
nguno, Krayisdo ye yoyoro, ngandiro ewa, yeno biyomi gura kini. Ene
ngundiro etoni, ye nguro oni oni urungga oorengo tewanggo. 25 Ngu Anut
gurananggega, ngundo nangge, noore ko yoyoyingo, ngu Yisas Krayis
nguro koningga, nguno noorengo, Oo Bidodo Simburi Simbunani, noore
nguro bingami ero okoowato. Ene nangge noorengo sobosobo koreteyingo
urungga ooroote. Ene yanggangonidodo duridarinidodo oorengo. Ene
oo bidodoboro sobosobo tabango ooroote. Ene kurimimonggo naru
bidodomo, kootuyisina nguya oruwa. Ngu hamoo oorengo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Oo Tunooteweroyi Mande Rewelesen

Oo Tunooteweroyi Mande Ngu Anutdo Yon Etungootoni Nakangoyingo

Rewelesenro Mande Tabango

Ngu naruno nguno, Yisas ene kumooro sambo endemo ooretoni, nguno ngu, dagoma onibi kandegura gidemboro guranangge, ko dagoma kandegura nguya, (65) yokoyingo. Ngundiro dagoma yokoro, nguno ngu, Yondo nga so uyingga nga nakangoyingo. Ngu naruno nguno, Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingo, Simoo bare ngundo kowuri urungga koorowooyingo. Ngundiro tero, nguno oowooye biyomi oorengo ero yutoro yomburiyeroyingo. Ngundiro tetoyi nguro, Yondo so uyi nga nakangoro eyingo. Ene komo Yisasno koreteya ingondudu teya, nguno yanggango dikaweroyi, nguro muringga ngu, nga so uyingga nga nakangoyingo. Ngu Yisasro konimo, nguno ngu, Anut ene nguno yanggango oorengo yero, enengo mundi oni Setanro keyimo oni, ngu dagayingo. Nguno oo gome gome urungga teyingo. Oni simoo bare onendo Anutro mande murini ngu gome oorengo keyootenggoku, nguro nakangoyingo. Yondo ene kuri mande muri ngundiro ngu, nga so uyino ngano nakangoyingo.

---

1 [1]Nga so uyingga nga, Yisas Krayisdo oo bidodo kuri etuyeroyingo. Ngu oo bidodo naru bodaga nangge tunooteweroyi ngu, Anutdo Krayis etungootoni, ngundo enengo ko oni etuyeroyingo. Asa, Anutdo enengo sambono oni soweyootoni, ngundo nono omburo, no, Yon, enengo ko oni oo ngu tunoo etuneroyingo. [2]Nondo Anutro mande, ko, Yisas Krayisro mande ngu bidodo ingoro kenowonoku oo ngu bidodomo, nga so uyinggano ngano nakangowono. Mande nga hamoo oorengo, ero eyingo.

[3]Nga mandega nga, nondo nakangowonoku ngu, Anutdo oo kootuyisina tetoni tunooteweroyiga, nguro mandeni nga ngu, oni

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

kandangero, ingoro, keyootenggoku ngu, Anutdo ye gome soboyerowa. Ndawugaro nguro, ene ingootenggo. Ngu narungga ngu namoko tetoni, nguro Anutdo oo bidodo tewero ingowoku, ngu bidodo temukowa, ingoyingo.

Krayisdo Mande Soweyootoni, Kristen Oni Yowuru Kandegura Gidemboro Eraya (7) Nguno Oorowuyingo

4 No Yondo, nga so uyingga nakangoro, ye Kristen yowuru kandegura gidemboro eraya, Esiya merako nguno oorootenggoku, nguro nakangoyunooteno. No Anut kuri keta oruwoku, ataga nguya keta oorooteku, ko, kootuyisina ko ombuweroyiga, nguno yemboongetoowe, enendo mete sumangeni nowoondoye imakeyingo muri ngu yunowa. Yuka Kundingiyi nguro koye ngu kandegura gidemboro eraya tero, Anut tanggeyimo dikaro, oorooteku, ngundo nguya sumange nowoondoye imakeyingo muri, ngu mete yunowa. 5 Yisas Krayis oningga ngu, ene Anutro mande nenengo wesiyoro eteku, enendo nguya sumange nowoondoye imakeweroyi, ngu yunowa. Yisas koretero merenonggo ko keta ootoogero, mera oni sobosobo koreteyingo urungga, nguro sobosobo tabango ooroote. Ene newende noore yunoro, enengo sidu darowobo noorengo weti mbumbuwa andangeyunoyingo. 6 Nguro ngu, noore enengo nowoondonanimo hamoo teyingongga, nguno uro, Eweyi Anutro wooro yeyingo oni tero oruwato. Yisas Krayis ngu sugi sugi noorengo sobosobo oruwa. Nguro ngu, noore komo suwooyi sano enengo oowooyi duridarini yanggangoni oorooteku, nguro bingami ero okoowato! Ngu hamoo oorengo!

7 Gome ingoyi! Yisas goboore kewoorokuri ombuwa! Ngundiro ombutoni ngu, oni bidodo enengo doongeyembo kenowanggo. Ngundiro tero, oni kuri ene sanggawero ureyingoku nguya kenowanggo. Oni simoo bare merako ngano oorootenggoku, ngundo ngu, Yisasdo ko teyingo ngu ingoro, nguro nowoondoyi urungga tewanggo. Oo ngu hamoo oorengo ngundiro tunootewa!

8 Oo Bidodo Simburi, Anut, ngundo ngandiro eyingo. Nondo nangge no kuri amana damonimonggo ko wengamo nguya nondo nangge oorooteno, ero eyingo. Ngu hamoo Oo Bidodo Simburi ngu kuri oruwoku, ko, ataga nguya oorooteku, kootuyisina ko ombuwa. Ene Anut yanggangoni urunggadodo.

Yondo Gabono Krayis Kenoyingo

9 No Yon, no yengo Kristen dobooye, noorengododo Krayisro nowoondonanimo hamoo teyingo nguro ngu noore gobooro, kowuri koorowooro, towootowooro yanggangoni nguya gobooro ootooro, noore Anut mande muriningga ngundo enengo simoo bare soboyerooteku,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

nguno uro, ootooro oruwato. Nondo Anutro mande oni simoo bareno
yootunoro wesiyoro ero, ko, Yisasdo oo hamoomu etunerootoni
nguya, eneno etuyerootoowe ngu, asa, nguro oni no noyoro, Patmos
meradonimo, ngano ya biyomimo ngundiro noyokootoyi oorooteno.
10 Sande naruno, Yuka Kundingiyimboro yanggangoni, ngundo nono
tunootetoni, kootunesinanggo manggowo gura yanggango etoni, no
ingootoowe, unggu ngguyi ngundiro ingowono. 11 Ngu manggowooga,
ngundo ngandiro eyingo. Ge oo bidodo kenooteku ngu, ge komo so
uyimo nakangoya, soweyootooga, Kristen yowuru kandegura gidemboro
erayaga Epesas, Samerna, Pegamum, Tayatara, Piladelpiya, Sardis,
Leyodisiyano soweyootooga oorowuni. Ero eyingo.

12-13 Asa, no ngundiro ingoro, yowoorengoro, ngu oningga mande
nono ewoku ngu kenootoowe, soru Lam gol kandegura gidemboro eraya
oodoni, Lam ngu kewooroko oni gura oruwo. Ngu oningga ngu, Anutro
Nangoni Oni Kirarongo kenowono. Ene towi pirungga kutuwootoni,
keyimo utoni, Let gol gosingowoore kowooro gosiyoyingo. 14 Enengo
tabango uyi sarayi ngu goboorembare ngundiro. Doongeyi ngu de
soru dedeku ngundiro. 15 Keyi ngu soru oorengo degido ngundiro.
Enengo manggowo ngguyi ingootoowe, sono turi ngguyi ngundiro.
16 Ene kandeyi koondosina ngu tootu kandegura gidemboro eraya
dowooro, ko manggowoomo duge kuningo gide gide oruwo. Enengo
omukumundoongo ngu sa kewooro yanggango oorengo yeteku ngundiro.

17-18 No ngu oo ngu kenoro soriyokoro, keyi damonimo ukero, uro,
oni kumooyingo ngundiro teyingo. Ngundiro tetoowe, ene kandeyi
koondosinanggo nodowooro eyingo. Ge ma sosorewero. Nondo nangge,
no kuri amana damonimonggo ko wengamo nguya, nondo nangge
oorooteno. Kurimi no kumoowonomu, ko ataga keta ootooro, yade oororo,
kootuyisina nguya sugi sugi oruwano. Noso nangge oni kumooweroyi rogo
teweroyi nguro sobosobo, ko, nondo yanggangododo oni soweyerootoowe,
Setanro ende biyomimo uweroyi nguro nguya sobosobo. 19 Nguro ngu, ge
komo oo ataga tunooteweroyi, ko kootuyisina tunootewaku, ngu bidodo
kenowoku, ngu nakango. 20 Ge kandene koondosina tootu kandegura
gidemboro eraya kenoro, ko, gol soru lam kandegura gidemboro eraya
kenowoku, ngu mande adingayi, nguro damoni ngu ngandiro: Tootu
kandegura gidemboro eraya ngu sambono oni Kristen yowuru kandegura
gidemboro eraya nguro sobosobo; soru lam kandegura gidemboro eraya
ngu, Kristen yowuru kandegura gidemboro eraya ngu. Ngundiro eyingo.

Epesas Kristen Oni Watangga Oorootenggoku, Nguro Mande Soweyoyingo

2 1 Krayisdo eyingo. Yon, gedo nga mandega nga nakangoya
soweyootooga, sambono oni Engel Epesas yowuru sobowooro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oorooteku, nguno oorowuni. Nga mandega nga ngandiro. Nga mandega nga Yisas kandeyi koondosina tootu kandegura gidemboro eraya dowooro, ene gol lam soru kandegura gidemboro eraya ngu kewooroko oodoni, ngunonggo no nga mandega nga yeno soweyooteno.

2 No kuri ingooteno. Ngu ye Epesas oni simoo bare nowoondoyemo hamoo teyingo yengo muri, ko, kowuri tetenggoku nguya kuri ingowono. Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo nguno yanggango dikaro, ngunonggo oni muri biyomi tetenggoku, ngu yoyokootenggo. Ngundiro oni, ngundo ye ganayeroro etenggo. Noore Anutro Aposel oni kirarongo nangge etenggo. Ene yengombo muriye kenoro wirikoro ingootenggoku, ngu nguya Anutro Aposel oni kini. Ene godange oni nangge. 3 Yo, no ingootenoku ngu, ye no oowoonemboro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggango tero, ngunonggo kowuri urungga koorowooro, ye ma kiyayi yetenggo. 4 Ene ngundiro nguro, no ye yeyondandangero, nguro oo gura no kowuri ingooteno. Ye amana nowoondoyemo hamoo teyingo nguno ngu, nowoondoye bidodo nguno yewonggo. Ene ataga ngu muri metemingga ngu yokowonggo. 5 Ye kuri muri gomemu teyingo, nguro ingondudu teyi. Ye ngu muringga ngu bidodo yokoro, ye kuri songo oriroko saro oorootenggo. Ngundiro nguro, ye komo nga weti mbumbuwa tetenggoku nga yokoya, nowoondoye yowoorengootoningga, muri gome kuri tewonggoku, ngu ko teyi. Ngundiro ma tetoyi ngu, asa, no yeno noro soru lam (Yuka Kundingiyi) oorooteku ngu andangero yootoowe, ye oreriko oruwanggo. 6 Ene muri metemi tero oorooteku, ngu ngandiro. Ye ngu noya Nikoletiyan oni watangga, nguro muriye biyomi oorengo nguya ronggeyootenggo.

7 Arisa, oni sodeyidodo ngu, ene komo mande nga ingoni! Yuka Kundingiyimbo Kristen oni yowuru, ngu ero etuyeroro eyingo. Ene oni enengo newendemo hamoo teyingo, nguno yanggango dikaro oode ngu, asa, ene mete sambo endemo kongga nguno oorero, de tanggori gome Anut doongeyimo keta sugi sugi oruweroyi oorooteku, ngu newanggo. Ero eyingo.

Samerna Kristen Oni Watangga Oorootenggoku, Nguro Mande Soweyoyingo

8 Nga mandega nga nakangoya soweyootooga, sambono oni Engel Samerna yowuru sobowooro oorooteku, nguno oorowuni. Nga mandega nga ngu, Yisasnonggo ombute. Ngundo nangge, kuri amana damonimonggo ko wengamo nguya, ngundo nangge ooroote. Ene kuri kumoowooromu, ko ataga ene keta oorooteku, ngundo nga mandega nga yeno soweyoote.

9 No yeno kowuri ogingo oo tunootetoni ingootenggoku, ngu no ingooteno. Nguro ngu, no ingootenoku ngu, ye merako ngano keta

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

oruweroyi oo sitowi urungga kini, bodaga nangge yootenggo. Ene Anutdo ye hoorooweyeroro, kumana urungga yunoote. Ene ngu oni watangga ngundo noore Yuda oni Anutromu ero etenggo. Ngundiromu, ene ye yomooyinoro mande biyomi etenggoku, nguro ene noromu kini, ene Setanro keyimo oni nangge. 10 Naru bodagano, nowoondoyemo hamoo teyingo nguro towooyeroro, ogingo yowanggo. Ene ye nguro ma sosorewero. Ye kewooroyemo oni gidarega Setando towooyeroro, enengo ya biyomimo yoyetoni, naru kande eraya oruwanggo. Ene ye komo ngu nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango dowooro, yade oororo kumoowanggo. Ye ngundiro tetoyi ngu, nondo keta sugi sugi oruweroyi ngu kingo oorengo duwoo yunowano.

11 Asa, oni sodeyidodo mande nga gome ingoweroyi ngu, ene komo mande gome Yuka Kundingiyimbo Kristen oni yowuruno eteku, ngu gome ingoyi! Oni ene newendemo hamoo ngu yanggango dowooro, oorooteku ngu, ngundo Setanro ende biyomimo nguno ma oorowuwa. Hamoo oorengo kini! Ero eyingo.

Pegamum Kristen Oni Watangga Oorootenggoku, Nguro Mande Soweyoyingo

12 Nga mandega nga nakangoya, soweyootooga, sambono oni Engel Pegamum yowuru sobowooro oorooteku, nguno oorowuni. Nga mandega nga, Yisas ene duge piru guranangge ngu kuningo gide gide, ngunonggo soweyootoni ombute.

13 No kuri ingootenoku ngu, yengo ende ngu Setanno yambo mande urungga tero oorootenggoku, nguro musiyo. Ene ye noro oowoone gome dowooro, nguro nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro no oowoone ma oongootenggo. Ene kurimi oni oowooyi Andipas, ngu yengo endemo nguno oodoni ngu, enengo newendemo hamoo teyingo nguro ureyi kumooyingo. Ndadiro nguro? Yengo ende ngu Setanro musiyo. Nga naruno nguya, ye ngu noro nowoondoyemo hamoo teyingo, ngu yanggango ootooro, nguro no oowoone ma oongootenggo. 14 Ngundiro nguro, nondo oo gidarega yendo tetoyi, kenowonoku, no nguro kowuri ingooteno. No mande oo nguro yeno ewero. Oni gidarega Pegamum oorootenggoku ngu, ene mbooro godange oowooyi Belam, nguro murini yanggango dowooro, ngunonggo ene oni oowooyi Belak etungoyingo. Ngundo ngu, Iserel oni simoo bare ganaganayeroro yoyootoyi, weti mbumbuwa tero, mbooro biyomi nguno wooro yeweroyi oowari ngu nero, ene sebobarese muri biyomi nguya tetenggo. 15 Ngundiro nguro, oni gidarega ye kewooroyemo oorootenggoku, ngundo Nikoletiyan garo muriye biyomi etuyeroyingongga, ngu nangge keyootenggo.
16 Nguro ngu, ye komo nowoondoyemo hamoo teya, yowoorengoya, ngu muri biyomingga ngu yokoyi. Ngundiro ma tewanggoku ngu, asa,

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

no sodedomangge yeno tunootero, omburo, duge piru guranangge ngu kuningo gide gide manggonemo oorooteku, ngando ngu, oni nguya ebe urewato.

17 Arisa, oni sodeyidodo ngu, ene komo mande nga Yuka Kundingiyimbo Kristen yowuruno eteku nga, gome ingoni. Oni ene newendemo hamoo teyingo ngu yanggango dowooro, dikaro oode ngu, asa, nondo ngu oningga ngu sambono oowari, ene kuri ma kenoyingomu, ngu inootoowe newa. Ene nguya digi sarayi bodaga inowanoku, nguno oowooyi keta nakangoyingo oorooteku, oni digi yowokungga, ngundo nangge kenoro, oowooyi keta ngu ingowa. Ero eyingo.

Tayatara Kristen Oni Watangga Oorootenggoku Nguro Mande Soweyoyingo

18 Nga mandega nga nakangoya soweyootooga, sambono oni Engel Tayatara yowuru sobowooro oorooteku, nguno oorowuni. Anutro Nangoni ngundo nga mandega nga yeno soweyoote. Enengo doongeyi ngu de soru ngundiro. Enengo keyi ngu Ayen koorongguyi wadori ngundiro gome oorengo.

19 No yengo muriye tetenggoku, ngu bidodo kuri ingomukooteno. Yengo nowoondoyemo hamoo teyingo, ko, oni songomboro nowoondoyi teyingo muringga ngu, no kuri ingoyingo. Ye ko tero, noro oowoonemonggo oni hoorooweyerootenggoku, nguro onindo kowuri ye yunootoyi, ye nguno yanggango dikaro, kowuri koorowootenggo. Ngundiro muri gome ngu koretero tewonggoku ngu, ataga ngu dagaro urungga oorengo tetoyi tunootete. 20 Ene no ye yosanggawero mande gura ewano. Ye bare oowooyi Yesebel, ngu yokootoyi, yeya ooroote. Ngu barega, ngundo ngandiro ete. No Anutro ingondudu eyingo bare. Ngundiro ewoku ngu, ene godange mande nangge eyingo. Ngu barega ngundo noro ko oni muri biyomi oorengo etuyerootoni, ene sebobarese muringga ngu keyoro, tero, ngunonggo ene mbooro biyomi nguro wooro yeweroyi oowari nusako ngu netenggo. Nero, nguro ene weti mbumbuwa tetenggo. 21 Nondo ene newende yowoorengoweroyimboro naru inootoowe oode, ene enengo sebobarese murini biyomingga ngu ma yokoro, ene newende yowoorengoyingo. 22 Ngundiro nguro, ene muri biyomi ma yokootoni ngu, asa, nondo sayi ogingododo urungga ngu barega ngu inoro, ko, oni eneya endeyootenggoku ngu, ene nowoondoye ma yowoorengowanggoku ngu, nondo ene nguya sayi ogingododo urungga, ene yunootoowe yowanggo. 23 Nguro ngu, nondo enengo simoongo nguya urewe kumoowanggo. Asa, ngundiro tetoowe ngu, Kristen oni simoo bare bidodo nguno kenoro ingowanggo. Ingootoyi, oniro ingonduduye nowoondoye newendemo ngu bidodo wirikoro ingooteno. Ingootoowe, oo biyomi bidodo ye tewanggoku, ngu songo songo ngundiro gumi teyunowano.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

24-25 Ene ataga Kristen oni simoo bare gidarega Tayatarano
oorootenggoku, ye ngu barega nguro mande murini biyomi nguno ma
uro, ko Setanro murini biyomi kombiteyingo ngu bidodoboro ingondudu
ma tero tetenggo, eyingo. Ye ngu oni nguro, yeno ngandiro eteno. Ye
komo Yisasro nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu komo yanggango
dowooro, yade yade oororo, no ko tunooteyingo naruno, ngu nangge
dowooro, oodoyi ngu, asa, no kowuri gura ye ma yunowano. 26 Oni
enengo nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggango dowooro, dikaro
ootooro, ngunonggo noro ko rogo oo tero yunowonomu, ngu tero, keyoro
oodoyi ngu, asa, naru wenga oorengomo ngu, no ngu oni ngu noro
yanggangone urungga yunowano. Yunootoowe ngu, oni simoo bare mera
bidodoboro tabango oniye tunootero, ngundo soboyerowanggo. 27 Anutro
mandeno eneno ngandiro eyingo.

> Ngu oni ngundo oni simoo bare yanggango soboyerootoyi, onindo
> oni gura usudogo Ayen dowooro, ngundo yutoyi, ngundiro
> yanggango soboyerowanggo.
> Ngundiro soboyeroro, oni bidodo wirikoyerowaku ngu, mera kumbe
> usosowootoyi sosorango yeteku ngundiro. Ero eyingo. *(Sam 2:9)*

Awane sambo endemo oorooteku, ngundo ko no (Yisas) nunoyingo.
Ngundiro nangge, ngu oni nguya no hoorooweneroro, ko ngundiro
nangge tewanggo. 28 Ngu oni ngu nondo suwoononggoboro tootu
tamarita yunowano. Ngu damoni ngandiro: Ene Yisasya sugi sugi
oruwanggo.

29 Asa, oni ene sodeyidodo mande ingoweroyi tetoningga ngu, ene
komo nga mandega nga Yuka Kundingimbo Kristen oni simoo bareya
eteku nga ngu, ene komo gome ingoni! Ero eyingo.

Sardis Kristen Oni Watangga Oorootenggoku Nguro Mande Soweyoyingo

3 1 Nga mandega nga nakangoya soweyootooga, sambono oni Engel
Sardis Kristen yowuru ngu sobowooro oorooteku, nguno oorowuni.
Oningga (Yisas), ene Anutro Yuka Kundingiyi kandegura gidemboro
eraya dowooteku ngu, ko ene tootu kandegura gidemboro eraya dowooro
oorooteku, ngundo yeno mande ngandiro soweyoote, ero eyingo. No
kuri ingooteno. Ye no oowoonemo ko tetenggoku, nguno kuri ingowono.
Oni oowooyingga ngu ingondudu tetenggoku, ngu yendo noro ko gome
oorengo tetenggo, ero ingootenggo. Ene ngu hamoo oorengo kini. Ye
kuri hamoo mande ngu yokoyingo. 2 Ye ootoogeya ingoyi! Yengo Kristen
muriye ngu kinitewero teteku, nguro ye komo yanggango teyunoyi.
Yengo muriye bidodo tetenggoku, ngu nondo kenootoowe, noro Anut
doongeyimo nenengo kini. 3 Ye kuri Anutro Mande Keta Mesarango ngu
ye kuri ingoro yowonggo. Asa, ye mandeni ngu komo ingonduduyemo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

ko ingondudu teya, gome sobowooya, nowoondoye yowoorengoya,
Anutro mande ngu keyoyi. Ye wetoro oode ma ootoogetoyi ngu, asa,
no yeno yakaka oni ngundiro windogayi tunootewano. Noro narune
wirikoyeroweroyiga ngu, ye ma ingootenggo. Ye nowoondoye ngu
towikumba sugabododo ngundiro. 4Nguro ngu, Sardis Kristen oni
gidarega ye kewooroyemo oorootenggoku, ene ngundiro nguya kini.
Ngu oni ngu, enengo nowoondoye hamoo teyingo ngu sarayi oorengo.
Nowoondoye ngu towi nengguro sarayi oorengo, ngu ngundiro. Ngu oni
ngu, noya endeyoro oruwato. 5Oni ene nowoondoyemo hamoo teyingo,
ngu yanggango oorengo dowooro, dikaro oorootenggoku ngu, asa,
nondo kumba sarayi ngu, ene yunoro, ko, nondo enengo oowooye sambo
endemo so uyimo simoo bare keta oruweroyi oowooye nakangootenoku,
nguno oruwa. No enengo oowooye ma toongoowano. Kini, nondo enengo
oowooye noro Awanemo, ko, enengo sambono Engel oni nguya, ngu
tunoo yootunoro ewano.

6Asa, oni sodeyedodo mande ingoweroyi gome ngu, ye komo Anutro
Yukanimbo Kristen simoo bare yowuru musiyo bidodomo mande eteku
nga, gome ingoyi! Ero eyingo.

Piladelpiya Kristen Oni Watangga Oorootenggoku Nguro Mande Soweyoyingo

7Nga mandega nga nakangoya soweyootoowega, sambono oni Engel
Piladelpiya Kristen yowuru ngu sobowooro oorooteku, nguno oorowuni.
Ngu ngandiro: Nondo kundingiyi oorengo (Yisas), ko, no oo teweroyi
etenoku ngu, ngu no hamoo temukooteno. Nondo Yerusalem ende
ketangga sambono oorooteku, nguro sobosobo koreteyingo oodoowe,
kuri Dewitdo oruwoku ngundiro. Nondo yamuko goosootoowe ngu,
oni gurado mete ko ma goodoowa. Ngundiro nangge, no yamuko
goodootoowe ngu, oni gurado mete yamuko ngu goosooweroyi nguya
kini. Yisasdo nga mandega nga ero nakangowo.

8Yendo no oowoonemo ko bidodo tetenggoku ngu, no kuri ingowono.
Nguro no yengo hoorooweyerootoowe, ngunonggo oni gidarega nguya
yedodo nowoondoyemo hamoo tewanggoku, nguno ombuwanggo. Oni
gurado ngu mete yengo ko ngu ma gosiyerowa. Yengo watangga nguno,
ye oni simoo bare oowooyingga kini, ene ye oni kewooroyemo, no
oowoone yootunoro, ewero ngu, ene ma sosoreyingo. 9Nguro ngu, ye
ingootenggoku ngu, Yuda oni watangga ngu Setanro mandeni keyoro,
ngunonggo ngandiro etenggo. Noore Yuda oni nguro soweni. Ngundiro
etenggoku, ene Anutdo ene ko yoyoweroyi oningga rogo teyingo, nguno
nowoondoyemo hamoo ma teyingomu, nguro hamoo oorengo, ene Yuda
oni kini. Ene godange oni nangge. Nguro ngu, ye ingoyi! No ngu oni
ngu yoyewe, ene omburo, yengo oowooye bingami ngu okoowanggo.

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

No yengo gome ingooteno, ero eyingo. 10 Ye ngu noro mandene gome
dowooro, keyoro, ngunonggo yanggango dikaro, kowuri bidodo yeno
ombutoni koorowoowonggo. Ngundiro nguro, naru wengamo Setanro
towoo towoo oni simoo bare merako ngano oorootenggoku, ngu
towootowoongga ngu yeno ma tunootewa. 11 Nguro ye gome ingoyi! No
yeno sodedomangge tunootewano. Nguro yengo nowoondoyemo hamoo
teyingongga oorooteku, ngu gome yanggango dowootoyi, nguro oni
gurado ngu ooga ngu ma yomburiyowa. Ye ngundiro tetoyi ngu, asa,
yengo suwooyi sano keta oruweroyiga, ngu kingo oo duwoo yoweroyi
ngundiro yowanggo. 12 Asa, oni ene newendemo hamoo teyingo nguro
yanggango dowooro, dikaro oodoni ngu, nondo ene yanggango yewe,
noro Anutga, nguro yowuru ya Tembel nguro nonggini ngundiro
yewe dikawa. Nguno ngu, ene suwooyi sano oruwa. Ngu oningga
ngu, ene Anutromu, ko ene Yerusalem ende ketangga sambononggo
ombuyingomu, nguno sugi sugi oruwa. Noro oowoone keta nguya ngu
oningga inowano.

13 Asa, oni sodeyedodo mande ingoweroyi gome ngu, ye komo Anutro
Yukanimbo Kristen simoo bare watangga ngu bidodomo mande eteku
nga, gome ingoyi! Ero eyingo.

Leyodisiya Kristen Oni Watangga Oorootenggoku, Nguro Mande Soweyoyingo

14 Nga mandega nga nakangoya soweyootooga, sambono oni Engel
Leyodisiya Kristen watangga ngu sobowooro oorooteku, nguno oorowuni.
No (Yisas) hamoo mande ngaro Simburi. Nondo ngu Anutro mande ngu
nenengo suwooyi sano yootunoro eteno. No ngu, oo bidodo Anutdo
yeyingo nguro Simburi. Nguro ngu, nondo nga mandega nga yeno
soweyoro eteno.

15-16 No yengo muriye tetenggoku, ngu kuri ingootenoku ngu, ye
nowoondoye gingo kini (nowoondoye hamoo ma teyingo oni ngundiro);
ko, yengo nowoondoye kookingo oorengo nguya kini (oni nowoondoyemo
hamoo teyingo oorengo ngundiro). Yo, ye yanggango no ma keneroro,
noro ko nguya yanggango ma dowooro tetenggo. Kini, ye ngu wata
eragano ngu kewoorokono oorootenggo. Ngundiro nguro, nowoondone
kowuri urungga ingoro, nguro no mindeweroyi teteno. 17 Ye ngandiro
ingondudu tero, etenggo. Noorengo wimbunanimo nangge, noore digi
beye, sitowi urungga yoro, Anut doongeyimo no oni nenengo oorooteto,
ero ingootenggo. Nguro noore oo guraro ma wenonoro, ero ingootenggo.
Ngundiro ingoro, nguro ye yengombo oowooye bingamiye okootenggo.
Ene ye ma ingootenggo. No doongenemo ngu, ye angoyi oni oorengo
tero, doongeye kiringo yero, mbirimbiri oorootenggoku ngundiro. 18 Asa,
ataga no yeno yootunoro ewero. Ye noro nowoondoyemo hamoo teyingo

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

yanggango yetoyi ngu, hamoo gol ngundiro. Ye ngundiro tetoyi ngu, noro Yukane ngundo ye gome soboyerowa. Ye sitowiyedodo tewero ngu, asa, ye komo noro gol hamoongga kuri karo yomosiyoyingongga ngu uriyoyi. Asa, ye mete kumba sarayi (nowoondoye sarayi) ngu uriyoro, kutuwooro yemuro ngu, ye mbirimbiri ootooro, ma oyimo yowanggo. Ye mete doongeyemboro Marasin uriyoro doongeyemo yetoyi, mete tetoni, gome doongetewanggo.

19 Oni gidarega no nowoondone ene yunoro ngu, asa, nondo enengo muriye biyomingga, nguro mamanayeroro, yoyoro yoonenengoyerowano. Nguro ngu, ye komo yengo muriye biyomi ngu bidodo wirikoya, ingoya ngu, nowoondoye yowoorengoyi. 20 Ye gome ingoyi! No yengo nowoondoyeboro yamukoyi ngu dabemimo ootooro, ngunonggo no yengo nowoondoyemo ombuwero, nguro no yokakasangoro oorooteno. Oni gurado ngu noro manggone ingoro, no negonerootoni ngu, asa, no yani newendemo (nowoondoye newendemo uweroyi) uro, eneya oowari gobooro nero, ene no eneya gobooro oruwato. 21 Kristen oni ene Setanro towootowooni nguno yanggango dikaro, dagaro ngu, asa, ene mete noro sobosobo yaba bibiteweroyi, ngusina bingaminidodo nguno gobooro bibitewato. Kuri no nguya Setanro towootowoo ngu yanggango tero, dagatoowe, nguro Awanembo yaba bingaminidodo bibiteweroyi musiyosina, no nunootoni bibitetero.

22 Asa, oni sodeyedodo mande ingoweroyi gome ngu, ye komo Anutro Yukanimbo Kristen simoo bare watangga ngu bidodomo mande eteku nga, gome ingoyi! Ero eyingo.

Sambo Endemo Yambo Mande Teweroyi, Nguro Gabogaboyi

4 1 Nga naru ngaro mande kinitetoni ngu, asa, sambo endeboro yamukoyi goosootoni, nguwoore no Yon oo gaboya gaboya kenowono. Ngundiro kenootoowe, ngunonggo manggowo gura kuri ingowonoku manggowoogaku, unggu ngguyi ngundiro etoni ingootoowe, eyingo. Ge ngano ooretooga, nondo oo bidodo kootu tunooteweroyi, ngu etunggeroowe, ero eyingo. 2 Sodedomangge Anutro Yukani nono omburo, yanggango nunootoni, nguno sambo ende nguro sobosobo yaba gomengga kenootoowe, nguno oni gura bibiteyingo. 3 Oni yaba bingamidodo bibitewokungga, ngu no kenootoowe, enengo goweyi ngu digi nakanakangoyingo oo wadori oowooyi Yaspa, ko, digi suku oowooyi Koniliyon ngundiro kenoyingo. Wowo ngundo ngu, digi gome titoyingga oowooyi Emeral ngundiro, ngundo enengo yaba gomengga ngu pawangoro oriyingo. 4 Yaba bingamidodo ngu, onibiga ko namoraya nguya (24) bibiteweroyi, ngundo Anutro yaba duridarinidodo kewooroko urungga oorooteku, ngu pawangoro oodoyi, ko, oni tabango onibiga ko namoraya nguya (24) ngundo ngu sanganimo bibiteyingo. Ngu tabango oniku ngu, ene nengguro sarayi oorengo tero, ko gome tewonggoku, nguro

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

gol tomokuyi ngu tabayemo kutuwooyingo. 5 Yaba bingamidodo ngunonggo
gusiro ngguyi ingoro, ko yowari nguya tero, toongetoni kenoyingo.
Ngundiro tetoni, ngu ingowono. Yaba omukumundoongosina nguno soru
himi kandegura gidemboro eraya oruwonggoku, ngu Anutro Yukani nguro
koni kandegura gidemboro eraya ko teyingo nguro gabogaboyi. 6 Yaba
bingaminidodo bibiteweroyi omukumundoongosina oo gura nguya oruwo.
Ngungga ngu, sono koongeyingo urungga ngu oo komboni (Galas), ngundiro
gome himi oorengo. Oo namoraya keta oorootenggoku, Anutdo sambo
endemo yewoku, ngundo yaba bingaminidodo ngu pawangoyingo. Ngu
Oo Keta oorootenggoku, ngu kootuyesina, nomoyesina nguya doongeye
oowooyingga oorengo oorootenggo. 7 Oo keta namoraya oorootenggoku,
nguro koreteroga ngu Layon ngundiro; erayayiga ngu, Bulmakawu ngundiro;
kabusayiga ngu, oni omukumundooye ngundiro; namorayayiga ngu, punggi
urungga ngundiro bawooro ooroote. 8 Oo Keta Oorootenggoku namorayaga
ngu, ene songomo songomo, wireye kandegura gidemboro guranangge
oorootenggo. Ngu wireye bidodomo ngu, sanganisina newendesina nguya
doongeyedodo nangge oorootenggo. Suwoono, sano, naru bidodo, ene yambo
ngandiro Anutno utororootenggo. Ene ngundiro tero ma kengetenggo.

Ge noorengo Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani. Ge Oo Bidodoboro
Simburi nguro oni bidodo bingamingge ero okootenggoku ngu,
ge yanggangonggedodo oorengo. Ge Kundingiyi, Kundingiyi,
Kundingiyi oorengo! Ge kuri oruwoku, ataga nguya ooroote.
Ngundo nangge, kootuyisina ko ombuwa. Ero eyingo.

9 Anut suwooyi sano keta oorootekungga, ngundo enengo yaba
bingaminidodo nguno bibitetoni, Oo Keta Oorootenggoku namorayaga,
ngundo narudodomo Anut oowooyi bingami duridarinidodo, ngu ero
okooro, eneno esosooteyingo. 10 Ngundiro tetoyi, ngu tabango oni onibiga
ko namoraya nguya (24), ngu enengo yaba bingamidodo nguno bibitero,
ene Anutno yambo mande tero, keyi damonimo boodoo oondoogero,
enengo gol tomoku ngu yoro, Anut suwooyi sano keta oorootekungga,
keyimo yero, nguro bingamini, ero okooro, ngu ngandiro etenggo.

11 Ge noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani Anut urungga oorengo!
Ge Oo Bidodoboro Simburi, nguro noore mete oni bidodo
nowoondonani ngu, komo gengo duridarige oowoongge, ngu ero
okoowato. Ndatero nguro, ge yanggangonggedodo oorengo! Gengo
ingondudunonggo nangge oo bidodo yemukootoyi oorootenggoku,
nguro Simbuye, ero eyingo.

Oo Kootuyisina tunooteweroyi Ngu Bukno Oodoni, Nguro Roogootero Gosiyoyingo

5 1 Anut enengo yaba gomemo bibitero, kandeyi koondosina nguno,
buk wagayingongga oodoni, nondo Yon kenowono. Buk ngu

The New Testament in Rawa of Papua New Guinea; 1992; © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

newendesina sanganisina nguya nakangoyingomu ngu oodoni, ngu sunggi kandegura gidemboro eraya yero, roogo tero gosiyoyingo, nguro onindo buk newendemo mete ma kandangewanggo. 2 Ngundiro oodoni, no sambono Engel oni yanggangonidodoga kenootoowe, ene manggaru tero eyingo. Oni onendo ene mete ngu buk wagayingongga, ngu sunggidodo ngu mete oomboongewa? Ero eyingo. 3 Ngundiro etoni, ene oni gura sambo endemo oorooteku, oni merako ngano oorooteku, ko, oni mera newendemo kumootoyi mereyerootoyi oorooteku, ngundo mete buk wagayingongga, ngu sunggidodo oomboongero, wesiyoro, newendemo mande ngu kenoweroyi oni gura ma ooroote. 4 Ngundiro nguro, oni gurado ngu bukga ngu kenondandangero, wesiyoweroyi nguro simburi nguya ma kenoro, nguro no sendoro biyobiyomi tewono. 5 Ngundiro tetoowe, tabango oni gurado nono eyingo. Ge sendo yokoya, gome ingo! Yuda soweno, ngunonggo oni soboyeroyingo oni (Yisas) tunootewoku, ngu Dewitro osiyi. Ngundo ene Setanya ebe yanggango oorengo utoro, enendo Setan dagawokuro, nguro ene mete ngu buk wagayingo sunggi ngu oomboongero wesiyowa. Ero eyingo.

6 Ngu naruno, no Yisas kenootoowe, dikaro oruwoku, ngu Sipsip nangoni udoyi kumooyingo ngundiro. Ene Oo Keta Oorootenggoku namorayaga, ko, tabango oni ngu kewooroyemo dikayingo. Ngu Sipsip Nangoningga ngu nggamari kandegura gidemboro eraya, ko, doongeyi kandegura gidemboro eraya oruwo. Ngungga ngu, Anutro Yukani nguro ko kandegura gidemboro eraya, nguro koye gura gura ngu gabogaboyi. Anutdo ngu kongga ngu mera bidodomo soweyootoni oorowuyingo. 7 Sipsip Nangoningga, ngundo Anut enengo yaba bingamidodo nguno bibitetoni, ngu kandeyi koondosina buk wagayingongga oorooteku, ngu yoyingo. 8 Enendo yootoni, Oo Keta Oorootenggoku namorayaga ngu, ko, tabango oni onibiga ko namorayaga, ngudodo Sipsip Nangonimo bagootero, yambo mande teyingo. Tabango oni ngu bidodo songo songo Gita gura oowooyi Harup, ngu yoro, ko, koondo gol wadori oorengo wooro kundingiyi ndindingododo, ngu koondomo angero oruwo. Ngu wooro gome kundingiyi ndindingododoga, ngu ngandiro: oni simoo bare Anutno nowoondoyemo hamoo teyingo, nguro yemboongeyingo. 9 Ene yambo ketangga ngandiro ureyingo.

Hamoo oorengo, ge komo nga buk wagayingongga nga, enengo sunggi bidodo ge mete oomboongero yoro wesiyowa. Ndadiro nguro, onindo ge gudoyi kumooro, ngunonggo gengo sidu darogebo oniro weti mbumbuwa ngu uriyeroro ko yoyootoni, nguro Anut doongeyimo oni nenengo tunooteyingo. Yo, ge oni simoo bare merako ngano oorootenggoku, ngu oni sowe bidodo, ko, mande bungeye bidodo, ko, goweye gura gura bidodo, ngu uriyeroyingo. 10 Gedo oni simoo bare geno nowoondoye hamoo

teyingo ngu tetoyi, noorengo Anutga nguno wooro yeyingo oni watangga tunooteyingo. Ngundiro tero, ene merako oni ngaro sobosobo nguya tero oruwanggo. Ero eyingo.

11-12 Arisa, no ko doongetero, sambono Engel oni oowooyingga oorengo ma kandangeweroyi, ngu yeyoyingo. Ngu sambono Engel oni, ko, Oo Keta Oorootenggoku namorayaga, ko, tabango oni ngu bidodo Anutro yabani bingamidodo, ngu pawayeroro meno moguru urungga tero, yambo yanggango ureyingo ngu ingowonoku, ngu ngandiro:

Sipsip Nangoningga nga ngu, kuri onindo utoyi kumooyingo. Ngundiro nguro, ene komo mete yanggango bidodo yoro, ko, oo gome gomemu, ingoyingo gome nguya ko yanggango urungga oorengo yowa. Yo, ene mete oni bidodobo Sipsip Nangoni bingami ero okooro, ko, duridarinimboro nguya yootunoro ero, esosooteyinootenggo. Ero eyingo.

13 Ngu naruno, no oo bidodo Anutdo yewoku ngu sambo endemo, merako ngano, ko, mera newendemo ameno, wendeyino nguya oorootenggoku, nguro nowoondoye bidodo eneno yambo utoro, etoyi, ingowonoku, ngu ngandiro:

Noorendo Anut enengo yaba bingaminimo bibitetoni, ko, Sipsip Nangoni (Yisas) nguya enengo oowooyari bingamiyari, ero okooteto. Suwooyi sano duridari ko yanggango ngu bidodo, ngu enengomu nangge! Ero eyingo.

14 Ngu Oo Keta Oorootenggoku namorayaga, ngundo eyingo. Ngu hamoo oorengo, etoyi, asa, tabango onidodo ngu nguno bagootero, yambo mande tetenggo.

Sipsip Nangonimbo Buk Wagayingongga Nguro Sunggidodo Kandegura Gidemboro Eraya, Ngu Oomboongeyingo

6 1 Ngu naruno nguno, no Yon Sipsip Nangoni kenootoowe, ngundo ngu bukga sunggidodo kandegura gidemboro erayagado gosiyoyingongga, ngu dowooro, sunggi koreterogaku oomboongetoni kenowono. Ene ngundiro tetoni, Oo Keta Oorootenggoku namorayaga, nguromu gurado manggaru tero, mande etoni, ngu ngguyi gusiro ngundiro etoni ingootoowe ngu, ge ombu, ero eyingo. 2 No ngundiro ingoro doongetero, oni gura, ngundo Hos sarayingga ngu sanganimo bibiteyingo. Ene idi nasa dowooro, tomokuni gol tabangomo oodoni kenowono. Ene ebe utoro, dagayeroweroyimboro ooro, enendo kuri dagayeroyingo ngundiro.

3 Ngundiro tetoni ngu, asa, Sipsip Nangoni, ene sunggidodo erayayiga, ngu oomboongetoni, ingootoowe, Oo Keta Oorootenggoku namoraya, nguromu erayayiga ngundo manggaru tero eyingo. Ge ombu! Eyingo.
4 Ngundiro etoni, Hos gura dagoyi oorengongga tunooteyingo, ngu

sanganimo oni bibiteyingo. Anutdo ngu oningga yanggangoni inowoku, nguro ngu oningga, ngundo oniro nowoondoye ayibi muri ngu andangero yokoyingo. Yokootoni, nguro oni ene nowoondoye ebe urewero muri nguro hahangero, ebe ureweroyi nangge ingoro tetenggo. Oni Hos sanganimo bibitero, oorooteku ngu, ene duge pirungga, ngundo ebe ureweroyi kongga, nguro dowooyingo. 5 Ngundiro kenootoowe, Sipsip Nangoningga, ngu buk nguro sunggidodo kabusayiga, ngu oomboongeyingo. Ngundiro oomboongetoni, ingootoowe, asa, oo keta oruweroyi nguro kabusayigakundo eyingo, ge ombu, ero eyingo. Ngundiro etoni, no doongetero, Hos iriyongga kenowono. Hos sanganimo oni gura bibiteyingo, ngu kandeyimo oo kowuri wirikoweroyi (Skel) gura dowooyingo. 6 Asa, ngu naruno, no ingootoowe, Oo Keta Oorootenggoku namorayaga, ngu kewooroyemo manggaru tero eyingo. Onindo sa gurananggeboro ko uriyi nguro beyeyi bidodo yoro, ngundo oowari bobodi nangge yorootenggo. Ene oniro oo urumi ko Wayin ngu ma yomburiyowero! Ero eyingo.

7 Sipsip Nangoni, ngundo bukro sunggidodo namorayayiga ngu oomboongetoni, ngu ingootoowe, Oo Keta Oorooteku namorayiga, ngundo eyingo. Ge ombu! Ero eyingo. 8 Ngundiro etoni, no doongetetoowe, Hos goweyi mandoniyi gura tunooteyingo. Hos sanganimo, oni gura bibiteyingongga ngu oowooyi Kumooweroyi, oni gura oowooyi Setanro Ende Biyomingga, ngundo kootu kootu dowoowero ombuyingo. Anutdo ngu oni erayaga ngu yanggango yunoyingo. Nguro ngu, dugebo sayi gura gura, ko, oowari kumooyingombo, nusako kokimbo nguya mera bidodomo gumi namoraya, nguromu gurananggebo yomburiyeroro yurewari.

9 Ngu naruno, ene bukro sunggidodo kandegurayiga ngu oomboongetoni, doongetero, Kristen oni enengo nowoondoyemo hamoo tetoni yureyingomu, nguro gaboye Anutno wooro yeweroyi yaba ngu newendemo oorootenggoku, ngu yeyoyingo. Kurimi, ngu oni ngu Anutro mandeni gome dowooro, ngunonggo onino mande wesiyoro etuyerootoyi, nguro mundi onindo yutoyi kumooyingo. 10 Kristen oni kumooyingo nguro gaboye, ngundo meno manggaru tero, ngandiro eyingo. Ge Oo Bidodo Simburi Simbunani, yanggangonggedodo kundingiyi oorengo, gengo muringge mandege ngu hamoo oorengo. Naru ndadiboro ge noorengo sidu daronani wendoyingongga, nguro mundi oni simoo bare merako ngano oorootenggoku, nguno gumi wirikoyeroro wendangewa? Ero eyingo. 11 Ngundiro etoyi ngu, arisa, Anutdo kumba sarayi piru piru, ngu oniku kutuwooyunoro eyingo. Ye naru bodaga nangge kengetoyiga, yengo dobookuriye ko gobooroye ngu, Yisasro kirikiri oni nguro nowoondoyemo hamoo teyingo ngu nguya kumootoyigogo, nondo sunggi ero ewonoku kinitetoni ngu; asa, no gumi wendangero yunowano. Ero eyingo.

12 Ngu naruno nguno, no kenootoowe, ene bukro sunggidodo
kandegura gidemboro guranangge oomboongetoni, nguro mera nga
bidodomo imimi urungga oorengo yoyingo. Ngu naruno, sa ngu ooreri
iriyo oorengo, ya gabuyi ngundiro tunooteyingo. Kombo nguya dagoyi
oorengo sidudaro ngundiro tunooteyingo. 13 Ngu naruno, tootu bidodo
merako sisoreyingo, de koonda tanggori doogo yanggango urunggado
umamingootoni, pitiro sisoreteku ngundiro. 14 Sambo nguya oororo,
wagaro kinitetoni, towi wagatenggoku ngundiro teyingo. Mera
pupuridodo ko meradonidodo nguya, enengo musiye oorengo ngu
yokoro, woosooro, oororo omburo teyingo. 15 Ngundiro tetoyi ngu,
mera nga sobosobo koreteyingo oniku, oni oowooyedodomu, me oniro
tabango oniku, beye sitowiyedodo oni, yanggangoyedodo oni, kingo
kirikiri oniku, ko, oni bidodo kingo oorootenggoku ngu bidodo, merako
ngano oruwanggoku, ngundo saro oororo, mera purimo oorero, digi
woondokoyi newendemo kombitero, ko digi ururu kootuyesina nguya
kombiteyingo. 16-17 Ene sosoreyingo urungga oorengo tero, mera pupuri,
ko, digi ururu nguno meno manggaru tero, eyingo. Anut enengo yaba
bingaminimo bibiteteku, ko, Sipsip Nangoni nguya nooreya sanggiri
urungga teyingo. Nguro mera pupuri, digi ururu, yendo ombuya, noore
wiriyeroya oongooyeroyi! Ndadiro nguro, ngu naru urungga oorengo,
nguno erayaga, ngundo sanggiriyari urungga oorengo, ngu nooreno gumi
urungga oorengo tunooteyingo. Onendo nguno dikaro, yanggango yewa?
Hamoo oorengo, noore yanggangonani eneya eneya kini, ero eyingo.

Anutdo Iserel Oni 144,000 Rogoyerootoni, Enengo Ko Teweroyimboro

7 1 Ngu naruno nguno, no Yon sambono Engel oni namoraya,
mera urungga nga bidodo wenga wengamo dikaro, oodoyi
kenoyingo. Kenoro, ene mera ngaro doogo namorayaga ngu
yodowootoyi, nguro doogo ngu mera, wendeyi, ko, de nguya ngu
uwootoni, ma umamingoyingo. 2 Anutdo ngu Engel oni namorayaga,
ngu yanggango oorengo yunoro, ngu kootuyisina mera sambo ngu
yomburiyeroweroyimboro yoyeyingo. Ngu naruno ngu, sa ooretekusina
nguno sambono Engel oni gura tunooteyingo. Anut keta oorooteku,
ngundo ngu Engelngga, ngu kongga ngu teni, ero rogo teyingo. Ngundiro
nguro, ngu sambono Engelngga, ngundo Engel namorayaga nguya
meno manggaru tero eyingo. 3 Ye mera, de, wendeyi nguya sodedo ma
yomburiyerowero. Noorendo koretero Anutro ko oni kembawasayemo,
Anutro sunggi yero, yokootooye ngu, asa, kootuyisina ye mete oo
ngu yomburiyoyi. Ero eyingo. 4 Ngu naruno, oni ndadiro Anutdo
rogoyerowoku, ngu no ingowono. Ene Iserel oni sowengga ngu bidodomo
(144,000) rogoyeroyingo, ngu ngandiro.
5-8 Yuda sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.

Ruben sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Gad sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Aser sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Naptalayi sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Manasa sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Simiyon sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Liwayi sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Isakar sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Sebulan sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Yosep sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.
Beniyamin sowengga ngunonggo 12,000 sunggidodo teyingo.

Kristen Oni Oowooyingga Oorengo Sambono Oorootenggoku, Ngu Ma Kandangeweroyi Nguro Mandeye

9 Ngu naruno nguno, no doongetero, oni simoo bare urungga oorengo
ma kandangeweroyi, ngu yowuruwooro oodoyi yeyoyingo. Ngu oni simoo
bare ngu oni sowe bidodoboro, oni mera bidodomonggo, oni goweyi gura
gura bidodo, ko, mande bungeye gura gura bidodo, ngu oni bidodo, ene
Anut yaba bingaminimo bibiteteku ngu doongeyimo, ko, Sipsip Nangoni
doongeyimo nguya dikayingo. Ene kumba sarayi oorengo yemuro
kutuwooro, kandeyemo toonggo uyi dowooyingo. 10 Ngundiro dowooro,
dikaro, meno manggaru tero, ngandiro eyingo. Noorengo Anut, enengo
yaba bingaminidodo nguno bibitetoni, ko, Sipsip Nangoni ngundo noore
ko yoyoyingo! Ero eyingo.
11 Sambono Engel oniku Anutro yaba bingamini nguno pawangoro,
dikatoyi, ko tabango oniku, ko Oo Keta Oorootenggoku oo
namorayaga nguya pawayeroyingo. Ngu bidodo Anut tanggeyimo
omukumundooyesinanggo bagootero, yambo mande tero eyingo.
12 Ngu hamoo oorengo! Noore gengo oni oni tero, bingamingge
okooro, gengo duridariboro eteto. Ge nangge ingoyingonggedodo,
yanggangonggedodo, nguro ngu, noore geno esosootero,
bingamingge okoowato. Ge nangge noorengo Anut, suwooyi sano
sugi sugi ootooro, oororo oruwa! Ngu hamoo oorengo! Ero eyingo.
13-14 Ngu naruno ngu, tabango oni gurado no sumoo nunoro eyingo.
Ngu simoo bare kumba sarayi kutuwooro, oorootenggoku, ge ingooteku
ngu onendo? Ge ingoote, ene ndanonggo mayero oorootenggo? Etoni,
nondo gumi ewono. Kini, oni urungga, gedo etooga ingoowe. Ero
etoowe, arisa, oni urungga ngundo ngandiro eyingo. Ngu oni ngu, naru
wengamo, Setanro towootowoo wenga oorengongga, nguno enengo
nowoondoyemo hamoo teyingongga, nguno yureyi kumooyingo. Ngu
kuri Sipsip Nangoningga nguro sidudarowo, ngundo enengo nowoondoye
towikumbaye nguya sonowootoni, sarayi tunooteyingo. 15 Arisa, ene Anut

doongeyimo dikaro oorootenggo. Nguno ngu, suwooyi sano, ene Anutya gobooro ootooro, koni teyinootenggo. Ngundiro tetoyi, Anutdo enengo yaba bingaminidodo nguno bibitero, ngunonggo ene gome soboyeroote.
16 Ngundiro soboyeroro oodoni, ene oowariro, sonoro, ko ma ingowanggo. Sa kookingo, oo gurado nguya, goweye ko ma yoodewa. 17 Ndadiro nguro, Sipsip Nangonimbo ene Anutro yaba bingaminidodo tanggeyimo ootooro, ngunonggo ene gome soboyeroro ooroote. Ene ngunonggo yoyoro, sono omungo gomengga suwooyi sano ngundiro oorero, noore keta oruweroyi ngu yunootoni, oorooteku, nguno oni yoyoro ombuwa. Anutdo oni enengo kowuriye bidodo andangeyunootoni, ene ko ma sendowanggo. Ero eyingo.

Sipsip Nangonimbo Bukro Sunggiyi Kandegura Gidemboro Erayayigaku Oomboongeyingo

8 1 Ngu naruno nguno, Sipsip Nangoni ene bukro sunggiyi kandegura gidemboro erayayiga ngu oomboongeyingo. Ngundiro tetoni ngu, sambono oo oorootenggoku ngu bidodo, ari nggiringgara kini oororo, naru bodaga (1 / 2 Awuwa) nenetero oriyingo. 2 Ngu naruno, no Yon sambono Engel oni kandegura gidemboro eraya Anut doongeyimo dikatoyi, Anutdo unggu guranangge nangge Engel oni ngu yunootoni yeyowono. 3 Ngundiro tetoni ngu, sambono Engel oni gurado, Anutro wooro yeweroyi nombo tanggeyimo omburo dikayingo. Nguno dikaro, ene wooro yeweroyi gol koondoyi wadori oorengo ngu dowootoni, Anutdo sambono Engel oni de sidumi ngundo wooro kundingiyi ndindingododo oorerorуwoku, ngu oowooyingga inoyingo. Engel onindo ngundiro dowooro, Kristen simoo barero yemboongetenggoku nguro wooroyi nguya yowuruwooro, dowooro, Anutro yaba bingaminidodo ngu omukumundoongosina nguno wooro yeyingo. 4 Ngu wooro kundingiyi, ndindingododo ngu, ko Kristen oniro yemboongeweroyidodo ngu bidodo yowuruwooro, Engeldo dowootoni, ngunonggo Anut doongeyimo ooreyingo. 5 Ngundiro tero, asa, Engel onindo gol koondo wadori oorengo nguno wooro kundingiyi ndindingododomu oorooteku, ngu yoro, ene wooro yeweroyi musiyomo, ngunonggo de dogoni yoro, gol koondoyimo yetoni, angero ooretoni, yoro, merako oorongootoni uyingo. Utoni ngu, nguno gusiro ngguyi urungga utoni, ngguyi gura gura, yowari urungga soru ooretoni, ko, mera imimi yoyingo.

Sambono Engel Oni Unggu Uwooyingo

6 Ngu naruno, sambono Engel oni kandegura gidemboro eraya, ene kandeyemo unggu kandegura gidemboro eraya uwoowero teyingo.
7 Engel koreteroga, ngundo ungguga ngu uwooyingo. Uwootoni, asa, Ayis sambononggo ko de dogoni sidubo yowoorengoyingomu, ngu oo

kabusaga ngu yoro, merako oorongootoni uyingo. Mera, de ngu bidodo rogowootoni sosi kabusa tunootetoni, nguromu sosi de guranangge mera guranangge kamukoyingo. Ngundiro tero, so keta nguya ngu bidodo kamukoyingo.

8-9 Sambono Engel koreteroga nguro koni kinitetoni ngu, asa, ko sambono Engel oni erayagakundo, enengo unggu uwooyingo. Uwootoni ngu, asa, mera puri urungga dedeku ngundiro tunootetoni, Engelndo yoro, wendeyino oorongootoni, wendeyi koongeyingomo uyingo. Ngundiro tetoni ngu, wendeyino usowootoni, sosi kabusa tunootetoni, nguromu wendeyi sosi guranangge sidu daro tunooteyingo. Ngu sononggano ngu sidudaro tunootetoni, nguno oo keta oorootenggoku ngu bidodo kumoomukootoyi, nguno wanggo oorootenggoku ngu bidodo yomburiyerootoni, biyomi yemukoyingo. 10-11 Engel erayayiga nguro koni kinitetoni ngu, asa, sambono Engel oni kabusayiga, ngundo enengo unggu uwooyingo. Uwootoni ngu, asa, tootu urungga ngu oowooyi kowoo, ngundo soru oorengo dero, sambononggo, merako, sonono, ko sono omungo nguno nguya soreyingo. Ngundiro soretoni ngu, asa, sono bingo bidodo ko sono omungo bidodo ngu usowooyerootoni, nguromu sosi kabusa tunootetoni, nguromu sono bingo sosi guranangge, ko sono omungo sosi guranangge nguya, ngu sono kowoo tunooteyingo. Ngundiro tetoni ngu, oni simoo bare sono kowoo tunootewoku, ngu nero ngu, sodedomangge kumooyingo.

12 Engel kabusaga nguro koni kinitetoni ngu, asa, sambono Engel oni namorayayiga, ngundo enengo unggu uwooyingo. Uwootoni ngu, asa, sa, kombo, tootu ngu bidodo wesoowootoni, sosi kabusa tunootetoni, nguromu sa sosi guranangge, ko kombo sosi gura, ko tootu sosi gura ngu bidodo yomburiyootoni, ooreri teyingo. Ngundiro nguro, sa gumi gura himi kini. Suwoo gumi gura nguya suwoono himi kini.

13 Engel namorayayiga nguro koni kinitetoni ngu, asa, no doongetero punggi urungga samboriri bawootoni kenootoowe, ene ki urungga ero eyingo. Gowugowurongo! Gowugowurongo oorengo! Ye simoo bare merako oorootenggoku, ngu gowugowurongo! Ndadiro nguro, sambono Engel kabusagobo enengo unggu uwoowero tunootewa. Uwootoyi ngu, asa, kowuri urungga oorengo simoo bareno tunootewa! Ero eyingo.

9 1 Ngu naruno, sambono Engel oni kandegurayiga, ngundo enengo ungguga ngu uwooyingo. Uwootoni, nguno tootu no Yon kenootoowe, ene sambononggo merako soreyingo. Anutdo ngu tootungga ngu mere ooriroyi oorengo wenga kiningga, ngu goosooweroyi ki inoyingo. 2 Ene mere urungga ngu goosootoni ngu, ngunonggo wooro sobugo oorengo oorero, duru katoyi sobugo ooreteku ngundiro. Ngu wooro sobugo urungga ngu mere urungganonggo oorero, ngundo sa ko sambo nguya doobengootoni ooreri teyingo. 3 Ngu wooro sobugo

urungga, ngunonggo munga katu urungga merako ombutoyi, Anutdo yanggango urungga yunootoni, nguro ene mete oni yokiweroyi yanggangonidodo, ngu putegooro urungga ngundiro. 4 Anutdo ngu munga katu nguya eyingo. Ye de so oo bidodo mera nganonggo ooreteku, ngu ma yomburiyerowero. Kini, ye ngu oni simoo bare Anutro sunggi kembawasayemo kini ngu nangge yokiyi. 5-6 Nguro yengo marasin biyomi ngu oni yokitoyi, ngu ogingo urungga oorengo ingororuweroyi nangge, ene yendo oni ma yureni kumoowanggo. Ero eyingo. Ngundiro etoni, asa, munga katu ngundo oni yokitoni ngu, ogingo urungga ingoro oodoyi, kombo kandegura ogingo urungga oorengo oruwa. Ogingo nguno kumooweroyi ngu, kingo ogingo nangge ingoro oruweroyi.

7 Katu munga ngu, ene Hosmbo me ebe urewero yoonenengoro, oorootenggoku ngundiro. Enengo tabayemo ngu gol tomokuyi ngundiro, ko omukumundooye ngu oni omukumundooye ngundiro. 8 Enengo tabaye uye ngu bare uye ngundiro, ko enengo metooye ngu bo metoyi pageyoyingo ngundiro. 9 Enengo nomoye ngu Ayen nengguroyi ngundiro, ko enengo wireye ngguyi ngu, digi kembe urungga ombuteku ngguyi ngundiro. 10 Enengo koondoongeriyemo ngu, putegooro metoyi koondoongerimongga ngundiro. Nguno ngu, Anutdo yanggango yunowoku ngu, oni yosanggawero nguno enengo sidumi (Marasin) biyomi, ngundo oni ogingo yunoweroyi. Ogingo ngu kombo kandegura oruwa. 11 Enengo tabangoye koreteyingo urungga ngu, ngu Engel ngu mere urungga wenga kiningga, nguro sobosobo. Hiburu mandeno ngu oowooyi Abadon, ko Girik mandeno ngu oowooyi Apoliyon, nguro muri damoni ngandiro: Oo yomburibari oni.

12 Naru koreteroga kowuri urungga oorengo, ngu kiniteyingo. Ayiyo. Ene kowuri ururu oorengo eraya namoko ombuwari.

13-14 Arisa, sambono Engel oni kandegura gidemboro gurananggeyiga ngundo enengo unggu uwooyingo. Uwootoni ngu, manggowo gura wooro yeweroyi gol yabayi Anut doongeyimo oruwoku, ngu mundumisinanggo etoni ingowono. Ngu manggowooga ngundo Engel oni kandegura gidemboro gurananggeyiga unggu dowooyingongga nguno eyingo.
Ge Engel namorayaga biyomi Yuparetis sono dabemimo Anutdo gosiyerootoni oorootenggoku, ngu komo uto wesiyo, eyingo. 15 Ngu narunggano nguno, ngu sambono Engel namorayaga ngu yoyokoyingo ngu, oni simoo bare merako ngano oorootenggoku, ngu sosi kabusa watayero, nguromu sosi gurananggе yureyi kumooweroyimboro. Ngu Engel ngu, naru enengo Anutdo roogo teyingongga, ngu sobowooro oruwonggoku, nguno nangge ko teweroyimboro oorootenggo. 16 Me oni ngu Hos sanganimo bibitetoyi, ngu ma kandangeweroyi. (200,000,000 oni), ene no etoni ingowonowo. 17 Nondo gaboya gaboya ngundiro doongetero, Hos oni nguya bibitetoyi yeyowono. Enengo muriye

ngandiro: oni Ayen nengguroyi ngu duridarinidodo wadowadori, nguro goweye ngu dagoyi oorengo, uringgi oorengo, ko koorongguyi nguya. Hos tabaye ngu, nusako koki layon tabango ngundiro. Manggoyemonggo de dogoni, wooro nguro ndindingo oorengo, nu mindiyo buwoo (digi Salpa) ndindingo ngundiro manggoyemonggo ombuyingo. **18** Ngu oo kabusaga biyomi oorengo manggoyemonggo tunootewoku, ngu biyomi oorengo, ngunonggo de dogoni ko dero wooro, ko digi ndindingo biyomi oowooyi Salpa. Ngu oo kabusangga ngu Hos manggoyemonggo tunootetoyi, ngundo ngu, oni simoo bare wata kabusaga rogoyeroro, nguromu oni wata guranangge yureyi kumooyingo. **19** Hos nguro yanggangoye ngu manggoyemo, ko koondongeriyemo ooroote. Enengo koondoongeriye ngu sire tabango ngundiromu, ngundo oni ngu yomburiyeroyingo.

20 Oni wata eraya keta oorootenggoku, ngundo ene oo biyomi oorengo oni gidaregano tunootewoku, ngu kenoro, nguro ene oo biyomi enengombo tetenggoku, ngu ma kootu inoro yokoyingo. Kini, ene oombooro biyomimo yambo mande tero, enengombo oo gabogaboyi tewonggoku, ngu Gol, Siluwa, Ayen koorongguyi, digi, de, ngundo anut godange ngu gabogaboye tetenggo. Ngu anut godange ngu mande eweroyi kini, doongeteweroyi kini, oororo omburo teweroyi nguya kini. Nguno yambo mande tetenggoku, ngu ma yokoro yowoorengoyingo. **21** Ngu oni ngu, ene yureyi kumooweroyi muringga ngu, gosonggi teweroyi muringga ngu, sebobarese teweroyi muringga ngu, yakaka teweroyi muringga ngu, ngu muri ngu bidodomo ene nowoondoye ma yowoorengootoni, oo biyomi muri ngu ma yokoyingo.

Sambono Engel Onindo Buk Bodaga Wagayingomu Dowooyingo

10 **1** Ngu naruno, no Yon doongetero sambono Engel oni gura yanggango sambononggo ombutoni kenowono. Enengo nengguro goboorebo doobengoro, tabangomo ngu wowombo nguno pawangoro oruwo. Enengo omukumundoongo ngu sa ngundiro, ko keyi ya nonggini dero gidoreteku ngundiro. **2** Ene kandeyimo buk wagayingo bodaga gura dowooyingo, ngu ma nakangowero, ngu gengo ingondudugemonggo nangge ingo, ero eyingo.

3 Ngunonggo kenootoowe, ene meno manggaru urungga oorengo se koki oowooyi layon, ngundo sendooteku ngundiro teworo. Ene ngundiro meno manggaru tetoni ngu, arisa, gusiro kandegura gidemboro eraya, ngundo ewonggori. **4** Ngu gusiro kandegura gidemboro eraya, ngundo gusiro nggawo tero yokootoyi ngu, nondo bukno nakangowero tewonowo. Ngundiro tewero tetoowe ngu, asa, Anutndo Sambononggo ingootoowe eworo. Nga mandega nga gusiro kandegura gidemboro erayagakundo ngguyiro etenggoku, ngu ge komo gengo ingoyingomo nangge orini. Ge bukno ma nakangowereroro eworo. **5-7** Ngu naruno no

ngu sambono Engel oninggaku kuri kenootoowe ngu, keyi wendeyi sanganimo ko merako dikayingo. Ene kandeyi koondo sambosina okooro, ngandiro eyingo. No hamoo oorengo sorumimonggo, Anut suwooyi sano keta oorootekungga, ngundo sambono, merakono, ko, wendeyino nguya oo oorootenggoku, ngu bidodo yeyingo nguro oowooyimonggo nangge, no hamoo mande gosiyoro eteno. No naru ko ma gosiyowano. Kini, sambono Engel oni kandegura gidemboro erayayiga, ngundo unggu uwooweroyi narungga nguno, ngu ooga kombiteyingomu, ngu enengo ingondudu eyingo ko oni, ngundo ero oni etuyerowonggoku, ngu narunggano nguno yeni, kini temukowa. Ero eyingo.

8 Asa, ngu manggowooga sambononggo etoni ingowonoku, ngundo meno ko eyingo. Ngu Engelngga keyi wendeyino, merakono nguya kewoongoro oorootekungga, nguno ooroya, ge kandeyimo buk wagayingongga wesiyoro, dowooro oorootekungga, ngu yo. Eyingo. 9 Ngundiro etoni, nguro no eneno oororo ewonowo. Ge buk bodaga ngu nonuno ero etoowe, enendo gumi eyingo. Ge yoya ne. Netoyi ngu, manggogemo ningguri ngu siso mindiyo sonoyi ningguri, ngundiro tunootetoni, ene kawunggemo oo ngu kowoo yero tunootewa. Ero eyingo. 10 Ene ngundiro etoni ngu, no ngu buk bodaga ngu kandeyimonggo yoro newono. Netoowe, manggonemo ngu siso sonoyi ningguri ngundiro ingoro yokowe kawunemo utoni, ngunonggo kowoo tunootetoni ingoyingo.

11 Ngundiro buk nero, ingootoowe, asa, manggowo gura nono eyingo. Ge komo Anutro mande oo kootu eneno tunooteweroyi, oni simoo bare mera bidodomo, oni sowe bidodomo, enengo mande bungeye gura gura bidodomo, ko sobosobo oni koreteyingo ngu bidodomo nguya, ko wesiyoya e. Ero eyingo.

Anutro Ko Oni Erayaga, Ngundo Anutro Mande Wesiyoro Ewori

11 1 Ene Anutdo usudogo gura nunowoku, ngu oo rogo teweroyi, ngu usu dowooro saweroyi ngundiro. Ngundiro nunoro eyingo. Ge ootoogeya, noro ya kundingiyi (Tembel), ko wooro yeweroyi musiyo nguya rogowooya, ko, oni simoo bare nguno noro yambo mande tetenggoku, ngu kandangeya, ngundiya rogowoo. 2 Ene ge noro ya koneyo gumi endesina, ngu ma rogowoowero. Ndadiro nguro, ngu ya koneyo gumingga ngu, nondo oni sowe gidarega Yuda oni kini, nguro kuri rogowooro yokoyingo. Ngu kombo onibi eraya ko kombo eraya, (42) (ngundiro dagoma kabusa gumi) ngundiro Yerusalem ende kundingiyi ngu yomburiyowanggo. 3 Ene ngundiro tetoyi, ene noro oni erayaga rogoyerowonoku, no nguno yanggango eraga yunootoowe, ngunonggo ene kootuyisina noro mandene ko oo tunooteweroyi, ngu oni simoo bare ero etuyeroro oriyingo. Eragado ngu naru (1,260) (dagoma kabusa gumi)

ngundiro oruwari. Noro oni eragado ene towikumba ngu, Kopi Beg nguro towi ngundiro ngu tero, kutuwooro oruwariku, ngu oniro kowuriye nguro gabogaboyi ngundiro tewari. Anutdo eyingo.

4 Ngu oni erayaga ngu de Olib eraya, ko, lam soru eraya ngundiro, ngundo mera bidodoboro Simburi Urungga, ngu doongeyimo dikaro oruwari. 5 Ene mundi onindo ngu oni erayaga ngu yomburiyerowero tewanggoku ngu, enengo manggoyarimonggo de katetoku ngundiro tunootero, ngundo enengo mundi oni ngu yoodemukowa. Yo, hamoo, oni ngu erayaga ngu yomburiyerowero tewanggoku, nguro ene komo kumoowanggo. 6 Ene Anutro mande yootunoro eweroyi naruno nguno, Anutdo enengo yanggangoyari yunowoku, nguro ene mete sambo sono ombuweroyi, ngu gosiyowariku ngu, ko eragado sono omungo oorero, merako ngano oorootenggoku, ngu yowooraringootori, sidudaro tunootewa. Eragado ene mete oo biyomi gura gura oni simoo bare merako oorootenggoku, ngu yomburiyeroweroyi ngu, enengo ingondudunonggo nangge tewari.

7 Anutro ko oni erayaga nguro koyari kinitemukootoni ngu, ngu naruno nguno, mere ooriroyi oorengo gumi kini, ngunonggo Nusako Koki ururu gurado oorero, Anutro ko oni erayaga ngu yureni kumoowari. 8 Anutro ko oni erayaga nguro biyari, ngu enengo Simbuyari ureyingo ende urungga ngundiro endega, ngu (Yerusalem ende) ooreyimo yoyokootoni oruwari. Ngu Yerusalem oowooyi adingayi ngu Sodom, ngundi Igip ngundiro. Ndadiro nguro, endemo simoo baredo Anutro mandeni ngu ma keyowero ingoyingo. 9 Oni goweye gura gura meraye bidodomo, ko mande bungeye bidodomo, ko oni sowe bidodomonggo, ene oni erayaga ngu biyari naru kabusa, ko naru gura gumingga nguno yeyoro, oni gumimbo mereyerowero ero ma ingoyingo. 10 Oni simoo bare merako ngano oorootenggoku, ngundo Anutro ko oni erayaga kumooyingo, nguro ene oni oni urungga tero, nguro ene yambombooro tero, oo simbo karo nero, dobookuriyeboya kingo oo duwoo bayetero oruwanggo. Ndadiro nguro, eragado ene mete oo biyomi gura gura oni simoo bare merako oorootenggoku, ngu yomburiyeroweroyi ngu, enengo ingondudunonggo nangge tewariku ngu!

11 Ene naru kabusa gumingga nguno ngu, Anutdo ngu oni erayaga ngu yoyeni, ko keta yanggangododo ootoogero, merako dikayingo. Ngundiro ko keta ootoogetori ngu, asa, oni erayaga ngu yeyoro, soriyokoyingo urungga oorengo teyingo. 12 Ngu naruno nguno, Anutdo sambononggo meno manggaru urungga tero, enengo ko oni erayagano nguno eyingo. Yari ngano ooreri eyingo. Ngundiro etoni, asa, erayagaku sambononggo goboore ombutoni, ngu newendemo uro, ooretori, enengo mundi onikundo erayagaku yeyootoyi ooreworiyowo.

13 Ngundiro nangge, ngu naruno nguno, merako ngano imimi urungga oorengo Yerusalem endemo ombuyingo. Nguno ende gumi sosi kande

eraya nguromu sosi guranangge yomburiyoyingo. Ngu imimi urungga nguno (7,000) oni simoo bare kumoomukoyingo. Oni endemo ma kumooyingomu, ngu bidodo sosoreyingo urungga tero, nguro ene Anut sambono oorootekungga ngu oowooyi bingami ero okooyingo.

14 Asa, naru erayayiga nguro kowuri urungga oorengo ngu kiniteyingo. Ene ingonda teyi! Naru bodaga nanggemo ngu, ngu kowuri urungga oorengo tambu kabusayiga ngu tunootewa.

Sambono Engel Oni Kandegura Gidemboro Erayayiga Ngundo Unggu Uwooyingo

15 Ngu naruno, sambono Engel oni kandegura gidemboro erayayiga ngu enengo unggu uwootoyi, sambononggo manggoye gidaregado meno ero eyingo. Noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani Krayis, ngu Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni, ngundo oni simoo bare bidodo merako oorootenggoku, ngu sobowooweroyi yanggangongga ngu ataga ooroote. Nguro ngu, enendo suwooyi sano sugi sugi sobosobo oruwaku ngu! Ero eyingo.

16 Ngu naruno, tabango oni onibiga namoraya (24) enengo yaba bingamiyedodo, ngu Anut doongeyimo bibitero, ene Anutno bagootero, yambo mande tero eyingo. 17 Ene ngandiro ero eyingo.

> Oo Anut, ge noorengo oo bidodoboro Simburi Simbunani Anut yanggangonggedodo! Ge ataga keta oode, kurimi oorengo nguya keta oruwo. Noore geno esosootetooye, gengo yanggangonggega ngu yeyi tunootetoni, ngunonggo ge damoni yero, ge oni simoo bare oo bidodo soboyerowero ko tete, ero eyingo.

18 Oni ene gengo nowoondoyemo hamoo ma teyingo, ngundo geya sanggiri urungga tero, ndadiro nguro, ene ingootenggo. Gengo sanggirige urungga naruwo ngu eneno tunootetoni, ngu ingoyingo. Ngu narungga ngu, oni kumooyingomu ngu ootoogero, wirikoyeroyingomo ngu omburo, ko narungga nguya ombuteku, ene uriye gumi gengo ko oni; gengo ingondudu eyingo oniku; oni simoo bare geno nowoondoye hamoo teyingomu, oni oowooyedodomu, oni oowooye kinimu nguya, oni gengo oowoongge bingamingge okootenggoku, ngu bidodo yunootoni, geya gobooro sugi sugi oruwanggoku, nguro narungga. Oni ene oo biyomi tero, mera bidodomo yomburiyootenggoku, ngu oni ngu no Setanro ende biyomi musiyonggano nguno soweyerootoowe, oororo oruwanggoku, nguro narungga nguya! Ero eyingo.

19 Ene ngundiro mande ngu ero yokootoni ngu, arisa, Anutdo sambo endemo ya kundingiyi oorootekungga ngu Tembel ngu goosooyingo. Tembel goosootoni ngu, sunggi mande ero gosiyoyingo pawusga, ngu kundingiyimu, ngu tunoo oorengo oodoni kenoyingo. Ngu gabogaboyi damoni ngandiro: Yisas noore ko yoyoyingomu, ngundiro nguro, oni

simoo bare eneno nowoondoyemo hamoo teyingomu, ngu ataga noore mete Anutno nenengo oororo, eneno yemboongeteto. Nondo Yon pawus kenootoowe, asa, sambononggo yowariro soruyi oorengo ooretoni, gusiro ngguyi urungga utoni, mera sosorero, imimi yootoni, ko, Ayis oorengo merakono soreyingo.

Baregaya Oriwa Dagoyi Urungga Nguya, Nguro Mandeyari

12 1 Ngu naruno, no Yon kenootoowe, sambono oo gabogaboye gura urungga tunooteyingo. Ngu oo gabogaboyiga ngu ngandiro. Bare gura ngu enengo nengguroni ngu sa himi ngundiro; ko keyi wateyi newendemo ngu kombo oodoni; ko tabangomo ngu tomoku bingaminidodomu nguno tootu kande eraya kegidemboro eraya ngundiro oruwo. 2 Ngu barega ngu kawuyidodo oode ngu, ene bisiyowero teyingo. Ngundiro bisiyowero tero, nguro ene ogingo urungga ingoro meno eyingo. 3 Asa, sambono gabogaboyi gura tunooteyingo. Ngu oo gabogaboyiga nguno Oriwa dagoyi urungga oruwo. Ngu Oriwangga ngu tabango kandegura gidemboro eraya oodoni, ngu tabangomo ngu sobosobo oni ururumboro tomoku kandegura gidemboro eraya kutuwootoni; ko, nggamari kande eraya nguya oruwo. 4 Koondoongerimbo ngu, tootu bidodo ngu usowooro, sosi kabusa yeyingo, nguromu tootu sosi gura gasiyootoni, merako soreyingo. Ngu soretoni ngu, ngu Oriwangga ngu ene bare tanggeyimo dikaro sobowootoni, baregaku nangoni simoongonggaku bisiyootoni, nguro ene simoongga ngu ureni kumootoni newero teyingo. 5 Ngundiro tero oodoni, baregaku nangoni simoongga bisiyoyingo. Ngu simoongga, ngundo kootuyisina ene oni simoo bare sowe bidodo yanggango soboyerowaku, oni enengo simooye muriye biyomi teyingomu, ngu mamanayeroro, usudogo yoro, yoonenengoyingo ngundiro. Arisa, baregaku nangoni bisiyoro yokootoni ngu, sodedomangge Anutdo nangoninggaku yoro, awuno sambo endemo ooreyingo. 6 Ngu barega ngu, ene oni kini kingo merako yondowidoro toongeyingo. Ngu merangga ngu Anutdo enengo yomosiyowoku nguno toongetoni, Anutdo oowari inoro, kawararangowero sa naru 1,260 ngu dagoma kabusa gumi ngundiro kiniteyingo.

7 Ngu naruno, sambo endemo me ebe urungga oorengo nguno tunooteyingo. Anutro Engel oni nguro tabangoye gura oowooyi Mayikel, ngundo Anutro Engel onikudodo, ko Oriwa enengo Engel biyomidodo ebe urungga ureyingo. 8 Oriwando keyimokuya ebe yanggango utoro, ene Anutro Engel oni dagayeroweroyi ereremo kini. Ngundiro nguro, ene sambo endemo oruweroyi kini, nguro oweyerootoyi, saro, merako uyingo. 9 Yo, Mayikel ngundo Oriwa Urungga, ko, enengo Engel biyomi bidodo ngu sambononggo oweyeroro merako ngano oorongooyingo.

Oriwa Urungga enengo oowooyi ngu Setan, ko, oowooyi gura ngu
Oombooro Biyomi. Ero eyingo. Ngundo oni simoo bare ngu mera
bidodomo oorootenggoku, ngu ganaganayeroweroyimboro oriyingo.
10 Ngundiro tetoni ngu, sambononggo meno manggaru ngguyi urungga
etoni ingowono.

Ataga noorengo Anut, ngundo noorengo weti mbumbuwanani
uriyoro, yoyoweroyimboro naruwo, ataga tunootete. Anutdo
enengo yanggangoni ngu tunoo oorengo etuyeroyingo. Noorengo
Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo naru enengo oni simoo bare
soboyerooteku, ngu ataga tunootete. Nguro ngu, enengo Krayis,
Anutdo noore yoyowero sunggi yeyingo oni, ngundo yanggangoni
urungga oorengo etuyeroyingo. Yo, Setan oningga ngu kuri ene
noorengo Kristen dobookurinani yosanggawero mande biyomi
Anutno suwooyi sano ewoku, ataga Anutdo ene yoro, merako
ngano oorongootoni soreyingo, ero eyingo. 11 Noorengo Kristen
dobookurinani, ngundo Sipsip Nangoni siduwoobo, enengo
kumooyingo ene ko yoyoyingomu, ko, Anutro mandeni gome
wesiyoro suwooyi sano oni etuyeroyingo muringga, ngu muri
erayaga ngu nangge, ngundo Setan dagayingo. Kristen oni enengo
nowoondoyemo hamoo teyingo, nguno ene meyero, kumoowero
tetenggo. 12 Yo, Setan ngu, Anutdo sambo endemonggo
oweyerowoku, ngundiro nguro, ye sambo endemo ooretenggoku,
ye komo oni oni urungga oorengo teyi! Ye oni simoo bare merako
oorootenggoku, ko, wendeyino oo keta oorootenggoku, ye bidodo
ingonda oorengo teya oriyi! Kowuri urungga oorengo yeno
ombuwa. Ataga Setan yeya merako nguno oorootenggoku ngu,
ene yeya sanggiri urungga oorengo tero ooroote. Ndawugaro
nguro, ene kuri ingooteku ngu, enengo ko teweroyi naru ngu
ootuwoo bodaga nangge, ero ingoyingo.

13 Ngu naruno, Anutdo sambo endemonggo Setan owetoni, ngano
omburo ngu, asa, Setando ngu barega simoo nangoningga bisiyoyingo,
ngu yurewero oweroriyingo. 14 Nguro ngu, Anutdo punggi urungga
ngundiro wireyo erayaga, ngu barega ngu inootoni, nguro ene mete
Anutdo musiyongga yomosiyowoku merangga ngu oni kini kingo
merako, nguno ururumero, nguno sayingo. Ene nguno Anutdo bare gome
sobowootoni, dagoma kabusa bidodo gura gumi oriyingo. Nguro ngu,
Setando ene yomburiyeroweroyi nguya kini. 15 Ngu naruno nguno, Oriwa
Urunggaku, ene sono mindetoni, sono bingo urungga ngundiro baregaku
yosumooro, nguro yureni kumoowero keyeroro uyingo. 16 Ene Oriwando
sonongga mindewoku ngu, Anutdo barega ngu hooroowero, nguro ene
mere urungga goosootoni, sono bingonggaku nguno uro kiniteyingo.
17 Anut ngundiro tetoni, nguro Oriwa Urungga, ngundo barega nguya

sanggiri urungga oorengo teyingo. Nguro ene oororo, barega ngu simoongo bidodo yoyeni, me urungga tewero ebe urewero teyingo. Yo, ene oni simoo bare bidodo Anutro mamana mande keyootenggoku, ko, Yisasro nowoondoyemo hamoo tero, nguro mandeni hamoongga onino wesiyoro ero ngu keyootenggoku, ngu yurewero me yeni tunooteyingo.
18 Ngu naruno nguno, Oriwa Urunggaku wendeyi tamako dikayingo.

Oriwa Urungga Ngundo Nusako Koki Yanggango Nguno Inoyingo

13 1 Ngu naruno nguno, Oriwa Urunggaku wendeyi tamako dikatoni, nguno no sono koongeyingomo, nusako koki gura ooretoni, no Yon kenoyingo. Nusako kokingga tunootero, nguro tabango kandegura gidemboro eraya oodoni, ko nggamari kande eraya oodoni, nggamari ngu sanganimo gol tomoku bingamiyidodo kande eraya oriyingo. Ngu nusako kokingga ngu tabango ngu bidodomo, ene Anut yomooyinoro mande kootuyisina ero, nguno nakangoyingomu ooroote. 2 Ngu nusako kokingga ngu enengo moondeyi ngu, Lepod ngundiro, ko keyi ngu Beya keyi ngundiro, ko enengo manggowo ngu Layon manggowo ngundiro. Oriwa Urungga ngundo enengo yanggangoni ngu nusako koki ngu nangge inoyingo. Enengo yabanimo yetoni bibitetoni, ngu nguya inoyingo. Inootoni, nguro Setanro yanggangonimo, Nusako Koki ene mete oni simoo bare sobowoowa. 3 Nusako Kokingga ngu tabango gurano ngu, onindo ureweroyimboro mambu urungga oruwoku, nguro ene kuri kumooyingo. Ene tabangomo ngu, ene kuri mureyingomu, ene ataga mambuningga ngu tootero mete tete. Ene mete tetoni, oni simoo bare mera bidodomo ngu kenoro ngu, ene soriyokoro, ene bingami ero okooro ene keyoyingo. 4 Oriwa Urungga ngundo Nusako Koki Urungga ngu yanggangoni urungga inootoni ngu, oni simoo bare nguno Oriwano, ko enengo Nusako Kokikuno nguya yambo mande tero, bingamiyari okooro eyingo. Oone ngu Nusako Koki ngundiro? Onendo mete me ebe utoro dagayingo? Ero sumoo eyingo.

5 Anutdo ngu Nusako Kokingga ngu yokootoni, nguro ene mete enengo ko teweroyi tero, nguro ene Anutya yomooyinoro mande kootuyisina biyomi ero, enengo yanggangoni ngu oni etuyeroro oriyingo. Ene ngundiro tero, kombo onibi eraya ko kombo eraya gura (ngundi dagoma kabusa bidodo yokoro gura gumi) kinitewa. 6 Nusako Koki urungga ene ko ngundiro tero, ene manggakero ngu, Anut yomooyinoro mande kootuyisina ero, Anut oowooyi yeni biyomi yero, ko Anut enengo endeni oowooyi biyomi ero, ko oni sambo endemo oorootenggoku nguya mandeye biyomi ero yomooyinoyingo. 7 Yo, Anutdo Nusako Kokingga yokootoni, nguro ene me yeni ootoogetoni, ngundo Kristen oni simoo bareya ebe utoro yureyingo. Ene ngu yanggangoningga, nguno ngu, ene ko biyomi oorengo tero, oni bidodomo goweye gura gura bidodomo, ko

mande bungeye gura gura bidodomo, mera bidodomo oorootenggoku,
ngu soboyeroyingo. 8 Oni simoo bare merako ngano oorootenggoku,
ngu Yisasro nowoondoyemo hamoo ma tetenggoku, ngundo Nusako
Kokingga nguno yambo mande teyingo. Kurimi, Anutdo sambo mera
oo bidodo yeyingo naruno nguno, Sipsip Nangoningga onindo ureyi
kumooyingongga, nguro buk nguno oni simoo bare bidodo enengo
nowoondoyimo hamoo tewanggoku ngu, oowooye bidodo ngu bukgano
nakangoyingomu ooroote. Oni oowooye ngu bukno kini ngu, ene Nusako
Kokingga nguno yambo mande tetenggo.
9 Oni ene sodeyi mande gome ingoweroyi tetoningga ngu, ene komo
mande nga gome oorengo ingoni.
10 Anutdo oni gura ya biyomimo yewero etoni ngu, asa, ngu oningga
komo ya biyomimo oruwa. Anutdo oni gura dugebo doongooro
ureni kumoowa etoni ngu, asa, ngu oningga ngu oni songombo
komo dugebo doongooro ureni kumoowa, ero eyingo.
Ngundiro naru biyomi ngu tunootetoningga ngu, Kristen simoo bare ene
nowoondoyemo hamoo teyingongga, ngu gome dowooya, suwooyi sano
ngundiya teyariyi. Ngundiro nguro, Kristen oni simoo bare ngundo komo
Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo ngu yanggango dowooro, kowuri
ingootenggoku ngu koorowootoyi ngu, Yisas ko ombuweroyi narunimo,
ngundo oni oo biyomi eneno tewonggoku, ngu gumi urungga yunowaku,
nguro sobowootenggo.

Setanro Ingondudu Eyingo Oni Godange Ngu Ene Nusako Koki Nguro Kingo Kirikiri Oni Teyingo

11 Ngu naruno nguno, no Nusako Koki Kootu gura mera
newendemonggo tunootero ooretoni kenoyingo. Ene nggamari erayadodo,
ngu Sipsip nangoni nggamari ngundiro, ko enengo mandeni ngu Oriwa
Urunggaro mandeni eteku ngundiro. 12 Ngu Nusako Koki Kootungga
ngu, ene Koretero Nusako Kokingga nguro yanggangoningga, ngu bidodo
oorengo Kootungga ngu yoro inootoni, ngu mera bidodomonggo simoo
bare bidodomo yoyeni, Koretero Nusako Kokingga nguno yambo mande
teyingo. Ngu Koretero Nusako Kokingga ngu tabango gurano, onindo
ureweroyimboro mambu urungga oruwoku, nguro ene kuri kumooyingo.
Ene tabangomo ngu, ene kuri mureyingomu, ene ataga mambuningga
ngu tootero mete tetoni, nguno oni simoo baredo yambo mande teyingo.
13 Nusako Koki Kootungga, ngundo ene muri songo gura onindo ma
teweroyimu ngu teyingo. Ene simoo bare doongeyimo sambononggo de
sorudodo ngu yetoni, ngu merako ngano sorero ombuyingo. 14 Nusako
Koki Kootungga, ngundo Koreteroga ngu doongeyimo, ene onindo oo ma
teweroyi ngu guradiro guradiro tero, ngunonggo oni simoo bare mera
bidodomo ganaganayeroyingo. Ganaganayerootoni, nguro simoo bare

Nusako Koreteroga ngu gabogaboyi digi de oobo ngu tero, nguro oowooyi bingami okooweroyimboro teyingo. Ene ngundiro tetoyi, ndadiro nguro, ngu Nusako Koreteroga ngu, ene tabangomo dugebo kuri doongooro wesoowooyingomu, ene ataga ko keta ooroote, eyingo. 15 Anutdo Nusako Koki Kootungga ngu yokootoni, ene mete Nusako Koki Koreteroga, nguro gabogaboyiga nguno yukani yetoni, nguro ene gabogaboyi yeni yanggangododo teyinoro, keta ootoogeyingo. Nusako Koki Koreteroga nguro gabogaboyiga keta ootoogero, nguro ene mete mande mande ero ingoyingo. Ngundiro tero, oni eneno yambo ma tetenggoku, ngu yureni kumooyingo.

16 Ngu Nusako Koki Gabogaboyi ngundo tetoni, enengo sunggi gura oni simoo bare bidodo, kandeye koondosina ngundi kembayemo nguno yewa. Yo, oni simoo bare oowooyedodomu ko oowooyedodomu kini; sitowiyedodomu, angoyi onidodo, oni enengombo enengo goweyi sobowooro oorootenggoku, ko kingo kirikiri oni nguya, ngu bidodomonggo komo enengo sunggiyega ngu yetenggo. 17 Nguro ngu, oni ene ngu sunggiga ngu Koretero Nusako Kokingga nguro oowooyi sunggidodo ngu. Arisa, oni ngu sunggiga ngu kini ngu, ene oo uriyoweroyi ko oo uriyoro beye yoweroyi koyi ngu ma tewanggo. 18 Noore komo nguro ingondudu gome tewato. Oni ene ingoyingododo ngu, ene komo Nusako Kokingga nguro sunggiga, ngu gome kandangeya ingoyi. Ngungga ngu, Koretero Nusako Koki nguro sunggi ko oniro sunggi, nguya ngu. Ngu sunggiga ngu ngandiro 666.

Sipsip Nangoni Ko Oni 144,000 Yambo Mande Keta Teyingo

14 1 Ngu naruno, no Yon doongetero, Sipsip Nangoni kenootoowe, Yerusalem merako Sayon purimo dikatoni, ko ene oni 144,000 ngudodo dikayingo. Ngu oni ngu Anutdo Sipsip Nangoni oowooyi, ko enengo oowooyi nguya kuri kembayemo nakangoyingo. 2 Asa, no ingootoowe, ngguyi gome gura sambo endemonggo ombuyingo. Ngu ngguyiga ngu sono turi urungga ngguyi ngundiro, ko gusiro urungga ngguyi ngundiro. Nondo ngu ngguyiga ngu ingootoowe, ngu sumbimbooro ngundiro. Ngu ngguyiga ngu onindo Gita Musik gura oowooyi Harup, oo uwootenggoku ngundiro. 3 Ngu 144,000 oni, ngundo Anut doongeyimo, oo keta oorootenggoku namoraya nguno, ko tabango onikudodo ngu bidodomo, 144,000 oni, ngundo dikaro, Anutno yambo mande keta ureyingo. Oni simoo bare Yisasdo enengo weti mbumbuwa kuri andangero uriyoyingomu, ngu oni ngundo nangge, ene mete yambo keta nguro muri ingootenggo. 4-5 Ngu 144,000 oni, ngu Anutdo kuri kembayemo yeyingo, ngundo ene baredoya ma wetoro endeyoyingo, ko nowoondoyemo nguya ene gome metemi sarayi oodoyi, nguno ene ebe ganagana muri biyomi gura eneno kini. Ene Sipsip Nangoni nguro

mande muri gome ngu nangge keyoyingo. Ngundiro oni yengo merako ngano oorootenggoku, ngundo yengo Anutno wooro yeyingo ngundiro koreteyingo oorootenggo.

Sambo Engel Kabusaga, Ngundo Wirikoyeroweroyi Naru Ngu Ataga Tunootete, Eyingo

6 Ngu naruno, sambono Engel gura kenootoowe, ene ururumero oorero, ngunonggo ene Anutro mande ngu oni simoo bare mera nga bidodomo oorootenggoku, nguno ngandiro wesiyoro; oni goweyi gura gura bidodo; ko mande bungeyi gura gura bidodomo nguno, meno ero eyingo.
7 Anutdo oo bidodoboro wirikoweroyi narungga ngu tunootete. Nguro ngu, ye komo sosoreya Anutdo enengo oowooyi bingami okooya, ye komo yambo mande teya, Anut sambo, mera, wendeyi, sono mere oo bidodo yeyingongga, nguno nangge yambo mande teyi, eyingo.
8 Sambono Engel erayayiga, ngundo Engel koreteroga ngu keyoro omburo eyingo. Babilon ende urungga ngu kuri yomburiyowo! Yo, ngu hamoo yomburiyowo! Ngu Babilon endemo oni, ngundo ene sebobarese muri biyomingga ngu keyoro, ngunonggo ene mera gidaregano oni ngu bidodo yowoosooro yoyoro etuyerootoni, ngu muri biyomi ngu teyingo. Ngu muringga ngu, Wayin sonoyi yanggango oorengomu ngundiro neyingo, eyingo.
9-10 Sambono Engel oni kabusayiga, ngundo Engel koretero erayaga ngu keyeroro omburo, meno ero eyingo. Ngu oni ngundo ene Nusako Koki nguno, ngundi enengo gabogaboyimo yambo mande tero, ngundi enengo sunggini kembayemo ko kande koondosina yetoni ngu, arisa, ene Wayin sonoyi yanggango oorengo netenggoku ngundiro. Ngu Wayin sono yanggangongga ngu Anutro sanggirini urungga oorengo. Sipsip Nangoni ko sambono Engel onikudodo doongeyemo, ngundiro oni ngu Anutdo ngu digi kooronggguyi oowooyi Salpa, ngu soru oorero, ngu pokomero, moondeyemo oorero yoodetoni, ogingo urungga oorengo sugi sugi oorengo yunowa. 11 Ngu dega nguro wooroyi oorero, ngundo ogingo urungga suwooyi sano urungga awuno oorengo yunoro oruwa. Ngu oni ene Nusako Koki, ko nguro gabogaboyimo yambo mande tetenggoku ngu, ko nguro sunggiyi kembayemo ko kandeyemo yero oorootenggoku ngu, ene suwoo sa ngu ma kengewanggo, eyingo.
12 Ngundiro muringga ngu tunootetoningga ngu, ye Anutro mamana mande keyoro, ko Yisasro nowoondoyemo hamoo tetoni, enengo mandeni keyoro oorootenggoku ngu, ye yanggango dikaya, yengo muriye gomengga ngu gome dowooyi.
13 Ngu naruno ngu, no ingootoowe, sambononggo manggowo gura meno ero eyingo. Ge mande ngandiya nakango. Oni ene Oo Bidodo Simburiga nguro nowoondoyemo hamoo tetoni, nguro kumooyingomu ngu ataga ngundi

kootuyisina bine, ngu oni kumooyingomu ene mete oni oni tewanggo, eyingo. Anutro Yukani ngundo nguya ete. Yo, hamoo, ngu Kristen oni kumooyingo ngu, enengo koye yanggango tewonggoku ngu yokoro ngu, ene gome kengewanggo. Ene kumoowonggokuno, ene kingo ma oorowuyingo. Kini, Anutdo oniro muriye gome nenengongga merako ngano tewonggoku, ngu kenoyingo. Eyingo.

Anutro Sanggirini Ngu Engge Tunootewa

14 Asa, no ko doongetetoowe ngu, goboore sarayi ngu oodoni, ngu sanganimo Anut Nangoni Oni Kirarongo, ngu goboorega ngu sanganimo bibitero oruwo. Ngu ene tabangomo gol tomokuyi gura kutuwooro, ko kandeyimo duge kuningo oorengongga dowooyingo. 15 Ngu naruno, sambono Engel oni gura ene Tembel ya kundingiyi ngu yokoro, oorero, ngu oni goboooreno bibiteyingongga, nguno meno, ero eyingo. Ataga ngu, oo engge merako ngano oorootenggoku, ngu engge kuri mandoni yemukowoku, ngu yoweroyi naruwo. Ngundiro nguro, ge ataga duge kuningo oorengo ngu yoya, oo engge mandoni ngu toongooya yo! Eyingo. 16 Asa, ngu oningga goboooreno bibiteyingongga, ngu mande ngundiro ingoro, ene dugega kandeyimo dowooyingongga ngundo oowari mandoni ngu toongooyingo.

17 Ngundiro tetoni ngu, sambono Engel oni gura sambono Tembel ya kundingiyi yokoro, ende ooreyingo. Ngu Engel oningga nguya ene duge kuningo oorengo gura dowooyingo. 18 Sambono Engel oni gura nguya ene Anutno wooro yeweroyi nombo ngu yokoro ooreyingo. Ngu ene de nomboro sobosobo, ngundo Engel oni duge kuningo oorengo dowooyingongga, nguno meno ero eyingo. Wayin engge ngu wimbuyimo oorooteku, ngu kuri mandoni yemukowo. Ngundiro nguro, gengo duge kuningo oorengongga ngu yoya, Wayin engge koondeyo merako oorooteku, ngu bidodo toongooya, yowuruwooya, wata yetooga orini, ero eyingo. Wayin enggega ngundo oni simoo bare weti mbumbuwa tetoyi, Anutdo oo ngu wirikoyerowero tete. Eyingo. 19 Sambono Engel oningga duge dowooyingongga ngu ingoro, ene dugeningga Wayin enggeboro koondeyo ngu bidodo toongooro wata yetoni, ngunonggo engge ngu yoro, sonoyi winggooweroyi digi kumbeyi urungga nguno oorongooyingo. Ngu kumbeyega ngu Anutro sanggirini ngundiro urungga oorengo. 20 Ngu digi kumbeyi urungga ende urungga ngu dabemimo oorooteku, nguno ene Wayin sonoyi winggooyingo. Wayin winggootoyi ngu, asa, sidudaro kumbeno koongero, oorero wendootoni uyingomu ngu 300 Kilomita oororo uro, koongero ooreyingo, ngu Hos dikatoni, kumundoongomo nguno oorero, ereremo teyingo.

Sambono Engel Oni Kandegura Gidemboro Erayaga, Ngundo Oo Kowuri Urungga Oorengo Dowooyingo

15 1 Asa, no Yon sambono oo eme tunooteweroyi, ngu gabogaboyi urungga gura kenoyingo. No oo kandegura gidemboro eraya

biyomi oorengo oni yomburiyeroweroyimu, ngu Engel oni kandegura
gidemboro eraya, ngundo dowootoyi, kandeyemo kenoyingo. Ngu oo
biyomi oorengo kandegura gidemboro erayaga ngu temukoro yokootoni
ngu, Anutro sanggirini biyomingga nguya ngu kinitemukowa. 2-3 Ngu
naruno, no doongetero oo gura kenowonoku, ngu oo sono wendeyi
koongeyingo urungga ngu, ookomboni ngundiro ngu de gido ngudodo
yowuruwooyingo. Ngu Kristen oni simoo bare nowoondoyemonggo
Nusako koki, ko enengo gabogaboyi nguno ma yambo mande tero, ko
enengo sunggiyi kembawasayemo kandeye ma yeyingo oni ngu, wendeyi
dabemimo dikayingo. Ngu oni ngu, Anutdo Gita gura oowooyi Harup
yunootoni, dowooro utoro, Moses Anutro ko oni nguro yamboni utoro, ko
Sipsip Nangoni nguro yamboni ngu, ngandiro ero ureyingo.

Ge Oo Bidodo Simburi Urungga, Anut ge yanggangongge urungga.
Gengo kongge bidodo ngu gome oorengo. Gengo muringge ngu
hamoo oorengo nguno biyomi gura kini. Ge oni sowe bidodoboro
sobosobo oni koreteyingo urungga. 4 Ge Oo Bidodo Simburi
Urungga, oni bidodo gengo sosoretenggoku, nguro ngu, oni
bidodo gengo oowoongge bingami ero okoowonggo. Ge nangge ge
kundingiyi. Mera bidodomo, oni simoo bare ngu bidodo omburo,
geno yambo mande tewanggoku, ndawugaro nguro, gengo kongge
muringge nenengo ngu kuri tunoo oorengo tunootero ooroote, ero
eyingo. Ene yambo ngundiro ureyingo.

5 Yambo mande kinitetoyi ngu, asa, no doongetero, sambono Tembel ya
gumi kundingiyi oorengo nguro yamuko goosootoni, no Anut oorooteku
musiyoni kenoyingo. 6 Ngu naruno, sambono Engel kandegura gidemboro
eraya yeyootoowe, ngundo oo biyomi oorengo oni yomburiyeyoweroyi,
ngu kandegura gidemboro eraya dowooro, Tembel ya kundingiyi
newendemonggo endesina ooreyingo. Ene kumba gome oorengo
metemimu sorudodomu yemuro, let oo wadori gol, ngundo nomoyewoore
gosiyoyingo. 7 Ngu naruno, Oo Keta Oorootenggoku namorayaga,
nguromu guranangge koondo gol Engel kandegura gidemboro eraya
ngu yunoyingo. Anut suwooyi sano keta oorootekungga, ngundo enengo
sanggiriningga koondo gol nguno angero oorewo. 8 Anutdo enengo
yanggangoni, duridarini, ngundo ngu wooro yeni ya kundingiyi Tembel
ndinditeyingo. Ngundiro tetoni, oni gura kundingiyi ya ngu newendemo
uweroyi nguya kini, ngundiro oororo sambono oni kandegura gidemboro
eraya, nguro koye ngu temukowanggoku, ngu naruno nguno, ene mete
Tembel kundingiyi nguno ko oorowuwanggo.

Anutro Sanggirini Ngu Koondo Kandegura Gidemboro Eraya

16 1 Ngu naruno, no Yon Anutdo Tembel ya newendemonggo meno
urungga etoni ingootoowe, ene ngandiro eyingo. Ye komo

ooroya, noro sanggirinengga koondo kandegura gidemboro erayagano oorooteku, ngu yoya, oni simoo bare merako ngano oorootenggokuno, ngu wendootoyiga uni! Anutdo eyingo.

2 Asa, ene ngundiro etoni ngu, Engel oni koreteroga, ngundo oororo, Anutro sanggirini koondoga ngu wendootoni, merako uyingo. Wendootoni ngu, oni simoo bare ene Nusako Koki urunggaku nguro sunggi, ko enengo gabogaboyi nguno yambo mande tetenggoku ngu, Engel oningga ngundo Anutro sanggirini ngu omburo, moondeye yeni, mambu tawomba ururu ukayidodo utoni, ogingo urungga biyomi ingoyingo.

3 Ngundiro tetoni ngu, asa, Engel erayayiga ngundo Anutro sanggirini koondo erayaga ngu yoro, wendeyino wendoyingo. Ene ngundiro wendootoni, wendeyino ngu yowoorengootoni, oni kumooyingomboro sidudaro ngundiro tunooteyingo. Nguro ngu, ngu wendeyino Oo Keta Oorootenggoku ngu kumoomukoyingo.

4 Engel erayayiga, ngu koni kinitetoningga ngu, asa, sambono Engel kabusayiga, ngundo Anutro sanggirini koondo kabusayiga yoro, sono bingomo ko mere sono omungo nguya sonono wendootoni, ngu sono ngu bidodo yowoorengoro sidudaro tunooteyingo. 5 Ngu naruno, no ngu sambono oni sonoro sobosoboga ngu ingootoowe, ene ngandiro eyingo.

O Anut, ge ataga keta oode, kuri nguya keta oruwo. Ge kundingiyi oorengo. Gengo wirikoweroyi konggega ngu oni biyomimu nenengo oorengo wirikoyerowa.

6 Ngu oni biyomi ngu ene gengo oni nowoondoyemo hamoo tetenggoku, ko gengo ingondudu eyingo oni yureyi kumooyingo, nguro ngu, ene Kristen sidudaroye wendoyingo. Ngundiro nguro, gedo oni biyomi ngu sidudaro eneno yunootoyi, ene sidu ngu sono ngundiro newanggo. Ngu oo nguro urini nenengo oorengo, Engel ngandiro, ero eyingo.

7 Ngundiro etoni ngu, no manggowo gura Anutno wooro yeweroyi musiyongga, ngunonggo ene meno ero, etoni ingoyingo.

Yo, ngu hamoo. Ge Anut noorengo Oo Bidodo Simburi, ge yanggangongge urungga oorengo. Ge oni wirikoweroyi naruno ngu, ge muri nenengo oorengo nangge tete, eyingo.

8 Ngundiro tetoni ngu, asa, sambono Engel oni namorayayiga, ngundo enengo koondo namorayayiga ngu sano wendootoni, sa ngu kookingo urungga tunootero, ngundo oni moondeye de kookingo ngundiro koogihahangeyingo. 9 Yo, ngu sa urungga de kookingoyingga, ngundo goweye koogihahangetoyi, nguro ngu, ene Anut kootuyisina mande biyomi oorengo ero ingoyingo. Anutdo ngu oo kookingo biyomi ngundiromu yeni, eneno tunooteyingo. Ene ngu muringga ngu, ene ingoyingomu, ene nowoondoye ma yowoorengootoni, Anutro oowooyi bingamini, ero ma okooyingo.

10-11 Ngu naruno, sambono Engel oni kandegurayiga, enengo koondo
kandegurayiga ngu yoro, Nusako Koki nguro yabanimo, ko enengo oo
sobowooteku, nguno nguya wendoyingo. Ngundiro wendootoni ngu,
ooreri oorengo tunootetoni, Nusako Koki nguro oniku, Anutno sanggiri
oorengo tero, mawukimboongero, enengo mambu ogingo nguro, ko
suwoo ooreri nguro nguya, sa kookingombo yoodeyingongga nguro
bidodoboro, Anutya sanggiri teyingo. Ene mande biyomi oorengo ma ero
yokoro, nowoondoye ma yowoorengoyingo. Kini, enengo muri biyomi
tewonggoku, ngu ma yokoyingo.
12 Asa, ngu naruno, sambono Engel oni kandegura gidemboro
gurananggega, ngundo enengo koondoga ngu Yuparetis sono bingo
urungga nguno wendootoni, ngu sonongga ngu dikooro, kingo
nggootooteyingo. Ngundiro tetoni, mera ngaro oo sobosobo oni
koreteyingo nguro oore yeyunootoni, ene nguwoore sa ooretekusina
urooreyingo. 13 Ngundiro tetoni, ngu naruno, mbooro biyomi kabusa
yeyootoowe, gido tooko ngundiro. Ngundo Oriwa Urungga ngu
manggowoomonggo, ko Nusako Koki Urunggaku manggowoomonggo,
ko Setanro ingondudu eyingo oni godange, ngu manggowoomonggo
nguya tunooteyingo. 14 Ngu mbooro biyomi kabusagaku, ngundo ene
mete oo muri onindo ma teweroyi, ngu muri guradiro guradiro tetenggo.
Oo biyomi kabusagakundo ngu sobosobo oni koreteyingo ururu,
ngu mera ngaromuno tunootero, ngundo me yeni ootoogeyingo. Ene
ngundiro tetoni, sobosobokundo ootoogero yowuruwooro, nguro Anut
yanggangonidodoga nguya enengo naruno ebe urewero tewanggo.
15 Arisa, ingoyi! No yeno ombuwero ngu, yakaka onindo suwoono
torige mayetenggoku, ngundiro ombuwano. Nguro ngu, ye komo ma
werewero. Kini, ye komo noro ko ombuweroyi naruni, ngu gome meyeya
sobowooyi. Ye ngundiro tetoyiga ngu, asa, ye oyimo ma yowanggo.
16 Oombooro biyomimbo ngu mera ngaro oo sobosobo oni tabango
yetoyi, ngundo Hiburu mandeno ngu oowooyi Amagedon ngu
musiyongga nguno ombuyingo.
17 Asa, sambono Engel oni kandegura gidemboro erayayiga, ngundo
enengo koondoga ngu wendootoni, doogono uyingo. Ene ngundiro tetoni
ngu, asa, Tembel kundingiyi ngu newende Anutro yaba bingamini,
ngunonggo Anutdo meno urungga eyingo. Noro sanggirine ngu ataga
kiniteteku nga! Eyingo. 18 Ene ngundiro etoni ngu, arisa, yowari yootoni,
gusiro ngguyi urungga utoni, imimi urungga oorengo yoyingo. Ngu
imimi urungga oorengo ngu kuri oni merako ngano oruwonggoku, nguno
imimi gura urungga ngundiro ngu bidodo dagayeroyingo. 19 Ngu imimi
urungga nguno ngu, ende ururu ngu imimimbo usowootoni, gumi kabusa
tunooteyingo. Oni bidodo ende ururu mera bidodomo oorootenggoku,
ngu nguya yomburiyerowa. Ene Anutdo ngu Babilon ende urungga, nguno

oni simoo bare ngundo sebobarese muriye biyomi ngu ingoro, nguro Anutdo tetoni, ene Wayin sonoyi yanggango oorengo ngu neyingo. Ngu Wayin sonoyi yanggango ngu enengo sanggirini urungga oorengo. 20 Ngu naruno nguno, meradoni bidodo, ko mera pupuri bidodo, ngu kinitero yomburiyerowa. 21 Ayis wande wande, sono ngundiro sambononggo merakono ombuwa. Ngu Ayis wande guranangge, nguro kowurini ngu 25 kilo Rayis si eraya nguro kowuri ngundiro. Ngu Ayis wande wande ngu, sambononggo oni bungomo sorero, ngundo oni yutoro yomburiyerowa. Ngundiro tetoni ngu, onindo ingowonggoku ngu, Anutdo ngu Ayis oo biyomi ngu enenonggo ombute, ero ingowanggo. Ene ngundiro ingoro, nguro ene Anutya kumundooye boorowootoni, sanggiri urungga oorengo tero, nguro ene mandeye biyomi kootuyisina nangge, Anutya eyingo.

Sebobarese Barega, Ngundo Ogingo Urungga Yoyingo

17 1 Sambono Engel oni kandegura gidemboro eraya nguromu guranangge enengo gol koondo kuri oo wendowoku, koondoyigaku yoro, omburo, nono eyingo. Ge ombuya keno! Ngu ooreko ooreko barega yanggangongga, ngu sono bingo gidarega ngu sanganimo bibitero oorooteku, ngu nguro gumi biyomimu inootoningga keno! Ombuya, nondo ngu Anutdo bare biyomingga ogingo urungga gumi inowaku, ngu ge etunggerowano. 2 Mera ngaro oo sobosobo oni koreteyingo, ngundo ko oni gidarega merako ngano oorootenggoku nguya, ngundo ngu ooreko ooreko barega nguya sebobarese muri biyomi ngu tero, nguro enengo ingonduduye muri biyomi ngundo nangge angetoni, ene sono kowoo nero mboorombo yoyooteku, ngundiro kakabetetenggo, eyingo.

3 Ngu naruno, Anutro Yukani, ngundo yanggano nunootoni, Anutro Engel no noyootoni, oni kini merako nguno oororo oode, nguno no barega kenootoowe, ene Nusako Koki dagoyiga ngu sanganimo bibiteyingo. Ngu Nusako Koki dagoyiga, ngu ene tabango kandegura gidemboro eraya, ko nggamari kande eraya, nguno ngu, oowooyi biyomi oorengongga nguno nakangootoyi ooroote. 4 Ngu barega ngu enengo nengguroni ngu nakanakangoyingo, ngu dagoyi oorengo. Enengo nengguroni nguro irosarani, ngu Golbo ko digi nakaya gura gura gomegomemu, ko beye goyayi oorengo urini urunggamu, ngu goweyimo teyingo. Kandeyimo ngu Golbo sono toba teyingomu, ngu dowooyingomu ngu newendemo enengo muri biyomi ko sebobarese muri biyomi buwoo ngu bidodo toba ngu angeyingo. 5 Enengo oowooyi gura gura kembawasangoomo nakangootoni oorooteku, ngu ngandiro;

Babilon Ende Nguro Mande Adingayi, Sebobarese Muringga
Tetenggoku Ngu Bidodoboro Namoye, Mera Ngano Muri Biyomi
Oorengo Tetenggoku Ngu Bidodoboro Namoye, ero nakangoyingo.

6 No ngu barega ngu kenootoowe, ene Yisasro oni simoo bare
nowoondoyemo hamoo tero, enengo mandeni wesiyoro ewonggoku, ngu
yudoni kumoomukoyingo. Ngundiro yudoni kumootoyi ngu, ene ooga
tewoku, nguro ene oni oni urungga oorengo tete.

Ene ngundiro tetoni no kenoro ngu, asa, no soriyokoro mbooro
nureyingo. 7 Ngu naruno, ngu sambono Engel oni gurado nono eyingo. Ge
ndadiro tero, soriyokoro, nguro ingondudu urungga tete? Nondo barega
nguro murini, ko Nusako Koki nggamarini kande erayayiga, ko tabango
kandegura gidemboro erayaga, nguro murini nguya yootunoro ewano.
Ngu barega ngu Nusako Koki sanganimo bibiteyingo. 8 Ge ngu Nusako
Kokingga kuri kenowoku, ko ataga ene keta ma ooroote. Ene kootuyisina
Nusako Kokingga ngu mere gumi kiningga ngu yokoro, oorero, ene
kondibo oonootero kinitewa. Anutdo mera oo bidodo yeyingo naruno
nguno, ene mera ngaro oni onendo Yisasro nowoondoyemo hamoo
tewanggoku, ene keta oruweroyi bukno kuri oowooye nakangoyingo.
Oni oowooye ngu bukno kini, ngundo ngu Nusako Koki kuri kenoro, ko
ataga ngu kini. Ene kootuyisina ko kenoro, ene nguro soriyokoro mbooro
yurewanggo, eyingo.

9-10 Sambono Engel onindo ko eyingo. Oni ingonduduni gome
metemingga ngu, ene komo oo ngaro gome ingoni. Nusako Koki tabango
kandegura gidemboro eraya, ngundo puri kandegura gidemboro eraya,
nguno barega ngu sanganimo bibiteyingo nguro gabogaboyi. Nusako
Koki tabango kandegura gidemboro erayaga, ngu mera ngaro oo
sobosobo oni koreteyingo kandegura gidemboro eraya, nguro gabogaboyi
nguya. Sobosobo oni koreteyingo kandegura ngu kuri kumooyingo, ko
ataga sobosobo oni koreteyingo gura keta oodoni, ko kootuyisina gura
koreteroga omburo, ngu naru bodaga nangge oruwa. 11 Ngu Nusako
Kokingga ngu, ene kuri ngu mera ngaro oo sobosobo oni koreteyingo
kandegura gidemboro eraya, nguromu gura oruwo. Kootuyisina ene
kumoowoku, ko keta ootoogero, ngu mera ngaro oo sobosobo oni
koreteyingo kandegura gidemboro kabusayiga, ngu tunootewa. Ene
kootuyisina, ene hamoo oorengo oonootewa.

12 Ge kuri nggamari kande eraya kenowoku, ngu gabogaboyi ngundiro:
oni sobosobo koreteyingo kande eraya, ngundo enengo ko simoo bare
soboyeroweroyi ko ngu ma teyingo. Kootuyisina oni koretero kande
eraya, ngundo yanggango yoro, Nusako Koki nguya naru ootuwoo
bodaga ko gobooro tero, simoo bare soboyerowanggo. 13-14 Ngu oo
sobosobo oni koreteyingo ngu bidodo ingonduduye gobooro guranangge
ngu yowuruwooro, ko enengo yanggangoye ngu bidodo Nusako Koki ngu
inowero ingootenggoku, ngu bidodo Nusako Koki inootoyi, ndawugaro
nguro, ene Sipsip Nangonimboya ebe ureweroyimboro. Ene ngundiro
tetoyi ngu, Sipsip Nangoni ngundiro, ko enengo nowoondoyemo hamoo

teyingo oni Anutdo kuri rogoyerowoku, ngu nguya yowuruwooro, ene ngu ebegano nguno enendo Nusako Koki, ko enengo oni ngu yanggango yero dagayerowanggo. Ndadiro nguro, Sipsip Nangoni ngu oni tabango bidodoboro tabangoye urungga, ko mera ngaro oo sobosobo oni koreteyingo, ene nguro tabangoye urungga ngu! Ero eyingo.

15 Ngu naruno, sambono Engel oni ngundo nono eyingo. Ge ngu barega sono bingo gidarega sanganimo bibitetoni kenooteku, ngu sonongga ngundo oni simoo bare mera bidodomo, oni goweye moondeye gura gura, ko mande bungeye songo songo ngu bidodoboro gabogaboyi.
16 Ngu Nusako Kokingga, nggamari kande erayaga ge kenooteku ngu, ene bidodo ooreko ooreko barega nguya mundi tewanggo. Ngundiro tero, yomburiyoro yokoro, enengo towi nengguroni, ko irosarani bidodo andangero yokoro, enengo goweyi songgiwi nero, okooro de nombono kagisokowanggo. 17 Ngundiro tetoyi, ndawugaro nguro, Anutdo ingondudu nowoondoyemo Nusako Koki yero, ngu yanggango oni simoo bare soboyeroweroyi yunootoni, ngunonggo ene ngu kongga ngu tero, oororo, Anutdo narungga rogo tewoku, nguno wenga kinitewa.
18 Ngu barega ngu kenowoku, ngundo ngu ende urungga nguro tabango koreteyingo, ngu mera ngaro oo sobosobo oni koreteyingo bidodo ngu soboyerooteku, nguro oo gabogaboyi, ero eyingo.

Babilon Ende Kuri Yomburiyoyingo

18 1 Ngu naruno nguno, no Yon sambono Engel oni gura kenootoowe, sambo endemonggo ombuyingo. Ene Anutdo yanggangonidodo, duridarinidodo urungga oorengo inootoni, nguro ene mera ngano ombutoni, soruyi mera bidodo himi oorengo yeyingo.

2 Ene meno urungga ero eyingo. Babilon ende urunggaku ngu yomburiyoote! Ngu hamoo oorengo, ngu yomburiyooteku ngu! Ataga ngu oombooro biyomimboro musiyo tero ooroote. Yo, oombooro biyomi nguno oodoyi, ko nu oo buwoo biyomi netenggoku, ngu musiyonggano nguno oorootenggo. 3 Ndadiro nguro, oni mera bidodomo, ene ngu barega nguya sebobarese muri biyomi tero, nowoondoye nguro nangge ingondudu tero, ngu onindo sono Wayin yanggango nero ingootenggoku ngundiro. Mera ngaro oo sobosobo oni koreteyingo, ngu sebobarese muri biyomingga nangge nguya teyingo. Mera ngaro ene beye koyi nangge teweroyi oni, ngu endega nguro muri biyomi gura gurano, ko oo gome gomemu enendo suwooyi sano yowero ingooteku, nguro sitowi beye koyi teweroyi onindo, ene oo sitowi urungga yoyingo, eyingo.

4 Ngu naruno, no manggowo gura sambo endemonggo tunootetoni ingowono. Ene ngandiro eyingo. Ye noro Kristen oni simoo bare, ye

komo ngu endega ngu yokoya sayi. Kinitetoni, asa, ye nguya ngu
endega nguro weti mbumbuwaye, ngu ye nguya koorowoowanggo.
Ye ngu endega ngu yokoro ngu, asa, nondo ogingo biyomi urungga
enengo wetiye nguro yetenoku, ngu ye ma yowanggo. 5 Enengo weti
mbumbuwaye ngu urungga oorengo watayetoyi, sambono oorete. Anutdo
ngu biyomiyengga nguro ingondudu tete. 6 Ye ngu ooreko ooreko barega
ngundo biyobiyomi tewoku, ngu yendo eneno ngu komo gumi eraya
wendangeyi. Ndadiro nguro, ngu barega ngundo oo kowuri urungga oni
yunoweroyi yetoningga, nguro yendo ngu erayagomo kowuri ngundiro
ene ko inoyi. 7 Ngu barega ngundo enengo oowooyi bingami okooro,
enengomo irosara nakanakangoyingo gomegomemu, ngu nangge tero
watayetoningga ngu, nguro yendo komo ogingo gumi ngundiya teyinoyi.
Ene barega ngu newendemonggo, ene enengo biyomini okooro eyingo.
No ngu mera ngaro oo bidodo sobosobo bare urungga oorengo. No wabu
bare kini, nguro ngu, no ma sendowero ingowano. Hamoo oorengo kini,
eyingo. 8 Arisa, newendemonggo ngundiro ingootoni, ngundiro nguro,
kowuri guradiro guradiro ngu naruno nangge eneno ombuwa. Ngu
ngandiro: Sayi guradiro guradiro ngundo omburo yureni kumootoyi,
oni simoo bare sendo moguru urungga tetoyi, ko oowariro kumooyingo
naruwo urungga oorengo nguno tunootewa. Nguno ngu, debo Babilon
endega ngu dero gisokowa. Yo hamoo oorengo, Anut Oo Bidodo Simburi
yanggangonidodoga, ngundo enengo murini wirikoro, kenoro, ogingo
nangge oorengo inowa, ero eyingo.

9 Mera ngaro oo sobosobo oni koreteyingo bidodo nguya oo biyomi
gobooro tewonggoku, endemo wooro urungga ende dedoni, ngu kenoro,
ene sendo moguru urungga tewanggo. 10 Onindo ngu endega ngu
dedoni, oriroko dikaro, ngunonggo ngu endemo oni ngundo enengo weti
mbumbuwaye, nguro ogingo ngundiro koorowootoyi, kenoro, kiyero ero
eyingo.

O gowugowurongo Babilon, ye ende urungga yanggangonggedodo!
Naru ootuwoo bodagano sodedomangge, yengo weti
mbumbuwaye nguro gumi yengomo tunootetoni
koorowootenggoku ngu! Ero eyingo.

11 Beye koyi teweroyi oni mera nga bidodo, nguro ingonduduye,
nguro kowuri ingoro sendowanggo. Ndadiro nguro, ene musiyo
gurano enengo sitowi uriyoweroyi nguya kini nguro. 12-13 Yo, ngundo
Babilon endega nguno beye koyi teweroyi oni, ngundo oo ngandiro
soweyoote. Gol, Siluwa, digi nakanakangoyingomu, beye goyayimu,
towi sarayi gomegomemu, towikumba dagoyi gomegomemu, towi
nakanakangoyingo gome imakeyingomu, de gura gura ndindingo
gomemu, Elepan nggamari, ko debo Ayen koorongguyibo, ko Ayen oobo
digi goobe nakanakangoyingombo, ngundo oo gomegomemu teyingo,

suwe oo ninggurini gura gura, ko wooro gome ndindingomu yeweroyi, urumi gura gura ndindingo gomegomemu, Wayin, oo kaweroyi bo urumi gomemu, oomanongoyingo kaweroyi oo kikidoyingo, Sipsip ko Bulmakawu, Hos ko Hos yawasanidodomu, kingo kirikiri oni bidodo, ngu oo sitowi ngu bidodo uriyowero soweyoyingo.

14 Beye koyi teweroyi oni, ngundo sendowero tero ewanggo. Oo gomegomemu bidodo, nguro ye gome ingootenggoku, ngu oo ngu ataga kinitete. Yo, yengo oo sitowi bidodo kini temukootoni, gura nguya kini, eyingo.

15-16 Ngu beye koyi teweroyi, oni ene kuri Babilon ende oo sitowi uriyoro, nguro beye yowonggoku, ngundo endemo oni simoo bare kenootoyi, nguro weti mbumbuwaye nguro ogingo urungga oorengo ingootenggoku, nguro ene kenoro, sosoreyingo urungga tero, oriroko anduno ootooro, nowoondoyemo kowuri urungga ingoro sendoro eyingo.

O Babilon ende urungga gowugowurongo! Ngu hamoo oorengo gowugowurongo! Kuri gengo nengguro sarayi ngu gomegomemu, ko nengguro dagoyi oorengo, yemuro oruwo. Gengo irosara gol wadori gomegomemu, ko digi nakanakangoyingomu gomemu, ko beye goyayimu nguno teyingo. **17-18** Ngu naru ootuwoo bodagano, sodedomangge gengo oo sitowi urungga oorengo, beye nguya, ngu bidodo kinitemukoyingo! Ero eyingo. Ngundiro nguro, wanggono oni sobosobo, ngudodo enengo ko onidodo, oni simoo bare wanggono sawero ingootenggoku, ko wanggobo beye koyi teweroyi oni, ngu bidodo endemo oniro kowuri oorengo ingootenggoku, ngu kenoro, orirokono dikaro, endemo nguro wooroyi ooreteku, ngu kenoro eyingo. Ende urungga gurado ene Babilon ende ngundiro oowooyidodo oodoni, ngundo Babilon endega ma dagaro oowooyidodo oodoni, ma kenowato! Eyingo.

19 Ngundiro nguro, ene kowuri urungga ingoro, nguro ene tabayemo gugukakawu oorongooro, sendo moguru tero eyingo.

O ende urunggaku, gowurongo! Gengo ende nguno wanggo wendeyino oorootenggoku, nguro sobosobo oni, ngundo gengo oo sitowi geno soweyowonggoku, nguro ene digi beye urungga oorengo yoyingo! Ene naru ootuwoo bodagano nangge, sodedomangge ene oonootemukoote! Eyingo. **20** Ene ngundiromu, ye sambo endemo oorootenggoku, ye enengo nowoondoyemo hamoo teyingo oni, ye Anutro ingondudu eyingo oni bidodo, ye Yisasro soweyeroyingo Aposel oni, ye bidodo komo oni oni urungga oorengo tetenggo. Ndadiro nguro, weti mbumbuwaye teyingomu, ngu wirikoro, nguro Anutdo ene Babilon weti mbumbuwa muri biyomingga yeno tewonggoku, ngu wirikoro, ogingo urungga oorengo yunoyingo, ero eyingo.

21 Ene ngundiro mande yokootoyi, ngu naruno nguno, sambono
Engel oni yanggangonidodo nguno digi urungga oorengo, onindo ma
okooweroyimu ngu okooro yoro, wendeyino oorongooro eyingo.
Ngundiro muringga nguno nangge, ngu Babilon ende urungga ngu
yoro oorongootoni, utoni, onindo ko ma kenowanggo, ero eyingo.
22 Gita oowooyi Harup, ko sumbimbooro ngguyi gura gura, ko
mowumowu, ko unggu nguro ngguyi naru gurano, oni ma ingowanggo.
Oni ene ingonduduye gura gurano ko teweroyi naru gurano, ngundiro
oni gura ngu ma oruwa. Wit oo kikidoweroyi nguro kiki ngguyi, naru
gurano, oni ma ingowanggo. 23 Soru himi, naru gurano, onindo ma
kenowanggo. Oni ene bare yoweroyi naru nguya kinitewa. Kurimi beye
koyi teweroyi oni, ngundo ene mera nga bidodomo ene oowooyidodo
ootooro, ene ngunonggo oni mera bidodomo ganaganayerootoyi,
gosonggi gura gura oni yomburiyerowero teyingo, ero eyingo.
24 Anutdo ene Babilon endega ngu kenootoni, ene biyomi tero, enengo
ingondudu eyingo oni, ko enengo oni simoo bare nowoondoyemo hamoo
teyingo mera bidodomo oruwonggoku, ngu yudoyi kumootoyi, ngu kenoyingo.
Ngundiro muringga nguro kowuringga bidodo Babilondo yoyingo, ero eyingo.

Sambo Endemo Oni Bidodo Oni Oni Teyingo

19 1 Babilon ende urungga ngu dero yokootoni, ngu naruno, no
Yon ingootoowe, sambo endemonggo, simoo bare oowooyingga
oorengo moguruwooro eyingo.
Noore komo Anutro oowooyi bingamini ero okooteto! Ngu noorengo
Anut, ene nangge guranangge, ngundo noore ko uriyeroro yoyoyingo.
Ene oowooyidodo, duridarinidodo, ko yanggangonidodo oorengo
ooroote. 2 Anutro wirikoweroyi koni ngu muri nenengo oorengomo
oni wirikoyerowa. Ngu ooreko ooreko bare urungga, ngu enengo muri
biyominingga, nguno oni simoo bare mera bidodomo yomburiyeroro,
ngundo Anutro ko oni yureni kumooyingo. Ngundiro nguro, Anutdo
nguro gumi biyomi oorengo inoyingo, ero eyingo.
3 Asa, ngu naruno no ingootoowe, ene moguru urungga tero, meno ko
eyingo. Noore gengo oowoongge bingamingge ero okooteto! Babilon ende
urungga dero, wooroyi oorewoku, ngundiro suwooyi sano dero, wooro
oorero oruwa, ero eyingo.
4 Sambono tabango oni onibiga namoraya ngudodo, ko Oo Keta
Oorootenggoku namorayaga, ngudodo Anut doongeyimo bagootero,
yambo mande tero, meno eyingo. Hamoo oorengo! Noore gengo
oowoongge ero okooteto! Ero eyingo.
5 Ngu naruno, Anutro yaba tanggeyimonggo meno gura eyingo. Ye
Anutro ko oni, oowooyidodomu ko oowooyidodomu kini, ye bidodo komo
noorengo Anutga ngu oowooyi bingamini ero okooteto, ero eyingo.

6 Ngu naruno, no ingootoowe, mande moguru urungga simoo
barenonggo ngguyi utoni ingootoowe, sono ururu ngguyi ngundiro
uyingo, ko gusiro ngguyi ngundiro ingootoowe, ene ngundiro meno
urungga eyingo. Noore gengo oowoongge bingamingge, ero okooteto! Ge
noorengo Anut Oo Bidodo Simburi Simbunani! Ge yanggangonggedodo,
ge oo bidodoboro sobosobo koreteyingo oorengo! 7 Nguro ngu, noore oni
oni urungga oorengo tero, oowoongge bingamingge okooteto! Ndadiro
nguro, Sipsip Nangoni bare yoweroyi naruwo tunootete. Enengo bareyi
ngu kuri oo yomosiyowo. (Enengo bareyi ngu oni simoo bare eneno
nowoondoyemo hamoo teyingo ngu.) 8 Anutdo ngu bareyi inowoku
ngu, ene nengguro sarayi oorengo wadorimu, pirungga soruyidodo ngu
inootoni yemuwo, ero eyingo. (Ngu nengguro sarayingga ngu Kristen oni
muriye gome nenengo nguro gabogaboyi.)

9 Ngu oo ngu tunootetoni kenootoowe, Engel onindo nono eyingo.
Ge nga mandega nga nakango. Ngu oni simoo bare ngu Anutdo
negoyerootoni, Sipsip Nangoningga ngundo bareyi yoweroyi oo simbo
kayingongga, nguno ombuwero sumoo yunowoku, nguro ene oni oni
urungga tetenggo. Eyingo. Ngu mandega ngu Anutro mande hamoo
oorengo ero nono eyingo.

10 Asa, Engelndo mande ero yokootoni, no ene keyi damonimo
bagootero, yambo mande tewero teyingo. Ngundiro tetoowe, ene
sodedomangge nono eyingo. Ge nono yambo mande ma tewero! Ndadiro
nguro, no geya konare guranangge, Kristen dobookurige Yisasro mandeni
nowoondoyemo hamoo tero oorooteto. Ye komo Anutno nangge yambo
mande teyi! Noore ingowato. Yuka Kundingiyi ngundo Anutro ingondudu
eyingo oni nowoondoye yokutuwootoni, ngundo ene onino Yisasro mande
wesiyoro eyingo. Ngundiro wesiyoro etoyi, ngunonggo enengo mandeni
ngundo oni songo nowoondoye yokutuwootoni, nguro ene nguya Yisasro
mande wesiyoro etenggo. Ero eyingo.

Onindo Hos Sarayinggano Bibiteyingo

11 Ngu naruno, no sambo endemo kenootoowe, nguno Hos gura sarayimu
oodoni, ngu sanganimo oni gura bibitero oruwo. Ngu oningga ngu oowooyi
ngandiro: Oni Enengo Koni Gome Sobowooro Teyingo ko Oni Ene Muri
Gome Nenengomu Nangge Teyingo, oowooyi ngu ngandiro. Ene simoo
bare wirikoyeroweroyi bine, ngundi ene ebe ureweroyi tetoningga ngu, ene
komo muri gome nenengo ngu nangge keyoro ngunonggo tewa. 12 Enengo
doongeyi ngu de soru ngundiro soru ooretoni, ene tabangomo Gol tomokuyi
oowooyingga nguno ooroote. Enengo goweyimo oowooyi gura ooroote.
Ene ngu oowooyingga ngu enengombo nangge murini ingoote. 13 Enengo
nengguroni tewoku, ngu sidudarowobo sonowooyingo. Oniro oowooyi ngu
ngandiro, Anutro Mandeni. Eyingo. 14 Sambo endeboro me oni ngudodo

ene Hos sarayimu sanganimo bibitero, ene Yisas keyoro oorowuyingo.
Ene towikumba tewonggoku, ngu sarayi gome oorengomu nangge tero
oorowuyingo. 15 Enengo manggowoomo duge kuningo oorengo ngunonggo
oorero, mera ngaro oni simoo bare eneno nowoondoye hamoo ma teyingo
ngu yureweroyimboro. Anutdo eyingo. Enengo usudogoni Ayenmbo teyingo,
ngundo ene oni simoo bare gome soboyerowa, ero eyingo. Ene Wayin sonoyi
winggoweroyi digi kumbeyigano, nguno Wayin winggowo. Ngu Wayin
sonoyi urungga ngu, Anut yanggangonidodoga nguro sanggirini urungga
oorengo nguro gabogaboyi.

16 Enengo oowooyi ngu nengguronimo, ko keyi begowoomo nguya
nakangoyingomu, ngu ngandiro:

Mera Ngano Oo Bidodo Sobowooyingo Koreteyingo Nguro
Tabangoye Urungga Oorengo. Ene Sobosobo Oni Bidodoboro
Simbuye Urungga, ngundiro nakangoyingo.

17-18 Ngundiro tetoni, no sambono Engel oni gura kenootoowe, ogisano
dikaro, meno manggaru tero, nu samboriri ururumero bawootenggoku,
nguno eyingo. Ye ombuya Anutdo oo simbo kawokuno, ngano yowuruwooyi.
Ye ombuya, nguno ye ngu mera ngaro oo sobosobo oni tabango, ko me oniro
tabango, ko oni yanggangoyedodo, Hos, ko oni Hos sanganimo bibiteyingo, ko
oni simoo bare oorootenggoku, ko kingo kirikiri oni, ko oni oowooyedodomu,
ko oni oowooyedodomu kini ngu bidodoboro songgiwiye neyi, eyingo.

19 Ngu naruno nguno, no Nusako Koki ko mera ngaro sobosobo
oni koreteyingo ngudodo, ko enengo me onidodo nguya yeyootoowe
yowuruwooyingo. Ene yowuruwooro, ngundo oningga Hos sarayingga
ngu sanganimo bibiteyingongga nguya, ko enengo me oni ngudodo ebe
urewero teyingo. 20 Ene ngundiro tetoyi ngu, asa, oningga Hos sarayingga
ngu sanganimo bibiteyingongga, ngundo Nusako Kokingga ko Setanro
Ingondudu Eyingo Oni Godange, ngu yoyoro, mereno de nombo ko digi
koorongguyi, oowooyi Salpa, nguya yowuruwooro, sugi sugi derorooteku,
nguno oorongooyeroyingo. Ene ngundiro tetoyi, ndadiro nguro, ngu
Setanro Ingondudu Eyingo Oni Godangengga, ngundo Nusako Koki
doongeyimo, oo amana onindo ma teweroyimu ngu tetoyi, nguro oni
simoo bare bidodo oo ngu kenoro nguno mayero, yowuruwooro, Nusako
Koki nguro gabogaboyimo yambo mande teyingo. 21 Ngu oningga Hos
sarayingga ngu sanganimo bibiteyingongga, ngundo duge manggowoomo
oorootekungga, ngundo Nusako Koki Urunggaku nguro me oni bidodo
dugebo yureni kumooyingo. Kumootoyi, arisa, nu bidodo omburo, enengo
songgiwiye bidodo nemukoro kawuye ndinditeyingo.

Dagoma 1,000 Setan Biyomimo Oruwa

20 1 Ebe kinitetoni, ngu naruno, no Yon sambono Engel oni gura
no kenootoowe, ene sambo ende yokoro ombuyingo. Enengo

kandeyimo ngu mere urungga gumi kiningga ngu goosooweroyi ki, uto
urungga nguya oowooyi Sen, ngu dowooyingo. 2 Ngu Oriwa Urungga
ngu dowooro, uto yanggango Sen, ngundo dowooro gosiyoro, mere gumi
kini urunggano oorongooyingo. Nguno ngu, ene dagoma 1,000 oruwa.
Ngu Oriwa Urungga ngu oowooyi gura ngandiro: Sire Kurimingga ngu,
Oombooro Biyomi, ko Setan. Eyingo. 3 Sambono Engel oningga, ngundo
Oriwa Urungga ngu dowooro, mere gumi kininggano nguno oorongooro,
mere manggowo witu oo ngu gome ukingoro, goodooro gosiyoyingo.
Ngundiro teyingo, nguro ene mete oni mera bidodomo, ngu dagoma
1,000 nguno ko ma ganaganayerororuwa. Dagoma 1,000 ngu kinitetoni
ngu, kootuyisina, ene mere goosootoyi, naru bodagano nangge, Setan
ngundo mete oorero, oororo omburo tewa.

4 Ngu naruno, no ngu oni gidarega Anutdo oni wirikoyeroweroyi ko
ngu kuri rogo tewoku, ngu onikundo yaba bingaminidodo ngu sanganimo
bibitetoyi kenoyingo. Ngu bibitero, ngunonggo ngu oni oo tewonggoku,
ngu wirikoyerowero bibiteyingo. Ngundiro tero, oni uru oorengo gaboye
kenootoowe, ngu ene Yisasno nowoondoyemo hamoo teyingo nguro,
enengo oowooyi oni gidaregano yootunootoyi, ngunonggo ene nguya
Anutro mandeni yanggango dowooyingo. Dowootoyi, nguro ngu, mundi
onindo bungeye toongootoyi kumooyingo. Ngu Kristen oni ngu, ene
Nusako Kokino ko nguro gabogaboyimo nguya ma yambo mande teyingo,
ko nguro sunggini ngu kembayemo ko kandeyemo nguya ma yoyingo.
Ngu oni ngu, ene ko keta ootoogero, ene Krayisya gobooro dagoma 1,000
oororo, ngu oni ngu soboyeroro oruwanggo. 5 Ngu Kristen oni ngu, ene
wata koreteyingo ngundo merenonggo ko keta ootoogeyingo. (Kristen
Oni kumooyingo gidarega ngu dagoma 1,000 nguno ma ootoogewanggo.)
6 Oni ene merenonggo tambu koretero ootoogetenggoku ngu, ene komo
oni oni tero, kundingiyi oruwanggo. Ngu oni ngu, ene Anutno wooro
yeyingo oni kundingiyi tero, ene Krayisya dagoma 1,000 oni simoo
bare merangga nga ngu sobowooro oruwanggo. Ngundiro onikundo ene
Setanro ende biyomimo ngu ma oorowuwanggo. Kini, ene suwooyi sano
Anutya oruwanggo.

Anutdo Setan Yomburiyoyingo

7 Dagoma 1,000 ngu kinitetoni ngu, Anutdo mere gumi kini urunggaku
ngu manggowo goosootoni, Setan ya biyomi yokoro toongeyingo.
8 Yo, Setan ngu mere yokoro, oorero, oni simoo bare mera bidodomo,
ganaganayeroweroyimboro ko tewa. Ene ngundiro tero, yade yade
oororo, Gok ko Megok ngu sowe erayaga Krayisro mundi oorootenggoku,
ene yowuruyerootoni, me oni urungga oorengo yeri tunootewa. Ngu me
oni yowuruyerootoni, ngu wendeyi sono dabemimo digi keredi ngundiro
tewa. 9 Setando mera bidodomo, me oni yowuruyeroro, yade yade oororo,

Anutro simoo bare oorootenggoku musiyo pawangoro, ngunonggo
Anutdo ende urungga (Yerusalem) nguro gome ingooteku, ngu
pawangowanggo. Ngundiro tewanggoku ngu, ene Anutdo sambononggo
de sorudodo yokootoni, omburo, ngundo ngu, Setanro me oni ngu
yoodemukowa. 10 Ngundiro tetoni ngu, Anutdo godange oni Setanngga,
ngu dowooro, mere gumi kiningga digi kooronggguyimu dero oorooteku,
nguno oorongooyingo. Oorongootoni, Setando uro, nguno ene Nusako
Koki ko enengo ingondudu eyingo godange oni nguya kabusayi tero, sugi
sugi ogingo urungga oorengo koorowooro oruwanggo.

Wirikoyeroyingo Naru Urungga Tunootete

11 Ngundiro tetoni nguno, no yaba sarayi urungga bingaminidodo
ngu kenootoowe, oni gura ngu sanganimo ngu bibiteyingo. Bibitetoni,
ngu naruno, mera ko sambo nguya satori, musiyarimo kiniteyingo.
12 Ngundiro tetoni, no kenootoowe, oni kuri kumooyingomu ngu
oowooyedodomu, ko oowooye kinimu nguya, enedodo ngu yabaga
bingaminidodo ngu tanggeyimo dikayingo. Ngundiro dikatoyi, oni yaba
bingaminidodo bibiteyingongga, ngundo buk gidarega dowooro wesiyoro,
ko buk gura nguya wesiyoyingo. Ngu bukga ngu Yisasdodo oni keta
oruweroyi nguro buk. Ngu buk guraga nguno oni simoo bare mera ngano
oo muri tewonggoku, nguno ooroote. Oo ngu buk nguno oorootenggoku,
ngu Anutdo ngu oni bidodo kumooyingomu ngu wirikoyingo. 13 Ngu
naruno, wendeyi koongeyingo bidodomo, oni kumooyingo ngu
ooretoyi; ko oni mereno mereyeroyingo ngu ooretoyi; ko oni kumooro
Setanro ende biyomimo oorootenggoku, ngu nguya Anutno mayero
yowuruwooyingo. Yowuruwootoyi, Anutdo enengo koye tewonggoku,
enengomo enengomo wirikoyeroyingo. 14 Oni Yisasno nowoondoyemo
hamoo ma tetoni, kumooro musiyo songo songomo, ko Setanro ende
biyomimo nguya oruwonggoku, ngu bidodo Anutdo yowuruyeroro,
wirikoyeroro, ko oorongooyerootoni, mere de nombododo urunggano,
nguno uro yoodetoni, suwooyi sano ogingo ingoro oruwanggo. Nguno
oodoyi, Anutdo eyingo. Ataga kumooweroyi muriningga ngu kinitete,
ero eyingo. 15 Ene wirikoyeroyingo oningga, ngundo oowooye Yisasdodo
oni keta oruweroyi bukga nguno oowooye kini ngu, arisa, ngu oni
ngu, Anutdo ngu yoyoro oorongooyerootoni, de nombododo ngu ma
kumooweroyi mere urungga oorooteku nguno uyingo.

Sambo Ko Mera Keta

21 1 Arisa, ngu naruno, no Yon sambo mera keta kenoyingo. Sambo
koretero, ko mera koretero, ko wendeyi nguya ene kiniteyingo.
2 Ngundiro kinitetoyi ngu, no ende kundingiyi ngu Yerusalem keta
kenootoowe, ene sambononggo Anutdo soweyootoni ombuyingo. Anutdo

ende ketangga ngu kuri gome metemimu yero yomosiyoyingomu, ngu bare kameyi yowero naruwo, nguno enengo oo kuri gome metemimu nangge, ngu yomosiyoyingo ngundiro. 3-4Ngu naruno, no manggowo ngguyi Anutro yaba bingaminidodo ngu tanggeyisina, ngunonggo manggaru tero etoni ingoyingo. Ataga Anutdo oniya oorootenggo. Ene oniya oruwanggoku, nguno ngu, enengo oni simoo bare oruwanggo. Anutdo enesu nangge oni simoo bareno nguno ootooro, ene oniro Anut oruwa. Ngu naruno, Anutdo oniro kowuriye ngu bidodo andangeyunootoni, nguro ene naru gurano, ngu ma sendowanggo. Kumooweroyi muringga nguya kini; kowuri bidodo ko sendo moguru teweroyi muringga ngu, ko ogingo ingoweroyi muringga ngu, oo ngu bidodo nguya kinitemukowa. Mera ngaro muringgano tewanggoku, ngu bidodo kinitemukowa, eyingo.

5Ngu naruno ngu, onindo Gol yaba bingaminidodo ngu sanganimo bibiteyingongga ngundo eyingo. Ingo! Ataga oo ngu bidodo keta tunootete, eyingo. Ene mande gura nguya eyingo. Ge nga mandega nga nakango. Ndadiro nguro, nga mandega nga ngu nenengo oorengo, nguro oni ene nguro nowoondoyemo hamoo tewanggo, eyingo.

6Asa, ene mande gura eyingo. Noro kone temukooteno. Nondo ngu oo ngu bidodoboro koretero oorengo oorooteno. Nondo nguya, ngu oo ngu bidodoboro wengani oorooteno. Oni ene sonoro kumoowaku ngu, nondo sono keta oorooteku, sono omungo ngu sono kingo duwoo ene inootoowe newa. 7Oni ene newendemo hamoo tetekungga ngu yanggango dowooro, yade oororo kumoowaku ngu, asa, ene komo Setanro towootowooni ngu dagate. Oni ngundiro tetekungga ngu, nondo enengo Anut oodoowe, ene noro nangone oruwa. 8Ene oni noro kone metemi teweroyi ngu sosorero yokowanggoku; oni ene Yisasro nowoondoyemo hamoo ma tewanggoku; ko oni ene dobooyi ureni kumootenggoku, ene sebobarese muri biyomi ngu tetenggoku; oni ene idi gosonggi muri biyomingga ngu tetenggoku; oni ene oombooro godange biyomi nguno yambo mande tero nguno yemboongetenggoku ngu; ko oni bidodo godange mande etenggoku; ngundiro oni ngu bidodo, ene de nombododo mere urungga digi Salpa dero gidorero oorooteku, nguno uro oruwanggo. Ngu musiyongga ngu biyomi oorengo, nguno ene uro, sugi sugi oruwanggoku, ngu kumooweroyi kootunggaku ngundiro, eyingo.

Yerusalem Ende Keta

9Ngu naruno, sambono Engel gura nono ombuyingo. Ngu Engelngga ngu Engel kandegura gidemboro erayaga nguromu gura, ene kandeyimo koondo kandegura gidemboro eraya, Anutdo oni yomburiyoweroyi oo biyomi ngu koondomo yetoni angeyingo. Nguromu Engel gura, ngundo omburo nono eyingo. Ge ombutooga, nondo Sipsip Nangoni nguro bareyi

keta ngu etunggerowano, eyingo. 10 Ngundiro etoni, Anutro Yukani,
ngundo yanggango nunootoni, Engel ngundo noyoro puri ndandayingo
oorengo sanganimo nguno ooreyingo. Ngu musiyongga nguno, ene
Yerusalem ende keta etunerootoni, kenootoowe, ngu endega ngu
sambononggo Anutdo soweyootoni ombuyingo. 11 Ngu ende ketangga
nguro soruni ngu Anutro duridarini. Ngu endega nguro soruni ngu, ene
digi oowooyi Yaspa, nguro urini urungga oorero nguro wadorini himi
oo komboni ngundiro. 12 Ngu ende keta urungga nguro oonggoo pawani
ngu, awuno samboriri oorengo teyingo. Ngu endega nguro yamukoni
kande eraya kegidemboro eraya oodoni, nguno sambono Engel oni
kande eraya kegidemboro eraya yamuko sobowooro dikayingo. Ngu
yamuko ngu, Iserel oniro sowe kande eraya kegidemboro erayaga, nguro
oowooye nguno nakangoyingo. 13 Ngu endega nguro ende mundumi
namoraya oodoni, nguno yamuko kabusa kabusa yeyingomu ooroote.
14 Ngu endega nguro digi nonggini kande eraya kegidemboro eraya ende
yanggango inootenggoku, nguro digiyi ngu Sipsip Nangoningga nguro
soweyeroyingo Aposel oni kande eraya kegidemboro erayaga, nguro
oowooye nakangoyingo.

15 Ngu sambono Engel ngundo oni Gol usudogoyiga dowooro, nguro
endega, nguro yamuko, oonggooyi nguya rogowooweroyimboro. 16 Ngu
sambono Engel onindo ene usudogo ende rogowooweroyimboro ngu
dowooro, ngundo ngu endega ngu rogowooyingo. Ngu endega nguro
wanggangoni ko dabemi dabemi ngu, ko oonggoo pawani duburi
ooreyingo nguya rogowooyingo, ngu guranangge ereremo oorengo
teyingo. Ene 2,400 Kilomita ngundiro. 17 Ene oonggoo pawani nguya
rogowootoni, ngu oonggoo pawa nenengo ngu 60 Mita ngundiro
rogowooyingo. Nguro rogoga ngu onindo oo rogowootenggoku ngundiro,
ngundo rogowooyingo. 18 Ngu endega nguro pawani ngu, Anutdo
digi oowooyi Yaspa digiga ngu tero, ko endega ngu Gol ngu Galas
wadori ngundiro yeyingo. Ngu oo komboni ngundiro wadorimundo
teyingo. 19-20 Ende nguro digi nongginiyi ngu Anutdo endega nguro
oonggoo pawayi yanggango teyinoro, digi nakanakangoyingo, ngundo
nakangoyingo. Ngu digi ngu ngandiro; digi koreteroga ngu Yaspa;
digi erayayiga ngu Sapayira, ngu uringgiyi; digi kabusayiga ngu Aget,
ngu sarayi; digi namorayayiga ngu Emeral; digi kandegurayiga ngu
Sadonikis, ngu dagoyi ko sarayi nguya yowuruwooyingo; digi kandegura
gidemboroyiga, ngu Koniliyon ngu digi dagoyi; digi kandegura
gidemboro erayayiga ngu Kirisolayit ngu kooronggu nangge, digi
kandegura gidemboro kabusayiga ngu Beril ngu titoyi; digi kandegura
gidemboro namorayayiga ngu Topas, ngu kooronggu nangge; digi
kande erayayiga ngu Kirisopares, ngu titoyi kooronggguyi nguya
yowuruwooyingo; digi kande eraya kegidemboro gurananggega ngu

Hayiyasin, ngu uringgi kumuyi gura; digi kande eraya kegidemboro
erayayiga ngu Ametis, ngu digi dagoyi gura. 21 Endega nguro yamukoyi
kande eraya kegidemboro erayaga, ngu beye goyayi kande eraya
kegidemboro erayaga ngu sarayi oorengo urini urungga, ngundo teyingo.
Ende nguro yamuko guranangge nanggemo, Anutdo beye goyayi urungga
oorengo ngu guranangge ngundo nangge teyingo. Ngu endega nguro
ooreni ngu Gol oorengombo nangge teyingo, ngu oo komboni ngundiro
wadoriyi.
22 Ngu endemo, nguno yowuruwoo ya kundingiyi, Tembel, ngu no ma
kenoyingo. Anut Oo Bidodo Simburi Urungga ko Sipsip Nangoni, ngundo
nangge ende nguro Tembel oorooteri. 23 Ngu endega nguno ngu, sa
kombo nguro himi kini. Kini, Anutro duridarini, ngundo nangge, ende
ngu himi inootoni, ko Sipsip Nangoni ngu ende nguro soru oorengo.
24 Kristen oni bidodo mera bidodomonggo ende nguno mayewanggoku
ngu, ene Anutro soru himimo endeyoro oorootenggo. Mera ngaro Kristen
oni sobosobo koreteyingo, nguro oo sitowi gomegomemu, irosaraye
oododo, enengo oowooye bingamiye ngu bidodo yoro, Anutno kingo
duwoo inowanggo. 25 Ngu endega nguno ngu, ene suwoo kini. Nguro
ngu, ene sa nangge oodoni, ende nguro yamukoyi naru bidodomo ma
goodootenggo. 26 Mera bidodoboro merako ngano oruwonggoku, nguro
oo sitowi gomegomemu, digi beye nguya, ko bingamiye ngu bidodo yoro,
ngu kingo duwoo Anutno yewanggo. 27 Ngu endemo nguno oo biyomimu,
ko muri biyomi oyimododomu, ko godange mande eweroyi muri biyomi,
ngu hamoo oorengo oni ngundiro muri tetenggoku ngu, ene ngu
endegano nguno ma uwanggo. Oni oowooye Sipsip Nangonimboro bukga
nguno oowooye oorootenggoku, ngundo nangge, ene mete ngu endemo
nguno uwanggo.

Endega Nguno Sono Bingo Keta Oorooteku Ngu

22 1-2 Ngu naruno ngu, sambono Engel onindo ene no Yon
etunerootoni, sono bingo keta oorooteku, ngu sarayi oorengo
oo komboni ngundiro kenoyingo. Ngu sono bingo gomegomemu
nguro omungo, ngundo Anutro yaba bingaminidodo ngunonggo, ko
Sipsip Nangoni nguya ngunonggo omburo, yade yade ombuyingo.
Sono bingo omburo, ngu endega nguro ooreni urunggaku ngu,
kewoorokuri yade oorowuyingo. Sono bingongga ngu dabemi gide gide,
de ngudodo keta oruweroyi yunootenggoku, ngu dikatenggo. Ngu de
ngu dagoma gurananggemo engge tanggori ngu, tambu kande eraya
kegidemboro eraya enggeyingo. Yo, hamoo oorengo, kombo guranangge
gurananggemo, de tanggori gomegomemu enggetenggo. De uyi ene
nguya gome neweroyi oodoni, ngunonggo oo kowuri, ko sayi mambu ngu
bidodo oni merako ngano oruwonggoku ingootoyi, ngu de uyi onindo

netoyi, oo ngu biyomi kinitemukowa. 3 Yo, hamoo oorengo, sambo ende
ketanggano nguno oo kumana biyomi gura ma ootooro, ngundo oni ma
gosiyerootoni, Anut ko Sipsip Nangoni nguno nangge yambo mande tero,
eneno yemboongewanggo. Yo, Anutro yaba bingamini ko Sipsip Nangoni
nguya ngu endemo nguno oodori, ngu musiyo nguno enengo ko oni,
enengo koyari tewanggo. 4 Ngu endega gomemu nguno Kristen oni bidodo
Anutro omukumundoongo kenoro, kembayemo enengo oowooyi nguno
oruwa. 5 Ngu endega nguno suwoo ko ma tewa. Nguno ngu, soru Lam
nguro himi ko soru himi nguya kini. Ndadiro nguro, Anut Oo Bidodo
Simburiga ngu enengombo himi yunootoni, nguno Anutro ko oni suwooyi
sano Anutya sobosobo tabango tero oruwanggo.

Yisas Ngu Naru Bodagano Ngu Ko Ombuwa

6 Ngu naruno, sambono Engel omburo, nono eyingo. Nga mandega nga,
ngu hamoo oorengo. Ngundo ngu, ene oni bidodo nowoondoyemo hamoo
tewanggo. Anut Oo Bidodo Simburi, ngundo enengo Yukani, ngundo
enengo ingondudu eyingo oni ngu ingondudu yunootoni, ene ngunonggo
enengo mande wesiyoro etenggo. Anutdo enengo Engel soweyootoni,
omburo, ngundo enengo ko oni, ngundo naru bodagano oo bidodo
tunooteweroyi, ngu etuyeroyingo. Ero eyingo.

7 Yisasdo eyingo. Ye gome ingoyi! No yeno naru bodagano ko
ombuwano. Oni gidarega ene Anutro mandenimo oo tunooteweroyi nga
bukgano oorooteku, ngu ingoro keyootenggoku ngu, ene mete oni oni
tewanggo, ero eyingo.

8 No, Yon, oo ngu ingoro kenoyingo. Yo, nondo mandega nga ingoro,
ko oo gabogaboyi kenowonoku ngu, no Engelngga oo ngu etunerowoku
nguro keyimo bagootero, yambo mande tewero ingoyingo. 9 Ene Engel
onindo nono eyingo. Ge nono yambo mande ma tewero! No geya, ko gengo
Kristen dobookurige, ko Anutro ingondudu eyingo oni nguya, ko oni
nga bukno mande oorooteku, nga keyootenggoku nguya konani gobooro
teteto. Ngundiro nguro, ge ngu komo Anutno yambo mande te! Ero eyingo.

10 Ngundiro ero, ene ko nono eyingo. Nga Anutro mandega oorooteku
nga ngu, kootuyisina oo tunooteweroyi nguro naruni namoko tete.
Ngundiro nguro, nga bukga ngano mande oorooteku, ngu ma gosiyoro
ukingowero. 11 Nguro ngu, nowoondoye yowoorengoweroyi naruwo
piru kini. Nguro ngu, oni ene muri biyomi tero sebobarese muri biyomi
tetenggoku, ngu soweyoro, ngundiro nangge teroruwanggo. Ngundiro
nangge, oni ene muri gome nenengo ngu nangge tero, kundingiyi
muringga nguno oorootenggoku ngu, ene komo ngundiro nangge
teroruwanggo, ero eyingo.

12 Yisasdo eyingo. Ye gome ingoyi! No naru bodagano ko ombuwanoku,
nguno oni bidodoboro uriye yoro omburo yunowano. Nondo uri gumi

yunowero ngu, oni bidodo enengo muriye oo tewonggoku, ngu songo songomo wendangero, ngundiro oorengo gumi yunowano. 13 No kurimi oo bidodo yemukoro, nguno oruwonoku, omburo, oo bidodo kinitetoni, ngu naruno, nguya nondo nangge oruwano. No damoni yero oruwonoku, ngunonggo omburo oo bidodo kini teweroyi naruno, nguno nguya oruwano.

14 Oni nono nowoondoyemo hamoo tero oorootenggoku, ene mete ende ketanggano nguno uro, ene de tanggori gomemu keta oorooteku yunoweroyimboro, mete nero, nguro ene oni oni tewanggo. 15 Oni ene idigosonggi tetenggoku; sebobarese buribari tetenggoku; oni ene oni yureni kumootenggoku; oni ene oombooro godange nguno yambo mande tetenggoku; ko oni bidodo ene godange mande eweroyi nguro ingoro keyootenggoku; ngu oni ngu bidodo enengo endeyoyingo ngu sebo endeyootenggoku ngundiro. Ngundiro oni ngundo Anutro ende ketangga nguno ma uro, ene endesina nangge oruwanggo.

16 No Yisas, noro sambono Engel oni, ye Kristen yowuruno nga mandega nga soweyo yunooteno. No ngu, Dewitro soweni oorengo. No ngu suwoononggo sengewero tetoni tootungga dedeku ngu oorengo, ero eyingo.

17 Anutdo ko Sipsip Nangoni bareyi, ngundo Yisasno ngandiro eyingo. Ge ombu! Etori, ngu oni mande ingowanggoku, ngundo nguya ewanggo. Ge komo ombu! Eyingo. Oni ene sonoro ingooteku ngu, ene komo ombuya, ngu oni newero ngu, ene komo ngu sononga keta oruweroyiga yoya neni. Nga sononga nga ngu, Anutdo kingo duwoo yunoote.

18 No Yondo, mande yanggango oorengo yeno eteno. Ye komo ingonda teya! Nga bukno mande oo tunooteweroyi oorooteku nga soweyowanggoku ngu, arisa, oo biyomi oorengo nga bukga ngano ero nakangootoni oorooteku, ngu bidodo Anutdo ngu oningga ngu bungomo wata yewa. 19 Nguro ngu, oni gurado nga bukgano Anutro mande nakangoyingo, ngu gumingga onindo andangero yokoro ngu, asa, Anutdo ene nguya andangetoni ngu, ene ngu ende kundingiyingga nguno ma uro, de tanggori suwooyi sano keta oruweroyiga ngu ma newa. Ngu ende ketangga, ko de suwooyi sano keta oruweroyiga, nguro gabogaboyi nga bukga ngano ngundiro nakangoro eyingo.

20 Oni (Yisas) nga mandega nga yeno oo bidodoboro etekungga, ngundo ataga ete. Hamoo oorengo, no sorumimonggo eteno. No ngu komo naru bodagano ko ombuwano! Etoni ngu, noorendo mande gumi eyingo. Hamoo oorengo! Noorengo Oo Bidodo Simburi Simbunani, Yisas ge hamoo ombu! Eyingo.

21 Yondo ene Anut sumoo inoro yemboongeyingo. Yisas Oo Bidodo Simburi Simbunani, gedo gengo sumangengge ngu soweyerootooga, ene gengo oni simoo bare bidodoboya gobooro oriyi. Ngu hamoo oorengo, ero yemboongeyingo.